Digitized by Google

VII. 156

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
1
30-K
3

n.i. 000026387
B VEE 003824

10 - 123.

DE DEIS GENTIVM LIBRI SIVE SYNTAGMATA XVII.

Quibus varia ac multiplex Deorum Gentium Hiſtoria, Imagines ac Cognomina, plurimáque ſimul multis hactenus ignota explicantur, clariſſiméque tractantur:

LILIO GREGORIO GYRALDO
Ferrarienſi Auctore.

POSTREMA EDITIO, QVA QVAE IN CAETERIS vel prætermiſſa vel breuius deſcripta ſeparatim in Auctarium congeſta fuerant, nunc in locum ſuum digeſta fuere.

Omnium præterea, quæ toto Opere continentur, nominum ac rerum Index locupletiſſimus.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iunctæ.

M. D. LXV.

LECTORI.

Si tibi profuerint lector ſtudioſe libelli,
In medium pridem quos mea Muſa dedit:
Gaudeo, non fuerit noſter labor irritus omnis,
Quod ſic accendit noſtra lucerna tuam.
Sin ſecus acciderit, fructus nec carpſeris vllos,
Gaudeo ſic etiam: nam voluiſſe ſat eſt.
Hac ratione etiam hæc de Dis Syntagmata prodo,
Ne podagra ingenium, ceu mea membra, ſecet.

ILLVSTRISS. AC EXCELLENTISSIMO
HERCVLI ESTENSI II. FERRARIEN. DVCI IIII.
Cynthius Ioannes Baptiſta Gyrald. S. P. D.

LILIVS GREGORIVS GYRALDVS, gentilis meus, vir totius eruditionis gnarus, Excellentiſſime Princeps, ob tua egregia in ipſum, & in omnem Gyraldorum familiam beneficia, tibi adeò addictus fuit, ea te obſeruantia proſecutus eſt, vt omnia ipſius ingenij monumenta tibi, veluti numini cuipiam, vouerit, ac dicauerit. Homo enim omnium gratiſſimus, ſemper aliquod grati animi teſtimonium apud te reponere ſtudebat. Ne verò hæc grata ipſius mens vel morte deſineret, cum extremum vitæ diem ſibi imminere cognoſceret, poſtremis tabulis, quibus me & Proſperum Paſethum, iuris vtriuſque conſultiſſimum, & in humanioribus literis optimè verſatum, hæredes ex aſſe reliquit, mandauit, quaſcunque ipſe lucubrationes reliquiſſet, ſiue denuò compoſitas, ſiue compoſitis additas, quæ adhuc vulgatæ non eſſent, nos hæredes tibi ſuo nomine offerremus. Nos verò, qui optimi ac doctiſſimi viri manes ſumma colimus pietate, & poſtremæ eius voluntatis cùm in omnibus, tum hac in re maximè rationem habemus: quæ ipſe vulgatis operibus ſuis, & præſertim Hiſtoriæ de Diis gentium (variæ ſanè, & ad totam antiquitatem noſcendam admodum neceſſariæ) longo ſtudio & multis vigiliis elaborata addidit, tibi offerimus. Sic enim & illius, & noſtram etiam erga te voluntatem apud te teſtatam fore cenſemus. Tu verò, Princeps optime, hoc quicquid eſt muneris boni conſule, vt Lilius noſter ab alto Cæli loco, vbi omnia tibi, generíque tuo fauſta, felicia ac fortunata precatur, ſibi gaudeat, te defuncti ciuis munus non aſpernari: Nos verò, qui munus hoc tibi offerimus, nobis gratulemur, eam beneuolentiam, qua ipſum, dum viueret, complectebare, ipſo licet extincto, in te ſuperuixiſſe. Ea etiam ſuperſunt edenda, quæ carmine compoſuit: Epigrammatum ſcilicet libri duo, Funebrium vnus: Hymnorum item in Chriſtum & cælites, vnus: quæ omnia propediem ſub tuis etiam auſpiciis in lucem prodibunt. Interea verò nos Deum optimum maximum rogamus, vt tibi ſemper, rebúſque omnibus tuis felix adſit, votis omnibus faueat, imperium fortunet, téque nobis incolumem quàm diutiſſimè conſeruet. Vale. Ferrariæ, quarto nonas Martij, M. D. L V.

LILIVS GREGORIVS GYRALDVS D. HERCVLI DVCI FERRARIAE FELICITATEM, ET S. P. D.

MIRVM eſt, Dux Maxime, quantum ab interitu Pici & Manardi, virorum in omni diſciplinarum genere ſine cõtrouerſia eminentiſs. me ſenſim & indies ſentiam deficere, & paulatim interire. qua ex re fit, vt hac tam imbecilla omnium articulorum valetudine oppreſſus, nunquam ne tantulum quidem temporis à meditando, vel aliquid in literarum ſtudiis moliendo quieſcam, vt me poſteritati vtcunque vixiſſe oſtendam: atque adeò omnium quæ habere poſſum, non modò veterum, ſed noſtrorum etiam temporum ſcripta auidus & curioſus euoluo. quorum equidem nonnullorum quædam ita perfecta, ac ſummo ſtudio elaborata conſpicio, vt proximè ad Antiquitatis elegantiam & doctrinam accedere videantur: quorum ego non modò aſſequi cultum & elegantiam non confido, ſed neque æmulari, nedum imitari præſumo. Alios verò video ex eloquentiæ viretis frondes ac floſculos adeò ſtudióſe colligere, vt aliud nihil in his offendas, quàm foliorum & florum verſicolorum meram luxuriem: & ſi quando ex his fructus decerpere hi velle videntur, eorum tantummodo colores & exteriorem corticem excerpant, nihil certè ſaporis, aut interioris & maturi ſucci vt guſtaſſe, vix libaſſe videantur. At plerique alij huc illuc vagantes, id agunt, vt monſtroſas quaſdam animalium formas effingant, quæ nuſquam ſint: vt mihi perſimiles videri poſſint Chimæris & Hippocentauris: vel pictæ illi tabulæ, in qua Hercules Ioue ſatus monſtra vitæ domare ac propellere fingitur. Inter hos & alij ſunt, qui verſus & poëmata pangunt, non theatris, aut illorum tabulis minus varia & prodigioſa: qualis certe Anthropographia, vel Zodiacus illorum, qui omnem vitam ſuis poëmatibus complecti voluerunt. Sed fortaſſe dicas, Princeps doctiſſime: Hui ſenex & æger Lilius delirat: quorſum nunc iſta? Dicam ſanè: Ego quoque dum volo hoc quicquid eſt reliqui cadentis ac propè iacentis vitæ producere, non valde horum diſſimile Opus hoc tempore confeci: quo opere ſum omnes omnium penè gentium de Deis ſuperſtitioſas religiones complexus. non genealogias Deorum dico, ſed & nomina & cognomina, effigiéſque, inſigniáque, & quæ patria cuique eſt, ſacra quoque atque cæremonias. quod Opus (quoniam illud tibi offerimus) ſi ita tibi viſum fuerit, vt exſcriptum edatur, & ſub tuo nomine in vulgus appareat, in lucem dabo: vel ſupprimam potius, vt cum lucifugis blattis & tineis conquieſcat. Vtcunque, neſcio an hoc multi quidem ſtudij, iugis lectionis, & laboris immenſi libro teſtatus ero magis, me vixiſſe, an potius eo citius celeriúſque interiiſſe. Sed res cedat quomodocunque: liber tibi dicatus eſt. Igitur Princeps optime, hoc accipe qualecunque tuo nomini munus oblatum, nec ex re illud, ſed ex voluntate, & animi in te mei propenſione metire, magnum certè & ingens, ſi minus precioſum, ea ratione perpendes. Non illud tamen in hoc libro miteris volo, Dux eruditiſs. quod non à Demogorgone illo famigerato meam de Deis narrationem ſum ſcribere exorſus, quem vetuſtiis. Deorum putauit Buccatius, vnum (vt puto) ſecutus Lactantium, ſeu Lutatium grammaticum: nam quos cæteros citat, non minus mihi ignoti, quàm ipſe eſt Demogorgon. Ergo Lactantius in commentario libri quarti Statianæ Thebaidos, ita ſcribit ſuper ea poëtæ verba: Et triplicis, inquit, mundi ſummum: iuxta picturam illam veterem, in qua hæc tormenta deſcripta ſunt, & aſcenſio ad Deum; Deum dicit Demogorgona ſummum, cuius nomen

ſcire

ſcire non licet: infiniti autem philoſophorum magnorum per ſe etiam confirmarunt, re-uera eſſe præter hos Deos cognitos, qui coluntur in templis, alium principem, & maximè dominum, cæterorum numinum ordinatorem, de cuius genere ſunt ſoli Sol atque Luna: cæteri verò qui circunferuntur, Aſtra nominantur, quæ eius clareſcunt ſpiritu, maximis in auctoribus Pythagora & Platone, & ipſo Tagete conuenientibus. hæc quidem Lactantius. Quibus verbis motus ipſe mecum ſæpe & diu cogitaui, quis hic magnus Deus Demogorgon, quem nuſquam gentium inuenio, præterquam apud hunc vnum grammaticum, & illum ſecutum Buccatium, & poſt hos, recentes quoſdam & minutos ſcriptores: cum tamen ideo omnes vel latinè vel græcè qui de Deis & Deorum natura ſcripſerunt, euoluerim, & in primis M. Tullium, & Phurnutum, & cum his Platonis Dialogos, & ſimul noſtros ſcriptores, qui contra gentium Deos ſcripſere, ſi qua fortè tam magni Dei ſeſe mihi notitia offerret: nuſquam Demogorgon iſte, nuſquam inquam apparuit. Quare mihi potius viſum eſt Demogorgonis vocem in δημιουργῷ conuertere, qua voce Plato cæteríque viri magni vſi ſunt, Deum ſummum & opificem cunctorum ſignificantes: cuius etiam Dei nomen & Hebræorum religio occultum, nec vulgatum eſſe volebat. nam quod Buccatius Gorgon ait terram ſignificare, & Demon Deum, ſua eſt ipſius Buccatij interpretatio, partim vera, & partim falſa, ſed tota præpoſtera. Quo fit, vt ſæpe miratus ſim neſcio quos, qui tantam illius Genealogiis auctoritatem impenderint, vt non illas modò in teſtimonium citent, ſed etiam (vt audio) interpretati ſint. Non tamen equidem inficias ierim, Ioannem Buccatium hominem fuiſſe ſtudioſiſs. & elegantis ingenij, vt ea ferebant tempora, ingenioſum etiam & eruditum, ſed non in latinis, & eo minus in græcis is fuit, qui in proprio idiomate, hoc eſt in Hetruſcis, patrio ſcilicet & vernaculo ſermone, in quo ſoluta oratione omnes ante & poſt eum qui ſcripſerunt, magno poſt ſe interuallo reliquit: vt veras illas eſſe credam ætatum conuerſiones, & temporum periodos, quas philoſophi quidam prodiderunt, quibus ad ſummum quæque peruenіunt, & dein in præceps paulatim dilabuntur, & corruunt: quod non modò cæteris rebus omnibus, ſed & in bonis artibus, & literarum, militiæque, planè contigiſſe videmus. Sed de his ſatis. Certè Demiurgum, non Plato ſolùm & Triſmegiſtus Hermes, Irenæus, & alij, verùm etiam Latini vocem illam interpretantes, principem Deum, & opificem & fabricatorem Deum appellarunt, aliiſque huiuſmodi nominibus. Sed de his hactenus, mi Princeps optime, ne te pluribus obtundam.

Vale.

RERVM QVAE HOC LIBRO *Continentur, Catalogus.*

Tota hæc hiſtoria XVII Syntagmatibus diſtinguitur: & Primo quidem ſummatim hæc continentur.

De Deis in vniuerſum, & qui primi deos colere inſtituerunt, & quàm variè de deis philoſophi ſenſerunt. Tum de deis Miſcellaneis & Topicis, demum quàm varia & diuerſa à priſcis pro deis culta ſunt. Syntagma primum.

De Ioue, Belo Ammone, & cæteris. Syntag. II.

De Iunone, Hymenæo, & Talaſſio. Syntag. III.

De Cœlo, Saturno, Rhea, Magna matre, de Bona dea, de Veſta, de Iano & Vertuno deis. Syntag. IIII.

De Neptuno, & vxore, & aliis deis aquaticis, itémque de Nymphis, déque Aeolo & ventis. Syntag. V.

De Plutone & Proſerpina, cæteriſque Inferorum deis. Syntagma VI.

De Apolline, & variis diuinationum generibus, & de Aeſculapio & Muſis, & Aurora. Syntagma VII.

De Baccho, & Oſiride, & Priapo. Syntag. VIII.

De Mercurio, & Somno, &c. Syntag. IX.

De Marte, Bellona, Victoria, de Hercule, déque Martis & Herculis vxoribus. Syntag. X.

De Minerua. Syntag. XI.

De Diana, & Iſide, & Latona. Syntag. XII.

De Venere, Cupidine, Gratiis, Adonide & Vulcano. Syntagma XIII.

De Cerere, & Triptolemo. Syntag. XIIII.

De Dæmonibus, Geniis, Lemuribus, Laribus, Laruis, Pane, Satyris: Themide, Lamiis, cæteris. Syntag. XV.

De Fortuna, multiplicique eius numine ac poteſtate, de Nemeſi Rhamnuſia, & Adraſtea. Syntag. XVI.

De Sacrificiis, de templis, ſacerdotibus, & feſtiuitatibus: item de expiationibus, ſupplicationibus, lectiſterniis, aliiſque eiuſmodi: de mortuorum inferiis: demum particularis Sacrificiorum deſcriptio. Syntagma vltimum.

Google

HISTORIAE DEORVM GENTILIVM SYNTAGMA PRIMVM, LILIO GREG. GYRALDO AVCTORE.

Ad D. Herculem Estenſ. II. Ferrariæ Ducem I I I I.

INTER multos qui hac tempeſtate ſe Theologos nuncupari volun conſtans ſanè opinio inualuit, vt eorum nullus qui ſe manſuetioribu Muſis, hoc eſt humanitatis ſtudiis addixerit, habeatur verus ac ſince rus Chriſtianę pietatis & religionis cultor: cùm tamē & hoc ipſo tem pore & eſſe pleroſq;, & anteactis ſeculis plurimos fuiſſe videamus, qu huiuſmodi profeſſioni cùm addictiſſimi fuerint, in præclaros tum mo rũ tum ſanctimoniæ ſplendore viros euaſerunt. Sed ego cùm eius im pietatis notam ne ſubirem, à teneris vſq; annis omni niſu conatúq; la borauerim: tum maximè nunc mihi cauendum video in hac mea iam ingraueſcēte annis & affecta morbis ætate, & hoc iniquo præſertim tempore. atque adeò hac ſcriptionis par te, qua Gentilium deorũ nomina & cognomina & imagines ſtatáſq; cæremonias rudi ad modum & tumultuoſo ſtilo, meo ſcilicet, collectas perſequi inſtitui: quã quidem impietati calumniã me duobus his argumentis facilè euaſurum ſum arbitratus. Et primò, quod tibi Hercules, omnium quos nouerim principes, Chriſtianę religionis obſeruantiſſimo, noſtrã hanc qualemcunq, lucubrationem dicamus, cuius vel ſolum nomen mihi erit pro Miner uæ clypeo: altero, quod paucioribus quàm per me fieri potuit, in prima libri fronte meam aſcripſi, quam erga vnum Deum ſententiam fidémque & nunc habeo, & ad vltimum v que ſpiritum ſum habiturus: quam etiam (quoniam homo ſum) nihilominus moderan dam corrigendámque cenſuræ piorum patrum, id eſt, Pontificum, ſubiectam eſſe volo.

Neminem adeò rudē, adeóq, feris moribus, & ab omni cultu tam alienum eſſe puto, qui in hoc omne quod cernitur oculos attollens ac intuens, Deum vnum ſempiternũ increa túmq; eius totius conditorem & opificem gubernatorémq, nõ eſſe fateatur. ipſúmq; eun dem vi ſua ac immēſa poteſtate cuncta regere & moderari: vnúmq; potius ad totius ipſius moderationem & regimen, quàm plures, quem Deum omnes vocauêre: Deũ, inquam, qui mens eſt ęterna perfectæ abſolutæque virtutis, cui nihil accedere, nihil decedere poteſt ad perfectionem, proptereáq; illũ optimum maximũ, & omnipotentē & eſſe, & quotidiè pio inſtituto inuocari videmus. Et cùm vnus ſit, nefas eſt exiſtimare, alios apud alios eſſe deos, ſeu barbaros illos, ſeu Græcos atque Romanos. Sed vti Sol, Luna, Cœlum, Terra, Mare, communia ſunt omnibus, licet aliis apud alios nominibus appellentur: ita eadem ratione vnus eſt Deus, cuius vbiq; vis eſt & prouidētia, omnia alit, ſuſtinet, exornat: alij tamē apud alios ſunt ritus legibus inſtituti, alię cæremonię, alia nomina, alia ſymbola, obſcurè quidem à primis auctoribus condita & conſecrata, vni tamen ſupremo & præpotēti, quæ aptari & conuenire debent, quorum omnium interpretationem & explicationem non facilè, nec ſine periculo quilibet diſquirere, vel præſumere poteſt: quod non pauci freti ingenio face re volētes, in varias ſuperſtitiones inciderunt: & vt huius ætatis ne meminerim, plures an tiqui Deos confixêre, ita vt vſq; ad triginta milia haberi prodiderint, & inter hos 300 Io ues. Hinc meritò Dionyſius & Euſebius, aliiq; per modum negãdi Deum definiũt, vt nulla dicant mũdi opera Deũ eſſe, hoc eſt, neq; Cœlũ, neq; Aethera, neq; Solē, neq; Lunã, neque Stellarũ fulgores; neq; Elemēta, neq; vniuerſum deniq;, & quæ in eo ſunt, mundũ deũ eſſe, ſed Dei ipſius eſſe opera. Alij rurſus πολυθεότητα, id eſt, plurium deorum impietatem fugien tes, nimio inquirēdi ſtudio in ipſam impietatem, quaſi in voraginem quandam delapſi ſunt. Hoc certè modo Euhemerus, Meſſenius an Tegeates, nunc non quęro, & Abderites

Protagoras,ſimili modo & Theodorus Cyrenaicus,& Melius Diagoras peccauêre,& alij apud antiquos,vtinam & non plurimi hoc noſtro quoque tempore. Hunc igitur ego vnum Deum,quem dixi,qui totam molem iſtam cum omni elementorum inſtrumentò, corporum, ſpirituum, verbo quo iuſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit de nihilo expreſſit, & colo & veneror. vnum inquam Deum, æternum patrem, poteſtate, ſapientia æternum filium à patre genitum, amore æternum ſpiritum ab vtroque procedentem,illúmque ipſum trinum & vnum,vel,vt ὁμοούσιον & expreſſius dicam, ἕνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι, pio ac ſanctorum Chriſtianorum conſenſu tota anima & mente, & prædicabo, & continuè adorabo. Huius vnius Dei nobis nomen ſufficit ad diuinitatem,eiúſque maieſtatem implorandam & celebrandam; niſi cum diſtinctionis interdum cauſa perſonas ipſas nuncupamus, Patrem & Filium,& Spiritum ſanctum,quod nomen CHRISTVS in ſacra expiationis ablutione diſcipulos inuocare docuit. nec Deo noſtro, vt gentes, tot nomina & numina impoſuimus: Vnus inquam, vnus Deus eſt: nec quòd nos πατέρα, καὶ λόγον, καὶ ἅγιον πνεῦμα dicimus, plures deos intelligimus, vt aduerſus nos calumniantur Hebræi. Vnũ deinde nomen filij veneramur,per cœleſtem nuncium matri Virgini ſignificatum, IESV: à ſacra & cœleſti regia vnctione Græcè CHRISTVS appellatus, à quo Chriſtianum nomen propagatum eſt: Hebraicè verò Meſſias,ſeu Meſchias. Sed quoniam deos Gentium ſcripturi ſumus, par videri poſſet, vt hoc loco ſubſignaremus, qua ratione noſtra religio ſanctiſſimæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus ſancti nominibus vti conſueuit. Sed quoniam hæc à pleriſque prodita ſunt, & inter eos Iſidorus libro Etymolog.7, commodè colligit, ea ipſe miſſa faciam: Hebræa tantum,& pauca quidem attingam, idque breuiſſimè, ne duris & ſtridentibus verbis te faſtidio afficiam & quòd ante me & alij hoc fecêre. Primum ergo & ſanctiſsimum Dei nomen apud Hebræos, ex quatuor eorum literis conſtat יהוה id eſt Iehuhe, quod nomen Hebræis nefas eſt ore pronunciari: ſed pro eo illud ſimiliter quatuor etiam literarum enunciare ſoliti ſunt אדני, id eſt Adonai, quod numero plurium effertur, ab Adon, id eſt Dominus. Verum enimuero ſanctum illud nomen & eſt & vocatur τετραγράμματον, ineffabile & inexplicabile: noſtra voce, id eſt humana, minus poteſt, quo enim modo Iehuhe in articulatam noſtram loquendi normam deducere poſſumus? Quidam tamen Ioua pronunciant, vnde & Iouis nomen volunt eſſe deriuatum; quos iurè & meritò ſanioris capitis homines rident. Alij rectius Iehoua enunciant, quod apud antiquos quoſdam Hebræos legimus hac figuratione notatum, tribus videlicet iod literis, quæ circulo concludebantur,

ſuppoſito puncto, ſeu accentu chamez hoc modo, Sed poſtquàm de hoc nomine tetragrammaton aliquid dicere cœpimus, libet hîc tibi quædam afferre, quæ etſi neſcio quo modo ſuperſtitioſa videntur, quoniam tamen non ſunt à noſtris penitus aliena, non indigna viſa ſunt relatu. Antoninus vrbis Romæ Cos. an is poſtea Imperator fuerit ignoro, Rhabbenum quendam Haceados, tunc celebrem Hebræorum doctorem rogaſſe fertur, vt de quatuor literarum Dei nomine, & de duodecim, ac item de quadragintaduabus quid ſentiret exponeret. illi Rhabbenum reſpondiſſe ferunt, vt ſcribit doctor Nehumias Haccanæ filius, in epiſtola Arcanorum ad filium: Quod Antonine petis de veritate inſtrui, eius ſcilicet quod ſignificat nomen quatuor literarum, nomen duodecim, & nomen quadragintaduarum, tibi ſignifico: hæc ſcias velim arcana & diuina eſſe, quæ omnibus hominibus clam eſſe debent. Sed quoniam te ex iis eſſe intelligo, cui tutò arcana creduntur, conſentaneum ratus ſum, tui ſimilibus huiuſcemodi res patefacere (neque enim talibus hominibus arcana hæc occultanda ſunt.) Quare ſic habeto, Deum nomen nõ habere, cuius notionem nos mortales habere poſsimus: eius enim ſubſtantia nomen eſt ipſius, atque etiam è contrario. nam ſicut eius ſubſtantiæ notitiã habere nõ poſſumus, quoniam ſi eam cognoſceremus, ei ſimiles efficeremur: ita nec eius nominis cognitionẽ habere poſſumus. Scito tamen, eius nomina attributa eſſe: nomen enim quatuor literarum operationibus eius peculiare eſt, ideóque oſtendit eius notitiam neſcio quo pacto perfectiorem, illíque magis accommodatam, prout noſter intellectus concipere facilius poteſt; quare ex hoc ipſo nomine, eius omnia procedunt nomina. Ideóque etiam Hebræo nomine Sembammemphoras vocatum eſt, non quòd nomen ſit ex ipſius ſubſtantia, ſed quod nos ita vocamus, prout noſtra facultas comprehendere poteſt, cum altius penetrare non poſsit. Scire igitur debes, duodecim, & quadragintaduarum literarum

rarum nomina propriè non eſſe nomina, quæ illarum literarum numero conſtent, ſed quodlibet eorum ſunt verba diuerſa, quæ verum quidem oſtendunt. atq; hactenus Rhabbenus. Moſes verò Aegyptius in lib. More inſcriptus, Omnia (inquit) nomina creatoris & opificis in libris omnibus inuenta, ab effectibus deriuata ſunt, præter vnum illud Iehuhe quod eſt nomen peculiare creatori altiſſimo: & propterea vocatur Semhammemphoras id eſt, nomen expoſitum. Sed hoc planius idem qui ſuprà Rhabbenus in eo qui inſcribitur, Arcanorum reuelator: Attende inquit, nomen quatuor literarum, prout eius eſt ſcriptio (ſic enim noſtra Hebraica litera ſcribitur יהוה) Iehoua, vel Iehuhe, ipſum Deum generantem ſignificare. & quia non poteſt eſſe generans abſque eo qui generatur, neceſſariò amor à generante in generatum eſt, & contrà procedere debet: quoniam ſi hoc non eſſet, non generaret: & ſi non procederet amor à generato in generantem, & ſi diſtingueretur generatus à generante, duæ ſubſtantiæ eſſent. propterea nos volumus generantem & generatum vnam eſſe ſubſtantiam: & perinde neceſſe eſt, ex altero in alterum procedere amorem. Ea propter ex hoc Semhammemphoras deriuatum eſt nomen duodecim literarum, éſtque Pater Filius, & Spiritus ſanctus, quod nomen in lingua noſtrà Hebraica duodecim literis ſcribitur. Quoniam verò non inuenitur aliquid in Deo, quod non ſit Deus, ex nomine duodecim literarum emanat nomen quadragintaduarum literarum, quod eſt, Pater deus, Filius deus, Spiritus ſanctus deus, Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate (quæ in Hebræo, non Latino ſermone, ſunt quadragintaduæ literæ.) Notare autem debebis, hæc nomina eſſe ex diuinis arcanis, quæ à quibuſcunque occultari debent, quouſque veniat Meſſias, iuſtus noſter. Illa tibi patefeci, tu verò fortiter occule. hæc Rhabbenus. Sedenim apud Hebræos nomen duodecim literarum hoc modo profertur, Ab ben veruah haccados. quod ſic interpretatur, Ab pater, Ben filius, Veruah haccados & Spiritus ſanctus: vel vt alij pronunciant, veruah haccades, hoc eſt ſpiritus ſanctitatis, genere neutro, vt & Græci ἅγιον πνεῦμα. Verùm enimuero, vt nomine 12 literarum, quatuor literarum nomen exponere conſueuerunt antiqui Hebræi, ita nomen ipſum 12 literarum, exponebant nomine 42 literarum: id quod Moſes Aegyptius Maymonis filius pluribus oſtendit. ſed nos paucis contenti erimus, inter quæ & hoc ait: Nouit autem quicunque intellectu viget, non poſſe aliquo modo fieri, vt verbum vnum conſtet ex 42 literis. & paulò pòſt idem ſubdit: Dicebantur verò iſta verba multarum literarum vnum nomen, propter vnam rem quam ſignificabant. & mox idem: Erant autem hæc duo nomina magno adiumento homini ad cognoſcendum Creatorem. tum deinde ſubiungit: Quicunque eius nominis ſcientiam habet, & ſibi in illo cauet, mira ſortitur: quæ non eſt cur ego hîc repetam. Porrò nomen quadragintaduarum literarum quidam ſic interpretati ſunt, Pater Deus, Filius Deus, Spiritus ſanctus Deus, tres in vno, & vnus in tribus. Sed hanc de ſumma trinitate ſententiam ex his ſacris nominibus Athanaſium in Symbolo expreſſiſſe, veriſimile videtur. Habent prætetea Iudæi & alia Dei immortalis nomina quatuor literarum, inter quæ & iſta ſunt: Adonai, vt diximus: Ehie, id eſt, qui fui, ſum & ero, licet noſtri aliter interpretentur: Agla, & alia quædam, ſed non arabaha othioth, vt ipſi dicunt, id eſt, non tetragrammata. Scribit præterea Algazelus librum de nominibus Dei, aliiſque.

Eſt & Dei nomen Hebræis El, Eloha: vnde eſt Elohim in plurali. id eſt, Dei, vt ſæpe in ſacris literis legimus, quo trinitatis myſterium planè confirmatur: nam & cum ſingulari verbo coniungitur, vt illud ſtatim in fronte Geneſeos: In principio creauit Elohim, id eſt, Dij. ſed & huiuſmodi plura extant exempla in ſacra Hebræorum ſcriptura. Eſt & Μακὸμ Dei nomen, & locum ſignificat: quia Deus immortalis vbiq; locorum præſens eſt. Dayyan etiam Deus, id eſt, iudex, appellatus eſt: Czadik, hoc eſt iuſtus: item ſadai, id eſt, qui ſufficit, & nullo indigeat, omnibúſque ſuppetat: Hannum, hoc eſt gratioſus & pius vocatus eſt. Sed huiuſmodi ſylua Hebræorum nominum adeò eſt aſpera & ſenticoſa, vt admodum difficilis videatur noſtris hominibus: quare pauca de multis ſatis erit hîc tibi annotaſſe. Sunt & 72 Dei nomina, quæ iidem ipſi Hebræi ſe elicuiſſe gloriantur ex tribus Exodi verſiculis, cap. 14. vbi legitur, Et mouit ſe angelus deorum: vel vt alij conuerterunt, Et profectus eſt angelus Dei: vel vt vulgata habet editio, Tolléntque ſe angelus Domini, qui præcedebat. at verò Septuaginta interpretes ita, ἐξῆρε δὲ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ὁ προπορευόμενος. Sedenim de 72 his nominibus nos non loquemur, quoniam eorum magis mihi

commen

commenta videntur, qui Cabalæ operam nauant, quàm eorum qui piè Deum colunt, ac ſimplici caſtáque & pura mente venerantur. Nam & decem eorũ modos & figuras comminiſcuntur, ita vt penè in infinitũ procedant, adeò (ſi fari liceat) vt magis inſanire, quàm Deum docere velle videantur: quibus etiam 72 nominibus & Dauidis regis pſalmorum verſiculos ſingulos ſingulis annectunt. Quo mihi magis mirum videtur, nonnulla bene nata ingenia etiam nunc eſſe, & ſuperioribus annis fuiſſe, qui in huiuſcemodi pluſquàm labyrintheis Mæandris, vt ſic dicam, deſipere ſtudeant, niſi quatenus Iudæis per ſua met arma reſpondere poſsint. Sed iam mittamus has Hebræorum de Dei nominibus, vt aiunt ipſi, figurationes: & quanquam videretur fortè non abs re mihi Chriſtiano, & ſacris Chriſti, vtinam non immeritò, initiato, non alienum eſſe diuina nomina recenſere, quibus noſtra eccleſia vti conſueuit, in præpotentem Deum appellando. Sed adeò in eis recenſendis ſudaſſe videmus, vt alios nunc mittam, Dionyſium magnum illum Areopagitam, vt omnino mihi abſtinẽdum duxerim. Te igitur, ſi curioſius fortaſſe ſcire deſideras, ad ipſius Dionyſij volumina, & eorum qui illa tum Græcè tum Latinè interpretati ſunt, relego. Sed vnum illud præcipuum & myſticum eſt nomen apud nos tetragrammaton I E S V, in quo omnis poteſtas & vis diuina ſignificatur, cui omne genu flectitur, vt ait veritatis præco, cœleſtium, terreſtrium & infernorum.

Porrò nec illud te latêre velim, non modò Hebræis, Barbaris & Græcis: ſed & Latinis & Chriſtianis, & quibuſque fermè nationibus, Dei nomẽ τετραγράμματον eſſe. & de Hebræis iam quidem dictum eſt, & Chriſtianis: nunc pleroſque commemorabo. A Latinis primùm Deus appellatus eſt, à Græcis θεὸς, ab Aegyptiis θεὺθ & θωὺθ, & per contractionem nonnunquam trium literarum θώθ, vt etiam apud Hebræos aliquando obſeruatũ eſt. Perſæ ζίμε Deum vocant: Tyrrheni, ſeu Hetruci ἐσὸς, tametſi quidam cum diphthongo ſcribant, vt Heſychius & Annius. Magi ὀρὸν, Arabes ἀλλὰ, Aſſyrij ἀδὰδ, Mahometes & Turcæ ἀλλί. Populi nuper reperti ζεμὶ. & ſi qui alij fortaſſe ſunt, quorum nomina ad meam nõdum notitiam peruenerunt. Cæteris ergo miſsis, par eſſe videtur, noſtram & Græcam vocem, hoc eſt Deus & θεὸς, breuiter interpretari. Deum ex Latinis nonnulli à dando deductum nomen arbitrantur, quòd ſcilicet Deus omnia det. Alij, quòd ei nihil deſit. Sunt qui ἀπὸ τοῦ δέους, hoc eſt à metu & timore inflexum velint: id quod Statius Papinius in Theb. & in Satyrico Petronius Arbiter innuere videntur, cùm ita canant: Primus in orbe Deos fecit timor, ſeu metus, vt alij legunt. Alij à Græca voce, id eſt θεὸς, deflexum putant. Sed enim θεὸν Plato in Cratylo, & eius interpres Proclus, ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc eſt à currendo deduci arbitrantur. nam cùm homines viderent Solem, Lunam, Aſtra, Cœlum ipſum currendo ſemper circumuolui, Deos eſſe arbitrati ſunt: hoc eſt, vt Plato ait, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσθαι: hoc eſt, ab hac ipſa tali currẽdi natura deos nũcupauêre. Moſchopolus ex Ariſtotelis ſententia, ab eodem verbo deducit θέω. ſed elementa ait ſemper currere. Alij θεοὺς παρὰ τὸ θεᾶσθαι, quod ſpeculor ſignificat, quoniam in Deo ipſo & diuinitate tanquam in ſpeculo cuncta cernantur. Cornutus, ſeu Phornutus, ἀπὸ τῆς θέσεως deriuari ſcribit, hoc eſt, à poſitione. D E V S ergo, vt Seruius etiã notat, generale nomen eſt omnibus. nam, inquit, quod Græcè δέος, Latinè timor vocatur, vnde Deus dictus eſt, quòd omnis religio ſit timori. Nunc cùm Dei nomen expoſuerim, addendum tibi, quibus vocabulis diuinitatis cultus appelletur, vt res tota conſtet. A Latinis primùm Religionem vocatam videmus: quod nomen, ſi M. Tullium ſequamur, à relegendo deducitur, id eſt diligenter retractando: ſi Lactantium audiamus, à religando, quòd obſtricti & religati Deo ſimus. Si verò Aur. Auguſtinum audire malumus, à religendo, quaſi probè eligentes. Quòd ſi Maſſurio Sabino & Gellio ſtemus, à relinquendo deducitur, nam id religioſum eſſe ſtatuunt, quod propter ſanctitatem remotũ ac ſepoſitum à nobis ſit. id quod & Macrobius aſſerit, ex Ser Sulpitij ſententia: A relinquẽdo, inquit, religio dicta, vt à carendo ceremoniæ ab aliis à Ceretanis dicantur. Transfertur hoc religionis vocabulum ad alia quæque, quæ ſumma animi integritate peraguntur, ad exceſſum vſque. Vocatur & ſanctitas, & pietas, vt eſt in primo apud Ciceronem de Nat. deorum. hæc Græcè & εὐσέβεια & θρησκεία dicta eſt, vtpote à Thracibus Orpheo ſcilicet primùm in Græciam aduecta: quæ & à furore, notiſſima voce Orgia dicuntur, ab Orphicis primum & Bacchicis vſurpata. Sed & ex noſtris quidam deorum cultum vocauêre, Græcam illam vocem referentes θρησκείαν. Eſt & vocabulum illud iam æquè Latinis & Græcis Chriſtianis vſitatum, λατρεία, quæ Deo ipſi

tantum

tantummodo debetur: apud gentes verò & profanos λατρεία & δουλεία eodem ſenſu, pro ſeruitute capiuntur. has Theologi noſtrates diſtinxêre, & λατρείαν, ὑπερδουλείαν & δουλείαν dixerunt, primam Deo attribuentes: alteram, id eſt, hyperdulian, Virgini matri: reliquam diuis, & ſanctis. Eſt & Græcis frequens τιμὴ, qua voce & Latini nonnunquam vſi ſunt. Eſt & noſtris veneratio, & adoratio, & ſi quæ alia eiuſmodi ſunt. Sed iam quod inſtat agamus.

Cùm deos Gentium, & eorum cognomina hoc libro complecti propoſuerim, quantum imbecilles & animi & corporis vires patientur, viſum eſt non incongruum, nec abs re fore, ſi quædam altius repetam, quę de Deis antiqui viri doctiſſimi ſtatuerunt, vt facilior via præparetur ad ea quæ deinceps tractanda ſunt. Diligentiſſimus ac probatiſſ. omniũ Græcorum conſenſu hiſtoriæ ſcriptor Diodorus Siculus: De deis, inquit, & qui eos primi colere docuerint, & quid de illorum immortalitate ſenſerint, paucis propter rei difficultatem exprimi non poteſt. Veriſſimè quidem illi Diodoro & gentili, & in erirorum tenebris verſanti: ſed verum Deum colentibus non ita difficilè, vt ex iis quæ Chriſtiani noſtri ſcriptores contra gentium religiones pridem docuerunt. Scribit D. Cyprianus in eo, quòd idola Dei non ſint: Hoc (inquit) ita eſſe, Alexander magnus inſigni volumine ad matrem ſuam ſcribit, metu ſuæ poteſtatis, proditum ſibi à piis hominibus, à ſacerdote ſecretum: quòd maiorum Regum memoria ſeruata ſit, inde colendi & ſacrificandi ritus inoleuerit. Hæc ille.

Cùm igitur deorum Gentilium nomina & cognomina non tam interpretari, quàm ridere vanitatem meditarer, variæ eorum opiniones ſeſe mihi offerebant: quarum hic nonnullas breuiter afferre placuit, ab eáque exordiri, quam in Aſclepio Aegyptius ille Hermes ter maximus attulit, qua alios ait deos à Deo illo maximo & ſummo factos, alios ab hominibus: quæ verba qui audit, vt à me poſita ſunt, putare poſſet, dici de ſimulacris deorum: quia opera ſunt (vt magnus vates & rex canit) manuum hominum. at ille viſibilia & contrectabilia ſimulacra, velut corpora deorum: eſſe aſſerit, in quibus ineſſe quoſdam ſpiritus inuitatos, qui aliquid valeant ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & cultus obſequia deferebantur. Sed hæc ab Aur. Auguſtino in 8. de Ciuit. Dei redarguta & explicata ſunt. quare nos Aegyptiorum theologia quid hac de re ſentiret, potius afferamus: Aegyptiorum inquam, qui Platone teſte, ſe aliorum antiquiſſimos haberi volunt. tametſi non deſunt, qui id inficiantur, Græcóſque in Aegyptum cùm alluuionis & cataclyſmi temporibus, tum aliarum cladium cauſa tranſmigraſſe prodiderunt. Hi ergo, vt Diodorus & Euſebius tradunt, deorum genus primùm apud ſe extitiſſe volunt, duóſque deos in primis affirmabant, Oſirin & Iſin: illum ſolem, hanc lunam interpretantes. dein eorum cæteram turbam commenti, adeò vt non modò homines & rationis expertes animantes, ſed & hortenſia ipſa & holera pro deis habuerint & coluerint. Non diſſimilia à Lactantio in ſecundo, & Herodoto, & Strabone, & Iuuenale, vt alios mittam, traduntur.

Aethiopes, qui & ipſi antiquiſſimi feruntur, ſe primos etiam deos coluiſſe affirmabant: quod veriſimile etiam Diodoro videtur, quòd eorum ſacra omnibus gentibus grata extiterunt: atque ideo Homerus quoque Iouem & deos cæteros induxit ſuo carmine, tum ad ſacra quæ eis de more fiebant, tum ad odorum ſuauitatem commigrare ſolitos. Eadem ſacrorum ratione illis à deis conceſſum exiſtimabatur, vt ſemper liberi fuerint, neque vnquam bello victi, nec ab exteris regibus ſubacti. Sed quoniam Aethiopum fuit regio ampliſſima, varij idcirco apud ipſos deorum cultus & ſacra fuêre. quidam enim apud eos ſempiternos deos, alij mortalis & corruptibilis naturæ participes eſſe putauêre. mitto, qui nullos eſſe deos credidêre, vt præſenti noſtro negotio alieni.

Ad hæc Phœnices de deis & rerum principio mirãda tradiderunt, quæ in eorum theologia leguntur, quam primùm Phœnicum lingua exquiſitiſſimè conſcripſit Sanchuniathon Berytius, vir inter antiquiſsimos connumeratus: quem vel ante tempora Troiana floruiſſe, prodiderũt Porphyrius Tyrius philoſophus, in 4 eorum quos aduerſus Chriſtianos lib. euomuit, & Euſebius Pamphili lib. primo Præparat. euang. Eam theologiam Philon Byblius, non ille Hebræus, in Græcam linguam tranſtulit: licet Cyrillus Alexandrinus in 6 eorum quos contra Iulianum Cæſarem ſcripſit, non Philonem, ſed Ioſephum Hebræum ſcribere videatur. verùm librariorum hoc erratum, non auctoris putauerim.

Certè

Certè multos Phœnicum deos legimus, Dagona, Chamum, &c.

Atlantides etiam, qui (vt notiſsimum eſt) Africæ populi ſunt, cum pietate & religione inſignes habiti ſunt, tum & erga aduenas & peregrinos hoſpitalitate cōmendati fuerunt. hi ab ſe deorum genus manaſſe aſſerebant, idque credi volebant. Primum verò deū οὐρανόν, id eſt Cœlum, apud ſe regnaſſe prædicabant: & plures duxiſſe vxores, ex quibus 45 liberos ſuſtulit, præcipuéque ex Titea 17, qui à matre Titanes vocati ſint. Sed horum Atlantidum reliquam theologiam in 4 à Diodoro, & in 2 de Præp. euang. ab Euſebio leges: nos, vt contigerit toto hoc libro, nomina & cognomina recitabimus.

Augilæ, & ipſi Africæ populi, nullos deos putarunt præter defunctorum manes, à quibus reſponſa petere ſolebant, ſepulcris incubantes, vt Mela aliique prodiderunt.

Phrygum item theologia de Deorum origine, his non valde abſimilia aſſerebat, eodem Diodoro & Euſebio teſtibus: de qua, cum Cybelis cognomina interpretabor, plura referam.

Perſarum quæ de Deis fuerit ſententia, afferamus. Perſæ nec ſtatuas, nec aras erigebant: deos verò, vt Strabo ſcribit, putabant, Cœlum, quem Iouem exiſtimabant: Solem colebant, quem Mithran vocabant: de quo in Apolline, quæ multa collegimus, recitabimus. colebant item Lunam & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & ventos, & aquam: quibus quomodo rem ſacram facerent, cùm de ſacrificiis agemus, pluribus diſſeremus.

Iudæi quoque, vt Cornelij Taciti verbis agā, mente ſola, vnúmque numen intelligunt: profanos, qui deûm imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum effingant: ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. igitur nulla ſimulacra vrbibus ſuis, nedum templis ſunt: non regibus hæc adulatio, non cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſque concinebant, hedera vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem orientis, quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis: quippe Liber feſtos lætóſque ritus poſuit, Iudæorum mos abſurdus ſordidúſque. hæc quidem Tacitus, mendaciorum (vt ait Septimius) loquaciſsimus: cui & Plutarchum in Sympoſiacis paria ſcribentem videmus, rectè nec ne, nunc non eſt diſcutiendi locus.

Cæterum & Germani priſco tempore, vt idem etiam Tacitus ſcribit, nec deos cohibere parietibus, neque in vllam humanioris ſpeciem aſsimilare, ex magnitudine cœleſtiū fas arbitrabantur. Sed de his hactenus. nimis quippe longus ſermo foret, ſi omnium nationum omnes ſententias hac in re afferre vellemus: & propterea nos incœpta noſtra ſequamur. Scribit Iſidorus, apud Græcos Cecropem primum omnium Iouem appellaſſe, ſimulacra reperiſſe, aras ſtatuiſſe, victimas immolaſſe, viſis (inquit) nequaquā iſtiuſmodi rebus in Græcia. At verò Didimus in libris ἐξηγήσεως Πινδαρικῆς, colendorum deorū auctorem primum fuiſſe Meliſſea Cretenſium regem ſcribit, qui & illis primus ſacrificauit, ac ritus nouos ſacrorum ac pompas induxit. Hic autem Meliſſeus duas filias habuit, Amaltheam & Meliſſam, que Iouem infantem aluerunt: & dein Meliſſam Magnæ matri ſacerdotem à patre conſtitutam, vnde & eiuſdem matris antiſtes Meliſſea veteribus nuncupabatur. hæc quidem & Lactantius. de Meliſſa tamen, dum Nymphas ſcribemus, plura dicturi ſumus. Alij Iouem ipſum fuiſſe volunt, qui rerum potitus in tantam inſolentiam venerit, vt ipſe ſibi fana multis in locis conſtituerit: vt eſt in ſacra Ennij hiſtoria traditum. Nam cùm ipſe Iupiter terras circumiret, in quamcunque regionem veniret, reges & principes, vt eorum populos hoſpitio ſibi & amicitia iungeret, cùm ab eis digrederetur, iubebat fanum conſtrui hoſpitis ſui nomine, quaſi ita poſſet amicitiæ & fœderis memoria conſeruari. Sic conſtituta ſunt multa templa, ab amicis & hoſpitibus cognominata vt Ioui Athabyrio, Labradæo, Laprio, Caſio, & aliis, vt mox referemus atque ita ille ambitióſus ſibi diuinos honores comparauit, quæ copioſius à Lactantio prodita ſunt.

Hoc quoque loco id tibi ſignificandum duxi, quinam deorum filij à gentibus vocarentur: nam & in ſacra Moſis hiſtoria, deorum filij dicuntur, & Dei filij, vario licet modo, quem nobis ingenioſe & piè explicat Auguſtinus vltimo cap. lib. 11. de Ciuit. Dei. Scribit verò Lactantius, de iis qui montium fluuiorúmve dicti ſunt filij, non videri conſentaneum ex rebus ſenſu carentibus poſſe generari: ſed eos potius ſignificari, qui nati ſunt,

ex his

ex his hominibus, qui vel montibus, vel fluuiis, & locis nomina indiderunt. id enim fuit apud veteres maximè vſitatum. Hinc Atlas, Auentinus, Tiberinus, Inachus, & ſimilia.

Fuerunt &, qui hos in dæmonas ſuccubos & incubos retulerunt, quod ſcilicet poteſtas ea malis ſpiritibus ante CHRISTI aduentum permiſſa eſſet: ſed & poſt Chriſtum, vt aliqui aſtruunt, de Merlino, aliíſque nonnullis. Minutius Felix in eo lib. qui Octauius inſcribitur. Qui liber nuper impreſſus Romæ, ſub nomine Arnobij perperam nuncupatus eſt. quod liquidò is cognoſcet, qui Hieronymum, & Sophronium de viris illuſtribus, & Lactantium legerit. Eos ille ait, quorum virtutes miramur, ac eos qui repentinè aduenerint, de cœlo cecidiſſe dici: terræ autem, quòd ignotis parentibus natos, Terræ filios nominemus. quod & Tertullianus, & Fabius Quintilianus, aliíque tradunt, variè licet, vt Politianus & Merula. Gellius præterea præſtantiſſimos virtute, prudentia, viribus, appellatos Iouis filios: ferociſſimos & immánes, & ab omni humanitate alienos, tanquam è mari genitos, Neptuni filios. Sed & Seruius Neptunum prodigiorum omnium patrem ſcribit: Hinc etiam fit, ait, vt quotieſcunque deſunt parentes, redeatur in generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Vnde autem ſinguli deorum extiterint, an cuncti ſemper fuerint, aut qua ſpecie, hactenus (ſcribit Herodotus) ignoratum eſt, niſi nuper atq; heri, vt ſic dicam. nam Heſiodus atq; Homerus, quos 400 non amplius annis ante me (ait Herodotus) opinor extitiſſe, fuêre, qui Græcis deorum ſobolem introduxerunt, eíſq; & cognomina & honores & diuerſa officia & figuras attribuerunt, alij Orpheum exiſtimauerunt, qui hos ætate anteceſſerit. Scribit D. Epiphanius, non modò vir ſanctitate inſignis, ſed & eruditione, cùm primùm falſa religio per dæmonum maleficia innouata eſt, & deorum ſimulacra expreſſa, quémque pro artificij ſui materia deos ſibi effinxiſſe: figulum ex luto & argilla, fabrum lignarium ex ligno, aurificem ex auro, argentariũ ex argento, & cæteros ſimili ratione: amplius verò vnumquenque proprium affectũ ad formæ oculorũ ſimilitudinem deſcripſiſſe, ſanguinarium quendam virum, Martem: adulterum & adulterum, Pandemum: Venerem, id eſt, communem & vulgarem: tyrannum, Victoriam deam extuliſſe: ſordidum autem, & huiuſmodi rebus inhiantem, Saturni imaginem præſcripſiſſe: effœminatos & molles, Cybelem & Rheam, propter fluxus multiplicis mixturæ à corporibus: guloſum verò, aut guloſam, Dianam venatricem propoſuiſſe: bibacem & ebrioſum, Bacchum: ærumnoſum, Herculem: ſectantes promiſcuos coitus, Iouem & Apollinem, & eiuſmodi reliquos.

Sed cùm eos nos qui ſe deos primùm coluiſſe exiſtimauerunt, attulerimus, de induſtria ſilui, quæ in ſacra hiſtoria Hebræorum & noſtra pariter traduntur, ne fontanam limpidiſſimam cloacæ immitterem. Noſtræ verò huic tractationi conuenire videtur, vt philoſophorum etiam & eorum qui ſapientes habiti ſunt, ſententias de deis breuiter recenſeamus. Scribit Origenes libro aduerſus Celſum quinto, Mundum quoſdam vniuerſum; deum eſſe affirmaſſe: & Stoicos quidem primum Deum eſſe mundum, & Platonicos ſecundum, ex cæteris Græcis aliquos tertium mundum dixiſſe. At nos hîc potius ſingulorum philoſophorum quas opiniones & ſententias legimus, afferamus.

Inter hos primus habitus Thales Mileſius, qui Deum dixit mentem, qui ex aquà cuncta formauerit, nec principium nec finem habiturus. Huius Thaletis ſententiam ſic exprimit Minutius Felix in dialogo: Thales, inquit rerum initium aquam dixit: Deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta formauerit, & altior & ſublimior aquæ & ſpiritus ratio, quàm vt ab homine poterit inueniri, à Deo tradita.

Anaximander, & ipſe Mileſius, Praxiadæ filius; ſtellas & aſtra deos eſſe cœleſtes putauit. nihil hic diuinæ menti attribuit, vt ait Auguſtinus. Sed Cicero in primo de Nat. deorum, eius ait opinionem fuiſſe, natiuos deos eſſe longis interuallis orientes, occidentéſq;. Vt verò ait Epiphanius, infinitum voluit eſſe vniuerſorum principium: ex hoc enim omnia fieri, & in ipſum reſolui.

Anaximenes, Euryſtatæ filius, & ipſe Mileſius, infinitum aëra dixit, cui omnes cauſas attribuit, & Deos ex aëre ortos, vt ait Auguſtinus. At M. Cicer. Aëra ipſum Deum ſtatuiſſe ſcribit, alij æthera dixêre.

Democritus Abderites Deum exiſtimauit mentem eſſe igneam, & mundi animam. Sed ab his diuerſa Tullius, imagines & earum circuitus in deorum numero refert, ita vt imagines atomos intelligat. Democritus (inquit Arnobius) quamuis atomorum primus

inuentor, nonne plerunque naturam quæ imagines fundat, & intelligentiam, Deum loquutur?

Pythagoras Mneſarchi filius, Deum ita definiuit: animus, qui per vniuerſas mundi partes, omnémque naturam commeans atque diffuſus, ex quo omnia quæ naſcuntur animalia vitam capiant. Sunt qui ſcribant, ipſum vnum tantum principium, & Deum ipſum eſſe. Plutarchus in Numa: Pythagoras, inquit, primum principium, neque ſenſui, neque perturbationi ſubiectum, ſed mentem inuiſibilem & increatam eſſe cenſuit. Eius quoque diſcipuli, Lyſis & Philolaus, diuerſa dixêre: alter numerum ineffabilem, alter (vt ſic dicam) maximi intimique numeri ſummitatem. communis certè omnium opinio tenet, eum in numeris Deum conſtituiſſe. & vt Origenes ſcribit, monada Deum putauit, & ſine hac nihil factum eſſe.

Archelaus Apollodori, vel vt alij dicunt, Miltonis, Athenienſis phyſicus, ex terra omnia facta dicit, vt ait Epiphanius: eámque voluit vniuerſorum eſſe principium.

Pherecydes quoque, eodem auctore tradente, terram dixit ante omnia factam fuiſſe.

Heraclitus Epheſius, deos ex igne credidit, vt Varro & Auguſtinus tradunt. Origenes intelligibilem dixit ignem. Simplicius idem ſenſiſſe Hippaſum Metapontinum tradit.

Anaxagoras, Hegeſibuli filius, Clazomenius, diſcipulus Anaximenis, homœomerias rerum principia putauit, vt Lucret. cecinit, & notant cum Epiphanio alij plerique. hic & diuinum animum ſenſit omnium rerum quas videmus effectorem: ita quidem Auguſtinus. alij verò infinitam mentem Deum ſtatuiſſe ſcribunt, quæ per ſeipſa moueatur. Hunc tamen, quod Solem lapidem ignitum dixiſſet, morte mulctârunt Athenienſes.

Prodicus Ceus quatuor elementa deos ſtatuit, & Solem & Lunam, vt Epiphanius ſcribit. ex ijs enim vitalem virtutem exiſtere credebat.

Diogenes Apolloniates, Anaximenis alter auditor, aërem quidem dixit rerum eſſe materiam, de qua omnia fierent: ſed aërem ipſum compotem diuinæ rationis, ſine qua nihil ex eo fieri poſſit: Auguſtinus, plura Simplicius. At verò Diogenes Babylonius, exponendi curam habuit: ante Iouis partum, & exortum Mineruæ: & hoc genus cæterarum rerum vocabula eſſe ait, non deorum, vt auctor eſt Arnobius.

Cleanthes Aſſius, Stoicus, æthera eſſe ſtatuit ſummum Deum: vt verò Arnobius ait, mentem modò, animum modò, modò æthera, plerunque rationem Deum eſſe diſſeruit. Straton, Naturam ſtatuit deum, vt idem prodit Arnobius.

Antiſthenes Athenienſis, multos quidem eſſe ait populares deos, vnum tamen naturalem, ſummæ totius artificem.

Chryſippus Cilix (nam à quibuſdam Solenſis, ab alijs Tarſenſis dictus) Stoicus, nunc naturalem vim diuina ratione præditam, nunc diuinam neceſſitatem Deum prædicabat. Zenò verò Cittieus, diuinam naturalémque legem Deum eſſe putauit, & ſimul (vt Arnobius tradit) æthera: interdúmque rationem vult omnium eſſe principium. Idem, interpretando Iunonem aëra, Iouem cœlum, Neptunum mare, ignem eſſe Vulcanum, & cæteros ſimiliter vulgi deos elementa eſſe monſtrando, publicum grauiter arguit & reuincit errorem. Vt verò ſcribit Origenes ἐν τῷ περὶ φιλοσοφουμένων, hos Deum putaſſe principium omnium, corpus puriſſimum, & per omnia ipſius prouidentiam penetrare.

Xenóphanes, Orthomenis filius, Colophonius, omne quod eſſet infinitum, adiuncta mente, Deum eſſe voluit. Theophraſtus, vnum & vniuerſum, omnéque, Deum Xenophanem dixiſſe prodidit, vt pluribus oſtendit Simplicius in Phyſicis.

Parmenides, Pyretis filius, Eleates, commentitium quiddam coronæ ſimilitudine efficit, quam στεφάνην appellat, continentem ardorem lucis, orbem qui cingit cœlum, quem Deum vocat, in quo neque figuram diuinam, neque ſenſum (ait Cic.) quiſquam ſuſpicari poteſt. nam bellum, diſcordiam, & cupiditatem, cæteráque generis eiuſdem ad Deum reuocat, quæ vel morbo, vel ſomno, vel obliuione, vel vetuſtate delentur. Sed de Parmenide & Meliſſo ferè conſentanea affert Simplicius in primo Phyſicorum, eorum etiam verſus & verba aſcribens. Idem & ex Alexandro ait, à Parmenide libros duos conſcriptos, in altero de ente vno intellectibili obſcurè & iuxta veritatem, in altero iuxta

Digitized by Google

iuxta vulgi opinionem plura ſtatuit. Epiphanius Parmenidem ait ſtatuiſſe, infinitum vnum eſſe omnium principium. Idem verò de Meliſſo ita retulit: Meliſſus, inquit, Ithagenis filius, Samius genere, vnum infinitum eſſe vniuerſum, nihilque firmum eſſe natura, ſed omnia corruptibilia in potentia. Leucippus eadem penè, omniáque imaginaria eſſe nihilque verè, ſed apparere, vt remus in aqua inflexus.

Empedocles Agrigentinus, quatuor naturas, ex quibus omnia conſtare cenſet, diuinas eſſe voluit, quas & naſci & extingui perſpicuum, & ſenſu omni carere, vt in primo de Nat. deorum tradit Cicero. Origenes verò ait, Empedoclem conſtituiſſe litem & inimicitiam, & vnitatis intelligibilem ignem, vniuerſi principia. Simplicius vtraque commiſcuit, hoc eſt quatuor elementa, & litem & concordiam: quo loco & eius verſus affert Cicero, & Plato in Theæt. Eadem Diogenes Smyrnæus, vel Cyrenæus, vt ait Epiphanius. Idem & Theodorus, qui ἄθεος cognominatus eſt. dicebat enim nugas eſſe, qui de deis ſermones habentur, nec eos eſſe: quare omnes ad furta, periuria & rapinas hortabatur. ac ne quidem pro patria mori: vnam enim patriam mundum eſſe. & felicem, bonum dicebat: infelicem fugiendum eſſe, etiam ſi ſit ſapiens: & fatuum diuitem præferendum. hæc Theodorus, vt ait Epiphanius.

Protagoras Abderita, negabat ſeſe omnino habere de deis quid liqueat, ſint, non ſint, qualéſue ſint.

Xenocrates Chalcedonius libros ſcripſit de Natura deorum, in quibus nulla ſpecies diuina deſcripta eſt. Deos octo eſſe prodidit, quinque in ſtellis vagis, vnum qui ex omnibus ſideribus, ſeptimum Solem, octauum Lunam conſtituit. Ex Pyrrhone Elienſi nihil certi haberi poteſt, nec ab eius ſectæ philoſophis.

Plato Athenienſis, qui omnium eius ſectæ philoſophorum ſapientiſſimus iudicatus eſt, planè monarchiam defendit, nec æthera, nec rationem, aut naturam, ſed vt eſt, Deum appellat, ab eóque mundum hunc perfectum, mirabilémque eſſe fabricatum quem noſter eſt ſecutus M. Cicero, & imitatus, vt alicubi de Nat. deorum, & de Legibus. quin & in conſolatione ſua de morte filiæ Tulliæ, Deum ita definit: Nec verò Deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam & libera, & ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, & omnia mouens. Nihilominus Platonis quoque ſententiam variam fuiſſe cùm alij, tum in iis quæ Philoſophumenon inſcripſit, oſtendit Origenes: certè & in dialogis varius eſt, pro varietate loquentium.

Xenophon Socraticus formam Dei veri negabat videri poſſe, & ideo quæri non oportere, vt prodit Arnobius: qui & Ariſtonem Stoicum ſimiliter ait, Deum omnino comprehendi non poſſe, affirmaſſe.

Ariſtoteles Stagirites, non eſt Platonem doctorem ſecutus. nam ſecum ipſe diſſidere, & ſibi inuicem repugnantia dicere & ſentire videtur. in ſumma tamen, vnam mentem mundo præeſſe, & omnium cauſam ſtatuit. Alia quidem Cicero: ſed omnino certi aliquid de Deo, ab Ariſtotele afferre non poſſumus, licet in hoc multi laborauerint, inter quos Fr. Picus meus in libro de Prouidentia.

Speuſippus, ex Platonis ſorore natus, vim naturalem, animalem, qua omnia regnantur, Deum eſſe ſtatuit, vt in octauo ſcribit Arnobius.

Alcmæon Crotoniates, Soli & Lunæ, reliquíſque ſideribus, animóque præterea diuinitatem dedit: qui, vt ait Cicero, non ſenſit, ſeſe mortalibus rebus immortalitatem dare.

Ecphantus Syracuſius, Deum mentem & animũ eſſe exiſtimauit, vt Origenes ſcribit.

Epicurus Athenienſis, ex atomis deos ſuos conſtituit, & eos quidem corporeos putauit, ab hominibus tamen diſcretos, hominum tamen figura. Origenes ex Epicuri ſententia ſempiternos deos & incorruptos ait, ſed nihil prouidere. M. Tullius libro ſecundo de Nat. deor. de deis ab Epicuro conſtitutis: Non ſunt, inquit, de iis corporibus, vt aut caſus, aut ictus extimeſcant, aut morbos metuant, ex defatigatione membrorum: quæ verens Epicurus, monogrammos deos dixit, quod ſemper iidem ſint, nec ira lætitiáve mutari. tractum ab eo picturæ genere videtur, quod monochroma eſt, vnius ſemper coloris, de quo Plinius libro trigeſimotertio & trigeſimoquinto Natural. hiſt. vel vt Nonius Marcellus exponit, macie pertenues, ac decolores: tractum ait à pictura, quæ

priuſquam coloribus corporetur, lineis ex vmbra fingitur. Lucilius, Vix viuo homini, ac monogrammo. & idem alibi, Quæ pictas monogrammi. Quaſi id dicat Cicero, Deos qui ſemper ſint eiuſdem tenoris. & de deo Epicuri canit Lucretius: Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira: & reliqua, quæ ait idem poëta. Arriſit ita hæc monogrammi vox Eraſmo, vt in ſua Prouerbia induxerit.

Brachmanæ Indiæ ſapientes, Deum lumen dicebant, non vt Solem, vel ignem, ſed rationem, qua occulta myſteria ſapientibus videntur, vt ait Origenes.

Stoici vt plurimùm Deum diuinam ſubſtantiam, intelligibilem, & igneam eſſe decreuerunt, forma carentem, ſed tranſmutari in quæcunque velit, & aſſimilem fieri. Origenes quidem contra Celſum libro 4. videtur Stoicos dicere deos putaſſe corporeos. Iidem philoſophi aſtra & cœleſtia omnia quæ mouentur, deos putabant: quod & Lactantius ſcribit. M. Tullius in primo de Nat. deorum oſtendit quantum inter ſe diſſiderent, nec modò Zenonem ſecum ipſum, ſed & illius ſectatores, Ariſtonem Cleanthem, Perſeum, Chryſippum, & Diogenem Babylonium.

Ariſtoteles Ponticus, varia de Deo agens, vt ſcribit Arnobius. Sed rectius Minutius Felix, vt antè oſtendimus. Nam aliàs mundo, aliàs menti tribuit principatum.

Heraclides Ponticus, Platonicus, ſuos libros fabulis referſit, & tum mundum, tum mentem diuinam eſſe putauit, & mutabilem Dei formam eſſe voluit: quin & terram & cœlum in deos retulit. Arceſilaus Deum ſolùm dixit aſſequi poſſe veritatem, minimè verò hominem, vt ait Epiphanius.

M. Varro Terentius, Deum ait ſe arbitrari Animam eſſe mundi, ipſúmque mundum Deum eſſe. mox adiungit: mundum diuidi in partes duas, id eſt, in cœlum & terram: & cœlum ipſum quoque bifariàm, in æthera & aëra, terram verò in aquam & humum, è quibus ſummum eſſe æthera, ſecundum aëra, tertium aquam, infimam terram: quas omnes quatuor partes animarum eſſe plenas, in æthere & aëre immortalium, à ſummo autem circuitu cœli, vſque ad circulum Lunæ æthereas animas eſſe aſtra ac ſtellas, eáſque cœleſtes deos non modò intelligi eſſe, ſed etiam videri. Inter Lunæ verò gyrum, & nimborum ac ventorum cacumina, aëreas eſſe animas: ſed eas animo, non oculis videri, & vocari Heroas, & Laruas, & Genios. hæc quidem breuiter ex Varrone. Has itaque de deis opiniones philoſophorum, ex multis paucas collegimus. Sed Tertullianus Septimius, vir acutus & eruditus, longè paucioribus in Apologetico recenſuit: Inuentum, inquit, ſolummodo Deum, non vt inuenerant, philoſophi diſputauerunt, vt & de qualitate & de natura eius & de ſede diſceptarent. Alij (ait) incorporalem aſſeuerant, alij corporalem, vt tam Platonici, quàm Stoici, alij ex atomis, alij ex numeris, ſicut Epicurus & Pythagoras, alij ex igne, qualiter Heraclito viſum eſt. & Platonici quidem curantem rerum, contrà Epicurei ocioſum & inexercitum, & (vt ita dixerim) neminem humanis rebus, poſitum verò extra mundum. Stoici, qui figuli modo extrinſecus torqueat molem hanc intra mundum: Platonici, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

Sed gentium deos commemoranti, liceat & Plinij ridiculam penè de deis ſententiam aſcribere. Is igitur libro ſecundo ita propémodum ſcribit: Effigiem formámque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt Deus, ſi modò eſt alius, quàm ſcilicet Sol, & quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus eſt viſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiiſque hominum, vt pudicitiam, concordiam, mentem, ſpem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino Pœnam & Beneficium, maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, vt portionibus coleret quiſque quo maximè indigeret. itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera deſcriptis, morbiſque & multis etiam peſtibus, dum eſſe placata trepido metu cupimus. & cætera non minus impia, quàm ridicula. Sed hic tibi Panegyriſtæ verba de Deo ſubſcribam, magis aliquanto pia quàm Plinij: Te, inquit, ſumme rerum ſator, cuius tot nomina ſunt, quot gentium linguas eſſe voluiſti, quem enim te ipſe dici velis, ſcire non poſſumus: ſiue in te quædam vis ménſque diuina eſt, quæ toto infuſa mundo, omnibus miſcearis elementis, & ſine vllo extrinſecus accidente vigoris impulſu, per te ipſe mouearis:

ris: ſiue aliqua ſupra omne cœlum poteſtas es, quæ hoc opus totum ex altiore Naturæ arce deſpicias: te inquam oramus, & reliqua.

Poëtarum verò opiniones hic tibi non aſcripſerim, quoniam nec fixæ nec ratæ ſunt ſententiæ: nunc hanc, nunc illam, pro perſona vel tempore, aliáue occaſione, afferunt, vt ex Homero & Vergilio in primis, cæteriſque colligimus. Orpheus tamen & Muſæus, Heſiodúſque, aliíque pauci, vt in Poëtarum hiſtoria oſtendimus, nonnihil attuliſſe videntur, ſed ſubluſtri luce. At his omnibus mihi longè ſapientius Simonides Ceus, poëta lyricus, de Deo Hieroni Siciliæ tyranno reſpondiſſe videtur. cum enim de ipſo Hiero quæſiuiſſet, quid aut qualis Deus eſſet, deliberandi ſibi vnum diem poſtulauit, cum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit, cùm ſæpius duplicaret numerum dierum, admiránſque Hiero quæreret, cur ita faceret: Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcurior. atque ita tacendo Simonides mihi videtur ſapientius de Deo ſtatuiſſe, quàm cæteri philoſophi. Hanc tamen eandem ſententiam Tertullianus in Apol. Thaleti aſcribit, his verbis: Quid enim Thales ille princeps phyſicorum, ſciſcitanti Craſo de diuinitate, certum renuntiauit? commeatus deliberandi ſæpe fruſtratus. Hactenus ille.

Sed vt inſtitutum de deis ſequamur, à me ſuſceptum, multa M. Cicero ex Stoicorum ſententia in ſecundo de Nat. deorum enumerat: inter quæ ea eſt repoſita ratio, quæ phyſica appellata eſt, ex qua plurima deorum multitudo effluxit, qui ſpecie humana induti fabulas poëtis, ſi non & hiſtoricis, ſuppeditauerunt, & hominum vitam omni ſuperſtitione referſerunt: quæ vetus quidem opinio non modò Græciam, ſed & noſtros, & totum denique orbem oppleuit, vt procedente Opere oſtendemus.

Martianus libro ſecundo Nuptiarum, cùm animaduertiſſet M. Tullium in ſecundo de Diuinatione, ex Hetruſcorum diſciplina cœlum in ſedecim regiones diuiſiſſe, deos deáſque pleroſq; ex his 16 regionibus enumerat, quam particulam hic ego aſcribam: aliò enim quàm Varro, quámue Hierocles, & alij, deos recenſet. ita ille igitur: In 16 (inquit) diſcernitur cœlum omne regiones, in quarum prima ſedes habere memorantur poſt Iouem dei Conſentes, Penates, Salus ac Lares, Ianus, Fauores, Opertanei, Nocturnúſque. In ſecunda itidem manſitabant, præter domum Iouis, quæ ibi quoque ſublimis eſt, vt eſt in omnibus prædiatus, Quirinus, Mars, Laris militaris: Iuno quoque ibi domicilium poſſidebat, Fons, & Nymphæ, deíque Nouenſiles. Sed de tertia regione vnum placuit corrogari. nam Iouis ſecundani, & Iouis opulenti, Mineruæque domus illic ſunt conſtitutæ. Sed omnes circa Iouem fuerant in præſenti. Diſcordiam verò, ac Seditionem, quis ad ſacras nuptias corrogarit? præſertim cùm ipſæ Philologiæ ſemper fuerint inimicæ. De eadem igitur regione ſolus Pluton, quòd patruus ſponſi eſt, conuocatur: tunc Lympha ſylueſtris, Mulciber, Lar cœleſtis, necnon Familiaris, & Fauor, ex quarta regione venerunt. Corrogantur ex proxima tranſuerſis domibus coniugum regum, Ceres, Tellus, Terræque pater, Vulcanus, Genius: vos quoque Iouis filij, Pales & Fauor, cum Celebritate Solis filia, ex ſexta poſcimini: nam Mars Quirinus, & Genius, ſuperius ſunt poſtulati: ſic etiam Liber, ac Secundanus, & Pales vocantur ex ſeptima. Fraudem quippe ex eadem poſt longam deliberationem placuit adhiberi, quod crebrò ipſi Cyllenio fuerit obſecuta. Octaua verò tranſcurritur, quod ex eadem cuncti ſuperius corrogati, ſolúſque ex illa veris fructus adhibetur. Iunonis verò Hoſpitæ Genius, accitus ex nona. Neptune autem, Lar omnium cunctalis, ac Nerita, túque Conſe, ex decima conuenitis. Venit ex altera Fortuna, & Valetudo, Fauórque, Pauore & Manibus refutatis: quippe hi in conſpectum Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantummodo aduocatur. Fata verò ex altera poſtulantur: cæteri quippe illic dei Manium demorati. Ex biſſeptena Saturnus, eiúſque cœleſtis Iuno conſequenter acciti, Veiouis ac dei publici ter quino ex limite conuocantur. Ex vltima regione, Nocturnus, Ianitoréſque terreſtres ſimiliter aduocati. Atque hactenus de 16 cœli regionibus, Martiani ipſius verbis potius, quàm vel noſtris, vel à Crinito interpolatis, vt ab eo deos quoſdam commemoratos videres, qui minimè ſunt ab aliis. Alij porrò Dei qui non eſſent in 16 his regionibus aſcripti, ab eodem Martiano & Seruio ἄζωνοι vocati fuerant, quaſi non continerentur in his 16 zonis, id eſt, circulis: de quibus quidem deis alio loco non multò pòſt diſſeremus.

Fuerunt qui deos breuius hac diuiſione notarent, Cœleſtes, Terreſtres, Infernos, Marinos, Fontanos, Fluuiales. Scæuola verò, apud Romanos vir doctiſſimus, vt Auguſtinus in 4 de ciuitate Dei refert, deorum tria genera tradit ait: vnum à poëtis, alterum à philoſophis, tertium à principibus ciuitatis. Primum genus nugatorium fuiſſe dicit, quod multa de deis fingerentur indigna, &c. His commodè afferre poſſumus eam theologiæ diuiſionem, quam M. Varro in libris Antiquitatum diuinarum humanarúmque rerum feciſſe legimus apud Auguſtinum: Mythicon ſcilicet, hoc eſt, fabuloſum: Phyſicon, id eſt, naturale: & πολιτικὴν, id eſt, ciuile. Primum ait mendaciſſimum, & turpiſſimum: ſecundum à populis remotum, parietibus incluſum: tertium ciuile & populare, ab antiquis inſtitutum. primum pertinet ad theatra, ſecundum ad mundum, tertium ad vrbes & ſacerdotes.

Scribit Dionyſius Alicarn. libro 2 Antiquit. Romanos, videlicet veteres, poëtarum commenta de deis eieciſſe, quibus Dei inter ſe pugnantes diſſidentéſque, & adulteria perpetrantes, eiuſmodique facere finguntur, quæ non modò de deis ipſis, ſed nec de viris quoque probis digna eſſent vt dicerentur. Similia his & Euſebius Pamphili ſcribit in Præparatione euang. Aegrè fert M. Cicero libro ſecundo de Nat. deorum, ſub perſona Q. Lucilij Balbi, commentitios deos ita inſtitutos. ita enim ait: Videtíſne igitur vt à Phyſicis rebus bene atque vtiliter inuentis, ratio ſit tracta ad commentitios & fictos deos? quæ res genuit falſas opiniones, erroréſque turbulentas, & ſuperſtitiones penè aniles. Et formæ enim deorum nobis, & ætates, & veſtes, & ornatus noti ſunt: & cætera quæ ſubiungit. Quin etiam Varro, Antiquos ait ſimulacra deorum & inſignia ornatúſque finxiſſe, quæ cùm oculis animaduertiſſent hi qui adiiſſent doctrinæ myſteria, poſſent animam mundi ac partes eius, id eſt, deos veros animo videre: quorum qui ſimulacra ſpecie hominis fecerunt, hoc videri ſecutos, quòd mortalium animus, qui eſt in corpore humano, ſimilimus eſt immortalis animi, tanquam ſi vaſa ponerentur cauſa notandorum deorum: & in Liberi ædem œnophorum ſiſteretur, quod ſignificaret vinum: per id quod continet, id quod continetur: ita per ſimulacrum, quod formam haberet humanam, ſignificari animam rationalem, eo quòd velut vaſe natura iſta ſoleat contineri, cuius naturæ Deum volebant eſſe, vel deos. hæc ex Varrone. Adhæc & ſuos colores deis, & ætates attribuebant, vt in ſecundo Plin. oſtendit: quo loco irriſa deorum multitudine, alios ex eis creditos ſcribit grandæuos, ſempérque canos, alios iuuenes atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, ouo editos, & reliqua. Porphyrius quoque philoſophus, cùm Deus (inquit) lux ſit, & ignem æthereum habitet, nullóque ſenſu capi poſſit, lucida quidem materia, aut cryſtallo, Parióue lapide ad comprehendendum lumen ipſius excipiunt. auro verò ignis, illáque immaculata natura intelligitur. multi autem nigris lapidibus inuiſibile illius ſubſtantiæ ſignificarunt. Hominis quidem formam deis attribuerunt, quoniam Deus ratio. Pulchros fingunt, propter eminentiſſimam & indeficientem illius pulchritudinem. Diuerſis prætereа figuris & ætatibus, & alios ſedentes, & alios ſtantes, mares alios, alios fœminas, aut virgines, aut coniuges: diuerſo quoque amictu ſimulacra conſtituebant, vt eorum diuerſitates ſignificarent. Quin & alio loco idem Porphyrius, quæ deis attribuantur, ea allegoricè interpretanda docet: quam rem & Euſebius Pamphili repetit. Sunt etiam qui tradant, gentes effingere ſolere ſuos deos, prout earum erant inſtituta & mores. vnde Lacedæmonij pleroſque deos deáſque armatos afformabant, quia ipſi armis delectarentur. Phœnices, quia mercimoniis & mercaturæ dediti erant, deos cum nummariis loculis effingere ſolebant, eò quòd ipſi pecunioſum beatum putabant: itaque cæteræ nationes. Atque adeò hinc eſt factum, vt mihi in Syntagmatibus his nonnihil laborandum ſit, vt hæc de deorum habitu & ornatu, picturáque antiquorum, figmenta patefacerem, irridendi ſcilicet & exſibilandi cauſa: quanquam & vereor, ne & aliqui mihi (vt hoc nunc tempore permulti ſunt, qui aliò res transferunt, piè inſtitutas) vitio vertant, tot diuorum diuarúmque imagines, tot effigies, non in templis modò & ſacrarum ædium parietibus parum honeſtè & ſanctè confictas, ſed paſſim etiam locis publicis & profanis, & irreligioſis. At de iſtiuſmodi magis mutire poſſumus, quam palàm loqui: & idcirco ſatius ea fuerit Harpocrati & Angeronæ conſignare. Illud certè non prætermittam, nos dico Chriſtianos, vt aliquando Romanos, fuiſſe ſine imaginibus in primitiua, quæ vocatur,

tur, eccleſia. Nam Varrone teſte, & Auguſtino referente, Romani pluſquàm centum & ſeptuaginta annos, deós ſine ſimulacris coluêre: quod & Plutarchus in Numa ait: id quod tamen mihi non fit veriſimile, ſi vera ſunt quæ de Iani ſtatua à ſcriptoribus Plinio, Macrobio & Suida traduntur. Sed & Origenes libro aduerſus Celſum ſeptimo ſcribit, Perſas, Scythas & Lybicos, atque Syros, neque ſtatuas arâſque, ſed nec templa & ſimulacra intueri ſolitos: quo loco multa acutiſſimè diſſerit. At verò & illud quidam quærunt, quo pacto vana hominibus irrepſerit religio, quæ homines deos & nominarit & coluerit. & quanquam alibi attigi, paucis tamen & hoc tibi loco aſcribendum duxi, quòd eam Græci & Latini pluribus ſunt executi. Rudes ergo & ſimplices homines cùm quoſdam inter ipſos cernerent, qui magna & admiranda vel virtutum, vel cæterarum rerum præclara facinora efficerent, illos ipſos pluſquàm homines, hoc eſt, deos putabant: vel vt fieri ſolet, interdum in admirationem præſentis potentiæ ac fortunæ, ſiue ob beneficia etiam quibus erant affecti, ac bene ad humanitatem compoſiti. deinde cùm reges ipſi his chari fuiſſent, quibus vitam compoſuiſſent, magnum ſui deſiderium mortui reliquerunt: vnde & ſimulacra primùm eorum finxerunt ad ſolatium. inde etiam defunctorum memoriam colere cœperunt, vt etiam in Sepulcralibus oſtendimus. hinc Marcus Cicero de Natura deorum, inter alia & hoc: Suſcepit autem vita hominum, conſuetudóque communis, vt beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tolleret. Hinc (inquit) Hercules, hinc Caſtor & Pollux, hinc Aeſculapius, hinc Liber. Hæc Cicero.

Sed illam quoque ethnicorum ſuperſtitionem tibi ſignificandam, antequàm cætera aggrediar, duxi, qua exiſtimabant ſingulas in homine partes, & membra, ſingulos deos obtinere, vt ait Placiades Fulgentius: Iouem caput, Mineruam oculos, Iunonem brachia, pectus Neptunum, cinctum Martem, renes & inguina Venerem, pedes Mercurium, ſicut Democritus in Phyſiologumenis ſcripſit. vnde Homerus ait,

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι. hoc eſt,
Oculos & caput ſimilis Ioui terpſicerauno,
Marti cingulum, & pectus Neptuno.

Nam & Tyberianus poëta in Prometheo fabula ait, deos ſingula ſua homini tribuiſſe. Quin & Seruius in Bucolic. Vergilij etiam illud obſeruat, ideo à poëta dictum, Cynthius aurem vellit, quia auris Memoriæ conſecrata ſit, quod & Plin. ſcribit: quam auris partem anteſtantes, ſeu atteſtantes (vtroque enim modo legimus) reo attingere ſolebant, dum in ius vocabant. quod apud Horatium notant grammatici, ſuper eo verſu, Magna Exclamat voce: & licet anteſtari? ego verò Oppono auriculam, rapit in ius. Meminit & Plautus in Perſa & Curgulione. nos plura in annotatione oſculi chytræ, quo aures attingebantur: quare ad noſtra redeo. Conſecrata & frons Genio. Hinc Deum venerantes frontem tangere, & ad frontem manu indita, numina adire ſolebant. Dextra Fidei conſecrata eſt, vt in Fidei imagine dicam. Digiti Mineruæ, genua Miſericordiæ: vnde hæc rogantes tangimus. quæ idem repetit in tertio Comment. Aeneidos, ex Phyſicis excerpta. hinc etiam ſupplicantes, ad ea procumbere & amplecti moris fuit. quanquam & Græcos mentum attingere vna, & altera manu genua apprehendere aliquando ſolitos, accepimus. Sed enim alio modo Aſtrologi, hominum membra ſignis cœleſtibus aſſignant, vt Firmicus, & Mar. Manilius. Sed & hunc & illum mecum rideas licebit. Verſus hi ſunt Manilij:

Nanque Aries capiti, Taurus ceruicibus hæret,
Brachia ſub Geminis cenſentur, pectora Cancro,
Te ſcapulæ Nemeæe vocant, téque ilia, Virgo,
Libra colit clunes, & Scorpius inguine regnat,
Et femur Arcitenens, genua & Capricornus amauit,
Cruráque defendit iuuenis, veſtigia Piſces.

Sic autem Firmicus attribuit, caput quidem Arieti, & ceruicem Tauro, humeros Geminis, cor Cancro, pectus Leoni, ventrem Virgini, renes Libræ, inguina Scorpio, femur Sagittario, genua Capricorno, tibias Aquario, pedes Piſcibus. Addam & hoc curioſitatis gratia, quod ab Hygino de hominis formatione ſcribitur, in libro Fabularũ quod Mytho-

logicon poëticon inſcribitur, cap. c c x. Cura, inquit, cùm quendam fluuium tranſiret, vidit cretoſum lutum. Suſtulit cogitabunda, & cœpit fingere hominem. Dum deliberat ſecum, quidnam feciſſet, interuenit Iupiter: rogat eum Cura, vt ei daret ſpiritum. quod facile ab Ioue impetrauit. Cui cùm vellet Cura nomen ſuum imponere, Iupiter prohibuit, ſuúmque nomen ei dandum eſſe dixit. Dum de nomine Cura & Iupiter diſceptarent, ſurrexit & Tellus, ſuúmque nomen ei imponi debere dicebat: quandoquidem corpus ſuum præbuiſſet. Sumpſerunt Saturnum iudicem. quibus Saturnus ſecus videtur iudicaſſe: Tu Iupiter, quoniam ſpiritum dediſti, corpus recipito: Cura quoniam eum prima finxit, quandiu vixerit, Cura eum poſsideat. Sed quoniam de nomine eius controuerſia eſt, Homo vocetur, quoniam ex humo videtur eſſe factus. Licet Lactantius Firmianus non ab humo, ſed à ſimilitudine hominem dictum arbitretur. Potuiſſem hoc de hominis formatione, cùm de Prometheo & Vulcano agendum eſſet, ſcribere: verùm iam hoc loco appoſueram. Sed de his hactenus, licet etiam videri poſsint addita: quare iamdudum in viam redeo. Illúdque primùm tibi dixerim, Deum Iunoni innominabilem ab antiquis nuncupatum: hoc eſt, vt Plato ait, θεὸς ἀσώματος, καὶ ἄῤῥητος, καὶ ἀνωνόμαστος. hoc eſt, vt Apuleius interpretatur, incorporeus, indicibilis, & innominabilis. Enim etiam literis ſcribi non poſſe, Martianus oſtendit, qui ἀγράμματον illum appellat. Plato etiam in Parmenide, ait nullum Deo nomen eſſe inditum, non definiri poſſe, non ſcientia capi, non in ſenſus noſtros incurrere, nullam de eo haberi opinionem: quocirca neque nominari, neque dici, neque cogitatione comprehendi, neque cognoſci, neque ab vllo ente ſentiri. quin & ante Platonem Hermes Triſmegiſtus, & ipſe θεὸν ἀνώνυμον dixit. ita enim ſcribit, ὁ δὲ θεὸς εἷς ὀνόματος οὐ προσδεῖται. ἔστι γὰρ ὁ ὢν ἀνώνυμος. hoc eſt, Deus vnus, hic autem vnus nomine non eget, eſt enim ens ſine nomine. Idem Triſmegiſtus alibi, οὗ τὸ ὄνομα οὐ δύναται ἀνθρωπίνῳ στόματι λαληθῆναι. hoc eſt, Cuius nomen non poteſt humano ore efferri. qua ex re & Apollinis Delphicum oraculum ita cecinit, ὃ τὸ ὄνομα μηδὲ λόγῳ χωρούμενον. hoc eſt, Cuius nomen nec oratione capi poteſt. Lactantius autem Firmianus: Deo, inquit, nomen non eſt, quia ſolus eſt. & paulò pòſt: Deo autem, quia ſemper vnus eſt, proprium nomen Deus eſt. D. Dionyſius verò, ἄῤῥητόν τι λόγῳ παντὶ τὸ ὑπὲρ λόγον ἀγαθόν. hoc eſt, omni ſermone ineffabile, ſuper omne verbum, bonum. & huiuſmodi mille alia. Libet hîc rem miram tibi afferre, fides ſit penes auctorem. Lactantius quarto Theb. comment. Hetruſcos confirmare ait, nympham, quæ cùm nupta fuiſſet, prædicaſſe, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturæ fragilitatem pollutionémque fas non eſſe: quod vt documentis aſſereret, conſpectu cæterorum ad aurem tauri, Dei nomen nominaſſe, quem illicò vt dementia correptum, & nimio turbine coactum exanimaſſe: & reliqua. Sed vt rem noſtram planius patefaciamus, altius aliquanto repetam. Varro in iis libris quos Rerum diuinarum & humanarum ſcripſit, deos diuiſit in certos & incertos. nam trium extremorum librorum primum de deis certis abſoluit, alterum verò de deis incertis. In iis igitur ita ſcribit: De deis populi Romani publicis, quibus ædes dedicauerunt, eóſque pluribus ſignis ornatos notauerunt, in hoc libro ſcribam: ſed vt Xenophanes Colophonius ſcribit, quid putem, non quid contendam, ponam. Hominis enim eſt, opinari: Dei, ſcire. Sic Varro. *Horum verò deorum etiã mentio facta eſt à Septimio Tertulliano, lib. primo aduerſus Marcionem.* Patet igitur, deos incertos vocaſſe, quorũ certa ratio reddi nõ poſsit, qui ſint, certos verò, de quibus nullo modo dubitari poteſt, Solẽ, Lunã, Cœlum, Terrã, &c. vnde Lucanus in Pharſalia, de Hæbræorum deo, Incerti Iudæa dei, dixit. Nec tamen incerti dei, & incogniti dei, idẽ habebãtur, qui à Græcis θεοὶ ἄγνωστοι vocati ſunt, quorũ Pauſanias in Attica meminit, eorúmque aras celebrat, hoc eſt, θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς, quæ aræ Epimenidis vatis Cretẽſis ſuaſione erectæ fuerũt. Cùm enim terra Attica peſtilentia laboraret, conſultum eſt ab Athenienſibus oraculum, quibus Pythia reſpondit, vrbémque & agros expiari oportere, non expreſſo cui Deo ſacra res eſſet facienda. Epimenides ab Athenienſibus per Niciam Nicerati filium accitus, iuſsit per agros oues nigras dimitti, ſacerdotéſque eas ſubſequi, & quo quæque loco conſtitiſſent, ibi Deo ignoto propitio immolari debere. Itaque ex eo tempore, vt ait Diogen. Laërtius, frequens per agros Atticæ, aræ ſine nomine Dei videbantur. id actum eſſe 27 Olympiade, idem ſcribit Diogenes: Suidas 42. niſi fortè duæ fuerint expiationes: nam ſenem Epimenidem eo fuiſſe tempore, Suidas

ait,

ait, & Athenas expiaſſe ab ſcelere Cylonio, de quo ſcelere hiſtoriam recitat Thucydides, & poſt eum Cicero Heſychius, aliíque. Meminit & de deis ignotis Pauſanias in Eliacis. Ait enim, cum de aris magnis & paruis in Olympia, & Ioue Olympio, πρὸς αὐτῷ δὲ ἐστὶν ἀγνώστων θεῶν βωμός. Apud hunc, inquit, deorum ignotorum ara. Meminit & D. Lucas in Actis apoſtolicis, capite 17, ita de Paulo loquens: Præteriens & conſpiciens veſtros cultus, inueni & aram in qua erat inſcriptum, ἀγνώστῳ θεῷ, id eſt, Ignoto Deo. Meminit & de deis ignotis Tertullianus aduerſus Marcionem. Sed nec illud intactum relinquam, deos nullis cognominibus cultos fuiſſe à Pelaſgis, vt Herodotus in ſecundo ſcribit. Nec id præterea te lateat velim, peregrinos & hoſpites deos, ipſos etiam Athenienſes (adeò erant religionibus addicti) coluiſſe, & iis aras feciſſe, quos & θεοὺς ξενικοὺς vocabant, vt Apollophanes ſcriptis prodidit, & notat Heſychius. Hos verò Deos Latinè Cicero aliegenas vocat. Suidas etiam de Xenicis deis cùm alibi, tum in Hyedeo, quem ait ab Ariſtophane inter eos deos connumeratum. Meminit & Cicero ſecundo de legibus. Sed iam cætera exequamur. Cœlites dei ij dicti fuêre, qui à ſuperiore æthere ad Solem vſque demeant, & cauſarum latentium arcana componunt, ἐπουράνιοί que perhibentur. Dei autem ſecundi, à Sole ad Lunam vſque: hi vaticiniis, ſomniis ac prodigiis, cæteriſque ſimilibus præeſſe credebantur. Fuerunt & dei reputati Maiorum gentium, vt eſt apud M. Tull. in Tuſc. & Lactantium in primo: qui & Maiores dei dicti fuerunt, vt puto, vt eſt apud D. Auguſt. ſicuti etiam Minuti, qui & Minores, & Minorum gentium vocabantur: qui & Minuſcularij dicti ſunt, vt eſt apud eundem Auguſtinum legere ex Varrone. tametſi in pleriſque exemplaribus non Minuſcularios, ſed Munuſcularios legatur, quaſi à Munuſculis, id eſt, paruis muneribus, quæ hominibus præſtent, appellentur. Alij ſunt Auguſtini codices, qui neutram prædictorum habent lectionem, ſed Numuſcularios habent, vocem (vt videtur) à numo deductam: quæ mihi vtcunque ſuſpecta eſt, donec apud idoneum aliquem ſcriptorem eam comprobem, Minorum verò gentium quos appellabant, ex hominibus in deorum numerum tralatos, qui & Aſcriptitij dici poſſunt. Hos Græci παρεγγεγραμμένους, & μετοίκους: illos verò, id eſt, maiorum gentium, ἐγγεγραμμένους vocitabant. nam & Lucianus ἐγγεγραμμένον Apollinem ait, id eſt, ſcriptum in 12 deorum albo. Conſentes & dei fuêre, quorum crebra mentio apud auctores: vnde & ſacra Conſentia, quæ tamen Feſtus exiſtimat conſentientium eſſe. Conſentes quidem deos, eos dicebant veteres, vt Auguſtinus in 4 de Ciuit. Dei ſcribit, qui in conſilium Iouis adhiberi putabantur. Hi & Penates, & Vrbani etiam dicti duodecim hi fuerunt, ſex mares, & ſex fœminæ: quorum imagines auratæ ſtabant apud forum, vt Varro ait lib. 1. de Re ruſtica. Hos Ennius, vt Apuleius & Martianus ſcribunt, duobus verſibus complexus eſt:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicti Conſentes, quaſi conſentientes. De 12 his deis, quos in conſilium habet Iupiter, Anneus Seneca meminit libro ſecundo Quæſtion. Natural. ex Hetruſcorum diſciplina. Quod autem hi 12 dei, 12 menſibus præſiderent, docuimus in lib. de Annis & menſibus. Siquidem Ianuarij tutelam, vel (vt aiunt) pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Auguſti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Veſta. M. quoque Manlius mathematicus libro Aſtronomicôn ſecundo, eoſdem duodecim deos ſignis cœleſtibus eorundem menſium his verſibus aſſignat:

His anima duerſis rebus, quæ proxima cura
Noſcere tutelas, adiectáque numina ſignis,
Et quæ cuique Deo rerum natura dicauit;
Cum diuina dedit magnis virtutibus ora,
Condidit & varias ſacro ſub nomine vires,
Pondus vti rebus perſona imponere poſſit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytheræa tuetur.
Formoſos Phœbus Geminos, Cyllenie Cancrum.
Iuppiter & cum Matre deûm regit ipſe Leonem.

Spiciferæ

Spiciferæ eſt Virgo Cereris, fabricatáque Libra
Vulcano, pugnax Mauorti Scorpius hæret.
Venantem Diana virum, ſed partis equinæ
Atque anguſta fouet Capricorni ſidera Veſta,
Et Iouis aduerſum Iunonis Aquarius aſtrum eſt,
Agnoſcitque ſuos Neptunus in æquore Piſces.

Hæc bis vates cecinit Manlius. Sed & 12 deos alios Conſenteis agricolarum duces, hos Varro enumerat: primò Iouem & Tellurem, qui & parentes magni dicuntur, Iupiter ſcilicet pater, & Tellus mater: ſecundò Solem & Lunam, quorum tempora obſeruantur: tertiò Cererem & Liberum, quòd ab his cibus & potio venit è fundo: quartò Robigum & Floram, quibus propitiis neque robigo frumenta, neque arbores corrumpit, neque non tempeſtiuè florent, vnde Robigalia & Floralia: tum Mineruam & Venerem, quarum vnius procuratio oleti, alterius hortorum, vnde & ruſtica Vinalia inſtituta: demum Lympham & Bonum euentum, quoniam ſine aqua & ſucceſſu miſera eſt agricultura, & fruſtratio quædam. Duodecim præterea deorum apud Græcos crebra eſt mentio, Herodotum, Strabonem, Pauſaniam, alios. quin & eis 13 adiectum, Alexandrum Macedonem, refert Diodorus Siculus in Alexandro, hoc eſt 17 lib. Bibliothecæ, quib. lib. (vt ait Plin.) deſiit apud Græcos nugari Diodorus. Quidam hos maiorum gentium deos crediderunt. Sanè & hos duodecim deos in Italiam deportatos quidam ſcribunt, & Piſis aram habuiſſe communem, quæ δώδεκα θεῶν βωμὸς, id eſt 12 deorum ara vocaretur.

Semidei etiam fuerunt, quos Græci ἡμιθέους vocabant, hi animas cœleſtes credebantur gerere, ſacráſque mentes, atque ſub humana effigie in totius mundi commoda procreatos antiquitas exiſtimauit. Hi quidem ab Heroibus, teſte Labeone apud Aurel. Auguſtinum, diuerſi, & antè poſiti putabantur. Heroes verò dicti ſunt ἀπὸ τῆς ἥρας, id eſt Iunone, vt communis opinio tenet. Auguſtinus libro 10, capite 21, ita ſcribit: Heroum nomen ab Iunone dicitur tractum, quòd Græcè Iuno ἥρα appellatur: & ideo neſcio quis filius eius ſecundum Græcorum fabulas Heros fuit nuncupatus. Martianus tamen: Heroes, inquit, nuncupati, quòd Heram veteres terram dixerunt. Idem & Græcus Theophilus, item Iamblicus, & vetus Homeri interpres, ἔρα ἡ γῆ, [illegible] ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐκπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Heram inquit terram, ſecundum linguæ proprietatem: ex terra enim humanum genus effectum eſt. Plato tamen in Cratylo, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος heroas vocatos ait, id eſt ab amore: quòd videlicet heroes, vel ex amore eorum erga mulieres humanas, vel amore virorum erga deas ſunt geniti: vel, vt idem ait, ſi ſecundum priſcam Atticorum linguam hoc conſideremus, reperiemus parum mutatum eſſe nominis gratia ex ἔρωτος, id eſt amore, vnde ſunt heroes geniti. vel dicti, inquit, Heroes παρὰ τὸ ἐρεῖν, quod dicere ſignificat: quòd Heroes facundi fuerunt, & ad interrogandum dicendúmque paratiſsimi. & reliqua, quæ ſummus philoſophus exequitur, & quæ ex Proclo excerpta, Græca dicuntur ſcholia. Fuêre demùm qui Heroes ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, hoc eſt, à virtute nuncupatos dicerent, quòd ſcilicet virtute Heroes prædìti eſſent. Hierocles quidem inſignis philoſophus, & ipſe ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, vt Plato, heroas denominatos ait, non quòd amore ſint geniti, ſed quod ipſi planè amore pleni eſſent. Grammaticus porrò Seruius, poteſtates ſupernas exiſtimauit corporibus ſeſe humanis infundere, vnde procrearentur Heroes.

Indigetes dei antiquis vocati: Seruius in 12 Aeneid. duplici ratione indigetes dici aſſeuerat: vel ſecundum Lucret. quòd nullius rei egeant, quaſi Nihil indiga curæ: vel certè (ait) indigetes dei ſunt ex hominibus facti, & dicti indigetes. Alij, quaſi in deis agentes, qui ex hominibus ad diuinitatem perueniſſent. Fuêre qui indigetes putarent eos, quos indigitari, hoc eſt, vocari & nuncupari nefas eſſet: atque hos eos deos fuiſſe, in quorum cuſtodia eſſent vrbes gentéſque. Alij dicunt, ſi indigitare inuocare eſt, deos illos indigetes eſſe potuiſſe, qui inuocati faciles ſint, & præſtò adſint. Alij ſunt qui putant indigetes appellari, quaſi in loco vel geniti, vel degentes, & magis proprij patriæ, loco & ciuibus. Vergil. Dij patrij indigetes, &c. Lucanus. Indigetes fleuiſſe deos. Lege Decij deuotionem apud Liuium. Hinc & Aeneas Iupiter indiges dictus eſt, vt ait T. Liuius in primo. Ouid. in 14. Metamorphoſeôn de ipſo eodem

Aenea

Aenea à Venere genitrice expiato, & deo facto, ita cecinit:

Luſtratum genitrix diuino corpus odore,
Vnxit, & ambroſia eum dulci nectare mixta
Contigit os, fecitque deum, quem turba Quirini
Nuncupat indigetem, templóque ariſque recepit.

Tibullus lib. 2. ad Aeneam loquens:

Illic ſanctus eris, cùm te veneranda Numici
Vnda deum cœlo miſerit indigetem.

Aeuiterni dei appellantur, quòd æuo ſempiterno permaneant: qualis Iupiter, quem ſic vocauit Ennius. Apuleius: Aeuiternos deos in ſublimi ætheris vertice locatos, ab humana contagione procul diſcretos: & cætera. Seruius videtur Aeuintegros ab Ennio vocatos dicere. Elogium antiquum legitur, D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod Pet. Crinitus & Cœlius noſter ita interpretati ſunt: Deis potentibus & Genio Aeuiterno dicatum. Sed & Plin. de Aeuiterno deo meminit, in cuius ſacris futuum bouem immolari mos fuit, quod eſt à Verrio Flacco notatum.

Selectos deos vocabant Romani præcipuos, & ſummates, qui habebant ampliorem poteſtatem, quíque celebriores, & in maiori haberentur cultu ac veneratione à D. Auguſt. ex Varrone viginti numerantur, duodecim videlicet mates, & 8 fœminæ: Ianus, Iupiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater: Tellus, Ceres, Iuno, Luna, Diana, Minerua, Venus, Veſta. Certè ſelecti alij erant à Conſentibus, de quibus iam egimus, quod & Auguſtinus notauit in 4. ne & tu fortè fallaris, vt plerique, quos honoris cauſa non eſteur nominem.

Semones deos dici voluerunt antiqui, vt ad Chalcidium ſcribit Fulgentius, quos nec cœlo dignos putabant, ob meriti videlicet paupertatem, ſicut Priapus, Hippona, Vertumnus, nec terrenos eos reputare volebant, propter gratiæ venerationem. ſicut Varro in Myſtagogorum lib. ait: Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio. Liuius dixiſſe videtur, Semoni Iano templum à Romanis dicatum fuiſſe: etſi ſunt codices, qui SemoniIano coniunctim, & per L proferant. verba Liuij hęc ſunt lib. 8. ad V. C. Vitrubium in carcerem aſſeruari iuſſit, quo ad Cos. rediiſſet, tum verberatum necari: ædes eius quæ eſſent in Palatio, diruendas, bona Semoni Iano cenſuerunt conſecranda: quódque æris ex eis redactum eſt, ex eo ahenei orbes facti, poſiti in ſacello Semoni Iani aduerſus ædem Quirini. Porrò Alexander Semoni Sango, alij Sabino Sango, vel Sancto legunt: de quo plura alibi dicturus. Legi & qui Semones interpretarentur quaſi ſemihomines, quæ ſpecioſa quidem interpretatio videtur. Porrò & Macrobius Semoniam inter eas, quæ ferias nominatæ facerent, reponit. D. Auguſtinus Semonem Ianum præeſſe ſeminio, innuere videtur, cùm infans concipitur. Sunt qui & hos Patellarios vocent, quorum mentio apud Plautum: Dei me omnes magni minutiq; & patellarij. Hi etiam dici videntur parui dei, ab Horatio lib. 3. Carm. Patellarios, eruditi dictos exiſtimant à pateris, vel patellis, quibus veteres deis his ſacra faciebant. Ouidius in Faſtis:

Fert miſſos Veſtæ pura patella cibos.

Seruat ad nos vſque Patenæ nomen. Quidam & iis Medioximos conferunt, de quibus nobis agendum eſt copioſius in Genijs. A Semonibus deis alij ſunt Sumanes, dei inferni, quorum meminit Martianus in ſecundo.

Nouenſiles dei à Sabinis Romam deducti exiſtimantur, atque ijs à Tatio rege ex voto ædes dicatæ fuerunt, quibus indigitamenta hæc aſcribit Varro: Herculem, Veſtam, Salutem, Fortunam, Fortem, Fidem: quæ voces quanquam Sabinorum linguam ſapere videntur, ad Romanæ tamen linguæ ſpeciem adornatæ ſunt. Non deſunt qui Nouenſiles hos deos appellatos putent, quod nouiſſimè in deorum numerum recepti ſint, quaſi nouiſſimè, id eſt, nuper ſalientes: hoc eſt, in deorum numerum aſcendentes. Sunt qui Nouenſides appellent. De his poſt Varronem de lingua Latina, & T. Liuius meminit libro octauo ab Vrbe condita, in Decij pro legionibus Pop. Roman. deuotione: & Martianus in Nuptiis, eos in ſecunda regione cœli collocat, vt ſuprà meminimus. Sed de his deis libet aliquanto, quàm adhuc cæteri, locupletius diſſerere, vt videas quàm ingenioſa fuerit antiquitas in falſis ſuis alerendis

rendis deis. Nouenſiles Piſo deos eſſe credidit nouem, in Sabinis apud Treblam conſtitutos. Hos Granius Muſas putat, conſenſum accommodans Aelio. Nouenarium numerum tradit Varro, quòd in nouandis rebus potentiſsimus ſemper habeatur, & maximus. Nouitatum, ait Cornificius, præſides, quòd curantibus his omnia nouitate integrentur & conſtent: deos nouem Manilius, quibus ſolis Iupiter poteſtatem iaciendi ſui permiſerit fulminis. Cincius numina peregrina, nouitate ex ipſa appellata pronunciat. nam ſolere Romanos, deos omnes vrbium ſuperatarum partim priuatim per familias ſpargere, partim publicè conſecrare: ac ne aliquid deorum multitudine aut ignorantia præteriretur, breuitatis & compendij cauſa vno pariter nomine cunctos Nouenſiles inuocari. Sunt præterea nonnulli, qui ex hominibus diuos factos, hac prædicant appellatione ſignari: vt eſt Hercules, Romulus, Aeſculapius, Liber, Aeneas. atque hactenus inuenio diſſentientes de deis his auctores, contra quos Arnobius in tertio aduerſus Gentes diſputat.

Diuipotes dei, quos vt Varro ſcribit, Augurum libri ſcriptos habent, ſunt pro his quos Samothraces vocabant, θεοὶ δυνατοὶ, vel vt Latini codices habent, Theœdynatœ: hæc duo, cœlum & terra, anima & corpus, humidum & frigidum.

Materas deas cultas ab antiquis legimus, quibus haſtæ dicarentur, affigerentúrque. Aegyon quippe, ſiue Aengyon in Sicilia vrbs fuit, non magna, ſed valde vetuſta & celebris, harum dearum religione: quarum templum à Cretenſibus poſitum fuiſſe ferunt, vbi haſtæ quædam oſtendebãtur, & ex ære caſsides: & hæ quidem Merionis, illæ verò Vlyſſis inſcriptiones habebant, vt Plutarch. in Marcello prodidit. Matteres quoque Gallorum tela fuêre, vt in Annotationibus oſtendi.

Appiades deæ quæ dicantur ab Ouidio libro de Arte amandi tertio, video à multis quæri:

His Venus è templis multo radiantibus auro
Læta videt lites, Appiadéſque deæ.

In ſecundo autem de Remed.

Turpe, vlt & mulier innecti modò, protinus hoſtes:
Non iſtas lites Appias ipſa probat.

Quidam deas quæ habebant templa apud aquam Appiam prope forum Cæſaris, & Venerem in primis intelligunt, Pallada, Pacem, Concordiam & Veſtam. nec tamen facit, quod affertur ab aliquibus ex epiſt. in tertio Famil. Ciceronis: Nõ ſolùm Pallada, ſed etiam Appiada nominabo. Illud verò Plinij ex 36, Entochi Appiades & Hermerotes: Herm. Barbarus ſe neſcire fatetur. Hippiades ſtatuæ mulierum equeſtres, cuiuſmodi Amazonum: alij Hippadas. Hippades ſacrificia quædam Athenis, quæ mittebant equites, hoc eſt, ἱππεῖς. Ego puto omnino ab Ouidio Viriplacam deam deſignari: ſed quare Appiades, adhuc nos latet.

Ζωογόνοι, ideſt, animales geniti dei exiſtimati, teſte Proclo in Heſiodi commentariis, vitæ productores, quibus perennes aquæ & fluuij ſacrati credebantur. De deis quidem animalibus ego aliàs plura, cùm de dæmonibus agam, quin etiam Iouem ζωογόνον legi apud Heſychium, qui & eundem Phytalmion vocat, vt alibi dicam.

Προδόμιοι θεοὶ, Dei qui in præſtructionibus ædificiorum ab antiquis colebantur, de quibus mentio eſt apud Pauſaniam in Attic. vbi de Megarenſibus agit. ait enim: Oſtenduntur foci Deorum προδομέων. qui à Domitio veſtibulares, à Romulo præſtructores appellantur: quibus cum Alcathous murum condere inciperet, ſacra feciſſe dicit. Hinc & Prodomia Iuno, apud Sicyonios culta. hanc Phalces dedicauit, Temeni filius, ducem ſibi deam Sicyonem proficiſcenti futurum ſperans.

Ἄζωνοι θεοὶ, eoſdem & communes deos Latini vocauerunt, de quibus ex Martiano antè meminimus. Sic verò de his propémodum Seruius: Dei, inquit, communes ſunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quòd ij in bello vtrique parti poſſunt fauere. Vt autem altioris ſcientiæ hominibus placet, dei communes ſunt, qui ἄζωνοι dicuntur: id eſt, qui cœli certas non habent partes, ſed generaliter à cunctis coluntur. vbique enim eos eſſe manifeſtum eſt; vt Mater deûm, cuius poteſtas in omnibus zonis eſt. Alij communes deos volunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem, hi enim apud omnes inueniuntur, & ſunt in omnibus terris. hæc fermè Seruius. Vergilius:

In medióſque focos,& dis communibus aras.

Quare verò ſit communis deus Mars dictus, ſuo loco copioſe dicemus. Sed & hoc Eraſmus duxit in Prouerbiis.

Potniades deæ dictæ fuerunt, furorem facientes, hoc eſt μανικαί. Non procul verò à Potniis Bœotiæ vrbe, puteum fuiſſe legimus, ex quo ſi aqua hauſta fuiſſet ab equis indigenis, furore agitabantur: vnde dearum nomen. Sed Heſychius Bacchas & Mænadas hoc vocari nomine ſcribit. A Potnüs autem, vel Potnia ciuitate, Potniades equæ dictæ ſunt Vergilio in Georg. quem locum tamen velim conſideres, an rectè ſuccedat, vt Probus & Seruius comminiſcuntur. Verſus Vergilij hi ſunt in tertio Georg.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum,
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumpſere quadrigæ.

His deabus ſtato tempore, vt ſcribit Pauſ.& alia patrio ritu faciunt ſacra: & intra eas ædes quæ Megata vocant, lactantes ſues mittunt: eas exacto anno, iiſdem ferè anniuerſariis diebus, apud Dodonam paſcere aiunt.

Pattaicos, ſiue Patæcos, vt ab aliquibus ſcribitur, deos Phœnices vocabant, quos in triremium proris circumferre ſolebant, Pygmæorum quadam (vt ait Herodotus) imagine. Sed Heſychius non duplici rt, ſed ſimplici enunciare videtur, & item Herodotus in Thalia. Ita verò ſcribit Heſychius: Pataici dei Phœnices ſunt, quos ij conſtituunt in proris nauium. Pitaici perperàm in Vallæ codice legitur: vnde anſa fuit, vt quidam malè enunciarent. Porrò & χυτρεὺς θεὸς etiam vſque in prouerbium deductus eſt, hoc eſt ollaris deus, in contemptibiles & humiles. meminit Ariſtophanes in Nubibus. Sumptum opinor ab antiquorum deis, qui vel Plin. teſte fictiles fuerunt, vel patellarij. Eraſmus in minutos deos, quales Silenos, Priapóſue, deflexit. Prouerbij meminit & Zenodotus.

Καθαροὶ θεοὶ, id eſt, puri Dei colebantur ab Arcadibus, quorum templum erat in colle Pallantio: ad quorum numen iuſiurandum Arcades habere ſolebant, horum Deorum nomina ſe neſcire fatetur Pauſan.

Cabiri dei habiti, vel miniſtri potius deorum, alij dæmonas exiſtimarunt: de quibus tam frequens eſt mentio Græcis, Orpheo, Apollonio, Straboni, cæteris. Fuêre qui Cabiros eoſdem & Corybantes facerent, vt in decimo docet Strabo. Steſimbrotus Thaſius hos in Samothrace ſacra feciſſe ait, & dictos à Cabero Berecynthiæ monte. Cabirorum in Aegypto templum celebre legimus, quod ingredi quempiam fas non erat, ſacerdote duntaxat excepto: quod Cambyſem ingreſſum, prodit Herodotus, & omnia euertiſſe: quin & illud incendiſſe tradit. Fuit & Cabirorum ædes in agro Thebano, & item Caberiæ Cereris, quorum ea fuit religio, vt qui illi manus intuliſſent, deorum iram euadere non poſſent: id quod pluribus Pauſanias oſtendit, Mardonij Perſæ & Alexandri militum exemplis, quorum & Cereris ſacra ne proderet religione ſe prohibitum ſcribit. Ad Prometheum tamen, & Etnæum eius filium, Cabirorum gentis Cererem quondam accedentem, quædam illi tradidiſſe & apud illos depoſuiſſe dicit, ſed quæ neſciantur, nec fas ſit ea eloqui: tantum ait, Cabirorum iras ac indignationem hominibus eſſe inexorabiles. Pherecydes verò monumentis literarum prodidit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano, tres Caberos & tres Caberidas nymphas procreatas, & vtriſque fuiſſe templa dicata: in Lemno verò & Imbro Caberos præcipuo honore habitos, Fuerunt & ſacra & telete Caberorum in Samothracia: nomina Mnaſeas memorat quatuor, Axieros, Axiocerſa, Axiocerſos, & Caſmilus. Alij Caberos appellatos putant à Cabiris Phrygiæ montibus, atque inde traductos. Quidam duos Cabiros tantummodò putauêre, Iouem & Dionyſium. Alij filios Electræ & Iouis, Dardanum & Iaſiona: quidam Iouis & Alliopes, vt Strabo. Acuſilaus Argiuus ortum Cabira & Vulcano Camillum refert, ex quo nati tres Caberi, & tres Caberides nymphæ, vt ex Pherecyde recitauimus. Mirandum illud de Cabiris traditur, ſi credere dignum eſt, quòd qui eorum ſacris initiati eſſent, omnem maris tempeſtatem euadere crederentur. Plura ex Græcis commentariis congerere poſſem, niſi me Cœlij dialogus Equitatio, quo etiam me loquentem hac de re introduxit, ab hoc labore ſuperſedere moneret: ad quem te legendum hortor, vt inde multam frugem colligas.

Curetes qui fuerint, vnde dicti, quæ primùm loca incoluerint, in quæ migrarint,

longa narratione & docta Strabo in decimo exequitur. Eos enim quidam Acarnanes, alij Cretenſes, nonnulli Aetolos, aliqui ex Eubœa genus duxiſſe prodiderunt: qua de re idem Strabo Homeri carmen altius & repetit, & exponit. Arthemarhus quidem Eubœus Curetas Chalcidem incoluiſſe voluit, vnde & ipſi χαλκιδεῖς vocati, ab armis æreis. Cum verò Euberi de Lelanto campo aſſiduè pugnarent, & hoſtes anteriorem captarent cæſariem, eóſque diſtraherent, ab occipite capillatos extitiſſe, à fronte detonſos, inde ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id eſt, tonſura, Curetes, hoc eſt, detonſi appellati ſunt. Autumant quidam dictos quòd velut κόραι, id eſt, puellæ, muliebres & longas ſtolas induerent: eo enim habitu cum primis Aetolos vſos fuiſſe legimus. Alij, quod κόροι, id eſt, curatores, κουροτροφῶσι, id eſt, educarent Iouem. Sunt qui ab heroë quopiam denominatos putent. Sunt qui à Curio monte Pleuroni adiacente. Sunt & qui Theſtium Curetum ductorem tradant, qui Pleuroniam tenuerit. Alij Curetas dæmonas quoſdam fuiſſe opinantur, deorúmque miniſtros: inde & Iouis educatores traditi ſunt. Sunt qui eoſdem fuiſſe credant Curetas, Cabiros, Telchinas, Corybantes, & Idæos dactylos. Sunt & qui cognatos exiſtiment, nonnihilque differre, omninóque furore quopiam motos: quin & eoſdem non in Creta ſolùm, & Phrygia, ſed & in Samothrace fuiſſe, & Lemno, perhibent. Diodorus ait quoſdam exiſtimaſſe, Curetas progenitos ex Idæis dactylis: alios ex terra, & eos in montibus & conuallibus, tectáque ac indumenta quæ natura præberet habuiſſe, nondum repertis domibus. Sanè & Curetas Enopliam, id eſt, armatam ſaltationem, & Pyrrhichiam induxiſſe, teſtis eſt Strabo: & ὀρχηστικήν, & cærimoniarum ritum, quæ myſticè figurabantur armiſona ſaltatione, qua fingebant Saturnum filios vorare ſolitum, & Rheam cùm id noſſet, partus dolores diſſimulaſſe: & vt in lucem infans editus eſſet, illum per hos Curetas in loca abdita ablegaſſe: hos tympanis armorúmque inſtrumentis, ne infans agnoſceretur, abſtuliſſe, & in Ida monte nutriſſe ferunt. Fuère qui Curetas luſores & ſaltatores dixerunt, alij ribicines & Phryges: alij terrigenas, & Chalcaſpidas, hoc eſt, qui ſcutis æreis vterentur. Eſt quoque in fabulis legere, Rheam in Idam montem ex fuga delatam, cùm puerperij tempus inſtaret, primam montis partem manibus apprehendiſſe, atque ita partu ſolutam: ex impreſſione verò palmarum Curetas prodiiſſe, qui & Idæi dactyli nominati: ſicut à pupillis oculorum, quas Græci κόρας appellant, vel à galcarum cono, Curetas. Sunt qui non à Rhea, ſed ab Anchiale nympha id factum tradunt, vt Varro Attacinus canit:

> Quos magno Anchiale partus adducta dolore,
> Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis, &c.

Porrò Curetas Diodorus ait, cùm prudentia eminerent, permulta ad vitam vtilia excogitaſſe. nam primi omnium greges coëgerunt, reliquáque manſuefecere pecora: mellis inſuper vſum, & ſagittandi venandíque modum induxiſſe perhibentur, hominúmque cœtus ad communem vitæ & legum diſciplinam inſtituiſſe, cæteráque quæ in Telchinis ſtatim referemus.

Telchines, vt Strabo in 14 tradit, ex Creta primùm in Cyprum venerunt: poſtmodum Rhodum, vnde & Rhodus ipſa Telchinis aliquãdo vocata eſt. hinc Ouid. 7. Metamorph.

> Phœbeámque Rhodon, & Ialyſios Telechinas.

Telchines verò faſcinatores fuiſſe ferunt, & maleficos, quòd Stygiam aquam animalibus & ſtirpibus perniciei gratia inſpergerent: qua ex re calamitates, peſtes & fames conſequerentur. Horum nomina fuiſſe perhibentur, Actæus, Megaleſius, Ormenus, Lycus, Nicon, Mimon. quidam & hos Alaſtoras dixère, & Palamnæos. ἄλη enim βλάβη, hoc eſt nocumentum: & παλάμη palma, quòd palmis & manibus Stygis aquam terris inſpergerent. Nonnulli tamen contrarium ſentiunt, & artibus illos excellentes & præſtantes fuiſſe volunt: atque ideo ab artificibus, qui ſimilia tentarent, inuidia habiti, qui eis hanc notam inuſſerunt. hi ferrum primi & æs fabricati ſunt, quin & falcem Saturno fecère. Sunt qui in Rhodo Telchines nouem Rheæ comites ſtatuant, vt Strabo refert. Diodorus Telchinas ait primos Rhodum habitaſſe, Maris filios: eoſdem cum Calphurnia Neptunum nutriuiſſe. Datum illis ab Rhea fuiſſe, vt artium inuentores quarundam eſſent, permultáque vtilia excogitarent. nam & deorum ſtatuas primi fabricarunt, & ſigna quædam, eorum nomine appellata ſunt. Apud Lydios enim ideo Apollo Telchinius, & nymphæ Telchiniæ apud Ialyſios, & Iuno Telchinia apud Camiræos Rhodios appellata

appellata fuit. Sunt qui tradant Simonem & Niconem appellatos: & inde prouerbium ductum, Noui Simonem, & Simon me: hoc eſt, οἶδα Σίμωνα, καὶ Σίμων με: Suidas & Zenobius auctores. ab his Telchines Cretenſes dicti ſunt, & Creta ipſa Telchiona.

Idæi Dactyli, Magnæ matris miniſtri & aſſeſſores dicti fuerunt: ea autem ratione nuncupari, quòd ſub Ida habitarent. extremæ enim montium partes infrà pedes, ſuprà vertices dicuntur. omnis quippe mons Ida Matri deûm dicatus credebatur, vt ait Strabo. Idæos dactylos decem Sophocles exiſtimauit: quinque mares primùm natos, qui ferri fabricam excogitauêre, aliaque permulta: quinque horum fuêre ſorores. ab hoc numero dactyli, id eſt, digiti nuncupati. horum nomina, Hercules, Pæon, Epimedes, Iaſius, Idas. Iulius Pollux de manu loquens, libro ſecundo: Corybantes, inquit, dactylos etiam nuncupari tradunt plerique, propter numerum, quod ſcilicet quinque ſint: alij autem, quòd Rheæ adminiſtrarent omnia. Indéque manus dactyli, id eſt, digiti, artifices, & omnium rerum opifices dicti ſunt. Sunt qui Idæos quatuor tantùm numerent, Salaminum, Damnaneum, Herculem, & Acmonem. Leguntur Phoronidis carmina, quæ ab Apollonij enarratoribus afferuntur, in quibus tres tantùm Dactyli Idæi commemorantur, Celmis, Damnameneus & Acmon: qui fabricam ferream, & alia plura repererunt. Sed Celmis ab aliis reiectus dicitur, quòd Rheam deorum matrem violare voluiſſet. Scribit Zenobius in prouerbiis prouerbium apud antiquos fuiſſe, Ἰδαῖοι δάκτυλοι: de iis qui ſibi ipſis nimium credunt, ſéque fortes & manu agiles eſſe exiſtimant. Celmin in ferrum mutatum fabulæ ferunt, cuius rei Sophocles in Satyris meminit. Ouidius verò in libris Metamorphoſeôn, in adamantem conuerſum cecinit, hoc carmine,

Te quoque nunc adamas, quondam fidiſſime paruo Celme Ioui.

De hoc plura in Prouerbiis, tum Græcis, tum Latinis legere poteris. Scribit Plutarchus in lib. qui inſcribitur, Quomodo quis ſentiat ſe in virtutem proficere, hæc fermè verba: Nonnulli propriorum nomina digitorum ediſcunt, eiſque contra pauores vtuntur, tanquam ad auertenda mala remedium habeant, paulatim ſingulos recenſentes. quo loco Cœlius noſter non proprios digitos interpretabatur, ſed Idæos dactylos. Porrò quidam quinque & viginti Dactylos Idæos fuiſſe commemorant. Pherecydes verò duos & quinquaginta exiſtimauit, & ex iis duos & triginta læui dicti ſunt faſcinatores; reliqui autem dextri, dicebantur faſcinatoribus contrarij, vtpote qui maleficia diſſoluerent. Alij Idæ habitatores & inquilinos, magóſque & incantatores ac veneficos fuiſſe; quidam ab his ortos Curetas & Corybantes prodidêre. & in Creta centum fuiſſe, Idæos dactylos, Strabo. Diodorus quidem hos primùm circa Idam habitaſſe ſcribit. Ephorus ipſe 10 fuiſſe ait, ſic appellatos ob parem numerum digitorum manus. Alij eum Mygdono volunt ex Phrygia in Europam deueniſſe, qui & in Samothrace fuêre, vbi miranda fecerunt: à quibus Orpheus edoctus myſteria, & ſacras initiationes. Addit his Diodorus & ignis vſum, & ferri æriſque fabricam.

Corybantes, vt diximus, quidam Curetas, & Cabiros, & Telchinas eoſdem putauêre: inter quos Sceptius, vt ſcribit Strabo in 10. qui in Matris deûm ſacrificiis armati ſaltantes, caſti & puri ſunt aſſumpti. Pherecydes verò ex Apolline & Rhetia nouem Corybantes genitos prodidit. Alij Corybantes dæmonas quoſdam fuiſſe tradiderunt, Mineruæ & Solis filios: alij Saturni, quidam Iouis & Calliopes. Diodorus Corybantum Iaſionis & Cereris filium tradit, qui cum Dardano ſacra Matris deûm in Phrygiam detulit. Corybantes autem ſic appellati, quia inter ſaltandum capita iactarent. hoc eſt, κορύβαντες ἀπὸ τοῦ κορύπτοντας βαίνειν. hinc qui capita iactant, & furiis ac numine agitantur, κορυβαντιᾶν dicuntur. Aliqui hos dictos arbitrantur à vigilantia: quòd patentibus oculis dormirent, dum Iouem cuſtodirent infantem, παρὰ τὸ κορυβαντιᾶν. Sunt qui à galea dictos arbitrentur, quæ Græcè κόρυς dicitur. Obſeruat Suidas aliquos, hos decem voluiſſe: alios nouem, vt modò dicebam. Corybantes, βητάρμονες ab Homero vocantur, vt etiam Strabo notauit. Homerus,

Δεῦτε δ' ἄγε Φαιήκων βητάρμονες ὅσσοι ἄριστοι. hoc eſt,

Phæacum quicunque boni Betarmones adſint.

Corybantes, inquit Plato in Euthydemo, in myſteriis ſuis illum quem in ſacris initiaturi erant, in ſolio collocabant, variiſque iocis applaudebant, & choreas ducebant ac ſaltabant, eo modo expiantes, ac ſacris initiantes.

Ἀποπομπαῖοι θεοί, hoc eſt Emiſſarij dei, quidam à Græcis appellati ſunt, de quibus Apollodorus libro ſexto de Deis meminit, & Phauorinus.ij & Pompæi, teſte Heſychio, vocati ſunt: vnde dies in quibus eis ſacra fiebant, iiſdem ſcriptoribus tradentibus, hoc eſt Héſychio & Phauorino, ἀποπομπάδες nuncupati ſunt. horum & Iſocrates meminit. Sed enim dei mala auertentes, his etiam nominibus appellabantur, ἀλεξίκακοι, ἀποτροπαῖοι, λύσιοι, φύξιοι: hoc eſt, depulſores malorum, auertentes, ſoluentes, fugantes mala. Iulius Pollux auctor. Sunt quidem ἀποτροπαῖοι dei, qui mala auerruncant. Apud Pauſaniam verò ἀποτρόπαιοι θεοί, Auerrunci à Romulo interpretati ſunt. nonnulli eos deos exiſtimant, qui à Latinis depellentes & depulſores dicuntur. Perſius in Satyra, Diis depellentibus agnam. quo loco Cornutus grammaticus, ſeu Probus, nihil amplius ait, quàm deos depellentes amorem. Viri tamen quidam probè eruditi, ἄνακας, id eſt, Caſtores in eo Perſei loco intelligunt. vnde & τὰ ἀνάκεια celebritas, id eſt, depulſoria dicebatur: de quibus, cùm de his agemus, plura dicturi ſumus. Hinc & depulſoria ſacra in vigeſimoquinto Ammiani Marcellini appellantur, quæ deis depellentibus & mala auerruncantibus fiunt. Hos deos & Auerſorios tranſtulit interpres Dionyſij Alicarn. libro decimo: Apotropæorum verò deorum crebra mentio. Lyſij verò dæmones & dei dicebantur, mala ſoluentes: vnde & Lyſius Bacchus, de quo in Bacchi cognominibus agemus. hinc & λυσιῳδοί, mimorum genus, vt in Poëtis diximus. Lyſij autem vocati, quòd à Naxiis Thebani vitem redemerunt, quod ait Ariſtophan. vt eſt apud Athenæum. Sanè deos mala inferentes, Polluce auctore, Græci his nominibus appellant, ἀλιτήριοι, ἀλιτηριώδεις, προστροπαῖοι, & παλαμναῖοι: hoc eſt, exitiales, peſtilentes, malitioſi, & homicidæ.

Τεράστιοι θεοί, Heſychius ait, dei ſunt ſignorum ac prodigiorum effectores.

ὁμοχέται θεοί, antiqui deos homochetas appellabant, qui in templi eiuſdem ac ſacrorum venirent participatum. meminit in quarto hiſt. Thucydides.

Δεύας, Deuas deos Magi vocabant, non malos, vt Heſychius ait.

Δριοδῶνες, Driodones deos quoſdam coluêre Lacedæmonij. Heſychius.

Ἀῷοι dei, ex curſu traiicientes in Samothracem ſtagnum, & Cilices, ab Aoo Cephali præterfluentis fluuij. auctores Heſychius & Phauorinus. mihi verò hi parum comperti ſunt dei.

Anculi & Anculæ, dei deæque ancillarum putabantur, vt ait Feſt. quin & veteres Anculari, pro miniſtrare dixerunt, eodem Feſto auctore. vnde fortè etiam ancillarũ nomen.

Antithei quidam mali dei, quos à magis confingi ait Arnobius, híque ſpiritus eſſe dicuntur, qui in actionibus humanis ſæpe obrepant, ſéque deos fingant, & inſcios mendaciis & ſimulationibus deludunt.

DEI EX HVMANIS ACTIONIBVS.

HIs ita in vniuerſum à me commemoratis, ſingulos iam deos deáſve exiſtimatos ſubiungere par eſſe videtur: & eos in primis, qui vel à virtutibus in nos ipſos aliquid efficere, vel extra & circa nos putabantur. atque à Virtute ipſa, & Veritate exordiemur.

Virtutem deam fecêre Romani, vt ſcribit Auguſtinus, cui ædem vouiſſe ſuo primo conſulatu M. Marcellum legimus. eius filius ad portam Capenam dedicauit: Liuius, Val. Max. Plutarch. & Lactantius, auctores. Alteram C. Marius ſummiſſiorem extruxit, ne publicis auſpiciis fortè officeret, & eam ideo Augures demoliri iuberent. Sed & M. Tullius lib. de Legib. ſecundo, Virtutem coli iubet. Iuuenalis, vt alibi citauimus,

Vt colitur Pax atque Fides, Concordia, Virtus, &c.

Plaut. in Amphit. prologo, in quo Mercurius introducitur, Virtutem deam commemorat: Neptunum (inquit) Virtutem, Victoriam, Martem, Bellonam, &c. Sanè virtus à viro dicitur, quòd (teſte Cicerone) virum virtus maximè honeſtet. Eſt autem virtus, vt Lactantius ſcribit, perferendorum malorum fortis ac inuicta patientia. Apud quem & illa Lucilij leguntur carmina:

Virtus eſt homini, ſcire id quod quæque habeat res.
Virtus, ſcire homini rectum, vtile, quid ſit honeſtum:
Quæ bona, quæ mala, quid ſit inutile, turpe, inhoneſtum.
Virtus, quærendæ rei finem ſcire, modúmque:
Virtus, diuitiis precium perſoluere poſſe.
Virtus, id dare quod re ipſa debetur honori:

Hoſtem eſſe atque inimicum hominum, morúmque malorum:
Contrà, defenſorem hominum morúmque bonorum.

Hæc Lucilius. Breuius multo Horatius: Virtus eſt, vitium fugere. Sed dies me deficiat, ſi philoſophos, poëtas, vel cæteros ſcriptores memorem, de virtute loquentes. Illud tantùm ex Claudiani Panegyrico quodam, cognitione digniſſimum aſcribam:

Ipſa quidem virtus precium ſibi, ſoláque latè
Fortunæ ſecura nitet, nec faſtibus vllis
Erigitur, plauſúve petit clareſcere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animoſa ſuis, immotáque cunctis
Caſibus, ex alta mortalia deſpicit arce.
Attamen inuitam blandè veſtigat, & vltrò
Ambit Honor: docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Conſul quæſitus aratris.

Breuius ante Claudianum Silius, hoc verſu,

Ipſa quidem virtus ſibimet pulcherrima merces.

Virtutis verò delubrum antè poſitum fuiſſe, & pòſt indè Honoris, vt oſtenderetur, aditum non patére ad verum honorem conſequendum, niſi per virtutem ipſam; cuius illud tantùm & eſt & habetur precium ac præmium, Honor ſcilicet: vnde & virtutem alatam interdum effinxêre veteres, propter gloriam & honorem, qui ex ea oriuntur. Sed hoc minimè te ignorare velim, deum non modò Honorem habitum, verùm illud etiam obſeruatum à Plutarcho in Quæſt. quod honori cùm diuinam rem Romani facerent, aperto fuiſſe capite: & honorem δόξαν, ἢ τιμὴν Græcè eſt interpretatus. An, inquit, quod ſplendidum quiddam ſit honos, atque ob id etiam honeſtis viris & illuſtribus caput aperire ſolemus, & perinde ei deo caput aperiendum, cùm ſacrificamus. Scribit Plinius de Viris illuſtribus, quod Fab. Rutilianus primus inſtituit, vti equites Romani, idibus Quintilibus, ab æde Honoris equis inſidentes in Capitolium tranſirent: id quod & in Calendario noſtro ex aliis auctoribus annotaui. de Honore verò planius infrà agemus. Sed enim virtutem variis imaginibus conformatam ab antiquis fuiſſe aduertimus: nunc enim matronali habitu honeſto, inaffectatóque, nunc quadrato ſaxo inſiſtentem. Vidi & ipſe in M. Val. Acilij triumuiri peruetuſto nomiſmate, hac forma: Mulier erat columnæ læuo nixa cubito, dextera ſerpentem tenebat. Vidi & in alio maſculam Virtutem hoc pacto, in vno quidem Gordiani imperatoris, in cuius altera parte imago erat ſenis barbati ſtantis, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inſcriptione, VIRTVTI AVGVSTI. In altero verò Numeriani nomiſmate, eadem prorſus fuit imago ſenis, cum inſcriptione: VIRTVS AVGG.

Extat porrò Luciani dialogus, ſi modò Luciani, in quo Virtus à Fortuna malè habita deſcribitur, lacera & mœrens, vt quæ nec ad Iouis aſpectum admitteretur: quæ profectò virtutis ſpecies noſtræ ætati conuenire videtur, vt etiam hi ferendi ſint qui peregrino eam habitu effinxêre. Porrò cùm à noſtris vna voce animi & corporis virtus dicatur, à Græcis diſtinguuntur, altera ἰσχὺς altera ἀρετὴ nuncupatur.

Veritas dea exiſtimata à gentibus, ἀλήθεια à Græcis vocata. Fingebatur, vt Philoſtratus in Amphiarao ſcribit, virgo niueis induta veſtibus: quin & eodem auctore in Heroicis, Virtutis mater effingebatur. Hippocrates verò in quadam ad Philopœmenen epiſtola hoc modo deſcribit: Mulierem pulchram, magnam, ſimpliciter ornatam, illuſtrem ac ſplendidam, cuius oculorum orbes puro lumine nitebant, vt aſtrorum ac ſtellarum fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinionem, ſeu Opinationem mauis dicere, deſcribit hoc pacto: Mulierem, quæ non mala videatur, ſed audacior aſpectu, & concitatior. Veritas Temporis filia, & Virtutis mater dicta. Plutarchus in Quæſt. ait, Veritatis parentem ac deum Romanos Saturnum habuiſſe. Subdit cauſam: An, inquit, quòd vt plerique philoſophi putant, κρόνον χρόνον, hoc eſt, Saturnum tempus eſſe; veritas verò tempore inuenitur. an illud potius, quod Saturnus iuſtiſſimus fuerit, & veritatem in primis etiam, quod veriſimile eſt, coluerit. Hanc in putei fundo delitere ſcripſit Democritus, & ab eo Lactantius. Gellius verò ex Plutarcho, ſolum Temporis filiam. nam vt eſt Græca ſententia, ἄγει δ᾽ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος. hoc eſt, In lucem agit veritatem

dies. Pindarus tamen in quodam ad Ageſidamum hymno, in Olymp. Iouis filiam facit. In ſepulcro præterea Simandij inſculptum fuiſſe iudicem legi, & primatum conuentum, ſacris indumentis veſtitos, ex quorum collo ad pectus pendebat ſuſpenſa Veritas, clauſis ſubnutans oculis, & cætera quæ ex Diodoro Bapt. Leo in ſeptimo, ſcriptum reliquit. Portò ne ſuperſtitioſa ab hæreticis quibuſdam, vti à Marco confiẽta, conticeam, Veritatis imago effingebatur ex literis Græcis, eius videlicet caput α & ω, collum verò β & ψ, & ſic deinceps. Quæ ſupetſtitioſa ſi cui arrideant, legat Epiphanium: mihi hæc oſtendiſſe ſatis ſupérque fuerit.

Prouidentia, quam Stoici πρόνοιαν, anum fatidicam faciebant, dea putabatur, vt Cicero de Nat. deorum meminit, & Martian. hæc mundum & mundi partes adminiſtrare tradebatur, vt optima & frugi materfamiliis. Scribit Phurnutus, Prometheum ideo exiſtimatum hominem è terra finxiſſe, quod Prometheus prouidentia animæ vniuerſalis appellaretur, quam iuniores vocarint πρόνοιαν.

Mens à Romanis, vt Liuius & Cicero tradunt, conſecrata, vt mentem ea bonam concederet: quod & D. Auguſtinus nō ſemel aſſeruit, & ante eum Lactantius. Ouid. in Faſtis,

Mens quoque numen habet, Menti delubra videmus
Vota, metu belli perfide Pœne tui. Propertius:
Mens bona, ſi qua dea es, tua me ſacraria dono,
Exciderant ſurdo tot mea vota Ioui.

Philoſophi quoque plerique νοῦν, hoc eſt, mentem, deam fecerunt, ſed non eodem modo. nam Plato animatum eſſe mundum ſtatuit, animámque illam & mundum eſſe deum: vt & Varro, teſte Auguſtino in ſeptimo de Ciuit. Dei credidit. Sed alium deum, quem mentem vocauit, hoc ipſo priorem facit, & animæ mundi parentem. Stoici ferè cum Platone conueniebant, niſi quòd varia inter ſe ſentiebant: vt alibi dixi, cùm philoſophorum de deo opiniones recenſebam. Sanè illud hoc loco admonere par eſt, quod à Lucilio Balbo dictum eſt apud Cic. in ſecundo de Nat. deorum, vt ea ipſa res deus nominetur, in qua vis eſt maior aliqua, & tanta eſt, vt ſine deo regi non poſſit: vt Mens, vt Fides, quas in Capitolio (ait) dedicatas videmus proximè à M. Aemilio Scauro, vt idem Balbus ait, & Plutarch. de Fortuna Romanorum. T. Liuius: Menti, inquit, vouit Attilius prætor. Porrò mens nomen eſt tetragrammaton, vt νοῦς Græcis.

Iuſtitia, quam Aſtræam Græci à patre nuncupant, iuxta illud,

Vltima cœleſtum terras Aſtræa reliquit. Δίκη etiam vocatur, teſte Polluce, qui & deam & iudicium ea voce dici affirmat: vnde fortè & Latini Dicam dixerunt. Iuſtitiæ duos hymnos Orpheus compoſuit, alterum quidem Δίκης, alterum Δικαιοσύνης. & vtrique adolet λίβανον, id eſt, thus. Sed hac de virtute nihil hîc à me expectes: à philoſophis hanc require, ego inſtitutum meum ſequar. Hanc finxerunt aſtrologi ſignum in cœlo, Virginem: & Aratus in primis, quo in loco Græcus interpres ſuper ea verba quibus ait, Spicam in manibus ferre ſplendentem: Quidam inquiunt, Aſtræum antiquum fuiſſe mathematicum, qui primus aſtrorum inuenerit appellationes, vnde & ſiderum pater dicitur. alij Aſtræam Iouis & Themidis filiam, vt Heſiodus. alij Aſtræi & Hemeræ, id eſt, diei filiam putauêre: vel ἡμέρης, id eſt, deæ manſuetudinis, quia iuſtitia mortales prima manſuetos reddiderit. Dea hæc ita deſcribitur à Chryſippo in lib. περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, hoc eſt, de honeſto & voluptate, primò (vt à Gellio lib. 14. ſcribitur, qui & Græca ipſius verba ponit: nos ipſius Gellij, quia breuius ea collegit, hîc apponemus) Imaginem, inquit, iuſtitiæ fieri ſolitam, forma, ait, atque filo virginali, aſpectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus: neque humilem, neque atrocem, ſed reuerendæ cuiuſdam triſtitiæ dignitate. Hæc Gellius, quæ pluribus Chryſippus diſſerit. Pauſanias verò ita depictam ait in arca Cypſeli: At formoſa, inquit, illa mulier, quæ fœda facie alteram ſiniſtra obſtricto collo trahit, dextera fuſte cædit, Iuſtitiam ſignificat, qua iniuriam malè mulctat. Iuſtitiam apud Aegyptios ſine capite fuiſſe, Alexander ſcribit. Eam autem effingebant per manum ſiniſtram porrecta palma diſcapedinatam, propterea quòd ſiniſtra, genuina pigritia, nulla calliditate prædita videtur, & ideo æquitati aptior quàm dextera, vt Philippus ait in Symbolis. Noſtri nunc pictores examine lancis, vel ſtateræ, nunc & ſecurium ac virgarum faſce, nunc his vel illis inſigniunt. Vidi & qui iuſtitiam hoc modo effingerent, nudam virginem quadratum ſuper lapidem ſedentem, & æquatam

manu

manu altera bilancem tenentem, exertum altera ſub ala enſem quodammodo occulentem. quod figmentum cùm mihi arriſiſſet, propter eius ſignificationem hic tibi quoque aſcribendum duxi.

Fides dea à Romanis culta, teſtibus Cicerone, Lactantio, & Auguſt. Fidei ædes in Capitolio fuit, vt Plin. 35. Nat. hiſt. innuit. Mar. Cicero de Officiis libro tertio, Fidem ait vicinam Ioui in Capitolio. in ſecundo verò de Nat. deorum, ab Attilio Calatino conſecratam ait. Sextus Pomp. ante etiam Romulum conſecratam prodit, ab Aenea in Palatio: idque refert ex Agathocle. Dionyſ. Alicarn. in ſecundo Hiſt. libro, de Numa ſcribens: Primus, inquit, ipſe omnium templum Fidei publicæ erexit, ſacrificiáque ei ſtatuit ſumptu publico, ſicut de aliis. Idem ferè Plutarchus. Eiuſdem Fidei maximum ſtatutum iuſiurandum, cuius & Cicero in Officiis meminit. Tit. Liuius in primo, Numam Fidei ſolenne inſtituiſſe ſcribit, ad quod ſacrarium Flamines rem diuinam facerent. ipſum lege. Meminit & Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum Imperatorem. vnde eſt Plauti illud in Aul. Nunc hoc mihi factu'ſt optumum, vt te auferam aula in Fidei fanum, ibi abſtrudam probè, &c. Sine cæde verò & ſanguine ipſi Fidei, velati Flamines albo panno, ſacra faciebant. quin illuc curru arcuato, manu ad digitos inuoluta deferebantur, ſolenni pompa: quo argumento fidem dextris tutandam, & ſacratam eſſe ſignificabant, quod & dextra dextræ iuncta denarium numerum efficit, qui ſacratiſſimus ſit, & perfectiſſimus. Sanè Fides fingebatur duabus iunctis manibus interdum imagunculis duabus dextram dextræ iungentibus, vt in Concordia dicam. Statius primo Thebaid.

Iam pariter coëunt animorum in pignora dextræ.

Sic & Vergil. & T. Liuius: Dextra data fidem futuræ amicitiæ ſanxerunt. Cor. Tacitus lib. 17. Miſera ciuitas Lingonum veteri inſtituto dona dedit legionibus, & dextras hoſpitij inſigne. Deſcribitur fides, & templum eius, à Silio poëta libro Punic. ſecundo ita,

—Ad limina ſanctæ
Contendit Fidei, ſacratáque pectora tentat,
Arcanis dea læta, &c.

Et paulò pòſt ad ipſam Hercules loquens, ait:

Ante Iouem generata, decus diuûmque hominúmque,
Qua ſine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iuſtitiæ conſors, tacitúmque in pectore numen. & reliqua.

Seruius verò in primo, & item in octauo commentario Aeneidos ſcribit, quòd Fidei albo panno inuoluta, vel velata manu ſacrificabatur: per quod oſtendebatur, Fidem debere eſſe tectam & ſecretam. vnde & Horatius: Et albo Rara Fides colitur velata panno. Et ideo Cana Fides à Vergil. dicta cana, quòd in canis hominibus eſſe ſoleat, vel propter candorem. Acron verò ait, Albo panno caput velaſſe eos qui Fidei ſacrificarent. Plura ſcribit Porphyrion, ſed quæ noſtro non ita conueniant inſtituto. Canis item albus ſymbolum eſſe putatur Fidei. vnde Picus meus cecinit,

Signa quibus ſubitò viſum eſt oſtendier albis
Ex villis animal, dominis domibúſque fidele.

Sic & Horatius catulos fideles in Odis dixit. Mira de fide canum Aelianus, Plinius, Solinus, cæteri naturæ interpretes prodiderunt. Nec nos pauca, vbi de Sacrificiis in vltimo Syntagmate agemus.

Spes etiam, vt dea à Romanis eſt culta, cuius ædes fuit in foro olitorio. Tit. Liuius in primo tertiæ Dec. ædem Spei, quæ in foro olitorio fuit, fulmine ictam fuiſſe. Idem libro quarto, Q. Fabio Cos. fil. & T. Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero, Spem à Collatino conſecratam, in Legibus prodidit. P. quidem Victor, ſeu quicunque tandem eſt, Spei nouum templum in ſeptima Vrbis regione ſtatuit, hoc eſt, in via lata. Origenes libro quarto aduerſus Celſ. cùm Heſiodi Pandoram rideret: Ridiculum, inquit, quod de dolio dicitur, quòd olim viuerent in terra hominum tribus ſine malis, & ſine graui labore, & grauioribus morbis, quæ Parcæ mortalibus dederant: ſed fœmina manibus magnum dolij operculum auferens, diffudit hominibus, & partita eſt curas malas: ſola autem ibi Spes in tutiſſimis domibus intus relicta eſt ſub dolij labris: nec extrà euolauit: prius namque impoſuit operculum dolio. & hæc Origenes. At verò Spei effigiem in Adriani Imperatoris aureo nomiſmate aliquando conſpexi. Fœmina fuit

ſtans,inſtitæ laciniam ſiniſtra manu nonnihil attolens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repoſitum inerat velut ciborium,id eſt vas in floris ſimilitudine, cum hac inſcriptione, SPES P.R. Quidam etiã Spem deam viridi inductam palla effinxerunt, & ſedentem ſupra dolium cum cornice: quidã etiam cum Nemeſi, de qua ſuo loco plura dicemus. Spei templum demũ etiam incenſum ſcribit Dion, Hiſt. libro 50. ante bellum Actiacum,cum aliis pleriſque ædificiis: quod factum quidam crediderũt libertorum opera. Pindarus, vt eſt apud Iuſtinum. philoſophum, & martyrem, itémq; Platonem, Spem γηροτρόφον appellauit quod etiam nos ſenes alat. Vnde ego meo quodam ad B. Riccium amicum chariſsimum Hendecaſyllabo ita cecini:

Ricci viuere quo putas tenore
Me, quem deſtituit virens dea illa,
Quam Dircæus olor canit ſenectæ
Altricem & comitem, aſſeclámq; vitæ,
Et ſemper meliora polliceri?

Theogonis quoque ait, Spem inter homines remanſiſſe, cæteris ſororibus in cœlum fugientibus. vnde ex Theognide amicus noſter:

Alma Fides dea magna abiit, Pietáſq; Pudórque,
Cum Nemeſi Charites Pax bona nudus Amor.
Spes dea, quæ gentes falſa dulcedine ſemper
Paſceret, in terris ſola relicta fuit: &c.

Pietas dea quidem & ipſa culta, qua & cæteros deos colebant antiqui: cuius ſacellum ab Attilio dicatum, in quo mulier habitaſſe dicitur, ea quæ vberibus patrem in carcere aluit: Feſtus. Ibíq; imago factum hoc indicans oſtendebatur, vt eſt in quinto apud Valerium Maximum. Plinius tamẽ libro ſeptimo, capite trigeſimoſexto non patrem, ſed matrem à filia nutritam ait: cuius verba libet afferre, ob pietatis ſingulare exemplũ: Pietatis, inquit, exempla infinita quidẽ toto orbe extitêre, ſed Romæ vnum, cui compatari cuncta non poſſint. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicij cauſa carcere incluſam matrem, cùm impetraſſet aditum à ianitore, ſemper excuſſa ne quid inferret cibi, deprehẽſa eſt vberibus ſuis alens eam: quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt, ambæq; perpetuis alimentis, & locus ille eidem conſecratus eſt deæ, C. Quintio, M. Attilio Coſſ. templo Pietatis extructo in illius carceris ſede, vbi nunc Marcelli theatrum eſt. hæc Plinius. Sanè B. Aegius me monuit, in ſua Acceſſione, ſic eſſe legendum: Imò, inquit, ab Acilio prænomento Mario & L. Quinctio Flaminino, qui fuêre an. V.C. DCIV. Flaminino, non Flaminio: quod eſt nomen, non cognomen. Si ex marmoribus nuper in via effoſſis, vbi legitur L. Quinctius L.F.L.N.FLAMININ. id eſt, Flamininus: quod à familiæ nomine eſt diuerſum, vt Craſsinus, & multa huiuſmodi. M. autem, adiecta lineola, Manius interpretantur veteres grammatici, ad M. id eſt Marci differentiam. Sicut K. pro Cæſone: vt diuerſum ſit à C. quod Caiũ iudicat. Solinus tamen, quẽ videmus omnia fermè à Plinio ſuppilatum, patrem (vt Feſtus etiam ait) vberibus à filia nutritum. huius hiſtoriæ varietatem ex Valerio prouenire arbitramur, qui duo exempla hac eadem de re libro quinto adducit: Latinum quidem alterum, à quo Plinius penè etiam verba deſumpſit: Grecum alterum, vt & nomen oſtendit. Idem prædicatum, inquit, de pietate eius exiſtimetur, quæ patrem ſuum Cymona conſimili fortuna affectum, paríque cuſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit. Et mox ſubdit, tanquam ante oculos picturam: Hærent ſtupéntque omnium oculi, cum huius facti pictam imaginem vident, caſuſque antiqui conditionem præſentis ſpectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum liniamentis viua ac ſpirantia corpora intueri credentes. quod neceſſe eſt animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonitos recordari. & hæc Val. Max. Iulius item Obſequens in Prodigiis, Pietatis ædem fuiſſe ait in circo Flaminio. Pietas, ait M. Cicer. primo de Nat. deor. iuſtitia aduerſus deos eſt, & cultus erga maiores, aut ſanguine coniunctos. D. Aug. Chriſtiano more loquens ita, in quarto de Ciuitate Dei: Pietas eſt verax veri Dei cultus, non cultus tot falſorum deorum quot dæmoniorum. T. Liuius libro decimo quartæ Decad. ſcribit: In foro olitorio ædem Pietatis dedicauit M. Attilius Glabrio duumuir, ſtatuámq; auratã, quę prima omniũ in Italia eſt ſtatua aurata,

patris Glabrionis poſuit. is erat, qui eam ædem vouerat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas pugnaſſet, locauerátque idem ex S. C.

Pax, hoc eſt εἰρήνη, culta ab antiquis. Iuuenalis: Vt colitur Pax, atque Fides, &c. Scribit Plutarchus in Cimone, Athenis Pacis aram dicatam, cùm conditiones pacis Athenis Callias legatus à Perſis attuliſſet. Templum Pacis Romæ fuit magnificentiſſimum, foro proximum, quod Veſpaſianus à Claudio inchoatum conſtruxit: vt auctores ſunt Ioſephus, Plinius, Suetonius, & Dion.

In hoc templo ſunt qui tradant, D. Hieronymum ſecuti, vaſa & donaria templi Hieroſolymitani à Tito & Veſpaſiano repoſita fuiſſe. Frequentari verò aſſiduè ab ægrotis templum illud, vel è Galeno colligimus, ita in libro de Pulſibus ſcribente, cùm de vehementi agit: Quam cenſes pugnam fore? ánne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipſos ægrotos conſpicimus, adeò vt etiam ad manum res veniat: tantum abeſt, vt turpi dicto abſtineant. Illud hoc loco non mirum videatur, quòd templa ab ægrotis & mendicis frequentarentur, cùm & hodie Romæ, & vbique gentium cernatur: ne te videlicet admiratio ſubeat, vt perito cuidam medico, ſe plus nimio angenti in his Galeni verbis exponendis, qui aliàs in re medica & cæteris diſciplinis Lynceo ipſo eſt oculatior. Scribit Herodianus, Commodo imperante Pacis templum incendio conſumptum, illúdque ſupra cætera maximum fuiſſe ædificium, pulcherrimum ac opulentiſſimum. Coluerunt & Pacem Athenienſes, vt cùm alibi Pauſan. oſtendit, tum vbi de Prytaneo agit. Pacis quoque ſimulacrum ita effictum legimus, vt puerum Plutum manu geſtaret: quòd ſymbolum videri poteſt, non ex bello, ſed ex pace diuitias & opes comparari. Effingebatur verò Pax cum ſpicis. Tibul.

Interea Pax alma veni, ſpicámque teneto,
Profluat & pomis candidus antè ſinus.

Interdum etiam cum oliua, & nonnunquam cum lauro coronabatur: quin & cum roſa, vt in aliquibus veteribus nummis vidimus. Sed & nonnunquam ſolo caduceo ſignificabatur. Ariſtophanes in fabula Acharn. Pacem pulchram deſcribit aſpectu, ſociam verò Veneris & Charitum. Sed in eius nominis fabula longè plura, atque inter cætera ſacrificium, cum ſuis cæremoniis.

Concordia dea, id eſt, ὁμόνοια, ab antiquis culta, ſed in primis à Romanis qui & eius diuerſa templa habuêre, vt planè ex hiſtoriis cognoſcimus. Vnum Furius Camillus vouit, vt Plutarchus auctor eſt. meminit in Faſtis Ouidius:

Furius antiquum populi ſuperator Hetruſci
Vouerat, & voti fecerat ille fidem.

Poſtea verò Flauius ſcriba Appij Cæci, Annio libertino patre genitus, qui dies faſtos publicauit, æream fecit, in Græcoſtaſi, quæ tunc ſupra Comitium erat, incidítque in tabula ærea. eam ædem 304 annis poſt Capitolinam, dedicatam tradunt: ex quo apparet, ædem illam Concordiæ Capitolinam fuiſſe eam, quam iuxta templum Iunonis Monetæ Camillus vouerat, de qua Ouidius, vt ſuprà memini:

Candida te niueo poſuit lux proxima templo,
Qua fert ſublimes alta Moneta gradus.

T. Liuius prope finem noni libri ab v.c. Flauius, inquit, ciuile ius repoſitum in penetralibus pontificum euulgauit, faſtóſque circa forum in albo propoſuit, vt quando agi lege poſſet, ſciretur. Aedem Concordiæ in area Vulcani ſumma inuidia nobilium dedicauit. Alteram priorem idem Liu. libro ſecundo tertiæ Dec. votam ait à L. Manlio præt. in Gallia, ob ſeditionem militarem, quam biennio pòſt ſenatus locandam curauit. Certè & D. Auguſtinus in tertio libro de Ciuit. Dei, ait ædem diuæ Concordiæ poſt Gracchorum tempora conſtructam fuiſſe. Legimus & templum hoc inſtauratum fuiſſe ab Opimio Coſ. ſummo populi dolore: vnde noctu inſcriptum fuit, Opus Vecordiæ templum Concordiæ fecit. M. Tullius in oratione pro domo ſua ad Pontifices: Q. Martius, inquit, cenſor ſignum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat: hoc ſignum C. Caſſius cùm in curiam tranſtuliſſet, collegium veſtrum conſuluit, nunquid eſſe cauſæ videretur, quin id ſignum curiámque Concordiæ dedicaret: & cætera. Meminit & huius deæ Val. Max. Sempronium, inquit, Aſellionem pro æde Concordiæ ſacrificium facientem, ab ipſis altaribus fugere extra forum creditores coëgiſſe. Collapſam inſuper

Concordiam,& à Conſtantino reſtitutam, antiquum epigramma oſten dit, quod & hodie legitur in Lateranenſi baſilica: D.N.Conſtantino Pio felici ac triumphatori ſemper Aug.ob amplificatam toto orbe rempublicam,factis conſiliis S.P.Q.R. ædem Concordiæ vetuſtate collapſam,in meliorem faciem,opere & cultu ſplendidiore reſtituit. Sed & aliam Concordiæ ædem Tiberius Cæſar dedicauit,quam eius mater Liuia conſtituerat,vt ex Ouidio & Suetonio liquidò colligimus. Dion quoque libro 56. In ſequenti anno Concordiæ deæ templum à Tiberio dedicatum eſt,in quo ſuum & fratris Druſi vita functi nomen inſcripſit.& Ouid.quidem de Tiberio ita:

Templáque feciſti,quam colis ipſe,deæ.
Hæc tua conſtituit genitrix,& rebus & ara. Idem:
Tę quoque magnifica Concordia dedicat æde
Liuia,quam charo præſtitit illa viro.

Sed de ædibus Concordiæ iam nimis. Concordiæ ſacrificium Seneca in Medæa his verſibus explicat,

——Et aſperi
Martis ſanguineas quæ cohibet manus,
Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet diuite Copiam,
Donetur tenera mitior hoſtia.

De Concordia dea & Iuuenalis ita meminit:

Quæque ſalutato crepitat Concordia nido.

Quo in loco grammatici diuerſa ſentiunt. Et Probus quidem vetus interpres: In tutela,inquit,Concordiæ ciconia eſt. Templum Concordiæ vetus fuit, in quo ciconia multa,&c. Merula de ciconia & ipſe multa affert,vt hoc aſtrueret, & eum ſecutus Britannicus,item Valla Georg. Politianus verò in Miſcellaneis cornicem non ciconiam intelligit: idque tum Aeliano auctore de Animalibus,tum quibuſdam antiquis numiſmatibus affirmat,quorum etiam ego nonnulla conſpexi. Sanè & in nuptiis, earum auium vocem hominis gratia repetitam,idem eſt auctor Aelianus,qui fermè ita ſcribit: In nuptiis olim veteres audio poſt Hymenæū,cornicem inuocare ſolitos fuiſſe,hócque Concordiæ ſignum dare iis,qui liberûm quærendorum gratia conueniſſent. Sed & apud antiquos mala punica Concordiam ſignificabant,vt Hebræorum ſcriptores tradunt, in veſtibus ſacerdotalibus. Deam autem Concordiam præterea effingebant,dextra craterem tenentem, & læua nunc Cornu copię,nunc ſceptrum,ex quo fructus exire videntur: ſed & imaginibus duabus,dextram dextræ iungētibus,vt in Aur. Vero. Nunc duabus tantùm dextris, vt in quodam Neronis,id quod Fidei attribuunt alij,vt notāt grammatici. Diodorus Siculus in hiſtoria Philippi: Dimiſſo, inquit, Theſſalioni dextram porrexit, quæ res apud Perſas pro firmiſſima fide habetur. Ariſtides in oratione pro Concordia, Rhodienſibus ita hanc effinxit: Decoram, compactam, bene coloratam, gratioſam, & vndique per omnia ſibi quadrantem & congruentem, deorúmque diligentia ac benignitate in terram delapſam. Hanc eandem deam idem orator ait ab Ioue horas confirmare, ſolam obſignare cuncta,agros cultibus exornare, ſuarum cuiuſque rerum fructus aliarúmque poſſeſſionem præſtare, res vrbanas gerere pro voto, perquàm maturè nuptias tum dare tum accipere in quos ſibi & à quibus libeat, liberos educare atque erudire: & reliqua, quæ idem ſcriptor ſubiungit.

Diſcordiam deam exiſtimatam à gentibus. Concordiæ coniungimus, etſi diſiunctiſſimæ ſunt. Hanc in morem furiæ formauit antiquitas. Deſcribitur à Petronio Arbitro in Satyrico,cuius pars libri extat,quo loco bellum ciuile inter Cæſarem & Pompeium erudité deteſtatur,ita enim de Diſcordia canit:

Intremuēre tubæ,ac ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos Stygium caput. huius in ore
Concretus ſanguis,contuſáque lumina flebant:
Stabant irati ſcabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens obſeſſa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore veſtem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra

Atque hæc Petronius. Vergilius verò in ſexto ait:

——Et Diſcordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

Idem in octauo:

Erſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla,
Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello.

Ariſtides etiam ita deſcribit, his fermè verbis: Diſcordia & Seditio, inquit, ſupino eſt capite, labris liuentibus, oculis ſtrabis, putridis, tumefactis, lacrymis ſubinde fluentibus, manibus incontinentibus mobilibúſque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus & obliquis innixa cruribus: & pedibus eam, ceu rete, caligo & tenebræ circumuoluunt: & reliqua, quæ idem ſcripſit. Illud quidem de hac ipſa dea notiſſimum, vt ſcilicet in conuiuio pomum iniecit in nuptiis Pelei & Thetidis, cùm ad eas nuptias ipſa non vocata fuiſſet: in quo pomo id erat inſcriptum, Pulchra capito: hoc eſt, ἡ καλὴ λαβέτω.

Furorem Diſcordiæ iurè ſubdidimus, quoniam ex diſcordia furentes fieri mortales videmus. Finxerunt verò antiqui Furorem, nunc vinctum cathenis, qualem his verbis P. Maro lib. 1. Aeneidos, Iouem inducit loquentem.

——Diræ ferro compagibus arctis
Clauduntur Belli portæ. Furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

Interdum fingebant ſolutis vinculis & cathenis, qualis deſcribitur à Petronio Arbitro in eodem Satyrico, cùm ita canit:

Quos inter Furor abruptis ceu liber habenis,
Sanguineum latè tollit caput, oráque mille
Vulneribus confoſſa, cruenta caſſide velat.
Hæret detritus læuæ Mauortius vmbo
Innumerabilibus telis grauis, atque flagranti
Sripite dextra minax terris incendia portat.

Honor etiam deus putatus, vt eſt apud Lactantium & Auguſtinum, tametſi quidam Auguſtini codices Honorinum perperàm habent. De hoc deo M. Cicero ſecundo de Nat. deorum: Vides templum Honoris à M. Marcello renouatum, quod multis antè annis erat bello Liguſtico à Q. Max. dedicatum. T. Liuius lib. 7. Decad. 3. Marcellum, ait, aliæ atque aliæ obiectæ animo religiones tenebant, in quibus quòd cum bello Gallico ad Claſtidium ædem Honori & Virtuti nouiſſet, dedicatio eius à pontificibus impediebatur, quòd negabant vnam cellam duobus deis rectè dedicari, &c. C. etiam Marius & ipſe ædem conſtruxit Honoris & Virtutis, de qua, vt nunc alios mittam, ita Victru. in 7. Caius, inquit, Mutius magna ſcientia confiſus, ædes Honoris & Virtutis Marianæ cellæ, columnarúmque & epiſtyliorum ſymmetrias legitimis artis inſtitutis perfecit. id verò ſi marmoreum fuiſſet, vt haberet quemadmodum ab arte ſubtilitatem, ſic à magnificentia & impenſis auctoritatem, in primis & ſummis operibus nominaretur. Ego aliquando rogatus, quo modo effingerem deum Honorem, ita reſpondi: quod deam Virtutem ipſe fingerem præcedere, & dein ad eam Honorem à Cupidine duci. ídque ex re ipſa elicui. Nihil enim aliud eſſe videtur honor, quàm quem ex virtute ipſa aſſequimur. nam & vidimus Honoris ædem poſt Virtutis templa poni ſolere. Alciatus tamen in Fide ſymbolo, Honorem purpurea veſte depingit, laurea coronatum. ita enim cecinit:

Stet depictus Honor, tyrio velatus amictu.

Et hactenus quidem de Honore. nam de Virtute iam dictum eſt, cum qua etiam & de Honore nonnulla.

Miſericordiam cultam legimus: vnde ἐλέου βωμὸν, id eſt, Miſericordiæ aram Athenienſes habuère, vt Pauſ. aliíque tradunt. Romani etiam Miſericordiæ templum aſylum vocauêre, de quo hic mihi non eſt dicendi locus. nam quo verè loco Romæ fuerit, video variè tradi à ſcriptoribus. Seruius quidem in octauo Aeneidos: Poſtquàm Hercules migrauit è terris, nepotes eius timentes inſidias eorum quos auus afflixerat, Athenis ſibi primum aſylum, hoc eſt templum Miſericordię collocarunt, vnde nullus poſſet abduci. quod etiam Statius dicit, Herculeos fama eſt fundaſſe nepotes, &c. à cuius ſimilitudine &

Romulus

Romulus acer aſylum retulit, vt ait Vergilius.

Clementiæ etiam numen venerati ſunt antiqui. vnde Plutarchus ſcribit in Cæſare, eius Clementiæ templum non ab eius moribus abhorrens decretum fuiſſe. Cui deæ his proximè diebus, inſigne ſacrum HERCVLES Princeps feciſti, iudicio omnium bonorum, non Ferrariæ modò, ſed totius Italiæ, cum ſumma tua clementia Maphronio ignouiſti, qui toties capiti tuo & tuorum inſidias ſtruxerat, & nonnullorum etiam neces fecerat, pro fermè tuæ vrbis mœnibus. De hac dea ita Claudianus cecinit:

Principiò magni cuſtos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum: nam prima chaos Clementia ſoluit,
Congeriem miſerata rudem, vultúque ſereno
Diſcuſſis tenebris in lucem ſecula fudit.
Hæc dea pro templis, & thure calentibus aris,
Te fruitur, &c. Idem alibi:
Nónne vides vt noſtra ſoror Clementia, triſtes
Obtundat gladios? &c.

Pudicitia dea culta eſt ab antiquis, cuius Romæ ædes fuit in foro boario, & hæc quidem patricia vocata: altera fuit plebeia, cuius ædicula in vico longo à Virginia poſita: cuius, quia eſt cognitione digna, hiſtoriam à Liuio deſumptam, hîc tibi aſcribam. Inſignem, inquit, ſupplicationem fecit certamen in ſacello Pudicitiæ, quæ in foro boario fuit, ad ædem rotundam Herculis inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptam, L. Volumnio COS. matronæ, quòd è patribus nupſiſſet, ſacris arcuerant. breuis altercatio, inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarſit: cùm ſe Virginia & patriciam, & pudicam, in patriciæ Pudicitiæ templum ingreſſam, & vni nuptam, ad quem virgo deducta ſit, nec ſe viri honorúmue eius ac rerum geſtarum pœnitere, verò gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. In vico longo, vbi habitabat, ex parte ædium quod ſatis eſſet loci modico ſacello excluſit, arámque ibi poſuit: & conuocatis plebeiis matronis, conqueſta iniuriam patriciarum: Hanc ego aram, inquit, Pudicitiæ plebeiæ dedico: vóſque hortor, vt quod certamen virtutis viros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas ſit: detiſque operam, vt hæc ara, quàm illa, ſi quid poteſt, à ſanctioribus & caſtioribus coli dicatur. Eodem fermè ritu & hæc ara, quo illa antiquior culta eſt, vt nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona, & quæ vni viro nupta fuiſſet, ius ſacrificandi haberet. hæc Liuius. Hinc etiam Val. Maximus de Inſtit. libro ſecundo: Quæ vno contentæ matrimonio, corona pudicitiæ honorabantur: & reliqua. Feſtus Pudicitiæ ſimulacrum Fortunæ exiſtimauit. ait enim: Pudicitiæ ſignũ in foro boario eſt, vbi familia ediſſet Herculis: eam quidam Fortunam eſſe exiſtimant. Item via Latina ad miliarium, illic Fortunæ muliebris ſimulacrum nefas eſt attingi, niſi ab ea quæ ſemel nupſit. Plebeiæ etiam Pudicitiæ ſacellum Romæ, vt cætera colebatur. hæc Feſtus. Propertius:

Templa Pudicitiæ quid opus ſtatuiſſe puellis,
Si cuiuis nuptæ quidlibet eſſe licet.

Salus à Romanis dea, vt Græcis Hygeia, culta fuit: quin & Macrobius ſcribit ferias antiquitùs fuiſſe quoties quis Salutem deam nominaſſet, cùm Semoniam, Segetiam, & cæteras. Inde vocati ſalutigeri dei, ab Apuleio, qui Græcè σωτῆρες vocantur: etſi alios aliter ſentire ſcio. Aedes Salutis à C. Iunio Bubulco cenſore locata fuit, vt in 9 ab Vrbe cond. prodit Liuius, quam COS. bello Samnitũ vouerat, mox idem dictator eam dicauit: eam ædem à Fabio Pictore depictam legimus. Mirum nonnullos pro Bubulco Bibaculum literis mandaſſe. Salutis templum P. Victor in ſexta Vrbis regione, hoc eſt in Quirinali ſtatuit. Scribit Feſtus, Salutarem portam Romæ appellatã, quòd prope ædem Salutis eſſet. Salus verò effingebatur ab antiquis, mulieris forma, in ſolio ſedentis, pateram tenentis, penes quam ara erat: aræ anguis inuolutus, caput attollens. Hygeiæ verò ſimulacrum apud Sicyonios deſcribit Pauſan. vix videri potuiſſe, ad quod mulieres capillos dicabant, & in eius honore eos ſibi reſecabant: verùm de Hygeia & ſororibus in Aeſculapio agam. Porrò & Salutis augurium apud Romanos celebrabatur, quod intermiſſum, Auguſtum renouaſſe

renouaſſe legimus. De hoc Salutis augurio M.Cicero, Suetonius, Cornelius Tacitus, Feſtus, & Dion lib. Hiſtor. 38. & Liu. Porrò & Antiochus, qui cognominatus eſt Soter, cùm aduerſus Galatas pugnaret, nec ſatis pro voto res ſuccederet, eſſétque in diſcrimine, vel vidit, vel vidiſſe ſimulauit per quietem, vt militum animos ſpe erigeret, Alexandrum Magnum illum, qui moneret vt Sanitatis ſymbolum proponeret, ídque pro teſſara tribunis daret, eorúmque veſtibus inſueret: ea re fore, vt victoria potiretur. Vnde & huius rei ſignum in veteribus Antiochi nomiſmatibus adhuc cernitur. Eſt autem triangulus triplex, inuicem inſertus, ex lineis quinque conſtans, in quibus ὑγίεια inſcribitur. Huius figuræ & Lucian. meminit in eo libello, vbi agit de eo qui lapſus erat in verbo inter ſalutandum. Hæc autem talis eſt figura. Græcè verò hæc figura, ſeu ſchema, πεντάγωνον dicitur, qua voce & noſtri vtuntur. Sed & Auxilium deum etiam legimus, quin ipſum Plautus inducit in Ciſtell. prologo.

Occaſionem Latini deam fecère, ſicut Græci deum καιρόν: qua ex re illi maſculi nomine, vt nos fœmininæ vtimur. Simili modo noſtri Inuidiam, vt illi τὸν φθόνον. καιρὸν minimum filiorum Iouis ſcripſit Ion Chius poëta, in hymno quem in ipſum condidit, vt Pauſanias in Eliacis tradit. Quare cùm Poſidippus καιρὸν pulchrè Græcè deſcripſerit, & ab eo Auſonius Gallus Latinè Occaſionem, viſum eſt mihi vtriuſque deſcriptionem hac noſtri libri parte apponere, vt qui eorum imagines habere voluerint, habeant vnde facilè excerpere poſſint. Intelligo enim, illuſtres quoſdam Principes his diebus id meditari. Hoc eſt ergo Poſidippi epigramma, quod poſt Th. Morum, & Eraſmum, viros ſummè doctos, ideo eſt à me ita conuerſum, vel concinnatum potius, quòd Eraſmus quidem quatuor addiderat verſus, Thomas duos dempſerat. Græcum ſi cupis, in 4 Epigrammatum leges. quod ita eſt à me refectum:

Vnde hic eſt plaſtes? Sicyonius. Ede age nomen.
    Lyſippus. Tu quis? Cærus ego, omne domans.
Cur ſummis inſtas pedibus? Semper rotor. Alas
    Cur plantis geſtas? Vt leuis aura feror.
Dextræ cur eſt inſerta nouacula? Signum homini hoc eſt,
    Vis conferri acie quod mihi nulla poteſt.
Cur coma fronte iacet? Venientem vt prendere poſſis.
    Parte eſt cur caluum poſteriore caput?
Quòd poſtquàm leuibus præceps effugero pennis,
    Ne valeat tergo qui reuocare velit.
Talem vos propter me plaſtes finxerat hoſpes,
    Pro foribus poſitus qui documenta darem.

Hoc Poſidippi. nunc Auſonij ſubſcribo: in quo ille, vt ſibi viſum eſt, ingenioſus eſſe voluit, ita vt etiam ſibi non in nomine tantùm plaſtæ, ſed & in ſyllaba quoque nimis indulſerit. quis enim Phidiam non norit, prima intenta diphthongo pronunciandum? Epigramma hoc eſt:

Cuius opus? Phidiæ, qui ſignum Pallados, eius
    Quíque Iouem fecit, tertia palma ego ſum.
Sum dea, quæ rara, & paucis Occaſio nota.
    Quid rotulæ inſiſtis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris ſum: Mercurius quæ
    Fortunare ſolet, trado ego, cùm volui.
Crine tegis faciem? Cognoſci nolo. Sed heus tu,
    Occipiti calua es? Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic rogo quæ ſis?
    Sum dea, cui nomen nec Cicero ipſe dedit.
Sum dea, quæ facti non factíque exigo pœnas,
    Nempe vt pœniteat: ſic Metanœa vocor.
Tu modò dic, quid agat tecum? Si quando volaui,
    Hæc manet: hanc retinent, quos ego prætetij.
Tu quoque dum rogitas, dum percunctando moraris,

Elapſam dices me tibi de manibus.

Hoc quidem Auſonij eſt. Porrò & Calliſtrati legimus ecphraſin, qui cum Poſilippo de Cæro deo, & de loco conuenit, puerúmque ipſum deum facit floſulentæ pubertatis, formoſum crinibus ſparſis Zephyro, cateráque corporis ſpecie, vt Dionyſio maximè ſimilis eſſe videretur: & cætera denique fermè, quæ Poſilippus. Sed de Græco Cæro hactenus, & Occaſione Latina ſatis: cùm & Eraſmus in Prouerbiis nonnulla; & ante illum Politianus in Miſcellaneis non inſcitè ſcripſerint.

Fraus ita effingitur à Dante Alligerio, & à Buccatio in Geneal. Faciem illius iuſti hominis aiunt videri, corpus reliquum ſerpentinum, variis & maculis & coloribus diſtinctum: eius caudam terminari in ſcorpionis aculeum. Fraudem porrò per Cocyti vndas innare, nec eius niſi faciem apparere.

Calumniæ, quàm Græci διαβολὴν nominant, & Impudentiæ aras Athenienſes conſecraſſe, teſtis eſt Theophraſtus apud Diogenianum. ita verò Apellem aliquando effinxiſſe Calumniam, teſtis eſt Lucianus in eo qui inſcribitur, De non calumniæ temerè credendo. Cùm enim Antiphilus Apellis quidam æmulus, apud Ptolemæum Apellem eſſet calumniatus, quòd cùm Theodota conſenſiſſet, qui à rege rebellionem fecerat, & à quodam coniurationis conſcio, qui capitis pœna tenebatur, regi innotuiſſet, Apellem omninò facinoris ignarum, & iniquè illum inſimulari; cum Ptolemæus poſito furore; ſententiam mutauit: Apellem talentis centum donauit, eique in ſeruitutem calumniatorem Antiphilum addixit. Tunc Apelles periculi memor, tali pictura Calumniam vltus eſt. In dextra quidem ſedet vir permagnas habens aures, quales fermè Midæ feruntur: manum longè ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipſum verò ſunt mulieres duæ, ἄγνοια ſcilicet, & ὑπόληψις, hoc eſt, Ignorantia & Suſpicio. Ex aduerſo Calumnia, διαβολὴ videlicet, mulier ornata & pulchra, ſed aſpectu ardens, & in iram & rabiem concita: læua facem accenſam præferens, dextra adoleſcentem quendam per capillos trahere videbatur, qui manus ambas ad cœlum tendebat, ſuperóſque obteſtabatur. Præcedebat vir pallidus, impurus, acutè intuens, his propemodum ſimilis qui longiori morbo ſunt confecti. hunc φθόνον eſſe, hoc eſt, Inuidiam, vel Liuorem, facilè cognoſcas coniectura. Ponè duæ aliæ erant mulieres, Calúmniam dirigentes & adornantes: altera quidem ἐπιβουλὴ, hoc eſt, Inſidia: altera verò ἀπάτη, id eſt, Deceptio, vel Fallacia, ſeu Fraus. à tergo ſequebatur Pœnitentia, hoc eſt, μετάνοια, pullas laceráſque veſtes induta, quæ retrò caput inflectens, flens ac lugens, pudore venientem Veritatem excipere videbatur. Hac igitur pictura Apelles pictor Epheſius, eleganter ſuum eſt vltus periculum, vt Lucian. idem eſt pluribus executus. De Contumelia in Pudore etiam agemus.

Felicitas, quàm Græci εὐδαιμονίαν vocant, etiam antiquis dea exiſtimata eſt. Plin. libro 35. huius deæ ſimulacrum Archeſilao plaſtæ locatum à L. Lucullo HS. Ī X, cui mors vtriuſq; inuidit. meminit huius deæ ædis alio loco & his verbis D. Auguſt. Quid quòd & Felicitas dea eſt; ædem accepit, aram meruit, ſacra ei congrua perſoluta ſunt: &c. & alibi: Si Felicitas dea eſt, cur non ipſa vna quæ coleretur conſtituta eſt, quæ poſſet vniuerſa conferre, & compendiò facere felicem & paulò pòſt: Cur denique tam ſerò huic tantæ deæ, poſt tot Romanos principes, Lucullus ædem conſtituit? Lucius enim Licinius Lucullus anno ab V.C. DCLXVI. Cos. cum M. Cotta, conſtrui curauit. Vidimus & ipſi in nomiſmatibus antiquis Felicitatis effigiem, & præcipuè in Iuliæ Mammææ Aug. in cuius tergo fœmina erat. in ſolio ſedens, dextera caduceum, ſiniſtra grande cornucopiæ tenens, cum hac inſcriptione, FELICITAS PVBLICA. Scribit Dion libro Hiſt. 44. C. Cæſari dictatori ſenatum conceſſiſſe, vt ſenatum nouum conſtrueret, quamuis curia Hoſtilia inſtaurata fuiſſet, & eius vice Felicitatis templum, quòd etiam Lepidus magiſter equitum fecit. Cebes verò Thebanus in Tabula hoc modo deſcripſit: In eminenti quopiam arcis veſtibulo Felicitatem in ſolio ſedere, liberali ornatu (ait) comptã, ſed non accuratè & florentiſſimo ſerto coronatam. Sanè & Macariã Herculis filiam apud Græcos cultã legimus, quæ cùm oraculum redditũ fuiſſet, Athenienſes victoriã habituros, ſi ex Herculis liberis aliquis ſponte oppeteret, Macaria id intelligens, ſeipſam iugulauit, qua ex re victoria Athenienſibus, & diuinitas ipſi Macariæ eſt cõparata. Lege Euripidis tragœdiã Heraclides, & Platonem.

Libertas in primis à Romanis dea habita & culta eſt, vt qui maximè ei ſtuderent, ab eo videlicet tempore, quo in libertatem ſeſe vendicauêre. Libertatis templum P. Victor in

Auentino

Auentino conſtituit, & ibidem atrium Libertatis, cuius crebra apud ſcriptores mentio. Templum Libertatis Liuius ex mulctaticia pecunia cum æreis columnis, & ſtatuis pulcherrimis à patre Tiberij Gracchi & conditum & dedicatum: cuius atrium ab Aelio Pæto & Corn. Cethego cenſoribus inſtauratum & auctum, demum & à Pollione reſtitutum, Suetonius ſcribit. At M. Cicero pro Domo ſua ad Pontifices, ſcribit domum ſuam à Clodio Libertati cõſecratam, imò religionibus religaſſe: quo loco multa diuinitus perorat. Dion Hiſtoriarum libro 43, poſt victoriam, ait, Cæſari ſenatum tribuiſſe inter alia, vt patriæ liberator appellaretur, & publico decreto Libertatis templum conſtruxerunt. Nec minus & Græci Libertatem, & Libertatis deos coluêre, ἐλευθερίαν, & θεοὺς ἐλευθέρους, de quibus ſæpe in hoc libro, & præcipuè in Ioue. atque idem Liber, & Libera à noſtris. Sanè notatum legimus, libertatis indicium pileum fuiſſe: vnde & qui ſerui libertate donabantur, pileum geſtabant capite raſo, vt notum eſt. hinc & legimus Brutos monetam cudiſſe cum pileo duobus pugionibus impoſito.

Pecunia dea. Auguſtinus: Deæ Pecuniæ commendabantur, vt pecunioſi eſſent. idem alibi: Pecunia dicta eſt dea, quæ dat pecuniam. Iuuenalis tamen ait in prima ſatyra.

——Et ſi funeſta Pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Quo modo hoc verum? ſi non modò Pecuniam colebant antiqui, vt ait Auguſtinus, ſed eriam, eodem teſte, Aeſculanum, & eius filium Argentinum, deos habebant, vt ſcilicet haberent ipſi æream argenteámque pecuniam? Nam ideo Argentini patrem Aeſculanum poſuerunt, quia prius ærea pecunia in vſu eſſe cœpit, pòſt argentea. Subdit irridens Auguſtinus: Miror autem, quòd Argentinus non genuit Aurinum, quia & aurea moneta ſubſecuta eſt: & cætera. Sed quo tempore huiuſmodi pecuniæ apud Romanos primùm excuſæ fuerint, Plinius in primis docet, & ab eo cæteri, ne ab Hebræis & Græcis iſta petamus. Libet tamen hoc loco tibi recitare elegantes quoſdam Menandri ſenariolos, quos in quapiam ille fabula protulit, quoquo modo à me conuerſos. ita enim ait:

Epicharmus eſſe dixit hos quidem deos,
Ventos, Solem, Terram, Ignem, Stellas, Aquam.
Ego vtiles verò deos eſſe arbitror
Noſtros, & Argentum & Aurum maximè:
Iſtos quidem ſi dedices tua in domo,
Quicquid voles roges, tibi omnia aderunt,
Ager, domus, ſeruíque & argyromata,
Teſtes, amici, iudices, tantùm dato:
Ipſos habebis vel miniſtrantes deos. Hactenus Menander.

Sed quoniam Græcè venuſtiores ſunt, hos ſi cupis, tibi habe ex Stobæi oratione, quæ inſcripta eſt Pluti laus. Conſonat his Petronij Arbitri pulchrum carmen, cui tale eſt initium:

Quiſquis habet nummos, felici nauiget aura, &c. quod videtur è Menandro deſumptum. Fuerunt ad hæc Lucrij dei, lucris præpoſiti, vt aduerſus Gentes prodit Arnobius, à lucro denominati: quemadmodum apud Græcos κερδῷος Mercurius & Apollo, à lucro, vt ſuo loco dicam, denominati.

Inuidia etiam dea, quæ hominum peſtis acerrima & acerbiſſima eſt. Græci hanc maſculam effingunt, quippe qui hominis effigie malè habiti, & ex morbo nondum planè conualeſcentis effingant, vt videmus ex dialogo Luciani διαβολῆς, id eſt, Calumniæ. Noſtri verò, fœminæ forma formarunt, vt pulcherrimè Ouid. in ſecundo Metamorpho. oſtendit, vbi & Inuidiæ domum deſcribit, & Inuidiam ipſam his verſibus:

Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto,
Nuſquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua eſt ſuffuſa veneno:
Riſus abeſt, niſi quem viſi fecêre dolores.
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabeſcítque videndo,
Succeſſus hominum, carpítque & carpitur vnà,
Suppliciúmque ſuum eſt.

Sed & Plutarchus in libello de Inuidia, multa. & elegans Hendecaſyllabum inter poëmatia Vergilij: Liuor tabificum malis venenum: &c. Sanè antiqui Inuidiam anguilla deſignabant, quando ea natura eſſe feratur anguilla, vt omnibus piſcibus inuideat, vt Contumeliam perdice, quæ ſit contumelioſa valde. Illud quoque notandum, deorum eorundem genus variari à Græcis, & à noſtris interdum, vt in hoc. Græci enim maſculam Inuidiam pingunt, quoniam Grçcè ὁ φθόνος. Itidem & καιρὸν, iuuenem marem: noſtri Occaſionem fœminam faciunt, vt ſuprà diximus. Sic & alios nonnullos non notaui.

Fama ab Athenienſibus, teſte Pauſan. culta: dea verò deſcribitur ab Heſiodo in ἔργοις καὶ ἡμέραις, Eſt dea Fama quidem, ſunt ipſi numina famæ: hoc eſt, θεὸς νύ τίς ἐστι καὶ αὐτή. Scribit & Plutarch. in Camillo, templum etiam Famæ conſtructum fuiſſe. Sed enimuero copioſius Vergilius in quarto Aeneidos Famam ita deſcribit:

Ex templò Lybiæ magnas it Fama per vrbes,
Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo,
Parua metu primo, mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (vt perhibent) Cœo Enceladóque ſororem
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis:
Monſtrum horrendum, ingens, cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſurrigit aures.
Nocte volat cœli medio, terræque per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes:
Tam ficti prauique tenax, quàm nuncia veri.

Quis pictor quæſo, aut plaſtes expreſſius effinxiſſet? ſi tamen & amplius quæras, quas ædes incolat, & quas mundi partes, lege primam partem duodecimi Metamorph. Ouidij. Fames verò deſcribitur ab eodem in octauo. Porrò quoniam & mala eſt Fama, & Rumor, ideo eam antiqui aliquando alis nigris effinxerunt, iuxta illud Claudiani contra Alaricum,

Famáque nigrantes ſuccincta pauoribus alas.

Pudor, & Fama, & Miſericordia ab Athenienſibus cultæ, & Impetus. ipſi enim αἰδῶς, φήμης, ὁρμῆς, καὶ ἐλέους βωμὸν habuêre, quod Pauſan. in Atticis in primis oſtendit. idem etiam & ὕβριν καὶ ἀναίδειαν, id eſt, Contumeliam & Impudentiam coluerunt, vt idem Pauſan. docet. M. Tullius libro ſecundo de Legibus: Nam illud, inquit, vitioſum Athenis, quòd Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Cretenſi ſuadente, fecerunt Contumeliæ fanum, & Impudentiæ. Idem & Theophraſtus in libro de legibus, & Iſter libro quarto. Quare mirum illud eſt, quod ſcribit Xenophon in Sympoſio, Pudorem ſcilicet eſſe deum, non Impudentiam, cùm de adoleſcentum amoribus ageret. quin Zenobius & Diogenianus, quos Eraſmus ſequitur, Impudentiam & ipſi deam faciunt, notiſſimo illo Græcorum prouerbio, θεὸς ἡ ἀναίδεια: id eſt, dea Impudentia. Sanè perdice deſignabatur, quia impudens admodum ipſa eſt auis. Sed enim Pudorem cum Nemeſi in cœlum euolaſſe canit Heſiodus, æneo ſeculo. Pudoris ara Athenis fuit in Acropoli, vt ait Heſychius: qui & illud addit, Pudoris & φιλίας aram eſſe. niſi fortè legendum ſit, pro φιλίας, φήμης. Pudorem vir doctiſſimus Alciatus in quodam Emblemate ita deſcribit:

Ergo ſedens velat vultus, obnubit ocellos,
    Iſta verecundi ſigna Pudoris erant.
Queis ſibi prælatum Icarius cognouit Vlyſſem,
    Hócque Pudori aram ſchemate conſtituit.

Atque hactenus Alciatus. id verò totum ſumptum eſt ex Pauſaniæ lib. 3. qui Laconica inſcribitur. Decenter quidem à Græcis Pudor muliebri effictus eſt forma, vel propter Penelopes fabulam, vel quia apud Græcos generis eſt fœminini. Ego certè pueri forma effinxi, ob rationem quam in Occaſione oſtendi.

Caca dea culta Romæ, quæ Caci ſoror fuit, vt ſcribit Lactantius, quæ de furto boum Herculi fecit indicium. vnde etiam ſacellum meruit, in quo ei per virgines Veſtales res ſacra fiebat, vt Seru. ſcribit libro 8. Aeneid. quod & ego in vita Herculis ſcripſi.

Tutullina dea celebrata à Varrone & Auguſtino, ad tutandas & cuſtodiendas ſegetes collectas. Scriptum eſt apud Macrobium in Satur. apud veteres quiſque qui nominaſſet Tutullinam, ferias obſeruabat. Non. Marcellus, Tutanum & Tutellenam, ex Varrone citat. Tutanus in periculoſis & ſubitis rebus inuocabatur, quòd is præſidium atque opem afferret, à tutando dictus meminit idem Varro de Lingua lat. Regionem Portius deſignat, cùm de Ennio ſcribens dicit, eum coluiſſe Tutullinæ loca. Tutellina, à tuendo quidam, & Tutullinam ſcribunt, vt in pleriſque exemplaribus obſeruauimus. A tuendo quoque, vel tutando, Tutelares dei dicuntur, qui vrbium & locorum patrocinium & curam gerere credebantur, quorum eſt crebra mentio: de quibus alibi.

Sunt & Dei Securi, ſi modò inſcriptionibus antiquis ſtamus, qui ſecuritatem afferre putarentur. Vnde Romæ in regione columnæ, in ædibus Vrſorum, hæc adhuc inſcriptio viſitur: DIVIS SECVRIS.

Seia dea fuit, vt ex Varrone tradit Auguſtinus, præpoſita quàm diu ſegetes ſub terra eſſent: cùm verò iam eſſent ſupra terram, & ſegetem facerent, deam Segetiam vocabant. Sed enim Seiam, ait Plinius libro 18. à ſerendo, Segeſtam à ſegetibus appellabant, quarum ſimulacra in circo videmus. Sed idem libro 36, cap. 22. quidam Fortunam Seiam à Nerone appellatam, malè interpretantur, vt in Syntagmate de Fortuna dicemus. Segetiam verò Auguſtinus ait appellatam, cùm ſegetes iam natæ ſupra terram eſſent. Hæc eſſe videtur, quam Segeſtam vocat Plinius: meminit & Macrobius libro primo Sat. Apud veteres, inquit, quiſq; qui nominaſſet Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutullinam, ferias ſeruabat. Hîc addamus quod in primo Georgicorum ſcribit etiam Seruius, ex Varronis ſententia: Nomina numinũ in indigitamentis, id eſt, in libris pontificalib. inueniuntur, qui & nomina deorum & rationes ipſorum numinum continent: verbi cauſa, vt Occator deus ab occatione dicatur, à ſarritione deus Sarritor, à ſtercoratione Stercutius, à ſatione Sator. hæc Seruius. Arnobius verò Putam deam putationibus arborum præfuiſſe ſcribit, vt Petam rebus petendis. De Ope conſiua, in Ope ſuo loco agendum.

Ruſina dea fuit, cui rura committebant antiqui, vt ait D. Auguſtinus. quidam hanc Rurinam potius vocarunt.

Mellona dea mellificationis: idem in quarto Auguſtinus. Mellonia hæc ab Arnobio dicitur, quo loco de ea pluribus agitur.

Fornax dea etiam exiſtimata, quoniam ante triticum, & eius vſum, farra fornacibus torrebatur. vnde eſt dea Fornax cõſtituta, vt Feſtus & Lactãtius. plura in Faſtis Ouidius:

Facta dea eſt Fornax, læti Fornace coloni
  Orant, vt vires temperet illa ſuas:
Curio legitimis tum fornacalia verbis
  Maximus indicit: nec ſtata ſacra facit.

Videtur tamen alibi, hoc eſt libro ſexto, Fornacalem appellare, cùm ait:

Et Fornacali ſunt ſua ſacra deæ.

Hinc ſacra Fornacalia dicta ſunt, de quibus cùm alij, tum Feſtus, nec ſemel. ipſe quoque in vltimo, vbi de Sacrificiis ex celebritatibus plurima collegi. Budæus in lege, Si fornicarius, legit & corrigit Fornacanus, à Fornace: & putat ſignificare ſeruum piſtrinarium, vel piſtorem. Ego hac de re nil ſtatuo.

Collina dea fuit, cui colles attribuebant: & Vallonia, cui valles & cõualles, vt eſt apud Auguſtinum. Non ab his abſimiles nymphæ, de quibus omnibus in Neptuni Syntagmate agemus.

Proſerpina dea credita, quæ germinantibus ſegetibus præfecta putabatur, vt Varro & Auguſtinus tradunt. Sed plura, cùm de Plutone agemus. Sit vna, nõ ſit, nunc non quæro.

Nodotus deus dictus ab Auguſtino, ab aliis Nodinus, qui nodis geniculiſque culmorum præfectus putabatur.

Lactucinam etiam deam colebant veteres, quæ lacteſcentibus frumentis ac ſegetibus præeſſet. Sunt qui Lacturnum apud Auguſtinum legant. Seruius certè libro primo Georgicorum, Lactentem deum ex Varrone commemorat.

Patalenam, eam deam exiſtimabant, quæ præeſſet ſegetibus, cùm ſpicæ & folliculi pateſcunt, vt ſcilicet ſpicæ exire poſſint. Auguſtinus ex Varrone, Arnobius Patellanã vocare videtur, & Patellam, ex quibus vna eſt patefactis, altera patefaciẽdis rebus præſtituta.

Hoſtilina dea colebatur, cũ ſegetes nouis ariſtis æquãtur, vt Auguſtinus ait: quia hoſtire veteres æquare dixerũt. vnde & hoſtimentũ, & hoſtoriũ: vt Priſcianus, & alij obſeruãr.

Runcina dea tum placabatur, cùm frumenta runcanda eſſent, id eſt, à terra auferenda. Auguſtinus, & Varro de Lingua latina.

Spinenſis autem deus, vt ſpinas ex agris eradicaret. idem Auguſt.

Nemeſtrinus verò deus nemorum præpoſitus, vt notat Arnobius.

Flora dea, florentibus frumentis præpoſita, ait Auguſtinus, & Varro. Fabula variè narratur. quidam in ędituum Herculis & ſcortum referunt. alij in Larẽtiam. & quanquam in noſtro Hercule hãc recitaui, nihilominus hoc loco afferam, quid Lactantius libro primo, capite 20. hac de re ſentiat. Florã & Faulã Lactantius diſtinguit. ita enim, cùm de Laurentia Fauſtuli locutus fuiſſet: Nec hãc ſolam Romani meretricẽ coluerunt, ſed Faulam quoque, quam Herculis ſcortum fuiſſe, Verrius ſcribit. mox paulò ſubiungit: Flora cùm magnas opes ex arte meretricia quæſiuiſſet, Po. Rom. ſcripſit hæredem, certámque pecuniam reliquit, cuius ex annuo fœnore ſuus natalis dies celebraretur, editione ludorum quos appellabant Floralia: quod quia Senatui flagitioſum videbatur, ab ipſo nomine argumentum ſumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur, deam finxerunt eſſe quæ floribus præeſſet, eámque oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene proſperéque floreſcerent. Eum colorem ſecutus in Faſtis poëta, non ignobilem nympham narrauit, quæ Chloris vocitata: eámque Zephyro nuptam, quaſi dotis loco id accepiſſe muneris à marito, vt haberet omnium florum poteſtatem. Lactantius ita. Romani igitur Floram deam finxerunt, quæ floribus præeſſet: eámque placabant, vt fruges cum arboribus & vitibus bene floreſcerent: & ludi ipſi Florales & Floralia nuncupati, in quibus omnes nequitiæ & laſciuiæ nudis mulieribus peragebantur. Notiſſima eſt hiſtoria de Catone, Florales ludos ingreſſo, qui ob ſeueritatem ac grauitatem eſt abire compulſus: à Fauonio monitus, non à Cotta, vt vir doctus memoria lapſus ſcripſit: Varro, & Martialis in primo,

Noſſes iocoſæ dulce cùm ſacrum Floræ,
Feſtóſque luſus, & licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato ſeuere veniſti?
An ideo tantùm veneras vt exires?

Sed hiſtoriam hanc copioſiùs in ſecundo libro recitat Val. Max. Floralia quarto Calend. Maij celebrabantur, & Cal. ipſis. vnde inſtitutum adhuc viget vbiq; ferè gentium, vt eo Calend. die floribus omnes Maiuma celebrent, vt vocant Græci, & iureconſulti: hæc eſt Maij menſis celebritas, de qua etiam plura Suidas. Quidam eruditi cum Floralibus, ἀνθεστήρια Athenienſium coniungunt, non ſanè rectè. ſed de his, pluribus ſcripſi in lib. de Annis, menſibus, &c. P. Victor Floræ templum & circum, & Floralia in ſexta vrbis regione collocat, hoc eſt, Quirinali: Fuit, teſte Plutarcho, ſimulacrum Floræ in æde Caſtoris & Pollucis, à Praxitele ſumma induſtria formatum, multis coloribus, tunica indutum, in cuius deæ dextra flores fabarum & ciceris fuerunt. Scribit Porphyrion, in Floralibus Aediles cicer & fabam populo ſpargere ſolitos. Verſicolor colos ideo Floræ attribuebatur, quia nullus color eſt qui in Floribus non reperiatur. Sanè Chloris, quam Ouid. Floram ait, meminit & Catullus, & ante hos Homerus in Odyſſ. Sunt item qui Laurentiam & Larentiam diſtinguant, vt altera Acca Fauſtuli fuerit, altera etiam meretrix: ambas tamen Firmianus ſub vna recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice. Certè Varro ab Acca Laurentia, Laurentalia celebritatem dictam ait. Angeronalia, inquit, ab Angerona, cui ſacrificium fit in curia, & cuius feriæ publicæ Laurentinæ: is dies, quem diem quidã in ſcribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui ſacerdotes noſtri publicè parent an. 6. die qui Acca dicitur, vel Atra, vt legitur. hæc Varro, & quæ ſequuntur, parum mihi comperta. Feſtus & ipſe Laurentalia, ait, Laurentiæ Fauſtuli coniugis, Romuli Remique nutricis feſta fuère. Ouid. verò in Faſtis,

Non ego te tantæ nutrix Laurentia gentis,
Nec taceam veſtras Fauſtule pauper opes,

Veſter

Veſter honos veniet, cùm Laurentalia dicam,
Acceptus Geniis illa December habet.

De Faula porrò Herculis ſcorto, quam ex Verrio, ſeu Ennio, deam nominat Lactantius, in Hercule diximus: licet Fauola ſit ſcriptum ibi.

Pomona dea, quæ pomis & fructibus præerat, de qua Ouid. in Metamorphoſ. in fabula Vertuni, & item Propertius in eadem fabula. Hanc deam ſumma religione coluerunt gentes, vt poma & fructuum fœcunditas afforet: à qua flamen Pomonalis. Pomonal, ait Feſtus, fuit in agro Solonio, via Hoſtienſi, ad lapidem 12, diuerticulo à milliario octauo. Sed de Pomona etiam in Vertuno agẽdum, ea parte qua Ianus deſcribendus. Porrò cùm Pomona, Fructeſam deam connumerat D. Auguſt. propter fructus.

Terram, & Tellurem, & Tellumonem, terræ deos, conſecrauêre Romani: & Græci γῆν, γαῖαν, & αἶαν appellantes. hinc & ædes & templa eorum in hiſtoriis, cæteriſque ſcriptis ſæpe legimus. Hymnum deæ Terræ Orpheus compoſuit, cui omne genus ſemen pro ſuffimento adolet; præter fabam, & aromata. Alterum hymnum Terræ Statius concinuit: O hominum diuûmque æterna creatrix, &c. Terram verò etiam primam oracula dediſſe, in Hiſtoria poëtarum tradidimus. ſed & Matrem deûm eandem dixerunt, vt ſeorſum, cùm de ea ſuo Syntagmate agemus dicturi ſumus. Quin & Seruius in 10. Aeneid. Terram, inquit, conſtat eſſe Matrem deum: vnde ſimulacrum eius cum claui pingitur. nam aperitur verno, hyemali clauditur tempore. Ea & Ops dicta, vt Varro ait de Lingua latina, quòd hic omne opus, & hic opus ad viuendum: ideo dicitur Ops mater, & Terra mater. Hæc enim terris gentes omnes peperit, & reſumit denuò. Tellurem deam Scythæ ſua voce Apiam appellanêre, vt Herodotus docet in quarto. De æde verò Telluris Romæ, quoniam frequenter à ſcriptoribus fit mentio, hic breuiter agendum. P. Victor eam ſtatuit in quarta Vrbis regione. Seruius, non à Carinis procul. Val. Max. in area ædiũ Sp. Caſſij, eius qui regnum affectauit. M. Cic. pro domo ſua: Sp. Caſſij domus ob eandem cauſam euerſa eſt, atque in eodem loco ædes poſita Telluris. Idem innuit Dionyſ. Alicar. Porrò & Telluris ædem Sempronium vouiſſe, his verbis L. Florus oſtendit: Domiti hinc (ait) Picentes, ſed caput gentis Aſculum Sempronio duce, qui tremente inter prælium campo Tellurem deam promiſſa æde placauit. Sed & Tellurem & Tellumonem, Proſerpinam quidam & Plutonem interpretantur. Auguſtinus libro 7 Tellurem, inquit, à vi fœminæ, Tellumonem à vi maſculi dixerunt. Coniungit cum his Altorem & Ruſorem: & Altorem quidem, quòd ex terra aluntur omnia quæ nata ſunt: Ruſorem, quòd rurſus cuncta illuc reuoluuntur. & hæc ex Varrone. Noſter verò Cœlius Rurſorem hunc deum nuncupabat, præſidémque deum putabat rebus reſtituendis, reparandíſque.

Pales, teſte Feſto, & Seruio, dea paſtorum vel pabuli habebatur, cuius feſta dicebantur Palilia: vel vt alij volunt, dicta Parilia, quoniam pro partu pecorum eidem ſacra fiebant. Lege in Faſtis Ouidium. Vergilius, Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo, &c. Tibullus, Et placidam niueo ſpargere lacte Palem. Ouid. Et tepido lacte precare Palem. Palilia, inquit Varro, dicta à Pale, quod & feriç ei deç fiunt: vt Cerealia, à Cerere. Scribit Seruius, Palen ab aliis Veſtam, ab aliis Matrem deûm exiſtimatam: itémque genere fœmineo appellari, ab aliis maſculino, vt Varrone. idem Arnobius, vt in diis Pœnatibus repetam. huic deæ ſacra ſoluebãtur 11 Calend. Maias: vel melius vt alij, 12. vt in Faſtis notauimus.

Carna dea, quæ antiquis Romanis culta fuit, quam vitalibus humanis præeſſe putabãt, vt ex Macrobio in libro de Annis, menſibus, diebus, &c. ſcripſimus. ab eáq; petebatur, vt iecinora, & corda, quæq; ſunt intrinſecus viſcera, ſalua conſeruaret. cui templũ pulſo Tarquinio Iunius Brutus in Cœlio monte conſtruxit, Calendíſque Iun. factum voti reus fecit. huic deæ pulte fabacea & larido res ſacra fieri ſolebat. quin & Calendæ ipſæ Iuniæ, Fabariæ dicebantur. Cardinum etiam deam fuiſſe legimus, de qua in Faſtis fabuloſe Ouid. D. Auguſt. Cardeam hanc appellare videtur, vt paulò pòſt dicemus.

Rubigus deus, vt M. Varro de Re ruſt. & de Lingua latina, & Rubigalia dicta. Huic deo res diuina fiebat, ne rubigo occuparet ſegetes. Meminêre Plin. Feſt. Ouid. Seruius & Auguſtinus. Dicimus & Robigo genere fœmineo, & Robigus genere maris. Gellius libro quarto, capite ſexto. Verba s. c. Si quid ſuccidaneis opus eſſet, Robigus accederet. Idem libro 5. cap. 12. In his autem deis, quos placari oportet, vti mala à nobis, vel à frugibus natis

amoueantur, Arungus quoque habetur, & Rubigus. hæc Gellius. Sanè eruditi quidam pro Arungo hoc loco Auerruncum legunt, de quo deo à me alibi actum eſt. hinc inſtituta ſunt Rubigalia, quæ celebrantur ad auertendam rubiginem menſe Aprili, hoc eſt, vt Feſt. ait, 7 Cal. Maias, vt diximus de Annis, mẽſibus, diebus, &c. Sanè eorum inanis videtur eſſe obſeruatio, qui rubiginem ferri dicunt, robiginem verò ſegetum: hoc eſt, alterum per o, & alterum per u: ita quod de vtraq; re canente in Faſtis Ouidio, ad ipſam,

Parce precor, ſcabráſq; manus à meſſibus aufer,
Néve noce cultis, poſſe nocere ſat eſt.
Ne teneras ſegetes, ſed durum amplectere ferrum.

Vtrunq; enim vno vocabulo comprehendit. Rubigo genus etiã vitij, obſcœnæ libidinis dicitur, vt ex Varrone Seruius ait, in primo Georgicorum.

Terminus deus: Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex, cùm publicum agrum pop. Rom. & priuatum certis limitibus terminíſq; definiuiſſet, ſacellum erexiſſe Termino deo traditur in colle Tarpeio, cui nihil animatum ſacrificaretur, ſed liba tantùm, pultes, & frugum primitiæ, qua de re Dionyſius Alicarn. lib. 2. Statuit, inquit, Numa, vt ſuo quiſque contentus eſſet, nec aliena appeteret: hinc de definitionibus poſſeſſionum conſtitutio. Iuſſit enim vnumquenque fundos ſuos circunſcribere, ſacróſq; finibus lapides apponere, lapides ipſos ſacrauit Ioui Terminali, ſtatuitq; eis ſacra quotannis omnes die ſtata & conſtituta facere, ſuper locum ipſum coëuntes: feſto etiam die conſtituto valde honorifico, Terminalium deorum. Feſtum Romanè Terminalia, ἀπὸ τερμόνων, id eſt terminis vocant: finéſq; ipſos vnius literæ mutatione à Græca noſtra lingua proferentes, Terminos appellant. quos ſi quis occuluiſſet, aut tranſtuliſſet ſacrũ eum eſſe Dei lege ſtatuit, ita vt volenti eum occidere tanquã ſacrilegũ, & ſecuritas adeſſet, & pollutionis expiatio. Eſtq; ius hoc non in priuatis modò poſſeſſionibus, ſed in publicis quoque conſtitutum. & idem Dionyſius paulò pòſt: Sacrificántq; adhuc eis non animatum aliquid, (neque enim pium eſt cruẽtare lapides) ſed pultes & liba, atq; alias quaſdã fructuũ primitias. Cauſam Plutarch. inquirit: An, inquit, Numa Pompil. vir ciuilis ac iuſtus, & ſapiens in primis. agri terminos cum finitimis conſtituit & ipſis finibus Terminũ ominis cauſa nominãs, quaſi ἐπίσκοπον & inſpectorem amicitiæ, & pacis cuſtodem ab omni cæde & ſanguine incontaminatum conſeruari oportere exiſtimauit? Termino, inquit Feſtus, ſacra faciebant, quòd in eius tutela fines agrorum eſſe pùtabant. Denique Numa Pomp. ſtatuit, eum qui Terminum exaraſſet, & ipſum & bouem ſacros eſſe. Saxum verò fuit hic Deus, vnde & termini agrorum publicorum & priuatorum, tales fuerũt: licet & poſtea ſtipes & arbor, & tegula etiam pro termino poſita. Sed mox cùm Tarquinius Priſcus templum vouiſſet in Tarpeia rupe anguſtum Ioui, Iunoni & Mineruæ, ac eius iacere fundamenta vellet, inuenit ibi deos alios dicatos à Numa & à Tatio, & aliis: vſus ipſe conſilio Accij Nauij auguris, reperit reliquos omnes deos Ioui cedere, præter Terminum & Iuuẽtam, vt Plutarch. & Dionyſ. ſcribunt. Liuius, & Florus, & Seruius, à Tarquinio Superbo inaugurationem factam tradunt, non à Priſco. Exiſtimat Lactantius in primo Terminum eum fuiſſe lapidem, quem pro Ioue deuorauit Saturnus (quem Græci βαίτυλον vocant, Abadir Latini, vt Priſcianus & alij ſcribunt. Priſcianus: Abadir, inquit, deus eſſe dicitur, & lapis, quem Saturnus deuoraſſe dicitur pro Ioue, quem Græci βαίτυλον dicunt. nam, vt Heſychius ait, βαίτυλος dicitur ſaxum illud faſciis reuinctum, quod pro Ioue deuoraſſe dictus eſt Saturnus. Sachoniachthon in theologia Phœnicum, Bætylon non ſaxum tradit, ſed Cœli & Rheæ, filium. Betylus poſtea τέρμων, id eſt Terminus dictus eſt.) Subiungit Lactantius eodem loco, Tarquinium, cùm Capitolium facere vellet, & multorum deorum in eo loco ſacella eſſent, conſuluiſſe, vtrum Ioui cedere vellent: & cedentibus cæteris, ſolus Terminus manſit, qui noluit cedere. vnde illum poëta Maro, Capitoli immobile ſaxum dixit, & pluribus Seruius. D. Auguſtinus in quarto de Ciuitate Dei, aliter recitat fabulam: quid enim dicam, hiſtoriam? Cum rex, inquit, Tarquinius Capitolium fabricare vellet, cúmque locum qui ei dignior aptiórque videbatur, à deis alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium. & credens eos tanto numini ſuóque principi voluntate ceſſuros, quia multi erant illic, vbi Capitolium conſtitutum eſt, per augurium quæſiuit, vtrum concedere locum vellent Ioui, atque inde ipſi cedere? omnes voluerunt? præter Martẽ, Terminũ, & Iuuentatem

tatem. Atque ideo Capitolium ita conſtructum eſt, vt etiam iſti tres intus eſſent, tam obſcuris ſignis, vt hoc vix homines doctiſſimi ſcirent. hæc quidem Auguſtinus, qui eiuſdem libro cap. 29. Nam, inquit, illud quale eſt, quod paulò antè commemoraui, pulcherrimum auſpicium fuiſſe dixerunt, Martem & Terminum & Iuuentatem nec Ioui regi deorum loco cedere voluiſſe. ſic enim (inquiunt) ſignificatum eſt, Martiam gentem, id eſt, Romanam, nemini locum quem teneret daturam: Romanos quoque terminos, propter deum terminum, neminem commoturum: Iuuentutem etiam Romanam, propter deam Iuuentatem nemini eſſe ceſſuram. Sed ex aliis addamus cætera. Facto Iouis templo, ſupra ipſum Terminum foramen fuit in tecto relictum, vt libero cœlo Terminus frueretur: quod & Seruius in nono Aeneid. commentario, & fabuloſè in Faſtis Ouid. tradiderunt. Aenigma eſt de Termino ex Varrone apud Gellium, quod inenarratum cùm reliquiſſet Gellius, Politianus me iuuene in ſua Centuria eſt interpretatus, & ab eo ego in meis Aenigmatibus. Huic porrò deo ſacrificabatur publicè ac priuatim, quaſi deo cuſtodi finium, vt dictũ eſt: qui non tantùm ſaxum & lapis fuit, ſed interdũ ſtipes, vel tegula. Ouid. in Faſtis:

Termine, ſiue lapis, ſiue es defoſſus in agris
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes. Tibullus:
Nam veneror, ſeu ſtipes habet deſertus in agris,
Seu vetus in triuio florida ſerta lapis.

Huius dei ſacra Terminalia, quæ menſe Februario agebantur, res eſt nota. Græci quoque Iouem Horium, id eſt, Terminalem coluerunt. de quo in Ioue pluribus agemus.

Pitho, perſuadendi dea ab antiquis Græciæ ſcriptoribus celebrata: Latini quidam Suadam, & Suadelam, quidam & Leporem dixêre. huius deæ ſacellum fuit apud Sicyonios, etſi nullum ibi ſimulacrum cerneretur, vt auctor eſt Pauſan. qui in Corinth. pluribus hiſtoriam recenſet Apollinis & Dianæ: qui poſt interfectum Pythona purgationis gratia Aegialeam contenderunt. ſed cùm in iis locis peſtilentia eſſet coorta, conſulti vates quid facto opus eſſet, reſponſum datum eſt, placandos eſſe Apollinem & Dianam: tum Aegialenſes ſeptenos pueros puellâſque ad Sythan fluuium miſerunt, qui deos placarent. id cùm factum eſſet, Pithus deæ ſacellum conſtructum fuit. Sed enim & antiquis ille mos fuit, vt cum Venere & πειθὼ & χάριτας, id eſt, Suadam & Gratias effingerent, vt ſignificarent quale eſſe deberet connubium. Sed quod Pythò dea ſeſſitare in Periclis labris à ſcriptoribus dicta ſit, & Cethegus Suadæ medulla ab Ennio vocatus, plurib. in Miſcellanea Politianus. Illud quoque apud Græcos vſurpatur, non aliud eſſe Suadelæ ſacrum, præter orationem: quod Græcè dicitur οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο πλὴν λόγος. Legimus porrò apud Pauſan. deam quandam conſolandi cum Pitho factam fuiſſe à Praxitele, quæ παρήγορος, id eſt, conſolatrix dicta fuit, & in Attica poſita fuit. Sed & Diana πειθὼ cognominè dicta eſt, vt alibi prodemus.

Momus deus conuicij & maledicentiæ ac reprehenſionis, Liuorem & Inuidiam Latinè dicere poſſumus. Momum Heſiodus in Theogon. natum ex Nocte cecinit, vnà cum Morte & Somno & Inſomniis, cæteriſque. Momum Lucianus inducit, nec ſemel taxantem cùm alia, tum deos ipſos: vt minus mirum ſit, & illum ſandalia & crepidas Veneris vituperaſſe: adeò vt inter prouerbia iam Momo locus ſit. Apologus ille certè in omnium eſt ore, Momum reprehendiſſe Vulcanum, quod non feneſtratum hominis pectus feciſſet, quo eius cogitatus planè viderentur. res eſt nota, præcipuè apud Lucianum in Hermotimo & deorum concilio. Libet hic Heſiodi verſus apponere, vt videas à ſcopo quantum deuij ſint, qui antehac tranſtulêre. ita enim Heſiodus:

Οὔ τινι κοιμηθεῖσα τέκε νὺξ ἐρεβεννή.
Δεύτερον αὖ μῶμον, καὶ ὀϊζὺν ἀλγινόεσσαν. hoc eſt,
Nox obſcura parit, nulli commixta deorum,
Poſt primos Momum ſimul, Aerumnámque dolentem.

Deſcribitur Momus in quarto Græcorũ epigrãmatũ: meminit & Pindarus in Olymp.

Hipponam deam equorum & ſtabuli, antiqui venerari ſunt. de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius libro tertio Aſini aurei, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidium. eam enim inter deos Semones, qui vocantur, commemorat. Item & Hermolaus Barbarus libro quinto. Plin. caſtigat. capite 4. Iuuenalis quoque eandem intellexiſſe à pleriſque putatur, in illo: Iurat Solam Hippô, & facies olida ad

præſepia

præſepia pictas: vt ſcilicet Hippò, & Hippona dicatur. Narratur hiſtoria de Fuluio quodam, qui equæ amore captus, cum ea rem habuerit, vnde nata ſit puella formoſiſſima, quæ Hippona appellata fuerit: quam tamen quidam, vt puto perperàm, Eponam vocitarunt. Porrò Ariſtocles libro Paradoxorum ſecundo conſimilem hiſtoriam ſcribit de Onoſcelia. ait enim nobilem quempiam iuuenem Epheſium Martis filium, Demoſtrati tamen exiſtimatum, cum muliebrem ſexum eſſet exoſus, noctu ad paterna armenta profectum cum aſina concubuiſſe, quæ puellam pulcherrimam peperit, Onoſceliam ex re nuncupatam. Idem Stobæus repetit.

Comus, id eſt κῶμος, deus fuit conuiuiorum & comeſſationum. quidam ex Græcis ſcriptoribus cum Dionyſio coniungunt. eius imago à Philoſtrato deſcribitur pluribus. eum enim coronatum effingit, quo loca pleraque ſcitu iucunda ſubiungit.

Zephyrus ab eodem Philoſtrato in Hyacinthi imagine deſcribitur. illi enim humeros ſeu ſcapulas alatas attribuit, facie & aſpectu molli: coronam omnium florum genere ei in capite fuiſſe ait.

Myiagrus deus muſcarum dictus, cuius Pauſanias in Arcad. ita meminit, cùm agit de celebritate quæ Palladi Tritoni apud Arcadas agebatur: ἐν ταύτῃ, ait, τῇ πανηγύρει μυιάγρῳ προθύουσι. hoc eſt, In ea celebritate antè Myiagro ſacrificant: preces inter ſacra heroi effundunt, Myiagrum inuocantes: atque ita facientibus, nihil præterea moleſtiæ muſcæ inferunt. Mentio quoque eſt Myiagri in caſtigatis Solini exemplaribus, in quibus ita legitur: Sacellum (inquit) Herculis in foro Boario eſt, in quo argumenta conuiuij lætæ maieſtatis ipſius remanent. Nã diuinitùs illò neque canibus, neque muſcis ingreſſus eſt. etenim cum viſcerationem ſacricolis daret, Myiagrum deum dicitur imprecatus: clauam verò in aditu reliquiſſe, cuius olfactu refugerent canes. hactenus Solinus. Idem ſcribit & Plinius, ſed dei nomen non apponit, id quod & in pleriſque Solini codicibus deeſſe videmus. Plinius libro 29, cap. 6, dum de alopeciæ remediis agit, non Myiagrum hunc deum, ſed Myiodem vocauit, ita de muſcis loquens: Nullum, inquit, animal minus docile exiſtimatur, minoriſve intellectus. quo mirabilius eſt, Olympiæ ſacro certamine, nubes earum, immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, extra territorium id abire. hæc ibi Plinius, qui tamen libro octauo capite vigeſimooctauo ſcribit quoque, Cyrenaicos inuocare ſolitos Achorem deum muſcarum, multitudine peſtilentiam afferente, quæ protinus intereunt quàm litatũ eſt. Greg. Nazianz. in prima in Iulianum Cæſarem oratione, non Achorem, ſed Acaron vocare videtur: Nõ amplius, inquit, muſcæ quærẽt deum Acaron, aut ſi quid muſca eſt ridiculoſius. hoc tamen planè ipſe non aſſero, quando mihi in præſentia non ſuppetit Græci codicis facultas. Alibi tibi retuli, apud Græcos Iouis eſſe cognomen ἀπόμυιος, quem colebant, à fugandis muſcis appellatũ. Sed & deum muſcarum Hebræi Beelzebub vocarunt, quod mali dæmonis nomen Chriſtiani exiſtimant. Porrò Myiagrum, ſeu Myiodem vocitari ab aliquibus videmus Myiagyrum, hoc eſt muſcarum cõgregatorem. atque hactenus quidem hac de re tibi, vt ne quid vanitatis gentilium præteriremus. Myiagrus etiam ſcriptor Phoceus fuit, cuius Victruuius in tertio meminit.

Praxidicen dæmona quandam appellabant gentes, vt Heſychius tradit, quæ non modò iis quæ dicantur, ſed & quæ agantur, finem imponat: & propterea capita habebat, & miracula. Suidas verò huius deæ ſolùm caput conſtitui ſolitum tradit. Soteren autem ex ſorore Praxidice filium habuiſſe finxêre Cteſium, ac filias Homonæam & Areten, quæ & à matre Praxidicæ dictæ fuerunt. Pauſan. in Bœoticis, Praxidicas ait deas ab Haliartiis vocatas fuiſſe, quarum templum erat ſub diuo, Tilphuſium mõtem verſus. Idem Pauſan. in Laconic. Menelaum ſcribit in Græciam reuerſum poſt Troiam captã, Praxidicæ erexiſſe ſimulacrum non procul à Veneris Migonitidis templo. Praxidicæ meminit & Orpheus in Argonauticis. Idem & in Hymno ad Proſerpinam, eam hoc eodem vocat nomine πραξιδίκην. Praxidicen Aelianus vnam ex filiabus Lei vel Leontis dixit, vnde Leocorium delubrum dictum fuit, quod alibi pluribus dicemus. De Venere Praxis cognominata, in Venere dictum. Porrò & Praxiergidæ orgia antiqui menſe Februario peragebãt, arcano ritu, deiecto prorſus vniuerſo templi ornatu, & ſimulacro obtecto: quaſi ſcilicet nos paſſionis Dominicæ tempore facere conſueuimus.

Ogenus præterea deus neſcio quis, priſcus & peruetuſtus fuit, à quo & priſci & peruetuſti homines ὠγενίδαι & ὤγενοι dicuntur. Licet aliqui Ogygidæ & Ogygij libentius legant.

gant.mecum tamen facere videtur Eraſm.in Prouer.

MISCELLANEI DEI.

NVNC ad aliam deorum claſſem me conuertam, in qua miſcellaneos deos commemorabo, & eos in primis qui ad hominum generationem, aliáſque actiones quaſdam pertinere ab antiquis putabantur. Nam & Varronem à conceptione hominis eos narrare cœpiſſe legimus, & ad decrepiti vſque hominis mortem pertinentem perduxiſſe. Nos ergo à Virginenſi dea hanc Syntagmatis partem exordiemur.

Virginenſis dea adhibebatur in nuptiis à Romanis, quæ Virgini zonam ſolueret, vt Græcis Lyſizona Diana. De Virginenſi diuus Auguſtinus in ſexto de Ciuitate Dei. Ad hanc alluſit Catullus, cùm ait: Quòd zonam ſoluit diu ligatam. Sanè & Perficam & Pertundam deas etiam ſtatuerunt, vt Arnobius docet: & hanc quidem, quòd in cubilis præſtò eſſet, dum virginalem ſcrobem effoderent mariti: illam, quòd voluptates perficeret inoffenſa dulcedine.

Subigus deus pater vocatus, qui adhibebatur, vt virgo à viro ſubigeretur.

De Hymenæo & Thalaſſio, ſimul alio loco agam.

Prema dea mater, culta, vt ſubacta virgo, ne ſe commoueret, cùm premitur.

Partunda dea parientium, Lucinam alio loco leges.

Virtunnus, & Sentinus, dei fuêre obſcuriſſimi, vt ait Auguſtinus libro ſeptimo, quorum alter vitam, alter ſenſus à puerperio largiri credebantur. meminit & alibi, cum ſcilicet de deis ſelectis ageret. Sentia etiam dea exiſtimata, quæ ſententias inſpirare dicebatur, vt idem Auguſt. ſcribit. Sunt qui hanc Sentam fuiſſe autument, quæ Pici filia fuerit.

Vagitanus deus, qui infantum vagitibus præeſſe credebatur, vt ex Varrone Auguſt. refert. Gellius tamen, hunc, neſcio an alium, Vaticanum nominare videtur, cuius hæc ſunt verba ex decimoſexto Noct. Att. Et agrum, inquit, Vaticanum, & eiuſdem agri deum præſidem appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi ac inſtinctu eius dei in eo agro fieri ſolita eſſent. Sed præter hanc cauſam M. Varro in libris Diuinarum, aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem. nam ſicut Aius, inquit, deus appellatus, aráque ei ſtatuta eſt, quæ eſt intima Noua via, quod eo in loco diuinitùs vox edita: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia: quoniam pueri ſimulátque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt. idcirco vagire dicitur, exprimente verbo ſonum vocis recentis. Non me præterit, quoſdam hic Gellium accuſare, quoſdam alios interpolare voluiſſe. Feſtus, Vaticanum collem dictum ait, quòd pulſis Hetruſcis, eo potitus ſit pop. Rom. vatum reſponſis.

Cunina dea, quæ infantes in cunis tueri credebatur, & faſcinum ſummouere: Lactantius. eadem penè Auguſt. ex Varrone, nec ſemel.

Leuana dea, quæ natos de terra leuat infantes: Auguſtinus. Moris verò fuit, vt natus infans ab obſtetrice in terra ſtatueretur, vt Macrobius ex Varrone docet. Seneca: Omnes infantes terra nudos excipit. Plin. Natura hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit. Statius in Syluis: Tellure cadentem Excepi, fouíque ſinu. Idem alibi, & à Statio Claudianus:

Quem prima meo de matre cadentem
Suſcepi gremio.

Rumina, vel Rumia dea, quæ mamma paruulo, vt ait Auguſtinus, immulgere dicebatur, quia rumam dixêre veteres mammam. Idem Plin. & Feſtus ante Auguſtinum. Varro item de Re ruſtica, & de Liberis educandis, apud Non. Marcellum: Hiſce manibus lacte fit, non vino, Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter rumam. Idem quoque Varro de Re ruſtic. ſecundo. Non negarim, inquam, ideo apud D. Rumiæ ſacellum à paſtoribus ſatam ficum. ibi enim ſolent ſacrificare lacte pro vino, & lactentibus. Plut. in Probl. Quid eſt quod Ruminæ rem diuinam facientes, hoſtiis lac ſpargere & libare conſueuerunt, vinum autem non adhibent? an quod Latini rumam, mammam nominant: & ficum Ruminalem ideo dixerunt, quòd ſub ea lupa Romulo & Remo lac exhibuit? & cætera, quę toto Problemate leguntur. Idem repetit in Romulo, niſi quòd deam ῥυμῖναν vocat. de Ruminali verò ficu, varia leges apud Seruium libro 8. Aeneidos.

Eduſa, & Potina, deę pręſides exiſtimatę eduliis & potionibus infantũ, vt Non. ex Varrone legere videtur. Alij verò non Eduſam, ſed Edulicam deam hanc appellãt, vt Auguſtinus

nus,qui ait Edulicam deam vocatam,quæ eſcam præberet. Aelius verò Donatus in Terentiana Phormione,Edulicam & Poticam has deas vocauit.ita enim ſcribit: Vbi initiabunt quidam cibo & potu,quidam ſacris: vbi legitur apud Varronem initiari pueros Eduliæ & Poticæ & Cubæ,diuis edendi & potandi & cubandi,vbi primùm à lacte & à cunis transferunt. vt Vergilius: Nec deus hunc menſa,dea nec dignata cubili eſt. hoc annotauit Probus.Sed Terẽtius Apollodorum ſequitur,apud quem legitur in inſula Samothracum à certo tempore pueros initiari,more Athenienſium: quod,vt in palliata, probandum eſt magis.hæc Donatus. Sed Edulicam potius,& Potinam,legit Auguſt.in quarto & ſexto de Ciuit.Dei. Sunt qui apud Donatum Educam legant,& Poticam. Arnobius tamen libro tertio contra Gentes: Victuam & Potuam ſanctiſſimas victui potuique procurant. ô egregia numinum, & ſingularis interpretatio poteſtatum;niſi poſtes virorum adipali unguine oblinerentur à ſponſis,niſi virginalia vincula omnia feruentes diſſoluerent, atque imminentes mariti niſi potarent & manderent,homines dei nomina nõ haberent. & hæc quidem Arnobius.vt videas,quantum gentes inſanierint.

Statilinus,vel vt aliqui legunt,Stabilinus,& Statanus, Dei præſides & aſſiſtentes: Lactantius.alij educationi aſcribunt,eo videlicet tempore, cum ſtandi & conſiſtendi poteſtatem habere incipiunt.Statanus,inquit,puerorum Deus apud Nonium. Varro libro 1. de Pueris educandis.

Fabulinus Deus dicebatur,cùm fari pueri auſpicabantur.

Naſcio,ſeu vt alij tradunt,Natio,dea quæ naſcentibus præeſſe credebatur,de qua ſic Cicero in tertio de Nat.deorum: Naſcio quoque dea putanda eſt,cui cùm fana circumimus in agro Ardeatino,rem diuinam facere ſolemus: quę quia partus matronarum tueatur,è naſcentibus Naſcio nominata eſt.

Pauentiam deam antiqui conſtituerunt, vt auerteret ab infantibus pauorem: atque inde etiam appellata, autore Auguſtino.

Timorem quoque Lacedæmonij coluerunt, vt Plutarchus in Cleom. oſtendit. apud eos enim non Timori tãtùm,ſed Morti etiam & Riſui,aliiſque huiuſmodi affectibus templa dicata fuerunt. Timorem verò non ſicut alios dæmonas venerabantur, quos tanquam noxios abeſſe procul à ciuitate volebant. Sed hoc Rempubl. maximè contineri arbitrabantur,&c. vbi multa de hoc deo Timore exequitur,quæ omnino diligenter in Repub. adminiſtranda obſeruanda ſunt.

Formido,ſeu Timor,hoc eſt φόβος,pingebatur cũ capite leonino,vt in ſcuto Agamemnonis: Pauſan. Legimus apud Lacedæmonios, Ephoros Timoris ſacellum conſtruxiſſe prope triclinium,quo ipſi tribunal habebant,vt eſſent cæteris maiori formidini.

Volupia dea exiſtimata, quæ à voluptate (vt Auguſtinus ait) appellata eſt.de eadem Varro & Macrob. meminêre. In Volupiæ ara ſimulacrum fuit Angeroniæ, quæ dea ſilentij apud Romanos habita eſt. Vidi qui Volupiam in throno effingeret, vt reginam, ſed pallidiorem aſpectu, & quæ virtutes ſubtus pedes habere videretur. Sed quantum ſcriptori illi, qui hoc literis mandauit, fidei habeam, non eſt vt hoc loco tibi prodam.

Libentina dea fuit, cui nomen factum à libidine, ait Auguſtinus. Varro tamen de Lingua lat. à libendo deducit, & Venerem eſſe ſignificat, quæ & Lubentinia dicta eſt: vt in Venere planius oſtendam. Arnobius, Libentinam & Burnum, libidinum præeſſe tutelis ſcribit. ex his melius expones illud in ſecundo de Natu. deorum. Ciceronis, Quo ex genere Cupidinis & Volupiæ & Lubentinæ Veneris vocabula conſecrata ſunt; quàm ab iis fieri ſoleat,qui illud Ciceronis opus interpretati ſunt. Plautus etiam Lubentiam dixit, vt in Aſinaria: Vt ego illos lubentiores faciam quàm Lubentia eſt. Idem in Sticho: Itaque occluſum pectus porto lætitia,Lubentiáque.

Nixi dei dicti fuêre ab enitendo, id eſt pariendo, de quibus Feſtus ita (licet perperàm in pleriſque codicibus legatur, Noxij dei) Nixi dei tria ſigna appellantur in Capitolio, ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præſidentes parientium nixibus: quæ ſigna, ſunt qui memorię prodiderint, Antiocho rege Syriæ ſuperato, M. Attilium ſubtracta populo Romano deportaſſe, atque ibi poſuiſſe.

Proſa vel Prorſa (vt legi contendebat Cœlius) & Poſtuerta, deæ fuêre apud Romanos celebratæ, quibus & aræ & ſacra fuerant conſtituta, ob ſcilicet pariendi diſcrimina.

Proſa enim præeſſe illis exiſtimabatur, quæ rectum ac legitimum partum ederent: Poſtuerta verò, ab ægris & infirmis, & cum præpoſterè partus edebatur. Sed & Poſtuerta à Macrob. & Anteuerta, alia ratione referuntur, quas libentius nonnulli antiquè pronunciant, hoc eſt Anteuortam & Poſtuortam, has enim ideo veteres coluêre, quòd ea omnia intelligi oportere exiſtimarent, quæ præterita ac futura eſſent. qua ex re comites diuinitatis eas appellauerunt, non ſecus ac Conſilium & Prouidentiam, quibus humana omnia & diuina expenduntur & præuidentur.

Oſſilago dea ſolidatrix oſſium, vt ait Arnobius lib. 4. qui & hoc addit: Nam quæ durat & ſolidat infantibus paruis oſſa, Oſſilago ipſa memoratur.

Mena dea fuit, quæ fluoribus menſtruis mulierum præeſſe putabatur, vt Auguſtinus docet in ſeptimo. Iouis filia hæc Luna credita, quippe Græcè μήνη Luna dicitur. Menam idem Auguſtinus priuignam Iunonis dixit.

Næniam deam funerum commemorat Feſtus. & Auguſtinus ex Varrone ita ait: Denique & ipſe Varro commemorare & enumerare deos cœpit à conceptione hominis, quorum numeros exorſus eſt à Iano, eámque ſeriem perduxit vſque ad decrepiti hominis mortem, & deos ad ipſum hominem pertinentes clauſit ad deam Næniam, quæ in funeribus ſenum cantatur. Sed & ego in Vario ſepeliendi ritu de hac dea locutus ſum, itémque & Libitina, & Epitymbia. Porrò Næniæ ſacellum extra vrbem fuiſſe, non longè à Viminali porta, autores tradunt. Sed & Mortem deam veteres fecêre, quam varijs modis effinxêre, Stat. In ſcopulis mors ſæua ſedet. Idem:

—Stygiis emiſſa tenebris
Mors fruitur cœlo, bellatorémque volando
Campum operit, nigróque viros inuitat hiatu,
Nil vulgare legens, ſed quæ digniſſima vita,
Funera præcipuos annis animíſque cruento
Angue notat, &c.

Vergilius in vndecimo Aeneid.

Multa boum circa mactantur corpora Morti,
Setigeróſque ſues, raptáſque ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Lucan.
—Ipſámque vocare.
Quem petat è vobis Mortem, tibi coge fateri.

Eadem penè forma & poëtæ Græci ἄτην dixere, vt eſt apud commentatores Apollonij in 4. Argonauticôn, vt obſeruauit B. Aegius. Quin & apud Gades templum Morti dicatum, Aelianus in Varia, & ab eo Bandelus, prodidere. Extat Mortis etiam, id eſt, θανάτου hymnus apud Orpheum, cui adoletur manna thuris.

Meditrina dea ab antiquis culta, vt Varro & Feſtus teſtantur, à medendo denominata: vnde & Meditrinalia, vt de Annis, menſibus, & diebus docuimus. Nam vt Varro & Flaccus tradunt, flamen Martialis dicere erat hoc die ſolitus, Vinum nouum & vetus libari & deguſtari medicamenti cauſa: quod, inquit Varro, facere ſolent etiam nunc multi, cùm dicant: Nouum vetus vinum bibo, nouo veteri morbo medeor.

Nundina dea antiquorum, vt ſcribit Macrobius, à nono naſcentium die nuncupata, qui dies luſtricus nuncupabatur, quo ſcilicet infantes luſtrabantur, & nomen imponebatur: quod & Feſtus ſcribit, & Plutarchus in Quæſtionibus, & nos vt ſuprà.

Febri etiam, vt deæ, multas aras Romani erexerunt, vt ex M. Tullio, Val. Maximo, Liuio, Plinio, Auguſtino, aliíſque obſeruauimus. Tullius quidem in tertio de Nat. deorum, & ſecundo de Legibus. Febrem verò, ait Val. Maximus, ad minus nocendum templis colebant, quorum vnum adhuc in Palatio, alterum in arce Marianorum, tertium in ſumma parte vici Longi: in eáque, remedia quæ corporibus ægrotorum innexa fuerant, deferebantur. Sanè illud ſciendum eſt, quod apud Lactantium, Seruium, & Porphyrium philoſophum legimus, aliquos deos cultos à veteribus vt prodeſſent, alios ne nocerent: vt Febris, Robigus, Orbona, quæ dea erat, ne nos orbos faceret. In huius Orbonæ tutela fuiſſe ait Arnobius, orbatos liberis parentes: cuius deæ ara fuit, teſte Plinio, ad Larum ædẽ. Larium verò ædes erat in ſumma ſacra via, vt Solinus ſcribit. Et Auerruncus, qui auerruncaret, id eſt, auerteret mala. Item Deuerra, & reliqui. Audi quæſo quid de hac

etiam re ſuperſtitioſa ſcribat M. Tullius: Illud, inquit, profectò confiteamini, longè aliter rem ſe habere, atque hominum opinio ſit. eos enim qui Dei appellantur, rerum naturam eſſe, non figuras deorum: qui tantus error fuit, vt pernicioſis etiam rebus non tantùm nomen deorum tribueretur, ſed etiam ſacra conſtituerentur. Febris enim fanum in Palatio videmus. hæc quidem Cicero. Sed me pudet pigétque dicere, nos quoque diuos quoſdam hac ratione colere; quos magis plerique omnes venerantur quàm Chriſti proceres.

Aegeria dea à mulieribus colebatur, quòd eam opitulari credebant partu egerendo, vt ait Feſtus. Aegeriæ nymphæ prægnantes ſacrificabant, quòd eam putabant facilem conceptum aluum egerere. Sed de hac, plura in Nymphis agemus.

Iuturna etiam nympha culta, & à iuuando appellata: vt Varro & Seruius tradunt: de qua lege noſtras Nymphas.

Quietem deam coluêre Romani, vt teſtis eſt Auguſtinus in quarto de Ciuitate Dei, quæ eos homines faceret quietos, vel quietem afferret. hæc dea extra portam Collinam ædem habuit Romæ. T. Liuius in quarto, Quietis fanum fuiſſe via Labicana prodit. Orcus etiam Quietalis dictus, vt alibi dictum.

Murcea, vel Murcia, dea deſidiæ exiſtimata: de qua plura dicturus ſum in Murtia Venere. Huic contraria eſt habita,

Strenua dea; quæ & Strenia dici videtur, ſi codicibus credendum eſt. nam D. Auguſtinus à ſtrenuè faciendo denominatam vult. Varro de Lingua Lat. Hinc oritur caput ſacræ viæ, ab Streniæ ſacello.

Minutius etiam deus apud Romanos legitur: qualis autem fuerit, quod recorder, non legi. Feſtus quidem, deum ipſum commemorat. idem & alibi: Minutia, inquit, porta Romæ appellata, eo quòd proxima eſſet ſacello Minutij. Hinc & Lampridius in vita Commodi imp. Herculis ſignum, inquit, ſudaſſe in Minutia per plures dies: quo loco vir doctiſſimus hoc parum obſeruauit.

Pellonia dea, vt ſcribit Arnobius, pellendorum hoſtium potens credebatur, quo loco deos gentium irridet.

Agenoriam deam vocauerunt antiqui, quæ ad agendum excitaret, ab agendo dicta: Auguſt. de Angerona alio loco dictum eſt. Inuenio & Agonium deum dictum, qui præeſſet rebus agendis: & Agonalia feſta, de quibus in ſacrificiis plura dicemus.

Horta dea, cùm viueret Herſilia, nuncupata, vxor Romuli, quam ab hortando & incitando dictam, Labeo, vt Plutarchus docet, exiſtimauit. Huius deæ ædem nunquam claudi ſolitam, idem Plutarchus tradit: ea ſcilicet cauſa, quòd ſemper aliquid præclari fieri hortaretur, nunquámque ceſſandum. Hæc mox vocata Hora, vt quidam putant, prouidentiæ dea, quæ negligentes ſocordéſque eſſe non pateretur: atque ideo ab hortando & incitando Labeo denominatam putauit, vt Græca voce Plutarchus ait [illegible]. Quidam hanc Hortam & Stimulam appellatam dixerunt, de qua diuus Auguſtinus, quę putaretur vltra modum ad agendum ſtimulare. de Hora Quirini, Ouidius, Gellius, & nos alibi.

Catius deus antiquorum, qui catos, id eſt, acutos homines faceret: Auguſtinus in quarto. Sunt qui libentius Cautium legant, quòd ſcilicet cautos homines faceret.

Volumnus deus, & Volumna dea, à volendo, vt reor, dicti, quòd bona vellent: dei nuptiales, vt bene coniungerentur. ſunt qui coniugales deos exiſtiment. ſunt qui abſque litera m, Volunus & Voluna legant: quorum ſententiam non improbò. Fuit & Voltumna dea Hetruſcorum, ad cuius fanum frequens Hetruſcorum concilium aliquando factum, legimus apud T. Liuium. Videndum tamen, an potius Vertuna legendum ſit, vt Vertunus. cuius deæ non ſemel idem Liuius meminit. Fuit & Volutina dea, folliculorum inuolucris & inuolumentis ſegetum præpoſita: Auguſtinus.

Adeona, & Abeona, deæ cultæ fuerunt ab antiquis, quæ adeundi & abeundi facultatem præſtarent. meminit Auguſt. in 4 & in 7 lib.

Vacuna, vacandi dea ab aliquibus dicta, ab aliis Victoria: & proptereà nos de ea in Syntag. Martis, vbi de Victoria, pluribus agemus.

Numeria dea, quæ numerare docere credebatur, vel ad numeros pertinere. autor D. Auguſtinus.

Populonia, & Fulgora, nomina dearum apud Senecam in libro de Superſtitione. meminit Auguſtinus libro 6. hæc, ſi coniectari licet, adhibebantur, ne populationes & fulgura fierent. nam & Fulgur Iupiter, & Populonia Iuno dicebatur, vt dicturi ſumus.

Lateranus deus focorum creditus, & Genius: adauctúſque hoc nomine, vt prodit Arnobius, quòd ex laterculis crudis antiquiſs. aut ex quacunque materia focos fabricarent.

Panda dea dicta, vt idem ſcribit Arnobius, quòd Romulus, id eſt, Quirinus, in iaculi miſſione cunctorum præſtiterit viribus. Pandam quoq; deam, ſeu Panticã apud eundem legi. quòd T. Tatio Capitolinũ vt caperet collẽ, viã pandere atq; aperire permiſſum fuerit.

Arculus deus, arcis & capſis præeſſe exiſtimabatur.

Lauerna dea furum, qui (vt Feſtus ait) ob id lauerniones dicuntur. in huius deę loco obſcuro abditóque furta prædáſque diuidere ſolebant: hinc & Lauernalis porta vocata eſt. Lauernæ meminit Horatius primo Epiſtolarum ad Quintium: Pulchra Lauerna da mihi fallere. Auſonius Gallus:

Hic eſt ille Theon, poëta falſus,
Bonorum mala carminum Lauerna,

Non. Marcellus: Lauerna dea, cui ſupplicant fures, Plaut. in Aulul. Ita me bene amet Lauerna, te iam, niſi reddi mihi vaſa iubes, Pipulo hic differã ante ædes. Lucilius libro 18. Si mẽſes facis muſas, ſi vendis Lauernæ. Meminit & Varro deæ, & portæ in libro de Ling. lat. Acron verò: Lauerna ait, via Salaria locum habet. eſt autem dea furum, & ſimulacrum eius fures colunt, aut qui conſilia ſua volunt eſſe tacita: dicta à lauando. nam fures Lauatores dicuntur. cum ſilentio preces eius exercentur. hæc ille. Porphyrion autem: Lauerna, inquit, dea furum, & latêre volentium. Quare videndum apud Acronem, ne potius legendum ſit, dictam deam à latendo, quàm à lauando: & Lauerniones, nõ lauatores. B. Aegius potius ἀπὸ τοῦ λαβεῖν, hoc eſt, à capiendo dictam putat.

Furina dea ab antiquis culta, in cuius honorem feriæ Furinalia dicuntur: cui deæ flamen etiam Furinalis attributus fuit. vide Feſtum, & Varronem, qui ait vix ſuo tempore notam fuiſſe. Furinæ meminit & Martianus in ſecundo, & M. Cicero in tertio de Nat. deorum, Eumenidas commemorans: Quæ, inquit, ſi deæ ſunt, quarum & Athenis fanum eſt, & apud nos, vt ego interpretor, lucus Furinæ, Furiæ deæ ſunt ſpeculatrices (credo) & vindices facinorum & ſceleris. meminit & ad Atticum.

Bonus euentus ab antiquis cultus. Plin. 35. ſcribit: Euphranoris ſimulacrum Boni euentus, dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papauer tenens. Boni euentus meminit Varro in primo de Re ruſtica, inter Conſentes diuos agricolarum, vt iam antè notaui. Praxitelem ſcribit Plinius huius ſimulacrum in Capitolio feciſſe. Templi Boni euentus quędam etiam nunc veſtigia Romæ cernuntur, inter Mineruam & S. Euſtachiũ, vt à pleriſq; creditur.

Feſſonia dea colebatur, vt feſſos iuuaret. & vt hoſtes depellerentur, Pellonia diua placabatur, vtriuſque Auguſt. in quarto meminit.

Bonus deus, apud Græcos ἀγαθὸς θεὸς, cuius templum Pauſan. in Arcad. commemorat, ad ſiniſtram viæ quæ in Mænalum montem ducit. eſt & in poculis illud poſt cœnam, quod ἀγαθοῦ δαίμονος dicebatur, quod meracius erat cæteris, quem dæmona vel deum quidam Fortunam interpretantur. alij Liberum patrem: alij non vltimum poculum, ſed primum ſcripſerunt ἀγαθοῦ δαίμονος. ſicuti etiam nonnulli, vltimum poculum non meracius, ſed dilutius. ſed hac de re & ego aliàs in Grypho ternario, & alij plura annotarunt.

Pœna & Beneficium, duo numina deorum, inſtituta à Democrito.

Neceſſitatis & Violentiæ ſacellum in Acrocorincho, Pauſan. quod ingredi nefas fuit, ἀνάγκης καὶ βίας ἱερόν.

Riſus ſimulacrum, vt dei, Lycurgum apud Lacedæmonios erexiſſe teſtis eſt Plutarch. Putabat enim ille, Riſum laboris & modeſti victus eſſe condimentum. Apud Apuleium quoque Riſus, quod etiam interpres notat, mẽtio eſt. Hypatenſes Theſſali huic deo quotannis rem diuinam in ſumma lætitia faciebant. γέλωτος θεοῦ, id eſt, dei Riſus Pauſan. meminit. Legitur encomion Riſus Cælij noſtri Calcagnini: quod cùm multa eruditione ac hilaritate refertum ſit, hic dignum duxi vt aſcribatur.

Mœtor abi, ſubeat Riſus, mihi pectora Riſus
Impleat, & læto ſaliant præcordia riſu.
Riſus enim diuûm atque hominum eſt æterna voluptas.

Nam ſi quid fidei magno præbemus Homero,
ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν.
Quin etiam fuerat ſancitum lege Lycurgi,
Vt Lacedæmonij poſt bella exhauſta litarent.
Lætitiæ,atque bono facerent ſolennia Riſu:
Illius & lapide è Pario ſubſtruxerat aras,
Hic vbi poſt Mauortis opus gens aſpera bello,
Ponebat vigiles curas,ſuetóſque labores,
Cùm faciem attritam galea,cùm puluere fœdos
Porrigeret vultus,& frontem nube leuaret,
Ipſa comes Riſus aderat ſine caſſide Cypris,
Et largos hilari fundebat pectore Riſus.
Vos quoque Romulidæ,quondam vos inclyta rerum
Imperio ſoboles,genitabilis aura Fauoni
Cùm primùm duro concretas frigore terras
Laxabat,vernis intexens floribus arua,
Ardua magnarum ſoluiſtis pondera rerum
Riſibus,& grandes mirata eſt Roma cachinnos:
Scilicet hæc populos,hæc magnum continet orbem
Temperies,grauitas ſimul,& laſciuia vitæ,
Et Riſus curis,& nexa Modeſtia luxu.
Hæc quoque me procul à patria,aſpectúque meorum
Per maria & terras tot tempeſtatibus actum
Soletur,diríque leuet diſpendia fati,
Donet & optatos poſt longa incommoda riſus. Hactenus Cœlius.

Amicitiam etiam deam,quàm Græci φιλίαν vocant, iure inter ſua numina gentes collocauêre.& quamuis eius aras non legamus,nec imagines,nuper tamen cùm Hebræas quaſdam ſententias interpretatas additis ſcholiis euoluerem , in hæc verba incidi: Apud Romanos,inquit,Amicitiam pictura antiquitùs pulchrè demonſtrabat.Pingebatur enim iuuenis forma,detecto capite, quæ erat tunica rudi induta, in cuius fimbria ſcriptum erat, Mors & Vita:in fronte,Aeſtas & Hyems:habebátque latus apertum vſque ad cor, & brachium inclinatum,digito cor oſtendens.ibi ſcriptum erat,Longè & Propè. Suberat & picturæ explicatio, quæ ita legitur: Forma iuuenilis indicat amicitiam ſemper recentem, nulláque temporis diuturnitate tepeſcentem. nudum caput , vt omnibus pateat , & amicus nullo vnquam tempore amicum publicè ſuum fateri erubeſcat.Rude autem indumentum oſtendit,vt amicus nulla ardua , extremámque inopiam pro amico ſubire non recuſet,Vita & Mors in veſtimento ſcripta,quod qui verè diligit,vſque ad mortem amat. Aeſtas & Hyems; quia & in proſperis & in aduerſis æquè amicitiam ſeruat. Latus apertum habet vſque ad cor,quia nihil amico celat. Brachium inclinat ,& digito cor oſtendit , vt opus cordi , & eor verbis reſpondeat. Longè & Propè quod ſcriptum eſt , quia verã amicitia nullo tempore aboletur , nec locorum intercapedine diſiungitur. Hæc fermè totidem verbis aſcripſi,quæ exoticam ſcilicet ſapientiam ac peregrinam redolere videntur. Porrò & Amicitiam poſt mortem durare, elegens Græcum epigramma oſtendit , in quo Vlmus deſcribitur arida,quam vitis opaca viridi coma complectitur:docétque , homines debere officij memores eſſe:exemplóque monet,tales nos quærere amicos,

Quos neque diſiungat fœdere ſumma dies.

Fauorem deum etiam ab Apelle pulchrè effictum legi ; quam picturam quia à neſcio quo non infœliciter carmine deſcriptam inuenio,hîc illam tibi aſcribam:

Pictor Apellea quid pingis ab arte Fauorem?
Vnde illi generis ſemina nota patum?
Hic genitum Forma,Fortunæ hic iactat alumnum:
Caſu ille,ille animi dotibus eſſe ſatum?
Qui comes aſſiduus lateri Aſſentatio.& ecquæ
Ponè ſubit lentis paſſibus? Inuidia.
Ecqui circumſtant? Opulentia,Faſtus,Honores,

Leges

Leges, & ſcelerum ſæpe Libido parens.
Cur facis aligerum? Fortunæ elatus ab aura
Aduolat alta, imò neſcius eſſe gradu.
Quare oculis captum pingis? non nouit amicos,
Improbus ex humili cùm petit alta loco.
Quid rotulæ inſiſtit? Fortunam imitatur, & infert
Se ſocium, inſtabiles quà tulit illa pedes.
Cur timet, atque extra ſeſe ambitioſius effert?
Occæcare animos fata ſecunda ſolent.

Preces etiam, hoc eſt τὰς λιτὰς, Homerus poëta libro Iliados nono, his fermè verſibus expreſſit:

Nanque Litæ, ſoboles magni Iouis, & pede claudo,
Rugoſæ, obliquóque oculo medeantur vt illi,
Terga ſequuntur Ates, celeri præuertitur omnes
Illa gradu, & paſſim damnum mortalibus affert.
Hæ verò actutum ſarturæ damna ſequuntur,
Conciliántque ſuis cultoribus optima ſemper
Commoda, at exercent iram genitoris in hoſtes.

Eaſdem & Quintus Calaber in Paralipomenis commemorat. Sunt qui ita interpretentur: Deas quidem eas claudas, quòd qui precentur, genua flectant: item rugis obſitas, ad imbecillitatem deſignãdam. ad hæc & ſtrabis eſſe luminibus, quòd conniuere videantur ad aliqua, ſed poſtremò neceſſitate ad ſupplicationes deflecti. demum idem poëta Preces, vt ait Phurnutus, deas quaſdam claudáſque vocauit, quòd tardè & vix accedant ad eos ſupplicandos, quos antè iniuria affecerint. At verò rugoſas & ſtrabis luminibus, quod grauiter & ore parum hilari intueri queant, quos offenderunt, & à quibus veniam deprecentur. Iouis porrò filias ait, quòd venerabiles ſint. & hactenus fermè Phurnutus. Cæterùm & Orpheus in Argonaut. οὐ γὰρ ἄτιμοι ἱκεσίου Ζηνὸς κοῦραι λιταί. hoc eſt, Non etenim ſine honore Iceſij Iouis puellæ Preces: &c.

Pauor, & Pallor, dei à Tullio Hoſtilio figurati & culti, vt Lactantius ſcribit, & Auguſtinus his verbis: Hoſtilius certè rex deos & ipſe nouos Pauorem atque Pallorem propiciandos non introduceret, ſi Felicitatem deam noſceret & coleret, & cætera. ita verò accidit, cùm commiſſo inter Romanos & Veientes prælio, nunciatum eſſet Tullio Hoſtilio regi, Albanos deſciſcere, palleréque & Pauere Romanos ob eam rem videret, ipſe in re trepida templum vouit Pauori & Pallori. lege & Liuium in primo. Pauorem quoque, hoc eſt τὸ δεῖμα, à Corinthiis cultum fuiſſe, ſcribit Pauſanias in Corinthiacis. nam cum Mermeros & Pheres Medeæ filij lapidib. obruti fuiſſent à Corinthiis, propter ea quæ à matre Glauce munera attuliſſent, vnde ex oraculo poſtea eis ſacra facta ſunt ſolennia, & Pauoris ſeu Terroris, hoc eſt Δεῖματος imago dedicata muliebri ætate, habitu ad terrorem quàm maximè efficta.

Viriplaca dea culta à Romanis, quæ nomen à placandis viris aſſecuta fertur. nã vt Val. Maximus libro 2. ſcribit, quoties inter virum & vxorem aliquid iurgij interceſſerat, in ſacellum deæ Viriplacæ, quod etiam P. Victore teſte in Palatio fuit, veniebant: qui ibi inuicem locuti quæ voluerant, contentione animorum depoſita, concordes reuertebantur. digniſſimum ſacrum inſtitutum. Quis ergo miretur, vnde tanta fuerint populo Romano incrementa? nonnihil antè meminimus.

Forculus, vel vt alij, Forulus, & Cardea, & Limẽtinus, tres fuerunt exiſtimati dei, ianuis ac oſtiis præfecti: & Forculus quidem foribus datus, vt ait Auguſtinus: Cardea verò cardini hãc quidã libentius Carnam vocant, quæ (vt canit in ſexto Faſt. Ouid.) ab Iano compreſſa, acceperit cardinum poteſtatem, prius Crane nũcupata, dein per antiſtichon Carna. Hanc & Cardineam viri alioqui eruditi, inter quos Sipontinus, appellarunt. Verùm de Carna, quæ putabatur vitalibus præeſſe, & exta intranea conſeruare, cuíque in monte Cœlio ſacrum conſtitutum, plura paulò antè attulimus.

Cloacinam deam T. Tatius rex conſecrauit, cuius ſimulacrum (vt Lactantius ſcribit) in cloaca repertum. Cloacinæ meminit Cyprianus, & D. Auguſtinus nec ſemel, T. Liuius libro tertio ab v.c. Ac nutricem, inquit, propè Cloacinæ ad Tabernas. ſed melius fortaſſe ſi

Cluacinæ legeretur,& Venerem intelligamus:de qua ſuo loco,hoc eſt in Venere agemus. Nam quidam alioqui eruditi,Cluacinam & Cloacinam confundunt.

Proteruiam ſunt qui deam,& qui ſacrificium potius fuiſſe dicant, cùm in conuiuio aliquid ſuperfuiſſet quod combureretur.plura Macrob.in Satur.vnde iocus ille Catonis, in eum qui bona conſumpſiſſet,eum proteruiam feciſſe.Auſonius in Moſella:

Capripedes agitat cũ læta Proteruiâ Panes. Tametſi hoc loco põt intelligi pro laſciuia.

Picus Saturni filius,vt poëta in 7 Aeneid.rex Latij, ab vxore Circe in auem ſui nominis conuerſus,quòd Pomonam amaret: à Romulo inter deos connumeratus,vt Auguſtinus in 4 docet.vide Ouidium in Metamorph.Plutarchum in Quæſt.Seruium grammaticum:qui ait, quòd ideo fingitur in picum Martium conuerſum, quia augur fuerit, & domi picum habuerit, per quem futura noſcebat: quòd & pontificiales indicant libri. Curinum & Verrundum deos Varro de Ling. lat. commemorat: ſed nihil vltrà de his ſcribit, niſi quòd à T.Tatio cum cæteris deis Sabinis conſtituti ſint.

Bubona dea nuncupara à bobus,vt ſcilicet boues fortunaret.Auguſtinus meminit.

Auerruncus deus, qui auertere credebatur mala.de quo Varro:Auerruncare, auertere.Pacuuius:Deus qui meis rebus præeſt,Auerruncus.itaque ab eo precari ſolent,vt pericula auertat. hæc fermè Varro de Lingua latina.

Intercido deus,licet quidam Intercidonam legant, apud Auguſtinum libro ſexto, ab intercidendo ſecuri.

Pilumnus deus,à pilo,quod far ſine pilo non conficiatur,ait Auguſt.meminit& D.Cyprianus.Sed de Pilumno Seruius in nono Aeneid.commentario:Pilumnus, inquit, deus dictus,qui pilendi frumenti inuenit vſum.vnde à piſtoribus colitur,& ab ipſo Pilũ dictum eſt.Martianus libro ſecundo:Comminuendę frugis farriſq; fragmẽta Pilumno ſignat Italia.Non.Marcellus,Pilumnum,& Picumnum deos vocat præſides auſpiciis coniugalibus Varro de Vita popul.Rom.libro 2.Natus ſi erat vitâlis,ac ſublatus ab obſtetrice ſtatuebatur in terra vt auſpicaretur rectus,deiſq; coniugalibus Pilumno & Picumno in ædibus lectus ſternebatur.Pilumni fratrem Picumnum(ſi modo exemplar incorruptum eſt)facit, loco quo ſuprà.Pilumnus,inquit,& Picumnus,fratres fuerunt. horum Picumnus ſtercorandorum agrorum inuenit vſum,vnde & Sterquilinus dictus eſt: hunc tamen Lactãtius & Tertullianus Sterculium nuncupare videntur, qui ſtercorandi agri rationem primus induxit. Macrobius Saturnum Sterculium à Romanis vocatum ait, vt in Saturno dicetur, alij etiam Stercutum vocauêre.Plin.quidem lib.17.Stercutiũ:Stercutius,inquit, Fauni filius Italiæ rex,ſtercorationis agrorum in Italia inuẽtor,ob id donatus immortalitate.

Deuerra dea,à ſcopis deuerrendo,quia fruges non coaceruantur ſine ſcopis:vide quæ in Syluano deo ſcribemus,ex Varrone & Auguſtino.

Iugatinus deus,vt in ſexto de Ciuit.Dei, ex Varrone ſcribit Auguſtinus, cùm mas & fœmina coniugebantur,colebatur:vel vt idem in quarto ait,quòd coniuges coniungeret, vel quòd iuga committebantur.

Domiducus deus, eodem teſte, cùm domum ducenda erat quæ nubebat, colebatur: quamuis & Domiduca eadem cauſa Iuno vocabatur,vt dicemus.

Domitius quoq; deus apud antiquos celebrabatur,vt eſſet in domo noua nupta. Idem auctor Auguſtinus,qui & illud etiam ſcribit.

Manturna dea adhibebatur,vt cũ viro maneret. Matura verò dea fuit, quæ matureſcentibus frumentis præeſſe dicebatur:quã tamen quidam perperàm, vt puto, Matutam exiſtimant,quæ potius Leucothoë eſt,de qua Plutarchus in Camillo,& in Problem. Plura & M.Cicero in tertio de Nat.deorum.legimus prætereà Matutæ ædem ancillis Romæ nefas fuiſſe ingredi. vna intrò ducebatur,& alapis cædebatur,& impellebatur, & fratrum filios ante ſingulos fratres in vlnis ſub brachio ferebant,& circum ſacrificia currebant, in ſignum eorum quæ in fabulis traduntur de Dionyſio & Ino. ab hac Rom. matronæ bona filiis non optabant, ſed nepotibus, quòd ipſa in filiis fuerit infœliciſſima. Scribit Plutarchus, Camillum templum vouiſſe matri Matutæ, ſi de Veiis victoriam retuliſſet. Notabile eſt illud in bello Latino exemplum deæ Matutæ. Cùm Satricum vrbs incenderetur, vt Liuius ſcribit in ſexto ab v.c.nec aliud tectum eiuſ vrbis ſupereſſet, cùm faces pariter ſacris profaniſque iniicerentur, quàm matris Matutæ templum, inde eos nec ſua religio, nec verecundia deûm arcuiſſe dicitur, ſed vox horrenda edita templo cum triſtibus minis,

nis, ni nefandos ignes procul delubris amouiſſent. Idem Liuius in quinta Decad. Eodem, inquit, anno tabula in ædem matris Matutæ cum indice hoc poſita eſt: Tib. Sempronij Gracchi Cos. imperio auſpicióque legio exercitúſque P. R. Sardiniam ſubegit, &c. Matutam, ait Feſtus, antiqui ob bonitatem Matrem appellabant. P. Victor in octaua vrbis regione Matutæ ædem conſtituit.

Angeroniam & Tacitam ſilentij deas cum Harpocrate Aegyptio, his deis cõiugemus. Angeronam Macrob. in Satur. vbi de tutelari deo vrbis Romæ agit, inquit: Sunt qui Angeronam putent, quæ digito ad os admoto ſilentium denũciat. Angeroniæ rem diuinam faciebant Romani 12 Calend. Ianuarias, quod Solinus ſcribit. ab Angerona Angeronalia dicuntur teſte Varrone. Macrobius verò, Pontifices ait, in ſacello deæ Volupiæ ſacrum feciſſe. hanc Verrius Flaccus Angeroniam ideo appellari prodidit, quòd angores ac animi ſolicitudines propitiata depelleret. Maſſurius adiicit, ſimulacrum huius deæ ore obligato fuiſſe, atque ſignato: in ara Volupiæ propterea collocatum fuiſſe, quòd qui ſuos dolores anxietatéſque diſſimulant, perueniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit, quòd popul. Rom. morbo & angina dicitur præmiſſo voto liberatus fuiſſe. hinc Angeroniam, & Angeronam quidam diuerſas ſtatuunt. Angeronam quidem deam *Plinius* in tertio, & Solinus, appellare videntur. ita enim Plin. Non alienum videtur inſerere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè ſilentinm inſtitutæ. nanque diua Angerona, cui ſacrificatur ad diem 12. Calend. Ianuarij, ore obligato obſignatóque ſimulacrum habet. Sempronins quoque in libro de Italiæ diuiſione, cùm de deo egiſſet, in cuius tutela Roma eſſet: Quamobrem, inquit, & Angerona ſilentij dea ante Iani feſtos dies colitur præ foribus, vt ne cui liceat illud palàm efferre, quod ad ſalutem Reipub. veteres ore obſignato intra pectoris arcana voluerunt contineri: cuius violatæ religionis pœnas primus luit Soranus. atque hæc de dea, quantum memini: de Ageronia verò alibi actum eſt. Nunc addam, & quæ de Tacita ſcribit in Numa Plutarch. Cùm enim Numam Pomp. religioni ſtuduiſſe ex Pythagoræ fermè inſtituto oſtenderet:, ait: Sed Numæ figmentum deæ, vel montanæ nymphæ amor, ſecretúſq; illius congreſſus, & communia cum Muſis conſortia. Plurima enim ex vaticiniis in eas referebat, quarum præcipuè vnam & inſigniter Romanos venerari docuit, quam Tacitam appellauit, *ἀρ σιωπηλὴν, καὶ νέαν*, hoc eſt, ſilentij ſtudioſam & iuuenem: quod eſſe videtur non abſimile à ſilentij myſterio, quod *ἐχεμυθίαν* Pythagoras ſuis diſcipulis præcipiebat. Mutam verò matrem Larũ fuiſſe, in Laribus meminimus. cuius & Ouid. in 11. Faſt. copioſius fabulã explicat. Sed iam & Harpocratem apud Aegyptios deum ſilẽtij ſubiungamus, qui digito os obſignare videbatur. *His proximè dieb.* Aug. Rheginus magiſter theologus Franciſcanus, mihi oſtendit æneam imagunculam huius Harpocratis dei, nuper effoſam ex Mutinenſib. ruinis, quę imaguncula ita erat effícta. Puer erat imberbis, nudus qui dextræ indice digito os obſignabat, ſiniſtra verò deorſum extenta ſuſtinebat cornu Copiæ, ſurſum ad aurem pertingens, frugibus refertũ, inter quas eminebat nux pinea. Dei verò caput mitra Aegyptiaca redimi videbatur, quæ aliquantulum in altum erecta, deſinebat in duas quaſi volucres. Hunc verò Harpocratem ſcribit Plutarchus in lib. Iſidis & Oſiridis, genitũ fuiſſe poſt interitũ Oſiridis, ex Iſide, vnà cũ *Helitomeno*, imbecillúmq; natũ membris inferioribus. alibi tamen ait idẽ auctor, nõ puerũ fuiſſe (vt fertur) imperfectũ, neq; aliquod leguminũ exiſtimandum. ſed deum iuuenilis adhuc imperfectę & inarticulatę orationis pręſidẽ ac moderatorem: ex quo, digito ori admoto ipſum effingebant, vtpote ſilẽtij & taciturnitatis ſymbolũ. huic deo mẽſe Meſori, id eſt, Auguſto, legumina afferentes, ita canere ſoliti erãt Aegyptij, *γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων*. hoc eſt, Lingua fortuna, lingua dæmon. Hũc verò deum natũ, idem auctor eſt Plutarch. circa ſolſtitiũ hybernum & brumam, vbi pro Harpocrate Carpocraten habẽt exemplaria: quem locũ eruditi quidam æmulantes, parũ animaduerterunt. Ei igitur deo & lentes, & primitiæ leguminum offerri ſolebant. Sed & perſeam arborem huic deo dicauit Aegyptus, quòd eius arboris frondes linguæ, fructus autem cordi ſit quàm ſimilimus. Sanè ridet D. Epiphanius lib. 3. Contra hæreſes, ſacra quæ huic puero deo ſuis etiam temporibus fiebant in ciuitate Aegyti Buto. Nam ſacerdotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, &c. quæ ſanctus doctor exequitur. Circumſcribitur Harpocrates ab Ouidio illo verſu in Metamorph.

Quique premit vocem, digitóque ſilentia ſuadet.

Sed & Apuleius,& Martianus lib.1. Verùm,inquit redimitus quidam puer ad os compreſſo digito ſalutari ſilentiũ cõmonebat. Idem in 7. At tunc oborto terrigenis muſſans tibi puer ille piceus,iuſſus admonere ſilentiũ. vbi notandum eſt,Piceum puerũ Harpocratem deum appellatũ, ex coloratis Aegyptiis. Scribit Tertullianus Septimius in Apolog. hunc ipſum Harpocratẽ eliminatũ,& Serapidem & Iſidem, Italia, C O S S. L. Piſone & Gabinio. meminit & huius dei Varro in lib. de Lingua latina & Catullus. Sed Artemidorus libro Oniro criticon. itẽ Plinius: Iam verò,inquit,Harpocratẽ, ſtatuáſque Aegyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt. Meminit & Caſſiodorus in epiſtolis. Nõ deſunt inter ſcriptores,qui hũc deũ Sigaleona vocari exiſtimẽt ab Auſonio illo verſu:

Aut tua Sigaleon Aegyptius oſcula ſignet.

παρὰ τὸ σιγᾶν καὶ λαὸν,id eſt à ſilendo & populo,quòd ſcilicet populis ſilentium indicat. Illud hoc tibi loco de Silentij deo non ſilendum duxerim,libellum Cœlij noſtri extare, feſtiuiſſimum & eruditiſſimum illum quidem,in quo ille more ſuo,nõ modò quæ hic ego ipſe ex hiſtoriis collegi,ſed per Apologi etiam figmenta luſit: quem vt legas, non minimum fuerit precium operæ. Viam enim ad eiuſmodi confingenda ſternet.

Aius Locutius deus à Romanis conſecratus,de quo ſic ait M.Cicero in libro primo de Diuinatione: Non multo,inquit,ante Vrbem captam,exaudita vox eſt à luco Veſtæ,qui à Palatij radice in nouam viam deuexus eſt, vt muri & portæ reficerentur: futurum eſſe, niſi prouiſum eſſet, vt Roma caperetur. quod neglectum,tum caueri poterat: poſt acceptam illam maximam cladem,explicatum eſt. Ara enim Aio loquenti, quam ſeptam videmus aduerſus eum locum conſecrata eſt. hæc Cicero in priore libro de Diuinatione. T. Liuius verò libro 5. ab V.C. M.Ceditius, inquit, de plebe nunciauit Tribunis, ſe in noua via, vbi nunc ſacellum eſt ſupra ædem Veſtæ,vocem noctis ſilentio audiuiſſe, clariorem humana,quæ magiſtratibus dici iuberet,Gallos aduentare. id, vt fit, propter autoris humilitatem ſpretum. Tum mox eodem libro: Camillo expiandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita,neglectáque eſſet,mentio illata, iuſſumque & templum in noua via Aio Locutio fieri. Plutarchus in libro de Fort.Rom. hanc hiſtoriam recitans. Aium Locutium φήμην καὶ κληδόνα vocauit, atque ideo eum locum Budæus ita latinè retulit; Furius porrò Camillus cùm Celticum ignem reſtinxit, Romámque oppenſam auri æquilibrio à librilance decuſſit,nec Pudentiæ nec Fortitudinis ędem, ſed Aij tantum Locutij in via noua extruxit: quo loco ante bellum Gallicum vocem à Marco Decio auditam noctu illac tranſeunte inquiunt, bellum illud inſtare denunciante. Quo loco videmus M.Decium nuncupatum illum quem T.Liuius, M.Ceditium vocauit. de hoc eodem deo Gellius libro 16. ex M.Varronis libro Diuinarum: Nam ſicut,inquit, Aius deus appellatus,aráque ei ſtatuta eſt,quæ eſt infima Noua via, quod eo in loco diuinitùs vox edita erat,&c.

Paupertas & Ars à Gadareis cultæ,vt Arrianus ſcribit, quòd videlicet paupertas ad artes comminiſcendas induſtriam & hominum ingenium acuit. Contrà Plautus in Trinum. Luxuriam deam inducit in prologo matrem Inopiæ: Sequere, inquit, me mea gnata. & paulò pòſt: Primum mi Plautus nomen Luxuriæ indidit, Tum mihi hanc gnatam eſſe voluit Inopiam. Vnde & Claudianus cecinit:

Et luxus populator opum, cui ſemper adhærens
Infelix humili greſſu comitatur egeſtas.

Ariſtophanes in Pluto πενίαν, id eſt Paupertatem ita deſcribit,vt pallida ſit, & furiæ perſimilis,niſi quòd facem non præferat.

Mephitim deam antiqui putauerunt odoris tetri, cuius templum ante Cremonẽſium mœnia fuit,loco ſeu numine defenſum,quo tempore Cremona Vitellianis Flauianiſque bellis exuſta eſt,anno poſteaquàm condita fuerat 286. T. Sempronio & Corn. C O S S. Annibale in Italia imminente: Cornelius Tacitus libro 19. Mephitis, ait Priſcianus libro 7. nomen proprium eſt. à Græco μεσίτης, vt quibuſdam videtur, mutatione σ in φ. Vergil. in ſeptimo: Sæuáque exhalat opaca Mephitim. vbi Seruius incertus fertur, nunc deum coniunctum Leucothoæ, vt Virbius & Adonis Dianæ & Veneri: nunc Iunonem air,quia ex aëre odores. tandem concludit, deam eſſe odoris grauiſſimi, nam propriè Mephitis eſt terræ putor, qui naſcitur ex aquis ſulphuratis. Perſius in Satyris:

——Atque albo ventre lauatur,

Guttur

Gutture ſulphuream lentè exhalante Mephitim.

Anna Perenna dea fuit à Romanis culta: quidam fabuloſe Annam ſororem Didonis putant.de qua Vergilius,& in Faſtis Ouid.

> Ipſa loqui viſa eſt.Placidi ſum nympha Numici
> Amne perennè latens, Anna perenna vocor.

Sunt qui Lunam putarint,quæ Anna vocaretur,quòd annus ex menſibus fiat.Alij vnã Atlantidum dixerunt,quæ Ioui vbera præbuerit. Alij Iò, quidam & Themin. Nonnulli hanc hiſtoriam recitant:Cùm plebs in Auentinum ſeceſſiſſet,Annam quandam vetulam ferunt quæ Bouillis oriunda erat, placẽtas quaſdam ruſticas plebi detuliſſe, cui commeatus defecerat,mox pace ſecuta, beneficij memores ſtatuerunt, vt perenne nomen eius coleretur: & Anna Perenna nuncupata.vtcunque,ſcribit Macrobius,primo menſe,hoc eſt Martio conſueuiſſe Romanos publicè & priuatim ad Annam Perennam ſacrificatum ire,vt annare & perennare commodè liceret.

Aeternitatem vt deam coluerunt antiqui, cuius imaginem tempus eſſe dixerunt Pythagorici,Plato,& Hermes Triſmegiſtus.eam enim per tempus intelligimus. Deſcribitur verò copioſè & luculenter à poëta Claudiano in Panegyr.de laudibus Stiliconis:

> Eſt ignota procul,noſtræque imperuia menti,&c.

Boccatius carmen interpretatur in ſuis Genealogiis.legitur & paſſim in hanc eandem M.Marulli hymnus cognitione digniſſimus.

Tempeſtatis etiam ædes M. Marcello extra portam Capenam conſtructa fuit. cùm enim in Corſicam & Sardiniam nauigaret, & tempeſtatem paſſus eſſet, liberatus ædem hanc conſtruxit. Meminit Ouid.

> Te quoque Tempeſtas meritam delubra fatentur,
> Cùm penè eſt Corſis obruta puppis aquis. &c reliqua.

Noctem etiam cultam legimus,quam Aratus poëta ἀρχαίην νύκτα,id eſt,antiquam noctem aepellat, vt interpres ait,ex Heſiodi ſententia, quòd ſit deorum antiquiſſima, illi quoque ſacra facta. Et vt in præſentia mittam quæ Orpheus & Heſiodus tradunt quorum alter Noctem Chaùs filiam,matrémque Aetheris & Diei aſſerit: alter illi hymnũ cum ſuffimento factum concinit,eámque matrem vocat deorúmq; hominúmq;, & geneſim omnium. apud Latinos etiam Statius Papinius lib. 2. Theb. ad Noctem hymnum & ipſe concinuit:

> Nox,quæ terrarum cœlique amplexa labores,
> Ignea multiuago tranſmittis ſidera lapſu,
> Indulges reparare animum cùm proximus ægris
> Infundat Titan agiles animantibus ortus,
> Tu mihi perplexis quæſitam erroribus vltrò
> Aduehis alma fidem,veteríſque exordia fati
> Detegis,aſſiſtas operi,tuáque omnia firmes:
> Semper honoratam dimenſis orbibus anni,
> Te domus iſta colet,nigri tibi nigra litabunt
> Electa ceruice greges,luſtraliáque exta
> Lacte nouo perfuſus edet Vulcanius ignis.

Quo loco Lactantius grammaticus ait: Finitis annis ſingulis anniuerſarium illi ſacrum Adraſtum polliceri,& luſtralia exta,id eſt,pinguia. Noctem veteres mulieris forma effinxêre,nigris expanſis alis,quæ volare videretur. Manilius libro quinto:

> Et mentita diem nigras nox contrahit alas.

Noſtro verò tempore,ſtellatum cœlum obſcuratum cùm Luna effingunt, quæ noctis ſymbolum putatur. Pulchra eſt apud Pauſ.in Eliacis deſcriptio Noctis, Mortis, & Somni,his verbis: In altero verò arcæ latere, quod eſt à læua, ordinem operis in orbem oculis perſequenti, fœmina expreſſa eſt, puerum conſopitum læua album ſuſtinens, nigrum dextera: & hunc dormienti ſimilem effigie, diſtortis vtrinque pedibus, indicant inſcriptiones. quod facilè tamen, vt nihil ſcriptum ſit, coniicère poſſis, eorum puerorum vnum Mortem eſſe, alterum Somnum: mulierem illam Noctem, vtriuſque nutricem. Multis verò cognominibus nuncupata, præcipuè poëtis, εὐφροσύνη, μῆτερ ὀνείρων, τερπνή, ἐγκυκλία, ὑπνοδότειρα, εὐάντα. hoc eſt, lætitia, mater ſomniorum, iucunda, circulatrix, ſomnidatrix, & benè obuia, ſeu occurrens, appellatur: & multis aliis nominibus, quorũ plura collecta

leges

leges in hymno Orphei. Phurnutus etiam Noctem ait, εὐφρόνην nuncupatam, hoc eſt prudētem. propterea quòd eo tempore melius ſapere videamur. nā & Epicharmus dixit, ἅ τις ζητεῖ σοφὸς, νυκτὸς ἐξευρετέον. & omnia etiam ſtudioſa nocte magis ſcrutantur. Plautus in Amphit. Nocturnū vocat noctis deum, cùm ait, Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuiſſe ebrium. niſi fortè νύχιος, id eſt Bacchū intelligamus. Porrò & Noctis & Diei & Meridiei ſimulacra ab Antiocho Ephiphane facta, prodit Athenæus.

Falacer diuus pater, vt ait Varro, vnde & eius flamen (ait) à diuo patre Falacre. ego ingenuè fateor, me neſcire quis deus fuerit Falacer. Falacrē tamen pomorum deum ſcribit Alexander libro 6. Sed malè Varronis verba conſiderauit ex lib. de Lingua lat.

Herem Marteam antiqui accepta hæreditate colebāt, quę à nomine appellabatur hæredum, & eſſe vna ex Martis comitibus putabatur. Feſtus.

Stata mater antiquis culta, cuius ſimulacrum in foro colebatur, poſtquàm id coluſtrauit ne lapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat nocturno tempore, magna pars populi, in ſuos quiſque vicos retulerunt eius deæ cultum. auctor Feſtus.

Rediculus deus à Romanis cultus, cuius extra portam Capenam fanum conſtructum fuiſſe accepimus. nam cum ſecundo bello Punico Vrbem oppugnaturus Annibal acceſſiſſet, à deis iniecto metu rediit, quando & campum Rediculi, & dei fanum Romani appellauerunt, vt ſcribit Feſtus.

Ἄτη, Ate dea, vel dæmon potius, exiſtimata à pleriſque, ex Homeri verſibus Iliad. 19. qui ita traducti leguntur:

Protinus abripuit ſpecioſis crinibus Aten,
Iuppiter, adiuratq; inſtinctus ſanctius ira,
Haud iterum poſthac ſtellantis culmina cœli
Scanſuram eſſe deam quoniam eſſet noxia cunctis,
Ilicet hoc dicto ſuperis ibi feruidus Aten
Sedibus exturbat mortalia lapſa laceſſit.

Aten noſtræ religionis auctores φωσφόρον, id eſt Luciferum interpretantur, vt præcipuè Iuſtinus philoſophus ac martyr, Suidas, & alij, ſed & Beſſarion in libris aduerſus Platonis calumniatorem. Solon philoſophus in elegia pulcherrima quæ apud Stobæum legitur, in oratione περὶ δικαιοσύνης, ita canit:

ἄτη δ' ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνεται, ἣν ὁπότε Ζεὺς
πέμψῃ τεισομένην, ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. hoc eſt,
Ex illis Ate apparet, quam vbi Iuppiter ipſe
Miſerit, vltricem, tunc aliam alter habet.

Pindarus verò in hymnis Pyth. ἀυάταν ἄταν nuncupauit, more Aeolico. dicitur & ἀάτη, παρὰ τὸ ἀάω, hoc eſt lædo. ἀάτη igitur per interiectionem υ, ἀυάτα vt ἀὼς pro ἠώς. Pindarus ad Hieronē: ἀλλὰ τὰν ὕβρις εἰς ἀυάταν ὑπερφάνων ὦρσεν, hoc eſt, Sed ipſa Contumelia ad damnum inſigne impulit.

Ἐκεχειρία dea, induciarum prǽſes, vt vox ipſa indicat. huius ſimulacrum poſitum fuiſſe in Olympia, teſtis eſt Pauſan Eliacis: quod coronā accipere videbatur. Sed ſi eiuſmodi apud Græcos deos deáſque colligere voluiſſem, noſtra nimis in longum oratio produceretur.

TOPICI DEI.

TOPICI denique dei vocabantur non à Græcis modò, ſed & à Latinis, qui locorum, regionum, vrbium peculiarem tutelam gerebant: quos & interdum latinè appellatos videmus Tutelares, Genios, & cuſtodes. Vergilius: Cuſtos Soractis Apollo. idem, Geniúmne loci. ſcribit Seruius ſeptimo Aeneid. quòd dei Topici non transferuntur ad alias regiones: & ideo cauendum, vt de Laurente Marica, quæ Minturnenſium erat. ſed aliqui ſunt dei communes, vt dictum eſt. Tertullianus in Apologetico nõnullos commemorat, quos & ego curioſitatis cauſa non prætenbo, & pleroſque addam ex diuerſis auctoribus.

Fuit ergo Aſtarte Syriæ dea, Arabiæ Diaſares, vel vt apud Stephanum legimus, Duſarus. Arrianus Arabiæ duos deos ait, Cœlum & Dionyſium. apud Noricos colebatur Tibilenus, apud Africanos Cœleſtus, qui à Lactantio dicitur Vranus. Fuêre Mauritanis reguli ſui. Cruſtuminenſium deus fuit Deluentinus, Narnienſium Viridianus, Aſculanorum Ancharia, Vulſinenſium Nurſia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Valiſcorum fuit in honore pater Curis, vnde accepit nomen Iuno. Eodem modo

dò Latini Faunum coluêre, Sabini Sancum, vel Sanctum: Romani Quirinum, qui eſt Romulus. Marica dea fuit Minturnenſium, Fellenus Aquileienſium. Externos aliquos etiam addamus. Orchomeniorum deus Laphyſtius fuit: Molpadia, quæ & ſemidea Cheroneſium: Tenes Tenediorum, Alabandus Alabandenſium; Minerua Athenienſium, Samiorum & Argiuorum Iuno, Paphiorum & Cypri Venus, Lemniorum Vulcanus, Naxiorum Dionyſius, Delphorum Apollo, Laginia dea Carum. Tanfana verò Germanorum: item Velleda & Aurinia, de quibus eſt facta mentio à Tacito. Tuiſconem etiam Germanorum antiquum deum apud Tacitum & Beroſum legi, quem terra editum ferunt: & Mannum filium, à quibus vulgaria Germanorum nomina quæ nunc quoque in vſu habentur, Tedeſcus, & Alamannus: tametſi quidam à Lemano lacu & legant, & deriuent. Pſaphon apud Libycos pro deo cultus, cùm deſpicatiſſimus eſſet, is vocales aues verba hæc conari edocuit, Magnus deus Pſaphon; hoc eſt, μέγας θεὸς Ψάφων: quibus inter nemora dimiſſis, & à rudibus his verbis auditis, pro deo Pſaphon cultus eſt, vt Apoſtolius ſcribit. id & in Adagia traxit Eraſmus, meminit & Cœlius. Simile exemplum refert Aelianus in vltimo de Varia hiſtoria, de Annone. Annon, ait, Carthaginenſis præ nimio faſtu humanis terminis non contentus, cupiebat maiora, & quæ ſunt ſupra hominem, de ſe prædicari. Nam cùm aues multas ex iis quæ modulationibus in cantu vtuntur, emiſſet, nutriuit eas in obſcuro loco, docuitque id vnum dicere, Annon Deus eſt. cùm autem aues vnam hanc vocem auditam percepiſſent, aliam aliò dimiſit, ratus carmen illud, quod aues edocuerat, aliis etiam in locis diuulgatum iri: quæ tamen opinio eum fefellit. nam aues ſemel ſolutæ, & ad propria & conſueta loca profectæ, priores & naturales cantus, quique ad aues ſpectant, edebant: contempto Annone, & iis diſciplinis quas captiuæ edidicerant.

Carmelus deus, & mons, ita libro 17. à Cornelio Tacito deſcribitur: Eſt inter Iudæam Syriámque Carmelus, ita vocant montem, deúmque: nec ſimulacrum deo, aut templum, ſic tradidêre maiores: aram tantùm, & reuerentiam, & reliqua de eius ſacerdote Baſilide, qui Fl. Veſpaſiani imperium prædixit.

Amanus, & dei & montis nomen, de quo agemus in Anaitide Venere.

Enenth ſeir, vt Græci & Latini efferunt, Enenthius deus, vel dæmon fuit Phœnicum; Lampridius in vita Heliogabali: Pallia, inquit, deo Euanthio fudiſſe, vel (vt ego legendum puto) Euenthio. huius dei Sachoniathon in hiſtoria Phœnicum meminit, & Philon Byblius, vt docet Euſebius in Præp. euang. Exiſtimauit vir doctiſſimus apud Lampridium legendum, Pallia vino œnianthio, id eſt, Maroneo, ab Oenanthe Maronis patre.

Euhadnes verò qui in Chaldea de mari exiſſe dicitur, Aſtrologiam interpretatus eſt.

Epies, maximus deorum apud Aegyptios interpres. huic deo attribuebant accipitris caput, aliáque permulta ſuperſtitioſa, vt meminit Zoroaſtres, & pluribus oſtẽdit Euſebius.

Derceto dea Syrorum fuit, quam in quarto Metamorph. Ouidius ſub forma patronymica Dercetis appellaſſe viſus eſt. nam Δερκετὼ quidẽ vocabatur, vt Λητὼ & alia. hinc Δερκετὶς deduxit poëta. ita enim canit,

Illa quid è multis referat (nam plurima norat)
Cogitat, & dubia eſt, de te Babylonia narret.
Derceti, quam verſa ſquamis velantibus artus,
Stagna Palæſtini credunt mutaſſe figura.
An magis, vt ſumptis illius filia pennis,
Extremos altis in turribus egerit annos.

Quo loco duplicem tangit fabulæ Dercetus opinionẽ. Scribit igitur (vt hinc exordiar) Athenagoras philoſophus in oratione pro Chriſtianis ad M. Antoniũ & Commodum de Derceto, hæc verba à me è Græco ita expreſſa: Etenim, inquit, Dercetus filia fuit Semiramis, laſciua mulier, & homicida, quæ dea Syria eſt exiſtimata, & propter Dercetò & columbas & Semiramin colunt Syrij. hoc enim fieri non poteſt, vt mulier in columbam mutata ſit. fabula hæc à Cteſia traditur, & hactenus quidem Athenagoras. Dercetus meminit & Plin. 5. Natur. hiſt. libro, vt beneficio Hermolai didicimus, cap. 23. Bambyce, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris Magog: vbi prodigioſa Atergatis (Græcis hæc Derceto dicta) colitur. Strabo verò: Trans Euphratem, inquit, eſt Bambyce, quam Edeſſam, & Hierapolin vocant, in qua Atergatin Syriæ deam colunt. Illud hoc loco admonendum duxi, antiqua omnia Ouidij exemplaria, non Derceti, ſed Derce habere

quæ

quæ lectio non eſt ſpernenda.quippe Theon,ſiue quiſquis alius eſt qui in Aratum Græca ſcripſit commentaria, vbi de piſcibus agit,ita ſcribit: Quidam (ait) Δερκετὼ Veneris filiam dixère,quæ in mare prolapſa,à piſcibus ſeruata eſt, vnde in eius honorem deæ Syrij piſcibus abſtinent. Diodorus verò libro tertio,iuxta Aſcalonem vrbem lacum eſſe ſcribit, vbi templum inſigne fuit deæ,quam Syri Δερκετὼ vocabant,quæ dea muliebri facie fuiſſe perhibetur,reliquum autem corpus figura piſcis:cuius filia Semiramis à columbis fuit educata,quæ aues ideo Syris ſacræ. ſcribit & Strabo in 16 libro parte extrema: Nominum mutationes pletaſque fuiſſe etiam antiquis,vt inquit Atergaten Atharan dictam quam Cteſias Dercetò vocauit. Subdit eodem loco Diodorus, Venerem aliquando obuiam factam Dercetò, amorem cuiuſdam adoleſcentis ſibi ſacrificantis inieciſſe: ex quo cùm filiam dea ſuſcepiſſet, ſui erroris pudore affecta, adoleſcentem ab ſe amouiſſe, & filiam in deſerta & ſaxoſa loca, vbi columbarum erant ingentes turmæ, expoſuiſſe: quæ columbæ puellam enutriuerunt. Derceto pudore ac dolore actam, ſe in ſtagnum abieciſſe, & in piſcem conuerſam: quare, inquit, Syri piſcibus abſtinent, & templum in ſtagni littore conſtituerunt, Dercetò facie quidem formoſæ mulieris, reliqua parte piſcis ſimulacrum coluerunt. Porrò, quòd Syros piſcibus abſtinere ſcribant tot autores,in aliam cauſam referunt. Manilius in Aſtronomicôn lib. 4. & Hyginus in Aſtronomico: ille his verſibus,

Scilicet in piſcem ſeſe Cytherea nouauit,
Cùm Babyloniacas ſummerſa profugit in vndas,
Anguipedem alatos vngues Typhona ferentem,
Inſeruitque ſuos ſquammoſis piſcibus ignes. Et eodem lib. paulò pòſt,
Piſcibus Euphrates datus eſt, vbi piſcis amator,
Cùm fugeret Typhona Venus,ſubſedit in vndis.

Fabulam etiam Ouid. in Faſtis attigit. Hyginus quoque bis, vbi de piſcibus agit, priore quidem loco: Diogenetus, inquit, Erythracus ait, quodam tempore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphraten veniſſe, & eodem loco repentè Typhona giganta apparuiſſe: Venerem autem cum filio in flumen ſe proieciſſe,& ibi figuram piſcium forma mutaſſe:quo facto,periculo eſſe liberatos. Itaque poſtea Syros,qui in iis locis ſunt proximi,deſtitiſſe piſces eſitare:quod vereantur eos capere, ne ſimili cauſa, deorum præſidia impugnare videantur,aut eos ipſos captare. Eratoſthenes autem ex eo piſces natos homines dicit. Idem etiam Hyginus in piſce notio: Hic (inquit) piſcis notius appellatur,qui videtur aquam ore excipere à ſigno aquario, qui laborantem quondam Iſin ſeruaſſe exiſtimatur, pro quo beneficio ſimulacrum piſcis & eius filiorum inter aſtra conſtituit. Itaque Syri complures piſces non eſitant, & eorum ſimulacra aurata pro deis penatibus colunt. Nigidius etiam aliam in Commentariis Latinis in Arati Phænomena fabulam recitat. Hos, inquit, piſces dicit in flumine Euphrate fuiſſe, & ibi ouum inueniſſe miræ magnitudinis, quod voluentes eiecerunt in terram, atque ita columbam inſediſſe, & poſt aliquot dies excluſiſſe eam Syriæ quæ vocatur Venus, maximéque miſericors ad homines pertinebat, quæque multa quæ ad vtilitatem hominibus verterentur,ea dicitur inueniſſe: quæ quoniam Iupiter ſæpius à Mercurio laudari nominaríque audiret, quòd in deos religioſa,in homines officioſa diligenter fuerit, rogata à Ioue,quid ſibi optanti tribui poſtularet: illa ait,vt piſces qui ſuam originem ſeruaſſent, immortali præmio afficerentur: Iupiter in duodecim ſignis piſces ſiderum ſplendore decorauit, vnde hodie quoque Syri neque hos piſces edunt, & columbas poteſtate decorant. & hæc quidem ex Nigidio in ipſis commentariis. Demum nec deſunt qui ſcribant, piſcem boreum hirũdinis habere caput, ea videlicet ratione,quod piſcis chelidon nuncupetur:qua voce græcè hirundo,vt notiſſimum eſt,vocatur. Sunt etiam qui ſcribant, Dagon eandem eſſe cum Dercetò. vnde & eius templum Bethdagon dicitur. Dagon verò piſcem ſignificat. plura de Atagarte ſuo loco dicemus.

Adad nomen dei apud Aſſyrios ſummi,qui vnus interpretatur, quem ſolem eſſe Macrobius oſtendere niſus eſt. Huic deo ſubiungebant deam nomine Adargatim: quibus duobus deis omnem cunctarum rerum poteſtatem attribuebant,Solem videlicet & Terram intelligentes. ADAD ſimulacrum tale formantes,radiis inclinatis: quibus monſtrabátur,vim cœli in radiis eſſe ſolis,qui in terrã demittũtur. Adargatis verò ſimulacrũ, ſurſum

ſum verſum reclinatis radiis,monſtrans radiorum vi ſupernè miſſorum enaſci, quæcunque terra progenerat.ſub eodem ſimulacro ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terram monſtrantes,qua Phryges finxêre, Matrem deûm, vt in ea dictum eſt,id eſt,terram,leonibus vehi.Hæc quidem fermè ex Macrobio.Non contraria Macrobio Phurnutus de deis ſcribit,vbi tamen aduertendum,in impreſſis ἄρτων legi pro ἀσταχύων, & ita eſt in exemplari meo manuſcripto, & caſtigato. Legitur etiam in Commentariis latinis in Arati Phænomena,à nonnullis exiſtimatam Adargatin, quam Virginem inter ſigna vocamus. Virginem, aiunt, nonnulli eſſe Cererem dixerunt, eo quòd ſpicas teneret. alij Adagartin, quidam verò Fortunam, quoniam ſine capite aſtris infertur. Sed quam ij Adagartin deã, hanc Græci alij,atque in primis Athenæus,Atergatin nominant, de qua Antipater Tarſenſis Stoicus in libro περὶ Δεισιδαιμονίας quarto,dici à quibuſdam ait,quòd Gatis Syrorum regina fuerit,quæ per præconem edixit,ne quis piſcem abſque Gatide veſceretur,per ignorantiámque ideo pleroſque ipſam Atergatin vocare, atque piſcibus abſtinere, quod & in Pythagoræ ſymbolis meminimus. Mnaſeas verò in ſecundo de Aſia: Mihi,inquit,ita videtur, Atergatin reginam adeò intolerabilem fuiſſe.& duriter multa populis ſuis imperaſſe, vt etiam lege iuſſerit,ne piſcem aliquem comederent,ſed ad ſe afferrent,eò ſcilicet, quòd ipſa libenter iis veſceretur: hinc quoque in ſacrificiis ſolenne hoc permanſit, vt quoties deam precarentur, piſces illi argenteos atque aureos offerrent. at ſacerdotes tota die piſces veros in menſa deæ paratos,coctóſque,tum aſſos,tum elixos apponere,quos ſacerdotes mox ipſi abſumerent. Xanthus autem Lydus ait, Atergatin à Mopſo quodam Lydo captam, ſimul cum Ichthye filio in lacu Aſcalone contumeliæ cauſa ſummerſam, & à piſcibus deuoratam fuiſſe. Iuſtinus ex Trogo, Arathen quandam Syrorum deam fuiſſe ait, quæ vxor Damaſci regis fuerit: niſi ſi literæ vitio (vt putat Hermolaus) permutatæ ſunt, pro Athara,quæ(vt docebimus) Atergatis fuit. Heſychius quoque videtur falli,niſi codex ſit mendoſus.nam ἀταργάτιν legit,pro ἀτταγάτην. at verò illud rectè ſubdit, quæ Ἀθάρα dicitur à Xantho, cuius modò eſt facta mentio. Alij ſunt, vt eſt apud Lucianum de dea Syria, qui rem hanc in Semiramidem & Dercetò referunt, qua de re tota iam actum in Derceto. Strabo etiam Atergaten deam Syriam dixit,lib.opinor 15.

Aſtarte dea Sidoniorum, vel Syriorum, Venus à multis exiſtimata.de ea ideo in Veneris cognominibus agemus, & ſimul de Aſtroarche. fuit & ζαυάνας deus Sidoniorum neſcio quis,vt Heſychius ait.

Anaitis Venus, vel Diana, apud Perſas, cuius hiſtoria in Venere deſcribetur. Variè enim refertur. cum hac dea,dei à Perſis colebantur, Amanus & Anandatus, vt ſcribit Strabo in vndecimo.

Adranus deus in tota colebatur Siciliæ inſula,cui Adranum ciuitas ſacra fuit,vt in Parallelis auctor eſt Plutarchus.

Coniſalus deus Athenienſium peculiaris. Strabo his propè verbis: Priapum, inquit, Heſiodus non nouit,& Orthanę & Coniſalo & Tychoni,& eiuſmodi Athenienſium deis perſimilis eſt.quibus verbis videmus & hunc,& Orthonam,& Tychona deorum nomina eſſe,qui obſcœni eſſent.

Cabrus deus Phaſelitarum, quæ vrbs Pamphyliæ fuit: Suidas etiam inſulam facit. huic deo Phaſelitæ rem ſacram faciebant de piſciculis ſale conditis. vnde prouerbium emanauit,ſacrificium Phaſelitarum, vt Suidas & Zenobius ſcribunt. quanquam Suidas nomen dei Calabrum pro Cabro legat,& Eraſmus Caprum.

Taraxippus deus cultus ab Eleis, cuius ara erat in ſtadiodromo, & quem aurigæ colebant.eius enim numen eſſe putabatur,ne turbaret equos currentes, vt vox ipſa planè indicat.author Pauſanias in Eliacis, qui ſic fermè ſcribit:In eo, ad ipſum aggeris exitum ara eſt,figura rotunda. Ad eam deus colitur,quem Taraxippum,ab incutiendo equis pauore, nuncupant. Solent enim iniecto terrore, circa aram hanc equi tam vehementer conſternari,vt incertum,vnde coorta trepidatione, ſæpe illiſis curribus affligantur aurigæ. Quo igitur æquo & propitio vtantur Taraxippo,ad eam aram aurigæ vota nuncupant. Variæ verò de hoc Deo ſententiæ à Pauſ.ſcribuntur.Nam ſunt,inquit,qui indigenæ hominis ſepulcrum illud eſſe dicant, præſtantis equos regendi ſcientia. Olenium nomen produnt, à quo ſit in Eleorum finibus Olenium ſaxum appellatum.Alij Dameonē fuiſſe,qui in Augeę expeditionis Herculi ſocius, à Cteato Actoris filio,vna cum equo,quo vehebatur, ſit interfectus.

interfectus. Ab Eleis eo in loco & ipſi & equo inanis habitum ſepulcri honorem. Non deſunt, qui hoc inane monimentum Heroicum, illud ipſum eſſe autument, quod Mirtylo Pelops poſuerit, cum à ſe perempto parentaret, quo eius iram placaret. Taraxippum verò vocaſſe, quòd Mirtyli dolo Oenomai equæ conſternatæ fuerint. Plerique etiam Oenomaum illum eſſe dictitant, qui in curúli certamine equos & aurigas illo exagitet pauore. Audiui etiam, qui Porthaonis filium Alcathoum eſſe dicerent: qui cùm inter procos Hippodamiæ ab Oenomao fuiſſet occiſus, & eo ipſo in loco humatus, iniuriæ ſuæ, quam in ipſo curriculo paſſus eſſet, atrox & infeſtus vindex obequitãtibus exoriatur. At Aegyptius quidam Pelopem aiebat, acceptum neſcio quid ab Amphione eo in loco defodiſſe, cuius arcana vi conterriti fuiſſent Oenomai equi, & omnes deinde equi eodem afficerentur modo. & conſtabat ille quidem Amphionem & Orpheum (etſi Thrax diceretur) Aegyptios fuiſſe. Propterea verò alteri feras allicere, alteri verò ſaxa ad muros extruendos mouere attributum, quòd vterque magorum ſcientia excellerent. Mea verò ſententia eorum eſt maximè probabilis oratio, qui Taraxippum cognomen eſſe dicũt Neptuni equeſtris. Eſt etiam in Iſthmo Taraxippus, qui Glaucus fuit, Siſyphi filius, ab equabus diſcerptus ludis funebribus, quos patri ſuo fecit Acaſtus. In Argiuorum Nemea nullus omnino eſt herois genius, qui equis Pauorem immittat. Saxum tantũ eminet in ipſo curriculi flexu, colore rutilo: cuius fulgore concitantur equi haud aliter multo, quàm ſi immiſſis ignibus iniecta eſſet trepidatio. Sed qui ab olympico exiſtit Taraxippo, longè eſt acerrimus terror. Et hactenus Pauſ. ex verbis Romuli.

Tanais dea colebatur ab Armeniis, de qua Strabo in libri vndecimi calce: Templa, ait, ferè omnia habent, quæ Perſæ: ſed Tanaidis præcipuè in vrbe Acileſina, vbi ſeruos ſeruáſque dedicant. quod ideo minus mirum ipſi Straboni videtur, quòd nobiliſſimi etiam filias ei dedicarent: quibus lex erat, vt diu apud deam proſtitutę eſſent, donec nuptui darentur, nullo renuente talibus coniungi. Eſt & Tanais fluuij notiſſimum nomen.

Σωσίπολις dæmon, ſeu genius, cultus fuit ab Eleis, quòd vrbem ab Arcadibus ſeruauerit: vnde illi nomen. Pauſan. in Eliacis alteris. nam cùm bellum eſſet inter Eleos & Arcadas, & Eleos Arcades vrgerent, fortè accidit imminentibus Arcadibus, mulier cum infante ſe Eleis obtulit, ſéq; monitam ait, vt eis cum infante, quem ſinu gerebat, opem ferret: eíſque puerulum exhibuit, quem illi prima campi parte depoſuêre. irruentibus verò Arcadibus, eis viſus is non puerulus ſed ſerpens. qui territi, retrò cedere cœperunt. Inſequentes verò Elei Arcadas fuderunt, & victoria potiti ſunt. Hunc pòſt ab Eleis templum excitatum eſt, vbi ſeſe ſerpens viſus eſt recipere, & deus ab euentu liberatæ vrbis Soſipolis deus vocatus eſt. Sed & ibidem Ilithiæ ara erecta eſt, ceu ab ipſa Soſipolis eſſet productus, quem puerili ſpecie effingebant, chlamyde ſtellata indutum, & manu altera cõtinens Cornucopię, quale ſcilicet Fortuna geſtare ſolet. Soſipoli rem diuinam eius templi antiſtes faciebat, caput & faciem albo obtecta velamine, ſoláque ipſa templi adytum ingrediebatur. Huic deniq; deo maxima omnia ſua negocia deferebant, maximúmque eis iuſiurandum erat. Porrò de Ioue Soſipoli nuncupato, Strabo libro decimoquarto, & ipſe in Ioue agam.

Erechtheus rex cultus ab Atheniẽſibus, vnde & Erechthidæ ipſi vocati. Erechthei etiã filiæ in numero deorũ habitæ, vt M. Cicero ſcribit. Fuit verò Erechtheus Aegyptius genere, qui ſacra myſteria & opertanea Atticos docuit, quæ Eleuſinia dicta ſunt, tranſlata quidem ex Aegypto. hic quidẽ Proſerpinæ filias immolaſſe dictus eſt, pro Athenarum ſalute: qua cauſa pro deis & ipſæ habitæ ſunt. Eudanemi ara Athenis etiam fuit in Ceramico, & vt ait Arrianus in tertio Hiſt. quiſque initiatus in Eleuſiniis, in Hecatompedo ſita nouit.

Canopus deus cultus ab Aegyptiis, cuius originem Suidas, & Ruffinus libro vndecimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ commemorant. Ferunt enim, quòd Chaldæi per varias orbis regiones ignem ſuum circumferebant, & cum omnium nationum deis contendebant, vt qui deus viciſſet, ab omnibus crederetur. quare cum dei qui ex ære, auro, argento, ligno, vel alia quauis materia conſtabant, igne omnino abſumerentur: Chaldæorum deus locis omnibus præſtabat. hæc cùm Canopi ſacerdos audiſſet, quiddam contra ignem callidum excogitauit. Solebant in Aegypto fictilia vaſa quædam fieri, quæ hydriæ vulgò appellantur, minimis quibuſdam foraminibus pertuſæ, quibus turbida aqua limpidiſſima & defecatiſſima effluit. harum ille vnam cæra foraminibus obturatis cepit, variis coloribus vndique depictam, aqua repletam, ac vt deum ſtatuit: & excidens veteris ſimulacri caput, quod

Menelai gubernatoris ferebatur, imponens diligenter ſimulacro aptauit. adſunt poſthæc Chaldæi, itur in conflictum, circa hydriam ignis accenditur, cæra diſſoluitur, qua foramina erant obturata: diffluente aqua, ignis extinctus eſt. aſtu igitur ſacerdotis Canopus deus victor dei Chaldæorum euaſit, & ex eo deus cultus eſt, centúmque & vno ſtadio diſtat à Canopo. Addit præterea Ruffinus & ipſius Canopi ſimulacrum, quod tale fuit: pedibus exiguis, attracto collo, & quaſi ſugillato, ventre tumido in modum hydriæ, cum dorſo æqualiter tereti. ex hac perſuaſione, velut victor deus omnium colebatur ab Aegyptiis. Sed de Canabo Menelai gubernatore, qui, & quo pacto perierit, vulgatius eſt, quàm vt nunc plura ſcribam: déque Nili oſtio.

Palmytus etiam Aegyptiorum deus, vt eſt apud Heſychium.

Alabandus deus, quem Alabandij coluerunt. Stephanus: Alabandum, inquit, Callirrhoes filium dicunt, qui ab equeſtri pugna nomen adeptus eſt. Alam quippe Cares equum appellant, Banda verò victoriam: ex quo vocatus Alabandus, & Alabanda Cariæ ciuitas. Alabandum, ait M. Cicero, Alabandēſes ſanctius colunt, à quo eſt vrbs illa condita, quàm quenquam nobilium deorum. apud quos non inurbanè Stratonicus, vt multa, cùm quidam ei moleſtus Alabandum deum confirmaret, Herculem negaret: Ergo, inquit, mihi Alabandus, tibi Hercules ſit iratus. Hic autem Stratonicus citharœdus fuit perurbanus, cuius & Strabo & Euſtathius in Dionyſij commentariis meminerunt, cùm de Caunijs agitur, peſtilenti aëre notatis.

Tenes deus Tenediorum, Cicerone teſte: qui Verrem ſcribit, Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habebatur, & vrbem illam condidiſſe dictus eſt, ſurripuiſſe. Tenes verò, à quo dicta eſt Tenedos, Cycni filius, qui vita functus inter deos relatus eſt. Plutarchus verò in cauſis Græcorum aliam hiſtoriam ſcribit: aitque Tenem ipſum occiſum ab Achille. atque ideo inſtitutum, vt in Tenis templo nomen Achillis non audiretur, nec tibicen intraret: quod copioſius idem Plutarch. recitat. Strabo lib. 13, putat fabulam: In hac, inquit, de Tene conficta fabula narratur, à quo inſula nominata eſt: & de Cycno, qui genere Thrax fuit. & Tenis pater, vt quidam volunt. Plura leges inter prouerbia Eraſmi, [illegible]: vt Seruium mittam.

Coronis quæ dea eſſet, non explicuit Pauſan. tantùm illud ſcripſit, deam Coronida in Sicyonia cultam fuiſſe, cuius ſtatua nullum habebat templum: ſed cùm eſſet ei ſacrificandi tempus, ipſam in Palladis templum deferre ſoliti erant. Nam de Coronide Aeſculapij matre non crediderim, quæ narratur duplex in Metamorph. Ouidij.

Theagenes à Thaſiis, & Cleomedes ab Aſtypalæis, athletæ pro deis culti fuêre, de quibus extant oracula apud Plutarchum, & Euſebium, & hiſtoriæ à Pauſania in Eliacis referuntur.

Damia & Auxeſia deæ fuerunt, quas peculiari religione Epidaurij coluerunt, de quibus legimus in quinto libro Herodoti, quòd cum infructuoſa eſſet Epidaurus, in calamitate ciues Delphicum oraculum conſuluerunt. quibus Pythia reſpondit, eis tum demum bene futurum, ſi Damiæ & Auxeſiæ ſimulacra erigerent. petentibus ciuibus, Vtrúmne ex ære aut ex lapide facienda: reſponſum, E neutro, fuit, ſed ex oleagino ligno. at cùm vix vſquam gentium ea tempeſtate oleæ, præterquàm Athenis, inuenirentur, Epidaurij rogarunt Athenienſes, vt fas ſibi eſſet oleam ex eorum agro incidere, ea lege Atheniēſes permiſere, ſi quotannis illi Mineruæ Poliadi & Erechtheo ſacra dona mitterent: quæ cùm perfecta fuiſſent, & Epidauria tellus fructifera, ac ſacra quotannis reddita: & cætera, quæ multa ſcribit Herodotus. Pauſan. tamen in Corinth. ait, λιθοβόλια appellatum feſtum, quod in earum dearum fieret celebritate. Nam hæ in Trœzeniorum ſeditione lapidatæ fuerũt. Illud mirum, quod apud Pauſaniam, non Damiam, ſed Lamiam legi: nec id à quoquam annotatum.

Drimachus dux fugitiuorum, à Chiis vt deus cultus: hic ſenex puero ſe iugulandum dedit: ſepultus à Chiis, ſacello erecto. In ſomniis ſæpe de fugitiuis Chios monuit. herois propitij fanum quidam dixerunt. Athenæus.

Amphiarus, Argiuus vates, pro deo cultus poſt mortem, qui & oracula reddebat per ſomnum. nam poſt purgationē, & perfectis ſacrificiis iis deis quorum in ara nomina ſculpta fuerant, & mactato ariete cuius pellis ſubſternebatur, vbi incubantes captabant ſomnia, ex quibus interpretatis futura prænoſcebant. Templum Amphiarao Oropij con-

ſtruxerunt ex marmore candido, in quo nulli Thebano fas erat obdormire, aut vaticinari. Fuit in eo fons, ad quem qui accepto oraculo morbo leuari fuerāt, ſignatam pecuniam mittere ſolebant: vt pluribus in Attica Pauſan. docet. Deſcribitur & Amphiarai ara apud Oropios, in hunc fermè modum, vt quinque partes haberet. prima pars Iouii, Herculi, Apollini Pæoni dicata fuit: altera heroibus, ac heroum vxoribus: tertia Veſtæ, Mercurio, Amphiarao, Amphilochíque liberis (nam Alcmæoni ob ſcelus in matrem, locus inter eos datus non fuit:) quarta Veneri, Panaceæ, Iaſio, Hygiæ, Mineruæ Pæoniæ: quinta Nymphis, Pani, & amnibus Acheloo & Cephiſo. Plura verò ſi de Amphiarao cupis, leges apud Statium in Thebaide. Et de Celſo philoſopho apud Origenem in tertia. Exinde non ſecus nos facere, qui comprehenſum & mortuum colimus, pro eius ſententia Celſus exiſtimat, ac Getæ faciunt, qui Zamolxin adorant & colunt, & Cilices qui Mopſum, & Acarnanes qui Amphilochum, & Amphiaraum Thebani, & Lebadij Trophonium.

Amphilochus in Oropo Atticæ pro deo vates cultus, vt T. Liuius in quinto libro Decad. 5. ſcribit. Templúmque vetuſtum fontibus riuíſque habuit, ad quod viſendum Paulus Aemylius victor prodiit. meminit & Strabo, & Pauſan. qui & eius aram Athenis deſcribit. Item in Mallo Ciliciæ vrbe, cuius oraculum Pauſan. ſua ipſius ætate cætera omnia ait ſuperare. Thucydides lib. ſecundo Hiſt. Amphilochum ſcribit Amphiarai filium, poſt bellum Troianum cùm domum reuerſus eſſet, Argos exoſum domicilium, condidiſſe in ſinu Ambraciota vrbem, quam de nomine primæ vrbis & ſuo Argos Amphilochiū appellauit.

Ogoas nomen dei apud Caras, qui Milaſan incolebant, in cuius dei templo maris fluctus, & procella apparebat, & perinde terrorem incutiebat. Hoc ex collectis ex Pauſan: Leonici, Idem legi fieri in nonnullis Neptuni templis.

Ariſtæus Apollinis & Cyrenes Hypſei filiæ filius, Autuchi frater, vt in ſecundo commentariorum Apollonij Rhodij legimus. Autuchus quidem in Libya, Ariſtæus verò in Cea inſula mellificij artificium primus inuenit, oleique confectionem. addunt & alij paſtoritiam artem, vt pluribus in Pyth. oſtendit Pindarus, & longè pluribus illius commentatores. nam & Iupiter Ariſtæus vocatus fuit, & Apollo ἀγρεὺς & νόμιος, id eſt, Agreſtis & Paſtoralis. Diodorus verò Siculus: Cùm Cyrene, inquit, Hypſei filia apud Peleum virgo educaretur, Apollo eius forma captus, raptam virginem in Libyam detulit, hic vbi condita pòſt eſt vrbs Cyrene, & ex ea natum Ariſtæum nymphis nutriendum tradidit: à quib. triplici nomine vocatus, Nomius, Ariſtæus, Agreus, ab eiſdem nymphis didicit, lactis, mellis & olei confectionem: & quoniam hæc primus in mortalium vſum exhibuit, vt deus cultus fuit. mox in Bœotiam deueniens, Autonoen vxorem duxit, ex quibus natus Actæon: qui laceratus à canibus, miſer interiit. Deinde in Ceam Ariſtæus profectus, peſtilentiam ſedauit. deinde in Sardiniam cùm iuiſſet, eam inſulam aliquandiu incoluit, & ibi filios Carinum & Callicarpum genuit. in Sicilia quoque aliquo tempore moratus, cùm multa hominum vitæ vtilia docuiſſet, pro deo habitus, in Thraciam ad Dionyſium trāſgreſſus eſt: vbi orgia edoctus, diu ibi verſatus, tandem nō comparuit, deorúmque honores ab omnibus eſt aſſecutus. hæc & plura Diodorus. Sed enim Pindarus in Pyth. Cyrenem puellam, vt antè dixi, ait ex Apolline cōcepiſſe, & Ariſtæum peperiſſe. quo loco Scholiaſtes, & ipſe quoque tradit, Iouem & Apollinem Ariſtæum nominatos, & vtrunque ἀγρέα & νόμιον. quam rem cùm Probus grammaticus in Georg. Vergilij attingat, in vulgatis codicibus eius perperàm Aegros legitur, pro Agreus: id quod etiam in Ioue Icmæo oſtendemus. Iuſtinus ex Trogo libro decimotertio, vbi Cyrenes hiſtoriam explicat, quatuor ex Cyrene filios Apollinem ſuſtuliſſe prodit, Ariſtæum, Nomium, Eutochum, Agreum. Pherecydes verò & Arathus tradunt, puellam ipſam Cyrenem cycnis deuectam in Libyam. At verò Agrætas libro primo Libycorum, illam in Cretam Apollinem deduxiſſe, & inde in Libyam. Soror quidem Cyrenes Lariſſa, cuius cognominis eſt ciuitas in Theſſalia. Alij produnt Cyrenem filiam fuiſſe Penei fluuij: ſed ij malè ſentiunt. nam apud ipſum quidem fluuium greges pauit, non autem eius filia. Mnaſeas ex propria ſententia in Libyam protectam eſſe ait, non ab Apolline deuectam. Sed enim Aceſtor, in iis, quos de Cyrene libros ſcripſit, ait Cyrenem in Libyam delatam tempore regis Eurypyli: & cùm eam regionem leo vaſtaret, præmium Eurypylum propoſuiſſe interfectori leonis. Cyrenem leonem ſuſtuliſſe, & regnum cepiſſe. Phylarchus autem ait, ipſam cum pluribus in Libyam veniſſe, comitéſque in venationem miſiſſe, & vnà cum eis iuiſſe, & ibi leonem interfe-

ctum,

ctum, regnúmque ea cauſa accepiſſe: duóſque filios ex Apolline peperiſſe, Autuchum & Ariſtæum. Sunt porrò qui Ariſtæos quatuor fuiſſe tradant, vt Bacchylides: qui primùm quidem Caryſti, alterum autem Cheronis, tertium Terræ & Cœli, & vltimum hunc Cyrenes filium prodidit. De Ariſtæo Vergilius in primo Georg. intellexit, cùm cecinit:

Et cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.

quod & Probus & Seruius notant. Sed & ab hac Ariſtæi hiſtoria, idem poëta vltimam Georgicorum partem commentus eſt.

Zamolxis deus cultus à Getis, quibus & leges tulit, vt in quarto Herodotus prodit: nonnulli opinantur eundem eſſe qui Beleizen. Fuit verò Zamolxis Pythagoræ diſcipulus, qui in patriam reuerſus, Thraces Ionicos mores docuit, & vitæ inſtituta, religionémque: de quo quoniam plura ſcripſimus in noſtris Sepulcralibus, ideo hîc parcius retulimus. Fuit & per tempora Auguſti Ceneus quidam Geta, qui cum magicis artibus deditus eſſet, diúque inter Aegyptios verſatus, augurorum peritiam eſt adeptus: hinc deorum oracula enunciabát, ideo breui in deorum numerum relatus, pro deo habitus vt Zamolxis: quod ſcribit Strabo in ſeptimo.

Heliogabalus deus peregrinus fuit in primis Phœnicum, cuius Baſſianus Antoninus, cognominatus Heliogabalus Imp. in monte Palatino Romæ templum conſtruxit, quo loco prius Orci ædes fuerat, in quo nō modò Romanorum ſacra, ſed & Iudæorum & Chriſtianorum etiam transferre ſtudioſe curauit, vt auctor eſt Lampridius. Plura Herodianus lib. Hiſt. 5. qui & hoc ſcribit: Et quidem, inquit, Baſſianus annos natus erat circiter 14. Alexianus autem decimum iam annum attigerat: ſacerdotes ambo Solis, quem maximè indigenæ colunt, Phœnicum lingua Heliogabalum vocitantes: templúmque illi maximum conſtructum habent, auro argentóque plurimo, ac lapidum eleganti magnificentia exornatum: nec ſolùm indigenæ deum illum venerantur, ſed vicini quoque ſatrapæ, regéſque Barbari certatim quotannis ſplendida offerunt munera. Simulacrum verò nullum Græco aut Romano more manufactum, ad eius dei ſimilitudinem: ſed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus, propémodum ad coni figuram: niger lapidi color, quem & iactant cœlitùs decidiſſe. eminent in lapide quædam, formæque nonnullæ viſuntur, ac ſolis imaginem eſſe illam affirmant, minimè humano artificio fabrefactam. atque hæc quidem de Heliogabalo deo. Cui deo Romæ quoque Baſſianus, qui & Antoninus Heliogabalus, vt dictum eſt, templum in Palatio conſtruxit, vt paulò pòſt idem ſcriptor Herodianus oſtendit. Sanè inter eruditos meritò pridem connumeratus Egnatius, Lunum Heliogabalum hunc deum his verbis exiſtimauit: De Luno deo, quem Heliogabalum Phœnicum lingua dicerent.

Crephagenetus, κρεφαγένετος, deus Thebæorum in Aegypto, qui immortalis colebatur: ſoli enim, teſte Plutarcho, nullum deum mortalem venerabantur.

Theleſphorus quoque vt deus à Pergamenis cultus fuit, ex oraculo ſic nuncupatus: quem vt Pauſan. ait, Epidaurij Aceſion vocabant, Sicyonij Euamerionа. non deſunt qui Teleſphorum vatem interpretentur perfectum, aut engaſtrimython, id eſt, vētriloquum. de quo genere vatum alibi plura locuturi ſumus, cùm de Pythio Apolline ſcribemus.

Sangus, Sabinorum deus: Dionyſ. Alicarn. lib. 2. ait, Portium Catonem ſcriptum reliquiſſe, Sabinorum gentem eſſe nominatam à Sabino, filio Sangi dei gentilis, qui etiam dictus eſt Piſtius. Sagi genij ſacellum vrbis ſeptima regione ſtatuit P. Victor. Lactantius verò: Sabini, ait, colunt Sangum, vt Romani Quirinum. Quædam Lactantij exemplaria Sancum, non Sangum habent. Sanci meminit Feſtus: Propter viam fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia Herculi: aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt deus. quidam non Sangum, nec Sancum legunt, ſed Sanctum; quòd ita Hercules ſit vocatus: vt in Hercule dicam. Ouid. de Fidio deo:

Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem,
An tibi ſemipater, tunc mihi Sanctus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego numen habebo,
Nomina terna fero, ſic voluêre Cures.

quo fit, vt non omnino illi malè ſenſiſſe videantur, qui Sabinorum deum ſanctum dixerunt. Propertius:

Sancte pater ſalue, cui iam fauet aſpera Iuno.

Idem:

Sic ſanctum Tatiæ compoſuêre Cures.

Silius:

Et læti pars Sanctum voce canebant, Auctorem gentis.

Sed de Sancto in Hercule. nunc Sancũ proſequamur, cuius Martianus nec ſemel meminit, à quo deo ſancire verbum, & ſagmina quidam deducunt. Dionyſ. Alicarn. lib. 4. cum Tarquinius ſancit pacta cum Sabinis: Huius autem, ait, iuriſiurãdi monumentum Romæ poſitum fuit in templo Iouis Piſtij, quem Romani Sanctum vocant (ſic Lapus interpretatur) Sanctos enim deos ab antiquis vocatos legimus, vt planius in Hercule oſtendemus. Sed ſi multorum recitandæ ſunt opiniones, & lectiones variæ, Lactantij ex libro 1. verba quidam ita legunt: Sabini colunt Sabum, vt Romani Quirinum. Sunt & alij peruetuſti codices, qui nec Sabum, nec Sangum, nec Sancum, nec Sanctum, ſed Xanthum habeant, quo pacto & D. Auguſtinus libro decimooctauo de Ciuit. Dei, cuius verba ex capite decimonono, ita paſſim leguntur: Sabini etiam regem ſuum primum Xanthum, ſiue (vt aliqui appellant) Xanthium retulerunt in deos. hæc D. Auguſtinus. quem Lactantij verba imitatum videmus, vel Varronis vtrunque potius. Ego nihil ſtatuo in tanta varietate: ſatis feciſſe ratus, aliorum recitaſſe opiniones. Certè circumfertur M. Portij Catonis Originum fragmentum in quo ita legitur: Sabini à Sabo conditi, Sabatio Sangi gentili edito. & paulò pòſt: Sangi gentilẽ Sabi pronunciant Sabini, Sanctum Romani, Sagam barbari, à quo & ſagi primi Thuſci, id eſt, põtifices, & ſacri expiatores. quæ ſi Catonis legitima hæc ſint, omnis tollitur fermè ambiguitas. His & Sillius lib. Punicorũ conſentit, ita canẽs,

Et læti pars Sanctum voce canebant
Auctorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus,
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Quirinus Romulus, deus peculiaris Romanorum, vnde Romani ipſi Quirites appellati. Sic verò vocatus, ſiue quod haſta Quiris priſcis Sabinorum lingua dicebatur: ſiue quòd Romanis iunxerat ille Cures: Siue ſuo regi nomen poſuère Quirites, Multáque Romulea bella parata manu: vt canit Ouid. Non deſunt tamen, qui Quirinum vocatum dicant, quaſi κύριον, id eſt, dominum. Romulus autem Romus prius, vt ait Seruius, nuncupatus: vt autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti gratia factum eſt, quòd diminutione gaudet. Vt verò putatur, dictus à ficu Ruminali. Alij, quòd lupæ ruma, id eſt, mamma nutritus. quem credibile eſt à virium magnitudine, item fratrem eius appellatos. Alij dicunt à virtute, id eſt, robore: Feſtus. Sed de Romulo quid nos plura? cùm plena de eo ſint volumina Dionyſij, Plutarchi, Liuij, cæterorum. Romulus item Altellus dictus eſt, quaſi altus in tellure: vel quòd tellurem ſuã aleret, ſiue quòd aleretur telis: vel quòd à Tatio Sabinorum rege poſtulatus ſit in colloquio pacis, & alternis vicibus & audierit & locutus ſit, ita vt ab alterno Altellus dictus ſit. Plura Feſtus. Iubam quoq; regem Mauritaniæ in Africa deum factum & exiſtimatum à Mauris legimus. quòd cùm alij tradũt, tum ſcribit Tertullianus in Apologet. & Arnobius his verbis in vltimo: Niſi fortè, inquit, poſt mortẽ fingitis deos, & peierante Proculo deus Romulus, & Iuba Mauris volentibus deus eſt; & diui cæteri reges, qui conſecrãtur non ad fidem numinis, ſed ad honorem emeritæ poteſtatis.

Tages deus habitus apud Hetruſcos, aruſpicinæ inuentor, vt Lucanus, & Val. Max. ac M. Cicero in libro de Diuinatione oſtendunt. In agro enim Tarquinienſi, cùm terra ipſa paulum araretur, ſulciq; altiores imprimerẽtur, Tages quidam repentè extitit, qui aratorem ipſum affatus dicitur. is autem Tages puerili effigie apparuit, & ſi prudentia quidem ſenili fuit. verum cùm ad eius aſpectum bubulcus obſtupeſceret, voce territa vt fit maximè inclamauit: quo euenit vt breui tempore magno quidem concurſu permulti ex Hetruria ibidẽ conuenerint. tum Tages idem multis audientibus complura locutus eſt, quæ diligenti cura excepta ſunt, ac literis commendata. neq; aliud Tagetis verba continebãt, quàm aruſpicinæ diſciplinã: quæ multis ſubinde obſeruationibus aucta, atq; amplior facta eſt, ſic vt in ea fulminum, fulgurúmq; & oſtentorum ſcientia traderetur. quod & Plutarchus alibi, & Iſidorus, aliique plures explicant. ſed & Ammianus Marcellinus Tagetis in hiſtoriis libros citat, quibus prodigia quædam ac portenta poſſent interpretari, & expiari. Scribit præterea Fulgentius Placiades, Antiſtium Labeonem, virum in iure pontificio & veterum doctrina reliqua eruditiſſimum, libros Tagetis expoſuiſſe quindecim voluminibus. Ouidius libro decimoquinto Metamorph. de Tagete ita cecinit:

Haud aliter ſtupuit, quàm cùm Tyrrhenus arator

Fatalem glebam motis aſpexit in aruis,
Sponte ſua primùm, nulloque agitante moueri,
Sumere mox hominis, terræque amittere formam,
Oráque venturis aperire recentia fatis:
Indigenæ dixère Tagem, qui primus Hetruſcam
Edocuit gentem, caſúſque aperire futuros.

Feſtus: Tages nomine, Genij filius, nepos Iouis, puer dicitur diſciplinã aruſpicij dediſſe duodecim populis Hetruriæ. Meminit & Seruius lib. præſertim 8. Aeneid. his verbis: Sciendum, ſecũdum Aruſpicinæ libros & ſacra Arũtia, quæ Tages compoſuiſſe dicitur, fata differri poſſe. Quare videndũ apud Arnobiũ lib. 2. an Acherõtios libros, an Aruncios potius ſit legendũ, cũ ſcribit: Neq; quod Hetruria libris in Acherõticis pollicetur, certorũ animalium ſanguine numinibus certis dato diuinas animas fieri, & à legibus mortalitatis educi.

Albunea dea fuit Tyburtinæ regionis, præſes fontis cognominis. alij nympham faciũt, vt Acron & Porphyrion Horatiani interpretes, in eo verſiculo ex primo Carminũ: Quã domus Albuneæ reſonantis. Vergilius in 7. Lucúſq; ſub alta Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima. Huius inter Sibyllas memini, lib. 2. Hiſtor. poëtarum. Scribit Seruius, Albuneam in altiſſimis montibus cultam Tyburtinis, ſic appellatam à qualitate aquæ, quæ in fonte Albuneæ eſt: vnde inquit, etiam nonnulli ipſam Leucotheam volunt. Albionarum verò lucus trans Tyberim, vbi alba bos mactabatur.

Feronia dea, culta pleriſque in locis Italiæ, ſed in primis prope Terracinam: quæ quoniam reputata eſt à multis Iuno, ideo à me inter Iunonis cognomina referetur.

Marica dea Minturnenſium: Aurel. Auguſtinus 2. de Ciuit. Dei, cap. 23. meminêre Cicero, Lactant. & Plutarch. in Mario. Seruius in 7. Aeneid. commentario, deam dicit Maricam littoris Minturnenſium, iuxta Lirim fluuium. Horatius: Innantem Maricæ littoribus tenuiſſe Lirim. quo loco idem Porphyrion, qui & eius lucum celebrat. Vergilius,

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica.

Seruius per poëticam licentiam dictum ait Laurente, pro Minturnenſe. Sunt alij, qui per Maricam Venerem intelligant, cuius ſacellum fuit iuxta Maricam, in quo erat ſcriptum νὺν ἀρραβίτης. Maricæ meminit & Velleius.

Palicus deus, quem perperàm, vt puto, quidam Paliſcum vocant, qui deus eſſet, doctiſſimè Macrobius oſtendit libro 5. Sat. carmina illa Vergil. exponens ex libro 9. Aeneid. de Arcentis filio:

——Genitor quem miſerat Arcens,
Eductum Martis luco Cymethia circum
Flumina, pinguis vbi placabilis ara Palici.

Sed enim hunc numero plurium efferunt. Colebantur verò hi dei in Sicilia, de quibus & Aeſchylus Siculus meminit, & Callias, & Polemon, ſed & Xenadoras (quem Anagorã vocat Macrobius) in ſuis hiſtoriis. Tradunt enim, nympham Thaliam grauidam Ioue, Iunonis metu optaſſe vt ſibi terra dehiſceret: quod & factum eſt. Statuto verò partus tempore, ex Thalię aluo duo infantes emerſère, dicti Palici, ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, quaſi denuò reuerſi. nec inde longè lacus breues, ſed profundi fuère, vbi ſcaturigines ebullientes, quos crateres vocabant indigenæ, Dellos nomine. hos Palicorum fratres putabãt: vbi fuit iuſiurandum maximum, & in primis circa furta, quod periurus non euadebat. Ferunt, cùm aliquando ſterilis annus Siculis fuiſſet, Palicos conſuluiſſe, vt heroi cuidam ſacrificium facerent: quod vbi feciſſent, vbertas Siculis rediit. qui beneficij memores, omne frugum genus in ara Palicorum congeſſere: vnde etiam ex re Pinguis ara dicta eſt à Vergilio. Sed enim nõ Thaliam Seruius, & Lactan. in 12. Theb. ſed Aethnam appellarunt, vt etiam Silenus. & hos Seruius ait primò humanis victimis placari ſolitos: ſed poſtea quibuſdam ſacris mitigati, eorum ſunt immutata ſacrificia. atque ideo à Verg. Placabilis ara Palici dicta eſt. Sed & Stephanus in lib. de Vrbib. non pauca hac de re prodit, quo loco de fonte, iureurando, déque tabellis quæ in aquam deiiciebantur, quæ ſi non falſum fuiſſet iuramentum, emergebant: ſin minus, euaneſcebant. quod miraculum etiam Ariſt. in Admirandis naturæ recenſuit.

Antinous, ex Bithynia iuuenis formoſiſſimus, ab Adriano Cæſare admodum amatus, cùm in Aegypto periiſſet, deus eſt ab Imperatore factus, & oraculum ei conſtitutũ, & vrbs

de eius nomine pro ſepulcro condita, & ſtella in cœlo vel viſa, vel per adulationem conficta. De hoc plura Dion hiſtor. & Aelius in hiſtor. Adrian. ex noſtris Euſebius, Athanaſius, Hieronymus, Origenes, Prudentius aliique permulta tradidêre. Pauſan. hunc Antinum vocare videtur, quem ſecuti ex Latinis quidam aberrarunt.

Ferentina dea fuit, vnde & Ferentini, ab oppido Latij Ferento. T. Liuius Ferentinæ meminit nec ſemel in prima Decade. Fuêre & eiuſmodi dei plurimi, quos omnes collegiſſe, infiniti propémodum laboris eſſet. Sicuti & dei qui ab hæreticis inducti ſunt, barbaris & inconditis nominibus: de quibus cum ab aliis, tum maximè à viris ſanctiſſimis Irenæo & Epiphanio facta eſt mentio. vt deus ille Abraxas, ſeu Abraſax, quem ſpiritum ſanctum Baſilides exiſtimauit. item Iadalboth, quem Irenæus deum ſummum ab impiis hæreticis exiſtimatum ait. tametſi Epiphanius Iadalbaoth, nec ſemel in ſuis de Hæreticis libris ſcriptum reliquit. Fuit etiam Nun, quem ab Iadalbaoth natum prodiderunt in figura ſerpentis contortum. Fuit & Hyſtera, quam conditricem cœli & terræ confixerunt, vt iidem auctores tradunt. Inuenio & Demiurgon deum fabricatorem appellatum. Fuit & Barbelo, & Achamoth, & Iao, & Iaioth, aliáque huiuſcemodi plura portenta potius, quàm nomina: quæ colligere ſuperuacaneum eſt minúſque operæpretium. Nam & qui Aſtaroth deam vel deum dixerunt, variè ſcribunt. Ego id tantùm nunc affero, quod & eius mẽtio fit in ſacris literis, & ſic Epiphanius in libris de Hæreticis prodit. inquit enim, Heraclan ab aliquibus patrem vocatum eſſe Melchiſedec. matrem verò Aſtaroth, quæ & Aſteria Græcè dicta eſt. ſed de Aſteroth Hebræi plurima confingunt.

Porrò de his hæreticorum deis vel potius laruis confictis, addere voluiſſem non modò ex Irenæo & Epiphanio & Athanaſio: ſed & de noſtris latinis, Hieronymo, Auguſtino, Philagrio & aliis, longè plura connumerare potuiſſem.

Beſſas, ſiue Beſas deus, qui oracula quondam dabat, de quo his fermè verbis Ammianus libro decimonono: Oppidum, inquit, eſt Abidum, in Thebaidis parte ſitum extrema, hic Beſſæ dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat, priſcis circumiacentium regionum cærimoniis ſolitum coli, &c.

Colunt Tartari pro deo, numen quoddam ab illis confictum, quod Naragai vocant: putántque illud deum eſſe terræ, qui curam de ipſis, & filiis eorum, de fructibus atque gregibus pecorum gerat. de quo & alia multa leguntur in iis libris qui de Nouo orbe inſcribuntur. nam & eius effigiem, & ſacra commemorant, quæ breuitatis cauſa prætereo.

Libet verò hanc extremam huius Syntagmatis partem concludere, de ſtulto & prorſus inani priſcorum erga deos cultu, & falſa opinatione. Homines qui antiquiſſimi fuerunt, haſtas colere cœpiſſe, aut ligna delibrata corticibus pro deis veneratos accepimus. quin etiam, vt Iuſtinus ſcribit, per tempora Romuli, reges haſtas pro diademate habuiſſe feruntur, quas Græci ſceptra dixêre. Nam & ab origine rerum pro deis immortalibus, veteres haſtas coluêre: ob cuius religionis memoriam adhuc, vt idem ait, deorum ſimulacris haſtæ addi conſueuêre. tametſi antiquiſſimos Romanorum 170 annis ſine deorum imaginibus vixiſſe, nonnulli doctiſſimi teſtati ſunt: quod & antè notauimus. Indi quicquid colere cœperunt, præcipuè maximas arbores, deos putauerunt, illáſque pro omnibus venerati ſunt, quas ferro violaſſe capitale fuit. Ex quibus nonnulli draconem quinque iugerum, velut Liberi patris ſimulacrum coluerunt. Perſæ & Maſſagetæ Cœlum, Iouem: Solem verò deum maximum dixerunt, equóſque illi ſacrauerũt: quibus interdictum erat, ne quem præter Solem deum colerent. Quicquid verò quernis arboribus naſcebatur, è cœlo miſſum putabant. Iidem Soli & Lunæ, Telluri & Igni, aquæ ac ventis ſacrum facere inſtituerunt; quos omnes deos, Ignem verò præcipuum duxerunt, quæ etiam Magorum opinio fuit, qui ignem tam religioſe coluerunt, vt cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris deorum maximum violarent. Multos comperi perſuaſum habuiſſe, Martem peruigilem deũ fuiſſe, & præſentiſs. numen: quare Neuri qui iuxta Boryſthenem fuêre, enſes pro Martis ſimulacro adorabãt: & vt Damis ait apud Lucianum, Scythæ acinacem, cui & ſacrificabant. Cheronæi verò ſceptrum Iouis coluerũt, Aethiopes diem, Cyllenij pharetram, columbam Aſſyrij. fuêre qui arbitrarentur viſco, quod in querna arbore naſcebatur, nullum præſentius numen æſtimari hi verò fuerunt Druidæ, quorũ vana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alij mari porrectum collem, velut præſentẽ deũ coluerunt, quod eo occluſa vallis, æſtu Oceani nõ inũdaret. Cappadoc

padocibus quoque mons deus habitus eſt, Cilices quoque Amanum montem coluêre, & Phryges Mæandro & Marſyæ fluuiis ſacrificabant. Saxones columnam ligneam ſub dio collocatam colebant, quam Irminſul, vel Irmenſeul dicebant: fuit enim vel Mercurij ſtatua, vel commune profugium, & omnium aſylum. Scythæ illi inhoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus vetuſtiſſimo collato acinaci, velut Martis ſimulacro, annuis hoſtiis litabant. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam vocant) & in Africa Ptoembari fuêre, quibus regis vice canis dominabatur, quem mirificè obſeruabant. ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ eſſent placita augurabantur. Perſis quoque (vt auctor eſt Ariſtophanes) aliquando gallus præfuit, & imperauit. Sed & illud à Tyriis obſeruatum legimus, vt deorum ſimulacris annecterent vincula, ne fortè hoſtili carmine euocari poſſent. Phœnices Solem nigro lapide effingebant, ab imo rotundo, qui paulatim in cuneum attenuabatur. iidem ſingulis deis ſingulas alas addebant. Pæones diſcum breuem longo ligno appoſitum, pro Sole colebant. quidam humana cum brutis iungebant, & quæ in natura diſſimilia erant, vt ait D. Athanaſius, deos ſuos fecerunt: Cynocephalos, Ophyocephalos, Onocephalos, Criocephalos: hoc eſt, qui canis, ſerpentis, aſini, & arietis eſſent capitibus. alij corporis partes verendas. nec Anubin modò canis facie, ſed & canes ipſos in tota Cynopolitana præfectura coluêre: vti oxyrrhynchum piſcem, deum habuit Oxyrrhynchitana ciuitas & præfectura, latum piſcem, & lepidotum, accipitrem, lupum, murem, araneum. Fuêre præterea, qui vicatim pro deo dextrum humerum colerent: aliis è regione habitantibus, ſiniſter humerus deus fuit: aliis dimidia pars capitis, alij poculum fictile, aut tryblion, vel catinus, vt apud Lucianum Damis. ne nunc commemorem hortenſia etiam culta, porrum, cepe, aliáque eiuſmodi. Pœni, Soli & Lunæ vniuerſi ſacrificabant. Syri occæcatis animis, piſces & columbas deos ſibi conſecrarunt. Troglodytæ teſtudines, Heliopolitani bouem, Memphitæ vaccam, Leontopolitani leonem, captam & hircum Mendeſij, Thebani aquilam, Lycopolitani lupum, Babylonij verò cephum, ab his veluti propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnum deum muſcarum exiſtimarunt. Arabes ad Memnonium, cercopithecum cœlo dicatum, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto reliquam Aegyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore venerati, ſolùm reſponſa dare, & proſperos euentus aut futuras calamitates præmonſtrare fabulabantur: modò Iſim, modò Oſiridem, modò Serapin: & quod dicere piget, crocodilos, à quibus hominem deuorari, tanquam à deo expetitum, magni muneris habebatur loco: modò ichneumones, ibes, & fœda animalia, aliáque ludibria religionum; velut deorum numina colentes: ita vt gentes aliquas quæ felem auteam, & alias quæ ſcarabeos pro deis habuerunt, circa Syenem fuiſſe legamus. Germani Solem, Vulcanum, & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt: quæ Anaximandri opinio fuit, vt cœleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Aegyptij Solis ſimulacrum diplomatibus conſignatis adorabant, quem Horum nuncupabant, illúdque precibus & votis frequentabant aſſiduè. Arabes Iouem & Bacchum: Aethiopes ex deis vnum mortalem, alterum immortalem putabant: nonnulli Pœnam & Beneficium. Aſſyrij & Perſæ, vnum bonorum largitorem, alterum malorum: Callaici gens moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more, neque iure viuentes fuêre. Numidæ Ammonem in deſertis harenis, magnis honoribus frequentabant. Celtiberi cuipiam deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena luna, nocturnum ſacrum facere, & ante cuiuſque fores ſaltibus indecoris pernoctabant. Addam & hoc loco Arnobij viri doctiſs. verba, quæ licet parum caſtigata, cognitione tamen digna videntur. Ridetis, inquit, priſcis temporibus Perſas fluuios coluiſſe, informem Arabas lapidem, acinacem Scythiæ nationes, ramum Proconneſij * atheſpios, lignum Carios pro Diana indolatum; Peſſinuntij ſilicem pro Matre deûm, pro Marte Romanos haſtam, Varronis vt indicant Muſæ: atque vt Ethedius memorat ante vſum diſciplinámque fictorum, puteum Samios pro Iunone. hæc quidem Arnobius. At alij fuêre, qui nullos crederent eſſe deos: cæci illi & excordes, omniáque agi fato, animáſque cum corporibus interire vnà. Inter hos Diagoras Melius, Theodorus Cyrenæus, Euhemerus Tegeates, Callimachus, ac Prodicus Ceus, aliique plures, qui ἄθεοι dicti ſunt. hæc ferè collegimus ipſi.

SYNTAGMA SECVNDVM,

DE IOVE, BELO, AMMONE, &c.

AD V. C. PROSPERVM
Paſethum.

CVm te, Proſper Paſethe, V. Cl. aliquo vellem noſtrorum horum de Deis gentium Syntagmatum donare, nullum mihi videbatur magis tibi conuenire, decentiúſve mitti debere, quàm hoc, quo de Ioue egimus. nam ſi illum veteres à iuuandis rebus, Latinè Iouem dici voluêre: & Græcè ζῆνα *quòd vitæ auctorem eſſe putarent: iurè & merito tibi, qui imbecillam hanc meam valetudinem (quid enim vitam dicam?) foues, aßiduéque iuuas, hoc de Ioue Syntagma dicamus. quod ea ſaltem ratione accipias velim, vt tibi me memorem beneficiorum vtcunque eſſe declarem. Vale.*

IVPITER.

CVm ſuperiore libro, ſeu, vt magis appellare libuit, Syntagmate, quid de Deo vno præpotenti & immortali ipſe ſentirem, breuiſſimè docuerim, mi Paſethe: déque ipſius Dei nomine quæ noſtri & Græci Hebræique tradant, & an ſcribi poſſit, nonnulla attulerim: philoſophorum quoque antiquorum de deis opiniones, ſentētiáſque. déque variis deorum appellationibus multa collegerim: & miſcellaneos præterea deos, & topicos, aliáque plurima, vt mediocres ingenij vires tulerunt, ne imbecillis corporis dicam, quo continuè morbis articularibus ita affligor, vt non modò è cubiculo, ſed nec è cubili exire, aut pedem efferre detur: in hoc ſecundo Syntagmate de Ioue agam, déque eius imaginibus & cognominibus. Igitur ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, vt Aratus ait: quem noſter æmulatus Maro, Ab Ioue principium, dixit. ita & nos hoc Syntagma exordiemur ab Ioue, ſiquidem Iouem vniuerſitatis rectorem gentes exiſtimabant. Quinimò, vt Cornutus ait, ſicut anima corpus regit, ita Iupiter mundum. atque ideo eum mundi ſapientes cùm vnum quidem putarent, pluribus tamen nominibus, cognominibúſque appellabant. Iouem quippe Latini à iuuandis rebus vocabant: Græci ζῆνα, quod vitæ auctorem eſſe putarent. Dictus item aliis penè infinitis cognominibus, quæ tibi hoc noſtro libro pro viribus & ingenij mediocris facultate explicabimus. Principiò igitur de Ioue ſcripturus, M. Tullij Ciceronis verbis vtar, quæ in tertio de Natura deorum leguntur: Ioues, inquit, tres numerant ij qui Theologi nominantur. ex quibus primum & ſecundum, natos in Arcadia, alterum patre Aethere, ex quo etiam Proſerpinam natam ferunt, & Liberum: alterum patre Cœlo, qui genuiſſe Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem belli ferunt: tertium Cretenſem, Saturni filium, cuius in illa inſula ſepulcrum oſtenditur. & hæc quidem apud M. Tullium pontifex Cotta. Verumenimuero, non tres tantùm Ioues, vt Cicero, Varro, & à Varrone alij, ſed trecentos memorant: adeò in confingendis deis fœcunda fuit antiqua ſuperſtitio. Scribit enim Euſebius Cæſarienſis libro Euang. præpar. III, nationes fermè omnes deum ſibi Iouem conſtituiſſe, diuerſe nominibus nuncupatum, eundémque apud ſe natum dixiſſe: quod idem Phœnicum theologi tradunt, idem & Aegyptij, idem & Cretenſes, idem & Atlantes, quod & ante Euſebium oſtendit Diodorus Siculus. Sed his in præſentia omiſſis, præſtat verſus quoſdam Orphicos aſcribere, quos ex Apuleio, Proclo, & aliis collegimus. hos igitur ſic Latinè vertit Apuleius, quibus multiplicem Iouis poteſtatem declarat:

Iuppiter omnipotens, eſt primus & vltimus idem,
Iuppiter eſt caput, & medium: Iouis omnia munus,
Iuppiter eſt fundamen humi, ac ſtellantis olympi,
Iuppiter & mas eſt, & neſcia fœmina mortis.

Spirit

Spiritus eſt cunctis validi vis Iuppiter ignis,
Et pelagi radix, Sol, Luna, eſt Iuppiter ipſe.
Omnipotens rex eſt, rei omnis Iuppiter ortus,
Nam ſimul occubuit, rurſum extulit omnia leto,
Corde ſuo è ſacro, conſultor lumine rebus.

Hos verſus cum Gręcè apud Apuleium probè legi non poſſe viderem, neque in iis quę Orphei nomine in manibus habentur, inueniantur, eos ego longo demũ ſtudio apud Euſebium Pamphili comperi, & in Græcis quibuſdã commẽtariis: quare eos hîc tibi aſcripſi.

Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος, ἀργικέραυνος.
Ζεὺς κεφαλή, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Ζεὺς ἄρσην γένετο, Ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.
Ζεὺς πνοιὴ πάντων, Ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὁρμή,
Ζεὺς πόντου ῥίζα, Ζεὺς ἥλιος, ἠδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεύς, Ζεὺς ἀρχὴ πάντων, ἠδὲ τελευτή.
Πάντας γὰρ κρύψας, αὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς,
Ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.

Citantur porrò & alij verſus his conſimiles à Proclo, aliiſque Platonicis, quos curioſitatis gratia aſcribam. nam pleriſque mecum ſentiẽtibus, quid de huiuſmodi Orphicis ſtatuendum, parum adhuc liquet: præſertim cùm neque Aristoteli, nec M. Ciceroni ſatis natus fuiſſe Orpheus videatur, vt qui de eo ambiguè ſtatuant. Verſus verò hi ſunt:

Οὕνεκα σὺν τῷ παντὶ Διὸς πάλιν ἐντὸς ἐτύχθη,
Αἰθέρος εὐρείης, ἠδ' οὐρανοῦ ἀγλαὸν ὕψος,
Πόντου τ' ἀτρυγέτου, γαίης τ' ἐρικυδέος εὐρή,
Ὠκεανός τε μέγας, καὶ νείατα τάρταρα γαίης,
Καὶ ποταμοί, καὶ πόντος ἀπείριτος, ἄλλα τε πάντα.
Πάντες τ' ἀθάνατοι μάκαρες θεοί, ἠδὲ θέαιναι,
Ὅσσα τ' ἦν γεγαῶτα, καὶ ὕστερον ὅσσα ἔμελλεν
Γίγνεσθαι, Ζηνὸς δ' ἐν γαστέρι σύῤῥα πεφύκει.
Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος, ἀργικέραυνος.
Ζεὺς κεφαλὴ καὶ μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται,
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε, καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Ζεὺς βασιλεύς, Ζεὺς αὐτὸς ἁπάντων ἀρχιγένεθλος.
Ἓν κράτος, εἷς δαίμων γένετο, μέγας ἀρχὸς ἁπάντων.
Ἓν δὲ δέμας βασίλειον, ἐν ᾧ τάδε πάντα κυκλεῖται,
Πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθήρ, νύξ τε καὶ ἦμαρ.
Πάντα γὰρ ἐν Ζηνὸς μεγάλῳ τάδε σώματι κεῖται. Hoc eſt:

Intra nanque Iouem cùm toto conſtitit ipſe
Aether, quàm latus, ſublimi & vertice cœlum,
Immenſique maris tractus, terræque iacentis,
Ingénſque Oceanus, depreſſáque Tartara terræ,
Fluminaque, & Pontus ſine fine, & cætera cuncta,
Immortales omnes díque deæque beati,
Quæque fuêre exorta, & quæ ventura ſequentur.
Hæc in ventre Iouis rerum compago manebat.
Iuppiter ipſe fuit primus, ſupremus & idem.
Iuppiter eſt caput, & medium. Iouis omnia munus.
Iuppiter eſt fundamen humi, ac ſtellantis Olympi.
Iuppiter idem rex cunctorum, principiúmque,
Vna poteſtas, & deus vnus, magnus & auctor:
Vnum & regale eſt corpus, quo cuncta tenentur,
Ignis, aqua, & tellus, ac æther, nóxque, diéſque:
Omnia nanque Iouis ſunt ædibus iſta repoſta.

Hæc quidem nos vtcunque ex Orpheo vertimus. Nunc quædã de eius pictura ac imagine ſubiungam. Iouem variis modis antiqui effingebant, pro diuerſa illi poteſtate attributa. Sed eius illud in primis ſimulacrum ſedere fingebatur, vt ſtabilis virtus & incommutabilis oſtenderetur: nuda verò ſuperiora & aperta habere videbatur, quoniam ipſum conſpicuũ eſſe exiſtimabant, in intelligentiis quæ dicuntur, & cœleſtibus mũdi partibus:
inferiores

feriores autem Iouis partes velatas, & obtecta τὰ ὑπὸ γῆν, quia minus apparere, nec planè videri putabant, ab iis ſcilicet qui creati ſunt in partibus inferioribus. Continebat verò læua ſceptrum, quia in ſiniſtra corporis parte, vt volunt Phyſici, extum maximè princeps & ſpiritale ſubſiſtit, Cor. Rex enim mundi, & opifex νοῦς, hoc eſt intellectus, vel mens. Dextra verò nunc aquilam protendere videbatur, nunc Victoriam. Et quidem aquilam, quòd Iupiter ita ſuperioribus & cœleſtibus imperet, vt aquila cæteris auibus: Victoriam verò, quoniam omnia ei ſubiecta atque deuicta ſint. hæc quidem partim ex Porphyrio & Phurnuto philoſophis, partim ex Euſebio, & Græco deorum imaginum ſcriptore, itémque ex Theophilo, & Suida. Pauſanias verò in Eliacorum priore Olympium Iouem ſic deſcribit: Sedet in ſolio ex auro & ebore factus. corona capiti impoſita eſt, ad oleagineæ frondis imaginem. dextera victoriam, & ipſam ex ebore & auro præfert, cum tænia & corona. Læua ſceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate diſtinctum. quę auis ſceptro incumbit, aquila eſt. Aurei ſunt Deo calcei: pallium item aureum. in eo cùm diuerſa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cælata ſunt. Solium ipſum auro & precioſis præfulget lapidibus, neque in eo vel ebur vel ebenum deſideratur: animalium verò formis intercurrente pictura exornatur. Alia addit Pauſ. quæ ad ornatum potius quàm ad ſtatuā pertinent. Nonnihil quoque in Olympio Ioue nos dicturi ſumus. Sed enim aquilam Ioui attributam fabuloſe Lactantius Fir. & Latinus Arati interpres, ſeu hic ſit Baſſus, ſeu Cæſar, ex Aglaoſthene ita tradunt. Cum Iupiter ex inſula Naxo contra Titanas proficiſceretur, & ſacrificium faceret in litore, aquilam ad eum aduolaſſe ferunt, auſpiciúmque feciſſe. Hinc ergo victor, bono omine aquilam acceptam tutelæ ſuæ Iupiter ſubiugauit. Quin & ſacra etiam hiſtoria gentium, illi quoque in capite conſediſſe refert, Iouíque regnum portendiſſe. Seruius verò ait, quòd dimicanti Ioui contra Gigantes, fulmina miniſtrarit aquila. quod ideo fictum eſt, quoniam ales ipſa calidiſſima ſit, adeo vt & oua quibus incubat, coquere poſſit, niſi lapidem admoueat, quem alij Gagaten, alij Aetiten vocant, qui ſit frigidiſſimus: vt teſtatur Lucanus, Fœta tepefacta ſub alite ſaxa, &c. ne hoc loco tibi fabuloſum catamiti raptum commemorem. Illud certè mirum eſt, quod Aelianus prodit, inter aquilarum genera vnum eſſe quod Iouis aquila appelletur, nec carnes voret nec attingat, ſed ei ad victum herba ſufficiat. Mirum & id quod ſcribit Plutarch. in Iſidis & Oſiridis libro, Cretenſes Iouis ſimulacrum effinxiſſe, quod auribus careret, & iis mutilum eſſet: id ſignificantes, dominatorem omnium audire debere neminem, ſed æquè omnibus parulas offerre aures. Contrà Lacedæmonij, ſummum Iouem cum quatuor auribus depingere ſolebant, eum vndique & omnia audire innuentes. Heliopolitæ quoque Iouem Heliopoliten cognominatum ita formabant, teſte Macrobio ſimulacrum aureum effingebant, ſpecie imberbi, dextra inſtans eleuata cum flagro, in aurigæ modum: læua tenebat fulmen & ſpicas. ſic Iouem Heliopolitæ. Phurnutus verò ait, Iouem effingi ſolere ætate hominis perfecta, non efflorescente, nec deficiente: vnde & illi τελείῳ, id eſt perfecta & adulta ſacrificare ſolebant. ſceptrúmque illi attribuit, quod poteſtatis eſt ſymbolum: & aquilam. Anaxarchus ſophiſta apud Arrianum in quarto Hiſt. antiquos ait Ioui aſſiſtentem Iuſtitiam feciſſe ea ratione, quod quæcunque reges facerent, vt iuſta & æqua putarentur: tametſi eam interpretationē Arrianus ipſe nō ſatis approbet. eadem ratione Phurnutus, Iouem Iuſtitię patrem creditum ait, Gratiarúmque & Horarum. Martianus lib. primo de Nupt. ita in ſenatu deorum Iouem effinxit: in capite flammantem coronam habuiſſe ait. & ſuper ea velamen rutilum Mineruæ manibus confectum, & veſtem candidam habuiſſe, indutum hyalinos amictus crebris quibuſdā ſtellis interſtinctos: manu dextera duos orbes porrigentem, aureum alterum, ex electro alterum. qua figura, rotunda ſcilicet, virtutem prouidētem atque viuificam ſignificari, teſtis eſt Porphyrius. Læua verò chely enneaphthongo inniti videbatur, calceos in pedibus habere virides, & calceis fuſcinā premere. hac figuræ imagine Martianus totius naturæ præſidē Iouē ſignificaſſe videtur. Sed enim & pro varia illius, quam habere veteres poteſtate exiſtimabant, variè formabant. aliter enim Fulgens & Fulgurator Iupiter: aliter Tonans, & Fulminator, & Stator, effingebatur: & plerunque pro arbitrio principū, varum, & pictorum. Quos ego nō inficias ierim, aliquando me, vt videbis, inter ſcribendum eſſe ſecutum. Coronabatur porrò interdum Iupiter quercu, aut olea. vnde etiā factū, vt inuicē inter ſe hę arbores inimicitias exercere

dicantur

dicantur. Phurnutus, oliua tantùm Iouem coronari ait, quòd ea ſit ſemper virens, id eſt, ἀειθαλής: & pinguis, & multæ vtilitatis, id eſt, πολύχρηστος, & glauci coloris & cœleſtis ſimilitudinem habere videatur. Audi quæſo antequàm cætera ſubiungam, quæ breuiſſimè Arnobius prodidit de Ioue in varias formas mutato, vt ſua perficeret furta; Modò, inquit, in aurum verſus, modò in ſatyrum ludicrum, in draconem, in alitem, in taurum, & quod omnia genera contumeliarum tranſiliat, in formiculam paruulam, vt Clytorim videlicet filiam Myrmidonis redderet apud Theſſalos matrem. hæc ille. Sed iam ipſa nomina & cognomina interpretari moliamur.

Pater in primis dictus eſt Iupiter, ob eam quam erga omnia creata & condita beneuolentiam, ac omnium rerum prouidentiam habere exiſtimabatur, vt Diod. ait, quòd ſingulorum ſumma cum beneuolentia curam haberet, & veluti dux eſſet rectè piéque viuendi. Varro: Iupiter ideo, inquit, dictus, quia mortales atque arbores herbáſque omnes iuuet. Ennius, Diuûmque hominúmque pater rex. Pater verò, quod patefaciat ſemen: &c. quæ Varro. Val. Soranus:

Iuppiter omnipotens rerum, regúmque, deûmque
Progenitor genitríxque deûm, deus vnus & omnes.

Et non modò à noſtris Pater Iupiter vocatus eſt, ſed & à Græcis, vt notum ex Orphei, & Homeri, & reliquorum poëtarum carminibus, vt in illo, πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε: id eſt, pater hominúmque deûmque. Quinimò & γενέτης quoque vocatus eſt, vt in commentariis Arati Theon obſeruat. Idem & πατρῷος, id eſt, patrius appellatus, vt idem Theon, Harpocration, Phurnutus, & alij ſcribunt, vt & in Apolline Patroo copioſius dicemus. Sed & ideo Pappam, & Pappæum, Iouem appellatum legimus. Arrianus in Bithyniacis ait, Bithynos ipſos montium cacumina aſcendere ſolitos, & Iouem Pappã ſalutare. Scythę verò Iouem Pappæum, Herodoto & Origene auctoribus, nuncupabãt. at Pappã patrem ſignificare, nec Græci, nec Latini negant. vnde & in Romani antiſtitis peculiare apud noſtros cognomen vulgò deductum eſt, cùm antea & in cæteros præſules vſurparetur. Sed enim & ἀντίπαλος Iupiter cognominatus, quòd Saturno patri hoſtis fuerit. meminit Theocritus. Iouis autem nomen à iuuando primùm factum, iam dictum eſt: quod etiam in recto caſu, non modò in obliquis, apud idoneos auctores legimus. mox cum patre iunctum, Iupiter vocatus eſt, quaſi iuuans pater. Scribit D. Auguſt. in quarto, Iouem omnes deos in ſe, id eſt, in eius nomine continere: vt non repetam quæ ex Orpheo iam retuli.

Rex etiam Iupiter dictus, vt Vergilius ex Homero & Ennio, ac item ex Orpheo vocauit. Iouis etiam regis ſacra in Lebadia celebrabantur, vt ex Ariſtocliæ formoſiſſimæ puellæ hiſtoria cognoſcimus. quæ ei rem diuinam factura, nuda eſt à Stratone viſa, qui in eam exarſit, antè etiam à Calliſthene amatam. hæc verò nuptiarum die in amantum manibus diſcerpta eſt: quorum poſthæc alter ſibi manus conſciuit, alter aufugit, nec vnquam amplius viſus fuit. Xenophon etiam Iouis regis meminit in tertio & octauo Pædiæ, ne plura inculcem. Ait enim, Cyrum Sardianam vrbem ingreſſum, Veſtæ & Ioui regi ſacrificaſſe. Vocatus eſt etiam Iupiter omnipotens, à poteſtate ſumma. Vergilius, Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis. Soranus: Iuppiter omnipotens rerum, regúmque, &c. Græci ſimiliter παντοκράτωρ vocant, vt Orpheus & Homerus. alij παγκρατὴς ζεὺς. etiam ab Athenienſibus ideo appellatus eſt, vt ait Heſychius, & Phauorinus.

Iupiter Optimus Maximus cognominatus, quod velit & poſſit omnibus prodeſſe. & optimus quidem, antequàm maximus: quia maius eſt certè, gratiúſque prodeſſe, quàm magnas opes habere. hoc ait M. Cicero. Pliniúſq;, ac cæteri. Templum Iouis OPT. MAX. Tarquinius Priſcus vouit, Tarquinius Superbus à fundamentis, deinde XL argenteis mil. impendit: ſed regno eiectus, anno pòſt ipſum Horatius COS. dicauit. vt hæc vetus epigraphe oſtendit: M. Horatius COS. ex lege templum Iouis Opt. Max. dedicauit, anno poſt reges exactos à Coſ. poſtea ad dictatores, quia maius imperium erat; ſolenne claui figendi tranſlatum eſt. Porrò Homerus & Pamphus poëtæ Græci, hoc idem cognomen Maximi, Ioui dederunt, vt notat Philoſtratus. Sanè & Iupiter pro ſtella illa ſalutifera capitur interdum, quæ inter errantes ſecunda eſt, quę & Phaëthon dicitur, vt alibi dicendũ. interdum etiã ponitur pro aëre. Horat. poëta, Manet ſub Ioue frigido. & quia Græcè ἀήρ, dius etiam & diuus dicitur, pro eodem aëre. vnde eſt, ſub dio, & ſub diuo, vt notat Varro.

Victor Iupiter cognominatus, quòd omnia vincere putaretur, vt ſcribit T. Liuius lib. x.

ab v.c. Papyrium in ipſo diſcrimine, quo templa deis immortalibus voueri mos erat, vouiſſe Ioui Victori, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pauxillum mulſi, priuſquàm temetum biberet, ſeſe tacturum: id votum deis cordi fuit. Ioui verò Victori diem feſtum Romani celebrarunt Idibus Aprilis: qua de re Ouidius in Faſtis,

> Occupat Apriles idus cognomine Victor
> Iuppiter, hac illi ſunt data templa die.

Ioui Victori templum votum à Q. Fabio bello Sabino fuit, in Palatino monte conſtructum. meminit P. Victor in x vrbis regione. Græci etiam Niceum Iouem vocauêre, neſcio an à Victoria, id eſt, νικαῖον dictum, an à loco. meminit T. Liuius in v Decad. de Cetio monte agens, & Epiro: Aliò rex Perſes profectus, altero (inquit) die ad templum Iouis, quem Niceum vocant, poſuit caſtra.

Inuictus Iupiter nuncupatus eſt, & cultus à Romanis, vt diuus Auguſtinus in ſeptimo de Ciuitate Dei teſtatur. Inuicti Iouis idus Iunij dies feſtus agebatur.

Imperator Iupiter apud Præneſtinos celebratus, cuius ſimulacrum apud ipſos cùm eſſet, Romam tranſlatum fuit: in VIII verò Vrbis regione collocatum, vt P. Victor teſtis eſt. Liuius lib. ſexto ab v.c. Titus, inquit, Quintius ſemel acie victor, binis caſtris hoſtium nouem oppidis vi captis, Prænoſte in deditionem accepto, Romam reuertit, triumphánſque ſignum Præneſte deuectum Iouis Imperatoris in Capitolium tulit: dedicatum eſt inter cellam Iouis & Mineruæ, tabuláque ſub eo fixa, monumentum rerum geſtarum. M. Tullius in VI Verrin. Iouem Imperatorem, inquit, quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini, colligere poteſtis. Iouis Imperatoris ſimulacra præter hoc Præneſtinum, idem M. Tullius eodem loco commemorat, vt illud ex vrbe Syracuſana ablatum: Quid? inquit, ex æde Iouis, religioſiſſimum ſimulacrum imperatoris, quem Græci οὔριον nominant, pulcherrimè factum, nónne abſtuliſti? tum de altero paulò pòſt, quod ex Macedonia captum in Capitolio poſuerat Flaminius. Etenim tria ferebantur in orbe terrarũ ſigna Iouis imperatoris, vno in genere pulcherrimè facta: vnũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum, in Ponti ore, & anguſtiis: tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit: & reliqua, quæ ibidem ait Cicero. ἱερὸν Διὸς meminit & Arrianus ἐν περίπλῳ Ponti Euxini: ait enim, quòd inter Boſphorum Thracium, & vrbem Trapezontem, templum fuit Iouis Vrij, quod à Byzantio diſtabat centum & viginti ſtadiis. Stephanus in libro de Vrbibus etiam meminit, his verbis: Et Menippus, inquit, ἐν περίπλῳ Bithyniæ, à fano ait Iouis ἱερόν, & ab ore Ponti ſiniſtra habenti continentem, & nauiganti Chalcedona vrbem, ſunt ſtadia c x x.

Cuſtos Iupiter quoque appellatus eſt, & in primis cultus à Romanis. Cuſtodis Iouis Apuleius meminit in libro de Mundo, & Seneca lib. 2. Quæſt. nat. de Ioue agẽs: Eundem, inquit, quem nos Iouem, intelligunt cuſtodem rectorémque vniuerſi. Sunt qui putent Iouis cuſtodis templum, ex Suet. Tranquillo, à Domitiano imperium adepto in Capitolio conditum fuiſſe, qua de re Cornel. Tacitus libro 19. vbi Capitolium deſcribit à Vitellianis captum, in initio principatus Veſpaſ. Domitianus, inquit, in prima irruptione apud æditum occultatus, ſolertia liberti lineo amictu turbæ ſacricolarum immixtus, ignorat úſque, apud Cornelium primum paternum clientem iuxta Velabrum delituit, ac potiente rerum patre, diſiecto æditui contubernio, modicum ſacellum Ioui conſeruatori, arámque poſuit, caſúſque ſuos in marmore expreſſit: mox imperium adeptus, Ioui cuſtodi templum ingens, ſéque in ſinu Dei ſacrauit. hæc Tacitus. Extant præterea nomiſmata quædam Neronis Cæſ. in quibus à tergo ita Iupiter eſt effictus: in ſolio ſedet, dextra fulmen habet, læua haſtam, cum hac inſcriptione, IVPITER CVSTOS.

Capitolinus Iupiter Romæ in Capitolio ſumma veneratione cultus, & ſummo honore habitus: de quo nõ eſt cur ego plura ſcribã, cùm nõ modò Latinis, ſed & Græcis ſcriptoribus ſit celebratiſſimus, vt cui ex toto terrarũ orbe donaria precioſiſſima mitterentur, vt Cicero, Plutar. Liuius, & alij oſtendunt. at ſi breuiſſimè videre velis, quando conditum Capitolium, quando dicatum, quoties incenſum & inſtauratum, & de eo cætera, Cornel. Tacitum lege lib. 19. Sed enimuero Capitolium, ait Arnobius, dictũ eſt à capite Toli. Quis, inquit, ignorat Capitolium Toli eſſe ſepulcrum Vulcentani? & paulò pòſt: Quòd ſi planũ fieri teſtimoniis auctorum poſtulatis, Sammonicus, Granius, Valerianus, & Fabius vobis indicabunt, cuius Tolus fuerit filius, gẽtis & nationis cuius, vt à Germani ſeruulo vita fuerit

rit ſpoliatus,& lumine. Et demum ſic cõcludit: Nec erubuit ciuitas maxima,& numinum cunctorum cultrix,cùm vocabulum templo daret,ex Toli capite Capitoliũ, potius quàm ex nomine Iouio nuncupare. hæc Arnobius. At verò Capitolium (inquit Varro) dictum, quòd hic cùm fundamenta foderentur ædis Iouis,caput hominis inuentum dicitur: hic mõs antè Tarpeius dictus,à virgine Veſtali Tarpeia,quæ ibi à Sabinis necata armis, & ſepulta: eius nominis monumentum relictum, quod etiam nunc eius rupes Tarpeium appellatur ſaxum. hæc Varro. Quòd autem ibi caput inuentum,eam imperij arcem,rerúmque caput fore interpretatum fuit, Saturnium primùm montem Capitolium vocatum fuiſſe,mox Tarpeium legimus,à Tarpeia,quæ hoſtibus illum prodiderat. hinc & Tarpeius Iupiter vocatus. Propertius in 4.

> Tarpeiúſque pater nuda de rupe tonabat. Ouid. in Faſtis:
> Iunctáque Tarpeio ſunt mea templa Ioui.

Amm. Marcellinus: Quicquid erat primùm eminere, inter alia cuncta ſpectabat Iouis Tarpeij delubra,quantum terrenis diuina præcellunt. vt mirandum illud ſit quod ſcribit Plinius lib. 35. Nat. hiſtoriç: Turrianum à Fregellis accitum,cui locaret Tarquinius Priſcus Iouis effigiem in Capitolio dicandam,fictilem eam fuiſſe,&c. Sanè quidam Capitolinum Iouem,& Opt. max. eundem fuiſſe arbitrantur, propter hæc M. Tullij verba: Quo circa te Capitoline,quem propter beneficia pop. Rom. Optimum,propter vim Maximum nominauit. Vnum hoc tibi quoque addam, non ſolùm Capitolinum Iouem Romæ cultum fuiſſe,ſed in alijs etiam vrbibus, vt Corinthi,de quo Pauſan. in Corinth. Supra theatrum, inquit, Iouis eſt templum,qui Romana voce Capitolinus vocatur: lingua verò Græca Coryphæus dici poſſet. hoc quidem Pauſan. Legimus & Antiochiæ fuiſſe. Liuius lib. 1. quintæ Decad. Et Antiochiæ, ait, Iouis Capitolini magnificum templum, non laqueatum auro tantùm,ſed parietibus totis lamina inauratum. Fuit & Toloſæ in Hiſpania Capitolium, vt in ſacris annalibus obſeruaui. fuit & Capuæ Capitolium arx munitiſſima: item Capitoliũ aliud Beneuenti,quod notauit Alexander. Pauſan. præterea,& Stephanus, aliíque Græci,Capetolinum per e enunciant.

Fulminator Iupiter dictus eſt à Latinis, teſte Apuleio: κεραύνιον Græci appellauêre, licet Heſychius dicat hoc nomine in Seleucia Iouem vocitatum. Sic verò dictus, vt ait Pauſan. poſt Oenomäi domum fulminatam. Orpheus in Fulminatorẽ Iouem hymnum compoſuit,cum ſuffimento ſtyracis. Meminit & Ceraunij Phurnutus de Deorum nat. Eadem etiam cauſa cognominatus eſt ἀργικέραυνος,quaſi tu dicas coruſcans fulmine, vt eſt apud Orpheũ,& Pindarum in Olymp. Alicubi etiã ἀρχικέραυνος dictus, id eſt, fulminũ princeps. Sed & ἐγχεικέραυνος ſiue nũcupatus eſt,quòd videlicet pro haſta fulmine vti diceretur τερπικέραυνος prçterea Iupiter cognominatus,quòd fulmine ſcilicet gaudeat: vnde eſt Cœlij noſtri carmẽ,

> Perfringit,penetrat,cremat omnia fulmen adactum,
> Iuppiter hinc nomen τερπικέραυνος habet.

in Argonauticis tamen Orpheus τρεψικέραυνον vocare videtur,& item quædam Homeri exemplaria, ſed & Heſychius, aliíque. hinc interpretari poſſumus,quòd fulgura & fulmina vertat. At Fulminantem Horatius libro tertio Carm. Iouem illo verſiculo appellat: Nec fulminantis magna Iouis manus. Fulgur Iupiter videtur etiam appellari apud Feſtum, vt cùm ſcribit: Prauerſum fulgur appellatur, quod ignoratur noctu an interdiu ſit factum. Itaque Ioui Fulguri & Summano fit, quod diurna Iouis, nocturna Summani fulgura habentur.

Fulguratorem ex noſtris etiã quidam dixêre, cùm Græcum vocabulum ἀστραπαῖος Latinè exprimere voluerunt, & ἀστεροπητής, quo & poëtæ, & Lucianus vſus eſt in Timone, quo loco multa Iouis cognomina enunciat: id quod & Ariſtoteles in lib. de Mundo. M. Marullus hymnum in Iouem Fulguratorem compoſuit. Illud eſt ab Appiano in Syriaco proditum: cùm à Seleuco Seleucia vrbs conderetur, quæ ad mare vergeret, fulgure ictam fuiſſe, fulgúrque ipſum deum creditum, ſolitóſque mortales choreas ducere, ipſúmque Fulgur hymnis & canticis proſequi, quoties cœlum fulgeret. Porrò & στεροπηγερέτης ſiue vocatus, quaſi συναγείρων τὰς ἀστραπάς, hoc eſt fulgura & coruſcationes congregans, vt exponit Heſychius. Fuit & Iupiter Serenator: ſic enim qui Græcè eſt αἴθριος, Apuleius in libro de Mundo repoſuit.

Tonans Iupiter ab auguribus primùm appellabatur, & fulgens, vt teſtis eſt M. Cicero libro ſecundo de Natu. deorum. ita enim Balbus: Hunc etiam augures noſtri, cum

dicunt Iouem Fulgentem, Tonantem, dicunt enim, Cœlo fulgente & tonante. Deinde, Tonantem Iouem Auguſtus Cæſ. poſt Cantabricum bellum in Capitolium conſtituit: vnde & aliquando Capitolinus Tonans vocatus eſt, qui tamen alius eſt ab Ioue Capitolino, de quo iam ſuprà actū eſt, qua in re grammatici quidam decepti ſunt. Vidi ego nomiſmata vetera Auguſti, cū Iouis Tonantis inſcriptione. De hoc templo Iouis Tonantis ab Auguſto facto, ſic fermè Dion lib. hiſtor. 54. Dedicauit, inquit, & templum Iouis Tonantis, de quo hæc quidam duo feruntur: alterum, quòd in eius dedicatione ingentia facta fuêre tonitrua: alterum, fuit ipſius Auguſti ſomnium. nam tum ingēs multitudo ad dedicationem conuenerat, tum propter nominis & rei nouitatem, tum quod ab Auguſto templum poſitum eſſet, tum maximè quòd in Capitolium aſcendentibus primùm offerebatur. Viſus verò fuerat videre Iouem Capitolinum ſibi in templo iratum, qui illi diceret, eum Tonantem Iouem habiturum defenſorem: & reliqua, quæ hac de re Dion prodit. Porrò Auguſtus, cùm dies exorta eſſet, Ioui ſtatuæ tintinabulum appendit, quo Romani vti ſolebant, cùm cuſtodias gererent. huius verò templi & ſomnij meminit ſubobſcurè Suetonius Tranquillus. Verumenimuero à Græcis hac tonitrus ratione ἐρίγδουπος, & ἐριγδούπης Ζεὺς appellabatur. poſt poëtas meminêre Lucianus & Phurnutus. Sed & βροντῶν ab Orpheo, & item Phurnuto dictus: quem Tonitrualem Apuleius, vt ſolet, licenter interpretatus eſt, ſed & in Homerum grammatici, & in Aratum. Legitur Romæ in marmore, in atrio Paulinæ domus, IOVI BRONTONTI. Eadémque ratione βροντοποιὸς, & ἀστεροβλήτης Ζεὺς nuncupatus eſt. & quod ab alto ſtrepat, ἐριβρεμέτης Ζεὺς: & βαρύβρομος, quòd grauiter ſonet. hinc & ὑψιβρεμέτης Ζεὺς, hoc eſt Altitonans, qua voce & Latini vſi ſunt. Næuius.

Panditur interea domus altitonantis Olympi, vt Minutianus citat: quem verſum & æmulatus eſt Maro. hinc eadem penè ratione εὐρύοπα, & poëtis frequentius, hoc eſt latè ſonans: vt eſt illud Orphei, ἐκ δὲ Κρόνου γένετ' αὐτὸς ἄναξ εὐρύοπα Ζεὺς, id eſt, ex Saturno gēitus rex ipſe altiſonans Iupiter. Similiter & Homerus & Heſiod. Idem & βαρύκτυπος cognominatus, aliíſque, ne nimius ſim. Porrò & Tonantis Iouis ædem in cliuo Capitolino P. Victor ſtatuit: in Capitolio Plinius, vbi & ſtatuam collocat à Leocrate factam, ante (vt ait) cunctas laudabilem.

Feretrius Iupiter à Romanis cultus, & appellatus. alij quidem à ferendo cognominatum putant, alij à feriendo: id quod Propertius in quarto oſtendit, vbi de Ioue Feretrio eruditam elegiam ſcripſit, cuius hoc initium,

Nunc Iouis incipiam cauſas aperire Feretrij,
Armáque de ducibus trina recepta tribus.

Quæ & ſpolia opima dicebantur, & vt Varro ſcribit, ab opibus appellata: vel vt Plutarchus, ab opere rei geſtæ: vel ab Ope Saturni vxore, id eſt, terra. Propert. in Eleg.

Nunc ſpolia in templo tria condita, cauſa Feretrij,
Omine quod certo dux ferit ante ducem:
Seu quia victa ſuis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretri dicta eſt ara ſuperba Iouis.

Plutarchus, à feriendo hoſtem ait. Feſtus: Feretrium dictum putat, quòd pacem ferre putaretur, cùm ex templo eius ſumerent ſceptrum, per quod iurarent, & lapidem ſilicem quo fœdus ferirent. Prima autem ſpolia opima Romulus Ioui ſtatuit, Acrone Ceninenſium duce interempto, & Feretrij nomen & templum: vt Liuius, Plutarchus. Dionyſ. Alicarn. in ſecundo, & alij tradunt. altera ſpolia opima Cor. Coſſus de Tolumnio rege Hetruſco tulit. tertia M. Marcellus ex Viridomaro Gallorum rege Ioui ſuſpēdit. de his Vergilius in ſexto Aeneid.

Tertiáque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Vbi Seruius poſt prædicta & hoc ſubiunxit: Poſſumus &, quod eſt melius, ſecundum legem Numæ hunc locum accipere, qui præcepit prima opima ſpolia Ioui Feretrio debere ſuſpendi, quod iam Romulus fecerat: ſecunda Marti, quod Coſſus fecit: tertia Quirino, quod fecit Marcellus. Quirinus autem eſt Mars, qui præeſt paci, & intra ciuitatem colitur. Nam belli Mars extra ciuitatem templum habuit. Ergo aut ſuſpendet patri, id eſt, Ioui: aut patri, id eſt, Quirino. Variè de hoc loco tractant commentatores, Numæ legis immemores, cuius facit mentionem Liuius. Libet hoc loco particulam Alicarnaſſei tibi ex ſecundo Hiſt. recitare, vt videas quàm exiguis initiis res Romana creuit. Poſt pompam

pam(inquit)triumphali, & ſacrificium. Romulus extructo templo in vertice Capitolini collis, Ioui, quem Feretrium Romani vocãt, nec magno ipſo (ibi enim ſeruatur adhuc veſtigium vetus, cùm minora quinum pedum latera habeat, maiora denum) Ceninenſium in eo regis ſua manu interfecti ſpolia conſecrauit: hunc autem Iouem Feretrium, cui arma Romulus conſecrauit, ſiue quis velit τροπαιοῦχον, ſiue vt quidam cenſent, συνδερίζειν: ſiue quia omnes excellit, omnémque in circuitu comprehendit naturam rerum, & motum, ὑπερφερέτην, non aberrabit à verò: & hæc quidem ille. Sed enim & Perſæ cœli circulum, hoc eſt τὸν κύκλον τοῦ οὐρανοῦ, Iouem vocabant, vt Herodotus ſcribit in primo; & Origenes in quinto contra Celſum. alij, cœli ambitum: Valla, cœli gyrum interpretatus eſt. Origenes: Putant, inquit, Perſæ Ioui ſacrificia facere, vbi celſiſſimam montis ſpeculam conſcenderint, cœli circulum Iouem nuncupando. Idem paulò pòſt: Perſæ igitur cœli ambitum omnem vocitant Iouem.

Latialis Iupiter cognominatus, cuius crebra apud ſcriptores mẽtio. Lucanus in primo,

Et reſidens celſa Latialis Iuppiter Alba.

Lactantius videtur dicere, Latialem Iouem cultum fuiſſe humano ſanguine: quod & Athanaſius. ita enim: Veteres, inquit, Romani Iouem, quem Latialem vocant, humanis hoſtiis colebant. Sed enim à Latialis Iouis ſacro Latinæ feriæ dictæ ſunt. Libet hac de re totam Dionyſij Alican. particulam ex libro quarto aſcribere, vt eſt à Lapo interpretata. Tarquinius, inquit, deſignare templum ſtatuit Romanis Latiniſque commune atq; Hernicis & Volſcis, eis quidem qui in ſocietatem ſcripti erant, vt conuenientes quotannis in deſignatum locum nundinarentur, vnáque veſcerentur, ac de communibus extis partem quiq; eorum caperent: gratè autem ſuſcipientibus rem omnibus, locum deſignauit, vbi conuentum facerent, in medio maximè gentium earum poſitum, montem celſum, qui Albanorum ſuperſtat vrbi, in quo nundinas quotannis agi, & inducias eſſe omnibus erga omnes lege ſtatuit, ſacrificiáque perfici communia Latiali Ioui: epulas idem quoque ſtatuens, quas exhibere oporteret ad ſacrificia vnamquãque vrbem, & quam partem vnamquanque accipere. quæ verò participes erant huius ſolennitatis & ſacrificij, vrbes fuêre tribus demptis quinquaginta. Has autem ſolennitates & ſacrificia Romani vſque ad hæc noſtra tempora perficiunt, Latinas ferias eas vocantes: ferúntque in eas hæ quæ participes ſunt ſacrorum vrbes, aliæ agnas, aliæ caſeos, aliæ lactis menſuram quandam, aliæ his ſimile aliquod molæ genus: vno autem tauro communiter ab omnibus immolato, ſtatutam partem vrbs quæque accipit. Sacrificant enim pro omnibus, principatúmque ſacrorum Romani habẽt. hactenus Dionyſ. qui & alibi de Latinis feriis meminit. Varro de Lingua latina. Similiter Latinæ ferię dies cõceptiuus, dictus à Latinis populis, quibus ex Albano monte ex ſacris carnẽ petere fuit ius cum Romanis, à quibus Latinis Latinæ dictæ. Fuit & Latiar, vt Macrobius ſcribit, Latinarũ ſolenne. Latiarem præterea Iouem alicubi legi. Feſtus in Oſcillo: Latinus rex, inquit, prælio quod ei fuit aduerſus Mezentium, Ceritum regem, nuſquam apparuit, iudicatúſque eſt Iupiter factus Latiaris. Porrò Propertius libro ſecundo Latium Iouem Capitolinum vocat, eo verſu:

Aſſueſcent Latio parta trophæa Ioui.

Stator Iupiter, quem Græci tum ὀρθώσιον dixêre, tum στήσιον. M. Cicero in oratione Priuſquàm in exilium iret: Téque, inquit, Iupiter Stator; quem verè huius imperij ſtatorem maiores noſtri nominauerunt, cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatij radice cum Victoria eſt collocatum, oro atque obſecro, ferte opem pariter Reipub. cunctæque ciuitati, meíſque fortunis. At verò Liuius in primo ab V. c. ex verbis Romuli, ſuis fugientibus: At tu Pater deûm hominúmque, hinc ſaltem arce hoſtes, deme terrorem Romanis, fugámque fœdam ſiſte: hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum ſit poſteris, tua præſenti ope ſeruatam Vrbem eſſe, voueo. Quibus verbis Liuius innuit, à ſiſtendo Statorem vocatum: D. tamen Hieronymus, Iouem Statorem ſtare dixit; non quòd ideo Statorem dictum putet, quod rectus ſtet: ſed quod Iupiter Tonans, vt annotauit Hermolaus Barb. ſic fingatur in antiquis ſignis: Stator verò, ſtans, tanquam erectus ad ferendum. D. Auguſtinus in tertio de Ciuit. Dei, à ſtando ſimiliter deriuauit. Hic enim, inquit, Romulus de ſuorum iam virtute deſperans, Iouem rogauit, vt ſtarent; atque ille hac occaſione nomen Statoris inuenit. Seneca in quarto de Beneficiis, cur Stator

appellaretur, altiorem cauſam attulit. ita enim ſcribit: Non quemadmodum hiſtorici tradiderunt, ex eo quòd poſt votum ſuſceptum acies Romanorum fugientium ſtetit: ſed quòd ſtant beneficio eius omnia, Stator, Stabilitórq; eſt. Non attinet hoc tibi loco referre, quantas turbas grammatici cum Valla faciant. Vidi ego aliquot nomiſmata vetuſta tum Antonini Pij, tum Gordiani, aliorúmque veterum, à tergo quorum erat imago nuda ſtans, dextrà haſta nitens, ſiniſtra fulmen habens, cum hac inſcriptione, IOVI STATORI. Illud præterea in x. ab v. c. apud Liuium legimus: M. Attilium Cos. cum aduerſus Samnites atrox bellum eſſet, manus ad cœlum tuliſſe, voce clara, ita vt exaudiretur, templum Ioui Statori vouiſſe, ſi côſtitiſſet à fuga Romana acies. Porrò quintô Calend. Quintilis feſtus dies Iouis Statoris à Romanis celebrabatur. Ouid. 6. Faſtorum,

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.
Tot reſtant de menſe dies, quot nomina Parcis.

Victruuius in tertio, cùm de Periptero æde agit, Statoris Iouis ædem eiuſmodi fuiſſe ſcribit in porticu Metelli. Varro libro octauo Rerum diuinarum, vt Macrobius in tertio Sat. citat, delubrum ait alios exiſtimare, in quo præter ædem ſit area, aſſumpta deûm cauſa, vt eſt in circo Flaminio Iouis Statoris.

Piſtor Iupiter à Romanis cultus, cuius ara in Capitolio fuit, vt in ſexto Faſtorum ſcribit Ouidius. Lactantius Firmianus lib. 1. quo tempore Galli Capitolium obſidebant, Ioui Piſtori ara poſita fuit, quod Romanos deus in quiete monuiſſet, vt ex omni frumẽto quod haberent, panem facerent, & in hoſtium caſtra iactarent: eóque facto, ſoluta eſt obſidio, deſperantibus Gallis inopia ſubigi poſſe Romanos. Meminit & Liuius, & Frontinus. Non confutanda futilis eorum opinio, qui Mariforium Romæ appellatum ſignum, Piſtoris Iouis eſſe putant: ne hac parua temporis vſura abutar, cùm & alij id iam fecerint. Verſus Ouidij de Ioue Piſtore hi ſunt:

Nomine quàm precio celebratior arce Tonantis,
Diſcant Piſtoris quid velit ara Iouis. Idem:
Poſſe fame vinci ſpes excidit, hoſte repulſo,
Candida Piſtori ponitur ara Ioui.

De Piſtio verò Ioue mox agemus.

Lapis, qui & ab aliquibus Lapideus Iupiter, apud Romanos ſanctiſſimum iuſiurandum: Gellius. M. Cicero in Fam. ad Trebatium in ſeptimo, Iouem Lapidem iurare. Apuleius de Deo Socr. Quid igitur iurabo, per Iouem Lapidem? Romano vetuſtiſſimo ritu. dictus verò videtur, vt nonnulli exiſtimant, ab ipſo lapide Ioue vocato, qui Saturno oblatus fuit ab Ope. nam & Euſebius in Chron. ait, In Creta regnauit Lapis. Lapidem Iouem interpretantur quidam, qui per tempora fuerit raptæ Proſerpinæ. vel certè dicitur à lapide ſilice, quẽ in ſanciendis fœderibus iuraturi tenebant, vt Feſtus docet, ea verba dicentes: Si ſciens fallam, me Dieſpiter ſalua vrbe arcéque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. Quidam antiquitatum ſtudioſi, hęc concepta verba ita caſtigant & efferunt: Si ſciens fallo, qui me deſpicit, ſalua vrbe arcéq;, is me eiiciat, vbi ego hunc lapidem. De hoc verò iuramento multa ſcribit Eraſmus in Prouerbiis, Iouem Lapidem iurare. Eſt & apud Pauſaniam Iouis illud cognomentum Laætæ, quaſi dicas lapidei Dei. Notiſſimum eſt enim, apud Græcos λᾶες καὶ λᾶας lapides & ſaxa vocari. vnde & populi fabuloſę à lapidibus Deucalionis & Pyrrhæ iactis dicti ſunt. Laatę verò Iouis & Neptuni ſigna poſita fuiſſe in Olympia, teſtis eſt Pauſanias in Eliacis lib. priore. Vir doctus Iouem & Neptunum plebeios interpretatus eſt. Videor operæprecium facturus, ſi iuſiurandum illud aſcripſero, quod primo fœdere inter Romanos & Carthaginenſes factum ſcribit Polybius in 3. Hiſt. quòd in tabulis æneis inſcriptum ædiles in Iouis Capitolini templo diligentiſſimè aſſeruandum poſuerunt. hoc ipſum eſt: Si rectè ac ſine dolo malo hoc fœdus atque hoc iuſiurandum facio, dei mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut ago, aut cogito, cęteris omnibus ſaluis, in propriis patriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis ſepulcris, ſolus ego peream, vt hic lapis è manibus meis decidet. Nec plura locutus, manu lapidem deiecit. hæc Polybius. Scribit T. Liuius lib. 1. tertiæ Decad. hunc iurandi modũ Carthaginenſibus fuiſſe. inducitur enim Hannibal agnum læua manu, dextra ſilicem lapidem retinens: Si falleret, Iouem cæteróſque precatus deos, ita ſe mactarent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet. & ſecundum pre-

cationem

cationem, caput pecudis ſaxo eliſit. Conſueuerunt quoque Athenienſes, vt Ariſtoteles in Repub. Athenienſ. & Philochorus prodiderunt, ad lapidem quendam iuramenta facere. Demoſthenes in oratione in Cononem, καὶ πρὸς λίθον ἄγοντες, καὶ ἐξομνύντες, id eſt, ad lapidem agentes, & eiurantes: quod idem obſeruat Harpocration. Colebatur & in fœderibus ſanciendis apud Græcos ὅρκιος Ζεὺς, à iuramento videlicet appellatus. Scribit Laërtius in Pythagora, ὅρκιον εἶναι τὸ δίκαιον, id eſt, iuſiurandum iuſtum eſſe, & propterea Iouem ὅρκιον nuncupari. idque aſpiratè pronunciat, contrà alij. Pauſanias in Eliacis auctor eſt, in Olympiæ βουλευτηρίῳ, id eſt, ſenatu, Iouis ſimulacrum fuiſſe, cognominari ὅρκιον, quod vtraque manu fulmen continebat, quaſi vlturus omnino fulmine, qui falleret iuramentum, & violaret: iuxta hoc ſimulacrum, qui ad certamen deſcendebant, corúmque parentes & fratres, ſuper immolati exta porci conceptis iurare ſolebant verbis, nihil ſe fraudis, nihil deceptionis ad certamen attuliſſe, aut ſecus quàm leges paterentur Olympiæ commiſiſſe. Heſychius ἐφόρκιον Δία, id eſt, Ephorcium Iouem, in Titanum ordine fuiſſe ſcribit. Porrò & hoc moris fuiſſe Græcis legimus in ſanciendis fœderibus, vt ferrum candens tenerent, & vt fœdus tam diu perduraret, deos precabantur, quandiu mydrus lateret (id enim ferro ignito ac candenti nomen) ſtatímque in mare mydrum præcipitabant. moris huius mentio apud Sophoclem, & Callimachum, & grammaticos.

Piſtius Iupiter dictus, vt docet Dion. Alicarn. lib. 4. quem (vt ait) Romani Sanctum dicebant: ad quem Tarquinium Romanorum regem iuramẽtum feciſſe poſt deuictos Gabios, idem auctor eſt Dionyſ. qui & in ſecundo de Curibus Sabinorum vrbe agens, Sangum ait à quibuſdam Piſtium vocari, vt in Sanco & Sango dictũ. Hunc eundem ferè crediderim, quem in nono, idem auctor Fidei ſponſorem appellauit. Latinum codicem citaui, cum Græci copia non ſit. Ita enim Lapus interpretatus eſt: In vrbe autem templũ Iouis Fidei ſponſoris Sp. Poſthumius Coſ. alter nonis Iunijs in Capitolino colle dedicauit, extructum ab ipſo rege vltimo Tarquinio, nec per illum legitima apud Romanos potitum conſecratione. hæc Dionyſius, quæ nos etiã in Faſtis retulimus. Sanè ego aliquando exiſtimaui, Piſtium Græcè dictũ pro deo Fidio latinè, cùm Sanctus & Fidius, Ouidio teſte, ſint iidem. nam vt πίστις Græcè fides, ita πίστιος καὶ πίστιν Fidius latinè interpretari commodè poſſumus, præſertim id etiam ſyllaba comprobante. ſi enim Fidius pro filio diceretur, contumax ſyllaba repugnaret, quæ longa eſſet: & tamen in Fidio, vt in Fide corripitur. vt in illo Naſonis in Faſtis:

> Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem.

Hæc quidẽ noſtra coniectura eſt, quam tibi, non vt rata ſit, cõtulerim, multis præcipuè reclamãtibus. Adhæc & in antiquitatibus Romanis Fidij ſimulacrũ ita effictũ aliquandò conſpeximus. marmor erat in feneſtræ modũ formatũ, in quo tres imagines effictæ fuerãt. Dextra quidã virilis, habitu pacifico: ſiniſtra verò muliebris erat, eodẽ habitu, coronã in capite ex lauro geſtãs. quæ dextrã dextræ iungebat, cum priore imagine, in medio harum duarũ, ingenui pueruli effigies cernebatur, cuius ſupra caput hæc duo verba legebantur; FIDII SIMVLACRVM: apud imaginẽ dextrã virilem, HONOR: in ſiniſtra imagine muliebri, VERITAS legebatur. Sed & Græci Epheſtiũ Iouẽ coluẽre, cuius mẽtio eſt apud Sophoclẽ in Aiace Maſtigophoro, id eſt, flagellifero, quẽ cohabitantẽ & domeſticũ interpretãtur, qui Scholia in ipſum poëtam ſcripſerũt. & item apud Lucianũ in Timone. ἐφέστιος enim inter multa ſignificata & eũ deſignat, qui domi [illegible] rogat, hoc eſt, ὁ ἱκέτης. Citat Stephanus Demoſthenẽ in nono Bithyniacõn, [illegible]. Sic enim ibi, inquit, Venus vocatur in Artac[illegible] eadẽ fermè origine [illegible] (ὃς ab hoſpibus cultus fuit, vt Heſychius eſt teſtis, quaſi procurator & domus dominus & famulus) Coluerunt & Græci Philiũ, φίλιον Iouem, cuius frequẽs admodum mẽtio ſcriptoribus, Platoni, Apuleio, Luciano, aliis, quidã amicitiæ præſidem, alij amicabilẽ interpretati ſunt. Hunc Diodorus Sinopenſis paraſiticam artem inueniſſe ridens dixit. Sodalitatis quoque deum Iouem venerati ſunt antiqui, quem [illegible] vt alij & [illegible] ſcribunt; ἑταιρεῖον appellabant, de quo & Athenæus & Heſychius, qui ipſum ait in Creta inprimis cultum fuiſſe. Theophilus verò Hetærium Iouem ideo appellatum ſcribit, quòd mortalibus iuuans [illegible] ſit, vel propter vtilitatem quæ ex ipſo prouenire putabatur. eius etiam meminit Arati interpres. Iaſoni præterea Hetærio Iaſonem legimus Hetæridia, vel Hetæria celebritatem inſtituiſſe in Magneſia, quam etiam poſtea Macedonum reges diu continuarũt. hinc patet eos falli, qui & Iouem

Hetæridion nuncuparunt. Sanè Hotodotus in primo Hiſtoriarum, Iouē ξένιον, & ἑταιρήιον ſimul commemorat, cùm Crœſus intellexit Adraſtum hoſpitem filium ſuum interemiſſe incautè venando. quo loco ξένιον Valla interpretatur hoſpitalem, & ἑταιρήιον familiarem.

Aliterius etiam Iupiter vocatus fuit, & Ceres Aliteria, quòd in publica fame ſeruaſſent molitores, ne farina diriperetur: quod in Ariſtophane notant grammatici. Sed qui propriè dicantur Aliterij (nam varia legimus ſignificata) lege Plutarch. de Curioſitate, id eſt περὶ πολυπραγμοσύνης, & item eiuſdem Problemata, Iulium Pollucem, ſed & Eraſmi prouerbia.

Dieſpiter Iupiter: Varro de Lingua lat. Nam olim Diouis & Dieſpiter dictus, id eſt diei pater: à quo dei dicti, qui inde dius, & diuus: vnde ſub dio, diuo, Dius Fidius. Macrob. verò Sat. primo: Cretenſes, inquit, Δία τὴν ἡμέραν, id eſt Iouem diem vocant. Ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant, vt diei patrē. Gellius quoq; quòd diei & lucis pater ſit. alij Διὸς, ἢ Διὸς pater dictum putant. D. autem Auguſtinus in quarto: Dieſpiter, ait, qui partū perducit ad diem. Horatius libro Carm. Nanque Dieſpiter, Igni coruſco nubila diuidens. Idem alibi, Sæpe Dieſpiter neglectus inceſto addidit integrum. meminit & Feſtus, vt modò in Lapi de Ioue diximus. Neſcio vnde in mentem Lactantio venerit, libro primo vt ſcriberet: Pluton latinè eſt Dieſpiter, alij Orcum dicunt. niſi fortè ſecutus hæc Varronis verba: Idem, inquit, hic Dieſpiter infimus, qui eſt coniunctus terræ, vbi omnia oriuntur, vbi oboriuntur, quorum quod finis ortus, &c. Lactantium in hoc Iſidorus ſecutus eſt.

Lucetius Iupiter. Seruius Honoratus in nono in Verg. comment. Lucetius, inquit, lingua Oſca Iupiter dictus à luce, quam præſtare hominibus dicitur. ipſe eſt enim noſtra lingua Dieſpiter. Gellius verò libro quinto: Lucetius, inquit, dictus Iupiter, quòd nos die & luce quaſi vita ipſa afficeret, & iuuaret. Lucetium autem Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat. Macrob. lib. Sat. Nam cùm Iouē accipiamus lucis autorem, vnde & Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes Δία τὴν ἡμέραν, id eſt Iouem diem, (ſic enim legendum potius, quàm Δία τὸν ἥμερον, id eſt Iouem manſuetum: vel φωσφόρον, vt alij, id eſt, luciferum: nihil enim conuenit cum Lucetio & Dieſpitre) Lucetium inquit Feſtus, Iouem appellabant, quòd eum lucis eſſe cauſam credebant. Lepreatæ etiam Iouem Leucæum coluêre, & apud ſe eius templum, vt Pauſan. in Eliac. tradit. hoc eſt, γενέσθαι δὲ οἱ Λεπρεᾶται σφίσιν ἔλεγον ἐν τῇ πόλει Λευκαίου Διὸς ναόν. Sed & Heraclitus philoſophus Aethrium Iouem appellauit, à ſplendore & luce, vt Strabo notat in primo: vbi Guarinus, eius hæc verba, καὶ τοῦ ἄρκτου ὅρος αἰθρίου Διός, ita interpretatus eſt, Et pro vrſa ſereni Iouis terminus. Dictus ab æthra æthrius, vt ab æthere ætherius, & æthereus.

Pluuius Iupiter à noſtris vocatur. Tibullus: Arida nec pluuio ſupplicat herba Ioui. à Græcis ὄμβριος Ζεὺς dictus, cuius in primis meminit Pauſanias, & Phurnutus, & Pindari comment. Iouis Pluuij ſimulacrum Athenienſes venerabantur, & arā, quæ in monte Hymettio poſita fuerat: vnde cùm opus fuerat, ab Ioue pluuiā comprecabantur. & propterea Iupiter ipſe Hymettius cognominatus, vt alibi oſtendam. Sed in monte Parnete Iupiter Ombrius cultus fuit, qui & ἀπήμιος, id eſt innoxius: item ὑέτιος, id eſt pluuius, vel pluuialis, ab eadem cauſa cognominatus fuit. meminit & Phurnutus. Et ὕης quoq;, vt Heſychius notat, dictus eſt. Tertullianus hæc ſacra Aquilicia vocat, in Apolog. Aquilicia, inquit, Ioui immolatis. & in tertio aduerſus Marcionem, Aquilicem vocat, qui aquam ipſam elicit. Indi quoque & ipſi eadem cauſa Iouem Pluuium colebant, vt Strab. lib. 15. docet.

Elicius Iupiter, ab eliciēdo dictus, vt Varro ait: cuius ara in Auētino fuit. Ouid. iij. Faſt.

Eliciunt cœlo te Iuppiter, vnde minores,
Nunc quoque te celebrant, Eliciúmque vocant.

Et Plinius libro ſecundo, vbi de fulminibus euocandis agit: Elicium quoque, inquit, Iouem accepimus. Ridendâ certè legitur ex ſecundo hiſtoriarum Antiatis fabula, quo pacto artem Iouis eliciendi edoctus, Numa fuerit, quæ lectione digna videtur. Numā, inquit, illum regem cùm procurandi fulminis ſcientiam nō haberet eſſétque illi cupido noſcendi, Aegeriæ monitu caſtos duodecim iuuenes apud aquam celaſſe cum vinculis, vt cùm Faunus & Martius Picus ad id locorum veniſſent hauſtum (nam illis aquandi ſolenne iter huc fuit) inuaderent, conſtringerent, colligarent. Sed quo res fieri expeditius poſſet regem pocula non parui numeri vino mulſóque cōpleſſe, circáque acceſſus fontis inſidioſam venturis oppoſuiſſe fallaciam: illos more de ſolito bibendi appetitione correptos, ad hoſpitia nota veniſſe. Sed cum liquoribus odoratis offendiſſent fragrantia pocula,

vetuſt

vetuſtioribus antepoſuiſſe res nouas, inuaſiſſe auiditer, dulcedine potionis captos hauſiſſe plus nimio, obdormiuiſſe, factos graues: tum bis ſenos incubuiſſe ſopitis, iniecisse madidatis vincla, expergitóſque illos ſtatim perdocuiſſe regem, quibus ad terras modis Iupiter poſſet ſacrificiis elici. & accepta regem ſcientia, rem in Auentino feciſſe diuinam, elexiſſe ad terras Iouem, ab eóque quæſiſſe ritum procurationis. Iouem diu cunctatum: Expiabis, dixiſſe, capite fulgurita. regem reſpondiſſe, Cæpitio? Iouem rurſus Humano: retuliſſe regem, Sed capillo? Deum contrà, animali. ſubiecisse Pompilium, piſcis. Tunc ambiguis Iouem propoſitionibus captum, extuliſſe hanc vocem: Decepiſti me, Numa: nam ego humanis capitibus procurari conſtitueram fulgurita, Numa capillo cæpitio: quoniam me tamen tua circumuenit aſtutia, quem voluiſti habeto morem, & his rebus quas pactus es, procurationem ſemper ſuſcipies fulguritorum. Hactenus Arnobius in quinto, ex Antiate. T. Liuius lib. ab V. C. primo, cùm pontificem à Numa Martium, M. F. lectum ſcripſiſſet, vt ipſe edoceret ſacra & cæremonias, tum ſubdit: Quæque prodigia fulminibus alióue quoquis modo miſſa ſuſciperentur atque curarentur, ad ea elicienda ex mentibus diuinis, Ioui Elicio aram in Auentino dicauit. Sanè quoniam Liuius prodigia ſcribit à pontifice curari, vt expiarentur, & prodigialem Iouem legimus apud Plautum: Sed mulier, inquit, poſtquàm experrecta eſt, Prodigiali Ioui mola ſalſa aut thure comprecatam oportuit: quidam κατεβάτην interpretati ſunt, vt etiam Apollo, eadem ratione. alibi verò de Catabate Ioue actum eſt. Sanè Plutarchus Elicium Iouem videtur à Græca voce ἵλεω, id eſt, propitio, deducere: ipſum in Numæ vita legito. Legimus & apud Heſychium, in Cypro ἐλάτιον Iouem cultum.

Vimineus Iupiter, M. Varro, à quo Viminalis collis Romæ nuncupatus, inter Exquilias. Sic autem Vimineus Iupiter appellatus, quod eius aræ in colle eſſent, vbi vimina multa nata eſſent. in hoc colle Fagutal ſacrũ fieri ab antiquis, alicubi me legiſſe recordor. Fagutal verò à fago nuncupatum: vnde etiam Iouis Fagutalis, quòd ibi eius ſacellum eſſet. Idẽ Varro. Plin. lib. 16. capite 10. Fagutali, inquit, Ioui etiam nunc eſt, vbi lucus Fageus fuit. Feſtus: Fagutal, inquit, ſacellum Iouis, in quo fuit fagus arbor, quæ Ioui ſacra habebatur. P. quoque Victor in hac eadem regione, hoc eſt quinta, Iouis Viminei aram commemorat, propè Mineruam Medicam.

Veiouis, qui & Veiupiter dicebatur, & Vedius à Gellio, & Martiano, à ve particula, quæ in compoſitione nunc minuit, aliàs auget: vt vehemens, veſtibulum: quaſi paruus Iupiter nuncupatus. vel quòd nocendi vim habere crederetur, vt Gellius libro quinto docet. quidem Veiouem Apollinem eſſe crediderunt: Martianus Plutonem putauit. Ouid. in Faſt. Iouem paruum, ſine fulmine. Veiouis ſimulacrum in æde fuit, quæ ſita erat inter arcem & Capitolium. Sagittas tenebat, quæ videlicet paratæ viderentur ad nocendum: quapropter (vt dixi) plerique Apollinem eſſe tradiderunt, illíque immolabatur ritu humano capra, eiúſque animalis figmentum iuxta ſimulacrum ſtabat, vt Gellius teſtatur. Caput Veioui cornutum ſcribit Alexander.

Maius Iupiter à Thuſculanis cultus, vt Macrobius ſcribit, à magnitudine & maieſtate ſic appellatus.

Inuẽtor Iupiter cognominatus & cultus à Romanis, cuius ara fuiſſe dicitur prope portam trigeminem: ab Hercule verò inſtituta, inuentis bobus. in hac iuuencus immolabatur adultus. Eidem & in nuptiis ſacra fiebant: auctores, Dionyſ. in primo hiſt. Plut. Liuius, Suet. Lactantius.

Arbitrator Iupiter etiam Romæ cultus: cuius pentapylon: hoc eſt quinque columnarum porticum vel potius quinque portarum, niſi pentaſtylon fortè legeretur, in Palatina regione fuiſſe ait P. Victor, in libello, quem de Vrbis Romæ regionibus ſcriptum reliquit. niſi mentitur inſcriptio, vt nonnulli aſſerunt.

Prædator Iupiter cognominatus, non quòd præeſſet prædatoribus, ſed quòd ei è præda aliquid deberetur. huius ſic Seruius grammaticus meminit in tertio Aeneid. comment. Romanis, inquit, moris fuit, vt bella geſturi, de parte prædæ aliquid numinibus pollicerentur: adeò vt Romæ fuerit vnum templum Iouis prædatoris, non quod prædæ præeſt, ſed quod ei aliquid ex præda debeatur. Ad quod reſpexiſſe videtur Vergilius, cùm ait,

——Ipſúmque vocamus
In prædam, partémque, Iouem.

Adultus Iupiter cognominatus, vt etiã Iuno adulta. Nam præcipuè in cõnubiis deos quinque inuocabãt, Venerem, Suadelam, Dianam, & hos duos, Iouem Adultum & Adultam Iunonem. Plutarch. in Probl. ſed Græcè, τέλειος ζεύς, καὶ ἥρα τελεία legitur, de quibus ſuis locis locupletius agemus. Hos quidam, Perfectorem & Perfectricem interpretati ſunt.

Opitulus Iupiter, & Opitulator dictus, ait Feſtus, quaſi opis lator: vel (vt ait Auguſtinus) quod opem indigentibus ferret. Appellatus præterea Impulſor, Stabilitor, Centumpeda, Supinalis, Tigillus, Alumnus, vel potius Almus & Ruminus: quod haberet impellendi, ſtabiliendi, reſupinandi poteſtatem: & vt ſcribit Diuus Auguſtinus libro 7. Centumpeda cognominatus à ſtabilitate. nam eo firmius res conſiſtere dicuntur, quo pluribus nituntur pedibus. Tigillus autem dictus, quod mundum continere exiſtimaretur, & ſuſtinere. Almus vel Alumnus, quod aleret omnia. Ruminus, quod ruma, id eſt mamma aleret animalia: & cætera, quæ eodem libro executus eſt idem Auguſtinus, irridens gentilium ineptias. Sanè quod Tigillum Iouem vocatum tradunt, fulcrũ ac ſuſtentaculum totius machinæ ſignificare videntur: vt illud eſt Orphei, quod ex Orpheo Apuleius conuertit, à principio à me recitatum, Iupiter eſt fundamen humi, & reliqua.

Dapalis Iupiter, à Latinis vocatus. dictus verò videtur, quod ei ſacra dapali epulo fierent. Sicuti enim dicimus cœnam dapalem, Marcello teſte, quæ amplis dapibus plena eſt: ita & Iouem dapalem appellatũ exiſtimamus. M. Cato in libro de Re ruſtica. Dapem, inquit, hoc modo fieri oportet, Ioui Dapali culignam vini quantamuis polluceto: eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient. cùm pollucere oportebit, ſic facies: Iupiter Dapalis, quod tibi fieri oportet in domo familiáque mea, culignam vini dapi eius rei ergò. Idem paulò pòſt, Iupiter Dapalis macte iſtace dape. εἰλαπιναστὴς etiam ζεὺς colebatur à Græcis, hoc eſt, vt arbitraru meo interpreter, conuiualis, vel dapalis Iupiter. εἰλαπίνη enim magnificum & ſplendidum conuiuij apparatum ſignificat, vt eſt apud Athenæum, Euſtathium, alios.

Vltor Iupiter à Romanis cultus, vt etiam Mars vltor, quòd ſceleratorum impia facta vlciſcerentur. Plinius libro 36. cap. 15. Pantheon, inquit, Ioui Vltori ab Agrippa factum. Hoc idem & nomiſmata quædam, ſi rectè remetior, ſignificant: quorum in præſens nulla eſt mihi copia.

Iam pleraque Iouis nomina & cognomina, Latina & Romana, pro virili mea ſum excutus. nunc ad penè innumerabilem Græcorũ ſyluam, & barbarorum nonnullorum me conuertam, meum interim ſeruans inſtitutũ, vt quandocunque contigerit, Latinis peregrina conferam: vt ſi qui noſtra fortè legerint, ſaltẽ id ferãt vtilitatis, ne longus ſit eis quærendi labor, omniáque vt expoſita & collecta in manibus habere videãtur. Nomen igitur Iouis, vt ab hoc ſuperſtitioſè exordiar, à Græcis pluſquàm decem monoſyllabis efferri obſeruamus, ζεὺς, ζὴν, δεὺς, δδεὺς, ζὰν, ζὰς, ζὲς, δὶς, δὴν, δὰν, & δζεὺς Aeolicè.

Et ζεὺς quidem, vt Phurnutus ait, propterea dictus, quòd cauſa ſit τοῦ ζῶσι τὸ ζῆν, id eſt, viuendi viuentibus. alij παρὰ τὸ ζέειν, hoc eſt feruere, quod Iouem ſupremum æthera putarent. ſcribit Lactantius: ζεὺς ſiue ζὴν Iupiter appellatus eſt, non (vt iſti putant) à feruore cœleſtis ignis, vel quod vitæ ſit dator, vel quod animantibus inſpiret animas, & cætera: ſed quod primus ex liberis Saturni maribus vixerit. Δεὺς verò, ἀπὸ τοῦ δεύειν, hoc eſt ab irrigãdo deducitur, quod ſcilicet (vt ait Phurnutus) terrã irriget, aut vitalem humorẽ mortalibus contribuat. vnde Verg. ait, Coniugis in lætæ gremium deſcendere: pro pluuia videlicet.

Dictæus Iupiter vocatus à Dicto, vel Dicte mõte Cretæ. vtroque enim modo dicitur, & promõtorium eſt quod vergit in Lybycũ pelagus. Fuit & Dictæũ ſpelæum dicti montis, quod genere neutro etiam prolatũ legimus. Aratus, Δίκτῳ ἐν εὐώδει: id eſt, In Dicto odorifero. ſuper quæ verba Theon, ſi Theon eſt: Dicton, ait, promontoriũ eſt Cretæ, Idæ mõti proximum, vbi lucus erat Iouis Alyſij, cuius & alibi memini. Sanè Zenodotus, Δίκτῳ apud Aratum pro dictamo intelligit: & ideò εὐώδει, id eſt odorifero. Dicton verò quidã dictũ interpretãtur, à Δία καὶ τίκτω, quòd ibi natus eſt Iupiter. Agathocles verò genere fœminæ Dictæũ montẽ putauit. Alij Δίκτυν inſulã eſſe aiunt, à piſcatoribus deriuatã δικτύων: vbi imberbe Iouis ſimulacrũ fuit, quod Dictæũ dicebatur. Strabo quidem in decimo, de Creta agens: In hoc, inquit, tractu Dictæi Iouis templũ, nam Dictæ proxima eſt, nõ montis Idæi vicina, vt ait Aratus: nã Dicte ab Ida ad orientẽ ſolẽ ſtadijs mille abeſt. Seruius autẽ lib. 3. Aeneid. Dictæus, inquit, mõs Cretæ eſt, dictus à Dicte nympha, quæ ibi colebatur, in quo mõte dicitur

citur altus Iupiter: vt Dictæo cœli regem pauere ſub antro. & in Georg. ſecundo: Ante etiam ſceptrum Dictæi regis. quo etiam loco idem Seruius replicat.

Idæum Iouem quidam ab Ida Phrygiæ, alij ab Ida Cretæ cognominatum credidère, vbi Iouis incunabula & ſepulcrum: de quo Martial.

Iuppiter Idæi riſit mendacia buſti. Et Statius,
Mentitáque manes Creta tuos.

Et Callimachus in hymno ad Iouem:

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσί φασι γενέσθαι. hoc eſt,
Iuppiter, Idæis genitum te in montibus aiunt.

Sed quæ de ara ipſius Iouis Idæi, apud Celænen Phrygiæ oppidum à Mida rege conſtructa, vt ex Calliſthene lib. ſecundo Metamorph. Plutarch. recitat, paucis vt potero adſcribam: Cùm inquit, χάσμα, id eſt, vorago apud Celænen plures tum domos, tum mortales abſorpſiſſet, Midas oraculo monitus, precioſa quæque in eo nihil proficiens coniecit. Anchurus verò eius regis filius, patre & vxore Timothea ſalutatis, nihil precioſius anima cognoſcens, cum equo in eam voraginem ſe coniecit: quo facto, in priorem faciem terra reuerſa eſt. Tum rex Midas eodem loco Iouis Idæi aram conſtruxit: quo loco lapis gignitur, qui ad præſtitutam diem aureus videtur. Hæc verò meis verbis potius, quàm interpretis, tibi expoſui. hanc eandem hiſtoriam poſt Plutarch. repetit Ioan. Stobæus in oratione περὶ φρονήσεως, id eſt, de prudentia: niſi quòd non Anchurum, ſed Aegiſteum Midæ filium vocat, nec lapidis mentionem facit.

Aegiuchus, Græce αἰγίοχος Ζεύς, ἢ αἰγίοχος, frequens apud Græcos cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici, inquit, Iouis quid aliud, quàm quo modo ſit aut ſubtractus patri, aut nutritus, oſtendunt: Capella enim Amaltheæ nymphæ, quæ vberibus ſuis aluit infantem, de qua Germanicus Cæſar in Arateo carmine ſic ait,

——Illa putatur
Nutrix eſſe Iouis, ſi verè Iuppiter infans,
Vbera Cretææ mulſit fidiſſima capræ,
Sidere quæ claro gratum teſtatur alumnum.

Huius capellæ corio vſum eſſe pro ſcuto Iouem, contra Titanas dimicantem, Muſæus auctor eſt: vnde à poëtis Aegiochus nominatur. Hactenus ex Lactantio. Hyginius verò: Euhemerus, inquit, Aegam quandam fuiſſe Panos vxorem, eam compreſſam à Ioue pepeTiſſe, quem viri ſui Panos diceret filium. Itaque puerum Aegipana, Iouem verò Aegiochũ dictum, &c. Pindarus in Nem. νῦν δ' ἐπ' αἰγιόχῳ Διῒ κάλλιστα... Scribunt Græci grammatici, quòd poſt Iouis natiuitatem, ipſe ſit in Creta à Capra inuentus, quæ illi τὴν ὀχήν, id eſt, nutrimentum exhibuit, poſtquàm occultatus fuiſſet, ne eum Saturnus pater voraret, cuius capræ cornu ſit Amaltheæ datum. Vel Iupiter Aegiochus appellatus eſt, quod ægida haberet, hoc eſt capellæ pellem, quæ illum ablactaſſet. eóq; modo Aegiochus dictus eſt, quaſi αἰγίδοχος, id eſt, ægida habens, δ litera ablata. Aegis verò quæ ſit, cùm Græcis, tum Latinis notius eſt, quàm quod vt hic pluribus recitemus, neceſſe ſit. Effingebatur verò ex materia precioſa, ad capræ vel ouinæ pellis ſimilitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocration, ægidas eſſe volunt nexus & plicaturas è coronis, & retia coronis implicata. atque hinc ſunt qui nomen deductum eſſe opinentur. Sed coniecturis his miſſis, vnum illud addam, quod magis veriſimile videtur: non à capra videlicet, neque à coronæ nexu; Iouem Aegiuchum nuncupatum, ſed à ventorum & turbinum conuerſionibus, quas ipſe Iupiter commoueat, Græcè αἰγίδας, & καταιγίδας appellatas: vt ex iis patet qui Meteora ſcribunt, & interpretantur. Sed enim Phurnutus ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν Aegiuchum dictum ait, quod ſcilicet impetu feratur. Meminit & Aegiochij Iouis Orpheus, & Nicander in Theriacis,

Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο. id eſt,
Muſæ cœleſtes natæ Iouis Aegiochij.

Sed ſatis ſupérque de hoc.

Milichius, μειλίχιος Ζεύς, id eſt, iucũdus Iupiter, vt Domitius interpretatur, alij mitem Iouem dicunt, cùm apud cæteras Græciæ ciuitates, tum apud Athenienſes colebatur, in cuius celebritate extra vrbem in totius populi conuentu victimas non veras Athenienſes immolabant, ſed commodè & pro tempore aſſimilatas & fictas, vt in primo Hiſt. Thucydides

dides ſcribit. Vidi tamen vetuſtum codicem qui ſic habet, ἐν ᾗ πανδημεὶ θύουσι πολλοὶ οὐχ ἱερεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ θύματα ἐπιχώρια. hoc eſt, in quo totius populi celebritate multi ſacrificant non victimas modò, ſed & ſacrificia, vel ludibria indigena. quod cùm Cylon olympionica Athenienſis malè ex oraculo intellexiſſet, voto fruſtratus eſt. Eſt & apud Pauſan. in Corinth. Iouem Milichium & Dianam Patroam nulla fabrefactos arte fuiſſe. nam Milichius Iupiter pyramide, Diana columna effícta fuerat. Fuit & apud Argiuos Διὸς μειλιχίου ſimulacrum, Polycleti, vt idem tradit Pauſan. opus: qui & alibi Milichij Iouis templum commemorat, vbi Theſeus à morte latronum Sinis & aliorũ, à Phytali nepotibus luſtratus ac expiatus fuit. De Milichio Ioue & Leon philoſophus libro primo Epigram. μὴ ἢ νοίσω, Ζηνὸς μειλιχίοιο λεχέων θρόνον ἀνέρος ἄτην. id eſt, Ne quidem intelligam Iouis Milichij ſortitus ſolium, hominis perniciem. meminit & Phurnutus, & interpretatur. Porrò etiam legimus apud Myoneam vrbem, non procul à Naupacto ſitam, lucum & aram fuiſſe in montis vertice θεῶν μειλιχίων, quibus nocturna ſacra fiebant, & antequàm ſol exoriretur, omnes ſacrificij carnes abſumebantur.

Sthenius σθένιος ζεὺς, hoc eſt, potens & robuſtus Iupiter apud Argiuos cognominatus eſt, vt in Muſica Plut. ſcribit. nam cùm apud Argiuos Sthenia celebritas tibiis celebraretur, & certamen perageretur, quòd in Danaum priſcum illum referebatur, mox in Διὸς σθενίου honorem mutatum fuit. meminit & Pauſan. in ſecundo, hoc eſt, in Corinthiacis.

Φράτριος ζεὺς, hoc eſt, tribulis, vel contribulis Iupiter. huius dies celebris erat ſecunda Apaturiorum, quæ ab effluxu cruoris hoſtiarum ἀνάῤῥυσις vocabatur, qua de re in Apaturiis rem totam explicabimus. φρατρίαν καὶ πάτριον Δία eundem facit Phauorinus. Plato diuerſum in Euthyphrone: Iupiter, inquit, Patrous nobis non vocatur. Herceus tamen & Phratrius dictus eſt, & Minerua Phratria.

Alyſius Iupiter cultus in dicto promontorio Cretæ, vbi lucus & templum habuit celebre: Græcus Arati commentator. dictus παρὰ τὸ παρακείμενον ἐκεῖ ὄρος ἄλυσις. Sed & Dictæus Iupiter cognominatus ab eodem monte. vt alibi docui. dictus eſt etiam Iupiter ἀλεξήτωρ, hoc eſt malorum depulſor. Sophocles in Oedipo Epicolono, ζεῦ ἀλεξῆτορ τίς ποθ᾽ ὁ πρέσβυς. id eſt, Iupiter malorum depulſor, quíſnam hic ſenex?

Μοιραγέτης ζεὺς, hoc eſt Iupiter Parcarum dux: colebatur enim vnà cum Parcis. vel ideo dictus quòd mortalium Parcas & fata regat. Cultus verò in primis in Olympia, & apud Arcades & Phocenſes. Meminit Pauſ. in Arcad. & Phocaic. vbi duas tantùm Parcas fuiſſe tradit, tertiúmque Iouem ipſum earum ducem, hoc eſt Mœrageten.

Aegyptius, & Nilus Iupiter vocatus fuit, vt in Græcis commentariis legimus. Parmenes citatur his verbis, αἰγύπτιε ζεῦ νεῖλε. & Pindarus, νειλῶο πρὸς τὸν τέμενος κρονίδα, id eſt, Nili ad templum Saturnij. Sed quare Nilus dictus, & aliis etiam pluribus nominibus, Zezes Iſaacius apud Lycophronem oſtendit, & Diodorus Siculus, & apud Pindarum interpretes: ne plura hoc loco congeram, quæ à Pico referuntur in Hymnorum ſuorum commentariis.

Tarſos Iupiter appellatus apud antiquos, vt eſt apud Euſtathium in Commentariis Dionyſij Afri: qui tamen & in hoc citat Eratoſthenem, à quo vrbi Ciliciæ celebri nomen Terſos, & mox Tarſus impoſitum, eo enim loci in primis colebatur. Duorum hæc inter alios patria inſigniũ Pauli ſcilicet Apoſtoli, & Hermogenis rhetoris. Multa de Tarſo traduntur, quæ vt referam, noſtri non eſt inſtituti.

πλούσιος ζεὺς, id eſt Pluſius & diues Iupiter, hoc cognomine colebatur à Græcis, cuius templum legimus fuiſſe apud Lacedæmonios, vt auctor eſt Pauſanias.

ὑπερδέξιος ζεὺς, Hyperdexius Iupiter, & Hyperdexia Minerua: dicti ſunt, vt Stephanus tradit, à regiuncula Leſbi: & ita Hyperdexion dicimus, vt Byzantion.

Hecatombæus Iupiter in Gortyna, vt Heſychius ait, appellatus & à Caribus & Cretenſibus. Sunt qui putent primum Græcorũ menſem Hecatombeona vocatum ab Ioue, vt docuimus in lib. de Annis & menſibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Athenienſibus, quin Arpocration, aliíque libentius menſem ipſum Apollini attribuunt.

Ηλαῖος ζεὺς, hoc eſt Eleus Iupiter, teſte Stephano, licet in vulgatis codicib. ſcribatur ἀλαῖος, vbi de Eli ciuitate agit. nam Doricè η in α vertitur. Sic & Pindarus in quodam Iſthm. ζηνὸς ἀλαίου, pro ἠλείου, vt etiam notat Græcus interpres. Dicitur & ἠλεῖος interdum, & cum afflatu ἡλεῖος, in eiſdem commentariis Pindaricis. Latini ferè omnes Elæus cũ diphthongo

ſcribere

ſcribere conſueuerunt:quàm rectè,neſcio.Propertius in tertio,

Nec Iouis Elæi cœlum imitata domus.

Statius:Atticus Elæi ſenior Iouis. Elæus ergo Iupiter, qui & Olympius vocabatur, oraculo prius,mox ludis publicis celebratiſſimus fuit in agro Piſano apud Elin: vnde illi nomen.cuius templum refertiſſimum donariis fuit. ibi enim ſolidum ex auro ipſius Iouis ſimulacrum,& Phidiæ eburnea ſtatua,incredibilis magnitudinis. Plin. Strabo,alij. Colebatur & in Cypro Elæus Iupiter, vt auctor eſt Heſychius: qui & illud tradit, quod etiam à Thebanis ἤλειος ζεὺς, id eſt,Elicus Iupiter colebatur. nunc verò de Olympio agendum.

Olympius Iupiter,vt Stephanus ſcribit,celebrabatur in Olympia, quæ prius dicebatur Piſa,vnde & certamen Olympicum vocatum eſt. Olympiorum verò quis inſtitutor fuerit, variæ ſunt ſententiæ.quæ magis recepta,in Herculem refertur:qua de re in commentariis in Pindari Olympia copioſe agitur, & ab Iſaacio in Lycophronem. Sed de Olympio Ioue Pauſ.in Attica,& in Eliacis. Pomponius verò Mela lib. ſecundo: In Achaia, inquit, quondam Piſæ Oenomai,Elis, & numen delubrúmque Olympij Iouis, certamine gymnico,& ſingulari ſanctitate,ipſo quidem tamen ſimulacro,quod Phidiæ opus eſt, maximè nobile. Plin. de Ioue Phidiæ Olympio, quem nemo(inquit) æmulatur, propter ſcilicet excellentiam.& alibi,hoc eſt lib. XXXVI: Phidiam,inquit,clariſſimum eſſe per omnes gentes, quæ Iouis Olympij famam intelligunt,nemo dubitat. Fuerunt qui Olympium Iouem à monte dictum putarunt. Diod. Siculus in quarto,eum cognominatum prodit, ab Olympo præfecto,qui Iouem erudiuit. Hinc & Latini Olympum aliquando pro Ioue ceperunt. Vergilius: Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Et Næuius, à quo deſumpſit Vergilius:Panditur interea domus altitonantis Olympi:quod Cæcilius Minutianus obſeruauit. Sed enim de Ioue Olympio omnia plena.nam nō modò poëtæ,ſed & cæteri ſcriptores, vt Victruuius, vt Strabo, vt Val. Max. Sed illud hoc loco te ignorare nolo, & alibi locorum Olympium Iouem cultum fuiſſe,& templa habuiſſe.nam T. Liuius libro quarto Dec. IIII. ſcribit,apud Syracuſanos Olympij Iouis templum celebre fuiſſe.& idem Decadis quintæ lib. primo: Magnificentiæ verò, inquit, in deos, vel Iouis Olympij templum Athenis in terris vnum inchoatum pro magnitudine Dei poteſt teſtis eſſe. Fuit & apud Megarēſes Iouis Olympij ſeu Olympici celebre & lucus & templum, in quo ſic proditum eſt,ipſius Iouis Olympij ſimulacrum fuiſſe non affabrè elaboratum,in quo πρόσωπα, id eſt,os ſeu facies ebore autóque conſtabat,reliquum verò corpus luto & gypſo: opus, vt teſtantur,Theocoſmi Megarenſis,adiutore Phidia. Supra Iouis caput Horę erant,& Parcæ.vni enim Ioui fata parere notiſſimum eſt,eundémque tempus vbi opus ſit diſtribuere. Sanè & in conuiuiis primum poculum,ſeu primus crater Ioui Olympio,& deis Olympiis, vt Pollux ſcribit, libabatur. Sed hac de re non eſt cur plura ſcribam, ne de via exeam. Olympius igitur Iupiter. Piſæus etiam dicebatur, id quod Theocriti interpres in quarto Eidyllio teſtatur:qui & Piſam ait appellatam à Piſo Apharei, vel à Piſa Endymionis. Piſæi Iouis & Pindarus, & Pindari commentatores in Olymp. meminêre.

Phyſicus Iupiter etiam ab antiquis appellatus eſt, vt Theon teſtatur, & pro aëre tum interpretabantur.

Panomphæus Iupiter cognominatus, quòd omnium voce ac lingua coleretur, παρὰ τὸ πᾶν καὶ ὀμφή, hoc eſt, ab omni voce: quòd ſcilicet omnes voces exaudiat, & omnium voce colatur: quod ſcribit Euſtathius apud Homerum in Iliade. Phauorinus Iouem Panomphæum ideo ſecundum allegoriam vocari ait, quòd in eum omnis vox feratur. Omnis enim vocis cauſa eſt aër.eſt enim vox aër percuſſus. At verò iuxta fabulam Panomphæus dicitur,quòd omnis vaticinij cauſa ſit.cæteri enim alij omnes ὑπηρέται, id eſt, ſubuates Iouis ſunt,ſiue dei illi ſint, ſiue homines. Panomphæum ait Heſychius, & item Suidas, ᾧ πᾶσα ὀμφὴ καὶ μαντεία ἀναφαίνεται: hoc eſt, quo vox omnis & vaticinium monſtretur, vel appareat. Ouid. in Metamorph.

Ara Panomphæo vetus eſt ſacrata tonanti.

Orpheus in Argonaut. Ζηνὶ πανομφαίῳ καὶ ἱκεσίῳ ἀντιάσαντες. meminit & Homerus.

Caræus Iupiter, vt ſcribit Heſychius, à Bœotiis nuncupabatur, quod altus ac celſus ſit, παρὰ τὸ κάρα, κεφαλή, id eſt, à capite Caræus. Inuenitur & κάριος ζεὺς, vt ſcribit Stephanus, qui à Mylaſenſibus colebatur. dictus verò à Caria regione. meminit & Carij Iouis Herodotus libro primo, qui ait, eius delubrum vetuſtiſſimum fuiſſe, quo communiter & Lydi vtebantur,.

bantur,vt qui inter ſe germani haberentur,& fratres.

Hoploſmius Iupiter ab antiquis cultus,vbinam gentium, nõ ſuccurrit legiſſe. Hoploſmij Iouis ſacerdos cùm occiſus fuiſſet,nec à quo ſciretur: quidam dixerunt ſe de ipſo audiuiſſe,cui caput fuerat præciſum : ſæpius dicente , Virum ſuper virum Cercidas occidit. per eam prouinciam diu ſatis quæſitus hoc nomine homo,& inuentus, & in iudicium adductus.Fuit & apud Elidem in honore Hoploſmia Iuno.

Aſcræum etiam Iouem cognominatum legimus apud Plut. in eo lib. qui inſcribitur, Vtrum animæ an corporis affectus ſint peiores:hoc eſt, πότερα τὰ τῆς ψυχῆς ἢ τὰ τοῦ σώματος πάθη χείρονα. Non Aſcræo, inquit,Ioui Lydiorum fructuum primitias afferentes. Ab Aſcra verò, vt coniectura ducimur,nuncupatus eſſe videtur.

Στράτιος ζεὺς hoc eſt, Militaris Iupiter : variis verò in locis hoc nomine colebatur Iupiter. In Caria quidem, meminit Herodotus. à Caribus enim eum cultum prodidit. Ait enim , Cares victos à *Perſis* ad Labrandam in Iouis Stratij templum (militaris Valla interpretatur)ſe recepiſſe. Item Strabo libro XIIII , vbi totam eam regionem deſcribit. Plin.libro XVI,cap.nouiſſimo:In Ponto , inquit, circa Heracleam aræ ſunt Iouis , Stratij cognomine. ſic caſtigat Hermolaus ex Iul. Polluce , cum antea Statiui legeretur : ibique quercus duæ ab Hercule ſatæ. Iouis Stratij etiam meminit Appianus in Mithridatico: quo loco & deſcribit , poſt recuperatam Cappadociam quomodo Mithridates Muræna eiecto,in montis vertice ei ſacrificium fecerit.

Morius Iupiter cognominatus ea cauſa,quòd cùm ſatæ fuiſſent Athenis in Academia oliuæ ſacræ,quæ ab illis Moriæ appellabantur,& diris ac deuotionibus eos inſecuti eſſent, ſi quis læſiſſet,quòd ſcientes Lacedæmonij,in agrum Atticum irruentes illis pepercerunt: qua ex re Iupiter cognomẽ inuenit Morius,cui & ara erecta fuit in Academia. Moria autem ea de cauſa olea dicta eſt,quòd ex ea oleũ daretur Panathenæa vincentibus.eſt enim nomen illi à cæde , quæ græcè μόρα dicitur : cùm Halirrhothium Neptuni filium Mars interfeciſſet,vt eſt apud Pauſ.meminit Plin.in VII. item Hellanicus, & in declamationibus Libanius rhetor.

Expiator,ſeu Expiatorius Iupiter,hoc eſt,qui à Græcis καθάρσιος ζεὺς dictus eſt : huius meminit in primis Herodotus in primo,vbi filium Crœſi in venatione interfectum ab Adraſto ſcribit,qui Sardis eo tempore iuerat,vt ſe à cæde expiaret,cui rex ignouit:ille nihilominus ſe ſuper buſtum necati transfodit.ipſum lége.Catharſij etiam Iouis ara fuit in Olympia,vt Pauſ.ſcribit. Pollux verò Solonem permiſiſſe ait,in Plynteriis & eiuſmodi diebus, deos treis iurare: καθάρσιον ſcilicet,hoc eſt expiatorem: ἱκέσιον, id eſt,ſupplicem:& ἐξακεστῆρα, id eſt,depulſorem.

Ἀπόμυιος ζεὺς. id eſt,Muſcarius Iupiter,ſic cognominatus à fugandis pellendiſque muſcis. Ferunt , cùm Hercules in Olympia rem diuinam faceret , & multitudine muſcarum infeſtaretur,Ioui Apomyio ſacrificaſſe: qua re illicò vltra Alpheum fluuium muſcæ omnes facto agmine euolarunt.quin & Elei ibidem rem ſacram Apomyio Ioui facere conſueuêre, vt in noſtro Hercule ſcripſimus.Repete & in hoc,quæ alibi de Myiagro deo prodidimus.

Κτήσιος ζεὺς,id eſt,locuples,vel vt Domitius apud Pauſ.interpretatur,opulentus Iupiter, quem potuiſſemus cõiungere commodè cum πλουτίῳ. colebatur verò Cteſius Iupiter ſummo cultu ab Athenienſibus,cui & ambroſiam in dedicatione afferebant, non herbã illam quidem: ſed vt docet Athenæus,omnigenas fruges cum oleo & latice.Cteſij Iouis meminit & Phurnutus,& Hyperides in oratione ad Apellæum,qui ait ἐν ταμιείῳ, id eſt, in cubiculis ſtatui. meminit & Menander in falſo Hercule , & Suidas, & Harpocration. Quidam quæſtuarium tranſtulerunt.

Νικηφόρος ζεὺς nuncupatur ab vrbe Meſopotamiæ Nicephorio:ex cuius reſponſo , vt Aelius Sparrianus auctor eſt , Adrianus imperator imperium ſibi futurum intellexit. Sed & in nomiſmatibus vetuſtis ſæpe Iouem Nicephorion conſpeximus,id eſt,victoriam geſtantem.quin & ita fingi,ab huius Syntagmatis principio diximus , Nicephorij etiam mentio fit apud T.Liuium de bello Macedonico,vbi lib.ſecundo de conditionibus agit Attali regis legatus:Naues captiuóſque,quæ ad Chium nauali prælio capta eſſent , & Nicephoriũ, Venerísque templum quę ſpoliaſſet,vaſtaſſétque.& deinde paulò pòſt:Nam,inquit,quod ad Nicephorium Venerísque templi reſtitutionem attinet , &c. quidam hoc loco intelligunt de Nicephorio luco , ad Pergamum in Aſia ab Eumene rege ſato , cuius in XIII

Strabo

Strabo meminit. nam aliud eſt Nicephorium, quod Plin. ait ex vico in vrbis formam ab Alexandro Macedone conditum, ex argumento victoriæ inſignis ibi partæ. videndùm verò an νικητήριον Strabonis idem ſit: & an Conſtantia, quæ ſic etiam à Stephano traditur. ego nihil ſtatuo, vt cuique integrum ſit: cùm plerunque nec loca, nec tempora congruãt.

Ἄλτιος Ζεύς, Altius Iupiter cognominatus eſt, vt Pindarici expoſitores interpretantur, quod Altis lucus ſit ſacer Ioui. Ariſtodemus verò locum circa Olympiam hoc nomine vocari prodidit, vnde ſit Iupiter vocatus Altius. Sunt qui Altin adytum expouant apud Poëtam, aliqui templum. Alia verò plura de templo & ſimulacro Iouis Altij traduntur, quæ libens ipſe prætereo.

Ἀρεῖος Ζεύς, hoc eſt, Martius Iupiter, vel pugnax, vt exponit interpres apud Plut. Sic à Sophocle in Philoctete vocatur, quem omnes inuocant, ac ei ſupplicant: vt ſcribit Plut. in vita Pyrrhi. Huic deo Epirotarum reges peracta re ſacra in Paſſarone Theſprotidis, Epirotis iurare ſolebant, iurè ſe regnaturos: Epirotæ verò, illud ſe iurè ſeruaturos. Pauſanias verò lib. v. Areum Iouem ab Eleis coli ſcripſit: Ferunt, inquit, Oenomaum, quoties filiæ procis currule certamen proponeret, Areo Ioui rem ſacram facere ſolitum. Sed & ἀρείαν Mineruam, id eſt, Martiam vel pugnacem, legimus, cuius ſuo loco à nobis ſit mentio.

Palæſten Iouem vocauit Lycophron, quaſi tu dicas palæſtritam cùm enim, vt ferunt, Olympicum certamen Hercules inſtituiſſet, quod quinquageſimo quoque menſe celebrabatur, paucíque in palæſtram deſcendere viderentur, Iupiter mutata forma luctatorem ſimulans, cum Hercule certauit: dúmque anceps videretur victoria, ſe filio Iupiter manifeſtauit, atque ex ea lucta illi cognomen Luctatoris inditum eſt.

Μελισσαῖος Ζεύς, Meliſſæus Iupiter, à nympha nominatus, quæ ipſum Iouem aluiſſe dicta eſt, vt copioſius alibi meminimus. alij ab apibus nuncupatum volunt, quæ μέλισσαι vocantur. nam Amalthea & Meliſſa ſorores, Iouem puerum caprino lacte & melle nutriuerunt: qua ex re, confictum de apibus. Sed Meliſſam Matri deûm ſacerdotem primùm fuiſſe accepimus, à qua deinceps reliquæ ſacerdotes eodem nomine fuêre nuncupatæ. Sed & ad alios deos tralatæ, vt Pindarus oſtendit. Nam & Cereris ſacerdotes eodem nomine fuêre. Nymphæ item quædam Meliſſæ appellatæ, quas & Melias quidam dixerunt. Sed de his omnibus inter Nymphas abundè agemus.

Μαιμάκτης. Mæmactes Iupiter dictus, à quo Mæmacterion quintus Athenienſium menſis, qui eſt hyemis initium, cùm iam aër turbatur. nam μαιμάκτης furentem, confuſum ac perturbatum ſignificat, vt eſt apud Arpocrationem. Non repeto quæ ſcripſimus in libro de Annis, menſibus, &c. nam ſecutus Gazam, ibi non quintum, ſed quartum prodidi, allatis ſimul & aliorum ſententiis.

Hercæus Iupiter, ἑρκεῖος Ζεύς cognominatus, quod aræ eius intus in ſepto ædium, præſertim optimatum, erigerentur. περίβολον enim, id eſt, circuitum & ſeptum, ἕρκος vocant Græci, vt Arpocration ſcribit ſuper ea Dinarchi oratoris verba, ex oratione aduerſus Moſchionem: Si tribulis, inquit, illi & aræ Iouis Hercæi & Apollinis patrij ſunt. Nam cùm de ingenuitate ſuorum Athenienſes agerent, inter cætera & hoc interrogabant, an ipſis eſſet Iupiter Hercæus, & Apollo patrius, & quædam quæ ad rem noſtram non faciunt. hoc idem ſcribit & Pollux lib. VIII, de nouem principibus vrbis agens. Dionyſius Alicarnaſ. in primo Hiſt. exiſtimari ait ab aliquibus Hercæos deos eſſe, qui & Patrij & Genethlij vocantur. Sed de deis Hercæis, quos nos Penetrales & Penates dicimus, plura aliàs. De Hercæo Ioue meminit in Ibin Ouidius, Priamum ſignificans, Cui nihil Hercæi profuit ara Iouis.

Apud Argiuos in templo Mineruæ, Iouis ſignum trium oculorum fuiſſe ſcribit. Pauſanias in Corinth. his fermè verbis: In æde Mineruæ, inquit, cum alia ſigna poſita ſunt, tum Iouis ligneum, oculos habens duos, qua in parte homini eos natura locauit, tertium verò in fronte. hũc illum eſſe Iouẽ patriũ tradunt, qui in Priami Laomedontis filij regia ſub diuo poſitus fuit, ad cuius arã dicitur Priamus capto Ilio cõfugiſſe. obtigiſſe verò eũ in diuiſione prędæ Sthenelo Capanei filio, hócq; ipſo in loco ab eo in rei memoria dicatũ. habere autẽ cũ tris oculos iccirco cõiicere quis poſſit, quòd cõmunis omniũ hominũ ſermo regnare in cœlo Iouẽ prædicat. Quòd autẽ idẽ etiã ſub terris imperet, Homeri verſu teſtatũ eſt:

Iupiter infernus, atque inclyta Perſephonea.

Aeſchylus quidem Euphorionis filius, ipſum maris etiam regem Iouem appellat. quare hac ductus ratione, quicunq; illum fecit, tris ei oculos attribuit, vnum & eundẽ ſignificans

Deum, tribus, quas Dei tres ſortiti inrer ſe dicuntur mundi partes, imperare. atque hactenus Pauſanias. Quod & innuunr Larini, cùm Plutonem Iouem Stygium & infernum, & Neptunum ſecundum Iouem nuncupant: tertium verò ſupremum & cœleſtem. Scribit Arrianus, Alexandrum magnum Priami manibus ad aram Iouis Hercæi parenraſſe, vt illos placaret. Lucanus in x, Hercæas monſtrator (ait) non reſpicis aras. Meminit & Seruius ſecundo Aen. & Vergilius cùm canit, Ingens ara fuir, iuxráque veterrima lautus, Incumbens aræ, &c. Scribit Porphyrius, ſeu quicunque ille eſt in Homerum, quod antiqui ædium partes deis conſecrabant, interiorem partem Ioui Hercæo attribuebant, in cuius medio & aram erigebant, atque ideo ἀπὸ τοῦ ἕρκου, id eſt, à ſepiendo & circundando Herceus dicebatur. inde & ἕρκος, hoc eſt ſeptum. Plato in Euthydemo: Iupiter, inquit, Patrius à nobis non vocatur: Herceus autem, & Phratrius, & Phrarria Minerua, &c. Quare neſcio vnde illi in mentem venerit, vt protectorem vrbis, & curarorem tribus apud Platonem tranſtulerit. Sunt eriam qui Erceum Iouem ſine afflatu ſcribendum putent, quo pacto & in plerique Græcorum codicibus inuenitur: ab arcendóque deductum noſtri quidam arbitrantur, quòd ſcilicet mala arcere crederetur. Sed græca vocabula etymologiam latinã non habent, vt noſti. Ab Herceo Meſerceos deducitur, quod & Heſychius, & idem Porphyrius Iouis epitheton eſſe tradiderunt. Proditum eſt à Pherecyde lib. Hiſtoriarum xii, cum Danaës & Perſei hiſtoriam enarrat? Acriſium, cùm animaduertiſſet Danaën filiam peperiſſe, & puerum iam trium annorum eſſe, vel quatuor, Danaæ nutricem interfeciſſe: Danaën cum puero, ad Iouis Hercei aram adduxiſſe, ipſámque inrerrogaſſe, Cuiúſnam puer filius eſſet? Danaën reſpondiſſe, Iouis. Hoc idem & in commẽtariis in Argon. Apollonij Rhodij legitur. Sanè & ἐρραῖος ζεὺς, ab Heſychio appellatur, Iupiter ſcilicet aëreus.

Xenius Iupiter, id eſt, hoſpitalis, colebatur apud antiquos ſumma religione. Vergilius.

Iuppiter, hoſpitibus nam te dare iura loquuntur.

Vt notat etiam Seruius in primo Aeneid. Ouidius in x. Metamorph.

Ante fores horum ſtabat Iouis hoſpitis ara.

Cicero in oratione pro rege Deiotaro: Si veneno, Iouis illius quidem Hoſpitalis numen nunquam celare potuiſſet, homines verò fortaſſe celauiſſet. Scribunr Apollonij interpretes in ſecundo Argon. quod in Genetæo promontorio apud Tibarenos Scythiæ populos, Xenius Iupiter colebatur, quem & ab ipſo promontorio Apollonius alio loco Genetæum appellauit. Val. Flaccus Apollonium æmulatus, ita canit in quinto:

Inde Genetæi rupem Iouis, hinc Tibarenum
Dant virides poſt terga lacus.

Hoc loco poſſem multos Apollonij verſus ex libro ſecundo afferre, quos conſultò omiſi. hos tantùm afferam, incultè meis verbis expreſſos:

Hicque Genetæi Iouis alta cacumina flectunt. Idem & paulò ſuprà.
Hic propè verſantur dites pecorum Tibareni,
Vnde Genetæam Iouis hoſpitis aſpicis arcem.

Sanè Hoſpitalis Iupiter rãta religione & cultu ab antiquis colebatur, vt piaculum maximum eſſe duceretur, hoſpitium violare: vt non modò apud poëras, verùmetiam hiſtoriæ ſcriptores & philoſophos facilè videmus. Plato in viii de Legibus, eam de terminis & finibus legem ſtatuit, vt ſi quis paruum lapidem iureiurando à deis firmatum, quo amicitiæ & inimicitiæ terminantur, mouerit. alterius enim Iupirer ὁμόφυλος, id eſt, conrribulis: alterius Xenios, id eſt, hoſpitalis, eſt teſtis. apud Herodotum ξένιον Iouem hoſpitalem, vt alibi oſtendimus, Valla inrerpretatus eſt. Is prærerea mos antiquis fuit, vt dimidiatam teſſeram hoſpitibus darenr, quo hoſpites inuicem agnoſcerentur: quod ius etiam ad poſteros rranſiiſſe legimus. De hoſpitali teſſera apud veteres mentionem factam, in Plauti Comœdiis videmus: hinc & xenia, munera quæ hoſpitibus dabantur, dicta fuerunt, quorum etiam iureconſulti meminère, vt Politianus docet in Miſcellaneis, & eum ſequutus Budæus: quos, ſi fortè hac de re plura quæris, legito. Porrò & illud notandum quoque, Lautia, quæ à Romanis munera legatis dabantur, quorum eſt hiſtoricis frequens mentio, ſed in primis Liuio, & à Plutarcho in Quæſtionibus Romanis ſunt interpretata, à Græcis xenia etiam appellabantur, vt fit à Demoſthene in oratione De legatione. Xenia enim Philippi regis legatis Athenienſium data ſic vocauit, id quod & alibi Plutarchus. quin & eodem modo vſus eſt Appianus, cùm ſcribit, Phameam, qui cum Scipione nauigauerat,

gauerat, à Senatu ſuſceptum, xeniiſque plurimis donatum, purpureáque veſte, & fibula aurea, & equo phaleris aureis ornato. Sed & eiuſdem vocis vſum in Pandectis reperimus, ſi modò rectè legantur: quo tamen loco viri doctiſſimi genuinam & legitimam vocem reſtituerunt, reiecta adulterina ac ſuppoſititia.

Dodonæus Iupiter celebris, à Dodona Epiri. Pomponius Mela libro ſecundo: In Epiro, inquit, Dodonæi Iouis templum, & fons ideo ſacer, quòd cùm ſit frigidus, & immerſas faces, ſicut cæteri, extinguat, vbi ſine igne procul admouentur, accendit. meminit & Solinus: Tertius, inquit, Europæ ſinus incipit à Ceraunijs montibus, deſinit in Helleſpontum: in eo apud Moloſſos, vbi Dodonæi Iouis templum eſt, Tomarus mons eſt, &c. Idem & Plinius in principio quarti lib. Dodonæi Iouis & Strabo lib. quinto meminit, & Stephanus in Dodona, T. Liuius, Aſc. Pædianus, Hyginus, alij. in Priap. Dodona eſt tibi Iuppiter ſacrata.

Moloſſus Iupiter, à Moloſſis Epiri populis & Chaoniæ cognominatus, apud quos oracula quercus reddebant. Statius in tertio Theb.

—Non Cirrha deum promiſerit antro
Certius, aut frondes, lucis quos fama Moloſſis
Chaonias ſonuiſſe tibi.

Vnde & Moloſſum quoque pedem dictum quidam volunt, quod in templo Iouis Moloſſi odæ hoc metro & pede canerentur, in honorem Moloſſi Andromaches filij: vnde etiamnum dicta ſunt Moloſſia feſta: tametſi Diomedes grammaticus pedem hunc ipſum exiſtimauit, quod eo in bello Moloſſi populi vterentur.

ἰθωμήτας, vel Doricè ἰθωμάτας cognominatus Iupiter, vt ſcribit Stephanus, ab Ithome vrbe Theſſaliæ Pelaſgica. eſt & Meſſenæ, vbi nutritum, à quibuſdam proditum eſt, Iouem fuiſſe, ab Ithome & Neda, quarum altera monti & vrbi nomen dedit, altera fluuio, quod in Meſſen. à Pauſ. ſcribitur. Fuerunt & ἰθωμαῖα feſta ibidem celebrata. Stephanus tamen ab Ithomo rege, non à nympha, Ithomen vocatum ſcribit. Clemens Alexandrinus in lib. quo ad veritatem gentes adhortatur: Ariſtomenes, inquit, Meſſenius Ioui, quem illi appellant Ithometen, trecentos homines ſacrificauit. hoc idem ſcribit Euſebius in Præparatione euang. & Cyrillus in lib. contra Iulianum Cæſarem. Longa eſt apud Pauſ. mentio de bello ipſo Meſſeniaco, & de oraculo à Pythia reddito, déque tripodibus, qui circa aram Iouis Ithomatæ fuerunt, & de Ithome Haloſi, & excidio, déque Ithomatæ Iouis ſimulacro, quod Ageladæ opus fuit: &c. De hoc Ioue Theodoritus in oratione de Sacrificiis.

Τροπαιοῦχος ζεὺς, Tropæuchus Iupiter cognominatus, quòd trophæis præeſſet, vnde & illi nomen: cuius Græci frequenter meminerunt, vt eſt apud Dionyſium Alicarnaſ. & Plutarchum in hiſtoria Othryadis & Poſthumi Albini, & Phurnutum de Natura deorum. nos quoque nonnihil in Ioue Feretrio ſuprà retulimus. Quinetiam Pauſ. in Lacon. Tropæi Iouis templum commemorat. quod factum ait quodam bello à Dorienſibus. Simili fermè ratione & Trophæa Iuno, quam Græci libentius τροπαίαν ἥραν nuncupant.

Ἀταβύριος ζεὺς, Atabyrius Iupiter vocatus à monte Rhodi inſulæ Atabyro, vt ait Stephanus: vel Atabyri, vt Strabo, qui montem eius inſulæ altiſſimum affirmat. mons verò ſic appellatus eſt ab Atabyro quopiam Telchine. De Ioue Atabyrio Pindarus meminit in Olymp. Diagoram Rhodium victorem celebrans: quo loco Scholiaſtes ex Timæi ſententia, Atabyrion etiam in Sicilia montem ait. Quin illud etiam in Atabyrio oues æneas fuiſſe inquit, quæ mugirent, quoties iniqui ibi quippiam fieret. Lactantius Firmianus lib. primo, non a monte Iouem Atabyrium nuncupatum prodit, ſed ab Atabyrio hoſpite, & adiutore bellorum: ſicut & Labradæus. Iouem enim ſcribit rerum potitum, in tantam veniſſe inſolentiam, vt ipſe ſibi fana multis in locis conſtitueret: & quamcunque in regionem veniret, reges ac populorum principes ſibi hoſpitio & amicitia copulabat. & cùm ab eis digrederetur, fana ſibi, ſui & hoſpitis nomine iubebat erigi, ratus id amicitiam & fœderis memoriam diutius conſeruare. ſic, inquit, Atabyrius appellatus, Labradæus, Laprius Caſſius, Molion, & eiuſmodi alia, ab hoſpitum vocabulis. Hinc manifeſtè deprehendas, perperàm legi in Appiani hiſtoria Mithridatica, Tabyrium Iouem, pro Atabyrio: idque nec ſemel. Sed & in v Diodori Siculi, quem ſextum fecit in tralatione Poggius, Achamarium vocauit pro Atabyrio: Athamenes, inquit, in eam Rhodi oram abiit, quæ Camiros dicitur, ſupraq; Atabyrum montem Ioui templũ conſtruxit, Atabyrium appellatũ.

Ἀπεσάντιος Ζεὺς, Apeſantius Iupiter, quem Callimachus in Iambis ἐκεῖνος vocauit, vt Stephanus notauit. κοὐχ ὡλ' ἀρίων τῷ Ἀπεσάντι πὰρ Διὶ θύουσιν ἀρκάδας ἵππους. dictus verò Apeſas, ſiue Apeſantius Iupiter, à monte Nemææs: vt Pindarus & Callimachus, ab Apeſante quopiam heroë, qui ei regioni imperauit: vel propter miſſionem curruum, hoc eſt, διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁρμάτων. vel leonis: illic enim ex luna leo cecidit, vt Stephanus. Achilles verò in Arati commentariis, cùm de luna agit, in qua habitationes eſſe, & flumina, & quæcunque alia ſunt in terra: tum illud ſubdit, καὶ τὸν λέοντα, τὸν νεμεαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν μυθολογοῦσιν. hoc eſt, Et leonem Nemiæum inde cecidiſſe fabulantur. Pauſ. verò in Argolicis, de Nemea agens, ita ſubiunxit: & mons Apeſas eſt ſuper Nemeam, vbi tradunt Perſea Ioui Apeſantio primùm ſacrificaſſe. quod & Statius Papinius in tertio Theb. ita canens teſtatur:

Mons erat audaci ſeductus in æthera dorſo,
Nomine Lernæi memorant Apeſanta coloni,
Gentibus Argolicis olim ſacer, inde ferebant,
Nubila ſuſpenſo celerem temeraſſe volatu Perſea.

Mox addit, in oratione, quam ibi Amphiaraus ad Iouem habet:

Iuppiter omnipotens, nam te pernicibus alis
Addere conſilium, volucréſque implere futuri,
Ominàque & cauſas cœlo deferre latentes Accipimus, &c.

Quo in loco non æquè eſt audiendus Lactantius grammaticus. parum enim probata affert: Quidam libentius cum afflatu ſcribunt, Apheſas & Apheſantius.

Λαφύστιος Ζεὺς, ſi quidem græcum Herodoti codicem legimus: in Latinum verò à Valla conuerſum, Laphyſtius, quem ex noſtris plerique ſecuti ſunt. in commentariis autem in ſecundo libro Argon. Apollonij ita legimus: Dipſacus Phyllidis filius Bithyniæ & indigenæ cuiuſdam nymphæ filij, Phrixum Athamantis filium fugientem cum ariete hoſpitio ſuſcepit. aiunt verò, in Colchos cùm veniſſet, Ioui Laphyſtio ibi arietem iugulaſſe. & diu legem extitiſſe Phrixi poſteris, eidem Ioui ſacra facere. Herodotus autem lib. VII, qui Polymnia inſcribitur, hiſtoriam ipſam copioſius executus eſt. ait enim, de templo Iouis Laphyſtij, ab indigenis hæc narrari: Athamantem Aeoli filium inito cum Inò conſilio, necem Phrixo machinatum: deinde Achæos ex oraculo tale certamen illius poſteris propoſuiſſe, quod & ſubſcribit. tu cætera lege. Pauſ. quoque Laphyſtium collem in Bœotia deſcribit, in quo Iouis Laphyſtij lucus fuit, à Coronia X diſtans ſtadiis, vbi cùm Athamas Phrixum & Hellen eſſet immolaturus, arietem aurei velleris ab Ioue miſſum fabulantur, cui arieti inſidentes ambo aufugerunt. Sunt & qui Laphyſtium Bacchum nuncupent, vt alibi dicetur.

Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in IX deſcribit Strabo. ait enim, conſtructum ibi eius oraculum, quod hiatus ſubterranei deſcenſum haberet. deſcendebat autem, qui ſuſcepturus eſſet oraculum. T. Liuius quinto quintæ Decad. libro, de Paulo Aemylio loquens: Lebadiæ quoque, inquit, templum Iouis Trophonij adiit. ibi cùm vidiſſet os ſpecus, per quod oraculo vtentes ſciſcitatum deos deſcendunt, ſacrificio Ioui Hercynnæque facto, quorum ibi templum eſt: & reliqua, licet parum probè ſcripta. Sed enim Trophonij oraculi celebris & frequens apud ſcriptores mentio, M. Tullium in Tuſculanis, Herodotum in Clio: Philoſtratum in Apollonij Tyanei vita, Pauſaniam, Lucianum, & contra Celſum Origenem. ſed & Homerus meminit in Apollinis hymno. Horúmque nullus Iouis Trophonij, præter vnum Strabonem, & alterum T. Liuium, nomine nuncupauit. quin & alibi quoque Strabo, non Iouis, ſed ſimplici Trophonij nomine protulit. Si tamen de Trophonio plura concupiſcis, præter ſupra citatos lege Suidam, Phauorinum, commentarios in Ariſtophanem: & his longè plura qui collegit, Eraſmum in Prouerbiis, qui Trophonij oraculum (Deus bone) D. Patricij Scoti puteo contulit. Sed de Trophonio & Agamede hiſtoriam ſcribit Pauſ. in Bœoticis, déque omni ritu & cæremoniis ſciſcitandi Trophonij oraculum.

Labradæus, vel Labrandænus Iupiter cognominatus, ſiquidem Strabonem ſequamur, & Stephanum: ſi Plut. & Lactantium, Labradæus. de hoc igitur ſic Plut. in Quæſtionib. Quid eſt, inquit, quod in Caria Labradæi Iouis ſimulacrum ſecurim, non ſceptrum aut fulmen tenet? quia, ait, Hercules interfecta Hippolyte, cùm præter alia ſecurim quoque illi eripuiſſet, Omphalæ dono dedit, quam Lydorum poſtea reges per manus tradentes,

tes, ſicut alia ſacra, ferre conſueuerunt: donec Candaules indignum cenſens, vni ex ſociis ferendam tradidit. ſed poſtquàm Gyges ab eo deſciſcens bellum Candauli intulit, Arſelis ex Myleis auxilia Gygi adduxit, & Candaulem ſociúmque eius occidit, & vnà cum reliquis ſpoliis ſecurim in Cariam detulit, ibique extructo Iouis ſimulacro, ſecurim in illius manu dedit, & Labradæum Iouem appellauit. nam Lydi ſecurim vel bipennem λάβρυν vocant. Plut. hactenus. Lactantius tamen Firmianus libro primo, cap. XXII, Labradæum Iouem ab hominis nomine proprio deduci, his verbis ait: Sic ſunt conſtituta templa Ioui Atabyrio, Ioui Labradæo. Atabyrius enim, & Labradæus, hoſpites atque adiutores Iouis in bello fuerunt. Aelianus verò: Labradæus, inquit, Iupiter nominatus eſt, quòd permultum pluiſſet. ab eodem & hoc proditum eſt, quòd in Iouis Labradæi fons fuit limpidus, in quo eſſent piſces manſueti, qui monilibus & inauribus auratis forent ornati, quod quidem templum LXX ſtadia ab vrbe Myleſia diſtabat. Ex huius Iouis Labradæi ſtatua gladius nomine Carius appenſus fuit, qui ideo venerationem habuiſſe dictus eſt, quòd Cares primi belli officinas inſtituerunt, pecunia & mercede militarunt, loris clypeos appenderunt, & criſtas galeis accommodarunt. Cares autem appellari à Care Ioue Cretenſi. hæc ferè Aelianus. Strabo lib. XIIII ab his diuerſa ſcribit, Myleſij, inquit, duo Iouis templa habēt: eius qui ὀσογὼ, & eius qui Labrandænus vocatur. hoc quidem in vrbe, Labranda verò vicus eſt in monte. Idem & Stephanus.

Κάσιος Ζεὺς, Caſius Iupiter, nuncupatus à Caſio monte, & vrbe Aegypti, de quibus ſic Stephanus: Caſion mons & vrbs Aegypti, ante Peluſium. dicitur autem à Caſo, vna Cycladum inſula, vel à Caſo Cleomachi filio, à quo & Caſij Iouis fanum. Strabo verò lib. XVI: Caſius, inquit, eſt mons quidem accumulatus in promontorij modum, aquarum inops. in eo magni Pompeij corpus iacet, & Caſij Iouis templum: & non procul inde Magnus iugulatus fuit, & ab Aegyptiis dolo interemptus. Hinc Lucanus de Pompeij ſepulcro: Et Caſio præferre Ioui. meminit & Procopius hiſtoriarum libro quarto. Lactantius Firmianus, Caſium Iouem denominatum ait, à Caſio Iouis hoſpite & adiutore, vt de aliis paulò antè ſcripſimus.

Triphylius Iupiter, hoc eſt, τριφύλιος Ζεὺς, dictus eſt à Triphylia, de qua Strabo lib. VIII. Triphylij, inquit, ideo vocati ſunt, quia illis contigit, vt tria φῦλα, id eſt, tres tribus ſeu nationes in vnum congregatæ conderent: principiò quidem Apeorum: deinde Minyarum, qui accolæ ſuperacceſſerunt: & poſtremò Eleorum, qui victores, loci compotes extiterunt. Sunt qui pro Minyis Arcades dicant. Stephanus tamen Triphylian Elin eſſe ait, qui & τρίφυλοι vocantur. dicti verò ἀπὸ τῶν τριῶν φύλων, id eſt, à tribus tribubus, quot condita vrbs eſt. vel ἀπὸ τῶν πυλῶν, tribus pylis vrbis, ſeu portis: vel potius à Triphyle Clytij matre. De Ioue verò Triphylio Lactantius lib. primo: Antiquus, inquit, auctor Euhemerus, qui fuit ex ciuitate Meſſana, res geſtas Iouis & cæterorum qui dei putantur, collegit, hiſtoriámque contexuit ex titulis & inſcriptionibus ſacris, quæ in antiquiſſimis templis habebantur, maximéque in fano Iouis Triphylij, vbi auream columnam poſitam eſſe ab ipſo Ioue titulus indicabat: in qua columna geſta ſua perſcripſit, vt monumenta eſſent poſteris rerum ſuarum. Hæc & plura Lactantius, quæ & retulimus in tertio dialogo de Hiſtoria poëtarum, cum Euhemeri vitam explicaremus.

Triphylij Iouis meminit & Diod. Siculus in quinto, quem VI Poggius fecit. aitque, non in Græcia, ſed in Arabia Felice inſulam fuiſſe, in qua & mons & templum Iouis Triphylij in campo, item vrbs Panara, regio Panchæa dicta. Sed & Euſebius libro ſecundo Præparationis euangelicæ, licet in Latino exemplari Trapezuntij Georgij hoc loco, vt aliis penè innumerabilibus, multa deſiderentur.

Arboreus Iupiter, hoc eſt (vt Græci dicunt) ἔνδενδρος Ζεὺς, & cultus & nuncupatus à Rhodiis Heſychio & Phauorino teſtibus. eodem nomine & vocatus Dionyſius, à Bœotiis.

Sardeſſius Iupiter, hoc eſt, Græcè σαρδήσσιος Ζεὺς, vt Stephanus ſcribit, colebatur in Sardeſſo Lyciæ, vrbe, quæ à Lyrneſſo non multum diſtabat.

Chryſaoreus Iupiter, Græcè dictus χρυσαορεὺς Ζεὺς, cognominatus, vt Strabo in XIIII notat, in Caria. in agro Stratonicenſium duo fuerunt templa: alterum Hecatæ apud Laginos, vt in Hecate dicemus, alterum prope vrbem Iouis Chryſaorei, Caribus omnibus commune. quò illi ſacrificaturi & de communibus rebus deliberaturi conueniebant, qui conuctus Chryſaoreus vocabatur, ex vicis cōſtans: in quo qui plures vicos attuliſſent,

j in ſuffragiis antecellebant, quemadmodum Cetamietæ, id eſt, ex Ceramo Cariæ vrbe: & Stratonicenſes, quanquam propriè non eſſent Carici generis, de conuentu tamen Chryſaorei participabant. Porrò vt rem planius teneas, Stephanus Chryſaorida vrbem ait fuiſſe Cariæ, quæ mox Adrias nuncupata ſit. Apollonius vrbem hanc primùm à Lyciis cõditam ſcribit, vnde fiat gentile nomen Chryſaoreus. Epaphroditus verò totam Cariam Chryſaorida vocitatam prodidit.

Chthonium etiam Iouem legimus. nam & deos Chthonios vocamus, vt ſuo loco exponemus Chthonius tamen Ζεὺς ab Heſychio, Pluto ſcribitur. At Pauſ. in Eliacis, inter cæteras aras quæ in Olympia fuerant, & Διὸς χθονίου aram reponit.

Ταραντᾶος Ζεὺς, Tarantæus Iupiter, non à Taranto Italiæ, ſed à Taranto vrbe Bithyniæ, quæ maſculo genere enunciatur, vt apud Stephanum in libro de Vrbibus, vel potius in eius Epitome ab Hermolao Conſtantinopolitano confecta, legimus: quæ vrbs & per δ, id eſt Darandos, etiam profertur. Taranti, vel Tarantæi Iouis, Demoſthenes lib. ſecundo Bithyniacôn meminit.

Ἀρισταῖος Ζεὺς, Ariſtæus Iupiter vocatus, & Apollo ἀγρεὺς καὶ νόμιος. ſic notant Apollonij Rhodij interpretes, in 2. Arg. qui cùm non aliud tradant, niſi quæ pertinent ad Ariſtæi hiſtoriã, quam ipſi multiplicem narrant & Probus & Seruius apud Verg. itẽ Pindari expoſitores, nõ viſum eſt mihi de Ariſtæo hoc loco plura cõgerere. ipſum enim ſeorſum deſcripſi.

Ἰκμαῖος Ζεὺς, hoc eſt, Icmæus & humidus Iupiter, in Ceo inſula cultus, vt pluribus in ſecundo Argon. canit Apollonius, de Ariſtæo agens, vbi hoc carmen legitur: Atque aram fecit magnam Iouis Icmæi: hoc eſt, καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἰκμαίοιο. quo loco multa quidem commentatores. Sed ea præſtat latina audire ex Probo grammatico, qui eadem fermè in verſu hoc Vergilij ex primo Georg. recitat, Et cultor nemorum, cui pinguia Ceæ, &c. Inſula eſt, inquit, Cea in Aegæo mari, in qua ſunt vrbes quatuor, Iulis, Carthea, Phoceſſa, Coreſſa. ibi exiſtimatur fuiſſe peſtilentia pecorum & armentorum grauis, propter interitum Actæonis. Ariſtæus, monſtrante Apolline patre, profectus eſt in eam inſulam, & ibi ſacrificio facto, aram Ioui Icmæo conſtituit: qui placatis flatibus & æſtu, qui necabant & armenta & pecora, liberauit eam. ipſe autem poſt exceſſum vitæ, imperante oraculo, ab immorantibus eam inſulam relatus in numerum deorum, appellatus eſt Nomius & Aegoros: quòd & agreſti ſtudio, & cura pecorum armentorúmque, non mediocriter profuerit hominibus. Traditur hæc hiſtoria de Ariſtæo, in corpore Argonautarum à Varrone Atacino. hæc Probus. Sanè non Aegoros legit Apollonius, ſed ἀγρεὺς: & expoſitores cauſam afferunt, quam & in Pindari commentariis legimus.

Φύξιος Ζεὺς, hoc eſt Fugitiuus Iupiter, vt in quarto Argon. ſcribunt Apollonij interpretes. Phyxius verò nuncupatus, quòd fugientibus auxilietur, & ad quem confugiant ij quibus eo loci mors immineat. iidem tamen interpretes libro ſecundo, ſuper ea verba,

Τῷ μὲν ἔπειτ' ἔρρεξεν ἑῆς ὑποθημοσύνῃσι,
Φυξίῳ ἐκ πάντων Κρονίδῃ Διΐ. id eſt, quem vtique poſtea ſacrificauit ſuis monitis. Phyxio ex omnibus Saturnio Ioui, ſic tradunt: Phyxius Iupiter à Theſſalis, ſiue quòd tempore Deucalionis effugerunt diluuium, ſiue quòd Phryxus in ipſum confugit. addunt iidem alibi: quòd fugiens Phryxus in terram Colchiam, ſeruatus eſt, vbi arietem aureum Ioui Phyxio ſacrificauit, quoniam effugiſſet inſidias nouercæ, Idem & Iſaacius in Lycophronem ſcribit, Pauſ. tamen in Attica: Cui deo (ait) Phryxus arietem dicauerit, non liquere. ſed vt coniectare licet, is eſt, quem apud Orchonemios Laphyſtium nuncupant, de quo paulò pòſt plura. Porrò & Philoſtratus in heroicis ait, Phyxium etiam Apollinem cultum, id eſt fugæ præſidem, vt in Apolline dicemus commodè. Quidam mihi inſulſè videntur Phryxium, à Phryxo nuncupare. Apollonius etiam in primo Argon. appellat ἄρη Mortem φύξιον, quòd fugæ faueat: vel à fugienda violentia Martis.

Ὕψιστος Ζεὺς, id eſt, altiſſimus Iupiter, & excelſus. Thebis verò colebatur. ſic autem appellatus ab Hypſiſta porta, quæ inter Thebanas portas quinta fuit. & quoniam ſuper ipſam Iouis templum erat, ideo ita cognominatum Iouem ferunt. Legi & eodem cognomine in Olympo monte Iouem cultum fuiſſe: tametſi perpetuũ etiam ſit Iouis hoc cognomen.

Ὁμολώιος Ζεὺς, Homoloius Iupiter dictus eſt, & ὁμόλωος: in Bœotia colebatur, vt Stephanus in libro de Vrbibus ſcribit, vbi de Homole agit. Heſychius & Suidas, eum Iouẽ cultũ fuiſſe Thebis, ſed & in aliis Bœotiæ vrbibus. alij Homoloian vatem Ennyus filiam dixerunt,

quam

quam Ariſtophanes in Thebaicis 11, ait miſſam fuiſſe Delphos: & ab eo Iupiter cognominatus. Iſter autem, apud Aeoles ait ὅμολον concordem ac pacificum ſignificare, vnde factum ſit Ioui cognomen Homoloius. Culta fuit etiam Thebis Ceres Homoloia. Sanè ſeptima Thebarum porta Homoloia, teſte Pauſ. dicta fuit: vnde & Homoloides portæ, teſte Statio, nuncupatæ fuêre. Statius lib. 7. Theb.

—Quàm celſus ahena

Sphinge per ingentes Homolaidas exeat Hemon.

Id etiam atteſtatur Lactantius grammaticus, qui eas portas ſeptem fuiſſe ait: vnde & Thebana ciuitas Heptapylos dicta eſt.

Hymettius Iupiter, & Parnethius, à montibus Atticis cognominatus fuit, vt Pauſ. ſcribit, & Heſychius: qui & Apollinem ait Hymettium, quòd ibi coleretur. Parnethius verò Iupiter in eodem monte æneus fuit. Itémque ara Iouis Semalei, id eſt, σημαλέου, quaſi qui ſigna demonſtret. Heliconius quoque Iupiter, vt Heſiodi in Theogonia expoſitores tradunt, dictus eſt, ſuper ea Heſiodi verba, καὶ βωμὸν ἐρισθενέος Κρονίωνος: id eſt, & aram potentis Iouis in Helicone. vbi eius ſedes erat, vnde eſt Heliconius. Cronion verò, id eſt, Saturnius, vt Latini: & Cronia, Saturnalia. Fuit & Heliconius Neptunus, vt alio loco dicam, à Peloponenſi vrbe Helice.

Σαώτης Ζεὺς, Saotas Iupiter Theſpiis cultus, cuius ſimulacrum apud Theſpios viſebatur. hac autem de cauſa hoc illi cognomen fuit. Cùm draco vrbem vaſtaret, Iupiter mandauit, vt adoleſcentem ſorte eductum ſingulis annis ſerpenti immolarent. Sors Cleoſtrato obtigit. quare Meneſtratus eius amator machinatus eſt thoracem æneum, ſinguliſq; thoracis ſquammis hamum ſurſum verſus connexuit, & eo ſe thorace induit, ſéque vltrò feræ obtulit, vt vnà & ipſe & draco interirent: quare Theſpienſes Saotæ Ioui ſimulacrum erexêre. Legimus porrò, & Dionyſium hoc cognomine apud Trœzenios aram habuiſſe. Pauſ. auctor.

Hypatus, id eſt, ſupremus Iupiter. Orpheus, χαῖρε ἄνα προκλεὴς Ζεὺς ἄφθιτε, χαῖρ' ὕπατε Ζεῦ. Deorum enim ſupremus Iupiter. Pauſ. tamen ait, Hypaton montem fuiſſe in Bœotia, ſupra Gliſſantem, vetuſtam eius loci vrbem: quo in monte Iouis Hypati templum fuit. idem auctor in Attica ſcribit, Iouis Hypati aram fuiſſe in ἐσόδῳ, id eſt, veſtibulo delubri, quod Erechthion appellabant, ad quam aram nihil animatum immolabant. Sed id ibi inſtituti fuerat, vt varij generis πέμματα, id eſt, bellaria, vel libamenta apponerent, abſque vino. In Arcadicis verò, Cecropem ait omnium primum Iouem ὕπατον, id eſt, ſupremum vocaſſe. Pelani autem placentæ genus, ex flore farinæ confecti, item guttæ ſeu lacrymæ thuris & gummi: item obolus offerebatur, qui mercedis gratia vati dabatur.

Τριόφθαλμος Ζεὺς, hoc eſt, Trioculus Iupiter, ſic ideo appellatus, quod ſcilicet cœleſtis, terreſtris, & marinus ſit. nam Δίας vocant poëtæ Iouem, Neptunum, & Plutonem. Huiuſmodi Iouis ex ligno ſtatuam habuiſſe Priamum, ſcribit Pauſ. quæ tres oculos haberet: quorum vnus eſſet in fronte, reliqui verò ea parte qua cæteri. Erat autem ſtatua hæc ſub diuo poſita, in aulæ medio, ad quam confugit Priamus in vrbis Troiæ direptione. Cùm verò ſpolia inter ſe Græci diuiderent, Sthenelus ſimulacrum illud Argos abſtulit. Sed & idem, quod omnia videre & inſpectare crederetur, ἐπόπτης, id eſt, ſpectator, teſte Heſychio, vocabatur. Hinc & Phurnutus ait, quòd Iouis oculus πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει: id eſt, omnia cernat, omniáque audiat. quod & de ſole Homerus canit, & ab eo poëtæ cæteri. quod ait & Plin. in ſecundo. Quin eadem item ratione ἐπόψιος Apollo nuncupatus. Sed & ab Athenienſib. ἐπόψιος etiam cognominatus, quod proſpiciat & præſit.

Ancheſmius Iupiter, vel vt legit Domitius, Antheſinius, dictus à monte Atticæ Ancheſmo, non ſatis magno.

Epidotas Iupiter apud Lacedæmonios cultus, vt eſt apud Heſychium, Pauſ. verò Mantinenſibus Epidotæ Iouis templum fuiſſe prodidit, ea ratione nuncupati, quòd mortalibus bona daret, alio quoque loco idem Pauſ. ἐπιδώτας numero plurium commemorat, cùm ait: Antonium virum ſenatorium Aeſculapij balnea conſtruxiſſe, & deorum templum, quos Epidotas vocabant.

Πολιεὺς Ζεὺς, Polieus Iupiter, id eſt, ciuilis, vel vrbis præſes, aut cuſtos, ab Athenienſibus cultus fuit, cuius ſimulacrũ Leochares fecit, vt eſt à Pauſ. proditum. Huic deo hæc ſacra impendebant. Hordeum tritico mixtũ in eius ara, nulla cuſtodia, appoſitum ſeruabatur. Bos

autem

autem, quæ ad ſacrificium illuc accedebat, quo ad ſacrificium frugéſq; pertractabat, ex ſacerdotibus vnum βουφόνον, id eſt bouicidam vocabant: hic ſecurim iniiciebat, extemplóque fugiebat. ita enim mos fuit ſacri peragendi. Alij eius facti auctorem ſe ignorare ſimulãtes, ſecurim ipſam ad iudicium agebant. qua de re alibi ita comperio, quod in foro ad Prytaneum ferro rebúſque omnibus ἀψύχοις, id eſt inanimatis iudicia exercerẽt. quod ex ea cauſa manaſſe exiſtimatur quòd Erichthone Athenië̃ſibus imperante, tunc primum bouem ad huius dei aram Buphonus mactauit, ſecuríque ibi relicta ex finibus Atticis aufugit. Securis ipſa fuit à iudicibus abſoluta: quod genus iudicij vſque ad Pauſaniæ, hoc eſt Adriani tempora quotannis celebrabatur. Poliei Iouis meminit & Phurnutus de Nat. deorum, item Stephanus de Vrbibus, quo loco agit de Poli Aegypti vrbe. πολιεὺς Iouem, ait, ideo ſic vocari, quòd à genitiuo πόλεως formetur, vertendo ω in ευ. Colebatur & Polias Minerua, vt idem ſcribit in Alalcomenio. Illud præterea notari Heſychius, quod Διιπόλια celebritas ea fuit, quæ Athenis agebatur, ab Ioue Polieo deducta, cui Athenienſes rem ſacram faciebant in memoriam molæ & bouis. Sic quidem Græcus codex habet, εἰς μνήμην τοῦ πελάνου καὶ τοῦ βοός. ego, τοῦ πελέκεως, id eſt ſecuris, emendo: propter ea quæ ſuprà ex Pauſania retulimus.

Panhellenius Iupiter cognominatus ea de cauſa, quòd eius templum Græcis omnibus eſſet commune. meminit Pauſan. in primo & ſecundo. Adrianus imperator Athenienſibus Διὸς, id eſt Iouis πανελληνίου, & item Iunonis templum condidit, c & x x marmoris Phrygij columnis inſigne. Dictus eſt & Hellenius Iupiter, vt eſt apud Pindarũ, quo in loco multa græcus interpres recitat: quòd ſcilicet Aeacus à ſuis rogatus, ab Ioue patre pluuiam in magna ſiccitate impetrarit. Idem & Pauſan. refert his verbis: In Moluridis montis vertice Iouis Apheſij id eſt, vt Domitius interpretatur, Dimiſſorij, templum fuit. Ferunt enim cùm ſiccitas Græciam inuaſiſſet, poſt peractum ab Aeaco ſacrificium Ioui Panhellenio in Aegina, Iouem quæ oblata acceperat dimiſiſſe, atque ita dimiſſorium appellatum Iouem. Hæc fermè Pauſanias.

Fuit & in Aegina Panhellenij mons.

Legimus & Liberum vocatum Panhellinon, conceſſúmque Athenienſibus, vt eius nominis templum conſtruerent, vt tradit Dion.

Scotinas Iupiter, vt Stephanus ſcribit, vel vt Pauſ. Scotitas, niſi prauè legatur: ſic cognominatus à loco, qui fuit in Laconia, ab Hermis vico veniẽtibus, arboribus conſitus, cui nõ arborum denſitas tenebras faciebat, attamen ipſe Iupiter ſic vocatus dicitur ἀπὸ τοῦ σκότου.

Ambulius Iupiter, cultus apud Laconas in quodã loco, in quo porticus fuêre quadrangulares. ibidem & Ambuliæ Mineruæ ara, & Caſtorum, eodem cognomine. Pauſan.

Euanemi Iouis ſimiliter apud Laconas fuiſſe legimus ſimulacrum, à bono videlicet ferendo vento, vt vox ipſa declarat. Pauſ. auctor.

Cappotas Iupiter nuncupatus hac ratione. ſcribit Pauſ. trib. fortaſſe ſtadiis à Gytheo vrbe Laconica ſaxum fuiſſe, in quo ſedens Oreſtes, furore ac inſania liberatus ſit. quare, inquit, lapis ipſe lingua Dorica Iupiter Cappotas dictus eſt.

Homogynus Iupiter in Aegio verſus mare templũ habuit, quo loco Agamemnonem ferunt Græciæ principes collegiſſe, vnde nomen eſt deductum: inibíque eum deliberaſſe de bello Priamo inferendo, vt vlciſceretur Helenæ rapinam. ὁμόγνιος, Homognius verò Iupiter, id eſt gentilis vel cognatus, quem fratres, quíque eiuſdem generis fuerant, colebant. Meminit Phurnutus & Arati Græcus interpres, aliíque.

Εἰλαπιναστὴς Ζεὺς, hoc eſt, vt arbitratu meo interpreter, conuiualis Iupiter (εἰλαπίνη quippe, magnificum & ſplendidum conuiuij apparatum, apud Athenæũ, & Euſtathium, & alios ſignificat) fortè cum Dapali Ioue latinorum conuenit, de quo iam egimus.

Splanchnotomos etiam Iupiter in inſula Cypri cultus fuit, appellatus ab inciſione interaneorum & viſcerum. meminit in quarto Athenæus.

Γαμήλιος Ζεὺς, hoc eſt, nuptialis Iupiter, quòd nuptiarum & matrimonij curam habere putaretur. Huius meminit & Chryſippus, & D. Hieronymus in Iouinianũ: Ridiculè, inquit, Chryſippus ducendam vxorẽ ſapienti præcipit, ne Iouem Gameliũ & Genethliũ violet. iſto enim modo apud Latinos ducenda vxor nõ erit, quia Iouem non habent nuptialem. Gameliam quoque Iunonem cultam legimus, qua de re in Iunone ſatis, vt ſpero, diſſeremus. Porrò Genethlium Iouem Græci vocarunt, quòd ei cura foret liberũm gignendorũ.

Τέλειος ζεὺς, hoc eſt perfectus, vel adultus Iupiter: ſic & Iuno τελεία crebra eſt & frequẽs horum memoria Græcis ſcriptoribus. Scribit Diodorus, Teleo Ioui omnes ſacrificaſſe, & Teleæ Iunoni, quoniam hos primos nuptiarum duces, ac inuentores omnium exiſtimarunt antiqui. At verò Tegeatæ, vt Pauſan. tradit, Διὸς τελείου aram in foro habuere, ſtatuámque quadrangularẽ illi ſtatuere, qua figura ipſi gaudent. τέλειος, inquit Heſychius, τελεσιουργὸς, καὶ ὁλόκληρος: hoc eſt, perfector & integer Iupiter. hic & in nuptiis colebatur, & ἱερὰ τελεία: vnde & nubentes τέλειοι vocati ſunt. De Iunone τελεία ſuo loco agemus. Sciendum verò illud quoque, προτέλεια, dici, & προγάμια non modò ſacra quæ ante nuptias fiebant, ſed & munera quæ antè offerebantur. Porrò & illud attendendum, de poculorum lege, quæ religioſe antiquis fuit obſeruata, & de ea multa à Græcis ſcriptoribus in primis traduntur. Poculum illud quod Ioui Seruatori propinabatur, id eſt, Soteri, & τέλειον appellabatur.

Ἀρότριος ζεὺς, Aratrius Iupiter apud Phœnices cultus, Cœli filius ab eis exiſtimatus, & Saturni frater: cui Dagoni nomen fuit, cuius in ſacra hiſtoria Hebræorum crebra mentio eſt. Aratri verò inuentor ab illis exiſtimatus, vnde & ἀρότριος cognominatus: de quo Philon Byblius in iis quæ ex Sachoniathone tranſtulit, teſte Porphyrio philoſopho, & Euſebio in primo Præparationis Euang. Porrò de Dagone in primo Regum, cap. 5. multa leguntur: cum in eius templo captam arcam Domini Palæſtini, id eſt, Philiſtæi, repoſuerũt, magno ſuo periculo, & maiore miraculo. meminit & Suidas. hunc Phœnices frumenti & aratri inuentorem putabant.

Hecaleſius Iupiter à Theſeo conſtitutus in terra Attica, à nomine anus Hecales, de qua in Priapeis:

Aequalis tibi, quam domum reuertens,

Theſeus repperit in rogo iacentem. cui & ſacra inſtituit. Plut. alij. Stephanus, Ἑκάλη ait populum fuiſſe Leontidis tribus Atticæ, vnde ſit dictus Iupiter Hecalius. Heſychius verò, Ἑκάλειος (inquit) ζεὺς, quem Hecale erexit. ſed hac de re multi multa: quorum tamen Politianum inter eos primum fuiſſe videmus, qui de Hecale permulta ſcripſit.

Enæſimus Iupiter in Coronea cultus, ait Heſychius. ἐναίσιμος verò, mitis, ſuauis, officioſus & bonus eſt. nam αἴσιον bonum, verum & honeſtum ſignificat: αἴσιμον autem, decens & fatale. Sanè Aeneſius etiam Iupiter colebatur in monte Cephaleniæ inſulæ, teſte Strabone in decimo, de quo & comment. Apollonij in ſecundo Argon. quo loco ſcribunt: Aenus mons eſt Cephaleniæ, in quo Aenæſij Iouis templum eſt, cuius & Leon meminit in περίπλῳ, & Demoſth. ὑπομνήμ. item Heſiodus hoc carmine,

ἦδ' αἶνε ἀχέλωον κελαινεφέα αἰνησίῳ. hoc eſt:

Fundebántque preces Aeneio altitonanti. ab Aeno enim Aeneius deflexit. Demum & Enæmium Iouem etiam cognominatum innuit Heſychius, quaſi dicas cõſanguineum & cognatum. ſed & hoc alibi.

Athous Iupiter etiam appellatus, & cultus in ſummitate & vertice montis Atho, vbi celebre eius fuit templum. Fuit & Hynnareus Iupiter vocatus ab Hynnario monte, vt ſcribit Heſychius.

Lycæus Iupiter à Lycaone dictus, vt Pauſ. in Arcad. tradit, cui deo & Lycæa certamen inſtituit. dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuerſus, quòd infantem immolaſſet. alia tamen apud Ouid. legitur fabula in Metamorph. alia item apud Suidam: quæ cùm cognitione digna ſit, hîc ſubſcribere non grauabor. Lycaon, inquit, Pelaſgi filius, Arcadum rex, patris inſtituta ſumma æquitate ſeruabat: ſed vt ſubditos ad iuſtitiam ſeruandam quoque pelliceret, Iouem boni malique inſpectorem in hoſpitis forma ad ſe ſæpe venire ſimulabat. quare cùm ſe ſacra facere velle, vt deum accepturus, dixiſſet, eius diuerſis ex vxoribus procreati liberi noſſe volentes, an deus nec ne venturus eſſet, pueri clàm cæſi carnes carnibus ſacrificij miſcuêre, cogitantes deum id minus cogniturum. mirum diuina prouidentia factum, vt coorta repentè tempeſtate, fulminibus ij omnes interirent, qui puerum interfecerant. Paulò diuerſa traduntur ab Hygino in libro Fab. cap. CLXXVI. vnde mox Lycæa inſtituta, quorum cùm alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lycæa ludi in honorem Iouis Lycæi agebantur, in quibus præmia arma ærea fuere. Sunt qui Lycæam montem Olympum in Arcadia tradant, quem & plerique ſacrum verticem, hoc eſt, ἱερὰν

κορυφὴ appellant: vnde & Iouem Coryphæum, ſunt qui nuncupatum putant. in eo autem vertice Iupiter educatus, ab Arcadibus traditus eſt. Nympharum nomina, quæ illum educarunt fuêre, Thiſoa, Neda, & Agno. Fuit & fons prope Iouis Lycæi templum à nomine nymphæ cuius aqua à ſacerdote ſacris peractis querna virga permota, neſcio qua ſuperſtitioſa illuſione, hymbrem largum cœlo educebat. Quin & ibidem miracula alia fieri, Græca prodit hiſtoria. vt verum illud ſit quod ſcribit Plinius libro 8. Nullum, inquit, tam impudens mendacium eſt, vt teſte careat. Itaque Copas, qui Olympionica ſcripſit, narrat, Demarchum Parthaſium in ſacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam cum hoſtia faciebant, immolati pueri exta deguſtaſſe, & in lupum ſe conuertiſſe: eundem decimo anno reſtitutũ athleticæ, reſtitiſſe in pugilatu, victorémque victoria Olympia reuerſum. de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus, & in eũ Scholia, & Hyginus in Vrſæ deſcriptione: In Iouis, inquit, Lycæi templum qui acceſſiſſet, mors pœna erat, Arcadum lege. meminit idem alibi, nec ſemel. Sed mirum eſt, quod ex Trogo ſcribit Iuſtinus, libro 43. In Palatini, inquit, montis radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, conſtituit: ipſum dei ſimulacrum nudum, caprina pelle amictum eſt, quo habitu Romæ (ait) Lupercalibus decurritur. hæc ille. Sed de Lupercalibus, in eo quod eſt de Sacrificiis, vltimo Syntagmate plura dicemus.

Ammon Iupiter, à noſtris & Græcis in primis, ab arena deducitur: ἄμμος quippe arena vocatur, quod & Plin. lib. 12. innuit, cùm de ammoniaco ita ſcribat: ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa, ammoniaci lacrymam ſtillat in harenis ſuis, inde etiam nomine Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor. Sanè ex noſtris plerique cum afflatu ſcribunt, inter quos Sextus Pompilius, qui libro VIII, hoc eſt, in aſpiratis, ita ſcribit: Hammo cognominatus, quia in harena putatur inuentus, quæ græcè hoc nomine ἄμμος appellatur. cui cornua affiguntur arietis, à genere pecoris, inter quod inuentus eſt. Sed quoniam certiora dicere videntur Aegyptij, quæ ipſi tradunt, etiam afferamus. Amun, aiunt, Iouis eſt nomen, quod etiam Plutarch. notat in libro Iſidis & Oſiridis: notat & Iamblichus. Hinc græci & latini parum mutantes, Hammonem vocamus. Manethus quidem Aegyptius, eo nomine arcanum occultúmque ſignificare tradit. Hecathæus verò vocem fuiſſe ait, cùm deum inuocabant: eáque vti ſolebant, cùm pręcipuè incognitum arcanúmque vocabant: qua factum ratione, vt Deum illum ſummum rerum conditorem, vt abditum arcanúmque, ea voce appellarent. Diodorus Siculus, Ammonem regem Libyæ prodidit, qui Rheam Cœli filiam duxerit vxorem. & Amaltheam adamarit, filiúmque ex ea Dionyſium ſuſtulerit: & quæ apud ipſum cætera leguntur. Hyginus tamen in lib. Fab. Liberum ait in Indiam proficiſcẽtem, cum ſiti laboraret, Iouem rogaſſe, vt arietem qui ei aquam monſtrauerat, in cœlum collocaret: quod cum factum fuiſſet, ibi Liber Ioui templum conſtruxit, quod Iouis Ammonis vocatum eſt. cætera apud Hyginum ipſum legito. Herodotus de Ammone libro quarto multa, & Origenes cõtra Celſum, quæ & Arrianus in tertio. Idem verò Herodotus libro ſecundo ait, quòd Iupiter cùm nollet ab Hercule cerni, ab eo tandem exoratus id commentus eſt, vt amputato arietis capite, pelléque villoſa quam illi detraxerat induta, ſeſe ita Herculi oſtenderet. atque inde factũ, vt Aegyptij Iouis ſimulacrũ arietina facie cõfingerent, & ab Aegyptiis Ammonios aiunt accepiſſe. Ab aliis Ammon traditur, quod in bellis vſus ſit galea, cuius inſigne caput fuerit arietis: vnde orta ſit fabula. Sunt qui ipſum tradãt cornua in vtroq; tẽpore paruula habuiſſe, ac propterea Dionyſiũ ipſius Ammonis filiũ eodem fuiſſe aſpectu. Cognominatus eſt & eadẽ ratione κερασφόρος, hoc eſt corniger. vnde Phestus poëta græcus, ὦ Λίβυε ἄμμων κερατοφόρε κλῦθι μάντι. hoc eſt, O Libyę vates exaudi corniger Ammon, Iupiter. Sic & Lucanus, id eſt corrigerũ vocauit: & Statius. Fuêre qui Ammonẽ arietẽ Phrixi & Helles putarent, vt Pherecydes prodidit. Euſtathius in Dionyſiũ de Situ orbis, cõſimlia Herodoto ſcribit. Seruius grãmaticus ideo arietino capite ait cõfingi, quod eius eſſent inuoluta reſponſa. quin ea nutu & renutu, aliiſq; ſignis dabantur, quod & Strabo & Euſtathius prodidêre. Arati interpres latinus, qui ab aliquibus Baſſus, ab aliis Cæſar fuiſſe exiſtimatur, quod alibi diximus arietẽ cœleſte ſignũ Iouę eſſe ſcribit, qui Liberũ ducentẽ exercitũ per Africã, ſitientem ad aquam duxerit. itaque ibi à Libero templũ conſtructum, & oraculũ: & cætera, penè eadẽ quæ Seruius & Lactan. grãmaticus in 3. Theb. ſuper ea verba, Licet aridus Ammon Inuideat, Hinc etiã Catullus cecinit, Oraculũ Iouis inter æſtuoſi. Porrò & multa Hyginus in Aſtronom. poëtico,

& in

& in lib. Fab. cap. CXXXIII. At verò alij nonnulli in Theoëan quampiam mulierem oraculum retulēre. Martianus: Ammon, inquit, apparuit cum cornibus arietinis, & veſtimento lanicio, ac ſitientibus vndam fontis exhibuit: De quo & Sidonius in Hendecaſyllabo ad Felicem:

Non hic Cyniphius canetur Ammon,
Mitratum caput eleuans harenis.

Sed ſi plura de Ammone cupis, lege Q. Curtium in 4, & Diodorum Siculum lib. XVII. & Arrianum in tertio, qui Alex. Maced. de Ammone hiſtoriam copioſe executi ſunt.

Aſſabinus Iupiter ab Arabibus dictus, auctore Plinio. nam vbi de cynnamo & cynnamomo lib. XII, ita propémodum ſcribit: Gignitur quidem in planis, ſed denſiſſimis in veprib. rubiſque, difficilis collectu. metitur non niſi permiſerit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Aſſabinum illi vocant. XLIIII boum caprarúmque arietum extis impetratur venia metendi, non tamen aut ante ortum ſolis, aut poſt occaſum licet. Sarmēta haſta diuidit ſacerdos, deóq; partem ponit. atque de Aſſabino hucuſq;. Fuit & Sabis deus apud Arabas, de quo Plin. eodē lib. de thure agens: Thus, inquit, collectū Sabotam camelis conuehitur, porta ad id patēte, digredi via capitale leges fecēre: ibi decimas deo, quē vocāt Sabin, mēſura, nō pōdere ſacerdotes accipiūt. Ruellius hęc verba deſumēs Theophraſto aſcribit, & Sabin Solē interpretatur, & quidē Solis delubrū Theophraſtus, ſed non Sabin vocauit.

Anxyrus, vel Anxurus Iupiter cognominatus in Italia, in tractu Campaniæ, habitu pueri imberbis, cuius eſt mentio in octauo Vergil.

Circæúmque iugum, quis Iupiter Anxurus aruis
Præſidet.

quo loco Seruius: Circa tractū, ait, Campanię colebatur puer Iupiter, qui Anxurus dicebatur, quaſi ἄνευ ξυροῦ, id eſt, ſine nouacula, quia barbam nunquam raſiſſet.

ἐλευθέριος, quem apud Latinos tum Liberatorem, tum Liberalem, & libertatis auctorem interpretatū legimus. Pleriq; Græca libentius voce dixerunt, Iouem Eleutheriū vocantes. de eo ſic tradit Heſychius: quòd Medis effugientibus, Eleutherius Iupiter erectus eſt, quem & aliqui σωτῆρα vocauerunt, id eſt, ſeruatorē. Hic & Syracuſis cultus fuit, & à Tarentinis, & à Platæenſibus, & in Caria. Hyperides orator: O viri (inquit) iudices, hæc quidē Iouis appellatio facta eſt, vt Eleutherius vocetur, propterea quod ἠλευθέρωσαν, id eſt, liberti porticū conſtruxēre propinquam. Didymus tamen & Arpocration grammatici falli Hyperidem aſſerunt, quod ideo vocatus ſit Eleutherius: ſed quòd contrà à Medis deus Athenienſes liberauit, & quod inſcriptio quidem σωτήρ, id eſt, ſeruator fuit: Eleutherius autem, id eſt, liberator nuncupatus ſit, id quod & Menander manifeſtè oſtēdit. Et certè Plato in Theage, Athenis Eleutherij Iouis porticum fuiſſe oſtendit, eum ibi Socratem & Demodocum colloquētes inducit. Templi verò, imò etiam porticus mentio eſt in Oeconomico Xenophontis. Sed & illud non te fugiat, duas in primis porticus Athenis fuiſſe, alteram Iouis Eleutherij, hanc ſcilicet: alteram, quę βασίλειος, id eſt, regia vocabatur, vt Arpocration eſt auctor. porrò & tertiam porticum legimus, quæ ἀνάκτορον quidem dicta, cognominata verò ab imaginum varietate ποικίλη, Pœcile. Verùm ne à propoſito recedam, Thucydides libro ſecundo Hiſtor. in oratione legatorum Platæenſiū, de Ioue Eleutherio apud Platæas ita meminit: cùm Pauſaniam ait, Cleombroti filium, poſt Græciæ liberationem à Medis ἐν ἀγορᾷ Διὶ ἐλευθερίῳ θυσίαν ἱερὰ θύσας, id eſt, in foro ſacra facientem Ioui Eleutherio, conuocatis omnibus ſociis, & agrum & vrbem Platæenſibus reddidiſſe. Et Strabo lib. IX. ſcribit, apud Platæas eo loci, quo Græci Mardonium cum trecentis Perſarum milibus occidione deleuerunt, Eleutherio Ioui templum conſtructum fuiſſe, & certamen gymnicum cum coronis inſtitutū: ludóſq; ipſos Eleutheria, id eſt, liberatoria appellata. Pauſan. quoq; in Bœoticis, Eleutherij Iouis aram nō longè à communi Græcorū ſepulcro deſcribit, quod ad Platæę ingreſſum fuit, quo loco quinto quoq; anno certamen celebrabatur. Idē Pauſ. in Attica, Eleutherio Ioui cùm Adriano ſtatuas erectas fuiſſe meritas ait. quin & poſt Macedonū victoriā, in qua præclarè cùm ſe geſſiſſet, Leocritus Protarchi filius occubuit, Eleutherio Ioui ſtatuam erexere. Longior omnino ſim, ſi tibi multa, quæ collegi, afferre hoc loco voluero. Vnum illud nō mittā, quod apud Dionem hiſtoricū legitur. Cùm Thraſeas philoſophus iuſſu Neronis, abſciſis venis ſenſim extingueretur, mano extēſa exclamauit, *Iupiter liberator hunc tibi ſanguinem libo.* hoc eſt Græcè, Ζεῦ ἐλευθέριε, σοὶ τοῦτο αἷμα σπένδω. Sunt qui hoc Senecæ attribuāt. Nam Cor. Tacitus lib. 15, Senecam ſcribit, cum vi veneni petire

non poſſet ſtagnum calidæ aquæ introiiſſe, & reſperſiſſe proximos ſeruorum, addita voce, libare ſe liquorem illum Ioui Liberatori.

Σωτὴρ, hoc eſt, Seruator Iupiter, vt diximus, à Græcis cognominatus, quod à Medis eos liberauit. Iouis Seruatoris tamẽ aram multò antè erectam fuiſſe ab Hercule, Amphitryon ait apud Euripidem in Hercule Furente, ex deuictis Minyis. Sed nos quanto hoc rectius cognomine IESVM CHRISTVM dominum nuncupamus, qui nos ſuo benignus cruore in veram æternæ vitæ libertatem aſſeruit? Strabo lib. 9. ait, in Piræeo templum Seruatoris fuiſſe, in cuius porticu mirabiles fuêre tabulæ celeberrimorum artificum. Arrianus lib. 8. de geſtis Alexandri, tradit ipſum Alexandrum, vbi intellexit Nearchum & claſſem totam ſuam ſeruatam, Ioui σωτῆρι, cæteriſq; deis malorum depulſoribus, & marinis, ludos gymnicos & muſicos edidiſſe, celebrémque pompam induxiſſe. Sed & σωτῆρος Iouis meminit Phurnutus, & Heſychius. Illud certè tibi vt recitem par viſum eſt: Ariſtotelem philoſophum legaſſe ſuo teſtamento in Stagira Ioui Soteri, & Mineruæ Soteræ, animalia lapidea quatuor cubitorum, quod Laërtius ſcribit ex voto nũcupato pro Nicanoris ſalute. Vnde eſt mirum, neſcio quos ſcripſiſſe pro Minerua Sotera, id eſt, Seruatrice, Iunonem Soſpitam repoſuiſſe. Sed enim præter Iouem, & alios quoque deos Soteres nuncupatos hoc toto opere offendes. quin & M. Cicero hãc vocem interpretatus eſt, Seruatorem dicendo. Quare etiam non mirum tibi videri debet, ſi Conſeruator etiam Iupiter cognominatus eſt, vt memini me legere in vetuſtis nomiſmatibus: vt in Diocletiani quidem vno, in cuius priore facie ipſius effigies, in poſteriore verò Iouis imago ſtãs, dextera duas ſagittas, vel potius duo fulmina, ſiniſtra haſtam habet erectam, cum his literis, IOVI CONSERVATORI. In altero quoque eiuſdem C. Val. Diocletiani, à tergo cuius idem erat Iupiter, dextra Victoriolam porrigens, ſiniſtra verò haſtam erectã habet: Inſcriptio, IOVI CONSERVATORI ORBIS: quod & ſuprà in Ioue cuſtode diximus.

Σωσίπολις etiam Iupiter cognominatus, hoc eſt vrbis ſeruator. ſcribit Strabo libro 14. de Anaxenore citharœdo, Magneſio agens, qui propter eam artem in theatris erat celebratus: ſed multo magis, quòd ei quatuor vrbium tributa vt acciperet, conceſſit M. Antonius, & milites. quin etiam illum patria auxit ſatis, quæ illum ſacra purpura Soſipolidis Iouis induit, vt eius imago & inſcriptio teſtatur in foro poſita. quo loco mihi videtur Strabo, ciues, & Anaxenora, M. quoque ſimul Antonium irridere.

Κόνιος Ζεὺς, id eſt, vt Domitius apud Pauſaniam interpretatur, puluereus Iupiter, cuius templum Athenis fuit ſine tecto.

Λαρισσαῖος Ζεὺς, Lariſſeus Iupiter, vt Strabo & Stephanus ſcribunt, à Lariſſa dictus i. cuius nominis multæ ſunt, quas ambo colligunt. quidam tamen Λαρισαῖον Δία, alij Λαρισηνὸν vocant. Sed tamen ſupra oppidum ad Cayſtri campum Lariſſam vnam eſſe, ſcribit Strabo, aquarum & vinetorum rerúmque cæterarum præſtantia inſignem, vnde Ioui nomen. Sed & Lariſſenus Apollo dictus, vt Steph. notat, à pago Epheſi, vt alibi dicemus.

Κηναῖος Ζεὺς, Iupiter Cençus. Aeſchylus in Glauco Põtio, vt eſt apud Strabonẽ in decimo,

Εὐβοΐδα καμπὴν ἀμφὶ Κηναίου Διὸς
Ἀκτὴν, κατ' αὐτὸν τύμβον ἀθλίου Λίχα. hoc eſt,
Qua flexus Euboicus, ad Cenæi Iouis
Actam, penes ſepulcrum infelicis Lichæ.
Ouid. in nono, de Hercule:
Victor ab Oechalia Cenæo ſacra parabat,
Vota Ioui.

Seneca in Tragœd. Qua templa tollens ara Cenæi Iouis. apud Sophocl. in Trachiniis notat interpres, Herculem poſt captam Oechaliam, ducta Iole perueniſſe ad Eubœæ promontorium Cenæum, ibique ædificaſſe Iouis Cenæi templum. Stephanus verò Canæum appellare videtur, à Canis: quod oppidum fuit nõ ſolùm Euboicum, ſed & aliarum regionum. Quin & duplici n interdũ ait ſcribi, hoc eſt Cannæ. aduocat & Strabonem in tertiodecimo Georg. qui Cannas deſcribit, vnde Cannæus Iupiter eſt nuncupatus. In codice tamen Aldi, κίναιος per iota proferri videtur.

Aeneſius Iupiter, hoc eſt Græcè, Αἰνήσιος Ζεὺς, dictus eſt ab Aeno mõte Cephaleniæ, in quo ipſius Iouis fuit fanum, cuius meminit Leon in περίπλῳ, hoc eſt in lib. Nauigationis, & Demoſthenes ἐν τοῖς λιμέσι, id eſt, in portib. Strabo quoque in decimo huius meminit, cùm de

Cephale

Cephalenia agit. Sed & grammatici apud Apollonium Rhodium in ſecundo Argon. vbi de Strophadibus & Plotis inſulis loquitur, de Aeneſio Ioue multa: inter quæ & Antimachum in Lyde poëmate aduocant, & Heſiodi iſtud,

ἔνθ' οἵγ' εὐχέσκοντο Αἰνηΐῳ ὑψιμέδοντι. hoc eſt,

Hicque preces fundunt Aeneio altiregenti. Vbi vides Aeneium vocatum, pro Aeneſio. Legimus inſuper apud Heſychium, ἠπιόσημον Iouem in Coronea nuncupatum: quaſi dicas, mitem decentem, officioſum, vtilem, & veracem. Eſt & apud eundem ἔναιμος Ζεὺς, id eſt, ſanguineus, niſi codex nos fallat. ſignificat autem ἔναιμος & viuum hominem, & cognatum, & ſanguine plenum: id quod tamē & Phauorinus notat. de his etiam ſuprà diximus.

Ἀγοραῖος Ζεὺς, id eſt, (vt interpretatur & Valla, & Domitius, hic apud Pauſ. ille apud Herodotum) Iupiter forenſis, pluribus verò in locis cultus: ſed in primis, Pauſ. & Heſychio teſtibus, apud Athenienſes. hunc Euripides in Heraclidarum tragœdia copioſè deſcribit. Legimus & Mercuriū, Mineruam & Dianā hoc cognomine nuncupatos, vt ſuo loco dicemus.

Αἰγοφάγος Ζεὺς, hoc eſt, Capriuorus Iupiter, ait Phauorinus, eſt cognominatus citat Nicandrum in Theriacis: mihi tamen non ſuccurrit, apud eum id nomen legiſſe. Iunonem certè Capriuoram legi apud Pauſaniam, vt in Iunone dicemus.

Meſſapeeus, hoc eſt Μεσσαπεὺς Ζεὺς, cognominatus eſt, vt Steph. ſcribit, à Laconiæ regiuncula Μεσσαπέαι, vnde gentile nomē eſt Meſſapeeus, & Iupiter ipſe Meſſapeeus, vt Theopompus ait, lib. 57. Pauſanias quoque in Lacon. ſcribit, lucum fuiſſe Iouis Meſſapeei in via, quæ ducebat ad montem Taygetum.

Καταιβάτης Ζεὺς, Catæbates Iupiter, id eſt deſcenſor, ſic cognominatus, vt meminit Pauſan. in Eliacis, cuius ara erat in Olympia, vbi & Themidis fuit, & primum Terræ oraculum. Videtur verò Catæbates appellari παρὰ τὸ καταβαίνειν, deſcendo, in quo interdum iota interponitur: vnde & καταιβάτης pro καταβάτης dicitur. aliquando & καταιβασίαι, quæ ſigna ſunt cœlitus ad terram demiſſa, & prodigia. Vnde & Apollo καταιβάτης, quaſi prodigialem dicas: ſic & Iupiter Prodigialis, vt ex Plauto antè dixi. Sunt qui ſic ideo appellatum tradant, vel propter fulmina, vel quod è cœlo ſæpe deſcendiſſe putaretur, ad amores potiendos. Illud ridiculum ſcribit Ariſtophanes in fabula εἰρήνη, ſcarabeum eſſe huic deo in tutela datum καταιβάτῃ Διΐ meminit & Phurnutus, vbi Iouis cognomina colligit. Meminit & Pollux in nono, item Orpheus.

Cithæronius Iupiter, teſte Pauſania in Bœoticis, cognominatus à monte Bœotiæ Cithærone, qui Ioui Citheronio ſacer erat: ipſum verò montem à Platæenſium rege Cithærone denominatum, idem ſcribit Pauſan. ait enim Iunonem Ioui iratam in Eubœam ſeceſſiſſe: Iouem verò, quoniam Iunoni perſuadere non poſſet, ferunt ad Cithæronem profectum, qui tum imperabat Platæenſibus, nulli ſapientia ſecundus. Hic ergo Iouem iubet, vt ſtatuam ligneam veſtibus obtectam bobus plauſtro veheret, diceretque ſe Platæam Aſopi filiam vxorem ducere. id quod cùm ex admonitione Cithæronis feciſſet Iupiter, & confeſtim id Iuno credidiſſet, illuc ſtatim acceſſit: & appropians plauſtro, ſtatuæque veſtes diſcindens, ſenſit dolum: ſimulacrúmque pro ſponſa puella comperiens, placata & Ioui reconciliata eſt. Hinc ob eam rem feſta Dædalea: quæ duplicia fuerant, maiora & minora inſtituta, de quibus latè Pauſ. in nono. quæ inde nominata, quoniam priſci Zoana, id eſt, ſtatuas Dædala nuncupabant, etiam longè prius quàm Dædalus Palamaonis Athenis huiuſcemodi ſtatuas faceret. & huius quidē rei gratia in templo Iunonis percelebri, quod apud Platæenſes fuit, duæ in primis Iunonis ſtatuæ fuerunt: alterius quidem rectę, & ſtantis, τελείας ἥρας, id eſt, Iunonis adultæ, ſeu perfectæ: alterius verò ſedētis, νυμφευομένης, id eſt, nubentis, de quibus in Iunone latius agemus. Recitat hanc fabulam quoque Euſebius tertio Pręparationis Euang. quam commodius in Iunone referemus. Cæterùm Iunonē Cithæroniam etiam legimus apud Plut. in vita Ariſtidæ: Vota enim Ioui & Iunoni Cithæroniæ, Paníque, &c. nuncupauit ex oraculo, contra barbaros pugnaturus.

Croceates, Κροκεάτης Iupiter dictus, vt Pauſ. ſcribit, cuius & ſimulacrū celebrat. dictus ab vrbe Laconica, quæ vt Stephanus prodit, vna fuit ex centū eius regionis vrbibus. Pauſ. tamē vicū facere videtur, vbi marmora effoderētur, & ante vicū ipſius Iouis ſignū cōſtituit.

Ἄρβιος Ζεὺς, Arbius Iupiter, teſte Stephano, dictus eſt ab Arbio monte Cretæ, vbi colebatur. Arbius verò tam pro monte capitur, quàm pro incola. fuit & Arbis Indiæ fluuius: vnde gentile nomen Arbius, & Arbitæ.

Ἄσιος Ζεὺς, Aſius Iupiter, cuius vetuſtiſſimum phanum in Creta fuit, vt Stephanus prodit. dictus verò ab Aſo oppido Cretæ, quo in loco cultus fuit Iupiter.

Temilius, qui & Biennius Iupiter, dictus, vt Stephanus tradit, à Biennio vrbe Cretæ, quam aliqui denominatam putant à Benno, vno ex Curetis: vel ab eo, quòd vis facta fuerit Marti, hoc eſt, ὅτι αἱ περὶ τὸν Ἄρη γενόμεναι βίαι, inibi (vt ferunt) ab Otho & Ephialte Neptuni filiis. vnde vſque ad tempora Stephani, hoc prodentis, ſacra Hecatomphonia, quæ dicebantur, Marti peragebantur. De quibus Pauſ. in Meſſeniacis ita prodidit: Fecit, inquit, Ariſtomenes Ioui ſacrum, quæ Hecatomphonia vocant, quaſi centicidium dicas. Id ſacrum fieri patrio inſtituto traditum ab his, qui in pugna hoſtes cētum occidiſſent. Ex quibus colligimus, non Marti modò, ſed Ioui aliiſque Deis hæc ſacra fieri ſolita.

Δολιχαῖος Ζεὺς, Dolichæus Iupiter, ſcribit Stephanus, à Doliche ne vrbe Commagenes, vnde fit Dolichæus gentile nomen, & inquilini Dolicheni dicuntur. nam Doliche inſula fuit Lyciæ adiacens, vt Callimachus de inſulis canit. Alexander verò in περίπλῳ, id eſt, in nauigatione Lyciæ, Dolichiſten ipſam vocat. vnde Dolichiſteus deducitur, gentile nomen. Eſt & in marmore Romæ Dolichenus Iupiter.

Χάρμωνος Διὸς, Iouis cognomine Charmonis templum commemorat Pauſ. in Arcadicis, non longè ab Epaminondæ tumulo, vno ſtadio.

Ταμυναῖος Ζεὺς, Tamynæus Iupiter, cognominatus ab vrbe Tamyna Eretriæ, vt Stephanus ſcribit. citat Strab. in decimo, Dicitur & numero plurium Tamynæ, vbi colebatur Iupiter. citat Stephanus Pauſ. in vndecimo, περὶ ἠλίωνι, qui liber à nobis non habetur. decem enim tantū in manibus habemus Græcos, opera Aldi & Muſuri editos. audio tamen virum eloquentiſſimum, Romulum noſtrum Amaſæum, olim & hoc vertiſſe latinè, & ante illum Calphurnium Brix. Sed neutrius mihi copia nec viſa nec facta, & propterea vix creditum. Atticam quidem antea Domitius Veronenſis, aliiq; nonnulli conciſè deflorarūt.

Aetnæus Iupiter. Pindarus in Neme. Ζηνὸς Αἰτναίου, Iouis Aetnæi, vbi interpretes multa afferunt, cur cognominatus ſit Aetnæus, & in eo templum Iouis fuiſſe produnt.

Σκύλλιος Ζεὺς, hoc eſt, Scyllius Iupiter cognominatus. in Creta enim in monte Scyllerio colebatur, quo in loco ferunt Curetas Iouem infantem occultaſſe. Stephanus auctor. Scilletia Minerua dicetur ſuo loco.

Hermonthites, id eſt, Ἑρμωνθίτης Ζεὺς, colebatur in Aegypto, ſic nuncupatus ab vrbe Hermonthi: quæ ita appellabatur, vt Momemphis, Menuthis, Terenuthis. In eadem & Apollo eodem nomine colebatur, vt ex Strabone Stephanus ſcribit. Ibidem & Iſidis templū fuit. Quin & νομὸς, id eſt, præfectura quæpiam ab ipſa vrbe Hermonthite vocata fuit.

Lycoreus Iupiter cognominatus à Lycorea vico in Delphis, cuius meminit Callimachus dicta quidem Lycorea, ab eius rege Lycoreo: quāquam Pauſ. in Phocaicis aliter ſentiat. ait enim, Lycoream vrbem conditam in Parnaſſi ſummitate ab iis, qui in Deucalionis alluuione luporum vlulatibus, hoc eſt, λύκων ὠρυγαῖς ſeruati ſunt. Subdit tamen, & alium eſſe ſermonem hac de re. & ait, ex nympha Corycia Apollinem genuiſſe Lycoron, à quo ſit vrbs denominata, & Lycoreus ipſe Apollo.

Malcæus Iupiter, à Malea promontorio ad Peloponneſum, cuius non modò poetis, ſed & hiſtoricis, aliiſque ſcriptoribus frequens mentio. cuius deriuata nunc μαλεάτης, nunc μαλειάτης, nunc μαλεαῖος eſſe collegimus. vnde μαλεαῖος Ζεὺς, vt Stephanus notat. Sanè in primitiuo interdum μαλέα, hoc eſt penultima breui, & μάλεια, dicitur eadem producta: quod Latinorum quidam parum obſeruantes, inſcitiam ſuam in poëtis noſtris faſſi ſunt.

Ὅριος Ζεὺς, quem Latini Terminalem quidā ex Græco conuerterunt, alij terminorū præſidem, alij conterminum deum, religioſe ab antiquis colebatur, in terminis ipſis conſeruandis, adeò vt in octauo legum Plato primam in victus ratione & agriculturæ legem, Διὸς ὁρίου, id eſt, Iouis præſidis terminorum, eſſe ſtatuerit. Meminit & Demoſthenes in oratione περὶ τῆς Ἁλοννήσου, & Iul. Pollux lib. nono Iouis Hororij, & στήλας ὁρίας, hoc eſt, columnæ Terminalis. Dionyſ. item Alicarn. lib. 2. vbi de Termino agit, ait Numam Ioui Terminali terminos ſacraſſe, vt plenius in Termino dictū eſt. de ὁρίῳ verò, in Ioue Imperatore actū eſt. Neptunum etiam cultum apud Delphos hoc Orij cognomēto, legimus apud Pauſ. in Phocaicis. Hinc Iupiter Omarius, de quo ſic obſeruat diligentiſſimè B. Aegius. ſic enim ait: Omarius Iupiter a loco, quo de Stephanus: Omarion vrbs Theſſaliæ, vt Theopomp. ſcribit in Philipp. ὅπου τιμᾶται Ζεὺς, καὶ Ἀθηνᾶ. τὸ ἐθνικὸν Ὁμαριεὺς καὶ Ὁμάριος. De Ioue Omario Polyb. hiſt. lib. 11.

quem

quem locum ſic vertit Sipontinus: Siquidem Crotoniatæ (tametſi Crodematæ in vulgatis codicibus ſcriptum ſit, tam Latinis quàm Græcis) Sybaritæ, Cauloniatæ, compoſitis inter ſe vnanimiter rebus, primo Omarij Iouis templum publicè conſtituerunt, vbi & conciones fieri & cum populo agi poſſet. hæc ille. Sed nihil hic ad Polybium, ni fallor, Omarius Iupiter facit. Proinde pro Omarij, Omorij ſcribendum cenſeo. ſiquidem ex græco ὁμορίου Διὸς, quaſi contermini Iouis legitur, quæ vera eſt & genuina lectio. nam ſic illæ clariſſimæ ciuitates in communis regionis terminis, confinióue, pro loci commoditate Iouis huiuſce templum conſtruxerunt. hactenus Aegius.

Tomarios, & Tmarios (vtroque enim modo apud Heſychium legi) Iupiter cognominatus in Dodona. meminit Claudianus Tomari Iouis. ſcribit Stephanus, montem Tomarum Dodonæ, quem & aliqui Tomurum vocant: vnde gentile nomen Tmarius. quidã etiam montis incolas τομάρους, & τμάρους nuncupant. Phauorinus verò & ipſe τόμουρος legit, aitque ſub ipſum eſſe templum in Dodona apud Theſprotian, qua ex re Tomuri ſunt à poëta nuncupati hypophetæ, id eſt, vates Iouis ἀνιπτόποδες, καὶ χαμαιεῦναι, hoc eſt, qui illotis eſſent pedibus, & humi dormirent. Item τόμουραι, mulieres vates.

BELVS Iupiter exiſtimatus eſt à Babyloniis & Aſſyriis, cuius non modò in gentium hiſtoriis mentio, ſed in ſacris. quare viſum eſt, aliquanto altius ex variis ſcriptorib. quæ de eo comperi, repetere. Scribit in primis Seruius, Beli nomen ratione non carere. El quippe Aſſyriorum lingua Solem ſignificat, vnde aſpiratione adiecta Græcè ἥλιος eſt vocatus. alij non Aſſyriorum lingua, ſed Phœnicum putant Hel ſolem vocari, vnde Helius deducatur, qui mox & Belus dictus ſit. Quin & Seruius tradit, quòd Hal Punica lingua deus dicitur. apud Aſſyrios verò Hel dicebatur, quadam ſacrorum ratione Saturnus & Sol. Sanè non vnus fuit Belus. nam ſuper ea Vergilij verba ex primo Aeneid.

——Cælatáque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros, antiqua ab origene gentis.

Per tot, inquit, ducta viros, à Belo primo Aſſyriorum: vt, Ab antiquo durantia cinnama Belo. Ab eo vſque ad Belum patrem Didonis, qui & ipſe Aſſyrius fuit. hinc eſt, Quam Belus & omnes à Belo ſoliti. Ergo hæc eſt, generis ſeries: Iupiter, Epaphus, Belus priſcus, Agenor, Phœnix, Belus minor, qui & Metres, mox Dido & Pygmalion. Sachoniaton autem in Phœnicum theologia, Belum inter Saturni filios connumerat, & Iouem fuiſſe aſſerit: id quod & Euſebius. Legimus & alterum Belum Iouis nepotem, Epaphi regis Aegyptij filium, qui & alium Belum genuit. Porrò & Belus prior, Iupiter Babylonius poſt conſecrationem dictus eſt. Hunc puto Belum, ſcribit Plin. ſideralis ſcientiæ inuentorem fuiſſe, eique Aſſyrios gemmam dicaſſe, quæ Beli oculus vocetur. Cyrillus verò libro tertio contra Iulianum Cæſ. Belum etiam Arbelum nuncupatum prodit, & primum à ſubditis hominem dei nomen accepiſſe, eique Aſſyrias gentes & finitimas ſacrificia impendiſſe, coluiſſéque: quod & Euſebius ſcribit in Chronicis. M. Cic. in lib. de Nat. deorum, Herculem, qui quintus ab eo connumeratur, in India Belum vocatum affirmat. Vt hoc loco mittam, quæ à Beroſo, Metaſthene, & Archilocho traduntur, auctoribus mihi ſuſpectis: ab aliquibus tamen ita cultis, vt eorum quoſdam videam ita in eorum lectione inſenuiſſe, vt etiam commentarios in eos plerunque monſtrificos compoſuerint. Sed ad Belũ redeo. Scribit Diodorus Siculus in hiſtor. Oſirim multas colonias deduxiſſe, Belúmque colonum in Babyloniam traduxiſſe, Neptuni & Libyes filiũ, qui propter Euphratem ſedem poſuerit, & ſacerdotes Chaldæos inſtituerit. Heſychius quoq; Belum Neptuni filiũ cum circumflexo accentu aſſerit, cum graui verò limen & viam domus. Templum autem Beli ampliſſimum ac magnificentiſſimũ alio loco deſcribit Diodorus, & Herodotus in primo: quod tamen non legi in Vallæ codice, ſed in Græco, quod in medio vrbis Babylonis conſtructum fuit. eius meminit & Arrianus lib. hiſt. 3. Sed locupletius multo lib. 7. quo loco deſcribit à Xerxe dirutum, ab Alexandro inſtaurari demandatũ fuiſſe. Legimus apud Dionem in hiſt. in Apamea Syriæ Iouem etiam Belum cultum fuiſſe, qui Seuero imperatori, cùm adhuc priuatus eſſet, reſpõſum dederit ex Homerico verſu, eum imperaturum. quin & imperium iam adepto, ex eodem poëta etiam reſpondiſſe, quæ apud ipſum Dionẽ leguntur. Philo Byblius, nõ ille Hebræus, & Euſebius, ſcribunt Iouem à Phœnicibus nuncupatum Beelſamen, quod nomen noſtram linguam interpretatum ſignificat cœli domi-

num. Hieronymus libro primo in Oſeam, Semiramin ait, cùm Zoroaſtrem magum Bactrianorum regem prælio ſuperaſſet, in tantam perueniſſe gloriam, vt patrem ſuum Belum referret in deum, qui hebraicè dicitur Bel, & in multis prophetis, maximéque in Daniele. Hunc Sidonij & Phœnices, inquit, appellant Baal, qui idem ſit qui Belus. vnde & Didonem Sidoniam regij generis, cum Aeneam ſuſcepiſſet hoſpitio, hac patera vina libaſſe apud poëtam legimus, qua Belus & omnes à Belo ſoliti. Baal autem Græce ἔχων, Latine habens interpretatur: vnde Baalim, me habens. Ad hęc & Beelphegor habemus in ſacris literis Moabitarum deum, quem quidam Priapum deum interpretati ſunt, vt Iſidorus libro octauo, quo loco multa de Belo ſcribit. Sed & Theophyl. in Oſea, de Beelphegor multa effert, & ipſe Priapum fuiſſe exiſtimat. a ij Saturnum & Beel quidē dei ipſius nomen phegor verò loci, vbi coleretur. Belem etiam deum Aquileienſium, cultum ſumma religione, qui Apollo crederetur, auctor eſt Herodianus in hiſt.

Νεμεήτης ζεὺς, Nemeetes Iupiter, vt ſcribit Steph. vocatus à Nemea regione Elidis, vbi habitarunt Dryopes. Suidas quoque in dictione νέμεος: Nemeos, inquit, qui in Nemea Locridis, eſt ſignificatur. Nam qui apud Elin Nemeæ ciuis, Nemeus ſcribitur, & Nemeæus: quin & νεμεήτης, vt manifeſtum eſt ex Ioue Nemeete. Hunc eundem crediderim eſſe, quem Nemeæum Pauſ. nominat in Argolicis. ita enim ſcribit, de Cleone poſtquam locutus eſſet: In his, inquit, montibus leonis àdhuc ſpecus oſtenditur, & Nemea regiuncula abeſt fermè inde ſtadiis 15. in ea verò Nemei Iouis templū ſpectaculo dignū, præterquàm quantum diſciſſum eſt. tectum & ſimulacrum nullum relictum: lucus eſt circa templum ex cupreſſis: & ibidem Ophelten in herba è nutrice poſitum, & à ſerpente interfectum ferunt. Subiungit & alia quædam, de ſacrificio & celebritate, quæ ibi ab Argiuis celebrabantur, & de Opheltæ ſepulcro, quæ lucem afferunt iis quæ à Statio in Theb. & Strab. in octauo ſcribuntur. Scribit Thucydides in tertio, & cùm ſtatiua in templo Nemeæi Iouis habuiſſet, quo templo fertur Heſiodus poëta ab incolis interemptus, cùm oraculum accepiſſet ſe in Nemea hoc eſſe paſſurum.

Elacatæus Iupiter, qui & ἐλακαταῖος, teſte Stephano, vocatus eſt. à monte verò Theſſaliæ Elacatæo denominatus fuit.

Mechanei etiam Iouis ſtatuam legimus apud Pauſan. ſed eius mentionem habitam alibi non ſuccurrit, niſi in Corinth.

Βαγαῖος ζεὺς, Bagæus Iupiter Phrygius, vti Heſych. & Phauorinus ſcribunt. Bagæus ſignificat tum magnum, tum multum ac velocem.

Κώμυρος ζεὺς, Comyrus Iupiter, ait Phauor. in Alicarnaſſo colebatur.

Στάμνιος ζεὺς, Iupiter Stamnius videtur appellari ab Ariſtophane, vt à Phauorino notatur, cùm inquit, ςαμνίου ὑὸς id eſt, Stamnij filius, Iouis ſcilicet. ſub his enim verbis intelligimus vinum in vaſe. Dionyſius, enim, Iouis filius. Stamnos quippe vas eſt, hoc eſt ὑδρία, κάλπις, χάλκιος. quin etiam ſtamnia, vaſa vinaria.

Asbameus Iupiter dictus, cuius Ammianus Marcel. lib. 23. hiſtor. his verbis meminit: Apud Asbamei Iouis templum in Cappadocia, vbi ampliſſimus ille philoſophus Apollonius traditur natus, apud oppidum Tyanam, ſtagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus ſeſe reſorbens, nunquam extra margines intumeſcit. Sanè pro Aſbameo Ioue, quidam Apameum legunt. de hoc aliud mihi non ſuccurrit.

Marnas Iupiter dictus apud Gazæos in Phœnicia, & cultus, vt D. Hieronymus ſcribit in Eſaiam. ſignificat autem Marnas Cretenſibus virginem.

Cynetheus Iupiter ſic cognominatus, quoniam venationem Arcades, vtpote rudes, antiquitùs exercebant. venandi verò ars κυνηγία & κυνηγετική Græcè vocatur, & κυνηγέτης & κυνηγὸς venator. quare Cynegetes Iouis potius cognomē ipſe putarim, quàm Cynetheum: licet id libentius docti quidam ſcriptis ſuis aſſerant, & Dionyſius Alicar. lib. 1. Antiquit.

Hicetesius Iupiter, hoc eſt, ἱκετήσιος ζεὺς, deprecabilis videlicet, & qui ſupplicum preces audit, & familiaribus miſeretur: Heſychius. hinc ἱκετήρια dicuntur, quæ ipſæ ſunt ſupplicationes, & ſupplicandi modus: & ramus inſuper oleæ, lana obuolutus, quo in his ſupplicationibus vtebantur antiqui, qualis fermè εἰρεσιώνη. Sanè idem Iupiter & ἱκέσιος etiam appellabatur, vt eſt apud Euripidem in Hecuba, vbi ei à Polyxena ſupplicatur. De Ioue Iceſio etiā mentio fit apud Phurnutum, & Græca in Aratum Commentaria, & Lucianum, ſi rectè memini. Orpheus in Argon. ἱκεσίη ζηνὸς κοῦραι λιταὶ, id eſt, Hiceſiique Preces natæ Iouis.

Apollo

Apollonius in ſecundo, ἱκεσίου πρὸς Ζηνὸς, id eſt, Hiceſium ante Iouem. Iulius Pollux in octauo, Solonem ſcribit tres iurare deos in Plynteriis permiſiſſe, ἱκέσιον, καθάρσιον, & ἐξακεστῆρα: hoc eſt, ſupplicem, expiatorium, & depulſorium. Catharſij Iouis mentio eſt apud Pauſaniam in Eliacis, cuius aram deſcribit in Olympia, prope deos ignotos. ab aliquibus Piacularis Iupiter interpretatus eſt.

Coſmetas, κοσμητὰς Ζεὺς, quem Imperatorem & Principem Ioué interpretari poſſumus, à Lacedæmoniis cultus, cuius templum (vt Pauſ. ſcribit) non longè à porticu fuit, quæ ad meridiem vergebat.

Salaminius Iupiter colebatur in Salamina Cypri, cuius templum, vt Cor. Tacitus ſcribit, Teucer Telamonis, patris ira profugus poſuit.

ἐπάκριος Ζεὺς, Iupiter qui in ſummitatibus montium coleretur: Heſychius. In montibus enim Ioui, & aliis pleriſque deis aras vt plurimùm veteres ſtatuebant. quin & legimus in ſacra Hebræorum hiſtoria id ſæpe reprehendi: ab ἐπὶ & ἄκρα dictus, hoc eſt, in vertice.

Ἐπικάρπιος Ζεὺς, id eſt, fructifer, ſeu frugifer Iupiter: colebatur verò in Eubœa, vt Heſychius ſcribit: vnde ἐπικαρπία, fructuum copia. Epicarpij Iouis & Phurnutus meminit.

Taramis Iupiter dictus à Barbaris, qui vt grammatici obſeruãt, humano ſanguine placabatur. Lucanus in primo,

> Et Taramis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Alij legunt, Taranis, & cum th aſpirato ab aliis ſcribitur, & in Cypro coli aiunt: ego certè comperti nihil habeo.

Mandragoras Iupiter, teſte Heſychio, dictus eſt & herbæ genus, quod vinum & ſomnũ inferat, hoc eſt, οἶνον & ὕπνον. Inde etiam Mandragoritis Venus appellata.

Abretani Iouis templum in Myſia fuiſſe legitur. in quo ſuem comeſſe, aut mactaſſe, piaculum fuit. meminit Strabo.

Phaëthon Iouis ſtella appellatur, Ciceroni, Apuleio, Martiano, aliis: μολόβοβαρ à Chaldæis dicta, teſte Heſychio.

Laprius Iupiter etiam cognominatus, vt Lactantius in primo docet, à Laprio Iouis comite. Elaphrum tamen in Creta cultum fuiſſe, apud Heſych. legimus.

Velſurus Iupiter: Velſuri Iouis fanum antiquiſſimum barbarorum, vt puto, Thraciæ, ſanctiſſimúmque, M. Cicero à L. Piſone direptum ſcribit, in ea oratione quæ in L. Piſonem dicta eſt. De eo præterea nihil aliud comperi.

Sunt & plura alia Græca Iouis cognomina, quæ ſparſim inter legendum apud ſcriptores offendes. nos tibi hîc penè nuda ſubſignabimus, etiam vtcunque à me latinè relata, ne tibi vel lectori detur interpretandi labor, niſi vbi ego fortaſſe (ὡς μὲν ἂν γηράσκων) dormitauero. Quis enim tam oculatus Lynceus, qui longè interdum à ſigno & ſcopo non aberret, nedum collimet?

Νεφεληγερέτης Ζεὺς, hoc eſt nubium coactor, vel nubes congregans Iupiter, παρὰ ἀγείρειν νεφέλας, quod videlicet nubes cogat: & vt quidam tranſtulêre, Nubicoga: huius mentio frequens eſt apud Homerum, Heſiodum, & Poëtas cæteros. idem exponit Phurnutus. Sunt qui non ab ἀγείρω, ſed ab ἐγείρω potius deducant, hoc eſt, quod nubes excitet. meminit & Lucian. in Timone.

Μητιέτης Ζεὺς frequenter à poëtis appellatus, hoc eſt conſultor, vel conſiliator Iupiter, quia rebus cõſulere creditus: vnde & prouidus quoq; à Cretenſibus cognominatus, id eſt, προνοητὴς, vt Diodorus notat, & cõſultor. hinc & à Phurnuto & Pauſ. in Attica βουλαῖος dictus.

Οὔριος Ζεὺς, Vrios Iupiter appellatur, qui à Latinis imperator dicitur, de quo ſuprà diximus. tu, quæ illic ſcripſimus, repete.

ὑψιμέδων Ζεὺς, etiam cognominatus, quod ſuperiora regat, & curet. nam cùm μέδειν, tum μέδω, imperare, regere, curaréque ſignificat.

Gragus Iupiter in Lycia, Drymnius apud Pamphylios dicebatur, Promantheus apud Tyrios, Aethiops & Gyrapſius: vt eſt apud Lycophronem, ὁ Δρύμνιος δαίμων, Προμανθεὺς, Αἰθίοψ, Γυράψιος. id quod & Iſaacius interpres obſeruauit. ſed Strabo & Euſt. Cranguin montem faciunt, qui tauri partum ſignificet, vnde potuit Iupiter appellari.

Ἐξακεστήριος Iupiter, & item Iuno: ab Heſychio cognominati, quaſi qui ſanandi ſeu curandi vim gerant, παρὰ τὸ ἐξακεῖν.

Εὔπνοος Ζεὺς in Delphis dictus, εὔπνοος in Chio, & vtrunque videtur à facili inſpiratione,

vtriuſque & Heſychius meminit, quem ſi audiamus, hunc ὕπνιον dicemus, illum ἥπνιον, hoc eſt bonum ſomnum inducentem. nam & ipſum ſomnia immittere, alibi oſtendimus. Porrò & in Chio quoque eodem actore πελωναῖος Ζεὺς colebatur.

Ἐπιρνύτιος Ζεὺς in Creta cognominatus, Heſychio: vbi & πολιαρίζων etiam colebatur, hoc eſt qui magiſtratibus præeſſet. & πιςάριος ibidem, teſte Phauorino, niſi corruptè legatur. & ταλαιὸς Ζεὺς, qui in miſeriis ſuccurrit.

Μαδινεὺς Ζεὺς, Medineus Iupiter à Lydis cultus. Idem, ait Heſychius, & παλλάντιος Ζεὺς in Pontica Trapezonte: & πανόπτης, hoc eſt cuncta videns, & oculatus Iupiter, in Achaia: & πάνμιγος Ζεὺς, hoc eſt promiſcuus, in Salamine.

Ἐπιβώμιος Ζεὺς, id eſt, qui in ſublimi altari vel tribunali eſſet: cultus verò in Siphno inſula. μαζεὺς vero & cultus & nuncupatus à Phrygibus. Item ab Athenienſibus ποίψιος, & ἱκεσιαὶς, πολιεργατὶς & πάκχαρος, & ἀποτρόπαιος Ζεὺς, id eſt depulſorius: Pollux.

Ἐπικλίνης Ζεὺς, item & ζητὴς Iupiter, in Cypro dictus.

Ἐῤῥὸς Ζεὺς, quaſi dicas liberator & ſeruator Iupiter, item ἔρριος.

Εὔφημος Ζεὺς, idem & ἀφίμος, Iupiter boni nominis & famæ: quaſi dicas inculpatus. ἰεάλιος Ζεὺς in Rhodo, θαλάσσιος verò in Sidone cultus, in Co πανομφαῖος, atque hæc ferè ex Heſychio: vti etiam τερυλόχιος Iupiter, quaſi tu dicas fur & doloſus. Item μαρτύριος, & τοπικωλίδος Ζεὺς, quæ cognomina vt plurimum apud Heſychium, & Phauorinum, & Suidam etiam leges aliqua.

Σινωπίτης Ζεὺς apud Dionyſium de ſitu orbis, μέμφιος. nam Sinopion mons eſt Memphidis: vel à Sinope vrbe Pontica Euſtathius ibidem. vel à Sinope flumine. B. Aegius: Intempeſtus, tonans, quaſi hyemalis & nimis tempeſtiuum appellatur à Statio Theb. II. Contrà Vergilius, cum clementiam verni temporis vellet oſtendere, dixit:

Iupiter & læto deſcendit plurimus imbri.

Hæc Lactantius Thebaidos enarrator, & B. Aegius. Sed &, quanquam plerunque in malum, Alaſtora etiam, illum nuncupatum legimus, vt apud Phurnutũ & Heſychium: & item παλαμναῖος, vt alibi notauimus.

Alaſtor etiam, & Palamnæus Iupiter, teſte Phurnuto dictus, quòd videlicet delinquentes puniret. vnde & Palamnæi & Alaſtores, παρὰ ἀλαστόρων, de quibus alibi etiam ſcripſimus, ex Polluce.

Iupiter Syllanius. Plut. in Lycurgo, B. Aegius. Paganicus etiam in vetuſtis marmorib. in inſcriptionibus. ſicut Aſiſij, quod oppidum in Vmbria, viſitur: IOVI PAGANICO SACR. EX INDVLGENTIA DOMINORVM SVCCESSVS PVBLICVS MVNICIPVM ASISINATIVM SER. AMOENIANVS AEDEM CVM PORTICIBVS À SOLO SVA PEC. FECIT. ITEM MENSAM ET ARAM D. D.

Si verò tibi fortè PROSPER V. C. viſus ero leuiſſima quæque ſectari in his deis interpretandis, ne mirum videatur. Renunciatum enim mihi eſt, neſcio quem virum, illum quidem eruditum, editionem hanc meam ſuo quodam libro anteuertiſſe. Ego autem omnibus, nedum illi, vt audio, etiam legum perito, facilè concedo facundiam & eruditionem etiam: cura verò & ſtudio haud ita multis herbam, vt dicitur, dederim. Legitur ille quidem, diúque legatur, vix à me per amici noſtri B. Barbulei diligentiam viſus.

Noſter etiam, vt ſpero, rerum ſaltem copia, ſi minus eruditione & eloquentia, tibi in primis, & per te etiam ſtudioſis, fortaſſe non erit ingratus. Quare me ad cæteros deos deſcribendos conuerto, Iunonémque Ioui iurè coniungam, fratríque tuo Paulo Paſetho dono mittam, vt ſicuti vos & ſanguine & amore fratres, ita deos fratres iunctos ſub nomine veſtro in lucem dare conſtitui.

SYNTAGMA TERTIVM, DE IVNONE, HYMENAEO, ET TALASSIO: AD D. PAVLVM Paſethum C.

CVm ſuperiore Syntagmate de Ioue, eiúſque imaginibus nonnullis permulta collegerim, illúdque fratri tuo Proſpero, V. Clariß. ob illius erga me merita, beneuolentiámque ſingularem dicauerim: nunc cùm de Iunone Iouis ſorore ſim acturus, quantum ingenij mei mediocris facultas tulerit, tibi hoc Paule Paſethe, qualecunque ſit munus, dare conſtitui, vt omnibus teſtatam facerem mutuam noſtram inter nos, nec vulgarem beneuolentiam, qua vinculo etiam bonarum diſciplinarum iungimur, & ſacrarum in primis literarum: in quibus tu ita inuigilas, & tales progreſſus facis, vt paucos in hac tua iuuenili ætate ſenes & prouectos, pares in eis interpretandis habere videaris: nimirum, vt qui ex ipſis fontibus haurias, hoc eſt, ex Hebrais literis, quas multo ſtudio & ſudore es aſſecutus, nullos prætermittens labores, nullis etiam ſumptibus parcens. Sed iſthæc miſſa nunc faciam, tuo pudori ac modeſtiæ conſulens, cum & longè re ipſa præſtes. Atque adeò Iunonem ipſam aggrediar. Ne tamen hæc ipſa ludicra & leuia à ſeriis tuis ſtudiis auocent, niſi tantiſper, dum aliquando animum recreare ac remittere libuerit. Vale: votíſque tuis aſpiret, qui hodie corda diſcipulorum ſuo numine afflauit.

IVNO.

IVNO, Græcè ἥρα vocatur: Iouis, vt inquit Varro, coniunx. & is Cœlum, hæc Terra, quæ eadem Tellus: & ea dicta, quod vnà cum Ioue iuuat. At Cicero in ſecundo de Nat. deorum ait: Aër, vt Stoici diſputant, interiectus inter cœlum & mare, Iunonis nomine conſecratus. Quin & Græci ἀέρα ipſum aëra interpretantur, vnde & Iunonis templum ἡρῷον vocatur. & Macrobius, Iunonem aëriam dictam ſcribit, quòd ipſa aër putaretur: vel quod in eo regnaret, vt ait Martianus. Iuno Iouis ideo coniunx, vt Placiades interpretatur, quòd aër igne ferueſcat. nam & Theopompus in Cypriaco carmine, & Hellanicus in Διὸς φιλολογίᾳ, quam deſcripſit, ait Iunonem ab Ioue vinctam catenis aureis, & degrauatam incudibus ferreis: illud nihilominus dicere volentes, quòd aër igne cœleſti coniunctior, duobus deorſum elementis miſceatur: id eſt, aquæ & terræ, quæ elementa duobus ſuperioribus grauiora ſunt. Idem interpretatur & Phurnutus. id verò ex Homero ſumptum, cuius hi ſunt verſus ex XV Iliad. rhapſodia, vtcunque à me expreſſi,

An memor es, cum de ſublimi pendula, iunxi
Incudes geminas pedibus, manibúſque catenas
Ex auro ſolido, tibi ſic per nubila cœli
Suſpenſæ potuere dei haud ſuccurrere quicquam:

Et reliqua, vt ad propoſitum redeam. Finxerunt præterea ipſius Iunonis idolon, vt æream forficem præferret, ſumpta tralatione ac metaphora ab incidente capillos forfice: & purum corpus oſtendens. Memini etiam me videre aureum pulchertimum Neruæ imp. nomiſma, in cuius tergo matrona erat, cum radiata corona, in throno ſedens, læua ſceptrum, dextra forficem præferebat. ego Iunonem iudicabam. literæ tamen quæ in eo legebantur, hæ fuerunt: FORTVNAE P. R. Tu videris, quare id factum. Dicta vero ἥρα, vt in Cratylo Plato ſcribit, quaſi ἐρατὴ, id eſt, amabilis, propter amorem quo ab Ioue afficitur. Fortè etiam ad ſublimia ſpectans, qui hoc nomen primùm inſtituit, ἥρα ἀὴρ nuncupauit, & obſcurè loquutus eſt, ponens in fine principium: quod tibi quidem patebit ſi nomen illud frequenter pronunciaueris. ita enim apud Platonem Socrates eſt locutus.

cutus. Sed vt facile tibi Platonis ſcrupus eximatur, ἀὴρ ſi primam literam in fine poſueris, ἥρα fiet. hinc Arnobius in III. doctè ſcribit: Nam ſi Iuno aër eſt, quemadmodum vos ludere ac dictitare conſueſtis, Græci nominis poſteritate repetita, nulla ſoror & coniunx Iouis reperietur. Alij porrò ἥραν dictam ſcripſere, quaſi ἱερὰν, id eſt ſacram, quod ſacris præſit nuptiis. Iunonem, Apuleius in X ita effinxit: Mulierem honeſta forma, habentem in capite candidum diadema, & ſceptrum manu geſtantem. Coronabatur interdum lilio: Iunonis enim flos lilium, & roſa Iunonia vocabatur: id quod à fabula infantis Herculis, ab Iunone ablactati deductum, in noſtro Hercule ſcripſimus. Ad hæc & pyleones ſerta legimus apud Spartanos, quibus Iuno coronabatur. Calceos in pedes Iunonis aureos cum Heſiodo cæteri poëtæ inducunt: Pulchrè etiam Iuno Argis efficta legitur. vite enim, vt Callimachus ait, ornata: qua de re ita in li. de Corona Tertullianus: Argis, inquit, Iunonis ſignum palmite redimitum, ſubiecto pedibus eius corio leonino, inſultantem oſtentans nouercam de exuuiis vtriuſque priuigni, Bacchi ſcilicet & Herculis. Sed iam præſtat huius deæ cognomina interpretari. Et quoniam in primis Iuno, vt dixi, nuptiis præeſſe putabatur, quæ illi ea de re cognomina attributa ſunt, afferemus: & ea primum, quæ quapiam imprecatione in nuptiis Mercurij Martianus commemorat. Iuno pulchra, inquit, licet aliud tibi nomen conſortium cœleſte tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, vnde & Iouem dicimus, nominemus: ſiue te Lucinàm, quod lucem naſcentibus tribuas, ac Luceriam conuenit nuncupari. nam Fluoniam, Februalémque, ac Februam, mihi poſcere non neceſſe eſt, cùm nihil contagionis corporeæ ſexu intemerata pertulerim: Iterducam, & Domiducam, Vnxiam, Cinxiam, mortales puellæ debent in nuptias conuocare, vt & earum itinera protegas, & in optatas domos ducas: quæ cùm poſtes vngent, fauſtum omen affigas: & cingulum ponentes in thalamis non relinquas: Socigenam te, quas vel in partus diſcrimine, vel in bello protexeris, precabuntur: Populonam plebes, Curitim debent memorare bellantes. Hic te Aëriam potius, ab aëris regno nuncupatam voco. Hæc quidem Martianus. hæc etiam de Iunone Arnobius cognomina: Nulla, inquit, ſoror & coniunx omnipotentis reperietur Iouis, nulla Fluuionia, nulla Pomona, nulla Oſſipagina, nulla Februalis, Populonia, Cinxia, Caprotina, & cætera. Heſychius porrò Iunonem à Babyloniis vocari tradit ἀλλὰ, à Tyriis vero ἰρία, ab aliis quibuſdam Βεελθὴς, licet hoc nomine alij Venerem interpretentur.

ὑπερχειρίαν ἥραν, id eſt, ſuperfluentem Iunonem appellatam apud Lacedæmonios, legimus in III. lib. Pauſ. Hypercheriæ (inquit) Iunonis delubrum ex oraculo ædificarum, cum agrum Eurotas latè diluiſſet: operis antiqui ſignum, Veneris Iunonis appellant. ad eam pro filiarum nuptiis ſacra facere matronas ſolenne eſt.

Lucina igitur Iuno dicebatur, quanquam & Diana, vt dicemus, quod lucem naſcentibus dare crederetur: vnde etiam Lucetia. Varro de Lingua lat. cùm de Proſerpina ageret, quæ & ipſa Iuno inferna dicta eſt: Ideo verò videtur, inquit, à Latinis Iuno Lucina dici, vel quòd eſt è terra, vt phyſici dicunt, & lucet: vel quòd ab luce eius qua quis conceptus, vſque ad eam qua partus quis in lucem vnà viuat, donec menſibus actis produxit in lucem: facta à iuuando & luce Iuno Lucina, à quo parentes eam inuocant. Lucina enim naſcentium dux, quod menſes huius hoc vidiſſe antiquas apparet quòd mulieres potiſſimùm ſupercilia ſua attribuerunt ei deæ. Hic enim maximè debuit collocari Iuno Lucina, vbi à deis lux datur oculis. Hęc Varro. Feſtus quoque: Supercilia, inquit, in Iunonis tutela eſſe putabant, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur. quam tribuere putabant Iunonem, vnde Lucina dicta eſt. Plin. tamen in XVI. Nat. hiſt. dictam ait à luco, vbi eius ædes condita fuit, vbi lotos fuit miræ vetuſtatis. Ouid. in Faſtis vtranque opinionem his carminibus attigit:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Vel quia principium tu dea lucis habes.

Lucina Iuno fingebatur, ſi antiquis nomiſmatibus credendum, hoc modo, vt eſt in Fauſtinæ Aug. Pij. Aug. Fil. In cuius tergo matronæ ſtolatæ imago ſtans cernitur, quæ dextera pateram, ſiniſtra haſtam tenet, his literis aſcriptis, IVNONI LVCINAE. Opigena Iuno, teſte Sex. Pomp. quod in partu opem ferat, etiam appellata fuit. Natalis etiam Iuno videtur à Tibullo dici, quod natali die coleretur. Ita enim canit,

Natalis Iuno ſanctos cape thuris aceruos,

Quos

Quos tibi dat tenera docta puella manu.

Idem quoque poëta Genium Natalem cognomi nauit, dum ad eum ita cecinit,

At tu Natalis quoniam deus omnia ſentis.

Ita verò dixiſſe videtur, vt Græci γενέθλιον, quò nomine non Iouem modò, ſed & Lucinam & Genium cognominant.

Egeria quoque à mulieribus colebatur, quod eam partui egerédo opitulari credebant: auctor Feſtus. id quod alio loco etiam retulimus.

Iuga Iuno appellata, vel quod iuges, vt ait Pompeius, ſunt eiuſdem iugi pares, vnde & coniuges, vel vt ſcribit Seruius in quarto Aeneid. ſuper ea Didonis verba, Ne cui me vinclo vellem ſociare iugali. Iugali, inquit, propter iugum quod imponebatur matrimonio coniungendis, vnde etiam Iuno Iugalis dicitur. Iugæ Iunonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Iugarius dictus erat, vt Feſtus ait. Scribunt alij, quòd ad hanc aram veteri ritu nubentes vinculis iungebantur, in omen futuræ concordiæ. Exiſtimauerim Iunonem hanc Iugam, illam eſſe quam Græci ζυγίαν appellant, cuius in v. ſuæ Metamorphoſ. meminit Apuleius, in Pſyches apprecatione ad Iunonem. ita enim ait: Quam cunctus oriens Zygiam veneratur. quo loco interpres, vir doctiſſimus, ariolatur quidē neſcio quo pacto cognomen hoc Iunonis eſſe, ſed nihil præterea. nos id apud Dionyſium Alicarnaſ. vbi artem ſcribit nuptialis orationis, deprehendimus. cuius verba, non vt amicus meus interpretatus eſt, elegantiſſimè quidem, ſed parum ad propoſitum noſtrum. Sic ergo Alicarnaſ. Enimuero Iupiter & Iuno primi coniungentes dei ſunt, & copulantes: atque hic quidem Pater omnium vocatur, hæc verò Zygia, quòd fœminam mari coniungeret, hoc eſt, ἐπὶ ζευγνῦναι τὸ θῆλυ τῷ ἄῤῥενι. Hæc quidem Alicarnaſ. Nam rectè quidem amicus meus Iugam tranſtulit, verùm in re præſenti non congruebat. Interpres quoque Pindari in Neme. vbi fit mentio de τελείας Iunone, ita ſcribit: Iuno enim ipſa eſt γαμηλία, καὶ ζυγία: atque hac de re ſatis.

γαμηλία ἥρα, hoc eſt nuptialis Iuno, in nuptiis colebatur. Plutarchus in præceptis connubialibus ait, Iunoni Gameliæ rem factam facientes, cum reliquis ſacris fel non conſecrant, ſed eximentes poſt aram proiiciunt. id ſcilicet ſignificante legiſlatore, neque quid bilis, neq; iracundiæ in nuptiis eſſe oportere. meminit & Euſebius in tertio Præparat. euang. Scribit Phauorinus, Cecropem (qui Diphyes ideo dictus eſt, id eſt, naturæ duplicis, quòd Athenis primus nuptias inſtituit) Gameliam etiam Iunonem ſtatuiſſe, & Gameliona menſem: quod & Charax ſcribit. Gameliæ quoque Iunonis, vt paulò antè meminimus, Græcus Pindari interpres mentionem facit. Gamelium præterea Iouem inter Iouis cognomina retulimus. Nec tibi illud hoc loco præteribo, γαμηλίους θεοὺς, καὶ γενεθλίους θεοὺς, hoc eſt Nuptiales & Natales deos coluiſſe veteres, quod vel in primis oſtendit Dionyſ. Alicarnaſ. vbi de nuptiali oratione præcepta perſcribit.

Τελεία ἥρα, hoc eſt perfecta Iuno, vel vt Poggius vertit apud Diodorum, Perfectrix, vel potius Nuptialis: nam Iu. Pollux in tertio ait, & matrimonium vocari τέλος, & τέλειοι qui matrimonium ineunt. quin & ipſa coniunctionis actio ἱεροτέλεια: ab Iunone præſide nuptiarum, quā in primis virgines ante nuptias ſacrificiis placabant. Pindarus in Nem. in hymno ad Thiæum Vliæ filium Argiuum, de Hebe Herculis vxore loquens, τελείαν, id eſt, Iunonem Hebes matrem vocat. vbi Græcus enarrator inter cætera & hoc ponit: ὁ τέλος ὁ γάμος, διὰ τὸ τελειότητα βίου κατασκευάζειν. hoc eſt, τέλος autem nuptiæ, propterea quòd perfectionem vitæ præparant. Citat & hoc Aeſchyli, ἥρα τελεία Ζηνὸς εὐνέτις δάμαρ, id eſt: Iuno Telea Iouis vxor cubiculi. Narratur in Commentariis Theocriti hæc fabula, deſumpta ex cuiuſdā Ariſtotelis libro, qui ſcriptus fuit de templo Hermiones. Iupiter cùm inſidiaretur Iunoni, vt cum ea iaceret, eam conſpexit procul à cæteris deis (adeò parum turæ ſolæ vagantur virgines) mutatus in coccyga, id eſt, in cuculum, in monte conſedit, qui prius Thronax dicebatur, poſtea ex re Coccyx dictus eſt. quin & κόκκυξ, id eſt, cuculus Iupiter, ipſe & cultus & nuncupatus fuit Argis. Cuculus ergo Iupiter tempeſtatem ſimul commouit: vbi cùm ſola in monte Iuno eſſet, ea parte qua poſtea conſtructa eſt Teliæ Iunonis ædes, cuculus Iupiter, ob tempeſtatis horrorem in virginis Iunonis gremium deuolauit: quem Iuno miſerata veſte contexit. tum verò Iupiter ſuam indutus formam, Iunonem eſt amplexatus. illa matris metu abnuebat, donec pollicitus connubium obtinuit. pòſt verò ab Argiuis Iuno maximè culta, in cuius templo ibidem conſtructo ſimulacrum

hac

hac ſpecie poſitum fuit. Ipſa Iuno in ſolio ſedens, manu ſceptrũ tenebat, in cuius ſummitate cuculus fuit. hæc fermè in commentariis: Et in Pauſ. Corinthiacis. Homerus in Iliade huius concubitus meminit: quare à Socrate apud Platonem culpatur. nã ſtatim humi cum dea Iupiter concubuit. ac ne in cubiculum quidem ingredi ſuſtinuit, in terram eſt collapſus, ea locutus quæ mortales amore capti ſolent. Super quem Homeri locum in eius defenſionem aduerſus Socratem Proclus, & Procli magiſter Syrianus, vt putatur, multa ſcripſere quę ego miſſa facio. Sanè & de Telia Iunone aliàs fabulam legimus. Temenum ferunt Pelaſgi filium in Arcadia apud Stymphalum habitaſſe, quo in loco Iunonem educauit, atque triplex inde dea. & ſacrum cognomen adepta eſt. Nam παρθένος, id eſt virgo primum vocata eſt: dein cum Ioui nupta fuiſſet, τελεία, id eſt adulta & perfecta. cúmque demum cum Ioue diſſideret, χήρα, id eſt vidua appellata eſt. Stephanus quidem, apud Hermionem Iunonis παρθένου celebre fuiſſe templum affirmat. Pauſan. apud Platæenſes templum fuiſſe ſcribit cum magnitudine, tum ſtatuarum ornatu inſigne. ingredientibus, ſiquidem Rhea in ſaxo cernebatur, enixa Iunonem faſciis inuolutē, quam ex Saturno conceperat. Iunonis verò ſtatuam τελείαν vocabant, recta magnitudine. & conſpicua erat ſtatua ex lapide pentelęſio. inibi etiã inerant Praxitelis opera. Alterũ porrò erat ſimulacrum Iunonis ſedentis, quod Callimachum feciſſe aiunt: ea νυμφευομένη dicebatur, id eſt, Iuno nubens: cuius hiſtoriam plenius in Ioue Cithærone retuli: vnde, ſi libet, repete & in Cithæronia Iunone nõnulla dicenda. Sanè & ſororiam Iunonem nuncupatam lego, vt apud Feſtum in Sororio tigillo, vbi de eius ara agit, & Iani Curiatij.

Interduca, & Domiduca Iuno, vocabatur à Romanis, quòd ad ſponſi ædes ſponſa comitabatur, vel earũ iter protegeret. meminit Martianus, vt oſtendimus. D. etiam Auguſtinus libro ſeptimo de Ciuitate dei. Hæc tamen eſt, inquit, Interduca pueris, & opus facit cum deabus ignobiliſſimis, Abeona & Adeona. tum etiam paulò pòſt ſubiungit: Ponitur autem Iuno, quia interduca eſt, & domiduca, quaſi proſit quicquam iter capere, & domum duci.

Vnxia Iuno cognominata, teſte Martiano. ea vero cauſa videtur, quòd vetus Romanorum mos fuit, vt nouæ nuptæ mariti domum intrantes, axungia poſtes vngerent. ea enim religione tenebantur, vt axungia putarent pleraque mala arceri. Seruius grammaticus libro quarto Aeneid. morem fuiſſe ait, vt nubentes puellæ ſimul cùm veniſſent ad mariti limen, poſtes antequàm ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent. & inde ſunt vxores dictæ. Sed Plinius, & Maſſurius, non oleo, aut axungia, ſed lupino adipe poſtes inungere moris fuiſſe, prodiderunt: ne ſcilicet malum aliquod medicamentum inferretur.

Cinxia Iuno, vt idem ſcribit Martianus, quod cingulum puellæ ponentes in thalamis, à Iunone protegantur. At Feſtus: Cinxiæ, inquit, Iunonis nomen ſanctum habebatur in nuptiis, quod initio coniugij ſolutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Vnctionibus, inquit Arnobius in tertio, ſupereſt Vnxia, cingulorum Cinxia replicationi. Porrò de cinguli ſeu zonæ ſolutione, in Lyſizona Diana copioſius agemus.

Socigena item Iuno, vt idem tradit Martianus, cognominata, quòd nubentes aſſociet ac copulet.

Populona, ſeu Populonea Iuno etiam cognominata, quam populus ſeu plebs precabatur, vt innuit Martianus. In Papyriano etiam iure relatum eſt: Aræ vicem pręſtare poſſe menſam dicatam. vt in templo Iunonis Populoneæ auguſta menſa eſt. meminit & Macrobius in tertio Sat. Quidam Populoniam vocant, quod ex nuptiis populi procreentur. Populoniæ præterea & Fulguræ mentio eſt apud Auguſtinum libro ſexto de Ciuitate dei, ex Seneca, quod alibi etiam retulimus.

Magna Iuno, id eſt μεγάλη ἥρα cognominata, vt obſeruat Macrobius libro Saturnaliûm tertio ex Caſſio Hemina: Samothracas deos ait eoſdem eſſe Romanorum penates, & propriè dici θεοὺς μεγάλους, & θεοὺς χρηστοὺς, & θεοὺς δυνατούς. Secũdum quam doctrinam ait Vergilium loquutum, quum cecinit: Iunoni magnæ primùm prece numen adora, τὴν μεγάλην nominaſſe videtur Ouidius in Faſtis,

> Monte ſub exquilio multis incæduus annis
> Iunonis magnæ nomine lucus erat.

Sanè & maxima Iuno dicta eſt. Verg. in 8. Tibi enim tibi maxima Iuno, Mactat ſacra

ferens

ferens.quo loco Seruius varias eius poteſtates fuiſſe ait, vt Curetis, Lucina, Matrona, Regina, dicatur.& dicunt theologi ipſam eſſe Matrem deûm, quæ terra dicitur, vnde ei etiã porca ſacrificatur. Porrò & Bona vocata fuir Iuno. Vergilius: Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno. τὴν χρηστὴν vocaſſe videtur, & τὴν δυνάστιν, cum ait, Dominámque potentem, vt Macrobius etiam obſerua t.

Regina Iuno à Latinis cognominata, quòd ſoror & coniunx Iouis, deorum atque hominum regis: quæ, vt Camillus dictator in oratione ſcripſit, quam ad Popul. Rom. habuit, tranſuecta à Veiis fuit in Auentinum, & celebri die ſummo matronarum ſtudio dedicata. Scribit etiam P. Victor, templum Iunonis Reginæ à Camillo D.D. Veiis captis in Auentino, hoc eſt, in XIII regione vrbis. Hanc hiſtoriam his verbis Liuius in V. ab v. c. narrat: Cùm iam humanæ opes egeſtæ à Veiis eſſent, amoliri tum deûm dona, ipſóſque deos, ſed colentium magis, quàm rapientium modo, cepêre. nanque delecti ex omni exercitu iuuenes, purè lautis corporibus, candida veſte, quibus deportanda Romam regina Iuno aſſignata erat, venerabundi templum iniere, primò religioſe admouentes manus, quod in ſignum more vetuſto, niſi certæ gentis ſacerdos attrectare non eſſet ſolitus: deinde cùm quidam ſeu ſpiritu diuino tactus, ſeu iuuenili ioco, víſne Romam ire Iuno? dixiſſet, annuiſſe: cæteri, Romam conclamarunt. inde fabulæ adiectum eſt, vocem quoque dicentis, Velle, auditam. motum certè ſede ſua, parui molimenti adminiculis, ſequentis modò accepimus, leuem ac facilem tranſlatu fuiſſe, integrámque in Auentinum, æternam ſedem ſuam, quò vota Romani dictatoris vocauerant, perlatam, vbi templum ei poſtea idem qui vouerat Camillus, dedicauit. Frequens verò Reginæ Iunonis apud ſcriptores mentio. vide & Plutarchum in vita Camilli, qui rem copioſe deſcribit. Libet hoc loco eiuſdem Liuij verbis referre ſacrum illi deæ peractum: Ab æde, inquit, Apollinis boues fœminæ duæ albæ porta Carmentali in vrbem ductæ, poſt eas duo ſigna cupreſſea Iunonis reginæ portabantur: tum ſeptem & viginti virgines longam indutæ veſtem, carmen in Iunonem Reginam canentes ibant, illa tempeſtate forſitan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhortens & inconditum, ſi referatur. Virginum ordinem ſequebantur Decemuiri, coronati laurea, prætextatique: à porta iugario vico in forum venêre, in foro pompa conſtitit, per manus veſte data, virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. inde vico Thuſco, Velabróque, per boarium forum in vicum publicum atque ædem Iunonis Reginæ petrectum: ibi duæ hoſtiæ à Decemuiris immolatæ, & ſimulacra cupreſſea in ædem illata. adhuc Liuius. Templum etiam Reginæ Iunonis habuiſſe Capitolium, teſtis eſt idem ipſe Liuius, quod à Cn. Flaminio bello aduerſus Ligures vouerat, meminit & M. Cicero ad Equites Rom. in oratione antequàm in exilium iret. Decet etiam non ſileri, vt Plinij verbis agam, Et Ardeæ templi Iunonis reginæ pictorem, præſertim ciuitate donatum, ibique carmine, quod eſt in ipſa pictura, his verſibus:

Dignis digna loco picturis condecorauit
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & pòſt, ſemper ob artem hanc Ardea laudat.

Quos verſus ego eo libentius aſcripſi, quo & ipſe agnoſcas antiquitatem, quàm ſimplici & incondita vteretur dicendi figura. Addit & Plin. eos verſus ſcriptos fuiſſe antiquis literis latinis: quas quæ eſſent, aliàs oſtendi. Reginæ Iunonis etiam Virgilius in illo meminit:

Aſt ego quæ diuûm incędo regina, Iouiſque
Et ſoror & coniunx.

Quo loco notandum [illegible]ſum poëtam verbo Incedo, quod ei deæ propriè cõuenit. Quin & ab hoc prouerbium Græcum factum eſt, βαδίζειν ἥραιον ἐμπεπλεγμένον. hoc eſt, incedere Iunonium complicatum, ſcilicet gradum. meminit Athenæus libro XII. Horatius in Sermonibus, Vt ſi Iunonis ſacra ferret.

Moneta Iuno, à Romanis cognominata. nam cùm nõ multo ante vrbẽ captam à Gallis, terręmotus factus eſſet, ferũt vocem exititiſſe è Iunonis templo, quod erat in arce, vt de ſue plena fieret procuratio. quocirca ait Cicero, Iunonẽ illam appellatã Monetã, à moneo videlicet verbo denominatam. Monetæ Iunonis crebra eſt ſcriptoribus mẽtio. Lucanus,

Numina miſcebat caſtrenſis templa Monetæ.

Ouidius Monetam à Camillo factam cecinit:

Arce quoque in ſumma Iunoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta Camille tuo.

Scribit Macrob.cal.Iunij ædem Iunonis Monetæ dicatam fuiſſe. T. Liuius in VII. ab v.c.ait, L.Furium creatum dictatorem contra Auruncos, quòd bellum ab repentina populatione ereptum erat, inter ipſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vouiſſe, cuius damnatus voti victor fuit. Senatus ædem faciendam iuſſit, locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlij Capitolini fuerat: anno pòſt quàm ædes vota erat, Monetæ dedicata fuit. Lactantius verò lib. ſecundo Inſtit. ait, Iunonis Monetæ ſimulacrum, cùm captis Veiis vnus ex militibus ad eam transferēdam miſſus, iocabundus ac ludens interrogaret, vtrúmne Romam migrare vellet: reſpondit, velle: addit Val. Max. eam deuectam Romã. Sunt qui in Auentino monte collocatã, ſunt qui in Capitolio memorent. Eſt & ab aliis traditum, repoſitam in tertia vrbis regione, vt apud P. Victorem eſt videre. Nec deſunt, qui, quæ de dea Moneta traduntur, in deum Aium Allocutium referant: qui redarguuntur ex iis quæ in Aio deo ſcripſimus, & ante me à Crinito. atque ideo hîc parcius. At mihi hoc tibi nequaquàm prætereundum duco, T. Liuium lib. quinto ab V. C. referre, non Monetam è Veiis aduectam, ſed reginam Iunonem: id quod planius oſtendemus. Seruabantur verò in æde Monetæ libri lintei, qui dicebantur, in quibus imperij Rom. fata continebantur. Vidi & in quibuſdam nomiſmatibus antiquis, ipſam à tergo eorum effictam, cum hac inſcriptione, DIVAE MONETAE. Suidas de Moneta aliam recitat hiſtoriam, quam vt à Græco ſcriptore acceptam refero. ait enim: Cùm Romani pecunia indigerent in bello contra Pyrrhum & Tarentinos, Iunonem oraſſe: quæ illos monuit, ſi iuſtitiæ armis vterentur, pecuniam eis non defuturam. quod cum Romanis rectè contigiſſet, Monetam Iunonem veneratos eſſe eius rei ſignum fuiſſe, quod nomiſma, id eſt, moneta inſcripta in eius templo aſſeruabatur.

Soſpita Iuno Lanuuij in primis colebatur, magno cultu, vt docet Liuius: cuius ſimulacrum fingebatur cum pelle caprina, & haſta & ſcutulo, & cum calceolis repandis, vt de Nat. deor. ſcribit Cicero. Liuius quidem lib. VIII. ab V.C. Lanuuinis, inquit, ciuitas data, ſacráque ſua reddita cum eo, vt ædes lucúſque Soſpitæ Iunonis communis Lanuuinis municipibus cum Po. Ro eſſet. Idem in IX. Decad. III. In æde, ait, Iunonis Soſpitæ Lanuuij, cum horrendo fragore ſtrepitum editum. P. verò Victor in X vrbis regione, hoc eſt in Palatio, ædem Matris deûm commemorat, cui fuerit conterminum delubrum Soſpitæ Iunonis. Meminit & M. Cicero in oratione pro Muræna, cui ait Coſs. ſacrificare ſolitos. Sil. lib. XIII,

Lanuuio generate, inquit, quem Soſpita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape victor honorem
Tempora murali vinctus turrita corona.

Soſpitæ autem Iunonis delubrum dicatum lib. 2. Faſt. cecinit Ouid. vt alibi notaui, cal. Feb. Siſpitem Iunonem, inquit Feſtus, quam vulgò Soſpitem appellant, antiqui vſurpabãt, cùm ea vox ex Græco videatur ſumpta, quod eſt σώζω. Illud præterea par eſt vt te moneam, cùm de Soſpita agunt ſcriptores, pro Lanuuio, Lauinium plerunq; perperàm ſcribi, repugnante ſyllaba: vt apud Ouid. in Faſt. & Silium lib. XIII, non multò antè notaui. Offendi etiam modò qui Soſpitam Iunonem, pro Sotera Minerua in Ariſtotelis teſtamento repoſuerit, quod eſt apud Laërtium.

Matutam Iunonem etiam cognominatam videmus. T. Liuius lib. quarto de bello Maced. Aedes, inquit, eo anno aliquot dedicatæ ſunt: vna Iunonis Matutæ in foro olitorio vota, locatáque quadriennio ante à Cn. Cornelio COS. Gallico bello, Cenſor idem dedicauit. Quidam arbitrantur Romæ fuiſſe ad Capitolij radicem, vbi hoc tempore diui Andreæ eſt templum in Mentuza, pro Matuta. Sed hæc coniectamus. Certè P. Victor in XI regione vrbis ædem Iunonis Matutæ conſtituit in foro olitorio, vbi & Pietatis ædes. Fuit cùm ego vererer, ne mendum eſſet in T. Liuio, & fortaſſe pro Matuta Soſpitam ſcribendum, præſertim quod eadem Decad. lib. II, votam ædem Iunoni Soſpitæ ab ipſo Cornelio legamus bello Gallico, quo ex voto victoriam reportauit.

Nouella Iuno calabatur à pontificibus, id eſt, vocabatur in menſium calendis, vt ex Varrone & aliis oſtenſum in noſtro de Annis, mēſibus, &c. Hinc & Calendaris etiã dicta.

Calendaris Iuno vocabatur ab antiquis, quoniam omnes calēdas ipſi attributas exiſtimabant:

mabant: in primíſque Laurentes patriis religionibus ſuis ſeruabant, qui & hoc cognomen Calendaris Iunonis cæremoniis, vt Macrobius ſcribit, addiderunt, & omnibus calendis huic deæ ſupplicabant. Sed & Romæ quoque pontifex minor in curia Calabra Iunoni rem ſacram faciebat, & regis vxor, id eſt, ſacrorum regina porcam, vel agnam in regia Iunoni immolabat.

Februalis Iuno, quæ & Februata, & Februla, ſeu Februa nuncupabatur, vt ex Sex. Pomp. in lib. de Annis & menſibus, &c. diximus, quòd ipſi eo menſe ſacra fiebant: eiúſque feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februabantur à lupercis amiculo Iunonis, id eſt, pelle caprina. Martianus præterea ita Iunonem: Februalem ac Februam mihi poſcere non eſt neceſſe, cùm nihil contagionis corporeæ ſexu intemerata pertulerim.

Caprotina Iuno à Romanis culta. huius dies feſtus nonæ ſcilicet Iuliæ ancillarum erat, quo die liberæ pariter & ancillæ ſacrificabant ſub arbore caprifico, in memoriam Benignæ Virtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam poſt vrbem captam cùm ſedatus eſſet Gallicus motus, res verò publica eſſet ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumium Liuium Fidenatium dictatorem, qui mandatis ad Senatum miſſis poſtulauit, vt ſi vellent reliquias ſuæ ciuitatis manere, matresfamiliæ ſibi & virgines dederentur. cúmque patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi, ancilla nomine Tutela, vel Titula, ſeu Philotis (ſic enim variè legimus) pollicita eſt, ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram. habitúque matrumfamiliâs & virginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lacrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. quæ cùm à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, viros plurimo vino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. quibus ſoporatis, ex arbore caprifico, quæ caſtris erat proxima, ſignũ Romanis dederunt. qui cùm repentina incurſione ſuperaſſent, memor beneficij ſenatus, omnes ancillas manu iuſſit emitti, dotémque eis ex publico fecit, & ornatũ quo tunc erant vſæ geſtare cõceſſit, diémque ipſum nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico ex qua ſignum victoriæ ceperunt: & Caprotina culta Iuno, ſacrificiúmque ſtatuit annua ſolennitate celebrandum, in quo lac quod ex caprifico manat, propter memoriam facti adhibebatur. hiſtoriæ meminit Plut. diem Ouidius in Arte deſignat:

> Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit
> Luſa maritali Gallica veſte manus.

Varro de Ling. lat. Nonæ, inquit, Caprotinæ, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent virgam.

Curis Iuno à Sabinis nuncupata, & deinde à Romanis. nam haſtam curin Sabini appellabant. Cato in Originibus (ſi quæ legũtur fragmenta, legitima ſunt) Quirinalis, inquit, collis à Iunone Sabinorum dea, quam illi Curitim, id eſt, haſtatam Iunonem vocant. etenim haſtam curim & curinam proferunt, quia his ſimul & Hetruſcis non eſt litera Q, ſicut Romanis. Idem & Feſtus, ſcribit. Hinc etiam à priſcis inſtitutum legimus, vt nubentium caput haſta comeretur, quam Cœlibarem vocabant, quòd eſſent in Iunonis tutela nubentes conſtitutæ. Meminit etiam his verbis Arnobius, vir antiquitatis doctiſs. lib. contra Gentes II. Cùm inquit, in matrimonia conuenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis, nubentium crinem cœlibari haſta mulcetis, puellarum togulas Fortunam defertis ad virginalem. De cœlibari etiam Plut. in quæſtionibus Romanis, & in Faſt. Ouid. Feſtus: Cœlibari, inquit, haſta caput nubentis comebatur, quæ in corpore gladiatoris ſtetiſſet abiecti, occiſique, vt quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, ſic ipſa cum viro ſit: vel quia Matronæ Iunonis Curetis in tutela ſit, quæ ita appellabatur à ferenda haſta, quæ lingua Sabinorum curis dicitur: vel quòd fortes viros genituras ominetur: vel quòd nuptiali iure imperio viri ſubiicitur nubens, quia haſta ſumma armorum & imperij eſt: quam ob cauſam viri fortes ea donantur, & captiui ſub eadem veniunt, quos Græci δορυαλώτους, καὶ δορυκτήτους. Sanè Græci κυρῖτιν ἥραν vocant. Nam Stephanus, κύρεις, ait metropolis Sabinorum, vnde gentile Cyrites, & poſſeſſiuum Cyretius, & Cyretia Iuno. Ineptè Seruius in primo Aenei. ſcribit Iunonem Curetim dictam, quod curru vteretur & haſta: vt eſt, inquit, Hic illius arma, Hic currus fuit. Sed iam de Curiti Iunone ſatis: cætera quæ reſtant de Iunone, ſequamur.

Zeuxidia Iuno Argis culta. nam cum Argis in Aegyptũ Apis rex migraſſet, boues illuc

tranſmiſit, & ſeminandi rationem: quam rem cum iunctis bobus rex effeciſſet, Iunoni Zeuxidiæ templum ex re conſtruxit, & ſpicas flores Iunonis vocauit.

Tropæa Iuno à Lycophrone eſt appellata, quod illi trophæa dicarentur, vt notant grammatici: vti etiam Ioui Trophæo, & Tropæucho. vt iam notatum eſt, in Ioue.

Lacinia Iuno, ſic cognominata ab Italiæ promontorio. Verg. Attollit ſe diua Lacinia contrà. Quo loco Seruius ita ſcribit: Lacinium templum à rege conditore dictum, ſecundum quoſdam à latrone Lacinio, quem illic Hercules occidit, & hoc loco expiato iunoni templum conſtituit. Strabo libro VI. poſt Iapygium promontoria tria, deinde Laciniũ Iunonis templum, ſuperiore ætate locupletiſs. donariis frequentiſs. refertum, cuius deprędati templi hiſtoriam legimus apud T. Liuium, Val. Max. Lactantium, & alios. Liuius libro quarto tertiæ Decad. Vrbs, inquit, Croto murum in circuitu patentem XII. mil. paſſ. habuit, ante Pyrrhi aduentum in Italiam. Poſt vaſtitatem eo bello factam, vix pars dimidia habitabatur. Flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præterfluebat muros, procul iis qui inhabitabantur. ſex milia aberat ab vrbe nobile templum, ipſa vrbe nobilius, Laciniæ Iunonis, ſanctum omnibus circa populis. Lucus ibi frequenti ſylua, & proceris abietis arboribus ſeptus, læta in medio paſcua habuit, vbi omnis generis ſacrum Deę paſcebatur pecus ſine vllo paſtore, ſeparatímque egreſſi cuiuſque generis greges nocte remeabant ad ſtabula, nunquam inſidiis ferarum, non fraude violati hominum. magni ergo fructus ex eo pecore capti, columnáque inde aurea ſolida facta & ſacrata fuit: inclitúmque templum diuitiis etiam, non tantùm ſanctitate fuit. Hactenus Liuius. Ex hoc templo Fuluius cenſor tegulas marmoreas cùm ſuſtuliſſet, quibus ædem Fortunæ equeſtris, quam Romæ fecerat, tegeret, mente captus eſt, & amiſſis duobus filiis in bello conſumptus eſt. hoc ſcribit in primis Lactantius in II. & T. Liuius libro ſecundo quintæ Decad. plenius totam hiſtoriam exequitur duobus in locis. Idem T. Liuius III Decad. ſcribit, ad Hannibalis receſſum ex Italia, delubrum Iunonis Laciniæ violatum à cæde fuiſſe. nam Italici generis milites, qui eum ſequi in Africam abnuerant, qui in id confugerant, in ipſo fœdè trucidauit. Scribit Plin. in ſecundo, apud auctores reperiri, in Laciniæ Iunonis ara ſub diuo ſita cinerem immobilem eſſe, præflantibus vndique procellis.

Feronia Iuno à pleriſque credita. Seruius enim grammaticus ait: Apud Circeios & Rutulos Iuno virgo colebatur, quę Feronia dicta fuit. Feroniæ verò templum ſummo cultu fuiſſe, teſtis eſt hiſtoria. Scribit T. Liuius, Hannibalem diuitiis & donariis illud ſpoliaſſe, intactum ob religionem ad id tempus. Idem quoque auctor ait, cùm prodigia procurarent, ſtatutum fuiſſe, vt libertinæ mulieres, vnde Feroniæ donum daretur, pecuniam pro facultatibus ſuis conferrent. Dionyſ. Alicarn. in ſecundo ſcribit, cum Lacedæmonij quidam ob duras Lycurgi leges Lacedæmone exceſſiſſent, vbi multum mari agitati fuiſſent, quod deis vouerunt, in quamcunque primùm terram incidiſſent, ſedes in ea ſe poſituros: cùm circa Pomentinos primùm conſtituiſſent, Feroniam ab æquorea latione locum nominauerunt. fanúmque Feroniæ deæ conſtruxêre, cui vota nuncuparunt: quam quidem, inquit, vnius nunc literæ detractione Feronam vocant. hæc fermè Alicarnaſſ. qui & libro tertio, cùm de bello agit, quod aduerſus Sabinos Tullus rex geſſit, ita ſcribit: Poſt hoc, inquit, bellum aliud Romanis aſtitit ex Sabinorum gente. Principium autem & cauſa eius fuit huiuſmodi. Fanum eſt communiter à Sabinis & Latinis honoratum, ſanctum maximè inter cætera, eius deæ quæ Feronia vocatur, quam vertentes in Græcam linguam alij quidem ἀνθηφόρον, alij φιλοστέφανον, alij etiam φερσεφόνην vocant: & cętera quę ſubdit. Sed enimuerò ſcribit in VIII Aenei. comment. Seruius, Feroniã deam libertorum fuiſſe, cuius in templo raſo capite pileum accipiebant, cuius rei meminit & Plautus in Amphitryone. Hinc clarius tibi conſtare poteſt, cur Romani, quod modò dixi, iuſſerint libertinas pecuniam pro facultatibus conferre, vnde Feroniæ deæ daretur. Feroniæ meminit & Verg. in VII, Et viridi gaudens Feronia luco. quo loco idem Seruius, Feroniam ait Iunonem virginem exiſtimatam, veluti Iouem Anxurum, id eſt, ſine nouacula, & perinde nondum abraſum: qui colerentur Terracinæ, quæ etiam aliquando Anxur dicta fuit. Strabo verò lib. V, de Feronia vrbe agens, quæ altera videtur, eam ſub montem Soractis collocat, quo (inquit) Feronię nomine & dea quædam nuncupatur, quam finitimi miro dignantur honore: quo in loco ipſius templum eſt, mirificum ſacri genus habens. nam qui eius numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copioſum inambulant ſub hac dea nulla læſione cinerem.

cò

eò ingens mortalium multitudo confluere ſolebat ad celebritatem, quæ quotannis ibi agebatur. atque hæc de Feronia. Extat Iani Pannonij elegia de Feroniæ fonte, in qua tamen non videtur rem ſatis intellexiſſe:

Sacri fontis aue mater Feronia, cuius
 Felix Pæonius Narnia potat aquas.

Non enim apud Narniam, ſed Terracinam potius, vt liquidò oſtenſum eſt. & Horatius Sermonum libro ſecundo:

Ora manúſque tua Feronia lympha,
Millia tum pranſi tria repſimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.

Et Silius libro XIII Punicorum:

——Itur in agros
Diues vbi ante omnes colitur Feronia luco,
Et ſacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama eſt intactas longæui ab origine Fauni
Creuiſſe in medium congeſtis vndique donis,
Immenſum per tempus opes.

Demum & in regis Deſiderij decreto, quod Viterbi habetur, hæc verba leguntur: Et Petram Sanctam Olim Fanum Feroniæ. ex quibus omnibus planè videmus, diuerſis in locis Italiæ huius deæ fuiſſe fana. qua de re noſter F. Leander Bononienſ. non patriæ ſuæ tantùm illuſtrator, vt qui de ea iam alteram Decadam perſcribat, ſed & totius Italiæ, cuius exactæ deſcriptioni extremam iam manum impoſuit, propediem eam editurus.

Αἰγοφάγος ἥρη, Capriuora Iuno, à ſolis (ait Pauſ.) Lacedæmoniis & cognominata eſt, & culta: cui & capras ſacrificabant. id quod Herculem tradunt conſtituiſſe, ipſúmque capras primùm immolaſſe, cùm aduerſus Hippocoonta & eius filios pugnaret: cùm aliam nullam in promptu victimam haberet, & inter cæteros deos Iunonem propitiam ſibi cognouiſſet. Pauſanias in Laconicis.

Samia Iuno nuncupata, à Samo inſula notiſſima: quæ Cariæ appoſita, Parthenia, aliiſq; nominibus eſt appellata, teſte Stephano. Verg.

Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam,
Poſthabita coluiſſe Samo.

Scribit Pauſ. in Achaicis, Iunonis templum in Samo ab Argonautis conditum. Dicunt autem Samij, Iunonem apud ſe natam penes Imbraſum fluuium; vnde & Imbraſia vocata, vt diximus. ſub λύγῳ verò planta edita, id eſt, vitice, quæ diu in eius templo permanſit. Templum à Smilace coætaneo Dædali factum fuit. Samum ſcribit Varro prius Partheneam nuncupatam, quòd ibi Iuno adoleuerit, ibíque etiam Ioui nupſerit: itaque nobiliſſimum & antiquiſſimum templum eius fuit Sami, & ſimulacrum in habitu nubentis figuratum, & ſacra eius anniuerſaria nuptiarum ritu celebrabantur. Hæc fermè ex Varrone Lactantius in primo Diuinarum inſtitutionum meminit & Diodorus.

Imbraſia Iuno, id eſt, ἥρη ἰμβρασίη, apud Nicandrum in fine Alexipharm. eadem videtur eſſe quæ & Samia, ab Imbro inſula Sami: ſed mea quidem ſententia, ab Imbraſo fluuio Sami, cuius meminit Strabo libro X, qui antea Parthenius dicebatur. Perperàm verò legitur apud Stephanum ἰάμβρασος, cùm Imbraſos legendum ſit ἴμβρασος, inquit, Samos à flumine dicta: gentile, Imbraſius & Imbraſia. de Samia porrò Iunone, iam copioſius actum eſt.

Argiua Iuno ab Argis denominata, quo loco ἡραῖα & Iunonis ſacra celebrabantur, in quibus Hecatombe, id eſt, ex centum bobus ſacrificium fiebat. huius quidem celebritatis præmium fuit æreum ſcutum, & ex myrto corona: id quod in comment. in Pindarum legimus. Argiuæ quoque Iunonis ſignum à Pauſania deſcribitur hoc ferè modo: Deæ, inquit, ſignum in ſolio ſedet eximia magnitudine, auro & ebore fabricatū, Polycleti opus, corona capiti impoſita. ea Gratias & Horas egregiè factas habet. Dea manu altera punicum malum, altera verò ſceptrum tenet. Quæ de malo punico arcanis conſignata ſunt ſacris, ſilentio prætereo. Cuculum verò auem iccirco ſceptro aiunt impoſitum, quòd virginis Iunonis amore captus Iupiter, in eam ſe auem verterit, quam puella tanquam ludicrum captarit. qua de re & ſupra in Telia Iunone copioſe dictum eſt. Annotat Strabo lib. IX, Homerum hoc verſu Iunonem & Mineruam iunxiſſe,

ἥρη τ' ἀργείη, καὶ ἀλαλκομενηὶς ἀθήνη. id eſt,

Iunóque Argiua,& Alalcomeneis Athena.

Propterea quod Iuno Argis nata feratur, & Minerua Alalcomenis: & per vtriuſq; patriam coniunxiſſe. Verùm mox, vt eſt apud Pauſaniam, Eurydice Lacedæmonis filia, vxor Acriſij Abantis filij, Iunonis Argiuæ templum in colle condidit. à quo non multo longè fuit & ſacellum ὑπερχειρίας Iunonis, eodem Pauſ. auctore. Heſychius ſacrificium ab Argiuis Iunoni factum, λεχέρνα ait vocari. Homerus etiam Argiuam Iunonem facit. Quidam putauère Argiuam eandem eſſe cum Pelaſga, apud Propertium libro ſecundo,

An contempta tibi Iunonis templa Pelaſgæ.

Pelaſgos enim aiunt Argos tenuit, vnde Argiui Pelaſgi. Ego tamen ſecutus Euſtathium, Samiam Iunonem intelligo. nam de ea agens inquit: Samus Pelaſgia dicta eſt, à Pelaſgis quibuſdam, ex quibus & Iuno Pelaſgia culta: quæ inſula adeò eſt ferax, vt Lac gallinæ, inde prouerbium factum ſit: eodem Euſtathio & Strabone auctoribus. Porrò & apud Argiuos templum fuiſſe legimus Iunonis Anthiæ, id eſt, floridæ, id quod ſcribit in ſecundo Pauſanias. Porrò & Iunonis Argiuæ celebritatem Palæphatus in incredibilium hiſtoria commemorat: quo loco & de duobus fratribus hiſtoriam legimus, qui currum ſubierint, quo mater de more ad ſacra perficienda pergeret. Idem ſcribit Herodotus, & Valerius Maximus, alij. Horum nomina, Cleobis & Biton. Sanè & apud Hyginum in Fab. poëticis, vbi de his qui primi ludos fecerunt, agit: Sextò, inquit, Argis facti ſunt à Lynceo Aegypti filio Iunoni Argiuæ, qui vocantur ἄσπις ἐν * ἄργει. quibus ludis qui vicit, accepit pro corona clypeum: ideo quòd Abas Lyncei & Hypermeſtræ filius nunciauit Danaum parentibus periſſe: cui Lynceus de templo Iunonis Argiuæ detraxit clypeum, quod Danaus in iuuenta geſſerat, & Iunoni ſacrauerat, & Abanti filio muneri dedit. In his ludis qui ſemel vicit, & iterum deſcendit ad certamen: vt niſi iterum vincat, ſæpe deſcendat. Hoc verò loco Hyginus commemorat, ludos diuerſos factos à diuerſis, numero XV, quos breuitatis cauſa prætereo. Nam & Romanorum ludos potuiſſem, ſi tantum ocij fuiſſet, apponere.

Proſymna Iuno, ab vrbe Argolica vocata, vt Strabo ſcribit. Papinius Statius in Thebaid. Hinc celſæ Iunonia templa Proſymnæ. Pauſan. in Corinth. cùm ἡραῖον, id eſt, Iunonis templum deſcribit apud Mycenas, tres ait fuiſſe nutrices Iunonis, Eubœam, Proſymnam, & Aſcræam: à quibus ſunt nomina indita locis proximis, ipſi Herææ, tréſque has Aſterionis fluuij filias ait. Porrò & templum deſcribit, & in eo hanc Iunonis ſtatuam, Polycleti opus. ea ingens erat: capiti corona fuit impoſita, ita efficta, vt Horas & Gratias haberet: in altera manu punici mali pomum, altera ſceptrum ferebat. ſcepto cuculus inſidebat: quippe Iunonis deſiderio Iouem ferunt in hanc auem conuerſum, quod in τελείᾳ planius retulimus. Sanè Olen vetuſtorum hymnorum poëta apud Pauſaniam cecinit, ab Horis Iunonem educatam, quæ Martem atque Heben liberos ſuſcepit.

Alea Iuno, ἀλέα ἥρα. Menæchmus Sicyonius in Græcis commentariis in Pindari Nemea, ſcribit, quòd Adraſtus frater Pronactis, fugiens iuit Sicyonem, & Polybi aui materni, id eſt, μητροπάτορος regnum adeptus eſt, & Iunonis Aleæ nuncupatæ templum erexit: quod ita appellatum tradunt, quòd à fugiente Adraſto erectum ſit. quidam enim φυγεῖν, id eſt, fugere, ἀλᾶσθαι dicunt.

Hoploſmia Iuno apud Elidem culta fuit, quin etiam vnà Iupiter Hoploſmius: quorum cùm ſacerdos eſſet occiſus, nec à quo id factum ſciretur, fuerunt qui aſſererent, ſe audiuiſſe ab ipſo capite ſacerdotis occiſi, fuiſſe quempiam Cercidam, qua de re in præſentia plura quæ afferam, non habeo.

Fluonia Iuno appellata fuit, quòd fluoribus mẽſtruis adeſſet: & proinde ei fœminæ ſacra faciebant. Fluoniam, ſcribit Feſtus, mulieres colebant, quòd eam ſanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.

Λευκώλενος ἥρα, Iuno cognominata à poëta, quòd albas vlnas & albos haberet lacertos. ſed non poëtæ modò hoc epitheto vſi ſunt, vt etiam Heſiodus in Theogonia, ſed & Lucianus in Charidemo, vbi de pulchritudine agit, ſi modò legitimus ſit Luciani liber.

Acrea Iuno vocata, cuius vetuſtum admodum oraculum (ait in octauo Strabo) fuiſſe inter Lecheum & Pagus in Iſthmo. ſcribit libro ſecundo, IIII. Decad. T. Liuius: Promontorium eſt aduerſus Sicyonem Iunonis, quam vocant Acream, in altum excurrens, &c. Acreæ Iunonis & Pauſ. in ſecundo meminit. & Euripides quoque in fabula Medea eam

inducit,

induxit, filios cæſos ad ædem Iunonis Acreæ deferre, ne quis eos violaret. Tertullianus in lib. ad vxorem: Acreæ, inquit, Iunoni apud Aegium oppidum virgo ſortitur. Legimus etiam Acream Fortunam, id & apud Plin. notat Herm. Barb.

Bunæa Iuno, teſte Pauſ. in Corinth. nominata fuit à Bunæo filio Mercurij, qui ei deæ Corinthi fanum conſtruxit.

Pharygæa Iuno cognominata, vt Strabo & Stephanus oſtendunt, ab vrbe Pharygis, quæ fuit in Locride: quæ prius, ſi Straboni ſtamus, Scarphe dicebatur: ſi Stephano, hanc Homerus Tarphen vocauit. Iunonis verò Pharygææ fanum à Pharygis conſtructum, in Argiua terra. nam & Argiuorum colonia dicitur.

Dirphya Iuno, denominata (vt Stephanus ſcribit) à Dirphy monte in Eubœa, vt Euphorion meminit: à quo gentile nomen Dirphyus.

Parthenos, id eſt, virgo Iuno nuncupata fuit, vt in Telea, id eſt, connubiali & perfecta Iunone expoſuimus. Sed quia tunc non ſuccurrebat, etiam cognominatam παρθενίαν, id eſt, Virginalem, à Pindaro in hymnis Olymp. ad Ageſiam Syracuſanum, vel Stymphalium Olympionicam in hoc loco retuli: tametſi expoſitores potius à Parthenio monte Arcadiæ Iunonem Partheniam declinent. quamuis & Parthenie Samos inſula appellata eſt, vt in Samia Iunone dictum eſt.

Ἰπνοῦντις, ἢ Ἰπνουσία ἥρα, id eſt, Ipnuntis vel Ipnuſia Iuno, ſimiliter à Sami regiuncula denominata eſt, vt Stephanus prodit. In ea quippe regiuncula templum fuit Iunonis celebre.

Κανδρηνὴ ἥρα. Candrena Iuno, nomen ſumpſit (vt Stephanus ſcribit) à Candara vrbe Paphlagoniæ.

Cithæronia Iuno, celebri memoria apud Plut. legitur in vita Ariſtidę, nec ſemel: de qua in Ioue Cithæronio egimus, & hiſtoriam ex Pauſania recitauimus. quã cum aliqua ex parte aliter Euſebius in tertio Præparationis euang. recitet, hic referre nõ grauabor. Dicitur, inquit, Iunone irata, diſſidentéque ab Ioue, mœſtus ipſe ea de cauſa nimium fuiſſe. quem Alalcomenes indigena docuit, vt alteram ducere ſimularet. ita conſilio eius, ex quercu ſimulacro mulieris confecto, quod Dædalon appellarunt, nuptias præparare fingebant. Nymphæ igitur Cithæronides, & vniuerſa Bœotia confluebat. quibus rebus Iunonem commotam, à Cithærone deſcendiſſe, & Platæenſium multitudine mulierum ſequente, ad Iouem perueniſſe, ſimulationéque patefacta, ſumma cum lætitia reconciliatam fuiſſe. Honorem autem ſimulacro tantum feciſſe, vt Dædala nomine ipſius diem feſtum inſtituerit: quod tamen ex zelotypia, quamuis omni anima expers eſſet, cremauit. Hæc quidem fabula, quam (vt dixi) Pauſanias diuerſè recitat: non enim dicit Alalcomenem ſimulare nuptias Iouem docuiſſe, ſed Cithæronem regem: qui etiam à monte & Ioui & Iunoni nomen dedit. Hoc præterea addit Euſebius ex Plutarchi ſententia, quod & allegoriam affert. ait enim: Huius fabulæ talis ratio eſt. Iunonis ac Iouis bella & diſſidia nihil aliud quàm elementorum intemperiem ſignificant, quæ niſi certis proportionibus contemperentur, natura rerum ſoluta magnam perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id eſt, calida virtus ac ignea nimium exceſſerit, ſiccitate omnia pereunt: ſin verò Iuno, humida ſcilicet & ventoſa natura, Iouẽ aſpernata ſuperauerit, magna vis pluuię delata diluuio cuncta vaſtabit, quod illis temporibus factum Bœotiam maximè regionem proluit, quæ multitudine aquarum tecta fuiſſe dicitur. quia quamprimùm tempeſtate tranſacta terræ apparuerunt, deorum reconciliatio facta fingitur. prima verò arborũ omnium quercus effloruit, quæ non modò piis hominibus, (vt Heſiodus ait) verùm etiã diluuij reliquiis opitulata eſt, cùm glãdes ramalia ferãt, & apes cùm tegat truncus. Hactenus vel Plutarch. vel Euſebius.

Ammonia Iuno, id eſt, arenaria, culta in Græcia ab Eleis, de qua Pauſan.

Βοῶπις ἥρα, cognominata in primis ab Eupoli, quòd pulchros & magnos haberet oculos. Heſychius aliíque. aliqui & Mineruæ attribuunt.

Bethlæ Iunonis templum apud Platæenſes.

Europia, id eſt, εὐρωπία etiam Iuno cognominata: Heſychius.

Telchinia Iuno, à Telchinis dicta. nam vt plurib. à Diod. traditur, Telchines inter cætera quæ multa reperêre, etiam deorum ſtatuas fecerunt, quæ & ab illis nonnullæ nuncupatæ ſunt: vt à Camireis Iuno Telchinia, & Telchinius Apollo à Lydis. Cętera, vbi de ipſis agemus, tractabimus.

Cypra Iuno nuncupata. Caſtellum ſcribit Strabo in quinto, Piceni emporium fuiſſe,

ponè quod templum fuit Cypræ Iunonis, à Tyrrhenis conditum & conſecratũ: illi quippe Iunonem Cyprã nuncupabant: hinc apud Silium Italicum in octauo quidã ita legunt, Et quis littoreæ fumant altaria Cypræ. propter ſcilicet ſacrificia Iunonis Cypræ: etſi alij Cupræ libentius per u pronunciant, quod antiqui in vſu habebant. De Iunone Cupra extat epigraphe pulcherrima apud B. Aegium, virum & bene doctum, & quem ideo ego ſummo amore proſequor.

Gabinam præterea Iunonem vocat poëta libro Aeneid. 7. quòd ſummo cultu à Gabinis coleretur.

——Quique, inquit, arua Gabinæ
Iunonis gelidúmque Anienem, & roſcida riuis
Hernica ſaxa colunt.

Apud Gabios igitur colebatur religioſiſſimè Iuno, quod etiam ibidem Seruius notat: & Silius lib. 12. cùm ait,

——Nec amœna retentant
Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.

Eſt & Romæ Iunonis Gauiæ inſcriptio, pro Gabinæ (vt opinor) propter literam græcam β.

ῥησκυνθὶς ἥρα, Rheſcynthis Iuno cognominata eſt, à monte Thraciæ. Nicander in Theriacis, ἐκὰς ῥησκυνθίδος ἥρης: id eſt, procul à Rheſcynthide Iunone. montem eſſe Thraciæ aiunt. & ipſius deæ templum, vnde dea Rheſcynthis eſt appellata. quo eodem loco Cytimus Apollo colebatur.

Anthiæ Iunonis mentio fit à Pauſ. in Corinth. quæ Florida latinè dici poteſt, cuius templum celebrat, ante quod earum mulierum ſepulcrum fuit, quæ cum Dionyſio aduerſus Argiuos depugnarunt.

HYMENAEVS, THALASSVS.

QVoniam, vt à principio huius Syntagmatis docui, Iunonem non modò Græci, ſed & Latini nuptiis præeſſe putarunt: ideo congruum eſſe exiſtimaui, Hymenæum & Thalaſſum, & ipſos deos nuptiales, tibi poſt Iunonem aſcribere, vt diſpoſitè atque ordinatè procedamus. Hymenæus igitur, qui & Hymen dictus eſt, nuptiarum deus à Græcis habitus eſt, vt à Romanis Thalaſſus, quibus tamen nominibus & noſtri vſi ſunt. Hymenæi verò numero multitudinis, pro nuptijs ipſis, tam à noſtris quàm à Græcis dicuntur, quod notiſſimum eſt. at Hymenæa eodem plurium numero, ſed neutro genere, ſacra nuptialia dicta ſunt, vt Suidas notat: vnde illud eſt Ouidij, Hymenæa canunt. & Martiani in Muſica.

Inſtaurare iubet tunc Hymenæa Venus.

Quare eorum manifeſtum errorem noſſe potes, qui Hymenæa accuſatiuum ſingularem & interpretati ſunt, & ſuis etiam verſibus vſurparunt. Pingebatur Hymenæus, vt ex Catullo facilè colligimus, coronatus floribus & amaraco, dextra facem tenens, ſiniſtra flammeum, (lutei velamin s id genus) in pedibus croceos ſoccos habens. Seneca verò in Medea ſic effinxit his verſibus: Aſclep.

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem diſcutiens auſpice dextera,
Huic incede gradu marcidus ebrio
Præcingens roſeo tempora vinculo.

Claudianus verò in quodam Epithalamio ita de Hymenæo canit:

Hunc muſa genitum legit Cytheræa, ducémque
Præfecit thalamis: nullum iunxiſſe cubile
Hoc ſine, nec primas fas eſt attollere tedas.

Et poſt illum idem poëta deſcribit:

Dulce micant oculi, niueas infecerat igni
Sólque Pudorque genas: dubiam lanuginis vmbram
Cæſaries intonſa tegit, &c.

Dictus autem eſt Hymenæus, vel Hymen, ἀπὸ τῶ ὑμένος, id eſt à membrana, quæ & Eugion dicitur, quæ cùm ſit clauſtrum virginitatis, in nuptijs rumpitur. Alij dictum putant ἀπὸ τῶ ὁμῶ ναίειν, hoc eſt à ſimul habitando, quia vir & vxor cohabitant. Alij

Hymen

Hymenæum iuuenem fuiſſe volunt, qui nuptiarum die ruina oppreſſus interierit. inde ad expiationem inſtitutum, vt eius nomen in nuptiis frequentaretur. Sunt quibus magis placet, vt ab hac hiſtoria quam Lactantius grammaticus libro Thebaidarum tertio commemorat deducta res videatur. Hymenæus, inquit, puer Athenienſis fuit. is cum annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc virum poſſet implere, ea pulchritudine prædirus fuiſſe dicitur, vt fœminam mentiretur. Hunc cùm vna ex ciuibus ſuis virgo nobilis adamaſſet, ipſe mediocribus ortus parentibus, quia nuptias deſperabat, quod poterat tamen puellam extrema amoris linea diligens, animum ſolo ſatiabat aſpectu. cúmque nobiles fœminæ cum virginibus ſacra Cereris Eleuſiniæ celebrarent, ſubitò piratarum aduentu raptæ ſunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat ſubſecutus, & ipſe puella creditus. Quum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexiſſent, ad quandam regionem tandem delati peruenerunt, ibíque ſomno oppreſſi, ab inſequentibus ſunt interempti: Hymenæus relictis ibi virginibus reuerſus Athenas, pactus eſt à ciuibus dilectæ nuptias, ſi eis filias ſuas reſtituiſſet. quas vbi pro voto reſtituit, exoptatam accepit vxorem. quod coniugium quia felix fuerat, placuit Athenienſibus, nomen Hymenæi nuptiis miſcere. Hæc quidem Lactantius, ſeu Lutatius grammaticus. Donatus verò in Adelphis fabula Terentij, & Seruius in primo Aeneid. commentario nonnihil ab hac hiſtoria euariant. ipſum enim Hymenæum tradunt puellas liberaſſe, cùm piratas ſomno fatigatos interfeciſſet. Hymenæum Catullus noſter Vraniæ filium dicit. Alij, vt in Muſis retulimus, Clius tradidêre. Aſclepiades verò, ex Calliope & Apolline tres filios ſuſceptos prodidit, Ialemum, Orpheum, & Hymenæum. Hinc Claudianus & Martianus, Muſa genitum cecinerunt. Hoc Martiani carmen eſt,

Tu quem pſallentem thalamis, quem matre Camœna
Progenitum perhibent copula ſacra deum. & cætera.

Sunt qui non Apollinis, ſed Magnetis filium putent, ipſúmque à Thamyra amatum, vt in ſecundo de Poëtarum hiſtoria ſcripſimus. Seneca in Medeæ tragœdia, Bacchi filium Hymenæum, alij Bacchi & Veneris prodiderunt.

Thalaſſum, & Thalaſſium, & Thalaſſionem latinè rectè dicimus, deum nuptiarum. Martialis,

Nec tua defuerint verba Thalaſſe tibi.

Idem: Quid, ſi me iubeas Thalaſſionem. Catullus: Lubet iam ſeruire Thalaſſio. Feſtus ex Varrone, hanc dictionem ſine aſpiratione in prima ſyllaba enunciare videtur. Hæc Feſti verba: Thalaſſionem in nuptiis, Varro ait ſignum eſſe lanificij. Thalaſſionem enim vocabant quaſillum, qui alio modo appellatur calathus, vas vtique lanificiis aptum. Hanc eandem ſententiam & Plutarchus affert: quin & hodie Græci ταλασιουργίαν lanificium vocant, & ταλάσιον. Scribit Titus Liuius, Romæ in raptu Sabinarum, virginem vnam longè ante alias ſpecie & pulchritudine inſignem, à globo Talaſſij cuiuſdam raptam fuiſſe, multíſque ſciſcitantibus cuinam eam ducerent, identidem, ne quis eam violaret, Talaſſio ferri clamitatum: propter quod nuptialem hanc vocem factam. Plutarchus & alij non abſimilem hiſtoriam afferunt. Seruius in primo Aeneid. Apud Romanos, inquit, Talaſſio inuocatur. cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferretur ab aliis, Talaſſionis eam ducis eſſe ſimulauit, cuius nomine fuit puellę tuta virginitas. plura ſi cupis, Plutarchum lege in Romuli vita. Sanè & in connubiis Romani ex ritu quinque deos inuocabant: τέλειον ſcilicet Iouem, hoc eſt adultum: τελείαν Iunonem, id eſt, adultam: Venerem: πειθὼ, id eſt, Suadelam: & Dianam, vt Plutarchus docet. Hos deos intelligere videtur Lucanus in ſecundo, cùm Martia Catoni loquitur, poſt Hortenſij obitum ad ipſum priorem virum rediens, ait enim,

Fœdera ſola tamen, vanáque carentia pompa
Iura placent, ſacríſque deos admittere teſtes.

Et quoniam hi dei quinque fuerant, ideo etiam quinque tantùm cæreos, nec plures nec pauciores in nuptiis accendi mos fuit, vt in cauſis Romanis Plutarchus teſtatur. Hos deos D. Auguſtinus libro tertio de Ciuitate Dei, Nuptiales vocauit, vel vt eius alia habent exemplaria, Coniugales: Deis, inquit, coniugalibus quid opus erat commendare nubentes, vt bene coniugarentur?

SYNTAGMA QVARTVM, DE SATVRNO, RHEA, VESTA, IANO, VERTVNO: AD CL. V. BERNARD. BARBVLAEVM.

Hos tibi mitto deos, coluit quos priſca vetuſtas,
Qui teſtes noſtri & pignus amoris erunt.
Non hic inuenies pictæ tectoria linguæ,
Nec phaleras, cùm ſit ſermo didaſcalicus.
Si tamen hos quiſquam viroſo dente laceſſet,
Dic, aliena premat, qui meliora facit.

AMaui ego te, mi frater Bernard. Barbulæe, à primis vſque noſtræ adoleſcentiæ annis, cùm ambo nos operam daremus bonis literis & moribus, ſub doctiß. & integerrimo viro Bap. Guarino: ex cuius ludo tot ex omni fermè Europa viri excellentes in omni literarum & optimarum diſciplinarum genere, tanquam ex equo (quod dicitur) Troiano effluxerunt. At noſtrûm vterque in humanitatis ſtudijs tantum profecit, quantum vel natura noſtra, & ingenij vires patiebantur: vel quantum tenues admodum facultates permiſere, & anguſta domi res. quibus quidem difficultatibus haud facilè homines (vt ait poëta) emergunt, & virtutibus inſignes ac illuſtres euadunt. Hinc eſt, quod nos noſtra gloriola contenti, quam in Muſtaceo (vt ait Cicero) quæſiuimus: donec tu quidem hîc Ferrariæ ſubſiſtens, iuuentutem cum Cœlio noſtro inſtituiſti, adeò vt tu dignus iudicarere qui ſacerdotio diui Petri præficereris. Ego verò procul à patria peregrè profectus, eam de me expectationem concitaram, vt omnes me crederent in aliquem procerum ſacrorum ordinem cooptandum: & præſertim ſub Leone, Adriano, & Clemente, pontificibus: apud quos mea ita domeſtica familiaritas accepta viſa fuit, vt à me nihil vnquam ab eis fruſtrà petitum ſit, quinimò & pleraque vltrò oblata: præcipuè meo in humanis adhuc agente alumno & diſcipulo Hercule Rangonio, Romæ diuæ Agathæ Diacono. Poſt cuius immaturum obitum, & vrbis direptionem, ita reflantem habui fortunam, vt ab eo tempore non tantùm res meæ deteriore loco eſſe cœperint, ſed & corporis vires ita debilitari, vt in eam articulorum omnium aduerſam valetudinem inciderim, vt non modò ambulare (vt tu quidem frater optime noſti) ſed nec etiam in latus decumbere poßim, niſi ſim à valente aliquo miniſtro adiutus. Nec tamen cùm ita morbis affligar, ceſſo, quin aliquid indies per amanuenſem puerum vel ſcribam, vel dictem. Sicut ſuperioribus his diebus faciebam, cùm de Deis gentium magnum Opus confeci: cuius tibi duo Syntagmata mittere conſtitui, in quorum altero Saturnum, & Magnam deûm matrem, & Veſtam, tum etiam Ianum & Vertunnum, ſum complexus: in altero Neptunum, & deos cæteros marinos, nympháſque varij generis: adhæc & Aeolum & ventos. Accipe igitur amantiß. frater ab ægroto tuo Lilio, & penè conclamato, qualecunque munus: non quod ex me aliquid tibi ignotum & reconditum habere poßis, vel quod ex tua illa refertißima de omni librorum genere Bibliotheca non facilè haurire queas: ſed ea duntaxat ratione, omnibus vt conſtet, mutuam inter nos amicitiam ex multo fuiſſe tempore conſtitutam. Dij faxint, vt & per ſcripta noſtrûm vtriuſque nomen poſteritati notum eſſe contingat. Vale.

SATVRNVS, RHEA, VESTA, IANVS, VERTVNVS.

SATVRNVS itaque Cœli filius, vt de Natura deor. ſcribit M. Cic. Ennius: Quem Cœlus genuit. idem tradit & Lactantius, & Seruius in illo poëtæ Vergilij: Vnde genus ducis. Arnobius Cœli quidem filium ait, & Hecates. Cœlus verò Græcè οὐρανὸς vocatus eſt, à quo frequens Græcorum patronymicum οὐρανίων, id eſt Vrani filius, aut nepos. Vranus ergo, ſeu Cœlus, vt Phurnutus ſcribit, dictus eſt, quaſi οὖρος, hoc eſt conſeruator omniũ quæ ſuprà ſunt: & ὁριστής, hoc eſt finitor, vel terminus naturæ. Sunt qui tradant ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν, vel ὀρέγειν deduci, hoc eſt, quod & cũcta videat, & cõſeruet. Alij porrò ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι ἄνω deriuãt, hoc eſt, quod ſuprà cernatur. Ex poëtis etiã quidam ἄκμονος filium dixêre, id obſcurè ſignificantes,

τὸ

τὸ ἀκάματον τῆς περιφορᾶς: id eſt, quòd dum circumfertur, ſit indefeſſus: ſeu quòd ſit incorruptibilis dicimus quippe κεκμηκέναι, id eſt, opus abſoluiſſe, qui iam fato functi ſunt. Theocritus in Alarum poëmatio valde ingenioſo, Vranum, ſeu Cœlum videtur ſignificare, cùm obſcurè ait, ἄνακτ' ἀκμονίδαν, regem ſcilicet Acmonis filium Vranum. nam, vt interpretes aiũt, terra peperit Acmonem, ex Acmone natus Vranus, id eſt, Cœlus, qui Terminus, &c. Porrò & Acmona inter Idæos Dactylos ab aliquibus repoſitum, iam in primo libro dictum eſt. Cultus verò fuit Vranus multis in locis, humanis etiam victimis, & præcipuè in tota Africa, & Libya. Sed nos de Saturno, quod cœpimus, proſequamur. Saturnus, vt ex Trogo Iuſtinus ſcribit, Aboriginum rex, tantæ iuſtitiæ fuiſſe dicitur, vt neque ſeruierit ſub illo quiſquam, neque quicquam priuatæ rei habuerit, ſed omnia communia & indiuiſa omnibus fuerint, veluti vnum cunctis patrimonium eſſet. ob cuius exempli memoriam cautum eſt, vt Saturnalibus exæquato omnium iure paſſim in conuiuiis ſerui cum dominis recubarent. Itaque Italia regis nomine Saturnia appellata fuit, & mons quẽ inhabitabat Saturnius: in quo veluti à Ioue pulſo ſedibus ſuis Saturno, Capitolium eſt. Et hæc quidam fermè vel Trogus, vel Iuſtinus. D. verò Cyprianus: Ab Ioue, inquit, Saturnum fugatum eſſe, manifeſtum eſt: inde Latium de latebra eius nomen accepit. hic literas imprimere, hic ſignare nummos in Italia primus inſtituit, vnde ærarium Saturni vocitatur. nam & ruſticitatis hic cultor fuit, vnde ferens falcem pingitur. Saturnum tamen ſic Saxones effingebant, cui nomen κρόνῳ, ſenem in piſce ſtantem, qui rotam vrnámque tenebat: quod ſymbolum erat apud ipſos arcanum, vt in eorum hiſtoriis legimus. Saturnus autem à Latinis dictus eſt: à Græcis verò κρόνος, quaſi temporũ pater. χρόνος enim tempus. M. Cicero libro ſecundo de Nat. deor. Saturnum, inquit, eſſe voluerunt, qui curſum & conuerſionem ſpatiorum ac temporum contineret, qui deus Græcè id ipſum nomen habet: κρόνος enim dicitur, qui eſt idem ſpatium temporis. ita Cicero. Idipſum & Macrobius primo Sat. Saturnus, inquit, ipſe auctor eſt temporum. & ideo à Græcis immutata litera κρόνος, quaſi χρόνος vocatur. Plato: κρόνος quaſi κόρος ὢν τοῦ νοῦ, hoc eſt, mentis ſatietas, dici putauit. Hinc teſte Plutarcho κρονόληροι dicti ſenes, garruli & ætate decipientes, quaſi Saturni modò delirantes. Phurnutus tamen κρόνον dictum ait ἀπὸ τοῦ κραίνειν, id eſt, à commiſcendo. At verò Saturnus dictus, vel à ſatu, quod ſtercorationi agrorum & agriculturæ præeſſe putabatur: vnde & cum falce pingebatur. Alij Saturnum dictum volunt, παρὰ τὴν σάθην, qua voce membrum virile ſignificabant antiqui, propter ſcilicet generationem, hinc & Satyri appellati. Macrobius auctor. M. Cicero & Lactantius dictum Saturnum tradunt, quòd annis ſaturetur, quippe qui tempus ſit. Fulgentius verò: Propter annonæ, inquit, erogationem ad ſe populos attrahens, à ſaturando dictus eſt Saturnus. Ops quoque eius vxor, eo quòd opem eſurientibus ferret, dicta eſt. Citat idem Apollophanem in epico carmine ſcribentem, Saturnum quaſi ſacrum νοῦν, aut ſatorem νοῦ, quaſi creantem ſenſum & mentem. Varro de Lingua latina, Saturnum Cœlum facit his verbis: Quare quòd cœlum principium, à ſatu dictus eſt Saturnus: & quòd ignis, Saturnalibus cærei ſuperioribus mittuntur. Verùm de cæreis cur in Saturnalibus mitterentur, Macrob. & alia, & hoc ſcribit: Alij, inquit, cæreos non ob aliud mitti putant, quàm quod hoc principe ab incomi & tenebroſa vita, quaſi ad lucem & bonarum artium ſcientiam editi ſimus. Saturnum aiunt abſcidiſſe Cœli patris pudenda, quibus in mare deiectis Venerem procreatam, quæ à ſpuma, id eſt, ἀφρῷ, vnde coaluit, Aphrodite nomen accepit. Iſidorus, patris abſcidiſſe genitalia dicit, quia nihil in cœlo de ſeminibus naſcitur. Cæterùm & apud Orpheum Iupiter Saturno patri inſidias melle ſtruxit. Leguntur Orphei verſus hac de re:

Vt primùm ſpectabis eum ſub quercubus altis,
Dulci quod comportat apum grex melle madentem,
Conſtringas ipſum vinclis.

Ebrius igitur melle Saturnus ab Ioue ligatus caſtratur, vt Cœlus. quare, vt Porphyrius ſcribit in ſpelunca Homerica, theologus (inquit) Orpheus innuit, diuinas eſſentias voluptate captas quodammodo ligari, & in generationem detrahi. Fulgentius autem: Saturnus, inquit, Pollucis filius dicitur, Opis maritus, ſenior, velato capite, falcem gerens, cuius vitilia abſciſſa & in mare proiecta Venerem genuêre. Phurnutus tamen, Saturnum ait de Cœlo deſcendiſſe, Terræque commixtum, donec Iupiter illum caſtrauit, & in Tartarum præcipitauit. Alij dicunt, Saturnum ab ipſo Ioue in compedibus poſi-

tum.

tum. Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit, ſed Macrobius ex Apollodoro hanc recitat. Saturnum, inquit, alligari per annum laneo vinculo, & ſolui ad diem ſibi feſtum, id eſt menſe decembri. atque inde prouerbium ductum, Deos laneos pedes habere. Significari verò, decimo menſe ſemen in vtero animatum, in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Sacrum ſuo etiam tempore D. Epiphanius, quod ab Aegyptiis fieret, irridet. quoſdam ait ſe vinculis ferreis includere, comam prolixam nutrire, veſtitum ſordidum detritúmque geſtare, annulóque naſum includere, ac perforare, in Saturni honorem: & reliqua, non minus ridicula. quæ vir ſanctus colligit. Plutarchus etiam Saturnum ait in inſula quadam fortunata in ſpecu dormire, ſaxa complexum aurea, ſomnúmque ex vinculis Iouis contingere, & cætera quæ in libello leges De facie in orbe lunæ apparente. Redeo ad noſtra. Falcem quidam Saturno putãt attributam, quod tempus omnia metat, execet, & incidat: vel propter agriculturę rationem, cuius ipſe repertor fuit, & proinde Falcifer cognominatus à poëtis. Ouidius,

Cauſa ratis ſupereſt, Thuſcum rate venit ad amnem,
Ante pererrato Falcifer orbe deus.

Ab eadem falce, quæ Græcè δρέπανον dicitur, Pauſ. promontorium dictũ ait. alij vrbem, quam variè tamen ſcriptores recenſent, quidam Siciliæ, quidam Bithyniæ, alij alibi: Strabo, Stephanus, Seruius. quin etiam Zancle eadem ratione appellata. Nicander,

Καί τοι κεὶ Ζάγκλης ἰδάη δρεπανηΐδος ἄστυ. hoc eſt,
Necnon & Zancles didicit Drepaneidos vrbem.

Saturnum præterea aiunt filios ſuos ſolitum deuorare eoſdémque rurſus euomere: per quod ſimiliter ſignificatur, eum, vt diximus, tempus exiſtimatum fuiſſe, à quo per vices cuncta gignantur, abſumanturque, & ex eo denuò renaſcantur. Hinc & in vrbibus quibuſdam homines illi liberos ſuos immolabant, vt alibi dictũ, & à noſtris pluribus irriſum eſt. Sed Rheam vxorem ferunt eum fefelliſſe, lapidémque pro Ioue marito porrexiſſe, ipſúmque Iouẽ Corybantibus clàm nutriendum dediſſe: qua de re alibi plenius locuti ſumus. Saturnum demùm ab Ioue pulſum filio. quid aliud ſignificat, quàm tempora ſeneſcẽtia ab iis quæ pòſt nata ſunt, depelli? Vinctum autem, quòd certa lege naturę connexa ſunt tempora: vel quod omnes fruges quibuſdam vinculis nodiſque alternentur. Nam & falcem volunt fabulæ in Siciliam decidiſſe, quod ſit inſulæ illius terra vel maximè fertilis. Huic etiam deo inſitiones ſurculorum, pomorúmque educationes, & omnium eiuſmodi fertilium rerum tribuebant diſciplinas. Cyrenenſes etiam cùm rem diuinam ei faciebant, ficis recentibus ſe coronabant, placentáſque mutuò miſsitabant. Mellis inſuper & fructuum repertorem Saturnum veteres putauêre. Hunc Rom. etiam Sterculium vocabant quòd primus ſtercore fœcunditatẽ agris comparauerit. Sed de Sterculio & Stercutio, alibi diximus, in Pilumno videlicet. Huic deo ex inſtituto antiquo & peregrino, ſacrum aperto capite faciebant. hoc ait Macrob. primo Sat. cap. x. Idem tamen cap. viii. Illic, inquit, græco ritu capite operto res diuina fit, quia primò à Pelaſgis, pòſt, ab Hercule ita factitatum putant. Sed plenius hoc in Syntagmate de Sacrificiis tractandum. Scribit Theopompus, & repetit Plut. in lib. Iſidis & Oſiridis, quoſdam qui occidentem habitant, hyemem Saturnũ appellaſſe, æſtatem Venerem, ver Proſerpinam. ex Saturno autem & Venere cuncta eſſe generata. Sed Phryges exiſtimantes deum per hyemem ſomno vacare, ęſtate euigilare, & hyeme quidem dormitationes id eſt κατακωχισμοὺς, ęſtate verò ἀνεγέρσεις, hoc eſt vigilias, bacchantes diſcurrentéſque deo peragebãt. At verò Paphlagones, Saturnum deum coërceri vinculis per brumã, vere autem moueri atque reſolui aſſerebãt, &c. Nunc, etſi quo pacto fingeretur Saturnus ab antiquis, ex his quæ ſuprà narrata ſunt, elicere poſſumus: nihilominus & quo modo à Martiano eſt deſcriptus, hic tibi etiam apponã. Verùm, inquit, Sator (Satoris enim nomine Saturnus quoque eſt appellatus) greſſibus tardus ac remorator incedit, glaucóq; amictu tectus caput, prætẽdebat dextera flammiuomũ quendã draconẽ caudæ ſuæ vltima deuorantẽ, quem credebãt anni numerũ nomine perdocere: ipſius autẽ canicies pruinoſis niuibus cãdicabat, licet etiã ille puer poſſe fieri crederetur. hæc ille ſuis verbis. Macrob. verò ſcribit Ianum, cùm Saturnus ſubitò nõ comparuiſſet, ſimulacrũ illi conſtituiſſe cũ falce, meſſis inſigne. Porrò & illud legimus, Saturnũ podagroſum ab antiquis effictũ, & oculis lemis lippientibus vnde & Græcis prouerbium, κρονικαὶ λῆμαι, hoc eſt Saturniæ lemæ. Lema quippe pituita eſt in oculis, vel humor

quidam

concretus, vt medici docent. Pythagorici verò ſymbolo quodam Saturni lacrymam mare dicebant, quod Plutarch. ſcribit in Iſi & Oſiri. Maris enim aqua non ſalſa ſolùm & amara, ſed & craſſa & impura eſt. Saturnalia huic deo ſacra fiebant, de quibus in primis Macrob. Lucianus, & nos nonnihil de Annis & menſibus. Hæc, κρόνια à Græcis dicebantur. Et primò vno die tantum, id eſt, decimoquarto Calend. celebrari ſolita: ſed pòſt in triduum propagata, primùm ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. à 16 igitur cœpta, in 14 deſinebant, quo ſolo fieri antè conſueuerant. ſed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit. Sed pluta hoc loco de Saturnalium celebritate commentari ſuperuacaneum videtur, & præter inſtitutum, Verſus tautùm L. Accij, antiquiſſimi poëtæ, ex ſuis Annalibus afferam:

Maxima pars Graiûm Saturno, & maximè Athenæ,
Conficiunt ſacra, quæ Cronia eſſe iterantur ab illis,
Cúmque diem celebrant per agros, vrbéſque ferè omnes
Exercent epulis læti, famulóſque procurant
Quiſque ſuos, noſtrique itidem: & mos traditus illinc,
Iſte, vt cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

Saturnalibus bellum ſumere nefas, pœnas à nocente exigere piaculare fuit. Templa huic deo Romæ variè referuntur extructa. Macrobius ait ſe inueniſſe, Tullum Hoſtilium fanum ex voto Saturno conſecrauiſſe, & Saturnalia tum primùm Romæ inſtituta. Varro in libro de ſacris ædibus ſexto, L. Tarquinium regem dixit ædem locaſſe ad forum faciendum: T. verò Largium dictatorem conſecraſſe. Gellius ait, ſenatum decreuiſſe ei rei L. Furium Trib. Mil. præfectum. Aedem verò Saturni ærariũ Romani eſſe voluerũt, quòd nullum ſit furtũ in eius finibus commiſſum, aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatũ:

Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

Plutarch. in cauſis Rom. ideo ait, quòd eo regnante non fuit auaritia, nec improbitas, ſed iuſtitia. D. Cyprianus ait ea cauſa, quòd primus in Italia nummos inſtituit ſignare, & propterea Saturni ærarium vocari. Ianum ait Macrobius ſic æra ſignaſſe: in vna parte ſui capitis effigies, in altera Satutni nauis expreſſa eſt. qua de re plenius in meis Nauigiis. Feſtus ærarium propè Saturni ædem fuiſſe ſcribit. Seruabantur porrò in ærario, præter pecuniam, etiam tabulæ, & libri elephantini, in quibus continebantur 35 tribus vrbis. Item libri rationum, aliáque.

Saturno hymnum concinuit Orpheus, cum ſtyracis ſuffimento, cuius hoc initium eſt, ἀϊδαλὴς μακάρων τε θεῶν πάτερ, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. in quo hymno Saturnus diuerſis cognominibus inuocatur, & his præcipuè: ἀμίαντος, id eſt, impollutus, incontaminatus: μεγαλοσθενὴς, id eſt, magni roboris ac virium: γενάρχης, id eſt, generationis princeps: in illo,

Ὃς νέμεις κατὰ πάντα μέρη κόσμοιο γενάρχα. hoc eſt,
Omnes qui partes habitas, mundíque genarcha. Et idem,
Ὃς δαπανᾷς μὲν ἅπαντα, καὶ αὔξεις ἔμπαλιν αὐτός. id eſt,
Abſumis qui cuncta, idem qui rurſus adauges.

ἀγκυλομήτης ab eodem, id eſt, verſutus cognominatur, quem Homerus & Heſiodus ſecuti ſunt: quin & Proclus in ἱερὸς interpretatur, eadem in re Plutarch. aduocans. meminit & Phurnutus, & exponit: licet quidam hallucinati, Ioui hoc epitheton attribuant. Inuocat & illum Orpheus aliis nominibus, quæ ego conſultò prætereo, quòd latino ſermoni, niſi circumſcripta comprehendi nõ poſſunt.

Vitiſator Saturnus à Vergilio in 7. Aeneid. cognominatur. nam & ſuprà diximus, eundem & Satorem appellatum. Vergilij verſus hi ſunt,

Vitiſator curuam ſeruans ſub imagine falcem,
Saturnúſque ſenex, Ianique bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant.

Vbi Seruius: Vitiſator, inquit, non inuentor vitis, ſed qui genus vitis Italis demonſtrauit populis. ſanè ex Critolao, qui Phænomenon lib. ſcripſit, Plutarchus ſcribit Saturnum hoſpitio ſuſceptum ab agricola quopiam, cuius filiam Oenotriam vitiauit, quo partu nati ſunt filij quatuor, quibus Saturnus pater ferendæ vitis & conficiendi vini rationem demonſtrauit, & vt alios hoc idem edocerent permiſit. hinc igitur Vitiſator.

OPS, RHEA.

RHea, quæ Ops latinè vocatur, & Cybele, & deum mater, & vt Strabo colligit, dea Phrygia, magna mater, Veſta, Idæa, Dindymene, Pylena, Peſinuntia, Cybele, aliiſq; nominibus: quæ nos ſeorſum, prout commodius ſe obtulerint, interpretabimur) filia fuit, vt in hymnis canit Orpheus, Protogoni. Scribit verò Cornutus, ideo Rheæ tympana & cymbala adhibita fuiſſe, item faces & lampades, propter tonitrua & fulgura, quæ pluuiis præuia eſſe ſolent. ipſam enim Rheam pluuiarum cauſam tradit. Sed de his plura in Magna matre dicemus. Huic etiam deæ cor ſacrificabant, ſignificantes, hanc cauſam eſſe viuificæ generationis. Propter quod circa eius pectus alij quidam typi apponi conſueuere, omnium rerum & colorum, quæ tamen obſcurè Phurnutus explicat, propter quæ videtur naturæ, vel Iſidis imaginem ſignificare, cuius etiam in Iſide meminerimus. Cybele, quæ & duplici ll ſcribitur, id eſt, Cybelle, apud poëtas (vt Claudianum in primo de rap. Turrigeramque petit Cybelem. & paulò pòſt, Adytis gauiſa Cybelle Exilit) res eſt notiſſima. Nam & Seruius idem in decimo Aeneid. annotat in eo, Quas alma Cybelle Numen habere maris, &c. ait enim, Bacchium eſſe pedem, qui conſtat prima breui & duabus longis. Cybele ergo Saturni vxor à gentibus exiſtimata (de qua tamen variæ traduntur opiniones, quæ ſuis locis hoc toto capite referentur) dicta eſt Cybele, à monte Phrygiæ, vt Stephanus ſcribit: vt Strabo, à loco: vt Suidas, à montibus: vt verò Feſtus & Seruius, ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν, id eſt, à capitis rotatione, quod proprium fuerat eius deæ ſacerdotum, qui per furorem motu capitis comam rotantes, vlulatu futura prænunciabant. Hinc Lucanus:

——Crinémque rotantes

Sanguinei populis vlularunt triſtia Galli. tametſi in vulgatis Feſti codicibus, dictá legamus ἀπὸ τοῦ κύβου, quam lectionem & ex doctis plerique ſecuti ſunt. quin & eadem ratione κύβος, id eſt, cu[illegible]s, ei ab antiquis dicabatur. Addit Seruius in tertio, Alios dicere Cybelum ſacerdotem eius deæ primum fuiſſe, & ab eo Cybelem dictam. Soſides Atticus in libro Theologumenon, vbi ait, Atym florem ſignificare, ſcribit, Matrem deûm in modum potentiæ poni: vnde, inquit, Cybele dicitur, quaſi κῦδος βέβαιον, id eſt, gloriæ firmitas, vt recitat Placiades Fulgentius. κύβελα, ſcribit Heſychius, montes Phrygiæ, vbi antra & thalami Cybeles matris deorum. Hæc quidem dea curru vehi dicebatur, quia ipſa credebatur terra, vt ait Seruius, quæ pendet in aëre. Ideo rotis ſuſtineri dicebatur, quia mundus rotatur, & volubilis eſt & eidem ſubiugabantur leones: vt oſtenderetur, maternam pietatem omnia poſſe ſuperare. Inde Corybantes eius miniſtri cum ſuis gladiis eſſe fingebantur, vt ſignificaretur, omnes pro terra ſua debere pugnare. quod autem turritam geſtaret coronam oſtendebat, ſuperpoſitas terræ eſſe ciuitates, quas inſignitas turribus eſſe videmus. Sanè quoniam de Cybele agimus, rideamus & nos cum Origene contra Celſum philoſophum Epicureum, eam fabulam, quam ille recitat libro ſecundo: Aegyptius prætetea (inquit) quiſpiam, qui Moſi rebus mirabiliter geſtis nihil fidei præbeat, credi poteſt & Rhapſimythum illum mox producturus, ita vt eum affirmet ad inferos deſcendiſſe, & aleam luſiſſe cum Cybele, & aureum velum retuliſſe, in ſignum, ad inferos ſe perueniſſe, & inde remeaſſe ad ſuperos. Et hæc quidem Origenes, qui & eandem fabulam alibi recitat. Sed iam ſatis hac de re.

Dindymene etiam Cybele dicta fuit. Catullus: Simul ite Dindymenæ dominæ vaga pecora. Strabo & Heſychius putant, à montibus Phrygiæ, vel Troadis (vt Stephanus) Dindymis nuncupari. Idem Catullus: Dea Dindymi domina procul à mea Tuus ſit furor omnis hera domo: Alios age incitatos, alios age rabidos. Horatius libro primo Carm. Non Dindymene, non adytis quatit Mentem ſacerdotum incola Pythius. Apollon. primo Argon. μητέρα Δινδυμίην πολυπότνιαν ἐγκαλέοντες. id eſt, matrem Dindymiam valde venerabilem inuocantes. Dindymen etiam, & Dindymenem Heſychius vocare videtur. Diodorus Siculus, à nomine matris dictam innuere videtur, quæ Dindymene vocaretur. ita enim ſcribit: Aſſerunt (inquit) incolæ Phrygiæ Libyæque, antiquum regem fuiſſe Meonem, qui vxorem Dindymene m duxit. (caue ne fallaris, latinis factis codicibus. Hæc enim inuerſa leguntur non modò apud Diodorum, ſed Euſebium etiam de Præparatione Euang.) Ex iis nata eſt fœmina, quam mater educare nolens, expoſuit in monte Cybello, vbi ferarum vberibus nutrita fuit. puellam hanc mulier quædam pecora paſcens cum vidiſſet,

facto

facto ſtupens abſtulit, atque à loco Cybelem nominauit. aucta ætate forma, ingenióque ac prudentia excelluit. fiſtulam enim calamis compactam, & cymbalum, tympanúmque prima adinuenit, puerorum inſuper & pecorum morbis remedia excogitauit. qua ex re factum eſt, vt mater ab omnibus appellaretur. Cætera quæ de Marſyæ & Apollinis amore erga illam, déque eorum certamine, & Atyos caſtratione & nece, in Phrygum theologia ex Diodoro & Euſebio leges. Nunc ea prodamus quæ Pauſanias in Achaicis, vbi de Mineruæ templo agit in Dymæis, & de ſimulacro vetuſtiſſimo. Et aliud eſt, inquit, templum in Dymæis Dindymenæ matri & Attæ confectum. qui verò hic eſſet Attes, cùm id arcanum foret, comperire nequiui: verùm ex Hermeſianacte elegiarum ſcriptore ita traditum eſt, quòd videlicet Attes Calai Phrygis filius fuit impotens generandi (ſi rectè vertimus, οὐ τεκνοποιὸν) à matre genitus. qui cùm adoleuiſſet, in Lydiã demigrauit, & Matris deûm orgia apud Lydos peregit. quare cùm ab eo in honore eſſet, Iupiter inuidit, ſuémque immiſit, qui Lydorum labores & opera diripiebat. & cùm alios pluréſque interemiſſet, tum & ipſum Atten. vnde &, quod iis conſentaneum eſt, Galatæ Peſinunta habitantes, ſues non attingunt. neque enim exiſtimant ita de Atte, ſed de eo alius eſt apud eos ſermo indigena. Iouem ferunt in ſomnis ſemen in terram effudiſſe, quæ in tempore dæmona edidit duplici pudendo, hoc eſt virili & muliebri, noménque illi impoſuit ἄγδιστιν. verùm dei hunc ἄγδιστιν metuentes, illi virile pudendum abſciderunt. atque exinde nata amygdala: quæ matura cùm facta eſſet, Sangarij fluuij filiam aiunt cepiſſe, & in ſinum poſuiſſe, tum ſtatim fructus euanuit: ipſa autem puella prægnans facta, cùm peperiſſet, hircus puerum expoſitum curauit. Sed ſupra hominem eùm formoſus adoleuiſſet, pueri amor Agdiſtin cepit. adultum autem iam Atten propinqui Peſinunta miſerunt, ad regis filiam. canebatur Hymenæus, inſtat Agdiſtis: Attes verò furore correptus, ſibi virilia amputauit. amputauit & rex, qui filiam illi dabat. Porrò pœnitentia Agdiſtin cepit ob ea quæ fecerat, & ab Ioue impetrauit ne quid corporis Attes putreſceret, néue liqueſceret. hæc fermè quidem Pauſanias. Sed enim totam hanc fabulam longè copioſius cùm ex aliis ſcriptoribus, tum maximè ex Timotheo, antiquo theologo, Arnobius in quinto aduerſus gentes explicat. ait enim: In Phrygiæ finibus, inauditæ per omnia vaſtitatis petra eſt quædam, cui nomen eſt Agdus: ex ea lapides ſumptos, vt Themis mandauerat, in orbem mortalibus vacuum Deucalion iactauit, & Pyrrha. ex quibus cum cæteris & hæc Magna quæ dicitur informata eſt mater, atque animata diuinitùs. Hanc in vertice ipſo petræ datam quieti & ſomno, inceſtis Iupiter cupiditatibus appetit. Sed quum obluctatus diu, id quod ſibi promiſerat, obtinere nequiuiſſet, voluptatem in lapidem fudit victus. Hanc petra concepit, & mugitibus editis multis prius, menſe naſcitur decimo, materno ab nomine cognominatus Agdeſtis. Huic robur inuictum, ferocitas animi intractabilis inſana & furialis libido & ex vtraque ſexus vi rapta deuaſtare, diſperdere, immanitas animi quò duxerat, non deos curare, non homines, nec præter ſe quicquam potentius credere, terras, cœlum & ſidera contemnere. Longa eſt hiſtoria. ait enim: Ex eius ſanguine humi fuſo, natum malum Punicum, cuius Nana regis filia mali in ſinu poſiti attactu pręgnans facta. pater puellam claudit, vt inedia intereat. Pomis ſuſtentatur à matre. ipſa paruulum enititur, quem rex exponi iubet. à quodam inuentus, hircino lacte nutritur. Hinc Atys dictus, quoniam Phryges hircos Atagos nuncupant. Reliquam huius Agdeſtis fabulam ex Arnobio collige, ex cuius & Pauſaniæ verbis, rectius ea percipies quæ à Strabone ſcribuntur libro duodecimo, vel græca, vel latinè expoſita. ita enim ego illa meis verbis: Peſinus verò eſt emporium eorum qui ſunt in regione, templum maximum habens Matris deorum, magnæ religionis: vocant autem illam Angidiſtin. Crediderim ego Agdiſtin legendum. Lucianus quoque de dea Syria varias recenſens opiniones: Alius, inquit, ſermo fertur, quem ego à viro ſapiente audiui, quod Rhea ipſa ſit, & templum Attes opus. Attes quidem Lydus fuit, primus qui ſacrorum ritus, quibus Rhea coleretur, prodidit: & quibus Phryges, Lydi, & Samothraces in ſacris vterentur, ea ab Atte omnia accepiſſe. nam vbi Rhea ipſum caſtrauit, virilem vitam agere deſijt, & muliebrem formam aſſumpſit, & veſtes. itaque per orbem terrarum obambulans, vbique ſacra faciebat, & quæ ipſe paſſus fuerat narrabat: & cætera, quæ ille multa narrat. Sanè Attis, non Attes, apud Suidam & Lucianum legimus. Diodorus Pappan etiam Atyn dictum ait. noſtrorum plerique Atyn, vt Catullus & Perſius, aliíque ferè omnes. Macrobius Attinem vocat, ita enim ſcribit: Similiter Phrygiæ fabulis

circa Matrem deûm & Attinem eadem intelligunt. quis enim negat, Matrem deûm terram haberi? hæc dea leonibus vehitur validis, impetu atque feruore animalibus. & paulò pòſt: Attinem verò ornant & fiſtula, & virga. Sed de hac fabula, præter iam dicta alia poëtæ, vt Catullus, & Ouidius in Faſtis: alia quoque Diodorus, qui & hoc ait, Cybelen clàm cum Aty concubuiſſe: parentes id cùm intellexiſſent, Atym & nutrices interfecêre, & inſepultos abiecêre: Cybelem inſanam factam, ſparſis capillis vrbem ſolam pſallendo circuiſſe, & eam ſequi ſolitum Marſyam. hæc fermè Diodorus. qui non multo pòſt ſubdit: Phryges à morbo occupatos, adeò vt nec terra fructus redderet, ſciſcitatos eſſe propterea oraculum. quibus illud reſponſum, vt Atys corpus ſepelirent, & Cybelem deam venerarentur. verùm Atys corpore non inuento, eius ſimulacrum Phryges effecêre, & Cybelis aram, ad quam rem diuinam facerent. Quare verò Atys ſe caſtrauerit, lege allegoriam apud D. Auguſtinum libro ſeptimo de Ciuitate Dei, ex Porphyrij ſententia. Euſebius autem in tertio de Præparatione Euang. Atys, inquit, maximè flores ſignificat, qui antequàm ad fructum veniant, defluunt, quapropter pudenda ei fuiſſe inciſa feruntur: quoniam flores defluxi, ſemina producunt. Fulgentius etiam in Mythologico, Atym florem ſignificare interpretatur: & ſuper id citat Soſidem Atticum. Sanè quæ de Atti myſtica & arcana celebrabantur, ea ſcriptis Anthes manifeſtauit, vt eſt apud Arpocrationem. Initia & myſteria deæ Cybelis Catullus crotalum & tympanum fuiſſe oſtendit, ita canens, Niueis citata capit manibus breue crotalum, Leue tympanum Cybelle tua mater initia. Lucretius quoque tympana & cymbala adhibet, idque pluribus verſibus. Sed & Ouidius in quarto: atque id à Corybantibus & Curetibus per imitationem acceptum. Varro tamen, & Auguſtinus libro ſeptimo de Ciuitate Dei, per tympanum ſignificari orbem terræ, per cymbalorum ſonitus ferramentorum ictus: quæ in Magnæ matris interpretatione dicenda. Vergilius de his ſacris mollibus:

—Ite (ait) per alta
Dindyma, vbi aſſuetis biforem dat tibia cantum,
Tympana vos buxúſque vocat Berecynthia matris
Idææ, ſinite arma viris, & cedite ferro.

Hinc noſter Picus hæc ridens in hymno ad Virginem:

Semiuiri iam non vlulata ad Dindyma Galli,
Nec Cybeles gemini coëunt ad frena leones,
Vt dominam Matrémque deûm cum turribus altis
Excipiant, fictóque vehant per inania curru.

Romæ vetuſtum epigramma legitur, cuius hi duo primi verſus:

Qui colitis Cybelem, & qui phryga plangitis Atyn,
Dum vacat, & tacita Dindyma nocte ſilent,
Flete meos cineres, &c.

De eiſdem item Lactantius: Ab hoc, inquit, genere ſacrorum non minoris inſaniæ iudicanda ſunt publica illa ſacra, quorum alia ſunt Matris deûm, in quibus homines ſuis ipſi virilibus litant. amputato enim ſexu, non viros ſe, nec fœminas faciunt. Tibullus ad hæc ſacra reſpicit, cùm canit:

Idææ currus ille ſequatur Opis.
Et ter centenas erroribus impleat vrbes,
Et ſecet ad Phrygios vilia membra modos. Ouidius:
—Molléſque miniſtri
Cedunt iactatis vilia membra comis.

Hinc & ipſa dea à furore vocata eſt interdum Enthea. Martialis:

Cùm ſectus vlulat matris Entheæ Gallus.

Orpheus etiam φιλοιστρομανῆ, id eſt, œſtro furentem cognominauit in hymnis, & τυμπανοδούπαν, id eſt, tympani crepam. His quidem inſanis ac furentibus miniſtris & ſacerdotibus ſtipes & æra petere moris fuit, vt manifeſtè monſtrat Lucretius, eodem quo ſuprà loco, in quo de Magna matre agit:

Ergo cùm primùm magnas inuecta per vrbes,
Munifica tacita mortales muta ſalute,
Aere atque argento ſternunt iter, omnia mirum

Largiſi

Largifica ſtipe ditantes,&c. Ouid.in Faſt.

Dic inquam parua cur ſtipe quærat opes?
Contulit æs populis,de quo delubra Metellus
Fecit,ait,dandæ mos ſtipis inde manet.

M.Cic.in libris de Legibus, Præter Idææ matris famulos, eóſque iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito.ſubdit quare: Stipem ſuſtulimus, niſi eam quam ad paucos dies propriam Idææ matris excepimus.Implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos. Auguſtinus etiam libro ſeptimo: De mollibus, inquit, eidem matri Magnæ contra omnem virorum mulierúmque verecundiam conſecratis,qui vſque in heſternum diem madidis capillis, facie dealbata,fluentibus membris, inceſſu fœmineo per plateas, vicóſque Carthaginis,etiam à populis vnde turpiter viuerent, exigebant: & reliqua, quæ multa eo loco D. Aurelius. Vide de his etiam apud Apuleium plura, libro octauo Metamorphoſeos. Hos porrò ſacerdotes Gallos vocatos fuiſſe, notiſſimum eſt: qui,& Semiuiri dicti, quia caſtrati & execti.& Galli quidem à flumine Phrygiæ, auctore Feſto: quia qui ex eo bibiſſent, in eo furere incipiebant,adeò vt ſe virilitatis parte priuarent. Alij id feciſſe dixerunt, ne fieri poſſent parentes, violato patris matriſue nomine. quidam tamen Gallum puerum ipſum putauêre,qui contracta offenſa deæ ſe execuerit, & ſimul fluuio nomen dederit. Horum verò ſacerdotum antiſtites Archigalli nominabantur, vt in antiquis elogiis aduertimus. Epitaphium eſt Romæ in S.Martina in montibus,dignum vt hîc aſcribatur: D. M. C. Camerius Creſcens Archigallus Matris Deûm Magnæ Idææ & Attis Po.Ro. Viuus Sibi Fecit & Camerio Eucratino Lib. Suo.Cæteris autem Libertis Vtriuſque Sexus Loca Singula Sepulturæ Cauſa.H.M.H.N.S. Plinius libro vigeſimoquinto,de picturis Parrhaſij: Pinxit,inquit,& Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps, atque, vt auctor eſt Decius, Eculeo LX-HS æſtimatam cubiculo ſuo incluſit. Eſt item Archigalli mentio apud Villium,ſeu vt vulgò dicitur,Iul. Firmicum. Ridet Tertullianus his verbis eũ qui pro Cæſare precabatur, qui iam defunctus erat: M. Aurelio, inquit, apud Sirmium reipublicæ exempto,die decimoſexto Calend. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die nono calend. earundem,quo ſanguinem impurum lacertóſque caſtrando libabat,pro ſalute Imp. Marci iam intercepti. D.Auguſt.libro 2.de Dei ciuit.cùm ridet quæ in ſacris turpia agerentur à gentibus: Adoleſcentes, inquit, ſpectabamus arrepticios, Gallos puto:audiebamus ſymphoniacos ludis turpiſs.qui deis deabúſq; exhibebantur: oblectabamur,cœleſtique virgini Berecynthiæ matri deorum omnium,&c. Cur virginem appellet,neſcio. Subdit ipſe Auguſtinus: Ante cuius lecticam die ſolenni lauationis eius talia per publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis,qualia non dico matrem deorum,ſed matrem qualemcunque ſenatorum,vel quorumlibet honeſtorum virorum,imo verò qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire,&c.his verbis Auguſtinus attingit pompam ſacrorũ, quæ à Gallis ſacerdotibus ad Almonẽ fluuiũ quotannis agebatur,qui fluuius non procul ab vrbe Tiberino miſcetur, cuius Vibius Sequeſter ad Vergilianum filium meminit his verbis: Almon,ait,vbi Mater deûm,VI.calend. Aprilis lauatur. Ammianus libro XXIII. Diem, inquit,ſextum calend.quo Romæ matri deorum pompę celebrantur annales,& carpentum quo vehitur ſimulacrum Almonis vndis ablui perhibetur. Abluebatur verò Magnæ matris ſimulacrum,quod è Peſinunte allatum fuerat. hinc Lucanus in primo,

Et lotam paruo reuocant Almone Cybellem. Ouid.in Faſtis:
Eſt locus in Tiberim quo lubricus influit Almon,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam ſacráque lauit aquis. Val.Flaccus VIII Argon.
Sic vbi Mygdonios planctus ſacer abluit Almo,
Lætáque iam Cybele. Et Claudianus:
Prælatóque lauas Phrygios Almone leones.

Quod autem turpia ac obſcœna paſſim iactarentur, etiam Herodianus in hiſt. Commodi teſtatur.ita enim ſcribit: Veris initio ſolennique die pompam Matri deûm Romani celebrant, in ea quæ apud quenque ſunt diuitiarum præcipua, ſupelléxque, pleraque imperatoria materiæ aut artis ſpectandæ,præferri ante deam ſolent, paſſimque omnibus ludendi licentia permiſſa,ſic vt perſonas induant,quas cuique libitum: nullamq; non magi-

ſtratum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium, repræſentent, ſicut non temerè à falſis veros dignoſcas. Hactenus Herodianus. Sed par eſt, vt hoc etiã loco tibi exponam varias de Gallis ſacerdotibus ſententias, quæ leguntur. Feſtus: Galli, inquit, qui vocãtur Matris magnæ comites, dicti ſunt à flumine, cui nomen eſt Gallo: quia eo qui biberent, in hoc furere incipiunt, vt ſe priuent virilitatis parte. Ouidius in IIII,

Inter, ait, viridem Cybelen, altáſque Celænas
Amnis it, inſana nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit.

Attribuuntur autem Galli, vt Lucretius canit in ſecundo:

Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti ſunt,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Viuam progeniem qui in oras luminis edant.

Aliam inſuper ex Varrone Auguſtinus recitat opinionem, quam in Magnæ matris interpretatione referam: aliam quoque huius deæ & Atys allegoriam Fulgentius Placiades in tertio Mythologicôn confingit, quam, vt iam modum faciam, nunc ipſe miſſam facio.

Magna mater, & Mater deûm, Græcè μεγάλη μήτηρ, καὶ θεῶν μήτηρ, καὶ μητρῷα. Orpheus, μήτηρ μὲν τε θεῶν, ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων. id eſt, Hæc vna eſt hominum matérque deorum. Orpheus quidem ſeorſum tres hymnos concinuit, quorum primum Rheæ dixit, cum aromatibus: alterum Telluri, cum omni genere ſeminum, præter fabas & aromata: tertium Matri deûm, cum variarum rerum ſuffitu. Idem tamen Orpheus, teſte Diodoro, Terram omnium matrem dixit, diuitias & opes largientem: vel, vt diximus, quòd remedia multis non modò pecorum, ſed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit: quod idem Diodorus prodit. Seruius grammaticus Matrẽ deûm appellari putat, quòd ipſa ſit ex iis deis, qui ἄζωνοι dicuntur: id eſt, qui cœli certas non habent partes, ſed vbique generatim ab omnibus coluntur, vt Mater (inquit) deûm, cuius poteſtas in omnibus zonis eſt, & communis eius eſt poteſtas. Hæc ille, & alia præterea. Magna mater ſic à Martiano confingitur: Grandæua, corpulentáque Mater, quamuis fœcunda circumfuſáque partubus, tamen floridam diſcolorémque veſtem herbida palla contexuerat, in qua totus gemmatum metallorúmque cenſus, atque omnium prouentus, frugúmque & ſationum, larga admodum vbertate ferebantur. hæc quidem Martianus. Qui allium guſtaſſent, arcebantur procul ab huius deæ templo, vt Athenæus ſcribit. De Magnæ matris templo legimus, quòd non manibus, ſed precibus aperiebatur: vnde vult Seruius illud à Sibylla dictum in VI. Ceſſas in vota precéſque, &c. Sic verò de Magna matre Varro apud Auguſtinum in VII de Ciuit. dei: Tellurem eandem dictam eſſe Magnam matrem ait: quòd tympanum habeat, ſignificari eſſe orbem terræ: quòd turres in capite, oppida: quòd ſedes fingatur circa eam, cùm omnia moueantur, ipſam non moueri: quòd Gallos huic deæ vt ſeruirent fecerunt, ſignificat eos qui ſemine indigeant, terram ſequi oportere, in ea quippe omnia reperiri: quòd ſedes apud eam iaceant, præcipitur (inquit) qui terram colant, ne ſedeant, ſemper enim eſſe quod agant. Cymbalorum ſonitus, ferramentorum ictus iactatorum, ac manuum, & eius rei crepitus in colendo qui fit, ſignificat, quòd ferramenta illa erant ideo ex ære, quòd eam antiqui colebant ære, antequàm ferrum eſſet inuentum. quin teſte Heſychio, ab eo æris ſonitu, dea ipſa χαλκόκροτος à Græcis nuncupata eſt. Sequitur Auguſtinus: Leonem, inquit, adiungunt ſolutum ac manſuetum, vt oſtendant, nullum eſſe genus terræ tam remotum, ac vehementer ferum, quod non ſubiici cuique conueniat. deinde adiungit, & dicit Tellurem, & Matrem, & nominibus plurimis & cognominibus nominatam, & reliqua quæ Varro, imò Auguſtinus ipſe ſcribit. Addit Iſidorus libro VIII, quòd ſimulacrum eius cum claui fingebatur, quia hyeme tellus clauditur, vere aperitur; vt fruges naſcantur. Sed & de Magna matre extat Lucretij pręclarum carmen lib. ſecundo de Rerum natura, quod & antè citaui, ad quod examinandum vel hoc te principium inuitat.

Quare magna deûm mater, matérque ferarum,
Et noſtri genitrix hæc dicta eſt corporis vna:
Hanc veteres Graium docti cecinêre poetæ,
Sedibus in curru biiugos agitare leones, &c.

Ne

Ne nimius ſim. Plus enim quàm ſex & XL verſus ea de re expoſuit doctiſſimus poëta. Sed iam ad reliqua redeo, quæ inſtitueram de BONA DEA dicere. Cornel. Labeo & ipſe hanc Magnam matrem, & terram, & Maiam eſſe exiſtimabat, vt oſtendere Macrobius laborat: quod ſus prægnans ei mactaretur, quæ propriè terræ hoſtia tueat. Idem Labeo, & hanc Maiam Bonæ deæ nomine nuncupatam aſſerit, & ei Kalend. Maij ædem fuiſſe dicatam. ait inſuper, Bonam deam & terram ex ipſo ritu occultiore ſacrorum eandem eſſe doceri poſſe. quin & eandem, Bonam, Faunámque, & Opem, & Fatuam, pontificum libris indigitari ſolitam fuiſſe. Bonam, quòd omnium nobis ad victum bonorum cauſa eſt: Faunam, quòd omni vſui animantium fauere putaretur: Opem, quòd ipſius auxilio vita conſtare crederetur: Fatuam verò à fando, quod infantes partu editi non prius vocem ederent crederentur, quàm terram ipſam attingerent. Putabat Varro hanc Dryadem fuiſſe, Fauni filiam: vel vt Plutarch. refert, vxorem. nonnulli Græcorum ex Liberi nutricibus fuiſſe, quam ne fari liceat exiſtimabãt. vnde & mulieres cum ei feſtos dies peragebant, tabernacula vitiligneis intexebant ramis, ſacrúmque draconem deæ ſecundum fabulam erigere ſolebant, vt ait Plutarch. Sunt qui deam hanc affirment Iunonis potẽtiam habuiſſe, adeóque regale ſceptrum in ſiniſtra manu ei additum. Eandem alij Proſerpinam crediderunt, porcáq; ei rem diuinam fieri ſolitam: quia ſegetes, quas Ceres mortalibus tribuiſſe ferebatur, porca depaſceret. Alij Hecaten Chthoniam, Bœotij Semelem credebant. Plerique Fauni filiam dixerunt, quæ obſtiterit in amore patris voluntati lapſi, ita vt virga myrtea ab eo verberaretur, cùm deſiderio patris nec vino preſſa ceſſiſſet. demum tamen pater in ſerpentem ſe transfiguraſſe, & cum filia coiiſſe creditur. Horum hoc tale proferunt indicium, quòd virgam myrteam in eius templo haberi nefas fuerit, & quod ſuper caput eius extenderetur vitis, qua maximè cauſa eam pater decipere tentauerit: quòd vinum in templum eius non ſuo nomine ſoleret inferri, ſed vas in quo vinum inditum eſſet, mellarium nominaretur, & vinum lac: quódque ſerpentes in eius templo nec terrentes, nec timentes apparerent. Sex. Clodius, qui græcè ſcripſit, vt recitat Lactantius, prodit, hanc vxorem Fauni fuiſſe: quæ quia contra morem decúſque regium clam vini cellam ebibiſſet, & ebria facta eſſet, virgis myrteis à viro vſque ad mortem cæſa eſt: poſtea cùm regem facti ſui pœniteret, & vxoris deſiderium ferre non poſſet, diuinum illi nomen detuliſſe fertur, idcircóque in ſacris eius obuolutam vini amphoram poni ſolitam: hæc Clodius, vel potius Lactantius. Plutarchus in Probl. ita hanc hiſtoriam recitat: Flauij diuinatoris vxorem fuiſſe, quæ clàm cùm vinum largius biberet, à marito deprehenſa, flagris cæſa eſt. atque inde factum, vt myrtus in eius deæ ædem non inferretur: vinúmque cùm mulieres ebiberent, non vinum, ſed lac appellarent. Conſiderandum in Plutarchi Problem. id eſt, Romanis capitibus male latinè ſcribi: Quid eſt, inquit, quod Floræ, quam Bonam deam nominant, omni florum genere templum exornantes, &c. cùm pro Flora Gynæceæ deæ ſcribendum ſit, quam Bonam vocant: quod alia probatione non indiget, cum ita certè Græcè, vt nos expoſuimus legatur. Tum etiam ibidem paulò pòſt, cùm Floram Flauij vatis vxorem latinus interpres dicat, perperàm factum eſt. nam Floræ nomen vtique additum eſt: id quod pleriſque viris etiam eruditis errandi cauſam præſtitit, vt Bonam deam eandem cum Flora fecerint, cùm ſecus ſit omnino, & eius nihil omnino Plutarchus tradiderit. Quidam præterea deam hanc Medeã putauêre, quòd in eius æde omne genus herbarum eſſet, ex quibus antiſtites plerunq; medicinas exhiberẽt: & quòd templum eius virum introire non licebat, propter iniuriam, quam ab ingrato viro Iaſone ipſa perpeſſa fuiſſet. Hæc θεὸς γυναικεία, vt Plutarchus & Macrobius oſtendũt, dicebatur, ἀῤῥήτου nomine, vt ait Heſychius. Gynæcea verò, quam quidam ineptè Geneſiam vocant, dea exiſtimata fuit, quæ ex corruptibilibus generationẽ facere putaretur. Cui cùm res diuina fiebat, optabant nemini bonum euenire, qui domi naſceretur. ſtulta & vana precatio. Sed hæc Geneta, id eſt, γενείτα, in Græco Plutarchi exemplari dicitur. ait enim: Cur Genetę nuncupatę ſoli canẽ immolãt? quod ſacrũ alienũ mihi eſſe videtur à Bona dea. Fuit & Cynetia dea, de qua in Neruene actũ eſt: ſed ſequar de Bona dea. quam Varro Fauni filiã dixit, adeò pudicã, vt extra gynęconitin nũquã tradatur egreſſa, neq; nomẽ eius in publico fuerit auditũ, nec virũ vnquã viderit, vel à viro viſa fuerit, propter quod nec vir tẽplũ eius ingrediebatur. Hãc hiſtoriã, ſi nõ potius ſuperſtitioſam cęremoniã, cùm aliter recitet Lactãtius ex eiuſdẽ Varronis ſententia, me exiſtimare facit, in Macrobij codicibus erratũ eſſe: quod vt quiuis ex ſo

percipere poſsit, Lactantij verba appoſui: Eandem, inquit, Faunam Varro ſcribit tantæ pudicitiæ fuiſſe, vt nemo eã quoad vixerit (præter virum ſuum) mas viderit: nec nomen eius audierit. Idcirco, vbi mulieres in operto ſacrificabant, Bonam deam nominabant. hinc dictum eſt ab Iuuenale,

Nota Bonæ ſecreta deæ. & à Tibullo:
Sacra Bonæ maribus non adeunda deæ.

Quæ tamen à P. Clodio violata fuerunt, vt in primis de Aruſpicum reſponſis M. Cicero, & Plut. & alij prodiderunt. qua de re & Seneca in Epiſtolis ita: Credat, ait, aliquis pecuniam eſſe verſatam in eo iudicio, quo reus erat Clodius, ob id adulterium, quod cum Cæſaris vxore in operto cõmiſerat, violatis religionibus eius ſacrificij, quod pro populo fieri dicebatur: ſic ſemotis extra conſpectum omnibus viris, vt picturæ quoque maſculorum animalium contegerentur. ita inquam viri his ſacris arcebantur, vt cùm in Italia cum bobus Geryonis Hercules ſitiẽs tranſiret, & ei petenti aquam, mulier reſpondiſſet, ſe ei præſtare non poſſe. quod fœminarum deæ dies celebraretur, nec ex eo apparatu viris guſtare liceret: execratus hoc ſacrum, & ipſe à ſuis ſacris mulieres arcendas Pinario & Potitio ſacrorum ſuorum cuſtodibus præcepit. Macrobius auctor, & ex parte Athenæus, Plutarchus: ſed copioſiſsimè & elegantiſsimè Propertius libro quarto Elegiarum ad Herculem.

Idæa mater etiam Cybele dicta fuit, vel ab Ida Cretæ, vel potius ab Ida Phrygiæ: vtrobique enim culta fuit, vt oſtenſum eſt. Lucretius libro ſecundo,

Hanc variæ gentes antiquo more ſacrorum,
Idæam vocitant matrem. Vergil.
Alma parens Idæa virum, &c. Ouidius in Faſtis:
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta parentis erunt. Item alio loco Vergilius:
Buxúſq; vocat Berecynthia matris Idææ.

Illi verò hic mons Ida conſecratus, à quo & ipſa vocata eſt: quoniam à longe & procul ἐςὶν ἰδεῖν, id eſt, videre eſt, cum tempeſtates & pluuiæ fiunt. quin etiam Montana ipſa cognominata, id eſt, ὀρεία, eſt, vt Phurnutus oſtendit.

Aedes deæ Cybeles in Ida pulchrè deſcribitur à Claudiano poëta, de Cerere loquente, in primo de Raptu Proſerpinæ:

Sic ait, & fuluis ſerpentibus attigit Idam.
Hic ædes auguſta deæ, templiq; colendi
Religioſa ſilex, denſis quam pinus obumbrat
Frondibus, & nulla lucos agitante procella,
Stridula coniferis modulantur carmina ramis.
Terribiles intus thyaſi, veſanáq; mixto
Conuentu delubra gemunt, vlulatibus Idæ
Bacchatur, timidas inclinant Gargara ſyluas.
Poſtquàm viſa Ceres, mugitum tympana frenant,
Conticuêre chori, Corybas non impulit enſem,
Non buxus, non æra ſonant, blandíque leones
Summiſere iubas: adytis gauiſa Cybelle
Exilit, & pronas intendit ad oſcula turres. Et hæc Claudianus.

Notiſsima verò eſt hiſtoria apud Lactantium, Liuium, Valeriũ, Auguſtinum, & alios, Claudiæ virginis Veſtalis: cùm ex libris Sibyllinis Idæa mater eſſet Romam accita, & nauis qua vehebatur vado hæſiſſet: Claudia, quæ ex nimio cultu impudica habebatur, ſuo cingulo eam nauem facillimè traxit: quod miraculum conſimile accidiſſe ferunt de Herculis ſtatua, quæ è Tyro rate Erythras aduecta eſt, vt in Hercule dicetur. Scribit diligentiſ. antiquitatum Romanorum auctor Dionyſius Alicarnaſſeus lib. ſecundo Hiſtoriarum ſacrificia Idææ deæ quotannis, & certamina pretores Romanos agere ſolitos fuiſſe, Romanis legibus. ſacra tamen ea non Romani peragebant, ſed vir & mulier Phryges, qui illa per vrbem circunducebant congregantes matronas (qui mos fuit illis) imagines pectoribus annectantes, decãtantéſque ipſi à ſequentibus matronalibus carminibus, tympana tenentes. Romanorum autem indigenarum nec matronas vllus congregans, neque cantibus

tibiar

tibiarum ſeptus per vrbem incedebat, variam indutus ſtolam, neque colens deam Phrygiis cæremoniis. Hæc fermè Dionyſius: oſtendens, Romanos peregrinis externíſque religionibus minus ſtuduiſſe. id quod tamen Satyrici poetæ identidem illis obiiciunt. Libet ex libro IX. Decad. III, Liuij particulam aſcribere, de ipſius deæ aduentu in vrbem. Nam cum pauloante ex Sibyllinis verſibus legatos quinque oſtendiſſet in Aſiam miſſos ad Attalum, vt ex Peſinunte Romam deferrent, & id Rex ipſe procuraſſet, ita ſubinfert: Eò, inquit, acceſſit conſultatio de matre Idæa accipienda, quam præterquam quòd M. Valerius vnus ex legatis regreſſus, actutum in Italia fore nunciauerat, recens nuncius aderat, Terracinæ iam eſſe. tunc haud paruæ rei iudicium ſenatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate eſſet. veram certè victoriam eius rei ſibi quiſque mallet, quàm vlla imperia, honoréſue ſuffragio ſeu patrum, ſeu plebis delatos. P.C. P. Scipionem Cn. filium, eius qui in Hiſpania occiderat, adoleſcentem nondum quæſtorium, iudicauerunt in tota ciuitate virum optimum eſſe. id quibus virtutibus inducti ita iudicauerint, ſicut traditum à proximis memoriæ temporum illorum ſcriptoribus, libens poſteris tradiderim: ita meas opiniones, coniectando rem vetuſtate obrutam, non interponam. P. Cor. cum omnibus matronis Oſtiã ire iuſſus obuiam deæ, iſque eam de naue acciperet, & in terram elatam traderet ferendam matronis. poſtquàm nauis ad oſtium amnis Tyberini acceſſit, ſicut erat iuſſus, in ſalum naue euectus, à ſacerdotibus eam accepit, extulitque in terram. Matronæ primores ciuitatis, inter quas vnius Claudiæ Quintię inſigne eſt nomen, accepêre: cui dubia, vt traditur, antea fama, clariorem ad poſteros tam religioſo miniſterio pudicitiam fecit. eæ per manus ſuccedentes, deinde aliæ aliis, omni effuſa ciuitate obuiam, thuribulis ante ianuas poſitis, quà perferebatur, atque accenſo thure, precantibus, vt volens propitiáque vrbem Romam iniret, in ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio, pertulêre deam pridie idus Aprilis, iſque dies feſtus fuit. populus frequens dona deæ in Palatio tulit, lectiſterniúmque & ludi fuêre, Megaleſia appellata. Hactenus quidem de aduentu in vrbem, deæ. Libro verò de bello Macedon. ſexto. Per idem, inquit, tempus ferè ædes matris magnæ Idææ dedicata eſt, quam deam is P. Cornelius aduectam ex Aſia, P. Cornelio Scipione, cui pòſt Africano fuit cognomen, P. Licinio Coss. in Palatium à mari detulerat. locauerant ædem faciendam M. Liuius, C. Claudius, cẽſores, M. Cornelio, T. Sempronio Coss. decimotertio anno poſtea quàm locata erat, dedicauit eam M. Iunius Brutus. ludíque ob dedicationem eius facti: quos primos ſcenicos fuiſſe, Valerius Antias eſt auctor, Megaleſia appellatos.

Berecynthia mater deorũ dicitur, & Phrygia, vt in primis docet Strabo. Verg. in ſexto,

——Qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
Læta deûm partu, centum complexa nepotes.

Berecynthus, inquit Seruius, caſtellum eſt Phrygiæ iuxta Sangarium fluuium, vbi mater deûm colebatur. Fulgentius verò in tertio ait, quod ea Berecynthis montibus præeſſet. Cynthos enim, vt idem ſcribit, Attica lingua flos nuncupatur: vnde & hyacinthus dicitur, non vt ipſe interpretatur Fulgentius, quaſi ſolus flos, ſed violæ flos, vt ego arbitror. Agatharchides in lib. Phrygiacon, ait Berecynthum primum fuiſſe Matris deûm ſacerdotem, qui monti nomen dederit. Putat Heſychius, Phrygiam prius vocatam Berecynthiam, & abſque afflatu ſcribit: tum etiã genus quoddam Phrygum Berecynthas fuiſſe ait: id quod & Strabo teſtatur in X, quo loco de Rhea & Berecynthia agit. Subiungit Heſychius, & tibia Berecyntia: aliáque inſuper addit, quæ ad rem non faciunt. Idem tamen alibi Berecyndas per d, ſcribit, & eo nomine ait Phrygas dæmones nuncupari. & Βρίγες etiam Phryges, vel barbaros, vel ſolœciſtas, hoc eſt inconditè loquẽtes. Iuba verò, à Lydis dicere videtur Briga Liberum ſignificare. Phrygia quoque hæc dea vocata, vt cùm alij, tum etiam Phurnutus ſcribit, quod celebri cultu apud Phryges celebraretur.

Δαμία, Damia, vt Feſtus ſcribit, Bona dea cognominata eſt, & eius ſacerdos Δαμιάς. vnde & Damium, eodem auctore, ſacrificium, quod in operto fiebat in ipſius Bonæ deæ honorem. dictum videtur à contrario, quòd minimè eſſet δημόσιον, id eſt, publicum. η enim litera nonnunquam apud nos in a conuertitur. Sanè Bonæ deæ ædes Subſaxanæ, in XII regione vrbis fuit: P. Victor.

Metragyrtes, μητραγύρτης, Magna mater à Gręcis vocata, eiúſue ſacerdos, vt in tertio ſcribit Iulius Pollux: & μητραγυρτεῖν, feſtũ huius deæ celebrare. hinc Plut. in Cleomenis vita (quan-

quam

quam Larinus interpres malè expoſuerit) quo loco Prolemæum irridens Plut. Metragyrtem nuncupat, quaſi mollem & effœminatum: ad Cybelis, vel ſacerdotum eius ſimilitudinem ille mitratum interpretatus eſt. Legimus Metragyrtæ ſtatuam Athenis fuiſſe, qui cùm mulieres Matri deûm initiaret, ab Athenienſibus necatus eſt. Budæus μητραγύρτας & ipſe interpretatur, Matris deûm ſacerdotes ſtipem cogentes, tympanáque geſtantes. Origenes quoque libro primo contra Celſum, de Metragyrte meminit, licet perperàm in peruulgatis codicibus legatur. quare mirum eſt, virum doctiſſimum Eraſmum allucinatum in hoc vocabulo. nam à Mithra Perſarum deo vocabulum deduxit, in prouerbio, Mitragyrtes non Daduchus.

Cybeca, κυβήκη etiam mater deûm vocata fuit, teſte Heſychio. Sed & Venus hoc nomine fuit: & vt alij dicunt. Diana etiã, & βεβλή, vt in Dianę cognominibus oſtenſum. Idem ſcribit & Phauorinus. Strabo etiam Cyben vocatam hanc deam ſcribit, vt ſuprà retuli.

Paſitheam etiam Cybelen nuncupari quidam exiſtimant, quòd deorum omnium mater vocaretur. illudque afferũt Catulli: Trepidantem eum recepit dea Paſithea ſinu. quaſi πᾶσι θεοῖς μήτηρ, id eſt, omnibus deis mater. Porrò Paſitheam Homerus inter Gratias, id eſt Charites commemorat. Itémque inter Leonis tres filias, vt in Gratiis oſtendimus.

Iſodroma mater à nonnullis vocatur, Strabo lib. x. de Lariſſæ nomine: Vrbibus ſupra oppidum ad Cayſtri campum, qua per mediterraneum itur ad Iſodemees matris templum, ſitum habens ſimilem, locíque virtutem ipſi quam dicimus penſili Lariſſæ, &c.

πυργοφόρος, hoc eſt Turrigera & Turrita à Græcis vocata Magna mater, vt in Græco libello legimus, in quo deorum antiquorum imagines conſcribũtur, vbi de ſimulacro agit turrim ferente, vbi ita meis verbis legitur: Priſci terram vocabant Cererem, quoniã ἕδρα, id eſt ſedes eſt totius ciuitatis terra. & quoniam etiam contineat ciuitates, πυργοφόρος vocatur: ſed & Latini Turritam & Turrigeram appellant. quin & eius adhuc marmoreæ ſtatuæ tales cernuntur, hoc eſt turritas coronas in capite gerentes. Propertius,

Claudia turritæ rara miniſtra deæ. Papinius:

Ille Phryges lucos matri penetralia cædit Turrigeræ. Vergil.

Inuehitur cũrru Phrygias turrita per vrbes.

Tradit Phurnutus, quòd πυργωτὸς στέφανος, id eſt turrita corona adhiberi ſolita ſit huic deæ, propter vrbes & arces, quæ in ſummitate montium fiebant antiquitus: & quę cætera dicit. Porrò & hanc eandem legimus querna coronari corona, quod Apollodorus prodidit, & in Apollonij commẽtariis referunt. quin etiam pinu aliquando, quæ illi dicata exiſtimabatur, coronabant. vnde apud Martialem pinus loquitur,

Poma ſumus Cybeles procul hinc diſcede viator,
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

Tametſi Cõſtantinus Cæſar in libro Geoponon aliter ſcribit, vt in Pane deo referam.

Mygdonia mater etiam Cybele vocata fuit, vel à Mygdonia Phrygiæ, vbi colebatur: vel à Mygdono, de quo ſic ferè Diod. Nonnulli, inquit, volunt Idæos dactylos ex Ida, quæ eſt in Phrygia, extitiſſe, indéque cum Mygdono tranſcendiſſe in Europam, diuinandi arte peritos cantum docuiſſe, initiationes & myſteria. Val. Flaccus,

Mygdoniæ Pan iuſſa ferens ſæuiſſima Matris. Idem lib. VIII,
Sic vbi Mygdonios planctus ſacer abluit Almo,
Lætáque iam Cybele, feſtæque per oppida tedæ.

Eadẽ ratione & Phrygia dicitur, vt ex poëtis & Strab. & Cornuto videmus in primis.

Antæa, ἀνταίαν Rheam vocat Apollonius Rhodius in primo Argon. vt interpretes ſcribunt, propterea quòd Telchinibus facta ſit contraria. Orpheus quoque in hymnis, ei hymnum matri Antææ dedicat, cum thymiamate aromaton,

Ἀνταία βασίλεια, θεὰ πολυώνυμε μήτηρ,
Ἀθανάτων τε θεῶν, ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.

hoc eſt: Antæa regina, dea multinomia mater, immortaliúmque deûm, mortaliúmque hominum, &c. Opis, vel potius Ops, dicta eſt coniunx Saturni, ait Feſtus: per quam voluerunt terram ſignificare, quia omnes opes humano generi terra tribuit. vnde & opulenti, terreſtribus rebus copioſi: & hoſtiæ opimæ, præcipuè pingues: & opima, magnifica & ampla ſpolia. Hinc etiam Opalia dies feſti dicebantur, quibus Opi ſupplicabatur, eodem Feſto auctore. Opalia quidem Macrobius cõmemorat inter Saturnalia menſe Decẽb. Et quoniã vxor Saturni credebat

debatur, agrorum cultoris, à ſatu nominati, & cum falce fingebatur, inſigne agricolæ, ita & illa quoque cognominata Conſiua eſt, & terra exiſtimabatur: ideóque in regia colebatur. De Ope verò Conſiua Varro de Ling. lat. his verbis: Ope Conſiua dies, inquit, ab dea Ope Conſiua, cuius in regia ſacrarium: quod ideo actum, vt eò præter virgines veſtales & ſacerdotem publicum introëat nemo: is cum eat, ſuffibulum haud habeat. ſcriptum id dicitur, vt à ſuffiendo ſubligaculum. Sanè quidam libentius pro Saturni vxore Ops legunt. Ops enim Diana eſt, vt dicemus. Auſonius in monoſyllabis,

——Prima deûm Fas,
Quæ Themis eſt Graiis: poſt hanc Rhea, quæ Latiis Ops.

Et Varro: Terra, inquit, Ops, quod hic omne opus, & hic opus ad viuendum. Ideo dicitur Ops mater, quòd terra mater: quæ Ops in obliquis primam corripit. Tibullus,

Idææ currus ille ſequatur Opis.

Idem Varro apud Auguſt. v i i. de Ciuit. dei: Tellurem, inquit, putant eſſe Opem, quòd ope fiat melior: Matrem quòd plurima pariat: Magnam, quòd cibum paret: Proſerpinam, quòd ex ea proſerpant fruges: Veſtam, quod veſtiatur herbis. Huic deæ ſedentes vota concipiebant, terrámque de induſtria tangebant, demonſtrantes ipſam matrem terram. Philochorus, Saturno & Opi primùm in Attica aram ſtatuiſſe Cecropem ſcribit.

Titea inter Cœli, id eſt, οὐρανοῦ vxores fuit, ex qua x v i i filios ſuſtulit, qui Titanes, à matre dicti ſunt, vt in Atlantidum theologia legitur. Titea, cùm prudentia plurimùm mortalibus profuiſſet, poſt obitum in deorum numerum relata, & terra cognominata eſt. filias etiam duas habuit, βασίλειαν, id eſt, reginam, vt Diodorus ſcribit: & Rheam, quam Pandoram vocabant. βασιλεία annis, prudentia & virtute præſtantior, fratres in matris gratiã educauit ideóque Magna mater eſt appellata. hæc patre defuncto, & facto deo, de fratrum conſenſu regnum adminiſtrauit, nulli adhuc nupta: ſed cùm liberos ſuſcipere cuperet, Hyperionem fratrem virum accepit, ex quo duos filios peperit, Solem & Lunam: quorum formam prudentiámque admirantibus omnibus tradunt, reliquos fratres prolis inuidia actos, veritóſque ne aliquando imperium ad Hyperiona veniret, ſceleſto excogitato facinore fratrem communi conſilio obtruncaſſe: Solem adhuc puerum in flumen Eridanum proiectum, ſuffocatúmque fuiſſe. qua re vulgata, Luna præter modum fratrem diligens, ex tecto ſe præcipitem dedit. Matri quærenti iuxta flumen corpus, cum in ſomnum incidiſſet, viſum ei per ſomnium eſt, à Sole ſe conſolari, ne lugeret: homicidas pœnas daturos. dicente ſe cœleſtem ignem, id eſt, ἥλιον futurum: ſororem verò μήνην, Lunam, id eſt, σελήνην vocandam eſſe. ſomno experrecta, rem vulgaſſe dicitur, & filios deos conſecraſſe, & innupta poſthac vixiſſe: & facta inſana, tympana cymbaláque quatiens, per vrbem ſparſis paſſim crinibus erraſſe. Tandem coorto hymbre & iactis fulminibus reginam euanuiſſe, nec viſam amplius fuiſſe ferunt. quam rem populus cernens, ἥλιον καὶ σελήνην nomina ad aſtra tranſtulit, Reginámque deam & Matrem vocitauit, & ſacra illi cymbalis & tympanis celebrata peregit. Sanè & idem Diod. alio loco de Titea nonnihil euariat, ex Cretenſium videlicet hiſtoria. Porrò Aramæi Titheam & ipſi aiunt, quoniam mater erat Aretia, id eſt, terra dicta, poſt mortem Veſtam vocauerunt. Sed hæc nimis ſuperſtitioſa, curioſis mittamus, qui Titheam volunt eſſe Iani vxorem: & Ianum ipſum Nochũ, id eſt, Noac arbitrãtur. Commentatores etiã Apollonij in primo Argon. ſcribunt ex Menãdri ſentẽtia, Mileſios, cùm Rheæ ſacrificarẽt, prius Titiæ rem ſacrã facere ſolitos fuiſſe: ſubiũgitq; & de heroë Titio, qui Iouis filius fuerit: vel vt alij, inter Mariandyni Cimmerij liberos ſeniorẽ.

Peſinuntia dea, quę à pleriſq; corruptè Peſimõtia dicta eſt, Magna deûm mater vocata eſt, de qua breuiſſimè referã, quæ pluribus ab Herodiano lib. i. Hiſt. traduntur. Simulacrũ, inquit, è cœlo cecidiſſe ferũt in quẽdam Phrygiæ agrum, qui ab eo caſu Peſinus appellatus eſt: alij licet aliter referant. In hoc igitur loco Peſinunte Phryges orgia ipſi deæ agitabant, apud Gallum fluuium, à quo & ſacerdotes appellati. ſed cùm Romani rerum potirentur, oraculum acceperunt, res ſuas in dies magis auctum iri, ſi Peſinuntiam deam ad ſe tranſtuliſſent. Proinde legatos petitum miſerunt: ac facilè id impetrarunt. deuectum ſimulacrum ex Phrygia, & magnificè ac religioſe collocatum eſt, vt ex Liuio alibi locupletius recitaui. Ammianus Marcellinus lib. hiſt. x x i, quo loco de Iuliano Cæſ. agit, alia quædam recenſet, inter quæ & hoc: Quamobrem hoc nomine oppidum ſit appellatum, variant rerum ſcriptores. Quidam enim figmẽto deæ cœlitus lapſo πίπτειν, quod cadere nos dicimus,

vrbem

vrbem aſſeuerare cognominatam. alij memorant, Ilum Trois filium Dardaniæ regem, locum ſic appellaſſe. Theopompus non Ilum, ſed Midiam affirmat Phrygiæ quondam potentiſs. regem. & hæc fermè Ammianus, quæ & confirmantur ab Arnobio in ſecundo aduerſus Gentes, ita ſcribente: Quid, inquit, Phrygiam matrem, cuius eſſe conditor iudicatur vel Midas, vel Dardanus, & cætera.

Phaſiane, hoc eſt φασιανῆς, deſcribitur ab Arriano in Periplo Ponti Euxini. ait enim, quòd ingredientibus Phaſin fluuium, in dextra eſt erecta dea Phaſiane, quam ille ſubueretur ex eius figura an dea Rhea ſit. Nam in manu (inquit) cymbalum tenet, & leones ſunt ſub eius throno: & ita ſedet, vt in μητρῴῳ, id eſt, in templo Matris deûm Athenis, quæ à Phidia fabrefacta fuit. neque de Phaſiane dea plura memini me legere.

Lemnus mater deorum antiquitus nuncupata, vt Stephanus ſcribit, cui & virgines ſacrificare ſoliti fuerant, & ab ipſius deæ nomine Lemnus inſula nuncupata fuit. hanc verò primum Thraces incoluère, qui Sinties vocabantur, qui & Sapæi: de quibus varia traduntur à ſcriptoribus, Strabone, Hellanico, & grammaticis, L. Tharræo & Theone. Sed hæc non noſtri ſunt inſtituti.

Andirina mater deũ cognominata à loco, de quo Strabo lib. XIII. Sub Andira, inquit, templum eſt Matri deûm Andirinæ ſacrum, & ſubterraneum antrum Palean vſque. eſt verò Palea habitatio quædam, ſic appellata, quæ ab Andiris diſtat ſtadiis CXXX. ſubterraneum hunc meatum torrens quidam, os eius incidens, aperuit, qui poſtea die à paſtore quodam ad ſacrificium eunte apud Andira fortuitò repertus fuit.

Aſporina etiam mater deûm nuncupata, eodem Strabone teſte, eodem libro, ab Aſporino monte vrbi Pergamo proximo, aſpero & ſterili, à quo & dea Aſporina, & templum Aſporinum nuncupatum fuit.

Ma Rhea vocabatur à Caribus, vt ſcribit Stephanus: vnde & Maſtaura vrbs Lydiæ nuncupata fuit. huic Ma Iupiter dedit Dionyſium alendum. quare Ma ab Iunone rogata, cuius ille eſſet infans: ea, ἄρεος, id eſt Martis reſpondit. vnde & apud Care Dionyſius Maſares nuncupatus eſt vt in Bacchi nominibus retulimus: & Rhea ipſa, Má. & illi taurus ſacrificatur à Lydis: vnde Maſtauræ nomen vrbis, quam interfluit Chryſaorus fluuius. Sanè & Má Bellonæ nomen fuiſſe inuenimus, vt alibi dicemus.

VESTA.

VEſtam, quam ἑστίαν Græci vocant, cum Rhea connumeramus, quoniam cum ea à Strabone cõiungitur, vt in huius Syntagmatis exordio retulimus. hãc tamẽ cũ Cerere deſcribit Phurnutus, & vtranque ait non videri aliam à Terra. Veſta verò ab antiquis fuit multa veneratione culta, nunc eam ignem, nunc terram exiſtimantibus, vt docet Diuus Auguſtinus, libro quarto de Ciuitate dei. Ouid. in Faſtis,

> Veſta eadem eſt, & Terra: ſubeſt vigil ignis vtrique:
> Significant ſedem terra focúſque ſuam.

Idem paulò pòſt:

> Stat vi terra ſua, vi ſtando Veſta vocatur.

Alij non à vi ſtando, ſed à veſtiendo, quòd terra variis tum herbis, tum plantis, cæteriſque veſtiatur. nam & Plato pro terra ſumere ἑστίαν videtur, cum ita ſcribit, μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. hoc eſt, manet autẽ Veſta in deorum domo ſola: quòd ſcilicet terra immobilis, vt Macrobius exponit, intra domum deorum, id eſt, intra mũdum. Sic & Euripides, καὶ γαῖα μῆτερ, ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι. id eſt, Et terra mater, Veſtam quam ſapientes homines vocant, quæ ſedet ſub æthere. Orphæus quoque in hymno, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίστου. hoc eſt, quæ mediam domũ habitas ignis perpetui maximi. Veſtam autem ait Phurnutus διὰ τὸ ἑστάναι διὰ παντός. vocarunt antiqui: hoc eſt, quòd per omnia conſtet, vel quòd in ipſa tanquam in fundamento totus ſtet orbis. Alij alia dicunt. Quod verò pro igne ponatur, Ouidius idem in Faſtis;

> Nec tu aliud Veſtam, quàm viuam intellige flammam,
> Natáque de flamma corpora nulla vides.
> Iure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
> Nec capit, & comites virginitatis amat.

Phurnutus: ignis, inquit, ſemper viuens Veſtæ attribuitur. quòd & ipſa videatur exiſtens eſſe. Fortè verò, quod inde ignes nutriantur, qui ſunt in mundo, & per ipſam ſubſiſtant. aut quod ζείδωρος ἄρουρα eſt, id eſt fœcunda tellus, & animaliũ mater, quibus vis ignea viuen

viuendi in cauſa ſit. Virgo porrò Veſta inducitur, quòd continua motio nihil gignat. & idcirco hæc dea à virgine cuſtodiebatur, vt Phurnutus ait. M. Tullius ſecundo de Nat. deorum: Veſtæ, inquit, nomen à Græcis ea enim eſt, quæ ab illis ἑςία dicitur. vis autem eius ad aras & focos pertinet. Idem in lib. de Legibus: Veſtam, ait, quaſi focum vrbis, vt Græco nomine eſt appellata, quod nos propè idem Græcum interpretatum nomen tenemus. Quare mihi mirum valde eſt, Philelphum octauo Pædiæ Xenophontis illud vertiſſe latinè, Lari Cyrum ſacrificaſſe, &c. quod eſt Græcè πρῶτον μὲν ἑςίᾳ θῦσαι. id eſt, primum quidem Veſtæ ſacrificauit. Diſputat longo orationis ductu Dionyſ. Alicarnaſ. lib. ſecundo Hiſtoriarum, de Veſta Romanorum dea, à quo primùm inſtituta, Romulóne an Numa: déque Veſtalibus, Sex Veſtæ ſacerdotes, ſcribit Feſtus, conſtitutæ erant, vt populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtrum ſacrorum, quia ciuitas Romana prius in ſex erat diſtributa partes: ſed pòſt tamen plures fuiſſe legimus. Scribit Gellius, quòd virgo dum à pontifice caperetur, Amata appellabatur: ea ratione, quòd quæ prima capta fuit, hoc nomine fuerit. Plut. tamen in Numa, primò Geganiam, & deinde Beremiam & Camillam & Tarpeiam captas, dicere videtur. Sed tu ſi ſcire cupis, virgo Veſtæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibúſque cæremoniis & religionibus, quo cognomine à Pont. Maximo caperetur, & quo ſtatim iure eſſe inciperet, ſimulatque capta eſſet: quódque nec inteſtato cuiquam, nec eius inteſtatæ quiſquam iure hæres eſſet, lege Gellium lib. primo, qui Antiſtio Labeone & ex aliis pleraque omnia retulit. Veſtam de numero penatum deorum, Macrob. in tertio eſſe ait, aut certè eorum comitem, adeò vt & Conſules & Prætores & Dictatores cùm inirent magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciebant Penatibus pariter & Veſtæ. hinc Vergilius ex perſona Hectoris dixit,

> Sacra ſuóſque tibi commendat Troia Penates. Mox adiecit:
> Sic ait, & manibus vittas, Veſtámque potentem,
> Aeternúmque adytis effert penetralibus ignem.

Sed cum Veſta ignis putaretur, Virgo etiam dicebatur: vnde & virgines eius iure miniſterio adhibebantur, quæ ſacrum ignem cuſtodirent, Veſtales (vt diximus) appellatæ: quas detonderi ſolitas, vt nunc quas Moniales appellat vulgus, ex eo plerique arbitrati ſunt, quòd XVI Nat. hiſt. Plin. ſcribit. Antiquior, inquit, lotos eſt, quæ capillata dicitur, quoniam virginum Veſtalium ad eam capillus defertur. quibus verbis id aſtruere conantur, nec ego reclamo: præſertim etiam cùm Gellius de Diali flamine illud citet, Vnguium Dialis & capilli ſegmina ſubter arborem felicem terra integunto. Sextus etiam Pomp. Feſtus, Capillarem arborem ea ratione dictam exiſtimauit, quòd in ea attonſus capillus ſuſpenderetur. Veſtam, vt Alexand. ait, virginis ore tympanum geſtantis, quòd ſcilicet ventos terra contineat, quidam effinxêre. at alij templum cum ara in eius medio, & igne accenſo. Sed hæc à me parum probantur. Inter Veſtales verò, quæ leuiter deliquiſſet, verberibus à Pont Max. cædebatur. Sin parum caſta fuiſſet, & conuicta, viua defodiebatur, nec igne abſumebatur, vt pluribus Plut. in Quæſt. oſtendit. Nam ſandapila ad portam Collinam, ceu mortua efferebatur, cum propinquorum ſuorum luctu, ſequentibus mœſto cum ſilentio pontificibus & ſacerdotibus. Prope portam locus fuit ſubterraneus, in quem ſcalis quibuſdam deſcendebatur. in eum locum ſolam virginē demittebant, & ſcalæ auferebantur, locúſque ipſe occludebatur, in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei nonnihil apponebatur, vnáque ardens lucerna: quibus peractis, ſacerdotes aliíque diſcedebāt. eo die iuſtitium erat in vrbe, & mœror pauórq; non exiguus: magnum enim aliquod malum ciuitati portendere putabant, Veſtalium ſupplicium. Scribit Seruius lib. vndecimo Aeneid. Imperatores & virgines Veſtæ in ciuitate ſepultos fuiſſe, quòd legibus non tenerentur. Idem & Plut. in cauſis. quinetiam, ait Seruius, nocentes virgines licet viuæ, tamen intra vrbem in campo Scelerato obruebantur. Illud etiam apud ſcriptores proditum obſeruaui, extincto igne Veſtales à pontifice verberari ſolitas. quibus mos erat, tabulam felicis materię tam diu verberare, donec ignis conciperetur, qui cribro aheneo in ædem à virgine deferebatur: quotannis tamen & nouus ignis excitabatur à Veſtalibus, ſicut & à noſtris in cærei (paſchalis qui dicitur) conſecratione. Ouidius in Faſtis,

> Adde quod arcana fieri nouus ignis in æde
> Dicitur, & viris flamma refecta capit.

Sed ad Veſtam ipſam reuertamur. Scribit Diod. in Bibliothecæ lib. quinto, vbi Cretica

explicat, ex Saturno & Rhea ſex natos filios, Veſtam, Cererem, Iunonem: mares, Iouem, Neptunum, & Plutonem. Idem in Faſt. Ouid.

Ex ope Iunonem memorant, Cererémque creatam,
Semine Saturni, tertia Veſta fuit, &c.

Orpheus quoq; in hymno ipſius, cui adolet aromata, Veſtam filiam canit potentis Saturni. harum vtiq; Veſta fertur ſtructuram domus inueniſſe. Martianus, Veſtam ait Magnæ matri adhæſiſſe, quòd Iouis nutrix fuerit, ſuóque illum ſuſtentaſſe gremio, cùm à matre occultatus nutriretur. Sed Lactantius ait Veſtam Vrani, id eſt, Cœli vxorem, his verbis: Legi in Sacra hiſtoria, Vranum potentem virum Veſtam habuiſſe coniugem, &c. quibus verbis quidam duas Veſtæ nomine fuiſſe credunt. At verò Fabius Pictor (ſi legitimus, vt alibi dixi, liber eſt, qui legitur) Veſtam tradit Iani vxorem fuiſſe, quæ prima ſacrorum regioa, ſempiternum ſacrificiorum ignem virginibus credidit. Myrſilus verò Lesbius, Veſtam ait Labith horchiam dictam, Tyrrhenorum lingua. Labiti quoque, ait Herodotus, à Scythis vocata eſt. Quo magis mihi mirum viſum eſt, in Commentariis in poëticam Horatij, qui Parrhaſij nomine editi ſunt, ita ſcriptum eſſe: Scythæ Gongoſiron Apollinem vocãt, Neptunum Thageſmana, Venerem Argem paſam, vel Artim paſam, vt in aliis codicibus legitur. Extat & inſcriptio apud B. Aegiũ græca, in qua bis ΑΡΤΙΜΠΑΣΑ vocatur. Veſtam Tamuti. cùm legendum ſit: Scythæ Octoſyrin Apollinem vocant, Neptunum Thagymaſa, Venerem Arginipaſa, Veſtam Labiti. atque ita rectè Græco & Latino legi codice. Sed huiuſmodi errata ſunt in editorem, quàm in auctorem, referenda potius: tametſi & apud Origenem libro ſexto, ſimili modo corrupta legantur. Scribit Phurnutus in fabulis traditum, Veſtam è ſeprimam genitam, & poſtremam, quoniam ex terra cuncta nata, & in terram reſoluuntur. & propterea Græci ab ipſa ſacra incipiebant, & in eam deſinebant. Sed enim non Romanos modò, ſed aliquot alias nationes ſacrum ignem publicè cuſtodiſſe legimus. Nam Athenis in Prytaneo ignis ſempiternus aſſeruabatur, non à virginibus, ſed (vt ait Plut.) à mulieribus iam matrimonio ſolutis. Strabo libro nono, Poliadis Mineruæ templum in ſaxo vetuſtum ſcribit, in quo lychnus inextinguibilis, & virginum domus, id eſt, παρθενών, quam Ictinus condidit, vbi Minerua Phidiæ opus eburneum fuit. Aegyptij quoque ignem ſeruabant, vt teſtatur Diod. Quin etiam Delphis. Perſę quoque ſumma religione, vt notum eſt, ignem cuſtodiebant, & venerabantur. qua de re contentus ero verbis Procopij hiſtorici, ex ſecundo libro belli Perſici, cum Coſdroë in Romanorum agrum inuadere cõſtituiſſet per Perſarmenios, ita ſubdit: Hic magnum Pyreũ eſt, quòd Perſæ deorum maximè venerantur, vbi ignem perpetuum cuſtodiunt magi: ac alia quidem diligẽter ſacrificantes, cum vaticinio in rebus maximis vtuntur. Hic eſt ignis, quem Veſtam olim Romani vocabant. hæc quidem Procopius. Strabo verò lib. decimoquinto, de Cappadocia agens, ſcribit, apud eos magos fuiſſe multos, quos Pyrethos vocabant. tum illud ſubiungit: Súntque Pyrethia ſepta ingentia, in quorum medio ara eſt: in ea magi & cinerem multum, & ignem inextinguibilem ſeruant, quò quotidie ingreſſi imprecationes faciunt. Illud in commentariis Græcorum legitur, ignem cœlitus in agrum Argiuum primùm decidiſſe, qui in Apollinis templo ſeruabatur, quod Argis fuerat in foro conſtructũ: in quo ſi quando extingueretur, vt Athenis accidit Ariſtone tyranno, & Delphis templo à Medis inceoſo, & Romę Mithridatico & ciuili bello: tum verò fas nõ erat ex altero igne ſuccendere, ſed nouum elicere oportebat. ex ſole accendebatur flamma pura: certáque ratione vaſa ſcaphia parabant, cauata, in quæ ſolis radij excepti, in fomite arido ignem iniiciebant. Sed & aliàs elicitur ignis ex ſole & ſpeculo, vel ex vitrea phiala, aqua gelida plena. & de his ſatis.

βουλαία ἑστία, hoc eſt, conſiliatrix Veſta cognominata eſt, cuius ita Dinarchus orator meminit μαρτύρομαι τὴν ἑστίαν τὴν βουλαίαν. id eſt, teſtor deam Veſtam cõſultricem. Dicta verò, quòd in ſenatu hoc eſt, ἐν τῇ βουλῇ eſſet conſtituta. Val. Arpocration. Thræcia, id eſt, θρᾳκία, Veſta etiam, teſte Heſ ycino, eſt appellata.

Pingebatur verò Veſta mulieris forma ſedentis, & geſtantis tympanũ, quòd terra ventos intra ſe contineat. Et Romani eius ædem rotundam conſtruxère, in cuius medię ſeruaretur ignis, qui & à pleriſque in terræ medio eſſe traditur. Phurnutus & ipſam Veſtam rotundè effingi ſolitam prodit, atq; ita per medios humeros conſtitui, quòd & ipſa taliter ſtatuatur conſtricta, vel coagulata. vnde & χθὼν, terra vocatur: fortè quod terra capiat omnia,

omnia, hoc eſt, ἀπὸ τῆς χιόνος, ſiue ἀπὸ τῆς χιονῶν. Porrò & albis & candidis ſertis coronari dicebatur, eadem ratione, quòd terra vndique ab albiſſimo elemento ambiatur, aëre ſcilicet. Sunt qui deam ſupra pinnaculum templi ſtatuãt, vt ſcribit Albricus, qui auctor mihi proletarius eſt, nec fidus ſatis. Porrò duas Veſtæ nomine quidam ſtatuunt, alteram Saturni vxorem, alteram filiam: hanc ignis, illam terræ ſymbolum gerere, vt antè meminimus.

Libet in fine huius capitis de Veſta & Veſtalibus, quod nunc ſuccurrit, tibi aſcribere de Caſſandræ templo, quod in Italia fuit propè Salpem paludem, & oppidum Dardanium dictum, vt ait Lycophron: in quo templo ſi quæpiam virgo accola, virginitatis amore nuptias ſpreuiſſet, ſiue ob deformitatem, ſiue aliam ob cauſam virum peroſa confugiſſet, ſui poſthac iuris erat, & inde inuitam abducere ſummum fuit nefas. Hæc poſtmodum comas detondebat, atráſque veſtes induebatur, faciémque coloribus quibuſdam deturpabat, vt deformior eſſe videretur, atque ita in virginitate perſeuerabat. Hoc ea cauſa aſcripſi, vt nos noſtrarum ſacrarum virginum pudeat, quæ plerunque inuitæ in clauſtra & ſepta coërcentur, nedum ſponte ipſæ illuc confugiant.

IANVS, VERTVNVS.

IAnus antiquiſſimus Italiæ deus habitus, & Latij rex: vnde Ianiculum collem & oppidum dictum, notius eſt quàm vt hîc pluribus referamus. Hinc Vergilius,

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Dictus verò Ianus, vt Cicero & Macrobius tradunt, ab eundo, quòd cœlum & tempus ſemper eat: vel quod ianuis præſit, vt Ouidius docet. Feſtus, vbi Chaos ex Heſiodo deſcribit: Chaos, inquit, ex eo quod χαίνειν Græci, id nos hiare dicimus: vnde Ianus detracta aſpiratione nominatur, id quod fuerit omnium primum, cui primò ſupplicabant velut parenti, à quo rerum omnium factum putabant initium. Arnobius quoque inter multa: Incipiamus, inquit, & nos ab Iano patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alij, ſolem etiam prodidêre nonnulli. & paulò pòſt: Quem ferunt Cœlo & Hecate procreatum, in Italia regnaſſe primùm, Ianiculi oppidi conditorem, patrem Fonti, Vulturni generum, Iuturnæ maritum, quémq; in cunctis anteponitis precibus. Martianus tamen Argionam vxorem Iani dixit, Græci verò Cameſen ſororem & vxorem ſcribunt, quos ſecutus Leon, ex ea prodit Cliſthenen filiam ſuſtuliſſe: tametſi Cato & F. Pictor Cameſen principem cũ Saturno commemorent. Sed auctor hic vterque non modò ſuſpectus, ſed & apocryphus. Effingebatur Ianus ab antiquis variè. nam & biceps, & quadriceps, vt oſtendam, formabatur: vnde & eius quædam deducta cognomina. Plinius libro trigeſimoquarto, Ianum à Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, vt CCCLXV nota per ſignificationem anni, temporis & æui, ſe deum indicaret. Plinij quædam exemplaria CCCLV tantùm lectionem habent. Sed cùm Macrobius de hac eadem, vt opinor, ſtatua agat in primo, & idem CCCLXV legat, plura hîc non comminiſcar, cùm multa poſſem. Macrobij hæc ſunt verba: Inde, inquit, plerunq; Iani ſimulacrum fingitur manu dextra trecentorum, & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum tenens, ad demonſtrandum anni dimenſionem, &c. ex Plinij verbis, & Macrobij, planè percipimus, ita figuratum Ianum fuiſſe, vt manibus & digitis, hoc eſt, eo numerandi ordine qui per articulos manus fit, ab vnitate vſque ad nonageſimumnonum, manu ſiniſtra numeratur: à centenario verò numero dextra computatur, vt planius ex Beda & Iſidoro, aliíſque cognoſcimus, ſed & noſtro nos Annotationũ dialogo primo oſtendimus. non igitur Ianum ipſe intelligas in manu habuiſſe has Græcas numerorum literas, τ' dextra, & ſiniſtra ξε, ſed ita compoſitis & complicatis manuum articulis, vt id ſignificaretur. qua in re viri alioqui eruditi quidã decepti, qui ea cauſa ideo fortaſſe hallucinati, quòd Ianuarij ſimulacrum cùm Suidas deſcribat, perperàm ab eis exponitur. Ita ergo Suidas, meis verbis: Ianuarius ſimulacrum quadriforme, propter quatuor τροπὰς, id eſt, anni conuerſiones, ſeu partes. Alij autem effingunt ipſum, in dextra manu tenentem clauem, vt temporis principium, ac anni recluſorem, ianitorémque: alij verò in dextra CCC, ſiniſtra quinque & ſexaginta continentem, vt annum ſignificet. hæc Suidas. quibus quidem verbis non ſubinfertur, quod illi putant, quòd has numerorum notas manu contineret: ſed eum numerum, quem nos oſtendimus, per manuum articulos exprimebat. quandoquidem & Macrobius planè oſtendit, tribus his modis, & pluribus etiam, Ianum ab antiquis effingi ſolere. Obſeruamus & apud F. Pictorem, Ia-

num etiam ſic formatum, vt in manu virgam & clauem, & ſub pedibus biſſenas aras haberet. idque ideo factum, quòd primus valuas, ſeras & claues excogitarit: & ab eo propterea dictas ianuas. Duodenas etiam colonias dederit, & totidem pomœria, aráſque ſacrarit. Macrobius etiam cum claui & virga effictum ait, quaſi portarũ eſſet cuſt os, & rector viarum. Porrò deſcribitur Iani templum à Procopio in hiſtoriis ad ſua vſque tempora, hoc eſt Iuſtiniani Cæſ. Imp. Vnde & Ianum quidam in throno ſedentẽ ſtatuunt, & ante ipſum templum nunc clauſum, nunc apertum. Ianum quoque coronarum inuentorem veteres exiſtimauêre, id quod Dracon Corcyræus apud Athenæum pluribus docet, & nos ab eo in noſtris Nauigiis. Porrò & ab Iano, Ianualis porta Romæ dicta fuit: de qua poſt Feſtum Valturius libro 9.

Bifrons, & quadrifrons, Ianus & fictus & nuncupatus. Vergilius in duodecimo Aeneid.

——Mare, ſidera, iuro,
Latonæque genus duplex, Ianúmque bifrontem.

Et quidem bifronti Iano, Seruius ait, Romulum & T. Tatium, cùm in fœdera conuenirent, ſimulacrum duplicis frontis effeciſſe, quaſi ad duorum populorum imaginem. Dictus eſt etiam Ianus Geminus, quòd præterita & futura reſpicere exiſtimaretur. Ouid.

Iane biceps, anni tacitè labentis imago,
Solus de ſuperis, qui tua terga vides.

Quin & in vetuſtis quibuſdam nomiſmatibus adhuc biceps cernitur. Sed & Plutarch. cur biceps effingeretur, in cauſis Romanorum capitum pluribus edisſerit. ait enim, cùm ipſe Ianus Perrhæbus eſſet, pòſt cùm in Italiam veniſſet, linguam & viuendi rationem immutaſſe: vel quod Italos, cum agreſtes ac barbari eſſent, eos ad manſuetiorem vitam, & rempub. adminiſtrandam pellexiſſe. Seruius item in illo poëtæ Vergil. libro ſeptimo, Sunt geminæ belli portæ, &c. Sacrarium, inquit, hoc Iani Numa Pompilius fecerat circa imum Argiletum, iuxta theatrum Marcelli, quod fuit in duobus breuiſſimis templis. duobus autem, propter Ianum bifrontem. poſtea captis Faliſcis, ciuitate Thuſciæ, inuentum eſt ſimulacrum Iani cum frontibus quatuor. vnde, quod Numa inſtituerat, tranſlatum eſt ad forum tranſitorium, & quatuor portarum vnum templum eſt inſtiturum.

Quadrifrons ergo, & Quadriceps Ianus vocatur, id quod & Mart. innuit illo hendecaſyllabo:

Et lingua pariter locutus omni. Nam omnes de duobus, ait Seruius, non dicimus. Scribunt, Plutarch. & Critolaus, qui Phænomenon lib. compoſuit, Saturnum à Latino quopiam agricola hoſpitio ſuſceptum, eius filiam Oenotriam vitiaſſe: quo partu natos ferunt, Ianum, Hymnum, Feſtum, & Felicem, quibus Saturnus pater ſerendæ vitis & vini conficiendi rationem oſtendit, eiúſque muneris vt aliis auctores eſſent, permiſit. hinc ergo finitimi agricolæ, cùm vinum guſtaſſent, inconſuetæ potionis vi diu graui ſomno preſſi iacuêre. mox expergefacti, & ſibi venenum propinatum ſuſpicantes, Ianum eius inuentorem ſaxis & lapidibus obruerunt. cuius filiæ puellæ patris interitu mœrore percitæ, laqueo vitam finiuêre: quas in cœlum omnes ſuſtuliſſe Saturnum tradunt, appellatáſque προτρυγητῆρες, quòd earum ortus vindemiam præcedat. verùm multo pòſt tempore laborantibus peſtilentia Romanis, Apollinis oraculum reſpondit: Non antea peſtilentiam ſedandam, quàm Saturni ira expiaretur, quam ex filij nece conceperat. hinc Lutatius Carulus ædem Saturno in rupe Tarpeia conſtruxit, Ianúmque ſacrauit quadrifrontem: ſeu à puellarum numero, quæ patri laqueo & ſpiritu parentauerant: vel à quatuor anni temporibus. Alij ideo Ianum quadriformem dictum prodiderunt, quòd vniuerſas orbis partes ſua maieſtate complexus ſit ipſáſque conſpiciat. plura Macrobius in Saturnalibus, & D. Auguſtinus in ſeptimo de Ciuitate Dei. Seruius, captis Faliſcis, vt diximus antè, tale ſimulacrum inuentum tradit.

Sed audi vanitatem longè etiam Iano Romano vaniorem. Iudæorum rex Manaſſes ſtatuam ſibi quinqueformem, hoc eſt, vt Græci ſcribunt, πεντεπρόσωπον poni curauit. Sanè quadrifrontem Ianum Romæ in Velabro eſſe, exiſtimant antiquitatum eruditi, non quidem à Numa erectum, ſed poſtea reformarum. fermè enim integrum hoc tempore cernitur, cuius teſtudo, quatuor columnis pilatis ſuſtentatur, quatuor peruiis ianuis, in ſingulis verò loculamenta 12, tanquam feneſtellæ, in quibus ſtatuæ reponerentur. has quidam exiſtimant 12 menſium habere ſignificationem, quòd & Ianum annum ipſum ſignificare

iam

iam ſuprà dictum eſt. Varro quoque in lib. Humanarum ſcribit, duodecim aras antiquos poſuiſſe Iano, pro totidem menſibus. Quin & Ianus item Iunonius dictus fuit, quòd omnium menſium ingreſſum teneret, vt etiam Iuno. Libet hîc tibi annotatiunculam meam aſcribere, vt ſcriptorum aliquot loca, quàm hactenus expoſita, melius intelligantur. Verba hæc Suetonij ſunt in Domitiano: Ianos, inquit, arcúſque cum quadrigis & inſignibus triumphorum, per regiones vrbis extruxit. hęc Suet. T. Liuius libro primo quintæ Decad. Et forum, inquit, porticib. taberníſque claudendum, & Ianos tres faciendos. quib. ſcriptorum verbis id ſignificari videtur, quod & hoc tempore in celebritatib. & pompis à regibus & principibus, Rebúſque publicis fieri conſpicimus. vt his ipſis, quib. hæc ſcribimus, diebus Hercules II. Ateſt. Dux noſtræ vrbis IIII. egit in lætitiam, dum PAVLVM III. P. M. hoſpitio ſuſcepit. Qua de re ego, eo ſpectaculo priuatus ob articularis morbi infirmam valetudinem, quodam ad Barth. Riccium hendecaſyllabo inter cætera ita luſi:

Non vrbis mihi templa, non theatra,
Non prætoria celſa ſpes videndi,
Non arcus, tibi, peruióſque Ianos,
Qui nunc Maxime PAVLE conſtruuntur,
Non pompam, reliquum nec apparatum,
Vt hac magnificè hoſpiteris vrbe. & reliqua.

Vocantur igitur Iani numero plurium, huiuſmodi ædificia quadriformia & peruia, ſeu ſtata illa & lapidea, ſeu ex materia pro tempore excitata, vt ex ſuprà recitatis Liuij & Suetonij verbis audiuiſti. Sed & M. Ciceronem attende lib. de Nat. deor. 2. Cúmque, inquit, in omnibus rebus vim haberent maximam prima & extrema, principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt, quod ab eundo nomen eſt deductum: ex quo tranſitiones peruiæ Iani, foréſque in liminibus profanarum ædium ianuæ nominantur. hæc Cicero. P. Victor in octaua vrbis Romæ regione, hoc eſt in foro Romano: Iani, inquit, duo celebris mercatorum locus. nam argentarij ac numularij, cæteríſque eiuſmodi in Ianis nuncupatis, qui & ab aliquibus Vertuni dicti ſunt, ſuam artem exercere ſolebãt, vt ex diuerſis auctoribus colligi poteſt. Horatius: Poſtquàm res mea Ianum Ad medium fracta eſt. Idẽ: Ianus ſummus ab imo Perdocet. Ouid. Cùm tot ſint Iani. & illud: Ad medium Ianum ſedentibus. M. Cic. Philippica ſexta, ſtatuam ridens poſitam, L. Antonio cum hac inſcriptione, L. ANTONIO, IANO MEDIO, PATRONO PO. ROM. XXXV Trib. Poſ. Non poſſem, inquit, ſine riſu dicere, L. Antonio Iano medio patrono. Itáne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis vnquã in illo fano inuẽtus eſt, qui L. Antonio M. nummûm ferret expẽſum? Aliqui tamen fœneratorũ locũ ſignificare autumant: ſed omnino ad verſuram faciendã, & res contrahẽdas ſpectabãt. ideo P. Victor, mercatorũ celebrẽ locum appellauit.

Clauiger Ianus appellatus eſt, vt ſuprà oſtenſum eſt. quòd cum claue & virga formaretur. Cluſius præterea Ianus, & Patulcius, & Conſiuius cognominatus eſt. Ouid. in Faſtis:

Nomina ridebis, modò nanque Patulcius idem:
Et modò ſacrifico Cluſius ore vocor.

à claudendis videlicet, & patefaciendis Iani portis, de quibus poëta in ſeptimo Aeneid.

Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternáque ferri
Robora, nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Has, vbi certa ſedet patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabea, cinctúque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina conſul.
Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cætera pubes.

Idem libro primo:

—Diræ ferro & compagibus arctis
Claudentur belli portæ, Furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Hinc audio, hoc anno, quo omnia bello feruent inter Cæſarem & Gallorum regem, Romæ Paſchillum, templum hoc Iani recluſum effinxiſſe, & catenis ſolutum Furorem præcipitem exire, hinc inde poëtis de more vaticinantibus. Porrò hoc Iani templũ ter conſtat fuiſſe clauſum, vſq; ad tempora

aduentus Chriſti ſeruatoris: primùm regnante Numa Pompilio, deinde poſt bellum Punicum ſecundum, tertiùm poſt bella Actiaca, quæ confecit Auguſtus. Huius autem aperiendi vel claudendi ratio varia refertur. Alij dicunt, Romulo contra Sabinos pugnante, cùm in eo eſſet vt vinceret, calidam aquam ex eo loco erupiſſe, quę fugauit exercitum Sabinorum. hinc ergo tractum morem, vt pugnaturi aperirent templum, quod in eo loco fuerat conſtitutum, quaſi ad ſpem auxilij priſtini. Alij dicunt, Tacium & Romulum facto fœdere hoc templum ædificaſſe. vnde & Ianus ipſe duas facies habuiſſe dictus, quaſi oſtenderet duorum regum coitionem: vel quòd ad bellum ituri, debeant de pace cogitare. Aliã meliorem aſſert Seruius rationem, quòd ad prælium euntes, optant reuerſionem.

Conſiuius Ianus dictus eſt, vt Macrobius tradit, à conſerenda ſcilicet propagine generis humani, quæ Iano auctore conſeritur.

Quirinus etiam pater Ianus vocatus eſt, quaſi bellorum potens, ab haſta quam Sabini curin vocabant. hinc & Curitis Iuno, vt pluribus ſuo loco dicemus. Quin etiam & Iunonius Ianus dictus eſt, teſte Macrobio: quòd ita huic deo Iano omnis ingreſſus eſt dicatus, vt Calendæ omnes menſis Iunoni. Sed & Varro lib. 5. Rerum humanarum, Iano ait duodecim aras pro totidem menſibus dicatas: quas aliter tamen, vt paulò antè diximus, F. Pictor interpretatur. Scribit Macrobius, quòd Iano primus anni menſis à Numa rege attributus ſit, quòd proſpiciat & reſpiciat præterita & futura.

Matutinus deus etiam Ianus dictus eſt ab Horatio, in hoc,

Matutine pater, ſeu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, vitæque labores Inſtituunt.

Sic verò dictus, quòd ſit diei dominus, vt ait Seruius, in quo ortus & occaſus. Pater autem eſt appellatus, vt etiam Macrobius notat, quaſi deorum, vt ait, deus. A Græcis etiam dictus προπάτωρ, vt in illo hymno qui κοινὸς, id eſt, cõmunis dicitur, χαῖρ' Ἰανὲ προπάτωρ, Ζεῦ ἄφθιτε, &c. Nolo tibi nunc recenſere, quæ Ioannes Annius commẽtus eſt, de Vadimone, & aliis nonnullis, quoniam eius hominis ſcripta mihi neſcio quo pacto doctrinam exoticã, ne ſuperſtitioſam dicam, redolere videntur. quis enim Nochum, ſeu Noa, Ianum fuiſſe exiſtimet? & Ianum quis vitiferum, vel viniferum, ſignificare putet? At Ianuã Heſychius nunc Græcam, nunc Helenam eſt interpretatus.

Vertunus etiam Ianus dictus eſt, ſi F. Pictori credimus, ſi quidem, qui eius nomine circumfertur liber, legitimus eſt. ſic enim ſcribit: Imus Argiletus eſt, vbi Ianus quadrifrons, qui & Vertunus, in fine vici Thuſci, &c. Idem fermè & Varro, & P. Victor, Aſc. Pæd. in vltimo thurario tradit. Ouid. in 1. Faſt. ita canit:

Quicquid vbique vides, mare, cœlum, nubila, terras,
Omnia ſunt noſtra clauſa, paténtque manu.
Me penes eſt vnum vaſti cuſtodia mundi,
Et ius vertẽdi cardinis omne meũ eſt. Licet de Iano dictũ ſit. Tibullus in vltimo:
Talis in extremo felix Vertunus olympo,
Mille habeat formas. Vel vt alij legunt,
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Non conſtitutum habeo, an apud Feſtum legendum ſit pro Portunno, Vortunnum, cùm cætera Iano vel Vertunno conueniant, vt clarius in Portunno dicam. Vide integrã de Vertunno elegiam Propertij libro quarto, in qua poëta recenſet doctè, quis deus eſſet Vertunus, & qualis, & vnde nuncupatus. quo in loco interpretes, Beroald. & Volſcn. ex variis auctoribus plura attulerunt, quæ hic ego conſultò prætereo. Meminit præterea Varro, & Horatius, qui à Iano diuerſum facere videtur in 1. Epiſtolarum,

Vertunnum, Ianúmque liber ſpectare videris.

Putauit Acron, Vertunnum deum fuiſſe, qui præeſſet ſenſibus. ſcribit verò Donatus in Terentij commentariis emanaſſe ab hoc deo illud quod dicimus, vel bene, vel male vertat. Vertunnus, inquit, deus dicitur, qui rebus ad opinata reuertentibus præeſt. Sæpe autem malè cedit quod bonum putatur, & hoc eſt malè vertiſſe: vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti, de quo Vergilius,

——Enſémque recludit
Dardanium, non hos quæſitum munus in vſus.

Hæc quidem ille in Adelphis, qui nec procul, nec abſimilia repetit. Huius dei vxorem

fuiſſe Pomonam, de qua alibi ſum locutus, fabulati ſunt poetæ. Non defuerunt qui Vertunnum Hetruriæ regem prodiderint. ille ſe Volſinium vocat apud Propertium:

Thuſcus ego, Thuſcis orior, nec pœnitet, inter
Prælia Volſinios deſeruiſſe focos.

Fuit & Voltunna, vel Vulturna, celebris Hetruſcorum dea, ad cuius fanum frequens Hetruſcorum concilium haberi ſolebat. eius non ſemel meminit T. Liuius in prima Decad. cuius tamen exemplaria variant. Huius deæ fanum prope Volſcinios non procul à Cimmio monte & lacu fuiſſe, viri antiquitatum periti exiſtimant, quo facilior eſſet aditus toti Hetruriæ. A Vertunno quidem Vertunnalia dies feſtus, qui menſe Octobri celebrabatur, Vertunni feriæ, vt ait M. Varro.

SYNTAGMA QVINTVM,

AD EVNDEM D. BERNARDVM BARBVLAEVM.

NEPTVNVM à nubendo dictum putauit Varro, quòd nubat, id eſt, operiat terras: quod idem ſcribit Arnob. At M. Cicero à nando vocatum exiſtimauit. à Græcis ποσειδῶν dictus, quòd pedibus terram quatiat: à ποὺς videlicet, id eſt, pes: & σείω, quatio: & δᾶ, pro γῆ, doricè, id eſt, terra. Socrates verò apud *Platonem in Cratylo*, nunc dictum ait quaſi ποσὶ δεσμὸν. hoc eſt, pedibus vinculum; quia pedibus eunti, maris natura ne procedat, impedit: nunc quaſi πολλὰ εἰδὼς, id eſt, multa videns. vel, inquit, fortaſſis ab eo quod dicitur σείειν, id eſt, quatere. σείων, enim, id eſt, quatiens eſt nominatus, cui π ac δ fuit adiectum. Alij dictum putant à πότος, id eſt, à potione, quod Neptunus ſymbolum gerat aquæ, quę mortalibus prima potio fuit. Sed & Fulgentium audiamus (quamuis hic auctor non omnino mihi, vel fide rerum, vel loquendi proprietate ſatis probatus, vtcunque tamen audiendus:) Neptunum, inquit, tertium aquarum eſſe voluerunt elementum, quem ideo Græci & ποσειδῶνα nuncupant, quaſi ποιῶν εἴδωλον, quod nos latinè facientem imaginem dicimus: illa videlicet ratione, quòd hoc ſolùm elementum imagines in ſe formet ſpectantium, quod nulli alij ex quatuor competat elementis: quamuis ſpecula & ſpecularia imagines repręſentent, alia (vt creditur) ratione. Tridentem verò ob hanc rem ei fortè appingunt, quòd aquarum natura triplici virtute fungatur: id eſt, liquida, fœcunda, potabili. Hinc & Neptuno Amphitriten in coniugium deputant. ἀμφὶ enim Græcè circumcirca dicimus, eo quòd omnibus tribus elementis aqua concluſa ſit: id eſt, ſit in cœlo, ſit in aëre, item in nubibus & in terra, vt fontes, putei, & hæc fermè Placiades. Scribit Herodotus in ſecundo, Neptuni nomen, id eſt, Poſidonos, ab initio non fuiſſe apud Aegyptios: idque nomen ab Africanis eos audiuiſſe, deúmque putaſſe, verùm nullo honore cultum. Fuit autem Neptunus maris deus creditus: vnde illum poëticè Liquidum deum Propertius illo verſu vocauit:

Quæ voluit liquido toto ſubire deo.

Vidi & qui Poſidona eſt interpretatus, terræ maritum. Sanè & Neptuni amores fabuloſi quidam referuntur, vt quos Ero commemorat apud Ouidij Heroidas:

At tibi flammarum memori Neptune tuarum,
Nullus erat ventis impediendus amor.
Si neque Amymone, nec laudatiſſima forma
Criminis eſt Tyro fabula vana tui.
Lucidáque Alcyone, Ceycóque, & Alymone nata,
Et nondum nexis angue Meduſa comis.
Flauáque Laodice, cœlóque recepta Celeno,
Et quarum memini nomina lecta mihi:

Has certè pluréſq; canunt Neptune, poëtæ,
Molle latus lateri conſeruiſſe tuo.

Sed & alios huius dei amores quos legimus, miſſos facimus: vt quos ridet Arnobius, Amphitrites, Hippocoontis, Menalippes aliarum. Sed hoc loco libet tibi recenſere, quæ de Amymone in Fab. traditur hyſtoria, ab Hygino in Mythologico poëtico, cap. CLXIX: Amymone, inquit, Danai filia, miſſa eſt à patre aquam petitum, ad ſacrum faciẽdum. quę dum quærit laſsitudine obdormiit. quã Satyrus violare voluit. illa Neptuni fidem implorauit. quod cùm Neptunus fuſcinam in Satyrum miſiſſet, illa ſe in petram fixit. Satyrum Neptunus fugauit: qui cũ quæreret in ſolitudine à puella, illa ſe aquatũ miſſam eſſe dixit à patre, quam Neptunus compreſsit. pro quo beneficium ei tribuit, iuſsitque eius fuſcinam de petra educere. quę cum eduxiſſet, & tres Silani ſunt ſecuti, qui ex Amymonis nomine Amymonius fons appellatus eſt. ex qua cõpreſsione natus eſt Nauplius. Hic autem fons Lernæus eſt poſtea appellatus. Hucuſq; Hyginus. qui etſi alibi hanc eandẽ fabulã recitat, atque alij plerique, volui tamẽ eam repetere, ea de cauſa, quòd tres Silanos cõmemorat: quod eſt vocabulum parum multis cognitum, vt in quadam mea Annotatione oſtendi in Lucretium & Corn. Celſum, ſed ad reliqua, quæ de Neptuno reſtant, accedamus. Scribit Gellius, antiquos vocaſſe Neptuni filios, immanes ac feroces homines, ab omníque humanitate alienos, tanquam è mari genitos: cui & Seruius in tertio Aeneid. ſubſcribit. ait, enim, de Harpyis agens, Neptunum prodigiorum omnium patrem: & perinde etiam factum, vt quotieſcunque deſunt parentes, redeamus ad generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus: quorum ignoramus parentes, vt etiam antè retulimus, Iouis & terræ filios. Sed enim & Phurnutus ait, propter maris violẽtiam omnes violenti & audacioris animi homines Neptuni filij vocati ſunt: vt Cycoples, Leſtrygones, & Aloidæ. Donatus Neptunum ſcribit, quia medius eſſe putaretur inter cœlum & inferos, vtriuſque regni participem fuiſſe, habuiſſéque elemẽtorum potiorem partem. ideóque tridentem habere, pro numero elementorum: vnde & τριαινοῦχος, hoc eſt Tridentifer. quod & Proclus refert in Cratylum Platonis, vbi de fratrum trinitate agit. Phurnutus tamen in maris impetum retulit: ipſum lege. Pingebatur Neptunus & ipſe variis modis, nũc pacatus & tranquillus, nunc commotus, vt in primis in Homero & Vergilio poëtis videmus: nunc nudus etiam cum tridente & concha, quomodo ipſe conſpexi: nunc in veſte cærulea, id eſt cyanea, vt Phurnutus ait. Lucianus in Sacrificiis, cyaneis capillis & nigris effingit. Sic tamen à Philoſtrato in Imaginibus, cum equis ſcilicet & cetis in mari tranquillo incedere. Sed & cum Buccino & fuſcina, qualem marmoreũ vidi. Scribit in Delphino Hyginus: Qui Neptuno, inquit, ſimulacrum faciunt, delphinum aut in manu aut ſub pede eius conſtituere videmus, quòd Neptuno gratiſsimum eſſe arbitrantur. Scribit Plato in Critia, vel Atlantico, templum amplitudinis eximiæ. & ſtructuræ admodum mirandæ: deúmque ipſum Neptunum curru inſiſtentem, & tenentem equorum alatorum habenas, lacunari alta ceruice tangentem. Hunc circa Nereidas delphinis inſidentes cẽtum: tot enim eſſe putabantur. Martianus verò ita expreſsit: Maritima, inquit, inundatione viridior, coronam albidi ſalis inſtar candidam, atque ſpumarum caniciei concolorem habens. Nomiſmata ipſe duo conſpexi, alterum Veſpaſiani, alterum Adriani quæ ambo habebant à tergo has literas. NEPT. RED. hoc eſt, Neptuno reduci. pulchra verò erat imago nudi ſtantis, in læui humeri tergo propendebat amictus, dextera trilorem ſcuticam, læua elatum tridentem tenebat. A Neptuno porrò Neptunalia dicta. huius enim dei VI feriæ, ait M. Varro. Græci verò octauum cuiuſque menſis diem Neptuno ſacrum eſſe voluerunt, vt Plutarchus in Theſeo, & nos in Faſtis retulimus. Sed iam ipſius dei nomina interpretemur. Secundus Iupiter aliquando Neptunus vocatus eſt. Statius: Dextrámque ſecundi, Quod ſupereſt, complexa Iouis. Vt Iupiter tertius, Pluto dictus eſt.

βασιλεὺς ποσειδῶν. id eſt Neptunus rex cognominatus eſt apud Trœzenios. nãcum inter Neptunum & Pallada certamen ortum eſſet de Trœzeniorũ regione, Iupiter ſtatuit, vt amborũ cõmunis eſſet ditio: qua ex re Neptunus rex, & vrbana Minerua, id eſt, πολιὰς σθένιας, item fortis, id eſt Sthenias, dicti ibi fuêre. hiſtoriam in 2. Pauſ. pluribus exponit.

Tridentifer, & Tridentiger deus Neptunus dictus eſt Ouid. in II Metamorphoſeos,
Cúmq; tridentigero tumidi genitore profundi.

Hinc τριαινοῦχον Græci nuncupant, id quod & in Scholiis Procli in Cratylum Platonis

ſcrib

ſcribitur. Sed & εὐτρίαινος interdum dictus eſt, hoc eſt, tridente & fuſcina bonus. Quare verò fuſcina Neptuno attribuatur, præter quæ iam ex Fulgentio aſcripſi, pluribus etiam oſtenditur. vel quòd ea piſcatores vtantur, vel quod aptum ſit inſtrumentum ad mouendam terram. Iidem præterea Græci Neptunum ὀρσοτρίαιναν, id eſt, Tridente furentem vocant. Pindarus, & ἀγλαοτρίαιναν, hoc eſt illuſtrem fuſcina. Legi & his diebus Græcum elegãs epigrãma, quod Corinthi in Iſthmo poſitũ fuit, quo & τριαινοκράτορα appellatũ obſeruauimus.

Μυκήταν Neptunum appellatum apud poëtas, & Phurnutum, & grammaticos legimus, à mugitu, & maris (vt ſic dicam) boatu. quin & mare ipſum ſonorum vocant, & perſtrepens, ἀγάστονον, & πολύφλοισβον, ab ipſo ſtrepitu, quem non abſimilem à boum mugitu ipſum mare edere videtur. Sed & huic deo ταύρους παμμέλανας, id eſt, tauros valde furuos nigróſue immolabant, vt etiam in De ſacrificiis Syntagmate dicemus. Hoc quidem loco Phurnutus ait, propter maris colorem. vnde etiam, ait, & illum κυανοχαίτην appellabant, quod cyaneas & cæruleas iubas haberet. Sed & fluuios ταυρώπους καὶ κερασφόρους, id eſt, cornigeros & tauriformes interdum, eadem ratione appellatos videmus: tametſi aliter in Baccho relaturi. Quin & ſi Heſychio ſtamus, Neptunus ipſe ταῦρος & ταυρεῖος nuncupatus eſt, & ταύρια ipſius dei celebritas, quod & Phauorinus probat. At verò in Scholiis ſcuti Herculis Heſiodi, ſuper eo verſu, καὶ ταύρεος ἐννοσίγαιος, ſcribitur: ταύρεος epitheton Neptuni, Bœoticè, quòd ei deo tauri mactabantur in Helicone: vel vt alij dicunt, in Oncheſto: ídque vel propter vndarum fluctuúmque ſonitum, ex quo etiam ταυροκέφαλος, id eſt, Tauriceps dictus eſt. Porrò & ab eadem Oncheſti vrbe, idem Oncheſtius, vt Pauſan. docet, cognominabatur. Homerus,

> Ὀγχηστόν θ' ἱερὸν, Ποσιδήϊον ἀγλαὸν ἄλσος. hoc eſt,
> Oncheſtúmque ſacrum, Neptuni ſplendida templa.

Proſclyſtius Neptunus hac de cauſa cognominatus eſt. Cùm enim Iuno & Neptunus de agro Argiuo contenderent, Inachus & alij electi iudices ipſum Iunoni adiudicarunt. at Neptunus grauiter commotus, agrum ipſum inundauit: qua ex re Iuno Neptunũ togauit, vt alluuionem reduceret: quod cùm ſororis precibus Neptunus delinitus feciſſet, Argiui in huius rei memoriam templum Neptuno conſecrarunt, quem ex re προσκλύστιον appellarunt. hiſtoria plnribus à Pauſan. recitatur.

Tænarius Neptunus dictus, vt Suidas & alij tradunt. Tænarus Laconiæ eſt promontorium, vbi ad inferos aditum eſſe putarunt veteres: in quo etiam fuit Aſphalij Neptuni templum, ad quod cùm Hillotes, id eſt, ſerui Lacedæmoniorum ſupplices confugiſſent, eos Lacedæmonij nihil verentes, interemerunt: qua ex re impij habiti ſunt, & ſceleſti, quòd templi religionem violaſſent. Hiſtorię meminit in primo Thucydides. vnde prouerbium, Tænarium malum, factum eſt, cum maximum malum ſignificatur: quoniam atrociſſimè Lacedæmonij ſe geſſerunt aduerſus Hillotas ſupplices. A Tænaro etiam, vt Heſychius ſcribit, celebritas Tænarias: & Tænariſtæ, qui in ea exercebantur. Hinc igitur Tænarius deus Neptunus dictus. Poëta in Priapeis:

> Vnde Tænarus, æquoríſque regi. Propertius:
> Non ſic Aemonia Salmonida mixtus Enipeo
> Tænarius facili preſſit amore deus.

Ποντομέδων, id eſt, Ponti rex, Neptunus cognominatus frequenter à Græcis, à noſtro verò poëta Ouidio rector pelagi ideo vocatus. ita enim canit: Mulcet aquas rector pelagi. Neptunus verò iratus Aeolo tus Aeolo & ventis libro primo Aeneidos apud Vergilium,

> Non illi imperium pelagi, ſæuúmque tridentem,
> Sed mihi ſorte datum, &c.

Tenedius Neptunus. Strabo lib. 10. Tenus quoque, inquit, vrbem non ſanè magnam habet, verùm Neptuni fanum ingens in luco extra muros, ſpectatu dignum, in eo capaciſſima diſcumbẽtium conuiuarum ædificata triclinia: illud ſignũ eſt, abundantẽ finitimorũ multitudinem eò conuenire ſolitam, qui vnà Neptuni ſacrificia celebrantes epularentur.

Elytius Neptunus, & item Elymnius cognominatus, in Lesbo & in Eubœa inſulis, vt Heſychius teſtis eſt. Stephanus verò: Meſopontius, inquit, Neptunus, qui & Ereſius. Sic enim in Ereſo vrbe Lesbi colebatur, vt Callimachus in primo αἰτίων ſcriptum reliquit.

Conſus Neptunns à Romanis, qui & equeſtris, vocatus eſt, vt Liuius ſcribit. vnde dicta Conſualia, quæ primùm dicebantur, mox Circenſes, & ludi magni, & Romani, quorum

apud

apud ſcriptores crebra mentio habita. Conſum quidam conſilij deum ſcribunt, à quo Romulus conſilium de rapiẽdis Sabinis acceperit, & ideo etiam Auguſtinus in quarto de Ciuit. Dei, Conſum à conſilio dando denominatum ait. Et D. Cyprianus: Conſus, inquit, quem deum fraudis, velut conſiliorum deum coli Romulus voluit, poſtquàm in raptũ Sabinarũ perfidia peruenit. Arnobius in tertio, Conſum dictum putat, quòd ſalutaria & fida conſilia noſtris ſuggerat cogitationibus: & in contrarios exitus cur aſſiduè vertitur placitorũ inopinata mutatio: Sed quòd Conſus Neptunus ſit, Auſonius oſtendit in Monoſyll.

Tum Iouis, & Conſi germanus, tartareus Dis.

Idem alibi:

Cænea mutauit proles Saturnia Conſus.

Cuius Cænei fabulam habemus in Ouidij Metamorph. Sed de Conſo cætera proſequamur. Plutarch. cùm alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiuſdam dei aram conditam ſub terram in Circo inueniſſe, eique deo indidiſſe nomen Conſo, ſiue à conſilio, quòd conſiliarius foret, ſiue Neptuni equeſtris. aramque ipſam reliquum tempus latère, in equeſtribus verò certaminibus aperiri. Sic verò & Dionyſius Alicarn. in primo Hiſtor. Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equeſtri templum, atque diem illum ſolennem quem Arcades Hippocratia, Conſualia Romani vocant, iidem conſtituêre. quo in die apud Romanos ex conſuetudine ceſſant ab operibus equi, & muli redimiri floribus capita. Varro, Conſualia dicta ait à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius à ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. Conſuales ludos ait Feſtus celebrari mulis ſolitos eſſe in circo maximo, quod id genus quadrupedum primò currui vehiculiſque adiunctum putetur. Idem tamen alibi, mulos Lunæ aſcribit. Sed enim de Conſo & Neptuno idem Alicarn. Dionyſ. lib. 2. clarius locutus eſt, cùm de Sabinarum raptu ageret. Sacratam autem, inquit, illam ſolennitatem nunc etiam Romani celebrant, & Conſualia vocant, in qua etiam ara ſubterranea conſtructa iuxta Circum maximum circunfoſſa terra, ſacrificiiſque, & igneis ſolennitatibus colitur, curſuſque equorum iunctorum agitur, & non iunctorum. vocatur autem is deus, cui hæc ſacra peraguntur, Conſus à Romanis, quem quidam interpretantes in linguam Græcam, ποσειδῶνα & σεισίχθονα eſſe dicũt, hoc eſt Neptunum & Terriquaſſorem: ac propterea ſubterranea coli ara eum tradunt, quòd hic deus terram habeat. Ego verò, ſubdit idem Alicarn. alterum quoque ſermonem audiui, quòd hi quidem dies feſti Neptuno agantur, quódque curſus & equites etiam huic deo fiant: ara verò poſtea genio cuidam arcano conſtructa fuerit, occultorum conſiliorum duci atque cuſtodi. Neptuno enim incerto, non domitori deo terræ, neque à Græcis, neque à Barbaris ara vſquã erigitur. hæc Dionyſius. Quidam ideo Conſum à Neptuno diſtingunt, ex his Dionyſij verbis, quòd ara quidem Conſo dicata fuerit, Neptuno verò templum. Ego nihil ſtatuo. memini tamen, cùm ego ingratis Romæ ætatem tererem, ad Palatij radices pone Anaſtaſiæ templum, ſacellum effoſſum fuiſſe, quod tum plerique Conſi putarunt, id eſt Neptuni, propter frequentes conchas marinas ibi repertas. vbi & effigies albæ aquilæ cum criſta rubra in ſacelli fornice ſeu teſtudine, quodrum plerique conſilij ſymbolum interpretabantur. & certè P. Victor in hac vrbis regione vndecima, id eſt in Circo maximo, ædem Conſi ſubterraneam ſtatuit. Sed & de hoc deo Seruius in octauo Aeneid. Conſus, inquit, deus cõſiliorum, qui ideo templum ſub tecto in Circo habet, vt oſtendatur, tectum debere eſſe conſilium: hinc eſt quòd Fidei panno velata manu ſacrificabatur, quia fides tecta eſſe debet, & velata. Ideo autem dicato Conſi ſimulacro rapuerunt Sabinas, vt tegeretur initum de rapto cõſilium: vnde etiam in eius honorem Circenſes celebrantur. Conſualia hoc loco Seruius Martio menſe ſtatuit, Plutarch. Auguſto, vt in Faſtis noſtris notaui.

Ἵππιος, ἢ ἵππιος ποσειδῶν, Hippius Neptunus, id eſt equeſtris: cùm alias cauſas ab aliis fuiſſe exiſtimatas, in Achaicis dicat Pauſanias. Ego, inquit, ſic puto cognominatum, quod τῆς ἱππικῆς, id eſt equitationis inuentor fuerit, nam & Homerus in equorũ certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit iuramenrum, quod equis conueniret.

——γαιήοχον ἐννοσίγαιον

ὄμνυθι, μηδέ τι ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι.

Pampho verò, qui Athenienſibus antiquiſſimos hymnos fecit, eſſe dixit Neptunũ ἵππων τε δωτῆρα νηῶν τ᾽ ἰθυκρηδέμνων, nõ aliunde niſi ab equeſtri appellationem deflectens. In Arcadicis autem

autem idem Pauſanias ex Neptuno ait,in equum mutato Cererem peperiſſe filiam; cuiùs nomen nõ eſt profanis enunciandum,& Arionẽ equum.quare ſubdit:Neptunus primùm apud Arcadas Hippios cognominatus eſt. Fuit quoque templum huic deo apud Haleſum montem Mantineæ, quod qui ingredi auſus fuiſſet, vndarum aſperſione occæcabatur, nec multo pòſt moriebatur, ſi rupto filo,quod Agamedes & Trophonius in aditu templi addiderant, qui eius templi fuerant conſtructores: filum enim tranſilire aut ſubire oportebat.quam rem contemnens Aegyptus,& filum confringens, periiſſe dictus eſt. Adrianus Cæſ.Imp.& his amplius addidit,ne intus introſpiceretur,neu quid auferretur.Hactenus fermè ex Pauſan.Poſſumus hîc conferre quæ paulò antè ſcripſimus de Conſi ara ſubterranea,cùm & Conſus & Hippius equeſtris iidem ſint, quod facilè ex T. Liuio & Feſto cognoſcimus. Hippius Neptunus & Damæus vocatus eſt,at alibi dicendum. Legimus & Hippium Martem,& Hippiam Iunonem & Mineruam. Sed & aliorum quorundam ſcriptorum opiniones hîc ſubſcribam. Diodorus Siculus de Cretenſibus agens: Addunt, inquit,etiam Neptunum equos primùm domuiſſe,artémque equitandi ab illo traditam, ex quo Hippius ſit appellatus. Val. Probus in commentariis. Vergilius ſuper ea in Georg. verba:

—Túque ô cui prima frementem Fudit equum tellus,&c.

Campi,inquit,in Theſſalia ſunt Petræi,in quibus locus Petra nomine, percuſſus tridẽte Neptuni equum,qui Scyphius vocatus eſt,edidit. Romani autem Neptunum equeſtrẽ vocant, Græci ἵππιον ποσειδῶνα, quod exiſtimetur princeps originis equorum: &c. Feſtus quoque ita: Hippius,id eſt, equeſter Neptunus dictus eſt, vel quòd Pegaſus ex eo & Pegaſide natus ſit: vel quòd equuleus, vt putant, loco eius ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorauit: vel quòd tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare. hæc Feſtus. At verò Iſidorus de Circenſibus ludis agens: Itaque, inquit, Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent: ſed & Neptunus equeſtris ludis præeſt, quem Græci ἵππιον appellant: ſed & Marti & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porrò & Phurnutus inter cætera & hoc ait, quòd ideo Hippius dictus eſt Neptunus à velocitate nauigationis maritimæ, quódque naues in mari quaſi equi eſſe videntur. Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticon.

Hippocronius Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis ſacrum celebrabatur, vt Pindarus in Iſthm. itémque in Nem. manifeſtat. legi & Hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum.

Aſphalius, qui & Aſphalion aliquando dictus, id eſt, Tutelaris, Neptuni cognomen fuit, cui (vt ait Phurnutus) vbique ſacra antiqui faciebant: ſed in primis Lacedæmonij, vt Pauſ. docet. Suidas quoque Tænarum promotorium ait Laconiæ, vbi aditus eſſet ad inferos, & Neptuni ſacellum Aſphalij cognomine, ad quod Hilotes confugientes, nihilominus à Lacedæmoniis, vt ſuprà dictum eſt, trucidati fuêre. Scribit Strabo lib. 1. Rhodios mari imperantes, capta fiducia ad loca circa Theram & Theraſiam nauigantes, templum Tutelari, id eſt, Aſphalio Neptuno in inſula ædificaſſe. Porrò & apud Patrẽſes in Achaia Neptuni hæc fuiſſe cognomina legimus, Aſphalizus, Pelagæus, & Hippius. Sed & Macrob. Sat. lib. 1. non mirum eſſe debere ait, ſi deorum gemini effectus variis nominibus celebrantur, cùm alios quoque deos ex contrario in eadẽ re duplici cenſeri & poteſtate accipiamus, & nomine: vt Neptunum, quem aliàs Ennoſichthona, id eſt, terram mouentem: aliàs Aſphaliona, id eſt, ſtabilientem vocant. hæc Macrob. Sanè ridiculus eorum eſt error, qui vbi Phurnutus ait, Aſphalio Neptuno ſacrificari, ipſi neſcio quid repoſuerunt, & talpas interpretati ſunt. Sed hæc codicib. parum ſynceris, vt alibi diximus, imputanda ſunt.

Iſthmius Neptunus dictus ab Iſthmo Corinthi, vbi nauigia tranſuectabantur. ibi fuit Neptuni fanum, vt Strabo libro octauo ſcribit: In Iſthmo, inquit, Neptuni quem Iſthmiũ vocant templum eminet, picearum arborum luco circunclſum, vbi ludos Iſthmios decertatos Corinthij celebrare ſoliti erant. Stephanus verò: Alicarnaſum vrbem Cariæ Iſthmium vocatam ait. & mox ſubdit: Eſt & Corinthi Iſthmus, in qua eſt Iſthmius Neptunus, & victoria Iſthmia, &c. Sed de Iſthmiis ludis, qui ibi celebrabantur, & Syracuſis, lege in Pindarum commentaria: ne te in re nota ſermonis prolixitate demorer.

Samius Neptunus dictus, vt Strabo teſtatur. huius templum fuit apud Lepraũ, in quo

(vt

(vt eſt apud Homerum) Telemachus Pylios offendit, dum rem ſacram facerét. Sic enim Homerus, interprete noſtro Guarino:

Deuenêre Pylum Nelei rurribus altam,
Hic maris ad littus ſolennia ſacra fiebant,
Mactabántque nigros Neptuno in littore tauros.

Heſychius quoque cultum ait à Samiis ἠιονίτην ποσειδῶνα, quem interpretari poſſumus littoralem, quod in acta templum haberet: à Bœotiis ἰσχμήνιος, eodem Heſychio auctore, dictus eſt.

Petræus Neptunus, hoc eſt πετραῖος ποσειδῶν. huius meminit Pindarus in Pyth. in hymno ad Arceſilaum Cyrenæum. vbi interpres: Petræus, inquit, colitur Neptunus à Theſſalis, quoniam is deus diſcidit montes Theſſalicos, dico Tempe, & per ipſos fluuium deduxit, qui prius per vrbem fluebat, & maximam eius regioné corrumpebat. vnde Callimachus, φεῦγε δὲ καὶ πηνειὸς ἑλισσόμενος διὰ τεμπέων. hoc eſt, Fugit Peneius per Tempea Theſſala flexus. Quin & hanc rem aſſerere videtur Herodotus in ſeptimo, cum ad hunc locum, eius viſurus ſitum, Xerxes Perſarum rex acceſſit. Meminit & de Petræis campis Probus grammaticus in primo Georg. vt antè dixi. Sunt & qui tradant hunc in modum hác fabulam, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per ſomnum Venere pollutus ſit: quod effuſum ſemen terra ſuſcipiens, equum primum exhibuit vocatum Scyphion. Alij diſpoſitum fuiſſe certamen ſcribunt Petræo Neptuno, in eo loco, vbi primus equus σκυφίων, egreſſus eſt: propter quod & Hippius Neptunus eſt dictus. de quo alia, & diuerſa ex aliis, ſuprà retuli.

Heliconius Neptunus vocatus eſt ab vrbe Helice, quæ ab Aegio XL ſtadiis diſtabat verſus mare: & hæc quidem Helice irato Neptuno, vt ait Pauſ. quòd ſupplices Iones de templo abegiſſent, & interfeciſſent, terræmotu conſciſſa corruit. Meminit etiam Strabo libro octauo. Heliconio Neptuno feſta celebrabantur, quæ Panionia vocitata fuerunt, vt idem Strabo & Herodotus in primo prodiderunt. Sed enim & Heliconius Iupiter ab antiquis cultus fuit, de quo in Ioue iam dictum eſt.

Niſyreus Neptunus cognominatus ab inſula Carpathij & Cretici maris, cuius & Homerus meminit: Quíque colunt Niſyron celſam, & cętera. hęc Telo confinis eſt ab Aquilone, ab ea verò ſtadia circiter ſexaginta diſtans, rotunda, celſa, ſaxoſa, molaribus abundans lapidibus. finitimis igitur vrbibus ex ea molarum ſuppetit copia. Sui etiam nominis habet oppidum, & portum, calidarum aquarum & thermarum ſcaturigines, fanúmque Neptuni Niſyrei, cuius ambitus eſt ſtadiorum octoginta. Fama eſt, Niſyrum fragmen tum Coæ inſulæ fuiſſe. additur rei fabula: Neptunum gigantem quempiam Polyboten perſequentem ab inſula Co tridente ſuo fruſtum auulſiſſe, ínque illum iaculantem fragmentum, ipſum proiectum inſulam manſiſſe, appellatámque Niſyrum, ibíque gigantem ſepultum. hæc ex Strabonis libro decimo.

Phythalmius Neptunus nuncupatus fuit. quòd Trœzeniorum precibus deus motus, non amplius aquam ſalſam fructibus eorum & plantis inſpergeret. cuius dei templũ propter eorum mœnia celebre fuit, vt Pauſan. docet in Corinth. Phurnutus verò & Phytalion, ſeu φυτάλιον cognominatum ſcribit, ſi peruetuſto codici credimus. Phythalmius igitur, ſeu Phytalmius, ſeu Phytalios legere malumus, ea humoris vis eſt, quæ cauſa antiquis putabatur, vt quæcunque è terra producuntur, germinarent.

Σωτὴρ ποσειδῶν, hoc eſt Seruator Neptunus, Valla & liberatorem in ſeptimo Herodoti interpretatus eſt. nam Græci cùm audiuêre claſſem Xerxis naufragio periiſſe, factis Ioui Seruatori primùm libationibus, ad Artemiſium profecti, iterum ſtationem habuêre ad templum Neptuni Seruatoris: quod nomen ab illis inditum, ad hoc vſque tempus (ait Herodotus) perdurat.

Δωματίτης ποσειδῶν, Domatites, vel cubicularis Neptunus, teſte Pauſan. cognominatus, quòd eius templum eſſet inter platanos arbores ferè obtectum: vnde etiam illi nomen datum putatur.

Portunum etiam Neptunum appellatum videmus à Latinis, interdum à Palæmone ſeorſum. Martianus in quinto, eo carmine:

Portuni trifidam ſuſpirans flagitat haſtam.

Idem in primo, cum Mercurius de ducẽda vxore cogitat: Nec ſolùm ſuperûm regem atteſtabatur vxorium, idque etiã Diti propoſitũ, idque Portuno. M. quoq; Cicero in lib. de Nat

de Natura deorum, cùm ait Neptunum à nando, Portunum à portando dictum: de Neptuno agens. Arnobius quoque in tertio: Per maria, ait, tutiſs. præſtat Portunus cõmeantibus nauigationes, ſed cur inſanum mare tam frequentes expoſuit crudelium naufragiorum ruinas? Apuleius etiam in quarto de Aſino aureo, parum licet animaduerſum ab interprete in fabula Pſyches: Et Portunus, inquit, cærulis barbis hiſpidus, & grauis piſcoſo ſinu Salacia, auriga paruulus delphini Palęmon, iam paſſim maria perſulcantes. Tritonum cateruæ, hic concha ſonaci leniter buccinat, ille ſerico tegmine flagrantiæ Solis obſiſtit, inimici, aliàs ſub oculis dominæ ſpeculum prægerit. Vide vt hoc loco Portunum à Palæmone diuerſum facit, eique Salaciam adiungit, quæ Neptuni vxor fuiſſe dicitur, vt Varro, Gellius, Auguſtinus, Seruius & Martianus oſtendunt. Sed de Palæmone, qui à noſtris Portunus dictus eſt, alibi etiam nonnihil agam, à quo Portunalia dicta, vt ait Varro, & feriæ inſtitutæ, cùm eius ædes in portu Tiberino facta fuit. Feſtus: Claudere, ait, & clauis, ex Græco κλείω καὶ κλεῖς deſcendit: cuius rei tutelam penes Portunum eſſe putabant, qui clauem manu tenere fingebatur, qui deus putabatur eſſe portarum. hæc Feſtus: quibus verbis parum mihi conſtat, an pro Portuno Vortunum legendum ſit, cùm plerique Ianum & Vortunum eundem fecerint, & ei deo ſit clauis attributa, vt alibi etiam dixi.

Epoptes Neptunus etiam cognominatus, cuius templum apud Megalopolin in Arcadia, vt teſtis eſt Pauſan. Dictus verò quaſi ἐπόπτης, id eſt, inſpector, & vrbis tutelaris.

ἁλίκλυτος, hoc eſt mari inclytus Neptunus, à Sophrone in Mimis cognominatus. meminit Heſychius.

Aegæus Neptunus cognominatus eſt ab Aegis Eubœæ inſulæ, vt notat Strabo in nono. In his verò fuit Neptuni templum Aegæi. meminit & Pherecydes. & Phauorinus.

Cenchreus, id eſt, κεγχρεὺς ὁ ποσειδῶν dictus, vt Stephanus ait, à filio Herois Cenchreo. Fuêre autem Cenchreæ diuerſis in locis vrbes: vna Troadis, vbi diuerſatum Homerum fuiſſe legimus, vt ediſceret quæ ad Troiam pertinerent: altera fuit ciuitas & nauale non longè à Corintho, vnde Cenchreus vocatus eſt deus: tertia fuit Italiæ vrbs.

Canobus Neptunus nuncupatus eſt, teſte Stephano. eſt verò Canobus, vel Canopus, ciuitas c & x x ſtadiis diſtans ab Alexandria, pedeſtri via. dicta verò à Canobo Menelai gubernatore, qui ibi periiſſe fertur, & templum Poſidonis Canobi, & inſula. Sedenim de Canobo deo iam actum eſt pluribus in deis localibus, in primo libro.

Erechtheus inſuper Neptunus ab Athenienſibus & cultus & dictus, teſte Heſychio: & à Cyrenæis Pellanius nuncupatus. Delubrum Erechthei Neptuni nuncupati, in Achaia hoc memorabile habuiſſe traditur, vt aqua in eius puteo auſtro flante fluctuaret, cæteris autem ventis perflantibus immota manebat.

Damæus Neptunus, idem & Hippius vocatus, vt ſuprà proditum, quòd videlicet equos domuerit, παρὰ τὸ δαμάζειν. Sed hac de re in Hippio & Petræo Neptuno iam dictum eſt.

Κυανοχαίτης ποσειδῶν, hoc eſt cyaneis, ſeu cæruleis iubis ſiue capillis Neptunus. frequens verò hoc epitheton eſt Græcis, Orpheo, Homero, Heſiodo, aliis: ipſúmque Phurnutus & grammatici interpretantur de aquæ maris colore.

Ἐνοσίχθων, ἐννοσίγαιος, σεισίχθων, & τινακτογαῖος, eadem penè ratione Neptunus nuncupatus eſt, vt Phurnutus notat, qui & eorum cauſas exponit: hoc eſt, Terriquaſſor, & Tellurimotor, vt apud Gellium in ſecundo Theod. Gaza expreſſit, Ammianus Marcellinus libro decimoſeptimo hiſtor. Ideo, inquit, humentis ſubſtantiæ poteſtate Enoſigæum & Siſichthona poëtæ veteres & theologi nuncupauerunt: de terrę motibus diſſerens, qua ratione fierent. meminit & Macrobius Saturnal. libro primo. Sanè Ennoſigæus duplici nn aliquãdo ſcriptum inuenimus, apud poëtas in primis, propter ſyllabæ moram. nam cum ἔνοσις prima breui enuncietur, ad carminis normam aliquando litera duplicatur: quod non modò à Græcis fit, ſed & apud Latinos. Iuuenalis,

> Ipſum compedibus qui vinxerat Ennoſigæum.

res eſt notiſſima.

Γαιήοχος, & θεμελιοῦχος etiam Neptunus ſæpius nuncupatur, teſte Phurnuto, quòd terram quatiat, ciúſque fundamenta contineat. hinc poëta Verg.

> Neptunus muros, magnóque emota tridenti
> Fundamenta quatit.

Quę loco Seruius ait, Neptuno fundamenta conſecrata eſſe. Variè tamen hęc cognomina expoſita legimus: ſed vt mihi magis quadrare viſa ſunt, retuli.

Νυμφαγέτης Neptunus ab aliquibus cognominatus eſt, vt ſcribit Phurnutus, quaſi dicas Nympharum & aquarum actor. vnde etiam κρηνοῦχος appellatus, quod fontibus & aquis præeſſe crederetur.

Pelagæus, etiam in Achaia dictus eſt Neptunus, vt Pauſanias & Heſychius docent.

Γενεσίου Ποσειδῶνος, id eſt, Geneſij Neptuni eſt mentio facta à Pauſania in Corinth. cum de vico Geneſio ageret: Vbi, inquit, in littore Neptuni Geneſij ædes eſt, non ea ſanè magna, non longè à Lerna.

Εὐρυβίας Ποσειδῶν à Pindaro aliíſque poëtis Neptunus cognominatus eſt, hoc eſt, qui latæ amplǽque violentiæ ſit, & potentiæ. vt illud eſt, καλέων εὐρυβίαν: id eſt, inuocans Neptunum. tametſi quidam εὐρυβόας potius velint legere, hoc eſt latè reboans. Sed de boatu & mugitu maris antè ſum locutus: nunc de violentia agendum, quæ quanta ſit, maris pręſertim, non eſt cur multis commemorem, quum non hinc multum Ferraria diſtantes Adria, Cymachium, & Clodia, inſignes olim vrbes, hoc tempore maris violentia ac æſtu ſub aquis obrutæ cernantur. Quare etiam Neptunus ideo εὐρυμέδων, & εὐρυμέδοντος à poëtis ſæpe vocatus eſt, hoc eſt latè regnans, ſeu imperans: & interdum etiam εὐρυσθενὴς dictus, quod latè robuſtus ſit, & valens. εὐρύστερνος etiam Ποσειδῶν cognominatus, Phurnutus notat, quòd latum, & perinde robuſtum pectus haberet, & latum ſit æquor pelagi. vnde etiam illud frequens apud Homerum, ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης: hoc eſt, per latos humeros maris. Vocatus etiam ab Heſiodo in Theogon. ἐρίκτυπος, à ſonitu, Θαγιμασάδας verò à Scythis, vt in quarto hiſt. Herodotus ſcribit, licet Tageſmana perperàm ex Latinis ſcribant. Heſychius etiam Neptunum appellat ἄρπινον.

Salacia Neptuni vxor. Auguſt. in quarto de Ciuit. dei: Salaciam inferiorem maris partem vocatam ait. in ſeptimo verò: Iam vtiq;, inquit, habeat Salaciam vxorem Neptunus, quam inferiorem aquam maris eſſe dixerunt. Feſtus quidem: Salaciam, inquit, dicebant deam aquæ, quam putabant ſalum ciere, hoc eſt mare mouere. vnde Ouidius, Nymphæq; ſalaces, dixit: quo vocabulo poëtæ pro aqua vſi ſunt. Pacuuius: Hinc ſæuitiam Salaciæ fugimus. Varro quoque à ſalo Salaciam deduxit. Seruius ab aqua ſalſa Salaciam dictam ait, vxorémque ipſe Neptuni facit. Meminit præterea Gellius & Martianus. Salaciam tamen alteram puellam ex Ophionide lego, quæ vt Alexander apud Stephanum ait, ferre ſolebat ſacra deo Apollini in Pataris. Priorem quidem Salaciam nonnulli eandem eſſe putant, quæ Amphitrite Græcè dicitur. Amphitriten porrò Heſychius pro toto mari interpretatur, à timore & formidine dictam, qua ij vndique circundantur, qui per mare nauigant. Scribit Oppiani interpres, Amphitriten dictam ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, quòd videlicet vtrinque tertium obtineat ordinem. ęther enim, aër, aqua: & rurſus infrà erebus, terra, aqua. alij dictam volunt ἀπὸ τοῦ ἀμφιτρίβειν, hoc eſt à circumterendo, quod mare terram vndique terat. alij ἀπὸ τοῦ ἀμφιτρεῖν, quod ſignificat circumterere, quòd mare vndique terrore nauigantes afficiat. Sunt qui dicant ἀπὸ τοῦ τρεῖν, id eſt, à terendo, quod nauigantes mare ἀμφοτέρωθεν terat. Fabulantur Græci, hanc perpetuam deis virginitatem vouiſſe: ſed cùm à Neptuno ſolicitaretur, ad Atlantem confugiſſe, vbi à delphino perſuaſa, Neptuno aſſenſit. Vnde eſt illud poëtæ,

Neptunum gremio complectitur Amphitrite: Claudianus.
Margine terrarum porrexerat Amphitrite: Ouid.

Pro, mare. hoc nomine duas fuiſſe, inter Nymphas annotabimus.

MARINI DEI.

CVm de Neptuno, eiúſque vxore iam dixerim, ſupereſt vt de Marinis reliquis deis dicam. Marini igitur dei à Græcis vocantur θαλάττιοι θεοὶ, vel ἐνάλιοι, vt à Luciano. Ingens horum turba fuit: quorum princeps Neptunus, & eo antiquiores Nereus & Oceanus. Fingebantur verò dei marini cani & ſenes, propter maris ſpumas: ipſíque colore cæruleo, qui color eſt pelagi. eorum nonnulli in piſcem deſinebant, vt Glaucus, & Triton, aliíque. Alij fuère in hoc numero littorales dei, qui à Græcis αἰγιαλοὶ nuncupantur. Catullus:

Neque vlla vota littoralibus deis ſibi eſſe facta.

Sanè hoc loco eſt à nobis aſcribēdum, quomodo Dei fluuiorum ab antiquis pingerentur. Vidimus enim nos ſæpe Romæ marmoreos fluuiorum deos effictos: ſicuti Nilum in forma, qua Philoſtratus & alij ſcripſerūt: & Tyberim cū lupa & Romulo ac Remo, aliósq; nōnullos peregrinos fluuiorū deos. Sed præſtat apponere verba Aeliani ex lib. 2. de Varia hiſtoria,

hiſtoria,ſcribentis:Fluuiorum naturam,illorúmq; fluxus cernimus,nõnulli tamen eorum qui ipſos honorant,ſtatuáſque ipſorum effingunt, informes fecere:alij bobus ſimiles eſſe voluerunt. Stymphalij Eralinum & Metopen,Lacedæmonij Eurotam,Sycionij & Phliaſij Aſopum,Argiui Cephiſſum,bobus aſſimulant. Pſophilij Erymanthum, Alpheum Heræenſes: Cherroneſij,qui à Gnido profecti ſunt,& ipſi eundem fluuium viris aſſimularũt. Athenienſes Cephiſum ſub virili ſpecie honorant,cornua tamen præferentem. In Sicilia Syracuſani Anapum viro aſſimularunt,Cyanem verò fontem muliebri imagine decorarunt. Aegeſtæi Torpaca, Criniſſum, & Telmiſſum virili forma honorant. Agrigentini eiuſdem nominis fluuium formoſo puero aſſimulantes ſacra faciunt: iidémque puerilem ſtatuam ex ebore ſculptam Delphis ſacrarunt,& infrà fluuij nomen inſcripſere. Atq; hæc quidẽ Aelianus. Porrò quòd flumina plerunq; cornuta fingerentur,planius oſtendemus, cũ de Baccho Bugene agemus,vbi & de Epidio rhetore ex Trãquillo hiſtoriã repetemus.

Nereus ergo ex Mari & Terra natus,grandæuus & ſenior dictus, Græci ἁλιογέροντα vocant, Nereidum nympharum pater, mirificè laudatus ab Heſiodo in Theogonia. Huic hymnum Orpheus concinuit, cum myrrhæ thymiamate. vxorem Dorida habuit. dictus ἀπὸ τοῦ νάειν, vt ait Phurnutus:hoc eſt,à natando.

Oceanus,deus & ipſe maris,dictus Grçcè ὠκεανὸς,ab ὠκέως,id eſt,à velocitate: Cœli & Terrç filius ab Heſiodo dictus. vir verò Tethyos,pro toto mari à poëtis capitur:totum qui circuit orbem,vt ait Catullus. Oceanus, inquit Phurnutus, ἀκαλαῤῥείτης nuncupatur, quòd lenis, & tranquillus eius ſit fluxus, vt ſolis motum imitari videatur. Vocatur idem & βαθυδίνης, quod citò & à profundo moueatur. Tauriceps etiam dictus eſt, hoc eſt ταυρόκρανος, vt etiam Neptunus meminit in Oreſte Euripides. Tethys autẽ vxor eius appellata, quòd pura omnia & ſplẽdida efficiat, réſq; cõtrarias cõcordi ac mutuo nexu decenter copulet.

Proteus deus marinus & ipſe à gentibus exiſtimatus, CERES ab Aegyptiis, vt Diod. ait,dictus:hic ſeſe in varias figuras mutare ſolitus erat,vt Homerus & Vergilius poëtæ cecinêre,& hiſtorici inſignes,Herodotus & Diod. vt alios mittam. hic in inſula Pharo apud Aegyptum, ſi Homero credimus, regnauit: vnde eſt aliquando Pharius cognominatus.

Hyginus verò in fabulis de Proteo ita tradit: In Aegypto Proteus ſenex marinus diuinus dicitur fuiſſe, qui in omnes ſe figuras conuertere ſolitus erat. Quem Menelaus Idotheæ filiç eius monitu catenæ alligauit,vt ſibi diceret quando domum repetitionem haberet.quem Proteus edocuit, iram Deorum eſſe, quòd Troia eſſet deuicta.ideóque id fieri debere,quòd Hecatombe græcè dicitur,cum centum armenta occiduntur. itaque Menelaus hecatomben fecit. tunc demum poſt octauum annum, quàm ab Ilio diſceſſerat,cum Helena in patriam redit.

Ponticus Heraclides ait,Proteum informem rerum materiamè poëtis ſymbolicè nuncupari,ſub figmẽto.& declarat,quare ita vocaretur,& in varias formas mutari diceretur. Idotheámque illius filiam,eius prouidentiam eſſe arbitratus eſt:& cætera, quæ idem exequitur in lib. Homericarum allegoriarum.Proclus quoque in his quæ pro Homero aduerſus Socratem ſcribit in Platonis legibus Proteum mentem ait angelicam ordinis Neptuni habentem,& in ſe complectentem omnes rerum formas in mundo genitarum:ſubiicitúrque illi Idotheo anima,ſcilicet dæmonia quædam diuinæ Protei menti iuncta conuenienter, & cogitationes ſuas eius intelligibilibus formis connectens. hæc & alia ſubtilius Proclus.Alij Proteum ſophiſtam interpretati ſunt, qui apparentibus argumentis hominibus illuderet.Alij eum veritatẽ dixêre,ſeſe haud omnibus paſſim oſtentãrem, ſed paucis duntaxat, his qui probè eam arripere norint. Alij Protei hiſtoriam ad regum Aegyptiorum inſignia retulerunt,quæ diuerſa & varia fuerint:quibus etiam moris fuerit,ea ſubinde immutare,nunc leonis ſpecie,nunc tauri,nunc & cæterorum, quæ docet hiſtoria. Quid dicam,& aliquos fuiſſe qui ſaltatorem Protea interpretati ſunt?quid,& alios fuiſſe qui hanc ſubeſſe Phyſicam rationem putarũt?dicentes,hominẽ in libidinẽ habere ſtultitiam, ferocitatem,dolum:quæ dum inuicem in vno homine vigẽt,pars illa quæ vicina eſt diuinitati, id eſt,prudentia,non apparet:quæ tunc poteſt ſuas vires tenere, cùm fuerint illa religata. id eſt,cùm quis omnibus vitiis caruerit.Sed hæc non noſtri ſunt inſtituti,niſi cùm ſe ſponte offerunt. Scribit Iſaacius in commentariis in Lycophronẽ, Proteum genere Aegyptiũ fuiſſe,ſed ex Aegypto migraſſe Phalagram Pallenes.vxorémq; duxiſſe Toronem, ex qua Tmolum & Telegonum filios ſuſtulerit, qui hoſpites occiderent. ab eis Proteus aufugit,

Neptuni ope,qui ſubterraneam ei cauernam præparauit,ex qua ſubtus mare in Aegyptū vſque penetrauit. pòſt verò Hercules in Thraciam perueniens, Tmolum & Telegonum interemit:quorum interitu pater neque lætatus, neque fleuit. hinc Pallenius Proteus cognominatus eſt,& Phalagræus,ex iam recitata fabula dictus item Pharius, ſed & Carpathius. Seruius:Carpathos,inquit,inſula eſt contra Aegyptum,à qua vicinum pelagus Carpathium appellatum eſt. hic aliquando regnauit Proteus, relicta autem Pallene ciuitate Theſſaliæ:ad quam tamen reuerſus eſt poſtea,quod oſtendit etiam Vergilius cùm ait,Patriámque reuiſit Pallenem. Statius ideo Carpathium appellauit, eundem & Neptuni paſtorem,in Achilleide. Vergilius verò de Proteo ſic,vt ſemper,diuinè:

Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates,
Cæruleus Proteus,magnum qui piſcibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Aemathiæ portus,patriámque reuiſit
Pallenem: hunc & nymphæ venerantur,& ipſe
Grandæuus Nereus:nouit nanque omnia vates,
Quæ ſunt,quæ fuerunt,quæ mox ventura trahuntur:
Quippe ita Neptuno viſa eſt,immania cuius
Armenta,& turpes paſcit ſub gurgite Phocas. Hæc poëta.

Sed & Orpheus hymnum compoſuit,cui & ſtyraca adoleuit,eundémque Ponti claues tenere,& totius naturæ exordia, & multiformibus ſpeciebus materiam mutare. Poſſem & plura de Proteo afferre:nam & eius vſque nomen in prouerbia deductum eſt. Cognominatus præterea Cæruleus à Vergilio. Ambiguus ab Ouidio. Horatius verò ait,

Quo teneam vultus mutantem Protea,nodo.

Triton Neptuni filius,& Amphitrites,vt canit Heſiodus:Seruius tamen,Salaciç.vt putare poſſimus,quod iam ſcripſimus in Salacia,eandem eſſe Amphitritem & Salaciā. Iſaacius in commentariis in Lycophronem,Tritonem & ipſe Neptuni & Amphitrites filium ſcribit,à ſuperiori parte ad vmbilicum hominis effigie, ab vmbilico ad caudam delphini tanquam,ait,ſi dicas ex piſce centaurus,hoc eſt,ἰχθυοκένταυρος.Phurnutus tamen Tritonem ita deſcribit;Biformis,inquit) fuit hominis partem habens,partem ceti,propter duplicem liquoris vim,alteram quidem vtilem, alteram verò noxiam.dictus τριῶν, Triton vel ἀπὸ τῆς ῥύσεως,id eſt,fluxu,τ litera ſuperiuncta:vel ἀπὸ,vt in Amphitrite dictum eſt,per antiphraſin, quòd non timeat.Triton elegantiſſimè ita in Metamorph.ab Ouidio deſcribitur,

Cæruleum Tritona vocat,concháque ſonanti,
Inſpirare iubet,fluctúſque & flumina ſigno
Iam reuocare dato &c.

Et ab huius forma Vergilius in x Aeneid.nauem effinxit,

Hunc vehit immanis Triton,& cærula concha
Exterrens freta,cui laterum tenus hiſpida nanti,
Frons hominem præfert,in priſtin deſinit aluus.
Spumea ſemifero ſub pectore murmurat vnda.

Tubicen Triton à poëtis Neptuni fingitur.huius Hyginus in Cancero meminit, & poëta Claudianus. Macrobius hunc in Saturni templorum faſtigiis poni ſolitum tradit. Dicimus & Tritones,numero pluriū. Vergilius:Tritonéſque citi, Phorcique exercitus omnis. Sanè ſciendum,quòd Nilus Aegypti fluuius Triton quoque dictus eſt, Lycophrone teſte. quo loco interpres ideo Tritonem illum appellatum obſeruat propter eius tria in primis nomina. Primò enim Oceanus dictus eſt:deinde Aëtos,id eſt aquila,ab eius curſus velocitate:demum Nilus,ἀπὸ τοῦ νέαν ἄγειν ἰλὺν,quòd ſcilicet nouum limum agat. Sed de Nili nominibus aliàs memini à me,x11 eſſe collecta. Fuit & Triton fluuius alius Libyæ,ſeu palus, vnde Tritonia & Tritogenia,vt in Pallade abūdè dicturi ſumus.Scribit Plinius in Nat. hiſtoria, Tritonē ſuo tempore viſum fuiſſe. Idem ſcribit & Pauſ.qui ait,à ſe viſum apud Tanagręos in Bœotia:& item alterū Romæ inter miracula habitum,Tanegræo minorē: eóſque commixtam habuiſſe hominis ſpeciē cum piſce.caput enim capillis cōtectum fuiſſe, neque facile diſcerni potuiſſe:colore eo fuiſſe,quo eſſe videntur ranæ paluſtres in dorſo: nares humanas habuiſſe,branchias ſub aures,os reſciſſum latúmque, ferinos dētes,glaucos oculos, manus cum articulis ad humanā effigiem,vngues oſtreorum conchis perſimiles,reliquum porrò

porrò corpus paruulis ſquamis contectum, & in piſcem deſinere non diſſimilem extremis delphinorum partibus. Tanagræum vino captum prodit Pauſ. poſitum in templo Bacchi conſpiciendum. Demonſtratus in lib. de Piſcatione, conditũ Tritonẽ in oppido Tanagra ad ſpectaculum ait, cætera (inquit) fictis & pictis ſimilem. Scribit verò Alex. Neapolitanus, ſuo quoque tempore viſum hominem marinum, & melle ſeruatum, ex Mauritania in Hiſpaniam delatum. Notiſſima etiam hiſtoria, noſtra ætate in Epiro vnum eiuſmodi laqueis captum, qui puellis inſidiaretur, dum ad fontem aquatum proficiſcerentur. de hac eadem re plura in Aeliani additamentis P. Gilius.

Phorcus, qui & Phorcys, Ponti & Terræ filius, vt canit Heſiodus in Theog. ex quo & Cetone Grææ natæ dicuntur, quæ natæ ſtatim canæ factæ ſunt: quia vnda colliſa breuib. canentes ſpumas faciat. Grææ autem, quaſi γραῖαι id eſt, anus appellatæ. Sed de Grææis aliàs. Illud ſanè te ſcire velim, Phorcum dici, & Phorcyn, & Phorcynum, Homero & Heſiodo in primis, vt eſt in XIII Odyſ. de Phorcyni antro, quod Porphyrius philoſophus eſt doctiſſimè interpretatus. Seruius verò: Phorcus, inquit, Thooſę nymphæ & Neptuni filius: vt autem Varro dicit, rex fuit Corſicæ & Sardiniæ, qui cùm ab Atlante rege nauali certamine cum magna exercitus parte fuiſſet victus & obrutus, finxerunt ſocij eius, eum in deum marinum eſſe conuerſum.

Saron deus marinus, qui nauticæ arti pręeſſe exiſtimabatur, à quo datum eſt mari nomen, vt Græci ſcriptores meminère, & qui de Situ orbis ſcripſerunt, vt Strabo. Ariſtides rhetor hęc fermè in Themiſtocle ſcribit: Nec vti per omne tempus in mari habitent, quemadmodum aiunt Glaucum Anthedonium, & Saronem mari cognominem eius. & Pauſ. in Corinth. meminit, qui Althepiæ regioni imperauit. hinc & prouerbiũ apud Græcos, σάρωνος ναυτικώτερος.

Glaucus deus marinus, de quo Seruius: Glaucus, inquit, piſcator fuit de Anthedone ciuitate, qui cùm captos piſces ſuper herbam poſuiſſet in littore, & illi recepto ſpiritu rurſus mare petiſſent, ſenſit quandam herbarũ potentiam, quibus eſis conuerſus eſt in numen, & deum marinũ. Fabulã copioſè Ouid. eſt in Metamorph. executus: & Auſonius in Moſella,

Sic Anthedonius Bœotia per freta Glaucus,
Gramina guſtatu poſtquàm exitialia Circæ
Expertus, captas moribundis piſcibus herbas
Sumpſit, Carpathium ſubiit nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens ſcrutator operti
Nereos, æquoream ſolitus conuertere Tethyn,
Inter captiuas fluitauit prædo cateruas.

Sed & Oppianus in Halieutico, Strabo præterea, & Athenæus in ſeptimo copioſius, Pauſ. lib. 9. de Glauco verò propiora ſcribit: Eſt, inquit, præterea ad mare locus, quẽ Glauci ſaltumq́ nuncupant. Piſcatorem Glaucum & repentè herba quadam guſtata inter maris deos receptum, & futura prædicere, cùm alij credidere, cum præcipuè nauicularores multa quotannis de eius diuinatione memorãt. quæ cum Anthedonij Pindarus & Aeſchylus accepiſſent, illi quidẽ curæ non fuit multa de Glauco verſibus ſuis mandare, cum Aeſchylus totius fabulæ argumentum à Glauco deduxiſſet. Palæphatus in lib. Incredibiliũ, fabulæ huius allegoriã explicat, Glaucúmque Anthedoniũ vrinatorẽ fuiſſe ait: qui aliquando natans per aliquot dies delituerit, & propterea ab hominibus deus factus exiſtimatus, &c. quæ ille de eius etiam morte interpretatur: déque altero, itémque altero Glauco, hoc eſt Siſ. ph & Minois filiis. Porrò Nicanor Glaucum Melicertam fuiſſe credidit. Nicander verò in primo Aetolicorum, Apollinem à Glauco diuinandi ſcientiam accepiſſe voluit. Glaucus à Philoſtrato ita in Imaginibus effingitur: Liquidi ſunt Glauco barbæ cirti, cæruleo aſpectu, comarum cincinni graues, in humeros diffluentes, denſa & arcuata ſupercilia, inuicem ſe contingentia, ita vt vnum eſſe videantur: brachia habet natantia, pectora habet inſperſa herbis marinis, fuco ſcilicet, & alga: venter reſtrictus, reliquo corpore piſcis, cauda ad lumbos reflexa: illum circumuolant alcyones, &c.

Portunus deus & ipſe marinus, vt ait Seruius, qui portubus præeſt. Plautus in Rudent. Sed ô Palæmon ſancte Neptuni comes. huius nota eſt fabula: Athamas poſt furorem à Iunone immiſſum, cùm occiſo Learcho, qui etiam Clearchus dictus, Melicertam alterum filium cum Ino vxore ſua perſequeretur, & illi ſe in mare præcipitaſſent, voluntate numinũ

in deos verſi ſunt. Melicerta in Portũnum, qui Græcè Palæmon dicitur: Ino in matrem Matutam, quę Græcè dicitur Leucothea. ſi copioſius fabulam queris, Ouid. in quarto Metamorphoſ. legito, & Lactan. grammaticũ in Theb. Statiana, & Hyginum in fabulis: ſed & Græca & Latina prouerbia, Inus dolores, hoc eſt Ἰνοῦς ἄχη. Leguntur ad hæc & duo Orphei hymni, alter Leucotheæ cum thymiamate aromatum, alter Palęmoni cum manna thuris: ex quibus hymnis eos aduertimus, hoc eſt matrem & filium, Dionyſij educatores, id quod & in Dionyſio repetam. In XI vrbis Romæ regione, id eſt, in circo maximo, qui Conſo, hoc eſt Neptuno equeſtri dicatus fuerat, duæ ædes fuêre Portuni, vt P. Victor ſcribit: altera ad pontem Aemilij, olim ſublicij appellati: altera inter Apollinem cœliſpicem, & Herculem oliuarium. Palæmon verò cognominatus eſt à Verg. in quinto. Leucotheæ imago deſcribitur in ſecundo Iconum lib. à Philoſtrato. Leucotheam Orpheus ait ſuccurrere nauibus, & perinde etiam earũ eſſe ſeruatricem, id eſt, σώτειραν. hinc Propertius in ſecũdo,

> Ino etiam prima terras ætate vagata eſt,
> Hanc miſer implorat nauita Leucotheam.

Megarenſes verò, vt ſcribit Pauſanias, aiunt Inus cadauer in regionem ſuam maritimã cecidiſſe. idque à Cleſo & Tauropoli Cleſonis filiabus, Lelegis filij, inuentum ac ſepultum: appellatámque fuiſſe Leucotheam apud ſe primum, cui quotannis ſacrificant. Sanè Portunum pro Neptuno à Latinis interdum deſumi, ſuprà à nobis iam oſtenſum eſt.

Aegæon etiam deus fuit marinus, ſi Græco Eumelo & noſtro Ouidio ſtamus. nam alij gigantem faciunt, vt Homerus. Ouid.

> Cæruleos habet vnda deos, Tritona canorum,
> Proteáque ambiguum, balenarúmque prementem
> Aegæona ſuis immania terga lacertis.

Heſiodus, Cœli & Terræ filium Aegæona ait. Eumelus, & ipſe poëta vetuſtiſſimus, Aegæonem in Titanomachia Terræ & Ponti filium fuiſſe ait, & in mari habitaſſe, indéque Titanibus opem tuliſſe. Lucillus Tarrhæus Aegæonem gigantem fuiſſe prodidit, atque ex Eubœa in Phrygiam perueniſſe, ibíque deceſſiſſe. Conon autem in Herculea ſcribit, Neptunum hunc ipſum Aegæonem deuiciſſe, & in mari demerſiſſe.

Scyllam & Charybdin hîc breuiſſimè aſcribam, quamuis notiſſimæ ſint potius vt inſtitutum proſequar, quàm vt opus eſſe exiſtimem. ſequar igitur eos Græcos, qui interpretati ſunt phyſicè fabulas Homeri: quæque à noſtris poëtis traduntur, & grammaticis, in præſentia mittam, plurima enim conculcarem. Scylla in antro obſcuro & horrendo deſcribitur. terribili illa eſt latratu, canũ videlicet ſimili, pedes habere dicitur XII, colla ſex longa, capita totidem, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus ſtillare videtur. Capita verò aſſiduè in mare porrigit, ac circunſpicit è ſcopulo, an inde nauis aliqua circumnauiget, vt ex ea ſaltem tot deprædetur, quot ipſius ſunt Scyllæ capita. ac totidem ex Vlyſſis ſociis abſtuliſſe, ac diripuiſſe, poëta dixit. Scyllam ſic deſcribit Hyginus in Fabulis, de Vlyſſe agens: Inde ad Scyllam Typhonis filiã venit, quæ ſuperiorem corporis muliebrem, inferiorem ab inguine piſcis, & ſex canes ex ſe natos habebat. eáque ſex ſocios Vlyſſis naue abreptos conſumpſit.

Charybdis verò tantum à Scylla diſtat, quantum eſt ſagittæ iactus. Hæc ter in die ſub caprificum deliteſcens, aquas abſorbet, térque inde reuomit. Hinc euaſit Vlyſſes, vt Homerus canit.

NYMPHAE.

NYmpharum vocabulum apud Græcos varia & diuerſa ſignificare videmus. nam & alatæ formicæ, nymphæ vocantur: & item vermes quidam alati, qui in apum aluearíis, quíque circum calyces roſarum ſtrepunt. Hinc Plin. lib. XI. Apes aliæ in vermiculo, aliæ in nympha eſſe perhibentur. Idem paulò pòſt: Nymphæ, inquit, nominantur. Sed & nouæ ſponſæ hoc nomine dicuntur, vnde eſt παράνυμφος, & νυμφεύτρια, & νυμφαγωγός: hoc eſt apud nos, pronubus & pronuba. Eſt & nympha inter aſtra, capta Amalthea, de qua mox agemus. Ea præterea particula, quæ eſt à mento & inferiori labro concaua media, nympha dicitur. Nymphæ quoque Muſæ nuncupatæ, vt in Muſis dictum. Nympha item pudendi pars, quę ad virilis interdum membri ſimilitudinem excreſcit, & arrigitur, vt Iul. Pollux ſcribit. Nymphas denique, veteres, animas vocabant. Porphyrius: Fontes, ait, & flumina cum nymphis aquarũ numinibus propria ſunt, tum multo magis nymphis animis,

(animas

(animas enim veteres,nymphas vocabant quas olim peculiari vocabulo Meliſſas appellabant, videlicet quòd ſint voluptatis auctores in nobis. Hinc Sophocles non impropriè de animis dixit, Bombos edit examen defunctorũ. quin & mulieres Cereris ſacerdotes tanquam inferorum antiſtites, olim Meliſſæ ſunt vocatæ: & Cereris filia μελιτώδη, hoc eſt Proſerpina. hæc quidem Porphyrius, Tyrius philoſophus. Interpretes etiam Pindari in Pyth. Meliſſas nymphas interpretantur, quæ ſacris & myſteriis præſunt. Hinc Pindarus, Meliſſæ oraculum Pythię intellexit. Mnaſeas verò Patarenſis Meliſſas nymphas ait mellis vſum reperiſſe in Peloponneſo, ex fauo. Quidam & Melias putauêre, de quibus paulò pòſt agemus. Sed his miſſis, nos de toto Nympharum genere hac parte tractabimus. Nam ſi Mneſimachum Phaſelitem in διακόσμοις audire volumus, Nympharum ſunt genera multa. aliæ enim ſunt cœleſtes, id eſt, οὐράνιαι aliæ terreſtres, hoc eſt ἐπίγειαι aliæ fluuiatiles, id eſt, ποτάμιαι: aliæ lacuſtres, vel ſtagnorum, hoc eſt λιμνᾶαι, quę & λιμνάδες dictæ ſunt. aliæ demum θαλάσσιαι, id eſt, marinæ. Seruius verò grammaticus in Verg. commentariis ita commemorat: Nymphæ, inquit, montium Oreades dicuntur, ſyluarum Dryades, quæ cum ſyluis naſcuntur Hamadryades, fontium Napæę vel Naiades, maris Nereides, de quibus ſeorſum agemus: tametſi Phurnutus Nymphas dicat fuiſſe fontes aquarum dulcium, ſeu potabilium, quas dictas ait ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι, id eſt, ab eo quòd ſemper iuuenes appareant: aut ἀπὸ τοῦ φαίνειν, quòd ſplendeant. quare ideo & ſponſas, nymphas vocant, quòd tunc primùm appareant, ad illud vſque tempus occultatæ. Sed nobis plura de Nymphis philoſophari haud conuenit, cùm Porphyrius in commentario antri Homerici ex Odyſſ. plurima afferat, & exquiſitè interpretetur. Noſtri certè nymphas putant appellatas, vnius literæ mutatione, quaſi Lymphas, vnde & Nymphæa lauacra dicta fuêre.

Vraniæ igitur, id eſt, cœleſtes nymphæ, appellatæ à gentibus animæ, & cœleſtes mentes, quæ ſphæris cœli præſunt, quas & Muſas & Sirenas etiam vocauêre, vt Plato, Macrobius, alij dixêre & Proclus in primis. Nec hîc illud congruit, quod aliqui ex ſacris literis afferunt: Aquæ quæ ſupra cœlum ſunt, & cætera.

Ἐπίγειαι nymphæ, quæ in terris verſantur, nuncupatæ ſunt. Harum aliquæ in montibus degebant, quæ Oreades dicebantur, & Oreſtiades. Homerus, νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διὸς, id eſt, nymphæ Oreſtiades natæ Iouis. hæ & Orodemniades, & Agroſtinæ, ab Heſychio vocatæ ſunt, qui ait: ὀροδεμνιάδες nymphæ & Meliſſę dicuntur ἀπὸ τῶν ὀρῶν δεμνίων, quòd in cubilibus montium quieſcerent. vel dictæ ἀπὸ τῶν ὀροδάμνων, qui rami ſunt & germina ſtirpium. Idem ſcribit & Phauorinus.

Λειμωνιάδες, Lemoniades nymphæ frequenter à Græcis appellatæ, quæ in pratis verſarentur & campis, vnde illis nomen. Sophocles in Philoctete, νύμφαι τ' ἔνυδροι λειμωνιάδες: id eſt, Nymphæque liquentes Lemoniades, hoc eſt, campeſtres, ſeu pratenſes. hoc idem affirmat Heſychius, qui inquit, quoniam hæ Nymphę ἐν λειμῶσι, hoc eſt in campis verſantur. Orpheus in Hym. Horas Limoniades appellauit. Decipitur Boccatius, qui has Hymniades dixit, cum ſuo neſcio quo Theodotione.

Limnades verò nymphæ dictę, quæ in ſtagnis, & lacub. verſarentur, vt modò dicebam. per has iurat Theocritus in Edyllio v. οὐ μὰν, οὔτ' αὐτὰς λιμνάδας, ὦ γαθὲ, νύμφας. id eſt, Nō per, nō per ipſas Limnadas, ô bone, nymphas. hæ & Limnææ à Græcis dicuntur. vnde manifeſtus eſt ſcripturæ error in commentariis Apollonij & Phauorini, qui pro λιμνάδων ſcriptum habent λειμωνίων. Hæ & λιμνάτιδες interdum dictæ ſunt. Hinc Ouid. libro quinto Met. nymphæ nomen deduxit:

> Edita Limniace vitreis peperiſſe ſub vndis Creditur.

Nymphæ faciles plerunque appellatæ ſunt. Vergilius:

> Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello. in Bucol. Idem in Georg.
> Faciles venerare Napæas.

Sic & D. Auguſtinus lib. vi. de Ciuit. dei. Sic & Theocritus ſtatim poſt citatum carmen,

> Αἵ τέ μοι ἵλαοί τε καὶ εὐμενέες τελέθοιτε. hoc eſt,
> Hæque mihi faciléſque & mites, ſic rogo, fiant,

Sed de Nymphis illud hoc loco in vniuerſum dixerim, Nymphas apud poëtas appellatas, non eas tantùm quas ſuprà dixi, ſed à fluminum nominibus, vt apud Ouid. à Tiberi Tiberiades, & à Pactolo Pactolides. Sic noſter Vida Seriades à Serio, & A. Naugerius Naucelides à Naucelo: id quod nec ſibi denegatum putarunt Pontanus & Sanazarus,

ne nunc plures commemorem.

Napææ nymphæ conuallium, ſeu ſaltuũ, quáuis Seruius fontiũ dicat ἀπὸ τῶν ναπῶν deno-minatæ. Harum apud auctores crebra eſt mentio: vt, Faciles venerare Napæas. Napæus etiam Apollo cognominatus, & in Leſbo cultus fuit, vt in Saturn. ſcribit Macrobius.

Dryades & Hamadryades nymphæ ſyluestres, ἀπὸ τῶν δρυῶν nuncupatæ, quod generale nomen arborum eſt, & ſpeciale quercus. vnde & Querquetulanæ nymphæ, ait Feſtus, præſidentes querceto vireſcenti, quod genus ſyluæ indicat fuiſſe intra portam Romæ, quæ ab eo dicta fuit Querquetularia. Hamadryades verò nymphas ſcribit Mneſimachus dictas, quod ἅμα ταῖς δρυσὶ, hoc eſt ſimul cum arboribus naſcantur. vel ſimul interire videſentur. Pherenicus Hamadryada nympham fuiſſe ſcribit, quæ cum Oxylo concubuerit, & inde natæ ſunt filiæ, Carye, Balanus, Craneum, Orea, Aegirus, Ptelea, Ampelus, & Syce, quæ à nomine matris Hamadryades dictę fuère. Idem recitat Athenæus in tertio Dipnoſoph. Charon Lampſacenus de Rhœco & eiuſmodi Hamadryada, fabulam narrat: cui cùm Parœbij pater parcere noluiſſet, dicenti μὴ τεμεῖν, hoc eſt, ne incideret, id quod mox illi mortis cauſa extitit: quã fabulam pluribus verſibus eſt executus Apollonius Rhodius in ſecundo Argon. ex verbis Phinei & Iaſonis. Alterum tamen Rhœcum apud Pauſ. legi, qui Samius fuit, & cum Theodoro primi fuderunt formarúntque ſtatuas. Porrò & fabulam ſimilem aliam recitat elegantiſſimè in octauo Met. Ouid. de Eriſichthone.

Ephydrides nymphæ appellatæ ſunt, quæ in aquis verſantur, vt & nomen oſtendit. de his Artemidorus lib. ſecundo ὀνειροκριτικῶν. item Alexãder Aetolus, αὐτὸς δ' ἐν νύμφαισιν ἔχεν' ἐφυδριάσιν: hoc eſt, Hic inter nymphas degit Ephydriadas. meminit & Parthenius.

Nereides nymphæ, quæ & Nerinæ dicuntur, ex Nereo deo marino & Doride natæ, à qua & Dorides nonnunquam dictæ ſunt. Ouid. Doridáque & natas, quarum pars nare videtur. Nereides verò quinquaginta ab Orpheo in hymnis & à Pindaro in Iſthm. dicuntur. connumerantur verò ab Heſiodo in Theogonia, cuius verſus à me expreſſos vtcunque hîc ſubſcribam, ne corrupta nomina earum in aliis fortè offendas. verſus hi ſunt:

Protóque, Eucratéque, Saóque Amphirritéque,
Eudoréque, Thetíſque, Galenéque. Glaucéque,
Cymothoë, Speóque velox, Thaliéque benigna,
Et Melite ſpecioſa, atque Eulimene, hinc & Agaue,
Paſitheéque, Eratóque, Eunece, & pulchra lacertos
Dotóque, Plotóque, Pheruſáque, Dynamenéque,
Neſeéque, atque Actæe, cum Protomedea,
Doriſque & Panope, ſpectabilis & Galatea,
Hippothoéque cupita, atque Hipponoë alba lacertos,
Cymodoce, hæc eſt quæ fluctus per cærula Ponti,
Ventorum & celeres flatus, cum Cymato lege,
Mitigat, & talis ſpectabilis Amphitrite.
Cymóque, Eionéque, & ſerto ornata Halimede,
Glauconoméque hilaris riſu, quæque æquora tranat,
Leagoréque, atque Euagore. & tu Laomedea,
Pulynoméque, atque Autonome, & tu Lyſianaſſa,
Forma Euarne & natura inculpabilis vna.
Et Pſamathe grata aſpectu, & tu dia Menippe,
Nyſóque, Eupompéque, Themiſtóque, Pronoëque,
Nemertéſque: hæc patris mentem habet immortalis.

Ne verò mireris, quod bis inter has Amphitrite cõmemorari videatur: diuerſæ enim ſunt, id quod & ſyllabarum ratione ac tempore dignoſcimus. prior enim penultimam & antepenultimam corripuit: altera verò producit, quo nomine Neptuni vxor vocatur, de qua cum Neptuno actum eſt. ſic Ouidius:

Margine terrarum porrexerat Amphitrite. Claudianus,
Neptunum gremio complectitur Amphitrite.

Oceanitides, quæ & Oceaniæ appellatæ ſunt, nymphæ Oceani & Thetyos filiæ, in quas & hymnus Orphei legitur cum ſuffimento aromatum, harum nomina ex Heſiodo qualiacunque carmine expreſſimus, ſic:

Pith

Pithóque, Admhetéque, Ianthéque, Electráque,
Doriſque, Primnóque, atque Vranie cœleſtis,
Hippóque, Clymenéque, Rhodeáque, Callirhoëque,
Zeuxóque, Clytiéque, Idyiáque, Paſithoëque,
Plexauréque, Galaxauréque, & amica Dione,
Meloboſiſque, Thoëque, & pulchra nimis Polydore,
Et Cerceis amabilis, & bona lumine Pluto,
Perſeiſque, Ianera & Acaſte, flauáque Xanthe,
Petrææ dilecta, Meneſthóque, Européque,
Metis, & Eurynomóque, Teleſtho, & lutea Peplo,
Chryſióque, Aſiæque ſimul, ſuauiſque Calypſo,
Eudoréque, Tichéque, atque Amphiro, Ocyroëque.
Et Styx, eſt quæ cunctarum præſtantior vna.
Hæ nymphæ, Oceanum Tethynque habuêre parentes,
Antiquæ mage: porrò alia eſt, ſed plurima turba,
Sunt ter mille quidem pedibus fuſcæ Oceaninæ.

Has etiam Vergil. & alibi, & in quarto Georgicorum commemorat:

Drymóque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllodocéque,
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla,
Neſæéque, Spióque, Thaliáque, Cymodocéque,
Cydippe, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primùm Lucinæ experta labores,
Clióque, & Beroë ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ,
Atque Ephyre, atque Opis, atque Aſia Deiopeia,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis:
Inter quas curam Clymene narrabat inanem, &c.

Idem poëta:

Oceanúmque patrem rerum, nymphâſque ſorores,
Centum quæ ſyluas, centum quæ flumina ſeruant.

Vbi Seruius ait, aut ducêtas nymphas aſſerit, aut finitus eſt numerus pro infinito. nam & ipſe paulò antè ex Heſiodo ter mille attulli. Sanè Cymothoë Neptuno à Vergilio aſcribitur, vt in primo Aeneidos,

Cymothoë ſimul & Triton adnixus acuto,
Detrudunt naues ſcopulo.

Dicta ἀπὸ τοῦ θέειν τὰ κύματα, vt ait Seruius. alij ab vndarum velocitate, hoc eſt, θοοῦ τοῦ κύματος.

Naiades, quæ & Naides, fontium nymphæ vocabantur, παρὰ τὸ νάειν, quod fluo ſignificat. hæ & πηγαῖαι & κρηναῖαι dicuntur. Homerus, νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι Διός. hoc eſt, Fontanæ nymphæ natæ Iouis. Naiades verò Porphyrius in commentatione in Homeri antrum, dictas ait ἀπὸ τῶν ναμάτων, id eſt, ab aquis & fontibus. His etenim appellari exiſtimat potentias aquis præſidentes: olim autem, & animas communiter omnes, quæ ad generationem deſcendere putabantur. Exiſtimabāt enim animas aſſidere aquæ diuinitus afflatæ, vt inquit Nummenius. Hac de cauſa volunt & Prophetam dixiſſe, Spiritum Dei ferri ſupra aquam. Sed ab his ego libenter abſtineo.

Potamides nymphæ etiam appellatæ, id eſt, fluuiales, quas & fluminibus præeſſe tantummodo putauit antiquitas. meminit Lactantius in tertio Theb. Dictæ, quia ποταμὸς, fluuius dicitur.

Meliæ inter nymphas numerabantur, vt eſt apud Heſiodum, & Apollonij interpretes. Dictæ verò à Melia Oceani, vt Callimachus cecinit in hymno Deli: tametſi eius ſcholiaſtes id parum percepiſſe videatur, ſuper hæc poëtæ verba,

Ἡ δ' ὑπολισθοῦσα χοροῦ ἀπεπαύσατο νύμφη, Αὐτόχθων μελίη. id eſt,

Ipſa autem Melie indigena acta dolore quieuit,
Nympha choro.

Sedenim ex Meliis nymphis homines natos fabulati ſunt, quòd vel ſub arboribus naſci contigerit: vel quòd ibi exponerentur, vt Proclus in Heſiodum notat. Palæphatus ἐν ἀπίστοις, eos ridet qui dicunt genus hominum ex fraxino, hoc eſt, ἐκ τῶν μελιῶν

proge

progenitum. nam à Melo, inquit. potius dicti, vt ab Ione Iones. Fuit & Melia nymphæ nomen, Iſmeni ſoror, Temeni mater, cuius Pindarus meminit, & eius interpretes. Heſiodus in Theogon. Melias nymphas natas ex amputatis teſticulis Cœli à Saturno, vna cum Erinniis & Gigantibus ait,

Νύμφας δ' ἃς μελίας καλέουσ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν. hoc eſt,

Nymphas quas Melias vocitant telluris in oras,

Quo loco Proclus ait, animalia rationis expertia ex arboribus eſſe. Io. Zezes grammaticus nomina Meliarum in Cõmen. Heſiodi hæc eſſe ait: Helice, Cynoſura, Arethuſa Ide, Crime, Britho, Celęno, Adraſtea, & Glauce. Idem alibi videtur Melias cum Oreſtiadib. & Hamadryadibus cõiungere. Porrò nimphę etiã ἐπιμηλιάδες eadem ratione vocatę fuêre, item μηλιάδες vt Heſychius notat: & vt Phauorinus ſcribit, μαλιάδες Doricè & μαλιάδες.

Caberides nymphæ à Cabiris nominatæ vt Argiuus Acuſilaus prodit, & Pherecydes. hic ex Cabera Protei filia & Vulcano tres Cabiros, totidémque nymphas Caberidas ortas ſcribit: ille ex eodẽ Vulcano & Cabera Camillum natum ait, ex quo Caberi nati ſunt, & è quibus Caberides nymphæ. Idem & Strabo ſcriptum reliquit, & nonnihil ipſe in Caberis attigi. Parum mihi liquet, an eædem ſint quæ Telchimiæ nymphæ dicebantur, quarum apud antiquos mentio inuenitur.

Dodonides nymphæ à Dodona Epiri nuncupatæ ſunt, vbi oracula notiſsima reddebantur. Sacerdotes hæ ibi fuerunt, & miniſtræ, quas ita effingit Philoſtratus in Imaginibus, vt rigida ac ſacra quadam ſpecie eſſe viderẽtur. nam & ſuffitus & libamina exhibere, & miniſtrare propè videbantur. ipſum lege Philoſtratum. Ab Hygino proditum eſt, ex Pherecydis ſententia ſeptem Hyadas, de quibus paulò poſt agemus, Dodonidas nymphas appellatas.

Cithæroniades nymphæ, à Cithærone monte Bœotiæ nuncupatæ, in quo oracula dabantur. hæ & Sphragitides dicebãtur, ab antro quod in eo mõte fuerat, vt Pauſ. in Bœot. ſcribit, in quo hæ nymphæ reſpõſa reddebant. Quidã huius montis ſummitatẽ Sphragitin nuncupant. Harum quoque nympharũ Plut. in vita Ariſtidæ meminit, quin eis etiam ſtata ſacra ex Aeantide tribules quotannis peragere ſolebant. hæ, vt puto, & Sphràgiæ ab Orpheo in hymnis dicuntur.

Corycides, quæ & Coryciæ nymphæ, à Corycio antro mõtis Parnaſsi vocatæ, vt idem docet Pauſ. de his & poëta Ouid. cùm in ſexto libro Meta. tum etiam in epiſtolis mentionem facit. Memoratur & celebre alterum Corycium antrum in Cilicia, à Mela, & aliis.

Anigrides nymphæ ab Anigro flumine nuncupatæ, teſte Strabone & Pauſ. in Ele. Anigridum nympharũ in Samico ſpecus fuit, haud procul à flumine Anigro, in quem ingreſſi vitiliginibus laborãtes, huiuſcemodíque cęteris morbis, ſi nymphis his ſacra ſpopondiſſent, Anigrúmque fluuium innataſſent, ſanabantur: ſi credere dignum eſt. Fuerunt & Agriades nymphæ quarum mẽtio apud Heſychium: niſi ſit mendum in codice, vt ſunt in eo plurima, vt pro Anigrides, Agriades ſcriptum ſit.

Iſmenides nymphæ dictæ ſunt ab Iſmeno Bœotiæ celebri flumine, quarum templum, vt Pauſanias docet in Attica, fuit apud Myrrhinuſios Atticæ populum. Ouidius Metamorphoſeos libro tertio,

Thuráq; dant, ſanctáſque colunt Iſmenides aras.

De Iſmenio verò Apolline, agemus in Apolline.

Sithnides nymphæ Megarẽſes, vt idem Pauſ. ſcribit. Erat, inquit, in vrbe Athenarum fons, quem ædificiis Theagenes conſtruxit, cuius filiã Cyloni Athenienſi nupſiſſe ferunt: Cylo verum potius fontem ædificio ornauit, egregij ſanè ſpectaculi amplitudine, columnarúmque multitudine, in eum fontẽ aqua illabebatur, quam Σιθνίδων νυμφῶν nuncupabant, quas Megarenſes populares ſuas eſſe affirmabant: & cum vnius earum filia Iouem concubuiſſe, & inde Megaram natam Deucalionis tempore, qui diluuium euaſiſſe dictus eſt in montem Geraniam, cum eo tempore nondum ſic eo nomine vocaretur: ſed quòd ad γεράνων, id eſt gruum ſuperuolantium clangorem ille enatarit, inde Gerania eſt monti nomen inditum.

Amniſiades, & Amniſides, nymphæ nuncupatæ ſunt à Cretenſi ciuitate Amniſo, vt Stephanus auctor eſt.

Ionides nymphę, teſte Pauſ. ab Ione Gargetti filio denominatæ, quarũ noïa fuêre Cal-

liph

liphæa, Synallaxis, Pigæa, & Iaſis. harum fons & templum fuit apud amnem Cythæron, in agro Eliorum. Huius fontis virtus, vt ſi ægroti in eũ deſcenderẽt, ſanarentur à langoribus.

Luſiades nymphæ appellatæ ab aquis, apud quas homines frigoris captandi gratia diuerſari ſoliti eſſent.

Pteridas nymphas quaſdam Heſychius commemorat, ab herba quapiam quæ πτέρις dicitur Græcè, Latinè filix.

Heliades nymphæ, quæ & Phaëthontiades appellatæ ſunt, quòd Phaëthontis ſorores eſſent, & in arbores populos conuerſæ. Ouid. fabulam explicat in Metamorph. à ſole dictæ, qui ἥλιος dicitur. Vergilius in Bucolicis,

Tum Phaëthontiades muſco circundat amaræ Corticis.

Fabula eſt notiſſima Græcis & Latinis ſcriptoribus: & has in Imaginibus graphicè effinxit Philoſtratus: vti etiam Centauridas nymphas, Centaurorum filias vario equorum colore aſſimilatas, libro ſecundo.

Hereſides nymphæ quædam, dictæ ἀπὸ τῆς ἥρας, id eſt, à Iunone: quæ Iunoni lauacra miniſtrabant, vt ſcribit Heſychius.

Themiſtiadæ nymphæ, à Themide nuncupatæ, eodem Heſychio auctore, leguntur.

Gorgones tres fuêre ſorores, Phorcynis filiæ: Euryale, Stheno, & Meduſa. quarũ capita draconum ſquamis obſita fuiſſe dicuntur, dentes maximi ſuum inſtar, item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur, & in ſe intuentes in ſaxa vertere. ex tribus verò Meduſa mortalis fertur fuiſſe, ideóque à Perſeo decollata: reliquæ duæ ſorores immortales Perſeum nequiuère conſequi, quòd Orci galea obtectus, vt ait Hyginus, non cernebatur: hinc illæ tandem eum proſequi deſiuêre. Gorgonas Seruius, in extrema Africæ circa Atlantem montem fuiſſe ſcribit, vnúmque omnes oculum habuiſſe, quo inuicem vterentur. Serenus tamen ait, puellas eas fuiſſe vnius pulchritudinis: quas cum vidiſſent adoleſcentes, ſtupore torpebant. vnde fingitur, quòd ſi quis eas vidiſſet, vertebatur in lapidem. Harum allegoriã in primo explicat Fulgentius, & eo ſubtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Heſiodum. Scribit Pauſ. in ſecundo, vbi de Argiuis agit: In foro, inquit, Argiuorum tumulus terræ conſurgit, in quo conditum ferunt Meduſæ Gorgonis caput. De qua nullam vt fabulæ rationem habeamus, hæc memoriæ prodita ſunt: Phorci eam filiam fuiſſe. patre mortuo, acceptum ab illo regnum eorum populorum qui Tritonidem paludem accolunt, tenuiſſe: ſolitam in venationes & pugnas exire cum Afrorum, quibus imperabat, manu. quare cum Perſei copiis, quas illò lectiſſimas ex Peloponneſo adduxerat, acie occurriſſet, noctu per inſidias oppreſſam. Mortuæ pulchritudinem admiratum Perſeum, præciſum caput, vt ſpectaculo eſſet, in Græciam reportaſſe. At Proclus Carthaginenſis Eucratis filius, veri fortè ſimiliorem hiſtoriam literis mandauit: in Africæ deſertis beſtias gigni multas mirabili ſpecie, atque inuſitata: feros inter eas viros ac fœminas. ac virum ſe Romam illinc deportatum vidiſſe teſtatur. Coniicere itaque ſe, ex illis fœminis vnam fuiſſe Meduſam, quæ cum à ſuis gregibus aberrãs veniſſet ad Tritonidem paludem, ciues accolas male mulctaſſe, vſque dum à Perſeo eſt occiſa. adiutricem verò Perſeo Mineruam fuiſſe, iccirco proditum, quòd qui ſtagnum illud accolũt homines, Mineruæ ſacri ſunt. Sanè & Gorgona Cyrenaici Pallada vocabant.

Grææ quoque Phorci filiæ in nympharum numero habitæ fuêre, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: ſic nuncupatæ, quòd ſtatim vt natæ ſunt, anus fuiſſe ferunt: & vnicum tribus oculum, vnicúmque dentem, quibus viciſſim inter ſe vterentur.

Sirenes ab aliquibus etiã inter nymphas connumerãtur, quæ & à patre Acheloides vocatę fuerũt, de quibus Homerus in Odyſſ. x 11. & Orpheus in Arg. itémque Apollonius in quarto (ne Latinos commemorem) in commentariis Zezes in Heſiodum, quod & ipſe in Muſis retuli. Sirenes filiæ dicuntur Terpſichores, ſeu Melpomenes, & Acheloi. Seruius tamen Calliopes ait. Hyginus in fabulis ita ſcribit: Vlyſſes peruenit ad Sirenes, Melpomenes Muſæ & Acheloi filias: quæ partem ſuperiorem muliebrem habebant, inferiorem autem gallinaceam. Harum fatum fuit, tamdiu viuere, quamdiu earum cantum mortalis audiens nemo prætereuectus eſſet: & cætera, quæ poëtæ narrant. Sed & de his idẽ Hyginus, in eodẽ lib. cap. c x l i plura, nec multo aliena à ſupradictis. narrat enim à Cerere dea mutatas, & inſuper addit earum fatum. Quidam tres commemorant, Parthenopen, Leucoſiam, & Ligiam: alij Aglaophemen, Thelxiepiam, Piſionem & Ligiam: alij duas tantùm,

tantùm,& ſine nomine, vt Euſtarhius notat. alij quatuor: nec qui quinq; ſcripſerint deſuère. Græci tradũt grãmatici, Sirenas à pectore habuiſſe ad ſuperiora στρουθῶν, id eſt paſſerum ſpeciem, inferiora verò mulierum. De his ita propemodum Seruius: Sirenes ſecundũ fabulam tres in parte virgines fuerunt, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Muſæ filiæ. harũ vna voce, altera tibiis, alia lyra canebat. & primò iuxta Pelorum, pòſt in Capreis inſula habitauerũt: quæ illectos ſuo cantu, in naufragia deducebãt. Secundũ veritatem, meretrices fuerũt, quæ tranſeuntes quoniã ducebant ad egeſtatem, his fictæ ſunt inferre naufragia. has Vlyſſes contemnendo deduxit ad mortem. Buccarius ex Albrico ignobili ſcriptore, eis virgineũ corpus vmbilicotenus attribuit, & gallinaceos pedes. quidam eas in pratis, vbi multa eſſent mortuorum corpora ſtatuerunt: vel, vt Verg. cecinit,

Iámque adeò ſcopulos Sirenum aduecta ſubibat,
Difficiles quondam, multorúmque oſſibus albos.

In Bœot. eſt à Pauſ. proditũ, Sirenas ab Iunone impulſas, vt cũ Muſis canẽdo certarẽt: quas cũ cãtu facilè Muſæ viciſſent, eis pennas euulſerũt, ſertáq; ſibi ex iis effecère. Stephanus & Apterã vrbẽ in Creta ex re appellatã ſcribit, quo loco certamẽ fuit. Strabo de Sirenis lib. primo agit, déque earum ſacello, & Sirenuſis inſulis, quæ've loca ipſæ incoluerint. Prætermitto quæ traduntur à Palæphato, & à Fulgẽtio, ne nimius ſim: ſi vacat, eos legito.

Hyades quoq; quæ & Pleiades dicuntur, à noſtris verò Vergiliæ & Succulæ: ſunt à Phe recyde Atheniẽſe nymphæ Dodonides dictæ, quarũ hæc nomina prodit: Ambroſia, Eudora, Pedile, Coronis, Polyxo, Phyleto, Thyene. Aratus verò his duobus verſibus earum nomina protulit, quem & noſtri ſecuti ſunt:

Alcyone, Meropéque, Celænóque, Electráque,
Taygete: Steropéque ſimul, venerandáque Maia.

Muſæus Hyadas ex Atlante & Electra Oceani filia genitas ait: vnde & Atlantides cognominatę ſunt. quarũ frater fuit Hyas, à quo illis nomẽ eſt inditũ. hoc licet perperã apud Hyginũ legatur. Scribit Zezes grãmaticus in Heſiodi cõment. Atlantis filias fuiſſe 7 (licet corruptè 12, codices habeãt) & filiũ vnũ Hyanta, qui ſerpentũ venationẽ exercebat, à quo Hyades dictæ, Alios idẽ dicit ab Y elemẽto, hoc nomẽ deriuare. Sed & alij ab ὕω, pluo deducũt. Pleiades verò nũcupatæ, vel à Pleione, vel q; plures fuerint. vide Hyginũ. In Commentariis verò in Theocritũ, harũ nomina ita legimus, Coccimò, Glaucia, Protis, Parthenia, Maia, Stonychia, & Lãpadò. Alij has dicunt: Electrã, ex qua Dardanũ: Maiam, ex qua Mercuriũ: Taygetã, ex qua Lacedæmona Iupiter procreauit: Alcyonẽ, ex qua Neptunus Irea: & Celænò, ex qua Lycum & Nyctea, idem Neptunus ſuſtulit: Steropẽ, ex qua Mars Oenomaũ: & vltimã Meropen, quæ Siſypho nupſit. Cõſimilia ferè traduntur ab Ouid. in Faſt. Hæ autẽ poſt ver exoriũtur, occidunt hyemis initio. plura Hyginus in Tauro, aliiq;. Hoc loco illud addere viſum eſt, quod idẽ Hyginus in Fab. cap. CXCII ſcribit. ait enim: Alij exiſtimant Meropen conſpici erubeſcere quia mortalem virum acceperit, cùm cæteræ deos haberent. ob eámque rem de choro ſororum expulſa, mœrẽs crinem ſolutum gerit, quæ cometes appellatur, ſiue Lonchodes, quia in lõgitudinem producitur: ſiue Xiphias, quia gladij mucronis effigiem producit. ea autem ſtella luctum portendit.

Thyſiades Nymphæ quædam ab Heſychio ſcribuntur, furentes & bacchantes. ſed & hoc eodem nomine ſacratæ quædam Proſerpinæ mulieres dicebantur. quin & idem auctor ait, bacchantium vocem Thyſiada dici. Thyadas verò bacchas vocari, notiſſimum eſt, & Thyas numero vnius.

Nyſeides, & Nyſiades nymphæ, à Nyſa mõte, in quo nutritus, & vnde appellatus Dionyſius, quæ tamen variis in locis fuiſſe traditur. nam & in Bœotia, & India, & Arabia à ſcriptoribus reponitur. Ouid.

Inde datum nymphæ Niſeides antris
Occuluêre ſuis, lactíſque alimenta dedêre.

Cætera in Baccho dicta.

Proſelenides nymphæ Arcadicæ nuncupatæ, quo modo Arcades ipſi προσέληνοι dicti, vt auctor eſt Heſychius.

Mycaleſides nymphæ Samiæ dictæ. Callimachus in Deli hymno, γείτονες Ἀγκαίου Μυκαλησσίδες ἐδέξαντο. hoc eſt, Vicinæ Ancæi Mycaleſides exceperũt. Denominatæ verò à mõte Mycaleſo, qui Samo è regione poſitus eſt, vt Steph. ſcribit: qui præterea & Mycalẽ Cariæ deſcribit, & Mycaleſſum vrbem mediterraneã Bœotiæ, cuius & Thucydides in ſeptimo meminit

nit. dicta quidem, quòd ibi bos Cadmi ἐμυκήσατο, id eſt, emugiuerit. Fuit & alia in Caria, teſte Ephoro in tertio.

Lelegeides nymphæ, in primis à populis nuncupatæ: Ouid. in Metamorph.

Libyſſatides quædam nymphæ connumerantur ab Heſychio: ex loco nomen.

Glyphiæ nymphæ, à Glyphio antro & monte dictæ.

Calliſtephani nymphæ, denominatæ à Calliſtephano olea, teſte Pauſania.

ἀβαρβαρέαι nymphæ quædam nuncupatæ. nam & ἀβαρβαρέη nomen fuit nymphæ.

Thurides & Muſæ & Nymphæ, à Macedonibus. Idem hoc ſcribit Heſych.

Goniades nymphæ, quarum templum fuit apud Cytherim fluuium, vt ſcribit Strabo in octauo quod non multum aberat ab Heraclea.

ἐνοσιάδες nymphæ à Lesbiis nuncupatæ: & ἰδυιάδες nymphæ quædam in Cypro, vt Heſychius teſtatur.

Pyrſanides quoque nymphæ, vt idem ſcriptor commemorat, quæ à facibus vel igne, hoc eſt ἀπὸ τοῦ πυρσοῦ nominantur, qui dari ſolet in ſignum.

Phruxonides etiam nymphæ à Columella quædam appellantur, quæ Meliſſas, id eſt, apes educaſſe dicuntur.

Commitiæ nymphæ, teſte Varrone, vocatæ fuerunt ad lacum Cutilienſem, à Commatu ſcilicet dictæ, quòd ibi inſula in aqua commoueretur. ſic etiam à lacu Velino, dea vel nympha Velina.

Nunc de pleriſque aliis nymphis ſingularibus agendum, ſeorſum ab his quas antè ex Heſiodo recitaui

Amalthea & Themis nymphæ fuerunt, vt ex Muſæo refert Hyginus, quibus à matre Ope Iupiter alendus eſt traditus. Amaltheam autem ferunt habuiſſe capram in deliciis, quæ Iouem aluiſſe dicitur. Parmeniſcus verò Amaltheam capram dixit regis Meliſſei, cuius lacte, cùm aliud non haberent ad puerum alendum, nutriuere: qua de re tot ſunt fabulæ Græcis & Latinis confictæ ſcriptoribus, adeò vt eam in cœlo vſque collocarint. Lege Diod. Siculum, & Strabonem, qui hac de re non pauca ſcripſerunt. Palæphatus etiam fabulam expoſuit. Quidam has nymphas Adraſtiam & Idam dixêre, Meliſſei filias. aliter tamen recitat Ouid. lib. 5. Faſt.

> Nais Amalthea, Cretæa nobilis Ida,
>
> Dicitur in ſyluis occuluiſſe Iouem.

lege cætera. Sed & cornu Amaltheæ in prouerbium deductum eſt, de quo Eraſm. inter cæteros. ſed Amaltheę etiam pellem, quæ diphthera dicta eſt, Iupiter accepit, in qua res humanas perſcriberet. Plutar. eandē & Adraſtiam Iouis nutrices ait: Iunonis verò vnam, Eubœam: Apollinis duas, Alethiam & Corythalan: Bacchi plures. quod non abſque myſterio factum ait, quia ſcilicet multa aqua ad vini mixtionem conueniat.

Aega & Helice, nympharum nomina, quæ ex Oleno natę, & ipſę Iouis nutrices feruntur, vt Hyginus, aliíque prodiderunt. quidam Aegam Panos vxorem dixêre, vt alibi docuimus, à qua & Aegis dicta. Plura Hyginus. alij Helicem & Cynoſuram dixêre. Hyginus in ſecundo, alij.

Aegle etiam nymphę nomen: Maro in Bucol. Aegle Naiadum pulcherrima, &c. Solis & Neæræ filia. αἴγλη Latinè ſplendor dicitur. eſt & lunæ nomen: item ludi genus, & placentæ, vt apud Græcos obſeruamus. Aegles præterea viri proprium, qui mutus cùm eſſet, repentè vocalis factus eſt: vt Val. Maximus & Gellius ſcribunt.

Acamarchis nymphæ nomen, filiæ Oceani, apud Diodorum.

Amphithoë quoque nymphæ nomen, à circumcurrēdo appellata, & velocitate: quemadmodum à circumfluendo Amphirrhoë, & Amphinome à circumpaſcendo. plura interpretes Heſiodi.

Eunica, Malis, & Nychia, nympharum nomina in 13. edyll. Theocriti, quæ Hylam Herculis puerum rapuerunt.

Callotis nomen nymphæ, quæ nomen dedit fonti qui apud Delphos erat, de quo Pauſ. in Phocaicis, his verbis: Vbi lapidem ſpectaueris, ſi pedem retuleris quaſi ad fanum rediturus, fontem videas cui nomē Callotis. murus ei obiectus eſt. per murū ad fontem aſcenditur. aquā credūt eius fontis ſub terrā mergi. in templi penetrali fatidicas fœminas verſibus aiunt reſponſa dare, quę fonti nomen dederūt, fuiſſe de nymphis vnā Parnaſſi accolis.

Thetis nympha ex Nereidum numero, mater Achillis: de qua cùm cæteri poëtæ adeò fabulati ſunt, tum maximè Homerus, qui in primo Iliados eam ait Iouem defendiſſe, cùm dei cæteri contra illum conſpiraſſent:

Illum cum vellent alij conſtringere vinclis
Diui, Iuno, Neptunúſque, & Pallas Athena.

quam fabulam interpretatur Phurnutus, quo loco agit de Briareo, qui & Aegæon dictus eſt. hanc præterea nympham Iouem optaſſe, & poëtæ narrant: ſed oraculo deterritum abſtinuiſſe. Ouidius, alij: inter quos Hyginus in Fab. cap. LIIII.

Calliſthò nymphæ nomen, Lycaonis filiæ, quæ cùm Dianæ comes eſſet, ab Ioue compreſſa filium Arcada genuit: ambóque, hoc eſt mater & filius, in cœlum relati: ipſa Arctos, id eſt, vrſa: Arcas verò, Arctophylax, dicti ſunt. lege Ouidium, & quæ multa in ſecundo libro Aſtronomici poëtici ab Hygino ſcripta ſunt, & quæ ab Arato, & quæ in Aratum, tam Græcè quàm Latinè ſcripta ſunt commentaria.

Argyra nomen nymphæ fuit cuius amore cùm Selemnus adoleſcẽs torqueretur, obiit eius nimio deſiderio. qui à Venere in cognominẽ fluuium mutatus fuit: cuius aquã amantibus prodeſſe ad amoris remedia, fuit opinio. in ipſo enim amantes flumine abluti, deſiderij obliuionem concipere putabantur. At verò Argyram ipſam & fonti & vrbi Argyræ nomen dediſſe, Pauſanias tradit.

Daulis nymphæ nomen, Cephiſi filiæ, quę vrbi nomen dedit: quæ vel Terei & Philomelæ ac Prognes fabula notiſſima eſt. vide Pauſ. in Phocaicis.

Crenis, Crenidis nymphæ nomen, teſte Priſciano grammatico in ſeptimo, & Ouidius in Metamorphoſ.

Echidnam etiam nympham Heſiodus facit in Theog. dimidia ſui parte puellam ſpecioſam, quæ in quaſcunque partes oculos flecteret: dimidia verò altera parte, qua ſerpens immanis erat, in cauerna diuerſans, & cruda mandens. hæc cum Typhone mixta, peperit Orthum canem, Cerberum, & Hydram. cætera notiora ſunt, & ex noſtris lege. Echenais quoque nympha, vel Daphnidis amore cognita: de qua, fabula legitur apud Parthenium.

Salmacis nympha, Cœli & Terræ filia molliſſima, fertur fuiſſe cauſa fontis Alicarnaſſi aquæ appellandæ Salmacidis: quam qui bibiſſet, vitio impudicitiæ molleſceret. ob eam rem, quòd eius aditus anguſtatus parietibus, occaſionem largiebatur iuuenibus petulantibus puerorum puellarúmque violandarum, quia non patebat effugium. inde Ennius: Salmacidas ſpolia ſanguine & ſudore. Hæc Feſtus. meminit M. Cicero. vide Victruuium libro 2. cap. 8. Ouidius quarto Metamorph.

Vnde ſit infamis, quare male fortibus vndis,
Salmacis eneruet, tactóſque remolliat artus,
Diſcite: cauſa latet, vis eſt notiſſima fontis.

Idem libro decimoquinto:

Cui non audita eſt obſcœnæ Salmacis vnda?

Thiſoa, ſeu Theſoa, Neda, & Agno, nympharum nomina apud Arcades, quæ & ipſæ Iouem aluiſſe dicuntur, vt Pauſ. in Arcad. Theſoa quidem vrbi nomen dedit apud Parrhaſios, Neda fluuio, Agno fonti in monte Lycæo. meminit harum & Marullus in hymnis, & Nedæ Callimachus in Iouis hymno. Nedæ & Ithomes in Ioue Ithomate mentionem fecimus. Porrò Pauſ. in eodem libro paulò pòſt, vbi de Creſio monte agit, inquit: Aram Mineruæ tradunt erectam à Melampode Amythaonis filio. aræ inſiſtunt Rhea & Oenoë nympha, paruulum Iouem complexæ, vtrinque quaternis aſſiſtentibus nymphis: ab vna parte, Glauce, Neda, Thiſoa & Anthracia: ab altera, Ida, Agno, Alcinoë, & Phrixa.

Aſia nympha, quam inter Oceanitides commemoraui, de ea etiam Varro de Lingua Lat. Aſia, inquit, dicta à nympha, à qua & Iapeto trahitur Prometheus. Legimus & ab hac tertiam orbis partem appellatam, vt ab Europa Agenoris alteram, tertiam à Libya: de quibus plura in Annotationibus.

Acacalis nymphæ nomen, quæ ab Apolline compreſſa in Creta, filios edidit Phylaciden & Philandrum. Pauſ. meminit, & Apollonius in Argon.

Lotus nympha, quæ in plantam ſui nominis cõuerſa dicitur, cùm eam fugientem Priapus comprimere vellet: Ouidius,

Orphne nympha Auernalis, de quo Ouid. quinto Metamorph.

Solúſ

—Solúſque ex omnibus illud
Aſcalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
Inter Auernales haud ignotiſſima nymphas,
Ex Acheronte ſuo furuis peperiſſe ſub antris.

Mintham nympham, in mentham herbam mutatam à Proſerpina, pluribus oſtendi in Iunonis Syntagmate, quare illinc repete.

Cyane nymphæ nomen, quæ Proſerpinæ comes fuit, quam, ea rapta, nimio eius deſiderio in fontē delituiſſe, teſtis eſt Ouid. in Metamorph. meminit eius & Claudianus. Lactantius grammaticus in 5. Theb. commēt. hāc ab Anapo amatam tradit, & aliā recitat fabulā.

Melinoë ab Orpheo nympha Chthonia, id eſt, terreſtris dicta eſt, ita enim ad hāc hymnum cum thymiamate aromatum exorditur:

Μηλινόην καλέω νύμφην χθονίαν, κροκόπεπλον. hoc eſt,
Melinoëm vocito crocea quæ veſte niteſcit,
Nympha inter Chthonias.

Sagaritis nomen nymphæ, à Phrygiæ fluuio denominatæ. Ouid. in 4. Faſt.

Fallit, & in nympha Sagaritide deſinit eſſe,
Quod fuit: hinc pœnas exigit ira deæ.

Sanè fluuius σαγγάριος in Græcis ſæpe legitur, vt in eo Heſiodi in Theogon. Σαγγάριόν τε μέγαν: & Apollonium in ſecundo. Sangarius verò fluuius (vt dixi) Phrygiæ eſt, quem Marlianus Sangarum vocat. Hermogenes verò in eo quem de Phrygia ſcripſit, Sangam quendam fuiſſe ait, impium erga Rheam, quem illa in hanc aquam immutarit: vnde eſt hic fluuius Sangarius, prope quem Oreæ Cereris templum fuit, vt in Cerere etiam repetam.

Bolina nomen nymphæ virginis, quam Apollo amauit: illa autem amātem deum auerſata, ſe in mare proieciſſe fertur: verùm Apollinis beneficio immortalis eſt reddita. ab hac ergo & vrbs, & fluuius, nomina ſortiti ſunt in Achaia. hæc ex Pauſ. & Stephano, ac Rhiano deſumpta.

Iuturna nympha, vt Varro ſcribit in libro de Lingua latina, quæ iuuaret: itaque multi ægroti propter id nomen, hanc aquam petere à fontibus ſoliti. Iuno verò apud Vergilium in duodecimo ait, Nympha decus fluuiorum. & paulò ſuprà:

Extemplò Turni ſic eſt affata ſororem
Diua deam, ſtagnis quæ fluminibúſque ſonoris
Præſidet: hunc illi rex ætheris altus honorem

Iupiter, erepta pro virginitate ſacrauit. Quo loco inter cætera Seruius: Iuturna, inquit, fons eſt in Italia ſaluberrimus, iuxta Numicum fluuium, cui nomen à iuuando inditum eſt de hoc autem fonte Romam ad omnia ſacrificia aqua afferri conſueuerat. hæc quidem adhuc Seruius. Porrò tradunt alij, Iuturnam in lacu fuiſſe ſummerſam, cui ipſa nomen indiderit. Colebatur quidem à Romanis. Ouid. in Faſt.

Te quoque lux eadem Turni ſoror æde recepit,
Hic vbi virginea campus obitur aqua.

Quæ ędes erat ad aquam virgineam, vt ait P. Victor, in regione circi Flaminij. Quibus poëtæ verbis oſtenditur, Iuturnam in campo Martio prope Virgineam aquam cultam fuiſſe. Variè tamen ab antiquariis hoc tempore de Iuturnæ aqua traditur. quidam enim eam ſtatuunt in eo loco, qui nunc vulgò Treglio appellatur, qui non infirmis rationibus aguntur: alij alio loco, prope forum ſcilicet, non procul à Circo, quo loco memini me ſæpe cùm Sanga & Iul. Sadol. & aliis deſcendiſſe, vt fontem conſpicaremur.

Aegeriam etiam nympham Numæ Pompilij regis, vt aiunt, vxorem Romani coluēre, eique ædem conſtruxēre. cum hac congreſſus Numam habere ſolitum Græci ac Latini hiſtorici prodiderunt. quin & Aegeriæ lucus illi dicatus fuit, quem (vt ait Liuius) medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua: quem lucum Camœnis ſacrum, in noſtris Muſis retulimus. Dionyſius Alicarn. libro ſecundo Hiſt. nympham ſcribit Aegeriam Numam Pompil. adiiſſe aſſiduè, docentem regiam ſapientiam. alij non nympham ipſam, ſed Muſarum vnam: atque hoc dicunt omnibus manifeſtum fuiſſe, & cætera quæ ſubdit: quibus in vtranque partem diſputat, deáne an non fuerit. Plutarchus quoque in Numa, multa de Aegeria ſcribit, quæ & ab aliis traduntur. Sed illud præterea addit, quomodo huiuſmodi dearum congreſſus fieri cum hominibus exiſtimarentur à gentibus. Feſtus verò, Aegeriæ

lucum iuxta portam Capenam conſtituit. Ouid. in tertio Faſtorum:

Aegeria eſt quæ præbet aquas, dea grata Camœnis,
Illa Numæ coniunx, conſiliúmque fuit.

Idem poëta lib. quintodecimo Metamorphoſeos, eã mutari inducit in fontẽ à Diana:

——Donec, inquit, pietate dolentis
Mota ſoror Phœbi, gelidum de corpore fontem
Fecit, & æternas artus tenuauit in vndas.

Fuerit porrò ne hæc, an altera, Egeria non ſatis liquet, quæ à mulieribus coleretur, quòd eam opitulari credebant partu egrediẽdo: vnde & illi nomen, de qua & in primo Syntagmate meminimus. Huic etenim prægnantes ſacrificabant, quòd eam putarent facilem conceptum egerere.

Egnatia nympha in Apulia celebrabatur, à qua & loci nomen, vbi deam cultam fuiſſe proditum eſt: in cuius ara lignis ſuperpoſitis extructíſque, ignis ſua ſponte excitari accendique ab antiquis exiſtimabatur. Plin. lib. 2. miraculi meminit, non autem nymphæ.

Philyra, quæ in tiliam arborem conuerſa eſt, nympha fuit Oceanine, de qua poſt alios ita ſcribit Hyginus in lib. Fab. cap. CXXXVIII. Saturnus, inquit, Iouem cum quæreret per terras in Thracia, cum Philyra Oceani filia, in equum conuerſus concubuit: quæ ex eo peperit Chironem cẽtaurum, qui artem medicam primus inueniſſe dicitur. Philyra poſtquam inuſitatam ſpeciem ſe peperiſſe vidit, petit ab Ioue, vt ſe in aliquã ſpeciem commutaret. quę in arborem philyram, hoc eſt tiliam commutata eſt. Porrò & Chiron ipſe à Vergilio cæteríſque poëtis Phillyrides vocatus eſt. Tithorea nympha, vna ex his quæ cum aliis arboribus, tũ maximè quercubus, à Poëtis genitæ fingũtur, quę & Dryades & Hamadryades dicũtur. ab hac verò Tithorea & ciuitas & iugũ Parnaſſi nũcupatũ, ait Pauſ. in vltimo.

Legimus & alia propè innumerabilia nympharum nomina apud vtriuſque linguæ auctores, quæ infiniti ſit laboris omnia collegiſſe: vt non modò verum ſit quod Seruius ſcribit, CC fuiſſe nymphas: ſed quod etiam ſcripſit Heſiodus in Theogonia,

Τρεῖς γὰρ χίλιαι εἰσὶ τανίσφυροι ὠκεανῖναι. hoc eſt,
Nam nymphæ tribus extant millibus Oceaninæ.

Quare ideo ad alia me conuertam.

CASTORES, VEL DIOSCVRI.

Caſtor & Pollux, Caſtores dicti, & Græcè Dioſcuri, Iouis filij, de quibus ita M. Cicero de Natura deorum: Dioſcuri, inquit, apud Graios multis modis nominantur. Primi tres qui appellantur ἄνακτες, Athenis ex rege Ioue antiquiſſimo & Proſerpina nati, Tritopatres, Eubuleus, Dionyſius. Secundi, Ioue tertio nati ex Leda, Caſtor & Pollux. Tertij dicuntur à nõnullis, Aleo, Melampus, & Eumelus, Atrei filij, qui Pelope natus fuit. Hæc quidem M. Cicero. Quos ita natos ſcribit Hyginus in Fabulis: Iupiter Ledam Theſtij filiam in cygnum conuerſus, ad flumen Eurotam compreſſit, & ex eo peperit Pollucem & Helenam: ex Tyndareo autem, Caſtorem & Clytemneſtram. Sed communis opinio Dioſcuros Caſtorem & Pollucem, vt diximus, vocauit; qui & Caſtores & Tyndaridæ dicuntur. Caſtoris, inquit Varro græcũ, & Pollucis à Græcis in Latinis literis veteribus nomen quod eſt inſcribitur, vt Πολυδεύκης, Polluces: non vt nunc, Pollux. Sanè Caſtor & Pollux, vt idem teſtatur Varro, ab aliquibus Samothraces dei exiſtimati. Caſtorũ igitur alter pugil, alter equûm domitor, vt eſt apud Homerum. Certè & Theocritus eos ἀθλητῆρας nuncupauit, in eidyllio peculiari. Item Pollucem ἀθλοφόρον, & Caſtora ἱππόδαμον, cognominatos inuenimus. Iſidorus lib. x. agens de ludis Circenſibus: Itaque, inquit, Caſtori & Polluci deputantur hę ludorum ſpecies, quibus à Mercurio equos diſtributos hiſtoriæ docent. Et Pollux quidem pugil fuit. nam & eum legimus, cum in Caſtorem fratrem quendam obloquẽtem audiuiſſet, eum pugnis interemiſſe, vt tradit Iſidorus. Hyginus, qui Auguſti libertus fuit, multos reliquit libros à ſe ſcriptos, quorum plerique deſiderantur. inter eos, qui habentur, eſt Fabularum liber, in quo de Polluce ita legimus: Amycus Neptuni & Melies filius, Bebriciæ rex. in huius regna qui venerat, cæſtis cogebat ſecum contendere, & deuictos perdebat. Hic cùm Argonautas prouocaſſet ad cæſtus, Pollux cum eo contendit, & eum interfecit. Sed fabulam hanc poëtę, qui Argonautica ſcripſere, & eorum interpretes, pluribus prodidere. Sanè idem Hyginus hanc Pollucis & Caſtoris fabulam commemorat: Idas, inquit, & Lynceus, Apharei filij, ex Meſſenis habuerunt ſponſas, Phœben & Ilairam Leucippi filias.

filias. Hæ autem formoſiſſimæ virgines cùm eſſent, & eſſet Phœbe ſacerdos Mineruæ, Ilaira Dianæ, Caſtor & Pollux amore incenſi, eas rapuerunt. Illi amiſſis ſponſis, arma tulerunt, ſi poſſent eas recuperare. Caſtor Lynceum in prælio interfecit: Idas amiſſo fratre, omiſit bellum & ſponſam, cœpitque fratrem ſepelire. Cum oſſa eius collocaret in pila, interuenit Caſtor, & prohibere cœpit monumentum fieri: quòd diceret, ſe eum quaſi fœminam ſuperaſſe. Idas indignans, gladio quo cinctus erat Caſtori inguina traiecit. Alij dicunt, quemadmodum ædificabat pilam, ſuper Caſtorem impuliſſe: & ſic interfectũ. Quod cum annunciaſſet Polluci, accurrit, & idem vno prçlio ſuperauit, corpuſque recuperatum ſepulturæ dedit. Cum autem ipſe ſtellam ab Ioue accepiſſet, & fratri non eſſet data, ideo quòd diceret Iouis, Caſtorem ſemine Tyndarei & Clytemneſtram natos, ipſum autem & Helenam Iouis eſſe filios: tunc deprecatus eſt Pollux, vt liceret ei munus ſuum cum fratre communicare. cui permiſit: ideoque dicitur alterna morte redemptus. vnde etiam Romani ſeruant inſtitutum, cum deſultorem mittunt, vnus duos equos habet, pileúmque in capite, & equo in equum tranſilit, quod ille ſua & fratris vice fungatur. atque hæc quidem Hyginus. Ex quibus, & Vergilij & Propertij, aliorúmque poetarum loca multa interpretari poſſumus. Sed enim amicus meus Thyleſius gloriari ſolebat, ſe primum compeiſſe & prodidiſſe, ideo amphitheatra ouali forma conſtructa, quòd Polluci deo pugili ea dicata eſſent, qui deus ex ouo editus fuiſſet. etenim in amphitheatris ludi gladiatorij, &c. athletarum certamina fieri ſolebant. Specioſa interpretatio Thyleſij. Alij tamen, quòd facilius ea forma multitudo ſpectantium contineretur, & quòd ex duplici theatro conſtare videantur. circum tamen ſoli, alij Neptuno, alij alij dicatum prodiderunt. Caſtores igitur ſub forma duorum fratrum effingebantur, robuſti, formoſi, in capite pilea habẽtes: vnde & pileati fratres vocati, vt infrà dicam: auctores, Catullus & Feſtus. Supra caput flammam igneam etiam habere videntur, qualem eis apparuiſſe canit Orpheus. Apuleius in X, caſſides in capite geſtare ſcribit, ſtellarum apicibus inſignes: quales & ſuperiores, & hos etiam poſteriores in veterib. numiſmatib. aliquando conſpexi. Suidas tamen, auctore Aeliano, horum effigies ita fermè deſcribit. Duo enim ſimulacra eorum fuiſſe ait, pari iuuentute, quæ genas haberent imberbes, forma ſimilia, & in humeros chlamydem habentia, & enſes ſub chlamyde, & haſtas erectas, quæ per dextram & ſiniſtram extollebantur. Scribit Plut. in eo qui περὶ φιλαδελφίας, id eſt, de amore fraterno inſcribitur: quòd Spartiatæ antiqua Dioſcurorum ἀφιδρύματα, hoc eſt, ſimulacra dedicata, δόκανα vocabant. Erant verò duo ligna parallela, duobus obliquis coniugata: id quod putabant fraterno Deorum amori oblationis proprium eſſe, id eſt,

ἀναδίαιρετον commune & indiuiſibile, ſic. Fuerunt Caſtores etiam interdum equis albis ſedentes efficti, quales apud Sagram Locrenſium in notiſſimo prouerbio celebrati: & quales P. Vatieno, cùm è prætura Reatina Romam veniret, noctu apparuerunt, dicentes, Perſen regem illo die captum, quod ille Senatui nunciauit: qua de re Cic. in tertio de Nat. deorum plura. Scribit enim, apud Regillum in ſilice apparere tanquam veſtigium vngulæ Caſtoris equi: & in foro ab A. Poſthumio ædem Caſtori & Polluci dedicatam. Hiſtoria à pluribus eſt recitata. Quæritur hoc tempore à pleriſq;, qua fori parte eſſet hæc Caſtorum ædes. Quidam D. P. Coſmi & Damiani templum Caſtorum exiſtimarunt: alij, iuxta Iuturnę fontem. quod innuere videtur Ouidius in Faſtis, ita canens:

Fratribus illa dies, fratres de gente deorum,
Iuxta Iuturnæ compoſuêre lacus.

Qui de vrbis Romæ antiquitatibus & regionibus ſcripſere, & ipſi inter ſe diſſentiunt, cùm tamen frequens ſit eius templi mentio Ciceroni, Liuio, Plut. Horatio, Catullo, Varroni, Dionyſio, Plinio, aliis: ita tamen, vt mihi non vnum, ſed plura fuiſſe videantur. Feruntur & aliquando apparuiſſe peregrino habitu, vt Simonidem ex conuiuio cùm vocarunt. Hiſtoria eſt notiſſima Ciceroni, Valerio Maximo, F. Quintiliano. Sed & Phormioni Lacedamonio eorum ædes poſſidenti, à quo cùm patrem ædium non accepiſſent, in qua eius filia virgo cuſtodiebatur, abiiſſe ferunt, ac poſtridie nec puellam inuentam, nec comites. Sed iam nomina interpretemur.

Caſtores igitur interdum dicti, vt ex iam ſcriptis oſtenſum eſt, & interdum etiam Polydeuces. Quin etiam Decaſtores vocati ſunt, ni Arnobij impreſſus codex mentitur. Hæç eius ſunt verba ex primo aduerſus gentes: Tunc clari Decaſtores, equos vnus domitare

conſuetus, alter pugillator bonus, & crudo inexpugnabilis cœſtu. Alij tamen codices legunt, Tyndaridæ Caſtores.

Dioſcuri quidem Græcis, Iouis pueri, vel filij, à noſtris dici poſſunt. Sed præterea quæ ex Cicerone citaui, Theocritus poëta edyllium reliquit, Dioſcurorum titulo inſcriptum, cuius hoc eſt initium,

ὑμνέομεν λήδας τε καὶ αἰγιόχω διὸς υἱὼ,
Κάστορα, καὶ φοβερὸν πολυδεύκεα, &c. hoc eſt,
Cantamus Ledæ natos, Iouis Aegiochíque,
Caſtora, Pollucémque trucem.

Sed tamen Philo & Euſebius ex Phœnicum theologia ita ſcribũt: E Saturno & Selech natos Dioſcuros, & deinde Dioſcurorum poſteros nauigia fabricantes nauigaſſe aiunt. At nos hæc exotica, & à noſtris & Græcis aliena, mittamus. Pauſanias in Attica, Nemeſin Helenes matrem Græcos tradere ait, Ledam verò nutricē, patrem Ioue, non Tyndarum. Iſacius quoque ita ferè: Iupiter in cygnũ conuerſus, cùm Nemeſi Oceani filia in anſerem mutata concubuit: quæ cùm ouũ peperiſſet, id in palude reliquit. quod cùm paſtor neſcio quis inueniſſet, Ledæ attulit: ea verò in arca ſeruauit, quouſque ex eo nata eſt Helena, quã vt propriã educauit. Hyginus autē in Aſtron. poëtico, hãc aliter recitat, in Olore. ait enim, Iouem, cùm Nemeſim, vt ſecum cubaret, flectere nõ poſſet, iuſſiſſe Venerem, aquilã ſimularet ſe in olorem verſum inſequi: quo facto, ipſe fugiens aquilam Venerem, in Nemeſeos gremium confugit: quem non auerſata, & conſopita, ab Ioue compreſſa eſt: ſtatutóq; tempore ouum peperit, quod Mercurius in gremium Ledę proiecit, ex quo nata Helena. Sunt etiam qui tradant, Iouem in formam ſtellæ mutatum, Ledam vitiaſſe, & Caſtorem atque Pollucem genuiſſe: deinde Helenam, vt ſuprà dictum eſt. Tradunt alij, Iouem in cygnum conuerſum, Ledæ congreſſum & nocte eadē Tyndarũ: ex Ioue Pollucē & Helenã natos, ex Tyndaro Caſtorem: mortalem hunc, illos autem immortales. Sed mēdoſe, vt puto, Heſychius: Dioſcuros ait Helenæ fratres: Zethũ & Amphiona, λευκοπώλους nũcupatos, & ſtellas quæ nauigantibus apparerent, & ſignũ ἀθανασίας. Porrò & Dioſcuria feſtum fuit Caſtorum.

Tyndaridæ etiam frequenti cognomine vocati ſunt Caſtor & Pollux, quo modo Amphitryoniades Hercules: hoc eſt à marito matris, non à parente Tyndaro. Ouidius:

Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres,
Mite precor duplici numen adeſte rati.

Illud hoc loco tantùm, quod de ouo fabulantur, cæteris miſſis, afferam. Quidam enim vnum id tantùm tradunt, alij duo. quidam & triplex, vt Auſon.

Triplex Helenæ cum fratribus ouum. Idem:
Iſtos tergemino quos naſci cernis ab ouo.

Sanè quidam exponunt, quòd ὠὸν non modò ouum aliquando, ſed ſuperiorē etiam domus partem, id eſt ὑπερῷον, hoc eſt cubiculum & thalamum, vt Homerus primo Odyſſ. ait, Penelopes ὑπερῷον. hinc facta fabula, cuius rei & Athenæus meminit.

Therapnæi fratres dicti Caſtor & Pollux, à Therapne vico Laconiæ, vt Pindari interpretes in Pyth. tradũt, itē Iſocrates in Helena. Stephanus tamē Theramnen, aliiq; nõnulli libētius legũt. Theramnæi etiam fratres vocati ſunt. Iſocrates, & Statius noſter in Theb.

——Cùm iam damnata ſororis
Igne Therapnæi fugerunt carbaſa fratres.

Oebalij fratres interdum etiam dicti ſunt eadem ratione, qua Therapnæi & Amyclæi: hoc eſt, ab Oebali parte Laconiæ. Statius idem:

——Proferte benigna
Sidera, & antennæ gemino conſidite cornu,
Oebalij fratres, longè nymboſa ſororis
Aſtra fugate precor, totóque excludite cœlo.

Hoc eſt, Helenam fugate. nam, vt Soſibius monumentis prodidit, Helenam mali, Caſtorem verò & Pollucem boni cauſa apparere exiſtimarunt antiqui. qua de re pluribus capite nono in Re nautica egi.

Anachæ, qui & Anaces, Caſtores appellati ſunt, quòd tempeſtates depellant. idem & ἄνακες dicti ſunt, παρὰ τὸ ἀνέκας ἀνακῶς, vt φυλάκτω φυλακὸς, μαλάκτω μάλακος. vel dicti quaſi ἀνακτες, quòd benignè & humanitus Athenienſibus affuerunt: vel quòd nauigantes ſeruare crederentur

ſtellæ

ſtellæ ipſæ apparentes ſuprà & longè, hoc eſt, ἄνω χὠ ἑκάς. vnde Attici componentes, ἄνακας dixerunt. Euſtathius ἀπὸ τοῦ ἀνακῶς ἔχειν dictos exiſtimat. Fuit & celebritas apud Græcos, quæ τὰ ἀνάκεια dicebatur, quaſi depulſoria dicas. Sed de hiſce plura in eodem capite nono diſſerui amplius, & Theocritus in edyllio Dioſcuris inſcripto, & Horatius libro primo Carminum:

Dicam & Alciden, puerósque Ledæ,
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem: quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit.
Defluit ſaxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiúntque nubes,
Et minax (quod ſic voluere) ponto
Vnda recumbit.

Idem alibi Horatius:

——Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates.

Hinc & Seruatores, hoc eſt σωτῆρες nuncupati ſunt: teſte Artemidoro lib. ſecundo Onirocriticôn: & Orpheo ad Muſæum, cùm ait,

Καὶ μεγάλους σωτῆρας Διὸς ἄφθιτα τέκνα. hoc eſt,

Et magni Seruatores Iouis optima proles. Et Theocritus in ſuprà citato poëmate eos Soteres, Equites, Cithariſtas, ac Athletas nuncupat. Σωτῆρας nonnulli ſeruatores, alij ſalutares interpretati ſunt. Scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cùm tempeſtate vnà cum cæteris Argonautis agitaretur, deis Samothracibus vota feciſſe pro ſalute ac incolumitate: & extemplò ſedatam tempeſtatem, cùm duo aſtra ſupra Pollucis & Caſtoris capitibus cecidiſſent, deorúmque ſe prouidentia ſeruatos credidère. Vnde, inquit, factum eſt, vt qui tempeſtate deprehenſi forent, Samothracibus deis vota facerent, aſtráque apparẽtia Caſtori & Polluci attribuerentur. Hæc fermè Diodorus. Sed enim Aelianus ſcribit in quarto de Varia hiſtoria, quòd Mneſtheus Potei filius gratus fuit erga Tyndaridas. ij enim eiectis Theſei filiis, & Aethra Theſei matre captiua facta, regnum Mneſtheo tradidere. atq; ideo Mneſtheus primus ipſos ἄνακας, id eſt, reges, vt quidam interpretantur, & ſeruatores, id eſt, σωτῆρας appellauit. Scribit Orpheus ipſe in Argon. quòd cum eſſent Argonautæ tempeſtate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpiſſe: quo cantu mare pacatum, igneúmque ſplendorem ſupra Caſtoris & Pollucis capita affulſiſſe: quod & Val. Flaccus repetit. Iouem enim ita in primo inducit:

Dixit, & ingenti flammantem nubila ſulco
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum diſceſſit iter fratréſque petiuit
Tyndareos, placida & mediis in frontibus hæſit
Protinus amborum, luménque innoxia fudit
Purpureum, miſeris olim implorabile nautis.

ἑτερημέρους Caſtorem & Pollucem Homerus vocauit, hoc eſt, qui alternis diebus fata ſubirent: & vt canit Vergilius in ſexto,

Si fratrem Pollux alterna mórte redemit,
Itque redítque viam toties.

quo loco Seruius: Helena & Pollux de Ioue nati, immortales fuerũt. nam Caſtor Tyndari filius fuit, cuius mortem ſuo interitu fraterna pietas redemit. quod ideo fingitur, quia horum ſtellæ ita ſe habent, vt occidente vna, oriatur altera. hæc Seruius. Alij Geminorum ſignum adeò amplum eſſe dixerunt, vt altero oriente, alter latère videatur. Sed quos Homerus Heteremeros vocauit, hos Pindarus τὸ δ' ἆμαρ, hoc eſt per diem, vel interdiu prope Therapnes domos, nunc in Iouis aula viuere in Pyth. dixit. Porphyrius tamen in Homerum, ſi modò Porphyrius ea ſcripſit, in 3. Iliad. Idam & Lynceum ſcribit Apharei filios, Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas aduocaſſe Caſtorẽ & Pollucem, qui ſponſas Phœbẽ & Ilairã rapere conati ſunt. hinc orto certamine, Ida Caſtorẽ occidit: ſed hac re iratus Iupiter, Idã fulminauit: Pollucíq; optionẽ dedit, vtrũ immortalitate ſolus vti vellet, an cũ fratre vitã cõmunicare. ille cũ fratre maluit alternis viuere. Proinde apud ſuperos nũc Caſtor, nũc Pollux, & cõtrà apparere vidẽ-

tur. hinc Homer. ἑτερήμεροι ait eos viuere,&mori. Pauſanias tamen in Lacon. eos ſcribit, 40 anno poſtquàm pugnaſſent aduerſus Idam & Lynceum in deorum numerum fuiſſe relatos. Illud quoque annotatione dignum eſt, quod in Quæſtionibus ſcribit Plut. Mixarchageuam Caſtorem vocatum ab Argiuis, quem apud ſe humatũ affirmabant. iidem Pollucem vt cœleſtem colebant.

Gemini quoque Latinè dicti ſunt, & Græcè δίδυμοι, vt notiſſimum eſt ex iam recitatis vel fabulis, vel hiſtoriis: imò etiam gemelli nuncupati. Catullus: Séque dedicat tibi gemelle Caſtor, & gemelle Caſtoris.

Ambulij etiam cognominati à Laconicis, vt Pauſanias prodit, quorum etiã ara fuit eo in loco, vbi & Iupiter & Pallas eodem cognomine colebantur, vt in Ioue ſcripſimus.

Laperſæ Caſtores cognominati, à λᾶ ciuitate Laconica, cuius Stephanus & Lycophron meminêre, & copioſius Pauſ. Heſychius dictos ait à Laperſe vrbe, quam Homerus Laan dixit: οἵ τε Λᾶαν ἔχον: id eſt, Quíque Laan habitant. Sic verò appellata, quòd in petra excelſa ſita eſſet. Lan Strabo ſcribit à Caſtore & Polluce per obſidionem expugnatam: monumentis relatum eſſe, inde illos Laperſas appellatos. Sophocles,

> Νὴ τὼ Λαπέρσα, νὴ τὸν Εὐρώταν τρίτον,
> Νὴ τοὺς ἐν Ἄργει, καὶ κατὰ Σπάρτην θεούς.

Senarij ſunt, quos ego ita pro tempore,

> Per & Laperſas, & per Eurotam, per &
> Iam tertium Argis & prope Spartam deos.

Apheterij Caſtores etiam appellati ſunt, vt Pauſanias ait in Lacon. Aduerſus, inquit, principium ſunt Dioſcuri ἀφετηρίων, quaſi quòd in carceribus templum haberent.

Amyclæi præterea fratres nuncupati ſunt ab Amyclis notiſſimo Laconiæ oppido, vbi nutriti dicuntur. hinc poëta in tertio Georg.

> Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis Cyllarus.

Atqui, inquit Seruius, Caſtor domitor equorum fuit: ſed fratrẽ pro fratre poſuit, poëtica licẽtia. vt, Quas illi Philomela dapes: pro Progne. item, Reuocato à ſanguine Teucri: pro Dardani. aut certè ideo Pollucẽ pro Caſtore poſuit, quia ambo licenter & Caſtores & Polluces vocantur, nam & ludi & templum & ſtellæ Caſtorum vocantur. Amyclæ verò dicuntur, vt Pauſan. & Stephanus tradunt, ab Amycla Lacedæmonis filio.

Pileati poſtremò fratres dici videntur à Catullo in hoc ſcazonte:

A Pileatis nona fratribus pila. nam pilea Caſtori & Polluci antiqui dedêre. Quin Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos fuit, vt Feſtus ſcribit. Sunt qui pileum ſcribant vinctum fuiſſe foliis arundineis, atque hactenus de Dioſcuris.

AEOLVS, VENTI.

AEolus deus ventorum, Iouis filius, ex Aceſta filia Hippotæ Troiani, à quo, vt ab auo, Hippotades eſt appellatus: non quod Hippotæ filius fuerit, vt pleriſque placuit, inter quos Ioan. Zezes grammaticus in Heſiodum. nam & ipſum mathematicum fuiſſe ſcribit: Homerus in Odyſſ.

> Αἴολος Ἱπποτάδης φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσι. id eſt,
> Aeolus Hippotades dis cœli carus amicus.

Ouidius vndecimo Metamorphoſ.

> Aeolon Hippotaden cohibentem carcere ventos.

Vt verò Seruius ſcribit, ex Varronis ſententia, Aeolus cùm apud inſulas Siciliæ & Italiæ propinquas temporibus Iliacis regnaret, ex conſurgentibus nebulis futuras tempeſtates prędicebat, ita vt à rudibus hominibus crederetur eas in ſua poteſtate tenere. quod & Strabo etiam notauit. Plinius hunc ait ventorum rationem inueniſſe. de hoc ita poëta in primo Aeneidos, de Iunone agens:

> Nimborum in patriam, loca fœta furentibus auſtris,
> Aeoliam venit. hic vaſto rex Aeolus antro
> Luctantes ventos, tempeſtatéſque ſonoras,
> Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
> Illi indignantes magno cum murmure montis,
> Circum clauſtra fremunt: celſa ſedet Aeolus arce,
> Sceptra tenens, mollítque animos, & temperat iras.

Ni faciat, maria ac terras, cœlúmque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrántque per auras. & reliqua.

Item paulò pòſt, ——Tener ille immania ſaxa,
Veſtras Eure domos: illa ſe iactet in aula
Aeolus, & clauſo ventorum carcere regnet.

Quæ tamen omnia ferè deſumpta ſunt ex 10. Odyſſ. lib. & vterque poëta phyſica ratione vſus. nam motus aëris, id eſt, Iunonis, ventos creat, quibus Aeolus præeſt. Diodorus Siculus ſcribit, Aeolum ſeneſcente Liparo, cum ſociis quibuſdam ad eum deueniſſe, eiúſque filiam vxorem duxiſſe, & poſt Liparum ſocerum Vulcaniis inſulis, quæ ab Aeoli nomine poſtea Aeoliæ nuncupatæ fuerunt, imperaſſe, piúmque fuiſſe ac iuſtum regem: quin & erga hoſpites perhumanum, & velis nautas vti docuiſſe: ex ignis etiam diligenti obſeruatione, qui venti futuri eſſent, prædicere ſolitum. vnde & illum fabulæ ventorum potentem ac regem finxêre, & ob eius pietatem & iuſtitiam deorum amicum exiſtimatum. Hæc quidem ex Diod. Hinc ab Homero in Odyſſ. & à Vergilio ventorum deus confictus eſt. Palæphatus in lib. Incredibilium, rem ita explicat: Aeolum ait aſtrologum fuiſſe, qui tempora noſſet, quibus venti flare deberent: atque ideo deum ventorum exiſtimatum. Ciuitatíſque ſuæ mœnia ex ære conſtruxiſſe dictus, quòd ſcilicet armatos haberet homines in eius præſidio. Homeri interpretes quidam Aeolum allegoricè annum interpretati ſunt: & eius duodecim filios, 12 menſes. Strabo verò ex Polybij ſententia: Aeolus, inquit, in ipſius freti locis, in quibus eſt maris reciprocatio, & nauigationis difficultas, per fluxus atque reflexus aggrediendi ſigna præmonſtrauit. itaque ventorum cuſtodem atque regem creditum fuiſſe tradit. Legimus verò in Græcis commentariis, Aeolum vxorem habuiſſe Teleporam Læſtrygionem, quam quidam Leopatram vocãt: ex qua liberos duodecim, ſex mares, & totidẽ fœminas ſuſtulit, mares ſunt hi, Iocaſtus, Phalacrus, Chryſippus, Pheremon, Androcles, & Xuthus. Diod. verò hos ita enumerat: Aſtyochus, Xuthus, Androcleus, Pheremon, Iocaſtes, Agathyrſus. & quibus in regionibus imperarunt, & nomina dederunt, exequitur. fœminæ autem hæ feruntur, Iphthe, Aeole, Peribœa, Dia, Hepheſtia, Aſtycrate. Sanè duos Aeoli nomine fuiſſe legimus, qui & interdum confunduntur. nam vt eſt apud Diodorum, & Direchiden, itémque Seruium, prior Aeolus Hellenis filius fuit, poſterior Hippotæ. Alij aliter, vt à principio dicebam. nam ex Ioue natum tradunt, & ex Aceſta, vel Segeſta, filia Hippotæ Troiani: vnde eſt Hippotades, vt dictum eſt, cognominatus. Plutarch. etiam in Parallelis, Aeolum Tyrrhenorũ regem facit, qui ex Amphithea filias ſex, & totidem mares ſuſceperit. eorum Macareus natu minimus, vnius amore, quã Canacem noſter vocauit Ouidius, incenſus, eam vitiauit: vnde ex nato infante res eſt cognita. pater iratus enſem filiæ miſit, quo ſe infelix puella occidit. id mox Macareus intelligens, ſibi quoque ipſi manus conſciuit, vt Soſtratus libro ſecundo rerum Tyrrhenicarum prodidit. In hoc loco illud tibi ſignificandum duco, Aeolum Tyrrhenorum regem appellatum à Plutarcho & Soſtrato: quia antiqui totum illud mare Tyrrhenum dixêre, quod Italiam & Siciliam alluit. Hinc qui Plutarchum eſt interpretatus, rectius feciſſet, ſi Tyrrhenorum, vt Græcè habet, non Thuſcorum vertiſſet, quod anſam præſtitit aliquibus, vt hallucinarentur. Audio & hac de re compoſitas Tragœdias. Sed nos de ventis ſequamur. Quidam & Ventos ipſos deos fecerunt, vt in primis oſtendit Orpheus, qui hymnos eis adolet cum libano, id eſt, thure, Boreæ ſcilicet & Zephyro ac Noto. ſed & Herodotus in Polymnia, ait inter cætera quæ ex oraculo Græci fecêre ad arcendam & expiandam deorum iram in Perſarum deſcenſu in Græciam, eos Ventis aram in Thyia ſtatuiſſe, eo loco vbi Thyiæ Cephiſi filiæ fanum fuit. Sed & ventos antiqui coluerunt. Vnde legimus, Phœnicem Vſonem ventis templa poſuiſſe, & illis ſacra feciſſe: id quod & Euſebius ex eorum theologia repetit in Præparatione Euangelica. Vergilius etiam Aeneam inducit, pecudem Zephyris felicibus albam immolaſſe. Legimus & Auguſtum vota Circio feciſſe vento, ne Galliam infeſtaret: & votum ſacrúmque exoluiſſe. cuius venti plerunque tanta vis erat, vt tecta auferret. Calabri quoque in Iapygia, & Apuli, Atabulo vento: Athenienſes Scironi, Pamphilij Gagnæo vota facere conſueuerunt, ne incolas tabe afficerent, néue arua depopularentur. Thurij quoque magno affecti beneficio, ſacra Boreæ fecerũt, quod Dionyſij claſſem, quam in eorum perniciem parauerat, funditus euertiſſet ac diiieciſſet. Hac eadem ventorum ratione & Anemotis Minerua cognominata fuit, à ventis,

vt in Minerua planius oſtendam. Scribit in Corinth. Pauſanias, in Titanes colle apud Sicyonios, ventorum aram poſitam fuiſſe, in qua quotannis ſacerdos nocte vna ventis ſacrificabat, & ad quatuor ſcrobes alia multa peragere ſolebat arcana myſteria, ad placandam & mulcendã ventorũ vim ac feritatẽ: Medeæ etiam ſimul carmina concinuiſſe. Alia pleraque h c ex Homero & Apollonio, & aliis Græcis Latiniſque poëtis afferre poſſem: ſed eorum quædam in ſacrificiorum Syntagmate comprehẽdam. Nunc ventos ipſos commemorabo. Venti igitur, Aſtræi filij dicti fuêre, qui vnus fuit de Titanibus, qui contra deos arma ſumpſerunt. Hic cum Aurora concubuiſſe dicitur, vnde nati ſunt venti, vt ſcribit Heſiodus: quem ſecutus eſt Seruius. Ex quo exit illud Vergilij,

Tantáne vos generis tenuit fiducia veſtri?

Sanè & hoc annotatione dignũ videtur, tres, non quatuor ventos feciſſe antiquiores, vt Orpheũ in hymnis, Boream, Zephirum & Notou: Acuſilaus quoque, vt eſt apud Ioan. Grãmaticum, tres tantùm ab Heſiodo poſitos ait, vt etiam ab Orpheo: nam Argeſten dicit epitheton eſſe Zephiri. Sed Homerus Argeſten Leuconoton vocauit, & Apelioten Eurum. Sed enim iam vẽtorum ipſorum nomina tibi breuiſsimè & regiones ſubſignabo. In primiſque quatuor primores ſtatuam, vt videmus ingenioſè in primo Metarmophoſeon Ouidium feciſſe: quos & alatos finxêre Gentes, nedum Hebræi, quorum rex & poëta in Lyricis carminibus cecinit,

ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Idem & alibi,

περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. hoc eſt, volauit ſuper alas, vel vt alij reponunt, ſuper pennas ventorum. Nec alatos modo finxêre ſed & tumentibus buccis, inflatis ac ſpirantibus. Certè Notus ſic graphicè deſcribitur ab eodem Ouidio,

——Madidis, inquit, Notus euolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba grauis nymbis, canis fluit vnda capillis.
Fronte ſedent nebulæ, rorant pennæque, ſinúſque. & reliqua.

De Zephyri pictura à Philoſtrato prodita, in primo diximus, vbi de Como deo agebamus. Sunt autem hi: Ab oriẽte brumali, Eurus, Vulturnus, Syrochus, vulgò. Ab oriente æquinoctiali, Apeliotes, Subſolanus, vulgò Leuantes dictus. Ab oriente ſolſtitiali, vel æſtiuo, Cecias, Iapyx, vulgò Græcus appellatus. Contrà, ab occidente brumali, Libs, Africus, Garbinus nautis vulgò vocitatus. Ab occidente ęquinoctiali, Zephyrus, Fauonius, Ponentes vulgari ſermone dictus. Ab occidente ſolſtitiali, vel æſtiuo, Argeſtes, Olympias, Chorus, Sciron, vulgò dictus Maeſtro. A ſeptentrione, Aparctias, Septentrio, à nautico vulgò Tramõtana nũcupatus. A dextro latere verſus occidentẽ, Thraſceas, Circius nunc populari ſermone Prouencialis appellatus. A ſiniſtro verſus orientem, Boreas Aquilo Meſes, A meridie, Notus, Auſter, vulgò dictus Oſtro. A latere dextro verſus occidentem, Libonotus. A latere ſiniſtro verſus orientem, Phœnicias, Euronotus, & Phœnix. Sũt inter eruditos, qui in viginti quatuor nomina, & regiones diſtinguunt. Sunt & qui in plura, ſed non aptis vocibus. Ad cognitionem igitur & ipſe 24 commemorabo, & quadripartito ſenario diuidam, exordiárque à Septentrione, vt à cœli vertice nobis ſublimi. Primus eſt Septentrio, qui & ἀπαρκτίας: ſecundus, Gallicus: tertius, Supernas: quartus, Boreas, vel Aquilo: quintus, καικίας. ſextus, χ ίφας. Secundus deinde ſenarius eſt ab ortu æquinoctiali, cuius primus eſt ἀπηλιώτης, Subſolanus: ſecundus, ἰσοδίας: tertius, χειρίας: quartus, εὖρος: quintus, Vulturnus: ſextus, Leuconotus. Tertius porrò ſenarius, meridies: primus, νότος, id eſt Auſter: ſecundus, Altanus: tertius, Libonotus: quartus, λίψ, vel Africus: quintus, Subueſperus: ſextus, ἀργέστης. Quartus poſtremò ſenarius, ab occaſu. primus, ζέφυρος, qui & Fauonius: ſecundus, quæ ἐτησίαι vocantur: tertius, κίρκιος: quartus, ἰαπυγίας, vel Chaurus: quintus, ἰάπυξ, & Chorus: ſextus & vltimus, θρασκίας. Sunt demum, qui ita de ventis ſtatuant, vocabulis etiam Opicis ac Barbaris, à meridie exordientes. Auſter, Notus, Altanus, Libycu : ab auſtro, Libonotus, Libyci, Garbinus, Africus, Libs, Subueſperus, Libycius, Occiduus, Fauonius, Zephyrus, Chelidonias, Chaurus, Magiſter, Chorus, Argeſtes, Sciron, Olympias, Circius, Helleſpõtias, Gallicus, Thraſceas, Meſe, Græcus, Septentrio, Arpactias, Tramontanus, Charbas, Græcus: ab occidente, Aquilo, Boreas, Prodromus, Eteſiæ, Supernas, Ornithiæ, Syrochus: ab oriente, Cæcias, Subſolanus, Apeliotes, Oriens Syrochus, Vulturnus, Eurus, Phœnix, Euronotus, Euroauſter, Syrochus, ab Auſtro Leuconotus. Hæc ſunt

quæ

quæ breuiſſimè collegi. Si verò quæ amplius traduntur ab auctoribus, Ariſtotele, Theophraſto, Victruuio, Strabone, Plinio, Vegetio, Iſidoro, aliiſq; requiris, omnia fermè collecta leges apud Valturium in libris de Re militari. Nos ideo hæc pauca attigimus, ne deorũ gentium partem vllam præteriiſſe videremur. Hunc verò laborem omnem exegi 17 calend. Nouembris, 1 5 4 3. Quam diem ſemper acerbam, ſemper honoratam (ſic Dei voluiſtis) habebo, vt de patris Anchiſæ interitu Aeneas ait apud poëtam:

Summus honos tibi ſancta τριὰς, quæ numine trino
Vna viges, & cuncta foues, tua gloria tota eſt,
Quæ mihi defeſſo morbis anniſque, benignè
Qualeſcunque animi vires robúrque miniſtras,
Ne viuens taceam elingue & ſine voce cadauer.
Salue æternùm, ſalue, & quaſſam dirige cymbam:
Dirige, ne diſiecta vagis ſit flatibus auſtri.

SYNTAGMA SEXTVM, DE PLVTONE, PROSERPINA, ET CAETERIS DEIS INFERIS, AD NICOLAUM VICENTIUM.

Pluto & Perſephone, dei ſilentum,
Et Parcæ, & Furiæ, deique Manes,
Omnis denique cœtus inferorum,
Hoc Syntagmate ſunt breui notati.
Quod munus tibi Nicolaë mitto,
Hoc fratri tamen antè deſtinaram:
Sed poſtquàm irremeabiles tenebras
Hunc Orci Libitina adire iuſſit,
Tu qui hæres ſuus es, tibi hoc habeto:
Nexum ſic quoque nominum duorum
Vno hoc munere, Nicolaë, ſoluam.

MAgna fuit Benedicti Vicentij fratris tui indoles, magnúmque optimarũ artium ſtudium, tum omnis liberalis & digna homine ingenuo ab eo perquiſita doctrina. ſed, prô inuida fata, quo tempore in hac florentiß. vrbe, ſub hoc Illuſtriß. & prudentiß. Principe, inter nos florere maximè poterat, caruit omnino rebus humanis. Vt enim de eo mittam illud, πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, *compactámque totius corporis ad commenſum compagem, quibus rebus omnibus fermè vrbanis adoleſcẽtibus antecellebat. Sed quid dicam? quo ſtudio eloquentiam caterâſque diſciplinas, qua denique animi propenſione doctiſſimos quoſque & eruditiſſimos proſequebatur, Varinũ, Alex. Cœlium Calcagninum, alióſque? quo denique animo me poſt longiß. meam peregrinationem, velut alterum pelago eiectum Vlyſſem, naufragúmque, nõ deſpexit, ſed vnà cum iam dictu (vt tu, omnium eius conſiliorũ actionúmque conſcius, probè noſti) connumerabat, & liberalitate ſua, quantũ iuueni licebat, alebat, ſuſtẽtabat? Quin audio, cùm extremus illi dies inſtaret (præſens ego propter aduerſam articulorum & totius corporis imbecillitatem adeſſe nequiui) me ita tibi Nicolaë commendaſſe, vt tu poſt eius immaturum & mihi ſemper acerbum interitum, à te ſim aßiduè aliquo indies ſubſidio & ope perbenignè adiutus, licet ea tibi cum fratribus tempora contigerint, quibus fortuna iniquitate, iactura eſſet facultatũ maxima facienda, quæ tamen clementiſſimi benigniſſimíque Principis manſuetudine, & in ſuos ciues beneuolẽtia, & emendata eſt, & mitigata. Quantum igitur Benedictus, dum in viuis ageret, mihi detulerit, ipſi mihi ſum optimè cõſcius, & tute (vt dixi) probè noſti. Quare cùm hoc Syntagma de Plutone & Proſerpina, cæteriſque deis Manibus in lucẽ apertúmque daturus eſſem, putaui me non paruam apud optimos quoſque gratiam initurũ, hac ipſa grati animi mei ſignificatione, ſi eius nomini & tuo, idipſum, qualecũque eſt, darem. Accipe igitur, Nicolaë, exiguũ hoc licet, munus: nõ voluntatis tamen exiguæ, at beneuolæ, & penè dixerim immẽſæ. cui ſi ita corporis vires manúſq; ſuppeterẽt, vt merita veſtra expoſcũt, hic nõ iã libellus eſſet, ſed magna potius Ilias, ne dicã magnũ illud Opus Antimachi, vobis mitteretur. Fraternorũ manium, meique memor Vale. Ferrariæ.*

PLVTO, ET CÆTERI INFERORVM DEI.

PLVTONEM, & deos inferorũ cæteros Manes, hoc Syntagmate tibi Nicolaë Vicenti dum ſcribere meditor, chariſs. & amantiſſimi fratris tui Benedicti & diſcipuli mei ſtudioſiſſimi memoria non animo tantùm, quo mihi ſemper inſidet, ſed ipſos etiam ob oculos eius imago obuerſari videtur, nam quo ille maximè vita dignus erat, eo citius illum mors importuna intercepit, & in ipſo adoleſcentiæ curſu rapuit, nóſque adeò certiſs. ſp., non iam indole fruſtrata eſt. Sed eius lugendi modum facere, vel illud in primis nos monere poteſt quòd ea tempora poſt eius obitum nobis ſucceſſere, vt potius illi æternam quietem inuidere, quàm eum lugere videremur. Quare ne præterita refricem, & obductæ penè cicatrici vngues iniicere videar, iam deos ipſos Inferos interpretandi inſtitutum aggrediar.

Igitur quem nos Latini Ditem patrem, & ſi Lactantium audiamus, & Iſidorum, Dieſpitrem vocamus, Græci Plutonẽ & Haden: & qui eius imperio ſubeſſe putabantur, deos, hoc Syntagmate cõmentabimur. Ditis verò nomine, vt ait M. Cicero, nuncupatus, quòd terrena vis omnis ac natura ipſi dicata putaretur. nam & omnia in terras recidunt, & ex iis oriuntur. Alij tamen, vt eſt apud F. Quintil ideo Ditem vocatũ volunt, quod minimè diues ſit, mortui enim omnibus exuti bonis ſunt crediti. Tertius verò Saturni filius ex Ope, id eſt Rhea fuit, cui inferorum regna obuenêre: vnde & Infernus Iupiter à poëtis ſæpe cognominatus eſt, vt etiam Proſerpina Iuno inferna, vt paulò mox planius oſtendam. Plutonem ſcribit Diod. & ab eo ipſe in Sepulcralibus retuli, fuiſſe funerum, ſepulcrorum, & cæterorum quæ defunctis impenduntur inuentorem, & propterea exiſtimatum inferis præeſſe. hinc & ſilentum, id eſt, mortuorum rex dictus eſt. Claudianus:

Rex ille ſilentum Lethæo vehitur curru.

Quem currum quadrijugum idem poëta his verſibus oſtendit:

Orphneus crudele micans, Aethónque ſagitta
Ocyor, & Stygij crudelis gloria Nycteus
Armenti Ditiſque nota ſignatus Alaſtor.

Hi ergo Plutonis equi. Nõ ignoro, alios quoſdã tres tantũmodo cõmemorare, nõ inſcitè ſolùm, ſed barbaris etiã nominibus. Homerus quidẽ Clytopolon Plutonẽ cognominauit, à pullis, id eſt equis generoſis. Sanè à phyſicis & gentiũ antiquis theologis, omnis aëris à luna diffuſio, ſub Plutonis poteſtate conſiſtere putabatur: & luna, quę huic aëri propior eſt, Proſerpina, quæ & ipſius cõiunx credebatur. quod & Martianus ſcribit, à quo & ita (vt eius verbis agã) deſcribitur: Pluto lucifuga inũbratione palleſcẽs, in capite coronã ex hebeno tartareæ noctis obſcuritate furueſcẽs. Alij tamẽ cupreſſo arbore illũ delectari ſcribũt, quòd ipſa ſit arbor funeſta. nã & cupreſſus funeribus adhibebatur, vel quòd cæſa nõ repullulat: vel quòd per eã funeſtatæ oſtendebãtur domus, ſicut lætus etiã hoc tẽpore feſtæ indicãt frõdes. M. Varro tamẽ pyras ait ideo cupreſſo circũdari ſolitas, propter grauẽ vſtrinæ odorem, ne eo offenderetur populi circũſtantis corona: & cætera, quæ in Sepulcralibus diximus. Phurnutus tamen, Ditẽ coronari ait phaſganiis, ſic appellatis, hoc eſt enſiculis: niſi fortè pro phaſganis σπαργανοῖς vel σπαργάνοις legendũ ſit, id eſt faſciis. Nam & ita effictum me vidiſſe, ni fallor, aliquando remetior. Aliqui & adianto herba coronabant. quin & Alibanta fabulantur, διὰ τὴν τῆς λιβάδος ἀμοιρίαν ποιῶν, hoc eſt, quòd minus amœnitatis vita functi participes ſint. Sed & narciſſus propriè de functis conuenire exiſtimabatur, & eo Erinnys coronabatur, vt idem ait Phurnutus: quæ, & alia pleraque, deſiderantur in editis Aldinis & Germanis codicibus. Pindarus præterea Plutoni virgam attribuit, qua mortuos deducat ad inferos. Nunc etiam curru vehi, nunc ſolio ſedere, finxit antiquitas. Sic verò à Claudiano poëta ex Parcæ verbis lepidè deſcribitur:

——O maxime noctis
Arbiter, vmbrarúmque potens, cui noſtra laborant
Stamina, qui finem cunctis & ſemina præbes,
Naſcendique vices aliena morte rependis,
Qui vitam letúmque regis. nam quicquid vbique

Gignit

Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debetúrque tibi certis ambagibus æui.

Et quæ ſequuntur. Sed enim Placiades Fulgētius ita deſcribit. Plutonem enim ait ideo terrarum præſidem exiſtimatum, quòd πλοῦτος Græcè diuitiæ dicuntur, & ſolis terris credebant veteres diuitias deputari. Hunc etiam, inquit, tenebris addictum dixêre, quòd ſola terræ materia ſit cunctis elementis obſcurior. Sceptrum quoq; manu geſtare putabant, quòd regna ſolis cōpetant terris. Tricerberū verò canem ejus ſubijciebant pedibus, quòd mortalium iurgiorum inuidiæ ternario cōſientur ſtatu, id eſt, naturali, caſuali, & accidentali, vt Fulgentij ipſius verbis vtar. Alij verò ſic tradunt: Sceptrum breue, quod geſtare fingebatur, inferioris regni ſymbolum fuiſſe: canis autem, frugum à terra partium tripartito, in proiectionem, arationem, & germinationem diuidi, notabat. Fuère qui, clauem illi tradidère, quòd qui apud inferos concluderentur, haud ab eo redire poſſent amplius, id quod in Eliac. oſtendit Pauſanias. nam vt ait Maro,

——Facilis deſcenſus Auerni:
Sed reuocare gradum, ſuperáſque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.

Plutoni etiam galeam dedêre, de qua & Homerus libro quinto Iliad. ſed & Hyginus in Aſtron. poëtico, de Perſeo agens. Præterea galeam, qua indutus, ex aduerſo non poterat videri. Itaque Græci ἄϊδος κυνέην, id eſt, Orci galeam dixerunt eſſe, non vt quidam inſcientiſſimè interpretantur, eum Orci galea vſum, quæ res nemini docto poteſt probari: ſic quidem Hyginus. Euſebius verò tertio Præpar. euang. Plutonis, inquit, raptoris galea caput regitur, quod occulti verticis ſymbolum eſt. Alij galeam Plutonis, nubem ſeu nebulam interpretantur, qua Dei obuoluerentur, quoties videri nollent. hoc pluribus ait Phauorinus. meminit & Plato libro decimo de Republica, & Origenes primo contra Celſum lib. & alij, inter quos præcipuè Eraſmus in Prouerbiis.

Hades verò, hoc eſt ᾅδης, plerique, vt Socrates ait apud Platonem, mihi videntur interpretari, quaſi ἀειδὴς, id eſt, triſte, vel tenebroſum. & proinde timentes hoc nomen, Plutonem vocarunt, quam tamen ſententiam idem mox impugnat: ſiquidem, ait, plurimi quotidie illum ſubterfugerent, niſi fortiſſimo vinculo eos qui illuc deſcendunt, ligaret. tum ſubinfert, cupiditate validiſſima eos Haden illigare, qui illuc deſcendunt, quòd nullus reuertatur. & propterea illum tanquam doctiſſimum ſophiſtam Euergetem, id eſt, beneficum eſſe dicit, qui ingentia, his qui penes ipſum habitant, conferat beneficia: vtpote qui vſque adeò diuitiis abundet, vt inde Pluto ſit nuncupatus. Atq; ita etiam paulò pòſt ſubdit: ᾅδης igitur minimè, quaſi ἀειδὴς, id eſt, triſte vel tenebroſum, ſed potius ἀπὸ τοῦ πάντα τὰ καλὰ εἰδέναι, quòd noſcat omnia pulchra. At verò Phurnutus ait Haden appellari, quòd videri minimè poſſit, quaſi ἀόρατον. Hinc & per diæreſin ἀΐδης vocarunt. vel per contrariū, ceu ἀνδάνων ἡμῖν τῷ θανάτῳ, hoc eſt, morte nobis placens. Alij ab ἀ & ἰδεῖν, id eſt, non videndo, deriuant, quod & Gaza notat, licet denſo ſpiritu proferatur. vnde & Vergilius dicit,

——Sine ſole domos.

Hinc & ἀΐδης dictus eſt.

Aidoneus etiam Pluto cognominatus eſt, ab ἄδης, quæ vox ſcripta per propriam diphthongū, ſine afflatu apud Græcos legitur, per impropriam verò diphthongum, hoc eſt ᾅδης, afflatur. Sic & Aidoneus. de quo ſic Philochorus in Arthidis libro ſecundo, & Euſebius in Chronicis: Fabula Proſerpinæ, quam rapuit Aidoneus, id eſt, Orcus, rex Moloſſorum, cuius canis ingentis magnitudinis, Cerberus nomine, Perithoum deuorauit, qui ad raptum vxoris cum Theſeo venerat: quem & ipſum iam in mortis periculo conſtitutum, adueniens Hercules liberauit. & ob id quaſi ab inferis receptus dicitur. Eandem fabulam Plutarchus in Theſeo recitat: ſed Cererem Aidonei vxorem & Proſerpinam filiam dicit. cætera penè eodem modo. Sanè & Plutoni pallacem, id eſt, concubinam Minthen, aſcribit in primis Iulius Pollux in ſexto, & ante Pollucem Strabo in octauo, ſed & vtroque antiquior Nicander poëta in Alexipharmacis.

Καὶ χλοερὰ ἀπὸ μίνθης φυλλάδα, ἢ μελίττης. id eſt, Viridia minthæ folia, ſiue meliſſæ: quo loco & Scholiaſtes fabulā recitat. Quin & poëta noſter Ouidius in Metamorphoſi eam in plantam mutatam innuit, cum ita in decimo canit:

——An tibi quondam

Fœmineos artus in olentes vertere minthas
Perſephone licuit.

Vide & Oppianum poſt Ouidium, libro tertiò Halieuticôn, qui copioſius hanc fabulam eſt executus. plura Cælius, & Ruellius de mentha.

Ageſilaus Pluto cognominatus, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, quod ſcilicet populos agat. eſt enim inferorum & mortuorum deus exiſtimatus à gentibus. huius meminit in primo Lactantius Firmianus: & Callimachus, qui ait, φοιτῶσι μεγάλην εἰς Ἀγεσίλαον. hoc eſt, Ad magnum pergunt Ageſilaum. de Ageſilao Plutone, ex Methodio & Aeſchylo, plura Athenæus. Sunt tamen qui apud Lactantium, pro Ageſilao Agelaſtum legant, quod ſine riſu deus ſit, ſed luctuoſus. Legimus quippe Agelaſtum Plutonem vocari: & Agathalyum, quòd mortalium bona ſoluat.

Ἀγησίλας quoque Pluto cognominatus eſt Pindaro, quòd (vt exponunt eius interpretes) πάντας ἄγει λαοὺς, id eſt, omnes agat populos.

Axiocerſes Pluto cognominatus eſt in Cabirorum & Samothracum ſacris, ſicut legimus in Comment. in Apoll. Rhodium, & à me alibi pluribus relatum eſt.

Ἀρειμάνιος verò ὁ Ἅδης apud Perſas, teſte Heſychio, dictus. Arimanes quidem, & Plutarchus aliique meminere, ſed non Plutonem expreſſe dixerunt.

Eubulus, & Eubuleus, καὶ Εὐβουλεύς Pluto cognominatus, quòd mortalibus conſulere crederetur, finémque curis ac laboribus cæteriſque morbis afferre, vt in Alexipharmaco Nicandri interpretes exponunt. Præter Nicandrum, & Orpheus in hymnis hoc cognomine eſt vſus, & Phurnutus interpretatur. alium tamen Eubulium videtur Cicero facere in libro de Natura deorum.

Clymenon etiam Plutonem cognominari ſunt qui ſcribant: quia ſit cauſa τοῦ κλύειν. ictus enim aër, vox eſt. Aër autem qui animas excipit, ἅδης, διὰ τὸ ἀειδὲς, ex obſcuritatis ratione ab aliquibus dictus, vt ſuperius ex Platone dictum. Idem ſcribit & Phurnutus. Laſus Hermionenſis poëta in principio hymni quem in Cererem compoſuit,

Δάματρα μέλπω, Κόραν τε Κλυμένοιο ἄλοχον. hoc eſt, Cererem cano Proſerpinámque Plutonis coniugem. De Clymeno Plutone, & Suidas quædam in ea voce ſcribit. Sed & in tertio Epigrammatôn libro duobus in locis Clymeni Plutonis mentio habetur. Quin & Pauſanias lib. ii. vbi de Hermionenſibus agit, de Plutone Clymeno plura ſcribit, quæ nunc conſultò prætereo. Legi etiam alicubi κλύμενος ἅδης: quod an rectè ſcriptum, haud definio.

Leptynis Pluto, ſi nō potius Proſerpina dicta eſt, quòd mors ac interitus corpora mortalium attenuet.

Chthonius Iupiter Pluto vocatus ab Orpheo, in hymno Eumenidum. eas enim magni Iouis Chthonij filias, & Proſerpinæ, cecinit. Vocatur idē à Triſmegiſto Hermete in Aſclepio, Plutonius Iupiter.

Ἰσοδέτης, Iſodetes (inquit Heſychius, & Phauorinus) ab aliquibus Pluto. alij putant nomen dæmonis, vt in Dæmonibus dicetur. Ab aliis Plutonis filius vocatus eſt. πυλάρτην etiā cognominatum ab Homero ait Phurnutus, quòd portas habeat, quas nullus non ingrediatur. Iam nunc ad eius Latina nomina tranſeamus.

Orcus frequenter pro Plutone ipſo, & inferis capitur, ab vrgendo: tametſi quidam ex noſtris Græcum potius putauêre, ab iuramento deductum, & cum afflatu ſcribunt Horcum. alij, aſpirationem additam in poſteriore ſyllaba volunt, vnde ſit deductum nomen proprium Orchius, & lex Orchia apud Macrobium. Nos Feſtum potius audiamus, ita ſcribentem: Orcum quem dicimus, ait Verrius, ab antiquis Vragum, quod etiam u literæ ſonum pro o efferebant, & pro C, G literæ formam vſurpabant. Sed nihil affert exemplorum, vt ita eſſe credamus, niſi quòd is deus nos maximè vrgeat. tātum ait Feſtus. Catullus.

At vobis malè ſit, malæ tenebræ,
Orci, quæ omnia bella deuoratis. Vergil.
Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci.

Ab Orco, Orcinius libertus ab Iureconſ. dictus, is qui ſit ipſius teſtatoris defuncti & in Orci familiam aſcripti. Vlpianus: Qui directam, inquit, libertatem acceperunt, Orcinij erunt liberti. Non me fugit aliter alios, & quidem eruditos, ſentire. Legimus & apud Martialem, illo ſcazonte, Orciniana qui feruntur in ſponda: dici pro feretro, & ſandapila. de Orci verò galea iam actum eſt.

Summanus Pluto vocatus,quaſi ſummus manium,cui (vt Plinius ſcribit) attribuebantur nocturna fulmina. In templi Iouis opt.max.faſtigio Summanus fuit, vt M. Cicero in libro de Diuin.ſcribit:Nónne , inquit, cùm multa alia mirabilia, tum illud in primis, cùm Summanus in faſtigio Iouis opt.max.qui tum erat fictilis,cœlo ictus eſſet,nec vſquam eius ſimulacri caput inueniretur,haruſpices in Tiberim id depulſum eſſe dixerunt: idque inuentum eſt eo loco,qui eſt ab haruſpicibus demonſtratus. De Summano & in quarto D. Auguſt.Sic enim, inquit , apud ipſos Rom.legitur.Romani veteres neſcio quem Summanum,cui nocturna fulmina tribuebãt,coluerunt magis quàm Iouem, ad quem diurna fulmina pertinebant. Sed poſtquàm Ioui templum inſigne ac ſublime conſtructum eſt,propter ædis dignitatem ſic ad eum multitudo confluxit, vt vix inueniatur,qui Summani nomen,quod audire iam non poteſt,ſe ſaltem legiſſe meminerit:& reliqua. Quod ignobilis iam factus eſſet,innuit & Ouid.ſexto Faſtorum,

Reddita,quiſquis is eſt,Summano templa feruntur,
Tunc,cum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Varro de Ling.Lat.ait,à Tito Tatio inter cæteros deos Summanum repoſitum. Summani & Martianus meminit,& Feſtus. Sed & Plautus in Bacchid.ita inquit : Me Iupiter, Iuno , Ceres,Minerua, Latona, Spes,Ops,Virtus, Venus , Caſtor , Polluces, Mars,Mercurius , Hercules , Summanus , Sol, Saturnus, deique omnes ament. Fuit prope Circum maximum Summani ædes,ait Plinius,Prope fanum Iuuentatis,cui canes ſupplicia annua pendũt.Sacellum verò in Capitolio. Summanes demum apud Martianum deos legimus, qui alij ſunt quàm qui Semones dicebantur, de quibus ſuo loco diſſeruimus.

Soranus Pluto à Sabinis nuncupatus,ex quo & Hirpini,Sorani dicti, quaſi Plutonij lupi: vel quòd is deus ibi coleretur, vel quòd rapto ex reſponſo viuerent. Quo de nomine talem legimus fabulam in vndecimo Aeneidos,ſuper illo,

Summe deûm ſancti cuſtos Soractis Apollo:

Soractes,inquit Seruius, mons eſt Hirpinorum, in via Flaminia collocatus. In hoc autem monte cùm aliquãdo Diti patri ſacrũ perſolueretur,(nã Manibus cõſecratus eſt)ſubitò veniẽtes lupi exta rapuerũt:quos cum diu ſequerẽtur, delati ſunt ad quãdã ſpeluncam, halitũ ex ſe peſtiferũ emittentẽ,adeò vt iuxtà ſtantes necaret. & inde orta peſtilentia eſt, quia fuerãt lupos ſecuti.de qua reſpõſum fuit, poſſe ſedari,ſi lupos imitarentur: hoc eſt,ſi rapto viuerẽt.quod poſteaquàm factũ eſt,dicti ſunt populi Hirpini,Sorani.nã lupi, Sabinorũ lingua,hirpi vocati.Sorani verò,à Dite.nã Ditis pater,eadẽ lingua Soranus dicitur.

Poſtulio etiam Pluto vocatus , vt Varro docet de Ling. Lat. de Curtio lacu loquens: A Porcilio, inquit , delatum in eo loco dehiſſe terram , & id ex S. C. haruſpicis relatum eſſe reſponſum,deum manium Poſtulionem poſtulare.Non deſunt qui redarguant, ſi dis placet,hoc loco Varronem,vel magis mendoſum codicem putent, Poſtulationémque legant:qua voce ſignificari tradũt ſacrum ad prodigium , vel deûm iram auertendam & amolliendam, vt quadam oratione innuit M. Cicero. Sed & Græcis, vt Phurnutus ſcribit, Pluto πολυδέκτης, καὶ πολυδέγμων, καὶ πολύαρχος cognominatus eſt, quòd multis dominetur.

Februus deus Pluto appellatus ab antiquis, à purgationibus & luſtrationibus funerum. Multa Ouidius in Faſtis, & nos plura in libro de Annis & menſibus.

Quietalis etiam Pluto dictus eſt,quia omnibus pauſam afferat. Quietalis,inquit Feſtus, dicebatur ab antiquis Orcus. Vocatus inſuper & Stygius Iupiter. Ouidius,

Sæpe tibi eſt Stygij regia viſa Iouis.
Verg. Sacra Ioui Stygio.

Eadem ratione & ſæpe Infernus Iupiter: Claudianus: Inferni raptoris equos. Dictus idem Niger Iupiter. Silius libro octauo:

Nigro fortè Ioui,cui tertia regna laborant.

Vedius præterea,& Veiouis etiam appellatus,vt alio loco notauimus. Dux erebi etiam dictus eſt à poëtis , & Rector profundi , & Elyſij , & huiuſmodi aliis pleriſque , vt ab aliis colligitur,qui hac parte ſtudioſis literarum conſuluerunt.

Beelzebub ab Hebræis & Chaldæis Pluto dicitur , eadem penè qua Latini ratione Iouem Stygium,& Infernum Iouem appellant:quippe Beel,vt diximus, Belus , fuit illis , qui Iupiter eſt.quidam Bahalzebub muſcarum deum interpretantur.Sed ipſe de hoc deo plura iam tibi collegi. Mammona alij appellant, vt nos Ditem,& Græci à diuitiis Plutonem.

Serapin iurè cum Plutonis nominibus coniungimus. nam idem cum Plutone exiſtimatus eſt, vt Plutarchus in libro de Iſi & Oſiride docet, & Archematus Eubœus, qui non alium Serapin quàm Plutonem, nec aliam Iſin quàm Proſerpinam eſſe ſcribit. Quin & Ponticus Heraclides oraculum, quod celebre Serapidis fuit, Plutonis fuiſſe aſſerit. quod conſulenti cuidam Aegypti regi, quiſnam ſe eſſet beatior, ita reſpondiſſe fertur:

Principiò Deus eſt, tum Verbum, his Spiritus vnà eſt,
Congenita hæc tria ſunt, cuncta hæc tendentia in vnum. hoc eſt Græcè:
πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Σύμφυτα δὲ τρία πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα.

Quod ideo tibi retuli, vt videas, à Plutone Trinitatis myſterium aſſertum eſſe. Cæterùm & Porphyrius in libro Reſponſorum, Serapin affirmat apud Aegyptios deum eſſe, qui apud Græcos Pluto nuncupetur: vnde etiam reponitur inter ea nomina, quæ Græcè ἑπταγράμματα dicta ſunt, id eſt, ſeptem literarum, & ideo abominanda ait: ἀγριὰν, & σκληρόν. Cuius etiam ſymbolum canis eſt, triceps ille ſcilicet, qui in aqua, terra & aëre, tribus his elemẽtis verſatur, pernicioſiſſimus dæmon, vt ait Porphyrius. Sed Serapis quamuis proprius & peculiaris eſſet Aegyptiorũ deus, nihilominus & in Græcia multis in locis cultus fuit, & in primis Athenis, vt Pauſanias ſcribit: & Romæ, in circo Flaminio, nona vrbis regione, vt Pub. Victor docet, cuius & adhuc nonnulla extant veſtigia. Catullus de Varri amica, quæ ad Serapidis templum deferri volebat octophoro. Nam volo, inquit, ad Serapin deferri: lepidiſſimum eſt epigramma. Serapidis autem originem Corn. Tacitus Hiſtor. libro vigeſimo planè deſcribit: ait enim, Ptolemæum Lagi à deo monitum per quietem fuiſſe, vt in Pontum mitteret, eámq; dei effigiem acciret: futuram inclytam ſedem, quam ſimulacrum illud accepiſſet. poſt multa tandem regem illuc miſiſſe, & demum à Sinopenſium rege impetraſſe, templúmque Alexandriæ magnificum conſtruxiſſe. Plutarchus in præcitato Iſidis & Oſiridis libro, in hac hiſtoria recenſenda nonnihil euariat: non enim Ptolemæum Lagi id feciſſe, ſed Sotera ſcribit. & à Soſibio regem admonitum. Euſtathius tamen cum Tacito congruit: regémque non ſomnio, ſed ex dæmonis apparitione monitum tradit. Alij tamen, vt idem Tacitus prodit, à Seleucia vrbe Syriæ, non à Sinope deuectum deum putant, & à Ptolemæo tertio: quod, inquit, parum conſtat. Alij non Alexandriam aduectum, ſed Memphim: vtcunque. idem ſubdit Tacitus, deum ipſum à multis Aeſculapium exiſtimatum, quòd ægris corporibus mederetur. Ab aliis Oſirin, antiquiſſimum illis gentibus numen. A pleriſque Iouem, vt rerum omnium potentem: à plurimis Ditem patrem, ex inſignibus ipſius dei, quę in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectabant. hæc quidem ex Tacito. Diodorus quoque Serapin tum dici aſſerit Oſirin, tum Dionyſium, tum Ammonem, tum Iouem, & Plutonem demùm. Euſebius item libro quarto Præpar. euang. ex Porphyrio de Serapide pleraque recitat. principem enim malignorum dæmonum ſcribit. & ex eiuſdem Euſebij ſententia Bapt. Leo. libro ſexto, Serapin ait ſymbola edidiſſe, quibus dæmones expellerentur, docuiſſéque quo pacto dæmones aſſumpta brutorum figura inſultarent. Ita porrò hic deus effingebatur à Macrobio: Calathum, inquit, eius capiti affingunt, & ſimulacro ſignum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio, eodémq; maximo capite Leonis effigiem. in dextra parte caput canis exoritur, manſueta ſpecie blandientis: pars verò læua ceruicis rapacis lupi capite finitur, eáſque formas animalium draco connectit, volumine ſuo capite redeunte ad dei dextram, qua compeſcitur monſtrum. Quidam tria tempora interpretantur, præſens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente. & hæc fermè Macrobius. Sanè longè aliter hiſtoriam de Serapide, Euſebius, Auguſtinus, Suidas, & Ruffinus recitant. Sic propemodum Euſebius in X Præparat. Euang. Apis, inquit, Argiuorum rex, vt Ariſtippus in primo Arcadicæ hiſtoriæ ſcribit, Memphim in Aegypto condidit, quem Ariſtæus Argius Serapidem appellatum tradit hunc ab Aegyptiis diuinos honores conſequutum, non ignoramus. Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de Aſiaticis legibus, Apin taurum mortuum, in ſoro Græcè, quod Latinè arcam dicimus, poſitum, Sorapin primò, ac deinde Serapin appellatum fuiſſe contendit. Hæc Euſebius. Auguſtinus verò lib. XVIII de Ciuitate dei: His temporibus, inquit, rex Argiuorum Apis nauibus tranſuectus in Aegyptum, cùm ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis omnium maximus Aegyptiorum deus. Nominis autem huius, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit. quia enim arca, in qua mortuus ponitur,

nitur, quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græcè, & ibi eum venerari ſepultum cœperunt, priuſquàm templum eius eſſet extructum, velut σόραπις primò, deinde vna litera (vt fieri ſolet) commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem fuiſſe dixiſſet, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis vbi coleretur Iſis & Serapis, erat ſimulacrum quod digito labiis impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret (is erat Harpocrates, de quo ſepoſito loco iam actum eſt) hoc ſignificare idem Varro exiſtimat,) vt taceretur, homines eos fuiſſe. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem eius delicijs affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur: quo boue mortuo, quoniam quærebatur & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt, albis quibuſdam maculis ſimiliter inſignitus, mirum quiddam diuinitùs ſibi procuratum eſſe credebant. tantum Auguſtinus: Nunc Suidam meis verbis audias: Sarapis, inquit, cuius ſimulacrum in Alexandria Theophilus archiepiſcopus ſuſtulit, Theodoſij magni tempore: hunc aliqui Iouem eſſe dicebant, alij Nilum, propterea quòd modium haberet in capite, & πῆχυν, id eſt, cubitum, hoc eſt aquæ menſuram. Alij autem Ioſeph: alij vero Apin quendam hominem fuiſſe beatum & regem in Memphide, ciuitate Aegypti, qui facta fame Alexandrinis, ex proprijs facultatibus nutrimenta præbuerit. eo verò defuncto templum conſtituerunt, in quo bos nutriebatur, ſymbolum gerens agricolæ, & quaſdam habens coloris notas: qui ex appellatione ipſius, & ipſe Apis vocabatur. & σορὸν, id eſt, arcam ipſius Apidis, in qua eius corpus iacebat, Alexandriam tranſtulerunt, & ἀπὸ τῆς σοροῦ καὶ Ἄπιδος compoſitum nomen fecerunt, & vocarunt, Sorapin, & poſtea Sarapin. huius templum ab Alexandro valde magnificum conditum fuit, & valde clarum. & adhuc Suidas. De hoc eodem deo Ruffinus non abſimilia, & plura in Eccleſiaſtica Euſebij hiſtoria, quo loco deſcribitur, & ſimul præſtigia eius ſacerdotum, & ipſius templi demolitio, quæ fermè eadem etiam in Tripartita hiſtoria referuntur. Porrò Serapeum inuenio templum hoc nuncupatum, de quo Strabo, & poſt eum Ammianus in hiſt. ita ait, vbi mirabilia Aegypti connumerat: His accedunt altis ſuffulta faſtigiis templa, inter quæ eminet Serapeum, quod licet minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnaribus ampliſſimis, & ſpirantibus ſignorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita eſt exornatum, vt poſt Capitolium, quo ſe venerabilis Roma in æternùm attollit, nihil orbis terrarum ambitioſius cernat. & hæc Marcellini verba ſunt. Sed enim de hac ſubuerſione templi librum compoſuit Sophronius, vt ait Hieronymus. Libet inſuper Ruffini verba ſubtexere, quæ de Serapidis origine leguntur in hiſtoria: Alij, inquit, Iouem putant, cuius capiti modius ſuperpoſitus, vel quia cum menſura modóque cūcta indicet moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus & fœcunditate paſcatur. Quidam in honorem noſtri Ioſeph formatum perhibent ſimulacrum, ob dimenſionem frumenti, qua famis tempore ſubuenit Aegyptiis. Alij repertum in hiſtoriis Græcorum veteribus ferūt, Apin quendam patremfamilias ſeu regem in Aegypto Memphi poſitum, cùm famis tempore frumenta apud Alexandriā defeciſſent, ex proprio affatim ciuibus alimenta præbuiſſe: &c. quæ recitauimus ex Suida. Plutarchus tamen hanc de σοροῦ, id eſt, arca Apidis opinionem damnat, & cum ea Philarchum; eámq; potius ipſe comprobat, quæ talis eſt, quòd Deus ipſe ſit vniuerſi motus auctor. ita enim ait, κινεῖν ὁρμῇ δὲ παρὰ τὸ σεύεσθαι, καὶ τὸ σοβεῖν τὴν τοῦ παντὸς ἅμα κίνησιν. Subiungit idem, fuiſſe ſacerdotum Aegyptiorum, qui Apin & Oſirin eundem aſſererent: nos, inquit, docentes Apin animam eſſe Oſiridis, & cætera. Tum & illud adiungit: At ego, cùm Sarapidis Aegyptium nomen ſit, lætitiam & hilaritatem ſignificare autumo. inde coniecturam ducens, quòd τὰ χαρμόσυνα, id eſt, Hilaria feſta Aegyptij appellant σαίρει, & reliqua quæ ſubdit. ſed nos pro re ſatis. Illud quoque annotarim, Serapin, & Sarapin, hoc eſt, per e & per a in prima proferri, illud à Latinis, hoc à Græcis ſæpius. Sanè mirandum ſuccurrit, cùm pro deo Apis primam ſemper intendat, cur Martianus in Serapi primam & alteram corripuerit, in illo,

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim.

Sed in eo auctore, vt linguæ nitorem, ita etiam maiorem ſyllabarum cognitionem deſidero: Sed par eſt, quoniam de Apide nonnihil antè retulimus, vt cætera quæ reſtant de eodem, ſubiungamus, & præſertim verbis Plinij, qui libro octauo de Api boue Aegyptiorum ita ait: Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apin vocant: inſigne ei

in dextro latete candicans macula, cornibus Lunæ creſcere incipientis: nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. non eſt fas, eum certos vitæ excedere annos: merſúmque in ſacerdotum fonte enecant, quæſituti luctu alium, quem ſubſtituant: donec inueniant, mœrent, deraſis etiam capitibus. nec tamen diu vſquam quæritur, inuentus deducitur à ſacerdotibus Memphim. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum: alterum intraſſe, lætum eſt: in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, è manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multò pòſt extincti: cæterò ſecretus, cùm ſe proripit in cœtus, incedit, ſummoto ſtrepitu lictorum, gréxque puerorum comitatur, carmen honori eius canentium. Intelligere videtur, & adorari velle. hi greges repentè lymphati, futura præcinunt. fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam aliis: ſempérque eodem die & inueniri eam, extinguíque tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam: omnibus annis ibi auream pateram argenteámque mergentes diebus, quos habent natales Apis. Septem hi ſunt: mirúmque, neminem per eos à crocodilis attingi: octauo, pòſt horam diei ſextam, redire belluæ feritatem. hæc ex Plinio. Quæ ſubiungam, ſunt ex verbis propè Diodori Siculi: Addamus, inquit, quæ circa ſacri tauri, quem Apin vocant, curam fieri percepimus. mortuo Api, magnificéque ſepulto, quærunt ad id delecti ſacerdotes vitulum priori perſimilem: inuento, populus luctum finit. ſacerdotes quibus ea imminet cura, primùm in ciuitatem Nili vitulum perducunt, in qua eum nutriunt diebus quadraginta: deinde in nauim contectam, habitaculum aureum habentem, introducentes, & ad Memphin, vt deum ducentes, in Vulcani fano locant. his diebus ſolæ mulieres taurum vident, quando eius faciem aſtantes, veſtibus ſublatis ei abraſum femen oſtendunt. reliquo tempore prohibentur in conſpectum ipſius dei accedere. Honoris boui impenſi cauſam nonnulli eam tradunt, quòd defuncti Oſiridis anima in bouem tranſmigraſſet, quæ deinceps ad poſteros fuerit transfuſa. Alij, verò Oſiride à Typhone interfecto, Apim ferunt eius membra collegiſſe, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecilſe, ideóque ciuitatem Buſiriden appellatam. Hæc ex Diodoro Siculo. Tibullus:

——Pubes
Barbara Memphiten plangere docta bouem. Ouidius:
Et comes in pompa corniger Apis erat. Statius:
——Aut quo ſe gurgite Nili
Mergat adoratus trepidis paſtoribus Apis.

Porrò Apis, inquit Herodotus, ab Aegyptiis, à Græcis Epaphus appellatus. quod his propè verbis negat Aelianus: Apis, inquit, apud Aegyptios, deus magnus & pollens credebatur, ex vacca quæ fulgure afflata concepiſſet. Epaphum Græci vocant, & ipſius antiquã ſtirpem repetunt Io Argiuam Inachi filiam eius matrem fuiſſe: ſed hunc ſermonem Aegyptij vt mendacem reiiciunt, & vetuſtatem teſtem citant. Epaphum quidem multis pòſt ſeculis extitiſſe tradunt: & reliqua. Habet verò Apis hæc ſigna. toto corpore eſt niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. ita Herodotus in tertio. Aelianus verò ait, Inſignes eius notas Herodotus atque Ariſtagoras explicant, quibus Aegyptij non aſſentiuntur: nouem enim & viginti eas huic ſacro boui aptas aiunt, & conſentaneas. Cætera quæ Aelianus ipſe ex Aegyptiorum ſententia exequitur, miſſa facio, ne nimius ſim: pompas, celebritates, tripudia, pueros diuino afflatu concitatos, futura ſaltantes prædixiſſe. At noſter Mela Pomponius: Apis, inquit, populorum omnium (Aegyptiorum videlicet) numẽ eſt. bos niger, certis maculis inſignis, & cauda linguáque diſſimilis aliorũ: rarò naſcitur, nec coitu pecudis (vt aiũt) ſed diuinitùs & cœleſti igne conceptus: diéſque quo gignitur, genti maximè feſtus eſt. Illud etiam eſt in hiſtoriis annotatum, Cambyſen regem Apidis ſacra violaſſe. Quin & ſcribit Epiphanius, à Cambyſe Aſſyriorum rege gladio in femur Apin percuſſum fuiſſe, vt ſcilicet ſi flueret ſanguis, deprehenderetur ipſum non eſſe deum. Aelianus quoque ſcribit, à Serapidis ſacerdotibus aſinum odio haberi, atque deteſtari, quòd Ochus Perſa Apim bouem ſacrum interfeciſſe dicitur, & aſinum conſecraſſe, & Aegyptios iuſſiſſe. vt illum colerent ſummo cultu. Sed & Ochus pœnas dedit, vt etiam Cambyſes. Scribit ad hæc Strabo libro decimoſeptimo, ſicuti Memphitæ Apim bouem ſacrum habuere, ita & Heliopolitanos poſt Solis templum Mneuin bouem pro deo habuiſſe, qui in ſepto quo-

dam

dam nutriretur. Ammianus quoque Marcellinus inter multa quæ de Apide ſcribit lib. XXII hiſt. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis conſecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem ſoli, Apis verò lunæ dedicatus: qui diuerſis notarum figuris expreſſus, &c. quare conſiderandum, an Mneuis, pro Neumis, legendum apud Marcellinum, apud quem & longè plura inuenies. Eſt enim, inquit, Apis bos diuerſis genitalium notarum figuris expreſſus, maximéque omnium cornicularis lunæ ſpecie, latere dextro inſignis, &c. quin, vt Aelianus ſcribit, & Veneri Vraniæ vaccam ſacram cuſtodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scuſa nuncupato, vt alibi relatum eſt.

PLVTVS.

De Plutone quidem, Inferorum deo credito à gentibus, ſatis puto à me perſcriptum. nunc ſubiungere viſum eſt de Pluto, ipſo diuitiarum deo, quem & plerique cum Plutone eundem crediderunt, cum diuerſiſſimus ſit. Extat quidem particula apud Græcos elegans & erudita ex anonymo auctore de Pluti comparatione, & Virtutis, in qua hic deus Plutus ſe gloriatur & iactat, mortalium neceſſitates dirigere ac emendare, & eorum deſideria perficere: ſeorſúmque ſingula commemorat, quæ homini ſuppetit. quam particulam ſi fortaſſe deſideras, apud Stobæum legere poteris, in eo Sermone qui inſcribitur ἔπαινος πλούτου, id eſt, Pluti laus. Sed & Theognis poëta de hoc eodem ita canit, ὃ σὲ μάτην ἄνθρωποι πλοῦτε θεῶν τιμῶσι μάλιστα: hoc eſt, Non fruſtra te Plute colunt, ô maxime diuûm. De hoc ergo deo ſic fabulantur, & in primis Heſiodus, circa finem Theogoniæ: Iaſium, ait, heroëm amatum à dea Cerere, quæ illi coniuncta genuit Plutum, in Tripoli Cretæ inſulæ: qui fortunatiſſimus fuit terra maríque, vt & alios fortunare ſoleret. hoc in allegoriam Scholiaſtes refert. ait enim decenter fieri, vt Cereris & Iaſij Plutus filius dicatur. quoniam, inquit, terra Ceres eſt, Iaſion verò agricola: qui conuenientes in agro Tripoli, hoc eſt propter cultum terræ decentem, naſcitur Plutus. Sedenim Hermippus, qui de ſideribus ſcripſit, vt eſt apud Hyginum in Aſtronomico, Cererem ait cum Iaſione Leous filio concubuiſſe: quamobrem fulmine percuſſum, complures cum Homero dixerunt. meminit & Alicarnaſſeus Dionyſius in primo hiſtoriar. Ex his, vt Petellides Gnoſſius hiſtoriarum ſcriptor demonſtrat, naſcuntur filij duo, Philomelus & Plutus, quos negant inter ſe conueniſſe. nam Plutum, qui ditior fuerit, nihil fratri ſuo de bonis conceſſiſſe: Philomelum autem neceſſariò adductum, vt quodcunque haberet, ex eo boues duos emeret. & inde primum plauſtrum fabricatum eſſe. Itaque arando & colendo agros, ex eo ſe aluiſſe. cuius matrem iratam, inuentum vt arantem eum inter ſidera conſtituiſſe, & Booten nominaſſe. hæc fermè Hyginus. Philoſtratus autem in Imaginibus, in ortu Mineruæ Plutum hunc deum ita effingit: Dæmon, inquit, volucris vt è nubibus, aureus autem à materia in qua apparet: pictus autem & oculatus, iis ſcilicet quibus ex prouidentia acceſſit, vt Rhodiis, quibus aurum depluit. Pacem verò manu tenentem Plutum effinxit Cephiſiodotus, vt in Bœot. Pauſan. ſcribit. Plutum etiam puerum in Fortunæ manibus. alio loco diximus. Sed planè Plutus hic deus in cognomine eius fabula deſcribitur ab Ariſtophane. Cæcus enim & claudus, interdum contrà oculatus & celer. cùm enim ad malos mittitur, celerrimus eſt, & cæcus: cùm verò ad bonos, ſanè claudus. Acrem quidem videndi vim Plutum habere exiſtimauit antiquitas, cum bonis diuitiæ conferuntur, qui probè eis vterentur. nam diuitiæ ſi affluant, non illis eſſe cor apponendum, rex Pſaltes cecinit: quin ita illis vti decet, vt de Herode Attico ſophiſta legimus, qui cùm ditiſſimus eſſet, opibus benè ac magnificè vtebatur. hinc illi non cæcus, ſed oculatus erat Plutus deus. Prò Deus, quotus nunc quiſque eſt, qui hac virtute polleat? quæ, quo vitæ degendæ magis eſt opportuna, eo inter mortales rarior habetur. Sed mittamus quæ conclamata, & reliquum noſtræ fabulæ potius exequamur. Sanè & hic deus δειλὸς, id eſt, timidus dictus primùm quidem ab Euripide, δειλὸν δ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν. hoc eſt, res timida Plutus, & amicum vitæ malum. & Ariſtophanes, ἀλλὰ λέγουσι πάντες, ὡς δειλότατόν ἐσθ' ὁ πλοῦτος. hoc eſt, Sed dicunt omnes, quàm timidiſſimus eſt Plutus. Idem ferè & in Timone Lucianus. Hinc adagium commentus eſt Eraſmus, non inſulſe. Theocriti expoſitores in decimo Edyllio referunt, cur Amor & Plutus cæci fingantur: ſed non pauciora Eraſmus in illo, δειλὸς πλοῦτος, quod finitimum putat illi, ὁ τυφλὸς πλοῦτος. In vna omnium vrbium, ait Plutarchus, quæ ſub ſole ſunt, Sparta, diuitiarum deum ſeruari & cæcum, & iacentem, vt picturam inanimatam ac

immobilem. Citatur ex ſcholio cantico Timocreontis poëtæ hæc particula in diuitias, quam hic vobis meis verbis referam: Vtinam ô cæce Plute, neque in terra, neque in mari, neque in continenti apparuiſſes: ſed Tartarum & Acheronta incoluiſſes, per te nâque omnia hominibus mala. Sic verò græcè habetur: ὤφελέ ὦ τυφλὲ πλοῦτε, μήτε ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάττῃ, μήτε ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι, ἀλλὰ ταρτάρόν τε ναίειν καὶ ἀχέροντα. διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακά. Porrò de Pluto etiã Diodorus ex Cretenſium hiſtoriis: Plutum, inquit, natum tradunt in Tripoli Cretæ, ex Cerere & Iaſione, vt etiam paulò ſuprà ex Heſiodo recitaui. eius genus tamen bifariàm explicat. Nam quidam (inquit) volunt, cum Iaſion terram ſereret, adhibita culturæ diligentia adeò vberem percepiſſe fructum, vt qui id conſpexerunt, à meſſium fertilitate Plutum illum nominarint. vnde & à poſteris is cui cenſus ſupereſſet, Plutum habere exiſtimatus ſit. Alij Cererem ac Iaſionem puerum genuiſſe Plutum volunt, qui cultum vitæ pecuniáſque coaceruare, ac in vſus cuſtodire primus monſtraſſe exiſtimatus eſt. Pluti Cereris & Phurnutus meminit: Quoniam, inquit, frumentum & hordeum Plutus optimus, id eſt diuitiæ. id quod Græcè bellè hoc verſu dicitur,

Σῖτα καὶ κριθαὶ, ὦ τέκνα, πλοῦτος ἄριστος. id eſt,

Hordea frumentúmque, puer, ſunt munera Pluti.

Sanè & noſtris & Græcis obſeruatum eſt, vt Iaſius & Iaſion appelletur. Quidam demum ex noſtris, Mammona, Chaldæam ſeu Syram vocem, volunt Plutum hunc deum ſignificare, de qua multa Hieronymus, cæterique ſacri ſcriptores, qui diuitias vel lucrum interpretantur. Sed enim & Irenæus, vir doctiſſimus libro quarto, capite ſeptimo, iuxta Iudaicum ſermonem, inquit, quo & Samaritas vti ait, cupidum, & pluſquàm oportet habere volentem ſignificare: iuxta verò Hebraicam proprietatem adiunctiuè dicitur. Mam, vel guloſum, id eſt qui non poſſit à gula contineri. ſanè & Mathmon aliquando legimus pro theſauris poni, vt in Iob & Geneſi inuenitur: quibus omnibus facilè illud Dominicum notiſſimum. vnde neſcio quo modo in mentem venerit amico, viro eruditiſſimo, in quadam ſua epiſtola ita ſcribere: Nam Mamon, ſeu Mamona apud Hebræos, non proprium, ſed generale eſt verbum, ſignificátque præfectum & præſidem, &c. ne Cabaliſtica hic tibi afferam.

PROSERPINA.

PRoſerpinæ fabula notiſſima eſt ex Claudiani carmine, & Ouidij Metamorph. Faſtiſque, atque ideo ab eius ego narratione ſuperſedi: allegoriam tantùm, quam ex Varrone D. Auguſtinus in ſeptimo de Ciuitate dei affert, breuiter recitabo. In Cereris, inquit, ſacris prædicantur illa Eleuſinia, quæ apud Athenienſes nobiliſſima fuerunt: de quibus Varro nihil interpretatur, niſi quod attinet ad frumentum, quod Ceres inuenit: & ad Proſerpinam, quam rapiente Orco prodidit. & hanc ipſam dicit ſignificare, fœcunditatem ſeminum: quæ cùm defuiſſet quodam tempore, eadémque ſterilitate terra mœreret, exortam eſſe opinionem, quòd filiam Cereris, id eſt ipſam fœcunditatem, quæ à proſerpendo Proſerpina dicta eſſet, Orcus abſtulerat, & apud inferos detinuerat: quæ res cùm fuiſſet luctu publico celebrata, quia rurſus eadem fœcunditas rediit, Proſerpina reddita, exortam eſſe lætitiam, & ex hoc ei ſolennia inſtituta. dicit deinde multa in myſteriis eius tradi, quæ niſi ad frugum inuentionem non pertineant. hæc Auguſtinus. Hinc apud Phurnutum legimus, quòd ſemẽtis tempore Proſerpinæ feſta celebrabantur. Cum verò meſſis eſſet Cereri ſacra, ferebant herbam virentem, cum ludo & lætitia in illa raptam, in hac repertam ſignificantes Proſerpinam. Euſebius item in tertio Præparationis Euangelicæ: Proſerpina, inquit, ſeminum virtus eſt: Pluto verò ſol, qui tempore hyemis remotiorem mundi partem perluſtrat. idcirco raptam ab eo Proſerpinam dicunt, quam Ceres ſub terra latentem quæritat. Sed huiuſmodi cætera, ſuis locis. Nunc eius nomina & cognomina explicare conabor, ſi eius tamen de ſe ipſa reſpõſum prius aſcripſero, quod Porphyrius philoſophus & Euſebius attulêre:

Naturæ triplicis dicor, Lucina, puella,
Taurica: itémque triceps, miſſa è cœlo aurea Phœbe,
Quàm multæ variant formæ, quàm trináque ſigna,
Quæ terna & ſimulacra fero, terræ, aëris, ignis.
Quippe meis atris terrarum eſt cura moloſſis.

Proſerpina igitur, à Latinis dicta, vt ſcribit Varro, quòd hæc vt ſerpens, modò in dextram, modò in ſiniſtram partem latè mouetur. Serpere & proſerpere idem dicebant, vt Plautus, qui ſcribit, Quaſi proſerpens beſtia. A Græcis verò περσεφόνη, & περσεφόνεια dicitur, quibus & Latini interdum vtuntur. Tibullus,

At mihi Perſophone nigram denunciat horam.

Cicero de Nat. deor. ſecundo: Proſerpina ea eſt, inquit, quę περσεφόνη Grçcè nominatur, quam frugum ſemen eſſe, abſconditámque quæri à matre volunt. Varro, Proſerpinam lunam eſſe voluit, ex Epicharmi & Ennij ſententia. D. Auguſtinus ait: Proſerpinam deam exiſtimatam frumentis germinantibus. alibi tamen, eam ait terræ inferiorem partẽ. Proſerpina dicitur & ἐπιπεφονία à Lacedæmoniis, vt notat Heſychius. Legi & Perſephaſan ab aliquibus appellari. Sed & φερρέφαττα, vt cum Platone Proclus notat in Cratylo. φερρέφατταν & Apollinem, inquit Plato) nominare nonnulli verentur, propterea quòd illis ignota eſt nominum rectitudo. Etenim permutantes Pherſephonem ipſam conſiderant, grauéque id illis apparet. hoc autem deę ipſius ſapientiam indicat. ſapientia vtique eſt, quæ res fluentes attingit, & aſſequi poteſt. Quamobrem Pherepapha meritò dea hæc nominaretur, propter ſapientiam & ἐπαφήν, id eſt, contactum, φερομένου, id eſt, eius quod fertur, vel tale aliquid. quocirca adhæret illi ſapiens ipſe Pluto, quia ipſa talis eſt. Nunc autem nomen hoc declinant, pluris facientes prolationis gratiam, quàm veritatem, vt Pherephattam nominent. hactenus quidem Plato. Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue deluſa in tauri forma: Parit, inquit, menſem poſt v i i, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium conſequens modò Liberam, modò Proſerpinam nuncupauit. quam cum verueceus Iupiter benevalidam, floridam, & ſucci eſſe conſpiceret plenioris: &c. mox ſubdit: In draconis terribilem formam migrat, ingentibus ſpiris pauefactam colligat virginem, & ſub obtentu fero moliſs. ludit atque adulatur amplexibus. fit, vt & ipſa de ſemine fortiſſimo compleatur Iouis: ſed non eadem conditione, qua mater. nam illa filiam reddidit lineamentis deſcriptam ſuis, at ex partu virginis, tauri ſpecie fuſa Iouialis monumenta pellaciç. auctorem aliquis deſiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notúmque ſenarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. ipſa nouiſſimè ſacra, & ritus initiationis ipſius, quibus Sebadiis nomen eſt, teſtimonio eſſe poterunt veritati. In quibus aureus coluber in ſinum dimittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus, atque imis. hæc quidem eruditè Arnobius. Porrò & Euſebium audiamus, de eadem loquentem: Ceres, inquit, Perſephonem peperit, educatur puella, κόρη ſcilicet. Pherephattem nonnulli appellant: cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. vnde in Sabaziorum myſteriis draco in ſpiram inuolutus, in ſacrificiis, ad factorum memoriam, imò verò in teſtimonium tantæ turpitudinis, vt ſic dixerim, adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filium, vnde poëtæ quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem, & draconem rurſus tauri patrem. & in montem arcana hæc facta ducẽtes, paſtoralem ſtimulum celebrant: paſtoralem (vt puto) ſtimulum, ferulam, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellantes. Sed nequeo latius huius Pherephattæ ſacra enarrare, quaſi illum, rapinam Edoneæ, terræ hiatum, ſues Eubolei, quas eodem hiatu ſimul & duas deas abſorptas fuiſſe aiunt. vnde Megarenſes in Theſmophoriis ſues immittunt. Quæ ſacra variis modis mulieres, quoniam hæc fabula variè narratur, per ciuitates Græciæ celebrant, Theſmophoria, σκιροφόρια, & ἀρρητοφόρια vocantes, & multis modis Pherephattæ rapinam complorantes. Hæc verò Euſebius. hinc & ſacra Pherephattia Proſerpinæ dicta inuenimus, quæ & Theogamia, & Antheſphoria vocata, vt in Luculli vita Plutarchus innuit. Sed & Heſychius Pherſephoneam ait appellari, quaſi φέρουσαν τὸ ἄφενος, hoc eſt ferentem diuitias, propterea quòd fructus afferat vtilitatem. Vocatur etiam eodem auctore χειρογονία, quòd ſcilicet manuum opera fructus terræ gignantur. κόρη etiam, id eſt, puella, Proſerpina dicta eſt frequenter à Græcis, etſi alicubi Artemidorus diuerſam facere videtur, de Interpretatione ſomniorum. Ita tamen in ſecundo ſcribit: Bona eſt, inquit, Ceres ad nuptias, & alias omnes res aggrediendas, per ſe conſpecta: non autem pari modo κόρη, propter hiſtoriam quæ de ipſa fertur. hæc enim ſæpe etiam oculis ſomniantis periculum adduxit, propter nomen κόρη. etenim etiam in oculo pupillam ſignificat. Phurnutus verò, vbi de Cerere agit: Non virgo, inquit, Ceres, quæ κόρην perperit, tanquam τὸν κόρον, id eſt, ſatietatem.

Nam

Nam dea Ceres,ipſa materia putabatur,quæ ad ſatietatem vſque nutriret. Sed & in Cratyli ſcholiis,quæ Proclo aſcribuntur,de Core multa habentur. hæc & ἀγέρωχος κόρη,teſte Heſychio & Euripide in Alexandra, dicta eſt.

Azeſia Proſerpina, præcipuè à Trœzeniis culta & cognominata fuit, vt in Amæa Cerere ſcripſimus. Vnde prouerb. Amæa ad Azeſiam. Chthonia præterea dea cognominatur, & Hecate, vt pluribus oſtendimus in Hecate Diana. Sed noſtri poëtæ Iunonis nomine frequentius nuncupant: nunc Stygiam appellantes. Papinius, Stygiæque ſeueros Iunonis thalamos. nunc Auernam: Silius, Comites Iunonis Auernæ. nunc profundam: Claudianus, Caligantéſque profundæ Iunonis thalamos. Interdum infernam & inferam. Vergil. Iunoni infernæ dictus ſacer. Et Statius, Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.

Deois Proſerpina cognominata eſt à Δηοῦς,id eſt Cerere, forma patronymica. Ouid. in libro Metamorph. ſexto,

> Mnemoſynem paſtor, varius Deoida ſerpens.
>
> Auſonius in Cupidine:
>
> Virgineas inter choreas Deoida raptam.

Libera etiam vocatur, vt in Libero dictum eſt. Sed M.T. Ciceronis verba hoc ſaltem loco afferam, ex ſexta in Verrem act. Vetus eſt, inquit, opinio (iudices) quæ conſtat ex antiquiſs. Græcorum literis atque monumentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri & Liberæ conſecratam. hoc enim cæteræ gentes ſic arbitrantur: tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, vt animis eorum inſitum atque innatum eſſe videatur. nã & natas eſſe in his terris deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur, & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore. qui locus quòd in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur. & hæc totidem verbis Cicero.

Cyzicorũ dea dicta eſt Proſerpina, teſte Stephano. hoc clarius multo etiã Plutarch. in Luculli vita oſtendit. ait enim, ipſum Lucullũ Cyzico appuliſſe, quo tẽpore Proſerpinæ ſacra inſtabãt, vbi & miraculũ nigræ bouis, quæ quotãnis illi mactabatur, cõmemorat. hinc ergo Poëta in Priapeis, Raptam Cyzicos oſtreoſa diuam.

Sanè rapta etiam Proſerpina cognominata eſt. Variè verò de loco legitur, in quo rapta ſit. Plures ex Sicilia. Bacchylides ex Creta, Orpheus ex locis prope Oceanum, Damias in conuallibus, hoc eſt ἐν νάπαις, vt Scholiis in Heſiodum legi. Pauſanias verò in Corinthiis ait à Lerna non longè, vbi fluuius Chimarus labitur, ſeptum eſſe lapideum, in quo Proſerpinam ferunt à Plutone raptam, ad inferos deſcendiſſe, alij ſeptum hoc ſupra Megaram tradunt, quo in ſepto lucus, in quo arbores quidem aliæ permultæ, ſed & olea & πρῖνος, quam ilicem plures interpretantur, quæ ex eadem radice coortæ credebantur.

Locrẽſis Proſerpina à Locris Italiæ cognominata, de qua & Valerius Maximus & Lactantius, ſed copioſius T. Liuius lib. 9. tertiæ Decad. in nobili illa Locrenſiũ oratione: Fanum eſt apud nos, inquit) Proſerpinæ, de cuius ſanctitate tẽpli, credo aliquã famã ad vos perueniſſe, Pyrrhi bello, qui cùm ex Sicilia rediens Locros claſſe præteruehe retur, inter alia fœda, quæ propter fidem noſtrã erga vos in ciuitatẽ noſtram facinora edidit, theſauros quoq; Proſerpinę intactos ad eam diẽ ſpoliauit, atq; ita pecunia in naues impoſita, ipſe terra eſt profectus. Quid ergo euenit, P.C.? Claſſis poſtero die fœdiſſima tempeſtate lacerata, omnéſque naues, quæ ſacram pecuniam habebant, in littora noſtra eiectæ ſunt: qua tanta clade edoctus tandem deos eſſe ſuperbiſſimus agnouit Rex, pecuniámque omnem conquiſitam in theſauros Proſerpinæ referri iuſſit, meminêre & alij ſcriptores.

Axiocerſa Proſerpina dicta putabatur in Cabirorum ſacris, & Samothracum, vt copioſius alibi oſtendimus.

Δέσποινα, id eſt domina, Proſerpina cognominata fuit, licet confundere videatur Pauſanias in Arcad. tamen mox manifeſtè oſtẽdit Proſerpinam ſignificare, & præcipuè cùm duas ſtatuas ſeorſum deſcribit, Cereris & Deſpœnæ. Sed & Vergilius in ſexto, Dominam eadem ratione illo verſu intelligit,

> Hi dominam, Ditis thalamo deducere adorti.

Sed enim Δέσποιναν Arcades non Iouis, ſed Neptuni filiam aſſerunt, & in huius deæ templo de omnibus arborum fructibus primitias offerre conſueuerant, exceptis malis punicis, id ſcilicet innuentes, quod ideo matri nõ reſtituta fuiſſet Deſpœna, id eſt Proſerpina,

quia

quia grana punica guſtaſſet, Aſcalapho deferente: qui in bubonem ideo deformatus, vt eſt in primis in Metamorphoſi Ouidij.

Θήρα, id eſt, Fera, cognominata Proſerpina, vt Pauſan. in Bœoticis notat.

Πρωτογόνη, id eſt, Primogenita eadem dicta eſt, teſte eodem in Attica. quin & Arcades Soteram, id eſt, Seruatricem Proſerpinam vocabant. Pauſanias, ἁγνὴ etiã vocata: Heſychius. Et μελιτώδη, quod etiam repetit Cœl. Rhod.

Δάειρα, quæ & Δαῖρα propter metrum, & per ſyncopem legitur, Proſerpinæ nomen fuit, vt Apollonij Rhodij interpretes in tertio Argonauticôn obſeruant, ſuper carmen illud,

Δαῖραν μουνογένειαν ἀλίμους κερμήνισα: quo loco & Timoſthenes & Aeſchylus pariter citãtur. Quin etiam videmus eandem & Vnigenam, hoc eſt μουνογένειαν vocatam: de qua repete quæ in Hecate ſcripſimus. A Δάειρα verò Δαειρίτης deducitur, id eſt Proſerpinæ ſacerdos, vt Pollux innuit. Eadem & νυχία, hoc eſt nocturna vocabatur.

Cotytto Proſerpinam dictam, quadam coniectura ducti putauêre nonnulli, ſic canente Iuuenale:

> Talia ſecreta coluerunt orgia tæda,
> Cæcropiam ſoliti Baptæ laſſare Cotytto.

Sacra enim hæc videntur conuenire myſteriis ſecretis Cereris & Proſerpinæ, celebratis ab Athenienſibus, quæ Cotyttia à dea dicerentur. vnde in poëmatiis Vergilianis illud,

> Non me vocabis pulchra, at Cotyttia,
> Ad feriatos faſcinos, &c.

Et Horatius in Canidiam:

Inultus vt tu riſeris Cotyttia: quo loco Porphyrion ait, ſacra eſſe inferorum. Sed ridiculè ait, forſan deduci à Cocyto fluuio inferorum. Quin & Merula Cocyton in Iuuenale Proſerpinam interpretatus eſt, illud perperàm citans, Raptam Cocytos oſtreoſa diuam. quare etiam Domitium meritò & illum ridet Politianus, qui Baptas ait, ſacerdotes eius deæ nuncupatos, vnde nomen fabulæ factum, &c. quæ cap. decimo Miſcellaneorum doctiſſimè eſt executus. Sed miror, illum Heſychium non allegaſſe, qui de Cotytto ita ſcribit: Cotytto, inquit Eupolis, propter odium quod aduerſus Corinthios habebat, dæmonem hunc odioſum & inimicum induxit. hinc Cotyttia celebritas, quæ & κοτύττια. de quibus ſic apud Plutarchum, ſi modò Plutarchi liber ille Prouerbiorum, ἁρπαγὰ κοτυττίοις, Rapta Cotyttiis. κοτύττια, inquit, ἑορτὴ τίς ἐστι σικελική, ἐν ᾗ περί τινας κλάδους ἐξάπτοντες πόπανα καὶ ἀκρόδρυα ἐδίδοσαν ἁρπάζειν. hoc eſt, Cotyttis feſtum erat quoddam apud Siculos, in quo placentæ & arborum fœtus ramis alligabantur, eáque diripienda proponebantur. putauerim ergo id inſtitutum propter Proſerpinæ raptum in Sicilia. Porrò Suidas Cotyn dæmonem fuiſſe ſcribit Corynthiorum: alij Thracum, in rebus turpibus. Strabo libro decimo, Bendidia & Cotyttia ſimul enumerat, item deam Cotyn. item & Syneſius in Epiſtolis.

PARCAE.

Μοῖρα, καὶ αἶσα vocata Græcè, & κὴρ interdum. Parcæ verò à noſtris dicuntur, κατὰ τὴν ἀντίφρασιν, hoc eſt, per contrarium. vt ait Seruius, quòd nemini parcant. Parcas tres exiſtimabant veteres: vnam loqui, alteram ſcribere, tertiam fila deducere. propterea Parcas, ſcribas ac librarias ſuperûm vocat Martianus: Clotho, inquit, Lacheſis, Atropóſque, quoniam ſententias Iouis orthographæ ſtudio veritatis excipiunt, vtpote librariæ ſuperûm, archiuíque cuſtodes. Sic & eas Ioui Phurnutus tribuit, Plutoni verò Fulgẽtius: Tria, inquit, ipſi Plutoni deſtinant Fata, quarum prima Clotho, ſecunda Lacheſis, tertia Atropôs. Clotho enim Græcè, euocatio Latinè dicitur, Lacheſis verò ſors nuncupatur, Atropos quoque ſine ordine dicitur: hoc videlicet ſentire volentes, quòd prima, ſit natiuitatis euocatio: ſecunda, vitæ ſors, quemadmodum quis viuere poſſit: tertia, mortis conditio, quæ ſine lege venit. Sed enim hæc Fulgentij theoria cum his quæ à Græcis traduntur, parum conſona videtur. Illi enim μοίρας, id eſt, Parcas, à diuidendo & diſtribuendo vnicuique ſua, dictas arbitrantur. & Clotho quidem, παρὰ τὸ συνανελίσσειν καὶ ξυνελκύσαι, quod ſcilicet reuoluat & contrahat omnia. Lacheſis verò, παρὰ τὸ λαχεῖν τὸ πεπρωμένον, id eſt, quòd fatum ſortiatur. Atropon autem, quoniam ἄτρεπτον, quaſi inuertibilis ſit, & incommutabilis. Sunt verò qui Parcas ita interpretentur. per Clothon ſeptem planetas, per Lacheſin tes ſublimares: per Atropon autem Aplanen, id eſt, inerrantem ſphæram. Alij Clotho præſenti tempori, Lacheſin futuro, Atropon præterito, vt ait Ariſtoteles. Porrò ne à

noſtris recedamus,ſunt qui eas ira ſtatuãt vt vna colum teneat,altera fuſum,tertia filum rumpat: vitæ curſum ſtarúmque deſignantes. & hoc verſu id innuunt:

Clotho colum retinet,Lacheſis net,& Atropos occat.

Heſiodus poëta Parcas Nocte & Herebo natas cecinit, propter occultam & abditam fatorum vim. Lycophron, Maris puellas dixit,ob feram & immitem fatorum legem. Illud certè mirum videri poteſt, cur ab Heſiodo in Theogonia bis Parcarum generationem factam legamus. Nam non longè à principio, μοίρας καὶ κῆρας ἐγείνατο νηλεοποίνους, de Noctis & Herebi filiis loquens. non longè verò à poëmatis calce, Iouem dicit ſtabilito regno poſt Titanum bellum, Themidem duxiſſe vxorem. ex qua inter cæteros filios genuit,

Μοίρας δ' αἷς πλείστην πόρε μητίετα Ζεύς,
Κλωθώ τε Λάχεσίν τε, καὶ ἄτροπον. hoc eſt,
Parcas, Iuppiter his dederat rex plurimùm honoris,
Clothóque,& Lacheſin, ſimul Atropon.

Sed quoniam Parcas diximus ex eruditorum ſententia appellatas, quòd minimè parcant: Varro tamẽ apud Gellium libro tertio, nomina Parcis antiquos ait feciſſe à pariendo, & à nono atque decimo menſe. nam Parca, inquit, immutata litera vna, à partu nominata. item Nona & Decima, à partus tempeſtiui tempore. Ceſellius autem Vindex in lectionibus ſuis antiquis: Tria, inquit, nomina Parcarum ſunt, Nona, Decima, Morta. Et verſum hunc Liuij antiquiſsimi poëtæ ponit ex Odyſſea,

Quando dies aduenict quem profata Morta eſt.

Sed homo minimè malus Ceſellius, Mortam quaſi nomen accepit, cùm accipere quaſi μοῖραν deberet. atque hæc quidem ille. Alij Parcarum hæc nomina eſſe voluerunt, vt recitant Marſil. Ficinus in Platonem, & Socinus Bentius medicus & Philoſophus, in eo qui eſt de Felicitate: Veſtam, Mineruam, & Martiam, vel Martem. Effingebant eas antiqui tanquam anus, niueis velleribus redimitas, quibus & narciſſum attribuebant florem. Sed elegantiſsimè à Catullo finguntur his verſibus, in Pelei & Thetidis epithalamio:

Cum interea infirmo quatientes corpora motu:
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens vndique veſtis,
Candida purpurea talos incinxerat ora,
Et roſeo niueæ reſidebant vertice vittæ,
Aeternúmque manus carpebant ritè laborem.
Læua colum molli lana retinebat amictam.
Dextera tum leuiter deducens fila, ſupinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti verſabat turbine fuſum.

& cætera, quæ apud ipſum poëtam doctiſs. leges. neque enim eas quiſquam pictura magis graphicè formare potuiſſet. Parcarum verò numerus, vt Euſebius ait, & nomina ipſarum, & fuſus, & glomeratũ in eo filum, cæteráque huiuſmodi, ineuitabilem determinationem cauſarum oſtendere arbitrabantur. hinc Plato in decimo de Repub. Alias autem, inquit, tres Neceſſitatis filias æquali inuicẽ interuallo in throno ſedere, Parcas veſtibus albis capite coronato, Lacheſin, Clotho, Atropon. quæ ad Sirenum harmoniam canant, Lacheſis quidem, præterita, præſentia Clotho, Atropos verò futura: & cætera, quæ multa eo loco de Parcis & earum matre diuus philoſophus diſſerit: quæ ſi quãdo otium ſuppetit, legere poteris. De Parcis plura itidem leges in libris de Legibus apud eundem Platonem. item Chryſippus multa ſcripſiſſe dicitur. vt à Diogeniano reprehenditur apud Euſebium. Fatum dicit, dictum quoddam, determinatúmque diuinitus eſſe: Parcas autem è contrario, quoniam nemini parcant: Sortes quia ita ſortitũ vnicuique ſit. Atque ideo tres eſſe Parcas arbitrabantur quia tria ſunt tempora, quibus omnia inuoluuntur: Lachéſinque dictam eſſe, quia λαγχάνειν Græcè euenire per ſortem deſignat: Atropon, quia verti non poſsit: Clothon, quoniã contorta & coordinata omnia teneat: &c. quæ contra fatum diſputat Euſebius in ſexto Præpar. Euangelicæ.

Aeſan etiam, hoc eſt αἶσαν, diximus Parcam vocari: hoc eſt, latentem & minus notam eorum quæ fiunt cauſam. αἶσα vero nuncupata eſt, vt Phurnutus innuit, quaſi ἀεὶ οὖσα, id eſt ſemper exiſtens.

Εἱμαρ

εἱμαρμένη etiam Parca, & Fatum dicitur. ſed cuius verbis potius eam deſcribemus, quàm M. Tullij? qui Velleium inducit ita loquentem: Hic, inquit, nobis exiſtit primùm illa fatalis neceſſitas, quam εἱμαρμένην dicitis, vt quicquid accidat, id ex æterna veritate, cauſarúmq; continuatione fluxiſſe dicatis. Sed de Imarmene etiam plura Phurnutus de Deorum natura, item Ariſtoteles, & Apuleius de mundo. Proclus in Commentariis Heſiodi in ἔργοις, Stoicos ait appellare Imarmenen Διὸς νοῦν, ſuper ea Heſiodi verba, ὅτι πως ἐστὶ Διὸς νόον ἐξαλέασθαι, id eſt, nuſquam eſt Iouis mentem aufugere. Chryſippus: Imarmene, inquit, ſempiterna quædam & indeclinabilis rerum ſeries, & catena, ſeſe voluens & implicans per æternos conſequentię ordines, è quibus connexa eſt. His conformia ſcribunt & Phurnutus, & Boëtius in Topicis. εἱμαρμένη verò dicta, διὰ τὸ εἴρειν τε καὶ χωρεῖν ἀκολούθως, id eſt, quoniam trahat & cedat conſequenter. Heſychius ait, Imarmenen à Cretenſibus vocari ἀμβρύν. Plurimi etiam ἀνάγκην, id eſt, neceſſitatem, cũ Imarmene deſcribunt, inter quos Phurnutus, qui ait: Anance eſt, quam cogere aut vincere non poſſumus, ſi quidem ei omnia vt ad cauſam referuntur. Varro, Fatum à fando dictum ait, quòd pueris Parcæ conſtituant fando, dictum Fatum, & res fatales: quidam & Parcarum manes dicunt.

ὄπις quoque Parca dicta eſt ἀπὸ τοῦ λανθάνειν ὄπισθεν, id eſt, à retro occultando, & obſeruando noſtra facta, & quæ punienda ſunt, puniendo.

πεπρωμένη verò dicta, διὰ τὸ πεπεράνθαι τὰ πάντα, id eſt, quòd omnia terminata ſunt, & nihil ſit in iis quæ ſunt in infinitum.

Lanificæ Parcæ à noſtris cognominatæ ſunt, quòd penſa & ſtamina vitæ humanæ trahant candida, vel argentea, id eſt, felicia, vel ferrea & pulla: vel nigra, id eſt, infelicia. Martialis:

Si mihi lanificæ ducunt non pulla ſorores
Stamina.

Tetricæ Parcæ, & Sorores etiam vocantur, quod nemini parcant. Idem Martialis,

Ruperunt tetricæ cùm mala penſa deæ.

Hinc & à Græcis ἀμετάτροπα dicuntur, id eſt, inconuertibiles.

Adraſtiam & Nemeſin cum his coniungit Phurnutus. Sed ipſe in eo, in quo de Fortuna egi, eas copioſe ſum executus. Tu inde petas.

FVRIAE.

QVas Latini Furias appellauêre, Græci Erinnyies, & Eumenides in primis dixêre. has & Plutoni deſeruire, prodidit antiquitas. Hinc Verg.

Hæ Iouis ad ſolium, ſæuique in limine regis
Apparent, acuúntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbóſque deûm rex
Molitur meritis, aut bello territat vrbes. & cætera.

Hiſdem etiam veteres commotę mentis affectus adumbrabant, proptereáque furoris deas exiſtimabant. Semper verò virgines etiam prouerbio dictæ, quòd cùm malefactorum vltrices ſint, facilè corrumpi non poſſint, quin etiam pœnas de delinquentibus ſumunt: Suidas auctor. Cicero pro Roſcio Amerino: Nolite putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè ſceleratéque commiſerint, agitari & perterreri Furiarum tædis ardentibus: ſua quenque fraus, & ſuus terror maximè vexat. & paulò pòſt: Hæ ſunt impiis aſſiduæ domeſticæque Furiæ, quæ dies noctéſque parentum pœnas à conſceleratiſs. filiis repetant. Idem Cicero in primo de Legibus: Agitant & inſectantur impios Furiæ, non ardentibus tædis, ſicut in fabulis, ſed angore conſcientiæ. Suet. de Nerone: Sæpe confeſſus exagitari ſe materna ſpecie, verberibus Furiarum, ac tædis ardentibus. Sed omnis hac de re plena eſt Tragœdia. Erinnyies quidem ideo ſunt vocatæ, quaſi ἔρις νοῦ, hoc eſt mentis lis. Eumenides verò per contrarium οὐ καὶ μένος, quaſi non bona mens. Erinnyias Heſiodus natas fabulatur ex ſanguinis guttis pudendorũ Cœli, in terram cadentibus. quidã Noctis & Herebi filias dixêre, vt Lactãtius ait in Theb. Alij Acherontis. Orpheus in Hymno,

ἁγναὶ θυγατέρες μεγάλοιο Διὸς χθονίοιο,
Περσεφόνης τε.

id eſt, Caſtæ filiæ magni Iouis terreſtris, & Perſephones. Furiæ verò frequentiſſimè in tragœdiis introducuntur. vnde Ariſtophanes in Pluto, de Paupertatis dea, τάχα δ᾽ ἐστὶν Ἐρινύς τις ἐκ τραγῳδίας. hoc eſt, Fortaſſis eſt Erinny, ex tragœdia Paupertas. Propertius, Tum me vel tragicę vexetis Erinnyies. ſcribit Strabo lib. Georg. 4. apud Caſſiteri-

das inſulas homines eſſe colore fuſco, tunicis ad talos demiſſis, cingulo pectus incinctis, baculóſque manu geſtare, Furiis perſimiles. quibus ex verbis Furiarum habitum colligimus. Horrendum aſpectum furiis Phurnutus aſcribit, & igne ac flagello impios & noxios inſequi. Furiis primus Aeſchylus dicitur, crines anguibus implicitos affinxiſſe, quas Ceraſtas poetæ appellent. Claudianus de Alecto:

Mollia lambentes finxerunt membra Ceraſtæ. Idem:
Alecto ſtetit in medio, vulgúſque tacere
Iuſſit, & obſtantes in tergum reppulit angues,
Pérque humeros errare dedit.

Hinc etiam ab Orpheo ὀφιοπλόκαμοι dicuntur, quaſi dicas ſerpenticomæ. Idem ſcribit & Phurnutus. ſic à Vergilio Alecto deſcribitur,

Luctificam Alecto dirarum à ſede ſororum,
Infernìſque ciet tenebris, cui triſtia bella,
Iræque, inſidiæque, & crimina noxia cordi:
Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum, tot ſeſe vertit in ora. & cætera, quæ ſequuntur. De Tiſiphone verò Ouidius:

Nec mora, Tiſiphone madefactam ſanguine ſumit
Importuna facem, fluidóque cruore rubentem
Induitur pallam, tortóque incingitur angue.

Mox comites illi adiungit, Terrorem, Pauorem, & Inſaniam. plures addit Claudianus in Ruffinum, & item Statius in Theb. quorum verſus, ne nimius ſim, miſſos facio. Hæ verò Furiæ, tres ſorores dicuntur, Alecto, Tiſiphone, & Megæra. quidam & quartam addũt, Lyſſam, id eſt, Rabiem. vnde Euripides in Hercule furente, Irin inducit Iunonis iuſſu Lyſſam adducere quæ Herculi furorem ac rabiem iniiceret. Eſt autem Lyſſa dea, vt idem ait, Noctis filia, ex Cœli ſanguine. hæc rabiem immittere fingebatur, & centum ſerpentum capitibus ſibilantibus caput incinctum, manu verò ſtimulum geſtare. Sic verò de Furiis ſcribit Iſidorus: Aiunt & tres Furias antiqui, fœminas crinitas ſerpentibus, propter tres effectus, qui in animis hominum multas perturbationes gignunt, & interdum cogunt ita delinquere, vt nec ad famam, nec ad periculum ſui reſpectum habere permittant Ira quæ vindictam cupit. Cupiditas, quæ deſiderat opes. Libido, quæ appetit voluptates. quæ ideo Furiæ appellantur, quòd ſtimulis ſuis mentem feriant, & quietam eſſe non ſinant. De Furiis verò Fulgentius ita: Prima, inquit, eſt Alecto. Alecto enim Græcè impauſibilis dicitur, παρὰ τὸ α, καὶ λήγομαι, quod non deſinat. altera, Tiſiphone. Tiſiphone autem, quaſi τίσεως φωνή. id eſt, iſtarum vox, inconcinna mihi quidem videtur etymologia. nam potius à τίσις καὶ φόνος deducitur, hoc eſt, vindicta & cæde. quod & Vergilius oſtendere videtur, cùm ait,

Continuò ſontes vltrix accincta flagello
Tiſiphone quatit inſultans, toruóſque ſiniſtra
Intentans angues.

Sequitur Fulgentius: Primùm eſt ergo, nõ pauſando Furiam concipere: ſecundum eſt, in vocem erumpere: tertium, iurgium protelare. quæ interpretatio, licet mihi parum arrideat, aſcribere tamen eam placuit. eſt enim vulgarem ſecutus humanæ naturæ rationem. Megæra verò dicta ab odio & inuidia, quæ mortalibus iniicit. μεγαίρω quippe id ſignificat. Orpheus duos hymnos his deis concinuit, quorum tamen prior in vetuſtis & manuſcriptis codicibus hanc habet ἐπιγραφὴν, Ἐριννύων θυμίαμα στύρακα καὶ μάνναν. licet in impreſſis aliter. alter verò habet, Εὐμενίδων θυμίαμα ἀρώματα. In priore, earum trium nomina vno verſu explicat,

Τισιφόνη τε καὶ Ἀλληκτὼ, καὶ δῖα Μέγαιρα. id eſt,
Tiſiphone, necnon Alecto, & dia Megæra.

Ideo verò Furiæ apud inferos eſſe dicuntur, quoniam cauſæ parum notæ plerunque, vt ait Phurnutus, in occulto ſunt, nec videntur, & iis in primis qui meriti ſunt. Porrò vt eſt apud Aelianum, turtures aues Furiis ab antiquis dicatæ putabantur, ſed & Parcis, ac Veneri, & Cereri.

Eumenides Furiæ nuncupatæ, vt dictum eſt, per contrarium, quod minimè beneuolæ ſint, & mites. in has Orpheus hymnum compoſuit, vt antè meminimus: vltricéſque vocat homi

hominum impiorum & iniuſtorum, hoc eſt, ἀσεβούντων, τῶν τ' ἀδικούντων τιμωροί. Seneca: Adeſte ſceleris vltrices deæ. Cognominantur & κυανόχρωτοι. quod obſcuro corpore fingantur, & δρακοντοβόστρυχοι φοβερώπιδες, quòd & vnguibus & aſpectu terribiles ſint. Scribit M. Cicero, Athenis Eumenidum fanum fuiſſe, vt planius dicam ἐν σεμναῖς θεαῖς. Has quidam & μανίας vocant, id eſt, furentes, vt ait Pauſanias. Legimus Maniarum templum fuiſſe apud Meſſenios. Eumenides plerunque cum facibus finguntur, vt apud Tragicos videmus. hinc Vergilius, Eumenides tenuère faces. Idem: Ferreique Eumenidum thalami. quo loco Seruius ſcribit: Furiæ nunquam nupſerunt, vnde igitur thalamos accipimus? Sed accipiendum, in quibus natæ ſunt, &c. Eumenidum ſacerdotes λίτειραι dictæ ſunt, vt Heſych. notat.

Σεμναὶ θεαὶ dicuntur Erinnyies. Arpocration ſcribit, Athenienſes ſic vocare, quaſi dicas deas caſtas, & incorruptas. Pauſan. in Corinth. ait, Semnas à Sicyoniis, Eumenidas dici ab Atticis. in Attica tamen etiam ait: Iuxta dearum, inquit, templum quas σεμνὰς vocant. Sophocles de his multa, præcipuè in fabula Oedipi Epicolono. has vocat Heſiodus in Theogonia Erinnyes de Semnis deis, & Phurnutus, & Apollonij interpretes. Semnis his deis oues prægnantes immolabant, & melicratum. Philemon poëta comicus diuerſas Eumenidas & Semnas fecit in fabulis.

Palæſtinas deas Furias cognominatas ab Ouidio, docti quidam arbitrantur. ita enim ille canit in quarto Faſt. de Aty furente:

Et modò tolle faces remoue modò verbera, clamat,
Sæpe Palæſtinas iurat adeſſe deas.

Palæſtæ quidam locus Epiri apud Oricum, vt Lucanus in quinto Pharſaliæ innuit:

Inde rapi accepère rates, atque equora claſſem
Curua ſequi, quæ iam vento, fluctúque ſecundo
Lapſa, Palæſtinas vncis confixit arenas, &c.

Cæſar in Comment. ciuilibus: Ad eum locum qui appellatur Palęſtæ, omnibus nauibus ad vnam incolumibus milites expoſuit. etſi exemplaria pleraque pro Palæſtæ, Pharſalia legunt. Eum verò locum Palæſte dictum aliqui putant, quoniam geminæ columbæ fatidicæ è Syria Dodonam euolauerunt, quæ Palæſtinæ ſunt appellatæ. in illis quoque fuiſſe inferorum oſtium ferunt, item Acheruſiam: item de Aidoneo, id eſt, Plutone quæ traduntur, & Proſerpina. Sed & quidam Herculem ea parte Cerberum traxiſſe prodiderunt. hinc eruditi coniectura ducti, Palæſtinas deas Furias interpretati ſunt. Sed & Marſus ait, ſe à Græco accepiſſe, in commentariis peruetuſtis legiſſe, Furiarum templum in Epiro fuiſſe: itémque in altero Græco codice vetuſtiſſimo. Ego verò nihil vltra, niſi quòd lego apud T. Liuium in quinta Decad. libro tertio, Peneſtiam regionem ac terram eſſe Illyrici. Tertio, inquit, die ad Vſcana Peneſtianę terræ, ea maxima vrbs eſt. tum paulò infra: Vſcanenſibus Illyriiſque venditis in Peneſtiam exercitum Perſeus reducit. item alibi, Peneſtas, Vide verò tu an Peneſtinas deas legendum ſit, potius quàm Palæſtinas. Non me præterit, & Ph. Beroaldum de his ſuam potius opinionem quàm ſententiam attuliſſe. Palæſtinas enim deas ait, deam Syriam, & Phrygiam Cybelem: nec abſurdum eſſe, ex D. Auguſtini ſententia multas deas ad vnam reuocare, vt non tam ſint deæ multæ, quàm multa vnius nomina. hinc putauit Beroaldus, Ouidium deas appellaſſe Palæſtinas, perinde ac Furias, quòd ſcilicet in Syria Palæſtini ſint.

Harpyiæ, ſeu Furiæ, ſeu fabuloſæ deæ quædam dicuntur: Vergil.

Virgineus quibus eſt vultus, fœdiſſima ventris
Proluuies, vncæque manus, & pallida ſemper
Ora fame.

Tres fuerunt, Aello, Ocypete, & Celeno: licet quidam quartam addiderint, Thyellam. Apollonij tamen interpretes, Thyellas, procellas & procelloſos flatus interpretantur. Heſiodus & Apollonius duas tantùm nominant Harpyias, quas Iridis ſorores fabulati ſunt antiqui, Thaumantis filias, & Electræ Oceani. Sic enim canit Heſiodus in Theogon.

Θαῦμας δ' ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα,
Ἤγαγε τ' ἠλέκτρην, ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν,
Ἠυκόμους δ' ἅρπυιας, ἀελλώ τ', ὠκυπέτην τε.

hoc eſt, Thaumas filiam Oceani profundi Electram duxit, quæ grauida peperit Irin, & pulchricomas Harpyias, Aello & Ocypeten, &c. Idem apud Lycophronem Iſaacius refert. harum ſuo more Fulgentius allegoriam com-

miniſcitur:ex illo eam repete,ne plura inculcem. Hæ & rapaces aues dicuntur,ait Phauorinus, Phinei filiæ, Geraſia & Harpyria,cibaria rapientes ex ore ſenis. Alij Harpyias ventorum conuerſiones interpretantur,& ventos ipſos:alij Neptuni filias & Terræ ſcribunt. Seruius grammaticus, Ponti & Terræ:& ideo ait eas inſulas habitare, partem terræ, partem maris tenentes. quidam eas aues & volucres dixêre, vnde illis Vergilius & Apollonius plumas addunt: vt illud,

Sed neque vim plumis vllam,nec vulnera tergo Accipiunt.quod tamen dictum Donatus interpretatur,quòd Stygæ eſſent,& propterea inuulnerabiles. quam interpretationē non recipit Seruius. Alij Harpyias Iouis canes dictas volunt, quos ſequitur idem Seruius in tertio Aeneidos comment.inquit enim,cùm Zetus & Calais Boreę filij eas inſequerentur ad Plotas vſque inſulas, Irin eis apparuiſſe, quæ illos moneret, vt canes Iouis inſequi deſiſterent. hoc eſt, vt his verbis canit in ſecundo Apollonius:

Non fas,ó nati Boreæ,vos enſibus alti
Harpyias vrgere canes Iouis.

Sed neſcio quo pacto longè dulcius Græcè ſonat:

Οὐ θέμις ὦ υἱεῖς Βορέω ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
Ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς κύνας.

Illud tamen hoc loco notandum,quod Apollonij commentatores ſcribunt, decentius Irin miſſam nunciam filiis Boreæ,vt deſiſterent: vel quòd ipſa nuncia ſit, vel potius quòd ipſarum Harpyiarum ſoror eſſet.nam alij Mercurium miſſum aiunt,inter quos eſt Heſiodus. ab ea verò conuerſione, Zeti ſcilicet & Calais, inſulæ Plotæ, Strophades appellatæ ſunt: quòd iidem poëtæ Apollonius & Vergilius, & ante eos Antimachus in poëmate Lydes cecinit. Hyginus verò in libro Fabularum Zetem & Calaim ita deſcribit: Hi capita pedéſque pennatos habuiſſe feruntur, crinéſque cæruleos, peruio aëre vſi ſunt. Sanè & Furiæ exiſtimatæ ſunt, vnde Celæno apud Vergilium:

Vobis furiarum ego maxima pando.

Quare palàm eſt,& canes appellatas eſſe Furias. Lucanus:

—Stygiáſque canes in luce ſuperna Reſtituunt. Vergil.
—Viſæque canes vlulare per vmbram,
Aduentante dea.

Horat.in Sermonibus: Viderit infernas errare canes. Illud inſuper addit Seruius,apud inferos Furias dici,& canes:apud ſuperos diras,& aues: vt ipſe idē Vergilius in 12. In mundo verò Harpyiæ dicuntur. eas item ait γαμψώνυχας, hoc eſt vncungues. & vt Vergilius ait, vncæque manus:æmulatus Apollonium, qui in ſecundo cecinit χερσίν τ' ἂν γαμφηλῇσι συνεχὲς ἥρπαζον. id eſt, manuum curuitatibus continenter rapiebant. Canit & hoc idem Poëta, fugatas Harpyias à Zete & Calai, & ſe in ſpecum abdidiſſe in inſula Creta ſub Arginunte, vt etiam Neoptolęmus & Pherecydes prodiderunt. Porrò Harpyiarum nomen in prouerbium tractum eſt, de rapacibus,& iis qui plus iuſto opes per fas & nefas exigunt.

Diræ quidem apud ſuperos dicuntur. Vergilius:

At procul vt diræ ſtridorem agnouit,& alas,
Infelix crines ſcindit Iuturna ſolutos. Idem:
Dicuntur geminæ peſtes,cognomine Diræ,
Quas,& tartaream Nox intempeſta Megæram,
Vno eodémque tulit partu.

Plutarchus in vita M.Craſſi, Acteium ſcribit his verbis diras imprecatum eſſe: Acteius, inquit, in vrbem citato gradu accurrens, in via per quam Craſſus iter facturus erat, ſuccenſam cratem conſtituit.cúmque in eum locum Craſſus perueniſſet, aſſiſtens Acteius,& ſacra quædam ac libationes faciens, diras admodum atque horrendas execrationes obnunciauit, deos quoſdam inauditos antea & horrendos nomine compellans. has imprecationes Romani diras appellant, quas nunc quaſi vetuſtate obſoletas, eam vim obtinere dicebant, vt qui illis obnoxius fuiſſet, grauiſſimas pœnas dare cogeretur, & maximo infortunio affici:&c. quæ idem Plutarch. exequitur.

Obſcœnæ etiam volucres, Furiæ dicuntur à poëtis. Idem Vergilius:

Iam iam linquo acies,ne me terrete timentem,
Obſcœnæ volucres,alarum verbera noſco.

Appellan

Appellantur & Luctificæ,& Importunæ,aliiſque huiuſmodi epithetis, quæ diligentius ab alus collecta habentur. Hyginus iu lib. Fabularum has ita depinxit: Hæ,inquit, fuiſſe dicuntur capitibus gallinaceis,pennatæ,aláſque & brachia humana, vnguibus magnis,pedibúique gallinaceis,pectus album,femináque humana.

Furor,Furiarum ſi non frater,conſanguineus certè à poëtis confingebatur: quem graphicè effingit Petronius Arbiter in carmine de Bello ciuili,vt pictor nemo melius.

Furina etiam colebatur à Romanis, teſte Cicerone libro tertio de Natura deorum, vbi Eumenidas commemorans: Quæ,inquit,ſi deæ ſunt,quarum & Athenis fanum eſt,& apud nos,vt ego interpretor,lucus Furinę.meminit idem ad Atticum.ſed & ego in primo Syntagmate aliquanto plura, de Furore & Furina recenſui. Legimus etiam Forinam deam,quæ ſi eadē ſit cum Furina, incompertum habeo. Certè in Romanis antiquis marmoribus ſic legitur:

P. POETELLIVS P. L. – SVRVS – LANISTA
AD. AB. FORIN – AR. ROM. DD.
VIX. ∴ ANN. XLIIX. H. S. E.

Et ibidem altera Tranſtib. iu ædicula SS. XL.

I. O. M. H. AVG. SACR. V.

GENIO FORINARVM ET CVLTORIBVS HVIVS LOCI. TERENTIA NICE CVM TERENTIO DAMARIONE FILIO SACERDOTE. ET TERENTIO DAMARIONE IVN. ET FONTEIO ONESIMO FILIO SACRORVM SIGNVM ET BASIM VOTO SVSCEPTO DE SVO POSVIT LVSTRO EIVSDEM DAMARIONIS. B. Aegius. Sanè apud Feſtum Pompeium Foria ſtercora liquidiora ſunt. Pomponius Macco: Conforiſti me. Diomedes Lauerius in Panificis: Storiolum eſſe videris,in coleos cacas. Foriolus,qui fores facile emittat, ſoluti ſcilicet ventris. Sed cum reliquam infernorum deorum, hoc eſt, θεῶν νεκρικῶν & Manium turbam explicabo, Vergilianúmque illud interpretabor,

Dei quibus imperium eſt animarum,vmbræque ſilentes,
Et Chaos,& Phlegethon,loca nocte ſilentia latè,
Sit mihi fas audita loqui.

Variè philoſophi de deis inferis dixêre.nā per alios exiſtimabant animas ad inferos deduci: vt,

——Hac animas ille euocat Orco
Pallentes,alias ſub tartara triſtia mittit. item per alios tranferri: vt,
Nauita ſed triſtis nunc hos,nunc accipit illos. per alios purgari: vt,
Aliæ pandūtur inanes Suſ, enſæ aduentos. per alios verò ad ſumma reuocari: vt,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno.

Sed nos his miſſis,ſeorſum diſcutiamus,primúmq; qui propriè Manes dicerētur à gentibus,oſtendamus. Manes,vt Aelius Stilo ait, dei inferi, quaſi boni dicuntur à ſuppliciter eos venerantibus, propter metum mortis: Immanes quoq;,pro valde non bonis dicuntur. Manes verò ab auguribus inuocabantur,quòd per eos omnia manare credebāt, eóſq; deos ſuperos atq; inferos dicebant. Feſtus: Manalem,inquit,etiam lapidem putabant eſſe oſtium Orci, per quod animæ inferorum ad ſuperos manarent, qui dicuntur manes. alij Manalem lapidem vocabant petram quandam,quę erat extra portā Capenam,iuxta ædē Martis: quam cùm propter nimiam ſiccitatem in vrbem pertraherent, ſequebatur ſtatim pluuia,eúmque quòd aquas manaret, Manalem lapidem dixerūt. idem feſtus auctor. Manias quoque idem Aelius Stilo dici ait,ficta quædam ex farina in hominū figuras, quia turpes fiant,quas alij Maniolas appellabant. Manias autem,quas nutrices minitentur pueris, eſſe Laruas,id eſt, Manes deos deáſq; putabant, quóſq; ab inferis ad ſuperos emanare credebant. aut Mania eſt eorum auia,matérue. Sunt enim vtriuſq; opinionis auctores. hinc etiam putarim ipſe hodie,dum terrere volūt infantes, Orcū nutrices vocare, Sed ridicula iſta ſunt,quin & nocumenta plerunque infantibus & puellulis terriculamenta iſta afferūt. Deorum etiam Manium mundum Cereris eſſe putabant, qui mundus quid ita diceretur, retulit Cato in Commētariis Iuris ciuilis: Mundo,inquit,nomen impoſitū eſt ab eo mundo,qui ſupra nos eſt. forma enim eius ex ūs qui intrauêre,cognoſci potuit aſſimilis illi. atq; eius inferiorem partem, veluti conſecratam deis Manibus. hunc autem Cereris mundum

ter in anno patêre putabant his diebus, poſtridie Vulcanalia, & ante diem tertium Non. Octobris, & ante diem ſextum Id. Nouembris. Inferiorem enim eius partem cõſecratam deis manibus, arbitrantes clauſam omni tempore præter ſupradictos dies: quos dies etiam religioſos iudicauerunt eam ob cauſam, quod iis diebus ea quæ occulta & abdita religionis deorum Manium eſſent, in lucem adducerentur, & patefierent: nihilque eo tempore in Repub. geri voluerunt. Itaque per hos dies non cum hoſte manu conſerebatur, non exercitus ſcribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in Repub. niſi quod vltima exegiſſet neceſſitas, adminiſtrabatur. hæc ex Sex. Pomp. commentariis. Vergilius cùm cecinit, Quiſque ſuos patimur manes: Seruius exponere videtur pro Geniis, vt in geniis pluribus oſtendimus. Martianus verò: Manes, inquit, corpori humano præſules attributi ſunt, qui parentum ſeminibus manauerunt, qui ſub Plutonis poteſtate ſunt: qui ideo Summanus dicitur, quaſi Summus manium. idem auctor paulò pòſt, Verum manes quoniam corporibus illo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiam poſt vitam iiſdē corporibus delectantur, atque cum iis manentes appellantur Lemures: qui ſi vitæ prioris adiuti fuerint honeſtate, in Lares domorum, vrbiúmque vertuntur: ſin autem deprauantur ex corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur tam boni quàm truces conſtituti, quos ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας memorat Graia diſcretio. In his autem ſunt Manes, eorúmque præſtites Mana & Mantuona, dei etiam cum his quos Aquilos dicunt, item Fura, Furináque, & mater Mania: &c. quæ Martianus eſt executus. Sed præſtat etiam audire, quæ de his Apuleius ſcribit de Deo Socratis, cũ de Dæmone & Genio locutus fuiſſet. ita enim ſubiungit ſuis verbis: Animus humanus exutus & liber, ſtipendiis vitæ corpori ſuo obiuratis, hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictum. ex hiſce ergo Lemuribus, qui poſteriorum ſuorum curam ſortitu pacato, & quieto numine domum poſſidet, Lar dicitur familiaris; qui verò propter aduerſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus, interuagatione, ſeu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterum noxium malis, hunc plerique Laruam perhibent: cùm verò incertum eſt quæ cuique eorum ſortitio euenerit, vtrúmne Lar ſit, an Larua, nomine Manem deum nuncupanr, & honoris gratia vocabulum additum eſt. hæc Apuleius. Lemures, quos iam dixi, inter inferorum vmbras & manes, Porphyrion Horatij interpres recenſet in eo verſu, Nocturnos Lemures. Lemures, inquit, putant hominum eſſe poſt mortem vagantes vmbras, dictos quaſi remores, à Remo, cuius occiſi vmbras frater Romulus placare cùm vellet, Lemuria inſtituit. Vnde Ouid. in Faſt. de Romulo loquens,

—Lucémque Lemuria dixit,
Illam, qua poſitis iuſta feruntur auis.
Aſpera mutata eſt in leuem tempore longo
Littera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam lemures animas dixêre ſilentum. Idem,
Ritus erit veteris nocturna Lemuria ſacri,
Inferias tacitis manibus illa dabunt.

Sed de his plura in noſtro de Annis & menſibus, &c. Varro de vita pop. Rom. apud Nonium: Quibus temporibus in ſacris fabam iactant noctu, & dicunt ſe Lemures domo extra ianuam eiicere. Auguſtinus lib. nono de Ciuitate Dei, dicit quidem animas hominũ dæmones eſſe, & ex hominibus fieri Lares, Laruas, & Manes. Lares, ſi meriti boni ſunt: Lemures ſeu Laruas, ſi mali. Porrò Tauri ludi dicebantur, qui deis inferis fiebant. Feſt.

Charon deus infernus, dictus per antiphraſin, quaſi Acheron. alias tamen Phurnutus etymolagias adducit, quas non ſatis probo. Deſcribitur probè à Vergilio in ſexto Aeneid.

Portior has horrendus aquas & flumina ſeruat,
Terribili ſqualore Charon, cui plurima mento
Canicies inculta iacet, ſtant lumina flamma,
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus,
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat,
Et ferruginea ſubuectat corpora cymba,
Iam ſenior, ſed cruda deo viridiſque ſenectus.

De hoc lectum eſt in Orpheo, quòd quando Hercules ad inferos deſcendit, Charon tertius eum ſtatim ſuſcepit, ob quam rem anno integro in compedibus fuit. Atque ideo

ipſe apud Verg.

Nec verò Alciden me ſum lætatus euntem Accepiſſe lacu.

Portitor Charon dictus à Græcis Porthmeus, vt in noſtris Nauigiis oſtendimus. Iuuenalis:

Tetrúmque nouitius horret Porthmea.

Nauita etiam nuncupatus: vt,

Nauita quos iam inde vt Stygia proſpexit ab vnda. Item:

Nauita ſed triſtis nunc hos, nunc accipit illos.

Cerberus Plutonis canis, qui triceps fingebatur, & propterea Tergeminus dictus, & Trifaux: vt,

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Perſonat.

Natus traditur ex Geryone & Echidna. hic fertur tractus ab inferis, vt in Herculis vita ſcripſimus, ab Hercule. Hinc Vergilius de Hercule in ſexto,

Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petiuit,
Ipſius à ſolio regis traxítque trementem.

Cuius fabulæ hæc ratio traditur, quia Hercules omnes cupiditates & cuncta vitia terrena contempſit & domuit. nam Cerberus dictus quaſi κρεοβόρος, hoc eſt carnem vorans. vnde & lectum de eo eſt,

——Oſſa ſuper recubans.

Cerberus Meduſæum monſtrum appellatus ideo eſt, quòd villos ac pilos ſerpentinos habere diceretur. Ouid.

Terna Meduſæi vincirem guttura monſtri.

Deſcribitur ſic à Tibullo:

Nec canis anguinea redimitus terga caterua,
Cui tres ſunt linguæ, tergeminúmque caput.

Sed & à Seneca in tragœdiis, Ianitor Cerberus etiam vocatus. Vergil.

——Ingens ianitor antro
Aeternum latrans exangues terreat vmbras.

Minos præterea, Aeacus, & Rhadamanthus, tres inferorum iudices, Iouis & Europæ filij, vt Diod. ſcribit. alij tamen Aeacum ex Aegina natum prodiderunt, vt pluribus à Pindaro eſt proditum. Plato verò ait, Europæos ab Aeaco iudicari, à Rhadamantho Aſianos, à Minoë porrò diiudicari ſi quid ambiguum occurriſſet. Minos Cretēſis quæſitor cognominatus, iuſtiſſimus fuiſſe proditur. Quæſitor Minos vrnam mouet, ait poëta. Plato verò, vt puto, in Gorgia: Hæc peccata Aeacus baculum tenens, ſicut & Rhadamanthus, iudicat: Minos autem aureum ſceptrum geſtans, ſolus ſedet, vtriuſque iudicium conſiderans, cenſénſque, &c.

Rhadamanthus Gnoſſius vocatus eſt, vt Vergilius:

Gnoſſius hæc Rhadamanthus habet duriſſima regna,
Caſtigátque audítque dolos, ſubigítque fateri.

Scribit Heſychius, Rhadamanthia iuramenta dici, veluti per anſerem & canem, vt iurare ſolebat Socrates: & per caparin, vt Zeno, & eiuſmodi. Rhadamantheum verò iudicium, de incorrupto & ſeuero dici, ait Eraſmus. Alciatus ex Platone, de iudicio quod iuramēto finitur, vel quod incorruptè & abſque mora terminetur, quod (prô Dei) hoc tempore minus ſeruatur.

Styx palus inferorum. Vergilius,

——Stygiámque paludem,
Dei cuius iurare timent, & fallere numen.

Idem ſcribit & Heſiodus in Theogon. & Auſonius:

Quæque piat diuûm periuria nocticolor Styx.

Et hoc propter Victoriæ fauorem, Stygis filiæ, quæ bello Gigantum aſtitit: pro cuius rei remuneratione, ſtatuit Iupiter, vt ſi quis feſelliſſet eius numē, vno anno & nouem diebus ab ambroſia & nectare prohiberetur. ratio, quia triſtitia contraria æternitati, & lætitia mœrori. plura Seruius. Sanè Seneca de ſitu & ſacris Aegyptiorum, paludem tradit apud illos fuiſſe, locum tutiſſimum, vbi Iſis Oſiridis membra occiſi ſepeliuit. & ibi breuis inſula ἄβατος, id eſt, inacceſſa erat. Lucanus:

Hinc Abatos, quam noſtra vocat veneranda vetuſtas.

Palus verò Styx vocabatur, vbi ſacra quæpiam fieri conſueuerant, quorum Seruius, & nos in Sepulcralibus meminimus. Pauſan. verò in Arcadicis, aquam Stygis limpidam eſſe deſcribit. quo loco & Heſiodi, & Lini, & Epimenidis poëtarum carmina expendit, quibus Stygem alio modo exponit, quam noſtri grammatici. Dein affert ex Homero, de Deûm iureiurando, & cætera. Tum demum quæ de aqua Stygis à ſcriptoribus traduntur, perniciosiſſima aſcribit, quæ nullo alio vaſe cuiuſuis materiæ contineri poteſt, præterquam vngula equi, vel (vt alij ſcribunt) mulæ: cuius aquæ veneno, ſunt qui Alexandrum Macedonem magna Ariſtotelis infamia periiſſe ſcribant.

Acheron inferorum fluuius, quaſi ſine gaudio interpretatus. Vergilius in ſexto Aeneidos.

Dicitur & tenebroſa palus Acheronte refuſo.

Legimus tamen Acheronta pluribus in locis fuiſſe, vt in Tænaro, vbi ab Hercule Cerberus eſt ab inferis detractus. Alij in Epiro. Sed conſtat inquit Seruius, locum eſſe haud longè à Baiis, vndique montibus ſeptum. Idem Vergilius,

Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad vndas,
Turbidus hic cœno, vaſtáque voragine gurges
Aeſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam. Idem,
Cocytúſque ſinu labens circumfluit atro.

Dictus verò Cocytus παρὰ τὸ κωκύειν, lugeo. Fuit & Acheruſia palus, cuius crebra mentio ſcriptoribus, Diodoro, Seruio & Phurnuto, aliiſque.

Auernus lacus, de quo idem Vergilius:

Spelunca alta fuit, vaſtóque immanis hiatu
Scrupea, tuta lacu nigro nemorúmque tenebris,
Quam ſuper haud vllæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens, ſupera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.

Sanè plerique apud Vergilium legunt Aornon, ſed & in Græcis ἄορνος λίμνη dicitur: hinc & poëtæ pro inferis ſæpe Auernum poſuêre. Lacum ipſi aliquando vidimus, tetrum & horridum. Seruius ſuper ea verba, Tuta lacu nigro: Tuta, inquit, quia hinc lacu, hinc cingitur ſyluis. dicit autem locum, quem nunc Doliola vocant, apud Cumas.

Lethe fluuius qui & Lethæus amnis, ab obliuione dictus eſt. Sanè Plato libro decimo de Republica, Campum Lethæum dicit, & fluuium ἀμέλητα per eum labi. Qnare decipiuntur, qui hunc fluuium Amelitam appellant, cùm Ameles dicendum ſit. in quarto enim caſu Ameleta apud Platonem eſt. παρὰ inquit, ἀμέλητα ποταμόν. huius verò & Ficinus meminit, & Socinus meus in ſua de Felicitate ἀνεκδότῳ.

Phlegethon, & Pyrphlegethon, quòd igne ardeat, appellatus.

De Tantalo, Siſypho, Tityo, Ixyone, Phlegya, Salmoneo, cæteriſque qui dant pœnas apud inferos, nihil dicemus: quia non ſunt inter deos connumerati, & noſtri ideo non ſunt negotij.

SYN

SYNTAGMA SEPTIMUM, DE APOLLINE, AESCULAPIO, MUSIS, AURORA, AD CYNTHIUM IOAN. Bapt. Gyraldum.

GREG. GYR.

Senex & æger Lilius,
Donoſuo dat Cynthio,
Hoc quicquid eſt voluminis:
Orans Deos Nouenſiles,
Vt hoc velint plus ſeculo
Manere amoris mutui,
Sit teſtis vt perennior.

IVRE tibi, chariſsime Cynthi, noſtrum de Apolline Syntagma mittimus, vt ſub tuo nomine in vulgus prodeat, non tantùm vt dem tibi cognominem deum Cynthium: verùm quòd eius etiã dei partes omnes, cum ſumma tua, & vrbis huius laude, impleas. Nam primum quantus ſis in omni poëtica, poëmata tua iam edita facilè declarant: tum verò in Philoſophia, & Medicinæ facultate, in primis tuæ adoleſcentiæ annis & florenti ætate tale præbueras ſpecimen, vt inter noſtræ vrbis, atque adeò totæ Italiæ, eius ſcientiæ profeſſores eſſes non poſtremum locum habiturus. Memini ſenes doctiſsimos ac ſapientiſsimos Ioan. Manardum, & Lud. Bonaciolum de te ita prædicare ſolitos, vnum ſcilicet te medicam facultatem maximè illuſtraturum, ſi in ea colenda perſtitiſſes. Sed Cœlij noſtri Calcagnini, viri eruditiſsimi interitus, minimè hoc tempore patriæ opportunus, te ab hac excellentis expectationis ſpecula deduxit, nec eã permiſit te perficere, quæ in ea fueras nauiter aggreſſus. Nam cùm in Cœlij locum vnus aliquis eſſet ſubrogandus, in publicè prælegendis & interpretandis Latinæ linguæ auctoribus doctor, te nullum aptiorem idoneúmque magis, ciuiũ ſuorum, totiúſque ditionis amantiſsimus prudentiſsimúſque Princeps noſter HERCULES Secundus cenſuit: id quod gratiſsimum fuiſſe nonnullis medicæ artis profeſſoribus intellexi, qui tua ſurgenti, & iam propè volitanti vbique gloriæ inuidebant. Verùm hæc miſſa facio, noſtrúmque potius inceptum proſequor. Auguror enim, & præudeo, non falſus (opinor) vates, te non minus in hac palæſtra lauream conſecuturum, inuidiámque ſuperaturum, atque in illa iam fueras: tantùm, quod ſaxum indies voluere cœpiſti, ne te ab eo ſudor & labor deterreat, ſed magis ac magis enitere, vt ego, quem vides & ætate & morbis propè cadentem, in tua virtute floreſcente conquieſcam. Interea hanc noſtram qualemcunque lucubrationem, cupio vt aliquando ea perlegas ratione, non quidem vt aliquid addiſcas ex ea, ſed vel vt emendes: vel certè vt videas, quantum ſeni & languenti ſtudia hæc noſtra, qualia qualia ſint, moleſtias, & vitæ tædia leuent. Vale: & liberos quæſo tuos, per eam quam tu mi ſuauiſs. Cynthi ſtrenuè teris ſemitam, ducas, vt ex noſtra familia nouam aliquod patriæ decus ſubinde exoriri videatur.

APOLLO, AESCULAPIUS, ET MUSAE.

APOLLINEM, quem deum gentes exiſtimabant, quatuor in primis artibus præfuiſſe legimus, ídque etiam ex Homeri & Orphei hymnis colligimus. Nam citharœdum primùm, ac citharœdorum deum putauit antiquitas: deinde Medicinæ inuentorem, ac ipſum etiam medicum conſtituit: tum iaculatorem, & ſagittarium: poſtremò vatem, & vaticinij deum exiſtimauit. ex quibus quidem quatuor rebus, multiplicia ei ſunt attributa cognomina. quã ex re & Cotta apud Ciceronem in III de Natura deorum, Apollines quatuor celebrat: quorum antiquiſſimus, is qui ex Vulcano natus, Athenarum cuſtos

cuſtós dictus eſt: alter, Corybantis filius, natus in Creta, cuius de illa inſula cum Ioue ipſo certamen fuiſſe traditur: tertius Ioue tertio natus, & Latonæ, quem ex Hyperboreis Delphos ferunt aduenisse; quartus, in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant, quòd ab eo ſe ferunt leges accepiſſe. Hæc vel Cotta, vel potius Cicero. Sed enimuerò Arnobius, quinque Solis nomine commemorat in quarto aduerſus Gentes, hoc ordine: Sol, inquit, primus Iouis filius dicitur, & Aetheris habetur nepos: ſecundus, Regina & Hyperione proditus genitore: tertius, Vulcano, non Lemnio, ſed Nili qui fuerit filius: quartus, Ialysi pater, quem Rhodi peperit Heroicis temporibus Achanto: quintus, Scythici regis, & verſipellis habetur Circes. Quæ tamen verba parum caſtigata videntur, & ſumpta ex M. Cicer. ſecundo de Natura deorum, vt paulò pòſt oſtendam. Diuerſos quoque & varios idem Arnobius, Apollinis amores recẽſet: Arſinoas, Chryſas, Hypſipylas, Marpeſſas, Zeuſippas, & Prothoas, Daphnas, & Steropas: ne Branchos dicam, & Hyacinthos. Sedenim his miſſis, Apollinis nomen pro diuerſis ponitur ſignificatibus: nunc pro ſole, nunc pro deo nunc pro vate diuino, nunc pro mundo, nunc pro ſignificatione humanæ vocis: cui ideo & nouem Muſæ iungũtur, vt in Muſis pluribus docebo. Porrò iuxta Porphyrij librum, quem Solem appellauit, triplicem conſtat verè eſſe Apollinis poteſtatẽ & eundem eſſe Solem apud ſuperos, Liberum patrem in terris, Apollinem apud inferos. vnde etiam tria inſignia circa eius ſimulacrum effingebant: lyram, quæ cœleſtis Harmoniæ imaginem monſtrabat: gryphon æneum, vel clypeum, vt in quinto legit Buccatius, quod terrenum numen oſtendat: & ſagittas, quibus infernus deus & noxius indicabatur. vnde & Apollo ἀπὸ τοῦ ἀποβάλλειν dictus, ab iaciendo. Hinc eſt etiam quod Homerus eundem tam peſtilentiæ dicit, quàm ſalutis auctorem. & Horatius ait,

Condito mitis placidúſque telo
Supplices audi pueros Apollo.

Sanè quoniam de gryphe Apollini dicato, eſt modò facta mentio, id videtur in Fulgentio caſtigandum, quod eſt in calce primi libri Mythologicôn: His inquit, Tryphum quoque Apollini adiiciunt &c. Ego aliquando legendum Tripodem putaui: nunc verò Gryphen lego. quod cùm parum animaduertiſſet Polymathes interpres, Tryphonem ipſe caſtigauit. Sedenim non modò gryphes huic deo aſcripſit antiquitas, ſed & coruum. vt docet Aelianus in Hiſtoriis animalium. vnde ab Auſonio, Phœbeius oſcen, coruus dicitur: cuius fabulam & Ouidius exequitur, & Hyginus. Phurnutus tamen hoc abnuere videtur. Coruum enim ait à Phœbo alienum eſſe, quòd vel ipſo colore profanus ac impurus ſit habitus, id eſt μέλας: illíque potius cycnum auem attribuit, μουσικώτατον καὶ λευκότατον ὀρνέων, quòd ſcilicet auium ſit maximè muſicus, & candidiſſimus. Sanè & Apollini quidam eruditiſſimi attribuunt accipitris genus, quod perdicoteros dicitur, vt miniſtret illi: vt oſſifragam & harpan Mineruæ, columbarium verò Mercurio ſacrum eſſe tradunt, Iunoni autem tanyſipteron, buteonem Dianæ, Matri deûm morphnon, itémq; alias aliis deis: vt Lunæ ibim. Porrò & huic deo Aegyptij accipitrem dicabant. vt Aelianus ait, quẽ ſua lingua thauſtum appellabant, & deum ipſum Horon, vt planius alibi oſtendam. Quin etiam huic eidem deo Græci laurum attribuerunt, non tam ob Daphnes fabulã, quàm ob ipſius plantæ virtutem, de qua nonnulla Phurnutus dixit, & Parthenius. Sed & ego plura, quadam mea annotatione. Tripus etiam huic deo dicatus fuit, propter numeri ternarij perfectionem: vel propter tres cœli circulos, quorum vnum ſecat Sol, annuum curſum perficiens. Qua verò forma tripus eſſet, variè proditur. Quidam menſam, vas alij, pleriq; perforatum ſedile tradidêre. Quid ſi aliqua ex parte omnes vera prodidêre? Sed & tripus certantibus præmium dari ſolitus, id quod Pindarus & Horatius oſtendunt. Buccatius inſulſe tripodem putauit lauri ſpeciem. Legimus & ſaltationis genus fuiſſe, quod à mulieribus in Apollinis & Dianæ honorem perageretur, βαρύλλικα nuncupatum. Nec illud tibi reticuerim, quod eſt annotatione dignum: Lacedæmonios aliquãdo Apollinis ſimulacrum τετράωτον effinxiſſe, hoc eſt, cum quatuor auribus, quod grammaticus Ariſtoteles annotauit: & ſimul vt quatuor haberet manus, quòd (vt Soſibius ſcripſit) ea ſpecie viſus fuiſſet, cùm apud Amyclas pugnarẽt. vnde etiam prouerbium emanauit, τετράωτου ἄκουε. hoc eſt, quadriaurem audi: hoc eſt, prudentem & induſtrium. Sed iam inſtitutum inchoëmus. Scribit Arnobius libro ſecundo, quòd Apollinis nomen apud Romanos, indigitamenta Pompiliana neſciuerunt. Macrobius Apollinis omnia cognomina à ſolis

ferè

ferè virtute deducta, demonſtrare nititur. Ego autem non modò quæ ille perſcripſit, breuiter afferam, ſed & quæ ipſe ex varia ſcriptorum lectione collegi: atque ab ipſo primum exordiar Apollinis nomine. Apollo igitur, vt Plato ſcribit, dictus eſt, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, hoc eſt, à iaculando radios. quin & idem Theſſalos ait non Apollinem dixiſſe, ſed ἁπλοῦν, propter vaticinia, in quibus τὸ ἀληθὲς τε καὶ ἁπλοῦν, ταὐτὸν γάρ ἐστι: quòd ſcilicet verum & ſimplex idem ſit. Id quod & Phurnutus cum aliis multis recitat. At verò Chryſippus Apollinem dictum ait, ab α, τὸ ἄνευ, id eſt, non, particula priuatiua, καὶ πολλῶν: quòd non multi, ſed ſolus claritatem obtineat. quomodo & Latini Solem dixêre, quòd ſolus luceat. Nam & Varro ait in libro de Lingua Latina, Sol, vel quòd ita Sabini, vel ſolus ita lucet. Speuſippus autem exiſtimat, quòd ex multis ignibus eius vis conſtet, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος. Sed Cleanthes, quòd ab aliis atque aliis locorum declinationibus faciat ortum: hoc eſt Græcè, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου. Cornificius verò Apollinem nominatum arbitratur, ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν: quia intra circuitum mundi, quem Græci πόλον appellant, impetu latus, ad ortus refertur. Sunt qui dictum putent, ὅτι μὴ μετὰ πολλῶν συναριθμούμενος: id eſt, quòd non cum multis connumeratur. Hinc etiam Sol dictus eſt, vt ait M. Cicero ſecundo de Natura deorum: vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cùm eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus appareat. Iam verò Cotta Balbo reſpondens, ait: Cúmque tu Solem, quia ſolus eſſet, appellatum eſſe dicas, Soles ipſi quàm multi à theologis proferuntur? vnus eorum Ioue natus, nepos Aetheris: alter, Hyperione: tertius, Vulcano, Nili filio, cuius vrbem Aegyptij volunt eſſe eam quæ ἡλίου πόλις appellatur: quartus, is quem Heroicis temporibus Achanto Rhodi peperiſſe dicitur, auum Lalyſi, Cameri, & Lindi: quintus, is qui Colchis fertur Acetan & Circem procreauiſſe. hæc Cicero, & Arnobius. Sanè Heſiodus in Theogonia, Solis & Lunæ matrem Theian nominat. quem ſecutus eſt Pindarus in cuiuſpiam hymni principio, μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε Θεία. hoc eſt, mater ſolis multinomia Theia. Alij Apollinem nominatum putant, quòd exanimet & perimat animantes, ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα, cùm ſcilicet caloris intemperie peſtem immittit: vt in Phaëthonte ait Euripides, & innuit Archilochus apud Macrobium. Denique & iniuſtos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους, quaſi inſolatos dicas, appellant. & quia ſunt Solis effectibus effectus Lunæ in iuuando nocendóque ſimiles, ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους, quaſi Luna ac Diana percuſſas vocant. Fuit cùm putarem, quæ ſuprà dicta ſunt nomina, ita enunciari debere, vt μουσόληπτος, νυμφόληπτος. Hinc etiam factum, vt arcu & ſagittis Apollinis ſimulacra prædita ſint: per ſagittas, vt intelligatur vis emiſſa radiorum. Porrò & ipſe idem Apollo auctor eſt publicæ ſoſpitatis, quam creditur Sol animantibus præſtare temperie: ſed quia perpetuam præſtat ſalubritatem, & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt, ideo Apollinis ſimulacra manu dextera Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra: quòd ad noxam ſit pigrior, & ſalutem dextera manus promptior largiatur. Hinc eſt quòd eidẽ attribuebatur medẽdi poteſtas: quia temperatus ſolis calor, morborum omnium fuga eſt, vnde Apollinem quidam, quaſi ἀπελλόντα, hoc eſt propellentem & auertentem morbos, cognominatum putarunt: quę ſententia congruit cum iis, qui Latinè ab appellendo deducunt, id eſt, procul pellendo. nam & Appellinem pro Apolline veteres dixiſſe, teſtis eſt Feſtus. Hinc & Athenienſes ἀλεξίκακον appellabant, de quo Pauſanias in Attica: Duo, inquit, Apollines pro templo; ex quibus alterum Leochares, alterum Alexicacum nomine Chalamis effinxit. id deo nomen inditum aiunt, quòd peſtilentiæ morbus cum bello Peloponneſiaco in Attica graſſabatur, oraculo Delphis reddito populum liberauit, vnde eſt illi nomen factum. Quidam malorum depulſorem interpretati ſunt, vt Apud Arrianum in VIII geſtorum Alexandri. Pauſanias in Eliacis, Alexicacum vocatum ab Athenienſibus, apud Eleos Aceſium nuncupari, eundémque eſſe. Aceſius autem παρὰ τὸ ἀκέσασθαι, ἢ ἀκεῖσθαι denominari, videri poteſt, quæ verba mederi & curare ſignificant. Sed & Lindij colebant λοίμιον Apollinem, hoc cognomine finita peſtilentia nuncupatum. eadem opinio Soſpitalis & medici dei in Romanorum quoque ſacris habebatur. nanque virgines Veſtales ita indigitabãt: Apollo ἰατρὲ, id eſt, medice, Apollo Pæan. Cũ ergo ſolis ſint duo maximi effectus: alter, quo calore temperato mortalium vitã iuuat: alter, quo iactu radiorum nonnũquam peſtiferũ mortalibus immittit virus: duo eadémq; cognomina vtriq; effectui apta eſſe videntur, vt ſit ἰήϊος, id eſt, medicabilis: qua voce & Orpheus in hymnis inuocat,

& Sopho

& Sophocles, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, id eſt à ſanando: & Pæan, ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας, hoc eſt à ſedando moleſtias, & in malo rurſus ἵεσθαι, ἀπὸ τοῦ ἱέναι id eſt ab immittendo ἰοὺς, id eſt ſagittas: & Pæan, ἀπὸ τοῦ παίειν, hoc eſt à feriendo, vt ait Feſtus quòd ſagittarum ictu eum nocere putabant. eſt enim, vt dixi, παίειν ferire. Alij, quòd remedium afferens morbis, finem faceret telis grauatus. Phurnutus quoque, Pæana ait ideo vocari, ſiue τὸν κατὰ προσευχὴν ἐξιλασκόμενον, id eſt deprecariuè, ne morbos immitat, néve immiſſum ab eo aëra inficiat. ſiue quòd ſit ipſe ſanitaris corporis cauſa, ob bonam temperiem ipſius ambeũtis aëris. Obtinuit tamen apud gentes vſus, vt cùm ſibi dari ſanitatem precarentur, ἰὴ παιάν, per α Græcam literam enunciarent: ac ſi dicerent, medere Pæan. cùm autem ἰὲ Pæã, per epſilon literam dicerent cum aſpiratione prioris literæ, ſignificabãt hoc dici in aliqua aduerſa precatione, quaſi dicerent, immitte Pæan, vel iace Pæan: qua voce ferunt Latonam vſam, cùm Apollinem hortaretur impetum in Pythona ſerpentem facere, ipſumque ſagittis inceſſere, qua de re in noſtris Poëtis non adeò diuerſa ex Athenæo & Terentiano attulimus. hinc Claudianus,

Implorat Pæana ſuum conterrita Delos.

Sed hoc loco præſtat afferre, quæ Macrobius de eiſdem dei cognominibus perſecutus eſt. hanc vocem, hoc eſt ἰὴ παιάν, confirmaſſe fertur oraculum Delphicum, Athenienſibus petentibus opem dei aduerſus Amazonas, Theſeo adhuc regnante. nanque inituros bellum, his ipſis verbis ſemetipſum auxiliatorem inuocari, hortarique dixit. Apollodorus verò libro decimoquarto, de deis, ἰήιον Solem ſcribit appellari, quòd per orbem Sol feratur, & eat: hoc eſt, ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἱέσθαι καὶ ἰέναι. ἰήιος, ait Heſychius, cum afflatu, Apollo dictus, ἀπὸ τῶν ἀφέσεων, id eſt, miſſione ſagittæ: cum tenui verò, ἀπὸ τῶν ἰάσεων, id eſt à medela. medicus enim deus eſt. Orpheus ad Muſæum, καὶ ἰὴ φοῖβε. Sophocles quoque in Oedipo tyranno, chorum inducit ita exclamantem, ἰὴ Delie Pæan. Sed & Bacchus hoc nomine dictus apud Athenæum libro octauo.

Οὔλιον etiam Apollinem, ait Macrobius, deum præſtantem ſalubribus cauſis appellabant, id eſt ſanitatis auctorem. Menander ſcribit, Mileſios οὐλίῳ Apollini pro ſalute ſua immolaſſe. Pherecydes Theſeum ait, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, vouiſſe pro ſalute & reditu ſuo Apollini Vlio, & Dianæ Vliæ. Scribit verò Strabo in xiiii, οὔλιον Apollinem vocatum à Deliis & Mileſiis ſalutiferum, & Pæonium. nam οὔλω idem eſt quod valeo, Hinc & οὐλή, cicatrix. Homerus in Odyſſ. οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε. hoc eſt, vale atque valde ſalue. Sanè cõtrario ſenſu Mars Vlios etiam dici videtur in Herculis ſcuto, ἐν δ᾽ ἦν καὶ αὐτὸς ἐναρφόρος οὔλιος Ἄρης id eſt, ibi & ipſe ſpolia ferens Vlius Mars.

Libyſtinus ſeu Libyſſinus Apollo, apud Pachinum Siciliæ promontorium ſumma religione cultus. nam cùm Libyci eſſent Siciliam inuaſuri, ad id promontorium appulerunt: Apollo qui ibi colebatur ab incolis inuocatus, immiſſa hoſtibus peſte, cunctis penè ſubita morte interceptis, Libyſtinus Apollo cognominatus eſt. Romanorum quoque continetur annalibus, ſimilis eiuſdem dei præſentiæ maieſtas. nam cùm ludi primo Romæ Apollini celebrarentur ex vaticinio Martij vatis, carminéque Sibyllino, repentino hoſtis aduentu plebs ad arma excitata hoſti occurrit, eóque tempore nubes ſagittarum in aduerſos viſa ferri, quæ hoſtes fugauit, & victores Romanos ad ſpectacula dei Soſpitalis reduxit. hinc exiſtimat Macrobius victoriæ, non peſtilentiæ cauſa, ludos inſtitutos Apollinares: oblitus quòd dixerat prius, ludos inchoatos, cùm ab hoſtibus aggrederentur.

Loxias etiam cognominatus eſt Apollo, tradente Macrobio ex Aenopidis ſententia, quod per obliquum circulum ab occaſu ad orientẽ pergit: hoc eſt, ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν ἐπ᾽ ἀνατολὰς κινούμενος: quod etiam Phurnutus copioſius ſcribit. aut vt Cleantes ait, quod flexuoſum pergit iter: vel quòd trãſuerſos in nos à meridie immittit radios, cum ad ipſum nos ſimus ſeptẽtrionales. Scribit verò Iſaacius in Lycophronis fermè calce quòd λοξὰς μαντείας, id eſt obliquam vocem & oracula nobis edat. eandémque ſimul, quam primo loco Aenopidis tradidimus, ſententiam affert. Sedenim alij fermè omnes in oraculorum obliquitatem & perplexitatem referunt, inter quos Seruius, item Syneſius de Somniis, & Pindari interpretes in Pyth. & Phurnutus.

Delius quoque Apollo cognominatus eſt, vt ait Macrobius, quod Sol luce ſua cuncta τὰ δῆλα, id eſt clara & manifeſta faciat. vel dictus à Delo inſula notiſſima, in qua & natus & cultus, & oracula habita certiſſima reddebat. Tibullus in Eleg.

Fulſerit hic niueis Delius alitibus.

Sanè

Sanè in limine Apollinis Delij inſcriptos fuiſſe verſus legimus, quibus edocerentur homines, qua herbarum compoſitione aduerſus omnia venena vterentur. Delos autem inſula inter Cyclades celeberrima eſt, vt apud Apollonium Rhodium notant interpretes, ſacra in primis Apollini, quæ & Aſterie nuncupata à figura, item Ortygie à ſorore Latonæ: tametsi in hoc variant ſcriptores. Delos & Cynthius vocata fuit, teſte Stephano, vnde & Cynthius Apollo. dicta verò à Cyntho, Oceani filio. Quidam & montem Cynthum ſcribunt, vt Feſtus & Seruius, à quo & Cynthia Diana. Legitur præterea Callimachi poëtæ hymnus in Delum, vbi de Delio Apolline multa, inter quæ & hoc:

Delius ex me, ſed poſthac dicetur Apollo.

Fuit & Epidelius Apollo, à vico prope Maleam nuncupatus, vbi Epidelij fuit templum, de quo hanc hiſtoriam legimus: Cùm Menophanes Mithridaticę claſſis præfectus Delum euertiſſet, expilatis donariis, & Deliis in ſeruitutē abductis, barbarus inter eos quidam ſimulacrum dei in pelagus abiecit, quod ad Peloponneſi littora peruenit, & à Lacedæmoniis ſuſceptum honorificè, nuncupatum eſt Apollinis Epidelij, quaſi ex Delo venientis: Phanæum etiam Apollinem nuncupatum videmus, vel ab apparitione, vel quòd eo nomine coleretur à Chiis: cuius Achæus meminit in Omphale, & Heſychius. Stephanus quidē φάναι promontorium Chij ſcribit, vnde Phanæus dicatur: ſic verò ἀναφανῆναι, hoc eſt, quòd illic apparuerit Delos Latonę. Macrobius ἀπὸ τοῦ φαίνειν deducit, quòd quotidie Sol nouus appareat. Seruius grammaticus in ſecundo Georg. Phanæum montem ait vitibus conſitum in promontorio Chij, dictum à Phanæo rege, cuius & Lucilius meminit. Sanè Phurnutus Apollinem ſcribit Delium & Phanæum denominatum, ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id eſt, à manifeſtando, quòd videlicet omnia illuſtret quæ ſunt in mundo: ſicut & Phanæi Apollinis fanum conſtructum, ἀναφαίνοντος, id eſt, illuſtrantis omnia. huic verò id ſubſequitur, & Delon & Anaphen ſacratas eſſe ipſi deo. Sanè in manuſcripto Phurnuti codice Anaphæus Apollo ſcribitur, id quod conuenite perbellè videtur.

Phœbus appellatur, vt ait Cornificius, ἀπὸ τῆς φορᾶς βίας, quòd ſcilicet vi feratur. pleriq; autem à ſpecie & nitore dictum putant: alij quòd à ſordibus corpora purget. φοιβᾶν enim eſt purgo, vnde φοιβᾶν τὸ καθαρόν, à quo Phœbus Apollo, vt Phurnutus, & in II Argon. Apollonij ſcribunt interpretes. Alij Phœbum quaſi φάβιον dictum arbitrantur, à φῶς & βίος, id eſt, à luce & vita. Sunt qui à Phœbe matre Latonæ deriuant, id quod in allegoriis Homeri redarguit Heraclides Ponticus. Quod verò quidam tradunt, huic deo (quòd ipſe imberbis eſſet) primam barbam & capillum conſecrari ſolitum, non eo inficias id aliquibus cōtigiſſe, non omnibus. nam Achilles apud Homerum Sperchio fluuij deo vouerat. Sanè κουροτρόφος Apollo dicebatur, cui adoleſcentes capillos primùm attondebant.

Ἀρχηγέτῃ Apollini Camarinenſes, qui ſacram Soli inſulam incolebant, rem ſacram faciebant, vti deo, qui ſemper exoriens gignitur, quique ipſe generat vniuerſa ſeminando, fouendo, producendo, alendo, augendóque. Quidam non Aigeneten, ſed Argeneten vocarunt, vel Archeneten potius. Thucydides libro ſexto, vbi de Sicilia agit: Græcorum autem primi Chalcidenſes ex Eubœa tranſeuntes, cum Theocle illius deductore coloniæ Naxum incoluerunt, & Aram Apollinis Archegetæ, quę nunc extra vrbem viſitur, extruxerunt: vbi quoties è Sicilia ſoluunt, oracula petituri, primum ſacrificant. Hæc ex Thucydide.

Lycij Apollinis plures accepimus cognominis cauſas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum ſcribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου: id eſt, quòd omnia albeſcant illuceſcente ſole. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, q; veluti lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoque humorem radiis rapit. Philoſtratus inducit in primo de Imaginibus, Palamedem loquentem contra Vlyſſem, qui iuſſerat lupos occidi: ille negabat, quòd ipſos vt præludium peſtis Apollo immitteret. quare, inquit, Lycio ac Phyxio luporum & fugæ præſidi Apollini preces afferamus, vt feras ſuis tollat ſagittis. Priſci quoque Græcorum primam lucem, quæ præcedit ſolis exortum, λύκην appellauêre, ἀπὸ τοῦ λύκου, id eſt, à lupo. hodie quoque Lycophos dicitur: eandem & λύκην Homerus nec ſemel appellauit. quin & Latini videntur lucem à λύκη deriuaſſe. Quin idem ipſe Homerus eam lucem, cùm iam tum cernens lupus ſe in viam dare ſolet, ἀμφιλύκην νύκτα appellare videtur. Theon verò Amphylicen Solis exortum interpretatur. Sed & ſolem vocari hoc nomine λύκον, Lycopolitana Thebaidos Aegypti ciuitas teſtimonium eſſe poteſt, quæ pari religione Apollinem,

itémque lupum, hoc eſt λύκιον colebat: in vtroque Solem venerans, quia hoc animal rapit & conſumit omnia in modum ſolis: ac plurimum oculorum acie videns tenebras nocturnas euincit. ipſos quoque λύκας à λύκη, id eſt, luce appellatos, aliqui putant. Pauſanias varius eſt in Lycio Apolline interpretando. nam in Attica dictum ait à Lycio Pandionis filio, cui & Lycium ſacrum Athenis fuit. In Corinth. verò, Cùm Danaus (inquit) cum Gelanore de Argorum imperio contenderet, Argiui eum lupo compararũt, & lupus taurum occidit: ideo Danaum ſortitum fuiſſe Argiuorum dominatum, & exiſtimaſſe Apollinem lupum ſibi miſiſſe, & propterea Lycij Apollinis templum conſtruxiſſe. quam rem ille pluribus explicat. Idem tamen Pauſanias vbi de Lyceo Athenarum agit: Lycius, inquit, deus appellatus eſt primum in Telmiſſes, ad quos Lycus cùm Aegeum fugeret, primùm venit, vnde Lycij appellati dicuntur. Scribit Diodorus Siculus, Lycum cùm in Lyciam veniſſet, templum Lycij Apollinis penes Xanthum fluuium erexiſſe. Porrò hic Lycius Apollo, Atticus. λύκειος cum diphthongo in penultima à Stephano & Pauſ. ſcribitur. Fuit & Lycei Apollinis templum apud Sicyonios, hac cauſa conſtructum. Cùm lupi eorũ greges infeſtarent, ita vt nullum inde fructum perciperent, deus vbi lignum aridum fuerat, prædixit, vt eius ligni cortex cum carne lupis præponeretur: quod vbi feciſſent, feræ guſtantes interiere. & propterea Lyceo Apollini templum cõſtructum fuiſſe, Pauſ. in Corinth. tradit. Lycij Apollinis, ait Feſtus, oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum interfectionem. Lycij meminit Vergilius,

Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes. Idem,
Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta, &c. Propertius,
——Lycio vota probante deo.

Quidam Pataræum etiam vocant.

Λυκοκτόνος, Lycoctonos Apollo appellatus, hoc eſt, Lupicida, ex lege quapiam ab Athenienſibus lata, qua cauebatur, vt qui in Attica lupi catulum occiderẽt, talento donaretur: qui lupum ipſum, duobus. quod Ariſtophanis interpres ſcribit. Meminit Sophocles in Electra, & Heſychius. Ariſtarchus exiſtimabat, quem etiam ſequitur Phurnutus, hunc deum ſic nuncupatum, quia Nomius ſit, id eſt, paſtoralis, & paſcuorum cuſtodiam ipſe deus gerat, dum ſcilicet lupos interimit. Eſt enim lupus Apollini ſacer: id quod obſeruandum eſt, cùm lupum alij Marti attribuant, vnde & Martius à Vergilio eſt dictus.

Λυκηγενέτην, Lycegeneten Apollinem vocat Homerus, non quod in Lycia generatus ſit, (nam recens admodum eſt fabula, vt ait Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri, neque temporibus Homeri adhuc innotuerat) ſed vti diẽ ἠριγένειαν vocat, propterea quòd τὴν ἕω, hoc eſt diluculum generet: ita ſolem λυκηγενῆ dixit Homerus. quòd matutinæ lucis ac ſplendoris auctor ipſe ſit. vel quòd λυκάβαντα progeneret, hoc eſt annum, quem cõficit Sol ſuo per XII ſigna Zodiaci curſu. Sed & aliam de anno Lycabante, ſeu Lycobante ſentẽtiam ex Aeliano & Macrobio in Annis & mẽſibus, &c. docuimus: quæ vt hîc repetatur, id monet, quod ibi parùm emendatè legatur. Annum Græci λυκάβαντα vocant, idq; ea ratione, vt ſcribit Aelianus, quòd erga lupum Sol amorem habere dicatur: eóq; animali Apollinem delectari ferunt, quod ipſe in lucem editus feratur ex Latona in lupæ ſpeciem imaginémq; conuerſa. cuius ſanè rei & Homerus meminit, cùm Apollinem vocat λυκηγενέτην: ob eámq; rem lupi ſimulacrum in Delphico templo ex ære poſitum fuiſſe legimus. Alij nõ id propterea ibi poſitũ aiunt, ſed cùm donaria ac oblata ex templo direpta fuiſſent, ea demum à ſacrilegis defoſſa lupus indicauit: qui intra templum ingreſſus, vnum ex ſacerdotibus, mordicus veſtẽ eius trahens, ad locũ deduxit, vbi theſauri defoſſi fuerant, atq; ita pedibus ſcalpens effodit. Porrò, verſus Homeri, cuius meminimus, hic eſt, Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ. id eſt, Precare Apollinem Lycegenetem, arcu inclytum.

Λυκωρεὺς etiam Apollo vocatus, vt Diodorus ſcribit, & meminit Apollonius. Sed & Orpheus in hymno ad Apollinem,

Ἐλθὲ μάκαρ παιὰν τιτυοκτόνε φοῖβε λυκωρεῦ. hoc eſt,
Sancte veni Pæan Tityoctone Phœbe Lycoreu.

Legimus & Lycoreum Iouem, apud Stephanum.

Cœliſpicem Apollinem à Latinis inuenio nuncupatum, vel quod Cœlum, vel Cœlium conſpiceret. nam à P. Victore in vrbis deſcriptione ad ædem Portuni Apollo Cœliſpex conſtitutus eſt, in vndecima regione.

Latous

Latous Apollo à matre vocatus, & Latoius, & Latonigena, & Latonius: ſicut etiam Diana: Horat. primo Carminum,

Frui paratis & valido mihi Latoë dones. Catullus,
O Latonia maximi Magna progenies Iouis.

Vocatus & Latoides, Statius:

Tenuit reuerentia cædis Latoiden.

Sunt exempla horum apud poëtas, & in primis apud Ouidium in Metamorph.

Opſophagus Apollo, cultus ab Elæis: ac ſi dicas obſonatorem, & manduconem. Huius facta eſt mentio à Polemone in epiſtola ad Attalum.

Epicurius Apollo, id eſt, auxiliator, apud Phygaliam in Arcadia cultus, cui nomen inditum, quòd in peſtilentia tuliſſet opem. ſed & alibi cultus, qua de re copioſius in Parrhaſio.

Spodius Apollo Thebis cultus, cuius ara ex cineribus ſacrificiorum conſtructa fuit, ſupra lapidem Sophroneſtera nuncupatum, vnde nomen illi: ibidem & oracula reddebantur. Pauſ. in Bœot.

Delphinius Apollo cognominatus, cui Theſeus, vt Plut. ſcribit, Marathonium taurum immolauit. Delphinius verò appellatus, quod Caſtalio Cretenſi coloniam deducēti ſe obtulit ducem, delphini ſub imagine. quin & nauem ei vſque ad Cryſſæum Phocidis ſinum præceſſit: vnde Delphi etiam dicti, qui locum ab eo munitum tenuêre. vel dictus, quòd Pythona Delphina appellatum interemit. Sed & Delphinia Diana appellata fuit, & culta, vt apud Iul. Pollucem legimus. ait enim lib. octauo, Delphinum conſtitutum ab Aegeo fuiſſe Apollini Delphinio, & Dianæ Delphiniæ, in eóque primum Theſeum iudicatū fuiſſe, &c. Quare miror quoſdam doctos non Dianam Delphiniam, ſed Bellonam, ſcriptis prodidiſſe. Pauſ. in Attica de templo Delphinij Apollonis, cùm conderetur, & Theſeo, hiſtoriam recitat nec multò pòſt idem Pauſ. In Delphinio, inquit, iudicium fuit de ijs qui ſe iure interfeciſſe contendebant, in quod Theſeus deſcendit, & abſolutus eſt, cùm Pallantem filióſque res nouas molientes interfeciſſet. nam ante Theſei abſolutionem, aut fugiendum, aut talionem ſubeundum fuit. Plutarchus in eo quo agit, terreſtriáne an aquatica prudentiora: Delphinium ait Apollinem vocatum, quoniam delphinem tum emiſerit, quem ſecuti ſunt Cretenſes Cirrham vſque. Fuit & apud Aeginetas Delphinius menſis, Apollini Delphinio ſacer, quo etiam menſe ei ſacrificium & rem diuinam faciebant. quiſnam verò menſis is fuerit, non memini me legere: & propterea de eo ſcribere ſuperſedi in noſtro de Annis, menſibus, &c. Sed fortaſſis Thargelion erat, qui cadit in noſtrum Aprilem. Porrò quidam Delphion & Delphinion eundē faciunt. Delphion autem Apollinem ita deſcribit Macrob. ideóque Delphion vocatū ait, quòd quæ obſcura ſunt, claritudine lucis oſtendit, ἐκ τ̃ δηλοῦν ἀφανῆ. aut, vt placuiſſe ſcribit Numenio, quaſi vnum & ſolum. ait enim, priſca Græcorum lingua δέλφον, vnum vocitari. vnde & frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quaſi iam nō vnus. Quam ob rem tamen eū nonnulli reprehendunt. nā fratres dictos aiunt, quoniam ex eadem ſint vulua & matrice nati: eſt enim δελφὺς ἡ μήτρα, id eſt, vulua, vt Heſychius, Suidas, alij tradunt: nec Pollux tacuit. Ariſtotel. de Animalibus, interprete Gaza: Pars vuluæ interior, loci, & vterus appellatur, vnde vterinos dici fratres ſcimus. ſic Græcè, καλοῦνται δὲ τέτταρα μὲν ὑστέρα καὶ δελφὺς, ὅθεν καὶ ἀδελφοὺς προσαγορεύουσι. Arpocration Delphij, ſeu Delphinij potius Apollinis templum & iudicium conſtituit ex Demoſthenis auctoritate. Pollux libro octauo Delphinium legit, quem pleríque omnes ſecuti ſunt. In eo iudicium primum Theſei habitum eſt, dum ille fateretur ab ſe quidem latrones interfectos, ſed iurè cæſos, &c. Tertium enim tribunal legimus fuiſſe ex Demoſthenis ſententia, Athenis in Delphinio, vbi ius dicebatur iis qui cædem commiſiſſe non negarent, ſed iurè eam feciſſe contenderent.

Delphicus etiam Apollo eſt cognominatus. Ouid.

Placuit tibi Delphice certè. Orpheus in hymno,
Γρυνεῦ καὶ σμινθεῦ, πυθοκτόνε δελφικὲ μάντι.

Dictus verò à Delphis eſt, qui Pythius, orbis vmbilicus, vt legitur in Priapeis. Hinc apud Varronem antiquus poëta: O ſancte Apollo, qui vmbilicum certū terrarum obtines. quod tamē impugnat & exponit Varro pluribus in lib. de Ling. lat. & *Phurnutus*: ſed & Strabo, quare dictus ſit orbis vmbilicus, & Pindarus, & Lactantius grammaticus in Theb. & Claudianus, quod pluribus in noſtris Annotationum dialogis ſumus executi. Delphicus igitur

Apollo, à Delphorum oraculo notiſſimo: quod quomodo cœperit, primùm ſcilicet à capra oſtenſum, tum à paſtoribus, demum à Pythia virgine tandiu oracula reddita, quoad ab Echecrate vna violata, ſtatutum eſt, vt à vetere muliere, in habitu tamen puellæ, redderentur, in tripode ſedente, lege XVI Diodori Siculi Bibliotheces librum, qui hanc omnem hiſtoriam copioſè deſcribit. Delphicum verò hoc oraculum multis theſauris donariiſque refertiſſ. legimus, adeò vt à Barbaris & Gallis in primis deprædatum fuerit. & ſæpe etiam arſiſſe. & ter quidem à Thracibus concrematum, prodit Euſebius. Herodotus etiam ab Amaſi rege reſtitutum ait Delphici Apollinis templum toto orbe terrarum celeberrimum, quinquies extructum, ac reſtauratum ad ſua tempora, ſcribit Pauſanias: & primum quidem ex lauri ramis è Theſſalia deuectis, in ſpecus modum exædificatum. Secundò ab apibus, ex cæra & alarum membranulis, ex quo πτέρινον nuncupatum: alij, à viti nomine πτέρα. Tertiò æneum conditum aiunt: quod mirum non videri debere ſcribit, cùm & eiuſmodi alia legantur, & Chalciœcus Pallas. quo conſumpto quartum ex quadrato lapide Trophonius & Agamedes LI Olympiade extruxêre. Quintò ab Amphictyonibus inſtauratum, ex ſacra pecunia, architecto Spintharo Corinthio, quod ſuo tempore Pauſ. durare ſcripſit. Libet hic Statij verſus afferre, vbi de Amphiarai interitu agit, lib. 8. Theb,

Quicquid es, æternus Phœbo dolor, & noua clades
Semper eris, mutiſque diu plorabere Delphis,
Hæc Tenedon Cirrhámque dies, partúque ligatam
Delon, & intonſi claudet penetralia Branchi
Nec Clarias hac luce fores, Didymæáque quiſquam
Limina, nec Lyciam ſupplex conſultor adibit.

Quos verſus libentius attuli: nam de Apolline plura continent.

Triopius Apollo appellatus etiam, à Triopio (vt ait Stephanus) vrbe Cariæ, quæ à Triopo patre Eriſychthonis denominata fuit. dicitur & Triopia. Hellanicus etiam Triopa dixit, à Triops, vnde poſſet aliquis commodè nomen deflectere, à voce vel aſpectu triplici. Scribit tamen Diod. Sicul. Triopum Solis filium in Cariam ex Creta profectum, & ab eo promontorium Triopium nũcupatum. Ad Triopij quidem templum & celebritas & certamen celebrabatur, teſte Herodoto in primo, ad quod è finitimis Dorienſibus nemo admittebatur: quin etiam & populares, ſi quando ſacri legem tranſgrederentur, à communicatione ludorum excludebantur. In certamine quidem Triopij Apollinis victoribus ærei tripodes donabantur: quos tamen haud licebat victores aſportare, ſed deo ipſi in loco dono dare. Quare Agaſicles Alicarn. victor ſpreta lege, cùm tripodem extuliſſet, eius patria Alicarnaſſus ex Hexapolis participatu amota fuit, & ex Hexapoli Pentapolis conſtituta.

Iſmenius Apollo dictus, teſte Pauſ. in Bœot. ab Iſmeno colle ad dextram portam Thebarum, ad cuius ingreſſum Minerua & Mercurius erant, qui πρόναοι appellabantur, id eſt, pro templo poſiti. horum alterum Phidias, alterum Scopas feciſſe dicuntur. Eſt & fluuius Iſmenus, ab Iſmeno Apollinis & Meliæ filio dictus. Ad Apollinis Iſmenij ingreſſum lapis fuit, δίφρος Μαντοῦς, id eſt, Currus Mantus dictus, ſuper quo Manto Tireſiæ filiam ſediſſe tradunt, vt eſt apud Pauſan. Stephanus Apollinem Iſmenium vult appellatum fuiſſe à fluuio, non à colle. meminit & Heſychius. Scribit lib. primo Herodotus, ad ſuam ætatem in templo Apollinis Iſmenij fuiſſe Crœſi regis donaria ex auro ſolido. Idem libro quinto, ait ſe in eodem templo vidiſſe Cadmeas veteres literas, in tripodibus quibuſdam inciſas. eius verò templi ſacerdos, vt Pauſanias ſcribit, Daphnephorus, hoc eſt laurifer cognominabatur, quem forma & genere inſignem quotannis ſacrabant.

Ptous Apollo cognominatus, à Ptois Thebanis montibus, qui à Ptoo Athamantis & Themiſtus filio dicti ſunt, vt Aſius poëta cecinit apud Pauſ. dabãtur verò ibi reſponſa certiſſima. Ptoi Apollinis meminit Herodotus in ſeptimo: Ad fanum, inquit, Apollinis Ptoi, quod Thebanorum eſt, ſitum ſupra paludem Copaiden ante montem, prope vrbẽ Acrephiam. Meminimus & nos in tertio de Poëtis dialogo. Ptoon quoque Lycophron Apollinem appellauit, cuius filium dixit Hectorem. Idem Steſichorus, & Alexander Aetolus. Quidam non à monte nomen inditum Ptoo putant, ſed ex formidine à feto ſue Latonæ iniecta, cùm Dianam & Apollinem peperiſſet: vnde Ptous Apollo, & Ptoa Diana vocati ſunt, vnà cum matre, ὅτι ἐπτοήθη, id eſt, quòd pertimuit. De Ptoo verò monte tricipite, ſcribit Strabo lib. IX. Homerúmque aduocat ita dicentem,

Καὶ

Καί ποτε τὸν τελικάρπον πλάτον κελδμῶνα κατέσχε.

κερδῷον quoque, id eſt, Lucriorem Apollinem ſeorſum à Mercurio cognominatum lego, quòd oracula ad lucrum daret. Certè legimus etiam Pythiam pecunia corruptam, oracula reddidiſſe & Philippo, & aliis.

πατρῷον, id eſt, Patrium Apollinem cognominauerunt antiqui, non propria gentis vnius aut ciuitatis regione, ſed vt auctorem, quòd progenerandis omnibus præbuerit cauſam, vt apud Macrobium canit Orpheus,

Πατρὸς ἔχοντα νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν. hoc eſt,

Conſilium prudens & mentem patris habentem.

Scribit in Attica Pauſanias ædem huius dei Athenis fuiſſe, iuxta quam multæ erant picturæ hiſtoriarum ab Euphranore pictæ. Eſt & apud Arpocrationem huius dei mentio. ait enim, Athenienſes hunc venerari communiter ab Ione, qui Atticam incoluit, vt dicit Ariſtoteles, & ab eo Athenienſes Iones appellatos: & Apollinem patroum apud ipſos cognominatum. Plato in Euthyphrone: Cæteris, inquit, Athenienſibus eſt patrous Iupiter. Non eſt, inquam, apud Ionas talis cognominatus, neque apud eos qui ex hac vrbe manarunt, neque apud nos, ſed Apollo patrous propter Ionis generationẽ, &c. Ariſtophanis verò interpres Patrium Iouem, Patriúmque Apollinem ideo Athenienſes cognominaſſe ait, quòd omnium primi eos deos & ea regione exceperint, illiſque per ſingulas tam curias quàm populos & cognationes ſacra fecerint: & Apollinem quidẽ vt patrem cultum, quòd Creuſam Erechthei filiam vxorem duxiſſet, ex qua natus eſt Ion, à quo ipſi Iones appellati. Patroi Apollinis & Apollonius meminit. Et huc quoque Vergilium reſpexiſſe volunt, cùm cecinit, Patriáſque obtruncat ad aras. alij tamen potius Iouis Hercei deſignari à poëta aram putant, vt ibi dictum eſt.

Nomium Apollinem cognominarunt antiqui, ait Phurnutus & Macrobius, non ex officio paſtorali, vt habet fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauiſſe: ſed quia ſol paſcit omnia quæ terra progenerat. vnde non vnius generis, ſed omnium pecorum paſtor canitur: vt apud Homerum non modò boum paſtor, ſed & equorum fingitur. Eius præterea ædes, vt omnium paſtoris, fuerunt: apud Camirenſes ἐπιμηλίου, id eſt, opilionis: apud Naxios ποιμνίου, id eſt, paſtoralis: itémq; deus ἀρνοκόμης, id eſt, agnorum cuſtos colebatur, & apud Lesbios ναπαῖος. & pleraque eius cognomina fuerunt per diuerſas ciuitates & gentes, ad paſtoris officia pertinentia: quapropter vniuerſi peco ris antiſtes, & verè paſtor ab antiquis putabatur. Sed enim magis poëtæ, & poëtarum interpretes ei adhæſere opinioni, vt Nomius appellaretur Apollo, quòd Ameti regis, diuinitate priuatus, armenta pauerit: παρὰ τὸ νέμειν (vnde & Vergilius, Paſtor ab Amphryſo) eſt nuncupatus, quam opinionem Callimachus in hymno etiam eſt executus. Phurnutus etiam à paſtorali cura Nomium nuncupatum tradit. interpretes verò Pindari à cantu, id eſt, à νόμων, dictum putauerunt. Sunt qui ideo Nomium vocatum tradant, ob legum nimiam ſeueritatem, quam Arcadiæ rex illis populis intulerit, vt Cic. in tertio de Nat. deorum: & Nomionem, non Nomium dicere videtur. Sanè & Agræum, ἀγραῖον, id eſt, agreſtem Apollinem vocatum, etiam legimus in commentariis Pindari, & item apud Pauſ. & in comment. in Apollonium ἀγρέα, quod & in Atiſtæo ſcripſimus.

Pythius Apollo nuncupatus, vt notiſſimum eſt. Propertius:

Pythius in longa carmina veſte ſonat.

Dictus à Pythone ſerpente, Apollinis ſagittis cõfecto, cuius fabula ab Ouidio in Metamor. planè deſcripta eſt. Et perpulchrè ab Hygino in Fabulis cap. C L. Sed Aelianus in Varia ſcribit: Ferunt apud Theſſalos Apollinem Pythium ex Iouis mandato ſeipſum expiaſſe, cùm Pythonem draconem ſagittis occidiſſet, adhuc Delphos quidem cuſtodientem, cũ illic eſſet oraculum. hæc Aelianus in I I I qui & in ſecundo ſic ſcribit: Apollinem Pythium, inquit, Ariſtoteles à Crotoniatis Hyperboreum appellari. Et illa addit, quòd eodem die, eodémque tempore Metaponti viſus eſt à multis, & Crotone in certamine ſurrexit, vbi & Pythagoras alterum femur aureum oſtendit. Sanè Hyperborei Apollinis meminit & Ser. lib. I I I. Aeneidos, his fermè verbis, ſuper eo carmine Vergiliano,

Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Hic verſus, inquit, Homeri eſt, quem & ipſe ex Orpheo ſuſtulit: item Orpheus ex oraculo Apollinis Hyperborei. Porrò & Abarim vatẽ ab Apolline Hyperboreo ſagittam ac-

cepiſſe legimus,qua miracula conficiebat:vt planius oſtendimus ex diuerſis auctoribus,in tertio de Poëtis dialogo. Sed à Pythio quidem Apolline,Pythia vates Phœbas dicta,quæ oracula & reſponſa dabat.de qua præter alios,Diod.Siculus libro decimoſexto Bibliothecæ copioſe diſſerit.Si verò quo pacto numen cõciperet,vis ſcire,lege Iamblichum,& Origenem in ſeptimo aduerſus Celſum Epicureum,id maximè ridentem, mulierem numen concipere per eas partes,quas conſpicere nefas pudens vir ducat. Ioan.autem Chryſoſtomus:Traditur,inquit,hæc Pythia fœmina fuiſſe,quæ in tripode ſedens, expanſa malignũ ſpiritum per inferna emiſſum, & per genitales partes ſubeuntem excipiens,furore repleretur,ipſaq; e reſolutis crinibus debaccharetur,ex ore ſpumas emittens,& ſic furoris verba loquebatur. Libet tamen hoc tibi loco altius repetere,quæ de Pythia aliàs notaui. Scribit igitur Plutarchus,ſtultum eſſe,& admodum puerile,putare deum ipſum, ſicut ἐγγαστριμύθους,id eſt, ventriloquos ſpiritus, Eurycleas quondam, nunc Pythones appellatos, ſubire corpora vatum & diuinantium,& ore ipſorum & vocibus,vt organis,id eſt, inſtrumentis vtentes reſpondere:qui ſi ſeſe miſceret vſibus humanis grauitati parceret,neque ſeruaret dignitatem,& virtutis ſuæ magnitudinem. Hęc fermè Plut. De Euryclia etiam Ariſtophanes in Veſpis,μιμησάμενος τὴν Εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν:Imitans,inquit,Eurycliæ vaticinium & ſententiam,in alienos ventres immittẽs,comœdias multas fundi.meminit & Eurycliæ Plato in Sophiſta. Heſychius ita fermè ſcribit: ἐγγαστρίμυθος, hunc (inquit) aliqui ἐγγαστριμάντεις, ſeu στερνομάντεις vocant,quòd ventre ſcilicet & pectore vaticinetur,qualis fuit Euryclea. vnde & vatum genus Eurycleis dicũtur,& ἐγγαστρῖται. Eraſmus in ſuis prouerbiis videtur Eurycleæ ψαστειμύθα legiſſe, ab aſtris videlicet futura & vera prædixiſſe, cùm ἐγγαστριμύθῳ potius legendum ſit. Sed incidiſſe ipſum puto in deprauatos codices, pòſt tamen ſe ex Suida videtur corrigere. Hermolaus peius errare viſus eſt in ſuis in Pliniũ Caſtigationibus,qui γαστέρα pro vaſe accipit:& de ea diuinatione intelligit,quæ per vaſculum etiam hodie à ſuperſtitioſis fiat, qualis Lecanomantia, & Coſcinomantia. Sed præter ea quæ de Engaſtromythis ex Plutarcho & aliis dicta ſunt,ſacra quoque Hebręorum hiſt.lib.Regum primo,vbi LXX interpretes nec ſemel, quod latinè ſcriptum eſt, mulier quæ ſpiritum Pythonis haberet, γυνὴ ἐγγαστρίμυθος habent. D.Auguſtinus,& alij, Ventriloquos vocant. Sed quid vetat,poſtquàm in hęc incidimus,in ſtudioſorum adoleſcentum gratiam,hic nuda nomina breuiſſimè aſcribere, quæ de eiuſmodi ſuperſtitioſis vaticinantium generibus aliàs collegi? Poſt hos inquam ventriloquos, legimus & Thymomantes, qui & Pſychomantes vocantur ab Heſychio,qui animi furore vaticinantur: item Thyoſcopos, qui per ſacra quædam diuinant. Sunt & qui per ignem,qui Pyromantes vocantur:& Pyromantia, Igniſpicina dicta, cuius auctor Amphiaraus, ſi non potius malus dæmon. Fuerunt & qui per ignes incederent,vt vates Eueclus: qui ideo ἐμπυροβάται cognominati ſunt, vt & in Italia Hirpini. Diuinatio verò quę per aquam fiebat,ſi non & hoc tempore fiat,Hydromantia nuncupata eſt: quæ ex fontibus, πηγομαντία,& ex his vates πηγομάντεις & νυμφόληπτοι dicuntur.eſt & quæ per farinam & eiuſmodi alia fiat,Aleuromantia & Alphitomantia dicta:& quæ punctis & lineis quibuſdam,quæ Geomantia. itémque quæ ex ſpeculis, Catoptromantia. addunt & nonnulli Aſtragolomantiam, quæ ex aſtragolorum iactu exercetur:& quæ ex caſeo, eiúſque diſpoſitione fit,Tyromantiam.& quæ ex fumo fiebat, καπνομαντίαν.ex auibus,hoc eſt Auguria & Auſpicia, οἰωνιστικὴν,& Alectryomantiam.& ex extis,qua maximè Hetruſci in Italia valuerunt,Haruſpicinam,& Extiſpicium. Item per cibra diuinationes, quæ Græcè Coſcinomantia:& ex ſecuribus.quæ dicta eſt Axinomantia:& ex pelui, quæ Lecanomantia: & ex herbis quæ βοτανομαντία, & in primis hæc ſagarum & veneficarum mulierum eſt:item ex mortuis & cadaueribus,vmbríſq;,Necromantia & Necyomantia & Sciomantia: ex aſtris quoque & ſtellis,Aſtronomia,& Aſteroſcopia,in quibus Chaldęi peritiſſimi fuiſſe traduntur:ex aëre,Aëromantia.ex Nubibus,Nephelomantia: id eſt, ex imaginibus quæ in nubibus plerunq; videntur,qua re aliquos vſos,in ſecundo de Poëtarum hiſtoria prodidi. Fuit ex aſpectu præterea,& fronte, totóq; corporis filo & natura, Metopoſcopia, & Metopomantia,Phyſiognomia Proſopoſcopiáq;.ex manuum lineis,ſigníſque,Chiromantia. item ex numeris,quæ Arithmantia vocatur:de qua in Poëtis,in Nicomachi vita,pleraque.præterea ex piſcibus, Ichthyomantia: quæ & Apuleio obiecta fuit, vt ex Apologiis eius videmus,& ex Aeliano. Ex palpitatione quoque membrorum, & particularum, cùm ſcilicet ſaliunt,quod palmicum augurium vocatur. Fit & diuinatio ex inſomniis, & ſomniorum

conie

coniectura ac iudicio, quæ Oniromantia, & Onirocriſis, in qua Telmiſſei excelluêre: vnde Onirocritici libelli, Artemidori & Syneſij. & cætera, diuinationum genera, quæ pertinent ad viſa, portenta, oſtenta, omina, prodigia, fulgura, fulgetras, & fulmina: item quæ ad ſternutamenta. de quibus omnibus ad hæc vſque tēpora, in tanta fidei noſtræ luce, ſi Deo placet, reperiuntur qui operam & dent aſſiduam, & in his etiam libros edant. Sed iam de his plus etiam quàm ſatis. Ad Pythium Apollinem redeo, à quo & ludi dicti Pythia, in victoriæ memoriam inſtituti, ita Ouidio canente;

Hunc deus Arcitenens, &c.
Perdidit effuſo per vulnera nigra veneno.
Néue operis famam poſſit delere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celębri certamine ludos,
Pythia perdomiti ſerpentis nomine dictos. & reliqua.

His verò ludis pręmium pecunia primùm, deinde corona fuit. Sed & non vno in loco Pythia agitata fuiſſe comperi. nam & apud Megarenſes & Sicyonios inſtituta legimus, in commentariis Pindaricis. Sanè nec te lateat, Pythonem hunc ſerpentem etiam Delphinum vocatum, vt Aelius prodit. Alij, inter quos Callimachus poëta eſt, ſerpentem aiunt oraculum cuſtodiuiſſe: vnde & Apollo ipſe Delphinius dictus eſt, vt alibi oſtenſum. Illud præterea addo, Pytho & Delphos eandem vrbem ſignificare: vnde & Pythius deus, & Delphicus. Sed cùm plurima de Pythone phyſicè tradantur, ego hîc breuiter ex Macrobio deſumpta nonnulla referam. Latonæ igitur pariturę Iuno dicitur obſtitiſſe. ſed vbi tandem partus effuſus eſt, draconē ferunt, qui Python vocitabatur, infantium cunas inuaſiſſe, Apollinémque in prima infantia ſagittis belluam confeciſſe. quod ita intelligendum eſt. Poſt Chaos, cum primùm cœpit confuſa deformitas in rerum formas & elementa niteſcere, terráque adhuc humida ſubſtantia in molli atque inſtabili ſede nutaret, conualeſcente paulatim æthereo calore, atque inde ſeminibus in eam igneis defluentibus, hæc ſidera eſſe edita antiqui illi gentium philoſophi credidêre: & Solem maxima caloris vi in ſuperna raptum, Lunam verò humidiore & velut fœmineo ſexu, naturali quodam preſſam tepore, inferiora tenuiſſe, tanquā ille magis ſubſtantia patris conſtet, hæc matris. Siquidem phyſici Latonam volunt terram videri, cui diu interuenit Iuno, ne numina quæ dicta ſunt, ederentur: hoc eſt aër, qui tunc humidus adhuc, grauiſque obſtabat ætheri, ne fulgor luminum per humoris aërei denſitatem, tanquam ex cuiuſdam partus progreſſione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ vicit inſtantia, quæ creditur iuuiſſe partum. Ideo in inſula Delo, ad confirmandam fidem fabulæ, ædes Prouidentię, quam ναὸν προνοίας appellabant, adhibita religione celebrabatur: & propterea ea inſula Delos vocata, quia ortus & quaſi partus luminum omnia facit δῆλα, id eſt, aperta & clara. hinc Plutarch. in Problem. apud Delphos, ait, tres Enneateridas celebratas fuiſſe, quarum vnam σεπτήριον vocabant, quæ in imitatione pugnæ videbatur, quam Apollo aduerſus Pythonem habuiſſe dicitur. alteram Heroidem, tertiam Charilam vocabant: de quibus omnibus ipſum lege Plutarch. qui eas tres celebritates exponit. Sed enim vt rem noſtram ſequamur, ratio quæ de nece Pythonis eſt, qui ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id eſt, à putreſcendo dictus eſt, naturalis exiſtimatur, vt ſcribit Antipater Stoicus. nam terræ adhuc humidæ exhalatio, in ſuperna meando volubili impetu, atque inde ſeſe, poſtquàm calefacta eſt inſtar ſerpentis mortiferi in inferiora reuoluendo, corrumpebat omnia vi putredinis, quę non niſi ex calore & humore generatur: ipſúmque Solem denſitate caliginis obtegendo, nebula videbatur quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino radiorum feruore tandem velut ſagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit, quam Ouidius luculenter in Metamorph. exequitur, & Claudianus in præfatione his verſibus in Ruffinum,

Phœbæo domitus Python cùm decidit arcu,
Membráque Cyrrhæo fudit anhela iugo,
Qui ſpiris tegeret montes, hauriret hiatu
Flumina, ſanguineis tingeret aſtra iubis, &c.

Hinc ab Orpheo in hymnis Apollò eſt cognominatus πυθοκτόνος, id eſt, Pythonicida. Sunt & aliæ aliorum rationes, quas ego ne prolixior ſim, miſſas faciam: ſed te vt varietate detineam, ex diuerſis etiā etymologiā recenſebo. Pythium igitur, quidā, quos inter Phurnutus eſt, dictum autumant, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, hoc eſt, ab interrogando & perſcrutādo, quòd

videlicet ad Pythium deum ſcitandi oraculi gratia mortales proficiſcerentur. Quam opinionem Macrobius impugnat. Non, inquit, Apollo Pythius ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id eſt, à conſultatione oraculorum dictus à Phyſicis exiſtimatur. ſed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id eſt, à putreſcendo, quod nunquam ſine vi caloris efficitur. Alij dictum putant à loco ſeu vrbe πύθω, apud Delphos, vel Delphis ipſis, quæ primò Nape, dein Petroeſſa, poſtea Criſſa, denique Pytho appellata eſt; qui locus, ait Phurnutus, dictus eſt ὀμφαλὸς τῆς γῆς, id eſt, terræ vmbilicus, iuxta illud in Priapeiis.

Delphi Pythius orbis vmbilicus. quod tamen Varro & ſimul Phurnutus impugnant, quod ὀμφὴ, id eſt, diuina vox ibi funderetur, à qua voce & Panomphæus Iupiter dictus, vt in Ioue & Delphico plenius oſtenſum eſt. Porrò Phytius, id eſt φύτιος, Sol ac Iupiter dicti, teſte Heſychio, niſi corruptè legatur. ſanè & Pythæum Apollinem etiam cognominatum apud Hermionenſes legimus, vt Pauſanias auctor eſt, qui ait Pythæi nomen ab Argiuis acceptum. nam ad hos Apollinis filium perueniſſe memorant, id quod eſt à Teleſilla poëtria proditum. Sed demum quoniam hæc Pythica Apollinis ſententia habetur, Cognoſce te ipſum: hoc eſt, γνῶθι σ' αὐτόν: libet etiam hic in ſtudioſorum gratiam afferre, quæ ex Stobæo didici, ex Porphyrij philoſophi excerptis. ait enim, illud ſacrum fuiſſe præceptum in Pytho, quod ſiue (inquit) Phemonoë hoc ad omnes res humanas vtiliſſimum deprompſerit, ſiue Panathea Delphi filia, ſiue Biantis, vel Thaletis, vel Chilonis, ſeu anathema quodpiam ex inſpiratione diuina effuſum: ſiue, vt Clearchus tradit, Pythius ipſe deus Chiloni ita reſpõderit, interroganti quidnam tandem hominibus optimum eſſet: ſiue etiam ante Chilonem in templo illud ipſum inſcriptum fuerit, vt Ariſtoteles aliíque plures exiſtimant. vnde ſubdit, certiſſimum eſſe, hanc ipſam ſententiã à Deo quidem vel ortam eſſe, vel non ſine Deo. & hæc quidem breuiter ex Stobæo, meis verbis.

Cynthius Apollo vocatus, vt notiſſimum eſt, à monte Deli, vt Feſtus ſcribit. dicta eſt & Cynthia Diana: vt illud eſt poëtæ,

Cynthius impoſitis temperat articulis.

Atque ideo hæc paucis explicui, quoniam poëtis cantatiſſima.

Didymæus quoque Apollo dictus, multáq; veneratione cultus. idem & Mileſius, quod eius celebre fuerit fanum apud Miletum. Orpheus in hymno,

Βάκχιε, καὶ Διδυμαῖε ἑκαεβόλε, Λοξία, ἁγνέ.

Scribit Macrobius Didymæum appellatum, quòd geminam ſpeciem ſui numinis præferre putaretur, illuminando formandóque Lunam. nam Δίδυμοι gemini dicuntur. etenim ex vno fonte lucis, gemino ſidere, ſpacia diei & noctis illuſtrantur. vnde & Romani Solem ſub nomine & ſpecie anni, Didymæi Apollinis appellatione venerabantur, vt ait Macrobius. Pomponius Mela de Ionia agẽs: Primùm, ait, à Poſſideo promontorio inflexum inchoans, cingit oraculum Apollinis, dictum olim Branchidæ, nunc Didymi. Strabo item libro decimoquarto; Poſt Poſſideum, inquit, in Aſia fuiſſe Mileſium oraculum. Apollini Didymæo ſacrum, apud Branchidas, ad octodecim ſtadia aſcendenti: ídque à Xerſe incẽſum fuiſſe vti etiam reliqua templa omnia, Epheſio excepto. & paulò pòſt ſubdit: Hoc loco de Brancho & Apollinis amore conficta eſt fabula. vnde mirum eſt, virum doctum & polyhiſtora, Dindymæum hunc Apollinem appellaſſe. Sozomenus in hiſtoria, vbi de Licinij interitu agit, huius oraculi ita meminit: Denique etiam Græci dicunt, tunc eum expertum diuinationem Mileſij Didymæi Apollinis, eíque conſulenti de bello, reſpondiſſe deum per hos Homeri verſus:

O ſenior, ſeruat iuuenis te miles in armis,
Te durè excipiet ſenium, & tua vita ſolura eſt.

In vulgatis Sozomeni excerptis pro Mileſij & Didymæi, Latinus interpres parum hoc tenens, Miletij & Gemini interpretatus eſt. Mileſij quoque oraculi Apuleius meminit In quarto de Aſino, in Pſychæ fabula. Apulei verba appoſui, parum aptè ab interpretibus expoſita. hæc autem ſunt; Sed infortunatiſſimæ filiæ miſerrimus pater, ſuſpectatis cœleſtibus odiis, & iræ ſuperûm metuẽs, dei Mileſij vetuſtiſſimum percunctatur oraculum, & tanto nomine precibus & victimis ingratæ virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo quanquam Græcus & Ionicus, propter Mileſię conditorem ſic Latina ſorte reſpondit. Hæc ille. Non refello interpretes, ſed ego ita expono: propter Mileſiæ conditorem, nõ dictum de vrbe intelligo, nam cur ideo Latinè reſpondiſſet: ſed ad fabulã Mileſiam refero,

quam

quam ſcribebat Apuleius, vt ille ſtatim à principio Operis propoſuit: & ad Apulei perſonam refero, qui Latinè Mileſiam fabulam ſcribebat. Citatur verò & hoc oraculum cum ab aliis, tum etiam à Lactantio Firmiano libro quarto, ſuper Chriſto.

Hecatombæus Apollo ab Athenienſibus dictus, à quo Hecatombæa celebritas, & certamen, vt Heſychius ſcribit. de Hecatombæone verò, primo Athenienſium menſe, abundè in lib. de Menſibus, annis & reliquis actum eſt, item & in Iouis cognominibus.

Μίτρας καὶ μίτρος apud Perſas Sol, & eorum primus deus, vt ait Heſychius. Mithras, vt Oſthanes, & ab eo Lactantius grammaticus, in anrro colebatur, cuius ſimulacrum fingebatur leonis vultu, habitu Perſico cum tiara, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retẽtare: quo ſignificabatur, Lunam ab eo lumen accipere, cùm incipit ab eius radiis ſegregari. ipſa enim indignata ſequi fratrem, occurrit illi, & lumen ſubtexit, obſcuratq;. ideóque in antro eſſe dicitur, quia eclipſin patitur, id eſt, Mithras: ideo leonis vultu, quia Sol leonẽ ſignum principale habet: vel quòd, vt leo inter animalia, ita Sol inter ſidera excellit. Luna verò, quòd tauro propius adhæreat, vacca, id eſt, boue figurabatur. Sed hæc confuſè licet & implicitè, pluribus tamen explicate viſus eſt Lactantius, in eius hymni extremis verſibus ad Apollinem, qui legitur in primo Statianæ Thebaidos:

Adſis ô memor hoſpitij, Iunoniáque arua
Dexter ames, ſeu te roſeum Titana vocari,
Gentis Achemeniæ ritu, ſeu præſtat Oſirin
Frugiferum, ſeu Perſæi ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithran.

Claudianus ita quoque cecinit:

——Defixæque hoſpite pulchro
Perſides, arcanum ſuſpirauêre calorem,
Thuris odoratæ cumulis, & meſſe Sabæa
Pacem conciliant aræ, penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, ritúque iuuencos
Chaldæo ſtrauêre magi: rex ipſe micantem
Inclinat dextra pateram, ſecretáque pelli,
Et vaga teſtatur voluentem ſidera Mithram.

Mithræ meminit Strabo & Suidas, item Martianus ad Solem: Memphis, inquit, veneratur Oſirin, Diſſona ſacra Mithran. In Perſidis montib. Zoroaſter primus antrum floridum Mithræ dicaſſe fertur, prope fontes: ex quo poſtea manſit religio, vt vbicunque coleretur, antrum vel ſpecus ſimiliter eius templi loco ſtatueretur. Scribit D. Hieronymus ad Athletam: Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, cùm præfecturam gereret vrbanam, nónne ſpecum Mithræ & omnia portentoſa ſimulacra ſubuertit? Porphyrius quoque in commentario antri Nympharũ ex 13 Odyſſ. Primum, inquit, Zoroaſtres apud Perſas, vt narrat qui Mithræ hiſtoriã multis voluminibus ſcripſiſſe traditur Eubulus, naturalem ſpeluncam & fontibus ſcarẽtem in proximis Perſidis montibus conſecrauit in honorẽ rerum omnium auctoris, parentiſque Mithræ, vt per ſpeluncam quidem mundum ſignificaret fabricatum à Mithra: per alia verò quædam intus cõgruis interuallis diſpoſita, elementa & plagas mundi deliniaret. & paulò pòſt ſubiungit: Mithræ verò congruum aſſignare locum ad æquinoctia: quapropter gladiũ fert arietis, qui Martium animal eſt: inuehitúrque tauro Venereo, quòd ſcilicet taurus, ſic & Mithras generationis dominus ſit. hæc ibi Porphyrius philoſophus. Scribit Origenes Adamantius libro ſexto, aduerſus Celſum, de Mithræ ſacris, ipſius Celſi verba afferens in hunc modum: Hæc quidem Perſarum diſciplina oſtendit & Mithræ ſacra, quæ apud hos ſunt, & in his duplex circumactio ſtellarum prætenditur, fixarum, errantiúmque, & per has animæ tranſitus. cuius in rei argumentum ſcala erigitur altior, in ea ſeptenæ ſunt portæ: ex plumbo prima, ſecunda ex ſtanno, tertia ex ære, ex ferro quarta, quinta ex nomiſmatis corio, ex argento ſexta, ſeptima ex auro conſtat. Primam Saturni eſſe ſtatuunt, plumbo aſtri tarditatem ſignificante: Veneris ſecundam, cui & ſtanni quum ſplendorem, tum molliciem comparant: tertiam Iouis, vt æris gradibus ſolidiſſimam: Mercurij quartam, operum enim omnium & negotiorum tolerantiſſimum, lucráque factitantem, callidum inſuper & eloquentem, Mercurium dicunt:

Martis

Martis quintam,ob inæqualem admixtionem, & variam: ſextam Lunæ, argenteam: Solis ſeptimam,quæ aurea ſit,perinde atque aſtrorum hæc imitetur colorem & cœli. Hæc vel Celſus vel Origenes,qui & alibi huius dei Mithræ meminit. Porrò à Mithra, Mithriaca ſacra dicuntur apud Lampridium in vita Commodi: quæ qualia eſſent,dum explicare Crinitus ſatagit, mihi cauſa fuit,vt hiſtoriam altius multo repeterem. Suidas: Mithram, inquit, exiſtimant Perſæ ſolem eſſe, cui & multas conſecrant hoſtias,neque quiſquam eius ſacris initiari poteſt, niſi per quoſdam gradus conuicij: quibus oſtendat ſe & ſanctum, nec perturbationibus affici. Conſona Tertullianus in libro de Corona ſcribit.at enim: Mithræ miles cum initiatur in ſpelæo, in caſtris verè tenebrarum coronam interpoſito gladio ſibi oblatam,quaſi munus martyrij, &c. D.quoque Gregorius Nazianzenus in priore in Iulianum Cæſarem oratione Mithræ meminit, quo loco qui Græcè eius collegit hiſtorias: Mithra,inquit,id eſt Sol cui celebritates fiunt,& in primis à Chaldæis: cui deo qui volunt initiari, duodecim contumeliis afficiuntur.& per verbera,calorem,frigus & alia huiuſmodi vnde à Theologo, inquit, hæc contumelia vocatur φιλάνθρωπος κόλασις, quòd ſcilicet iuſtè ea pœna afficiantur. verba hæc ſunt: Neque Mithræ apud nos cruciatus, & iuſta ſupplicia, his quibus talibus ſacris perſuadentur. Mithræ meminit & Procopius.Hæc igitur ipſe ſacra Mithriaca puto,quę homicidio Commodus polluit,vt eſt apud Lampridium. Zoroaſter,vt eſt apud Plutarchum in Iſidis & Oſiridis libro, tres in primis deos conſtituit: primum Oromazon, bonum: alterum Aramanum,malum:illum luci,hunc obſcuritati ſimilem: tertium verò, id eſt μεσίτην, quem Mithran appellauit. Agathius libro ſecundo hiſtor.de Perſarum moribus & religione agẽs, inter multa quæ recenſet, eos ait duos deos, vt Manichæos,conſtituere,quibus & barbara nomina pro ſua lingua impoſita ſunt. Bonum nanque deum,ſiue creatorem Ormiſdatin dicunt: Arimanes,pernicioſo ac malo dæmoni eſt apud hos nomen. Sed enim apud Stobæum lego nomen huius dei, non Oromazen, ſed ὡρομάσδην. Maximum enim deorum Magos ait vocare Oromagdan, cuius aiunt corpus luci ſimile, animam verò veritati. Sed vt ad Mithram redeam, ſcribit Duris in ſeptimo hiſtor. apud Athenæum, Perſarum regibus vno tantùm die permitti, vt ebrij fiant,quo die Mithræ deo ſacra fierent. Eſt & apud Dionem in hiſtor. Tiridaten regem Neroni dixiſſe, ſe perinde ac Mithran eum adoraturum. Xenophõ in Oeconomico ita Cyrum iurantem inducit: Iuro,inquit, tibi ô Lyſander per Mithran,quem nos omnium deorum maximum habemus. D.etiam Epiphanius in lib.contra hæreſes 3 de Marcione agens,qui ſacram ſcripturam corrumpebat: Dixit,inquit,quidam proprius ipſorum poëta,Cretenſes ſemper mendaces,malæ beſtiæ,ventres pigri: per quæ verba Epimenidem indicat. veterem philoſophum,& templi Mithræ,ſiue Solis apud Cretenſes ſacerdotem,hoc quidem Epiphanius.quibus ex verbis colligimus,non apud Perſas ſolum, & Chaldæos, ſed aliubi etiam Mithram cultum fuiſſe.quin & Mithræ quoque templum fuiſſe Alexandriæ,& ſacra ſummo cultu exhibita:id quod notauimus in Tripartitæ hiſt.libris.

Phileſius Apollo etiam nuncupatus, vt ſcribit Lactantius in commentario lib.octaui Theb.cui templa conſecrata fuêre, quæ ab oſculo dicta ſunt Branchi pueri Apollinis dilecti: ſiue,vt alij dicunt,filij.nam prægnantem matrem per quietem vidiſſe, Solem ſe inferentem ei per fauces ferunt,qui pòſt per ventrem exierit,vnde puero factum fuit nomen:ſiue à certamine baſiorum puerorum,Phileſia nuncupato, Phileſius dictus eſt. Meminit & his verbis Macrob. Apollo Phileſius à Phyſicis dictus,lumen eius exoriens amabile,amiciſſima veneratione oſculorum conſalutamus. Plinius verò Nat. hiſt.34. Canachus, inquit, Apollinem nudum, qui Phileſius cognominatur,in Didymæo Aeginetici aëris temperatum fecit. Sed ſi plura de Brancho,& Branchiadon oraculo,& Phileſio legere cupis ex Varronis lib. diuinarum, Lactantium eodem libro legito, itémque tertio.meminit & Terentianus,& Strabo:ſed & Eucatius, qui nactus Lactantij codicem minus lacunoſum fabulam in quinto ſuarum Geneal.explicat.

Smintheus Apollo dixit. Ouid.in Faſt.

Conſulitur Smintheus,lucóque operatus opaco,
Hos non mentito reddidit ore ſonos.

Frequenter & in poëtis græcis, Homero, Orpheo, aliis. cognominatus verò à muribus. Cauſa variè proditur. Crinis Apollinis fuit ſacerdos.is cũ dei ſacra neglexiſſet,à ter-

reſtrib

reſtribus muribus agrorum fructibus eſt priuatus. cuius detrimento damnóque commotus Apollo, bubulco cuidam Hordæ nuncupato iuſſit, vt Crinin ſacerdotem moneret, illũ debere conſueta ſacra peragere. quod ſacerdos cùm feciſſet, Apollo mures ſagittis confecit: hinc Apollo Smintheus cognominatus eſt. Sminthas enim Cretenſes mures vocant. Aelianus de Animalibus id tradit, mures adorari ab his qui Troadis Amaxitum incolunt: vnde Apollinem qui apud eos maxima religione fuit, Sminthiũ appellabant. mures enim, Aeoles & Troiani Sminthes nuncupant: ſicut Aeſchylus in Siſypho teſtatur, cùm ait, Sed agreſtis qui eſt Sminthius. tum verò apud eos Sminthas cicures alunt, eíſque victus publicè præbetur, atque infra altare, vbi degunt, latebras habent. Apud etiam tripodem Apollinis mus fuit, de quo etiam fabulam idem Aelianus recitat. Strabo verò libro 13. aliam hiſtoriam ſeu fabulam, vt ipſe ait, recenſet: In vrbe, inquit, Chryſa eſt Apollinis Sminthei delubrum & ſimulacrum, quod nominis veritatem ſeruat. nam mus quidem pedi ſtatuæ ſubiacet. hanc ſtatuam Scopas Parius fecit. Hiſtoria ſiue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit. nam Teucris è Creta profectis (de quibus primò Callinus elegiæ poëta tradidit, pòſt multi ſecuti ſunt) datum erat oraculum, ibi eos ſedem poſituros, vbi terrigenæ eos adorirentur. id circa Amaxitum dicunt contigiſſe, maximámque agreſtium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & vtenſilium ex corio inueniſſet, corroſiſſe, & Teucros ibi manſiſſe, atque Idam ab Ida quæ in Creta eſt, appellaſſe. Heraclides Ponticus auctor eſt, mures ibi circa templum abundare, & ſacros exiſtimari: ſimulacrum autem ita inſtructum eſſe, vt murem pedibus premat. Quidam tamen Smintheum, quaſi ζέων θέῃ, hoc eſt, quòd feruens currat, ad Solem reſpicientes, appellatum volunt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa ſolùm illi poſita, ſed & loca aliquot Sminthia ait appellata, ille idem Strabo. Porrò antiquos videmus à paruis rebus plerunque deis cognomina impoſuiſſe, vti à muribus Apollo Sminthius dictus: à culicibus Hercules, quos Oetæi conopas vocant, Conopæus: & Ipoctonus, à vermiculo ipe, vineis infeſto, vt in Hercule diximus. Rhodij quoque à rubigine, quam ἐρυσίβην vocant, Apollinem Erithybium appellauêre: & Bœotij Pornopionẽ itidem Apollinem coluêre, quoniam illi πόρνοπας culices vocant. At verò Pauſanias ſic propémodum in Attica, Parnopium Apollinem tradit: Extra, inquit, templum quod Parthenona nuncupant, eſt Aeneus Apollo, quem à Phidia factum dicunt. Parnopium vocant, quòd ſe Deus Parnopas, qui totum agrum magna afficiebant calamitate, extra fines pulſurum dixiſſet. & pulſos quidem ſciunt: quo autem modo, non dicunt. Scio equidem ter in Sipylo monte deletos parnopas, non vno tamen modo. Nam vehemens aliquando, & ſubita procella eos eiecit: iterum acri æſtus vapore, qui ſtatim eſt imbres ſubſecutus, enecti ſunt: iam tertiò repentino frigore oppreſſi, perierunt. Atque hæc quidem quæ de abolitis parnopis memoraui, ætate mea acciderunt. Porrò Pronopium Domitius interpretatur culiciarium, à culicibus videlicet, quos Pronopas vocari exiſtimabat. Alij verò Parnopas locuſtas, mea quidem ſententia, melius interpretantur. Sunt & qui bruchos, qui tamen nonnihil à locuſtis differre vidẽtur. Exploſa pridem eorum ſententia, qui Murinum interpretati ſunt pro Sminthеo, apud Martialem illo verſiculo,

Campis diues Apollo ſic Murinis.

Sunt & qui putant de Apolline illud Plinij intelligi: Fecit Praxiteles & Apollinem puberem, ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidiantem, quem Sauroctonon vocant, hoc eſt lacerticidam. Sed iam ad alia tranſeamus.

Πανπάριος Apollo, quaſi totus Parius, teſte Phauorino, cognominatus à Pariis & Pergamenis.

Horus etiam Apollo dictus eſt ab Aegyptiis, quod pluribus oſtẽdit Plutarchus in Iſi & Oſiri. vnde & eo nomine Sol etiã ab iíſdẽ vocatus, teſte Macr. & Cenſorino in lib. de Die natali: à quo Horæ dictæ diei partes & anni tẽpora, vt plenius in noſtro ſcripſimus de Annis, mẽſibus, &c. Videtur tamẽ Plutar. Horos duos cõſtituere: primũ quidẽ antiquiorẽ, ob tenebas cæcũ, qui Arueris dictus, natus ſecũdo die, cùm necdũ mũdus eſſet perfectus, ſed mũdi ſimulacrũ erat, & effigies quædã: alterũ autẽ Horũ perfectũ & abſolutũ, cuius ſimulacrũ in Copto vrbe tradunt fuiſſe, altera manu Typhonis pudenda cõtinere. Hori ſacerdotes, ſcribit Epiphan. in III de Hæreſ. lib. & Harpocratis, capite raſos, ferre inpudẽter ſeruile ac deteſtabile puerile ſignum: &c. quæ ridet idẽ D. ſcriptor. ſed & alia plura de hoc

Horo

Horo Apolline produntur, quæ ad occultam rerum interpretationem & naturæ pertinere credebant, quæ noſtri non videntur eſſe inſtituti. Diodorus Siculus Aegyptiorum deos commemorans, Horum ait Iſidis filium per inſidias à Titanibus interfectum, inter aquas inuentum, à matre ad vitam reuocatum, factúmque immortalem. Hunc Apollinem interpretatur, medendíque & vaticinandi peritiſſimum fuiſſe. Sanè & ab Hermionenſibus Horius, hoc eſt ὅριος Apollo, id eſt Terminalis & dictus & cultus fuit. Vt enim coniectatur Pauſan. cum aliquando Hermionenſes de finibus vel bello vel iudicio contenderent, & victores facti eſſent, ἐπίδικον ἱερὸν rem ſacram fecêre, & templum arámque cõſtruxerunt. Sunt nonnulli, qui quòd deus ſit διαλεκτικώτατος, id eſt maximè dialecticus, ideo Horium appellatum arbitrati ſunt. Porrò & Græcorum & Latinorum quidam Orum Apollinem, ſine afflatus nota ſcribunt.

Plataniſtius Apollo cognominatus, teſte Pauſan. cuius templum fuit via Trœzenia, quæ ad Hermionem ducebat, ſecus petram, quæ prius Sthenij Iouis ara dicebatur, mox verò Theſti dicta fuit.

Thearius Apollo colebatur apud Trœzenos, cuius templum Pauſaniæ ætate vetuſtiſſimum habuit ſimulacrum, ab Auliſco dedicatum. Legimus & θεώριον, apud Heſychium, Apollinem nuncupatum.

Tortorem etiam Apollinem à Latinis nominatum videmus, vt apud Suet. notatur. quin & in vrbe colebatur, vt Domitius teſtatur.

Hyperionides, & Hyperion etiam cognominatus eſt Sol, & id quidem frequenter, non modò Græcis ſed & Latinis poëtis. nam Hyperionis Titanis filius fuiſſe fingitur, vt in Titea meminimus. quin etiam Titan ideo appellatur Sol. Scribit Pauſan. in Corinth. in Sicyonia Titanis lucum fuiſſe, qui Solis frater exiſtimatus ea ſit ratione, quòd in obſeruandis anni opportunitatibus admodum ſolers fuerit, vnúſque optimè omnium norit, quibus quæ ſemina, quáſque ſtirpes temporibus, quos item fructus Sol facile augeret & coqueret. Sed & Heſiodus eius genus recenſet in Theogonia. Vel ſi ad rem phyſicam referas, vnde dictus traditur ab eruditis, παρὰ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς ἰέναι, quòd videlicet ſuper nos eat. Diod. tamen ſcribit: Hyperion reuera ſolis, lunæ, & cæterorum aſtrorum motus horáſque primum ſumma cura obſeruauit, & à ſe percepta cæteris quoque popularibus noſcenda prodidit: ideo horum parens dictus eſt.

Φαεσίμβροτος Apollo ab Homero cæteriſque poëtis cognominatus, à φῶς lumen & βροτὸς mortalis, quod ſua luce mortalia iuuet. quidam & φαυσίμβροτος apud Pindarum eadem ratione legunt.

Τριόπιος Apollo, teſte Dionyſio Alicarn. in quarto hiſtor. à Doribus cultus, cui templum eo apparatu ſtruxerant, vt in eo conuenirent ad cõſilia, cæteráque negotia obeunda. Sed & Epiſcopon aliquando legimus cùm apud alios, tum apud Phurnutum: μουσηγέτης, inquit, Apollo vocatus eſt, & ἐπίσκοπος, & eum Muſis ludere exiſtimatus eſt.

Μαλλόεις Apollinis cognomen, ait Heſychius. Malloëntis Apollinis feſtum celebraſſe Mitylenæos extra vrbem accepimus, cùm totius ciuitatis frequentia: vt in tertio teſtatur Thucydides.

Maleaticus Apollo. vel Maleates, vt Pauſan. ait, à Maleo nuncupatus eſt, qui Tyrrhenorum rex, vt in quarto Theb. ſcribit Lactantius, primus tubam inuenit, cùm piraticam exerceret. Sed cùm mare tempeſtatibus agitaretur, montem inſedit, quem de ſuo nomine Malean, & Maleaten, ſeu Maleaticum Apollinem in eo nominauit.

Ἡμεροδρόμος, id eſt Curſor diurnus Sol & Phœbus cognominati, quòd videlicet diurno curſu ſol mũdum omnem peragrat, vnde & illi nomen. meminit verò & Pollux in primo.

Bel, ſeu Beles Apollo dictus eſt ab Aquileienſibus Italiæ, de quo Herodianus libro octauo hiſt. Cæterùm, inquit nonnulla quoque oracula ferebantur, patrij cuiuſdam numinis victoriam promittentia: Belem vocant indigenæ, magnáque eum religione colunt, Apollinem interpretantes, cuius etiam ſpeciem pro vrbe ipſa pugnantem quidam è militibus Maximini viſam ſibi in cœlo affirmabant.

Ἑκατηβελέτης, & ἑκατηβόλος, & ἑκηβόλος Apollo cognominatus, quibus nominibus & Græci & Latini vſi ſunt à longè iaciendo vel radios, vel ſagittas, deduci videntur. Certè Homerus in primis, & Orpheus, cæteríque poëtæ ita nuncupant, vt eſt videre, & vt etiam grammatici obſeruant. notiſſimus eſt verſiculus apud Suetonium,

Noſter erit Pæan ille Hecatebeletes.

Macrobius in primo Sat. Sagittarum, inquit, nomine non niſi radiorum iactus oſtenditur: qui tunc longiſſimi intelliguntur, quo tempore altiſſimus Sol diebus longiſſimis, ſolſtitio æſtiuo conficit annuum curſum, vnde ἑκηβόλος dictus Apollo, & ἑκατηβόλος, id eſt, longè iaciens, & è longiſſimo altiſſimóque radios in terram vſque demittens. Phurnutus ἑκατηβελέται Solem & Lunam appellatos prodit, quòd vterque radios longè iaculetur. Proclus in Cratylum Platonis: Hecatebeletes, inquit, ideo dictus, ὅτι χορηγὸς ὢν, καὶ ἐξῃρημένως πάσας ποιεῖ τὰς ἐνεργείας. id eſt, cùm ſit choragus, & eximius in omnes efficit energias & efficacias.

Ἑκάεργος, Hecaergus Apollo à poëtis, & in primis Homero cognominatus, teſte Heraclide Pontico in Allegoriis, non ab Hecaërge, quæ ab Hyperboreis in Delum venit, vt fabulantur: ſed quòd à longè operetur: hoc eſt, ὅτι τὰ ἑκάθεν ἐργάζεται. vel, vt ait Heſychius, ὅτι μακρόθεν ἐργάζεται τοῖς βέλεσιν. vel, vt in Pyth. Pindari notat interpres, quòd procul ſpargat radios, & eminus operetur. quo loco Pindarus inducit Cyrenen nympham, admirantem Apollinẽ, quòd ſagittis leones conficeret: & eum etiam εὐρυφαρέτραν appellat, à lata ſcilicet pharetra, qua ceu venator per iuga Cynthi feras transfigat, vel morborum iacula iaciat. Sed & Hecaërges Diana cognominata eſt, vt ſuo loco dicemus. Scribit Phurnutus Hecaton ſolem, & Hecaten lunam appellari, παρὰ τὸ ἕκαθεν δεῦρο ἀφιέναι καὶ ἐκπέμπειν τὰς ἀκτῖνας, à longa ſcilicet miſſione lucis. Sunt qui his aliam afferant etymologiam, quòd ſcilicet Hecato & Hecatæ nomina impoſita ſint, cùm preces effunderent: hos deos rogabant, vt mala auerterent. Nam interdum aëra inficere putabant, ac peſtilentias inducere, vt eſt apud Homerum in primo Iliados. Adhæc in quarto ſcribit Strabo, quod ἕκατος Apollo eſt: vnde Hecatonneſi, quaſi Apollinenſi, quod per totam eam regionem Apollo coleretur, circa Leſbum & Troiam: quo loco illud docet, ex inſtituto antiquorum literam nn geminari in his nominibus, Hecatonneſus Peloponneſus, Proconneſus, Cherſonneſus, & cæteris.

Pagaſæus Apollo etiam cognominatus eſt. Heſiodus in Aſpide, πᾶν δ' ἄλσος καὶ βωμὸς Ἀπόλλωνος Παγασαίου. id eſt, Totum verò nemus Pagaſæi & Apollinis ara. dictus autem, vt Apollonij Rhodij commentatores ſcribunt, quòd Pagaſis templum haberet in promõtorio Magneſiæ, quo loco compacta fuit nauis Argo. Eadem fermè Phauorinus, & Callimachus apud Hyginum. Sceptius tamen à πηγῶν, id eſt, fontibus, quòd multi in illis locis fluere dicuntur, dictum exiſtimauit. Hunc Παγασίτην Apollinem ab Achæis & Theſſalis appellari, ait Heſychius.

Ἄναξ, id eſt, rex Apollo nuncupatus fuit. Ariſtophanes in Pluto, ἄναξ Ἄπολλον καὶ θεοί, Rex Apollo & dei. Sic & frequenter Homerus. Solon quoque in ea pulcherrima elegia, quæ apud Stobæum legitur de iuſtitia, ita canit,

> Ἄλλον μάντιν ἔθηκεν ἄναξ ἑκάεργος Ἀπόλλων. hoc eſt,
> Rex alium vatem ſtatuit iaculator Apollo.

Dicimus & ἄναξ, pro ὦ ἄναξ. Orpheus,

> ἄναξ Πυθῶνος μεδέων ἑκατηβόλε μάντι. hoc eſt,
> O rex Pythonis dominans Hecateuole vates. Item.
> Ὦναξ παιὰν, ὦ βασιλεῦ, ὁ κακὰ παύων Ἄπολλον. vt exponit Heſych. id eſt,
> O rex Apollo, qui mala quieſcere facis.

Notant grammatici, quod ἄναξ dicitur ab ἄκος, quòd medelam curámque ſignificat: & anaces, quòd curam habeant, vt Plut. & Euſtathius teſtantur. primi autem hoc nomine Caſtor & Pollux dicti ſunt, quòd nauigantium curam gererent. Sed & cæteri dei Anaces dicti, præter Iouem qui βασιλεὺς vocatur.

Clarius Apollo dictus à Claro vrbe Aſiæ, vt Mela Pomp. ait, vbi Clarij, inquit, Apollinis fanum, quod Manto Tireſiæ filia fugiens victores Thebanorum Epigonos ſtatuit. Plinius verò libro ſecundo: Colophone, ait, in Apollinis Clarij ſpecu lacuna eſt, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiori vita. Nam, vt Iamblichus etiam ſcribit, ibi epota aqua oracula reddebantur: quod etiam noſter Picus. Illud ibi traditur, non fœminam, vt Delphis, ſed certis è familiis ſacerdotes, aut ex Mileto accitos, & plerunque literarum ignaros, hauſta fontis aqua vaticinia referre. Sed enim in Claro regnauit Rhacius, vt Pauſan. in Achaicis ſcribit, ex quo & Manto natus eſt Mopſus. Clarus verò, vt ſcribit Euſtathius, Colophonis nauale fuit, ἀπὸ τοῦ κλήρου, id eſt, à ſorte, quòd per ſortem Apollini obtigerit: vbi ipſius dei oraculũ fuit. Sed enim Iſaacius Lycophronis interpretes, Clarum

montem & vrbem, non longè à Colophone poſit, vbi fuerit Clarius Apollo. Apollonij item interpretes Clarum ciuitatem propinquam Colophoni ſcribunt, Apollini ſacram, vbi oraculum ipſius dei à Manto Tireſiæ filia conſtructum fuit. Alij ſcribunt ab heroë quopiam Claro, vt Theopompus prodidit. Nearchus verò ait, à ſorte, id eſt, ἀπὸ τοῦ κλήρου. Sed ſi plura hac de re fortè ſcire cupis, eoſdem legito interpretes, qui ex iis qui Thebaida ſcripſerunt, plura collegêre. Rhacij enim hiſtoriam, & Manus omnem perſcribunt, quo ſcilicet pacto in Aſiam peruenerunt.

Ἐμβατήριος, id eſt, conſcenſor Apollo cognominatus apud Trœzenios, in quo loco fuit conſeptum Hippolyti. Inibi quoque templum quod à Diomede dicatũ fuit, ἐπιβατηρίου Apollinis, id eſt, aduentitij aſcenſum, poſt eam tempeſtatem, qua poſt Troianum excidium Græci quaſſati ſunt, auctor eſt Pauſan. in Corinthi. de Embaſio poſt agendum eſt.

Thyrxeus Apollo etiam cultus: cuius oraculum, hoc eſt, vt ſcribit Pauſ. [illegible], fuit apud Cyaneos, qui ad Lyciam ſunt, ex quo aqua habebatur Cyaneis: in cuius fonte ſi quis inſpiceretur, quæcunque volebat intuebatur. Mouet me vocis ſimilitudo, vt hîc ſubiungam & Thyreum Apollinẽ nuncupatum Græcis, vt Nigidius & Macrobius ſcribunt: cuius dei aras ante fores ſtatuebant, eum deum ſignificantes introitus & eius potentem, ἀπὸ τῆς θύρας, id eſt, ab ianua nuncupatum. Eiuſmodi & Antheli dei habebãtur, qui pro foribus ædium ſtatuebantur: ſic enim antiqui ſubdiales ſtatuas, quæ ſoli eſſent expoſitæ, vocabant, vt ſcribit Heſychius, ab ἀνθήλιος. Septimius Florens Tertullianus in libro de Corona: At enim, inquit, Chriſtianus nec ianuam ſuam laureis infamabit, ſi norit quãtos deos etiam hoſtiis diabolus finxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Carnam à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Anthelios dæmonas, hæc quidem Tertullianus doctè & eruditè.

Προστατήριος Apollo cognominatus, quòd ante ianuas ſtatueretur, quod in Electra Sophocles innuit, quidam Proſtatium interpretati ſunt. Pauſan. verò in Attica, ait, ex deſcenſu è foro per viam [illegible], id eſt, rectam, ad dextram templum fuiſſe Apollinis Proſtaterij. Proſtaterij etiam Heſychius Apollinis expoſitionem attulit.

Δειραδιώτης Deradiotes Apollo cognominatus fuit, quidam Δειρὰς quendam eſſe locum tradunt. Val. Arpocrat. Δειράδες populum eſſe Leontidis, à quo popularis Δειραδιώτης formetur, alij Δειρὰς Argiuam regionem eſſe prodidêre. Pauſanias verò, Diradioten ait Apollinem à loco dici, cuius vaticinium etiam ſua tempeſtate durare aſſeruit: eóque ritu fieri, vt à viro mulier ſecubaret, & ſingulis menſibus noctu, vt de agno rem ſacram faceret, cuius agni ſanguine epoto, numinis Apollinei inſtinctu reſponſa daret.

Dicæum etiam, ſi non Dircæum, Apollinem Plin. lib. 34. cap. 8. vocaſſe videmus, vbi de Leontio ſtatuario agit: Fecit, inquit, item Apollinem citharœdum, ſerpentémque eius confici ſagittis, qui Dicæus appellatus eſt: quoniam cùm Thebę ab Alexandro caperẽtur, aurum à fugiente conditum, ſinu eius celatum eſſet, &c. Dicæum tamen, id eſt, iuſtum, Hermol. Barbarus interpretatur: quoniam & Menander γῆν δικαίαν dixerit, id eſt, iuſta terra, quæ reddat quod accepit.

Palatinus Apollo à Romanis appellatus, qui in Palatio ab Auguſto dicatus fuit, cũ porticu & bibliotheca, poſt Actiacam pugnam, deuictis prælio nauali M. Antonio & Cleopatra: qua de re erudita extat Propertij elegia, cuius initium eſt,

Muſa Palatini referamus Apollinis ædem.

Suetonius meminit cùm alibi, tum in eo: Templum, inquit, Apollinis in Palatio ſtruxit. Plura Dion lib. hiſt. 53. Horatius item in Epiſtolis:

Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo. Item in Odis lib. 1.
Quid dedicatum poſcit Apollinem vates. Et ibidem Porphyrion, hîc idem Palatinus & Naualis dictus, à Propertio:

Hic vbi Nauali ſtant ſacra Palatia Phœbo,
Euandri profugæ procubuêre boues.

Plinius à Scopa Palatinum Apollinem factũ ſcribit. Idem & Palatinam Venerem memorat, libro 36. Ammianus autem Marcellinus lib. 23. Comæum Apollinem ex Seleucia Romam delatum ſcribit, collocatúmque in ædem Apollinis Palatini. qua de re alibi.

Actius, & Actiacus, & Actęus Apollo vocatus varijs de cauſis: in primis tamen ab Actio promontorio, & ciuitate Arcananum, vt Stephanus ſcribit, qui & à Magneſiæ vrbe Acte,

Actium

Actium & Epactium eundem deum cognominatum tradit. Callimachus apud Hyginum, de Argo, in finibus Magneſiæ ad Actij Apollinis templum, quod Argo nautæ proficiſcentes ſtatuiſſe exiſtimãtur, Argon conſtructam fuiſſe dixit. Legimus, cùm Apollini Actio celebritas ageretur, id miraculi cõtingere ſolitum, vt cùm Leucadij bouem immolaſſent, muſcæ eo ſanguine diſtentæ omnes euanuerunt. Tum ſine muſcis deinde feſtum peragebatur. Apollonius verò, & eius interpretes, duos boues immolari dicunt: alterum Apollini Actio, alterum Apollini Embaſio. Sed memini me in lib. de Nauigiis mentionem feciſſe Apollinis Embaſij, & Epactij. Sunt qui Actium & Epactium littoralem interpretentur, ab acta, id eſt, littore, vt apud Orpheum & Apollon. in Argonauticis: vt in eo,

Ζηνὶ παταρφαίῳ καὶ ἐπακτίῳ ἀπόλλωνι.

Sed ab Actio denominatio celebris, ob victoriam Auguſti contra M. Antonium, & Cleopatram reginam. Vergilius,

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo. Propertius:
Actius hinc traxit Phœbus monumenta, quod eius
Vna decem vicit miſſa ſagitta rates.

Qua Elegia totam hiſtoriam complexus eſt, quæ apud ſcriptores eſt celebratiſſima. Idem & Leucadius deus dictus eſt. Idem Propertius:

Leucadius verſas acies memorabat Apollo. Ouid.
An quæ Leucadio ſemper amata deo.

A Leucate ſcilicet promontorio, Leucadius deriuatus eſt. Dion lib. 50. & Strabo lib. 7. de Actio Apolline, de ludis, déque cæteris copioſe agunt. ſed & libro decimo, déque Leucadio Apolline. Ex his, vt puto, verſus in 13 Metamorph. Ouidij intelliges, qui exiſtimantur difficillimi.

Præter erant vecti certatam lite deorum
Ambraciam, verſique vident ſub imagine ſaxi,
Iudicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota eſt.

Per ἀντίθεσιν enim hanc hiſtoriam poëta exprimit: Lite deorum, inquam, quoniam ex parte Auguſti dei Romani, & Apollo in primis: Antonij verò & Cleopatræ, dei Aegyptij, Anubis, Oſiris, Iſis. Sed quod Aeneas in Ambraciam & ea loca peruenerit, copioſe deſcribit Dionyſ. Alicarn. Iudicis verò, quia iuſtam Apollo Auguſto cauſam iudicauit. atq; ideo nota ab Actiaco Apolline. vel Indicis, nam & ſic legitur, totúmque hoc ſcriptum à poëta ingenioſiſſimo in Aug. gratiam, quomodo & à Vergil. ſæpe.

Theoxenius Apollo vocatus, hoc eſt hoſpitalis deus, à Pellenenſibus in Achaia, apud quos eius dei templum fuit, ad quod certamen nomine Theoxenia celebrabatur, victorię cuius præmium argentum fuit, vt Pauſanias docet. Pindari tamen interpretes in Olymp. non argentum, ſed χλαῖναν ſcribũt (genus id veſtis, παρὰ τὸ χλιαίνειν, id eſt, calefacere, teſte Polluce) Inſtituta Theoxenia à Caſtore & Polluce, iidem interpretes alibi aſſerũt, à deorum hoſpitio & commercio vocata. de Theoxenio & Strabo meminit.

Hyſius Apollo dictus ab Hyſia Bœotiæ ciuitate: in huius templo puteus fuiſſe fertur, ex quo aqua epota ſacerdos veriſſima reſponſa reddebat: vt de Clario iam dictum eſt.

Phaëthon etiam aliquando, non modò pro Eridano, id eſt, Solis filio capitur, ſed etiam pro ipſo Sole: vt, ἠέλιος φαέθων apud Homerum, alióſque poëtas. vnde & Phaëthontiades filiæ, vel ſorores Phaëthontis. Quod nomen etſi triſſyllabum eſt per regulam, nonnunquam tamen & biſſyllabum inuenimus: id quod antè alij annotauêre, atque ideo nunc ab exemplis ſuperſedeo.

Parrhaſius Apollo, qui & Epicurius, in Arcadia & cultus & cognominatus fuit, cuius templum in monte Lycæo ad orientem poſitum fuiſſe legimus, qui & Pythias dicebatur: cui quidem deo quotannis agnum in foro mactabãt, feſtum diem celebrãtes, appellabántque propterea deum auxiliatem ac propitium, hoc eſt Græcè ἐπικούριον. cúmque victimam mactaſſent, actutum cum pompa in templum deferebant Apollinis Parrhaſij, ſacri miſſionem facientes. Plura Pauſanias in Arcadicis. Epicurij verò fanum in Baſſe villa fuit Arcadica: ſic cognominati, quòd populis illis auxiliatus fuiſſet in auertenda peſte, quemadmodum apud Athenienſes in bello Peloponneſiaco Alexicacus: Pauſanias.

Agyieus Apollo, qui & Agyiates vocatus eſt, teſte Stephano. à viis cognomentum deductum eſt: quippe ἄγυια, à qua voce ἀγυιεὺς deflectitur, viam & vicũ ſignificat, vt Græci ſcri-

bunt grammatici,& apud noſtros Macrobius. Idem etiam Phurnutus,qui ait, quòd vias illuminet, vbi ille erigebatur. Hinc per contrarium illud dicitur:

Sol cecidítque,vmbratæ omnes ſunt vndique agyiæ.

Sophocles in Hermione, ἀγυιὰς pro locali nomine accipit,non pro deo. Sunt item loca in vrbibus,deambulationibus apta,quæ agyiea dicuntur, vt Stephanus obſeruat. Scribit Pauſan. in Arcad. Agyieo Apollini Tegeates ſimulacra erexiſſe, cùm Apollo & Diana orbem circumirent,vt eos vlciſcerentur,qui matrem Latonam vterum ferentem non recepiſſent:& reliqua,quę multa ſcribit. Apud Latinos meminit Agyiei Horat.libro.4. Carminum:

Phœbe,qui Xantho lauas amne crines,
Dauniæ defende decus camœnæ,
Læuis Agyieu.

Et vnà Acron & Porphyrion exponunt,licet admodum ambo ſint deprauati. meminit & Pollux in 9.& Suidas,& Arpocratiō,ex quibus plura poteris excerpere. Fuerunt & ſeorſum dei Agyiei vocati, vt in Commentariis Ariſtophanis legimus. Agyieis deis, quos ineptè quidam ſanè docti veſtibularios interpretantur,ſi quid monſtri apud Athenienſes nunciatum fuiſſet,ſacra faciebant,ad ea amolienda. Eſt & alicubi apud Pauſ.legere Agyleus,niſi mendoſus ſit codex. Sunt & qui columnam erectam in eius dei honorem, Agyiea vocent:aras quoque Agyiatidas.

Pataræus Apollo. Horatius lib.3.Carminum,

Qui rore puro Caſtaliæ lauit
Crines ſolutos,qui Lyciæ tenet
Dumeta,natalémque ſyluam,
Delius & Pataræus Apollo.

Vbi notandum,ab Horatio παταρεὺς triſyllabum proferri,non quadriſyllabum. De hoc ſic Mela Pomp.in primo,de Lycia agens: Atque, inquit, vt multa oppida,ſic præter Pataram non illuſtria. Illam nobilem facit delubrum Apollinis,quondam opibus & oraculi fide Delphico ſimile. Salaciam puellam ex Ophionide ferre ſacra Apollini Pataræo, ſcribit apud Stephanum Alexander: quæ & qualia, apud ipſum lege. Scribit Seruius quarto Aen.lib.conſtare,Apollinem ſex menſibus hyemalibus apud Pataram Lyciæ dare reſponſa,vnde Pataræus Apollo dicitur:& ſex æſtiuis apud Delum. Hinc illud Vergilij: Qualis vbi hybernam Lyciam,Xanthíſque fluenta Deſerit,ac Delum maternam inuiſit Apollo.

Myricæus Apollo cognominatus.fuit verò in Lesbo Apollo,ramos tenens myricæ: vnde deductum deo cognomen,qui & Myticinus dictus eſt.Scribit Archæus, viſum fuiſſe in ſomnis deum Apollinem cum myricæ ramo. Myricam verò vetuſtiſſimam eſſe plantam, illud ſatis declarat,quod in Aegyptij Iouis pompa,corona myricea coronabantur. plura quidem hac de re leges, déque oraculis per myricæ ramos,in commentariis in Theriaca Nicandri,& apud Picum noſtrum in hymnorum commentariis. de Myrino Apolline in Grynæo dictum. In Myrenſi quoque ſinu Lyciæ Apollinis templum fuiſſe, prodit Aelianus,ad cuius ſacerdotem vitulinas carnes diſtrahentem, orphi piſces adnatare ſolebant, tanquam conuiuæ ad epulas inuitati.

Amiclæus Apollo dictus eſt,vt Polybius & Strabo ſcribunt. Polybius quidem lib. quinto hiſt. Amyclæ,hic (inquit) locus eſt in agro Spartano, omni arborum ac frugum genere refertiſſimus,diſtátque à Lacedæmone ad x x ſtadia,vbi eſt Apollinis templum, inter cætera eius regionis templa opere diuitiiſque præcipuum,ſitum in ea vrbis parte, quæ mare aſpicit.& hæc quidem Polybius.Meminit verò in octauo Strabo,& Thucydides lib. quinto,vbi ſocietas inter Athenienſes & Lacedæmonios initur, Lacedæmoniis Athenas euntibus ſub Dionyſia, Athenienſibus Lacedæmona ſub Hyacinthia: erecto apud vtroſque ſaxeo titulo, vno quidem Lacedæmone iuxta Apollinem in Amyclæo. ſed & Athenæus id ſcribit,quòd cùm Lacedæmonij Apollinis Amyclæi ſimulacrum inaurare vellent, nec per ea tempora aurum in Græcia inueniretur,oraculum Apollinis conſuluêre, quid facto opus foret: reſpondiſſe ferunt, vt ad Crœſum in Lydiam proficiſcerentur. & quòd Hieron Syracuſarum tyrannus, nec ex Sicilia & Italia & Græcia potuerit habere, vt tripodem Delphico Apollini conſecraret. fuit adeò per ea tempora auri penuria, vt & Romani ęgrè ex mulierum ornamentis aliquando vota perſoluere poſſent,vt Val.& Plut. aliíque teſtantur.

Κύνθος,

κύτινος, Cytinus etiam cognominatus eſt Apollo, vt legimus in commentariis in Theriaca Nicandri. cuius templum fuit in monte Rheſcyntho Thraciæ: à quo Iuno Rheſcynthia, vt ſuo loco meminimus. Quoniam verò κύτινοι vt notum eſt, primi ſunt flores qui decidunt ex malo punica, inde videtur dei nomen eſſe deductum.

Cynnius quoque vocatus Apollo apud Heſychium, vnde & Cynnidæ genus Athenis, quo ſacerdos Apollinis Cynnij creabatur.

Daphnæus Apollo cognominatus, quaſi tu Laureus latinè dicas: vel vt alicubi apud noſtros legas, Lauriger. Daphnæi Apollinis templum Antiochus, Epiphanes dictus, rex ſtruxit, vt Marcellinus libro hiſtoriæ XXII tradit. Arſit verò Iuliani Cæſaris tempore. Apollinis item Daphnæi mētio eſt in primo Græcorum epigrammaton, vbi Thetis Telephum alloquitur. Eius etiam mentio eſt, ſi rectè recordor, in Tripartitæ hiſtoriæ ſcriptoribus. Fuit & Daphnites Apollo, à Syracuſanis ſic appellatus, vt ſcribit Heſychius. Ariſtophanes verò Δαφνοπόλιν vocauit.

Corypæus, id eſt, κορυπαῖος Apollo, ſic à Nicandro cognominatus in Theriacis. de myrica enim agens, ait:

ἣ ἀνὴρ Ἀπόλλων μαντείας κορυπαῖος ἐθήκατο καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Quo loco Græci expoſitores multa de myrica, déque eius vaticiniis, oraculíſque, quorum nonnulla in Myricæo Apolline paulò ſuprà recitauimus, tum & hoc ſubinferunt: Corype verò Theſſaliæ ciuitas, vnde Corypæus Theſſalicus. Sed & hoc loco Nicandri, alij legunt ὠρωπαῖος. nam Oropea ciuitas eſt Bœotiæ, quo in loco notabiliſſimum fuit Apollinis ſacrarium, vt ibidem notant expoſitores. Stephanus verò (ſi non potius Hermolaus grammaticus Conſtantinopolitanus, qui Stephani Epitomen confecit) locum hunc Nicandri nonnihil euarians, citat & interpretatur ex Theone, Plutarcho, & Phalereo Demetrio, expoſitoribus: Nicander, inquit, Oropæon Apollinem, ignorat autem quòd Amphiarai templum eſt Apollinis: Oropæon verò, ab Orope legit. Orope, inquit, Eubœæ ciuitas, vbi Apollinis notabiliſſimum ſacrarium. Prius tamen idem ſcripſerat, Coropen vrbem eſſe Theſſaliæ, vnde eſſet Coropæus ciuis, & Apollo Coropæus. Sanè & κώρυκος Apollo legitur, vt in Pauſaniæ Attica, quem Verticoſum interpretatus eſt Domitius.

Hylata Apollo, ab vrbe Cypri Hyla cognomen accepit, cuius Lycophron & interpres meminêre: à qua ciues Hylatæ, & inde Apollo: qui & Tembrius quoque dicitur, quod coleretur in eiuſdem inſulæ oppido Tembro. quod & Hermolaus in Plin. Natur. hiſtor. lib. v. annotauit. hi ſunt verſus Dionyſij ex III Baſſaricôn, vt apud Stephanū lego in ἐρυσθείας, quæ eſt vrbs Cypri,

Οἵ τ' ἔχον Ὑλάταο θεοῦ ἕδος Ἀπόλλωνος
Τέμβρον, Ἐρύσθειάν τε, καὶ εἰνάλιον Ἀμαμασσόν. hoc eſt,

Quíque tenent Hylatæ dei ſedem Apollinis Tembron, Eryſtheánque, & maritimam Amamaſſon. Meminit Hylatæ Apollinis in eiſdem nominibus locorum id Stephanus.

Tegyreius Apollo etiam cognominatus. Stephanus, Tegyran ait Bœotiæ ciuitatem, in qua aiunt Apollinem natum fuiſſe. nam & Semus Delius de Apollinis natiuitate inquit: Alij quidem in Lycia fuiſſe, alij in Delo, alij in Soſtere Atticæ, alij porrò in Tegyra Bœotiæ, vnde Tegyreius Apollo cognominatus. Meminit & Calliſthenes in III Hellanicôn. Sanè à Tegyra, Tegyræus deriuatur, & Tegyrius, & Ionicè Tegyreius. Plut. verò in vita Pelopidæ de Apolline Tegyræo, déque eius templo miranda ſcribit, & de Delo monte ibidem propinquo, ac de oliua & palma: qua de re tota in iuuenili quadam annotatione aliàs memini plura collegiſſe.

Βοηδρόμιος, Boëdromius Apollo ab Athenienſibus cultus fuit, vt Græci grammatici tradunt. nam cùm bellum inter Athenienſes comparatum eſſet, Ion Eleuſinius eis opem tulit, ob cognationem. inde victores facti Athenienſes, de voce currentis exercitus ad vrbē, Apollinem Βοηδρόμιον dixerunt, & ſolennitatem Βοηδρόμια, & menſem Βοηδρομιῶνα, qua de re & in libro de Annis, menſibus & cæteris plura ſcripſimus. Suidas Βοηδρόμια Athenienſium feſtum ſcribit, quo die Xuthus ſumma feſtinatione Athenienſibus opem tulit, cùm ab Eumolpo Neptuni vrgerentur, Athenis regnante Erechtheo. Plut. in Theſeum retulit, cùm victoriam de Amazonibus reportaſſet: Sed enim Apollinis Boëdromij. & Callimachus meminit in hymno,

Phœbe Boëdromion multi te nomine dicunt,

Complures Clarium, tibi multum eſt vndique nomen:
Aſt ego Carneum patrio te more vocabo.
Hoc eſt, ſi Græcè mauis,
ὤπολλον, πολλοί σε βοηδρόμιον καλέουσι.
πολλοὶ δὲ κλάριον. πάντῃ δέ τοι οὔνομα πουλύ.
αὐτὰρ ἐγὼ καρνεῖον, ἐμοὶ πατρώιον, &c. quæ de Carneis ſubdit

Μεταγειτνίων, & μεταγείτνιος Apollo, itidem cultus & nuncupatus ab Athenienſibus, cuius & celebritas μεταγείτνια vocitata celebratur, & ſecundus ab eis menſis dictus Metagetnion, qua de re Hyperides in oratione quæ pro Xenippo dicta eſt. idem ſcripſit & Lyſimachides, in libro de Athenienſium menſibus: item Plut. in libello de exilio. Sed & Val. Arpocration, & Suidas, & nos ab eis de Annis & menſibus, &c.

Abæus Apollo cognominatus ab vrbe Phocidis Abæ, vbi templũ fuit Apollinis, in quo dabantur oracula, priuſquàm in Delphis darentur, vt Stephanus ſcribit. Huius templi meminit & Pauſanias in Phocaicis: Abæ, inquit, vrbs dicta, ab Abante Lyncei & Hypermeſtræ filio nuncupata, quæ Apollini dicata fuit. erat in ea vetuſtiſſimum Apollinis oraculũ, quod ab exercitu Xerxis conflagratum eſt.

Lithefius, λιθήσιος Apollo, in Litho Maleæ conſtitutus, vt Rhianus in tertio Iliacôn meminêre Suidas & Stephanus.

Geruntius Apollo apud Thracas, de quo T. Liuius libro octauo quartæ Dec. Eo die, inquit, ad Hebrum fluuium peruentum, inde Aeniorum fines præter Apollinis, Geruntium quem vocanr incolæ, templum ſuperant.

Telchinius Apollo cognominatus, teſte Diodoro, à Telchiniis Rhodi habitatoribus, qui cum Calphurnia Oceani filia nutriuiſſe feruntur Neptunum, à Rhea illis alendum datum, clàm Saturno. Fuerunt autem Telchines, licet de ipſis alibi copioſius, artium nonnullarum artifices, & inuentores peritiſſimi. nam & ipſi deorum ſtatuas excogitarũt, quæ & ab eorum nomine Telchines vocabantur: vti fuit apud Lindios Apollo Telchinius, apud Ialyſios Iuno & nymphæ Telchiniæ, item apud Camiræanos Iuno Telchinia. Pauſanias in Bœot.

Καρνεῖος, Carneus Apollo, cuius crebra mentio apud auctores. Huic deo Carneá celebritas, non modò apud Lacedæmonios peragebatur, ſed tota fermè Græcia, & alibi quoque gentium, vt Pindarus in Pyth. oſtendit, & elegãtiſſimè in hymno ad Apollinem Callimachus. De carniis ſacris Athenæus in quarto ex Demetrio Sceptio plura perſcribit, moremque in eis ſeruatum, Ab hac celebritate, vel à deo potius, modos Carneos nuncupatos exiſtimo: quibus delectatum Timotheum Mileſium, in hiſtoria Lyricorum poëtarũ ſcripſimus: quod & in Laconicis Apophth. Plutarchus. Pauſanias etiam Terpandrum ſcribit, ex Hellanici ſententia, primum omnium Carnea viciſſe. Sanè Carneum Apollinem quidam à Carno genere ex Acarnania vocatum exiſtimant: alij à Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla poëtria ſcripſit, & Heſychius recitat, qui ab Apolline & Latona fuerit educatus, quidam à Carno vate denominatum putant, qui vnus ex Heraclidis fuerit: ex cuius nece peſtilentia concepta ſedari non potuit, niſi Carnea Apollini inſtituerentur. Plura Pauſanias. Sunt qui ideo Carneum Apollinem vocitatum autument, quòd cùm in Ida Græci cornum arborem ſucceidiſſent, quam κρανίαν illi vocant, ex luco Apollinis, ad equum fabricandum, deum ea re iratum, & nominatum Carneũ, literæ vnius inuerſione. lege Pauſaniam in Laconicis, & quem dixi Callimachi hymnum, & in eum Scholia. Hinc etiam Carneatæ deducti, qui tenera ætate per ſortem eligebantur, ad hæc ipſa ſacra miniſtranda. auctor eſt Heſychius. Porrò Carnia, ſeu Carnea, nouem diebus celebrabantur: & militaris cuiuſdam conuictus ſpeciem præ ſe ferebant. ſub tentoriis enim, quæ σκιάδες, id eſt vmbracula dicebantur, nouem in ſingulo quoq; vmbraculo deſcribebant à trinis delecti tribubus, ibique facilis ac ſine lautitia, militaris in modum conuictus fuit, atque omnia ſub quodam modo imperio, vt in caſtris mos fieri, erat.

Myſtes Apollo cognominatus à populis Lydiæ, de quo hæc fermè Artemidorus Epheſius, qui ſe Daldianum vocari maluit, in lib. ſecundi calce Onirocriticôn. Ne quid ergo mirum ſit, Apollinem in Daldia, quem ipſi patria voce Myſten nuncupamus. Sanè hoc nomine Græci ſacerdotem vocant.

Genitoris, id eſt, γενέτορος Apollinis ara Deli fuit, de qua Cloatius Verus Ordinatorum libro

libro ſecundo,& Cenſorinus in lib. de Die natali, ſcribunt, quòd apud eam hoſtia nulla cæderetur, ſed tantùm ſolenni die prece eum venerabantur. idem tradit & Timæus. Verba verò Cloatij hæc ſunt: Deli ara eſt Apollinis γενέτορος, in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram velut inuiolatam adoraſſe produnt. id pluribus Laërtius atteſtatur. De hac ara Vergiliũ intellexiſſe exiſtimat Macrobius, cùm cecinit, Da pater augurium. Meminit & huius aræ M. Cato de Liberis educandis, in hæc verba: Nutrix hæc omnia faciebat in verbenis ac tubis, ſine hoſtus, vt Deli ad Apollinis Genitiui aram. vbi Genitiui vocabulum notandum eſt.

Ἀκερσεκόμης, id eſt, intonſus Apollo dictus fuit, vt Pollux in ſecundo de tonſoribus, & Philoſtratus in Heroicis. At Heſychius, ἀκερσεκόμης, inquit, ὁ ἄκαρτος (non vt paſſim in vulgatis exemplaribus legitur, ἄκαρπος) id eſt, intonſus comas. ex quo indicatur τὸ ἀκαρθὲς, quòd minimè lugubris ſit: & propterea Phœbus Apollo dicitur, quòd ab omni πάθους & affectu purus ſit. Hæc Heſychius. hoc verò cognomine Homerus, & Orpheus, aliique poëtæ appellant Apollinem. Pindarus etiam ἀκερσεκόμην, παρὰ τὸ μὴ κείρειν τὴν κόμην, quod non tondeat comas: noſtri ideo Intonſum vocant. Propertius in tertio:

Dum petit intonſi Pythia regna dei.

Ἀκερσεκόμην etiam Phurnutus appellat. Latinorum quidam interpretum exiſtimant, illud apud Iuuenalem in octauo,

Si nemo tribunal Vendit Acerſecomes.

Accipi pro puero intonſo & comato, qui in deliciis haberetur:

Eutreſites, Εὐτρησίτης Apollo cognominatus fuit, cuius fanum & oraculum valde illuſtre Stephanus commemorat: dictus verò à pago Eutreſi, cuius & Homerus meminit. erat autem propter viam quæ ducebat ex Theſpiis Platæas, quam cõſtruxerat Zethus & Amphion. vocata verò Eutreſis, propterea quòd multis ῥεύμασι ante eam vterentur. meminit & Strabo in nono.

Acræphius Apollo nominatus, vt Stephanus teſtatur, ab Acræphia Bœotiæ vrbe, quæ & Acræphion neutro genere à Strabone & Pauſania effertur, quam Athamas condidit: vel vt alij tradunt, Acræpheus, filius Apollinis, & mons, vocatus à Ptoo, filio ipſius & Euxippes: vel dictus, quoniam Latona ibi dum vellet párere, ἐπτόησε, id eſt pertimuit, vt ſuprà copioſius relatum eſt ex Iſaacio, in Ptoo Apolline.

Halei Apollinis templum in Italia, iuxta Crotonam, conſtruxit Philoctetes, erroribus ſuis finem ſtatuens. in eo arcum & ſagittas depoſuit.

Ἐμβάσιος, & ἐκβάσιος, Apollinis cognomina: hoc eſt, Inſcendens, & deſcendens nauim. Apollinem docuimus in noſtro de Nauigiis, diuerſis cognominibus ex re nautica à veteribus nuncupatum fuiſſe. Nam ἐμβάσιος dictus eſt, ab ingreſſu nauis: cui Iaſon cùm Argò nauem eſſet conſcenſurus, rem ſacram fecit, vt pluribus in primo docet Apollonius. Eidem quoque cùm è naui exirent, ſacrificabant: qua ex re ἐκβάσιος, hoc eſt egrediens eſt nuncupatus, vt idem docet Apollonius. Deilochus tamen non Ecbaſium, ſed Iaſonium vocauit. Socrates verò his cognominibus Cyzicenum Apollinem vocatum ſcribit De littorali quidem, id eſt, Actio & Epactio, antè iam ſcripſimus. vocabatur & Epibaterius, vt antè docuimus.

Comæus Apollo, vel vt alij ſcribunt, Cumæus, colebatur in vrbe Seleucia, de quo ſic Ammianus Marcellinus libro XXIII. hiſtoriæ ſuæ: Poſt hanc (inquit) Seleucia, ambitioſum opus Nicanoris Seleuci, quæ per duces Veri Cæſaris, vt antè retulimus, expulſa, auulſum ſedibus ſimulacrum Comæi Apollinis, perlatúmque Romam in æde Apollinis Palatini deorum antiſtites collocarunt. Fertur autem, quòd poſt direptum hoc idem figmentum incenſa ciuitate, milites fanum ſcrutantes, inuenêre foramen anguſtum, quo reſerato vt precioſum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluſo à Chaldæorum arcanis labes primordialis exiluit, quæ inſanabilium vi concepta morborum eiuſdem Seueri Marci Ant. temporibus, ab ipſis Perſarum finibus ad vſque Rhenum, per Gallias, cuncta contagiis polluebat, & mortibus. hæc ille: cuius verba, vt res ipſa, monſtroſa mihi videntur. Comæi Apollinis meminit Athenæus in lib. Dipnoſophiſton. Sed enim quoque ſcribit Bapt. Leo Albertus, ex Iulij Capitolini hiſtorici ſentẽtia, apud Babyloniam in Apollinis templo arculã inuẽtam auream peruetuſtam, ex qua aër corruptus incluſus, cùm ea infringeretur, ſeſe effudit: qui non ſolũ præſentes interemit, ſed

etiam finitimas regiones contagio infecit. Porrò & Cumæus, vel Cumanus Apollo commemoratur à D. Auguſtino, libro tertio de ciuitate dei: Neque enim, inquit, Apollo ille Cumanus, cùm aduerſus Achæos, regémque Ariſtonicum à Romanis bellaretur, quatriduò fleuiſſe nunciatus eſt. reliquum hiſtoriæ ipſe Auguſtinus proſequitur. Iul. Obſequens in libro de Prodigiis, huius Apollinis flentis meminit, ſed non cognominis: Apollinis, inquit, ſimulacrum lacrymauit per quatriduum. de horum vero intellexerit T. Liuius libro octauo quartæ Dec. non ſatis adhuc decreui. ſic enim ſcribit: Tranſgreſſi Mæandrum, ad Hieram Comen peruenerunt. Fanum ibi auguſtum Apollinis, & oraculum, ſortes autem verſibus haud inconditis dare vates dicuntur, &c.

Themenites Apollo etiam cognominatus. Sueton. Tranquillus de ſignis mortis Tiberij Cæſaris. Supremo natali ſuo Apollinem Themenitem, & amplitudinis & artis eximiæ aduectum Syracuſis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem, affirmantem ſibi, non poſſe ſe ab ipſo dedicari. quo in loco interpretes, viri doctiſſimi, alter Temenitem ſine afflatu, à τέμενος, id eſt luco deriuat, vel à loco: alter amplius, à fonte agri Syracuſani Temenite, cuius meminit Plin. Mox idem, quoniam M. Cicero in Verrem, in oratione pro ſignis, Apollinis Themitis meminit, ſententiam mutare videtur, & Temenitem in Themiten mutat, atque à Themi deflectit. Ego aliud nihil habeo. Illud tantùm dixerim, Thucydidem libro ſeptimo montis verticem Temeniten vocare Syracuſis, in quem Gylippus copias abduxit. Porrò Ciceron. exemplaria VI. in Verrem actione variant. quædam Theſmoten habent, alia Tenniten Apollinem. ego in tanta varietate, Temeniten potius lego. Sed enim Apollinem præterea comperi cognominatum Teneaten, à vico Corinthio, vt eſt apud Strabonem. Sed & Themaniten dicimus, à loco Chaldææ in ſacra hiſtoria.

Gergithius Apollo appellatus eſt, teſte Stephano, à Gergitho Troiæ vrbe, quæ & Gergis Gergithos in genitiuo dicitur, & hæc Gergithos, ti. Ex hac fuit Sibylla, quæ oracula reddebat: quam & Gergithij in ſuis nomiſmatibus imprimebant vnà cum ſphinge, vt Phlegon in primo Olympiadon. In templo verò Apollinis Gergithij, huius Sibyllæ tradunt fuiſſe ſepulcrum. huius etiam in Sibyllis memini.

Hyacinthides, Apollinis cognomẽtum, ab Hyacintho, cuius eſt fabula notiſſima: vnde & Hyacinthia feſta, cùm apud alias gentes, tum præcipuè apud Lacedæmonios: vt Ouidius, Heſychius, Phauorinus, alij, ſunt auctores.

Cous Apollo, cuius templum & lucum celebrat Dion lib. hiſt. L I. ait enim, Turulium, cum arbores Apollinis Coi incidere feciſſet, vt naues fabricaret, ab Auguſto iuſſum necari. Atqui Dion hoc loci non Apollinis, ſed Aeſculapij nomen habet. Ex Græco Codice, Ben. Aegius.

Thymbræus Apollo, vt Strabo lib. XIII. ſcribit, dictus eſt à Thymbra cãpo, qui Troiæ proximus fuit: & Thymbræus fluuius, qui per eum fluit, in Scamandrum immittens, prope Apollinis Thymbræi templum, L ſtadiis diſtabat. Vergilius: Da propriam Thymbræe domum. Statius ad Apollinem, Seu Troiam Thymbræus habes. quibus in locis grãmatici, Seruius & Lactantius, hic in primo Theb. ille in tertio Aeneid. tradunt, Thymbræus Apollo dicitur ab agro Troiæ vicino, pleno thymbræ herba, in quo eius eſt nemus & templũ, vbi à Paride Achilles occiſus eſt, vnde fingitur manu Apollinis vulneratus. Ergo Thymbræus, vt Delius, dicitur. Nã numina à locis frequenter nomen accipiunt. Sanè quia Græcè θύμβρα facit, in deriuatione α in diphthongũ ſæpius mutat: vt Aetnæ Aetnæus, Direæ Diræus. hæc Seruius. Sed & quidã Thymbræũ dictũ arbitrantur, quaſi θεὶς τοὺς ὄμβρους, hoc eſt ponens pluuias. Sed enim Heſychius etiã Thymbracũ appellare videtur. ait enim: Thymbra locus eſt Ilij, propter Thymbram fluuium, ſic nuncupatum, ab antiqua vrbe diſtantẽ ſtadiis X, vbi & Apollinis Thymbraci tẽplũ: niſi mẽdoſe potius, vt ſexcẽta in eo auctore, legatur Thymbraci pro Thymbræi. Apud Feſtũ etiã male montẽ Thymbræũ pro cãpo legitur. Sanè & in eadẽ Troiæ regione, hoc eſt in Pergamo, Apollo colebatur: vbi & templũ ipſius, quod vel celebre fuiſſe innuit poëta Homer. lib. I liad. 5, in quod (inquit) vulneratus à Diomede Aeneas ab Apolline delatus, ſanitate reſtitutus à Latona & Diana.

Τυρβαῖος etiam Apollinis cognomen apud Heſychium. putauerim ego, quòd Elei τύρβην aëra vocant: vtcunque, certi nihil præterea habeo.

Aphetor, hoc eſt ἀφήτωρ Apollo nuncupatus, quaſi emiſſor, vt Heſychius teſtatur: ab

emit

emittendis & edendis oraculis, vel ſagittis & radiis. vtrique enim conuenit. Strabo quoque in nono meminit, etiam Homeri verſus afferens: & Aelianus lib. VI. de theſauro à Delphis quæſito in Pythone, afferens hos Homeri verſus:

Nec quot marmoreis Pytho petroſa recludit
Sedibus, excelſas habitat quas Phœbus Aphetor.

Porrò etiam ἱεροὶ dicuntur deo dicati, vt γυναῖκες ἱεραὶ: & ἱεραὶ κόραι, quæ ſacratæ deis, vt noſtræ moniales. ſic & Athenæus vocare videtur animalia ſacra, quæ paſſim vagantur, vt hodie Antonianæ ſues.

Enholmos Apollo cùm ab aliis, tum à Sophocle appellatus eſt: vnde & vates Enholmides vocantur. Holmos inter multa quæ ſignificat apud Græcos, tripus eſt, & locus vbi Pythia vaticinabatur. plura in prouerbio, ἐν ὅλμῳ.

Grynæus Apollo celebratiſſimus, de quo ſic Strabo libro tertiodecimo: Grynæum, inquit, Myrineorum oppidum, & Apollinis fanum, & peruetuſtum oraculum & templum, candido lapide ſumptuoſum. Hinc videtur Myrinus, vel Murinus appellari Apollo à Martiale, qui eſt Grynæus:

Campis diues Apollo ſit Murinis.

Etſi alij de Sminrheo intelligunt. nam y verti in u apud antiquos, notiſſimum eſt. Plinius libro trigeſimo ſecũdo: Nam in Lyciæ Myris fonte Apollinis, quem Dium appellant, ter fiſtula euocati veniunt ad augurium. quin Ethicus noſter Murinos populos in ſexto vltra Taurum montem commemorat. de Grynæo verò Vergilius,

His tibi Grynæo nemorum dicatur origo.

Item in Aeneid. quarto:

Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo.

Vbi Seruius, non oppidum, ſed nemus Grynæum vocat. ait enim: Iuxta Clazomenas nemus eſt Grynæum, vbi Apollo colebatur. Stephanus verò: γρύνοι, ait oppidũ Myrenæorum, vbi & fanum Apollinis, & vetuſtum oraculum, ſumptuoſum albo lapide, in quo colitur. Hecatæus verò vrbem Grynæam vocant, vnde gentile Grynæus. Dicitur & γρύνειος, & γρύνειος ἀπόλλων, vt Parthenius ait in Delo. Dicimus etiã Ionicè γρυνήιος, &c. Orpheus in hymno, quem illi cum ſuffimento mannæ thuris concinuit, Grynium ait:

Grynie te Smintheu, Pythoctone, Delphice vates.

Pauſ. etiam in Attica, vbi de thoracibus linteis, quibus in venationibus leonum & pardorum dentes franguntur, multa diceret: Huius generis, inquit, cùm alibi θωράκων τῶν λινῶν multos videas, tum in Grynço, vbi Apollinis nemus pulcherrimum arboribus ſylueſtribus & ſatiuis, & earum omnium, cùm fructiferæ non ſint, aut odore delectant, aut aſpectu. Grynæi meminit & Athenæus.

Παρνόπιος, id eſt, culiciarius Apollo, vt Domitius exponit, colebatur: cuius ſimulacrum ad Phidiæ opera refertur. Ideo verò appellatus, quoniam infeſtos olim agro πάρνοπας, id eſt, culices propulſauerit. quo autem pacto abegerit, non eſt quod ſciam literis proditum. auctor in Attica Pauſanias. Sunt qui πάρνοπας locuſtas interpretentur.

Philalexander Apollo, ab Alexandro cognominatus. Nam vt Diodorus Siculus ſcribit. cum Apollini catenas aureas & compedes à Tyriis iniectas Alexander derraxiſſet, Philalexandrum vocari voluit, poſt Tyri direptionem. Pluribus idem Diodorus hiſtoriam explicat.

Argyrotoxus Apollo vocatus ab argenteo & ſplendido arcu, quo Pythonem ſerpẽtem confecit. vel à ſagittis, quippe τόξα vtrunque ſignificat, vt alibi docui. vel ſic dictus, quòd Sol cùm ſit, per ſummum orbis ambitum diſcurrens, velut arcus quidam, qui Græcè τόξον dicitur, figuratur alba & argenti ſpecie. Sed & ἄργυρον aliquando pro pulchro Græci capiunt, vt alibi notauimus. Quin & Pindarus ἀργυρόπεζαν ἀφροδίταν ideo in Pythiis vocauit, & Pollux Thetin, vt ſuo loco eſt oſtenſum. Argyrotoxi Apollinis & Macrobius meminit. Heſychius etiam ait, τὸ μὲν ἄκουσεν ἰήιος ἀργυρότοξος ἀπόλλων. Dicitur idem & χρυσότοξος, hoc eſt aureum ferens arcum: & κλυτότοξος, hoc eſt inclitus arcu, quo crebrò vſus eſt Homerus, & alij.

Arcitenens à Latinis aliquando dictus. Ouidius,

Hunc deus Arcitenens, & nunquam talibus armis, &c. in primo Metamorph. de Pythone. hunc Græci dicunt τοξοφόρον.

Auricomum Apollinẽ Latini vocant, χρυσοκόμην Græci, propter Solis radios, vt ait Phurnutus

nutus: vtque legimus apud Orpheum & Homerum, & alios. Vocatur & eadem ratione χρυσοχαίτης. Dicitur & à noſtris crinitus, vt Cicero in Academ. Intendit crinitus Apollo arcum. Pindarus in Pyth. χαίτας, quaſi iubatus & comoſus. Repete ea quæ dicta ſunt in Acerſecome.

χρυσάορος Apollo dictus, quòd enſem ferat aureum, vt ego interpretor, propter radios aureos Solis, Orph. in Argon. de Bute, ἴκελος χρυσάορι φοίβῳ. id eſt, ſimilis Chryſaori Phœbo. Heſiodus,

Φοῖβον ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε λητώ. hoc eſt,
Latona hunc Phœbum Chryſaoron edidit alma.

Vtitur & Homerus.

Leſchecorius, λεσχηνόριος Apollo. λέσχαι, nugæ & ſermones dicuntur: hinc Apollo cognominatus, cùm in coronas viri ad fabulas eunt. Vide Suidam.

Λεσχηνόριον ἀπόλλωνα etiam vocatum ait Phurnutus, propterea quòd interdiu nugæ fiant, & inuicem homines ſermocinentur, noctu verò quieſcant. λέσχαι enim nugas ſignificant.

Orcheſtes Apollo à ſaltatione nuncupatus, à Pindaro. Idem etiam innuitur in hymnis Homeri. Quin etiam eadem ratione ab Orpheo in hymno χορευτὴς vocatur.

Phyxius Apollo cognominatus, de quo Philoſtratus in Palamedis imagine: quem fugæ præſidem exiſtimabant veteres, eique rem ſacram faciebant. Commentatores tamen Theocriti in Edyllio VII, ſuper ea verba, τὰν ἐπὶ φύξας. φύξα aiunt populum eſſe Coi, vel locum ſic nominatum, ab Herculis fuga de Cois, in quo tradunt Apollinis templum fuiſſe, qui à re Phyxius. Paulò pòſt iidem ſubinferunt, à φύξα etiam φύξιον Apollinem appellari, & Pana. de Phyxio verò Ioue plura diximus ſuo loco.

Napæus Apollo dictus, vt Stephanus ſcribit, cuius hæc ſunt verba νάπη, inquit, vrbs Leſbi. Hellanicus in ſecundo Leſbicôn, ciuis Napæus, & Apollo Napæus. Sunt & Napæi continentis. eſt & pars montis νάπη & Napæus, qui ex eo eſt. Napæi porrò Apollinis, grammatici Latini quidam meminêre, vt Macrobius.

Telmiſſius Apollo, vt idem ſcribit Stephanus, appellatus fuit à Telmiſſo, qui ex Hyperboreis venit, & in Caria conſtitit, vbi Telmiſſij fanum Apollinis conſtruxit. Telmiſſum aliqui Apollinis filium ſcribunt ex Themiſto Zabij Hyperboreorum regis filia: & fratrem Galeotæ, qui in Sicilia oracula obtinuit: vnde Galeotæ dicti in Sicilia, eius ſucceſſores.

Ἔνθρυπτος Apollo, id eſt Intritus, vel delicioſe paratus, ab Athenienſibus nuncupatus, vt ait Heſychius & Arpocration. ἔνθρυπτα enim bellaria dicuntur, delicioſe parata, quæ in ſacris inferebantur: vnde fortè Apollini nomen inditum. Vtrunque lege, qui plura docent.

Thornax Apollo dictus, & eodem nomine ipſius dei templum, vt Heſychius ſcribit. eſt autem θόρναξ mons Laconiæ, vt in quarto Nicolaus prodidit, & Stephanus. eadem vox, teſte Heſychio, ſcabellum, ſeu ſuppedaneum denotat.

προόψιος Apollo, id eſt præuidens, vel præſagus, vt in Attica Pauſan. interpretatur Domitius.

Δεκατηφόρος Apollo, vt idem interpretatur Domitius, Decumanus Apollo, qui cognominatur, Aegyptiorum ſimulacris perſimilis fuit: vt is quem Archogenesen vocitabant, & in Aegineticis operibus videtur, ex ebeno confectis. lege Pauſ. in Attica.

Λαρισηνὸς ἀπόλλων, Lariſſenus Apollo denominatus fuit à vico Epheſi, vbi colebatur, non procul à Tmolo, in cãpis Cayſtri: ſicut Strabo & Stephanus tradunt. dicitur & Lariſſæus.

Polio Apollini nuncupato priſcis temporibus, ait Pauſan. in Bœot. tauros Thebani immolabant. πολιὸς verò dictus eſt canus, non quòd imberbis hoc loco fingeretur, ſed canus & capillatus.

Amazonius Apollo, ſic dictus apud Lacedæmonios, quoniã in agro Pyrrhichio Amazones contra Græcos pugnare deſierant. vnde ibi Aſtrateæ Dianæ ſacellum cõſtructum fuit, Amazonij Apollinis & Pauſ. in Laconicis meminit.

Stobæus Apollo, cuius oraculum fuit apud Abas, locum Phocidis: Heſychius.

Tilphoſſius Apollo, ſic appellatus à mõte & fonte, vt Strabo docet in nono. Pauſanias tamen Tilphuſam vocat, cuius aqua epota Tireſias expiraſſe proditur. Sunt & qui Telphuſium vocant. meminit & Homerus in hymnis.

Phylleus Apollo, nuncupatus à Phyllo, in terra Phthiotica: cuius fanum celebrat Strabo eodem libro nono. Stephanus legit Phyllus Phyllûtis, eam vrbẽ in Theſſalia teponẽs,

& loc

& locum hunc ex hoc Strabonis libro aduocat, ſed dei non meminit. Citatq; Rhianum, qui Phyllum fœminino genere dixerit, lib. nono Theſſalicorum, ἢ δ᾽ ἄρα ἐκ Φύλλοιο ... ἀμφιφύλλου.

Tarrhæus Apollo cognominatus eſt, teſte Stephano, ab vrbe Tarrha in Creta; nam & aliæ fuerunt & hoc nomine: altera in Lydia, & alia colonia Cretenſium apud Caucaſum montem. à Cretenſi ergo vrbe & Apollo Tarrhæus dictus, & Lucius (quem & Lucillum legimus) Tarrhæus grammaticus, qui libros tres de prouerbiis optimos reliquit, & de literis, & quæ ad artem pertinent, παροιμίας. Leguntur & eius quædam in Apollonium Rhodium ſcholia erudita, & valde vtilia.

Selinuntius Apollo celebratur à Strabone lib. x. illiúſque oraculum.

Salganeus Apollo, teſte Stephano, nuncupatus à ciuitate Bœotica, quę poſt Chalcidem eſt, attingẽs Euripum, quæ Salganeus vocata fuit: cuius habitator Salganius, & Salganites, vnde Salganeus Apollo.

Muſagetes Apollo, cognominatus (ait Phurnutus) quòd Muſarum ductor coleretur, vt in Muſis diximus, & in Hercule Orpheus in hymnis. Sed & Proclus in Plat. Muſagetes, inquit, Apollo colitur, & eſt vnitas ad harmoniam in vniuerſo. Hic autem eſt chorus Muſarum totius numeri nouenarij, ex quibus duobus, mundus totus indiſſolubilibus vinculis colligatur: & reliqua, quæ ibi multa ſcribuntur, & in Muſis retulimus.

Marmarinus Apollo, denominatus à Marmario, quod vicinum Caryſto fuiſſe, oſtendit Strabo libro decimo. Inſigne verò ibi templum habuit Apollo.

ἀλφεσιμάντις Apollo etiam dictus, teſte Heſychio, propterea quòd & farinis, id eſt, ἀλφίτοις fiebant vaticinia. nam ἄλφιτα frumentacea & triticea, ἄλφιτα verò hordeacea dicitur, vt eſt apud eundem, tametſi apud Galenum & Paulum confundantur.

Tragius Apollo nuncupatus, vt ait Stephanus, à Tragæa vrbe in inſula Naxo. Eupolis ſcribebat per epſilon, ſine diphthongo, Tragea. Fuit & alia Tragea prope Cycladas, ex qua fuit Theogeton Peripateticus philoſophus, Ariſtotelis familiaris.

Ixius Apollo Rhodi cultus fuit: appellatus verò, vt ex Artemidoro ſcribit Stephanus, ab Ixis Rhodi regiuncula, quæ ab Ixo portu denominata fuit.

Lathræus Apollo cognominatus, vt in decimo Strabo teſtis eſt, qui eius prope Calydonem templum celebrat.

Styracites Apollo cultus & nominatus: Styracion enim mons Cretę fuit, inde qui eum incolunt, Styracitæ appellati ſunt: Stephanus.

Illeus Apollo in Troia dicitur, ab eodem Stephano.

Aegletus Apollo cultus ab Anaphe, quæ non multùm à Creta diſtat, vt Strabo auctor eſt. De quo & Apollonius lib. IIII. Argonauticôn. In ea fuit Aegleti Apollinis templum. meminit Callimachus hoc carmine,

Αἰγλήτην ἀνάφην τιλακωνίδι γείτονα ...

Inuenio & Egretum alicubi nuncupatum. Phurnutus quidem Anaphæum Apollinem nominat, ſed neſcio an Aegletum intelligat. qua de re ſuprà in Delio & Phanæo diſſerui.

Mantous etiam à vaticiniis Apollo nominari videtur, ſi rectè Plutarchi verba de animi tranquillitate, id eſt; ἀθυμίας conſideremus.

Δυνάστης, Apollinem Theopompus & Heſychius vocarunt: qua voce & Latini vſi ſunt, pro præfecto regionis alicuius. hinc & Dynaſtia, ipſa præfectura.

Cataonis Apollinis Strabo ita meminit, de Melitena & Cataonum campis. Habet, ait, etiam Apollinis Cataonis delubrum, quod in tota colitur Cappadocia. Porrò Cataoniam ad extremam Tauri montis partem conſtituit Stephanus.

Ἑνδρόμιος ab Athenienſibus Apollo dictus, teſte Suida. eſt verò ἔνδρομις cibi genus, aut placentæ, aut intriti.

Cillæus Apollo, cuius Strabo nec ſemel meminit in XIII. In agro, inquit, Adramitteno eſt Chryſa & Cilla: nunc quoque prope Thebam eſt locus quidam Cilla appellatus, in quo Cillæi Apollinis templum eſt. Hunc locum Cillæus amnis præterlabitur, ex Ida monte delatus. Idem non multò pòſt: Eſt etiam Cillæus mons inter Gargara & Antandrum. teſtis eſt Daës Colonæus, apud Colonas Cillæi Apollinis templum ab Aeolibus è Græcia nauigantibus ædificatum eſſe. dicunt etiam Chryſæum Apollinem Cillæum eſſe. Non longè porrò à Cillæi Apollinis templo Cilli monumentum fuit, ingens quidam tumulus:

Cillum

Cillum verò Pelopis aurigam,& ducem Locrorum dicunt.

Citthæus etiã nuncupatus Apollo ab vrbe Cittha,vt Strabo ait ſub Cyrphi rupe Delphica.Non ignoro ſecus à grãmaticis tradi.Statius in octauo Theb.de Amphiarao rapto,

> Hæc Tenedon Cirrhámque dies,partúque ligatam
> Delon,& intonſi claudet penetralia Branchi.

ἥλιος,Helius,vt notiſſimum eſt,Græcis Sol vocatur,ab εἶμι,quòd eat.vnde Heliades dictæ,quæ & Phaëtontiades,Apollinis ſorores nymphæ.Vocatur & interdum ἠέλιος,ſed & Doricè ἀέλιος.quin & Cretenſes vt ſcribit Heſychius,ἀβέλιον nuncupabant.Perſæ verò κῦρον Solem nuncupabant: vnde quidam Cyrum, qui à cane nutritus eſt, dictum putauêre, eodem Heſychio auctore. ἦλος item Sol dictus, & Samaſa, ab Arabibus.Stephanus. σαῶς verò Sol à Babyloniis: Heſychius. Scythæ autem Oetoſyron vocant: Herodotus & Heſychius.

Eriſatheus Apollo dictus: idem Heſychius,in Attica.

Εὔαυγος Apollo,ab aura (vt videtur) deductus: Heſychius.

Caſſius Apollo à Menãdro vocatus cuius ara in comœdię ſcena ſtatuta fuit.Cœl.Rho.

Aſtypalæus Apollo ab inſula,& Odryſſeus à fluuio.Strabo lib.x i & x i i.

σείριος,Sol ab Archilocho,alij caniculam,Ibycus verò eo nomine aſtra omnia appellauit, vt Heſychius notat.

εὐρυφάης,Apollo etiã dictus,quòd latè & vbique luceat,emicétq;: idẽ auctor Heſychius.

Σωτήρας Apollo in Argo,à loco dictus,idem qui ſuprà: in Corintho verò nuncupatus fuit Apollo ζωστήριος. Legimus inſuper θερμίων cognomentum fuiſſe Apollinis,ſed & Iouis apud Heſychium, & θόριος ἀπόλλων. Item in Mileto, οὔλιος ἀπόλλων. item οὖλος. Appellatus eſt etiam interdum ab artificibus, vt apud Pauſaniam in Attica, Dionyſiodoti. vnde mirum eſt Domitium, alioqui virum doctum,ita vertiſſe: Phlyenſes autem Myrinuſij habent aras Apollinis ductoris,Bacchi & Dianæ luciferæ. Cum Apollonis Dionyſiodoti legendum ſit,& Dianæ Selaphoræ.

Thermius etiam Apollo cognominatus,& in Olympia cultus, vt in Eliacis idem Pauſan.eſt auctor.

Corynthus etiam Apollo cognominatus eſt, de quo ſic Pauſan.in 4. A Corone,inquit, ſtadia propè octoginta progreſſis Apollinis templum in ora maritima eſt, magna religione percelebre. nam & omnium eſſe antiquiſſimũ,autumant Meſſenij,& Deus ipſe (quem Corynthum Apollinem nuncupant)certam laborantibus morborum opem impertit.

Oetoſyrus Apollo vocatus à Scythis,vt Herodotus & Heſychius cõſentiunt. quo magis mirum mihi viſum,Parrhaſiũ in poëtica Horatij ſcripſiſſe,Scythas Gongoſiron Apollinem vocaſſe.

Sciallius Apollo: vide Macrobium.Soſianus,vel Suſianus Romam aduectus: Plinius.

Aperta Apollo, quòd patente cortina reſponſa præberet: Feſtus.

Sed age, Heliopolitani Apollinis ſimulacrum noſtris his nugis ex Macrobio aſcribamus: Aureum ſimulacrum,inquit,ſpecie imberbi,inſtat dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum,læua tenet fulmen & ſpicas. Vehebatur ſimulacrum hoc ferculo, veluti deuehebãtur in pompa ludorum Circenſium, deorũ imagines, & ſubibant plerique prouinciæ proceres raſo capite,longi temporis caſtimonia puri:ferebántq; diuino ſpiritu,nõ ſuo arbitrio,ſed quò deus propellebat.conſulebant autem hunc non ſolùm præſentes,ſed abſentes,miſſis diplomatibus conſignatis:qua de re hiſtoriã de Traiano conſulente,idem affert Macrobius.Sed nos ad alios recẽſendos deos properamus, Duo tamen, antequàm finiam,prius exponam:& ſolis equos videlicet,& Apollinis cognomina miro artificio per capita literarum & Acroſtichia Græci alphabeti carmine, vt Bacchi etiam,conſignata. Nunc igitur equos Solis,quos illi poëtæ cæteríque ſcriptores aſcribunt,tibi aſſero, vt pictoribus & ſtatuarijs nonnullam opem, his noſtris Syntagmatibus afferamus. Ouidius in primis, vt ab hoc exordiar,hos nominat in ſecundo Metamorphoſeos,libro:

> Interea volucres,Pyrois,Eous,& Aethon,
> Solis equi,quartúſque Phlegon,hinnitibus auras
> Flammiferis implent.

Eoſdem & commemorat Lactantius in i i i commentario Theb. Dicti illi quidem, Pyrois,qui inflectitur,vt Simois.hinc Valerius Flaccus,

Et for

Et formidantem patrios Pyroënta dolores.

Ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ab igne ſcilicet: Eous, ab ἠοῦς, id eſt, ab aurora: Aethon, ab αἴθω, ardeo vel curro: ab vtroque enim declinari poteſt. Phlegon verò, à φλογὸς, id eſt, flamma, quòd naribus flammas efflare fingatur. Martialis tamen duos ſolum commemorat, his verſibus:

Quid cupidum Titana tenes? iam Xanthus & Aethon Frena volunt.

Et Xanthus dicitur quaſi flauus, à flammæ videlicet colore. Fulgentius & ipſe Solis equos his verbis conſcribit in primo Mythologicôn: Vnde, inquit, & ipſius Solis equis cōdigna ſic nomina poſuerunt, id eſt, Erythræus, Actæon, Lampos, Philogeus. Erythræus Græcè rubens dicitur, quòd à matutino Sol lumine rubicundus exurgat. Actæon, ſplendidus dicitur, quòd tertiæ horæ momentis vehemens inſiſtat, & lucidior fulgeat. Lampos verò, dum ad vmbilicum diei & contra arcticum conſcenderit circulum. Philogeus Græcè terram amans dicitur, quòd hora nona procliuior vergens, occaſibus pronus incumbat. Porrò & commentator Arati Latinus, quiſquis is fuit, eoſdem cum Fulgentio commemorat, & ſimul etiam nominum cauſas afferre niſus eſt, quas ideo apud ipſum leges: conueniunt enim adeò, vt vnus ab altero manifeſtè accepiſſe videatur. Hyginus quoque in lib. ſuarum fabularum ca. C L X X X I I I, hos ſolis equos ita commemorat: Eous, per hunc cœlum verti ſolet: Aethiops quaſi flammeus eſt, concoquit fruges. Hi funales ſunt mares: Fœminæ, Locariç Brōte, quæ nos tonitrua appellamus: Sterope, quæ fulgetra. Huic rei auctor eſt Eumelus Corinthius. item quos Homerus tradit, Abrax, Aſlo, Therbeeo.

Synhodus Apollo inſcriptione marmorea Lanuuij legitur, quæ à M. Aurelio Auguſto poſita fuit.

Acroſtichia icoſipentaſticha, vt Gręci dicunt, ingenioſiſſima, quę Latinè verti non poteſt, cuius hoc primum carmen eſt,

Ingentem Pæana cano, tua nomina, Apollo:

Ὑμνέω παιᾶνα μέγαν θεὸν ἀπόλλωνα,
Ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκερσεκόμην, ἀβροχαίτην,
Βελτιώνον, βασιλῆα, βελεσσιχαρῆ, βιοδότην,
Γηθόσυνον, γελόωντα, γεωπολέστην, γλυκύθυμον,
Δωρητῆ, δεόπαιδα, δρακοντολέτην, δαφνογενῆ,
Εὔλαλον, εὐρυβίην, ἑκατηβόλον, ἐλπιδοδώτην,
Ζωογόνον, ζάθεον, ζηνόφρονα, ζωοδοτῆρα,
Ἤπιον, ἠλυπῆ, ἡδύθροον, ἡνιόχηα.
Θηροφόνον, θαλερὸν, θελξίφρονα, θελκτομελῳδόν,
Ἰασίτην, ἱμερτὸν, ἵλαον, ἱπποκορυστήν,
Κοσμοπλόκον, κλάριον, κρατερόφρονα, καρπογενέθλον,
Λυτηρῆ, λόγιον, λυρογηθέα, λαμπετόωντα,
Μυστοπόλον μάντιν, μεγαλήτορα, μειλόμορφον,
Νεβροχαρῆ, νεοβὸν, νηπενθέα, νηφαλίοντα,
Ξεινοχαρῆ, ξεινὸν, ξεινήρονα, ξεινοδοτῆρα,
Ὄλβιον, ὀλβιόδωρον, ὀλύμπιον, ὀρεσιφοίτην,
Πρηΰν, παναλκῆ, πανάπειρον, πλουτοδοτῆρα,
Ῥυσίπορον, ῥοδόχροον, ῥηξήνορα, ῥηξικέλευθον,
Σιγαλόεντα, σοφὸν, σελαηγερέτην, σωτῆρα,
Τερψίχορον, τιτᾶνα, τελέσφορα, τιμήεντα,
Ὑμναγόρην, ὕπατον, ὑψαύχενα, ὑετόεντα,
Φοῖβον, φοιβάζοντα, φιλοστέφανον. φρενογηθῆ.
Χρυσομαγόρην, χρύσειον, χρυσόχροα, χρυσοβέλεμνον,
Ψαλμοχαρῆ, ψάλτην, ψευσίστυγα, ψυχοδοτῆρα,
Ὠκύπορον, ὠκυπετῆ, ὠκύπορον, ὠρισιλάστην.

AESCVLAPIVS.

Aeſculapius medicinam primus, ab Apolline patre inſtitutus, mortalib. inuexiſſe, ſeu inueniſſe dicitur, ipſe ſiquidem perfectam, & numeris ſuis omnibus abſolutam adinuenit: mox illius ſucceſſores ab eo Aſclepiadę nuncupati, velut hæreditariã acceptam, per manus traditam excoluêre, poſteriſq; ſubinde inuulgarunt, vſque ad Hippocratem, qui eã conſummauit. Sed iſta Medicis mittamus: nos noſtrum inſtitutum proſequamur. Aeſculapius à Gręcis ἀσκληπιὸς dictus eſt, Apollinis & Coronidis, vt Diodorus ſcribit, filius, medicinæ præſes, plurima valetudini mortaliũ vtilia adinuenit. adeò autem excelluiſſe in ęgrotorum curatione dictus, vt mortuos ab inferis excitare crederetur: quare apud Iouem accuſatus

cuſatus, fulmine ictus eſt. quamobrem iratus Apollo, Cyclopas fulminis fabricatores interemiſſe dicitur. Ideóque Iupiter Apollinem homini ſeruire iuſſit. hæc Diod. Cicero verò Aeſculapij nomine tres fuiſſe commemorat. primum Apollinem filiũ, quem Arcades colebant: qui ſpeculum inueniſſe, primúſque vulnus dicitur alligauiſſe. ſecundum, ſecundi Mercurij, Valentis & Pheronidis filij fratrem: is fulmine percuſſus dicitur, humatúſque eſſe Cynoſuris. tertium, Arſippi & Arſinoæ, qui primus purgationem alui, dentíſque euulſionem, vt ferunt, inueniſſe dictus eſt: cuius in Arcadia non longè Luſio flumine ſepulcrũ & lucus oſtendebatur. hæc fermè Cicero. Dictus verò Aeſculapius, teſte Phurnuto, ἀπὸ τοῦ ἀσκαλίζεσθαι καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόσβεσιν. hoc eſt, ab excludendo & reiiciendo factum per mortem interitum. Codices Phurnuti impreſſi non ἀσκαλίζεσθαι, ſed σκάζειν habent, quaſi quòd caiſſet mortis acceſſum. Sed parum conſona videtur deriuatio. quare alij dictũ putant, παρὰ τὸ τὰ σκληρὰ τῶν νοσημάτων ἤπια ποιεῖν. hoc eſt, ab eo quòd quæ morborum aſpera ſunt, mitia faciat. quidam etiam ab ἄσκελον καὶ ἤπιον deducunt. Phurnutus & alij ſcribunt, Aeſculapium nutritum à Chirone centauro, medicinam verò edoctum ab Hepio: quod nomen non ocioſè poſitum eſſe videtur, ſiquidem ſedet turbationes, διὰ τῆς τῶν ἠπίων φαρμάκων, id eſt, propter medicamenti mitigationem. Sed vide quæſo ne decipiare mendoſo Phurnuti codice. Quippe Naſo poëta noſter lib. II. Metamorph. non Hepion, ſed Ocytoën vocat Chironis filiam, quæ in ἵππον, id eſt, equam conuerſa ſit. Sanè Ἠπιόνην vxorem fuiſſe Aeſculapij teſtis eſt Pauſ. ſic ſcribens: fanũ eſt Aeſculapij in quo ipſius Dei & Epiones ſigna erãt. Epionem vero vxorem fuiſſe Aeſculapij memorant. Alibi verò idem ſcribit Pauſ. In luco ædes eſt Dianę cum ſimulacro, Epiones cognomento, ex eo fortaſſe, quòd morbos mitigare hoc numen credatur. Xenophon in lib. de Venatione, de Chirone & Aeſculapio multa eleganter prodidit. Nolim hoc loco tibi reticere verba Hygini, ex Mythologico poëtico, quæ cognitu digna ſunt. Chiron centaurus Saturni filius, artem medicinam chirurgicam ex herbis primus inſtituit. Apollo autem artem ocularium medicinam primus fecit. tertio autem loco Aeſculapius Apollinis filius Clinicen reperit. Antiqui obſtetrices non habuerunt: vnde mulieres verecundia ductæ interierant. Nam Athenienſes cauerant, ne quis ſeruus aut fœmina artem medicinam diſceret. Agnodice quedam puella virgo concupiuit medicinam diſcere: quæ cùm concupiſſet, demptis capillis, habitu virili ſe Herophilo cuidam tradidit in diſciplinã: quę cùm artem didiciſſet, & fœminam laborãtem audiſſet ab inferiore parte, veniebat ad eam. quæ cùm credere ſe noluiſſet, æſtimãs virum eſſe: illa tunica ſublata, oſtendebat ſe fœminam eſſe, & ita eas curabat. quod cùm vidiſſent medici, ſe ad fœminas non admitti, Agnodicen accuſare cœperũt: quòd dicerẽt, eum glabrum eſſe, & corruptorem earum, & illas inſimulare imbecillitatem. Quo, cùm Areopagitæ conſediſſent, Agnodicem damnare cœperunt: quibus Agnodice tunicam alleuauit, & ſe oſtendit fœminam eſſe. & validius medici accuſare cœperunt. quare tum fœminæ principes ad iudicium conuenerũt, & dixerunt: Vos coniuges non eſtis, ſed hoſtes: quia quæ ſalutem nobis inuenit, eam damnatis. Tunc Athenienſes legem emendarunt, vt ingenuę artem medicinam diſcerent. atque hactenus Hyginus. Sed nos cætera ſequamur. Tarquitius de Viris illuſtribus, vt Lactantius Firmianus refert, Aeſculapium incertis parentibus natum ait, & expoſitum, à venatoribúſq; inuentum, canino lacte nutritum, Chironi traditum didiciſſe medicinam: fuiſſe autem Meſſenium, ſed Epidauri habitaſſe. Pauſanias verò lib. ſecundo, triplicem affert de Aeſculapij origine opinionem: & primùm quidem Phlegiam ait, cùm Peloponneſum peragraret, Coronide filia grauida ex Apolline comitatus, perueniſſe in Epidauri montem, cui à re nomen mox inditum Titheum, à papilla ſcilicet. ibi enim expoſitus infans, capræ papillis eſt nutritus, cuius cuſtos gregis canis comes erat. Areſthanes autem paſtor, dum capram canémque perquireret, cum eis infantem reperit, è cuius facie fulgor reſplenduit. hic velut numen eum adorauit: atque ex eo Epidaurus tota Aeſculapio eſt conſecrata, quo loco Pauſanias & templum eius & ſimulacrum deſcribit. Altera verò opinio eſt: Coronide iam prægnante, cum Iſchiæ Elati filio concubuiſſe. ob id interemptam à Diana, quòd illa Apollini factã contumeliam vlciſci voluit. Ardente verò rogo, è media flamma puerum à Mercurio ereptum. Tertia autem opinio, quam Pauſ. fabuloſam putat, eiuſmodi eſt: Aeſculapium Arſinoe Leucippi filia natum. qua de re paulò pòſt plura afferam, in eius Aeſculapij cognomine Coronides. Pauſanias id quidem falſum eſſe, ex eo Apollinis oraculo, quod tale eſt, oſtendit:

Aſclepij auxilium cunctis mortalibus almum
Felia, quem Phlegiæ peperit mihi iuncta cubili
In campis Epidaure tuis formoſa Coronis.

Iulianus verò Cæſar παραβάτης cognominatus, Aeſculapium ait ex Ioue natum ex νοητοῖς, id eſt, ſi rectè interpretamur, mentalibus: quia ex diuina mente ſuper terram apparuiſſet, per fœcundi ſolis vitam: & Epidauri, Pergami, Tarenti, & Romæ verſatus. Contra Iulianum diſputat in primis Cyrillus Alexandreus, & eius fabulas confutat. Hermes Triſmegiſtus in Aſclepij dialogo, Aeſculapiū oſtendit Aegyptium fuiſſe, quod etiam ſcribūt Diod. & Euſebius. Triſmegiſti verba in Aſclepio hæc ſunt: Auus, inquit, tuus ô Aſclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum conſecratum eſt in monte Libyæ, circa Crocodilorū littus, in quo eius iacet mundanus homo: & quæ alia ſubiungit. Theodoretus Cyri vrbis epiſcopus ſcribit, quòd Homeri tempore nondum eſſet Aeſculapius in deorum numero habitus. Nam ipſe Homerus, vulnerum Martis curatorem non Aeſculapium facit, ſed Peæona. cúmque de Machaone Aeſculapij filio loquitur, hominem eum vocat, Aeſculapij abſoluti medici filium. Apollodorus in libris quos de Deis ſcripſit, Aeſculapium prodit diuinationibus & auguriis præfuiſſe: nec mirum, cùm & medicum oporteat de ægroto ea dicere quæ ſunt, quæ fuerint, quæ mox ventura ſequantur, vt ait Hippocrates. Sed Aeſculapij quoque mortis cauſa variè traditur. Pindarus in Pythiis, quopiam hymno ad Hieronem, quem & Tertullianus & Cyrillus, aliique ſequuntur, ab Ioue fulminatum cecinit: quòd auro victus, Hippolytum in vitam reuocauerit. Alij non Hippolytum, ſed Tyndareum, alij Capanea, alij Glaucum, Minois filium: qua de re in Ophiucho plura Hyginus in Aſtronomico poëtico, & his verſibus poëta Claudianus in victoria Stiliconis contra Alaricum. ita enim canit:

Cretáque, ſi vera narratur fabula, vidit,
Minoum rupto puerum prodire ſepulcro,
Quem ſenior vates auium clangore repertum,
Gramine reſtituit. miræ nam munere ſortis,
Dulcia mella necem, vitam dedit horridus anguis.

Qui verò Orpheum ſequuti ſunt, Hymenæum dixerunt: alij Androgeum. Steſichorus, propter Capaneum & Lycurgum dixit. Alij, inter quos Polyanthus, quod Prœti filias ſanitati reſtituerit, quas Phylarchus Phinidas, id eſt, Phinei filias dixit. Teleſarchus quidem Fulminatum Aeſculapium ait, quòd Oriona voluerit in vitam reuocare. Pherecydes porrò id tradit, quòd qui Delphis interirent, vitæ redderet. D. Epiphanius in Ancorato: Euclees, inquit, ab Aeſculapio reſuſcitatus. Quidam legunt, Euricleas. nam ſic Pythia prius dicebatur, vt in Pythio Apolline dictum. Staphylus tamen nullum ab inferis ab Aeſculapio excitatum ſcripſit, ſed tantùm ſanatum Hippolytum, ex Trœzene fugientem. Adeò Græcis fabulari placuit. Variè quoque eius ſimulacra effinxit antiquitas. Pauſanias, Aeſculapij ſimulacrum ex auro & ebore à Thraſymede Pario elaboratum deſcribit. Is in throno ſedebat, virgam tenens in manu: ſupra verò draconis caput manum alteram habebat, cui etiam canis aſſiſtere videbatur. Hæc Pauſanias: qui & alibi, hoc eſt apud Sicyonios, Aſclepieum fuiſſe ait, hoc eſt, Aeſculapij templum, in cuius veſtibulo imberbis erat Aeſculapius, ex auro atque ebore confectus, Calamidis opus, ſceptrum vna, altera verò manu domeſticæ pinus pomum tenebat. Dicebant ipſum, in draconis ſpeciem ad ſeex Epidauro mulorum bigis vectum, idque factum fuiſſe à Nicanora, fœmina Sicyonia, matre Agaſiclei, Echetimi vxore. Adeò non Romanis tantùm ſerpens Epidaurius eſt impertitus. Euſebius etiam ſimulactis Aeſculapij in manu baculū attribuit, quaſi (vt ait) ægrotantium ſuſtentaculum. Serpentem verò inuolutum, animæ & corporis ſalutare ſignum: quo loco multa Euſebius de ſerpentibus tradit, vt ſpiritualibus, ex recondita diſciplina. Hinc & Macrobius, Aeſculapij ſimulacrum ait, draconem ſalutis ſymbolum ſubiungi. idem & Phurnutus, qui & cur baculum gerat, exponit. Sed & Hyginus in Aſtronomico, de baculo & angue, ſeu dracone, ita in Ophiucho ſcribit: Cùm Aeſculapius Glaucū cogeretur ſanare, incluſus quodam loco ſecreto, bacillum tenens manu, cùm quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepſiſſe: quem Aeſculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem feriens ſæpius. Poſtea fertur alter anguis eòdem veniſſe, ore ferēs herbam, & in caput eius impoſuiſſe: quo facto, loco fugiſſe. quare Aeſculapium vſum

eſſe herba eadem, Glaucum reuixiſſe: itaque anguis in tutela Aeſculapij eſſe dicitur. Apud Aelianum hoc etiam notaui, Parian ſerpentem, quam Apollodorus paruã vocabat, igneo eſſe colore, & acerrimo oculorum viſu, ore largo: ex quo fit, vt nihil mordendo noceat. Quin etiam mitis eſſe dicitur, & propterea (inquit) deorum humaniſſimo Aeſculapio ipſum conſecrarunt, eiúſque miniſterio dedicarunt. hæc fermè ille. Sed de draconum natura cùm alij multa, tum Philoſtratus in Imaginibus. Vnde etiam theſauros cuſtodire poëtæ dixêre, vt Heſperidum hortos, & vellus aureum apud Colchos. Plinius, aliíque, dracones ad ſalubritatem referunt. Macrobius, eos etiam annuas exuuias ponere ac renouare ait. Quod verò acutiſſimè cernant ac intueantur, & ad medicum pertinet, & ad cuſtodiam. Nam & eius nominis etymologia argumentum eſſe poteſt. Dracones enim dicuntur ἀπὸ τοῦ δέρκειν, hoc eſt, ab acutè videndo. At cum dracone etiam gallum Aeſculapio attributum legimus, propter vigilantiam: de quo ipſi res ſacra fiebat. Quin & Socrates apud Platonem moriturus, ſuo teſtamento ei deo gallum reliquit. Plinius in Naturali hiſtoria libro trigeſimoquinto, Aeſculapio quatuor filias aſſignat: Cum Aeſculapio (inquit) filiæ, Hygeia, Aegle, Panacea, Iaſo: de Socratis picturis agens. Ariſtophanes etiam has quatuor Aeſculapij filias nominat, vt Hermolaus notat. Hippocrates in Iuramento duas tantùm commemorat. Hermippus in Trimetris ſenariis, hos Aeſculapij filios ex Lampetia Solis filia tradit, Machaonem, Podalirium: & quas modò nominaui, Hygeiam, Panaceam, Aeglen, Iaſo. His ab aliquibus adduntur, Ianiſcus & Alexenor. Particulam hoc loco tibi libet aſcribere, qua Cyrillus Iulianum Cæſarem apoſtatam redarguit, antequàm huius cognomina interpreter. Arroganter (inquit) dixit Iulianus, ex Ioue in mentalibus natum eſſe Aeſculapium, apparuiſſe autem in hominis forma. Omnium ſiquidem ſermone dicitur ex Coronide & Apolline natus, quæ à ſacerdotibus (vt veriſimile) in Apollinis templo vitiata fuit. Sed Iulianus de illo honeſtum & ſublime quiddam & ſentit & loquitur, ſemper nimium mendax: quamuis apud Græcorũ ſapientes plurima & abſurda de illo ſcripta ſint. Etenim cùm Apis Aegyptius non obſcurus inter eos qui illic erant templi miniſtros, & naturalis philoſophiæ ſcientiam adeptus eſſet: hunc ferunt primùm artem medicam exquiſiuiſſe, & tradidiſſe felicius, quàm eos qui ipſum præceſſerant, communicaſſéque Aeſculapio. hic vbi in ea diſciplina profecit, noluit vlterius in Aegyptiorum vrbibus morari, ſed lucri cupidus, & conſiliis turpibus obnoxius, omnem (vt ita dicam) circuiuit orbis regionem, ab omnibus lucra petens, & venale ſtudium ſuum languentibus exhibens. Inflatúſque ob ſcientiam, & ſuperbiens, ſe etiam deum nominabat, & mortuos ſe ab inferis excitare poſſe delirans aſſerebat. veniénſque ad Epidaurios, & ibi ſummam ſibi gloriam arrogans, quendam ſe eſſe deum, fulmine ictus eſt, pœnam illi digniſſimam Deo inferente: qua ex re per id quod paſſus eſt, declarauit, ſe nihil aliud eſſe quàm terram ac puluerem. Sed & quæ de illo odarum conditor Pindarus cecinit, videre eſt operæprecium: Vicit & illum ſuperbi animi aurum in manibus apparens, manibus autem Saturnius per vtraque præcordia traiectum deiecit ocyus: flagrans verò fulmine, mortem intentauit. Quin etiam tragicus Euripides dixiſſe Apollinem contendit: Iupiter auctor mortis filij mei Aeſculapij, pectoribus eſt iniecta flamma. Hactenus ex Cyrillo. Porrò pluribus in locis cultus Aeſculapius, non modò in ſuprà nominatis, ſed & Romæ, præcipuè in inſula Tiberina, quæ & ab aliquibus Lycaonia dicta eſt: quæ biremis formam habere videtur, & formam accepiſſe eius nauis qua Aeſculapius Romam eſt aduectus. Hiſtoria eſt nota. Quid. in Faſtis:

Accepit Phœbo nymphâque Coronide natum,
Inſula, diuidua quam premit amnis aqua.

Nunc quoque in D. Bartholomæi hortis nauis marmorea cernitur, in cuius nauis ſponda ſerpentis reptantis imago efficta eſt, in rei memoriam. Quare autem in inſula Aeſculapius & extra vrbem templa habuerit, cùm alij, tum Plutarchus oſtendit in cauſis Romanis. ſcribit & in hunc modum Sex. Pompeius: Aeſculapio ædes facta fuit in inſula, quod ægroti à medicis aqua maximè ſuſtentantur. Eiuſdem eſſe tutelæ draconem, quòd vigilantiſſimum ſit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxima eſt. Canes adhibebantur eius templo, quòd is vberibus canis ſit nutritus. Bacillum habet nodoſum, quod difficultatem ſignificat artis. Laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum ſit remediorum. Huic & gallinæ immolabantur. adhuc Feſtus. Sed iam nimius in his videri poſſum, quare ad interpretanda cognomina me accingam: hoc prius

addito,

addito, quod Hippocrates tradit, Aeſculapium etiam ſcripſiſſe libellum in re medica, cui Nauiculæ nomen fecit. Legi in antiquitatibus marmoreis, in primiſque in Auximi oppido Italiæ, Aeſculapij ſignum marmoreum hac forma: indutus eſſe videbatur ſubucula græcanica, & amiculo ſuccinctus, dextra quidem duos gallos continebat, ſiniſtra verò in amiculi lacinia fructus neſcio quos tenere videbatur.

Phœbigena igitur in primis cognominatus eſt Aeſculapius, à patre Phœbo. Vergilius:

Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad vndas.

Lactantius tamen grammaticus in tertio Thebaid. Pœnigenam legere videbatur, id eſt, per pœnam matris natum. Nam eius matrem Coronidem Apollo ſagittis peremit, quia cum Iſchy concubuerat: quem fulminatum quidā ſcribunt, alij ab Apolline occiſum.

Coronides etiam cognominatus à matre, qua de re lege fabulam apud Ouidium lib. 2. Metamorphoſ. quæ ita incipit:

Pulchrior in tota, quàm Lariſſea Coronis,
Non fuit Aemonia, placuit tibi Delphice certè, &c.

Quo loco Coronis Lariſſea ab omnibus legitur, ab vrbe Lariſſa. Ego verò ex tertio hymno Pyth. Pindari, Lacerea legendum puto, ab vrbe, cuius poſt Pindarum Hellanicus etiam & Stephanus meminêre. Sanè pulchrè hanc fabulam totam in eodem modò citato hymno Pindarus ad Hieronem explicat, Aeſculapiíque mattem Arſinoën ait, Phlegyæ filiam, & paulò pòſt etiam Coronida: quo loco Græci Pindari interpretes ex Aſclepiadis & Ariſtidis ſententia ſcribunt, Arſinoën quidam vocant, ſed Leucippi filiam. & quidem Ariſtides in eo quem ſcripſit de Gnido condita: Arſinoë, inquit, cùm adhuc virgo eſſet, Coronis dicta, Leucippi filia, Amycli filij, qui fuit Lacedæmonis. Aſclepiades verò & ipſe Leucippi filiam duxit, ex qua Aeſculapius & Eriopis nati. vt in hoc,

ἡ δ' ἔτεκεν μεγάροις ἀσκλήπιον ὄρχαμον ἀνδρῶν
φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, ἐϋπλόκαμόν τ' ἐριώπην.

Homerus in hymnis, & Heſiodus in Theog. κορωνὶν vocant, & Phlegyæ filiam, vt etiam Pindarus. Oraculum legitur apud Pauſan. quo id Apollo negat Apollophani, id ab eo ſcitanti.

Triccæus Aeſculapius, cognominatus ab vrbe, vt Strabo ſcribit. vnde & ipſe de ſe ipſo:

Natus ego ex ſacra Tricca, cui tota medendi
Ars debet, ſimul atque omnis ſapientia debet.

Hoc apud Porphyrium legimus in libro de Reſponſis. Sed & Heliodorus poëta & medicus meminit apud Cl. Galenum: huius verſus in tertio de Poëtarum hiſtoria attulimus. Triccam verò vrbem Theſſaliæ, Stephanus ſcribit denominatam à Tricca Penei fluuij filia, cuius & Homerus in quarto Iliad. meminit.

Epidaurius etiam Aeſculapius vocatus eſt, ab vrbe notiſſima Peloponneſi, in ſinu Saronico, ex qua & Romam adductus in ſerpentis imagine: hiſtoria eſt notiſſima, Ouid. in Faſt. & in Metamorph. Propertius in Eleg. lib. 2.

Et Deus extinctum Creſſis Epidaurius herbis
Reſtituit patriis Androgeona focis.

Epidaurum verò vrbem variis nominibus appellatam, tradit Stephanus, inter quæ Hæmeram commemorat, dictam videlicet à ſanguine, id eſt, αἵματος, ob ea quæ frequentiſſimè Aeſculapio fierent ſacrificia ex victimis. T. Liuius libro quinto, quintæ Decad. de Paulo Aemylio agens: Sicyonem, inquit, inde & Argos, nobiles vrbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum, ſed inclytam Aeſculapij nobili templo, quod quinque milibus paſſuum ab vrbe diſtans, nunc veſtigiis reuulſorum donorum, tum donis diues erat, quæ remediorum ſalutarium ægri mercedem ſacrauerant deo. hæc Liuius. Pauſanias Epidaurum appellatam ſcribit ab Epidauro Pelopis filio, vt Elij tradunt: vt verò Argiui, ab Argo Iouis filio: quod & Stephanus ait. Subiungit Pauſanias de Phlegyæ filia, quæ patrem ſecuta cùm eſſet, ibi Aeſculapium peperit, & ab auo infans eſt expoſitus in monte Tittheo, à capra nutritus, à cane cuſtoditus, demum ab Areſthane paſtore repertus, & ſeruatus ob radios, & vultus ſplendorem.

Archagetes Aeſculapius & dictus & cultus fuit, cuius templum apud Tithoream Pauſanias ſcribit in Phocaicis. Sed & idem cognominatus Philolaus, hoc eſt populi amicus, cuius templum celebre fuit apud Aeſopum in Laconia, vt idem eſt auctor Pauſanias.

Pergamenus,& Pergameus,nuncupatus à Pergamo celebri vrbe Aſiç,Galeni medicorum principis patria,vbi ſummo cultu venerabatur. Martialis:

Pergameo poſuit dona ſacrata deo. id eſt, Aeſculapio.

Papinius Statius de Pergamo:

Pergameas intraſſe domos,vbi maximus ægris
Auxiliator adeſt,& feſtinantia ſiſtens
Fata,ſalutifero mitis deus incubat angui.

Q. Serenus poëta & medicus,ſic etiam in libri ſui inuocatione:

Túque potens artis,reduces qui tradere vitas
Noſti,atque in cœlum manes reuocare ſepultos,
Qui colis Aegeas,qui Pergama,quíque Epidaurum.
Qui quondam placida tectus ſub pelle draconis,
Tarpeias arces,atque inclyta templa petiſti,
Depellens tetros præſenti numine morbos,
Huc ades,& quicquid cupido mihi ſæpe rogatus
Firmaſti,cunctum teneris expone papyris.

Tacitus lib. Ann. 3. Apud Pergamum,inquit,Tyberij principis temporibus, Aeſculapij templum compertū aſylū fuiſſe ait. hinc & Pauſ. in Corinth. ſcribit, Archiam Ariſtæchmi filium à conuulſione membrorum ſanatum,qua inter venandum apud Pindaſum correptus fuerat,Dei religionem Pergamum traduxiſſe. Acceptā à Pergamenis deinde Smyrnços templo conſecraſſe. quod noſtra(ait ille)ætate Aeſculapij nomine ad mare eſt. Quin & quòd colitur Balangris apud Cyrenæos Aeſculapius, medici cognomento, ex Epidauro ſumptus eſt: ad Cyrenaici quidem ſimilitudinem factum eſt id Aeſculapij templum, quod Lebenæ,quæ eſt Cretenſium vrbs,extat. diſſimilis in eo ſacri ritus, quòd Cyrenaici capras mactant cum ab Epidauriis traditum hoc omnino non fuerit.

Καύσιος Aeſculapius vocatus,à pago in Arcadia,terræ Telphuſiæ,qui dictus eſt καῦς: vnde gentile nomen Cauſius,quo nomine appellatus eſt Aeſculapius, qui ibi colebatur: auctores Pauſ. in 8. & Stephan. de Vrbibus.

Demænetus Aeſculapius cognominatus,à Demæneto eius templi conditore.

Gortynius etiam ab vrbe, vt Pauſ. in Corinth. Sic enim ait: E marmore verò Aeſculapius cognomento Gortynius, ad angues quidem Deo ſacros quominus accedant homines,terror obſtat. cibum illis in primo aditu apponunt: neque amplius quidquam eorum cauſa ſatagunt. Item dictus Cotylæas.

Παιὰν quoque nuncupatus ab Artemidoro Daldiano, in 2. Onirocr. Idem & Pæzon. Pæzona alium Homerus facit, vt paulò antè dictum eſt, ab Aeſcul.

ἠπιοδώτης Aeſculapius ab Orpheo vocatus,in poëmate ad Muſæum: quaſi tu dicas, mitis dator. alij ἠπιόδωρος potius exiſtimant,quòd blandè dona ſua impartiatur.

Αἰγλαήνης verò Aeſculapius à Lacedæmoniis eſt appellatus, teſte Heſychio: quaſi tu dicas, aſpectus ſplendidi. A medendi quoque peritia ἰατρὸς, hoc eſt medicus, vocitatus eſt.

Colatos inſuper Aeſculapius cognominatus. Euſtachius Mercurium, ni fallimur, ait: cuius ſimulacrum in Cyllene vico poſitum fuiſſe tradit.

Hagnitas cognomen eſt Aeſculapij,cuius templum fuit apud Laconas, ad curriculi ſeu ſtadij dexterā. Hagnitas verò appellatus ab ἄγνος,id eſt, à ſalice amerina,quòd ex eius materia illic delubrum conſtabat. quare mirum eſt, quoſdam ſine afflatu hoc nomen ſcribere.

Cotylæus Aeſculapius apud Eurotam Laconiæ fluuium cultus fuit, cuius templum ab Hercule poſitum legimus,cùm ex vulnere in cotile,id eſt,manus concauitate ſanatus fuiſſet,quod in prælio contra Hippocoonta & filios acceperat. Pauſanias.

Αἰγλαὴρ Aeſculapius etiam dictus,Heſychio & Phauorino teſtibus.

Salutifer etiam Aeſculapius ab Ouidio dictus. libro Metamorphoſ. ſecundo. item Opifer, libro decimoquinto:

Cùm deus in ſomnis Opifer conſiſtere viſus.

Quanquam & Apollo eodem cognomine dictus,ab eodem poëta.

Aulonius etiam Aeſculapius appellatus eſt, teſte Pauſania in Quarti fine: Ad Auloné, inquit,delubrum eſt,cum ſigno Aeſculapij Aulonij.

Alia

Alia etiam eius ſunt præter hæc cognomina,quorum nõnulla habes in hymno Orphei, quem cum manna thuris illi adoleuit. vt αὐξιθαλὴς,id eſt,augeos ſemina:& ἀπαλεξίκακος, id eſt, propulſor malorum.

Hygeia, & cum patre, & cum ſororibus culta: interdum & ſeorſum, vt apud Græcos obſeruamus,cum ſorore Panacea. Hippocrates in iureiurando. Hygeiæ ſimulacrum Pauſanias apud Sicyonios fuiſſe ait, quod vix apparere videbatur:cui mulieres capillos dicabant,& in eius honore ſibi tondere ac reſecare ſolebãt. De Hygia ſuprà in hoc Syntagmate memioimus, vbi Aeſculapij filios, filiáſque recenſui. Huius peculiaris hymnus Orphei legitur, cum thymiamate mannæ thuris, cui pulcherrima cognomina etiam aſcribit. Sed de Hygeia Pallade ſuo loco actum eſt. in primo quoque Syotagmate de hac Hygeia actum eſt, vbi Salus Romanorum eſt deſcripta.

AVRORA.

AVrora à noſtris, ab aura vocatur dea, vnde & aurea cognominata eſt,vt illud,

Aurea fulgebat roſeis Aurora capillis.

Quæ ſolem præcedere putabatur.imò & nuncia,hoc eſt, vt ad eã canit in hymno Orpheus, ἀγγέλια θεοῦ τιτᾶνος. Græcè ἠὼς & ἕως vocata,vnde Eous & Heous deducitur,nunc breui,nunc producta ſyllaba.& cum afflatu in prima, ſi ab ἕως deducitur: & ſine eo, ſi ab ἠώς. Græcorum tamen quidam ſunt,qui ita tradant, ἕως communi lingua dici, Ionicè verò ἠὼς, Doricè autem ἀὼς: & Aeolicè ab hoc ipſo, Dorico videlicet, αὔως. licet Seruius hæc parum obſeruarit. Sanè antiqui cuique parti temporis ac diei ſuum Genium & deum proponere ſolebãt,quod apud Homerum grammatici notant. Ergo Aurora dea primæ partis diei, qua gaudet mortale genus, vt canit Orpheus:

Nec cernere quiſquam eſt, Qui vultus fugiát ve tuos,&c.

Fuit Aurora Hyperionis filia, & Thiæ, vt Heſiodus ait in Theogon. Alij Pallantis dicunt. vnde à patre Pallantias nuncupata. Ouid.

Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem. Idem:
Sextæ Pallantidos ortus Italiam tenuit. Et illud ex Vergilij poëmatibus,
Roſcida puniceo Pallantias exit amictu.

Alij Titani & Terræ filiam tradidêre. At verò hæc curru per cœlum vehi putabatur, qui Pegaſo alato equo trahebatur: & manu lampada ferre. Quare λαμπαδηφόρος etiam vocata eſt. Tradunt enim, poſt excuſſum ex Pegaſo Bellerophontem, ipſum equum ab Ioue Auroram impetraſſe. Homerus illi tamen equos aſcribit, Lampum & Phaëthonta, in vigeſimotertio Odiſſeæ. Poëtæ præterea finxêre, Auroram Tithonum Laomedontis filium formoſum in primis adoleſcentem, amaſſe eundémq; rapuiſſe, vnde natus ſit Memnon. demum tandem Tithonum ob nimiam eius ſenectutem, in cicadam mutatum ferũt, adeò vt vſque in prouerbium eius nomen deductum ſit, vt apud Lucianum & Suidã legimus. M.quoq; Cicero in Catone de Senectute, ait Ariſtonem Chiũ Tithonum ideo, quia ſenex fuiſſet, introduxiſſe de ſenectute loquentem: quem tamẽ, vt fabuloſum, Cicero ipſe in Catonis perſonam mutauit. Hinc & Aurora ipſa Tithonia nuncupata eſt. Vergilius:

Te potuit lacrymis Tithonia flectere coniunx. Idem:
Tithoni croceum linquens Aurora cubile. Statius:
Trepidas ſubitò Titonia nubes Diſcutit.

Auroram & Cephalum amaſſe fabulantur, de quo Ouid. ſeptimo Metamorphoſ. item in Arte:

Nec Cephalus roſeæ præda pudenda deæ.

Sed & Plutarchus aliíque meminêre.

Memnonis mater Aurora vocata eſt à poëtis, à filio Memnone. fabula notiſſima: vt illud,

Memnonis vt genitrix infecerat humida cœlum. Et Ouidius:
Memnona ſi mater, mater plorauit Achillem,&c.

Lutea etiam Aurora cognominata eſt: vt illud,

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis. Et illud,
Inficit & cœlum lutea ſidereum.

Roſcida, & Roſea Aurora, diuerſa ratione cognominata: hæc quidem à colore, illa à rore. vt in illo,

Roſcida puniceo Pallantias exit amictu. Item:
Et roſeis manibus ſidera diſpulerat.

Crocea quoque aurora vocatur, & in veſte crocea deſcribitur, vnde à Græcis κροκόπεπλος vocata eſt. hinc noſter Maro, dum experimenta facit ingenij,

Aurora Oceanum croceo velamine fulgens. Et illud,
Titoni croceum linquens Aurora cubile.

Quin etiam legimus ἑανηφόρος ἠώς, vt ab Antimacho appellatur ab Eano veſte lucida & tenui, quia ἑανὸς dicitur ab Homero peplos, quod & Heſychius notauit.

χρυσόθρονος ἠώς, ita Homerus in hymno Veneris, & alibi appellauit: hoc eſt, auream ſedem habens Aurora.

ἀγγελία, id eſt nuncia dei Titanis dicitur ab Orpheo in hymnis.

Præuia verò, in experimentis Vergilianis:

Præuia flammiferi currus Aurora rubebat.

Rhododactylos Aurora, ab Homero & aliis cognominata eſt, quaſi roſeos digitos & manus habere videatur. vt Vergil.

Et roſeis manibus ſidera diſpulerat. vt antè dictum.

Pudoricolor Aurora à Næuio poëta vetuſtiſſimo, in fabula Alceſtidis nuncupata eſt, teſte Gellio, pro rubente. Sic enim ſæpe vocata eſt. vnde illud,

Vix Aurora ſuo rubefecerat æthera curru. Item,
Et bijugis vecta rubebat equis.

Putarim epithetum illud Orphei exprimi, ἐρυθαινομένη.

ἡμέρα etiam interdum à Græcis appellari videtur, vt eſt in Attica Pauſaniæ, vbi de Cephali fabula mentio. Nam præter Tithonum, ſcimus & deam hanc Cephalum amaſſe, vt notiſſima eſt fabula, vel in primis ab Ouidio, vt paulò ſuprà oſtenſum eſt.

Auroræ præterea hymnus ab Orpheo concinitur, cum thymiamate mannæ libani, id eſt thuris: quo loco λαμπροφαής, id eſt ſplendida, inter cætera Aurora vocatur.

MVSAE.

MVſarum Syntagma, Cynthi ſuauiſſime, vt noſti, multo antè iuuenis compoſui, in quo de Muſis ex varia lectione pleraque collegi, quæ præſenti inſtituto conuenire poſſunt. Nunc ea tantùm, quæ ad earũ cognomina pertinent, tibi afferam, vel quæ omiſſa in priore fuerunt. Muſarum igitur in primis duo genera fuerunt: antiquarum, quas Cœli & Terræ filias dixêre: & iuniorum, de quibus paulò pòſt agendum. Mnaſeas quidem & ipſe auctor eſt apud Arnobium, Muſas eſſe filias Telluris & Cœli, Iouis cæteri prædicant, ex Memoria vxore, vel Mente. Has quidam virgines, alij matres fuiſſe conſcribunt. Libet verò hæc paucis tibi referre, quæ idem ſcribit Arnobius: Ephorus, inquit has numero eſſe treis effert, Mnaſeas (quem diximus) quatuor. Myrtilus inducit ſeptem, octo aſſeuerat Crates. ad extremum Heſiodus nouem, cum omnibus prodit deis, cœlum & ſidera locupletans, &c. Cæterùm & Granius apud veteres homo doctiſs. Nouenſiles, qui dei dicebantur Sabinorum, Muſas exiſtimauit, à numero videlicet nouem denominatos: vt alibi, hoc eſt in primo Syntagmate, planius oſtendi. Porrò Myrtilus Macari filias Muſas dixit, ita tradente Arnobio: Nunquid ex nobis eſt, inquit, Myrtillus auctor, qui Macari filias, Megalconis ancillulas, profitetur fuiſſe Muſas? Sed vt paradoxa hæc mittamus, inſuper & alia afferemus. Eumelus Corinthius poëta, vt Ioan. Zezes grammaticus ſcribit in Heſiodum, tres eſſe dixit Muſas filias Apollinis, Cephiſon, Apollonida, & Boriſthenida. Sed Aratus in quinto ἀστρικῶν, quatuor Muſas putauit, Iouis Aetheris filij & Pluſiæ nymphæ, ἀρχὴν, μελέτην, θελξινόην, ἀοιδήν. Quidam & quinque Muſas fuiſſe tradiderunt, & nomina quinque ſenſuum habuiſſe. Epicharmus autem in nuptiis Hebes, ſeptem Muſas commemorauit, Pieri filias, & Pimpleidos nymphæ, Nilum, Tritonem, Aſopum, Heptapolen, Acheloida, Tipoplun, & Rhodian. Ab Heſiodo verò nouem in Theogonia dicuntur, & ſimiliter ab Homero & Orpheo. Et tres quidem, vt idem Zezes ait, propter tres tonos, tres accentus, tria tempora, tres perſonas, & tres denique Græcorum numeros, & pleraque alia. Quatuor autem dicuntur, propter quatuor dialectos, id eſt linguas Græcorum, Ionicam, Atticam, Doricam, Aeolicam: & propter alia multa. Quinque verò Muſæ dictæ ſunt, propter quinque ſenſus, & cætera eiuſmodi. At ſeptem, propter ſeptichordem lyram, & propter ſeptẽ zonas, ſeptémq; ſtellas, & inter hæc ob ſeptẽ. vocales, &

quædam

qu&dam alia. Nouem poſtremò dictæ, propter nouem ipſarum inuenta. Clio enim hiſtoriam inuenit: Thalia φυτεργίαν, hoc eſt plantarum artem: Euterpe tibias: Melpomene oden, id eſt, cantilenam: Terpſichore χορείαν, id eſt, tripudium: Erato nuptialia, & ſaltationem: Polymnia agriculturam: Vrania aſtrologiam: Calliope poëſin. atque ob hæc inuenta deas Muſas fuiſſe, fabulati ſunt antiqui. Alij aliter dicunt, inter quos Phurnutus, in his rebus perſcrutandis diligens & accuratus. Duæ, inquit, Muſæ dicuntur, propter theoricen & & practicen. nam & diſciplinæ in ſpeculatione & actione conſiſtunt. tres verò, propter ternarij numeri perfectionem, ſeu quod tribus ſpeculationum generibus philoſophiæ ratio perficitur. Tot certè Muſas, Sicyonios conformãdas locaſſe tribus artificibus legimus. At verò quatuor aut ſeptem exiſtimaræ, quod apud antiquos tot voces muſica inſtrumẽta habuiſſe feruntur. Porrò quòd nouem creditæ fuerunt, idem ait Phurnutus, quòd tetragonos, id eſt, quadratos ac perfectos, vt quidam dixit, eos faciant, qui cum eis verſantur. Talis enim eſt numerus, qui nouem dicitur, vt qui ex ſeipſo conſtat, & primi propter perfectionem participare à nonnullis exiſtimatur. Alij quidam, ait Zezes, has primas nouem fuiſſe Muſas prodiderunt, Callichorem, Helicen, Eunicen, Thelxinoën, Terpſichoren, Euterpen, Enceladen, Dian, & Enopen. M. quidem Tullius in tertio de Natura deorum, tria Muſarum genera recenſet: Iam, inquit, Muſæ quatuor, natæ Ioue altero, Thelxiope, Mneme, Aœde, & Melete: ſecundæ, Ioue tertio, Pierio natæ & Antiopa, quas Pieridas & Pierias ſolent poëtę appellare, iiſdẽ nominibus, eodémq; numero quo proximę ſuperiores. Muſæ verò dictæ ab inquiſitione, hoc eſt, ἀπὸ τοῦ μῶσθαι. ſicut illud eſt vetus: Mollia ne inquiras, ne aſpera habeas. hoc eſt: Græcè, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκληρὰ ἔχῃς. Vel dictæ παρὰ τὸ μυεῖν, quod initio & inſtituo ſignificat. Muſæ, puellari & nympharum habitu inductæ finguntur, cum variis & diuerſis muſicis inſtrumentis. nam ex marmore quidem peruetuſtas Romę in ſepulcro effictas, diuerſas ab his quas in ſubſcriptis carminibus leges. Coronabantur verò variè & florum frondium coronis: ſed & interdum palma, vt Phurnutus ait, propter nominis ſimilitudinem, quia Phœnices literas inueniſſe ferũtur. Quin & literæ Phœniceæ appellatæ ſunt, vt in Poëtis diximus. Sed & coronas interdum geſtare Muſæ finguntur, ex pennis verſicoloribus, non modò propter Pieri filias ab his ſuperatas, & in picas conuerſas, ſed etiam ob Sirenas deuictas, vt alibi dictum eſt. Certè harum ſigna hodie quoque peruetuſta Romæ viſuntur, quæ pennam habent in vertice affixam, vt ipſe ſæpe conſpexi, quæ Sirenum eſſe creduntur. Muſæ igitur plurimorum conſenſu Iouis & Mnemoſynes, id eſt, memoriæ filiæ dictæ ſunt: quod Orpheus duobus hymnis oſtendit, altero ad Muſas ipſas, altero ad Mnemoſynen, cui & thymiama adolet libani, id eſt, thuris. Solonis quoque pulcherrimæ principium hoc eſt elegiæ, quam apud Stobæum legimus:

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς Ὀλυμπίου ἀγλαὰ τέκνα,
Μοῦσαι Πιερίδες κλῦτέ μοι εὐχομένῳ.

Mnemoſynes & Iouis Olympij ſplendida proles, Muſæ Pierides, audite me precantẽ: vel vt carmine ludamus,

Mnemoſynæ & Iouis ætherei inclyta proles,
Muſæ Pierides, vota tenete mea.

Sanè nec hoc loco præterierim, Mnemoſynem & Iouem parentes Muſarum propterea exiſtimatos, quòd qui operam nauant in re literaria, oportet intelligendi & memoriæ poteſtate præditos eſſe. Iupiter quippe ab antiquis τὸ νοητικὸν putabatur afferre, & Mnemoſyne τὸ μνημονικόν. Ad hæc & fons Mnemoſyne fuit non longè à Trophonij antro: qui ita appellabatur, quòd aqua ex illo videbatur afferre memoriam omnium quæ in ipſo antro vidiſſent. Comites verò Muſæ Apollinis dicuntur, vt denarius numerus compleatur: quia humana vox vt perfecta ſit, nouem fulcitur adiumentis. primò quatuor dentibus, & duobus labris, linguáque, & palati concauitate, & gutturis fiſtula; ac pulmone, vt folle aërio. Si enim ex his aliquid defuerit, vox perfecta non erit. Sed & Phyſica naturæ ratione Muſæ Apollini iunguntur. Sicuti enim terreſtris muſicæ μέση, id eſt, media principatum in omni tropo tenet: ita Sol harmoniæ cœleſtis, quæ nouem ordines habere dignoſcitur, propter ſcilicet planetas, octauámque ſphęram cœleſtem, atque ipſam terram, quæ totius conſonantiæ informitas, vocúmque materiæ proportionem poſſidet. Vnde iuxta allegoriæ leges quidam hoc Muſarum vtuntur ordine. primo loco Vraniam

niam poſuêre, id eſt humanæ intelligentiæ ſublimitatem. deinde Polymneiam, id eſt capacitatem memoriæ. tertiam numerauêre Euterpen, id eſt voluntatis delectationem: nam intelligentia memoriæ iungitur, & voluntati. Inde Erato ponitur, hoc eſt amabilis: nulla enim re plus voluntas delectatur, quàm ſimilium collatione: hoc autem ſine profunda cogitatione fieri non poteſt. ideo ſubſequitur Melpomene. huic Terpſichore, quaſi artium delectatio aſſociatur: cogitationum etenim perfectio ſine diſciplinarum exercitatione fieri nõ poteſt. His omnibus omnis humanæ locutionis venuſtas gignitur, quæ Calliope deſignatur. Inde Clio, hoc eſt bona fama & gloria naſcitur. Sub qua Thalia, quæ in vltimo loco poſita eſt, hoc eſt germinatio virtutum: omnis enim virtus per pulchram appetitur famam & gloriam. Ideóque alba alite, id eſt, cygno ſuſtollitur, ſtagníſque mox deponitur: quia gloriæ & bonæ famæ ſemina in altum & ſublime elata, dein per humum, hoc eſt inter mortales & per ora hominum diſſeminantur, atque diffunduntur. Alij porrò ad ipſius Muſices referunt conſonantias. Thaliam enim Muſam dicũt concentum non habere, ſilentio & terræ eam aſcribẽtes. Clio verò cum Luna, hypodorium modum & chordam proſlambanomenon mouent. Calliope & Mercurius, hypophrygium modum, & chordam hypatehypaton poſſident. Terpſichore cum Venere, hypolidian parhypatehypaton continent. Melpomene cum Sole, dorium & lichanohypaton coaptant. Erato cum Marte phrygium cum hypate meſe cuſtodiunt. Euterpæ & Ioui Lydius & parhypate meſe conueniunt: Polymneia & Saturnus Mixolydium & lichanon meſon ſeruant. Vraniæ & Cœlo ſtellato hypermixolydius modus, & meſes chorda aſcribuntur. Et hactenus hæc quidem de Muſis dicta, quoniam in peculiari altero Syntagmate noſtro de Muſis notata non fuêre: cætera in eo require. Quoniam verò in Græcis Epigrammatibus carmen legitur, in quo ſingularum Muſarum officia à noſtris & ſuprà ſcriptis nonnihil varia ac diuerſa continentur, hîc tibi illud meis vtcunque verbis referam. Nec te admiratio capiat, quod Græcum decaſtichon cum ſit, ipſe nouem verſibus concluſerim. Duos enim de Polymneia verſus in vnum ſum cõplexus, vt verſuum numerus Muſarum numero reſponderet.

EPIGRAMMA.

Calliope heroi monſtrauit carminis artem,
Clio dulciſonæ citharæ modulamina prompſit,
Euterpea chori tragici reſonabile carmen,
Melpomene dulci concentu barbita mouit,
Grataque Terpſichore calamos inflare parauit,
Aſt Erato diuûm iucundos repperit hymnos,
Harmoniam numeris, ſaltúſque Polymnia iunxit,
Vraniæ aſtrorúmque chorum, cœlique rotatus,
Comica vita Thalia tibi eſt, moréſque reperti.

Nunc attende, quantum meis præſtent Græca, & elegantia & venuſtate: ſed Græcè neſcientibus, opem qualicunque modo ferre iuſtum fuit.

Καλλιόπη σοφίην ἡρωΐδος εὗρεν ἀοιδῆς,
Κλειὼ καλλιχόρου κιθάρης μελιηδέα μολπήν,
Εὐτέρπη τραγικοῖο χοροῦ πολυηχέα φωνήν,
Μελπομένη θνητοῖσι μελίφρονα βάρβιτον εὗρε,
Τερψιχόρη χαρίεσσα πόρεν τεχνήμονας αὐλούς,
Ὕμνους ἀθανάτων Ἐρατὼ πολυτερπέας εὗρε,
Τέρψιας ὀρχηθμοῖο πολύμνια πάνσοφος εὗρεν,
Ἁρμονίην πάσαισι πολύμνια δῶκεν ἀοιδαῖς.
Οὐρανίη πόλον εὗρε καὶ οὐρανίων χορὸν ἄστρων.
Κωμικὸν εὗρε Θάλεια βίον τε καὶ ἤθεα κεδνά.

Sed & Latinum hoc quoque eſt epigramma, quod inter Vergilij poëmatia legitur:

Carmina Calliope libris heroica mandat.
Clio geſta canens, tranſactis tempora reddit.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Melpomene tragico proclamat mœſta boatu.
Terpſichore affectus citharis mouet, imperat, auget.

Plectra gerens Erato ſaltat pede, carmine, vultu.
Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia geſtu.
Vraniæ cæli motus ſcrutatur, & aſtra,
Comica laſciuo gaudet ſermone Thalia,
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Muſas.
In medio reſideos complectitur omnia Phœbus.

Sed iam Muſarum cognomina, quorum frequens apud auctores mentio, paucis recenſeamus. Sunt igitur in primis Muſæ nymphæ ouncupatæ, quòd Acron notat illo Horatij verſiculo:

Vidi doceotem, credite poſteri,
Nymphásque diſcentes.

Item Vergilius, Nymphæ noſter amor Libethrides. Huc adde, quæ de nymphis Lydorum traduntur, quæ & Lydiæ Muſæ dictæ ſunt. Cùm enim Carius Iouis & Torrebiæ filius, errabundus vagaretur, ad paludem quandam, quam ipſe ex matris nomine Torrebiã appellauit, peruenit: ibique Nympharum quas indigenæ Muſas vocabant, auditos cantus edidicit, Lydióſque modos edidit, vt Nicolaus prodidit, & Stephanus.

Virgines etiã, id eſt, παρθένοι Muſæ dictę ſunt, quoniã diſciplinæ, vti virgines, abditæ, & nõ fuco comptæ eſſe videntur, natiuo ſcilicet decore contentæ: id quod & de bonis literis dicere cõſueuimus, quæ ideo interiores, abditæ & reconditæ à Cicerone in primis appellantur. ſed & Lucianus quodã Dialogo eas Virgines, id eſt, παρθένους vocat: id quod & Zezes in commentariis in Heſiodum. Sed quo modo virgines, ſi Clius & Magnetis, Ialemus & Hymenæus filij fuêre? Euterpes autem & Aſtrymonos Rheſus, vel ſecundum alios Terpſichores? Apollinis verò Carbantis & Thaliæ Palæpharus? Vraniæ & Apollinis, vel Pieri terrigenæ Linus? Melpomenes quidem, vel iuxta alios Terpſichores & Acheloi Sirenes? Terpſichores verò, vel Melpomenes & Lioi Apollinis, vel ſecundum alios Lari, Melpus? Erato & Aethlij Endymionis, vel Philamonis, Thamyris? Polymniæ verò, & Celei, ſiue Chimarrhi Martis, Triptolemus? Calliopes & Oeagri, Orpheus? quibus & allegorias ſubiungit perbreues, idem qui ſuprà, Ioannes Zezes.

Camenæ vocantur & Muſæ, quaſi Canienæ, à cano, vt plures exiſtimant. Varro tamen Caſmenas primùm dictas ait, inde Carmenas, poſtremò ablata r litera Camenas.

Heliconiades, ab Helicone Bœotię mõte, in quo primi Otus & Ephialtes Muſis ſacra fecêre, eúmq; mõtem Muſis ſacrum eſſe voluêre. ſed & Heliconem fluuiũ quidã eſſe voluerũt, qui per ſeptuaginta ſtadia lapſus ſub terrã fluit, inde erũpit, & pro Helicone Baphyras dictus. Quidã rem in Orphei necẽ retulerũt, ne homicidæ mulieres Ciconones ſe abluerent. Nicandri interpretes Heliconẽ etiã Meliſſum appellãt. Sed enim ſunt inter ſcriptores, qui Heliconiadas Muſas ab inſtrumẽto muſico deriuãt, cuius inſtrumẽti mẽtio eſt apud Ptolemæũ in muſica. Fuit & Helicon ſtatuarius artifex, cuius eſt in Græcis prouerbiis hiſtoria.

Parnaſſides Muſæ appellantur à Parnaſſo Phocidis regionis moote, qui & Larnaſſus vocatus, Stephano & Tarrhæo Lucil. teſtibus, à larnace, id eſt, ab arca Deucalionis, quæ eò delata fuit. poſt diluuium verò longè à Parnaſſo heroë montis incola Parnaſſus vocatus eſt, vt Hellanicus ſcripſit. Alij à Paroaſſo Cleodoræ nymphæ & Neptuni, ſiue Cleopompi filio. In Parnaſſo alternis annis Bacchaoalia, id eſt Trieterica agebantur, vbi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius voces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus id quod & Macrob. poſt Pauſ. annotauit. Sanè Higynus in lib. Fab. de triericis ita prodit: Liber cum in Indiam exercitum duceret, Nyſo nutricio ſuo, dum ipſe inde rediret, regni Thebani poteſtatem tradidit. Sed poſteaquam inde reuerſus eſt Liber, Nyſus regoo cedere recuſauit. Liber cum nutricio conteodere noluit, paſſúſq; eſt eum regnum obtinere, dum occaſio ſibi regni recuperandi daretur. itaque poſt annum tertium cum eo redit in gratiam, ſimulátque io regno ſe ſacra facere velle, quæ Trieterica dicuntur, quæ poſt annum tertium fiebant: militéſque muliebri oroatu pro Bacchis introduxit, & Nyſum cæpit, regnúmque ſuum recuperauit.

Aonides Muſę, ab Aonis mõtibus frequẽtiſſimè dictæ, qui mõtes & Aones dicti: vt illud,
Aonas in montes vt duxerit vna ſororum.

Bœotia quoque regio & ipſa Aonia denominata eſt, à cuius etiam populis Hyantiis, Hyantiæ ſorores Muſæ dictæ ſunt. Vnde magis mirum, viros alioqui eruditos illud

adhuc

adhuc apud Statium malè enunciare, Et Pæan & Euantiæ ſorores: cùm Hyantiæ legendum ſit, ſyllaba id etiam manifeſtante, quæ in hoc breuis, in illo producta eſt.

Citheriades quoque nuncupatæ à Cytheronæ monte, qui à rege antiquo Cythærone, teſte Pauſ. dictus fuit: vel vt alij à Cithara.

Pierides, vel Pieriæ Muſæ, cognominatæ à Piero monte, vt Feſtus ait, & Cicero. Stephanus autem Pieriam ciuitatem & regiunculam nominat. ſed Apollonij Rhodij interpretes, Pieriam montem Thraciæ aſſerunt, in quo verſatus ſit Orpheus. Græci Heſiodi expoſitores Pieriam Macedoniæ montem eſſe tradunt, in quo genitæ ſint Muſæ, qui mons Thraciam vſque attingere dictus eſt. quod ea ratione fictum arbitramur, quoniam primus apud Græcos & ſapiens & poëta & theologus Orpheus in hæc loca diuerſatus eſt. vel ſi Ouidio poëtæ credimus, Pieriæ Muſæ dictæ ſunt à Pieri & Anippes filiabus, quæ cum veris Muſis auſæ ſunt decertare, vnde victæ in picas mutatæ fuerunt. Pierum etiam vetuſtiſſimum poëtam legimus, à quo Græcorum nonnulli Muſas aiunt lepidis adeò carminibus celebratas, vt ab eo etiam Pieriæ nuncupatæ ſint. Alij verò, quòd Pierus Macedo, à quo mons cognominatus eſt, cùm Theſpias profectus eſſet, primus Muſas nouem ſtatuerit, id quod in Bœoticis ſcribit Pauſanias, & ipſe in Poëtarum hiſtoria retuli.

Pegaſides inſuper Muſæ nuncupatæ, vt Feſtus docet: à fonte quem Pegaſus ictu vngulæ fingitur aperuiſſe. ob quam cauſam & fons Hippocrene, & Muſæ ipſæ Hippocrenæ dictæ: cuius fontis aquas vocales fuiſſe, plurimi poëtarum cecinêre. Sidonius,

Texerunt vitreæ vado Hippocrenes,
Tunc hac merſus aqua loquacis vndæ. Et reliqua.

Statius Papinius in epithalamio Stellæ poëtæ:

Et de Pieriis vocalem fontibus vndam.

Pindari commentator fabulam in allegoriam refert, quo ſcilicet poëtæ ſoliti eſſent canere carmina: vel propter muſicam quæ fit ex aqua, cuius & nos alibi meminimus, in Muſis ſcilicet, hinc & Hydraulica muſica, & Silani.

Aganippides etiam Muſæ ab eodem fonte appellatæ ſunt, qui fons etiam Aganippe vocatus eſt. alij in Helicone fontem ſtatuunt, ſic ab Aganippe Termeſſi fluminis filia. fuit autem Termeſſus, vt Pauſan. ait, fluuius circum Heliconem. Multa hic cōſultò prętereo, quæ de Pegaſi equi fabula afferre poſſem.

Iliſſides, quæ & Iliſſiades, Muſæ nuncupatæ ſunt ab Atticæ flumine Iliſſo, vt in Attica Pauſanias docet. Stephanus tamen ab vrbe Iliſſo dictas exiſtimauit, teſtémque vocat Apollodorum.

Theſpiades verò Muſæ vocantur, non vt quidam putant, à Theſpia matre vel nutrice, quod nuſquam apud idoneos auctores compertum: ſed à Theſpia, vel Theſpiis (vtroque enim modo dicitur, vt ait Stephanus) ciuitate Bœotiæ, vbi præcipuè Muſæ colebātur. Si quis tamen ſcire deſiderat, quo nomine vocata fuerit Muſarum nutrix, is in primis Hyginum legat in Aſtronomico poëtico & in Aratum. Latina commentaria, quæ in Baſſum à quibuſdam referuntur. vtrique enim eam Euphemen vocant, quæ Crotonem filium habuit: qui Muſarum precibus, quod inter eas eſt verſatus, & ab eis muſicam edoctus, ab Ioue eſt inter ſidera collocatus, & ſagittarij nomen habet. Huius quidem Euphemes ſtatuam Pauſan. in Helicone poſitam fuiſſe ait ad Muſarum lucum.

Libethrides à Magneſiæ fonte Muſis ipſis conſecrato, Muſæ nuncupatæ ſunt, cuius Plin. & Solinus meminêre. Strabo in nono, Libethri etiam meminit: Hoc in loco, inquit, conſecrata eſt Muſis ædes, fónſque Caballinus, & Libethridum ſpelunca nympharum. Vergilius Muſæ noſter amor Libethrides. Sed enim Libethrium montem 30 ab vrbe Corona ſtadiis Pauſanias diſtare ſcribit, in quo & fons, & Muſarum Libethriadum ſimulacra fuiſſe traduntur. Fuit & Libethra ciuitas in monte Olympo, vel Dionyſij oraculo memorabilis, de non eruendis à ſue oſſibus Orphei. qua de re multa in Poëtarum hiſtoria retulimus. Hinc emanaſſe quidam volunt illud, ἀμουσότερος λειβηθρίων: hoc eſt, Libethriis inelegantior.

Pimpliæ Muſæ dictæ ſunt in Macedonico Olympo, à fonte Pimplia, vt Heſychius tradit. vel vt ait Porphyrion, à monte vel fonte eiuſdem regionis: vt verò Apollonij Rhodij interpretes ſcribunt, à Pimplia regione, quæ fuerit prope Pieriam. Literarum tamen quidam, vt videtur, parū gnari, Pipleades potius quàm Pimpleades vocitāt. Græci

certè

certè quorum hoc eſt vocabulum tum πιμπλεῖα, tum πίμπλεια, hoc eſt, cum α diphthongo in penultima, & ſine, enunciant, non πίπλεια. Videtur tamen Varro de Lingua lat. Pipleades nuncupare, ſicuti etiam Acron: qui eas ab aliquibus à Peplo veſtis genere dictas ait, vel ab Orchomeniorum monte Pimpleo. Non deſunt inter grammaticos, qui hęc meras nugas confingant, quę prætereuolandæ à nobis potius quàm adſcribendæ ſunt.

Caſtalides Muſæ nominatæ ſunt à Parnaſſi fonte Caſtalia, cuius aqua potu ſuauis fuiſſe traditur: quanquam apud Stephanum, Caſtalia ſit Ciliciæ ciuitas. Nicephorus in interpretatione Syneſij, fontem eſſe prope Antiochiam Syriæ, vbi oracula redderentur, teſtatum reliquit. Idem multo ante Nicephorum ſcripſere Clemens Alexandreus, & Euſebius Pamphili. Mythologi quidem Caſtaliam ferunt virginem quampiam fuiſſe, quam cùm ardentius Apollo deperiret, eique vim inferre ſtuderet, ſeſe in fontem ipſum præcipitaſſe, à cuius nomine fons Caſtalius cognominatus eſt. Idem Cęlius Lactantius, vel Lutatius grammaticus. At verò Probus: Caſtalius, inquit, fons eſt Delphis in Apollinis oraculo, qui abluit ipſam arã dei, dictus à Caſtalio Delphici Apollinis filio. alij à Caſtalio patre Thyiæ, vnde Thyiades Bacchæ nymphæ vocatæ ſunt. Panyaſis vetus poëta Græcus, Caſtaliam hoc verſu Acheloida vocat,

Caſtaliam aduenit, diuinam Acheloidos vndam.

(Sic enim ego ex tempore luſi) quo fit, vt nõnulli Acheloi filiam Caſtaliã exiſtimarint.

Corycides adhæc Muſæ appellatæ ſunt à colle, vel antro potius Corycio, in Parnaſſo, Delphis proximo, cuius meminit & Laërtius in vita Pherecydis, & Apollonij Rhodij commentatores: qui nuncupatum illud aiunt à nympha Corycia, cuius & Apollinis Lycoreus filius fuit, à quo Delphici incolæ Lycorees nuncupati ſunt. aliæ ſint licet de iis populis opiniones, quæ noſtri nunc non ſunt inſtituti. Alterum præterea antrum Corycium memorabile in Cilicia fuit, de quo Mela & Solinus. Fuit & eo nomine vrbs, vt Herodotus & Strabo prodiderunt. quin & Stephanus multis in locis vrbes eius nominis commemorat.

Mnemoſynides Muſæ quoque vocatæ fuère, à matre Mnemoſyne, quæ eſt memoria.

Pateidas, ait Feſtus Pompeius, Muſas appellatas, à fonte Macedoniæ, propter liquoris eius vnicam ſubtilitatem.

Ligiæ etiam Muſæ dicuntur, vt in Phædro ſcribit Plato: ſiue propter ſpeciem cantus, ſiue propter muſicum genus canorum, quod Ligium nuncupatur.

Olympiades & Varro Muſas nominat, ab Olympo monte, carmen illud afferens,

Muſæ, quæ pedibus magnum pulſatis Olympum.

Quod quidem carmen ab Homero deductum videtur, qui Muſas aliquoties inuocat Olympia tecta habitantes, hoc carmine,

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι. cuius etiamnum hemiſtichium cùm apud alios, tum apud Heſiodum legitur. Sed & Olympiadas Terentianus Muſas hoc verſu vocat,

Carmen ſummè dediſtis Olympiades mihi Muſæ.

Item Heſiodus in Theogonia,

Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.

Χρυσάμπυκες. Muſæ etiam à Pindaro in Iſthm. vocatæ ſunt, quòd videlicet ornamentum aureum in capite geſtarent. παρὰ τὸ χρυσίον & ἄμπυξ, qui ornatus eſt capitis muliebris.

Ardalides adhæc Muſæ cognominatæ, ab Ardalo Vulcani filio, qui cùm ad Trœzenios tibias & Muſas detuliſſet, eas ita à nomine ſuo appellauit, auctor Plut. in Sympoſio, & Stephanus, qui ita ſcribit: Ardalides & Ardaliotides in Trœzene coluntur Muſæ: ſic ab Ardalo dictę quopiam, vel à loco. Addit amplius Pauſ. fuiſſe apud Trœzenios aram veterem, ſuper quam Muſis & Somno diuinam rem faciebant, quòd ſcilicet Muſis ſomnum conuenire arbitrabantur.

Mæonidas demum Muſas interdum vocat Ouid. à Mæonia, vt putatur, regione: vel ab Homero, qui Mæonius dictus eſt, à Mæone magno patruo & tutore: vel à Mæone Lydorum rege, qui Homerum aluit, vt in eius vita legitur apud Plutarchum. Sunt tamen qui apud Ouidium in Metamorph. Myonias legant, vt quædam habent exemplaria, à Myonia Phocidis vrbe, de qua Pauſan. & Stephanus.

Hæc ſunt Muſarum cognomina, quæ collegi. Si de Muſis forſan noſſe plura deſideras, noſtrum lege, ſi vacat, de Muſis Syntagma.

SYNTAGMA OCTAVVM, DE BACCHO, PRIAPO, ALIIS, AD ILLVSTRISSIMVM HERCVLEM Bentiuolum.

Cui dono damus hos duos libellos,
Incultos licet,& parùm politos,
Hercules,tibi:qui columna ſolus
Nunc es Bentiuolæ domus relicta.
Et quidem tibi iurè,qui Gyraldi
Soles nonnihil æſtimare nugas.
Dianam & Bromium hic deos habebis:
Hunc ſcenæ patrem,& Enthei furoris:
Venatrix alia eſt dea,& remota.
Hos legas,rogo,poſt tuas Camœnas,
Vel quæ Lydia,vel Latina cantant,
Culto (Iuppiter) aureóque plectro.
Quare hoc,quicquid id eſt,tibi dicatum,
Di faxint maneat,precor,perennè,
Noſtra nota fides ſit vt perennis.

Permulti ſunt Illuſtriſſime Hercules Bentiuole, qui modò bene comptam & ornatam habeant familiam, & equos bene curatos, & ſtratos pulchris epiphiis, & canum omnis generis turmas, itémque ædes magnificas, aulæis & periſtromatis ornatas, nihil præterea curant, ac optant, etiamſi ipſi indocti ac imperiti & ſint & habeantur: quibus id iurè dici poteſt, O viri qui præſtantes eſſe vultis, veſtræ quidem domus & familiæ & iumenta rectè ſe habent, cæteráque domeſtica: vos autem, ſi per voſmetipſos quàm deformes ſitis, & ſordidati, videre poſſetis, iurè ac rectè illud de vobis dici poſſe videretis, quod de huiuſmodi hominibus, prudentiſſimus & eloquentiſſimus Demoſthenes, & philoſophus Diogenes dicere ſolebant: quorum alter vos oues aureo vellere opertas vocabat, quæ diuites quidem eſſent operimento, cæterùm ipſæ ſine ratione: ſic eiuſmodi homines ipſi rudes ſunt, & ignari. alter verò, caprificis in præcipitiis & altiſſimis ruinis ortis, ſimiles hos ipſos arbitrabatur, quorum ficus non homines, ſed corui & graculi decerpant & paſcantur. Sic hoc tempore plurimos, mi doctiſſime Hercules, videas, qui diuites & nobili loco nati, nihil aliud curant, nihil ſatagunt, quàm videri tales. Tu verò nec illa ſpreuiſti, ſed te intus longè magis ornare ſtuduiſti: non veſtibus dico (id quanquàm nec negligis pro dignitate, & domus ſplendore) ſed virtutibus, ſed literarum ſtudiis, & his artibus omnibus, quæ ſunt libero homine digniſſimæ. quod veriſſimum eſſe iudicabit, qui te in omni muſices genere canentem audierit, & qui literarum tuarum elegantiſſimas notas conſpexerit. At quid hæc ipſe commemoro? quæ nec tu libenter audis? vt qui potius laudanda facere velis, quàm coràm laudari. Nam & iſta iam pleriſque omnibus nota ſunt, quæ tu vel Latino, vel Italico vernaculo, id eſt, Hetruſco ſermone ſcribis: quorum etiam pleraque in lucem data apparent, vt ſunt Comœdiæ, Satyræ, Epigrammata, & permulta alia. Quibus de rebus omnibus duo hæc mea Syntagmata tibi dono dare conſtitui, vt ſub tuo nomine in vulgus prodeant: in quibus Syntagmatibus Dionyſij & Dianæ fabulas recenſui, & eorum cognomina: quorum hæc venationi, ille furori poëtico, & toti ſcenæ apud gentes præfuère. Quo vtraque re tu delectaris: & venatione quidem, vt corpus exerceas, ad eius tuendam valetudinem: & poëtica, vt animum exornes, & quamplurimis prodeſſe poſſit. Accipe igitur Illuſtriſſime, ac doctiſſime Hercules, hæc noſtra, ita vt in tua tutela ſuſcipias: néue maledicorum venenis pateant, tuæ correctionis antidotum eis adhibere velis. Vale: & me, quod facis, tuo amore foue.

Ex grabatulo noſtro.

BACCHVS, DIONYSIVS, ALII.

BACCHI, ſeu Dionyſij cognomina antequàm explicemus, prius diſquirendum videtur, quot hoc nomine fuerint. nam quamuis de omnibus ſimul agendum, nonnihil tamen lucis ipſa tibi diſtinctio afferre poterit. Philoſtratus ergo in Apollonij Tyanei vita, Dionyſios tres fuiſſe ait, Thebanum, Indicum, & Aſſyrium. Diodor. itidem Siculus proditum ait, tres diuerſo tempore fuiſſe. primum Indum, ex Ammone & Amalthea genitum, qui barbatus Dionyſius dictus eſt, quòd Indorum more barbam nutriret: & Lenæus, quòd vinum ex racemis in torculari exprimere docuerit. alterum Dionyſium Ioue natum & Proſerpina, vel Cerere, quem primum ferunt boues ad aratra iunxiſſe. tertium Thebanum, Ioue item & Semele natum. At verò noſter M. Cicero lib. de Nat. deorum tertio, quinque connumerat: Multos, inquit, Dionyſios habemus: primum, Ioue & Proſerpina natum: ſecundum Nilo, qui Nyſam dicitur condidiſſe (ſunt tamen qui Nyſum, non Nilum hoc Ciceronis loco legant:) tertium Caprio patre, eúmque Aſiæ regem præfuiſſe dicunt, cuius Sabazia ſunt inſtituta: quartum Ioue & Luna, cui ſacra orphica putantur confici: quintum Nilo natum, & Thyone, à quo Trieterides conſtitutæ putantur. hæc ferè Cicero. Quod autem Dionyſium primum ait ex Proſerpina & Ioue natũ, idipſum & Orpheus in hymno teſtatur, canens, Διὸς καὶ Φερσεφόνης ἀρρήτοις λέκτροισι τεκνωθείς. hoc eſt, Iouis & Proſerpinę ineffabilibus lectis genitus. Communis tamen poëtarum opinio, Bacchum Iouis & Semeles filiũ facit. hinc Bacchus ipſe in priore in Dionyſium hymno, vt aliquando è Græco conuerti:

Ipſe ego ſum Dionyſius Eribromus, edidit ipſa
Me mater Semele, ſummo commixta Tonanti.

Qua de re conſentiunt Diod. & Euſeb. & quidem pluribus, quæ nos ita breuiſſimè repetimus. Cadmum ij tradũt Agenoris filium, ex Phœnicia ad quęrendam Europam, quæ fuerat ab Ioue rapta, à rege miſſum fuiſſe: & cùm non inueniret, randem in Bœotiam deueniſſe, ibique Thebas condidiſſe. cúmque Harmoniam Veneris filiam duxiſſet vxorem, Semelem & ſorores eius genuiſſe. Ioue autem Semelis amore capto, & ea multis artibus potito, Iunonis fraude, Semele Iouem tandem exorat, vt ad ſe, vti ſolitus eſſet, ad Iunonẽ accederet: illam non tuliſſe fulgura & tonitrua, exanimatámque conflagraſſe. edito abortu infante, Iouem femori ſuo puerum aſſuiſſe, perfecto partus tempore fœtum edidiſſe, in Dracano nubiloſo, vt canit Theocritus. ita enim ſcribit in Bacchis, ſeu Lenis poëmate:

——Quem Dracano in nebuloſo
Iuppiter, exoluens ingens femur, edidit altus.

Hoc quidẽ de Iouis femore Tireſias aliter interpretatur apud Euripidẽ in Bacchid. multis verſibus. Addũt pręterea fabulę, Parcas ipſum anguibus cinxiſſe, illis quidẽ immanibus, innoxiè tamen pueri ora lambentibus. Vnde eſt illud poëtæ Catulli de Bacchi comitibus:

Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant.

Beatus etiam Epiphanius libro tertio contra Hæreſes, hos Bacchi ſerpentes ridet, vt in Euan dicam. Poſt hæc Mercurius ab Ioue traditum puerum ad Nyſæ ſpecum detulit, nymphis Nyſæis educandum, quo in loco Dionyſium nuncupatum ferunt, de patris & Nympharum nomine. In eodem loco ferunt vitis & vini vſum, & plantandi rationem docuiſſe: potionem præterea ex hordeo decocto confectam, quam zython Græci, noſtri ceruiſiam, aliíſque nominibus appellant. Ipſum dein cum exercitu non virorum ſolùm, ſed & mulierum, terrarum orbem luſtraſſe aiunt, impiis ac iniuſtis hominibus, atrociſſimè pœnis & ſuppliciis affectis. hactenus meis verbis, quæ illi pluribus diſſeruêre. Sed enim & μέθη, id eſt, temulentia vel ebrietas, comitari dicitur Bacchum: cuius ebrietatis ſignum Pauſiam pictorem feciſſe his verbis ſcribit in ſecundo Pauſ. μέθη, inquit, ab eodem Pauſia facta, bibit ea è vitrea phiala. expreſſa ita eſt in tabula vitrea phiala, vt per eius perſpicuitatem muliebre ſe os oſtendat. Porrò illud notamus, noctuam auem inuiſam fuiſſe huic deo, vtpote cui vitem denegarit, ſolámque à ſuis racemis abegerit, quòd mortalibus vinum criminata ſit. Quin & illud proditum eſt, ſi infantes noctuæ oua aſſumpſerint, perpetuò vinum odiſſe, & id non modò non bibere, ſed & temulentos formidare, vt Philoſtratus auctor eſt. Bacchus igitur vocatus ἀπὸ τοῦ βακχεύειν, hoc eſt, ab in-

compoſitè vociferando: quidam à coronæ genere, quæ Bacche dicebatur, deriuant. Baccha, inquit Varro, vinum in Hiſpania. Euſtachius dici voluit ἀπὸ τ̃ ἰαχῶν, quod ſignificat vlulare, & inconditè clamare, vt bacchæ facere ſolebant. mox κ litera addita fuit, vt maior ac ſonantior fieret, terribiliórque vocis expreſſio: quo modo & nonnulli etiam in Iaccho contigiſſe putant. Græci aliquot Bacchum non dei nomen eſſe tradunt, ſed ſacerdotis Dionyſij nomen, & rami cuiuſdam, quo in eius dei ſacris vterentur, in quibus & βακχέβακχος acclamabatur, vt Heſychius prodidit: & perinde etiam βακχεύειν, fureo & inſanio: & βακχεία Dionyſij celebritas, quæ à noſtris Bacchanal, & Dionyſia Bacchanalia dicuntur. Sed ex rixis quidem & contentionibus, quæ vino ſupra menſuram hauſto ſeminantur, & clamoribus ex ebrietate fuſis, facta ſunt etiam illa huic deo cognomina: ἀγριώνιος, ἐρίβρομος, & ἐριδμώτης, de quib. ſeorſum agemus. ἔρις enim, vt noſti, rixam & litem ſignificat. Sed & Enyalius, id eſt, Martius, hic deus cognominatus eſt, teſte Macrobio. Colebatur etiã apud Lacedæmonios Liberi patris ſimulacrum haſta inſigne, nõ thyrſo. Sanè thyrſus haſta fuit, cuius mucro hedera lambente protegebatur: quod ſignificabat, inquit Macrob. vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. habet enim hedera vinciẽdi obligandíque naturam: vini verò calor ad furorem ſæpe hominem propellit. Phurnutus quidem thyrſum ideo Baccho ait attribui, quòd ebriorum pedes ſuum officium haud planè peragant. Alij putant, quòd raró compotationes ſine rixa & lite finiantur, vt Lapitharum & Centaurorum fabulæ declarant. Notiſſima eſt fabula de Lycurgo, qui Baccho inſidiabatur, apud Homerum, ab Ouidio aliiſque repetita. Sed ab Hygino in Fab. latius explicata. Phurnutus hanc ita interpretatur. Bacchum, ait, fugientem Lycurgi inſidias ad mare perueniſſe, eúmque à Thetide ſeruatum. vites interpretatur Bacchi nutrices, Lycurgum vindemiatorem, vinum autem marina aqua mixtum conſeruari. Nunc quæſo rem ridiculam audi, quam conuiua Vlpianus, vt puto, narrat in cœnis apud Athenæum, de Bacchi origine. Ignorare, inquit, mihi videmini conuiuæ, auum Dionyſij Cadmum cocum fuiſſe. illis autem tacentibus, Euhemerus (ait) Cous in tertio ſacræ hiſtoriæ libro ita prodidit, auctoritate Sidoniorum, Cadmum regis cocum fuiſſe, qui ſumpta Harmonia tibicine regis aufugit. hæc ille. ex quibus præter rei nouitatem, Coum etiam videmus appellatum Euhemerum, cùm Meſſenium, vel Tegeaten aliàs: id quòd in eius vita, in Poëtarum hiſtoria oſtendimus. Puderet me hoc loco fabulam referre, niſi eam vir ſanctus Arnobius recitaret lib. v. aduerſus Gẽtes: Cum, inquit inter homines eſſet adhuc Nyſius & Semeleius Liber, noſſe inferos expetiuit, & ſub Tartari ſedibus quidnam rerum ageretur inquirere. Sed cupiditas hæc eius nonnullis difficultatib. impediebatur, quòd quà iret ac pergeret, inſcitia itineris neſciebat. Proſumnus quidam exoritur, ignominioſus amator dei, atque in nefarias libidines ſatis pronus, qui ſe ianuam Ditis atq; Acheruſios aditus pollicetur indicaturum, ſi ſibi gereret morem deus, atque vxorias voluptates pateretur ex ſe capi. Deus facilis, iurat poteſtatis futurum ac voluntatis ſe eius, ſed cùm primùm ab inferis compos voti atque expeditionis rediiſſet. viam comiter Proſumnus ediſſerit, atque in limine ipſo proſtituit inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omni curioſa inquiſitione colluſtrat, ex viuentium numero index inde decidit, atque ex more ſepelitur humano: emergit ab inferis Euhyius, & recognoſcit extinctum ducem: qui vt fidem compleret pacti, & iurandi ſolueret religione ſe iuris, locum pergit ad funeris, & ficorum ex arbore ramum validiſſimum præſecans, dolat, runcinat, læuigat, & humani ſpeciem fabricatur in penis. Figit ſuper aggerem tumuli, & poſtica ex parte nudatus accedit: ſubdit, inſidit. laſciuia deinde luxuriantis aſſumpta, huc atque illuc clunes torquet, & meditatur ab ligno pati, quod iamdudum in veritate promiſerat. hactenus Arnobius. qui & ideo Ithyphallos erigi inſtitutum aſſerit, & in hoc non Heraclitum ſolùm, ſed totam conteſtatur Græciam. Fabulam hanc eandem comperio in Græco libello, qui inſcribitur ἱστορίαι τ̃ φίλτρων. Item apud Hyginum, dum coronam Ariadnæ deſcribit, ex his qui Argolica ſcripſerunt: ſed hominis viam oſtendentis, nomen non Proſumnus vocatur, ſed Hypolinnius, vel vt alia exemplaria habent, Hypolipnus. Polynpnon appellat Greg. Nazien. in prioré contra Iulianum. In Græco verò libello πρόσυμνος etiam, & cum Arnobio conuenit, υ Græca litera in u noſtrum conuerſa, vt frequentiſſimè antiqui faciebant. & hoc etiam addit Hyginus, quod Bacchus ab Ioue patre impetrauit ad inferos deſcendere, vt inde Semelen matrem reduceret. & de hac fabula ſatis. Iam ad reliqua venio.

nio. Effingebatur item variis modis Bacchus, aliquos ego attingam. Simulacra, inquit Phurnutus, nuda fiebant, vt vini naturam oſtenderent, quæ ſecreta reuelat. vnde illud eſt quod dici ſolet, In vino veritas. Effingebatur & puer imberbis. hinc Tibul.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchóque iuuenta,
Nam decet intonſus crinis vtrunque deum. Ouid. in Metamorph.
Tibi enim inconſumpta iuuenta, Tu puer æternus, tu formoſiſſimus, &c.

Item cum corniculis in fronte. Ouid. in Sappho,

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Sed de cornibus Bacchi dicam in Bugene plura. Interdum puer, & lætus, quòd vinum modicè ſumptum hilares & lætos homines faciat. Senex etiam aliquando, & caluus, propter ſcilicet immodicam bibendi intemperiem, & quòd ex ebrietate arcana plerunq; retegantur. Indi etiam ſenem barbatum, vt dixi, Dionyſium coluêre: hinc Macrob. in 1. Sat. Liberi, inquit, patris ſimulacra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebantur. præterea barbata ſpecie, ſenili quoque, & reliqua. Coronabatur pampinis, hedera, & ficulneis frondibus: pampino quidem, & ficu, ex memoria nympharum Staphylæ & Sycæ: hedera verò, Ciſſi pueri, qui fuerant in has plantas conuerſi. Effictus eſt aliquando in curru pampineo, & triumphans qui pantheris modò, modò tigribus ac lyncibus trahebatur. Silenus pando aſello propter aſtans, bacchis & Satyris thyrſos & ferulas vibrantibus, cæteróque bacchantium comitatu tum præeunte, tum ſubſequente. Nam vt ſcribit Strabo lib. x. miniſtri & aſſeclæ Dionyſij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thyiæ, Mimallones, & Naiades, & Nymphæ, & Tityri. Porrò addit & Phurnutus, σκιρτὸς, Scirtus, & σκιρτῆλαι, tum Panes, & Syluanos, & Baſſarides: & nos Mænades addamus, & ſi quæ alia huiuſcemodi ſunt fabulamenta potius quàm numina. Atque hic Ariadnæ chorus dictus, vt puto, quem Dædalum ſtatuarium effinxiſſe ferunt in Cnoſo, ex albo marmore: cuius in Iliade meminiſſe videtur Homerus, in illo, ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε. Quem chorum etiam deſignaſſe videri poteſt Propertius in 2 Elegiarum:

Egit vt euantes dux Ariadna choros.

Philoſtratus Bacchi etiam imaginem in naui, elegantiſſimè deſcripſit, qua Tyrrhenis nautis furorem immiſit, eóſque demum in delphinos conuertit. Memini me has effictas nugas ſpectaſſe pulcherrimis ex muſiuo opere figuris in templo olim Bacchi Romæ, nunc diuæ Agnæ dicato. Fabulam Homerus in hymnis, & Ouid. copioſe, ante alios retulêre. atq; de his hactenus. Porrò ab Indis Bacchus deus Saron nominabatur, qui vini confector interpretatus dicitur, vt Chares Mitylenæus ait. Sed iam inſtitutum ſequamur.

Dionyſus, & Dionyſius, Bacchus appellatus, à patre Ioue, & Nyſa vrbe Arabiæ. nam poſt fulminatam Semelem, ait Diodorus, Iupiter ipſum infantem abſconditum in femur cùm continuiſſet, partus tempore in Nyſam Arabiæ vrbem nymphis Nyſæis educandum dimiſit: atque inde ex Ioue & Nyſa, id eſt, à Διὸς καὶ Νύσης, vocatus Dionyſius. Pauſ. tamen in Laconicis, Inò Dionyſij nutricem tradit. quod & Ouid. Quin etiam antrum oſtendi ait, in quo fuerit nutritus, vt alibi eſt copioſius relatum. Heſiodi interpres dictum ait, quaſi Διδόνυσον, à διδόναι videlicet τὸν οἶνον, quia ſit dator vini: quòd ante ipſum & Plato prodiderat. Phurnutus tamen: Dionyſius, inquit, ἔστι διανύξος ὢν, quaſi nos adaperiens. ἔστι διαίνυσος τὶς, παρὰ τὸ διαίνειν ἡμᾶς ἡδέως, quia nos iucundè ac ſuauiter irriget. vel dictus quaſi διάλυσος, inuerſione a in o, & l in n, quòd curas ſoluat modicus, vt nimius animũ. vnde & Alyſius dictus, & Lyeus. Sed enim Macrob. Dionyſius, inquit, à Phyſicis dictus, quaſi Διὸς νοῦς, hoc eſt Iouis mẽs. Orpheus dictũ innuit ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι, καὶ περιφέρεσθαι, id eſt, quòd circumferatur in ambitũ, cùm ait,

πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διώνυσος δ' ἐπεκλήθη,
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον. hoc eſt:
Produit in lucem primus dictus Dionyſus,
Quod ſuper immenſum & latum verſetur olympum.

Cleanthes verò dictum ait ἀπὸ τοῦ διανύσαι, hoc eſt à perficiendo. Dionyſium enim ſolem Phyſici interpretati ſunt, qua in re & Macrobius multũ laborat. Artemidorus lib. II. Onirocriticôn, & Suidas, etiam ipſi ἀπὸ τοῦ διανύειν deducunt. Sanè & Nyſæum, & Nyſium Dionyſium dictum plerique arbitrabantur, à Nyſa Cythæronis, ſeu Heliconis monte: alij à Nyſa Arabiæ. Arrianus verò, & Q. Curtius, & Philoſtratus, à Nyſa Indiæ tradunt. quibus & Pomp. Mela his verbis ſubſcribit, de India agens: Vrbium, inquit, quas incolũt (ſunt au-

tem plurimæ)Nyſa eſt clariſſima & maxima, montium Meros Ioui ſacer: famam hinc præcipuam habent quòd in illa genitum, in huius ſpecu Liberum arbitrantur eſſe nutritum. vnde Græcis auctoribus, vt femori Iouis inſutum dicerent, aut materia ingeſſit, aut error. hæc Mela. At Stephanus, huius Nyſæ nomine vrbes decem collegit, inter quas in Eubœa decimam retulit, vbi ait vna eadémque die vitem florere, & racemos maturos producere. Porrò à Nyſio Baccho Nyſeides, & Nyſiades nymphas legimus apud Ouidium, alióſque poëtas:

Liber pater Bacchus dictus eſt. Tibullus:

Candide Liber ades, ſic ſit tibi myſtica vitis,
Sic hedera ſemper tempora vincta feras.

Vocatus autem Liber eſt, vel a linguæ licentia, vt plerique putant: nam vini potu magis liberi mortales fiunt. vel potius, quòd animum curis liberet, & pellat triſtitiam. Ouid. in Arte:

Cura fugit multo, diluitúrque mero:
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugáque frontis abit. &c.

Nec hac de re pauciora Horatius. Liber, inquit Seneca, non ob licentiam linguæ dictus eſt inuentor vini: ſed quia liberat ſeruitio curarum animum, aſſerit, vegetátq; & audaciorem in omnes conatus facit. Sunt qui dicant, quòd in liberis ciuitatibus coleretur: quin & earum ſymbolum eſſet. vnde Marſyas, eius miniſter, in ciuitatibus libertatis fuit indicium. Scribit Diod. Dionyſium in Bœotia iuſſiſſe, in patriæ ſuæ gratiam omnes vrbes liberas eſſe, condita de ſuo nomine ciuitate, quã ideo Eleutheras nuncupauit. Plut. in probl. ait, Cur bacchum liberũ vocant? An quòd bibentibus libertatis cauſa ſit? fiunt enim pleriq; potu licentiores? An quòd libationẽ inuenit? An verò, ſicut Alexander ait, quòd pro Bœotiæ libertate pugnauit, & ipſe etiam ἐλεύθερος, id eſt, Liber & Liberator cognominatus eſt. Pauſ. etiam in Attica, commemorat templum non magnum Bacchi ἐλευθερέως, id eſt, vt exponit Domitius, Liberatoris. Heſychius etiam eodem nomine cultum ſcribit. D. Auguſtinus Liberum appellatum ſcribit, quòd mares in coëundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur: quod etiam agere in fœminis Liberam dicunt. Ob hoc Libero virilem corporis partem in templo poni, fœmineam Liberæ. lib. verò VI. cap. IX idem ſcribit Auguſtinus: Liberum, inquit, à libramento appellari volunt, quòd mares in coëundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur. hoc idem dicunt in fœminis agere Liberam, quã etiam Venerem putant, quod & ipſam perhibeant ſemina emittere: & ob hoc, Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, fœmineam Liberæ: & ob hoc addunt, mulieres attributas Libero, & vinum propter libidinem concitandam. atque hæc Auguſtinus. M. verò Cicero lib. II. de Nat. deorum, his ſuperius dictis, quàm exponatur, melius intelligetur. Cùm enim alium eſſe dixiſſet Liberum Bacchum Semele & Ioue natum, à Libero quem Romani cum Libera & Cerere auguſtè ſanctéque conſecraſſent, ait, quod quale ſit, ex myſteriis intelligi poteſt. Sed quod ex nobis natos liberos appellamus, idcirco Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera, quorum trium deorum templum Cor. Tacitus in ſecundo Annal. Romæ apud Circum max. conſtructum ait, ab A. Poſthumio dictatore votum, à Tib. Cæſ. inſtauratum. T. Liuius lib. I. Decad. V. Supplicatio, inquit, ad Cereris Liberi Liberæque fuit, quòd ex Sabinis terræmotus ingens cum multis ædificiorum ruinis nunciatus erat. Meminit Liberæ & Cereris, ſed & Liberi, ſed non ſimul, Cicero in VI. Verr. Sanè Diuus Auguſtinus Liberam modò Venerem, modò Cererem dictam innuit. hæc eius verba in VII: Confert hoc idem quæ Ceres, ſeu Venus, vt etiam in Cerere meminimus. Idem alibi: Ridet porrò ſacra Liberi, quæ cùm alibi, tum Lauinij fierent impudentiſſimè, pudendorum virilium: libro. ſeptimo, capite viceſimoſecundo. Porrò qui Liberum à verbo labi dictum putarunt, vt Liber quaſi Laber dicatur, valde labi videntur.

Thyoneus etiam appellatus. Hor. lib. I. Carm. Nec Semeleius cum Marte confundet Thyoneus. à Thyone verò matre dictus, vt Diod. & Heſych. docent, & Cœl. Lutatius grammaticus in eo Stat. Theb. lib. V.

Tunc primùm ſeſe trepidis ſub nocte Thyoneus Detexit.

Idem ſcribit & Porphyrion in Horat. Ouid. Indetonſúmque Thyoneũ, dixit. Sunt qui

Thyo

Thyonem non matrem Bacchi,ſed nutricem faciant, vt poëta Panyaſis lib. Heracleię tertio. Sed hac de re plura Iſaacius in comment. in Lycophronem. Alij Thyoneum, à θύω, hoc eſt ſacrifico deducunt,propter orgia & myſtica ſacra: vel impeto, propter Bacchas & Mænades. A Thyoneo Thyonianus,Catullus dixit,in illo:

Migrate,hic meus eſt Thyonianus.

Acron tamen contra aliorum opinionem ita ſcribit: Thyoneus filius Liberi fuit, qui in Chio inſula regnauit,pater Thoantis regis,cuius filia fuit Hypſipyle,quæ coniuratione facta aduerſus viros, ſola parentem ſeruauit. quam fabulam Statius narrauit ſuo carmine. Videtur tamen hic erratum eſſe, & pro Chio, Leſbo legendum. Thyonem quidam terram,vt eſt apud Diodor. in quarto: alij Semelem etiam Thyonem vocatam tradunt. Sanè & Græci Θυώνην, vt ait Heſychius, Dionyſium vocauêre, vnde videri poteſt Thyoneus dictus, quaſi Theœnius. Porrò & Thyonidas à Rhodiis dictus Bacchus.

Dithyrambus Dionyſius cognominatus,quòd bis natus eſſe crederetur,ex matre ſcilicet Semele, & mox ex patris femore: quaſi, vt aiunt, duabus ianuis egreſſus. vel quòd in ſpecu ſit nutritus,quòd διθύρῳ eſſet,quod plenius in primo de Poëtica dialogo declaratum eſt. Sed in antro nutritum quidem Dionyſium, ait Pauſ.io Lacon. ab Ino etiam campum ante ipſum vocari Διονύσου κῆπον, id eſt, Bacchi hortum. Vel fortè Dithyrambus dictus, vt eſt apud Diod. Origenem & Euſebium: quòd Dionyſius ipſe ex Ioue & Cerere natus diſcerptus à Titanibus,& decoctus,à matre ſecundò compoſitus, & refectus, reuixiſſe dicitur, ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀνελθεῖν, hoc eſt, à bis in ianuam ingrediendo. qua de re & Auſonius in epiſtola ad Paulum de Centone: Ne,inquit, in ſacris & fabulis aut Thyonianum mireris, aut Virbium,illum de Dionyſio,hunc de Hippolyto reformatum. Quin & ab eodem, de Libero patre agente, Græcè vocatur τιτανόσπαστος Διόνυσος, hoc eſt à Titanibus diſcerptus Dionyſius. de hoc & Arnobius contra gentes: Et tamen,inquit, iſti qui hominem nos colere morte functum ignominioſa ridetis, nónne & Liberum vos patrem membratim à Titanibus diſſipatum,fanorum conſecrationi aptatis? Idem item in v. ſic inquit: Sed & illa deſiſtimus Bacchanalia altera prædicare,in quibus arcana & tacẽda res proditur,inſinuatúrque ſacratis, vt occupatus puerilibus ludicris, diſtractus ab Titanibus Liber ſit: vt ab iiſdem membratim ſectus, atque in ollulas coniectus vt coqueretur, quemadmodum Iupiter ſuauitate odoris illectus, inuocatus aduolarit ad prandium, compertáque re graui graſſatores obruerit fulmine,atque in imas tartari præcipitauerit ſedes: huius rei teſtimonium, argumentúmque fortunæ ſuis prodidit carminibus Thracius Orpheus. & adhuc Arnobius. Libet hîc tibi referre, quid hac de re tradat Macrob. ex Orphica theologia, de Libero, ſeu Dionyſio agens: Ideo, inquit, in illorum ſacris traditur, Titaneo furore in membra diſcerptus, & fruſtis ſepultis rurſus viuus & integer emerſiſſe,quia νοῦς,quem diximus mentem vocari, ex indiuiduo præbendo ſe diuidendum, & rurſus ex diuiſo ad indiuiduum reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ ſuæ arcana non deſerit. hæc quidem Macrobius. Phurnutus eandem fabulam ad vuas vindemiatas,& in vinum conuerſas transfert, & quidem ſubtiliter, quod & Diod. in quarto. Planiora nunc afferamus. Sunt qui tradant, ideo Dithyrambon appellatum, quòd ebrij ac temulenti minimè arcana conſeruent, quódque ſecreta & credita ex pectoris penetrali primùm, & deinde ex oris ſermone depromant: quoniam, vt ait Phurnutus, vinum τὰ στήθεα λύθυρα facit: quod & in primo de Hiſt. poëtarum dixi. Phyſici quoque ita interpretantur,vt in vitium naturam referant, quæ ex Ioue & Cerere, id eſt, cœleſti hymbre & ex terra racemos proferat, ex quibus vinum exprimatur. alia ab aliis traduntur, & quædam in quarto à Diod. Hinc ergo & à Græcis διμήτωρ, & in primis in hymnis ab Orpheo, & à noſtris Bimater vocatus eſt Ouidius 4. Metamor. & hoc, & alia multa Bacchi nomina commemorat,quę tibi hîc adſcribam, ne ea ſæpius repetere ſit neceſſe. ait igitur.

Thuráque dant,Bacchúmque vocant,Bromiúmque,
Ignigenámque,ſatúmque iterum,ſolúmque Bimatrem.
Additur his Nyſeus,indetonſúſque Thyoneus:
Et cum Lenæo,genialis conſitor vuæ:
Nyctelíúſque,Eleleúſque parens,& Iacchus,& Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina Liber habes.

Cicero quoque in oratione pro L. Flacco, hæc Bacchi nomina commemorat, cum à Græcis laudari Mithridatem dixiſſet: Mithridatem deum, inquit, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Euhyum, Bromium, Nyſium, Bacchum, Liberum nominabant. quæ nomina, & cætera, in hoc operis contextu interpretabimur.

Dictus & θρίαμβος, id eſt triumphus. Varro de Lingua Latina, ſic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitabant per vrbem in Capitolium eunti, Io triumphe. id à θριάμβῳ Græco Liberi patris cognomento poteſt dictum eſſe. dictus autem θρίαμβος, ἀπὸ τοῦ θροεῖν, id eſt ab accinere, καὶ ἰαμβίζειν, id eſt maledicere. vnde & in bellicis triumphis multis anapæſtis conuiciantes vti conſueuerunt: & κίτταν, id eſt picam auem nugacem huic deo conſecrarunt, vt Phurnutus prodit. quin & primus Liber triumphum bellicum duxit.

Meliaſtes Dionyſius nuncupatus, teſte Pauſan. in Arcad. à fonte Meliaſtarum, qui prope Mantineam fuit ſpacio ſtadiorum VII. in cuius dei atrio orgia & ſacra ab indigenis celebrabantur.

Mæonius etiam Bacchus vocatus, à regione vbi coleretur, & vites fœcũdiſſimæ eſſent: Vergil. Cape Mæonij carcheſia Bacchi.

Mæonia verò, Lydia: vnde Bacchus Mæonius, Lydius, teſte Seruio.

Ligyreus Dionyſius nuncupatus, quòd coleretur à Ligyreis Thraciæ populis, apud quos adytum fuit Libero patri conſecratum, ex quo oracula reddebantur, mero copioſè epoto. Macrob. auctor, qui ſuper hoc citat Ariſtotelis Theologumena.

Bacchepæan Dionyſius, de quo ſic Macrob. Præterea, inquit, barbata ſpecie, ſenilíq; Dionyſius, vti Græcis eius quẽ Bacchapæan, item quem Briſſea appellant, & vt in Campania Neapolitani celebrant, Hebona cognominantes. Citatur hac in re illud Euripidis, Διόνυσε φιλίταρον βακχευτάν. Scribit & Phurnutus vocatum ἰόβακχον, vt ſuprà memini.

Lyſius Bacchus in primis à Thebanis cultus fuit, templum habens prope theatrum. vt eſt apud Pauſ. in Bœot. ſpectabátque ad portas Prœtidas. ideo verò Lyſius nuncupatus, quòd Thebanos à Thracibus vinctos ſoluerit, hoc eſt λύοντα, παρὰ τὸ λύω. nam deus Thracibus ſoporem immiſit, quo illi ſunt à Thebanis occiſi. λυσίου Bacchi hymnus eſt apud Orpheum. Lyſij item mentio apud Pauſan. in Corinth. vbi de Dianæ Epheſiæ foro agit. Scribit & Plut. in ſeptem ſapientum conuiuio quod & Diocles inſcribitur, Lyſium Bacchum cognominatum ex Biantis philoſophi verbis. hunc & Alyſion appellare videtur Phurnutus in Baccho. Sanè & Lyſiphobon Iouem antiqui coluêre, quòd metum ſolueret. meminit Alicarnaſ. in VI. hiſt. Sed & Lyæus quoque Bacchus vocabatur, quòd curis ſcilicet hominum mentes ſoluat. Ouid.

Cura fugit multo, diluitúrque mero.

Quin & eadem ratione Lyſius etiam appellabatur, vt eſt apud Orpheum & Pauſaniam: & vtrunque παρὰ τὸ λύω, ſoluo, denominatum videmus. Illud etiam addit Heſychius, quòd & ſacerdotes eius, Lyſij nuncupabantur. Sunt qui tradunt, Lyæum vel Lyſium ideo dictum, quòd non ſolùm membra ſoluat, ſed quod etiam ex intemperanti potu ſæpe rixæ atque diſcordiæ oriantur, hominúmque communitas ſoluatur. Nonnulli & Alyſium vocant, ſi modò ſani ſunt codices: vt eſt apud Phurnutum. Sanè Cœlius noſter ad me de ludis ſcribens, Lydos nationem olim fortem atque inuictam, ludos ait inueniſſe, & hinc deum Lydium religioſè cultum à veteribus, quem (inquit) alij Lyſium à ſoluendis curis appellare malunt.

Cephalena Dionyſium Methymnæi colebant, oraculo moniti. cùm enim aliquando piſcatores iactu retis oleaginum caput cepiſſent, Apollinem conſuluerunt, cuius vel herois vel dei eſſet capitis imago: reſponſum à Pythia acceperunt, Dionyſij Cephalen: & exinde ipſum coluêre. Pauſ. in Phocaic.

Lenæus Bacchus cognominatus, quòd leniat mentem, vt putauit Donatus. quem ideo Seruius damnat in Geotg. nam, vt inquit, verbum Græcum non poteſt latinam etymologiam recipere. Euſebius & Diodorus, aliíque ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, id eſt torculari, deductum affirmant. Vergil.

Huc ades, ô Lenæe pater, &c. Tibullus,

Odit Lenæus triſtia verba pater.

Orpheus in hymnis, ἐπιλήνιον vocat, eadem ratione, quòd vindemiis & torcularibus

præſit

præſit. Scribit Heſychius, Lenæum ambitum ſeu circuitum, id eſt, περίβολον magnum in vrbe, id eſt, Athenis habuiſſe, & in ipſo fuiſſe Lenæi templum, in quo Athenienſes certamina ſua peragebant, antequàm eſſet theatrum conſtructum. Conſiderandum, an in Limnæis legendum. nam ſic ferè ſemper ſcriptum comperi in Græcis, vt infrà dicemus. A Lenæo, Lenæon menſis denominatus. Videndum, an lenæ Bacchæ à Lenæo, an contrà dictæ ſint. Extat Theocriti Edyllium inſcriptum, λῆναι, ἢ βάκχαι.

Creſſius Bacchus dictus videtur, quòd defunctam Ariadnam Cretenſem ſepelierit apud templum ipſi deo dicatum. vide Pauſ. in Corinth.

Melanægis Dionyſius ex hiſtoria cognominatus eſt. nam cùm bellum eſſet inter Athenienſes & Bœotios, de Celænis vico in confiniis poſito, Xanthius Bœotius Chimœten Athenienſiũ regẽ prouocauit: quo recuſante, Melanthus Meſſenius à Periclymeno Nelei filio origenem ducens, imperij cauſa pugnaturum ſe recepit. quare cùm pugnarent ſingulari certamine, quidam nigra hircina pelle indutus, poſt Xanthij terga Melantho apparuit, ipſúmq; iniqua facere dixit, quòd ſecundus veniret: quo dicto, reſpicientem Xanthium interemit. qua ex re & feſtum Apaturia, à deceptione cognominatum fuit, de quo alibi diximus: & Dionyſij Melanægidos, hoc eſt nigricaprini templum conſtructum fuit, in rei memoriam. Melanægidi ergo Dionyſio, Muſarum, natandi, & nauium annua fiebant certamina: quod Pauſ. ſcribit, & Suidas in Apaturiis.

Aeſymnetes cognomentum Dionyſij fuit, qua de re ſic legimus: quod Eurypylus Euæmonis filius in Troiana direptione ſit ſortitus arcam, Vulcani (vt ferebatur) opus, donum ab Ioue datum Dardano. alij, Aeneam hanc arcam aiunt reliquiſſe, dum fugeret. alij Caſſandram tradunt, capſam ipſam abieciſſe, futuram perniciem inuenienti. Vnde eam cùm Eurypylus recluſiſſet, inſanire cœpit per temporis interualla. conſultus Apollo pro remedio, reſpondit, Eurypylum ire debere ad Tricliniam Dianam, vbi virgo mactaretur. quod cùm feciſſet, & ipſe furore, & populus ille liberatus eſt ab humana hoſtia: & is qui præterlabebatur fluuius, pro ἀμειλίχου μειλίχιος, id eſt, fauſto nomine pro infauſto nuncupatus. hiſtoriam pluribus in Achaicis Pauſ. eſt executus. Sunt qui ſcribant hoc contigiſſe, quo tempore Hercules Ilium cepit: nec Theſſalo Eurypylo Euæmonis, ſed Dexameni regis Olenio contigiſſe. Deus autem qui in Arca, Aeſymnetes, id eſt, rex vel præfectus Dionyſius eſt dictus: cui nouem è populo ſelecti, totidémque mulieres, ſacra quotannis faciebant.

Hygiates Dionyſius, id eſt, Salutaris colebatur: quid enim vino modico & temperato ſalubrius? Lege Galenum, Plinium, & Athenæum. eo verò nomine Pythia coli præcepit, vt notum eſt.

Σωτὴρ, id eſt, Seruator Bacchus cognominatus à Græcis, quoniam eos ſeruarit in Myſia, cùm ibi graſſaretur Telephus, cum vitem obieciſſent: quæ res ex dolo eius generis Sphaltes eſt appellata. Eſt & Soteris Bacchi mentio apud Plinium, ſed ob aliud.

Enorchus Bacchus etiam appellatus, quòd eius ſacra cum tripudiis & ſaltationibus agerentur: hoc eſt, παρὰ τὸ ὀρχεῖσθαι. vel quòd quum Thyeſtes cum ſorore concubuiſſet, natus ex eo coitu filius eo nomine, vnde deo inditum cognomen. Enorchon verò Dionyſium ait Heſychius in Samo appellari. Sanè ἔνορχα, quæcunque non caſtrata, & cum teſticulis, ſignificant: vnde fortè etiam Baccho nomen, quippe qui & Taurus dicitur, vt alibi diligentius eſt à nobis notatum.

Morychus Bacchus cognomento dictus eſt à Siculis, παρὰ τὸ μορύξαι, quod inquinare & polluere & fœdare ſignificat, de quo in noſtris Poëtis ſcenicis etiam ſcripſimus. Sumptum verò inde videtur, quoniam in vindemiis plerunque muſto faciem deturpabant non modò antiqui, ſed & noſtro hoc ipſo tempore.

Problaſtum etiam eundem vocatum legimus, quoniam ex germinantibus vitium palmitibus, qui βλαστοὶ dicuntur, illi ſacra fierent: vel quando primum putabant.

Erebinthius verò Dionyſius in contumeliam & deriſum dicebatur. quin & in prouerbium tranſiit, à cicere videlicet legumine. vel à pudendo, quando id vtrunque ἐρέβινθος indicat. Heſychius, ἐρεβίνθινος Διόνυσος vſurpat pro eo, qui nullius rei homo ſit, nec dignus: iuxta (inquit) prouerbium, Cicerinum ius, hoc eſt, ἐρεβίνθου ζωμὸς, cùm tamen ad multa medici vtantur. Sunt qui Erebinthion Dionyſon ideo dictum putent, quòd ex leguminibus, ab antiquis conficeretur, ſicut zithus Aegyptiorum, celia Hiſpanorum, ceruiſia Gallorum.

lorum.qui potus,inopia vini repertus fuit in his regionibus, quæ minus vitem ferunt.

Syciren Dionyſium ſcribit Soſibius cultum à Lacedæmoniis,quaſi tu dicas ficulneum. Heſychius tamen Syceaten legere videtur.ideo verò ſic appellatum: nam & ab eo ficum repertam tradunt.quo etiam argumēto Milichius aliquando dictus eſt, quod & milicha ficus appellata ſit. Nam & Naxij, Dionyſij ſimulacra ita effingebant, vt ora nunc ex vite,nunc ex ficu conformarent. Quin & Baccho Aegyptij diem quendam feſtum agebāt, vt Herodotus in ſecundo ſcribit, ſine porcis: ſed eius loco phallorum ficulneorum à collo pendentium ſtatuæ cubitales è neruis compactæ,quas fœminæ circumferebant: & reliqua, quæ Herodotus exequitur. Sed & interdum legimus præter hederam, & pampinis & ficulneis ramis latè frōdentibus, Bacchum coronatū,atque ita deuictis hoſtibus triumphaſſe. Hedera verò ideo ſacra Baccho,quia contra ebrietatem facere putatur: vel quia Ciſſus puer fuiſſe in eius comitatu dicitur, qui cùm ſaltaret cum Satyro, humi lethaliter afflictus, ab eo deo eſt in hederam transformatus,quæ & κισσὸς Græcè vocatur,vt Conſtantinus in Geoponicis ſcribit. Sed quod hedera coronaretur, illud etiam palàm facit; quòd Corymbifer dictus eſt. hinc illud Ouid.

Feſta corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi.

Hinc & Dionyſion vocata eſt ſpecies hederæ quædam. Ouid. verò lib. Faſt. ſexto, Baccho hederam ideo attributam ait, quòd Nyſiades nymphæ puerum quærente nouerca; hanc frondem cunis circumpoſuiſſe ferantur.

Sabazion Bacchum etiam vocitatum inuenimus, à tripudiis & ſaltationibus, quæ à bacchantibus & furentibus fieri in eius dei ſacris conſueuêre. nam & εὐάζειν etiam barbari σαβάζειν dicunt, teſte Suida: vnde ſauazare iuxta Italicum idioma vir doctus deflexum putauit, cùm alij à vaſare & conuaſare deducant, quæ Latina ſunt, & vſitata vocabula. Sunt qui Sabas vetuſtos Thraciæ populos fuiſſe ſcribant, vnde Sabazius ſit appellatus: quod videtur ſenſiſſe Euſtathius. Porrò & Phryges à Thracibus coloniā & ſacra traxiſſe, vt pluribus teſtis eſt Strabo. quare non mirum, eadem ſacra apud eoſdem fuiſſe. Heſychius de hoc deo ſic propémodum: Sabazius cognomen, ait, eſt Dionyſij. Sed aliqui filium putant.& nonnunquam etiam vocatum Sabon legimus. Fuit verò Phryx Sabazius, qui & alibi Hyeum ipſum vocat, vnde & Semele Hye eſt appellata: id quod & Suidas & Phauorinus. De Sabazio præterea, vt deo peregrino, déque eius ſacris Sabaziis, Strabo in x.& Diodorus libro quarto, qui in Latinis eſt quintus. ita enim ſcribit: Traditur quoque & alter multa prior ætate fuiſſe Dionyſius, quem ferunt ex Ioue & Proſerpina natum, à nonnulliſque appellatum Sebazium, cuius genus, ſacra, honores, propter pudorem nocturna occultáque agunt. hic dicitur propter ingenij acumen, primus boues ad iugum iunxiſſe, eorúmque opera iacta ſemina frugem reddidiſſe, qua ex re illum cum cornibus finxerunt. de hoc hucuſque Diod. Sabazio quidem hymnum cecinit Orpheus, cui aromata in ſuffimentum addidit. ita enim ait:

Κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον.

In Sabaziis quidem cur ſerpens præferebatur, dicemus in Pherephatte, id eſt Proſerpina. Val. autem Arpocration σαβοὶ, inquit, Demoſthenes pro Cteſiphonte. Quidam aiunt σάβους dici, ſacra Sabazio agentes, hoc eſt Dionyſo: vti Bacchos. Eundem verò eſſe Sabazion & Dionyſion, cùm alij, tum Amphitheus in ſecundo Heracleæ. ſic enim quoſdam aiunt Græcos, Bacchos σαβοὺς vocare. Mnaſeas verò Pataræus, Sabazion filium eſſe ait Dionyſij. Atque hæc quidem Arpocrat. Phauorinus verò ait, Sabazium Thraces Dionyſium vocant, & σάβους eius ſacerdotes: & cætera, quæ plura ſcribit. Sed & hoc loco illud addamus de Sabis, quæ eſſe volunt huic deo conſecrata loca, quin & Bacchos ipſos, hoc eſt ſacerdotes, ſic vocabant, quos & duplici ββ Plut. in Sympoſiacis ſcribere videtur, ſi exemplaribus credendum. Quin & illud ridiculum affert, Sabbatum Hebræorum inde deflecti. Theophilus ab ἀπὸ σαβεῖ.& Strabo in x. Hucuſq; diſtuli M. Tullium, Apuleiúmque & Macrobium citare, qui de hoc deo meminêre: Cicero quidem in ſecundo de Legibus, Apuleius in octauo Metam. Macrob. in primo Sat. ea ratione, quòd non Sabaziū, ſed Sabadium per d, nō per z proferunt: etſi antiqui eas literas interdum cōmutabant, vt Medentius Mezentius. Macrobius igitur de Libero agens quē & Solem intelligi vult, ita ſcribit: Itē in Thracia eundem haberi Solem atq; Liberū accepimus, quem Sabadium nuncupantes, magnifica religione celebrāt, vt Alexander ſcribit: eiq; deo in colle Cilmiſſo ædes

dicata

dicata eſt, ſpecie rotunda, cuius medium interpatet tectum. rotunditas ædis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem, ſummóque tecto lumen admittitur, vt appareat Solem cuncta vertice ſummo luſtrare lucis immiſſu, & quia oriente eo vniuerſa patefiunt. tantum Macrobius. Apuleius quoque in Aſino, hoc eodem Sabadij nomine vocauit. Porrò libro ſecundo de Legibus Cic. Nouos vero deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes, ſic Ariſtophanes facetiſſimus poëta veteris comœdiæ vexat. vt apud eũ Sabeius, & quidam alij dei de Peregrinis iudicati, è ciuitatibus eiiciantur. Sabeius quidem paſſim legitur, ſed doctiores Sabadium legunt, Politianus, Beroaldus, alij: & ita Ciceronis locum caſtigant. ego aliquando ex ſupraſcriptis, etiam Sabum legi poſſe putaui. Longior fui in huius dei cognomine, ne tibi, vt mihi, diutius in perquirendo laborandum foret. Videtur Iupiter Sabazius dici, ſi valerio Probo ſtamus in lib. de Notis antiquorum, vbi Ioui Sabazio legimus.

Hyes quoque vocatus eſt Dionyſius, vt in lib. de Iſide & Oſiride notauit Plut. quòd videlicet dominus ſit humidæ naturæ. Suidas, ὕης ὕης, hoc eſt Hyes Hyæ, Dionyſij eſt epitheton, ſicuti Clidemus ait: quoniam, inquit, illi ſacra perficimus per id tempus, quo deus pluit. Pherecydes verò ait, quoniam Hyen ſit appellata Semele, & Dionyſij nutrices Hyades. Ariſtophanes verò Hyen inter peregrinos deos connumerauit. Strabo quoque libro x. de Sabaziis agens, à Phrygibus in Thraciam tralatis, inter cætera quæ in iis concinnebãtur, & ὕης reponit, quod nomen eſt Bacchi, vt εὐοῖ, σαβοῖ, ὕης, & ἄττης. Cæterùm & Gnoſtici hæretici Iao principem confixêre in primo cœlo, vt docet & irridet Epiphanius: cuius Iao nominis rationem, & idem contra Valentinum & Ggnoſticos, qui eum Terminum dicũt, exſibilat. at verò Heſychius & Phauorinus, Hyeus, id eſt, ὑεὺς, Sabazius interpretantur. quibus ex verbis lux nonnulla infertur verbis illis Macrobij in Sat. I. nam cùm illud Orphei carmen citaſſet, in quo vnum ait eſſe Iouem, vnum Plutonem, vnum Solem, vnúmque Dionyſium, hoc eſt,

Εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

Ita ſubinfert: Huius verſus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarij, in quo aliud quoq; numen Soli adiicitur, qui in iiſdẽ ſacris verſibus inter cætera vocatur Ἰάω. Sed cùm in ὕης ego Hyeus, id eſt, ὑεὺς, vel ὕης legerem, repetítque idem nomen & paulò infrà Ἰάω, & in quarto caſu Ἰάω, bis compoſitum videamus, videtur ὑεὺς in recto pronunciandum, ſecundum Atticos.

Phauſterium Bacchum cognominatum legimus, quia cum lampadibus, & cum luminibus nocturna eius ſacra agerentur: vt etiam infrà in Lamptere dicetur.

Choopotes Dionyſius cognominatus, cui Choës ſacrum inſtituit Themiſtocles: à menſura, ſeu vaſe & potu vocabulum deflexum videtur.

Methymnæum deum etiam Bacchum vocari, teſtis eſt Athenæus lib. 8. Dipnoſoph. hęc enim eius ſunt verba, vbi de conuiuiis agit: εὐωχίας, inquit, vocabant non ἀπὸ τῆς ὀχῆς, quod eſt nutrimentum: ſed ab eo quod eſt εὖ ἔχειν, id eſt, à bene habendo. in has enim coëuntes, diuinitatem venerantes, & ad lætitiam & ἄνεσιν ipſos adducentes, μεθύοντες, potum quidem μέθυ, id eſt, ebrietatem, deum verò hæc ipſa largientem Methymnæum, & Lyæum, & Euion, & Ἰήιον appellabant. Hæc à me quidẽ durè expoſita, quo loco non modò Methymnæum vides Bacchum cognominatum, à μέθυ, id eſt, ebrietate, non autem à Methymna Lesbi: quanquam & non incongruè ab ea vrbe, vbi optima vina prouenirent, diceretur: ſed etiam Ἰήιον. quo nomine Bacchum, cùm non appellatum adhuc legerim, libentius ego Λήναιον vel Εὔιον eo loco ſuppoſuerim, donec certius aliquid inueniamus. Sanè Ἰήιος Apollo quidem cognominatus eſt, vt planè ſuo loco docuimus: qui dei tamen, Macrobio docente, iidem credebantur.

Maronæus eſt Bacchus cognominatus à Tibullo, illo heroico ad Meſſalam:

Victa Maronæo fœdatus tempora Baccho.

Videtur & Cratinus, vt eſt apud Pollucem, μάρωνα pro Baccho & vino poſuiſſe, illo ſenatiolo,

Nec curaui tantùm Marona nec bibi.

De Marone verò & vino Homer. in primis in Odyſſ. & Philoſtrat. in Imaginibus, & Plinius, Athenæus etiam, vt alios mittam.

Iacchus myſticus, Bacchi & nomen & cognomen, qua voce frequentiſſimè & Græci & Latini vſi ſunt. Vergilius, Et myſtica vanus Iacchi. & Claudianus libro primo de Raptu:

Ecce

Ecce procul ternis Hecate variata figuris
Exoritur, lætúſque ſimul procedit Iacchus,
Crinali florens hedera, quem Parthica tigris
Velat & auratos in nodum colligit vngues,
Ebria Mæoniis figit veſtigia thyrſis.

Herodotus lib.8.ſcribit, Theocidem virum Athenienſem, vnà cum Demareto Lacedæmonio apud campum Thryaſium Atticæ, ingentem vidiſſe puluerem ab Eleuſine, & cum puluere audiuiſſe vocem quæ videretur Iacchus myſticus, &c. Arrianus Nicomedenſis libro 2. de geſtis Alexãdri: Sed tradit, inquit, Herodotus apud Aegyptios Herculem vnum ex duodecim deis haberi, ſicuti ab Athenienſibus Bacchum Iouis & Proſerpinæ filium coli alium ab hoc Dionyſio, & Iacchum myſticum huic Dionyſio, non Thebano cantari. Quare qui myſticum nomen Bacchi putãt, falluntur. Eſt etiam epithetum Iacchi, nec Galenus aliter intelligitur. Catullus:

At pater ex alia florens volitabat Iacchus.

Legimus epitaphium vetus: Dis manibus Fabiæ Aconiæ Paulinæ Cer. filiæ, Aconis Catullini, v. c. ex præfec. etiam conſ. ord. vxori Vettij prætextati v. c. præf. & coſ. deſignati. ſacratæ apud Eleuſinam deo Iaccho, Cereri, & Coræ: ſacratæ apud Lernam deo Libero & Cereri & Coræ: ſacratæ apud Aeginam deab. Tauro, Polæ, Sicæ, hierophantæ deæ Cereris. Heſychius non ſolum ait Iacchi nomine Bacchum vocari, ſed & myſteriorum diem vnam, in qua in myſteriis Iacchum ferebant, & canticum inſuper quod concinebatur. Herodotus verò Iacchi & ipſe nomen fuiſſe ait, Eleuſiniis deabus ita familiare, vt Dianæ Virbius, Adonis Veneri, Atys Cybeli. Meminit & huius Artemidorus de Inſomniis. Dictus autem à verbo ἰακχεῖν, quod eſt clamo & vociferor. ab Iaccho ἰακχαγωγὸς, id eſt Iacchi ſacerdos, & qui initiatus iis myſteriis, vt Pollux ſcribit in primo. Alij tamen Iacchum viri nomen ebrij & potatoris eſſe exiſtimarunt, apud Athenæum, ex Athani auctoritate: animal etiam quod vino delectatur.

Οἶνος Græcè, vt noſti, vinum ſignificat. eſt & nomen proprium, & Dionyſium ſignificat. obſeruat id Proclus in Platonis Cratylum. citat illud Orphei, ἀνὰ ἀτρεμέων κέρας οἴνου. Idem, & qui theologi Græci dicuntur, tradunt. hinc etiam θυῖνος Bacchus vocatus, & θυῖνα Bacchanalia ab Athenienſib. dicta, vt eſt apud Heſychium. Διόνυσος, ipſe Dionyſius, ait Arpocration: Aeſchylumque in hoc & Iſtrum citat. vnde θυΐνια, apud Lycurgũ oratorem.

Mænoles Bacchus nominatus, vt Euſebius de Præp. Euang. obſeruat, quaſi totus furens. vnde & illi Orgia ſacra, quæ etiam idem vult à furore deducta eſſe, hoc eſt παρὰ τὴν ὀργήν. Phurnutus quoque eadem ſentit: quin & Mænades eadem ratione appellatas ait. Mænalam & Origenes in tertio contra Celſum, Dionyſiũ vocat & muliebri habitu amictum ait. ſed & eadem cauſa deus ipſe Bacchus μαινόλης, ab Orpheo in hymnis dictus eſt.

Eraphiotes Dionyſius dictus, vt Theophilus & Heſychius tradunt. εἰραφιώτης autem dictus eſt, παρὰ τὸ ἐρράφθαι, quòd ſcilicet aſſutus Iouis femori fuerit. vel παρὰ τὸ εἰρεσιῶσθαι, quod ſignificat coronari. vel dictus, quòd à lacte caprino nutritus, hoc eſt ἀπὸ τοῦ ἐρίφου, id eſt hœdo. alij ἀπὸ τῆς ἔριδος, id eſt à lite & contentione, quæ in vino & potu fieri ſolet, vt alibi diximus. hinc & ἐρίβρομος, & ἐριβρεμέτης. Sunt qui aſſerant hæc Bacchi extrema duo nomina deriuari ab ἐρι particula intentiua, & quæ augmentum in compoſitione afferat. ergo Eribromus, id eſt perſtrepens & multiſonus: & Eribremetes, id eſt intonans, Baccho cognomina optimè conueniunt. Orpheus in hymno Bacchi Sabazij.

Ὃς Βάκχον, Διόνυσον, ἐρίβρομον, εἰραφιώτην
Μηρῷ ἐγκατέρραψας. &c. Et Bacchus ipſe in Homerici hymni calce,
Εἰμὶ δ' ἐγὼ Διόνυσος ἐρίβρομος, ὃν τέκε μήτηρ
Καδμηῒς Σεμέλη, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα. hoc eſt,
Ipſe ego ſum Dionyſos Eribromus, edidit ipſum
Me mater Semele, ſummo commixta tonanti.

Bugenes, βουγενὴς Διόνυσος, id eſt boue genitus, Bacchus ab Argiuis colebatur. hinc & Græcorum plerique ταυρόμορφον id eſt tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id eſt Tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo effingebant, & appellabant: natúmque ex Perſephone, vt Clemens in Strom. & Euſebius in ſecundo Præpar. Euang. tradunt, vt alios mittam. Quinimò etiam Taurus dictus eſt. & illi cornua attributa, & cognomen etiã factum

ταυ

ταυροκέρωτος, id eſt, Tauriconis, vt eſt apud Nicandri comment. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in hymnis βουκέρως & δικέρως vocatus, id eſt, bucerus & bicornis, hinc Ouid.

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Ideo autem cornua Baccho ſunt attributa, vt Diodorus in quinto tradit, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem ſit & Oſiris, vt mox dicemus. Idem tamen in quarto, idcirco cornutum Dionyſium prodidit, quòd Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuiſſe dicatur. Sunt qui cornua pro audacia ſumant, vt Phurnutus, quòd audaces vinum faciat: & ideo cornutus & corniger formatur. quod in Arte Ouidius etiam innuere videtur, Tunc pauper cornua ſumit. Scribit Porphyrio in 2. Carm. Horatij, ſuper ea verba, Aureo cornu decorum: Cornua, inquit, Libero patri & nonnullis alijs aſſignantur, quoniam ſcilicet vinolentia proteruitatem & contumaciam addere ſolet, quæ per cornua ſignificaretur. Cornua, inquit Feſtus, Liberi patris ſimulacro adijciuntur, quem inuentorem vini dicunt, eo quòd homines nimio vino truces fiunt. Sunt qui & ſcribant cornua criſtas vocari. vt in illo Verg. 12. Aeneid. Et rubræ cornua criſtæ: hoc eſt, comæ, quas Græci κέρατα nominant, vnde & κείρειν tondere dicunt. & cornua hi volunt cincinnos eſſe, ac ideo Moſen cornutum Hebræis viſum putant, vt etiam Lyſimachum regem in eius nomiſmatibus videmus. ſed Armenios adhuc & Lydos ſacerdotes cum huiuſmodi cincinnis & capillis Romæ conſpeximus. Porrò & illud item apud Athenæum & Nicandri in Alexiphar. interpretem legimus, veteres cornu bouis pro poculo vſos fuiſſe: & inde factum eſſe, vt non ſolùm cornua Dionyſio finxerit antiquitas, ſed etiam Taurus ipſe diceretur, & Tauriformis, id eſt, ταυρόμορφος in Cyzico coleretur, & κεραός, id eſt, cornutus dicatur à Nicandro. Verùm quòd cornibus antiqui biberent, illud etiamnum indicio eſſe poteſt, quod Græci κεράσαι dicũt miſcere, videlicet à cornu vocabulum deflexum, & κεράσις, quaſi κεράτις, à κέρας, quod cornu ſignificat. Nec illud te latêre velim, quod eſt ab Higyno in Mythologico poëtico literis commendatum: Craſſum quendam fuiſſe, qui vinum cum Acheloo flumine in Aetolia miſcuit: vnde miſcere κεράσαι eſt dictum: vnde fortaſſe illud Maronis in Georg.

Poculáque inuentis Acheloia miſcuit vuis.

Illud inſuper annotandum duxi, quòd flumina etiam plerunque non modò apud pictores, ſed & ſcriptores, cornigera & tauriformia ſint ſolita effingi, vt in Deis marinis plenius annotauimus: vt Padus, & Aufidus, Vergilio, Horatio, Ouidio, aliis. Quin & hiſtoria idem comprobare videtur. Scribit Suet. Tranquillus, Epidium Rhetorem prædicare ſolitum, ſe à C. Epidio ortum fuiſſe, quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Securi. paulò pòſt cum cornibus extitiſſe, ac ſtatim non comparuiſſe, in numeróque deorum habitum.

Δουσάρην, Duſarcem vocabant Nabathæi Bacchum, vt ex Iſid. ſcribit Heſychius, & à Pœonibus Δύαλος Dyalus dictus fuit. idem eſt auctor.

Oſirin plerique omnes Aegyptium Dionyſium eſſe voluerunt, vt pluribus Plutarch. & Diodorus oſtendunt. Tibullus quoque cum Baccho coniunxit. Sed quid vetat, quin eius tibi lepidiſſimum carmen ex primo libro recitem? ita enim ille de Meſſala:

Te canit, atque ſuum pubes miratur Oſirim,
Barbara Memphitem plangere docta bouem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primùm matura ſapores,
Expreſſa incultis vua dedit pedibus.
Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos neſcia membra modos.
Bacchus agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Crura licet dura compede preſſa ſonent.
Non tibi ſunt triſtes curæ, nec luctus Oſiri,
Sed Chorus & cantus, ſed leuis aptus amor.
Sed varij flores, & frons redimita corymbis,
Fuſa ſed ad teneros lutea palla pedes.
Et tyriæ veſtes, & dulcis tibia cantu,
Et leuis occultis conſcia ciſta ſacris:

Huc ædes, &c. Idem ergo Dionyſius & Oſiris eſt. hinc & Chenoſiris hedera dicta eſt, hoc eſt Oſiridis planta. Ab aliis tamen Sol exiſtimatur, & propterea Euſebio & Diodoro tradentibus, πολυόφθαλμος, id eſt, multioculus Græcè interpretari poteſt. nam vt Plutarch. ſcribit, os apud Aegyptios multum ſignificat, & ἶρι oculum. Obſeruat Macrobius, Aegyptios, quoties ſolem exprimere volebant, ſceptrum, & in ſceptro ipſo oculi effigiem inſculpſiſſe: per ſceptrum, poteſtatem ſignificantes: per oculum verò, quod cuncta perluſtret. tum etiam Solem ipſum, Iouis oculũ exiſtimatum. lege Macrobiũ, & Plutarchi librũ Iſidis & Oſiridis. ex quo libro etiam colligimus, Oſirin Nilum quoq; vocatum, & nigro fuiſſe corporis colore: & Hellanico teſte, ὕσιριν à ſacerdotibus appellatum. proprio verò nomine Arſaphen dictum, quod parum probat Plutarchus. qui eum dictum ait, ἐκ τοῦ ἱεροῦ, id eſt, ex ſacroſancto. Fuit autem Oſiris frater & vir Iſidis, vt planè oſtendit Diodorus in primo. Ait enim, gigantes in eum inſurrexiſſe, vt & in Iouem. vnde cùm ipſos deuiciſſet Aegyptios, lege ſanxiſſe, præter communem cæterorum omnium morem, fas eſſe ſororem à fratre vxorem duci: exemplo Iſidis motos quæ fratri Oſiridi nupſiſſet. Quare neſcio quo pacto deceptus Lactantius ſit in primo, cùm Iſidis ſacra deſcriberet, vt Oſirin Iſidis filium dixerit: quem locum parum caſtigatum crediderim. nam & ibidem hemiſtichium Ouidij Lucano aſcripſit, Nunquámque ſatis quæſitus Oſiris. Sed memoriæ hoc ſit erratum. Porrò quod per fraudem ſit Oſiris à fratre Typhone occiſus, & in partes plures diſſectus, déque virili membro, cætera plura ex Diodoro, Luciano, & Plutarcho. Nam quòd Saturni filius fuerit, iidem oſtendunt: alij Pamilan quampiam ferunt, quæ Thebis è Iouis templo aquatum egreſſa audiuerit vocem iubentem, vt proclamaret, magnum regem & benefactorem Oſirin natum eſſe, & ea hac ſpe acta Oſirin educauit, ex cuius rei memoria celebritas Pamiliorum inſtituta fuit, Phallophoriis valde ſimilis, in qua ſimulacrum proponebatur, ac circumferebatur, cui tres teſticuli inerant, propterea quòd id deus generationis principium eſſe putabatur omnium, quæ à generatione proueniũt: quin & Priapo deus ſimilis, Pameles, teſte Heſychio dicebatur, vt paulò mox oſtendam. cætera de Oſiri notiora ſunt, quàm vt pluribus, hîc ego explicem. Illud ex Plut. non reticuerim, Oſirin humana forma effictum cum genitali arrecto, ob videlicet generationem, educationémque. amictus verò eius φλογοειδῆς, id eſt, flammeus. Si his præterea plura cupis de Oſiride, bella, peregrinationes, inuenta, vltionem, ſacra, lege in primis Diodorum, qui & hanc eius columnæ inſcriptionem adſcribit: Mihi pater Saturnus, deorum omnium iunior: ſum verò Oſiris rex, qui vniuerſum peragraui orbem, vſque ad deſertos Indorum fines: ad eos quoque profectus ſum, qui Septentrioni ſubiacent: vſque ad Iſtri fontes: item alias orbis partes adiui, vſque ad mare Oceanum: ſum Saturni filius antiquior, germine ex pulchro & generoſo ortum, cui non ſemen genus fuit, neque vllus eſt in orbe, ad quem non acceſſerim, locus: omnes docens, quorum ipſe inuentor fui. Oſiridis demum hæc nomina, Hyſiris, Arſaphen, Nilus, Ammon, Dionyſius, Serapis, Pluto, Iupiter, Pan, Sol multioculus. Porrò ſcribit Heſychius, apud Aegyptios, mulieres ſubuentanea párere, quæ Oſiris nomine appellentur.

Taurophagus Dionyſius appellatus eſt à Sophocle, ea ratione, vt ait Scholiaſtes, quòd bos daretur dithyrambicis poëtis in victoriæ præmium. Alij crudelem & immanem interpretantur, animalis tauri naturam reſpicientes. Alij ad vinolentiam referunt, vt paulò antè notaui. Meminit & Taurophagi Bacchi Heſychius, & Suidas: ſed & taurus membrum virile ſignificat. vnde Laſtaurus dictus, qui mentulatior eſt, vt in Hercule docui.

Hebona, Bacchum ſignificantes, Neapolitani in Campania, vt Macrob. ſcribit, celebrabant. Legimus & in elogiis antiquitatum veterem Epigraphen huic deo ab Iunio Aquila poſitam, quæ talis eſt:

ΗΒΩΝΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ ΘΕΩ ΙΟΥΝΙΟΣ ΑΚΥΛΑΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΣΤΡΑ-

ΤΕΥ

ΤΕΥΞΑΜΕΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΣ. Hoc eſt, Heboni illuſtriſſimo deo Iunius Aquila iunior, miles, procurator, tribunus. Pontanus Iouianus libro primo ſuæ Vraniæ, certè hæc cecinit, de Neapoli agens:

Hæc annis florentem, oculíſque & crine decentem
Hebonem venerata, ſuos ritus, patriúmque
Inſtituit morem, & ſacris iam ritè peractis,
Vrbs Hebona ſalutat, agríque Hebona frequentant,
Hebona & referunt ſimul antra, & littora & amnes:
Hic etenim florem ætatis, robúrque iuuentæ
Et ſpeciem deus, & formæ dat habere decorem,
Oráque lumináque, & moderantes corpora ſenſus.

Videtur verò Hebo vocari, ſicut Hebe, hoc eſt, ἀπὸ τῆς ἥβης, id eſt, à lanugine, & tenera mollíque ętate, vt etiam hi Pontani verſus innuere videntur. Sanè & Aegyptij Hebonem Typhonem appellarunt, vt Manethus & Plut. ſcribũt, quæ vox κάθεξιν ἢ κώλυσιν ſignificat.

Λαμπτῆρα Dionyſij cognomen fuit, cuius templum fuit apud Pallenenſes, in quo celebritas agebatur, quam ab eo deo λαμπτηρίαν vocabant, à facibus & ſplendore ſcilicet, hoc eſt, ἀπὸ τοῦ λαμπτῆρος, id eſt, à facie & lumine. Noctu enim ea ſolennitas celebrabatur, facéſque ad templum ferebant, atque ita bene poti, crateres per totam vrbem ſtatuebant, quo melius quiſque deum coleret. Pauſanias auctor.

Acrarophorus Dionyſius, ἀκρατοφόρος dictus & celebratus in primis Phigalię, ab inferendo videlicet ἄκρατον, id eſt, purum ac merum vinum. nam pugnis ludebant, cùm nondum haberent brachiale lorum, ſed milichis certabant. Sunt autem μείλιχαι tenuiſſima ex crudo coria, inuicem innexa, implicitáque, vt in Arcad. docet Pauſ. Sanè Varro acratophoron vinum in primo de Re ruſtica vocat: Ea, inquit, minus ſumptuoſa vinea, quæ ſine iugo miniſtrat ἀκρατοφόρον οἶνον, id eſt, vinum purum.

Μιτρηφόρος, Mitrephorus, hoc eſt mitratus, Dionyſius vocatus eſt, ea ratione, vt putatur, quòd ſiquando ex nimio potu ipſius bibentis caput agitaretur, vel (vt fit) nutaret, mitra caput ligabatur. ex qua re, vt putat Diod. fuit vocatus μιτρηφόρος. repetit idem & Euſeb. in ſecundo Præparat. Euang. Orpheus in hymnis, πινθᾶλαι ἰυβολοῦ μιτρηφόρε θυρσοτινάκτα. Hinc apparet, & Thyrſianacta Bacchum etiam appellatum, hoc eſt, qui Thyrſo regnet.

Biformis, hoc eſt Δίμορφος, vocitatus eſt Dionyſius, vt docet Diod. quoniam duo Dionyſij fuerunt. prior barba promiſſa fuit, qui antiquo more barbam nutriuit: poſterior alter ſpecioſus iuuenis, & delicatus. quidam duplicem illi formam tributam volunt, quoniã vinum & hilares homines reddat, & iracundos. hinc illum in hymno Δίμορφον nomine ſalutat Orpheus: alio loco, διφυῆ λυσέα ἴακχον nuncupat, hoc eſt, duplicis naturæ Lyſium Iacchum, in hymno videlicet ad μίσην διόνυσον.

Ἀιθιοπαῖδα Dionyſium vocauit Anacreon poëta, vt notat Heſychius. alij vinum interpretantur, ſed vtrunq; à colore nigro & igne. alij Dianã etiam hoc nomine vocãt, Aethiopiã.

Polites, & Axites, Dionyſij cognomina ſcribit in Arcad. Pauſan. Heræus enim Lycaonis filius, vrbem de ſuo nomine Herçenſem in Arcadia cõdidit, ad Alphei fluminis dexteram ripam, vbi duo fuêre Dionyſij templa, alterius Polites nominati, alterius Axites.

Phleona etiam Dionyſium appellatum videmus, παρὰ τὸ φλύειν, τὸ πολυκαρπεῖν: ſeu φλέων, vt etiam Aelianus ſcribit, hoc eſt à multo ferendo fructu. eſt enim Dionyſius fructuum deus. quin & ab vua & vindemiis appellatus eſt Protryges, Staphilites, & Omphacites: aliíſque ab iis rebus, nominibus. Sed & Corem, id eſt, Proſerpinam vel Cererem, matrem videlicet Liberi, Phlæan vocabant Lacones. ſcribit Clemens, Iouem in ſerpentem conuerſum Pherepattæ, hoc eſt Proſerpinæ vim intuliſſe, & inde natum Dionyſium, qua de re etiam in myſticis Sabaſiorum ſerpens præferebatur, in orbem complicatus. & perinde poëtæ ſerpentem tauri parentem dixêre, ſymbolicè hoc ipſum ſignificantes.

Phlyus Dionyſius appellatus fuit, vt in primo Apollonij Rhodij interpretes notant, ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον, ὅτι ἀλύειν, hoc eſt, quòd vinum lætum faciat. Quamuis ſint qui ab Aræthyræa Peloponneſi ciuitate, poſita in montibus Sicyoniis, quæ mox Phlyuſa à Phlyunte dicta eſt, Dionyſij & Chthenophyles filio appellatum velint. Pauſ. à Phliante deriuari exiſtimauit, id quod etiam teſtatur Steph. Lacedæmonij Phliaſium menſem eum numerant, in quo fructus vigent. Sed de Phliaſiis in Corinthiacis Pauſ. longè plura.

Rectus,id eſt, ὀρθὸς, Dionyſius cultus Athenis. Amphyction enim Athenienſium rex, vt ſcribit Philochorus,omnium primus à Dionyſio edoctus,merum diluit:quo factum eſt, vt homines prius mero incurui,mox recti facti ſunt.quare factum eſt, vt in Horarum æde recto,id eſt, ὀρθῷ, Dionyſio ara erigeretur.Quin & Pauſ.in Bœot.Scyllam,ait,ſimulacrum Dionyſij recti,Myronis opus,conſecraſſe.

Eubulus etiam Dionyſius dictus. εὐβουλῆα Orpheus vocauit,quẽ Macrobius eſt interpretatus,boni conſilij deum præſtitem.Idem Orpheus in hymno ad Proſerpinam,μῆτερ ἐριβρεμέτου πολυμόρφου εὐβουλῆος: Mater intonantis multiformis Eubuli,id eſt.Bacchi. quo eodem tamen nomine & Plutonem vocatum, iam oſtendimus. Sed & idem Orpheus in hymno ad Dionyſium,εὔβουλον inuocat.

Calydonius Dionyſius cognominatus,cuius ſimulacrum poſt Calydonis direptionem delatum Patras fuiſſe fertur.huius dei Coreſus ſacerdos,antequàm Calydon euerteretur, Calirrhoës virginis amore captus,cùm eam nullo pacto flectere poſſet,deum precatus eſt, vt ſibi adeſſet. Sacerdoti deus annuit,& Calydoniis furorem immiſit: quibus conſulentibus Dodonæum oraculum,reſponſum dedit, Coreſum debere Calirrhoën Dionyſio immolare,aut offerentem ſe aliam pro ea: nulla verò ſe offerente, Calirrhoën ad aram ſtatuerunt. Tunc Coreſus ſe pro ea interfecit.paulò pòſt, & illa ſibi manus conſciuit,vt longo ſermonis ductu Pauſ. prodit. Adeò pro Anterotis numine pœnas vindex Nemeſis repoſcit.

Εὐάν Bacchi cognomen. Orpheus in hymno ad Dionyſinm, cum ſuffimento ſtyracis, εὔιον ἄγιον. & in Lyſio Lenæo hymno, ἰὼ βάκχε. & Euripides in Bacchis, Euion Baccheua dixit. Perſius,

Euion ingeminat,reparabilis aſſonat Echo. Quo loco Probus,ſeu Cornutus grammaticus: Euius, inquit, Liber pater dictus eſt, eo quòd in bello giganteo cùm non apparuiſſet, eum pater credidit diſcerptum à gigantibus: & dixit, heu, quæ vox gementis eſt: deinde adiecit, υἱέ, id eſt, filius. Acron tamen in Horat. ait, Bacchum mutatum in leonem,gigantem interfeciſſe,& tunc Iouem,ô bone fili dixiſſe, id eſt, εὖ υἱέ. hinc & Euhyias bacchа ab Horatio tertio Carm. E ſomnis ſtupet Euhyias. ſanè Euhyion, vel Euhyius, impropria eſt diphthongus,quæ ſyllabam producit:breuiter tamẽ effertur.Horatius, Monet Sithoniis non leuis Euhyius. Idem, Diſſipat Euhyius curas edaces.Statius lib.primo:

Et tunc fortè dies noto ſignata tonantis,
Fulmine prærepti cùm te tener
Euhyie partus Tranſmiſere patri.

Vtitur Lucretius & Columella. Sunt tamen qui ἰυγμὸν libentius legant,& ab ἰυγῆ deriuãt. Phurnutus certè manuſcriptus, dum Dionyſij nomina recenſet, cùm de Alyſio & Lyæo prius dixiſſet, βρόμιος ἢ, καὶ βάκχος καὶ ἴακχος, καὶ εὔιος, καὶ βαβάκτης, καὶ ἰόβακχος καλεῖται. vbi Babactes & Iobacchus etiam vocatur: quæ verba volui recenſere, ne codex impreſſus Græcus, & qui eum interpretati ſunt, te fallant, vbi Bromium tantùm referunt, ſatis confuſe & inconditè, & nullo penè ſenſu. Sed in hoc auctore huiuſmodi errata penè infinita, ſi cum antiquis conferas,inuenies.

Euan etiam pro Baccho accipitur apud Ouidium in quarto,illo verſu:

Nyctelíuſque, Eleúſque parens,& Iacchus,& Euan.

Statius in Syl. Baſſaridum rotator Euan.Idem Theb.5. Et à ſummis auditus montibus Euan.quod nomen factum à voce bacchantium,vnde etiam Bacchæ ipſæ, Euantes dictæ. Vergilius:

Illa chorum ſimulans,euantes orgia circum Ducebat Phrygias.

Quo loco Seruius, Euantes,inquit,bacchantes,à Libero,qui Euan dicitur. Propertius,

Egit vt euantes dux Aridana choros. Silius in primo:
Non ille euantis Maſſylæ palluit iras.

Sed hoc loco non reticuerim,quod à viro cùm ſanctiſſimo, tum doctiſſimo Epiphanio ſcribitur libro contra hæreſes tertio,in ſacris Dionyſij, qui ſerpentibus,coronati clamantes ac euantes Væ væ, illam adhuc Euam à ſerpente deceptam inuocantes: Aut, inquit, per aſpiratam vocem ex Hebræorum lingua, ſerpentem ad ſuum errorem acclamantes. Eua enim abſque afflatu, Hebræis mulierem ſignificat:cum aſpiratione verò, ſerpentem. hæc quidem ille, quæ in deriſum potius afferri puto à viro ſancto, quàm conſentanea

Græcis.

Græcis. Sanè Priſcianus Euan Euantis declinat: cùm & alij Euan, indeclinabilem velint eſſe vocem bacchantium. Heſychius tamen ait, Euan hederam ab Indis appellari. alibi verò Euas Dionyſium vocari prodidit. hinc Orpheus, vt puto, vocauit in hymno ad Hippam Bacchi nutricem εὐάδα, quaſi dicat Dionyſiacam:

Inuoco nutricem Bacchi Hippan, Euada nympham.

Neſcio quàm rectè verti: Græce ſic,

Ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφὸν, εὐάδα κούρην.

Hippam vocat Heſychius Iunonem. vetus certè Orphei codex Hiptam, non Hippam habet.

Baſſareus, Dionyſius cognominatus eſt. Orpheus in hymno βάσσαρον vocat. Ita enim ad illum, hymnum exorditur,

ἐλθὲ μάκαρ Διόνυσε πυρίσπορε, ταυρομέτωπε βάσσαρε. Id eſt,

Huc fœlix Dionyſe veni, ſate fulminis igne, Baſſare tauriformis.

Horatius,

Non ego te candide Baſſareu Inuitum quatiam.

Quo loco Acron & Porphyrion conſentiũt, quòd Baſſaris ſit veſtis genus. hoc amplius addit Acron, vſque ad pedes demiſſa. dicta à Baſſara loco Lydiæ, vbi fit. vnde & Bacchæ Baſſarides dictæ. Cornutus quoque grammaticus in eo Perſij verſu,

Baſſaris & lyncem Mænas flexura corymbis.

Baſſarides, inquit, omnes Bacchę dictæ ſunt: ſed & ipſe Liber pater Baſſareus. vt Horatius, Non ego te candide Baſſareu Inuitum quatiam. Quibuſdam videtur à genere veſtis, qua Liber pater vtitur, demiſſa ad talos, quam Thraces baſſaram vocant. Quidam à vulpibus, quarum pellibus Bacchæ ſuccingebantur, vt & lyncum pantherarúmque pellibus. Vulpes inde Thraces, baſſares dicunt. Sanè Pollux & Heſychius baſſarum veſtem eſſe affirmãt. Phurnutus tamen ἀπὸ τοῦ βάζειν, id eſt, à dicendo, vel clamando deriuat, & ſimplici ſ ſcribit. Fuit & Maſſaris Bacchi nomen, vt infrà dicam.

Narthecophorus Dionyſius à ferula dictus, quæ νάρθηξ Græcè dicitur, & illi attribuitur, & eum ſectantibus, vt Sileni ſunt Bacchæ, Satyri alij. Vtitur Orpheus in hymnis hoc Dionyſij epitheto. Sanè quoniam ad fulciendos & ſuſtinendos vacillantes greſſus ferula idonea eſt, ideo Baccho Silenióque ac cæteris attribuitur, vtpote vino titubantibus, hinc & illud apud Plat. in Phœdone, εἰσὶ γὰρ δή, φασὶν οἱ περὶ τὰς τελετὰς, ναρθηκοφόροι πολλοὶ, βάκχοι δέ γε παῦροι. hoc eſt: Sunt enim, quod aiunt, qui de religionibus tractant, narthecophori, id eſt, feruligeri multi, pauci verò Bacchi. quod miror in ſua prouerbia non tranſtuliſſe Eraſmũ, cùm tamen elegantiſſimè de iis dicatur, quæ admodum rata ſunt inter multos: vt ſi vnum Homerum dicas, inter poëtas penè innumerabiles. Porrò ναρθηκοφόρον Bacchum Euſebius in ſecundo Præp. Euang. ideo vocatum his verbis ait: Ferulam Baccho in manu tradunt, quia cùm non permixtum aqua vinum homines biberent, & in furorem verterentur, alter alterum baculis ferirent, indéque pleriq; morerentur, pro lignis his baculis, ferulis vti perſuaſit: & ex eo nomen factum videtur. De ferulis etiam Phurnutus, & quare nonnulla his ſimilia protulit.

Bromius Bacchus cognominatus eſt, & hoc Orpheus vſus eſt in hymnis. Diod. Siculus à ſonitu tonitrus ac fulminis in ortu Bacchi vocatum ſignificat. βρέμω quippe reſono, & βρόμος ſonitus, & ignis crepitus. Meminit & Teleclides apud Heſychium. Euſebius, Bromium ait vocatum ἀπὸ τοῦ βρόμου, id eſt, ignis ſonitu: qui cum abortu ederetur, inſonuit. Magis mirum illud eſt quod Proclus, aliíque in Heſiodi commentariis de Re ruſt. ſcribunt, vbi de Lenæone menſe agitur. Βρόμος, vt tradunt, Dionyſius eſt: vnde brumalia, quæ celebritas fuit, quæ in bruma, atque adeò menſe Lenæone agebatur: quæ tum in nóſtro Decembre, tum Ianuario peragebatur: qua de re in noſtro de Annis, menſibus, &c. Sed enim & Dianam Βρομίαν Orpheus in hymnis nominat. de Bromio & Phurnutus, qui à voce calcantium vinum in torculari, cum aliis deducit nominibus.

Aegobolus, αἰγοβόλος Dionyſius, apud Potniam colebatur, de cuius rei nomine hiſtoria hæc prodita eſt. Cùm ibi Dionyſia celebrarent, ita in contumelias acti ſunt, & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi ſacerdotem interemerint: quare dei ira graui peſtilentia affecti ſunt. Ciues hac de re Apollinem conſuluêre: à quo reſponſum acceperunt, vt deo formoſiſſimum puerum immolarent. quod cùm Potnienſes per multos annos feciſſent, ca-

pram demum à deo edocti pro puero ſuppoſuerunt. vnde deo cognomen, à capra videlicet ſuppoſita, factum videtur.

Eleleus apud Ouid. Bacchi nomen exiſtimatur, cùm canit in 4. Metamor.

Nyctelíúſque, Eleleúſque parens, & Iacchus, & Euan.

Sed ἐλελεῦ aduerbium eſt, exclamatio bellica, vt notat Heſychius: vel vt alij putant, quædã ante pæana exclamatio, hoc eſt vt Grǽcè dicitur, προαναφώνησις παιανισμοῦ. Vſus eſt Aeſchylus in Promotheo in vinculis. Etiam in miſeratione putat Ouidij interpres ἐλελεῦ aduerbium hortantis eſſe, quo procedentes ad orgia celebranda, & ad conferendam pugnam vterentur. Sanè Ouidij verſum quidam ita legunt, Nyctelius, Libérque parens, &c. quod parum placet. alij Eleus legunt, & à miſericordia, id eſt, ἐλέου, vel ἔλεον deriuare contendunt. nam ab Eleleo & Eleleides denominatæ apud Ouid. bacchæ, & Eleides.

Ignigena Bacchus etiam ab Ouidio cognominatus, ſecundum fabulam quidem à fulminata Semele: aliqui à vini natura ignea, vnde & à Græcis πυριγενὴς vocatus. Strabo lib. 13. loca commemorat in Lydia, ſeu Myſia, exuſta, quæ tamen optima vina proferant. Idem & tradi ait apud Catinam: vnde (inquit) perurbanè atque eleganter Bacchum ignigenam dicũt, Pyrigenes Bacchus in Semele, effingitur elegãtiſſimè à Philoſtrato in Imaginib. πυρισπόρος etiã Bacchus nec ſemel ab Orpheo in hymnis cognominatus eſt, hoc eſt, igne ſatus.

Zagreus, ζαγρεὺς Dionyſius cognominatus, is qui ex Proſerpina natus eſt, qui & aliter Iacchus vocabatur, vt Grǽci in Pindarum comment. exponunt: qui quoniam in myſteriis cum Cerere & Proſerpina colebatur, ideo πάρεδρος, id eſt aſſeſſor Cereris à Pindaro dicitur in hymno Iſthm. ad Strepſiadem Thebanum. quod cùm parum Latinus enarrator, imò Germanus, animaduertiſſet in ſuis ſcholiis, hoc conticuit. Sed Zagrei Dionyſij præter Pindaricos expoſitores & Plut. meminit, in eo qui περὶ τοῦ εἶ τοῦ ἐν Δελφοῖς, hoc eſt, de ει quod erat in Delphis. nam cum non ſolum quæ in Delphis ſacra eſſent Apollinis, ſed & occulto quodam ſermone ſignificari ait, Διόνυσον δὲ καὶ ζαγρέα, καὶ νυκτέλιον, καὶ ἰσοδαίτην αὐτὸν ὀνομάζουσι. Heſychius quoque: Zagreus, inquit, Dionyſius. videtur verò Iupiter mixtus fuiſſe Proſerpinæ, ex quo Chthonius, id eſt, terreſtris Dionyſius: quod idem manifeſtius etiam Suidas.

Iſodætes Bacchus dictus eſt, vt ex modò allegato Plutarchi loco colligimus. Heſychius tamen, Iſodæten ait ab aliquibus Plutonem dici, ab aliis Plutonis filium. Iſodætæ & Hyperides meminit, in ea quam de Phryne oratione compoſuit: quo in loco Val. Arpocration interpretatur, hoſpitalem quempiam genium, quo popularia feſta muliebria, & non ſatis modeſta peragantur. De Iſodæte & in Dæmonibus agemus.

Iyngies, ἰυγγίης Dionyſius cognominatus, vt Heſychius notat. Hinc ego putarim Pindarum quodam hymno Pyth. ad Arceſilaum Cyrenæum iynga auem ideo Bacchi nuncupaſſe, quo loco de aue multa Græcus interpres, ſed de Baccho nihil. De hac verò aue & Theocritus in Pharmaceutria, & eius item interpretes, Suidas & Heſych. aliíque. aiunt autem, Iynga filiam fuiſſe Echus, alij Pithûs, quæ ſuis carminibus Iouem in Iûs amorem pellexerit: quare à Iunone in hanc auem conuerſa fuit, quæ ſiſopygis etiam, à noſtris autem motacilla nuncupatur. Addit Heſychius, cinædion etiam appellatam.

Limnæus Bacchus cognominatus à Limnis Atticæ vico, vt comment. Ariſtophanis teſtatur in Ranis, & Phauorinus. Callimachus, λιμναίῳ δὲ χοροστάδας ἦγον ἑορτὰς, hoc eſt, Limnæo peragebant ſolennia ſacra. Arpocration: Limnæ, inquit, locus eſt Athenis, in quo Dionyſius colitur. Meminit & Iſæus orator, & Heſychius.

Edonius Bacchus ab Ouidio nuncupatus, à populis Thraciæ Edonis, qui ab Edono fratre Mygdonis dicti ſunt, teſte Stephano. Vnde & Edonides, & Edonæ, bacchæ. Horatius ſecundo Carm.

Non ego ſanius bacchabor Edonis.

Laphyſtius Bacchus, à monte Bœotiæ, vnde & bacchæ Laphyſtiæ. Sed de Ioue Laphyſtio, ſuo loco egimus. Cœl. Rhod. lib. 27.

Euergetes, εὐεργέτης etiam Bacchi cognomen, à benefaciendo: vt etiam Eleutherus, vt notat Heſychius.

Bacchi colonatæ ædes apud Lacedæmonios fuit, de quo Pauſ. ſic: E regione eſt locus, quæ Colona, id eſt, iugum dicitur, & Bacchi Colonatæ, ac ſi iugalis dicas, ædes.

Gorgyieus, hoc eſt γοργυιεὺς Dionyſius, cultus & appellatus eſt à Gorgyia loco in Samo, vt ex Duride Stephanus obſeruat. In eadem Samo & Elygeus Dionyſius cultus, vt Heſychius

ſychius ſcribit.

Maſares à Caribus vocatus fuit Dionyſius, neſcio an à Ma quapiam, quæ Rheam ſectabatur. cui Iupiter Dionyſum, vt ſcribit Stephanus, nutriendum dederit. Sed cùm à Iunone interrogata eſſet, cuius infans ille eſſet? illa, ἄρεως, id eſt, Martis reſpondit. quin & Rhea ipſa μὰ nuncupata eſt. vnde ego coniector μάσαρες Baccho nomen fuiſſe, quaſi μὰς καὶ ἄρεως. Scribit quoq; Pauſanias in Achaicis, Dionyſij ſimulacra fuiſſe apud Patrenſes, quorũ fuêre cognomina hæc: Antheus id eſt, floridus: & Areus, id eſt, Martius, & Meſadeus.

Melpomenos Dionyſius, Pauſan. in Attica. Domitius vertit Latinè, Bacchus canens. colebatur verò ea parte, qua Hederaceus, id eſt, Ciſſeus Dionyſius etiam, & Apollo Agyieus.

Colonatas Dionyſius, nuncupatus à loco Spartanæ regionis, teſte Pauſania in Lacon.

Hyalicus Dionyſius, vocatus deus Comus, id eſt, comeſſationum, vt notat Heſychius.

Nyctelius Bacchus, meminit Plutarchus in eo qui inſcribitur de ει quod erat in Delphis. & Ouid. quarto Metamorph. item in Attica Pauſ. Nyctelius verò dictus à verbo νυκτελεῖν, quod ſignificat in nocte perficio: quoniam Bacchi ſacra, nocte agebantur, de quibus Vergilius:

> Vbi audito ſtimulant Trieterica Baccho
> Orgia nocturnúſque vocat clamore Citheron.

Pſila Dionyſius, ſic vocatus, ait Pauſanias, quòd Dores Pſila pennas nuncupant: ſiquidem vinum non minus homines effert, ac tollere videtur, quàm penna aues.

Anthias, ἀνθεύς, id eſt, floridus Bacchus Athenis cultus fuit. Patrenſes quoque Anthei Dionyſij ſimulacrum habuêre: vt Pauſanias docet. Catullus:

> At pater ex alia florens volitabat Iacchus.

Vnde & illi anthinæ veſtes, vt Phurnutus & Diod. notant, aſcribuntur. Sed enim quidam anthinas veſtes variè interpretantur. quidam mulieres: vnde & Herculem aliquando anthina veſte indutum, ex Plut. ſcripſimus. quidam purpureas, à colore florum: vnde & Ianthinæ, & hyacinthinæ appellantur. alij barbaricas, & Damaſcenas, quæ nũc vocantur, quod floribus herbarum impictæ intextæque ſint.

Oreos, Liber pater, ait Feſtus, & Oreades nymphæ appellantur, quòd in montibus frequenter apparerent. à monte verò nomen vtrunque deducitur. hinc Phurnutus ait, quoſdam dicere, in monte Nyſio Iouem primùm vitem produxiſſe, vnde nomen Dionyſius. Caue ne te impreſſi codices hoc loco fallant, vt alioqui alios nonnullos.

Conſitor vuæ etiam dictus ab Ouid. in quarto Metamorph.

> Genialis Conſitor vuæ.

Vitiſator Bacchus, qui vitem ſeuerit. Actius, O Dionyſe pater optime vitiſator Semele genitus Euchia. hac voce Vergil. pro deo vtitur in ſeptimo Aeneid. vt nonnulli putant.

Περικιόνιος διόνυσος, Pericionius Bacchus cognominatus, cuius cùm alij meminêre, tum ei in primis Orpheus hymnum concinuit, adolens aromata. Pericionij Bacchi & in noſtris Muſis ex Platonicorum ſentẽtia meminimus. Pericionij verò nomen deductum eſt, à περὶ καὶ κιόνα, id eſt, σταφυλὴν, hoc eſt ab vua.

Ἀμφιέτης διόνυσος, & huic hymnus ab Orpheo concinitur, præter thus, cæteris adhibitis ſuffimentis, & in altero eius etiam eſt facta mentio. Exiſtimauerim verò ipſe, anni tempora ſignificare, quæ circum annum euoluantur, ab ἀμφὶ & ἔτος. Nam vt etiam Macrobius ſcribit, Liberi patris ſimulacra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebantur. præterea & barbata ſpecie, & ſenili quoque, quæ ætatum diuerſitates anno & ſoli conueniunt, ita vt paruulus videatur hyemali brumalique ſolſtitio, qualem Aegyptij proferebant ex adyto die certa, quòd tunc breuiſſimo die veluti paruus & infans videretur. Exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali, ſimularque adipiſcitur vires, figura iuuenis ornabatur. poſtea eius ætatis ſtatuebatur pleniſſima effigie barbæ. ſolſtitio æſtiuo, quo tempore annus & ſol ſummum ſui conſequitur augmentum: tum demum per diminutiones, veluti ſeneſcenti quarta forma deo figurabatur. Idem ſanè Orpheus ἀμφιετῆρα etiam nuncupauit, in Trieterico Baccho.

Briſæus Dionyſius dictus, vt Stephanus ſcribit, à Briſa promontorio Lesbi, vbi colebatur. Sunt qui Βρεσαῖα ſcribant, παρὰ τὸ βρίθω, τὸ βαρῶ, id eſt, grauo. Βρεσεὺς à βρέσω, futuro videlicet eius verbi, quòd vini potus aggrauet caput. nonnulli παρὰ τὸ βρίζω, quod præ potu

& cibo dormio ſignificat. Alij ἀπὸ βρύειν, id eſt à madefaciendo & irrigando. Alij ab vrbe Laconiæ Bryſeum deduci exiſtimant. alij etiam à byrſa, Id eſt corio vel pelle, Byrſeum. Sed præſtat audire quæ Cornut. in Perſium: Eſt, inquit, Briſeus Liber pater cognominatus, ſiue (vt quibuſdam videtur (à mellis vſu, eo quòd ipſe inueniſſe dicitur mel, & ex fauis exprimere. Bris enim iucundum dicimus: vnde etiam quidam Briſeida exiſtimãt dictam, quòd Achilli iucunda fuerit. vel certè, vt aliis videtur, ab vua, quòd vuam inuenerit, & expreſſerit pedibus. briſare enim dicimus exprimere. vel certè Briſeum dictum ex nomine nymphæ, quæ eum nutriſſe dicitur. Idem paulò pòſt: In Græcia, inquit, duæ fuerũt Liberi patris ſtatuæ: vna hirſuta, quæ dicebatur Briſei: altera leuis, id eſt ſine pilis, quæ dicebatur Lenæi. hactenus ille. Perſius:

Eſt nunc Briſæi quem venoſus liber Acti.

Briſęus ideo, quia barbatus colitur Liber pater, eo cognomine. meminit & Macrobius.

Hedereus, hoc eſt κισσεὺς Διόνυσος, teſte in Attica Pauſan. cognominatus, quòd in ea Atticæ regionis parte, Acharnis videlicet, primùm hederam viſam tradunt. vnde ab Antipatro poëta ἀχαρνῆτις hedera cognominatur. Inibíque μελπομένου, id eſt canentis & hederei erant ſimulacra. κισσόβρυος ab Orpheo Dionyſius cognominatus, & κισσεὺς dicitur Apollo, qui & Bacchus ab Aeſchylo apud Macrobium. Homerus in altero ad Dionyſiũ hymno, ipſum κισσοκόμην Διόνυσον ἐρίβρομον vocat, id eſt hedericomam.

Πατρῷος, id eſt Patrius Dionyſius cultus, cuius templum Polyidus Cœrani filius conſtruxit in Attica, in quo ſimulacrum Patrij Bacchi poſitum fuit, cui Satyrus aſſiſtebat, opus Praxitelis è Pario marmore: altera ſtatua Daſyllij Bacchi, quam ferũt poſitam fuiſſe ab Euchenore filio Polyidi Cœrani.

Omadius, ὠμάδιος Dionyſius, cuius nec ſemel mentio eſt apud Orpheum, Euſebius verò Pamphili libro Præp. Euang. quarto: Dionyſio, inquit, Omadio apud Chios appellato, homo crudeliter diſcerptus ſacrificabatur.

Bactes Bacchi nomen, ἀπὸ τοῦ βάζω, hoc eſt clamo & vociferor. quidam & Bruntinũ etiam appellant, fortè à tonitru, id eſt à βροντῆς.

Μίσης Dionyſius, Orpheus in hymno ad ipſum cum thymiamate ſtyracis:

Inuoco legiferum Narthecophorum Dionyſum,
Laudatum Eubuli ſemen. cui nomina multa,
Sacratum caſtúmque Miſen, dominúmque verendum.
Qui mas & mulier, duplex Lyſæus, Iacchus,
Seu te ſacratæ templum delectet Eleuſis,
Seu Phrygia cum matre deûm myſteria tractas,
Seu Cypri Cytherea tenet te compta capillos,
Seu de frugiferis campis lætaris honeſtè,
Matre dea tecum nigrifera Iſide caſta,
Aegypti prope flumen.

Aſalaminius Bacchus cognominatus eſt ab Ariſtophane, quaſi dicas imbellem, à naue illa Athenienſium Salaminia, qua in difficilibus rebus vtebantur, de qua in noſtro de re Nautica pluribus egimus.

Licnites, λικνίτης Dionyſij eſt epitheton, ductum ἀπὸ τῶν λίκνων, id eſt à cunis, in quibus infantes recubant, vt ait Heſychius. Licet Licniten quidam ciſtam interpretentur apud Plut. in Iſide & Oſiride. In Licniten eſt hymnus apud Orpheum, cum ſuffimento mãnæ thuris, cuius hoc initium,

Licniten Dionyſium nunc in vota vocamus:
Λικνίτην Διόνυσον ἐπ' εὐχαῖς τοῖσδε καλοῦμαι

Λεβῖνος, Lebenus quoque dictus eſt Dionyſius, vt notat Heſychius: nec de hoc amplius comperi.

Οὐροτάλτ, Vrotalt Dionyſius ab Arabibus nuncupatus, vt ſcribit Herodotus in tertio. Valla Oratal tranſtulit: Quòd fœdus, inquit, & ipſi qui amicitiam contraxerunt, ſeruare iuſtum cenſent. Dionyſium, quem Oratal, & Vraniam, quam Alilat appellant, ſolos deorum eſſe arbitrantur, &c. quibus ex Herodoti verbis videmus male expoſitum Arrianum in ſeptimo de geſtis Alexandri: Acceperat, inquit, Arabas duos tantùm deos colere, Cœlum ſcilicet ac Dionyſium. non Cœlum videtur legẽdum, ſed οὐρανίην. nam Venus

eo

eo nomine dicta, vt docui. Sunt etiam apud Heſychium hæc Dionyſij nomina, ἀγρίπαρος, ἄμαλος, διαλλάγιος, & ἰοβάκχων: apud Orpheum verò, τρίγονος, ἰνωτής, & alia pleraque. Legitur epigramma iambico dimetro conſtans, quod Auſonij Galli poëtæ eſt, quo ita inſcribitur vulgò, Miohobarbum, Liberi patris ſigno marmoreo in villa noſtra, omnium deorũ argumẽta habenti. Sed cùm Miohobarbum vox ſit parum nota, & quid ſignificet nullus explicet, & (vt audiui) vetuſtus admodum codex Mixobarbum retineat, videámque id etiam ita à viro docto & æquè eleganti citari Mixobarbarum: nec minus ipſe quoque, antiqua dum euoluerẽ Græciæ elogia, à Cyriaco Anconitano collecta, epigraphen reperi in Iſthmo Corinthiaco poſitam, in qua inter cætera hæc verba leguntur, μιξοβαρβάρων δ' ἑώων τ' ἐθνῶν ἀρχηγὸς, hoc eſt, Mixobarbarorúmque orientaliúmque gentium ductor: inde facilè colligere poſſumus, μιξοβάρβαρον ſignificare, quod ex barbaris & non barbaris mixtum eſt: ſicut & hoc Auſonij epigramma, in quo & Græca & Latina, ac etiam barbara ſunt ipſius dei nomina. Sunt præterea qui mixobarbaros ſtatuas dicant fuiſſe. citant Pauſan. in Bœot. Cœlius Rhod. exiſtimat Medeæ filios Mixobarbaros appellatos. Hæc verò tibi omnia cõfuſe retuli. nam omnino mihi hac in re non ſatis placeo. Epigramma igitur Auſonij dimetrum iambicum tale eſt:

Ogygia me Bacchum vocat,
Oſirin Aegyptus putat,
Myſi Phanacen nominant,
Dionyſon Indi exiſtimant.
Romana ſacra Liberum,
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus ſed Pantheum.

In quo Mixobarbaro illud mihi indulſi, propter hos tres eiuſdem poëtæ verſus, qui ſic leguntur alibi:

Αἰγύπτῳ μὲν ὄσιρις ἐγὼ, μυσοῖσι δὲ φάνακες,
Βάκχος ἐνὶ ζώοισιν, ἐνὶ φθιμένοις ἀδωνεύς,
Πυρογενὴς, δίκερως, τιτανολέτης διόνυσος.
Aegypti quidem Oſiris ego, Myſônque Phanaces;
Inter viuentes, mortales, Bacchus, Adoneus,
Igne ſatus, Diceros, Titanolytes, Dionyſſus.

Sanè Adoneus ſic ſcribi videtur ab Origene lib. 4. aduerſus Celſum, ſed cum Ioue nominatur, nec quidem ſemel. quin & ab Adonai alicubi idem deflectere videri poteſt, cùm aliàs ego ab Adoni deduci dixerim.

Extat item in Græcorum epigrammatum volumine heroicum poëma, quinque & viginti verſuum, cuius (primo duntaxat excepto) Acroſtichis, id eſt, primorum verſuum apex, omne Græcum conficit Alphabetum, hoc eſt ipſas Græcorum quatuor & viginti literas, ſingulorúmque verſuum verba ab eiuſdem verſus primo incipiunt elemento: qua ex re factum eſt, vt è Græco Latinè commodè verti ne poſſit. atque ideo ita Græcè vt legitur, hîc tibi aſcribendum duxi. Primùm igitur hoc eſt,

Cantemus regem, Philenion, Eraphiothen; hoc eſt,

Μέλπωμεν βασιλῆα, φιλήνιον, εἰραφιώτην,
Ἀβροκόμην, ἀγρευτὰν, ἀοίδιμον, ἀγλαόμορφον,
Βάκχον, βρόμιον, βακχεύτορα, βοτρυοχαίτην,
Γηθόσυνον, γονόεντα, γιγαντολέτην, γελόωντα,
Δισγονῆ, δίγονον, διθυραμβογενῆ, διόνυσον,
Εὔιον, εὐχαίτην, εὐάμπελον, ἐγρεσίκωμον,
Ζηλῶον, ζάχολον, ζηλήμονα, ζηλοδοτῆρα,
Ἤπιον, ἡδυπότην, ἠλίθριον, ἠπεροπῆα,
Θυρσοφόρον, θρίαμβα, θιασώτην, θυμελέοντα,
Ἰνδολέτην, ἱμερτὸν, ἰοπλόκαμον, εἰραφιώτην,
Κωμαστὴν, κεραὸν, κισσοστέφανον, κελαδεινόν,
Λυαῖον, ληναῖον, λαθικηδέα, λυσιμέριμνον,
Μύστην, μαινόλιον, μεθυλήπτην, μυελόμορφον,
Νυκτέλιον, νόμιον, νεβριδόλον, νεβριδόπεπλον,
Ξυστοβόλον, ξυνὸν, ξεινολέτην, ξανθοκάρηνον,
Ὄργιλον, ὀμβριμόθυμον, ὀρέσκιον, ὀρεσιφοίτην,

Πελω

Πολυπένθην, πλαγκτῆρα, πολυστέφανον, πολύκομον,
ῥυξῖνον, ῥαδινόν, ῥοιζόδια ῥυσιχορεῖα,
Σκίρτητήν, σάτυρον, σημαντηρίτην, σημαλῆα,
Τέρπνόν, ταυρωπόν, τοξοβελέτην, ταχύμυθον,
Ὑπερφοῖβον, ὑγρόν, ὑμνήτην, ὑλήεντα,
Φαρμακοῦ, φρικτόν, φιλομαλλῆ, φοιταλιώτην,
Χρυσόδενδρον, χαρίεντα, χαλίφρονα, χρυσομίτρην,
Ψυχοπλανῆ, ψίθυρον, ψηφομαλλῆ, ψιχαλιώτην,
Ὤριον, ὠμηστήν, ὠριστέφανον, ὠριοθάλαμον.

PRIAPVS.

Priapus deus naturalis membri, & ſobolis ac prolis. ſcribit Diodor. Priapum Græci, hircum Aegyptij, propter eam corporis partem, à qua fit omnium ortus, inter deos retuliſſe traduntur. vnde & Orpheus in hymno Protogoni, hoc eſt primigenij hymno, Priapi etiam nomine Protogonon ipſum inuocat. Phurnutus Priapum deum deſcribit, & quid membri pudendi magnitudo ſignificet, & cur ſinû habeat omni genere fructuum refertum, cur horti & vineæ cuſtos, quid falx in dextera, quæ omnia naturæ totius conuenire oſtendit: & alia addit de bono dæmone, de quo alibi agendum erit. Fabulam Apollonij interpretes de Priapi natiuitate recitant, in primo Argon. quo loco de Abarni vrbe Pariana poëta agit. Cùm Dionyſi, aiunt, amore Venus capta eſſet, illi eſt commixta. eo verò in Indicam profecto expeditionem, cum Adonide mixta eſt. Sed vbi Dionyſius redit, coronam ſibi faciẽs, ei obuiam proceſſit: & coronatam illi miniſtrare ſuaue erat. propterea quòd iam illi nupta fuerat. Verùm ad Lampſacum ſedens, eum quem vtero gerebat edere infantem volebat. Iuno verò zelotypia acta, maleficiis vſa, eius ventrem manu attigit, effecitque vt puerum páreret cùm cætera informem, tum maximè ob virilis membri immanitatem, quem Priapum appellauit: quem videns Venus, indignum rata eſt vt tolleret, cùm propter alia inuiſum illum habẽs, tum maximè propter membri ſuprà quàm par erat, indecentiam. quapropter Venus ipſum ſuum eſſe abnegauit. atque hoc eſt ἀπαρνῆσαι, & inde Aparnis vrbs vocata, quæ poſtea literæ immutatione dicta eſt Abarnis. hæc illi. eadem & Stephanus, ſed paucioribus explicat. Hanc enim fermè fabulam Suidas recitat: illúdque amplius adiungit, quòd puerum informem expoſuerit Venus atque abiecerit in montem, in quo à paſtore nutritus ſit. & cum membrum haberet ad nates erectum, vocatus ſit Italorum lingua Priapus. atque à paſtoribus cultus: cuius imago puerulí fuit, qui arrectam mentulam teneret. hęc Suidas. At verò Seruius: Priapus, inquit, fuit de Lampſaco ciuitate Helleſponti, de qua pulſus propter virilis membri magnitudinem, pòſt in numerum deorum receptus, meruit numen eſſe hortorum. Hinc Vergilius in IIII. Georg.

> Et cuſtos furum atque auium, cum falce ſaligna,
> Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

De hoc etiam Horatius,

> ——Nam fures dextra coërcet,
> Obſcenóque ruber porrectus ab inguine palus.

Sed de hac re plura in Ithyphallo & Phallo, paulò mox agemus. nunc cætera de eius genere. Scribit Strabo: Priapus & portus & vrbs in Helleſponto condita vel à Mileſiis, vel à Cyzicenis, (variè enim traditur) nomen habuit à Priapo qui apud eos colitur, ſiue ex Orneis, qui apud Corinthum fuêre, vnde Orneates ipſe deus, vt pòſt dicemus, nuncupatus. Priapus ergo, Liberi patris filius, quia ea regio, & Lampſacus, vineis abundat. hinc & Xerxes rex Themiſtocli in vinum Lampſacum dedit. res nota ex Strabone & Stephano, qui etiam ait ex Demoſthenis ſententia. ob ſcilicet vini bonitatem, Priapi opus, ſeu poſſeſſionem eam vrbem eſſe: qui Priapus Veneris & Dionyſij filius exiſtimatus eſt. Pauſan. idem ait. At Diodorus: Priapus, inquit, vt fabulantur antiqui, Dionyſij ac Veneris filius fuit, quòd qui vino indulgeant, ſint natura ad venerem procliuiores. Addit & hoc quoque Pauſ. Priapus, inquit, & alibi, & vbi ſunt caprarũ ouiúmq; paſcua, apúmq; examina colitur. noſtri etiam & hortos & pomaria, vt ex Priapeiis poëmatib. facilè colligimus. Exiſtimauit Strabo, vir doctiſſimus, à iunioribus deum habitum eſſe, nõ à vetuſtioribus: nam Heſiodus, inquit, Priapum non nouit. & Orthanæ & Coniſalo & Thyconi, & eiuſm

eiuſmodi Athenienſium deis perſimilem fuiſſe prodidit. Atqui ô Strabo, ſi Heſiodus Priapum non nouit, vt ais, at nouit Orpheus Heſiodo antiquior, qui in πρωτογόνῳ hymno cum myrrha, inter alia ita cecinit,

Ἀπὸ ἧ σε φάνητα καλέουσι, ἠδὲ πρίηπον ἄνακτα. id eſt,

Ex quo téque Phaneta vocabo, atque Priapum regem.

Euſtathius Priapum ac Silenum Bacchi ideo comites eſſe ſcribit, quòd ebrij ac ſalaces eſſent. quòd tamen ita ego intelligẽdum reor, non reipſa vino oppreſſos: tunc enim ebrij, vt ſæpe vidimus, non veneri, ſed ſomno rem ſacram facere conſueuêre, vtpote parum ſui compotes. Lucianus in eo qui περὶ ὀρχήσεως inſcribitur, Priapum vnum ex Titanibus, vel Idæis dactylis ſcribit, quem Iuno Marti dederit, puerum adhuc rudem, ſed multa præditum virilitate: eúmque non prius à Marte armorum diſciplina peritum, quàm ſaltatorem bonum factum. vnde & illi merces ab Iunone conſtituta fuit, vt ab eo decimam ſpoliorum partẽ in bello reciperet. Rem planius Lucianus prodit. Ab Aegyptiis Priapi ſimulacrum, quem illi Horum & Typhonem appellabant, humana effingebatur forma. dextera manu ſceptrum tenebat, quod ab ipſo terram & mare in lucem edita exiſtimarent: Læua ſuam ipſius mentulam arrectam, quòd ſemina humo tecta in apertum emittat. Pennæ autem, motus indicabant celeritatem: & diſci, orbis circumferentiam ſignificabant. eundem enim eſſe, qui & Sol, opinabantur. Suidas auctor. Noſtri Priapum effingebant in agricolæ arrecti ſpeciem. Tibullus: Agricolam ponimus ante deum. Idem: Libatum agricolam ponitur ante deum. Falx illi dabatur, Terreat vt ſæuas falce Priapus aues. vel vt Phurnutus ſcribit, quòd ea ad putandas vites vtamur: vel quia cuſtodientem fas eſt habere arma, quibus eas tueatur: vel quia qui inducit ac profert quæ ſunt, eius debet eſſe virtutis quæ incidere ac perdere ea poſſit. Lego apud virum doctum, hunc deum cognominatum ideo Auiſtuporem. ita enim lib. VII Architecturæ ſcribit: Non enim ſtatuas ponemus, quales in hortis ridiculas illius Auiſtuporis dei, &c. Nos vulgò Spantachium, quaſi pauorem auium appellamus, ad earum ſcilicet terrorem. Coronabatur verò Priapus ex iis quæ hortenſia eſſent. Lac & liba præterea Priapo efferebantur. Scribit Seruius, cum conſideratione à Vergilio illud dictum eſſe,

Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis
Expectare ſat eſt, cuſtos es pauperis horti.

Suprà inquit Dianæ cum veneratione locutum eſſe, apud numen ſeuerum: contrà hic, inquit, iocatur, quia loquitur numini, quod iocis gaudere manifeſtum eſt, quia deus eſt, qui hortos tuetur.

Bonus dæmon, ſeu Genius, vocatur etiam Priapus, vt Phurnutus teſtatur, quòd omnia omnibus diſtribuat ac diuidat: vnde & κτήσιος, & σωτὴρ domeſticarum rerũ appellatur. hinc etiam illi cornu Copiæ, id eſt, Amaltheæ attribuebant. qua de re plura idem Phurnutus.

Phallus Priapus vocatur, & veretrũ ſignificat. quare cùm Herodotus ait, in ſacris Dionyſij fuiſſe phallos, Priapos intelligimus: hoc eſt veretra, quæ è collo propendebant. Diod. in ſacris Aegyptiacis pudendum Oſiridis phallum vocauit, & in eius rei memoriam cubitales ſtatuæ factæ eodem nomine dicebantur, quæ præcinente tibia circumferebantur. Herodotus in II, huius ſacri ritum exponit: Melampúmq; oſtendit Græcis id ex Aegypto monſtraſſe. Lucian. Phallos pro foribus deæ Syriæ fuiſſe ſcribit, quos ait poſitos ab ipſo Dionyſio nouercæ Iunoni. Alij phallos eſſe dicunt ligna longa, quæ in ſummo pudenda haberent. A phallo περιφαλλία, celebritas & pompa quæ Dionyſio agebatur ex phallis, dicta eſt, teſte Heſychio: quæ & φαλλαγωγία, vt Theodoretus & Phurnutus aiunt, dicebatur, id eſt, dies & feriæ Priapo dicatæ. vnde & Phallouitroboli nuncupati, ex vitro Priapi, quamuis & ex alia materia fierent: ex ebore, auro, & (ſi Dis placet) ex ſerico, & panno lineo, quibus mulieres vtebantur, & fortè nunc etiam vtuntur, ad explendam Veneris pruriginem. ab hoc Ithyphallus etiam deus ipſe Priapus vocatus, cui eſt carmen Phallicum, & Ithyphallicum dicatum: de quibus & Græci & Latini, & nos præterea in Poëtis egimus. Ἰθύφαλλος verò eſt interpretatus, arrectus Priapus, qui & ab Aegyptiis quotannis ſumma inquiſitione & cultu celebrabatur. lege Diodorum, Lucianum, & Herodotum in ſecundo: vt alios mittam. Ponebatur porrò Ithyphallus in hortis, propter generationem vbertatémque eorum. iis enim præeſſe dicitur, propter fœcunditatem, cuius ipſe ſymbolum putabatur. Nam, vt ait Seruius, cum alia terra ſemel creet aliquid, horti nunquam ſine

fructu

fructu ſunt.hinc ergo Columella in carmine de Hortis ait,

—Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli.

Et Vergilius, vt antè dictum,

Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Horatius in Sermone de Priapo,

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus, ſcamnum faceretne Priapum,
Maluit eſſe deum: deus inde ego furum, auiúmque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcœnóque ruber porrectus ab inguine palus.
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetátque nouis conſidere in hortis.

Quod Horatius ex ficulneo trunco dixit confectum Priapum. idem & Theocritus in epigrammate de eodem deo,

Σύκινον εὑρήσεις ἀρτιγλυφὲς ξόανον. hoc eſt,

Ficulneam inuenies, quæ modò ſculpta, ſtatuam. Poſſet & referri ad fabulam, quam ex Arnobio in Baccho retuli, vnde & origo putatur Ithyphalli: id quod eo loco planius oſtendi. Dicebatur & cuſtos ruber. Vergil. in Priap.

Sed ruber hortorum cuſtos membroſior æquo. Tibullus:
Pomoſíſque ruber cuſtos ponatur in hortis,
Terreat vt ſæua falce Priapus aues. Ouidius in Faſtis:
—Et ruber hortorum cuſtos.

Sed hac de re, id eſt, de Ithyphallo, & deo & carmine, plura ſcripſimus in Mecœnatis vita, cùm de Priapeiis poëmatibus ageremus, quæ non ſunt hîc repetenda. eos enim Dialogos iampridem edendos M. Iſingrinio, accurato ac diligenti typographo, tradidimus. Vnum illud de Ithyphallis ex XIIII Athenæi hoc loco, quod ibi nõ aſcripſeram, tantùm afferam: Ithyphalli inquit ebriorum perſonam geſtabant, & coronabantur, χειρίδας, id eſt manicas habentes ἀνθινάς, id eſt floridas, ſiue purpureas ſemialbíſque tunicis vtebantur. & ſubtili ad talos vſque tegebantur amiculo. cum ſilentio autem per porticũ ingreſſi, vbi in medium peruenêre ſaltationẽ, ad theatrũ ſe conuertebãt, dicentes, Recedite, deo locum date: vult enim deus rectus ſublimíſque per medium incedere. hæc fermè Athenæus.

Typhonem Priapum ab aliquibus cognominatum, ſcribit Diodor. Siculus. Priapum, inquit, quidam Ithyphallum, alij Typhonem nominant. nõ ſolùm autem in vrbium templis ſed in agreſtibus quoque locis, tanquam vinearum atque hortorum cuſtos colebatur, fructuum fures caſtigans: id quod etiam ex Priapeiis, & Columella, & paulò antè noſtris citatis poëtis facilè intelligimus. Sanè nõ ſolùm in Dionyſij cæremoniis & orgiis adhibebatur, ſed & aliis pleriſque ſacris cum riſu ludóque. imò & matronæ eum circumferebant, & alia inhoneſta facere ſolebant, vt in ſequentibus oſtendemus. Porrò nunc etiam hymnus Orphei in Typhonem legitur, quem in ſubterraneis ædibus habitare, aliáque canit, quæ Plutoni conuenire videntur. Plura de Typhone Plutarchus in Iſide & Oſiride prodit, cui & Nephthyn adiungit, de qua in Venere dictum.

Faſcinum pro Priapo poſitum, apud auctores ſæpe vidimus, & diuus Auguſtinus in lib. de Ciuit. dei, nec ſemel. vt cum in ſexto ait: Quid hoc dicam? cùm ibi ſit & Priapus, nimium maſculus, ſuper cuius immaniſſimum & turpiſſimum faſcinum ſedere noua nupta iubebatur, more honeſtiſſimo & religioſiſſimo matronarum. Vergil.

Prædicabere faſcino pedali. Idem,
Priape quod tento grauis ſis faſcino. Item,
Ruber ſedere cum rubente faſcino. Vtitur & Horatius:
Minúſve languet faſcinum.

Quo loco ait, Porphyrion, quod faſcinãdis reb. hęc mẽbri deformitas adderetur. Donatianus quoq; de Ithyphallico carmine ita ſcribit: Dictũ eſt autẽ inde, ꝙ in myſteriis Liberi Athenis vates ſtipitẽ rectũ in modũ faſcini tenebãt. id quod etiã in Poëtis annotaui. Sunt qui putẽt, ad auertendũ faſcinũ. nã & Auguſt. in VII, ait à matrona honeſtiſſima imponi illi coronã ad auertendũ faſcinũ frugibus. Acron faſcinũ eſſe ait, virilem penem. lin-

gua

gua verò deterſa fronte, mulieres amputare ſe infantibus putant faſcinũ. Plin. lib. XXVIII. cap. quarto: Religione mutatur & faſcinus. Imperatorum quoque, non ſolùm infantium cuſtos: qui deus inter ſacra Romana à Veſtalibus colitur, & currus triumphantium ſub his pendens defendit, medicus inuidiæ, iubétque eoſdem recipere. hæc conciſe Plinius. Sed de faſcino, qui vel oculis vel lingua fieri dicitur, non eſt cur hîc ſcribam. aliàs ex philoſophis & medicis ſeorſum annotationem conſcripſi.

Muto Priapus etiam dictus à Latinis: vnde mutoniatus, mentulatus. res notior eſt, quàm vt pluribus interpremur. Idem dicitur & mutinus, vt habetur in Priapeiis, Rubricato minare mutino. Tertullianus in Apolog. legere videtur Mutinus. ita enim ridens Romanorum religionem: Sterculus, inquit, & Mutunus, & Laurentina prouexit imperium, &c. Arnobius item in quarto: Etiámne inquit, Mutunus, cuius immanibus pudendis, horrentíque faſcino veſtras inequitare matronas & auſpicabile ducitis, & optatis. At verò Lactantius Firmianus in primo: Sterculius, qui ſtercorandi agri rationem induxit: & Mutinus, in cuius ſinu pudendo nubentes præſident, vt illarum pudicitiam prior deus delibaſſe videatur. Auguſtinus etiam in quarto, Mutunum & Tutunum legere videtur. tametſi in codicibus Lactantij quibuſdam, nunc Futinus legatur, & Tutunus.

Orneates Priapus deus cognominatus eſt, ab Orneis prope Corinthum populis, vt Strabo auctor eſt, cuius dei res Euphronius poëta carmine perſcripſit, vt in tertio de Poëtarum hiſtoria ſcripſimus. Ornea quoque ſacra, ſunt qui ſcribant, appellari Priapi ſacra, quæ à nymphis iuxta Colophonem celebrarentur.

Lampſacus quoque, & Lampſacenus deus, Priapus vocatus eſt, vt Val. Flaccus docet. Scribit Seruius, quòd Priapus ex eo oppido fuerit. vnde in Priapeiis poëta,

Mortales tibi Lampſa cùm dicarunt. Item,
Ille tuus ciuis Lampſace Gallus ero.

De Priapo verò oppido iam locuti ſumus.

Pammyles deus apud Aegyptios, teſte Heſychio, non quidem Priapus, ſed Priapo ſimilis, cuius Cratinus iunior in Gigantibus fabula meminit: ὡς στροβῶσι ἀιγυπτιάδας σάχαρις παμμύλαις. licet in peruulgatis Heſychij codicibus, παμμύλης paſſim legi à doctis etiam quibuſdam videamus. Sed nos de Pammyliis ſacris, quæ & qualia eſſent, in Oſiri plura prodidimus.

SYNTAGMA NONVM, DE MERCVRIO, IRIDE, SOMNO, INSOMNIIS,

AD ALBERTVM LOLLIVM.

Lolli, Lollia quo domus ſuperbit,
Hunc noſtrum tibi dedico libellum,
Eſt quo Mercurius deus repoſtus.
Hunc tu ſuſcipias, legas, & ornes,
Qua polles nitida elocutione,
Cultus prodeat vt virûm per ora.

INuitaſti tu me ſæpe, Lolli chariſſime, tuis literis, & muneribus illis quidem mihi gratiſſimis, vt meorum aliquid ſcriptorum tuo nomini darem, quod noſtræ inter nos amicitiæ omnibus teſtimonio eſſet. Ego verò cùm aliis plurimis de cauſis, tum hac hucuſque diſtuli, quod mea ſcripta non talia ſunt, vt aliquid tibi vel dignitatis, vel nominis ad poſteritatem addere poſsint: cùm ſatis id tibi vtrunque, vel generis nobilitate, vel ſtudio optimarum artium comparatum ſit. Quis enim Lolliorum familiam ignorat, à priſcis vſque temporibus illuſtrem extitiſſe? & ad noſtram vſque ætatem viros ſubinde præclaros cùm domi foriſque, hoc eſt, & literarum ſtudiis, & negotiis gerendis, tum armis etiam & militia protuliſſe? Commemorarem ex diuerſis temporibus aliquos, atque etiam qui hoc ipſo tecum florent: niſi tu hanc partem

eſſes præclarè executus, qui à Cæſaris & Auguſti vſque ætate, & ſuprà etiam, ſeorſum permultos hiſtoria eleganti ſtilo à te perſcripta (vt audiui) complexus es. Tu verò à teneris vſque pueritiæ vnguiculis ita literis & moribus, præcipuè M. ANTONIO ANTIMACHO, *viro in vtraque lingua eminentiſsimo profeciſti, vt inter ciues noſtros tibi & eloquentia & eruditione honeſtum locum compara. Sed quando video te indies id à me efflagitare, ſtatui te tuo deſiderio diutius non fruſtrari, & me hoc ipſo nexu abſoluere. Compoſui his diebus multi ſtudij & lectionis de Deis & eorum cognominibus pleraque Syntagmata, quorum quod de Mercurio confeci, tuo nomini dare conſtitui, his præcipuè de cauſis. Nam cùm is deus exiſtimatus ſit à gentibus, non literarum modò, & ſtudiorum ac eloquentiæ, ſed & opum & theſaurorum præſes: & tu in his omnibus non parum, bonorum iudicio emineas: ſic vt quantum literis & eloquentia vales, tantundem etiam in adminiſtranda familia, & in facultatibus vel tibi à maioribus traditis, vel abs te auctis, diligens ac ſplendidus in iſta adhuc iuuenili & florenti ætate paterfamiliâs exiſtimeris. Accipe igitur hoc ipſum, quod diu optaſti, noſtrum qualecunque Syntagma: in quo videbis, qualis à gentibus fuerit exiſtimatus deus Mercurius. Sed magis, quod vereor, audaciam meam videbis, qui homo cùm ſim tam imbecillium virium, penè conclamatæ valetudinis, & mediocris (ſi non etiam multo infrà) literaturæ, auſus ſim tantum onus ſubire. nam omnem penè antiquitatem euoluere neceſſe fuit, in tanta explicanda materia. Sed in tam longo articulorum morbo, & podagræ otio, quid agendum fuit? Sinerémne me penitus confici doloribus? Volebam in his etiam videri me vixiſſe, nec penitus interiiſſe. An aſſecutus id fuerim, tu cum Ferino, & cæteris Academiæ tuæ eruditis, & candidè cenſentibus, iudicatote. Ego certè, quantum potui, effeci: & indies etiam plura efficiam, ne totum me dolores & infortunia abſtuliſſe videantur. Vale.*

MERCVRIVS.

Mercurius à Latinis dictus, à Græcis ἑρμῆς vocatur, ſermonísque deus ab antiquis credebatur. Mercurius enim dictus medicurrius quidam, vt ait Arnobius, hoc eſt, quaſi medius currens: quòd ſermo medius inter homines ſit. & ideo ἑρμῆς Græcè, id eſt, interpres nuncupatus: vnde & interpretatio, ἑρμηνεία, quæ propriè ad ſermonem pertinet. Quam ob rem fuerunt, qui Mercurium ſcripſerint, vel maximè ob hanc cauſam diuinum habitum, quòd nullo manus aut pedum officio indiguerit: ſed ſolis verbis, quæ vellet, ita diceret, vt ab omnibus planè intelligeretur. Et propterea etiam mercibus præeſſe putabatur, quia inter vendentes & ementes ſermo ſit medius. Ideo & Feſtus ait: Mercurius, à mercibus eſt dictus. hunc etenim negotiorum omnium exiſtimabant eſſe deum. hac ratione alas ei in capite & pedibus antiqui aſſignauêre, id ſcilicet ſignificare volentes, volucrem per aëra ferri ſermonem. Ideóque & Nuncius dictus, quoniam per ſermonem omnia cogitata enunciantur: auctor Auguſt. in ſeptimo de Ciuit. dei. Ammianus verò ſcribit, Iulianum Cæſarem nocte dimidiata ſemper exurgentem ex tapete & xyſira, quam vulgaris ſimplicitas Suſurnam appellat, occultè Mercurio ſupplicaſſe, quem in mundo velociorem ſenſum eſſe, motum mentium ſuſcitantem, theologicæ prodidêre doctrinæ. Mercurios quinque M. Cicero in tertio de Nat. deorum enumerat, quem & Arnobius eſt ſecutus: Vnus, inquit, Cœlo patre, Die matre natus eſt, cuius obſcœnius excitata natura traditur, quòd aſpectu Proſerpinæ commotus ſit. alter Valentis & Phoronidis filius, is qui ſub terris habetur: idem Trophonius. tertius Ioue tertio genitus, & Maia, ex quo & Penelope Pana natum ferunt. quartus Nilo patre, quem Aegyptij nefas habent nominare. quintus, quem colunt Pheneatæ, qui argentum inueniſſe, & Argum dicitur interemiſſe, ob eámque cauſam Aegypto præfuiſſe, atque Aegyptiis leges ac literas tradidiſſe. hunc Aegyptij Θὼθ appellant: eodémque nomine primus anni menſis apud eos vocatur. hæc quidem Cicero. Lactantius tamen grammaticus in Thebaid. libro quarto, ex Carbilij ſententia quatuor tantùm Mercurij nomine numerat, vnum Iouis & Maiæ filium, alterum Cœli & Diei, tertium Liberi & Proſerpinæ, quartum Iouis & Cyllenes, à quo ſit Argus occiſus: quem ob hanc ipſam cauſam Græci profugum dicunt, Aegyptiis verò literas demonſtraſſe. Non hîc refero Hermeten, id eſt, Mercurium Triſmegiſton, quia eius vitam inter Poëtas retuli. Scribit Fulgentius: Mercurium veteres dici voluêre, quaſi mercium curam. Plato verò in Cratylo, & eum exponens Proclus, ἑρμῆν, ab eo quod eſt εἴρειν καὶ μήσασθαι, quòd loqui excogitauerit & machinatus ſit, interpretati ſunt, quaſi εἰρέμην. Nunc

verò

verò nos, ait Proclus, vt eſt videre, nomen adornantes, ἑρμῆν vocamus. nam & Iris ipſa videtur nuncupata, quòd nuncia ſit. hæc illi pluribus, quos & Phurnutus ſecutus, & hoc amplius: vel dictus, inquit, ἀπὸ τοῦ ἔρυμα ἡμῶν εἶναι, καὶ οἷον ὀχύρωμα, hoc eſt, ab eo quòd ſit nobis propugnaculum, ſeu munimentum Phauorinus ἑρμῆν dictum ait, ἀπὸ τοῦ εἴρω, quod eſt annuncio, ex quo ἑρῶ nomen, vt ἀέλλας: & adiectione μ, ἑρμέας, ex quo ἑρμῆς. nam plerunque Græci μ aſſumunt literam, in informationibus vocabulorum, vt ille pluribus exemplis oſtendit. Ideo verò Maiæ & Iouis filius dictus eſt, hoc eſt, τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως, quòd videlicet ex vtroque, mente ſcilicet & prudentia, oratio ducatur: vel vt Phurnutus ait, ideo Maia natum, id eſt, ex ſpeculatione inquiſitionéve. nanque μαῖα, hoc eſt obſtetrix, quæ obſtetricandi officium parturientibus gerit, ea ratione appellata eſt, quòd ſcrutando & inquirendo fœtus in lucem producat. Iuniorem quoque effingebant antiqui Mercurium, quoniam non ſeneſcit oratio: & quadratum, propter firmitatem, & veri ſermonis robur. Galenus etiam Pergamenus in Suaſoria (ſi libellus eſt legitimus) Mercurium, inquit, vt orationis parentem, & artium omnium auctorem, in aliam effigiem quàm fortunæ effinxerunt, tum pictores, tum plaſtæ. effingunt enim iuuenem formoſum, non tamen fucatum, aut comptum, ſed natiua quadam virtutis ſpecie, vultu hilari, acribus oculis, in baſi quadrata, quæ ſtabilitatis & firmitatis figura eſt: tum cætera, quæ in eius dei commendationem, & aſſeclarum comitúmque ſubiungit. Sanè Plutarchus in Iſi & Oſiri, Mercurium ſcribit corpore eſſe γαλιάγκωνα, quam vocem Galenus apud Hipp. in lib. de Artic. ſic interpretatus: Galeancones, inquit, dicuntur, qui à primo natali die humeros habent breuiores. dictos videri ait, à γάλης, id eſt, felis ſeu muſtelæ ſimilitudine quanquam non laborandum putat in vocabulis, dummodo eorum ſenſa teneamus. Miror Cœlium noſtrum quodam ſuo opuſculo de rebus Aegyptiacis inſcripto, γαλιαγκῶνα ἑρμῆν expoſuiſſe albicubitum, grammatici quoque nonnulli galiancona interpretantur, qui iuſto breuiorem habeat cubitum. Sed cur hîc non addam, variè me de hac voce notaſſe? nam & Galeanchena quidam, alij Gylianchena legunt, vt in Gylio Hercule attingam, & copioſius in Carcini poëtæ vita monſtraui. Vidi in libro Antiquitatum, Mercurij imaginem hoc modo effictam: ſilo quidem corporis iuuenili, facie imberbi, cum alis ſupra aures, nudus verò totus, præterquam quod in dorſo palliolum habere videbatur. dextera marſupium continebat, quod ſupra caput hirci iacebat. ſiniſtra verò caduceum præferebat, ad pedes illius gallus & hircus ſuberant. Lucro inſuper & mercimoniis Mercurium præfecerunt antiqui. vnde illi cognomina, ἐμπολαῖος, & (vt etiam aliqui) ἐμπορευτικός, & κερδῷος. quin etiam ἑρμαῖα, καὶ ἑρμαῖα, lucra vocantur & theſauri, qui præter expectationem contingunt, quomodo in Sophiſtis Philoſtratus, & Phurnutus in Mercurio accipere videntur. Quin & de inuentis theſauris participem Mercurium facere veteres ſoliti fuêre. Huic deo Romani menſe Maio rem diuinam faciebant, eiúſque ſtatuæ plerique marſupium ſuſpenſum adhibebant, vt Macrobius & Suidas notant. Literas etiam Mercurius inueniſſe dictus eſt, vt M. Cicero & Ariſtides tradunt. Tertullianus Septimus quoque in libro de Coronis: Mercurius, inquit, literas enarrauit, neceſſarias (confitebor) & commercij rebus, & noſtris erga deum ſtudiis: ſed & ſi neruos idem in ſonum ſtrinxit, non negabo, & cætera. Addit & Diodorus, pondera & menſuras, & quæſtum ex mercatura facere inſtituiſſe: id quod & ipſe apud Plautum oſtendit. Ad hæc Homeri quidã expoſitores in penultimo Odyſſ. non modò literas Mercurium inueniſſe tradunt, ſed & muſicam, & palæſtram, & geometriam. Ideóque τετράγωνον in gymnaſiis veteres effinxiſſe, qua de re infrà nonnihil dicemus. Palæſtram inſuper ipſius filiam fuiſſe legimus, de qua ſic apud Lactantium: Cùm aliquando, inquit, Mercurius ſomnum caperet, quidam dormienti tetendit inſidias: qui conata peregiſſet, niſi eum filia Palæſtra excitaſſet. qui cùm odio terræ, migraſſet ad cœlum, creditus eſt obiiſſe, quo facto iniurioſam meruit ſepulturam: vnde Statius libro ſecundo Theb.

Pollutámque ſuo deſpectat Phocida buſto.

Porrò hanc Mercurij filiam Palæſtram, Philoſtratus in Arcadia luctam inueniſſe ſcribit. Sed & in palæſtris Mercurius, vt ait Phurnutus, cum Hercule colebatur: quod cum ratione fortitudo moderanda ſit. Qui enim vi corporis ſola nituntur, rationémque, quæ artes in vita inuexit, negligunt, his admodum illud quiſpiam decenter, dixerit, Δαιμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος: hoc eſt, Dæmonie, perdet te robur tuum. Sed & ipſum deum furandi artis, & furti inuentorem legimus. vnde & illi cognomentum δόλιος, vt docet Phurnutus.

κλῶπα etiam Ideo nuncupatum ait Suidas. Idem & δόλιος dictus, id eſt, doli & fraudis artifex. Prudentius,

> Expertes furandi homines hac imbuit arte
> Mercurius Maia genitus.

Hoc idem & Fulgentius. Horatius in eo hymno quem ex Alcæo extuliſſe ferunt, in quo de Mercurio agit elegantiſſimè,

> Mercuri facunde nepos Atlantis.

Quem totum non modò legere, ſed etiam ediſcere, valde eſt precium operæ. Sunt & qui addunt, eundem præſtigiatorum artem excogitaſſe: ſed & rebus nomina impoſuiſſe, & verba in ordinem redegiſſe, & deorum cultum & ſacra inſtituiſſe, aſtrorum & ſiderum curſus obſeruaſſe, numeróſque excogitaſſe, & medicinam, teſtudinem, id eſt, chelyn: ſed & fidium tres voces, acutam, grauem, & mediam, à tribus anni Aegyptiorum partibus, æſtate, hyeme, & vere. Quare cùm in vita tot & tanta inuenerit, Græci κοινὸν ἑρμῆν, id eſt, communem Mercurium vocauêre. Hinc Lucianus in votis: Ergo, inquit, quod maximè in promptu ſit, communem Mercurium dicunt. Sed & eodem nomine illum appellarunt Ariſtides orator, & Plut. item Phurnutus & Heſychius. In prouerbium enim exiit κοινὸς ἑρμῆς, de iis qui aliquid in commune inueniunt: quod & Eraſmus notauit. Sed & in ducendis ſortibus, primam ait Heſychius huius dei nomine duci. Quin & in carnibus etiam diſtribuendis ac diuidendis, prima pars Mercurij ſors, id eſt, ἑρμοῦ κλῆρος appellabatur, vt Iul. Pollux lib. VI. ſcriptũ reliquit. Sed qui dei communes, quíve deus communis dicerentur, referemus in Martis cognominibus. Addamus & hoc loco de pictura aliquid. Iuuenis effingebatur hic deus. hinc Lucianus in libello de Sacrificiis, eum pubeſcentem deſcribit, & primam ducentem lanuginem: quod & paulò antè ex Galeno dixi. Ad hæc ei & talaria & alas in pedibus, id eſt, πέδιλα adhibuêre, ea cauſa (vt Phurnutus ait) quòd ſermo aëra tranat. vnde & Homerus τὰ ἔπεα πτερόεντα, hoc eſt, alata verba dixit. & Orpheus in eius hymno, πτεροπέδιλον vocauit: hoc eſt, qui alata talaria haberet. Sed Fulgentius: Pennata, inquit, talaria habet, quòd negotiantium pedes vbique pergendo quaſi pennati ſunt. Pingitur præterea cum galero alato, & cum talaribus, & petaſo in pedibus. caduceúmque in manibus interdum fingitur, nunc virgam, nunc falcatum gladium habens, id eſt, Harpen, & (vt antea dixi) marſupium plerunque attribuêre. Lucius Apuleius de Aſino aureo, Mercurium ita libro decimo effingit. Puer, ait, luculentus, nudus, niſi quod ephebi chlamyde ſiniſtrum tegebat humerum, flauis crinibus conſpicuus: inter comas eius aureæ pinnulæ ſimul coniunctæ prominebant, cum caduceo & virgula. Vergilius planè & ipſe in quarto Aeneid. ita effingit:

> Ille patris, inquit, magni parêre parabat
> Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
> Aurea, quæ ſublimem alis, ſiue æquora ſupra,
> Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
> Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
> Pallentéſque, alias ſub triſtia tartara mittit.
> Dat ſomnos, adimítque, & lumina morte reſignat.
> Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
> Nubila.

His non diſſimilia Stat. Papinius primo libro Theb. ſed vterque ab Homero deſumpſit. Huic deo porrò gallum attribuêre, quòd literati & negotiatores vigilare habent neceſſe, Nec totam ſomno fas eſt conſumere noctem. Mercurij inſuper ſtatuis viatores ſolebant lapidum aceruos accumulare, vt ſinguli ſingulos adiicerent: id innuentes, vt ait Phurnutus, vel ita deum honorare, re ſcilicet ea, quæ ad præſens ſit in promptu, & obuia: vel quòd ita viam videantur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offendant: vel quòd eo lapidum cumulo ſtatua dei notior prætereuntibus fieret. Alij in orationem ipſam referũt, quæ ex minimis particulis conſiſtat. Sed enim & paſtores Mercurium curare, teſtis in Corinth. Pauſ. qui illius ſtatuam ait æneam fuiſſe apud Lecheum ſedentem, & iuxta eum arietem: nam, inquit, Mercurius præter reliquos deos curare, & opibus augere videtur paſtores: ſicuti & Homerus in Iliad. teſtatur, & Heſiodus, vt in Nomio Mercurio pluribus dicam. Sed & illud hoc tibi loco cur non ſignificem? quòd chemicæ artis profeſſo-

res ſibi perſuaſere, Mercuriúmque vocauêre viuum argentum, quod Græci hydrargyron, id eſt, liquidum argentum appellant, propter eius mobilitatem. notiſſimum quippe eſt, metalla omnia ab ipſis chemiæ artificibus planetarum vocabulis vocitari. Nam plumbum Saturni nomine nuncupant, ſtannum Iouis, ferrum & chal, bs Martis, aurum Solis, æs Veneris, argentum Lunæ. Verùm non modò ab his, ſed & à Platonicis: id quod in Timæo obſeruant, nonnihil tamen euariantes. Quare cùm ex ipſo Mercurio, id eſt, hydrargyro, maximos ſibi auri & argenti theſauros ſpondeant, ego in epiſtola ad Ant. Thebaldeum, qua amicos meos poſt Vrbis direptionem mihi non adeſſe poſſe ſum conqueſtus, de Ant. Viſdomino, viro erudito, eius artis ſtudioſo, ita cecini:

Nec mihi Viſdominus, Muſis qui ſæpe relictis
Demere Mercurio talaria, ne vagus erret,
Nititur, & croceo corpus perfundere luto.

Sed hac de re ſatis. Quinarium porrò numerum ſcribit Bapt. Leo, diuinum hac re potiſſimum eſſe, & Mercurio artiúmque deis attribui: cùm tamen antiquiores ſcriptores tetrada, id eſt, quaternarium huic deo adſcripſerint, vt cum aliis docet Martianus.

Cyllenius in primis Mercurius dictus eſt, à Cyllene monte Arcadiæ, quod in vltimo Odyſſ. grammatici notant, in quo monte & nutritus & diuerſatus eſt: à Philoſtrato tamen in Olympi vertice natus deſcribitur, & eius ibidem furta, boum in primis: qua de re & Horatius apud nos; & Ouidius. Vel ideo Cyllenius eſt appellatus, quòd ſomnum animantibus conciliet, vt qui poteſtatem κυλλᾶν habeat. κύλλα enim particulæ ſunt, quæ ſub oculis ſunt. vnde & Attici κυλλαίνειν dicunt, cùm palpebræ ſeu oculorum genæ intumeſcunt, id quod prouenire ſolet ex nimio, vel item ex minimo ſomno. Sed hac de re Græci plura habent. A Vergilio Cyllenius ales, in quarto appellatus eſt:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis.

Item Cyllenia proles: vt,

Materno veniens ab auo Cyllenia proles.

Cyllius etiam vocatus Mercurius, per ſyncopen, pro Cyllenio, vt qui de gentibus ſcribunt apud Græcos teſtantur, & Stephanus in primis. Cyllenius, inquit Feſtus, Mercurius dictus eſt, quòd omnem rem ſermo ſine manibus conficiat: quibus partibus corporis qui carent, κυλλοὶ vocantur. Ideóque quadratum eum fingebant. Alij volunt ſic appellatum, quòd in Cyllenia via ſit nutritus. Alij, quòd in monte Arcadiæ Cyllene. Alij, quòd à Cyllene ſit nympha educatus. Sed & à regione Arcas à noſtris dictus eſt. Statius,

Vocalis citharæ repertor Arcas. Martialis:
Cum quibus Alcides, & puer Arcas erat.

Caducifer etiam Mercurius cognominatus eſt. Ouidius,

His ſe ſuſtulerat paribus Caducifer alis.

Idem in Faſtis,

Tartara iuſſus adit ſumptis Caducifer alis.

De quo & Arnobius ait: Caduceator ille Cyllenius, in Algido fuſus monte, verborum excogitator, & nominum, & nundinarum, mercium & commerciorum mutator, &c. A caduceo verò, quo vti fingebatur, dictus, cuius formam aptè Macrob. eſt executus.

Quin & κῆρυξ θεῶν, id eſt, præco deorum, teſte Phurnuto, dictus eſt: eáque annunciare aiunt mortalibus, quæ ab ipſis ſunt deis. Et quidem κῆρυξ, id eſt, præco, vel caduceator, quoniam per vocem editam, ea auditui aſſiſtant, quæ per orationem ſignificantur. κήρυκες verò appellari, Pollux ait libro octauo, à Ceryce Mercurij filio, & Pandroſæ, Cecropis filiæ. Hinc fit κηρύκειον, id eſt, caduceus. hinc & caduceatores dicti legati, qui de pace mittuntur: & caduceus interdum inuenitur pro pacis ſymbolo, in antiquis præſertim nomiſmatibus. Plura de caduceo Phurnutus, & Hyginus in Lyra, quam (ait) Mercurius cùm boues abegiſſe deprehenſus eſſet, Apollini dedit, & ab eo (inquit) virgulam quandam muneri accepit: quam manu tenens Mercurius, cùm proficiſceretur in Arcadiam, & vidiſſet duos dracones inter ſe coniuncto corpore alium, alium appetere, vt qui dimicare inter ſe viderentur, virgulam inter vtrunque ſubiecit, itaque diſceſſerunt. quo facto, eam virgulã, pacis cauſa dixit eſſe conſtitutam. Nonnulli etiam cùm faciunt caduceum, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium fuerat Mercurio pacis. vnde Martialis,

Cyllenes cœlique decus,facunde miniſter,
Aurea cui torto virga dracone nitet.

Hinc & Mercurij exemplo athletas, & in reliquis eiuſmodi certaminibus virgula vſos fuiſſe antiquos legimus. Sanè de Mercurij virga nos alibi plura. Iſidorus certè & ipſe ita ſcribit: Mercurius virgam tenet, quæ ſerpentes diuidit, id eſt, venena. nam bellantes & diſſidentes interpretum oratione ſedantur: vnde legati pacis Caduceatores dicti. Iamblichus quoque in epiſtola ad Deuxippum: Reuera, inquit, deus quiſpiam fuit, qui hominibus dialecticam oſtendit, & è cœlo demiſit: vel, vt quidam dicunt, eloquens Mercurius, qui in manibus dialecticæ ſymbolum geſtat, ſerpentes ſcilicèt ſe inuicem inſpicientes, &c. Idem repetit & Stobæus in ſermone de Literis, id eſt, περὶ γραμμάτων.

Ἄγγελος θεῶν ἑρμῆς, id eſt, deorum nuncius, Mercurius appellatus eſt, teſte Phurnuto, quoniam deorum conſilia cognoſcimus ex iis affectibus & energiis, quæ per orationem nobis inferuntur. hinc Orpheus ad Muſæum, ἀλλ' ἄγγελον ἑρμηνέα ἑρμείαν κήρυκα. Huic deo hymnum etiam Orpheus concinuit, cum thuris ſuffimento, cuius hoc eſt initium, κλῦθί μου ἑρμεία Διὸς ἄγγελε. hoc eſt, Audi me Mercuri Iouis angele. Idem & διάκτορος dictus eſt, vt obſeruat Heſychius. idem & διάκονος, id eſt, miniſter, quo modo & Latini quoque appellant. Sanè apud Pindarum in quopiam Olymp. hymno Mercurij etiam filiam ἀγγελίαν legimus, quod & interpretes notant.

Χρυσόῤῥαπις ἑρμῆς, hoc eſt, auream virgam geſtans Mercurius cognominatus eſt; teſte Phurnuto. vt enim in huius libri initio diximus, virga Mercurio attribuitur. de qua ſic in Odis Horatius:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgáque leuem coërces
Aurea turbam, ſuperis deorum
Gratus, & imis.

Et Vergilius in quarto Aeneid. ex Homero:

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco.

Et cætera, vt ſuprà meminimus. Hæc verò virga pulcherrimè fabrefacta dicebatur, quòd χρυσὸς plerunq; non modò aurum ſignificat, ſed vt Athenæus & Heſychius tradunt, pulchrum denotat: vt Chryſes, id eſt, aurea Venus: & χρυσήνιος Apollo, qui pulchras haberet habenas, à precio & pulchritudine ipſius metalli, cuius metalli & dæmon χρυσὼν (teſte Heſychio) vocabatur. Addit & Athenæus alia ex Pindaro, cùm ait: Iuſtitiæ facies & oculus aurei. Sanè ſunt qui Chryſorrhapin interpretentur, ab alapa & flagello, propter ea Phurnuti verba: ὅτι πολύτιμός ἐστι, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ῥαπισμός. hoc eſt, quoniam honorificus eſt, & ex ipſo flagellatio, ſeu correctio.

Acaceſius Mercurius etiam cognominatus. Homerum tradunt in ſermone de Arcadibus ſcripſiſſe, Acacum fuiſſe Lycaonis filium, à quo Acaceſium Arcadiæ vrbs, vt ait Pauſ. & Stephanus. Fuit verò Acaceſij Mercurij templum ſpectabile in vrbe Megalopoli, iuxta Philippi porticum. Sed & Acaceſius collis, ſub quo vrbs ipſa Acaceſium, & Mercurij Acaceſij ſimulacrum ex lapide. Arcades enim conſtanter affirmant, ab Acaco Mercurium educatum. Sanè & ἀκάκητα inde vocatum puto, de quo ſic Phurnutus. Et hoc nomine Acaceton ipſum dicunt, cuius quidem hoc ſit ſignum, quòd non ad male faciendum & nocendum, ſed ad ſeruandum potius, factus eſt ſermo. vnde & Hygiea, id eſt, Salus, illi cohabitare dicitur. quibus ex verbis patet eos hallucinatos eſſe, qui ſecuti Aldinum Phurnuti codicem, legerunt ac ſcripſerunt ἀκόντητα, & cuſpidatum & mucronatum interpretati ſunt. Cùm verò mihi occurrit interdum, vt tales errores caſtigem, ne tunc à me quæras illorum nomina, quos accuſo. libenter enim, homo cùm ſim, magnis viris parco. Ingenui quippe hominis eſſe duco, parcere perſonis, dicere de vitiis.

Stilbon, Mercurij ſtella à ſplendore cognominata, vt M. Cicero, Martianus, Apuleius, cæterique aſſerunt. στίλβω enim ſplendeo eſt, & niteo. hanc ſtellam indicat Vergilius in illo,

Quos ignis Cœli Cyllenius erret in orbes.

Sanè Stilbontis & Stilbonis caſu patrio rectè dicimus: hinc etiam Stilba lucernæ ſpecies, quæ ſupra candelabrum poni ſolet, vt ex Phœniſſis Ariſtophanis Iul. Pollux in decimo declarat. Hoc lucernarum genere ex orichalco hoc tempore ferè ſtudioſi literarum vti conſueuêre.

Maleuo

Maleuoli Mercurij ſignum, id eſt, ſtatuam, appellabant ideo, quòd in nullius taberna ſpectabatur: quod Feſtus ſcribit.

Τετράγωνος ἑρμῆς dictus ab antiquis, id eſt, quadratus, vt paulò antè meminimus, quòd quatuor eius inuenta putabantur: vel, vt Phurnutus ſcribit, ea forma fingeretur ab antiquis, quòd ſine manibus & pedibus quadratus facilius conſiſtat, & per hoc ſtabilitatem orationis, & conſtantem, non fluxam & mutabilem eſſe debere, oſtendit. Macrobius verò de his: *Pleraque, ait, ſimulacra Mercurij quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſignita, & virilibus arrectis.* quam etiam ſpeciem in ſolem transfert ipſe Macrobius: illuc enim omnia numina deflectit. Sanè quod virilibus arrectis, ait, id etiam in Artemidori lib. Onirocriticôn primo legimus: *Cum, inquit, aliquando in Cyllene eſſem, Mercurij ſimulacrum vidi, nihil aliud quàm pudendum naturali quadam ratione confectum*, & reliqua. Sed & Phurnutus de hac eadem re ita: *Priſci, inquit, ſeniores & barbatos Hermas, habentes recta pudenda, faciebant: iuniores verò, & nondum barbatos, deiecta*, quin etiam Herodotus in ſecundo hiſtoriarum: *Primi è Græcis* (ait) *Athenienſes, à Pelaſgis edocti, ſtatuas Mercurij erecta tenera pudenda factitauerunt.* Porrò hæ ſtatuæ ἄποδας καὶ ἄχειρας, id eſt, ſine pedibus & manibus, Hermæ vocantur: quarum & adhuc multæ conſpiciuntur in antiquitatibus, quas vna nocte deiectas Thucydides in ſexto, & Plutarchus in Alcibiade, ac item in Nicia, & Aemylius Probus in Alcibiade, prodiderunt. quæ res Alcibiadi negotium non paruum factitauit: in eum enim id crimen conjectum fuit, Hermocopidas vocatos tradit Pauſanias grammaticus, qui caput, ſeu collum & pudenda Hermis ſtatuis præcidiſſent. Ad has mutiles ſtatuas ſatyricè certè alluſit Iuuenalis in octauo, cùm quoſdam Athenienſes taxans, ſola nobilitatis inani ambitione nixos, & nulla virtute præditos, his comparat:

—At tu, inquit,
Nil niſi Cecropides, truncóque ſimillimus Hermæ.

Sed vt rem planius, agnoſcas, de Hermis & illud attende, quòd antiqui Athenienſes virtutis ergô huiuſmodi largiebantur, quæ publicè per vrbem totam, & priuatim ponebantur: cuius poſt iam citatos, Demoſthenes meminit in oratione κατὰ μειδίου, & ibi pluribus Vulpianus rhetor. Sanè & apud Ciceronem nec ſemel obſeruamus, ex Mercurio & Minerua ſtatuas confectas, quæ ad bibliothecarum ornamenta ponerentur: vocat ille ἑρμαθήνας. Illud demum & Græci prodiderunt, à Piſiſtrato & Hipparcho Hermas tota vrbe erectas eſſe. vnde ἱππάρχειοι ἑρμαῖ dicti. Sed & ἀνδοκίδου ἑρμῆς ad hoc conuenire videtur. Porrò & ἑρμέρωτας etiam legimus, de ſtatuis ex Mercurio & Cupidine confectis, quorũ mentio apud ſcriptores. hinc & Hermæ Penteliciani à Cicerone dicti, è marmore Attico, cuius meminerunt Strabo, Plutarchus, & Theophraſtus, ſed & Plinius.

Τρικέφαλος ἑρμῆς, idem qui & τρικάρηνος, id eſt, Triceps Mercurius, ab antiquis vocitatus, cuius meminit Lycophron in Alexandra: Nonacriates tricephalus lætus deus. Sic verò dictus, vt interpretes ſcribunt, quòd cœleſtis ſit deus, & maritimus, & terrenus. Sed & Seruius tres Mercurios poſuit, terrenum, ſuperum, & infernum, Ciceronis auctoritate nixus. Sunt qui Tricephalum putent, quoniam nonnunquam Hermæ ita tricipites fiebant, ad vias oſtendendas. in his enim ſuberant ſubſcriptiones, quò ſcilicet via illa ferret, & quò alia, & alia. Memini & me tales videre ex marmore peruetuſtas: nam capita ad eam viam verſa erant. Philochorus & Iſæus orator de his meminit, & grammaticus Harpocration. Exiſtimant etiam nonnulli, inter quos Heſychius, & Phauorinus, comicè luſiſſe Ariſtophanem, cum ait ἐν τριφάλητι, παρ' ὅσον τετρακέφαλος ἑρμῆς ἐν τῇ τριόδῳ. hoc eſt, quantum quadriceps Mercurius in triuio. Traxit & hoc in ſua prouerbia Eraſmus. ait enim, τρικέφαλον ἑρμῆν dictum videri in ambiguos & ancipites, aut vehemẽter aſtutos.

Ἀμύητος ἑρμῆς, hoc eſt, non initiatus, vel profanus Mercurius. hoc nomine, teſte Phauorino, Athenienſes in acropoli, hoc eſt in arce ſtatuerunt. Eraſmus in Prouerbiis protulit hoc modo, ἑρμῆς ἀμύητος, id eſt, indoctus, vel infans: ipſúmque prouerbium exiſtimat, vbi quis fingit ſe rudem eius artis, cuius eſt doctiſſimus, propterea quòd Mercurius eloquentiæ & diſciplinarum parens: vel quòd myſtagogus, & myſteriorum præfectus fuerit.

Ἀργειφόντης ἑρμῆς, hoc eſt, Argicida Mercurius cognominatus eſt, cùm ab aliis poëtis, tum in primis ab Orpheo & Homero: non quòd Argum, Iûs Inachidis cuſtodem interemerit, vt fabulis eſt proditum: ſed à ſermonis potius, cui præeſſe exiſtimatur, perni-

titate: ἀργὸν enim ſignificat tum velocem, tum tardum, vt grammatici obſeruant, oratione verò ac ſermone nihil velocius. nam & ideo Homerus ἔπεα πτερόεντα hoc eſt, alata verba dixit, atq; ideo huic deo talaria & petaſum antiqui attribuerunt. At Macrobius in Satur. Argiphontes, inquit, cognominatus eſt, nõ quòd Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio Io Inachi filiam, eius deæ pellicem, conuerſam in bouis formam, quam fabulam in primis Ouidius eſt executus: ſed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum, luce ſtellarum diſtinctum: quibus ineſſe videtur vis quædam cœleſtium oculorum, & cætera. Fulgentius exiſtimat Argum hominem quempiam fuiſſe, à multis aliis hominibus cuſtoditum: aſtutis videlicet, & vigilantibus. Pauſanias Argicidam dictum ait, qui & ὀφιοκτόνος fuerit, id eſt, ſerpenticida, quod ἀργὴς ſerpens ſit: vel quaſi ἀργὸς ἀπὸ τοῦ φονεύειν, id eſt purus ab occidendo. nam & deus eſt pacificus. Phurnutus autem ſeu Cornutus, ad Georgium puerulum in libro de Nat. deorum: Argiphontes ait, dictus eſt, quaſi ἀργειφάντης, ab eo quòd alba omnia faciat apparere, & perſpicua. Album enim, ἀργὸν vocabant antiqui. Vel à velocitate dictus, per antiphraſin etenim & ταχὺ ἀργὸν dicitur. Proclus apud Heſiodum in Ergis, ἀργειφόντης, inquit, ὅτι δὴ ἀργοῦ φονεύς. pacificus enim deus eſt, & εἰρηνικός. Recentiores verò, ὅτι ἄργον ἐφόνευσε τὸν πανόπτην, quòd ſcilicet Argum occiderit, totum oculeum. Niſus verò Chius, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τὰς τῶν τελευτησάντων ψυχάς, quòd deducat animas defunctorum. Alias Heſychius opiniones recitat: quòd ſcilicet vel in Argo primum apparuit, vel quòd abſoluit neces, vel citò & manifeſtè apparuit. hæc enim vtraque ad deũ ipſum pertinent. propter enim nominum facultatem τὸ ταχέως, id eſt citò: propter verò diuinitatem, hoc σαφῶς, id eſt perſpicuè & manifeſtè interpretata eſt. ἑρμῆς enim nuncupatus eſt, propterea quòd pacificator quidam ſit, quia paci imperet, quod eſt dicere. Mercurius enim ſermo eſt, & ratio. Illud item Pauſanias in Lexico ait, Argiphontem cognominatum, quod ſerpentem occiderit, qui ἀργὴς appellaretur. Sed cùm non aſcribat quomodo, & quando, hoc mihi nugatorium videtur. Sed de Argiphonte, quàm putatam, plura dixi.

Harpedophorum Mercurium etiam appellatum legimus, ab Harpe falce, qua Argum mactaſſe ferunt. de Harpe Ouidius, Hyginus, alij.

Strophæus, στροφαῖος Mercurius cognominatus, quòd negotia bene vertat, & verſuræ præſit & mercimoniis: vel quòd ſubdolus ſit, & verſipellis, quomodo illum Plautus inducit. Heſychius & Phauorinus aiunt, quòd ante ianuas ſtatueretur, propter ſcilicet ianuæ cardines: quòd & in Pluto Ariſtophanis annotauimus, παρὰ τὴν θύραν στροφαῖον ἱδρύσασθέ με: Pone ianuam Strophæum me ſtatuat: ea videlicet ratione, vt fures fur deus abigat. quo loco & alia ſunt Mercurij cognomina. Pollux etiam Strophæum in carcere conſtituere videtur, ſi modò rectè eius verba expendimus.

Thoth Mercurius dictus eſt ab Alexandrinis, ait Euſebius de Præparatione Euangelica: ab Aegyptiis verò Thoyth, quod & Plato & Cicero affirmant. à quo & primus menſis, id eſt September appellatur, vt plenius diximus in libro de Annis & menſibus, & cætera. Plato in Phædro, quo loco Socrates loquitur: Audiui equidem, inquit, circa Naucratem Aegypti priſcorum quendam fuiſſe deorum, cui dicata ſit auis, quam Ibim vocant, deo autem ipſi nomen Theuth. hunc primum numerum & computationem inueniſſe, geometriam & aſtronomiam, talorum inſuper alearúmque ludos, literas: & cætera quæ ſubdit, ne nos nimij ſimus. Quin & idem Plato de eodem in Philebo agit. Sed enim & Thaautus, ſeu Thautus vocatur à Phœnicibus, vt copioſius in Lactantij quapiam annotatione oſtendimus. Cæterùm Theutates etiam à Gallis & Barbaris dictus eſt. Lucanus,

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Theutates, horrénſque feris altaribus Eſus.

Heſus quidam apud Lucanum cum afflatu ſcribunt, & Martem interpretantur, vt alibi dicemus. Lactantius in primo: Galli Eſum atque Theutatem humano cruore placabant. Hinc ego putarim, id quod ſcribit Cornelius Tacitus de Germanis, Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent: de Theutate intelligi, quia priſcis tẽporibus ex parte, Galli fuerãt Germani. Porrò quod ſcribit Cic. in tertio de Natura deorũ: Qui ſi deus eſt, & Orpheus & Eſus dei ſunt, matre Muſa nati. Et quanquã docti eam lectionẽ probẽt, ego tamen emẽdarim, & legerim liben

tius

tius pro Eſo, Rheſum. nam vt in Muſis noſtris retulimus, Rheſum quidam Euterpes, quidam Terpſichoræ filium ſcripſerunt. Theutatem & Eſum ſuppreſſis nominibus Tertullianus in Apolog. deſcribit. ita enim ait, de humanis victimis agens: Maior ætas apud Gallos Mercurio proſecatur. Cæſar libro ſexto de bello Gallico, mores eorum populorum deſcribens, cum de humanis victimis egiſſet, ita ſubinfert: Demum maximè Mercurium colunt, huius ſunt plurima ſimulacra, hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæſtus pecuniæ mercaturáſque habere vim maximam arbitrantur. T. etiam Liuius libro ſexto, tertiæ Decad. in oppugnatione nouæ Carthaginis, ita ſcribit: Quod vbi Scipio in tumulum obuerſus, quem Mercurium Theutatem appellant, aduertit multis partibus nudata defenſoribus mœnia eſſe, &c. Porrò de Mercurio Aegyptio, & quæ ab eo reperta ſint, leges apud Diodorum Siculũ lib. I. Biblioth.

ἀγοραῖος ἑρμῆς, id eſt, forenſis Mercurius, multis in locis colebatur, vt paſſim apud auctores legimus, atque in primis in Attica, vt Pauſanias docet, & Philochorus apud Heſychiũ. Idem Thebis à Pindaro conſecratus, vnà cum Apolline Boëdromio: de quo aliàs locuti ſumus. De Agoræo Mercurio & Phurnutus de Natura deorum. ait enim: Mercurius primus decenter dicitur ἀγοραῖος, ἐπίσκοπος γὰρ ἀγοραζόντων ἐστί. Lucianus in Ioue comœdo, ait eius templum fuiſſe apud Variam, id eſt, ποικίλην porticum. Fuit Pharis Achaiæ vrbe in medio foro Mercurij barbati ſimulacrum, quod fuit à Simulo Meſſenio, vt inſcriptio indicat, dicatum. Vocatur verò à foro ἀγοραῖος, iuxta quem fuit oraculum tale. Ante ſimulacrum ἑστία, id eſt, focus ſitus erat ex lapide, cui adhærebant plumbo detentæ æneæ lucernæ. qui autem oraculum petebat, veſperi illud adibat, & thure ſuffibat, & lucernæ oleo complebantur. ſimulacríque ad dexteram chalcum (denarij id nomen) in ara ponebat: tum ad dei aurem quicquid volebat, inſuſurrabat, & ſimul manibus, ambabus obturatis auribus, diſcedebat. hinc foro dilapſus, ab auribus manus amouebat: & quamcunq; ille vocem audiuiſſet, id ſibi oraculum fuiſſe arbitrabatur. Fuit & apud Aegyptios eiuſmodi Apidis oraculum, apud eius dei templum. Agoræum ideo in foro Mercurium poſitum putat Euſtathius, quòd ibi diuinum quiddam ſit, & conſultationi ſacrum deſtinatum. Sanè & Suidas notat, non modò Mercurium forenſem ἀγοραῖον ſignificare, ſed & hominem qui in foro verſetur. & cum acuto accentu in antepenultima, diem ſignat, in qua concio habetur. Porrò & νοῦς ἀγοραῖος, mentem exilem denotat, inconſideratam, minúſque ſecretam ac tectam. Fuit & Agoræus Iupiter, vt dictum eſt, item Agoræa Diana.

Ἀγώνιος ἑρμῆς, Mercurius præſes certaminum, hoc nomine appellabatur, vt in Iſthmiis Pindarus, quo loco Græci expoſitores id obſeruant, & Heſychius. Idem & ἐναγώνιος cognominatus eſt, vt eſt apud Orpheum in hymnis. & in Pythiis Pindari id tradunt grammatici, quòd non ſolùm gymnaſiis & ludis præſit, ſed etiam lucri deus ſit. vnde vtraque ratione illi Enagonij cognomentum conuenit. Sed & Dij Agonij apud Platonem, vt ait Pollux libro tertio, qui præeſſent (vt puto) certaminibus.

Ταμίαν τῶν ψυχῶν, id eſt, quæſtorem animarum Mercurium, teſte Laërtio, Pythagoras dicere ſolebat: atque ideo etiam vocari. πομπαῖον, & πυλαῖον, & χθόνιον, hoc eſt (vt interpretatur diuus Ambroſius) emiſſarium, ianitorem, & terrenum: quòd ipſe ex corporibus, & ex terra & mari animas immitteret, & puras quidem & purgatas in excelſum: & cætera. lege Laërtium. Phurnutus quoque ideo ψυχοπομπὸν nuncupatum ſcribit. At verò Theophilus Pompea vocatum ſcribit, παρὰ τὸ πέμπειν, id eſt, mitto, eadem ratione.

Chthonius Hermes, à pleriſque infernus Mercurius, ab aliis terrenus interpretatus, vel terreſtris. Vnde medicis quibuſdam inictus eſt ſcrupulus in libello Hippocratis de Somnüs, cùm ſacrificandum ait deis Chthoniis, quos deos ſignificet. Plutarchus in Queſtionibus, Argiuis morem fuiſſe tradit, vt ſtatim poſt luctum Apollini ſacrificent, xxx verò Mercurio terreno. nam vt à terra mortuorum corpora, ſic animas à Mercurio ſuſcipi, putabant antiqui. Mercurium quidem cùm alij, tum Homerus in Odyſſea, & Lucianus, apud inferos ſtatuerunt. Notiſſimum quippe eſt, Mercurium & in cœlo & apud inferos poteſtatem habere. Hinc eſt illud Claudiani:

> Atlantis Tegeæe nepos, commune profundis
> Et ſuperis numen, qui fas per limen vtrunque.
> Solus habes, geminóque facis commercia mundo.

Chthonij præterea & Suidas in χθόνια meminit. de deis Chthoniis plenius alibi, hoc eſt

in

in Dæmonibus, locuti ſumus. Mercurij Chthonij hymnus apud Orpheum extat, cum thymiamate ſtyracis, cui omnia attribuit quæ Mercurio inferno. Vnde fortè verba illa M. Ciceronis in tertio de Natura deorum, cùm de ſecundo Mercurio agit, quem ait ſub terris haberi, & Trophonium eum eſſe: de Chthonio intelligemus, tametſi quidam Triphonium legant.

Κριοφόρος Ἑρμῆς, hoc eſt arietem ferens Mercurius, à Tanagræis hoc nomine cultus fuit. huius cognominis ratio iſta. Mercurij ſimulacrum erat, arietem in humeris ferens, quod Chalamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim, quòd circa vrbis muros Mercurius arietem geſtens, Tanagræos peſtilentia liberarit: quæ geſtandi arietis conſuetudo in eius celebritate ſeruabatur. Nam formoſiſſimus iuuenis circum vrbis mœnia agnum humeris ferebat. vt Pauſan. auctor eſt. Fuit & deus quiſpiam κριοφόρος nominatus, vt tradit Heſychius, cui de ariete res ſacra fiebat. Nihil de hoc præterea comperi.

Πρόμαχος Ἑρμῆς id eſt propugnator Mercurius, ab iiſdem Tanagræis & cultus, & cognominatus fuit, cuius & ſacellum habuerunt. Cùm enim aliquando aduerſus Eubæos belligerarent Tanagræi, is deus viſus eſt pro eis pugnare, vt idem auctor Pauſan. tradit.

Propylæus Mercurius cognominatus, quod eum Socrates philoſophus cum Gratiis confecit, vt idem ſcribit Pauſanias. poſuit & in Propylæo Athenis, in arcis ingreſſu.

Pronaus etiam Mercurius, id eſt Protemplaris dictus eſt, quòd ante templum Apollinis Iſmenij poſitus eſſet, ſimul cum Pallade.

Nonacriates etiam Mercurius vocatus eſt, ab Arcadiæ vrbe Nonacria. Lycophron in Alexandra, νωνακριάτης τρικέφαλος φαιδρὸς θεὸς, hoc eſt, Nonacriata triceps hilaris deus. Meminit & Stephanus in lib. de Vrbibus.

Διάκτορος Ἑρμῆς, id eſt internuncius Mercurius, quòd per orationem ſermonémque noſtros ſenſus aliis ediſſeramus. Dictus autem, ait Phurnutus, ἀπὸ τοῦ διάκτορος εἶναι καὶ τρανὸς, id eſt, vocalis & diſertus. ſiue ἀπὸ τοῦ διαλέγειν τὰ νοήματα ἡμῶν εἰς τὰς τῶν πλησίον ψυχὰς: id eſt, quòd ſenſa noſtra referat in eorum animos qui prope ſunt. & vt Ioan. Grammaticus in commentariis in Heſiodum ait, quòd explicet animæ mentíſque cogitationes, hoc eſt, τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. Propter quod illi linguas ſacrificabant. Διάκτορον etiam nonnunquam à poëtis vocatum legimus, & ab Homero in primis.

Poſygius Mercurius, cui deo Herculem clauam ſuam dicaſſe perhibent, quæ ex oleaſtro confecta fuit, & poſteà etiam pullulaſſe fertur. Sed & alia tamen de Herculis claua traduntur, quorum quædam in Hercule retulimus. Sunt verò qui eam aheneam ſcribãt, & ἐλάϊνον, & χαλκοβαρὲς ῥόπαλον vocitent.

Camillus Mercurius ab Hetruſcis vocatus, id eſt miniſter, vt Seruius apud Vergilium docet, & Plutarch. in Numa. Pindari tamen & Lycophronis commentarij κάδμιλον Mercurium vocatum aiunt, à Bœotiis. Sed in commentariis ſanè eruditis in Apollonij Argonautica, Caſmilus appellari videtur. idem Varro de Lingua latina. Hinc Caſmilus nominatur in Samothracum myſteriis, deus quidam adminiſter deis magnis. Verbũ Græcum arbitror, quod apud Callimachum in poëmatis eius inueni. hæc Varro, & alia. Feſtus tamen ait, vocari nũc ſacrorum miniſtrum Camillũ, nunc puerum ingenuum, nunc etiam vas nuptiale. Ita enim ſcribit in tertio: Cumeram vocabant antiqui, vas quoddam, quod opertum in nuptiis ferebãt, in quo erant nubentis vtenſilia: quod & Camillum dicebant, eo quòd ſacrorum miniſtrum κάμιλλον appellabant. Idem in ſexto: Flaminius, inquit, Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui flamini Diali ad ſacrificia præminiſtrabat. antiqui enim miniſtros Camillos dicebant. Alij dicunt, omnes pueros ab antiquis Camillos appellatos, ſicut habetur in antiquo carmine, cùm pater filio de agricultura præciperet: Hyberno puluere, verno luto, grandia farra Camille metes. Nec illud reticuerim, Iſaacium manifeſtè dicere, Mercurium Cadmum appellatum à Bœotiis: quod & Lycophronis verſus innuit. Statius Tullianus de Vocabulis rerum libro primo, ait dixiſſe Callimachum, Thuſcos Camillum appellare Mercurium, quo vocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. vnde ait Macrobius tertio Sat. Vergil.

Metabum Camillam appellaſſe filiam.

Dianæ ſcilicet præminiſtram &c.

Μηλοσσὸς Ἑρμῆς, hoc eſt, ouium cuſtos & ſeruator Mercurius, quòd deorum greges cuſtodire & augere credatur: id quod & in Iliad. Homer. innuit.

Ἐριούνιος Ἑρμῆς cognominatus, quòd valde proſit hominibus ad lucra. Ἐριούνιος enim, valde vtilis interpretatur. Ariſtophanes in Ranis inducit Euripidem & Aeſchylum de tragœdia certantes, vbi & Eriunij Mercurij mentionem fecit. hinc Phurnutus ait eum ſic appellatum, ab eo quòd μεγαλωφελὴς quidam ſit, hoc eſt, magnus auxiliator: & per hyperbolen. ἀπὸ τοῦ ὀνεῖν, id eſt, ab iuuando τοὺς χρωμένους αὐτῷ. hinc & σῶκος cognominatus, id eſt, vt idem interpretatus eſt Phurnutus, quòd ſeruator exiſtat domorum: vel vt quidam aiunt, vt robuſtus & potens. & ἀκάκητα, quia ſermo non ad malum, nec ad nocendum, ſed ad ſeruandum potius inuentus eſt. vnde & illi Hygeia coniuncta dicebatur, vt dictum eſt.

Hodius Mercurius cognominatus à viis & ſemitis, hoc eſt, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, teſte Stephano, & Heſychio, quòd in eis ſtatueretur, ad ſemitas monſtrandas. vnde & Enhodius etiam nuncupatus, iiſdem & Phurnuto teſtibus. quin etiam eodem nomine in Paro inſula nuncupatus erat, vt notat Heſychius. apud Phurnutum tamen, in Aldi codicibus, non Enhodium, ſed Euhodium legimus. quod ſi ſic eſt, qui viam bonam paret, interpretabimur. Porrò & Enhodia Diana gentibus culta eſt, vt ſuo loco oſtenſum eſt.

Ἡγεμόνιος Ἑρμῆς, quòd ducatum præſtet, vt Priamo eunti ad Achillem, vt eſt apud Homerum. vel vt Phurnutus ait, ὡς αὐτῷ δέον ὡς πάσης πράξεως ἡγεμόνι χρῆσθαι, quòd eo duce opus ſit in omni actione vti: & cætera quæ idem ſubiungit.

Ἐμπολαῖος, & κερδῷος, & κλέπτης, & δόλιος Ἑρμῆς. Et Empolæus quidem, quòd in auctionibus & mercimoniis præſit: ἐμπολεὺς enim mercator, & ἐμπολαῖος mercatorius & negoriator vocatur, cauponatorem ſunt qui vertant. vt apud Plutarchum in eo qui inſcribitur, An principem oporteat maximè philoſophum diſſerere. Ita enim ait meis verbis: Sed inelegantia & inexperientia communem Mercurium, & Empolæum & mercenarium factum eſſe. Empolæi præterea meminit Phurnutus, & Heſychius. κερδῷος autem, id eſt, Lucrio dictus, alij quæſtuoſum interpretantur, quòd lucro præſit, vt iam oſtenſum eſt. eius meminit Plutarchus libro de Tranquillitate, & Phurnutus. vnde & Orpheus eum κερδέμπορον nuncupat. κλέπτης, id eſt, fur, eſt etiam cognominatus, quòd oratio quaſi furari videatur: adeò tacitè in animos hominum ſurrepit, & influit, vt eos quocunque velit trahat, & ab eis quod velit extorqueat. Mitto fabulam de gregibus ſublatis Apollini, & ſagittis. Porrò δόλιος vocatur, quòd impoſturæ & præſtigiorum repertor exiſtimatus eſt, quod & ſuprà eſt dictum.

Nomius Mercurius, teſte Phurnuto, vocatus eſt, ἀπὸ νόμου, id eſt, lege, quòd ſicut imperat quæ in hominum ſocietate facienda ſunt, ita etiam interdicit quæ non facienda ſunt: atque ita per quandam homonymian tranſiuit & in orationum diligentiam. vel Nomius, quoniam & paſtorum deus. Quin & ei bucolicum carmen conſecratum à quibuſdam eſt, quòd Donatus in commentariis ait, vt Daphnidis patri paſtorum principi. Sed & Heſiodus in Theogonia, Mercurium cum Hecate ſtabulis præficit,

ἐσθλὴ δ' ἐν σταθμοῖσι σὺν Ἑρμῇ ληΐδ' ἀέξειν,
Βουκολίας τ' ἀγέλας τε, καὶ αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν,
Ποίμνας τ' εἰροπόκων γ' ὀΐων, θυμῷ γ' ἐθέλουσα,
Ἐξ ὀλίγων βριάει, καὶ ἐκ πολλῶν μείονα θῆκεν.

Hoc eſt, vt Mombricius Mediolanenſis reddidit:

Quid quòd Mercurio comes it, ſtabuliſque capellas,
Armentúmque ferax, & oues augere putantur,
Ex modico multum, ex multo facit ille puſillum,

Παράμμων Ἑρμῆς, Parammon Mercurius, nomen videtur deductum eſſe ex harenis: cultus quidem in Libya, ſed tamen & ei rem ſacram Elei in Peloponneſo faciebant, vt Pauſanias etiam tradit. Quidam ſecuti exemplaria parum caſtigata, Paramnon vocant: atque hi ex noſtris.

Σφηνοπώγων Ἑρμῆς, Mercurius appellatus eſt, vt eſt apud Artemidorum Daldianum libro ſecundo Onirocriticôn, quod ſcilicet cuneatam habere barbam fingeretur. quem imitari pleroſque hoc tempore videmus, in nutriendo barbitio promiſſo & cuneato.

Ales, & Alipes etiam à noſtris, propter talaria vocatus eſt: vt eſt illud in Priapeiis,

Sub tunica virgam num deus ales habet?

Ouid. Alipedis de ſtirpe Dei. Eadem quoq; ratione volucer appellatur, vt in illo Statij,

Tegea

Tegeaticus ales.&, Volucer Tegeæus. Claudianus, Atlantis Tegeææ nepos. Hinc & Arcas. Statius quarto Thebaidos,

——Virgáque patenti
Nubilus Arcas agat.

Et Atlãtiades vocatus, ab auo: & à matre Maia, Maijugena. & hæc in poëtis notiſſima.

χαριδότης ἑρμῆς, hoc eſt gratiæ dator. Plutarchus in Quæſtionibus Græcis: Quid eſt, inquit, quod Samij Mercurio Charidotæ rem diuinam cùm faciunt, furari & latrocinari volenti permittunt? Quia oraculo relicta inſula Mycalen cùm migraſſent, præda ac rapina decem annis vitam duxerunt: deinde in inſulam reuerſi Samij, hoſtes ſuperauerũt. Atque inde Mercurio Charidotæ nomen impoſitum.

ψιθυριστὴς ἑρμῆς, id eſt ſuſurro, ſeu nugax Mercurius, ſic Athenis & vocatus & cultus, cuius Demoſthenes meminit in oratione Neæræ: ſi ea legitima ſit, vt Harpocration ſcribit. Colebatur & Athenis etiam ψιθυρός, id eſt loquax Venus, & eodem nomine Cupido, vt idem ait Harpocration.

γαλιάγκων ἑρμῆς ab Aegyptiis nuncupatus eſt, vt Plutarch. ſcribit; quem noſter Cœlius eſt interpretatus Albicubitum. Sed ego in prima huius tractatus parte, ex Galeno, qui Galiancones dicantur, expoſui.

φαιδρὸς καὶ λευκὸς ἑρμῆς, id eſt hilaris & albus, à Bœotiis eſt cultus Mercurius, vt teſtis eſt Pauſan. qui & à Megalopolitis coli ipſum tradit, nomine ἀγήτορα, quaſi ἀγητήρ, vt puto, id eſt admirabilem. Vnde ἀγητόρειον celebritas denominata eſt.

Cynoſurium qui Mercurium appellauêre, decepti eſſe videntur ex verbis, quæ citant, Stephani. ipſe enim Cynoſura vocari ait verticem ſeu arcem Arcadiæ, à Cynoſuro Mercurij filio. Notiſſima enim ea loquendi figura non modò Græcis, ſed Latinis etiam, vt appoſito patris nomine filius ſubintelligatur.

Alychmius Mercurius dictus eſt ab Alychme, vbi colitur, vt Stephanus prodit. ab Alychme vero gentile nomen deflectitur, vt ἀκτὴ ἀκταῖος, ſic & Alychmius. Fuerunt & hæc Mercurij cognomina, de quibus aliud nihil accepimus, niſi quæ ex ſcriptoribus Græcis noſtra lectione collegimus, & præcipuè Heſychij.

Ἔννιος ἑρμῆς, Ennius Mercurius in Chio cultus & nuncupatus.

ἐπιθαλαμίτης ἑρμῆς, id eſt Nuptialis in Eubœa cultus.

ἐπάκτιος ἑρμῆς, à Samiis cultus, tu littoralem poſſis dicere.

ἐπιτέρμιος ἑρμῆς, quaſi Terminalem dicas.

Εὔκολος Mercurij etiam cognomen, Dyſcolo contrarium.

Λόγιος etiam nuncupatus, quòd eloquentiæ præeſſe putaretur.

Παλαμάος ἑρμῆς, à Metapontinis cultus. Eſt & Mercurij & menſis cuiuſdam nomen φλυάριος. Et item Candaulas Mercurij quidam, alij Herculis cognomentum putauêre. Legimus & Langobardos proprio & peculiari cognomine Mercurium vocaſſe Vuoda, vt eſt apud P. Diaconum. Qui verò ex noſtris Cynoſurium Mercurium vocauêre, & ab eo Cynoſuras Arcadiæ denominatas, mihi falli videntur, cùm ſe Stephano niti ſcribãt. ille enim Cynoſurum Mercurij filium, à quo Cynoſura ſummitas vel arx Arcadiæ dicta ſit.

Perſeus Mercurius cognominari videtur à Papinio in quarto Theb. cùm ait Tireſias:

——Tu ſepare cœtu
Elyſios Perſee pios, virgáque potenti Nubilus Arcas agat.

Quo loco grammaticus Placidus Lactantius: Quare autem Perſee, inquit, eſt ratio. Quidam autem volunt non Iouis filium Mercurium, ſed Pyræ: in qua opinione etiam Heſiodus verſatur, in his libris quos de Theogonia ſcripſit: quidam Perſei. hæc ille. Quæ verba mihi valde obſcura, vel mendoſa videntur. non enim quæ ex Heſiodo ait ipſe, comperio: nec Perſeum dictum crediderim, quia Perſea caſu vocãdi potius puto, & Hecaten ſignificari, quæ (vt alibi oſtendimus) Perſea vocatur.

Anubis quoq; ab Aegyptiis Mercurius vocatus eſt, atq; hoc ideo loco de eo nonnihil agendũ. Inter multa & varia quæ de illo legimus, Plutar. in lib. de Iſi & Oſiri: Iſin, ait, cùm Oſirin occiſum intellexiſſet, caput totondiſſe, & lugubrẽ ſtolam induiſſe, & eius corpus vbique gentium quæſiuiſſe: omnéſq; nõ modò maiores natu interrogaſſe, ſed & pueros, ſi quid de Oſiri cõperiſſent? Ab iis ferunt rem cognouiſſe, vnde & pueris eſſe aiunt diuinationẽ. mox & ea verba ſubdit: Sunt, inquit, qui puerũ, ex quo Iſis Oſiridis necem cõperit,

ſub

ſub Anubis nomine coli putent, quem natum Nephthe tradunt. & ipſam quidem Naphthe timore Typhonis perculſam, ante maturi tempora partus puerum eieciſſe, potius quàm peperiſſe: atque eum ita deis cuſtodem additum, ceu canes ad mortalium cuſtodiam adhibentur. hæc fermè ille, qui & alio loco eiuſdem libri, Anubin & Hermanubin ſic diſtinguere videtur, ὁ δὲ τῶν ἀναφερομένων τὰ οὐράνια, καὶ τῶν ἀνωφερομένων ἄνουβις, λόγος. ἔστι δὲ ὅτι καὶ ἑρμάνουβις ὀνομάζεται. hoc eſt, Ratio cœleſtia, & quæ ſuperius feruntur oſtendit Anubis, eſt & quando Hermanubis vocetur. quibus ex verbis videtur corrigendum apud Euſebium in tertio Præp. Euang. Græcum & Latinum exemplar, vbi legitur, Vis Mercurij in vniuerſo, quam appellant Hermanubin: non autem Hermopin. Subdit & Plutarch. Et illud quidem iis quæ ſuperius, hoc verò vt iis quæ inferius feruntur, conuenit: propter quod & ſacrificabant illi quidem album gallum, huic verò croceum. alba enim ſincera & lucida, crocea autem varia & mixta exiſtimant. Apuleius Anubin ita deſcribit: Ille ſuperûm commentor & inferûm, nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, attollens canis ceruices arduas Anubis, læua caduceum gerens, dextra palmam virentem quatiens. hæc ille. At Vergil. in octauo:

> Omnigenúmque deûm monſtra, & latrator Anubis.

Quo loco Seruius: Hunc volunt, inquit, eſſe Mercurium. ideo capite canino pingitur, quia nihil eſt cane ſagacius. Tertullianus, & diuus Auguſtinus, videntur Cynocephalum pro Anubi deo ponere, quòd ſcilicet capite ſit canino. non enim pro cynocephalo, fero animali & indomito, ab ipſis deſumitur, ab hoc in ſecundo de Ciuitate Dei, ab illo in Apologetico. Lucanus de hoc deo intellexit, ſic locutus:

> Nos in templa tuam Romana accepimus Iſin,
> Semicanéſque deos, & ſiſtra mouentia luctum.

Et Sedulius poëta Chriſtianus, in heroicis Paſchalis operis:

> Quis furor eſt, quæ tanta animos dementia ludit,
> Vt volucrem turpémque Iouem, totúmque draconem,
> Semihominémque canem ſupplex homo pronus adoret?

Sunt qui tradant, Anubin ſecutum eſſe in expeditione bellica patrem Oſirin, & canem pro inſigni geſtaſſe, qua ex re canina facie illum Aegyptij coluêre. Meminit & Euſebius libro ſecundo Præp. Euang. Diod. Siculus: Canis, inquit, & in venatione, & ad cuſtodiam prodeſt, propterea deus qui Anubis vocatur, capite canino figuratur, quare ſignificatur Anubin fuiſſe cuſtodem corporis Oſiridis & Iſidis. Tradunt quidam, Iſidis canes, quo tempore Oſiris quæſitus erat, & feras & obuios omnes amouiſſe, vnáque Oſiridis corpus inueſtigaſſe. ideóque in ſolennitatibus Iſidis pompam præiſſe, vetuſto more.

Trophonium Cic. Mercurium vocatum dicere videtur, quem ſecundo loco commemorauit. Sed de Trophonio vate in Ioue ſcripſimus. In hoc loco ingenuè fateor, me Trophonium alibi vocatum Mercurium non legiſſe: etſi neſcio quid de Triphono comminiſcitur Boccatius, vt ſuus eſt mos, & conuertibilem Interpretatur, παρὰ τὸ τρέπειν videlicet, id eſt, à vertendo: quòd, inquit, aptiſſimè mercatorum eſt, ſeſe ad mores quarumcunque nationum, ad quas pergunt, vertere. paulò pòſt tamen Tryphon vocat.

Ἑρμῆς τρισμέγιστος, hoc eſt Mercurius ter maximus, quamuis non is deus fuit, ſed ſapiens, & de quo inter noſtros Poëtas in ſecundo Dialogo plura attuli. ne tamen eum penitus hoc loco prætercam, tantummodo quæ Suidas ſcribit, afferam. Floruit hic in Aegypto, ante Pharaonis tempora. Ideo verò Ter maximus appellatus, quoniam de trinitate ediderit oracula, Dominum in trinitate vnũ eſſe diuinitate, his verbis: Erat, inquit, lumen intellectile ante lumen intellectile, & erat ſemper mẽs mentis illuminãs, & nihil aliud erat quàm horum vnitas, & ſpiritus omnia continens. extra hunc non deus, non angelus, neque vlla alia ſubſtãtia: omniũ enim Dominus, & Pater, & Deus: & omnia ſub ipſo, & in ipſo, nã verbum eius perfectum exiſtens, & fœcundũ, & opifex, lapſum in fœcunda natura, & aqua fœcunda prolifica, fecit aquã. hæc ille. ſubdit tamẽ: Et hęc locutus orauit, dicẽs, Adiuro te cœlum, Dei magni ſapiens opus, adiuro te vocem patris quam protulit ipſe primã cùm omnẽ mũdum ſtabiliuit, obteſtor te per vnigenitum Verbum, & Patrẽ qui continet omnia, eſto propitius. hęc tamen verba apud Iuſtinum philoſophum & martyrẽ Orpheo aſcripta legi.

IRIS.

Mercurio Irin ea ratione ſubiunximus, quòd & ipſa, vt Mercurius, deorum nuncia ſit habita: quod omnes propè poëtæ docent, ſed in primis in Theogonia Heſiodus.

apud Aelianum in Varia hiſtoria,cùm ad ſupremam ſenectam perueniſſet, à quadam valetudinis infirmitate detentus,in ſomnum delapſus eſt: cúmque ad eum quidam ex familiaribus acceſſiſſet, quæſiſſétque quid ageret? dixiſſe fertur: Iam me ſomnus incipit fratri tradere. Sed Verg.ſomnum mortis conſanguineum ait, illo verſu:

—Et conſanguineus læti ſopor.

Ouid verò noſter,Somnum Mortis imaginem ibi ait,

Stulte quid eſt ſomnus,gelidæ niſi mortis imago?

Idem ita ad Somnum:

Somne quies rerum,placidiſſime Somne deorum.

Et Seneca in choro furentis Herculis:

Túque ô domitor Somne malorum,
Requies animi,pars humanæ melior vitæ,
Veris miſcens falſa,futuri
Certus, & idem peſſimus auctor.

Et reliqua,quæ ſi vacat legas.Iuuenis à Statio illo poëmate fingitur:

Crimine quo merui iuuenis placidiſſime diuûm,
Quóue errore, miſer donis vt ſolus egerem
Somne tuis.

Idem virgam illi attribuit:

Lætior extremo me tange cacumine virgæ.

Eidem & cornu attribuitur. Silius libro decimo:

—Curuóque volucris
Per tenebras portat medicamenta papauera cornu. Et paulò pòſt:
Quatit inde ſoporas.
Deuexo capiti pennas,oculíſque quietem
Irrorat,tangens Lethæa tempora virga.

Statius idem ſexto Thebaid.

Et cornu fugiebat Somnus inani.

Quo loco Lactantius grammaticus ait:Inani cornu dixit,quia illud noctis tempore totum diffuderat.quod idem poëta ſuperius manifeſtius aſſeruit,dicens: Cornu perfuderat omni.nam & ſic à pictoribus ſimulatur, vt liquidum ſomnium è cornu ſuper dormientes videatur effundere.ſic Ennius:

Cùm ſomno ſeſe exiccet Romana iuuentus.

Vnde irrigare dicimus ſomnum,quod frequens eſt poëtis,vt Feſſos ſopor irrigat artus. Sunt qui dicant ideo cum cornu pingi Somnum, quòd cornu attenuatum tranſlucidum ſit,propter raritatem.nam & ſomnia quę vera ſunt,cornea dicuntur. Deſcribitur Somnus à Philoſtrato ita in imagine Amphiarai: Facie, inquit,reſoluta eſſe videbatur, candidam veſtem habebat ſupra nigram,quaſi diem & noctem indicaret. Cornu in manu tenere videbatur,cùm vera ſomnia immittit. Illud & ego hoc loco addiderim, cùm vana denunciat,ebur,& elephantis dentem,vnde & geminę Somni portę finguntur,de quibus in ſexto Aeneid.& Macrobius plura. Sed Tibullus lib.2.illi alas fuſcas attribuit,cùm ait:

Póſtque venit tacitus fuſcis circundatus alis,
Somnus,& incerto Somnia nigra pede.

Sic autem Ouidius in Metamorph.

In medio thorus eſt,ebeno ſublimis in antro
Plumeus,vnicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipſe deus membris langore ſolutis,
Hunc circum paſſim varias imitantia formas
Somnia vana iacent.

Sed & Orpheus ὀνείρῳ, id eſt,Somnio deo hymnum compoſuit cum aromatibus, cui & fuſcas alas attribuit, τανυσίπτεροςque cognominat. Tres deinde Ouidius inter plurimos filios aſcribit.primum Morphea,artificem ſimulatorémque figuræ: μορφὴ quippe formam & figuram ſignificat. alterum verò Icelon vocat,à forma & imagine dictum.At alter,inquit,

Fit fera,fit volucris,fit longo corpore ſerpens,
Hunc Icelon ſuperi,mortale Phobetora vulgus Nominat.

Nam φοβήτωρ, terrificus, vel terrefactor dici poteſt.

—Eſt etiam diuerſæ tertius artis,
Phantaſos: ille in humum, ſaxúmque, vndámque, trabémque,
Quæque vacant anima fallaciter omnia tranſit.

Sic autem dictus, quòd imaginatio, phantaſia, & phantaſma, & phaſma quoquomodo dici poteſt: & φαντάζομαι verbum, imaginor. Sanè Artemidorus Daldianus, qui de Somniorum interpretatione libros, qui in manibus habētur, reliquit, ſomnia & inſomnia tantum attulit: itaque differre ait, vt illa quidem futura ſignificent, hæc verò præſentia. alia item Syneſius in ſuo de Inſomniis. Sed enim apud Latinos Macrobius in quinque genera diſpeſcit. Aut enim eſt, inquit, ὄνειρος, quod Latini ſomnium vocant: aut ὅραμα, quod viſio rectè appellatur: aut χρηματισμὸς, quod oraculum nuncupatur: aut ἐνύπνιον, quod inſomniū dicitur: aut eſt φάντασμα, quod Cicero viſum vocauit. Sed hæc ſubtilius indagare, noſtri non eſt inſtituti. Si quis tamen de geminis Somni portis, præter ea quæ Seruius in ſexto Aeneid. deſiderat, legat Macrobium, & Porphyrium philoſophum, qui in commentariis ſuis hæc in eundem locum dicit, ab Homero ſub eadem diuiſione deſcripta. Quin ſomnia, inquit, à deo immitti exiſtimantur. καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν, vt ait Homerus. quin & inſomnia διόπεμπτα dicta ſunt, hoc eſt à Ioue miſſa: & θεῖαι ὀμφαὶ, hoc eſt diuinæ voces, & Διὸς ἄγγελοι, id eſt Iouis nuncij, vt ait Homerus. & vt Phurnutus ait, θεῶν δ' ἄγγελοι καὶ ὄνειρα. Eſt & apud Theocritum poëma, quod Piſcatores inſcribitur, id eſt, ἁλιεῖς, in quo multa de inſomniis: inter quæ illud, Mentem, optimam eſſe ſomniorum interpretem ac magiſtram. Et ibidem paulò pòſt idē, pares ait mendaciis viſiones: hoc eſt, ἴσα τοῖς ψεύδεσιν. Ibidem & illud exprimit, quod moralis noſter (quicunque tandem ille fuit) poëta,

Somnia ne cures, nam mens humana quod optat,
Dum vigilat, ſperat, &c. Quod etiam Claudianus illa elegante elegia,
Omnia quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies: & cętera, ne omnia hîc colligam. Somnium Homerus in Iliade in Lemno ſedem habere oſtendit. Iunonem enim inducit, in Lemnum inſulam profectam, Somno occurriſſe. Porrò vt in Lemno Somnum habitare finxit Homerus, ita Ouid. lib. Metamorph. 11. apud Cimmerios Italiæ, vel Scythiæ populos, Somni domum luculentiſſimè deſcribit. Cimmerij quippe à ſcriptoribus vtrobique traduntur obſcuri atque vmbroſi, vtpote ad quos penè ſolis radij non penetrent, ita vt vſque in prouerbium peruenerint. Cimmeriæ tenebræ. Somnum Pauſ. in Corinthiacis, apud Sicyonios fuiſſe ſcribit, ſopientem leonem. dictus verò Epidotes nomine. Fuit & apud Trœzenios Ardali vetus ara, ſuper qua Muſis & Somno deo rem diuinam faciebant. Somnum affirmantes eſſe Muſis deum valde amicum. Sed de Ardalo in Muſis, ex Pauſania & aliis egimus.

Brizo dea apud Græcos exiſtimata, quæ vaticiniis per ſomnia præeſſe credebatur. in primis verò Deli culta, cui ſcaphas offerre conſueuerant, omnium rerum refertas, piſcibus duntaxat exceptis. Quidam eam dictam exiſtimant παρὰ τὸ βρίζω, dormio. Brimo verò alia fuit, vt in Hecate oſtendimus. Vergilius in ſexto Aeneid. de vlmo Somniorum ſcribit:

In medio ramos, annoſaque brachia pandit,
Vlmus opaca, ingens, quam ſedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliiſque ſub omnibus hærent.

Vbi Seruius: Qui de ſomniis, inquit, ſcripſerunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana eſſe ſomnia: quod per tranſitum tetigiſſe ait Vergilium. Somnus præterea irriguus dicitur à poëtis. ſumptum à cornu, quo mortales irrigare Somnus dicitur, vt ſuperius dictum. Ferreus ſomnus dictus à Vergilio libro duodecimo Aeneid.

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus. Quod de morte dici videtur. vnde & ſubdit,
In æternam clauduntur lumina noctem.

Notat eodem loco Seruius, quòd ab Homero cognominatus ſit etiā ſomnus deus λυσιμέριμνος, quòd curas & labores mortalibus ſoluat. Vtitur & Orpheus in hymno. Somnum quoq; æreum dictum, hoc eſt χάλκεος ὕπνος. notāt eruditi: & Homerum æs potius quàm ferrū nominaſſe. & perinde æris vſum ante ferrum fuiſſe. Sed hæc nihil ad Somnū, vel Somnia.

SYNTAGMA DECIMVM

DE MARTE, HERCVLE, BELLONA, VICTORIA, HEBE, AD ILLVST. COMITEM, HERCVLEM Contrarium.

Quos belli coluit deos vetuſtas,
Hoc Syntagmate ſunt breui repoſti.
Quod munus licet HERCVLES puſillum,
Eſt tamen tibi iure nuncupatum,
Quod virtute tua hos tefers peræquè:
Nec paruum eſt, bona quod dedit voluntas,
Ingens quæ precium ſolet mereri.
Nec quidem puto liberalitati
Me tuæ paria his referre nugis:
Præ te cenſeo quas eo minoris,
Quo tu es ſtemmate viribúſque maior.
Quare quod tibi, quicquid eſt, dicamus,
In partem accipias bonam rogamus.

QVotieſcunque illuſtriß. HECVLES *Contrari, mecum cogito (cogito autem ſæpiſſimè) tua erga me beneficia, totus pudore ſuffundor, quòd tot tuis tantiſque meritis nihil adhuc gratiæ retulerim. Nam etſi gratiam habere, & eius debitionem fateri, penè eſt referre: nihilominus, quoniam tu promerendi nunquam finem facis, eo ego magis vt ingratus pudore afficior. Cùm enim mecum reputo, in hoc meo diutino articulorum morbo, te quotidie non familiares ſolum tuos, ac domeſticos mittere ſolitum, vt me inuiſant, tuóque nomine ſalutent: ſed tu quoque ipſe plerunque benignè adire ſoles, & ſi quibus me rebus indigere videas, vltrò nullo petente ac rogante, afferre iubes. Quamobrem cùm cuperem aliquo ſaltem exili munere (ne leuidenſe potius dicam) tibi gratiam referre, aliquáue ratione hoc tantùm tecum nomen expedire, ne perpetuâ ingrati nota inurerer: cœpi ſcripta mea, & ſchedas euoluere, ſi fortè inter eas aliqua adeſpota, hoc eſt, ſine domino, & nulli nuncupata forent. ac fortè incidi in Syntagma, id eſt tractatum, in quo de Marte, Bellona, & Victoria, déque Hercule, deis gentium, hiſtoriam conſcripſeram: qui dei non incongruè tibi naturæque tuæ conuenire viſi ſunt. Nam quis, quæſo, te fortior, ac animoſior in bello? quis à primis annis tuæ adoleſcentiæ in omni omnium armorum genere ac diſciplina verſatus es? Quis concitatior in prælia, tanquam Bellonæ flagello perculſus, in aciem prodiuit? Quis plures victorias (vt audiui) eſt aſſecutus? Quis demum tot ferarum & monſtrorum, id eſt, vitiorum, domitor ac expulſor fuit? Sunt certè* HERCVLES, *hæc tuæ virtutis inſignia. Vnde iurè meritóque hoc Herculis nomen tibi conuenire videtur, quod cum Principe noſtro tibi conſanguinitate propinquo, commune eſt. Porrò quoniam etiam antiquum illum Herculem & literas edoctum fuiſſe legimus, & à Romanis vnà cum Muſis & cultum fuiſſe, & templa habuiſſe, in eius vita oſtendimus: hinc tu quoque, ne ab illo degener eſſe videreris, Muſas, id eſt, literas ac diſciplinas ita excolis, ita amplecteris, vt nullam diem ſine linea, id eſt, lectione, tibi præterire permittas. Quod vt melius commodiúſque efficias, domi habes* συμβιώτην *Phalethum, hoc eſt, conuictus participem, Hieronymum Muſarum alumnum, & ſacrarum legum ſtudioſum. Macte igitur virtute ac nobilitate* HERCVLES *ornatiſsime, ſic itur ad aſtra, & viuentis poſteritati nomen commendamus. Interea hoc noſtrum qualecunque munuſculum, eò grato animo accipe, quò & ego exhibeo, & æqui boníque conſulas. Nam etſi tibi æqua referre non poſſum, præ me tamen fero grati animi ſignificationem. Vale: & quo vitæ tenore ad gloriam & immortalitatem ire cœpiſti, perge.*

MARS, BELLONA, HERCVLES, ALII.

MARS dictus, vt Varro ſcribit, ab eo, quòd maribus in bello præeſt: aut quòd à Sabinis acceptus fuerit, ibi Mamers dictus. Mauors verò, vt ait Cicero, quòd magna vertat: vel, vt Seruius notat, figuratè dicitur, vt induperator pro imperator, ita Mauors pro eo qui eſt Mars. A Græcis verò ἄρης vocatus eſt, vt Phurnutus prodidit, ἀπὸ τοῦ αἴρειν, ἢ ἀναιρεῖν, hoc eſt à tollendo, vel interficiendo. Sunt qui ab ἀρᾶς, id eſt, damno & nocumento, ἄρης denominatum velint. Plato tamen, vt noſtri quoque putant, ἀπὸ τοῦ ἄρρενος, id eſt, à mare deriuauit, in Cratylo. alij, quod nec Phurnutus tacet, ἀπὸ τοῦ ἄρσαι, ὅ ἐστιν ἁρμόσαι, id eſt, conuenire: vnde etiam Harmonie eius filia. Sed enim & ex noſtris quidam Martem ipſum ab ἄρης, M literam addendo, dictum putauêre. Certè ab ἄρης ſummum Athenienſes de capite iudicium Areopagum, id eſt, Martis pagum vocauêre: & in eo iudices Areopagitæ, quòd in eo iudicio primus Mars ipſe fuerit iudicatus: vt Demoſthenes in ea Oratione pluribus oſtendit, quæ κατ' ἀριστοκράτους inſcribitur. ait enim: In Areo pago dei ipſi ſenſerunt, illic potiſſimùm cædis iudicia peragi debere. ita fama eſt, ibique judices fuêre, Neptunus pro filio Halirrhotio aduerſus Martem. id teſtantur duodecim dei iudices, qui inter Oreſtem & Furias illic ſententiam dixêre. hæc Demoſthenes. nec adeò diuerſa Pauſanias in Attica, Arpocration, Plutarchus, alij. Varia de Martis patria ſcriptores tradidêre, déque illius ſacrificiis, quibus de rebus non aliis quàm Arnobij verbis recenſebo, qui in quarto contra Gentes ita ſcribit: Quis Spartanum inquit fuiſſe Martem? nónne Epicharmus, auctor veſter? Quis in Thraciæ finibus procreatum? non Sophocles Atticus, cunctis conſentientibus theatris? Quis menſibus in Arcadia tribus & decem vinctum? non Melæ fluminis filius? Quis eis canes à Caribus, quis à Scythis aſinos immolari? non principaliter cum cæteris Apollodorus? Quis dum genitalibus inſultat alienis, hæſiſſe in laqueis inuolutum? non commentarij veſtri, non ſcenæ? tantum Arnobius. Exiſtimarunt præterea veteres, Martem Iunonis filium ſolius, quæ cùm per vireta vagaretur, ex contactu & olfactu florum Martem conceperit: (ſi credere dignum eſt.) Alij ex Ioue & Enyo natum tradiderunt, id quod & Phurnutus tradit, & interpretatur. Homerus certè Iouem inducit lib. v. Iliad. dicentem, Martem ipſum ex ſe & Iunone natum, cùm à Diomede in ventre Mars vulneratus eſſet, & apud Iouem de Minerua & Diomede quereretur, & ab Hebe ſorore lauaretur. Hoc autem vulnere exclamaſſe adeò Martē ait Homerus, quantum nouem aut decē milia hominum in bello proclamarent. Quin etiam idē Homerus ipſum Martem ab Otho & Ephialte, Aloëi filiis, valido ligatum nexu ex ære canit, XIII menſes in vinculis fuiſſe: in quibus etiam fortè periiſſet, niſi Eurybœa Mercuriū monuiſſet, qui illum penè cōſumptum furto abſtulit. Sed nos his miſſis, noſtrum proſequamur inſtitutum. Romani ſummo cultu Martem venerabantur, quòd exiſtimarent parentem ipſum fuiſſe Romuli. ſacerdotéſq; Salios illi attribuerunt, & carmina ſaliaria. ardentem verò eum effingebant, nunc in curru, nunc in equo, armatum cū haſta & flagello. tum illi etiā interdū gallum appingebant, ob militū videlicet vigilantiā: vel propter Alectryonis fabulā, Martis ſatellitis, in eā auē conuerſi, vt in eius nominis feſtiuo libello Lucianus ſcribit, & Auſonius poëta vno penè verſu attigit:

—Ter clara inſtantis Eoi,
Signa canit ſerus deprenſo Marte ſatelles.

Iſidorus Martē ſcribit nudo pectore effingi ſolere, quòd quiſq; in bello ſine cordis formidine obiicere ſe debet. Acitani quoq; gēs Hiſpana, vt Macrobius tradit, Martis ſimulacrū radiis ornatū maxima religione celebrabāt, Necyn vocātes: vel vt alij legūt, Neton, vel Nicon. Sanè & νεῖκος Martē vocatū legimus, idq; ex Empedocle docti quidā notāt. Porrò & illi antiquitas lupū dicauit, vnde à Verg. & poëtis Martius eſt lupus cognominatus. Hinc iocus eſt Plauti in Truculēto, de ouib. patris diuēditis: Fuit, inquit, ęde pol Mars meo iratus patri, nam oues illius haud lōgè abſunt à lupis. Thraces præterea & Scythæ Martē colebāt, apud quos præcipua bellorū eſt exercitatio. Statius Papinius lib. VII. Theb. Palatiū ædéſq; Martis apud Thracas finxit, ad quas Mercuriū mittit Iupiter, vt bellū excitet. hi Statij ſunt verſus:

Hic ſteriles delubra notat Mauortia ſyluas,
Horreſcítque tuens, vbi mille furoribus illi
Cingitur aduerſo domus immanſueta ſub Aemo,

Ferrea

Ferrea compago laterum,ferro arcta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur,aduerſum Phœbi iubar,ipſaque ſedem
Lux timet,& durus contriſtat ſidera fulgor,
Digna loco ſtatio,primis ſalit impetus amens,
E foribus,cæcúmque nefas,iræque rubentes,
Exanguéſque metus,occultíſque enſibus aſtant
Inſidiæ, geminúmque tenens Diſcordia ferrum:
Innumeris ſtrepit aula minis,triſtiſſima virtus
Stat medio,lætúſque Furor,vultúque cruento
Mors armata ſedet: bellorum ſolus in arcis
Sanguis, & incenſis qui raptus ab vrbibus ignis,
Terrarum exuuiæ circum,& faſtigia templi
Captæ inſignibant gentes,cælatáque ferro
Fragmina portarum, bellatriceſque carinæ,
Et vacui currus, protitáque curribus ora,
Pœnæ etiam, Gemitúſque adeò, vis omnis, & omne
Vulnus vbique ipſum, ſed non vſquam ore remiſſo
Cernere erat,talem diuina Mulcifer arte
Ediderat,nondum radiis monſtratus adulter
Fœda catenato luerat connubia lecto.

Hucuſq; Statius. Sedenim Homerus duos Marti equos attribuit, Δεῖμον, & φόβον, id quod & teſtantur grammatici. dicti verò ab eorum timore ac pauore. Quintus tamẽ Calaber in Patalipom. ab Homero in lib. VIII, quatuor nominat, natos ex Borea & Erinny, qui naribus ignẽ efflarẽt: nomina hæc ſunt, Aethon, Phlogius, Combos, & Phobos. Porrò & deo & Marti veterũ quidam canes immolabant, propter eius animalis audaciam. alij aſinos, propter bellicum clamorẽ, vociferationémq;: quod Phurnutus ſcribit. quinimò & vultur auis huic deo dicata putabatur, quòd cadauera ſectetur, & belli prænuncia ſit. Illud certè ridiculum, quod Herodotus ſcribit in quarto, Scythas Martis ſimulacrũ ſtatuiſſe Acinacem, hoc eſt enſem, qua de re in calce primi Syntagmatis egi. Libet verò & Ammiani Marcel. verba ex XXXI lib. Hiſt. hîc aſcribere, de Scythis agẽtis: Nec templũ, inquit, apud eos viſitur, aut delubrũ, ne tuguriũ quidẽ culmo tectũ cerni vſquã poteſt, ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eúmq; vt Martẽ regionũ quas circumeunt, præſulẽ verecundius colunt. Sanè Mars pro bello ſæpe ſumitur nõ modò à poëtis, ſed & cæteris ſcriptoribus: vt cùm ſcriptũ legimus, incerto dubióve Marte pugnatũ eſſe. Quinimò & pro ingenio & naturæ vi capitur: vt cũ dicitur, ſuo Marte, & noſtro Marte, M. Cicero: Hanc igitur partẽ relictam explebimus, nullis adminiculis, ſed vt dicitur, Marte noſtro. Idem: Rex ipſe ſua ſpõte, nullis commentariis Cæſaris, ſimulatq; audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. Caius Iurecõſ. Ne liceat potentioribus, iudiciariæ lites potius ſuo Marte decurrerẽt. Item de iudiciis, Quo minus his ſuo Marte decurrat. Pyrois Martis ſtella nũcupata eſt, vt oſtẽdit M. Cic. de Nat. deor. Hyginus, Apuleius, Martianus, alij, quòd ignita ſit & ardẽs.

Communis deus Mars appellatus eſt nõ modò Latinis, ſed & Græcis, qui dicũt ἄρης κοινός. & Homerus, ξυνὸς ἐνυάλιος. M. Cic. quoque ſæpe Martem communem, nonnunquam & deũ communem vocauit, vt Philip. XI. Sed vt cõcedam incertos exitus eſſe Belli, Martẽ communem, tamen pro libertate vitæ periculo decernendum. Liuius quoq; cùm inquit: Tum tuas vires, tum verò fortunæ, Martémque belli communem propone animo. Idem nec ſemel alibi, cæteríque ſcriptores in panegyricis. Sanè Seruius in octauo Aeneid. à Verg. dictum ait Herculem communem deum, quia Argiuus eſſet, & Græcos & Troianos de vno ſanguinis fonte deſcendere: aut communis deus dicitur, vtriuſque naturæ medius, id eſt, inter mortalitatem & diuinitatem. Sunt enim numina quædam tantum cœleſtia, aliqua tantum terreſtria, aliqua media, quos Apuleius deos medioximos vocat. alij communem deum ideo dictum volũt, quia ſecundum pontificalẽ ritum idẽ eſt Hercules, qui & Mars. nam & ſtellam vnam habere dicuntur, & nouimus Martem communem dici. Sic Cicero, Martem deum communem: & Verg. dat Salios Herculi, quos Martis eſſe dubium nõ eſt, quod & notat Macrobius. Porrò idem etiã Seruius lib. vndecimo Aeneid. ſuper ea verba:

In medióſque focos,& dis communibus aras.

Dei, inquit, communes ſunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quòd ij in bello vtrique parti poſſunt fauere. Vt autem altioris ſcientiæ hominibus placet, dei communes ſunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id eſt, qui cœli certas non habent partes, ſed generaliter à cunctis coluntur: vbique enim eos eſſe manifeſtum eſt. vt Mater deûm dicitur, quòd cum omnibus eius communis eſt poteſtas. Alij communes deos volunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem: hi enim apud omnes inueniuntur, & ſunt in omnibus terris. Hæc ferè Seruius. hinc non mirum tibi videri debet, ſi & Euripides Plutonem vocauit communem deum, cùm agit de ſepultura Argiuorum apud Thebas, in tragœdia Supplicum. Et Mercurius etiam communis deus vocatus eſt, vt eſt videre apud Ariſtotelem in II Rhet. ad Theodectem: μῦθος γὰρ κεῖται κοινὸς ἡμῖν. Meminit & in votis Lucianus.

Pater etiam Mars in primis à Latinis & Romanis vocatus eſt, præter id quod Romuli pater fuerit, ſed etiam quod dei ipſi hoc patris nomine vocarentur, vt in Iupitre, id eſt Ioue patre vidimus. nam vt ait Gellius, quod eſt in eliſis, aut immutatis quibuſdam literis, Iupiter, id plenum atque integrum eſt Iouis pater: ſic & Neptunus pater coniunctè dictus, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim eſt Marſpiter. nam ita Marſpiter dicimus, vt Dieſpiter, ſic & Iupiter.

Gradiuus & Quirinus apud Latinos duo præcipua Martis nomina fuerunt: hoc quidem, dum tranquillus mitíſque eſſet: illud, dum in armis ſæuus. hinc etiam Romanos Martis duo præcipuè templa habuiſſe legimus, alterum quidem hoc eſt Quirini, intra vrbem, ad tranquillitatem cuſtodiendam, & vrbis cuſtodiam: alterum verò in via Appia, extra vrbem prope portam, quaſi bellatoris, id eſt Gradiui, ad arcendos hoſtes. ergo Gradiuus, vt Feſtus ſcribit, Mars appellatus fuit, à gradiendo in bella vltrò citróque: ſiue à vibratione haſtæ, quòd Græci dicunt κραδαίνειν, ἢ κραδᾶν. vel vt alij dicunt, quia gramine ſit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ eſt honorationis. hæc Feſtus. Sanè quod Pompeius ait, quia gramine ſit ortus: eruditi quidã in fabulam referũt, quam breuiter antè attigimus, quod Mars ex Iunone natus ſit ex florum contactu. Sunt alij qui Gradiuum non Latinum, nec Græcum eſſe putant, ſed Geticum vel Thracium vocabulum, quo bellicoſus & fortis ſignificetur. Gradiuus primam habet indifferentem: longam Vergilius, breuem Auſonius protulit. Vt,

Gradiuúmque patrem Geticis qui præſidet aruis &c.

Quirinus autẽ Mars à Sabinis nũcupatus, à Quiri haſta, qua hic deus vti exiſtimabatur.

Mamers Mars lingua Oſcorum dictus eſt, vt Feſtus ſcribit: à Sabinis, ait Varro. à Mamerte, Mamerci, vel vt alij legunt, Mamerti, potius prænomen, quaſi Martius, & Mamertini in Sicilia. lege Feſtum. Heſychius μάμερτον vocat Martem. Porrò Mamercus prænomen Aemyliæ familiæ fuiſſe legimus, de quo Car. Sigonius ex Plutarcho in Numa, & Paulo Aemylio ſic ait: Mamercus fuit Pythagoræ filius, à quo Numa Pompilius rex filium Mamercum nominauit, qui auctor & princeps gentis Aemyliæ fuit. Meminit & Valer. Maximus, de prænominibus: ſi modò Valerij libellus ille eſt, & non potius Iulij Paridis.

Syluestrem deum Martem vocatum legimus cui M. Cato de re Ruſt. aliquando rem ſacram facit. vt cùm ager luſtrandus eſt, & ſolitaurilia celebrat, ita precatur: Mars pater te precor quæſóque, vti ſies volens propitius mihi domo familiæque meæ: cuius rei ergô agrum, terram, fundúmque meum ſolitaurilia circumagi iuſſi. & paulò pòſt: Mars pater, eiuſdem rei ergô macte huſce ſoli lactentibus taurilibus eſto. & item mox etiã, iiſdem verbis. Sed & idem ſcriptor cùm votum pro bobus facit, ita ſcribit: Marti Syluano in ſylua interdius in capita ſingula boum votum facito.

Saliſubſulus Mars ab antiquis Latinis dictus eſt à ſaliendo, ſubſultandóque, in bello ſcilicet: vnde & Salij. meminit Pacuuius apud Non. Marcel. Hinc illud Catulli à doctis aliquibus ſic legitur:

In quo vel Saliſubſuli ſacra ſuſcipiantur.

Videtur verò cognomen deſumptum ab Homero, qui eundem deum ἀλλοπρόσαλλον vocauit, quem quidam interpretantur inconſtantem, vt qui modò ad hunc, modò ad illum vertatur deúſque & ſit & habeatur communis, vt dictum eſt.

Cæcus Mars vocatus eſt, Verg. ſecundo Aeneid. Et cæco Marte reſiſtunt: vel, inquit Seruius, epitheton eſt Martis, vel quoniam cæca nocte prælium gerebatur.

θούριος ἄρης, Thurius Mars ab Homero appellatus, ab aſſultu citato. θορεῖν enim eſt, cum impetu inſilere, vnde hippothoros cantus, ad incitandos equos ad hinnitum, quod in Poëtis docuimus. Videtur & Suidas ex Ariſtophane θοῦρον Martem appellare, eadem ratione.

Marmeſſus Mars apud Lycophronem legimus, de quo interpres: Romana, inquit, lingua Barbaris ait, non contentus, aliis etiam Romanè ſcribit. Cœlius Rhod. Romani inquit, Bellaces Marmeſſos dicunt, ſicuti memorat vel Diodorus, vel Dion: neque enim ſuccurrit nunc ad fidem (ait ille) auctoritas.

Enyalius deus Mars dictus, ab Enyo deriuatum, id eſt, à Bellona vel ſorore vel matre, nomen, quo Græci Latiníque vtuntur. Enyalium quidem, ait Macrob. inter Martis propria nomina. Item Plut. de Tranquillitate. Enyalium, inquit Dionyſ. Alicarn, Sabini, & ab eis deſcendentes Romani, Quirinum vocant, nequaquam certum habentes, Mársne ſit ille, an alius quidam, ſimiles cum Marte honores habens. alij enim de vno deo bellicorum certaminum duce, vtraq; putant dici nomina: alij autem duobus ea diuis bellicis impoſita, &c. Enyalium ſcribit Pauſ. Lacedæmonij vinctum pedicis ea ratione ſtatuebant, ne quò ab eis recederet: vti ἄπτερον νίκην, hoc eſt ſine alis victoriam, Athenienſes, ne poſſet euolare. De Enyo, in Bellona locuti ſumus. At verò ἐνάλιος dæmon marinus à Græcis dicitur, vt vel Suidas teſtatur.

Vltor Mars Romæ cultus, cuius templum Cæſar Aug. bello Philippenſi pro paterna vltione ſuſcepto vouerat. auct. Suet. alij. Martial.

Vltoris prima Martis in æde ſedet. Ouid. in Faſt.

Templa feres, & me victore vocaberis Vltor,

Vouerat, & fuſo lætus ab hoſte redit.

Hinc & cùm recepiſſet à Parthis ſigna, Biſultor vocatus, à duplici victoria, quod ibidem idem poëta oſtendit:

Rite deo templúmque datum, noménque Biſultor,

Emeritus voti debita ſoluit honor.

Dion in hiſt. libro L I I I I. ſcribit, Auguſtum Martis Vltoris conſtruxiſſe in Capitolio templum, in quo ſigna & vexilla reponerentur, vt optima ſpolia Ioui Feretrio.

Tyrannus Mars prouerbio dicebatur antiquitùs, vt Heſychius & Suidas tradunt, de iis qui impotentes ſunt, & ſupra modum elati atque indomiti. vnde etiam rex Mauors, hoc eſt ἄρης βασιλεύς, vel vt Orpheus in eius hymno, ἄρες ἄναξ: ſumptum, vt Zenobius putat, à Timotheo Athenienſium imperatore, qui Rempub. contra Perſas & Aſianos tutatus eſt. Vide Eraſmum. Sed & Homerus in hymno illum ita inuocat, ἀντιβίαιε τύραννε, id eſt, Violentis tyranne.

Aphneus Mars, hoc eſt ἀφνειὸς ἄρης cognominatus eſt in Areadiæ monte Cteſio; inde verò denominationem ſortitus, vt Tegeatæ memorant, quòd cùm Aëropem Cephei filiam Mars compreſſiſſet, ipſa ex partu interiit: nihilo tamen minus infans defunctæ matri inhærebat, & copioſe manans ex maternis mammis lac vtcunque exugebat, quod ex Martis cultu fiebat. qua ex re Mars Aphneus, id eſt, diues cognominatus fuit: & puer Aëropus à matre nuncupatus. auctor Pauſ. in Arcad.

Theritas Mars, hoc eſt θηρείτας ἐνυάλιος, cognominatus à Thero, quæ Martis nutrix fuiſſe dicitur. Ex Colchis autem Caſtor & Pollux huius dei ſimulacrum deuexêre. hęc vetuſtior opinio, quam non ſecutus eſt Pauſ. ipſe enim exiſtimare videtur, ita denominatum, ſicuti hominem militarem ac bellacem dicimus, non mitem ac clementem magis quàm θὴρ, id eſt, fera ſit, quo pacto & Homerus Achillem leoni confert, & item alios feris aliis. Theritan Enyalium ait Heſychius à Laconibus vocari.

Gynæcothœan, hoc eſt γυναικοθοίναν Tegeatæ Martem in Arcadia erexerunt foro in medio: ea cauſa, quod Marpeſſa mulier vidua Tegeatis, cum mulieribus reliquis contra Lacedæmonios duce Charillo proceſſere, & inſidiis ſtructis, opem viris ferentibus, Lacedæmonios vicerunt, eorúmq; ducem cepêre. hinc ob victoriam Marti deo rem ſacram ſeorſum à viris ferunt, & deo Epinicia obtulêre: quinimo nec de ſacrificatis carnibus viros impertiuêre, ſtatuámque deo in fori medio erexerunt, quem ideo γυναικοθοίναν vocarunt. auctor Pauſ. in Arcad.

Heſus Mars putatur à pleriſque. Lucanus in primo,

Horrénſque feris altaribus Heſus.

Lact

Lactantius in primo: Galli Heſum atque Theutatem humano cruore placabant. M. Cicero in III. de Nat.deor. Qui ſi deus eſt,& Orpheus & Heſus dei ſunt. hunc tamen ego locum emendaui, vt in Mercurio ſcripſimus, Rheſum.

Odryſius etiam,& Geticus,& Thracius Mars à populis notiſſimis,feris & bellicoſis,cognominatus eſt. vt illud eſt,

Bella horrida Martis Odryſij. Et illud,

Geticum moderatur Apolline Martem.

Apud Geronthras in Laconia Martis delubrum eſt,& lucus. Sacra ibi faciunt anniuerſaria, quibus intereſſe fœminis eſt interdictum, vt ſcribit Pauſan.

Bellipotens quoque à noſtris Mars dictus eſt,quòd bello polleat: & Belliger, quòd gerat bella: & Armiger, quòd ferat arma. quin & Orph. ὁπλοχαρὴς, hoc eſt, qui armis lætetur. Armipotens etiam dictus: Auſonius,

Quique truces belli motus ciet armipotens Mars.

Corytnaix Mars ab Homero dicitur, hoc eſt galeam quatiens: ſicut & galeam ornatam habens, κορυθαίολος appellatus eſt.

οὖλος Mars etiam dictus, quaſi pernicioſus, & ἀάτης, & grauis, conturbatórque, quod notat Heſychius: licet hæc vox interdum contraria ſignificet, hoc eſt mollem, & ſanum, & integrum.

Sunt verò & alia permulta huius dei cognomina, ſeu epitheta, tum Græca tum Latina apud poëtas: quorum nonnulla breuiter hic collecta ſubſcribam, ex Homero in primis, & Orphei hymno aliiſque. ὀμβριμόθυμος ἄρης, qui & ὑπερμόθυμος. nam & ὄβριμος, & ὄμβριμος vocatur, hoc eſt magnanimus & potens.

Αἱμοχαρὴς, hoc eſt ſanguinarius, qui ſanguine gaudet. Homerus, & vt canit Orpheus in hymno, αἵματι ἀνδροφόνῳ χαίρων, id eſt, ſanguine viricida gaudens. hinc & Vergilius lib. XII Aeneid.

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, &c.

χαλκάσπις ἄρης à Pindaro dictus, quod æreum ſcutum gerat: ab Homero verò in hymno φερεσπις, quaſi nos ſcutiferum dicamus. Idem & χαλκοκορυστὴν dixit, id eſt ære armatum.

βρι particula eſt intentiua, & auget plerunque in malam partem: vnde βριήπυος, latè ſonans, Mars dictus, vt in Apollonium Rhod. grammatici notant. hinc & βριαρμάτου ἄρης ab Homero, quòd curru perſtrepat, videlicet in bello. notiſſimũ enim, veteres in bellis curribus eſſe vſos etiam falcatis. vnde & Pindarus χρυσάρματον dixit, id eſt aureum currum habentem Martem, in Pyth. quopiam hymno.

χρυσοπήληξ ἄρης, Homero Mars vocatur, aureum flagellum habens: ſed rectius videtur, auream galeam. πήληξ enim galea eſt.

Βροτολοιγὸς, καὶ μιαιφόνος ἄρης cognominatus, hoc eſt, mortalium interemptor & homicida, &, vt interpretatur Macrob. hominum necator. Cyrillus in quarto contra Iulianum Cæſ. & Phurnutus, qui & hæc etiam addit, ἀλαλάξιος καὶ βριήπυος, vel vt aliqui legunt, φωνήεις à voce & ſtrepitu, quo pugnantes in prælio vtuntur. vnde & Marti quidam aſinum iugulant, eadem ratione vociferandi. Orpheus etiam in hymno βροτοκτόνον, id eſt homicidam eadem ratione dixit, ſicuti duo priora. Homerus in Iliad. quo loco Mineruam inducit, quæ manu Martem apprehendens, θοῦρον ἄρηα, id eſt impetuoſum Martem inquit: ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα, quod & alibi repetit. & ab vtroq; τειχεσιπλήτης, hoc eſt murorum quaſſor & impulſor cognominatus. itẽ ꝙ nec vinci nec domari poſſit, ἀδάμαστος: à manuum viribus καρτερόχειρ: & magno robore, μεγασθενὴς, & ὑπερμενέτης: quòd haſta polleat, δορυσθενής.

ῥινότορος ἄρης ab Heſiodo in Theog. vocatus, hoc eſt pellibus indutus, vel pellitus. ῥινότορον grammatici ſcribunt βύρσαν φορῶν.

Poſtquàm de Marte & Martis cognominibus pleraque diximus, nec eius vxorem ſilentio prætermittemus. Nerio, ſeu Neriene, Martis coniunx dicta eſt. Plautus in Truculento: Mars peregrè adueniens ſalutat Nerienem vxorem ſuam. Meminit & Martianus. Dictam Nerienem opinantur eruditi, quòd lingua Sabina virtus ac fortitudo ea voce ſignificatur. vnde & Claudia familia Neronis nomen deſumpſit. In cõprecationibus deorum immortalium, quæ ritu Romano fiebant, & Nerio & Neriene inuocabatur. Huius etiam deæ Licinius Imbrex mentionem fecit, in Neæra fabula, hoc verſu:

Nolo

Nolo ego Neæram te vocent,ſed Nerienem.

Item Ennius libro primo Annalium. Gellius lib. XIII noct. Atticarum, diſputat an Netio, an Neriene dicendum. Citat illud Varronis ex ſatyra Menippea σκιαμαχία, vel κριομαχία, id eſt,ex vmbratili, vel arietum pugna: Neriene, Minerua, Fortuna, ac Ceres. Item ex III. Cn. Gellij Annal. illud, Herſilam, cùm apud T. Tatium verba faceret, pacémq; oraret, ita precatam eſſe: Neria Martis te obſecro pacem dare, vt liceat nuptiis propriis & proſperis vti, quod de tui coniugis conſilio contigit: & cætera, quæ multa diſputat, de ſyllaba & deriuatione. Martianus verò ita in primo: Certúmque eſſe Gradiuum Nerienis Nerinæ coniugis amore torreri. Porphyrion quoque Pompo. in Comment. in Horatium: Maio, inquit, menſe & item Martio religio eſt nubere, quòd in hoc menſe de nuptiis habitum fuit certamen, & à Minerua Mars victus eſt, & obtenta virginitate Minerua Neriene, vel Neriene potius eſt appellata. hæc ferè ille.

BELLONA, ENYO.

Bellona, quæ & ab antiquis Duellona, vt duellum bellum, dicebatur, ſoror fuit & vxor Martis, vt ait Auguſtinus in Ciuit. dei: Suidas vxorem, & Placidus Lactantius: Claudianus poëta, ſororem. Alij ex Enyo & Ioue Martem natum tradunt, vt in Marte traditum eſt. Dea hæc fuiſſe dicitur belli, quæ Marti in bella eunti currum & equos pararet, vt à Statio in Theb. canitur. Sanè Hyginus in fabulis, Bellonam inueniſſe acum his verbis prodit: Bellone prima acum reperit, quæ græcè Bellone appellatur, hoc eſt, βελόνη. Enyio verò à Græcis dicta eſt. Idem Statius:

Tu Martia teſtis Enyo.

Et Martial. in ſecundo de Othonis morte:

Cùm dubitaret adhuc belli ciuilis Enyo. Idem poëta alibi,

Nec te decipiat ratibus naualis Enyo.

Scribit Phurnutus de Enyo, quòd eam aliqui matrem, alij vt filiam, plerique vt Martis nutricem dixêre: in nullo differentes tamen. nam, inquit, Enyo quaſi immittẽs, vel addens animum & virtutem pugnãtibus, id eſt, ἐνιεῖσα: vel κατ' ἀντίφρασιν, quòd neutiquã ἐνηὴς καὶ ἐπιεικὴς, id eſt, æqua & mitis ſit. Lycophronis interpres putat Enyo epitheton fuiſſe Iunonis: alibi tamen Gorgonum ſororem. Heſiodus etiam in Theog. Phorcynos & Cetò filiam prodidit, Græarum ſororem, cæterarúmque Phorcynidum: quod & interpres notat. Pauſ. ex carmine Homeri putat, Enyo vnà cum Pallade dea bellis præeſſe, & bella ipſa curare. dicta quaſi ἐνιεῖσα, ab immittendo videlicet furorem, robúrque pugnantibus: vel quòd parum clemens ſit. hinc & Enyalius Mars dictus eſt. & vt quidam interpretati ſunt, ἐνυοῦς υἱὸν, id eſt, Enyus filium. de Bellona verò Statius in Achillide,

Ecce nouam Priamo facibus de puppe leuatis, Fert Bellona nurum.

Idem in ſecundo Thebaid.

Nec magis ardentes Mauors, haſtatáque pugnæ Impulerit Bellona tubas.

Huius deæ ſacerdotes, Acron in Horatij commẽt. appellat Bellonarios. hi ſe ipſi cultris feriebant, & proprio ſanguine numen placabant, furentéſque vaticinabantur: qua de re Tertullianus Septimius in Apologet. Lõgius, inquit, excurro, hodie iſtic Bellonæ ſacratus ſanguis de femore proſciſſo in palmulam exceptus, & ſuis datus ſignatis. Lactantius in primo Diuin. inſt. Alia, ait, ſacra Virtutis, quam eandem Bellonam vocãt, in quibus ipſi ſacerdotes non alieno, ſed ſuo cruore ſacrificant. ſectis nanque humeris, & vtraq; manu diſtrictos tenentes gladios currunt, & efferuntur, & inſaniunt. Tibullus ſacra hæc ita deſcribit:

Hæc vbi Bellonæ motu eſt agitata, nec acrem
Flammam, non amens verbera torta timet.
Ipſa bipenne ſuos cædit violenta lacertos,
Sanguinéque effuſo ſpargit inepta deam.
Státque latus præfixa veru, ſtat ſaucia pectus,
Et canit euentus, quos dea magna mouet.

Scribit & alia pleraque Apuleius de his fanaticis. Iuuenalis:

——Sed vt fanaticus, oeſtro
Percuſſus Bellona tuo diuinat, & ingens
Omen habet. Horatius in primo Serm.

Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis. Lucanus in primo:

Tum

Tum quos ſectis Bellona lacertis.
Sæua mouet, cecinere deos, &c.

Fingebatur furens dea flagello pugnans concite, eodẽ ita canente Lucano in ſeptimo:

Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum.

Nunc cum face, nunc tuba bellicum canere. Romæ vicus Bellonæ fuit in alta ſemita, hoc eſt, in ſexta vrbis regione, vt P. Victor ſcribit. Bellonæ verò templum in nona regione ante portam Carmentalem fuiſſe, idem eſt auctor: & ante templum Columella fuit, quæ bellica dicebatur, ſuper quam haſtam iaciebant bellum indicturi, vt ſcribit Feſtus. Non procul verò fuit à circo maximo. Ouidius in Faſtis:

Hinc ſolet hâſta manu belli prænuncia mitti,
In regem, & gentes cum placet arma capi.

Appius Claudius auctor fuiſſe dicitur huiuſce ædis cõdẽdæ. quod & Ouid. oſtẽdit, canẽs:

Hac ſacrata die Thuſco Bellona duello
Dicitur, & Latio proſpera ſemper adeſt:
Appius eſt auctor, Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit, lumine cæcus erat.

Bellonæ ædem inter Martis & Apollinis quidam ſtatuunt. nam & extra vrbem Victruuius huius deæ ædem conſtruendam præcipit: quod alibi latius dicam. Dabatur etiam ſenatus apud ædem Bellonæ, plerunque è bello redeuntibus ducibus, & legatis exterarum gentium: quod ex hiſtoriis facilè colligitur, & in primis Liuianis, vt in v. Dec. M. inquit, Pomp. Cos. Romam rediit, ſenatúſque extemplò ad ædem Bellonæ vocatus. Ma quidem Bellona à Carmanis vocabatur, in Antilabano, vt Strabo in xij. lib. ſcribit: vt verò Stephanus, à Lydis hoc nomine Ma Rhea nuncupabatur, vt in Rhea clarius prodidimus.

Threſſa virago ab Auſonio appellata eſt Enyo, vbi de Gratiano Imperatore agitur:

——Bella, inquit, horrida Martis
Odryſij, Threſſæque viraginis arma retractat.

Quare his cognominibus Mars & Enyo dicti ſint, in Marte prodidi, quòd ſcilicet Thraciæ populi ſemper bellaces fuerint.

VICTORIA.

VIctoriam nos in Martis Syntagmate adiunximus ea ratione, quòd Martem Victoria, vt ait Seruius in 12 Aeneid. comitatur, eo loci, quo per hypallagen vult à Vergilio dictum,

Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem, id eſt: Mars victoriam annuerit.

Victoria latinè, νίκη græcè, pro dea culta fuit, quam Heſiodus in Theog. Stygis & Pallãtis filiam cecinit. Vnde mirum eſt, aliquos Acherontis illam potius, quàm Pallantis filiam dixiſſe. Scribit Phurnutus, Victoriam πάρεδρον, id eſt aſſiſtricem Mineruæ datam, quæ & in bello contra Gigantes opem tulit. Sunt qui tradant, paruulam adhuc Mineruam ab Ioue nutriendam traditam Pallanti Lycaonis filio, qui eam cum filia educauit: filiam adultam Minerua in deorum numerum retulit, & νίκην, id eſt Victoriã appellauit: ſe verò ab educatore Palladadici voluit, vt Dionyſius primo Hiſt. lib. ſcribit: licet diuerſa alibi tradiderim. Colebatur hæc ab antiquis dea, vt pluribus in locis Pauſanias oſtendit, & in primis in Attica. Romæ quoque ædicula fuit Virginis Victoriæ, prope ædẽ Victoriæ, vt Liuius ſcribit P. Victor in octaua regione: Fori Romani ædes, inquit, Victoriæ, cũ alia ædicula Victoriæ Virginis, D.D. à Portio Catone ſeniore fuit. & ædes prope ædiculã, quam L. Poſthumius ædilis curulis ex mulctaticia pecunia faciendam curauit. Cos. verò cum M. Attilio Regulo bello Samnitico dedicauit, vt in x. ab Vrb. con. ait T. Liuius: qui & in octauo lib. de ſecundo bello Pun. Victoriæ Templum etiam in Palatio fuiſſe oſtendit. In Victoriæ templum Matrem deûm ex Peſinunte Phrygiæ oppido aduectam, delatam fuiſſe legimus, donec ædes illi precioſis ſtatuis & columnis, cæteriſque ornamentis Romani conſtruxere, in cuius dedicatione ædis Megaleſia celebrata: Liuius, Cicero, alij ſunt auctores. Dionyſius autem Alicarn. Victoriæ templum ab ipſis conſtructum fuiſſe Arcadibus in colle Auentino lib. Antiq. primo prodidit L. Sylla bellis ciuilibus victor deæ victoriæ ludos inſtituit, quod M. Cicero & Aſcon. Pædian. in Verrem ſcribunt. Ita verò ab antiquis Victoria effingebatur, vt in nummis antiquis & marmoribus cernere datur: alata, volans, coronam vel palmam proferens. Sic eam ſuo carmine pingit Prudentius irridens:

Vincendi quæris dominam? ſua dextera cuique eſt,
Et Deus omnipotens, non pexo crine virago,
Non nudo ſuſpenſa pede, ſtrophióque recin cta,
Nec tumidas fluitante ſinu veſtita papillas. Claudianus quoque de laudibus Stiliconis
Ipſa duci ſacras Victoria panderet alas,
Et palma viridi gaudens, & amicta trophæis,
Cuſtos imperij virgo, quæ ſola mederis
Vulneribus, nullúmque doces ſentire laborem: & reliqua.

Victoriæ ſtatuam in Germania ſcribit Dion. lib. LVI. quæ vergebat ad hoſtes, ſubitò verſam eſſe verſus Italiã. Talem & in Iunonis templo in Olympia poſitam, deſcribit Pauſanias. Sed cum ſuis ſacris literis Aegyptij Victoriam pingerent, aquilam formabant, quoniam ea auis cæteras aues ſuperare ſolet. Porrò & eadem à Romanis in primis interdum cum lauro fingebatur: imò & laurus ipſa, vt palma; interdum Victoriam apud ſcriptores ſignificat. vnde & literæ laureatæ dictæ, quæ victoriam ſignificant: ita & faſces laureati. id quod colligimus cùm ex hiſtoriis, tum etiam ex Plinio. hinc & laureola corolla, vel etiam Chriſtianis ſcriptoribus dictá. Marcus Cicero in ſecundo Epiſt. ad Cœlium: Velles enim, ait, tantummodo vt haberem negotij, quod eſſet ad laureolam ſatis. Idem ad Atticum lib. quinto: Bibulus in Amano cœpit Laureolam in muſtaceo quærere. quæ dicendi figura videtur prouerbij vice prolata. id quod, vt rectè obſeruauit Eraſmus, ſic meo iudicio non rectè expoſuit. non enim de re parua dixiſſet Cicero, quoniam & ſe cum Bibulo taxaſſet, qui in Amano monte caſtra duxiſſet. Quin illud potius intelligi volebat, quod gloriã quæreret ex re iam confecta. Nam muſtaceum ita à Catone in re ruſtica paratur, vt lauri folia confecto muſtaceo ſupponantur: & ideo qui laurum quærit in muſtaceo, quærit ex eo, quod ei ſubtus eſt, quaſi dicat, ex reliquiis belli à Cicerone in Amano monte confecti, Bibulum triumphum quærere. Hiſtoria eſt notiſſima ex Familiaribus epiſtolis, ad Senatum & Catonem. Cùm eſſem hæc noſtra editurus, allatæ mihi ſunt Epiſtolicæ Cœlij quæſtiones, quas ille Thomæ Calcagninò ſcripſit, in quibus de hoc Ciceronis loco eadem fermè, quæ ego prodidi, annotauerat. Sed nos iam ad Victoriæ cognomina tranſeamus.

Victoriam Orpheus ad muſæum ἡδυέπειαν vocauit, quod ſcilicet ſuauis ſit ſermo, qui de victoria affertur.

ἑτεραλκέα νίκην Homerus nuncupauit, hoc eſt, vtroque inclinantem. eſt enim dubia victoria. Meminit & Heſychius poſt alios. Lucianus in dialogo Philopatris, plura. hinc Homerus idem alibi ἀμφήριστον νίκην etiam vocat, id eſt, dubiam & incertam victoriam. Dicitur & eadem ratione ἑτερόκλινη & ἑτερόῤῥεπον Trimatius, antiquus poëta Latinus, & Auſonius Gallus, præpetem Victoriam dixerunt.

Dum dat vincenti præpes Victoria palmam: Trimatius Auſonius:
Tu quoque ab aërio, præpes Victoria lapſu.

Ita etiam Drepanus, in panegyrico ad Theodoſium. Alij eadem ratione Volucrẽ dixere.

Palmaris Victoria videtur cognominari ab Apuleio, lib. ſecũdo de Aſino: Atria, inquit, longè pulcherrima, columnis quadrifariam per ſingulos angulos ſtãtibus, attollebant ſtatuas Palmaris deæ. Cic. primo de Nat. deorum: Sed illa Palmaris quidem, quod qui non modò natum mundum introduxerit, ſed etiam manu penè factum.

Vitulam deam, Victoriam dici Piſo putauit, cuius rei hoc argumentum protulit, quòd poſtridie nonas Iulias re bene geſta, cum pridie populus à Thuſcis in fugam verſus eſſet, vnde Populi fugia dicta ſunt, poſt Victoriam certis ſacrificiis fiebat vitulatio. quidam interpretati ſunt, quòd potens eſſet vitæ tolerandæ, hinc illi pro frugibus ſacra fiebant: quod obſeruat Macrobius. Hyllus in lib. de Deis, Vitulam deam ait, quæ lætitiæ præeſſet: vnde etiam Vitulatio, & vitulari. Varro in lib. Rerum diuinarum ait, quòd pont. in ſacris quibuſdam vitulari ſoleat, quod græci παιανίζειν vocant. Titius verò vitulari interpretatus eſt, voce lætari. quidam de hac dea Vergil. intellexiſſe volunt, cum cecinit:

Cùm faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

Vacuna quoque Victoria à Sabinis appellata, vt Varro in primo Rerum diuinarum ait: & ea maximè eos gaudere, qui ſapientia vincunt. Hinc puto illud eſt Auſonij: Quas ſi ſolueris ô poëta nugas, Totam trado tibi ſimul Vacunam.

Variæ ſunt de hac dea apud ſcriptores ſententiæ, quas licet iu noſtro de Annis, menſibus & cæteris attulerim, hic tamen etiam repetendas duxi. Vacuna dea credita fuit, quæ vacantibus & otioſis præeſſe putabatur: cui, à laboribus cum vacarent agricolæ, poſt perceptos fructus & agrorum cultus, per hyemem ſacra faciebant. Ouid. ſexto Faſt.

Nam quoque cùm fiunt Antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales, ſtántque ſedéntque focos.

Sacra hæc Vacunalia dicebantur, quæ decembri menſe agebantur. meminit & Horatius buius, vt vetuſtæ deæ, in Epiſtolis:

Hæc ego dictabã poſt templũ putre Vacunæ. quo loco Porphyrion ait: Vacuna apud Sabinos plurimum colitur dea, quæ eſt ſub incerta ſpecie formata. quidam Mineruam, alij Dianam putauerunt: nonnulli & Cererem eſſe dixerunt, ſed Varro Victoriam. hæc fermè ille. Virgo Victoria à Romanis culta, à Portio Catone poſita, vt ſuprà dixi.

Cœligena Victoria etiam dicta, teſte Varrone de Ling. lat. his verbis: Victoria ab eo quòd ſuperati vincuntur. vtrique teſtis poëſis, quòd & Victoria & Venus dicitur Cœligena. Tellus enim, quòd prima vincta cœlo, Victoria ex eo: & ideo hæc cum corona & palma, quòd corona vinculum capitis, & ipſa à vinctura dicitur. Hæc Varro. Idem primo Rerum diuinarum: Vacunam deam Victoriam exiſtimauit: & ea maximè eos gaudere, qui ſapientia vincunt. idem & Porphyrion, vt modò eſt dictum.

Ἄπτερος νίκη etiam, id eſt, ſine alis, & implumis ab Athenienſibus formabatur, vt eſt apud Pauſ. in Attica, cuius & ſtatuam aſcribit. Idem in Lacon. ait, Victoriam ideo ἄπτερον, id eſt, implumem eos ſtatuiſſe, ne videlicet ex Athenis euolaret. Ita & Lacedæmonij Martem catenatum habebant, ne à ſe ſcilicet abſcederet. ſcribit Heliodorus, ἄπτερον νίκην dextera malum punicum, ſiniſtra Galeam tenere. Conſiderandum tamen, ἄπτερον apud Græcos non implumem modò ſignificare, ſed etiam præpetem, & celerem, quod apud Homerum & Aeſchinum notamus. Nec hoc Heſychium latuit. videtur tamẽ prior ſententia hoc loco Victoriæ cõuenire. Appellata etiam fuit Victoria, id eſt νίκη, Minerua, vt dictũ eſt ſuprà.

Naphthe demum ab Aegyptiis Victoria dicebatur, vt Plutarchus docet. repete quæ in Venere diximus.

Incruenta etiam Victoria cognominata cùm ab aliis ſcriptoribus tum à Liuio, in ſecũdo ab Vr. con. Item alibi, nec ſemel. ſic etiam non incruenta & cruenta dicta.

H E R C V L E S.

Herculis vitam iuuenis admodum compoſueram, quam adultus non editurus eram. Tunc enim, quæ me ad ſcribendum cauſæ impulerant, ex duorum cariſſimorum & illuſtrium amicorum acerbo & immaturo interitu ceſſauerant: in quorum gratiam, id quicquid eſt, laboris ſubiueram. Verùm inter tot meas, non dico exantlatas ærumnas, ſed in ipſo earum euripo naufragus, & compulſus, cùm me Ferrariam quaſi in portum recepiſſem, à Cœlio Calcagnino, viro doctiſ. & mihi ſingulari beneuolentia à primis vſq; pueritiæ annis iunctiſſimo, itémque à Muſtio Auguſt. à quib. multis ſum beneficiis affectus, perſuaſus, vt ſcilicet Herculi II. noſtro Principi aliquo me argumẽto inſinuarem, hanc illi Herculis vitam vt mitterem, efficere: ex qua eius dei cognomina, vt plurimum eduxi, quibuſdam duntaxat additis. Quare ſi parcior ero in eis recenſendis, te ad eam legendam prouoco. Principiò igitur, variæ fuerũt de Hercule opiniones. Quidam plures hoc nomine fuiſſe volũt, duos aliqui, tres nõnulli, alij duodecim: Varro quatuor & quadraginta collegit. Cic. ſex tantum enumerat: Ex Ioue, inquit, & Licyto eſt is Hercules, quem concertauiſſe cum Apolline de tripode accepimus: alter traditur Nilo natus, Aegyprius, quem aiũt Phrygias literas conſcripſiſſe. Tertius, vnus ex Idæis dactylis, cui inferias Cretes afferunt. Quartus, Iouis & Aſteriæ, Latonæ ſororis, quem Tyrij maximè colũt, cuius & Carthaginẽ filiam ferunt. Quintus, in India, qui Belus dicitur. Sextus, ex Alcmena, quẽ Iupiter tertius genuit. hactenus M. Cicero. Libet hoc loco ex Hygino aſcribere, quomodo Hercules genitus fuerit: ita enim inquit Hyginus in lib. Fabularum: Amphitryon cum abeſſet ad expugnandum Oechaliam, Alcumena exiſtimans Iouem coniugem ſuũ eſſe, eum thalamis ſuis recepit. Qui cum in thalamos veniſſet, & ei referret quæ in Oechalia geſſiſſet, ea credens coniugem eſſe, cum eo concubuit. qui tam libens cum ea concubuit, vt vnum diem vſurparet, duas noctes congeminaret, ita vt Alcumena tam lõgam noctẽ admiraretur. Poſtea cum nunciaretur ei, coniugem victorem adeſſe, minimè curauit, quod putabat ſe coniugẽ

suum

ſuum vidiſſe. qui,cum Amphitryon in regiam intraſſet,& eam videret negligentius ſecuram,mirari cœpit,& queri,quòd ſe aduenientem non excepiſſet. Cui Alcmena reſpondit: Iampridem veniſti, & mecum concubuiſti, & mihi narraſti quæ in Oechalia geſtiſſes. Quę cum ſigna omnia diceret,ſenſit Amphitryon numen aliquod fuiſſe pro ſe:ex qua die cum ea non concubuit.quæ ex Ioue compreſſa peperit Herculem. Hactenus Hyginus:qui & totam ipſius Herculis vitam,& res geſtas octo capitibus in eodem libro eſt complexus. Sed enim priſci viros omnes fortes,ac monſtrorum domitores, Herculis nomine nuncupauere. Atque ea de cauſa factum eſt,vt multorum geſta vni Iouis & Alcmenę filio adſcripta ſint. Theologorum vetus fuit opinio per Herculem ſolem ſignificari:vnde & illi duodecim certamina attributa ſunt, quòd videlicet duodecim ſigna Sol toto anno permeat. Alij philoſophum Herculem putauere, & idcirco illi clauam aſſignant, per quam philoſophia ſignificatur:& leonis pellem,per quam prudentia.quibus rebus Hercules animi monſtra edomuit,& cogitationes vanas:quibus de certaminibus ſcripſiſſe Cleanthē, ait Phurnutus,nec ideo vbique ſenem delirum ac nugacem fuiſſe. Sed libet Dionyſij Alicarnaſſei verbo aſcribere: Verior,inquit,de Hercule ſermo talis eſt. Herculem ducem fuiſſe omniū ſuæ ætatis optimum, validúmque exercitum habuiſſe, terras omnes inter Oceanū peragraſſe:eos dominatus amouiſſe,ſi qui ſubditis populis grauiter ac tyrannicè imperarent, aut vrbs finitimos iniuria atque impotentia lædens:aut ſi qui eſſent homines inmanes,& hoſpitum cædibus nefariis gaudentes,in eos regna legitima conſtituiſſe, gubernationéſq; moderatas & humanitatis mores,ius deniq; æquabile omnibus inferens, tam græcis quàm barbaris,maritimis & mediterraneis. quin & in deſertis locis vrbes condens, atque diuertens flumina,quæ campos inundarent,in montibus excidens,ſemitas in viis,& cętera quæ mortaliū eſſe vſui arbitratus eſt. Hæc Alicarnaſſeus. Sed quid vetat,quæ Aelianus in IIII ſcribit,hoc loco apponere?quæ ſunt de grati animi memoria relatu digna.ita enim prodit: Beneficiorum memor fuit, & gratiam retulit Theſeus Herculi.nam cùm ipſum Aidoneus Moloſſorum rex vinxiſſet,quo tempore in gratiam Pirithoi, non vt nuptias pararet, regiam vxorem rapturus, eò ſe contulit: Hercules ad Moloſſos profectus, eum è vinculis liberauit, & propterea ille in honorem Dei aram erexit. Septem illi Thebani duces Pronacti gratiam retulere.cùm enim Pronax ipſorum cauſa interiiſſet, certamen in eius honorem inſtituēre, quod aliqui in honorem Archemori ducis inſtitutum fuiſſe putant. Hercules non oblitus eſt Neſtoreæ liberalitatis. cùm enim Neleus detrectaret Herculem expiare,cæterique filij præter Neſtorem patri aſſentirentur,ipſe capta vrbe,occiſo Neleo & liberis eius,non ſolùm vni pepercit Neſtori,ſed etiam paterni regni dominum eſſe voluit. Athenienſes publicè gratiam retulère Herculis poſteritati. nam quòd illorum auus Theſeum beneficio affecerat,propterea Athenienſes ipſos in Peloponneſum deduxere. Hercules remuneratus eſt trecentos & ſexaginta Cleonæos,quorum opera aduerſus Molionidas vſus fuerat,quíque præclarè & fortiter ceciderant.nam eis Nemæos honores conceſſit,quibus ipſe à Nemęis propter aprum agrorum vaſtatorem interfectum ornatus fuerat. Atque hæc quidem Aelianus.

Alcides igitur,vt ab hoc incipiam,Hercules cognominatus eſt, ab auo Alceo:ſiue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς,id eſt, à fortitudine. Pindarus initio Alcidem nominatum,poſtea Herculē dicit, ab ἥρας,quam Iunonem dicimus:quod eius imperiis opinionem famámq; virtutis ſit cōſecutus. Proclus in Plat.Cratylo,Herculem ait Alcidem prius appellatū,à mortalib. parentib. Pythia verò ἡρακλέα vocauit,propter gloriam quam adeptus eſſet, & diuinitatē ex Iunonis affinitate,& cognatione, Phornutus verò,ſeu Cornutus, Herculem innuit vocatum ,quòd τοῖς ἥρωσι κλεΐζεται,id eſt, quòd heroas gloria afficiat. ſiquidem Herculē, rationem eſſe ait, quæ in vniuerſis exiſtat,per quam natura fortis ac robuſta ſit. Inuictus & ἀκαταγώνιστος,id eſt, inſuperabilis,tribuens robur,& per partes fortitudinem. Antiqui enim heroas vocabant, & corpore & animo fortes ac viriles, & propterea diuini generis participes:&c. quæ ille ſcribit. Sed hunc tantum deum,& tam celebrem,audi quo pacto irriſus ſit à Diagora, illo (vt puto) Melio. Is enim,cùm Herculem ligneum in penuria lignorum exuſturus eſſet, ad illum per ludibrium dicebat: Age ô Hercules,ter tium decimū laborē ſubiturus tibi adeſto, obſonium nobis cocturus & ſanè acceptū illum in ſcandulas diffidit, deum irridēs atheus, & cibaria excoxit. hoc quidem cùm alij,tum Epiphanius, vir & ſanctus & doctus. In huius dei tutela eſt populus arbor. Phyſici enim Herculem tempus dicunt interpretantes: ideo

populum ei aſſignari ἀλληγορικῶς, quia bicolor ſit. & ſic partes temporis accipere poſſumus, id eſt, diei & noctis. Hęc Probus in comment. Vergilianis. Rerum tamen ſacrarum periti tradunt, in ſacro quod Herculi fiebat, ad aram max. in foro Boario, laurea coronatos id perficere: cùm tamen ita canat in octauo poëta,

——Herculea cum populus vmbra,
Velauitque comas foliiſque innexa pependit. & paulò pòſt:
Tum Salij ad cantus, incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis. id quod Macrob. in Satur. 3. declarat.

Tirynthius Hercules nuncupatus, quod in Tiryntha vrbe ſit enutritus. Τίρυνς Peloponneſi vrbs, dicta à Tirynthe filia Alò: quæ etiam Amphitryonis ſoror dicta fuit, vt ſcribit Stephanus. Thebanus etiam Hercules dictus, vt Arnobius ſcribit, in Oetæo dictum eſt.

Amphitryoniades Hercules dictus, quòd exiſtimatus ſit Amphitryonis filius. Propertius.
Amphitryoniades qua tempeſtate iuuencos
Aegerat à ſtabulis ô Erithyia tuis. & præterea Catullus, Falſiparens dixit:
Auſus Falſiparens Amphitryoniades.

Cynoſarges Hercules cognominatus, vt meminit Herodotus, & Plut. quo de nomine licet in Hercule ſcripſerim, hoc tamen loco plura congeremus. Scribit in primis Suidas, quod Cynoſarges locus fuit Athenis, hac de cauſa Herculi conſecratus, Didymus Athenienſis, vel Diomus, vt Stephanus & Heſychius vocant, ad focum immolabat: cuius abreptam hoſtiam canis albus, qui fortè ibi aderat, in quendam locum attulit. cuius rei cauſa cũ ingenti eſſet terrore affectus, deus illi reſponſum dedit, oportere vt Herculi ibi aram erigeret, vbi canis victimã depoſuerat. quare factũ eſt, vt à cane alba, vel veloce, vt ait Heſychius, locus Cynoſarges appellaretur. quo loco nothi, quíque tam ex patre, quàm ex matre ciues non eſſent, ſe propterea exercebant, quòd Hercules & ipſe nothus extiterit. Plato non à cane alba, ſed à Cynoſargo quopiam, Cynoſargen dictam ait. & inde quoque adagium deductum eſt, ἴθι ἐς κυνόσαργες, in infames atque ignobiles. plura de prouerbio Eraſ. De Cynoſarges templo, & Pauſanias in Attica, & Heſychius.

Buraicus Hercules cognominatus ab Achaiæ vrbe Bura, vbi & ſpecus, & fluuius eodem nomine extitere. quo in loco tabella, & talis ſeu taxillis vaticinia dabantur. Nam qui deum conſulebant, primum ante ſimulacrum dei preces effundebant: deinde quatuor talos, qui multi erãt apud deum, ſuper menſam iaciebant. in ſingulis autem talis, figuræ notatæ inerant. in tabella verò figurarum interpretationes inueniebãtur, itaq; vaticiniũ habebatur.

Thaſius Hercules etiam dictus, vt Herodotus ſcribit, eúmq; multa veneratione coluerunt. Legimus etiam eundem ab ipſis appellatum Seruatorem, hoc eſt σωτῆρα ἡρακλέα. quin & eius nomine publicam monetam inſcribebant, ἡρακλέους σωτῆρος θασίων, cuiuſmodi ſe vidiſſe teſtatur Rheuclinius. Herculis Thaſij ſimulacrum ſcribit Pauſ. in Eliacis, multáque de eo commemorat, quæ ego in præſentia prætermitto. vnum illud tantùm affero: Dedicarunt, inquit, & Thaſij, qui è Tyro, & reliqua Phœnice oriundi, ad Europam quærendam cum Thaſo Agenoris filio claſſe profecti ſunt, Herculem in Olympia æneum, ſuper ænea baſi: eius magnitudo eſt cubitûm x. dextera clauam, arcum læua tenet.

Chon Hercules Aegyptiorum lingua nuncupatus, qui cum Oſiride Italiam liberauit à tyrannide, & ab hoc Chone Hercule Aegyptio Italiam antiquitus vocatam prodidit Antiochus Xenophanis, & Chones Italię populos. & Chonem vrbem, cuius & Strabo meminit, & Stephanus.

Tyrius Hercules appellatus à Tyro Phœniciæ vrbe illuſtri. huius ſcriptores multa tradidere, & præcipuè qui Alexandri geſta perſcripſere, Q. Curtius, Arrianus: qui & in ſecundo notatu digna multa de Tyrio, Aegyptio, & Argiuo Hercule notauit.

Herculis ex Tyro ſimulacrum ſua ſpõte rate delatum ferunt ad promontorium quoddam, inter Chios & Erethrios, & vtriq; ad ſe illud trahere certabant. id fruſtra tentatum. nam dimoueri inde non poterat, donec Phormio ſenex piſcator cæcus factus eſt morbo: qui nocturno viſo monitus, iuſſit mulieres comas incidere, & exinde funem conficere: ſic fore, vt nauis ſequeretur. nobiles mulieres id facere abnuerunt. Threſſæ quædam libertæ paruerunt, & ex capillis contorta reſte, nauis ad Erethrienſiũ vſq; vrbẽ ſecuta eſt, & viſus etiã Phormioni reſtitutus. quare deinceps ſimulacrũ ſumma veneratione totius Græcię & Ioniæ cultũ eſt: & ei templũ, quod ſolis Threſſis ingredi fas fuit, conditũ eſt, & conſecratũ.

Dorſenas

Dorſanes Hercules ab Indis, & Gigantis nomine appellatus, vt Megaſthenes tradit & Arrianus, item Heſychius. eoſdem & Belum appellaſſe, teſtis eſt Cic. Verùm de Belo in Ioue plura diximus.

Ogmion Hercules à Celtis dictus, vt Lucianus lepidiſſimo libello oſtendit. eum enim eloquentiæ ac prudentiæ deum exiſtimabant, itaque effingebant: ſenem penè decrepitũ, caluum, paucis capillis, coloratum, fuſcúmve & rugoſum, quales videlicet ſeniores nautæ marini: leonina pelle indutum, cum rhopalo, id eſt, claua dextra, ſiniſtra arcum tenẽtem, pharetra ex humeris dependente: catenulis verò ex auro & electro admodum tenuibus, linguæ ſuæ extremitate perforata inſertis, maximam hominum multitudinem, non inuitam, ſed ſponte ſequentem, auribus alligatis trahentem. hac Galli effigie, & hoc nomine ſuum Herculem coluere.

Prodicius Hercules in officiis cognominatus à M. Tullio, ea ſcilicet ratione, quòd Prodicùs Ceus ſophiſta antiquus, primus induxit ſuis ſcriptis, Voluptatem, vel (vt aliis placet) Vitium, & Virtutem, in ſolitudine Herculi adhuc puero apparuiſſe, vt vtrã vellet ſibi comitem vitæ aſſumeret. hæc turpi & deformi erat habitu, ſed genuino ac natiuo decore pulchra: illa ornatiſſimis veſtibus ac calceis induta. nihilominus ille Herculem dixit Voluptati Virtutem antepoſuiſſe. hinc ergo Prodicius Hercules: tametſi & pòſt idẽ plures ſcripſere, inter quos Xenophon, apis illa Attica, & Lemnius Philoſtratus.

Gylius Hercules cognominatus, quod Gylion plerique græcorum interpretantur leonem, vel ſuem. alij chœrogryllum, id eſt, porcum ſpinum: alij veſtis genus. Sunt & qui τὸ γύλιον per ε genus ſcribant militare, & vaſculum oblongum, in acutum deſinens, aptum militiæ, ad ſeruandos cibos. vnde γυλιαύχην is dicitur, qui collo eſt gracili & prælongo. Sed de Gyliauchene alibi dixi copioſius, & de Galeancone ex Hippocrate & Galeno & Plut. in Mercurio dictum. Porrò de Gylio, in Poëtarum hiſtoria plura attulimus, in Carcini vita, ex Suida & Heſychio: aliiſque. Idæus Hercules cognominatus, ab Idæis dactylis, inter quos primus fuit. quinque verò fuere, quorum hæc ſunt nomina: Hercules, Pæon, Epimedes, Iaſius, & Idas, fratres. Hic ergo Hercules longe Amphitryonide antiquior: hic Olympij certaminis auctor. nam ex Ida in montem Olympum aufugiſſe traduntur, qua de re Pindari expoſitores multa.

Παραστάτης, id eſt, adiutor, & præpoſitus Hercules nuncupatus, qui & προστάτης dicitur. huic Clymenus Cardis filius ab Hercule oriundus, ex Creta veniens, certamẽ inſtaurauit Olympicũ, quinquageſimò poſt cataclyſmũ Deucalionis anno arámq; ſtatuit, & Paraſtatę nomine appellauit, quòd poſt Pelopen Amphitryoni aſtitiſſet. Vide in Eliacis apud Pauſ.

Melius Hercules cognominatus, cuius variæ feruntur opiniones. quidam à pomis exiſtimant. alij ab ouibus, cum μῆλον vtrunque ſignificet. alij longe diuerſa prodidere. Sunt qui bouem tradant, cum Herculi eſſet immolandus, aufugiſſe: cum verò nihil eſſet quo res ſacra deo fieret, malum quatuor ſuppoſitis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in bouis formam, Herculi in ſacrificium oblatum eſt. Vnde in tenues & frugales, qui nomẽ quidem magnificum gerunt, ſed nullis pollent opibus, adagium factum eſt, Melius Hercules. Dicitur & Malum Herculis, vt ex Apollodoro Zenobius prodidit. Iulius autem Pollux, rem ita enarrat. ait enim in Bœotia de mali fructibus diuinam rem fieri, idque ea cauſa cõtigiſſe, quòd cum forte fortuna aries deo ſacrandus adduceretur, Aſopus fluuius adeò excreuit vt adduci non poſſet. tum qui ſacra procurabant, malum maturum & pulchrum pro ariete accipientes, cui pro pedibus quatuor feſtucas, & pro cornibus duas affixerunt: atque eo modo rem ſacram perfeciſſe. proinde apud Thebanos & Bœotios moris id permanſit: vnde eſt μῆλον, ἢ μῆλος Ἡρακλῆς. Sed & μήλων dicitur apud Heſychium, id eſt, Pomarius.

Victor Hercules cognominatus. Vergilius, Hæc limina, inquit, victor Alcipes ſubijt. quod nomen licet ab eius crebris victoriis deduci poſſit, & (vt ait Varro) quòd omne animalium genus vicerit: nihilominus tamen in ſomnium refertur. Cum etiam M. Octauius Herẽnius mercaturam exerceret, idq; illi pro animi ſententia ſuccederet, decimã Herculi nõ dedit. Accidit autẽ, cum nauigaret, vt à prædonibus circumueniretur. ille, vt erat animo intrepido & forti, ſtrenuè ac animoſe pugnauit, atque ita piratarum manus euaſit. inſequenti verò nocte, ei viſus eſt adeſſe Hercules, in ſomnis, qui illum moneret, eum ſeruatũ fuiſſe ſua ope: quamobrem Octauius tãti beneficij haud inimemor, area impetrata à magiſtratibus, Herculi Victori ædem poſuit, appoſita in rei teſtimonium & monumentum ſtatua, cum

inſcriptione. Quidam Victorem Herculem poſitum ab Euandro tradunt in foro Boario, qui & triumphalis diceretur, cuius & infrà meminimus. P. verò victor: Aedes, inquit, Herculis Victoris duæ, altera ad portam trigeminam, altera in foro Boario, cognomine rotunda & parua. Extat & adhuc antiqua inſcriptio Aquini, HERCVLI VICTORI.

Inuictus etiam Hercules dictus, & pollens, vt antiquorum pleræque habent inſcriptiones. Varro ſic dictum putat, quòd animalium omne genus vicerit, vt modò dicebam. Lucretius, quòd omnia monſtra animi.

Index Hercules etiã cognominatus eſt, cuius fanum ab Areopagitis conſtructum fuit hac ratione, quæ & ipſa in ſomniũ refertur. Ferunt enim Sophoclem poëtam ſomniaſſe, ſe videre Herculem, ſibi prodentem, quínam grauem auream pateram ex æde ſurripuiſſet. quod vbi compertum, Indicis Herculis & nomen & templum eſt conſtitutum.

Dexter etiam Hercules cognominatus, & Amicus, hoc eſt propitius & fauens: idq; ſumptum, quòd Deus lucri Hercules ab antiquis creditus ſit, vt Probus Cornutus in Perſium oſtendit, in eo carmine:

O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule.

Horat. verò lib. II. Sermonum ita inquit:

Illum ipſum mercatus arauit diues amico Hercule.

Ea autem ratione his cognominibus appellatus eſt, ex fabula cuiuſdam mercenarij coloni, qui aſſiduè Herculem deprecabatur (vt eſt à Porphyrione proditum) vt ſibi aliquid boni præſtaret: Hunc verò Hercules in ſomnis ad Mercurium duxiſſe viſus eſt, qui occultum obſeratúmque theſaurum oſtendit: quo effoſſo, ille illum ipſum agrum mercatus eſt, in quo mercenariam operam faciebat. Horat. ita rem explicat, his verbis:

Vt illi Theſauro inuento, qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus arauit diues amico Hercule.

Quin & idem Hercules Incubo nũcupatus eſt, ſi eidem Porphyrioni ſtamus: quod ſcilicet theſauris incubaret. Sed & Hercules à Vergilio & Propertio Dexter alia ratione vocatus eſt, vt alibi oſtendi.

καλλίνικος hic Hercules nuncupatus, hoc eſt, honeſtus & pulcher victor, de quo Artemidorus libro ſecundo Onirocriticôn. Nam, inquit, Hercules cùm inter mortales eſſet, affectis iniuria defenſor fuit, ac vindex: iis verò qui præter leges viuerent, aliíſque iniurias inferrent, & iniqua agerent, iniquus fuit deus, ac malus. atque adeò hac ratione bonus eſt iis, qui certamen ineunt, vel iudicium, vel pugnam. hinc & καλλίνικος dicitur vocatus eſt, apud Pindarum quoque in Olymp. celebratum eſt illud Archilochi carmen, χαῖρε καλλίνικε τήνελλα ἄναξ Ἡρακλῆς. cuius verſus in hiſtoria Archilochi in Poëtis lyricis meminimus. lege & Pindari commentaria. Eſt verò & Callinici mentio apud Diog. Laërtium, in vita Diogenis.

Ipoctoni nomine Hercules colitur ab Erythræis, à beſtiola vineis infeſtiſſima denominatus, quam illi Ipon vocant: quòd eos ab hoc beſtiolæ genere liberarit.

Conopionis item nomine Hercules vocitatus, quod Oetæos à culicibus, quos illi Conopas appellant, tutatus eſt. Reperias aliquos, qui Cornopiona, non Conopiona legant: quod ſcilicet Cornopas fugarit, hoc eſt locuſtas, quas illi etiam πάρνοπας, vel ἀκρίδας vocant.

Canopius Hercules, & Aegyptius cognominatus ad differentiam Thebani. Nota eſt hiſtoria Xenocleæ, quæ cum apud Delphos vates reſponſa daret, Herculi noluerit vaticinari, Iphiti cæde polluto. quare iratus Hercules, è fano tripodem aſportauit. Xenocleam dixiſſe ferũt: Alius vtique Hercules Tirynthius, quàm Canopius. nam & Aegyptium aliũ, quàm Thebanum, ferũt: de quo Pomp. Mela lib. tertio, de Gadium promontoriis duobus agens. In altero, inquit, templum Aegyptij Herculis, conditoribus, religione, vetuſtate, opibus illuſtre. Tyrij cõdidere. Cur ſanctum ſit, oſſa eius ibi ſita efficiunt. Annorum, queis manet numerus, ab Iliaca tempeſtate principia ſunt: opes tempus aluit.

Herculem Aegyptium vnum fuiſſe ex VIII deis Aegyptij aſſerunt, qui priores fuerunt XII deis. Vide Herod. in ſecundo. Aegyptij etiam Herculis mentio eſt apud Arrianum lib. de hiſt. Alexandri ſecundo.

Polyphagus, & Addephagus, item Buphagus, & Buthinas Hercules cognominatus eſt, quòd multi cibi eſſet. item Philopotis, quòd multum biberet. Orpheus quoque inter reliqua in eius hymno cognomina, Pamphagum vocat. de Addephago in noſtris Nauigiis diximus. quin etiã legimus Herculem integrum Thiodamantis bouem comediſſe: hinc Bu-

thinas

thinas, παρὰ τὸ βοῦς καὶ θοινᾶν, quod boues comederet. Sed rectius Βουθοίνας ſcribitur: quippe θοίνη, cõuiuiũ & θοινάω cõuiuor ſignificat. Sed & illi fulicã, ſeu gauiã attribuit antiquitas, propter voracitatẽ: & ſcyphum eidẽ dicarũt, propter potũ. Sed hac de re in Hercule plura diximus.

Lacertoſus etiam Hercules cognominatus, à robore videlicet, & lacertorum toris, vt in noſtro Hercule docuimus. hinc in poëmatis Priapeiorum:

Phœbus comoſus, Hercules lacertoſus.

Lindius Hercules, vel Βούζυγος cognominatus ea ratione, quòd Hercules aliquãdo boues Lindio Thiodamanti ſurripuit, quorum vnum tãtum iugulaſſe ſcribit Philoſtratus: cúmq; adeò integrè voraſſe, vt ne quidem oſſa ſuperfuerint. Interea Thiodamas Herculi conuiciabatur. verùm mox cognito Hercule, Lindij ei aram ſtatuerunt: qua ex re βουζύγην appellauere, ſacráq; Lindia, quæ cõuiciis ac maledictis celebrabãtur. vnde prouerbiũ emanauit.

Muſagetes Hercules, ſeorſum ab Apolline etiam appellatus, quo de nomine in oratione incerti auctoris de inſtaurandis ſcholis (quæ tamen Eumenij oratoris fuiſſe, ex ipſa oratione colligitur) hanc hiſtoriam legimus. Aedem, inquit, Herculis Muſarũ in circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecunia cenſoria fecit, non id modò ſecutus, quòd ipſe literis & ſumma poëtæ amicitia duceretur: ſed in Græcia cùm eſſet imperator, acceperat Herculẽ Muſageten eſſe: hoc eſt, comitem ducémque Muſarum. Idémque primus nouem ſigna, id eſt, omnium Camœnarum, quæ ex Ambracienſi oppido trãſlata ſunt, ſub tutela fortiſſimi numinis conſecrauit, vt res quæ à mutuis operibus & præmiis iuuari ornarique deberẽt, Muſarum quies defenſione Herculis, & virtus Herculis voce Muſarum. & hucuſque ille.

Melampygos Hercules cognominatus, hoc eſt, vt quibuſdã arridere video, Cluniater. id verò ei cognomen inditum, ex tali fabula. Paſſalus & Alcmon, ſeu Alcimon, fratres fuere, Memnonis filij, omni ſcelere inquinati, quib. olim mater prædixerat, vt à Nigrinate cauerẽt. illi nil magis ab inſtituto deſtiterũt. accidit cũ fortè Hercules ſub arbore feſſus recubaret, vt hi fratres Herculi inſidias tenderẽt. quòd præſentiens Hercules, viuos ambos cepit, per pedéſque ligatos, à tergo ſuſpenſos claua geſtabat: qui demiſſis capitibus, cũ Herculis nigras nates viderent, maternæ monitionis memores, inter ſe tacitè ſubmurmurabant. quos audiẽs Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine vſque adeò delectatus, vt ſtatim vinculis ſolutos impunè abire permiſerit. locus etiam vbi id contigit, Melampygos vocatus. Cætera in noſtro videnda Hercule: nam de his fratribus variæ leguntur opiniones.

Monœcus Hercules ipſe, & portus etiam nuncupatus, in ora Liguſtica. Sic μόνοικος verò dictus, vt Seruius ait, quòd ibi fugatis cæteris omnibus, ſolus habitauerit: vel quòd ſolus ipſe in Herculis templo coleretur, nec aliquis deorum ſimul. meminit Strabo. Vergilius:

Aggeribus ſocer Alpinis atque arce Monœci.

Triumphalis Hercules etiam cognominatus, qui in foro Boario poſitus, vt creditur, ab Euãdro, qui per triumphos triũphali habitu induebatur, quibus Romæ triũphus agebatur.

Aſtrologus Hercules eſt dictus, ait Feſtus, quòd eo die ſe flãmis iniecit, quo futura erat ſolis obſcuratio.

Cuſtos Hercules nuncupatus. Ouidius in Faſtis,

Altera pars circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt,
Quod deus Euboico carmine munus habet.

Nam Syllam ferunt eam poſuiſſe ex carmine Sibyllino. Meminit P. Victor in nona vrbis regione, quæ erat circus Flaminius: Aedes, inquit, Herculi magno cuſtodi circi Flaminij.

Sanctus Hercules dictus à Sabinis. Aelius apud Varronem hunc eſſe Sanctum ait à Sabina lingua, Herculem à Græca. hinc Propertius:

Sancte pater ſalue, cui iam fauet aſpera Iuno,
Sancte velis libro dexter ineſſe meo.
Hunc quoniam manibus purgatum ſanxerat orbem,
Sic ſanctum Taciæ compoſuere Cures.

Silius de eodem:

Et læti pars Sanctum voce canebant,
Auctorem gentis.

Ouidius in Faſt.

Quærebam, nonas Sancto, Fidiòne referrem,
An tibi Semipater. tunc mihi Sanctus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina terna fero, ſic voluere Cures.

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali conſtituere iugo.

Plut.in cauſis: Quid eſt, inquit, quod ſponſam Rom.introducentes, iubent dicere, Vbi tu Caius, ego Caia. poſt priorem expoſitionem. An magis (inquit) propter Caiam Ceciliam, honeſtam ſanè mulierem, ac bonam, vni ex Tarquinij liberis collocatam, cuius in Sancti, id eſt σάγκτου templo, ſtatua ex ære poſita eſt. Inerant iam pridem & ſandalia, & colus, pudicitiæ & induſtriæ ſuæ certa monumenta. Scribit etiam Feſt. Pomp. Mediusfidius eſſe compoſitum & ſignificare Iouis filium Herculem, quia Iouem Græci Δία dicunt, nos Fidium pro filio. nam priſci ſæpe d litera pro l vtebantur. Varronis verba hæc ſunt: Vnde, inquit, ſubdio, Dius fidius, itaque inde eius tectum perforatum, vt videatur diuum, id eſt cœlum. Quidam negant ſub tecto per hunc deierare oportere. Aelius Dium fidium dicebat, Dijouis filium, vt Græci Διόσκουρον Caſtorem: & putabat hunc eſſe Sanctum à Sabina lingua, Herculem à Græca. Sanè Sanctum pro propitio, antiquos poſuiſſe videmus. Tibullus de Iunone: At tu ſancta faue. Catullus de Cupidine:

Sancte puer, curis hominum qui gaudia miſces.

Idem de Venere:

Quem neque ſancta Venus. Tibul.item de Genio:

Tunc precor infidos Sancte relinque focos. Porrò Sanctũ quidam Piſtium apud Alicarnaſ. Dionyſ. putauere, qua de re ego in Sango plura, & in Piſtio Ioue: vbi etiam de Fidio opinionem meam recenſui. Extat digna vt exſcribatur Epigraphe, quæ hæc Herculis cognomina continet, quæ & græcè & latinè legitur. eſt autem huiuſmodi:

HERCVLI PACIFERO INVICTO SANCTO SACR. VOTO SVSCEPTO L. CORNELIVS L. F. PAL. TERENTIANVS ET LEMNIVS LIBERTVS FECERVNT. Græca verò hæc eſt:

ΕΥΧΗ ΗΡΑΚΛΕΙ ΘΑΛΛΟΦΟΡΩ ΙΕΡΩ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΩ Λ. ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ Λ. ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΥΙΟΣ. ΠΑΛ. ΤΕΡΕΝΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΛΗΜΝΙΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΑΝ.

Quo in loco illud obſeruandum eſt, θαλλοφόρῳ poſitum pro pacifero, à ramo videlicet oliuæ, quod pacis ſymbolum eſt.

Briarei etiam nomine quidam Herculem appellauere, quod Pindari inter alios interpretes obſeruant: vnde & Herculis columnæ, Briarei ab aliquibus dictæ ſunt, vt in Herculis vita ſcripſimus.

Sardus etiam, qui filius dictus eſt Herculis, Hercules eſt appellatus: de qua re Pauſanias in vltimo, vbi de Sardinia loquitur, ſic ait: Primi in Sardiniam tranſmigraſſe nauibus Libyes dicuntur, duce Sardo Maceridis filio, cui & apud Aegyptios & Libyas Herculis cognomen fuit. Sardus igitur, quæ Ichnuſa inſula prius vocabatur, de ſuo nomine Sardiniam appellauit, vt apud authores tes eſt notiſſima.

Hippodotes Hercules cognominatus, vt ſcribit Pauſan. cui templum Bœotij conſtruxere, ea ſcilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando vſque ad eum locum veniſſent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: vnde & cognomentum deductum. Heſychius: Hippodites, inquit, Hercules in Onchesto cultus: vel vt alij putant, Thebis.

Rhinocoluſtes Hercules à Thebanis dictus hac cauſa. Cùm ab Orchomeniis præcones veniſſent ad exactionem quampiam, iis Hercules nares abſcidit, à qua re illi nomen inditum eſt.

Manticlus Hercules vocatus, de quo ſic in Meſſen. apud Pauſan. legimus: μάντικλος, inquit, templum Meſſeniis fecit Herculis, quod extra muros fuit, nuncupatum ἡρακλῆς μάντικλος, quemadmodum Hammon in Libya, & in Babylone Belus. hic enim ab homine Aegyptio Belo, Libyæ filio, nomen habuit: Hammon verò, à paſtore.

Πρόμαχος, id eſt propugnator Hercules, à Thebanis cultus, vt Pauſan. docet, cuius ſimulacrum effecêre Xenocritus & Eubius, Thebani artifices, ex candidiſſimo marmore. Poſitum verò fuit in Amphitryonis ædibus, hoc eodem cognomine à Tanagræis Mercurius cultus, vt in eo dictum eſt.

Alexicacos verò Hercules, hoc eſt expellens mala, vt interpretatur Macrobius, poſt

Apoll

Apollinem etiam dictus.de hoc ita Lactantius lib.v.Diuin.inſtit.contra Hierоclem,vt puto,de Apollonio loquens: Stultum eſt igitur,id putare Apollonium noluiſſe,quod optaret vtique,ſi poſſet:quia nemo eſt qui immortalitatem recuſet, & maximè cùm eum dicas & adoratum eſſe à quibuſdam,ſicut deum,& ſimulacrum eius ſub Herculis Alexicaci nomine conſtitutum,ab Epheſiis etiam nunc honorari. Sed & Herculis Alexicaci Heſychius meminit,qui in Melita coleretur,vnde etiam μελίτης vocabatur. Hic plura attuli, quoniam eius tantum in Herculis vita memineram.

Ceramynthes etiam Hercules cognominatus,quaſi fata reiiciẽs,vt idem ſit fermè cum Alexicaco. Palæmon quoque,Heſychio auctore,Hercules appellatus, quia in Olympiis cum Ioue obluctatus eſt.

Μηνυτὴς ἡρακλῆς eodem auctore Athenis dictus fuit,Menytes.

Sandes Hercules vocatus eſt à Perſis,vt ſcribit Agathius ſecundo hiſtoriarum libro: ex Athenoclis & Beroſi ſententia,

Oliuarius etiam Hercules cognominatus Romæ,cuius P.Victor in vndecima vrbis regione meminit.eum enim non longe ab ara maxima & Portuni æde commemorat.

Charops,& Charopos(vtrunq; enim dicimus)Hercules cognominatus fuit, quòd truci ac minaci horrendóque fuerit aſpectu, quaſi dicas iracundè intuens. nam χάρα aliquando iram ſignificat: vnde & leonem Ariſtoteles Charopon appellauit. id pluribus in editione noſtri Herculis ſecunda diximus.

χαλκεοκάρδιος ἡρακλῆς à Theo.vocatus.13 Edyll. quaſi præcordia haberet & cor æneum ab eodem poëta ταυροφόνος,id eſt,Tauricida cognominatus eſt. Edyll.XVII.

Μάλικα Herculem appellaſſe Amathuſios,teſtis eſt Heſychius.

Τριέσπερος λέων,id eſt, Triueſper leo cognominatus eſt Hercules,à Lycophrone in Alex. ſi Iſaacio credimus. Nota eſt fabula trinoctij concubitus Iouis & Alcmenæ,vel ex Plauto. Lucianus,vt ſolet facetè,ſi non potius ridens ſuos deos, eodem cognomine vocauit. Triueſperum etiam dicitur à Greg.Nazian. in libro contra Iulianum.

ἐκδυσάκτας ἡρακλῆς à Tarentinis celebrabatur,vt notat Heſychius putauerim ipſe à contẽtionibus & rixis compeſcendis dictum.

Clauiger Hercules à noſtris dictus à claua gerenda, Ouidio & aliis:quo eodem nomine à claue nuncupatus eſt Ianus,vt in Iano dictum. Ropalos à Græcis, vt in eius vita oſtendimus, claua dicitur. Orpheus verò in hymno, κλάδον ἐν χερσὶ πάλλων, id eſt, ramum in manibus vibrans dixit.

Melchtatus Hercules nominatus à Phœnicibus proprio nomine. nam vt Philo & Euſebius ex Sachoniathone Byblio prodiderũt,Demaroon accepta vxore à Saturno genuit Melchratum,qui & Hercules vocatus eſt.

Oetæus quoque Deus Hercules cognominatus,ab Oeta monte, vbi ſe hominem incendio exuit,qua de re leguntur tragœdiæ. vnde eſt illud: Troia bis Oetæi numine capta dei: quod eſt à Propertio dictum. Arnobius lib. primo aduerſus Gentes: Thebanus inquit aut Tyrius Hercules, hic in finibus ſepultus Hiſpaniæ, flammis alter concrematus Oetæis. Idem in quarto: Cheronæus inquit Plut. qui in Oetæis verticibus Herculem poſt morborum comitialium ruinas diſſolutum in cinerem prodidit. Sunt & illa,quæ in noſtro Hercule legas: Choſmidetes, Phyllites, & Olympius: item Maciſtus Hercules, cuius templum commemorat Strab.lib. VIII, inter Alpheum & Chelonatan. Stephanus Maciſtum vrbem eſſe Triphyliæ ſcribit,à Maciſto fratre Phryxi denominatam.

Polyphron præterea Hercules à Theocrito cognominatus,id eſt,valde prudens, in eo Edyllio quod Hercules leonicida, id eſt, λεοντοφόνος inſcribitur,quod ſine principio legitur, σὺν δ' υἱός τε, βίη τε πολύφρονος ἡρακλῆος:

Filius huic vnà atque Polyphronis Alcidæ vis.

Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita deſcriptio & templi & ſacri legitur apud Silium Italicum lib.Punicorum tertio, quò deuicta Sagunto Annibalem ſcitatum oracula iuiſſe deſcribit,& munera attuliſſe.ita enim canit:

Vulgatum,nec caſſa fides,ab origine fani
Impoſitas durare trabes,ſoláſque per æuum
Condentum nouiſſe manus,hinc credere gaudent
Conſediſſe deum,ſeniúmque repellere templis:

Tum

Tum queis fas & honos ad vti penetralia noſſe,
Fœmineos prohibent greſſus, ac limine curant
Setigeros arcere ſues, nec diſcolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Peluſiaco præfulget ſtamine vertex
Diſcinctus, mox thura dare, atque è lege parentum
Sacrificam lato veſtem diſtinguere clauo:
Pes nudus, tonſæque comæ, caſtúmque cubile
Irreſtincta focis ſeruent altaria flammæ,
Sed nulla effigies, ſimulacráve nota deorum. atque hactenus poëta Silius, qui & ærumnas & labores Herculis ibidem paucisſ. verbis deſcribit.

Nemeæus etiam Hercules nũcupatus. Sed ne te in re notiſſima detineam, Tertulliani tantummodo ex lib. de Coronis verba afferam: Hoc enim, inquit, ſupereſt, vt Olympius Iupiter & Nemeæus Hercules coronentur: & cætera, quæ de aliorum deorum coronis ridet Chriſtianus eruditus ſcriptor.

Sunt & alia Herculis nomina, & cognomina, in hymno Orphei, quæ latinam interpretationem difficillimè admittant, & ſoli conueniant. vt illa:

ὃς περὶ κρατὶ φορεῖς ἠῶ καὶ νύκτα μέλαιναν,
δώδεκ' ἀπ' ἀντολιῶν ἄχρι δυσμῶν ἆθλα διέρπων. hoc eſt:
Qui circumfers auroram, noctémque nigrantem,
Ortus in occaſum biſſex certamina ſerpens.

Item καρτερόχειρ, id eſt manu potens: ἀδάμαστος, id eſt indomitus: αἰολόμορφος, variformis: παντοδυνάστης, omnipotens: παγγενέτης, cunctiparens, &c. Heſychius notat illum etiam ἐδεσσαῖον ἡρακλῆ appellatum, ab Edeſſa vrbe nota: ſed quam ob cauſam, non affert. Item ἄρρητον, id quod & Orpheus, quaſi dicas indictum & ineffabilem: quod epithetũ & aliis quibuſdam deis attribuit, vt Protogono. Apuleius luſtratorem orbis appellauit, & purgatorem ferarum, & gentium domitorem. Leginus adhæc Saxanum Herculem, in inſcriptione quæ viſebatur Tiburæ: ſicut & de Tricoſo Hercule in Epigrammate hoc, quod in Rodulphi Pij cardinalis vinea videri poteſt, ſic:

Almenæ Iouis & magni fortiſſima proles,
Tricoſus ſubito poſt mea fata vocor.

B. Aegius. Poſſemus & alia plura cognomina Deorum ex diuerſis marmoribus afferre: Sed his nos eatenus fidem habemus, quatenus cum aliquo antiquo ſcriptore cõueniunt. Quis enim ſimplici marmorariorum inſcriptioni credere velit: qui apud veteres plerunque, vt etiã hac tempeſtate, indocti ſunt & ineruditi? Cur autem Saxanus & Tricoſus Hercules vocetur, nõ facile quiſquam valet enũciare: niſi Saxanus Hercules à loco: & Tricoſus à trica, id eſt piloſus: vnde & Melãpygus dictus eſt, vt alibi docuimus. vel quòd Tricones apud Antiquos moroſi, & ad reddendũ duri ac difficiles dicebãtur. Lucilius in Sat.

Nec mihi amore hoc opus, nec Tricone vadato.

Sunt & qui Tricones interpretãtur apud Capitolinum, de Vero Imp. pro gerronibus, ſiue rixatoribus: quales hi ſunt, qui contentiones ac rixas auidius conſectantur. Idem Lucilius:

Cotta ſenex craſſi pater huius Paneti.
Magnus fuit triconum, idem manus ſoluere nulli Lentius.

Quod etiam obſeruat Nonius Marcellus.

HEBE.

Heben iure Herculi ſubiunximus, quòd ea Herculi nuptui ſit tradita, cùm poſt Oetæ incendium in deorum numerum receptus eſt. Catullus:

Pluribus vt cœli tereretur ianua diuis,
Hebe nec longa virginitate foret. Martialis:
Nunc tibi Iuno fauet, nunc te tua diligit Hebe.

Seneca, Deus Alcides poſſidet Heben. De Hebe ita fabulantur. Cùm grande conuiuium Apollo in domo patris Iouis Iunoni nouercæ paraſſet, & ipſa auide lactuças agreſtes ediſſet, factum eſt, vt inde grauida fieret, cum eò vſque ſterilis fuiſſet, peperit verò Heben: quæ quia formoſa erat, pocillatrix ab Ioue ſuſcepta eſt, & dea iuuentutis

dicta

dicta. Hæc deinde cùm in deorum conuiuio pocula miniſtraret, & fortè cecidiſſet, veſtibus ſublatis deis pudenda oſtẽdit. quare indignatus Iupiter, eam ab officio amouit, & Ganymedem eius loco ſubſtituit. Poſtremò Herculi in deos relato, vxor data eſt. hoc ex Seruio. Scribit Phurnutus, Coos iurè prodidiſſe, Herculem cum Hebe cohabitaſſe, hoc eſt, cum iuuentutis dea, quòd ſcilicet integerrimus eſſet mente. nam vt manus iuuenum fortiores ad labores, ita ſenum ad conſulendum animi meliores. Hebe quidem inde appellata, quod ἥβη pubertas ſit, & lanugo, & eius ætatis dea exiſtimata vnius Iunonis filia. Heſiodus de Iunone agens, eius tres filios hoc carmine commemorat, ſic à me conuerſo:

Hæc Heben peperit, Martémque, atque Ilithyiam. Vnde & Iunonia interdum à poëtis dicta. Ouidius:

Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe.

Homerus tamen in fine XI Odyſſ. Iouis & Iunonis filiam ſcribit. Idem & apertè docet in Attica Pauſanias. Cynoſarges enim templum deſcribens, ſubiungit: Aræ Herculis & Hebes, quam Iouis & Iunonis filiam Herculi nupſiſſe arbitrantur. Scribit in quinto Iliad. Homerus, Heben, vt ſororem Martem abluiſſe, vulneratum à Diomede, & curatum à Pæeone medico. Ioui verò ante Ganymedem, Heben pocula miniſtraſſe ferunt, vt Græcis Latiniſque receptum eſt. Ridiculum eſt quod afferunt aliqui, cur Hebæ Ganymedem ſurrogauerit Iupiter. Cognominata eſt Hebe Iouis priuigna, & nurus. Ouidius:

Iuppiter his monitis priuignæ dona, nurúſque Præcipit.

Eſt autem Hebe pubertatis & adoleſcentiæ dea; & eius qui flos ætatis dicitur. vnde & Ephebus dictus, eius ætatis adoleſcens. Sicuti Hora Romanis dea, quæ Quirini vxor dicta fuit. Hinc vetus illud Ennij:

Téque Quirine pater veneror, Horámque Quirini. De qua & Ouidius in Metam. ſyllabam corripiens: Et priſcum pariter cum corpore nomen Mutat, Horámque vocat, dea quæ nunc iuncta Quirino eſt. de hac in Horta actum eſt.

Agretius grammaticus eandem videtur facere Heben & Iuuentam: Ab Iuuẽta, ait dea quæ Hebe græcè dicitur, Herculis vxore, Iunium menſem appellatum, in libris priſcorum ſe ait inueniſſe. Idem & in Faſtis Ouid. quod & in Annis & menſibus noſtris, &c. commodius retulimus. Cic. quoque de Nat. deor. Iuuentas pro Hebe poſuit. Pulchra & formoſa Hebe cognominata eſt: apud verò Sicyonios dea dicta fuit, vt Strabo auctor eſt. Cœleſtis etiam, à Propertio:

Nec ſic cœleſtem flagrans amor Herculis Heben,
Senſit in Oetæis gaudia prima iugis.

Heben ſcribit Philoſtratus, deorum natu minimam ac maximam, quod videlicet per ipſam deam & dei ipſi iuuenes ſint. D. Aur. Auguſtinus in 4. Iuuentas dea, inquit, quæ poſt prætextam excipiat iuuenilis ætatis exordia. Idẽ alibi: Iuuentas dea cum Termino deo Ioui noluit concedere in capitolio condendo. quã rem planius retulimus in deo Termino. M. Tul. primo de Nat. deor. Vt poëtæ quidem nectar & ambroſiam epulis apparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula miniſtrãtes. Sanè hęc dea Iuuentas effingebatur ab antiquis, mulier formoſa, ætate iuuenili, veſtib. verſicolorib. & floribus ornata, non abſimilis deæ Floræ. Sed vir doctus Alciatus, hanc deã in ſuis Emblemat. duobus his deis Apolline & Baccho effinxit, hoc hexaſticho.

Natus vterque Iouis, tener atque imberbis vterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele:
Saluete æterna ſimul & florete Iuuenta,
Numine ſit veſtro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat ſera ſenecta pede.

Digladiantur grammatici, Iuuentúſne an Iuuenta, vel Iuuentas dea ſit: quæ hac in re ipſi ſtatuunt, nos longè aliter poſtea apud auctores inuenimus. nam & Iuuentus, & Iuuenta, pro dea capitur. Ouid. lib. 1. de Triſt. ad Flacũ:

Nectar & ambroſiam, latices, epuláſque deorum
Det mihi formoſa gnaua Iuuenta manu.

Sed & Iuuentus interdum pro dea accipitur. T. Liui. Iuuentutis ædem in circo maximo Licinius Lucullus duumuir dedicauit: vouerat eam XVI annis antè M. Liuius Cos. quo die Aſdrubalem exercitúmq; eius cecîdit: idẽ cenſor faciendã eam locauit, M. Cornelio & Semptonio Coss. Huius quoq; dedicãdæ cauſa ludi facti, & omnĩa cũ maiore religione facta, quòd nouũ cũ Antiocho inſtabat bellũ.

De Hebone verò Neapolitanorum deo floris ætatis, in Bacchi nominibus actum eſt.

χρυσοστέφανος Hebe, id eſt auream coronam habens, Hebe interdum cognominata eſt. Heſiod. in Theogonia, ἥβην τε χρυσοστέφανον. quo loco Scholiaſtes exponit ἱμερόεσσαν, id eſt formoſam, à corona ſcilicet muliebri ornamento, quæ compacta ſit ex auro & precioſis lapillis.

καλλίσφυρος Hebe cognominata, hoc eſt, quæ honeſtos habet talos id eſt pedes, à parte totum. Homerus x 1 Odyſſ.

Καὶ ἔχει καλλίσφυρον ἥβην παῖδα Διὸς μεγάλοιο, καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου. de Hercule loquitur: Et habet pulchros talos habentem Heben, filiam magni Iouis, & Iunonis aureos calceos habentis. Eadem ratione λευκόσφυρος ἥβα ab Theocrito etiam cognominata, hoc eſt albos talos habens Hebe: & perinde à parte totum, id eſt pedes.

πολυήρατος ἥβη à poëtis etiam vocatur: hoc eſt, à multis, vel multùm amata, propter eam ætatem quæ amabilis eſt. Adoleſcentiæ quippe ætas omnibus grata. Homerus in hymno Veneris, quo loco Tithonum iuueneſcere facit, Auroræ rem gratam faciens.

Ganymeda etiam Hebe apud Phliaſios cognominata eſt, de qua Pauſ. in Corinth. In arce cupreſſetum eſt, in quo vetuſtiſſimum templum: deám; cui id eſt dedicatum, priſci Ganymedam, recentiores Heben nominant. Cuius & Homerus mentionem fecit, vbi Alexandri & Menelai ſingulare certamen exponit. Eam quidem Oenochoon, id eſt vini miniſtram appellat, quo loco facit deſcendentem ad inferos Vlyſſem: vxorem eam Herculis eſſe dixit. At Olen poëta, eo carmine quo Iunonem exornat, ſcriptum reliquit, filios verò eam habuiſſe Marte & Heben. Habent huic deæ Phliaſij honores multos: ſummum verò omnium, quòd qui ſupplices huc confugerint, cuiuſuis criminis impunitatem conſequuntur. quin & qui vincti antè fuerunt, ad eas arbores quæ in luco ſunt, compedes ſuſpendunt. dies verò feſtos quotannis celebrant, quos ciſſitomos, perinde ac ſi ederiſecos dicas, appellant ſignum quidem neque in operto cuſtodiũt, neque in aperto vllum oſtendunt: atque eius rei religione ſancitam cauſam quandam referunt.

SYNTAGMA VNDECIMVM

DE MINERVA, AD D. BARTHOLOMAEVM *FERRINVM.*

Dum Ferrine meam hanc tibi pararem,
Dono mittere neſcius Mineruam,
Munus conueniens ratus futurum
Hoc noſtrum tibi, qui tuo hoc iuuentæ
Flore, æqualibus omnibus peræquè,
Virtute ac ſapientia præires:
Sed proh ſors fera, dura lex Anances,
Nondum impoſta libello erat coronis,
Nec ſinopide frons notata rubra:
Ferrino improba Parca cum recidit
Fila argentea. Læta, quo recepto,
Gratis Perſephone ſuum Dianæ
Adonin ſine lacrymis remiſit.

SI, cùm de nobis optimè meritis eſt gratia referenda, Ferrine ſuauiſſim. ea potiſſim. referre debemus (ſi modò poſſumus) quæ illis conuenire videantur: quis non iurè ac optimè me factum iudicet, quòd, cùm te omnium officioſiſſimum eſſe cognouerim. & (vt de alijs nunc ſileam) nulla mihi tempora, etſi grauiſſima illa quidem, contingere, quò minus, quæ tuæ ſemper fuit cum prudentia ſumma humanitas, ſtudium erga me tuúm propenſámque voluntatem omnibus officijs declarares, nullámque rem neque tam magnam, neque tam paruã putaſti, quæ tibi aut difficilis, aut parum te digna videretur: omniáque

quæ

quæ in rebus non modò tuis, ſed cæterorum etiam amicorum agis, neque laborioſa tibi, ſed ociosa honeſta videntur: id quod nunquam ego prædicare deſiſtam, nedum præ me ferre: Quare cùm pro tot tuis tantiſque beneficiis gratiam nunc demum aliquam tibi referre ſtatuiſſem, qui in hac florenti ætate prudentia ac ingenio ita præditus es, vt inter primarios eos cõnumereris quibus prudentiſſ. ac ſapientiſſimus Princeps noſter HERCVLES *Eſtenſis ſua arcana committat: pro tui ſimul noſtra neceſſitudine eſſe, méque in te beneuolentia, Mineruam prudentiæ ac virtutis deam creditam; & à me cum cæteris Gentium deis deſcriptam, in vulgus dare, vt ſub tuo nomine appareat. Et quanquam ſcripta mea non ea ſunt, quæ ad ſpem aliquam immortalitatis, vel poſteritatis memoriam, quenquam rapere poſſint: non tamen committam, vt à quoquam ipſe ingrati nominis accuſer. Abs te enim (quæ tua eſt in omnes manſuetudo, & ſingularis modeſtia) nihil metuo. Accipe igitur hoc qualecunque eſt, quod tibi pro tot beneficiis munus rependo. Ex hoc quidem videbis licet, non referendi voluntatem mihi, ſed vires defuiſſe. Vtcunque tamen, tu eo animo hoc noſtrum munus ſuſcipe, vt ex tua Minerua, id eſt, ingenio tuo ac prudentia, aliquid in hoc ſplendoris ac lucis lector accipiat. Vale: & quarum rerum ſpe ad laudem vocaris, earum fructum indies opto ampliorem conſequare.*

MINERVA.

MINERVAM noſtri, Græci Ἀθηνᾶν, diuerſo etymo nuncuparunt. hi enim quòd non indiguerit mammarum ablectatione, hoc eſt, ἀνα θηλάσασθαι, quippe lac ſugo ſignificat. nam ex patris capite adulta prodiit, à qua re etiam κορυφαγενὴς dicta eſt, vt pluribus ſuo loco docebimus; & quod ſine matre edita, ἀμήτωρ vocata eſt, teſte Polluce: & ἀμήτωρ teſte Phornuto. Alij quaſi Ἀθρηνᾶν dictam autumant, à præuidendi ſcilicet poteſtate, quòd ſit prudentiæ præſes. Plato deriuationem aliam attulit. Athenam ait quaſi θεονόην, & inde ἠθονόην, id eſt, quæ diuina cognoſceret. plura idem in Cratylo. Alij ἀπὸ τοῦ θητεύειν, id eſt, ſeruire, & α particula priuatiua, quòd ſola prudentia liberum hominem faciat: vt eſt illud M. Tullij ex Stoicorum ſententia, Liberum eſſe neminem, niſi ſapientem. Alij dictam volunt quaſi Aetheroniã, ab æthere, quod Phornutus ſcribit: hinc Panathenæa, huius deæ maxima Atheniẽſium celebritas, de qua Iſocrates, Plutarchus Pauſan. alij. Fuit & Ἀθηνᾶ tibiæ genus, vt Iul. Pollux ſcribit, quo Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis vſum ferunt. Phurnutus & alias affert Ἀθηνᾶς deriuationes, adeò vt dicat difficile eſſe, eius etymologiam afferre: hoc eſt, δυσθεώρητον eius nomen propter antiquitatem. nam & quidam ἀπὸ τοῦ ἀθροίζειν deducunt, quòd omnia colligat. Noſtri verò, quos inter M. Tullius, Mineruam dictam volunt à minuendo, vel minando, quia prudentiæ dea ſit, & belli. Feſtus Mineruam dictam ait, quod bene moneat. Hanc etenim & antiqui etiam pro ſapientia ponebant. Cornificius verò dici ait, quòd ſingatur pingatúrque minitans armis. De Minerua verò ita Arnobius lib. 3. Ariſtoteles, inquit, vt Granius memorat, vir ingenio præpotens atq; in doctrina præcipuus, Mineruam eſſe Lunam probabilibus argumentis explicat, & literata auctoritate demõſtrat. eandem hanc alij ætherium verticem, & ſummitatis ipſius eſſe ſummam dixerunt. Memoriam nonnulli: vnde ipſum nomen Minerua, quaſi quædam Meminerua formatum eſt. Iſidorus verò in decimo: Mineruam, inquit, gentiles multis ingeniis prædicãt. hanc enim primam lanificij vſum monſtraſſe, hanc etiam telam ordiſſe & coloraſſe lanas perhibent: oliuæ quoque dicunt inuentricem, & fabricæ, & multarum aliarum artium repertricem, ideóque illi vulgò opifices ſupplicant. Sed hoc poëticè fingitur. non enim Minerua iſtarum artium princeps: ſed quia ſapientia in capite dicitur eſſe hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, hoc eſt ingenium: ideo ſenſus ſapientis, qui inuenit omnia, in capite eſt. Ideo & dea artium Minerua dicitur, quia nihil excellentius eſt ingenio, quo reguntur vniuerſa. hæc penè totidem verbis Iſidorus. Sed enim & Ariſtoteles, & Phornutus, aliíque, Mineruam ferunt tibias inueniſſe, quas & abieciſſe, propter oris deformitatem, dum eas inflaret, ſéque eſſet in aquis intuita. hinc Ouidius ait,

I procul hinc, dixit, non eſt mihi tibia tanti,
Vt vidit vultus Pallas in amne ſuos.

id quod repetit & Claudianus, ne alios commemorem. Sed & aliarum bonarum artium eam inuentricem tradunt, vnde illi facta cognomina Ἐργάνη, & alia, vt paulò pòſt dicemus. Scribit Proclus, & repetit Ficinus, auream fuiſſe apud Aegyptios Mineruæ epigraphen, id eſt, inſcriptionem in eius templis: Ego ſum quæ ſunt, quæ erunt, & quæ fuerũt: velum meum reuelauit nemo: quem ego fructũ peperi,

Sol eſt natus. Multa ſuper hac re dicunt Platonici, qui Mineruã ſeu Pallada intellectilem prouidentiam eſſe prodiderunt, ac diuinitatem, ſapienter ſimul atque potenter (vt aiunt ipſi) cœleſtia exornantem, & quæ ſub cœlo ſunt producentem. Sed hæc non noſtri inſtituti ſunt. A Minerua Minerual formatur, quod & Mineruale dicitur, vt placet aliquibus, præmium quod magiſtris exhibetur, hoc eſt græcè διδακτρον, id in 3. de Re ruſt. oſtendit Varro. Meminit & Hieronymus in epiſtola Pauli ad Epheſios, innuunt Horat. & Ouid. vt notat Politianus. A Minerua quoque Mineruij verſus, & Mineruium, id eſt, Mineruæ templum, cuius meminit P. Victor in nona vrbis regione. Fuit & Mineruium oppidum vetuſtum, de quo T. Liuius in v. Dec. Eſt & recens in agro Bononienſ. vnde eſt ridiculum in vulgi ſermone, in eo verſari. Sed vt à Minerua Mineruium, ita ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς Athenæum deducitur, pro loco vbi homines literati cõueniunt, & de literarum ac diſciplinarum ſtudiis agunt, græcis quorum eſt frequens vocabulum: ſed & latinis. Locus præterea Romæ fuit, vbi diſcentes ſe exercebant, vt ait Dion hiſtor. vbi etiam recitabantur verſus & orationes, & cætera. Eius loci meminere & veteres Horatiani interpretes, item Lampridius, & Hieronymus. Locus eſt in ſecundo Herodiani, de quo plerique dubitant, vbi ait ille & græcè & latinè à Politiano: Commodi interfecti corpus vehiculo delatum, furtim miſſum in Ariſtæum. quidam emendant, Athenæum, coniectura ducti, quòd Ariſtæum in vrbe non fuiſſe legant. Mineruam ait in primo Diod. aërem vocatam, & Iouis filiã dici, & virginem fuiſſe, quoniam aër ipſe non corrumpatur, & ſublimiorem locum teneat, quapropter ex vertice Iouis nata dicitur. Porphirius philoſophus Mineruam virtutem ſolis exiſtimabat, quę humanis mentibus prudentiam ſubminiſtraret. ideóque ex capite Iouis prognata, id eſt, de ſumma ætheris parte edita ferebatur, vnde ſit ſolis origo. Eadem Macrobius repetit. Sanè Heſiodus in Theogon. μῆτιν, hoc eſt conſilium ſiue prudentiam, Mineruæ matrem cecinit, quod & Phornutus refert. nam Metin cùm deuoraſſet Iupiter, inde mox deam ipſam Mineruam concepit, ac genuit, quamuis etiam in fine poëmatis, id eſt, Theogoniæ, alteram ex paterno capite ortam Mineruam fingat. Copioſè verò hanc fabulam eſt interpretatus Chryſippus, ille Stoicorum ſcriptor acerrimus, quem tamen Cl. Galenus impugnat, non vt medicus, ſed vt philoſophus, acutiſſimus, libro tertio de Hippocratis & Platonis decretis: quæ breuitatis cauſa ipſe prætermiſi. Sed enim & de Meti meminere etiam Chriſtiani ſcriptores, dum rident gentium ineptias, & fabulamenta, vt Clemens, & Epiphanius, viri cùm doctrina, tum ſanctitate inſignes. Epiphanius enim, dum contra Hæreticos ſcribit, & Gnoſticos præcipuè, inter cætera ita ſcribit: Introducunt, inquit, poëtæ Iouem, ſuam filiam μῆτιν deuoraſſe: infantem autem nemo vtiq; deuorarit, velut ſanctus Clemens turpes deorum græcorum actiones irridens dixit. nam Metin deuorans, non infantem deuorare potuit, ſed propriam genituram: & cætera, quæ abominanda Gnoſtici illi hæretici peragebant, quæ præfato pudore vir ſanctus exequitur. Mineruæ autem nomine Marcus Cicero quinque nominat in tertio de Natura deorum. Primam, quam Apollinis matrem dixit: ſecundam, ortam Nilo, quam Aegyptij Saitæ colebant: tertiam, illam quam Ioue generatam, in Ioue dictum eſt: quartam, & Ioue natam, & Polyphe Oceani filia, quam Arcades Coreſiam nominabant, & quadrigarum inuentricem ferebant: quintam, Pallantis, quæ patrem dicitur interemiſſe, virginitatem ſuam violare conantem, cui & pinnarum talaria affingebant. Hæc ex Cicerone. Arnobius quoque quinque commemorat, ex quibus prima non virgo, ſed ex Vulcano Apollinis procreatrix: Nili altera proles, & quæ eſſe perhibetur Sais: Saturni tertia eſt, & quæ vſum excogitauit armorum: Iouis quarta progenies, quam Meſſenij Coryphaſiam nuncupant: & quæ Cor pallantem occidit patrem, inceſtorum appetitorem, eſt quinta. hac parte Arnobij codex deprauatus eſt, quare vide quæ paulò pòſt in Coryphaſia dicam. Effingebatur verò Minerua variis etiam modis, vultu in primis virili & truculento, teſte Phornuto. Alij armis inſignem, oculis toruam, & glaucis. cum haſta prælonga, & cryſtallino clypeo efficere: omniáque hæc myſticè, prudentis ac ſapientis dicunt ſignificare naturam. Pauſanias verò in Attica, ſimulacrum Mineruæ in hunc propè modum effictum deſcribit: Simulacrum inquit, ex auro & ebore conſtat, media eius galea ſphingis ſpecies appoſita, vtraque verò galeæ parte gryphes ſunt exculpti. Simulacrum ſtat, veſte podere, id eſt, ad talos demiſſa: Meduſæ capite in eius pectore ebore inſerto, & Victoria magnitudine quatuor cubitorum. in manu eſt haſta, ad pedes ſcutum iacet, iuxta haſtam draco, &c. Huius

quidem

quidem ſtatuæ ſic videtur Plinius meminiſſe,lib.34.Phidias,inquit, præter Iouem Olympium,quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ eſt in Parthenone aſtans. Alio modo ab Apuleio lib.10.deſcribitur. Capite,inquit, galeam gerens, contectam oleagina corona,clypeum attollens,haſtam quatiens. Legimus & Mineruam ſępius ſtantem,ſed & ſedentem,cuius & Euſtathius meminit.Perinam enim ſcribit mulierem quandam Aegypti, ipſam ſedentem contexuiſſe:vnde,ait, Mineruæ ſedentis ſtatua fieri cœpta eſt.Notiſſimum eſt illud,eam peplo ornatam,frequenter effictam fuiſſe:& plerunque cum noctua, vt ſæpe videmus,nunc ad pedes,nunc in capite: ſed & cum dracone. Quare cùm in exilium iret Demoſthenes, dixiſſe fertur, Mineruam tribus immanibus oblectari feris,noctua,dracone, populo: miror non etiam gallo dixiſſe. quippe Pauſania tradēte,in Eleorũ arce galeæ Mineruæ gallus inſidebat,quòd gallus pugnax auis ſit. quinimmo & ſimulacrum eius legimus,quod cornicem præferebat.Notiora verò ſunt,quàm vt pluribus explicem, Gorgona & ægida illi attribui. & in ipſa quidem ægidæ caput erat Gorgonis,linguam exerens:ideo quòd linguæ vſus,id eſt,ſermonis, in omni re præſtet,atque excellat. Si tamen plura velis,lege in 8 Aeneid. Verg.ibi:

Aegidáque horrificam turbatæ Palladis arma,
Certatim ſquammis ſerpentum,auróque polibat,
Connexóſque angues,ipſámque in pectore diuæ
Gorgona,deſecto vertentem lumina collo.

Nec eo loco Seruium legere pigeat. Sanè olea Mineruæ attribuitur, propterea quòd ſemper viret, & neſcioquid glaucedinis habeat. & oleum, quod nihil contineat humidi admixtum, ſed ſemper ſincerum & ἀνίγαμον perſeuerat: ſic & virginitas, vt Phurnutus ait. Sunt qui huic deæ oleæ ſertum aſſignent.quod hæc arbor pacis ſit ſymbolum.nam & ideo arma inferri dicuntur, vt poſtea in pace viuatur. Scribit Plinius: Athenis quoque, inquit, olea durare traditur in certamine edito à Minerua, de quo ipſius & Neptuni certamine non modo Muſæ & græcæ & latinæ ſed & vtraque hiſtoria, plurima prodidere. Certè illud Pauſanias tradit,oleam arſiſſe,cùm Medorum incendio vrbs Athenarum conflagrauit: & exuſtam,eodem die in duorum cubitorum proceritatem germinaſſe. Illud etiam mirum, ſcribit Plin.,in oppido Troadis circa ſimulacrum Mineruæ,in eodem relicta ſacrificia non putreſcere. Sed iam his ſic expoſitis,cognomina interpretari aggredior.

Pallas Minerua in primis dicta eſt, vel à Pallãte gigante occiſo, vt ſcribit Seru. vel quod in Pallante palude orta eſt, vt Feſtus, vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id eſt,à vibranda & concutienda haſta: vel à ſaliendo, & ſaltando in bello, vt Plato ait.nam vel ſe, vel aliquid à terra attollere, ſeu manibus quippiam efferre, πάλλειν & πάλλεσθαι dicitur, hoc eſt vibrare,agitare, & ſaltare. Alij à Pallante patre dictam volunt,quē illa interemerit, virginitatē ſuā vitiare conantem. Sed an geminos patres Minerua habuit? Arcades quidem fabulantur, Mineruam adhuc paruulam ab Ioue miſſam ad Pallantem Lycaonis filium, vt cum eius filia in eius ædibus educaretur: vbi cùm adoleuiſſet Minerua educatoris filiam in deorum numero cooptauit, victoriámque, id eſt, νίκην vocauit, ſe verò ab educatoris nomine Pallada dixit. Auctores Alicarn. Dionyſius & Pauſanias, vt etiam in Victoria repetam. A Pallade Palladion vocabatur, hoc eſt, Palladis ſimulacrum: quod Alij vnum è cœlo lapſum apud Athenas tantum fuiſſe, vt ait Seruius: alij duo volunt, Troianum & Athenienſe. de Troiano Vergilius in ſecundo Aeneid.

Omnis ſpes Danaûm,& cœpti fiducia belli,
Palladis auxilijs ſemper ſtetit, impius ex quo
Tytides,ſed enim ſcelerúmque inuentor Vlyſſes,
Fatale aggreſſi ſacrato euellere templo
Palladium,cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Diripuere ſacram effigiem,manibúſque cruentis
Virgineas auſi diuæ contigere vittas:&c.

Palladium demum Romam delatum ferunt,qua de re præter Seruiũ,Dionyſ. Alicarn. multa,inter quæ & hoc:Poſtea,inquit,capta vrbe inferiore,Sican dicunt, dominum arcis factum,ſuſtuliſſe ex adytis & magnorum deorũ ſacra, & quod adhuc ſupererat Palladiũ: nam alterum quidem Vlyſſem & Diomedem,noctu ingreſſos Ilion,furto abſtuliſſe aiunt: profectum de inde ex vrbe Aeneam,ſacra ipſa ſecum ferētem in Italiam aduenisse. Arcti-

nus autem poëta, datum eſſe dixit Dardano ab Ione Palladium vnum, fuiſſéque ipſum, in Ilio, donec vrbs capta eſt, abſconditúmque in loco inacceſſo: exemplum autem eius ita adornatum, vt nihil ab exemplari differre videretur, ad fallendos inſidiatores, in aperto fuiſſe poſitum, ídque Achiuos per inſidias ſurripuiſſe. Hæc Alicarnaſ. quibus manifeſtè videmus Seruium deceptum, quæ de Mamurio confingit. Illud item de Palladio in Parallelis, quòd Ilus captus ſit oculis, quòd Palladium ex incendio ſuſtuliſſet, id quod deinde & Metello accidit eadem cauſa. minime enim licebat Palladium mortalium oculis conſpici. & hæc ille ex Dercyllo, & Ariſtide Mileſio recitat. Scribit & Strabo in ſexto, in Ilio cùm Caſſandra violaretur in templo, Palladiũ ſeſe auertiſſe. quo loco idem de Palladio & alia ſubdit, tum Romæ, tum Lauinij, & Luceriæ, &c. Scribit & Varro in libris quos de familiis Troianis ſcripſit, Nautiorum familiam Romæ fuiſſe, quæ Palladium cuſtodiret, & ſacra retineret: ex quo Nautes apud Vergilium inducitur in quinto Aeneid. Fuit & Athenis locus quidam iudiciorum, Palladium nuncupatus, de quo Demoſthenes in oratione κατ' ἀριστοκράτους: Alter, inquit, iudiciorum locus in Palladio erat, vbi de cæde præter voluntatem, vímque vi repellendo illata quærebatur, &c. Meminit &, ſi ſatis recordor, Pauſan. in Attica. Pollux quoque: Euerſa, inquit, Troia à græcis, Athenas Palladium fuiſſe delatum. Phaleri verò habitatores, qui portus eſt iuxta Piræum, illos eſſe hoſtes arbitrati, in mari præcipites dedere. Acamas etiam dixerat græcos fuiſſe homines, qui Palladis ſimulacrum attulerãt: occiſos itaq; oraculum vocauit ἀγνῶτας, id eſt, ignotos, quòd cùm eſſent amici conterraneíque, tanquam ignoti periere. qua ex re in eo loco ob rei memoriam Palladium ſacrum, & tribunal conſtructum fuit, vbi de cæde non voluntaria ius diceretur: quoniam Phalerei non nocendi, ſed iuuandę gratia patriæ, imprudenter tanquam hoſtes interfeciſſent. plura de hoc iudicij foro Pauſ. in Attica, quo loco Demophoontem primùm pœnas luiſſe prodidit, quod cum Phalereis Argiuos pepulerit: interimque Atheniẽſem quendam incautum à Demophoontis equo prouolutũ, calcatum interiiſſe, atq; ideo Demophoontem pœnas dediſſe. Sed iam plura de Palladio, quàm putarem.

Parthenos Minerua, id eſt, virgo, Athenis in arce, id eſt, Acropoli culta eſt ſumma religione, vnde & in ea templum Parthenon eſt dictum. Hinc & ſæpe legas in Parthenone apud ſcriptores, etſi parum quandoque emendatè. Iuno quoque aliquando παρθένος nuncupata eſt, vt ſuo loco diximus. Sed enim à Partheno Minerua, herba Perdicion, id eſt quę Vrceolaris herba à noſtris vocatur, Partheniũ appellata eſt. Vernula, ſcribit Plinius, charus Pericli Athenienſium principi, cùm is in arce templum ædificaret, repſiſſétque ſuper altitudinem faſtigij, & inde cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus, monſtrata Pericli in ſomno à Minerua: quare vocari partheniũ cœpta eſt, aſſignatúrque ei deę. hæc ex Plinij verbis.

Tritonia, vel Tritonis Minerua cognominata, vt notiſſimum eſt. Pauſanias in Bœot. Triton torrens eſt, inquit, haud magnus, prope Alalcomenas in Bœotia, verſus Libyam fluens, & ex Tritone palude in mare fertur, vbi tradunt educatam Mineruam, & non in Libya. Noſter hic tamen Mela à Tritone Libyea dictam putat, his verbis Libyam deſcribens: Super hunc ſinum, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipſa Tritonis: vnde & Mineruæ cognomen inditum eſt, vt incolæ arbitrantur, ibi genitæ: faciúntque ei fabulæ aliquam fidem, quòd quem natalem eius putant, ludicris virginum inter ſe decertantiũ celebrant. hæc Mela. Idem tradit & Herodotus, vt mox oſtendam: ſed & Lucanus poëta in nono, his verſibus canit:

> Torrentem Tritonos addit illæſa paludem;
> Hanc (vt fama) deus, quem toto littore pontus
> Audit, ventoſa perflantem littóra concha:
> Hanc & Pallas amat, patrio quòd vertice nata
> Terrarum primam Libyen (nam proxima cælo eſt,
> Vt probat ipſe calor) tetigit, ſtagníque quieta
> Vultus vidit aqua, poſuítque in margine plantas,
> Et ſe dilecta Tritonida dixit ab vnda.

Idem affirmat Iſaacius Lycophronis interpres, idẽ fabuloſe innuit Aeſchylus. vel quòd ab Ioue genita, & apud Tritonẽ educata fuerit. vel dicta, vt Schenę placuit, quòd τριτογένεια, id eſt, tertio die menſis genita fuerit. hinc etiam apud Athenienſes tertius menſis dies Mineruæ fuit conſecratus. vel quòd tertia nata ſit ex Ioue, poſt Apollinẽ & Dianam. vel quòd

ex Iouis capite edita ſit. Bœotioru̅ enim lingua, vel Aeolicorum, τριτὼ, vel τριτὼ caput dicitur: vel quòd eadem ſit & quæ & Luna, quæ tertia à coitu die apparere incipit. vel quòd nihil ab aëre differat, qui tertium eſt eleme̅tum. Quapropter & Diodorus in primo ait, Mineruam aëria̅ nominari. Euſeb. in Præparatione euang. & ipſe Tritoniam aëra vocauit: qui quòd ter in anno mutetur, tres quoq; habere dicitur qualitates, caliditatem, frigiditatem, & temperiem: ideo Tritonia appellata. nam τρίτον tertiu̅ dicimus. Democritus quoque philoſophus Pallada ideo Tritonida cognominatam prodidit, quòd tria hæc mortalibus fuerit elargita, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως. hoc eſt, bene conſulere, rectè iudicare, & iuſtè facere. Notant Apollonij interpretes in primo Argonaut. tres fuiſſe Tritonis nomine: vnam aiunt hanc in Bœotia, alteram in Theſſalia, tertiam in Libya. Pauſa. verò in Arcad. à ſuprà recitatis aliam affert opinione̅. Scribit enim, Alipherenſes in Arcadia (vetuſtum eſt id oppidum) maximè Pallada venerari, atque apud ſe genita̅ & educatam iactare, ex eóq; Lecheatæ Iouis aram extruxiſſe, vtpote, qui Pallada ibi ediderit, fontémque Tritonidem appellaſſe, ſibique cętera vendicaſſe, quæ de Tritone feruntur. Simulacrum etia̅ Mineruæ æreum fuiſſe apud eos, ab Hypatodoro fabrefactum: celebritatémque ibi habitam, in qua & Myiagro rem ſacram agebant, quem deum in primo Syntagmate deſcripſi. Scribit in quarto Herodotus, Libycos dicere ſolitos, Mineruam Neptuni filiam & paludis Tritonidos: quæ cùm neſcio qua cauſa à patre reprehe̅ſa fuiſſet, ipſam ſe Ioui donaſſe, Iouem filia̅ aſciuiſſe. quo loco ide̅ ſcriptor exequitur & die̅ feſtum, & celebritatem qua̅ propterea puellæ celebraba̅t, certamine quodam cruento: in quo quę morerentur, no̅ virgines reputabantur, & vna inter eas ipſo certamine celebrabatur, ornabatúrque. Sed enim ne quid omittam, & dea hæc Tritogenia nuncupata eſt, de qua Sex. Pompeius: Tritogenia à ripa Tritonis fluminis dicta, quòd ibi primitus ſit viſa. Diodorus verò, Tritogeniam ideo ab Aegyptiis vocatam ait, propter tria anni tempora, ver, æſtatem, & hyemem. Tres enim Aegyptij anni partes faciebant. Sed & triplicem Mineruam præferunt, quæ in Cratylum Platonis Procli ſcholia circunferuntur: primam πηγαίαν & νοεράν, ſecundam ἀρχικήν, tertiam ἀπόλυτον. quo loco multa, quæ ad antiquæ philoſophiæ & theologiæ myſteria pertinent, explicantur. Nunc nos reliqua proſequamur. Apollonij interpretes in quarto, poſtquam de Tritone Libyæ vel Bœotiæ aliis conſentanea ſcripſiſſent, tum & hoc ſubiungunt, οἱ δὲ, τὸ τρεῖν ἤγουν τὸ φοβεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις ποιοῦσα. Hoc eſt: Alij, quòd hæc faciat contrariis τρεῖν, id eſt, timere. id quòd & Seruius in 11. Aen. Tritonia, inquit, aut quaſi terribilis, ἀπὸ τοῦ τρεῖν, quod eſt timere: aut ſecundum Itcanum, &c. Heſychius etiam, τριτογένειαν καὶ τριτογενῆ Mineruam cognomine ſignificare ait, ἀπὸ τοῦ τρεῖν ἐμποιεῖν τοῖς πολεμίοις, hoc eſt, ab eo quòd pugnantes timere faciat. & hoc & plura Phurnutus ſcribit: à quo & illud, eam dictam etiam ἀτρυτώνην, quaſi non teratur vllo labore. alij ad triplicem philoſophiæ ſpeculationem pertinere aiunt. Plutarch. tamen in Iſide & Oſiride, Pythagoricos ſcribit numeros & figuras honorare ſolitos nominibus deorum. Triangulum enim æquilaterum, Mineruam appellarunt Coryphagenem, & Tritogenean, quod τρισὶ καθέτοις ἀπὸ τριῶν γωνιῶν ἀγομέναις διαιρεῖται: hoc eſt, Tribus lineis ad perpendiculum ductis, à tribus angulis diuiditur.

Στρατεία, id eſt, militaris Minerua cognominata, quòd bello & militiæ præeſſet. vnde etia̅ dictus Iupiter Stratius apud Herodotu̅, vt in Ioue dictu̅ eſt. Lucianus in Dialogis meretriciis, Stratiæ Mineruæ, id eſt, militaris meminit. Ἀστρατείαν etiam eande̅ nuncupata̅ legimus à Lacedæmoniis, cuius deæ templum fuit in Laconia: ideo ſic nominatu̅, quòd illic Amazones vlterius, cùm in Græcia pugnarent, no̅ prodiuere. hanc verò potius Dianam Pauſ. ait.

Ἀρεία, id eſt, Martia Minerua ab antiquis culta fuit, quòd dux & gubernatrix exiſtimaretur bellorum, & iuſtitiæ defenſatrix, vt ſcribit Phurnutus. Proditum eſt, cum Oreſtes poſt matris cædem iudicium ſubiiſſet, in Ariopago cauſam dixiſſe: quo in loco Oreſtes abſolutus à parricidio, Martiæ Mineruæ aram conſecrauit, vt in Attica Pauſ. ſcribit: Ariopagus, inquit, id eſt, Martis vicus ea cauſa dictus eſt, quòd ibi ἄρης, id eſt, Mars co̅demnatus fuerit, cum Alirrhotion occidiſſet. quo loco etiam Oreſtes, quòd matrem interfecerat, iudicatus eſt: qui vt ſententiæ pœnam effugeret, aram Mineruę inſtituit, quæ ἀρείας ἀθηνᾶς βωμὸς vocata fuit. Huic porrò deæ ex manubiis Marathoniis ædem Athenienſes conſtruxere.

Hippia, id eſt, equeſtris Minerua, vt Phurnutus ait, item Pauſ. in Attica, nec quidem ſemel: item Arpocration. ſic verò nuncupata, quod currum inſtruxerit prima. hanc Iſæus rhetor & Mnaſeas Neptuni filiam fuiſſe tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis. Δάμασιππον

etiam vocatam ſcribit Phurnutus, quaſi dicas equidomitricem.

Schenias Minerua, hoc eſt robuſta, colebatur apud Trœzenios. ferunt enim, cùm inter Mineruam & Neptunum contentio eſſet, vtrius ea foret regio, Iupiter ſtatuit, vt amborũ eſſet vrbs communis. hinc porrò factum eſt, vt Pallas & Sthenias & Polias cognominaretur: hoc eſt, & robuſta, & ciuilis: Neptunus verò vt rex appellaretur. hinc etiam in Trœzeniorum nummis altera parte fuit Neptuni fuſcina, ſeu tridens: altera verò os Mineruæ, vt à nobis alibi relatum eſt.

Glaucopis Athena, hoc eſt glauca oculos, vel cęſia Minerua cognominata fuit non modo à poëtis & ſcriptoribus, ſed & in ſimulacris ita effingebatur. Scribit enim Pauſ. in Attica ſupra Ceramicum & porticum regiam appellatam, templum fuiſſe Vulcani, cum Palladis ſimulacro, cui glauci erant oculi, iuxta Libycorum fabulam, qui Pallada ex Tritonide & Neptuno natam ferunt: & ideo glaucos oculos habere, vt etiam Neptunus habet. Alij ſunt qui autumant, quod ἀπὸ γλαυκὸς, id eſt, noctuæ oculos haberet, quæ auis etiam ei (vt dictũ eſt) aſcribebatur: ideo γλαυκῶπις eſt appellata. Alij putant ideo vocatam, quòd virtus illuſtris ſit, & conſpicua. Diodorus Siculus ab Aegyptiis ea cauſa Glaucopin appellatam prodit, non ea (inquit) quam Græci putant, quòd glaucos habeat oculos: ſed quòd aër, quem Palladã antiqui credebant, glauci ſit coloris. Scribit Gellius ſic vocatam, nõ tam quòd glaucos, id eſt, cæſios oculos haberet, quàm quòd horrendo ac formidoloſo eſſet aſpectu. vnde & glauci, id eſt, cæſij leones & βασιλικοὶ tradũtur, quod & Phurnutus ait. Sunt & qui dracones eadem ratione Glaucopas nuncupent. Eſt & apud Stephanum in Alcomenio, ex Alcomene & Athenai de Hippobotæ filia Glaucopus, à quo Glaucopion, & Glaucopis. Cæſia porrò à veteribus dicta Minerua eſt, quaſi Cœlia, vt docet Gellius in ſecundo. Auctor Priapeiorum Flauam appellauit, illo Scazonte:

Minerua flauo lumine eſt, Venus pœto. Naſo in eleg.
Quid ſi præcipiat flauæ Venus arma Mineruæ?
Ventilet accenſas flaua Minerua faces. Idem in Arte:
Si poëta eſt, Veneri ſimilis: ſi flaua, Mineruæ.

Quidã putant ineptè à capillorũ colore flauam Mineruam dici. Sed de flauo & glauco colore vide Gelliũ: & ſi libet, noſtrum Thileſiũ. Sed enim & Minerua ab oculorum truculento aſpectu, & acri intuitu γοργῶπις eſt cognominata, vt grammatici obſeruant, ἀπὸ τοῦ γοργὸν ἰδεῖν, id eſt, à terribili acriue aſpectu.

Poliuchos Minerua cognominata, cuius ædes, vt Pauſ. ſcribit, in arce fuit Spartanorũ. πολιοῦχοι enim communi genere, vt Suidas ait, dicuntur, qui ciuitatibus imperãt, eiſq; moderãtur: nos, deos tutelares dicere poſſumus, ſeu cuſtodes. Hinc & Iupiter etiã hoc cognomine vocatus eſt, vt dictũ eſt. Hinc Vitellius Cęſar patinã ſuam (vt ait Tranquillus) ob immẽſam magnitudinẽ clypeum Mineruæ, ægida Poliuchi dictitabat. Poliuchi cùm alij, tum in primo Herodotus meminit. Valla tutelarẽ interpretatus eſt. Sed & Apollonius lib. 1. Argonaut. videtur hoc eodẽ nomine Dianã illo verſu nuncupare: ἱρῆς Ἀρτέμιδος πολιόχου ἀρίστης.

Chalciœcus Minerua à Lacedęmoniis cognominata, cuius (vt Pauſ. in Lacon. ait) ſimulacrum æneum Gitiadas vir indigena confecit, ſimúlque in eandem verſus edidit. Suidas, Chalciœcum Mineruam appellatam à Spartanis ait, quòd οἶκον χαλκοῦν, hoc eſt quòd ædem æream haberet: vel quod Chalcidenſes ex Eubœa exules eam conſtruxerant. Meminit in primo Thucydides, nec ſemel Plutarch. diuerſis in locis, item in Pauſaniæ vita Aemylius Probus, & Stobęus ex Chryſermo, in ſecundo hiſtor. ſed & Aelianus in Varia hiſtor. & Titus Liuius, & Apuleius. Sunt qui Polyuchon & Calciœcum eandem faciant. Mirum & adhuc eſſe aliquos, qui apud Liuium Chalcionem legendum putent, & Chalcioniam apud Thucydidem latinum. Fuit & Minerua Chalcidica in vrbe Roma, in nona regione, ſi vera P. Victor prodit. Quidam nunc D. Marię eſſe arbitrantur, quod templum ab ea nomen adhuc ſeruat. quidam Mineruium. meminit, ni fallor, & Dion in hiſt. lib. 51.

Hellotis Minerua nuncupata, quòd cùm Dorienſes Corinthum vrbem cæpiſſent, arderéntque duæ ſorores, Eurytion & Hellotis, in Palladis templum confugerunt, vbi & interierunt. mox ſubſecuta peſte oraculum redditum eſt, expiandos ſororum manes arſarũ. quare ceſſante peſtilentia, templum Mineruæ Hellotidi conſtruxerunt, & Hellotia celebritas inſtituta eſt. Alij ab ἕλος, id eſt, palude, quaſi paluſtrem dicas. alij ab ἑλεῖν, id eſt capere, ab equo videlicet Pegaſo, cui Pallas primũ frenum impoſuerit, plura his legas in comment. Pindari, in Olymp. Fuerunt & Hellotides coronæ ambitus ingentis è myrro, ab Europa

dictæ

dictæ, quam Corinthij Hellotida appellabãt. hinc & Hellotis Mineruæ Athenæus auctor.

κορυφαγένη ἀθηνᾶν Coryphagene Minerua à Plut. dicitur in lib. de Iſi & Oſiri, quod è Iouis capite orta putaretur. & vt ait poëta:

Quæ de patrio vertice nata dea eſt. & Lucanus:

Hanc & Pallas amat, patrio quæ vertice nata eſt. Fabulantur verò, Vulcanum ſecuri patris caput aperuiſſe, quod & Lucianus in Dialogis ridet, & Pindarus in Olymp. in Diagoræ Rhodij hymno: Cùm, inquit, Vulcani inſtrumento id eſt, ęrea bipenne Pallas ex vertice patris prorumpens vehementer exclamauit, ita vt cœlum & tellus formidarẽt. quam fabulam plerique in allegoriam conferunt. Illud nunc tantum, quod idem tradit Plutarch. Pythagorici numeros & eorum figuras deorum appellationibus honeſtare ſolebant: nam triangulum æquilaterum vocabant ἀθηνᾶν κορυφαγένη, & τριτογένειαν, quoniam à tribus lineis ad perpendiculum ductis ex tribus angulis deducitur. Poëtæ quoque fabulantur, in Mineruæ natiuitate aureos hymbres pluiſſe. hinc illud Claudiani:

Auratos Rhodiis hymbres, naſcente Minerua,
Induxiſſe Iouem perhibent.

Coryphaſia etiam Minerua appellata eſt à Coryphaſio promõtorio, in quo Pylos vrbs condita fuit, vt Pauſ. tradit. Stephanus tamen, Coryphaſion regiũculam Laconicam ſcribit, Pylo proximam. de Coryphaſia Minerua ſic in I I I. prodit Arnobius: Quid, inquit, arbitramur fore? deſiſtétne illa Mineruam ſe dicere, cui Coryphaſiæ nomẽ eſt, vel ex Coryphæ matris ſigno, vel quòd è vertice ſummo Iouis palmam ferens emicuit, atque armorum accincta terroribus, &c. Idem: Iouis (inquit) quarta progenies, quam Meſſenij Coryphaſiam nuncupant. ex his Arnobij verbis corrigere facile poſſumus locum apud M. Tullium in I I I. de Nat. deorum, vbi quartam commemorat Mineruam, vt non Polyphe eius mater, ſed Coryphe legatur. & ibidem pro Coreſia, Coryphaſiam legendum: tametſi etiã Coreſiam Pallada legamus, vt paulò pòſt dicam ex Stephano. De Polyphe non me præterit, quod ſuprà ex Iſæo & Mnaſea relatum eſt, ex qua & Neptuno orta dicitur Minerua.

Lyndia Minerua cognominata fuit in Rhodo inſula, ab vrbe Lyndo. de hac Diod. Siculus inter cætera tradit, Danaum cum filiabus Lyndum appuliſſe ex Aegypto, extructóque Mineruæ templo ſtatuam deæ ingentem dicaſſe. paulò pòſt ſubdit: Cadmus Mineruã Lyndiã muneribus ornauit, in quib. olla fuit ænea, admodum conſpicua, vetuſto more fabrefacta. in ea literis Phœniceis tunc primum in Græciam delatis inſcriptum erat, Rhodũ vaſtatum iri à ſerpentibus. lege Bibliothecam Diodori. Meminit & Strabo lib. x I I I I.

Capania nominata Minerua, vt Pauſanias tradit, Argis in gymnaſio Cylabare, vbi eius fuit ſimulacrum: aut à Capaneo dicta, aut à curru qui κάπανα à Theſſalis dicebatur.

Ophthalmitis, quæ & Optiletis, hoc eſt, ocularis Minerua, à Lacedæmoniis culta fuit. cuius ædem à Lycurgo conſtructam, prodit Pauſanias, cùm ipſi Lycurgo oculorum alter ab Alcandro erutus fuiſſet, dum in Alpion locum confugiſſet: cui opem ferentibus Lacedæmoniis, reliquum ſeruauit. Plutarch. cùm in Lycurgi vita, tum in Apophtheg. Ophthalmidis non meminit, ſed Optileten vocat. nam (inquit) apud illius regionis Doricos oculi ὄπτιλλοι dicuntur. ſed enim baculo Alcander Lycurgo oculum eruit, vt idem ſcribit Plutarchus, & à populo Lycurgo traditus, vt de eo ſupplicium ſumeret. Sed Lycurgus nullo alio ſupplicio Alcandrum affecit: tantum ſibi miniſtrare & famulari coëgit, & ex inſolenti ac immani manſuetum probúmque reddidit.

ὀξυδερκοῦς ἀθηνᾶς, id eſt, acutè videntis Mineruæ templum à Diomede poſitum fuiſſe, ſcribit Pauſan. cum ad Troiam pugnanti procul ab oculis Pallas caliginem depuliſſet, & inde factam appellationem, ab acutè ſcilicet videndo.

Cypariſſia Pallas in Aſopi vrbis Laconiæ arce templum habuit vt Pauſanias ſcribit. idẽ & in Cypariſſiis cultam, & templum habuiſſe, tradit in Meſſen. Stephanus verò: Cypariſſea, inquit, Triphyliæ vrbs, quæ & Eranna vocabatur. vnde gentile nomen Cypariſſeus, & κυπαρισσία Minerua.

Alea Pallas cognominata fuit, quam Peloponnenſes ſumma veneratione colebant, vt in Lacon. ſcribit Pauſ. ad quam Leotychides rex pulſus confugit, ob rem auarè adminiſtratam contra Alebadas. Meminit & Xenophon lib. v I. Hellenicôn. ſed & Aleæ vetuſtiſſimum templũ Tegeates Aleus ædificauit: quo igni abſumpto, alterũ Tegeatæ Scopæ Parij opera omnium magnificentiſſimum reſtituerũt. ab Alea Pallade, & Alæa feſta dicta fuere.

Mineruæ etiam Aleæ meminit Herodotus, qui hiſtoriam narrat, vt Lacedæmonij cùm oraculi ambage perſuaſi in Tegeatas, bellum intuliſſent, victi & capti plerique, compedes quos tulerant contra Tegeatas, pertulerunt, ac demum Herodoti quoque tempore in huius deæ templo ſuſpenſi pendebant. Eleam etiam Mineruam legimus apud Strabonem, & Domitium in Syluis Statij:

Aut Eleæ lucis vidit Tegeæa ſacerdos. & idem Statius in quarto Thebaidos:

Templúmque Eleæ nemorale Mineruæ. Licet perperam plerique legant Altæ.

Μήτηρ, id eſt mater Minerua, & culta & vocata à mulieribus Elæis: quæ cúm viderent regionem deſertam, ab hac dea impetrarunt, vt vnico concubitu virorum conciperent. quod cùm obtinuiſſent, deam ipſam Matrem nuncuparunt, & eidem templum poſuerũt: auctor Pauſan. in Eliacis.

Telchinia Pallas, vt eſt apud Pauſ. à Telchinis cognominata creditur, qui è Cypro venientes, Thaumeſſi partẽ incoluerunt in Bœotia, templúmq; de ſuo nomine deæ Palladi cõſtruxerunt Nicolaus verò in libro τῶν ἐθῶν, id eſt conſuetudinũ: Telchines, inquit, homines nuncupati ex Creta fuerũt, ſed & in Cypro habitarunt, vnde in Rhodũ migrarũt, primíque eã inſulam detinuerunt. inuidi autẽ & faſcinãtes erãt, artificéſq; exiſtentes priſcorum opera imitabantur, Palladis Telchiniæ ſimulacrum primi erexerunt; vt ſi quis dicat Βασκάνου ἀθηνᾶς, id eſt faſcinatricis Mineruæ. hoc idẽ repetit Stobæus in ſermone de Inuidia.

Βούδεια ἀθηνᾶ, Budea Minerua ab vrbe Magneſiæ dicta, quæ à quopiam Budeo condita fuit: licet & alia Budæa Phrygiæ fuerit, meminit Stephanus. Alij putant, quòd cum humana prudentia excogitarit, boum opera humum colere, inde factũ nomen. atque ideo eadem ratione Boarmia à Bœotiis dicta fuit, quòd ſcilicet aptarit aratro boues: quod & apud Phauorinum legimus.

Achea Pallas cognominata, cuius templum, vt Ariſtoteles ſcribit, in Italia apud Daunios Apuliæ populos, in quo antiquitus fuiſſe tradit cùm alia, tum ſecures & enſes, cæteráque Diomedis eiúſque ſociorum arma. huius templi cuſtodes canes fuiſſe perhibẽtur, qui Græcis adeuntibus blandirentur, cæteris mortalibus agreſtes & feri. Accolæ longis ac pullis vtebantur veſtibus, propterea quòd cum Diomedes eò delatus eſt, cum captiuis Troianis, loci opportunitate captus è naui deſcendens ad ſpeculanda loca, relictæ in nauium ſtatione mulieres captiuæ Troianæ, ne in Græciam ſeruitum ducerentur Græcorũ vxoribus, naues incenderunt, & propterea ibi conſtitiſſe ferunt eo vtentes habitu.

Panachæis Minerua in Achaia culta fuit, cuius templum commune Achæis omnibus fuit, vt in Achaicis Pauſan. prodit.

Pallenis Minerua, cuius Herodotus libro primo meminit, cùm de Piſiſtrati Athenarum tyranni reditu agit, in quo Amphylitus Acarnan vates, ornatus pompa ſacerdotali, ita Piſiſtrato cecinit:

Eſt nummus proiectus, item ſunt retia tenta,
Nocte meant thynni, claro ſub ſidere lunæ.

quod interpretans Piſiſtratus, in vrbem reuerſus eſt. lege Herodotum. Meminit & Palladis quoque quæ in Pallenide coleretur, Euripides in Heraclidarum tragœdia. De Pallene Diana ſuo loco agemus. Fuit & παλληνίς Minerua in Chalcide, vt ſcribit Heſychius.

χαλινῖτις, hoc eſt Frenatrix Minerua, vel vt Domitius interpretatur, Frenalis, dicta ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ, id eſt freno. Colebatur verò à Corinthiis. nam Bellerophonti opem deam tuliſſe aiunt, eique equum Pegaſum, quem & infrenauerat, præbuit: huius deæ ſimulacrum ligneum fuit, vt Pauſan. ait, præter faciem, manúſque, & imos pedes, qui ex lapide candido conſtabant:

Scirias Minerua, quæ & Sciras eſt cognominata, à Sciro vate Dodonæo dicta eſt, qui vetuſtiſſimum eius deæ templũ cõdidit: idem & loco in Attica nomẽ dedit. Scirus autem hic vates eo prælio cecidit, quo Eleuſinij aduerſus Erechtheũ regẽ depugnarunt. eo enim tẽpore ex Dodona venerat, ſepultúſq; eſt prope torrentem, qui & ipſe à Sciro appellatus eſt, vt Pauſ. ſcribit. Stephanus tamen, Scirũ quidem Atticæ locum tradit, & Scironidas petras à Scirone vel potius à loco ipſo. locus autẽ à Sciro heroe. Porrò in hoc loco, ait, meretrices proſtare ſolebant. Similiter & Sciraphion locus, vbi κυβευταὶ, id eſt aleatores conueniebant: & σκιραφεῖον, quod ἀναλωτὴν ſignificat, id eſt prodigum & κυβευτὴν, ab his qui in Sciro verſabantur. Heſychius verò: Scias inquit, Minerua. Sciron aiunt Neptuni filium

filium vxorem duxiſſe Salamina Aſopi. Strabo quoque in IX. de Attica loquens, & eius partibus & locis: Nam, inquit, à quorundam vocabulis heroum Sciras & Cychria dicebatur, vnde & Minerua Sciras appellatur. Et locus alter Atticæ Scita, σκίρα: & Epiſcirôſis, ἐπισκίρωσις, quoddam ſacrificandi genus: & menſis Scirophorion. Illud certè obſeruaui, diſtinctè qui græcè hæc nomina ſcripſerunt, hæc per ſimplex ἰῶτα, illa per diphthōgum ει notaſſe: quamuis Stephanus & alij quidam confundant. Ergo illud rectè, qui Heſychium exſcripſit, σκιρᾶν. Sed quod ſequitur, malè, ἀρχαῖοι. ibi enim, vt etiam notat aſteriſcus, legendum eſt ἀρχηγέτης, qui vetus eſt notiſſimus, vt cū Strabone alij declarāt, qui de vetis ſcripſerūt: & ipſe in Aeolo, hoc eſt Syntagmate Neptuni retuli. Porrò & Scirrhada legimus, vt apud Arpocrationē: Ἀθηναῖοι, inquit, σκιῤῥάδα τιμῶσι Ἀθηνᾶν, Mineruam Scirrhada colunt Athenienſes.

Apaturias Pallas, id eſt, deceptrix, ſeorſum à Venere nuncupata eſt. Scribit enim Pauſanias, Aethrā compreſſam à Neptuno, quo in loco Apaturię Mineruæ templū, ab ea conſtructū: & pro Sphęria inſulam Hierā vocauit, ſtatutumq; eſt, vt Trœzeniorū virgines ante nuptias zonam huic deæ ſoluerent. De Apaturiis celebritate in Venere plenius egimus.

Hygeia, id eſt, ὑγίεια Minerua ab Athenienſibus culta, cuius ſtatua in Acropoli ænea ſpectabatur, à Pericle poſita, quod ei in ſomniis dea oſtendiſſet, quomodo ſanaretur artifex tantum non conclamatus, qui in propylæorum conſtructione ex alto ceciderat. Memini ſuprà ex Plinio, in Partheno. Huius deæ meminit & Lycurgus orator, in oratione περὶ τῆς ἱερείας. meminit & Pauſanias in Attica. item Val. Arpocration. Fuit & altera Hygiæ Mineruæ ſtatua in populo Atticæ Acharnis, quam Soſpitem interpretatus eſt Domitius. Porrò de Hygia Aeſculapij alibi, hoc eſt, & cum patre, & ſuo loco dictum.

Ilias Minerua cognominata eſt in Daulia, cuius templo canes alebantur: quibus id erat inſtituti ac moris, vt aduenientibus Græcis blandirentur: barbaris verò ſi aduenirent, latratu infeſti erant. Scribit Dion Chryſoſtomus in libro de bello Troiano, cum Vlyſſes legatus de pace ad Troianos miſſus fuiſſet, Græcos à Troia abituros ſpopōdiſſe, ſe Mineruæ relicturos maximam ac pulcherrimam oblationem cum hac inſcriptione, Hilaſterion, id eſt, ſactum, Achiui Palladi Iliadi. ἱλαστήριον verò καθάρσιον θυσιαστήριον, id eſt, expiatorium, ſeu propiatorium, purgatorium ſacrificium. Mineruæ etiam in Ilio meminit Xenophon, ſtatim in principio Hellenicôn.

Singa Palladis nomē apud Phœnices, cuius nominis ſimulacrum Thebis Cadmus conſtituit, vt Pauſan. docet.

Craſtia Minerua templum habuit apud Sybaritas, de quo ſic Herodotus in v. Propè (inquit) Craſtin, Doricum capta Sybari extruxiſſe aiunt templum Mineruæ, Craſtiæ cognomine.

Laphrya Pallas cognominata legitur, vt notat in Lycophronem Iſaacius, quòd ex bello ſpolia ducat: quaſi dicas, Laphyria, quando ita græcè ſpolia dicuntur. de Laphrya Diana ſuo loco agemus.

Pilætis Minerua cognominata eſt, quòd in portis vrbium appingeretur. quin etiam & in ædium ianuis, veluti in ſuburbiis Mars: ea ſcilicet ratione ſignificantes, in vrbe & ædibus prudentia opus eſſe; foris verò vt quæ eſſent, defenderentur armis belloque.

Aethyia Minerua cognominata, quaſi αἴθυια, id eſt, mergus dicas: quòd cum prudentia nauigare oporteat, mergi exemplo. Mineruæ Aethyiæ meminit in Attica Pauſ. Cùm, inquit, ab Apollinis & Dianæ Agreſtis templo deſcendis, Pandionis heroum, id eſt, Pandionis herois templum occurrit, quem eo loco ſepultum iam diximus, quē Mineruæ Aethyiæ ſcopulum vocant. quo loco in græco & latino codice hoc nomen perperam ſcribitur. in græco enim ἴθυια, in latino verò ethyſia legitur: cùm in vtroque Aethyia legendum ſit. Rectius alio loco Pauſan. de eodem heroo Pandionis loquens: Ibi, inquit, Pandionem aduerſa valetudine extinctū, cui in Megaride cumulus ad mare adiacet, quem Athenis αἰθυίας σκόπελος, id eſt, mergi ſcopulum, vel (vt vertit Domitius) Gauiæ ſcopulum nuncupant.

Endarthyia, hoc eſt, ἐνδαρθυία, hoc nomine culta à Megarenſib. vt ſcribit Heſychius, quoniam Minerua in αἴθυιαν, id eſt, in mergum conuerſa, ſub alis Cecropa occuluit, & in Megaram deduxit. hinc illi eſt cognomen: quod exiſtimaui cum ſuperiore conuenire. Sed cùm Phauorinus idem iiſdem verbis referat, vt ipſum eſt apud vtrunque, ipſe quoq; retuli.

Ἐργάνη Pallas cognominata, vt Theophilus ait, ex eo quòd ſit preſes muliebrium operum: Operatia latinè dici poteſt. Meminit Artemidorus libro 2. de Inſomniis, & Arpocration.

Aelia

Aelianus & Pauſ.hoc nomine tradunt primùm ab Athenienſibus nuncupatam. Diod. Siculus eo nomine vocatam ait,quòd plura inſtrumenta inuenerit ad diuerſas artes.eadem ratione & Mechanitis Minerua cognominata putatur, quòd excogitarit artes. hinc eſt etiam in prouerbiis græcis, σὺν Ἀθηνᾷ. Illud quoq; obſeruat Heſychius, quod etiam Ἐργάνη à Samiis ſit dicta.

Σάλπιγξ Ἀθηνᾶς, hoc eſt, tubicinis Mineruæ cognomen Pauſan. commemorat: cuius templum Hegeleum poſuiſſe ait, qui Tiſſeni ſeu Tyrſeni potius filius fuit. Porrò ipſe Tyſſenus, Herculis & puellæ Lydiæ filius, qui primus tubam inuenit, vnde & Latini Tyrrhenorum inuentum tubam tradunt,qui aliquando à Græcis Tyrſeni appellati ſunt. qua ex re Hegeleus à tuba Mineruam Salpinga vocauit. Lege apud Pauſaniam plura in Corinth.Heſychius & Phauorinus Salpingis Mineruæ templum aiunt apud Argiuos fuiſſe.

Γιγαντοφόντιδα etiam vocatam legimus Mineruam hoc eſt Giganticidam, vt Phurnutus ait,id etiam in allegoriam transferens.

Νίκη Ἀθηνᾶ,id eſt Victoria Minerua Atheniscolebatur, cuius meminit Licurgus orator in ea oratione, quæ inſcripta eſt περὶ ἱερείας. Huius deæ ſimulacrum ſine alis erat, hoc eſt ἄπτερος, in dextra malum habens granatum: ſiniſtra verò κράνος, id eſt galeam, vt quidam interpretantur.ita verò culta fuit in acropoli,id eſt, Athenarū arce,vt in primo de Acropoli Heliodorus ſcribit,& Arpocration repetit.De Victoria quæ ſine alis, id eſt ἄπτερα ab Athenienſibus colebatur,actum eſt:& cum de Victoria ageremus, diuerſa recenſuimus.

Fuit & in arce Megarenſium νίκης Ἀθηνᾶς ſacellum,& aliud item Αἰάντιδος, ab Aiace dictum, vt Pauſan.ſcribit. Meminit & νίκην Phurnutus, Extat in Hiſpania marmoreum hac inſcriptione, Palladi Victrici ſacrum:hic hoſtium reliquias profligauit Cato.vbi ſacellum miro artificio conditum,& æream Palladis effigiem reliquit.

Πολιὰς Ἀθηνᾶ,quaſi tu dicas,ciuilis vel vrbana Minerua,dicta (vt innuit Pauſanias in Attica) quòd in Acropoli eſſet, quem locum eo tempore πόλιν, id eſt vrbem appellabant. Phurnutus autem non tantum Poliada,ſed etiam θρονίτιδα nominatam ait. Ferunt verò tum primum hoc cognomine dictam Mineruam,cùm (vt antè diximus) iam Iupiter ſtatuiſſet,vt promiſcuè Neptunus & Minerua Atticæ præſiderent.vnde ab vrbe ipſa Poliada vocarunt,& Scheniada,ſed Neptunum βασιλέα, id eſt regem. vnde & nummi eorum fuſcinam ſeu tridentem altera parte,& altera Mineruæ os habebant: quamuis alios auctores ſecutus ſuprà,idem de Trœzeniis tradiderim.ſcribit Strabo lib.9 Poliadis Mineruæ templum in ſaxo vetuſtum fuiſſe,in quo lucis inextinctæ lychnus erat. idem Parthenon, quod Ictinum condidiſſe ferunt.hinc ab aliquibus Ictini domina Pallas vocata eſt. Sed enim Pauſanias in Attica de Poliade & lychno alia. Callimachum enim, non Ictinū ait, qui marmor primus ſecuerit, vnde illi nomen κατατηξίτεχνον inditum. Scribit Heſychius, οἰκουρὸν ὄφιν, Poliadis Mineruæ cuſtodem draconem vocatum.& hic quidem vnum,alij verò duos aiunt in Erechthei tēplo:& hūc acropoleos,id eſt arcis cuſtodem,cui ex melle placentam offerebant,Poliadis Mineruæ peplum primos cōtexuiſſe legimus, Aceſeum Patarenſem, & Heliconē Cariſtium: de quibus in Prouerbiis legitur & hiſtoria.duas virgines vocatas Canephoras,quaſi dicas Ciſtophoras,huic deæ quotannis ſtatuebant quæ inſeruirent,de quibus plura Pauſ.Sed & alibi gentiū alia fuiſſe Poliadis Mineruæ templa legimus, inter quæ illud quod Polieum ab ea nuncupabatur,apud Ilium.Fuit & Tegeatis Poliatidos Palladis templum,in quod ſemel in anno ſacerdos ingrediebatur. lege in Arcad.Pauſan.

Alipheræa Minerua cognominata eſt, vt Stephanus & Polybius ſcribunt. Ἀλίφειρα vrbs fuit Arcadiæ: hæc (vt Polybius tradit) in ſummitate collis arcem, & æneam Mineruæ ſtatuam longè à cæteris ſpecie ac magnitudine differentem habuit, quæ à quo, aut cuius ſumptibus,quóve tempore erecta fuerit,etiam apud eius loci incolas in dubio fuit,hoc inter omnes idem auctor conſtare ait,opus eſſe inter omnia opera Hecatodori & Soſtrati excellentiſſimum.hinc ergo Ἀλιφειραία nuncupata.

Itonia,& Itonias,& Itonis Minerua, vt notat Stephanus,& ſi Feſto ſtandum, Itonida: qui ſcribit, Itonida Minerua à loco appellata. Itonea verò à T.Liuio, qui in 6.lib.4. Dec. ſcribit, Ibi ſtatua regis Antiochi in templo poſita Mineruæ Itonææ iram accendit. Callimachus in Cereris hymno:

[illegible] Ἰτωνιάδος μὴ [illegible] ἐπ' ἄλλα

[illegible]

[illegible] id eſt,

Cúmque ad Itoniados certamina Palladis ipſum

Ormenidæ inuitant.

Et Apollonius in primo Argon. ἔργον Ἰτωνίδος ἀθάνας, hoc eſt, opus Palladis Itonidis. quo loco interpretes, Itoniæ Mineruæ ſcribunt templum fuiſſe in Coronia Bœotiæ, de qua nõ intelligit Apollonius: ſed potius de Theſſalica Itonia, cuius meminerit Hecatæus in primo hiſtor. Strabo: Bœotij, qui venerant ex Theſſalia, expugnata Coronæa, Itoniæ Mineruæ templum in plano condiderunt, eodem quo Theſſalicum nomine. Armenidas verò in Thebaicis ſcripſit, Itonon Amphictyonis filium in Theſſalia natum fuiſſe, à quo ſit Ἴτων civitas, & Ἰτωνὶς ἀθηνᾶ, id eſt, Itonis Minerua. Meminit & Alexander in primo Caricorum commentariorum, item Stephanus & Suidas. Pauſan. in Attica, vbi de Pyrrhi regis victoria contra Antigonum agit, ſcribit, inter Lariſſam & Pheras Itoniæ Mineruę poſitum fuiſſe templum. Citatur hoc Epigramma Pyrrhi apud Plutarch. item in vita Pyrrhi:

Hæc tibi dona refert clypeos Itonia Pallas,
Aeacides Pyrrhus, quos audax Galata in armis,
Et magnæ Antigoni bello amiſere cateruæ,
Quæ quondam Aeacidis armorum gloria parta eſt.

Sic verſu quidem heroico Domitius vertit, quod eſt elegiaco ſcriptum græcè.

Τοὺς θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον ἀθάνᾳ
Πύῤῥος ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν Γαλατᾶν,
Πάντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν, οὐ μέγα θαῦμα.
Αἰχμηταὶ καὶ νῦν, καὶ πάρος Αἰακίδαι.

Papinius etiam in extremo ſecundo Thebaid. de Minerua loquens:

Siue Aonia diuertis Itone
Læta choris.

Quo loco, Placidius: Itone ciuitas Bœotiæ Mineruæ ſacrata. vt ipſe alibi ait,

Ducit Itonæos & Alalcomenæa Mineruæ
Agmina.

Bacchilides Mineruam Itoniam dicit. ab Itone ergo Mineruam oppido cognominauit, quod eſt in Macedonia, vbi eius antiqua fuit ædes, vicina Bœotię, in qua regnauit Anchonous Herculis filius, & Paphies.

Ithomia Pallas, ab vrbe Theſſalica Ithome, cuius & meminit Homerus, vt docet Strabo libro 9. qui & Curalium fluuium ſcribit labentem παρὰ τὸ τῆς Ἰθωμαίας ἀθηνᾶς ἱερόν, id eſt, præter Ithomiæ Mineruæ templum, Peneum ingredi. Legimus & montem Ithomen, vt in Ithomate Ioue docuimus. quare apud Catullum quidam ita legunt:

Quod tibi ſi ſancti conceſſerit incola Ithomi.

Quod tamen non recipit amicus noſtras, pro Ithomi reponens Hymetti. Idem Catullus eodem poëmate:

Vnigenámque ſimul cultricem montis Ithomi.

Nonnulli tamen Ichini legunt. De Ictino quidem bis Strabo meminit: ſed in carmine ſyllaba contumax repugnat. quare res amplianda, vt Ictini lychnus ſit asbeſtos. Mirum eſt viros alioqui doctos Itoniam & Ithoniam confundere, cum diuerſæ ſint, vt eſt à me oſtenſum. Bembus quidem apud Catullum vbique Itoni legit, in dialogo ad Herculem Strozam: & duplicem facit, citato ſuper hoc ex lauacro Palladis carmine Callimachi.

Ζωστηρία ἀθηνᾶ. Zoſteria Minerua cognominata, cuius meminit Heſychius. Pauſanias verò in Bœot. ait, Amphitrionẽ ſtatuas duas erexiſſe ligneas, cùm aduerſus Eubæos & Chalcodontem pugnaturus arma indueret, quod veteres ζώννυσθαι, arma induere dicerent. & Homerum ait, Agamemnona Marti ſimilem zona armorum, &c. Stephanus verò in libro de Vrbibus Ζωστὴρ Atticæ eſſe Iſthmum ſcribit, vbi ferunt Latonam zonam ſoluiſſe, cùm in paludem deſcendiſſet vt lauaretur: quo in loco piſcatores ſacra Latonæ & Dianæ faciebant, & Apollini Zoſterio. Tum & hoc ſubdit, quod in Locris Epicnemidiis etiam Minerua coleretur Zoſteria.

Θαλλοφόρος ἀθηνᾶ, hoc eſt Ramifera Minerua eſt cognominata, à ramis oliuæ, puto. huius in Sympoſio meminit Xenophon, qui in eius celebritate ſenes ait venuſtos eligi.

Ἀλαλκομενηῒς ἀθηνᾶ, ab Alalcomeneo dicta, vt eſt apud Stephanum, qui eius deæ ſtatuam erexit:

erexit: non autem vt Ariſtarchus putauit, παρὰ τὸ ἀλαλκεῖν, id eſt auxiliari. Alalcheis enim vocaretur, quam tamen ſententiam ſequitur Philemonus, qui eandem etiam appellatam ait ἀγελείαν, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς λαούς, hoc eſt, ab agendo populos: vel ab ἀγέλαις, id eſt, armentis boum, quæ illi ſacrificabant, ſi indomita, vel vt alij tradunt, Agelea dicta eſt quaſi ἄγουσα λείαν, hoc eſt agens prædam, meminit Herodotus libro nono, & Homerus cùm alibi, tum in quarto Iliad. πρώτη δὲ Διὸς θυγάτηρ ἀγελείη. hoc eſt, Prima autem Iouis filia Agelea. Sanè idem Alalcomenus & vrbem à ſuo nomine dixit Alalcomenen, de qua intellexit Statius libro Thebaid. ſeptimo:

Ducit Itonæos, & Alalcomenæa Mineruæ Agmina.

quo loco Lutatius Placidus grammaticus ita caſtigatè legendus: Alalcomena ciuitas eſt Bœotiæ, in qua regnauit Herculis filius. hinc Bacchylides græcus poëta fuit, quem imitatus eſt Horatius, &c. in qua nata eſt Alcmena Herculis mater, & in qua etiam colebatur Minerua. Porrò Aelianus etiam vocat Mineruam Alcomeneida. ſic enim ait: In Coroneæ templo, quod eſt in vrbe, Aranea ſolitam texit telam ante ſimulacri faciem. Mineruæ etiam ſimulacrum, quæ Alcomeneis dicebatur, ſponte ſua combuſtum eſt, & alia eiuſmodi complura.

Alcides Minerua cognominata à Macedonibus. T. Liuius libro ſecundo quintæ Dec. de Perſe rege bellum aduerſus Romanos ſuſcipiente: Ipſe, inquit, centum hoſtiis ſacrificio regaliter Mineruæ, quam vocant Alcidem, confecto, cum purpuratorum & ſatellitum manu profectus Citium eſt, id Macedoniæ oppidum eſt.

Catuleana Minerua dicta, de qua Plin. trigeſimo quarto Nat. hiſtor. de Euphranoris Alexandro, id eſt Paride agens. huius eſt, ait, Minerua Romæ, quæ dicitur Catuleana, infra capitolium, à Q. Lutatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianam legant.

Muſica Minerua etiam appellata fuit, de qua idem Plinius eodem libro trigeſimo-quarto, capite octauo. Demetrius, inquit, fecit Mineruam quæ Muſica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius, ad ictus citharæ tinnitu reſonabant.

Captam Mineruam quoque cognominatam legimus à Romanis, cuius delubrum fuit ad Cœlij montis radices: quæ cur ita vocaretur, varias in 3. Faſt. Ouid. opiniones recitat. ita enim canit:

Cœlius ex alto qua mons deſcendit in æquum,
  Hic vbi non plana eſt, ſed propè plana via eſt.
Parua licet videas Captæ delubra Mineruæ,
  Quæ dea natali cœpit habere ſuo.
Nominis in dubio cauſa eſt. Capitale vocamus
  Ingenium ſolers, ingenioſa dea eſt.
An quia de capitis fertur ſine matre paterni
  Vertice cum clypeo proſiluiſſe ſuo.
An quia perdomitis ad nos captiua Phaliſcis
  Venit, & hoc ſigno ſyllaba prima docet.
An quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas
  Ex illo iubeat furta reperta loco.
A quacunque trahas ratione vocabula, Pallas,
  Pro ducibus noſtris ægida ſemper habe.

Addit & his aliam grammaticus Marſus ſuam opinionem, Captámque Mineruam fortè vocari poſſe ille exiſtimat, quod captus locus ex Feſti ſententia, ad ſacrificandum legitimè conſtitutus diceretur.

Nerine etiam Minerua, vel Neriene dicta fuit, ſi Porphyrioni Horatiano interpreti ſtamus: qua de re in Marte ſatis ſcripſimus.

Oleria Minerua appellata eſt, & Oleria feſta, ab vrbe Olero, quæ in Creta fuit, vt Stephanus meminit.

Ἀνεμῶτις Ἀθηνᾶ, id eſt Anemotis Minerua. hoc eſt ventoſa, colebatur in ciuitate Methone, vbi & templum & ſimulacrum habuit, quod Diomedes dicaſſe fertur, vt Pauſan. docet: dicta, quod ibi dea moleſtum ventum ſedarit.

Cydonia Minerua, cognominata quidem de nomine vrbis Cretenſis: templum verò à Clymeno, Herculis Idæi nepote erectum fuit, vt apud eundem Pauſaniam legimus.

Ἀκρία Pallas dicta eſt Argis, vt Heſychius ſcribit, quod ἐπί τινος ἄκρας, id eſt, quadam montis ſummitate conſtituta eſſet, à qua & Acriſius eſt denominatus. Eſt autem & Iuno, & Diana, & Venus eodem nomine Argis nuncupata, quod pari modo in eadem ſummitate, id eſt, ἐπ' ἄκρῳ ſint poſitæ.

Colocaliæ Mineruæ templum fuit in Sicyone, vt eſt in 3 apud Athenæum, quo loco de ciborio & colocoſia agit, ex Nicandri Georgico.

Ἐπιπυργίτις ἀθηνᾶ, hoc eſt, turrium præſes Minerua, ſic vocata & culta in Abderis, vt Heſychius ſcribit. ἐπιπυργιδίαν Pauſanias vocat in Corinth.

Ἀτρυτώνη ἀθηνᾶ, hoc eſt Illaborioſa, & infatigabilis vllo labore, vt Phurnutus, vel inuulnerabilis in bello Minerua: Heſychius & Phauorinus. Sed & Phlyenſes Myrinuſij, vt Pauſ. ſcribit in Attica, Mineruam τιθρώνην colebant interpretatur Domitius Almam.

Pœonia Minerua, id eſt, medica cognominata, cuius cùm alibi ſimulacra tum in primis in Attica Pauſ. commemorat, vt quidem apud Oropios in ara Amphiarai, item in Ceramico vnà cum Apolline Muſageta.

Aſia Minerua, id eſt, ἀσία ἀθηνᾶ, cuius templum Pauſ. ait fuiſſe in ruderibus, conſtructum verò à Caſtore & Polluce ex Colchis reuerſis. nam & apud Colchos eodem nomine templum fuerat.

Hippolaitis Minerua dicta fuit, vt idem Pauſanias tradit, ab vrbe Hippola, cuius ruinæ extabant Pauſaniæ tempore. vrbis meminit & Stephanus.

Promachorma Minerua cognominata, quæ in monte Buporthmo templum habuit in inſula Trierana, vt in Corinth. Pauſ. ſcribit.

κελευθείας ἀθηνᾶς, hoc eſt, adhortantis Mineruæ ſimulacrum confecit Vlyſſes, poſtquam curſu ſuperauit procos: Pauſanias.

Agoræa Minerua, id eſt, forenſis, à Lacedæmoniis culta. idem Pauſanias.

Neduſia Minerua dicta, teſtibus Suida & Stephano, à loco vel vrbe Laconiæ. Strabo quoque tum libro octauo, tum vndecimo. Neduſiæ Mineruæ meminit, quam à Nedonte loco nomen habere ait. ſed duplex quidem templum Neduſiæ his verbis idem Strabo facit. Præter Pheras autem, inquit, Nedon amnis per Laconicum labitur agrum, alter à fluuio Neda: Neduſiæ verò Palladis cognomento inſigne templum habet. Eſt etiã in Pœaſſa Neduſiæ Palladis ſacellum nobile, à Nedonte loco nomẽ aſſecutæ. hæc quidem in octauo. in vndecimo verò ita: Inter autem ædem Pœaſſæ parietina, Neduſiæ Mineruæ ſacellum eſt, quod Neſtor ſecundum eius à Troia reditum ædificauit.

Ambulia Minerua: vide in Ambulio Ioue.

Pariæ, id eſt, παρείας Mineruæ ſimulacrum ſub diuo in Laconia deſcribit Pauſanias. Paniæ verò in gymnaſio Cylabare poſita fuit auctore eodem.

Axiopœna Minerua ab Hercule cognominata, cùm ſe vltus fuiſſet de Hippocoonte & filiis, qui illum expiare abnuerant, & Oconum interfeciſſent, ipſe Palladis Axiopœnæ templum in rei memoriam conſtruxit. antiqui enim ποινὰς vltiones vocare, vt & nos, conſueuere: vide noſtrum Herculem vel Pauſaniam, qui hiſtoriam pluribus exequitur.

Cyriſtis Minerua à Strabone commemoratur libro decimoſexto. dicta à regione Cyriſtica, quæ Antiochenſium agrum attingit, à ſeptentrione verò Amanum montem. Huius regionis Tyndarus ciuitas fuit, Cyriſticæ regionis arx. atque inde Cyriſtis Minerua: ἀθηνᾶ κυρρηστὶς appellata. Porrò & κυῤῥῆστις Minerua à Cyrrho Syriæ vrbe nuncupata, vt ait Stephanus quæ tamen eadem eſt, niſi quòd differunt Græca exemplaria, ſcriptura.

Σώτειρα, id eſt, ſeruatrix Minerua cognominata, teſte Heſychio. Soteræ Palladi & Neptuno, ait Pauſanias, Vlyſſem in vertice montis Borei, reuerſum à bello Troiano, templum condidiſſe. Sotera Pallas etiam à Galeno, aliiſque antiquis medicis, antidotus quædam cognominata eſt. Legimus in Palladis Soteræ, quæ etiam Soteris dicitur, templo compedes, quibus vincti Lacedæmonij fuiſſent, ſuſpenſos fuiſſe: licet in exemplari Bapt. Leonis, pro Soteræ, ſolertis legatur.

Sunias Minerua frequenti cognomine fuit apud Græcos, denominata à promontorio Atticæ regionis. de qua ſic Pauſan. in Græcia, quæ ad continentem è regione Cycladum inſularum & maris Aegæi adiacet, Sunium prominet, Atticę promontorium; quod ſimul ac pernauigaueris, & portus & Palladis Sunaidis delubrum in promõtorij vertice exiſtit.

Ληΐτις, id eſt, prædatrix Minerua nuncupata fuit, quoniam præeſſe credebatur prædæ,

quæ λεὼς græcè dicitur. Phurnutus: Vel potius, ait quòd ſeruatrix booorum ſit, & populorum. ac ciuitaris quidem, & domus, & totius vitæ præſidem poëtæ fecere prudentiam: atque ob haoc cauſam & ἐρυσίπτολιν & πολιὰς etiam cognominata eſt, hoc eſt protectrix vrbiũ.

Ἀηδὼν, Aedoo, id eſt, luſcinia, Minerua à Pamphyliis nuncupata, vt ſcribit Heſychius & Phauorinus.

Narcæa Pallas cognominata eſt à Narcæo, Dionyſij & Phiſcoæ filio. qui deuictis finitimis eſt magnam adeptus potentiam, & deæ templum de ſuo oomine erexir, vt eſt à Pauſania proditum.

Ἀῤῥενόθυμος ἀθηνᾶ, ſic à Græcis cognominata Minerua, quòd non muliebriter, ſed viriliter itaſcatur, viriliique ſit animo: vt io primis io ęo hymno legimus, qui ipſi deæ Polymiti à gentilibus canebatur:

Ἀῤῥενόθυμε, φιλέγχεσι, μεγαλόθυμε, ὀμβριμοπάτρη,
Παλλὰς τριτογένεια, &c.

Quæ omnia vides eiſe deæ epitheta.

Cranea Minerua, cuius in Phocaicis Pauſ. meminit. eius enim celebre fuit templum, viginti ſtadiis tantum diſtans ab Elarea.

Dymæa & Lariſea Pallas, apud Achæos fuiſſe dicitur. hæc ita nuncupata, quod Dymęa vrbs diſtet ttecentis ſtadiis à Lariſo fluuio. lege Pauſaniam.

Coreſia Minerua, de qua Ciceto libro rertio de Nat. deorum: Quarta, inquit, Minerua Ioue nata, & Polyphe Oceani filia, quam Arcades Coreſiam nominant, & quadrigarum inuentricem ferunr, Stephanus verò ait, Corioo locum eſſe in Creta, ἀπὸ κόρης τινὸς. vnde ſit ciuis Coreſius, & palus Coreſia, καὶ ἀθηνᾶς ἱερὸν κορησίας, & Mineruæ templum Coreſiæ, quam potius deductam ait à κόρης, quàm à Corio: vnde tectius fiat Corieus.

Agraule Minerua, Euſebius in quarto. Agraulos filia Cecropis fuit, & Mineruæ cognomen: Arpoctation. Sanè latini videntur legiſſe Aglaurum, vt apud Ouidium io Metamorph. Populus etiam Athenis tribus Erechtheidos fuit ἀγραυλὴ, teſte Stephano: qui & ſine α aliquando ἀγρυλὴ vocatur. Porrò etiam tres Cecropis filiæ dictæ ſunt à rebus, quæ augere faciant fructus, πάνδροσος, ἕρση, ἄγραυλος. & priores quidem à rore dictæ, tertia verò à ruſticatione.

Lemoia Minerua Athenis cognominata, vt Pauſanias ſcribit, quòd à Lemniis conſecrata fuerit: Ex omnibus, inquit, Phidiæ operibus potiſſimùm ſpectabatur Palladis ſtatua, quæ à conſecrationis auctoribus Lemnia appellatur. Calydoniæ Mineruę tanta fuit teligio, vt capitalem fraudem auſi, aut pecunia iudicati, qui ad illam confugiſſent, noxa pecuniáque exoluerentur. quod idem præſtabatur Pergami in Aſia ſi quis ad Aeſculapij ædem confugiſſet, vt Polyhiſtor ſcribir Alexander.

Onca, hoc eſt, ὄγκα ἀθηνᾶ, dicta apud Phœnices, vt Stephanus ſcribit. vode Oncææ dictæ ſunt Thebarum portæ. Citat Srephanus Euphorionem. Heſychius quoque Oncę Mineruæ meminit, aítque & portas Ogygias, id eſt, Thebanas ſignificare. alibi tamen ὄγκαν Mineruam air. Thebis cognomen habere à loco, cùm ὄγκαν ſit legendum. Fit enim valde veriſimile, Cadmum ex Phœnicia hoc Mineru æ nomen in Bœotiam attuliſſe. Sedenim & Pindari interpres in Olymp. in hymno ad Theronem, ſuper ea verba Pindari, quibus ait Mineruam continenter amare Semelen: Pallas vt dea indigena amat Semelen. Cadmus enim ſtatuam ei eroxerat, Oncis Bœotiæ vico, vbi & Oncæa Minerua colebatur. Cæterùm legimus etiam in Aeſchyli tragœdia, quæ ſeptem duces ad Thebas inſcribitur, Ongæas quaſdã Thebis denominatas fuiſſe portas, à Palladis cognomine Ongeæ iuxtà ædificato templo, ſic appellatas. Onga autem apud Phœnicen dicta eſt Minerua, à quibus Cadmus traxit originem. hinc videmus Onca & Onga dici.

Ἀρακυνθὶς ἀθηνᾶ, Aracinthis Mioerua cognominata, teſte Stephano, ab Aracintho monte Bœotiæ. meminir & Rhianus poëta in Fama:

κλῦθί μοι αἰχέαι ἀρακυνθιὰς ὀιναρέγεια, hoc eſt:
Audi me felix Aracinthias ab Ioue nata.

Ἀστυρὶς ἀθηνᾶ Aſtyris Minerua colebatur, teſte Stephano, in Aſtyta vrbe Phœniciæ, verſus Rhodon. Aſtyrena verò Diana in Iralia colebatur, vt idem ibidem teſtatur, & Strabo: vt plenius in Diana diceodum.

ἀσσησία ἀθηνᾶ, Aſſeſia Minerua, de qua Herodotus in primo. Fuit verò Aſſeſſus terrę Mileſiæ

ſiæ ciuitas, vt Stephanus ſcribit, ex Theopompi libro XXIIII. Herodotus: Vbi Aſiæ Ionia bello ab Alyatte rege vexata, & ſegetes incenſæ, fanum Aſſeſiæ Mineruæ incendio eſt conflagratum.

Μονογενὴς, quæ & μονογενὴς ἀθηνᾶ dicitur, Vnigena Minerua à noſtris dicta, quod ex ſolo Ioue nata eſt. Catullus:

Vnigenámque ſimul cultricem montis Itho mi.

Gorgona Mineruam Cyrenenſes, vt Græci grammatici notant: ſed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad equites: Téque, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. De Gorgonum verò ſororum fabula, non eſt meum hoc loco plurima quæ traduntur, hic congerere, præcipuè cùm græcis latiníſque poëtis ſcriptoribus deſcriptæ legantur.

Λαοσσόος ἀθηνᾶ, hoc eſt, Seruatrix populorũ Minerua cognominata, vt Phurnutus & Heſychius notãt. Theocriti interpres in IIII Edyllio ait, λαοσσόος ἡ ἀθηνᾶ, quæ populũ ſequatur, vel ſeruans. Ἀλάστωρ quidem malum geniũ, id eſt, cacodæmona ſignificat, vel qui inuitus ſeruat.

Ciſſea cognominata Pallas cuius delubrum fuit celebre in arce Epidauri, vt eſt apud Pauſaniam.

Ταυροβόλος ἡ ἀθηνᾶ dicta eſt, teſte Suida in Andro, nam cùm Anius dediſſet taurum Atridis, iuſſit, vt vbicunque è naui exirent, Mineruam conſecrarent. & ita cùm nauigaſſent, in Andro conſtituerunt.

Scillutiæ Mineruæ templum, ſcribit in VIII Strabo, ad Scilluntem inter illuſtria numeratum fuiſſe: vnde σκιλλουντία ἀθηνᾶ.

Sais Minerua dicta Strabo in XVII; Sais inferioris regionis Aegypti metropolis, vbi Minerua colebatur, in cuius templo Pſammetichi ſepultura fuit. Meminit & Herodotus in ſecundo. Propertius:

Mercurio Sais fertur Bœbeidos vndis
Virgineum primo compoſuiſſe latus.

Dicitur & Saites Minerua. Scribit Stobæus in ſermone qui de legibus & conſuetudinibus inſcribitur, quòd in Sai vrbe Aegyptia colebatur Minerua, quæ & Iſis credebatur: ideóque Sphinges pro eius templis apponebantur, quoniam ſacra deorum myſtica eſſe, & ænigmatica conuenit.

Sicyonia Pallas, cuius templum apud Sicyonios cõſtruxit Epopeus Sicyonius, de Thebanis victor. Ferunt, cùm is perfecto templo deam rogaſſet, ſi gratum id haberet, aliquo oſtenderet ſigno: tum in eo loco oleum copioſe fluxiſſe.

Auxiliarem Mineruam, id eſt, αὐξιλίαρεμ coluere Romani, quòd Plutarchus oſtendit, & Clitonymus in libro rerum Italicarum, qui ad illius αὐξιλιαρίας ædem Caſſium Brutum confugiſſe produnt: tandémque ibi fame necatum, inſepultúmque iacuiſſe.

Προναίας ἀθηνᾶς τέμενος, vel vt Herodotus προναίης ἀθηναίης ἱρὸν, hoc eſt (vt Valla aliquando eſt interpretatus) fanum Protemplaris Mineruæ, fuit apud Delphos, quod poſt Herodotum Heſychius etiam confirmat. Pauſanias quoq; in Bœoticis, Mineruæ & Mercurij protemplares, id eſt, προναοὺς vocat, qui eſſent in templo Apollinis Iſmenij: quorũ alterum Phidias, alterum Scopas feciſſe dicuntur. Ad hæc legimus apud Phurnutum & πρόνοιαν, id eſt, prouidentiam appellatam Mineruam. quin etiam & προνοίας ἀθηνᾶς, id eſt, Mineruæ prouidentiæ apud antiquos templa erigebantur. Vt etiam auctor eſt Pauſan. in Phocaicis.

Μαγαρσία ἀθηνᾶ, Magarſia Pallas, vocata ab ingenti tumulo in Cilicia, vt ait Stephanus, apud vrbem Mallon. Arrianus in ſecundo de Alexandri hiſtor. Alexander, inquit, Magarſum profectus, Mineruæ Magarſidi ſacrificauit.

Μυγισία ἀθηνᾶ, καὶ μυγισαΐς, id eſt, Mygiſia Pallas, vel Mygiſais, vocata eſt à Mygiſis vrbe Cariæ, cuius Hecatæus meminit in quarto Genealogiarum.

Ἀλκιμάχη ἀθηνᾶ cognominata in bello, à virtute videlicet. meminit Suidas. vnde illud, ναὸς ὑπωροφίας παλλάδος ἀλκιμάχας. hoc eſt, templum ſnbtectæ Palladis Alcimachæ.

Σταθμία quoque cognominata Minerua, à Stathmios, quæ vox multa ſignificat, ſed in primis ſtationem, ſtatiua, ſtabulum, libram, alia: Heſychius.

Περιπεπλεγμένη, ἢ ἀναπεπλεγμένη ἀθηνᾶ, teſte Polluce in ſecundo, vocata eſt, vbi de tonſoribus agit, id eſt, Minerua circumamicta, vel redemita. cognominata quoq;, vt Phurnutus ſcribit Ἀγελεῖτρα; quòd haſta ferire & ſtimulare diceretur. Et quòd cum Victoria aſſiſtrice

Gigantes vicerit, γιγαντοφόντις nuncupatur, eodem Phurnuto auctore.

Εὐπήχυν ἀθήνην, hoc eſt boni cubiti, & perinde fortis, Mineruam vocat Rhianus poëta græcus cum canit, μῆτιν δ' εὐπήχυν ἀθήνην, Ambitque Eupechin Athenan.

Legimus præterea & alia nonnulla Mineruæ cognomina, apud Heſychium præcipuè, & Phauorinum, alióſque græcos ſcriptores, quę omnia colligere difficile eſt: nam & νηΐθ Minerua ab Aegyptiis, vt Plato ait, dicta eſt. Heſychius, νηΐθ. item ἡφαιστία, Hephæſtia, id eſt, Vulcania, πολιὰς, ἱππία, & quæ Bombylia dicebatur à Bœotiis. Agripha etiam, item ἱππολαΐτις vocata, & Mænalis à Pauſania dicitur Minerua.

Armipotens, & Armiſona vocatur à poëtis. Vergilius:

Tum numina ſancta precamur Palladis armiſonæ, &c.

Cicero ad Equites: Téque, inquit, Tritonia armipotens &c. Statius etiam vocat Palladem littoream, illo Achil. carmine:

Palladi littoreæ celebrabat Scyros honorum

Fortè diem. Sed mihi potius ex tempore epithetum, quàm perpetuum cognomen eſſe videtur, nam Pallas præcipuè artium dea cenſebatur. vnde illud Vergilij:

Pallas quas condidit arces Ipſa colat.

In Scyro tamen eius templum littorale fuit: hinc & illud eiuſdem Statij:

Placidíque ſuper Tritonia cuſtos.

SYNTAGMA DVODECIMVM
DE DIANA, LVNA, HECATE, ISIDE, AD ILLVST. AC DOCTISS. HERCVlem Bentiuolum.

Memini illuſtriſsime ac doctiſsime Hercules Bentiuole, ſuperioribus noſtris his libris tibi me pollicitum fuiſſe hoc de Diana Syntagma, quod in præſentia nomen vtcunque exoluo. Tu maiori volenti, quàm vires & valetudo præſtare valeant, faue, vt ſoles. Vale.

Diana dicta eſt, ſi Macrobio ſtamus, ab Iana, D litera addita. Iana enim Luna eſt, etiam Varroni in libro de Re ruſtica. alij à Διὸς, hoc eſt Ioue, quaſi Iouiana: Iouis enim filia. quidam & dictam credidere quaſi Deuianam, quoniam venantes per deuia & ſ. luas deuiate ſoleant, captantes feras. alij Diuianam vocant: hinc & Dianius locus, Dianæ conſecratus dicebatur. eſt & Dianaria herba, quæ græcè eſt artemiſia, vt eſt apud Vegetium in mulomedicina. ἄρτεμις enim græcè diana, vt notum eſt, nuncupata, vt Plato docet, διὰ τὸ ἀρτεμὲς καὶ τὸ κόσμιον διὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπιθυμίαν: hoc eſt, propter integritatem & modeſtiam, propter virginitatis deſiderium. vel forſitan quaſi ἀρετῆς ἵστωρ, id eſt, virtutis inſpectrix & cõſcia. vel dicta eſt ἀρτεμις, quaſi ἄροτον μισήσασα, id eſt, quòd arationem vel coitum viri & mulieris odio habeat. Strabo verò in XIIII ſcribit, ἡ ἄρτεμις ἀπὸ τοῦ ἀρτεμέας ποιεῖν. hoc eſt, Artemis dicta quòd integros faciat. vnde etiam Phornutus ait, huius rei cauſa καὶ ἀρτεμιν μὲν Artemin quidem ἀπὸ τοῦ ἀρτεμοῦς, ὃ ἐστιν ὑγιοῦς denominari. Macrobius tamen ad Lunam reſpiciens, ait, ἄρτεμις quaſi ἀεροτόμις, quòd ſcilicet aëra ſecet. Dianas tres connumerat M. Cic. in tertio de Nat. deor. primam Iouis & Proſerpinæ filiam, quæ pennatum Cupidinem genuiſſe dicitur: ſecundam notiorẽ ait, quã Ioue tertio & Latona natã accepimus: tertiæ pater Vpis fuiſſe traditur, mater Glauce, eam ſæpe Græci Vpin paterno nomine appellant. hæc ille. Sed & Latini Opin prima producta, quaſi Vpin, ſi nõ mentimur, vocãt. Βένδις verò Diana dicitur à Thracibus, vt Strabo & Phauorinus tradunt. eadem & Βίθυνος, vt Heſychius tradit. ab Athenienſibus, Βενδίδεια vocatur eius deæ celebritas. Tarentini autem Dianam Angeli nomine nuncupabant, vt idem ſcribit Heſychius. à Perſis verò ζαρῆτις, id eſt, Zaretis: Arſilache, ſeu Orſilache, à populis Tauricæ regionis, vt Ammianus prodit. ἀιδῶ eſt à Chaldæis Luna nuncupata, vt notat Harpocration.

cration. Aſteroarche, ab Africanis Carthaginenſibus, vt Herodianus prodit in hiſtoria. Exiſtimarunt Dianam etiam antiqui furorem immittere. atque ideo in poëtica Horatius Iracundam nominat: & in Partu virginis Actius Sanazarius lib. tertio:

Cedet & infeſtæ violentior ira Dianæ,

Dixit, cùm furentis morbũ deſcriberet. vnde etiam ἀρτεμιδοβλήτους græci dicunt, & σεληνοβλήτους, vt docet Macrob. Eſt etiã apud Græcos verbum σεληνιάζεσθαι à Luna deductum, vt notant Grammatici, quod ſignificat lunaticũ eſſe: de quo genere morbi cùm alij multa, tum plura Galenus, à quo etiam Hippocratis verba corriguntur. Creditur verò ideo vocatus hic morbus, quòd furor non ſit perpetuus, ſed certis recurrat interuallis. Alij, quòd qui interlunio natus ſit, hoc morbo tẽtari ſoleat: quod & innuere videtur Quintus Serenus poëta. Scribit Seruius, Virbij numen coniunctum Dianæ, cultũ fuiſſe antiquis apud Ariciam. id quod cùm alij, tum vatũ maximus Vergil. in Aen. octauo cecinit: & Seruius idem copioſe exponit, totámq; ibidem Hippolyti fabulam explicat. Fuit & Virbij cliuus prope Romã, vt Perſius ſexta Satyra innuit, & Probus ſeu Cornutus interpretatur, qui & ipſe de Virbio paucis multa executus eſt. Scribit Sex. Pompeius, quòd iuuenilia fingebant Dianæ ſimulacra, quia ea ætas fortis eſt ad tolerandam viam. Diana enim, ait, viarum putabatur dea. Sed enim Dianæ imagines vario modo effingebantur. nam aliter vt venationum dea, aliter vt quieta & pacifica, aliter vt Luna. prima, nympharũ habitu ſuccincta, arcu & pharetra & iaculis armata: altera, vt virgo ſtãs. Pauſ. in Cypſelo, id eſt, arca, in qua Cypſelus cõditus fuit, inter cætera Dianã alatã inſculptã fuiſſe ſcribit, quę altera leonẽ, altera pantherã teneret: cauſam ſe ignorare, ipſe fatetur. poſtrema bigis vecta, nũc vaccis, nunc equis bicoloribus trahentibus. Claudianus quidem graphicè Dianam his verſibus deſcribit:

At Triuiæ lenis ſpecies, & multus in ore
Frater erat, Phœbíque genas, & lumina Phœbi
Eſſe putes, ſolúſque dabat diſcrimina ſexus.
Brachia nuda nitent, leuibus proiecerat auris
Indociles errare comas, arcúque remiſſo
Ocia neruus agit. pendent poſt terga ſagittæ,
Criſpatur gemino veſtis Cortynia cinctu,
Popolite fuſa tenus. motóque in ſtamine Delos
Errat, & aurato trahitur circumflua ponto.

Porrò Dianæ coronam ex heliochryſo attribuêre ſcriptores, quia puella quædã Eteſia eo flore eam coronare ſolita eſſet. Porrò vt Feſtus ſcribit, Hecate Diana & Luna & Proſerpina eadem putabatur. Idem tradit Iſidorus, qui & eas effingit ita,

Quando etenim luna eſt, ſublustri ſplendet amictu:
Cùm ſuccincta iacit calamos, Latonia virgo eſt:
Cùm ſubnixa ſedet ſolio, Plutonia coniux, Vnde & eas nos ſimul deſcribemus, Proſerpina excepta.

LVNA à lucendo nominata eſt, ait M. Cicero. Luna verò, ait M. Varro, quòd ſola lucet noctu. itaque ea dicta Noctiluca, in Palatio: nam ibi noctu lucet templum. vel Luna ſic dicta eſt, quòd luce luceat aliena, hoc eſt Solis: græcè eadem formè ratione σελήνη vocata παρὰ τὸ σέλας νέον ἔχειν, id eſt, à nouo lumine. Id cùm alij oſtendunt, tum maximè Cleomedes. Nam, inquit, quòd lucem ſemper nouam habeat, σελήνη eſt nuncupata: & quòd ſacra Dianę adeuntibus præſtet faces, ſanè & σελασφόρος, item & φωσφόρος, id eſt, ſplendida, & lucifera etiã appellata eſt. Item quòd noctu in primis cernatur, νυχία, & νυκτιπόλος, vt Phurnutus meminit, hoc eſt Nocturna, & Noctiluca. Ouidius x v Metamorph.

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ. Horatius:
Ritè creſcentem face Noctilucam.

Luna Endymionem amaſſe fabulis traditur, paſtorem, vt poëtæ canũt: quare id fictum cùm alij, tum in primis Plinius in ſecundo Nat. hiſt. & Alexander Aphrodiſeus in Probl. exponunt, & interpretatur idem etiam Arati interpres. ita enim: Endymionem, inquit, paſtorem Luna amaſſe dicitur, ſeu quòd primus hominum curſum Lunæ inuenerit: vnde multos annos dormiſſe dictus eſt, quoniam nihil aliud in vita, niſi ei rei ſtuduit, ſicut Mnaſeas in primo libro de Europa tradidit. ſiue quòd Endymionẽ amaſſe fertur: quia nocturni roris humor, qui ſiderum eſt, ipſius quoq; Lunæ, animandis herbarum ſuccis inſudatur, &

paſtoralibus profit ſucceſſibus. id verò contigiſſe tradunt in monte Latmo, vnde Latmius Endymion ipſe dictus eſt. Luna, vt idem ait interpres Arati, bigas dicitur habere, ſiue propter velocitatem, ſiue pro eo quòd nocte & die apparet. ideo vnum equum album, & aliũ nigrum habere dicitur. Porrò & interdum boum bigis etiam vehi fertur, propter Lunæ cornua. Feſtus hac de re ita: Mulus, inquit, vehiculo Lunæ adhibebatur, quòd tam ea ſterilis ſit, quàm mulus. vel quòd, vt mulus non ſuo genere & naturæ, ſed equis creetur: ſic ea Solis, nõ ſuo fulgore luceat. Ad hęc & ælurus, id eſt, felis Lunę filius fabuloſè dicitur, quòd lunæ ſequatur naturam: vt Demetrius Phalereus in eo dicit, quod eſt περὶ ἑρμηνείας. Vnde etiam nós hodie quoq; experientia videmus, felium oculos ſicut lunam immutari: hoc eſt, pupillam augeri & minui, iuxta lunæ curſum. Sanè & tibi hoc loco illud non reticuerim, Lunam marem & fœminam exiſtimatam, atq; in primis ab Aegyptiis, vt apud Euſebium & Diodorum obſeruamus. vnde & Orpheus in hymno ad lunã cecinit, θῆλύς τε καὶ ἄρσην: hoc eſt, & fœmina, máſque. Sed quod vtroq; ſexu dei exiſtimarentur, Seruius docet in ſecũdo Aeneid. comment. & Macrob. in Saturn. ex Caluo Leuino, & Ariſtophane, vt in Venere Barbata & maſcula docuimus. Porrò ſicut Luna, ita & Lunus deus, & vocabatur & colebatur: vt auctor eſt Aelius Spartianus de Caracalla Imperatore. ait enim, ipſum dei Luni tẽplum acceſſiſſe, quem deum miro cultu & veneratione Careni colebant, adeò vt qui Lunam fœmineo genere & nomine putaret nũcupandam, is addictus mulieribus ſemper inſeruiret. Qui verò marem deum eſſe crederet, is dominaretur vxori, neq; vllas muliebres pateretur inſidias. Hinc licet Græci, vel Aegyptij eo genere quo fœminã hominem, etiã Lunam deum dicebant, myſticè tamen deum intelligebant. Proditum quoq; eſt à Philochoro in Atthide, Veneri, quæ Luna eadem ratione putabatur, mulieres virili veſte, viros muliebri ſacra feciſſe, id ipſum quod & Macrob. prodidit. Theon in commẽtariis in Aratum, cùm multa dixiſſet, quo modo à Sole Luna lumen acciperet, illud etiam ſubintulit: Ideo à tragicis, ait, Solis filia Luna vocata eſt. Heſiodus, Solem & Lunam Theiæ filios cecinit. Poëtarum communis opinio eſt, vt Iouis & Latonæ Apollo & Diana filij dicantur: & ille Latonius, & hæc Latonia dicatur. Luna à Scythis μέσπυλον, teſte Heſychio dicebatur.

Benden Lunam & Dianam vocabant Thraces, teſte Palæphato, Suida & Phauorino. vnde dicta ſacra Bendidia, etiam ab Athenienſibus celebrata. Deam hanc eandem Thraces iidem Βένδιν vocabant Heſychio auctore. Bendis verò cognominata eſt δίλογχος, à Cratino poëta in fabula Thracum, ſiue quòd ea dea duos honores ſortita eſt, cœleſtem ſcilicet & terreſtrem: λόγχην enim ſortem vocant. vel quòd duas lanceas, id eſt, λόγχας, cùm eſſet venatrix, ferre conſueuerat. Sunt qui dicant, quòd duo lumina habeat: proprium quidem Lunæ, & Solis. hæc quidem Heſychius. Sed & de Bendidiis Plato, & in decimo Strabo, meminere. Xenophon lib. II. Hellanicon, Βενδίδειον vocare videtur Munychiæ Dianæ templũ. Hinc eſt quòd ego libẽtius lib. VIII. Decad. IIII. T. Liuij legam (vbi paſſim legitur, Romanorum primũ agmen extra ſaltum circa templum Mendidium caſtra loco aperto poſuit) Bendidion: conſentientibus etiã quibuſdã antiquis codicibus. nã & Mendidia apud Strabonẽ corruptè legitur, vt ante me Politianus etiã annotauit. Quidam & κύβηβιν nominant: quanquam etiã ſunt qui Cybecan matrem deùm vocarint. alij Venerẽ, vt alibi oſtẽdimus.

Hecate, Diana, & Luna, à pleriſque eædem exiſtimatæ. At ego quæ à plurimis tum græcis, tum latinis afferuntur, hic ſub compendio quãtum memoriæ ſuccurrerit, tibi ſubſignabo. Hecate primum, ſic nuncupata, quod ἑκὰς, id eſt, longè radios iaciat, vt iam in Apolline attigimus. Heſiodus in Theogonia, Hecaten ait non eſſe Proſerpinam, ſed aliam, Aſteries Latonæ ſororis filiam, & Perſei vxorem, quo loco notat Scholiaſtes, ideo eam ab Heſiodo laudari, vtpotè Bœotio. in ea enim regione Hecate colebatur, cui Iupiter vim ac poteſtatem in omnia conceſſit elementa, vnde & exiſtimatur nuncupata. nam ἑκατὸν centum ſignificat, quo numero Graij aliquando infinitum deſignant numerum: quia Hecate infinitas habere poteſtates crederetur. Ouid. in Metamorph.

Ibat ad antiquas Hecates Perſeïdos aras.

Perſeis verò appellatur, quod Perſei filia fuerit, & Aſteries, vt ait Heſiodus in Theog. ideo ſic & eam vocat Apollonius in Argon. ſic & Statius in Theb. & eorum commẽt. Muſæus tamen, Iouis & Aſteries filiam ait, quam cùm amaret, compreſſit, & compreſſam Perſeo tradidit, ex qua ſola nata ſit Hecate, quæ ideo μουνογενὴς ab Heſiodo vocatur, & ab Apollonio in tertio Argon. quoniam vnigeniti ſine fratribus plus honoris aſſequuntur, vt ait

idem Heſiodi Scholiaſtes,& ſint etiam ditiores,&c. Pherecydes verò Ariſtæi Pæonis filiã ſcripſit. Verùm in his quæ Orphica dicuntur, Cereris filia dicitur.

Καὶ τότε δὴ Ἑκάτην Δηὼ τέκεν εὐπατέρειαν. hoc eſt, Tunc Hecaten peperit Ceres è patre magno. Theocriti quoque commentatores in ſecundo Edyllio, inter cætera, quæ multa de Hecate ſcribunt. Iouem tradunt Cereri mixtum, Hecatem genuiſſe, robore & magnitudine præcellentem, quam ſub terras pater miſit, ad Perſephonem inquirendã: & nunc eam vocari Artemin, & Phylaca, & Daduchon, & Phoſphorõ, & Chthoniã. Illi iidem interpretes non multo pòſt, alios aiunt dicere, Hecaten filiam fuiſſe Pheræ, filiæ Aeoli & Iouis, quæ à matre in triuiis abiecta fuerit, & à paſtoribus Pheretis ſuſcepta, & enutrita in triuiis: propterea dea exiſtimata fuit, quę & ante portas, vt ait Aeſchylus, ſtatuebatur. vnde ego facile crediderim, Prothyræam denominatam, de qua agemus: & προθύραιαν, cuius meminit Heſychius. Pauſ. verò Propylęam Dianã in Attica in primis appellatam docet. Sed enim porrò Bachylides Hecatem Noctis filiam prodidit: Ἑκάτα δαϊδοφόρε νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ, Hecate faciferæ noctis & magnigremij filia. Ab Orpheo verò ταρταρίαν Ἑκάτην, hoc eſt Tartari filia dicta eſt. Sed ſimul hoc loco libet ex Græcis commentariis Hecates & Circes originẽ afferre. Circẽ igitur quidam Aeetæ ſororẽ, quidã filiam dixere. hanc quidẽ Dionyſius Mileſius in primo Argon. filiam Aeetæ & Hecates Perſeos, ſororem verò Medeæ tradidit. Soli enim ferũt filios fugiſſe duos in illis locis Scythiæ, quibus nomina fuere Perſeus & Aeetes. hos autem tenuiſſe eam regionem, & quidem Aeetem Colchos & Mæotas, Perſea Tauricæ imperaſſe, & indigenã duxiſſe vxorem, ex eáq; filiam natam, cui nomen Hecate, quæ in venationibus eſſet fortis & virilis: & prima dicitur inueniſſe mortiferas ac venenatas radices, & venenorũ peritiſſimam fuiſſe, & earũ rerum quæ medendi vim haberent. patrẽ verò hęc veneno ſuſtulit, in Colchóſq; profecta Aeetę patris ſui fratri nupſit: id quod antè Apollonij interpretes, Diodorus etiam ſcriptũ reliquit: ex qua natę ſint Circe & Medea. Circe verò Medea ſenior, matrẽ iis artibus ſuperauit, ei nihilominus obſequẽs. Sed iã potius cætera de Hecate ſequamur. A poëtis hęc etiã Triformis nominata, & Tergemina. Vergilius:

Tergiminámque Hecaten, tria Virginis ora Dianæ. Claud.
Ecce procul ternis Hecate variata figuris. Ouid.
Ora vides Hecates in treis vergentia partes. Idem:
Túque triceps Hecate.

Vnde Pauſ. Præ cæteris, inquit, diis imprimis Hecaten colunt Aeginetæ, cuius quotãnis initia celebrãt. Initiorum auctorem Thracẽ fuiſſe Orpheũ perhibent. maceria templũ ambitur: in eo ligneũ ſignũ factũ à Myrone, cuius vnicũ os, vti corporis trũcus. nam primus, vti ego exiſtimo, Alcamenes Atheniẽſibus triplex fecit iunctis corporibus Hecates ſignũ, quã Epipyrgidiam illi appellant, iuxta inuolucris Victoriæ ædem poſitã. Quidam ad Lunæ triplicem naturã & formam referũt, hoc eſt, cum falcata eſt in cornua, & ſynodica, & cum media orbis parte διχότομος, & ἀμφίκυρτος diuiſa & gibboſa, & πανσέληνος, hoc eſt plena, vt res eſt nota. Alij referunt ad id quod ſcribit in Argon. Orpheus, quòd triceps ſit Hecate. dextrum enim caput equi habere fingitur, ſiniſtrum canis, medium hominis aggreſtis: vnde & τρίμορφον Cornutus, & τρικέφαλον eam vocauit. Artemidorus lib. ſecundo de Inſomniorum iudicio, τριπρόσωπον eadem ratione dixit. iiſdem etiam nominibus Chariclides vſus eſt apud Athenæum in ſeptimo. ſcribit Pauſ. Hecaten Aeginetas maximè coluiſſe, cuius ſacra ſe ab Orpheo habuiſſe iactabant, intra cuius deæ ſeptum ædis ἕδος, id eſt, ſimulacrum fuit vna facie, Myrionis opus. Verùm Alcamenes, vt Pauſaniæ videtur, triformem fecit Hecatem, quam ait ἐπιπυργιδίαν vocabant, &c. Sed enim & Athenis locus fuiſſe fertur, qui Trigla dicebatur, vbi erat anathema, id eſt, oblatio Hecates deæ Triglanthynæ, quę & τρίγληνος dicta eſt. Plura Athenęus, qui & τρίγλην ait huic deę conſecratã, quod & Phurnutus. trigla verò piſcis notiſſimus eſt. Illud porrò etiã notandũ, morẽ fuiſſe, vt ſingulis menſibus locupletes Hecatę ſacrificarent, paneſque & alia in triuiis, ponerent, quę mox ab inopibus, & egenis raperentur. quę Hecates cœna dicebatur: auctores Athenæus & Suidas. Ad quam cõſuetudinẽ alludit in primo νεκυίᾳ dialogo Lucianus, vbi & de ouo luſtrali etiam fit mentio: cuius & Apuleius, Ouidius, Iuuenalis, alij meminere. quin & hanc deam veneficiis quidam præpoſuere, vt docet Phurnutus. Sed & luctu & mœroribus eã gaudere: vnde & illi tetra & horrida ſacra impendebãt, nempe humanas hoſtias, illíq; ſanguine humano litabãt: id quod alibi retuli. Sanè in Scholiis græcis in Platonis Cratylum, quæ Procli nomine circumferuntur, id aſſeritur, quod Hecate & Diana

eadem ſit, idque ex Orphei ſententia, cuius hi citantur verſus:

ἦλ' ἄρα δ' ἑκάτη παιδὸς μέλη αὖθι λιποῦσα,
Λητοῦς εὐπλοκάμοιο κόρη προσεβήσατ' Ὄλυμπον,

Et reliqua: ne tam multa græca inculcem, quod tamen hac tempeſtate plerique libenter vſurpant: quam rectè, illi viderint. Huic deæ & canes antiqui tribuebant. Theocritus in Pharmaceutria, τᾷ χθονίᾳ δ' ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι. hoc eſt, Terreſtri Hecatæ, quam & catuli metuunt. Tibullus:

Sola feros Hecates perdomuiſſe canes.

Adnotant Theocriti expoſitores, à Theocrito id dictum, quoniam catuli auferrent Hecatæ cœnam. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari. quin & ſpeluncam fuiſſe Hecates in Zerantho, Lycophrõ hoc ſenario cecinit, ζηρύνθον ἄντρον τῆς κυνοσφάγου θεᾶς: hoc eſt, Zeranthon eſt antrum Caniſuoræ deæ. Zeranthion verò antrum in Samothracia Lycophron fuiſſe putauit. Nicandri interpretes tamen in Thracia, ad quercus Orphei fuiſſe putauit. Stephan. ζήρυνθος, ait, ciuitas & antrum Hecates in Thracia: & Lycophronis citat ſenarium. hinc & Zerinthia Venus dicta, vt Suidas docet, & nos alibi, hoc eſt in Venere, prodidimus. Verùm enimuerò ſi eadẽ Hecate & Diana ſit, nõ mirum illi attribui canes, vt venatrici. hinc Liuius Andronicus in hymno, vt eſt apud Terẽtianũ

Dirige odoriſequos ad certa cubilia canes: verſus eſt miurus. Verg.
Notior vt iam ſit canibus non Delia noſtris.

Porrò ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ ſactatos, quòd illi iugulari ſolerent. Alij, propter venationem. quidam etiam attribunnt, quod & Proſerpina putetur, cui canes, id eſt Furiæ aſcriberẽtur. Horat. in Serm. Viderat infernas errare canes. Vel quòd, vt ait poëta Vergilius:

Nocturnis Hecate triuiis vlulata per vrbes

Ad hæc ſcribit Heſychius, ſimulacrum Hecates canem fuiſſe, vel quòd ei immolarentur canes: vel quòd ipſam nonnulli cum capite canino, hoc eſt, κυνοκέφαλον effingerent. Alibi idem auctor ait ἄγγελον Hecaten vocatam, & ab Athenienſibus Zean: in Mileto verò ὑπολαμπτῆρα, quòd ſubter ſplendeat. In Stratoniceorum quoque regione Staginis ſummo conuentu & celebritate culta fuit Hecate, vt Strabo ait in quartodecimo. Suidas, etiam Hecates phantaſma, ſeu ſpectrum, ſecus deſcribit quàm Orpheus: hoc eſt ingens ſed cum capite humano. Porrò Hecate lignum etiam vocabatur in cuſtodiis, ad quod delinquentes ac noxij ligabantur, flagellabantúrque. Sed nimius tibi videri poſſim, ſi de Hecate quæcunque notaui, aſcribere voluero. quare ad alia iam tranſeamus.

Βριμὼ, Brimo Hecate dea dicitur, cuius in tertio Argon. meminit Apollonius Rhodius, vbi inuocatam ait ſepties, eique hæc epitheta aſcribit, κουροτρόφον, νυκτιπόλον, & χθονίαν. quo loco interpretes ſcribunt, ſepties quidem inuocari, ideo quòd pharmacides, id eſt veneficæ mulieres Hecaten ita inuocent. Appellatur verò Βριμὼ, propter horrorem dæmonis, & viſiones atque ſpectra, quæ Hecathæa dicuntur. Sæpe etiam ſpeciem mutare feruntur, vnde & Empuſa vocatur, de qua nunc ſtatim agemus. Sum admiratus his diebus, virum multæ lectionis, in ingenti & copioſo Opere ſcripſiſſe, Βριμὼ & ὀβριμὼ nomina eſſe Cereris potius quàm Proſerpinæ, ſeu Hecates, cum de hoc vel doceri potuiſſet à Io. Zeze in commentar. Heſiodi, & Phauorino, qui & fabulam recitat Mercurij amantis: qui cùm in venationem deſcendiſſet, voluerit puellæ violentiam inferre. illa verò in eum commota, & comminata, illum perterruerit: vnde ſit appellata Βριμὼ. Βριμᾶσθαι enim eſt iraſci, ac minari. Vel dicitur Βριμὼ, παρὰ τὸν βρόμον, τὸν τοῦ πυρὸς ἦχον: hoc eſt, à crepitu, ac ignis ſtrepitu. Quin βρι particula eſt intentiua, vt Βριήπυος & ὄβριμος ἄρης, id eſt, late perſtrepens & potens Mars. Porrò & Brizò dea fuit, quæ vaticiniis per ſomnia præeſſe putabatur, vt alibi retuli.

Empuſa dæmonis nomen. Heſychius: Spectrum, inquit, ſeu phaſma ſpecie dæmonis ab Hecate immiſſum, & vt nonnulli putant, vno pede vtens. Sed tamen Ariſtophanes Empuſam ſubinde mutari in alias formas dixit, & eius interpres repetit. id quod & apud Lucianum in Commẽt. de Saltationibus traditur, cuius hæc ſunt verba: Videbis igitur ipſos eodem in tempore ſubitò in aliam tranſmutari ſpeciẽ, atque ipſum referre Proteũ. Quin & Empuſam exemplũ conferre oportet, quæ ſeſe in innumerabiles vertit formas. Noſtro hoc tẽpore, quib. hoc phãtaſma muliebre apparuerit, audiuimus. Legi qui putarent, illud

regis

regis Dauidis meridianum dæmonium, huiuſcemodi terriculamentum ſignificare. Sanè Empuſa etiam aliquando numero plurium proferri videmus, vt in hoc Dionyſij, vbi de hiaſpide loquitur, χθονίαις ἐμπούσαισι καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι hoc eſt, Empuſis inimicam, aliiſque etiam ſimulacris. Quidam cum Hecate Empuſam ſtatuũt, id quod & Ariſtophanes alicubi ſignificare videtur. Putat dictam Euſtathius, quod vno incedat pede: alij duos quidem illi attribuunt: ſed ferreum alterum, vt in Ranis Ariſtophanes. Sunt qui aſininum tribuunt. Alia perplura legimus de huiuſmodi phantaſmatibus, quæ nunc tantum inſinuaſſe ſufficiat. Id vnum non reticuerim, quòd in quarto ſcribit Philoſtratus in vita Apollonij Tyanei, qui ait ex ipſius Apollonij ſententia, Empuſas, etiam Lamias vocari, & Mormolycias, quo loco & lepidiſſimam narrat hiſtoriam Menippi Lycij, qui Corinthi à Lamia amaretur: vbi de Lamiis & huiuſmodi terriculamentis lectu digna & cognitu leges. De Lamiis Plut. & Dion Chryſoſt. in Libyca fabula, qui eas deſcribunt: vnde ſuam deflexit Lamiam vir doctiſſ. Politianus. Porrò & Thebani Veneris Lamiæ templum erexerunt, de nomine Lamiæ amicæ regis Demetrij. Lamia etiam proprium nymphæ nomen, Sibyllæ matris: item nobilis familiæ, à Lamo ſcilicet. Sed de Lamiis alio loco copioſius dicam. Sanè & Demoſth. Empuſæ meminit, & Arpocration rhetor, item Euſebius contra Hieroclem, & in Apollonij Rhodij commentariis de Empuſa & Hecate multa. Fuit & Empanda dicta paganorum dea quædam teſte Feſto.

Titanis Diana cognominata, vt notatum legimus in commentariis in Nicandrum. Orpheus etiam in hymno:

Τιτανίς, βρομία, μεγαλώνυμε, τοξότι, σεμνή.

Vbi obſeruandum eſt, etiam ipſam vocari Bromian, vt Bacchus Bromius. Ennius apud Varronem, Titonis Triuia dederit ſtirpem Liberum. Titanis verò dicta, quòd eam genuit vnus ex Titanibus, vt in Plauto. Latona etiam Titanis, vt ſcribit Manilius. vocatur & Titania, vt Sol Titan. Ouidius: Dúmque ibi perluitur calida Titania lympha.

Ἀγροτέρα ἄρτεμις, vt Pollux in quinto, Venatrix Diana eſt, licet alij Agreſtem tranſtulerint: & Domitius apud Pauſ. Agrariam. Heſychius quidem montanam interpretatus eſt, id eſt, ὀρεινὴ ἄρτεμις. Sed & Pollux, vt ſuprà, ſic nuncupat à montibus. Quin & ὀρειφοῖτος, id eſt, quæ in montib. verſetur, Phornuto vocatur. eadem etiã ἀγροτέρα Agroletera dicta eſt, & Agroteles. Alij quidẽ exiſtimant, quòd Agræ fuerit regiuncula terræ Atticæ prope Neſſum amnẽ, vnde nomen dea acceperit: & templum, vbi ferunt Dianam primam venationẽ exercuiſſe, cùm ex Delo illuc veniſſet, cuius deæ ſtatua arcum tenebat. Pauſ. Agroteræ meminit, & Artemidorus lib. 11. Onirocriticòn. Sanè cùm venationi Diana præeſſe crederetur, etiam ideo appellata fuit θηροφόνος, & θηροκτόνος, hoc eſt Fericida. quinetiam hac eadem ratione Iul. Pollux lib. 5. ſic nominatam ait: ἀγροτέρα ἄρτεμις id eſt, venatrix, & κυνηγετική, hoc eſt venatoria: & φιλόθηρος, id eſt, ſectatrix ferarũ: & ὀρεία, id eſt, montana, ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt, à mõtibus: & Idea, ab Ida: & δικτυννα, à retibus, & ἑκηβόλος, ἀπὸ τοῦ τὰ θηρία βάλλειν, id eſt, quòd feras iaculetur: & multa alia nomina ἀπὸ θήρας, id eſt, à venatione deducta, quorũ & nos hoc ipſo Syntagmate meminerimus, prout ſe nobis obtulerint. Legimus & Agoream Dianam nuncupatam. Agroteram & Agoream in Olympiis memorat Pauſanias. Lucifera Diana dicta eſt, vt in ſecundo de Nat. deorum ſcribit Cic. φωσφόρος à Græcis, vt eſt apud Phurnutum, σελασφόρος etiam à Græcis, quòd in Attica Pauſ. obſeruauimus. Eadem & Selaſia, id eſt, σελασία nuncupata, à loco Laconicæ regionis, vt Heſychius notat.

Hypomelathia Diana nuncupata eſt, vt docet Heſychius.

Euporia, εὐπορία Diana in Rhodo, idem auctor: hoc eſt, facilis tranſitus.

Anaitis Diana quæ diceretur, vide in Venere, quæ & Anætis aliquando vocatur.

Parthenie Diana cognominata, propterea quod ipſa virago ſit exiſtimata à gẽtibus: vel vt alij magis credunt, à monte Arcadiæ Parthenio, in quo venationibus idoneo verſaretur. vel à fluuio Parthenio, qui mediam perlabitur vrbem Amatriatam: ſic dictus, quòd Diana virgo ibi venaretur. Stephanus auctor. de quo Val. Flaccus in quinto, Et ſatis tibi Tiphi negatum Parthenium. Callimachus in hymno, ἄρτεμι παρθενίη τιτυοκτόνε χρύσεα μὲν: id eſt, Parthenie Tityoctene cui aurea zona refulget.

Pheræa Diana nominata ab Argiuis, qui eam ex Pheris Theſſalica vrbe in ſuam aduexerunt, vt Pauſan. ſcribit. Sed enim & Heſychius Pheræan cultã prodidit Athenis, deam hoſpitalem creditam, & ab aliquibus Hecatẽ. Callimachus in Dianæ hymno prope finem

meminit,

meminit,& quæ in ipſum Scholia leguntur:

Πότνια μουνιχίη λιμενοσκόπε χαῖρε φεραία. id eſt,
Munichie & portus cuſtos veneranda Pheræa.

At Pheræam Dianam apud Sicyonios deſcribit Pauſan.in Corinth.

Ecbateria Diana in Siphno inſula,& culta & nuncupata,ait Heſychius.

Derrhiatis Diana cognominata,vt Pauſanias ſcribit,à Derrhio non procul à Taygeto,cuius ſimulacrum ſub diuo cõſtitutum ait. huius deæ templum etiam Stephanus commemorat.ait enim Derrham,non Derrhium,locum eſſe Laconiæ: vnde ſit nomen gentile Derrhæus,vel Derrheates.vnde Derrheatidis Dianæ templum.

Daphnea Diana nuncupata,cuius ſacellum Pauſan.ſcribit fuiſſe in finibus Spartiatarum.Strabo lib.8.cùm de Alpheonia Diana egiſſet:ad Olympia,inquit,ſtadiis 80. diſtãs, huic deæ in Olympia annuus conuentus celebratur:ſicuti & Elaphiæ,& Daphneæ. Tota enim hæc regio templorum Dianæ,Veneri & Nymphis dicatorum, refertiſſima eſt.

Χησιὰς Diana nuncupata à Callimacho in hymno ad deam ipſam à Cheſio oppido Ioniæ,vt Stephanus ait:vt verò Scholiaſtes,ita appellata à promontorio Sami.

Lucina Diana,quæ parientibus fauere credebatur. Vergilius:

Caſta faue Lucina,tuus iam regnat Apollò.

Varia tamen apud auctores ſententia. Quidam enim Iunonem, vt eſt in Iunone dictum:quidam Dianam. Catullus in ſeculari carmine ad Dianam,ſic iſta iungit:

Tu Lucina dolentibus,
Iuno dicta puerperis.

Et ſimiliter M.Cic.lib.ſecundo de Nat.deor.cuius verba placet hic ſubſignare, ne ea ſæpius citare oporteat:Luna,inquit,à lucendo nominata ſit,eadem enim eſt Lucina.itaq; vt apud Græcos Dianam,eámque Luciferam,ſic apud noſtros Iunonem Lucinam in pariendo inuocant. Vidi in aureo numiſmate apud Achillem Maffeium, in poſtica facie inſcriptum,cum Dianæ ſimulacro, facem ardentem habente, ſic: DIANA LVCIFERA. B.Aegius. Quæ eadem Diana Omniuaga dicitur,non à venando, ſed quòd inter ſeptem numeretur, tanquam à vagantibus Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus,quòd ij matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut (vt plerunque) nouem Lunæ curſibus:qui quia menſa ſpacia conficiunt, menſes nominantur. Concinnéque, vt multa, Tymæus,qui cùm in hiſtoria dixiſſet,qua nocte natus Alexander eſſet,eadem Dianæ Epheſiæ templum deflagrauiſſe: adiunxit, minimè eſſe mirandum, quòd Diana cùm in partu Olympiadis adeſſe voluiſſet, abfuiſſet domo. Hactenus Cicer. Macrobius quoque vltimo Sat.lib.ait, Lunam humidam & aperire & relaxare, ſubdit: Hinc eſt quòd Diana,quæ Luna eſt, ἄρτεμις dicitur,quaſi ἀερότεμις,hoc eſt aërem ſecans. Lucina à parturientibus inuocatur,quia proprium eius munus eſt, diſtendere rimas corporis,& meatibus viam dare,quod accelerando partui ſalutare eſt. & hoc eſt, quod eleganter poëta Timotheus expreſſit, διὰ λαμπρὸν πόλον ἄστρων, διά τ' ὠκυτόκοιο σελάνας. hoc eſt, Per ſplendidum polum aſtros, pérque accelerantem partum Lunæ. Sed iam de Lucina, reliquum inſtituti reddo. Dicta eſt Lucinia. vt Ouidius in Faſtis docet:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
Maturúmque vtero molliter aufer onus.

Reliquum de Lucina ex Iunone repete.nam Ilithyian ſtatim tibi aſcribam, quæ apud Græcos Lucina eſt.

Ilithyia Diana à pleriſq; exiſtimata, vt ſcribit Phurnut. Hinc Hor.in carmine ſeculari:

Rite maturos aperire partus,
Lenis Ilithyia tuere matres,
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu genialis. Vergilius:
Caſta faue Lucina,tuus iam regnat Apollo. Ouidius:
Præpoſitam timidis parientibus Ilithyiam.

Vnde Ariſtys puella apud Theocrit. in Daphnide, χαλεπὴν εἶχεν ἐλείθυιαν, difficile telum Ilithyiæ. Quare μογοστόκος etiam dicta eſt, vt notat Heſychius. vtitur item Theocritus.

hæc

hęc & ἀδωνία dicebatur, vt Gręci grammatici obſeruant. Huic deæ dictamus, ſeu dictamnus (vtroque enim modo appellatur hæc herba) fuit dicata, quòd valde ſit odorata & propterea ad facilem partũ valere traditur. quin ea Ilithyia ideo coronabatur, vt apud Theonem in Arati commentariis legimus, & Phornutum. Idem & Zenodorus Mallotes, & ſuo carmine innuit Euphorion. Orpheus in primo hymno, quo loco & προθυραίαν, quaſi ianuæ præpoſitam, & vitæ ianitricem inuocat, eique deæ de ſtyrace ſuffimentũ adolet. Et quod Diana Ilithyia & Prothyræa eadem ſit, ille idem Orpheus, in eodem hymno ita cecinit:

Ἄρτεμις εἰλείθυια, καὶ σεμνὴ προθυραία: hoc eſt, Ilithyia, Diana, & caſta Prothyræa. Sanè & hymno qui καινὸς inſcriptus eſt, Prothyręa Hecate cognominatur, χαῖρ' ἑκάτη προθυραία μεγασθενής: hoc eſt, Salue Hecate Prothyræa valde potens. Redeo ad Ilithyian, quam Pauſanias in Attica ait templum Athenis habuiſſe: exiſtimatámque ex Hyperboreis ad Latonam parturientem in Delum veniſſe, & inde ad alias gẽtes manaſſe, ſub ſpecie lupæ ex Hyperboreis, ſcribit in hiſto. animalium philoſophus. Homerus autem in hymno ad Apollinem, cecinit Irin miſſam dearum iuſſu, inſcia Iunone, ad Ilithyiam, vt laboranti iam per nouem dies Latonæ opem ferret: atque ita illius aduentu Latonam partu leuatam. Huic propterea Deliaci in primis ſacrificabant, hymnósq; canebant ab Olene vate conditos. Eadémque de cauſa in Attica terra Ilithyia inter deas γενετυλλίδας collocabatur quę deæ generationi pręeſſe putabantur. & ideo etiam Venus Genetyllis dicta eſt, vt ſuo loco dicemus. Cretenſes verò, qui gnoſſium agrum colebant, in Amniſo genitam Ilithyiam arbitrabãtur, Iunonis filiam. quin & Heſychius Ilithyian, Amneſiam etiam vocatam ait. Idem Pauſ. auctor eſt, apud Athenienſes inſtitutum fuiſſe, vt Ilithyiæ ſimulacra ad imos vſque tegerentur pedes. Fuit & Ilithyiæ apud Aeginenſes templum vetuſtum, cuius ſimulacrum ita fuit effictum, vt à capite ad pedes tenuiſſimo eſſet panno contectum, & manum alteram in rectum porrigéret, altera facem teneret accenſam: ea ratione, quòd partus dolores igni æquentur: vel potius, quòd in lucem partus efferre crederetur. Diodorus Siculus, quo loco Cretenſium res tractat, diuerſam Dianam & Lucinam facit. Lucinæ, inquit, data eſt parturientium cura, officiúmque eorum quę parturientes perferunt: vnde & in partus diſcrimine, & difficultate mulieres hanc præcipue deam inuocant. ad Dianam verò tradunt infantium ac ciborum curam pertinere: & reliqua quę idem ſcriptor executus eſt. Homerus etiam diuerſam à Diana facit, & à Iunone, cùm Latonæ partum in hymno Apollinis deſcribit. Pindarus quidem in Pythicis & ipſe diſtinguere videtur, cùm Aeſculapij matrẽ aureis ſagittis Dianæ perdomitam canit, antequam cùm Ilithyia opus perficeret. idem in Nemeis Ilithyiam inuocat in Soſigenis pueri Aeginetæ hymno eámque parcarum ait aſſiſtricem, filiámque Iunonis. Diodorus quoque Siculus Lucinam, id eſt, Ilithyiam, Iunonis filiam ſcribit. item Heſiodus, qui de Iunone loquens canit, ἡ δ' Ἥβην καὶ Ἄρεα καὶ Εἰλείθυιαν ἔτικτε. hoc eſt, Hæc Heben peperit, Martémque, atque Ilithyiam. Idem Pindarus in Olymp. ἐλευθὼ Ilithyiam vocauit, cùm eam & Parcas Apollo iubet aſſiſtere Euadnę parturienti. De eadem Eleutho meminit & Phurnutus, & Heſychius his verbis: Eleutho vna eſt Ilithyiarum, & Cereris cognomen apud Tarentinos, & Syracuſanos. Ilithyiam ſunt qui εὔλινον appellent, ceu cum Parcis ſi, vt Pauſ. ait in Arcadicis: Eulimon, inquit, (vt Amaſæus exponit) quaſi dicas Lanificam, appellat: eandem eſſe innuens, quæ & Pepromene, hoc eſt fati ſors dicitur. nam & Saturno antiquiorem memorat. Ilithyiæ templum in foro, & ſtatuam habuiſſe Tegeatas, idem Pauſ. ſcribit, quę ἐνγόνασιν ex hiſtoria vocabatur, quaſi ingeniculata, vt parientes ſolent. Nam cum Nauplio filiam præcipitandam in mare Haleus dediſſet, illa interea genibus incumbens, puerum enixa eſt, vbi delubrum mox cõſtructum. Dicta verò eſt Ilithyia ἀπὸ τοῦ ἐλύθειν, hoc eſt ab euoluendo. Eleutho verò, παρὰ τὸ εἰς τὰς τικτούσας ἐλθεῖν: hoc eſt, quòd ad parturientes accedat. Sanè numero plurium Suidas Ilithyias protulit, deas parientibus aſſiſtentes: idem & Phurnutus, qui ideo plures Ilithyias & Amores fuiſſe ſcribit, quòd varij ſint mulierum partus, & amantium deſideria. Sed Heſychius ait, Ilithyias interdum deas ſignificare; aliquando dolores. Singulariter verò poëta Iunonem in Argis poſuit. Porrò & λοχεία Diana etiam dicta fuit, à partu leuando ſcilicet, vt Artemidorus lib. 2. cap. vigeſimoquinto docet.

Acrea Diana ab Heſychio appellata ſcribitur, quòd ἄκραν mons apud Argiuos fuit, in quo Dianæ templum conſtruxit Melampus, cum Prœtidas purgauit, eius rei gratia: Sophocles in Iphigenia. Sed enim & in eodem loco etiam Pallas & Iuno & Venus colebantur, quæ eodem etiam nomine appellantur, vt in Pallade ſcripſimus.

Coryphæa Diana,à κορυφῆ,id eſt ſummitate,ſeu apice nuncupata.nam apud Epidaurios in ſummo montis templum habuit,auctor Pauſ. & propterea Coryphæa nuncupata, cuius Teleſilla in ſuis poëmatibus meminit, vt in Poëtis ſcripſimus.auctor Pauſ.in Corinth.

Epiſcopos Diana,hoc eſt ſpeculatrix cognominata, cuius templum in Elide fuit, Ariſtarchiũ vocatum:quod cùm expilaſſet Sambycus,et per annum cruciatus eſſet,in tormentis mortuus eſt. vnde prouerbiũ, Sambyco grauiora pati:vt Plutarchus in Græcorũ problematib. pluribus prodit.

Dictynna Diana cognominata, eadem apud Cretenſes exiſtimatur, quæ apud Aeginetas Aphæa ἀπὸ τοῦ ἀφίεσθαι, id eſt deiectu nuncupata. Dictynna igitur,quæ & Britomartis, hoc eſt dulcis virgo,eſt interpretata,Iouis et Charmes filia fuit, & Dianæ valde chara: quæ Minoem regem amantem fugiens,vt Pauſ.ait,ſe in retia,quæ piſcibus capiẽdis erant extenta,proiecit.mox à Diana dea facta,à Cretenſibus colebatur. Fabula elegantiſſimè in Ciri poëmate Vergiliano à Charme ipſa recitatur: ad quam legendam te inuito, ne hoc loco verſus aduocem ſimul enim & de ea opiniones quæ feruntur,infelix Charme attigit. Sed & Dictynnam ſibi Aeginetæ apparuiſſe aſſeuerabant.Dicta verò à retibus, quæ græcè δίκτυα dicũtur.Illud obſeruaui, apud quoſdam non Britomartem, ſed Critomartin appellari:quos crediderim in mendoſos codices impegiſſe.Diodorus Siculus hãc fabulam ſic fermè recitat: Britomartem, inquit, etiam Dictynnam dicunt,in creta genitam, ex Ioue et Charme filia Eubuli, Cereris filij.Hæc retia ad venandum inuenit, ex quo & Dictynna eſt cognominata. vtebatur verò conſuetudine Dianæ:quæ res cauſam præbuit,vt quidem Dictynnã & Dianam eandem eſſe exiſtimarent, quam deam ſacris templiſq; Cretenſes coluere. Qui autem Dictynnam à rebus piſcatoriis, quas fugerat, Minoẽ inſequente concubitus gratia denominatam volunt.procul à vero eſſe videntur, non enim credendum deã Ioue natam,ad tantam egeſtatem compulſam:nec Minoa regem iuſtiſſimum, tam impium fuiſſe.hæc ferè Diodorus ex Cretenſium theologia. Quidam Dictynnam dictam non è piſcatorum retibus,ſed venatorum potius,rati ſunt:quod & magis veriſimile videtur, cùm Dianam ſignificet, vel Dianæ comitem. Græcus Pindari interpres in Pythiorum principio tradit, Apolline & Diana ex Latona natis, hanc in Dictynio Cretæ monte habitaſſe, illum in Lycia. Sanè Phauorinus & Dianam Britomartin vocatam ait:citátque Callimachi illud,ἐλλόφον Βριτόμαρτιν ἐΰσκοπον. Subdit & poſtea oraculum Ioui datum,quòd naſciturus eſſet ex Hecate,qui eum regno eiiceret. Pariente autem Hecate,aſſiſtentes puellas exclamaſſe βρίτυ,id eſt bonũ:hinc dicta eſt Britomartis. Phurnutus lib.de Deor.nat.ait Dictynnã dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν δίκειν τὰς ἀκτῖνας:hoc eſt ab iaciendo huc radios.δικεῖν γὰρ τὸ βάλλειν:δικεῖν enim iacere eſt. vel ἀπὸ τοῦ διικνεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς πάντα τὰ τῆς γῆς:hoc eſt,quòd eius poteſtas pertranſeat omnia quæ in terra ſunt. hæc tantum Phurnutus.Crebra verò tum Græcis tũ Latinis ſcriptoribus huius deæ mẽtio. Tibullus:

Pérque ſuas impunè ſinit Dictynna ſagittas.

Lutatius,ſeu Lactantius grammaticus commentario 9 Theb. Dictynna, inquit ob id dicta Diana Britomartis filia,virgo Cretenſis Dianæ à retibus piſcatorum,(quæ græcè δίκτυα nomĩnantur) à quibus huius corpus inuentum extractum eſt. Inſula tamen Creta peſtilentia laborauit,quam euadere penitus nequiuiſſent, niſi templum Dianæ inſtituiſſent,eámque Dictynnam vocaſſent à retibus. Statius:

Per te maternos mitis Dictynna labores.

Orthias Diana cognominata, in primis à Lacedæmoniis, cui & aram ſtatuerant,ad quam (vt in Laconicis ſcribit Plutar.) pueri Spartiatæ cæſi totum diem, ad mortem vſque interdum verbera tolerabant. Pauſanias verò, Limnæum locum fuiſſe prodit. in quo Dianæ Orthiæ ſacellum fuit, vbi antiquitus homines ex oraculo ſorte ducti mactabantur.quam rem vt diram,Lycurgus in puerorum flagella & verbera commutauit, vnde ara humano quidem ſanguine conſpergebatur. hoc ſimulacrum ex Taurica, vt alibi diximus, Iphigenia & Oreſtes deportarunt. Hæc & Lygodeſmos dicitur.quod Lygi plantæ genere ſimulacrum inuolutum rectum fuerit.eſt autem λύγος vitex, vt notum ex Dioſcorido,Plinio,& aliis Et de Orthia Diana Plutar.in libello περὶ ποταμῶν: ſi modò Plutarchi eſt,vbi περὶ γάγγου ποταμοῦ. Orthiæ Dianæ & Orpheus in hymnis meminit,& ego in primo de Poët.hiſtoria.Orthian ſcribit Heſychius denominatã. ab Arcadiæ regione, vbi eius templum erectum fuit.Sanè & Orthian & orthrian inuenimus:ſed hanc à matu-

tino

tino tempore, illam quòd recta eſſet. de Orthoſia verò Diana alio loco agam.

Brauronia Diana cognominata, à Braurone Atticę populo, vt ſcribit Stephanus. Brauron verò heros fuit, vnde loco nomen Brauroniæ Dianæ fanũ Athenis fuit in arce, cuius ſimulacrum Praxitelis opus fuit, vt ait Pauſanias. Brauroniæ Strabo meminit, & Valer. Harpocration, & Herodotus. Apud Heſychium legimus, Βραυρώνια celebritatẽ eſſe Dianæ, in Attica, in qua de capra ſacra fierẽt: vbi & Rhapſodi primùm Homeri Iliada cõcinuere.

Triuia Diana dicta eſt, quod in triuiis coleretur, vt ait M. Varro. Græci τριοδῖτιν, & τριοδίτην eadem ratione vocant. Ex noſtris quidam Triuiam appellatam tradunt, quòd in cœlo, in terra, & apud inferos eius ſit poteſtas. Phurnutus verò τριοδῖτιν, καὶ τῆς τριοδίας ἐπόπτιν cognominatã ait, à triplici eius mutatione, dum per cœli ſigna graditur. In commentariis Theocriti etiam illud legimus, Hecaten Iouis & Phereæ, Aeoli filiæ, filiam fuiſſe, quæ in triuiis à matre abiecta fuerit, & à Pheretis paſtoribus & ſuſcepta & nutrita fuerit. atque ideo & in triuiis culta & nuncupata: quòd in Hecate pluribus à nobis oſtenſum eſt. Varro: Diana ab eo Triuia dicta, quod in triuio ponitur ferè in oppidis gręcis: vel quod vna dicitur eſſe, quę in cœlo tribus viis mouetur, in altitudinem & latitudinem & longitudinẽ. Interpres item Arati, latinus, cur Triuia dicta ſit, pluribus ediſſerit. Cleomedes verò in ſecundo de Mundo, triformen Dianã ideo ab antiquis exiſtimatã ſcribit, quòd tres ſint Lunę effigies, falcata, biſſecta, & plena: & propterea ait Dianã triformẽ. Horat. Ter vocata audis, adimiſq; letho Diua triformis. At quare triformis dicta, ex Orpheo & aliis ſuprà plura attulimus. De Triuia, i. eſt, Proſerpina, Vergil. Iam ſubeunt Triuiæ lucos, &c. Pro luna. Catullus:

Vt Triuiam furtim ſub Latmia ſaxa relegans,
Dulcis amor gyro deuocet aërio. Idem:
Tu potens Triuia & notho es dicta lumine Luna.

Chariclides apud Athenæum in ſeptimo ait, Δέσποιν' Ἑκάτη, τριοδῖτι, τρίμορφε, τριγλώνυμε, &c. Vide quæ in Hecate multa ſcripſi, & ſi libet, huc confer.

Enhodia, hoc eſt ἐνοδία ἄρτεμις eſt cognominata: hoc eſt, viarum dea, vt Feſtus docet. vnde & eám virginem eſſe putabant, quòd via nihil pariat. id quod & diuus Auguſtinus tradit, & Arati interpres in Luna. Enhodiæ Dianæ & Artemidorus lib. ſecundo Onirocriticôn meminit. Scribit Phurnutus, non aliam obcauſam ἐνοδίαν dici, quam qua Apollo Agyieus, de quo in Apolline egimus. Sanè & de ἐνοδίῳ Mercurio iam actum eſt.

Leucophryne Diana apud Magnetes quidẽ maximè culta, ſed cuius etiam apud Athenienſes ſimulacrum eſſet, quòd à Themiſtoclis liberis poſitum ferunt, vt in Attica docet Pauſanias. Magneſiis enim Themiſtocles Perſarum regis beneficio imperauit, inde eſt dea Athenas aducta. B. Aegius libentius ſcribit Leucophryenen.

Aphæa Diana dicta, cuius in Aegina templum fuit, vt ait Pauſanias: & iam etiam in Dictynna dictum eſt. nam apud Aeginenſes Aphæa fuit, qualis apud Cretenſes Dictynna, & Britomartis. Aphææ & Heſychius meminit.

Saronis Diana cognominata eſt, quod eius deæ templum Saron in mare conſtruxit. Verùm cùm aliquando ceruam inſectaretur, in aqua ſummerſus eſt, ibidémque ſepultus: qua ex re ille & mari & deæ cognomentum, vt ferunt, dedit. Pauſanias auctor. Euſtathius tamen Saronicum ſinum vel à flumine, vel à venatore dictum prodit, qui feram inſequens in mare decidit: vel ἀπὸ τοῦ σύρεσθαι, quòd Scylla Niſi illic tracta ſit. vel quòd olim querno nemore redimitus ſinus Saronicus eſſet, ita appellante antiqua Græcia quercum, Plin. auctore. Heſychius verò Saroniam deam vocat, ſed rem parum exprimit.

Laphria Diana nuncupata, cuius in primis templum Patris vrbe Achaiæ fuit, vt Pauſ. pluribus ſcribit. eius ſtatua in modum venantis ex ebore confecta fuit, & auro, quam Menæchmus & Suidas Naupactij confecerãt. Patrenſes ab Auguſto ex præda Calydonia acceperunt. cognominata verò à Laphrio viro Phocenſe, qui eã in Calydone erexerat. Sunt qui appellatam malint, quòd ipſius deę ira aduerſus Ceneum ſingulis annis ἐλαφροτέρα fieret, id eſt, leuior ac facilior. Dum Laphriæ Patrenſes ſacra facerent in pyra, quæ circa aram ſtructa erat, varias feras & aues iniiciebãt. Fuit & Laphria Mineruæ epithetõ, vt apud Lycophronẽ ſcribit Iſaacius. Porrò quidã nõ à Laphrio denominatã tradunt, ſed per ſyncopen quaſi λαφυρίαν, quòd vt hæc, id eſt, Minerua ex bello ſpolia, ita Diana ferat capita, & ferarũ ſpolia. Legimus & Miſian Dianã apud Pauſ. & eius ſacellũ fuiſſe in Laconicis. Alibi tamen & Hieriã vocatam ait: nam apud Oreſtaſium, templum hoc nomine habuiſſe tradit.

Epheſia Diana ab vrbe cognominata. Epheſiæ Dianæ templum ſcribit Pauſ. in Achaicis ſtruxerũt Crœſus, homo indigena, & Epheſus, Iſtri fluminis filius: à quo & vrbs & templum nomen obtinuit. alij tamen Amazonas ſtruxiſſe tradunt, vt Pindarus & Dionyſius Afer, & Strabo, aliíque. Theophilus autem cùm de Epheſo agit, primum quidem ab Epheſo quodam dictam ait, ibi qui cauponam exercebat id eſt, καπηλεύοντος. Tum ſubdit: vel dicta ab Epheſo Lydes Amazonis, quæ prima Dianam venerata eſt, & Epheſiam cognominauit. aliqui dicunt, cùm Theſeus & Hercules propter Hippolytæ baltheum depugnarẽt, vſque in Lydiam eas inſecuti ſunt, ad templũ Dianæ, quam ἀσφάλειαν αὐταῖς τὴν σωτηρίαν, à qua re eſt Epheſus vocata, & dea ipſa Epheſia. Sed hæc fabuloſa: & his ſi plura cupis, lege Euſtathij commẽtaria in Dionyſium, vbi de trunco ſeu ſtipite vlmi agit: & Callimachi hymnum in Dianam, vbi Amazones templum ſtruxere. nunc ad hiſtoriam veniam. Templum Epheſiæ Dianę Amazones primùm incendiſſe, ſcriptum inuenimus, Syluio poſthumo regnante. rurſus verò incenſum, quo tempore Socrates venenum ebibit. hoc Bap. Leo lib. ſeptimo. Plinius verò ait, Dianæ templum CC & XX annis factum à tota Aſia totius templi longitudo fuit pedum CCCCXXV. latitudo, CCXX. columnæ, CXXVII. à ſingulis regibus factæ, LX pedum. ex iis XXXVI cælatæ, vna à Scopa, operi præfuit Cteſiphon. Heroſtratus templum id incendit, vt ob aliquod ſaltem facinus nominaretur. id cùm ea nocte fieri contigiſſet, qua Olympias Alexandrum peperit, græcæ adulationi locum fecit vt diceret, deſertum à dea templum, vt parturienti aſſiſteret Olympiadi, & Magnus naſceretur Alexander. Strabo lib. quartodecimo: Dianæ Epheſiæ templum, ait, primus Archiphron mirè fabricatus eſt, poſtea maius fecit illo. ſed cùm Heroſtratus quidã id incendio conſumpſiſſet, aliud præſtantius conſtruxerunt, mulierum ornamentis, & multis opibus ad id collatis, refectíſque prioribus columnis, quarum rerum teſtimonio ſunt decreta tũc facta, quæ Artemidorus dixit Timæum Tauromínitanum hiſtoricum ignoraſſe. & paulò pòſt ſubiungit, ab eodem Timæo proditum, Dinocratem architectum templum conſummaſſe, eum qui Alexandriam eſt in Aegypto architectatus. Tectum, inquit Plin. Epheſiæ Dianæ ſcanditur vite vna Cypria, quoniam ibi ad præcipuam altitudinem exeunt. Arrianus in primo hiſt. Alexandri beneficia commemorat in Dianæ Epheſiæ honorem collata. De hoc Dianæ Epheſiæ etiã templo, Lucas in Apoſtolicis actionibus multa: vnde D. Paulo à Demetrio negotium factitatum. quo loco Lucas & Theophylactus in prologo epiſtolæ Pauli ad Epheſios νεωκόρον Dianam Epheſi dixerunt. hoc eſt æditaam, & vt Latinus interpres exponit, cultricem. Porrò in Dianæ Epheſiæ annuo feſto iuuenes primo flore ætatis, & virgines cultu nobili, ad templum cum pompa procedere ſolebãt, feſtúmque diem agere, & ſponſalia mutuò inire. Sed enim vt Heſychius notat, Epheſij Eluſian Dianã vocabãt.

Caryatis Diana, ſic cognominata, vt Pauſ. ſcribit in Lacon. à loco Dianæ & Nympharũ ſacro. Caryatidis verò Dianæ ſimulacrum ſub diuo fuit, quo in loco annuas choreas Lacęnæ virgines agebant. Loci meminit Theopompus & Stephanus. Heſychius verò & loci, & celebritatis, & templi: Dianæ verò Caryatidis, & celebritatis, Diomedes grammaticus & Probus meminere. itémque Theocriti commentatores, vbi agũt de Bucolici carminis inuentione: Quo tempore, tradunt, Xerxes in Græciam aduentaret, omnes deſerta Laconia, metu barbarorum perterriti, in diuerſas partes fugêre: & cùm virgines timore latêrẽt, ex hoc eueniſſe, vt eo die quo ſolitus erat chorus virginũ Dianæ Caryatidi hymnum canere, nemo ad ſolenne ſacrum inueniretur. tunc itaque paſtores ex rure in vrbem conuenerũt, & ne ritus ſacrorum interrumperetur, paſtorali carmine compoſito deæ honorem celebrauerunt, vnde etiam βουκολισμὸς dictus. hæc illi fermè. Alia quæ de huius carminis inuentione feruntur, & fortaſſe potiora, non noſtræ rei propoſitæ faciunt. Apud Caryum vel oppidum, vt quidam, vel χωρίον, id eſt, regiunculam, Caſtor & Pollux ſaltationis genus inuenere, quo poſtea in Dianæ honorem vſæ ſunt Caryatides virgines, vnde & Græcis frequens verbum καρυατίζειν. Cuius meminit Lucianus in Dialogo de ſaltatione.

Lye Diana nuncupata à Siculis, vt amicus noſter multæ lectionis, ſcribit, quoniam ea dea Siculos lienis morbo laborantes liberauit. quare factum eſt, vt ruſtica turba theatrum ingreſſa, victoriam caneret, quam Hiero de Syracuſanis obtinuerat. hæc ille, & plura. Diomedes & Probus hoc Dianæ cognomentum non à liene deductum ſignificãt, ſed potius (vt elicimus) à verbo græco λύω ſoluo & libero. Diomedis verba: Antequam Hiero Syracuſas expugnaret, morbo Sicilia laborabat (vel, vt Probus ait, lue pecora interibãt) variis

& affi

& aſſiduis cęremoniis Dianã placantes, finem malis inuenerunt, eandem Lyen cognominauerunt, quaſi ſolutricem malorum, &c. Liuius lib. quinto, v. Decad. Luam deam commemorat: neſcio an eadem ſit cum Diana: ita enim ille: Edito ludicro omnis generis, clypeiſque æreis in naues impoſitis, cætera omnis generis arma cumulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Mineruam Luámque matrem, & cæteros deos, quibus ſpolia hoſtium dicare ius fáſque eſt.

Taurica, Thoantea, vel Thoantis, Oreſtea, Faſcelis, Aricina, & Nemorenſis, cognomina ſunt Dianæ, quæ ſimul enarranda mihi videntur, quòd ex eadem penè fabula deſumpta videntur: quæ fabula licet à pluribus tradatur, ego hic ex Seruij Grammatici ſecũdo ex ſexto Aen. commentario ſub compendio recitabo. Cùm Græci, inquit, in Aulidem veniſſent, Agamemnon Dianæ ceruum occidit ignarus. vnde irata dea, flatus ventorum remouit. quamobrẽ cùm nec nauigare poſſent, & peſtilentia laborarent, oracula conſulta dixerunt, Agamemnonio ſanguine Dianam eſſe placandam. Ergo cum ab Vlyſſe per nuptiarum ſimulationẽ adducta Iphigenia in eo eſſet vt immolaretur, numinis miſeratione ſublata eſt, cerua ſuppoſita: & tranſlata ad Tauricã regionem, regi Thoanti tradita, ſacerdóſque facta Dianę: cùm ſecũdum ſtatutam conſuetudinẽ humano ſanguine numen placaret, agnouit fratrem Oreſtem: qui accepto oraculo, carẽdi furoris cauſa cũ amico Pylade Colchos petierat. & cùm is occiſo Thoante ſimulacrum ſuſtuliſſet, abſconditum faſce lignorum, vnde & Faſcelis dicitur, (non tantum à face, cum qua pingitur, propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & σελασφόρος dicitur) Ariciam detulit. Sed cum poſtea Romanis ſacrorũ crudelitas diſpliceret, quanquã ſerui immolarentur, ad Laconas eſt Diana trãſlata. vbi ſacrificij conſuetudo adoleſcẽtulorum verberibus ſeruabatur, qui vocabantur βωμονῖκαι: quia aris ſuperpoſiti contendebant, qui plura poſſent verbera ſuſtinere. Licet nonnihil aliter in tragœdia Iphigeniæ in Tauris, Euripides fabulam recitet. non enim occiſum Thoantem ait, ſed à Minerua monitum, vt impunè cum ſimulacro Oreſten & Iphigeniã in Atticã abire permitteret. At verò in ſexto Seruius, de ramo aureo agens: Licet (inquit) qui de ſacris Proſerpinæ ſcripſiſſe dicuntur, quiddam eſſe myſticum affirmẽt, publica tamen opinio hoc habet: Oreſtes poſt occiſum regẽ Thoantẽ in regione Taurica, cũ ſorore Iphigenia fugit, & Dianæ ſimulacrum inde ſublatum haud longè ab Aricia collocauit. in huius templo poſt mutatum ritum ſacrificiorum, fuit arbor quædam, de qua infringi ramũ non licebat: dabatur autem fugitiuis poteſtas, vt ſi quis ex ea arbore ramum effringere potuiſſet, cum fugitiuo eius templi ſacerdote monomachia pugnaret. nam fugitiuus illic erat ſacerdos, ad priſtinæ imaginem fugæ. dimicãdi autem dabatur facultas, quaſi ad priſtini ſacrificij reparationẽ. hæc Seruius. Sed nos iã ſeorſum hæc ipſa cognomina interpretemur.

Taurica igitur Diana ideo vocata, vt ex his quę hic, & in Tauropolo ſcripſimus, vidiſti, & præterea ex Diod. Siculo. Scribit Ammianus Marcellinus in hiſt. à Tauricis populis Dianam nuncupari Arſilachen, ſeu Orſilachen. De Taurica meminit etiam Ouidius lib. tertio de Ponto. Thoantias autem, & Thoantea, à rege ab Oreſte interfecto dicta. Silius:

Mille Thoanteæ ſedes Faſcellina diuæ. Ouidius item:
Quíque Thoanteæ Taurica ſacra deæ. Val. Flaccus in octauo:
Illa Thoanteæ tranſit deflexa Dianæ.

Oreſtea verò vocata ab Oreſte. Ouidius:

Sacráque Oreſteæ gemitu queſtúque Dianæ. Idem:
Cultáque Oreſteæ Taurica terra deæ.

Faſcelis, & interdum Facelis Diana vocata fuit, vt ex Seruio diximus: & Facelina quoque, vt Probus ait. Appellata verò vel à faſce, vel à face vel ἀπὸ τοῦ φακέλου, id eſt, à lignorũ onere ac faſce: atque ideo nunc prima producta, nũc correpta enunciatur, vt ex his quos ſubdam verſibus, facile cognoſcere datur. Silius:

Mille Thoanteæ ſedes Faſcellina diuæ.

Quanquam Silij hoc carmen quidam ſic interpolant, Sedes Facelina Dianæ, propter illud Lucilij ex tertio Satyrarum, Et ſæpe quod antè

Optaſti freta Meſſanæ & Rhegyna videbis
Mœnia, tum Liparas Facelinæ templa Dianæ.

Quod ideo dictum videtur, non tantum propter id quod paulo antè ex Seruio recitauimus, quòd Oreſtes apud Ariciam Dianę ſimulacrum collocauit: ſed ob id, quod Varro

lib. Diuinarum,& Cato de Originibus tradunt, quòd Oreſtes à nece matris dicitur purgatus apud Rhegium, quod à Taurica (vt puto) Taurocinum dictū eſt: & Rheginos, Taurocinos vocauit Cato in tertio de Originibus. nam eò (vt Probus etiam ſcribit) Oreſtem cum Iphigenia atque Pylade dicunt materna nece expiatum veniſſe: & diutius ibi viſum eſſe ex arbore ſuſpenſum enſem, quem abiens Oreſtes reliquiſſe dicitur: cuius enſis & Cato & Varro meminerũt. Scribit etiam Donatus, quo tempore Oreſtes è Scythia cum Pylade fuerat reuerſus, ſurrepto numinis ſimulacro, & lato in faſce lignorum, Faſcelidē Dianam nuncupatam eſſe. atque adhuc de Faſcelide, de qua & Hyginus in Aſtronom. poët. & in libro Poëticarum fabularum. Nunc de Aricina & Nemorenſi Diana agamus. ſic igitur culta & nuncupata à nemore Aricino, non multũ à Roma diſtante. Suetonius Tranquillus in Caligula: Nemorenſi regi, quod multis iam annis potiretur ſacerdotio, validiorē aduerſarium ſubornauit. Quod ideo ab ipſo dictum eſt, quòd vt Strabo ait, qui ibi primus hoſtiam mactabat ſacerdos, rex appellabatur: ſerui de honore certabant fugitiui: ſingulíſque annis ei qui renuerat ſacerdotium, certandum erat cum aliis, victor ſuccedebat, & hi appellabãtur reges Nemorenſes. Strabo καθίσταται δ' ἱερεὺς ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον δραπέτης ἀνήρ. ξιφήρης οὖν ἐστὶν, ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις ἕτοιμος ἀμύνασθαι: Qui enim victimæ mactator prius extiterit, ſacerdos inſtituitur, fugitiuus quidam vir gladium tenens, & inſultus ſemper circumſpectans, ad tutandum ſtrenuè eſt paratus. Pauſanias quoque in ſecundo eadem penè ait, vbi de Aeſculapio agit, qui Hippolytum vitæ reſtituit. ait enim, ipſum poſt vitam reſtitutam in Italiam veniſſe, Aricinı́ſque imperaſſe, & ibi nemus Dianæ conſecraſſe, vbi etiam Pauſaniæ tempore ſingularia fiebant certamina, & victor ſacerdotium obtinebat: certamen libero nulli proponebatur, ſed ſeruis tantum fugitiuis. hæc fermè Pauſ. Hinc igitur in Faſtis, regnum hoc ſacerdotium vocat Ouidius & in Arte:

> Ecce ſuburbanæ templum nemorale Dianæ,
> Partáque per gladios regna nocente manu. Item Martialis in I X.
> Qua Triuiæ nemoroſa petit dum regna viator. Val. Flaccus:
> Soliſque immittis Aricia regi. Silius:
> Quique immitte nemus Triuiæ. Lucanus in tertio:
> Qua ſublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ. Idem in ſexto:
> Parua Mycenææ quantum ſacrata Dianæ
> Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma.

Dicta autem Mycenæa Diana, à Mycene græca vrbe, ex qua Iphigenia illi mactanda, eius facta fuerat ſacerdos, & cum fratre eius ſimulacrum aſportauerat. Scythica etiam dicta, propterea quòd Tauri populi in Scythia fuerãt, vnde eſt ablata. ſic poſt Lucanum, Solinus: Ariciæ Oreſtes oraculo monitus ſimulacrum Scythicę Dianę de Taurica extulerat, quod priuſquam Argos peteret, cõſecrauit. Sanè cum ſacrum nemoralis Dianæ inſtaret, id eſt, Idus Sextiles, ab vrbe facibus accenſis in nemus Aricinum diſcurrebatur. Propertius in ſecundo,

> Cum videt accenſis deuotam currere tedis
> In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ. Ouidius in Faſtis:
> Sæpe potens voti frontem redimita coronis
> Fœmina lucentes portat ab vrbe faces:

De Diana loquens Aricina. Papinius in Syluis:

> Iámque dies aderat, profugis cum regibus altum
> Fumat Aricinum Triuiæ nemus, & face multa
> Conſcius Hippolytæ ſplendet lacus.

Porrò & Nemidis etiam Dianę templum fuit in in Græcia, vt in octauo ſcribit Strabo. Iphigeniam Dianam cognominatam lego à Diodoro, Heſychio, & Pauſania in ſecũdo: quam vt eandem eſſe crederem cum Tauropolo Diana, fabulæ quæ diuerſæ tradũtur, faciunt. Herodotus quippe in quarto, de Tauris populis agens, & eorũ moribus: Ita virgini, inquit, naufragos immolant, & quoſcunq; Græcos illuc delatos, hoc modo. poſtquam preces peregerint, hominis caput claua feriunt, truncum corpus proturbant è rupe, vt fertur. Eſt enim in prærupta rupe templum poſitum. caput cruci affigi quidam, truncum ſepeliri humo, tradunt. Dæmonem, cui immolant, aiunt Iphigeniam Agamemnonis. hæc quidem fermè Herodotus. Sed vt rem proſequamur: Iphigenia, vt Phœdimus ait, Dianæ miſeratione

tione in vrſam cõuerſa fuit,cum in Aulide mactanda eſſet: vel in taurũ, vt Nicander ſcribit.Sunt qui in anum,vel in ceruam. Lycophronis verò interpres Iſaacius, rem hanc ita prodit:Cùm,inquit,Iphigenia ad aras mactanda ſtaret, vrſa,vel cerua,vel anus,vel taurus per medias cucurrit Græcorum copias. qua re viſa,vates ſic iuſſit,quodcunq; illud fuerat, mactandũ eſſe:Iphigenia autẽ quæ mactanda fuerat, in Scythiam delata,vbi Dianæ templum erat,& vrbs,in qua Græci immolabantur, qui fortè illuc perueniſſent. quod tandiu obſeruatum eſt,donec Oreſtes cum Iphigenia ſurrepto Dianę ſimulacro,quod è cœlo cecidiſſe credebatur,in Atticam deuenere, vbi ab Oreſte,Palladis iuſſu & Iphigenię,templũ Tauropoli Dianæ cognominatæ conſtructum fuit.Hæc fermè Iſaacius. Fabulam quoque Euripides in tragœdia Iphigeniæ in tauris copioſe exequitur. Tauropoliæ Dianæ meminit & Diod.lib.v. Idem & Tauropolia ſacrificia Dianæ & Martis apud Amazonas vocari ſcribit.Strabo quoq; lib.x I I I I. ait in Icaria inſula templũ Dianę fuiſſe,quod Tauropoliũ à dea diceretur,id quod in x v I repetit:vbi fuit & oraculũ. T.Liuius lib. quarto,v. Decad. Amphipolim cùm iam fama pugnæ perueniſſet,concurſúſq; matronarũ in templũ Dianę, quam Tauropolon vocant,ad opẽ expoſcendã fieret,&c. ταυροπόλια,ait Heſychius eſſe, quæ in celebritatem Dianæ deferũtur.Phauorinus verò, Tauropolon (inquit) Dianã dixerũt, quoniam vt taurus ἐφορᾷ omnia: vel quòd taurũ Neptunus immiſerit Hippolyto, furente œſtro per omnem ferè terram: vel quòd Iphigenia è Scythia fugiẽs, in Attica ſimulacrum Dianæ conſtituerit, & tauropolon Dianã appellauit.Dionyſius Afer in ſitu Orbis, non à gente tantùm ſed à tauro,Tauropolon Dianam denominatã ait:quia, vt Euſtathius,ea regio armentis abundet,quibus præſit dea:ſeu, quia Diana Luna credatur. quare & Tauropus dicta eſt, quòd ſit vt taurus aſpectu.Sanè Heſychius nõ modò Tauropolam Dianã,ſed & Mineruã vocat.ταυρὼ quoque idem, in Tauris regione Dianã nuncupatam fuiſſe ait.Sed & Taurica dea,& Taurica ſacra,ab eadem regione appellantur, vt paulò pòſt dicemus.

Munichia Diana Athenis culta, vt Pauſ.in Attica oſtendit. meminit eius Callimachus in hymno,vbi interpres Scholiaſtes, Munichiam ait partem portus Piræi eſſe,

Πότνια μουνυχίη λιμενοσκόπε χαῖρε.

Munichia ô cuſtos portus ſalue veneranda.

De Munichio verò loco maritimo plura Strabo. meminit & Demoſthenes pro Cteſiphonte. Hellanicus verò in ſecũdo Atthidos,Municbiam ait appellatam eſſe à Munichio rege,Pentaclei filio,qui & Dianæ Munichiæ templum erexit.in quo cùm Athenienſes vrſam Dianæ ſacram interfeciſſent, fames facta eſt : qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculum,cùm eorum quiſpiam deæ filiam ſacrificaſſet. id quod Embarus ea conditione pollicitus eſt,ſi ſacerdotium in ſua familia perpetuò permanſiſſet, & gentilitium fieret.quod cùm annuiſſent,exornatã filiam immolauit : qua ex re factum in eos eſt prouerbium,qui inſani ac vecordes ſunt,ἔμβαρός εἰμι,id eſt,Embarus ſum.plura in prouerbiis Eraſmus.Ab hoc facto,ſcribit Arpocration,mos inoleuit,vt inde virgines Dianæ Munichię & Brauroniæ conſecrarentur ante nuptias,quæ puellæ ἄρκτοι, id eſt, vrſę ab eis vocarentur: à quibus & verbum quoq; deductum ἀρκτεῦσαι,quo verbo vſus eſt Lyſias & Euripides.ἀρκτεῦσαι autem δεκατεῦσαι,id eſt,decimare ſignificat. Alij hiſtoriam aliter recitant. Puellas enim tradunt ornatas veſte crocota,nec decimo anno grandiores, nec quinto minores immolari ſolere.nam cùm aliquando vrſam cicurem in Attica,quę cum hominibus verſabatur,fratres quidam interemiſſent,quod ſororem ſuã petulantius colludentem interemiſſet,Dianæ ira peſtilentia in Attica graſſari cœpit. vnde oraculum conſultum, reſponſúmque eſt redditum,tum peſtilentiam deſituram, ſi virgines aliquas Dianæ mactarent pro vrſa. indéque factum verbum quod diximus ἀρκτεύειν. Pollux verò lib.quinto,ἀρκτευθῆναι,ait,τὰς παρθένους ἱλέως ὁ δῆμος ἀττικὸς:decimari verò virgines dicebat populus Atticus.quem locum parum expreſſit, qui Pollucem niſus eſt latinæ conſuetudini tradere. A Munichia & Munichion menſis Athenienſiũ dicitur,in quo Munichia celebritas agebatur, vt in noſtro ſcripſimus de Annis & menſibus,&c. Huius præterea hiſtoriæ & menſis meminit Sophiſtes Libanius in ea declamatione,qua Dianam laudat:quam eſt operæprecium legere, quoties de Diana hiſtoriam ampliuſnoſſe volueris. multa enim in ea narrat parũ protrita latinis.

Alphęa Diana,culta & nominata ab Elæis,vt docet Pauſ. Aiunt enim, Alpheum Dianę amore captum, eam precibus ad nuptias deflectere nequiuiſſe. quare ad inſidias conuerſus, noctu ei vim inferre tentauit, vnà cum nymphis eius comitibus. quas inſidias Diana

cùm ſenſiſſet,luto ſibi ac Nymphis faciem illeuit.ingreſſus Alpheus,quænam Diana eſſet, minimè diſcernere potuit: quare illuſus,abſceſſit.hinc Letrinæi Dianam Alpheam nominarũt:quam aliqui Alpheniam dixere:bene,an male,non ſtatuo.Elæi verò Elaphiæam dixerunt,vel à ceruis,vt Pauſanias exiſtimat: vel ab indigena muliere ,quam ferunt Dianæ fuiſſe nutricem. ἐλαφιαῖος etiam Diana nuncupabatur,ab ictu ceruorum, & nece: ſicuti & & à cæteris feris quæ ab ipſa in venatione occiderẽtur, θηροκτόνος appellata fuit. Dicebatur & Elaphibolia,quo nomine culta eſt à Phocenſibus.de qua hęc legitur hiſtoria.quòd cùm Phocenſes à Theſſalis obſiderentur, ſuaſu Daiphanti principis pyram conſtruxere, vt ſi quid durius accidiſſet,bona in ea omnia imponerent vnà cum mulieribus, id vnanimiter comprobantibus.qua pyra cõſtructa,in hoſtes exiuere,& victoriam obtinentes, anniuerſarium Elaphiboliæ Dianæ Phocenſes inſtituerunt,vt Pauſanias pluribus recitat.hinc factum prouerbium,φωκέων ἀπόνοια,id eſt,Phocenſium deſperatio, de his qui magno animo ardua & ſupra vires aggrediũtur.hiſtoriæ præterea Plut.& Stephanus meminere. Sanè Alphæa Diana ἀλφειῶα etiam dicitur,vt apud Pindarum notant interpretes in Pythiis:quo loco ποταμίαν ἀρτέμιδα.id eſt,fluuialem Dianam Pindarus vocauit,ob eãdem cauſam.Alphææ, & Elaphiæ meminit & Strabo libro VIII.quo tamen loco Alpheoniã vertit latinus interpres.cuius lucum ait ad oſtium Alphei fuiſſe,& templum,& quæ in eo picturæ.

Cnagiam Dianam coluere Lacedæmonij, à Spartano Cnagio cognominatam, qui in bello apud Aphidnas geſto captus à Caſtore & Polluce,& Cretẽſibus venditus,cum Dianæ ſimulacro in patriam aufugit:vnde nomen dea ſortita eſt. Pauſ.in Laconicis: tametſi aliam ipſe hiſtoriam libentius ſequatur, quæ nihil ad rem noſtram.

Triclaria Diana in Achaia culta,in cuius feſto peruigilium celebrabatur quotannis, in eóque hominum fiebat immolatio,quæ inde ſumpſit initiũ. nam cùm in eius templo Menippus & Cometho nimia victi cupidine coiuiſſent, irata dea id piaculum exegit. Longa eſt apud Pauſaniam in Achaicis hiſtoria. De Triglantina in Hecate egimus.

Pitho Diana cognominata eſt etiam, quod cùm Picus meus apud Hermolaum libro trigeſimoquarto Nat.hiſt. legiſſet,qui id tantum innuit,ipſe quid afferret amplius non habuit. ego in Corinthiacis,hoc eſt,libro ſecundo Pauſ.comperi, cuius hæc ſunt verba à me expoſita: Sacellum,inquit,Dianæ cognomine πειθοῦς,Hypermeſtra conſtituit, cum patrem in iudicio viciſſet, quod iudicium Lyncei cauſa effugit. de Pytho verò,id eſt, Suada dea, quæ Suadendi dea eſt,plura collegit Politianus, & ego nonnulla in Poëtices hiſtoria,& in hoc etiam vbi de ſingularibus deis egi.

Icatia Diana in inſula Icaro colebatur,vbi deæ celebre templum fuit.ſcatebat verò capreis & leporibus præpinguibus hæc inſula,quas feras qui capere ac venari cuperet, impetrata à ſacerdotibus venia,venatores quotquot vellẽt ex iis capiebant: ſi veniam non impetraſſent,vacui à venatione,& inanes redire dicebãtur, atq; vt audaciores mulctabãtur.

Didyma Diana à Pindaro cognominata in Pythiis, illo carmine, θάλλων χρυσῇ διδύμας: quod & comment.obſeruant. Didyma verò, vt reor, quia cum Apolline ex Latona genita δίδυμοι enim gemini dicuntur, vt noſti.

Παιδοτρόφος,hoc eſt puerorum nutrix Diana appellata eſt, vt Diodorus notat: quod ad eam infantium ac ciborum, quos ea ætas poſtulat, officium pertinere putarent antiqui: qua, inquit, ex cauſa παιδοτρόφος vocabatur, cuius deæ templum apud Coronem fuit, vt in Meſſeniis ſcripſit Pauſanias.

Pellenea Diana cognominata à Pellene vrbe notiſſ. de hac in Arati vita ſcribit Plut. eius ſimulacrum per alia tempora intactum manſiſſe: & cùm à ſacerdote motum de loco afferretur,aſpectum ita perſtringere conſueuiſſe,vt à nullo contrà aſpici poſſet, ſed ab eo oculos cuncti auerterent:nec hominibus modò viſum horrori eſſet, ſed propinquas quoque arbores,cùm portabatur,infœcundas redderet,& immaturos fœtus excuteret. quod cùm Arati tempore ſacerdos extrà tuliſſet,& ad Aetolos conuertiſſet, ſic omnes conſternauit,vt ne mente quidem conſiſterent. Fuit & in Attica Pallenidis Mineruæ fanum, vt in primo Herodotus ſcribit,cùm de Piſiſtrati reditu agit.

Hemereſia Diana apellata fuit, quoniam apud Clitorios Melampus quibuſdam ſacris & expiationibus Prœtidas in Dianæ templo inſania ac furore ſanauit: id quod pluribus in ſecundo de Poëtarum hiſtoria ſumus executi. Diana autem ideo cognominata, à mãſuetudine,quam ἡμερασίαν Clitorij ipſi nuncupant. Hiſtoria Arcadicis à Pauſ.exponitur.

Πολυ

πολυβοία Diana etiam vocata. & vt quidam etiam putant Proſerpina, quæ & ita in ſacris inuocabantur, πολυβοίαν ἄρτεμιν, πολυβοίαν κόρην. tametſi quidam hoc loco κόρην non Proſerpinam, ſed ſimpliciter puellam interpretantur, de Diana. Sic autem nuncupata à ſimbriis, quibus vteretur: vel quòd multis ex locis audiretur, vt venatrix: vel quòd multo canum latratu frequentaretur, vel à multis ſacrificiis: auctor Heſychius.

Εὐκλεία, Euclea Diana Thebis culta, cui & templum poſitum, vbi ſimulacrum fuit à Scopa factum, vt in Bœot. ſcribit Pauſ. quo loco ſepultas ait Androclian & Alcidan, Antipœni filias, cuius & hiſtoriam enarrat. Ante huius deæ ædem leonem ex marmore factum, poſitum fuiſſe ferunt. Miratus ſum Domitium in Attica, quam ex Pauſ. in latinum conuertit, quid eo loco ſibi vellet: Longè poſterius templum, inquit, εὐκλείας ἀνάθημα: ipſe de ſuo addidit, quam Romani Iuſtam appellãt, &c. alij latinè Celebrem interpretati ſunt. Eucleæ meminit & Sophocles. Eiuſdem Eucleæ apud Bœotios & Locros ara & ſtatua in foro dicata fuit. hęc in primis Diana credita: ab aliis Herculis & Myrtus filia. quę cùm virgo interiiſſet, meruit vt ei nubentes: priuſquam cõuenirent, rem ſacram facerent, vt in Ariſtide pluribus ſcribit Plutarchus.

Calliſtes Dianæ ædes fuit in ſummo tumulo, vbi ſepulta erat Calliſto. vnde factum eſt deæ cognomen, vt eſt apud Pauſ. in Arcad.

Auentina Diana cognominata, quòd in Auentino monte Romæ in primis coleretur: quæ & Auentinenſis etiam à Val. Maximo appellata eſt, cum ait: Quiſquis Auentinenſi Dianę immolaſſet, &c. nam Ser. Tullio regnante, à Latinis templum ibi conditum fuit teſte Liuio Sex. Pomp. Seruorum, inquit, dies feſtus exiſtimatus Idib. Aug. quòd eo die Ser. Tullius natus ſerua, ædem Dianæ dicauerit in Auentino: cuius tutelę ſunt cerui, à quorum celeritate fugitiuos vocẽt Ceruos. Dionyſius tamen Alicarnaſ. videtur Ancum Martium huius templi auctorem facere. de Anco enim inter cætera ita. Poſt quæ Rex pecuniis quas contulerant vrbes eæ omnes, extruxit Dianæ fanum in maximo Romæ collium Auentino collocatum, legéſque in baſe ærea conſcripſit. Decipiuntur, qui Ouidij illud interpretantur de Diana, quòd eſt:

> Luna regit menſes, huius quoque tempora menſis
> Finit Auentino Luna colenda iugo.

Nam diuerſum hoc fuit à Diana Auentina, vbi nũc eſt ædes Sanctæ Sabinæ. Liuius autem de æde Lunæ: Atrox, inquit, cum vẽto tẽpeſtas forẽ ex æde Lunę, quæ in Auẽtino eſt, raptã tulit. in ſummo enim dorſo Auẽtini Lunæ ædes fuit In veſtibulo huius templi ex vetuſto ritu boũ cornua affigebãtur, cùm in cęteris Dianę templis ceruorũ cornua. Cauſam Plut. in quæſtionibus Romanis quęrit, & recitat: Ferũt, inquit, in Sabinis Antroni Coratio bouẽ inſigni ſpecie ac magnitudine natam fuiſſe. à vate deinde quodã monitũ, ſi quis eam bouem in Auẽtino Dianæ immolaſſet, factum iri eius qui rem diuinam feciſſet ciuitatem totius Italiæ imperio poriturã. hominẽ re credita, vt bouẽ immolaret, ſtatim Romã veniſſe. ſeruũ interim Seruio regi clã rem omnẽ indicaſſe. illũ è veſtigio Cornelio ſacerdoti imperaſſe, vt Antroni, antequã is rẽ diuinã faceret, in Tiberi ſe abluerer, ritè præciperet: (ſic enim eos qui litare vellẽt, facere cõſueſſe:) Antronẽ cupidè profectũ lauiſſe, Seruiũ interim occupaſſe, ac Dianæ bouẽ immolaſſe, & cornua tẽplo affixiſſe. hoc Iuba monumẽtis mandauit, & Varro: niſi, quod Antronis nomen Varro nõ prodidit: nec à Cornelio ſacerdote, ſed ab ędituo deceptũ fuiſſe Sabinũ dicit. Auẽtinę Dianę & Propertius in quarto meminit:

> Phyllis Auentinæ quædam eſt vicina Dianæ. Martialis:
> Laudat Auentinæ vicinus ſura Dianæ.

Aſtratea Diana ſacellum habuit in agro vrbis Pyrrhichi, ideóque ibi poſitum, quòd inde Amazones contra Græcos præliantes vlterius non proceſſerunt, vt & vox indicat. Eodem etiam loco Amazonius Apollo cultus: auctor Pauſanias.

Iſſoria Diana Tenthrane & culta & dicta, vrbe Laconica, à Teuthrante condita: Pauſ. vbi Dianæ Iſſoriæ & Aeginææ templa fuere. Iſſoria, inquit Heſychius, Diana, & celebritas & locus in Sparta. meminit & Stephanus in Ἰσσώρᾳ. Anylidora vero, alibi dicta.

Φιλομεῖραξ, hoc eſt, adoleſcẽtum amatrix Diana cognominata, cuius ſacellum fuit, vt ſcribit Pauſ. in via Siope euntibus ex gymnaſio ad balnea, apud Elienſes.

Cordaces Dianæ templum diſtabat, vt eſt apud Pauſ. per ſtadium à ſepulchro procorũ Hippodamiæ. ſic autẽ vocata fuit, à ſaltationis genere, quod Pelopis ſocij propè deam ibi

exiſtentem duxere, ἐπινίκια canentes: hoc eſt, victoriæ carmina. Quod autem ſaltationis genus eſſet κόρδαξ, probè, vt puto, docuimus in primo de hiſtoria poëtarum, itémque quæ eſſent Epinicia.

Pyronia Diana dicta, cuius templum fuit in Arcadiæ monte Crathide: vnde ad Lernæa ſacra antiquis temporibus ignem ſumere ſolebant. à quo igne, vt reor, dea ipſa Pyronia nuncupata eſt.

Cedreatis Diana ab Orchomeniis ideo ſic vocata fuit, vt Pauſ. auctor eſt, quòd eius ſimulacrum in ingenti eſſet cedro erectum. Conſiderandum verò apud Heſychium in vocabulo κέδρεατις, an legendum ſit κεδρεάτιδος an δρεάτιδος ἀγρίμαδος.

Heurippa à Pheneatis in Arcadia Diana cognominata, vt Pauſan. ſcribit: cui templum ab Vlyſſe poſitum fuiſſe exiſtimant, quòd videlicet amiſſos equos in eo loco inueniſſet, qua ex re & cognomen factum, παρὰ τὸ εὑρεῖν τὰς ἵππους. Nuncupata etiam ἀκοζία à Rhodiis, vt notat Heſychius, quaſi boni tranſitus.

Hymnia Diana ab ὕμνοις, id eſt laudibus appellata: cuius templum fuit in Orchomeniorum regione, parte læua montium Achiſiorum. vide hiſtoriam apud Pauſ. in Arcad. vbi & cultum, & ſacerdotum ritum planè perſcribit.

Aethiopia Diana cognominata, teſte Stephano, qui & eius varias opiniones recenſet. Quidam enim ſic appellatam putant à regiuncula quadam Lydiæ αἰθιόπιον nomine, vbi coleretur. alij, quòd cùm apud Aethiopas verſaretur, eam Apollo abduxerit. nonnulli παρὰ τὸ αἴθειν, ab ardore videlicet, quòd Luna ſit, vt Callimachus ait. quidam, quòd ea Hecate ſit, quæ facibus vti putabatur, vt Eraſtothenes prodidit.

Perſia, quæ & Perſea, ſeu Perſica Diana nuncupata, de qua ſic Diodorus: Colitur, inquit, & à Perſis plurimum Diana, cui myſteria inſtituerunt barbari: quæ, vt ait, ad ſuum vſque tempus Perſea dicebantur. Sed enim dea hæc trans Euphratē colebatur ſumma religione & cultu, cui ſacræ paſcebātur boues, nullo cuſtode. Erant verò tantūmodo ſigno deæ notatæ, hoc eſt face, vel lāpade. Harū vnius miraculū Plut. in Lucullo perſcribit, quæ illi ſacrificāri obtulit. Legimus, ꝙ in Caſtabalis Perſicæ Dianæ fanum fuit tātę religionis, ꝙ ibi dicatæ virgines (ſi credere dignū eſt) ſuper prunas nudis pedibus ambularent, nullo nocumēto. id quod tamen dæmonū illuſione ad montē Soractis Hirpinæ quādā familiæ ad Feroniæ templū cōtigiſſe ſolitū, tradunt auctores: Plin. Solinus, Seruius, alij. Pauſ. miraculum hoc à ſe viſum tradit. Deam verò ait Lydis celebratiſſimā, Perſicā fuiſſe, cuius celeberrima tēpla fuiſſe præcipue in Hierocæſarea & Hypepis, in quibus ſacella cum ara cum quodā cinere haud ſueto: vbi cùm res diuina fiebat, ſacerdos cū lignis ingrediebatur, quæ aræ ſupponebat, & capiti Tiaram, & manu librum tenens, legebat barbaras quaſdam ſuas precationes. Cornelius quoque Tacitus in lib. Ann. ſic de hac re prodit: Altius Hierocæſarienſes expoſuère Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum, & memorabantur Perpennæ Iſaurici, multáque alia Imperatorū nomina, quæ non modò templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerunt.

Phylliada Dianam Callixenus apud Athenæum appellare videtur: ſed quamobrem, non ſanè compertum habeo. Sunt qui à foliis arborum, quod ea dea, hoc eſt Luna, etiam poteſtatem habeat eorum propter humorem. Cùm ego nihil ab antiquis didicerim, quiſque quam velit ſibi rationem vel afferat, vel confingat.

Corythallian etiam Dianam apud Athenæum in quarto appellatam inuenio: ad cuius templum pueri mares à nutricibus deferebantur. quidam ſic appellatam arbitrātur, quòd κόροι pueros dictos videmus. ſunt qui κορυθάλλην laurum nuncupent.

Amphipyron quoque cognominari videmus Dianam à Sophocle in Trachiniis, ea videlicet cauſa, quod vtraque manu facem præferret. eadem & Hecate exiſtimatur.

ἰοχέαιρα, hoc eſt, ſagittis gaudens Diana, à Græcis cognominata eſt, vel quòd dea bellica ſit: vnde & Polemarchi Athenienſiū, qui principes erāt belli, ſacris Dianæ & Martis Enyalij prærerant: vnde armigerā ab Ouidio nuncupatā exiſtimarim in Metam. propter arma venationis. vel quòd venationibus dea gauderet: quare & Venationū præſidem veteres putabāt. id quod ex eius pleriſq; cognominibus Phurnutus in lib. de Deorum nat. oſtēdit. Hoc verò ἰοχέαιρα epitheto, Orpheum & Homerum ſecuti plerique alij poëtæ vſi ſunt.

Κυνηγέτιν, id eſt Venatricem: & θηροκτόνον, id eſt Fericidam: & ἐλαφηβόλον, id eſt Ceruicidam: & ὀρεσίφοιτον, id eſt monticolam Dianam nuncupatam ait Phurnutus. Suidas etiā, & ἐλάφιον dictam

dictam ait, quòd ſcilicet ceruos venari crederetur, quos Græci ἐλλοὺς καὶ ἐλάφους nuncupant. Theophilus Elaphebolon, à ceruorum inſectatione dictam putat. Meminit Orpheus in hymnis eadem ratione & Elephia nominatur, cuius & Strabo meminit libro octauo. De Elaphibolia iam actum eſt. Heſychius etiam à feris cædendis, Dianam cognominatã ſcribit θηροφόνον καὶ θηροκτόνον. Dianæ præterea canes ſacri fuere, quod Phurnutus ait. Diana in Arcadicis apud Pauſ. vbi de Megalopoli & Acaceſia agit, venatrix ita deſcribitur: Ceruina pelle velata, pendente ex humeris pharetra, altera manu lapidem, dracones duos altera ſuſtinet, adiacet canis de venaticorum genere.

Lycæa Diana, eſt à lupis cognominata, à Trœzeniis, cuius ædes ab Hippolyto poſita narratur, quòd inde lupos depulerit: auctor Pauſanias.

Pergæa Diana vocata eſt, ab oppido Pamphyliæ Perga, de qua ſic Mela Pomponius: Inter eos, inquit, Perga eſt oppidum: & Dianæ, quam ab oppido Pergæam vocant, templum. meminit & Strabo libro decimoquarto. Hanc eãdem Stephanus Pergaſiam vocat.

Elymaitis Diana, ſic nuncupata, teſte Porphyrio, & Hieronymo, quòd Elymais regio eſſet vltima Perſarum ad Orientem, vbi templũ fuit ditiſſimum Dianæ Elymaitidis, quod cùm Antiochus Epiphanes ſpoliare conatus fuiſſet, à templi cuſtodibus, & vicinis circùm gentibus oppreſſus traditur, paniciſque quibuſdam terroribus in amentiam verſus, demũ morbo interiit. & hoc ei accidiſſe commemorant Polybius & Diodorus, quòd templum violare ac diripere conatus ſit. Strabo quidem apud Elymæos Palladis ac Dianæ templum commemorat, quod Azara diceretur, ex quo decem milia talẽtorum ablata ſint. hanc verò hiſtoriam recitat Appianus in Syriaco: & non Dianæ, ſed Veneris templum Elymææ prodidit. ait enim, miſſum Popilium cum literis, vt nunciaret Antiocho, ne pugnaret in Ptolemæos: Antiochum deliberandi tempus popoſciſſe Popilium, virga circulum duxiſſe, & dixiſſe: intra hunc delibera. Rex ſtupefactus, ſtatim abitionem parauit, Venerisque Elimææ templum ſpoliauit. tum demum ex valetudine tabeſcens, mortem obiit, nouem annorum filium relinquens.

Amarynthis Diana, quã & Amaryſiam vocari putamus, de qua Pauſ. in Attica: Arhmonenſes, inquit, Dianam Amaryſiam colunt. cuius cauſam cùm perquirerem, nihil apud interpretes certi comperire potui. Ego verò, ait Pauſ. ita coniectura colligo: Amarynthus in Eubœa eſt, vbi hanc Amaryſiam colunt. nec minore pompa quàm Eubœi, eundem diem Athenienſes celebrant: vnde Apud Arhmonenſes hoc nomen extitiſſe arbitror. hæc ille. Porrò & Steph. Amarynthum EubϾ inſulam prodit, à venatore Amaryntho nuncupatam: vnde fiat gentile Amarynthium, & Amaryſium. citãtque Pauſ. Vnde eſt Amaryſia Diana, quæ & à noſtris aliquando Amaruſia dicta eſt. Strabo verò libro nono Amarynthum ait vicum fuiſſe apud Eretriam, vnde Amarynthia Diana. Fuiſſe autem apud priſcos Eretrienſes celebres, colligit ex columnæ vetuſtæ teſtimonio, quam in Dianæ Amarynthiæ templo antiquitus illi erexerant, cuius etiam inſcriptionem adſcribit. Huius deæ & T. Liuius libro quinto Decad. quartæ ita meminit: Sacrum, inquit, anniuerſarium eo fortè tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat, quod non popularium modò, ſed Caryſtiorum etiam cœtu celebrabatur. Euphronius apud Phauorinum ait, quod in Amarynrho Colænis Diana coleretur, de qua alibi plenius agemus. Porrò & Creſſa, & Creſica etiam cognominata cùm ab aliis, tum Callimacho & Diodoro.

Soluizona Diana, hoc eſt, λυσίζωνη cognominata eſt, de hac Apollonij interpretes: Soluebant, aiunt, primùm parientes zonas, & Dianę dicabant: vnde eius etiam Athenis Soluizonæ phanum fuiſſe proditum eſt. Eadem ratione & Ilithyia Lyſizonos nuncupatur, teſte Phurnuto. hinc Theocritus:

> ἔνθα γὰρ ἀλκιβίαν ἐβόασε λυσίζωνον.
>
> Hic vbi Lucinam vocitabat Lyſizonam.

in decimoſepimo Edyll. Orpheus in hymno:

> Λυσίζωνε φίλοιστρε, κυνηγέτι, λυσιμέριμνε.

Legimus & gręcum epigramma de zona ſoluta. & Catullus noſter de eadem re nec ſemel meminit, vt:

> Quod zonam ſoluit diu ligaram.

Idem alibi:

> Quod potuit zonam ſoluere virgineam.

Latini Virginenſem deam pari ratione vocauere, vt alibi docuimus. Sed & ſoluere pudorem

dorem legimus dici, propter vincula caſtitatis, vt Seruius docet in quarto Aeneid. in eo:

Spemq́; dedit dubiæ, ſoluitq́; pudorem.

Quin & Homerus in Odyſſ. λ. λῦσε δὲ ζώνην dixit, id eſt, Soluit autem ei zonam. Sanè ſunt qui zonam tum ſolui tradiderunt, cùm primum nuptui puella traderetur: quo modo Homerus & Catullus. alij verò, cùm primum puellæ pariunt, id quod Apollonij interpretes: vnde & Lyſizonæ Dianæ templum apud Athenienſes. Meminit & Lyſizonæ Dianæ Heſychius. Sed &, quo loco Homeri dicitur, quemadmodum Neptunus Tyro Enipei amnis amore captam, priuſquam Enipeo iungeretur, euirginauerit. id enim ſignificare, ait Scholiaſtes inibi, λύειν παρθενίαν ζώνην. Sanè & Latini ita tradunt, vt eſt apud Feſtum: Cingulo noua nupta præcingebatur, quod vir in lecto ſoluebat, factum ex lana ouis: vt ſicut illa in glomos ſublata coniuncta inter ſe ſit, ſic vir ſuus ſecum cinctus vinctúſque eſſet, &c. Meminit idem in Cynxia Iunone.

Cnacalyſia Diana à Caphyaris culta, cognominata verò à monte Caphyis propinquo, qui Cnacalos vocabatur: auctor Pauſan.

Condyleatis Diana appellata à Condyleo loco, qui non plus ſtadio diſtat à Caphyis, vt idem ſcribit Pauſ. Huius tamen poſtera ætas cognomen mutauit, & pro Condyleatide, ἀπαγχομένη vocitata eſt. nam pueri quidam pro templo ludentes, reſtem fortè inuentam collo imaginis Dianæ iniecere. Sed Dianam ferunt ſuſpendiſſe iniicientes. id quod Caphyiatę intelligentes, pueros ipſos quaſi ſacrilegos lapidauere: tum pòſt euenit, vt eorum vxores morbo quodam correptæ abortirentur. Conſultum ſuper hac re oraculum, Pythia reſpondit. pueros ſepeliendos, & quotãnis eis ſacra facienda. qua ex re ἀπαγχομένη Diana, id eſt ſtrangulans, pro Condyleatide eſt nuncupata.

Sciaditis Diana à Scia vocitata, qui locus à Megalopoli tredecim ſtadiis diſtabat: cuius templum Ariſtodemus tyrannus, vt docet Pauſan. condidiſſe dicebatur.

Angitas etiã Dianæ nomẽ, & fluuij nõ lõgè à Pangæo decurrẽtis, vt Heſychius prodit.

ἡγεμόνη ἄρτεμις: Hegemones Dianæ, id eſt ducis fanum ſtadiis quatuor ab Acaceſio vrbe diſtabat, de qua in Mercurio Acaceſio meminimus. nam Dianam Cereris, non Latonæ filiam, Aeſchylus fuiſſe ait, Aegyptios imitatus: vt & Pauſ. refert. Porrò hæc de Hegemone Diana hiſtoria prodita eſt. Ariſtomelidas Orchomeniorum, qui in Arcadia fuere, tyrannus, Tegeatidis virginis à ſe vitiatæ cuſtodiam Chronio commiſit: quæ priuſquam ad tyrannum reduceretur, præ metu ac pudore ſibi manus intulit. Chronius per quietem à Diana excitatus, Ariſtomelidan occidit & Tegeam aufugiens euaſit, atque ex ea re ducis, id eſt ἡγεμόνης ἀρτέμιδος ædem cõſecrauit. Meminit & Hegemones Dianæ Heſychius, qui & Venerem hoc eodem nomine fuiſſe ſcribit. Sed enim & apud Lacedæmonios fuiſſe legimus δρόμον, id eſt curſus locum, in quo, ait Pauſan. ſua etiam tempeſtate adoleſcentes ſeſe curſu exercere ſolebant. & à curſu diſcedentibus, Dianæ ἡγεμάχος appellatæ templum fuit, quæ ſcilicet ad pugnam deduceret.

Limniatidis Dianæ tẽplũ fuit apud Tegeates, ab ea vrbe 7 ſtadiis procul: decẽ verò ab eadẽ, Cnateidos Dianæ fanũ. Sanè hoc nomẽ apud Cor. Tacitũ lib. 4. ita legitur: Audite, inquit, dehinc Lacedæmoniorũ & Meſſeniorũ legationes, de iure tẽpli Dianæ Limenitidis, quod ſuis à maioribus, ſuáq; in terra dicatũ, Lacedæmonij firmabant annaliũ memoria, vatũq́; carminibus: ſed Macedonis Philippi, cũ quo bellaſſent, armis ademptũ, ac pòſt C. Cæſaris & M. Antonij ſentẽtia redditũ, cõtra Meſſenij veterẽ inter Herculis poſteros diuiſionẽ Pelopõneſi protulere, & cætera quæ ſequũtur, mẽdoſa, nec ideo aſcripta. At verò Artemid. lib. 2. vbi de deis agit, Dianã ait λιμνᾶτιν dictã, & piſcatoribus bene ſignificare: à ſtagno videlicet nũcupata. Porrò & alicubi apud Pauſ. me legiſſe recordor, Limnæã etiã Dianã appellatã: nunc locus nõ ſuccurrit. Nũc verò demũ mihi ſe offert locũ eſſe in Corin. vbi ait, apud Sicyonios cultã fuiſſe, templũq́; habuiſſe, cuius tectũ collapſum vetuſtate eſſet, de ſtatua verò ſe nihil habere. idem ſcribit Pauſanias. Sed & in Scholiaſte Euripidis in Hippolyto: λίμνην, inquit gymnaſium Trœzenis, vbi mirificè colebatur Diana. Vnde videri poteſt, Limneam dictam eſſe.

Lycaotidis Dianæ templum fuit in Lycoa vrbe, & eius item deæ æneum ſimulacrum in monte ad meridiem, vt in Arcad. Pauſan.

Chitone Diana ab Atticæ populo, vel potius à tunica cognominata, quæ græcè χιτώνη dicitur. de hac Callimachus in ipſius deæ hymno:

Πότνια πουλυμέλαθρε, πουλύπτολι χαῖρε χιτώνη: id eſt,

Vrbibus & domibus multis veneranda Chirone, Salue.

Et item in hymno Iouis meminit. Solebant enim veteres infantium veſtes ipſi deæ Dianæ ſuſpendere. Stephanus & Chitonem hanc deam, & Chitoniam vocari ait, ex Menippi Byzantij ſententia. Epicharmus in Sphinge, Chitoniæ quis concinat mihi melos. Athenæus libro quartodecimo, apud Syracuſanos ſcribit peculiares fuiſſe Dianæ Chironiæ (ſic enim ipſe legit) ſaltationem, & tibiarum modulum. Porrò, niſi mendum ſit, Heſychius Dianam & κιθωνίαν vocauit. B. Aegius ſe ait vidiſſe Lauiniæ in Latio, inſcriptionem hanc: VIRGIN. CHITONE SACR. hoc eſt, Virgini Chirone ſacrum.

Oenoatis, οἰνωᾶτις Diana etiam cognominata eſt, vt Heſychius ait, ab Oeno Argiua. Oene ciuitas fuit agri Argiui, vt in primo Hecatæus apud Stephanum. Hotus vocat Oenoē, vnde ſit Oenoatis Diana, quæ à Prœto erecta fuerit.

Stymphalia Diana vocabatur, vt eſt apud Pauſ. à Stymphalo Arcadiæ vrbe, iuxta cuius deæ templi tectũ Stymphalides aues fuiſſe fabulãtur. Sed de his auibus in Hercule noſtro plura diximus, & nobis lõgè plura Pauſ. Stymphaliæ etiã Dianæ Stephanus meminit.

Colænis Diana cognominata à Colæno viro, qui vt Myrrhinuſij tradunt, rex fuit ante Cecropem, quod Pauſ. obſeruat. Hellanicus autem, Colænum à Mercurio oriundum, ait ex oraculo Colænidis Dianæ templum cõdidiſſe: & Phænodemus in quarto. ſed Euphronius in Amarynthο, Colænida ait fuiſſe appellatã, propterea quod Agamemnon ei ſacrificauerit ex cera τὴν κόλον, id eſt, hircũ ſine cornibus: ita ego interpretor. Metagenes in Auris, meminit Colænidis: & Ariſtophanes in auibus. vnde locus nõ amplius Colænis, at Diana Acãthia. Meminit & Suidas: qui præterea ſubdit, etiã hoc nomine genus volucris ſignificari. Fuit & Diana Heſychio Colemis, quę à Colemo nomẽ ſortita eſt, niſi perperã legatur.

Coloena, κολοήνη Diana etiam appellata, teſte Strabone in decimotertio à lacu in Sardiana regione, qui Gygæus prius, mox κολόη nuncupatus eſt. ibi ſunt Hermi & Cayſtri campi: & templum fuit Dianæ Coloenes, quod maxima habebatur veneratione. in eius ſiquidẽ celebritate ſimiæ ſaltare ferebantur, qua in re ſuam non vult fidem Strabo aſtringere.

Opis, ὦπις, οὖπις, nomen Dianæ apud Græcos, vt teſtantur Callimachus & Macrob. qui ex Alexandri Aetoli poëtæ græci epigrammate, in libro qui inſcribitur Muſæ, hoc carmen citat:

ὑμνεῦσαι ταχέων Ὦπιν βελητήρ' ὀϊστῶν.

Scripſimus & ipſi in primo de Poëtarum hiſtoria, Hypingos, Vpingos, fortaſſe non male vocari cantica & carmina quæ Dianæ dicata fuerant. Dicti verò Vpingi, ab Vpi, ipſius Dianæ patre, cuius in tertio de Nat. deorum Cicero meminit. Vnde & Diana ipſa & Vpis, & Opis interdum vocata eſt, prima producta. Nam Ops Opis, pro Saturni coniuge, prima correpta profertur. Tibullus:

Idææ currus ille ſequatur Opis.

Callimachus in Dianæ hymno, Vpis meminit. Οὖπι ἄνασσ' εὐῶπι φαεσφόρε, &c.

Hoc eſt, Vpi regina pulchri aſpectus, lucifera, &c. quo loco Gloſſema cauſas, cur Vpis Diana vocetur, habet. Sed ea præcipua eſt, à tribus puellis hyperboreis, Vpi, Hecaerge, & Loxo: quæ Dianam & Apollinem aluere. à prima Diana nomen ſumpſit, & reliquis duabus Apollo. vel Vpis dicta παρὰ τὸ ὀπίζεσθαι, id eſt, à curandis parientibus. Idem Callimachus in hymno Deli:

Οὖπίς τε, Λοξώ τε, καὶ εὐαίων Ἑκαέργη: Id eſt,

Vpíſque, Loxóque & firma ætate Hecaerge.

Porrò & Palæphatus in libro ἀπίστων, Dianam (inquit) Thraces vocant Bendiam, Cretes Dictynnam, Lacedæmonij Vpin. Sed Vergilius cùm in quarto Georg. tum & in xi. Aeneid. Opin non Dianam, ſed ſociam comitémque Dianæ facit. vt in illo:

At Triuiæ cuſtos iamdudum in montibus Opis. & paulò pòſt,

Opis ad æthereum pennis auſertur Olympum.

Ops verò pro Rhea dicitur, Saturni coniunx, vt alibi notatum: licet & docti quidam, etiam Opis vocent Sanè & Hecaerge Diana dicta, quod Pauſ. Herodotus alíique, & nos in Olenis vatis vita, de Poëtis lib. tertio, retulimus.

Coccoca Diana in Olympicis quare ſit dicta, ignoratur. Pauſ.

Eluſia Diana nuncupata ab Epheſiis ſcribit Heſychius. Me præterit, an eadem ſit quæ

Luſia

Luſia Diana dicitur, de qua in Cerere Luſia actum eſt, & de qua etiam Callimachus meminit in hymno.

Chia Diana, ab inſula Chio vocata, in qua poſita & facta ab Anthermi filiis, eius inſulæ indigenis. de qua ſic Plin. lib. XXXVI. Et in ipſa inquit, Chio narrata eſt operis eorum Dianæ facies, in ſublimi poſita. cuius vultũ intrãtes triſtẽ, abeuntes exhilaratũ putabant.

Neleidam Dianam nuncupatam legimus apud Mileſios. Sic verò appellaram exiſtimo, à Neleo, ex cuius filiis longè potentiſſimus fuit Phrygius. hi autem ſeceſſerant, relicta Mileto, Myuntem, dúmque ibi manerent, Pieria puella vehementer amata à Phrygio impetrauit, vt pax inter eos componeretur, quo Pieria cum puellis comitibus ad Dianæ Neleidis templum impunè quotannis proficiſci poſſet. qua adepta, apud vtroſque, Mileſios ſcilicet & Myuntios, illud inter nubentes emanauit: Sic amet, vt Pieriam amauit Phrygius. quod & in prouerbium deduxit Eraſmus.

Priapinam Dianam commemorat Plut. in Lucullo. Scribit enim, poſt illam ingentem victoriam qua Lucullus Mithridatem omni maritima poteſtate priuauit, creditum eſſe, cœleſtis numinis ope eam gloriam Pop. Ro. Lucullum peperiſſe. Ferunt enim, ait, Priapinæ Dianæ indignatione tam vaſtã Ponticos tempeſtatem inuaſiſſe, quia hi ſpoliato templo, deæ quoque ſtatuam abſtulerant.

Delphinia Diana cognominata: repete quę in Delphinio Apoll. copioſè diſſeruimus.

Aſtyrena Diana, vt ſcribit Strabo lib. XIII. nuncupata fuit ab Aſtyra, qui vicus fuit in regione Troiana, & lucus ipſius Dianæ. Sed enim Stephanus Aſtyrenam Dianam videtur ab Aſtyto Italiæ deducere: & Mineruam Aſtyrida eſſe vult, à Phœniciæ ciuitate circa Rhodũ. Ait enim: Aſtyra genere neutro, numero plurali, ciuitas Myſiæ apud Troada. Dicitur & ſingulari numero, Aſtyron. Fuit & vicus proximus Adramyttio, vt ait Strabo. Fuit & vrbs Phœnices circa Rhodum, in qua colebatur Minerua Aſtyris. Eſt & Bœotiæ, ad Potnias, vt Charax ſcribit in ſecundo. Eſt & regio Italiæ, cuius gentile Aſtyrenus, à qua Dianæ Aſtyrenes templum.

Bubaſtis Diana cognominata ab Aegyptiis, vnde & vrbi nomen, vbi conuentus quotannis agebatur in honorem Dianæ, vt Herodotus auctor eſt. Stephanus verò & Strabo: Bubaſtus, inquiũt, ciuitas Aegypti, quam Herodotus Bubaſtin per iota enũciat, vnde nomen gentile Bubaſtites, & vrbs Bubaſtitis, Bubaſtus autem & ciuitas & templum Dianæ, & nomos, id eſt præfectura Bubaſtites. Dicitur & Bubaſtius à Theopom. Aegyptij verò Bubaſton æluron, id eſt felem nuncupant. Hæc Stephanus. Ouid. in Metamorph.

Sanctáque Bubaſti, variíſque coloribus Apis.

Bubaſtia ſacra etiam Gratius in poëmate de Venatione memorat, de lino agens, ita canens:

Vix operata ſuo ſacra ad Bubaſtia lino,
Velatur ſonipes æſtiui turba Canopi.

Panagæa Diana prouerbio dici ſolita, vt ſcribit in Prouerbiis Eraſmus, de errabundis, ac impenſius peregrinationes amentibus, quod talis Diana fuiſſe dicatur. Sed cur Panagæa vocetur, non affert.

Elæa Diana, teſte Strabone libro octauo, nuncupata ab Elos, qui locus quidam penes Alpheum à quibuſdam dictus eſt. alij vrbem Laconicam dixere. Sunt qui maritimum oppidulum ita appellarunt. quidam circa Elos elorium, ſiue paludem, vbi Dianæ Eleæ templum ſitum fuit, Arcadiæ ſubiectum. nam Arcades eius ſacerdotium gerebant. Eſt apud Plutarchum in Græcorum problematis, Dianæ etiam templum inſigne fuiſſe in Elide, quod Ariſtarchium nũcupabant, quod cùm Sambicus dirupuiſſet, tandem pœnas dedit: vnde prouerb. apud Elæos fuit: Δεινότερα σαμβίκου παθεῖν, hoc eſt, grauiora Sambico pati: de iis qui grauia iuſtè patiuntur.

Σώτειρα Diana cognominata, ſalutarem latinè dicere poſſumus. Domitius tamen in Attica, Soſpitem eleganter vertit. Huius diuerſa ſimulacra & templa legimus: primum apud Trœzenios à Theſeo erectum, ex victoria Aſterionis Minois filij. ſimulacrum verò ita deſcribitur, σωτείρας ἀρτέμιδος, id eſt Soſpitæ Dianæ. Cùm Mardonij Perſæ exercitus milites agrum Megarẽſem populati, Thebas ad Mardonium ducem redire vellent, Dianæ numine noctem interueniſſe, eóſque locorum itinere ignaros aberraſſe in partes regionis montanas. vbi cum hoſtilem exercitũ in proximo eſſe ſuſpicarẽtur, ſagittas emiſiſſe

ſiſſe: quarum repercuſſu, quoniam rupes proxima gemitum edebat, ardentiores, vt aiunt, ad ſagittandum facti ſunt, putantes hoſtium corporibus ſagittas contineri. Interea dies illuxit, hoſtéſque ſubiere. qui cùm armati aduerſus inermes ac ſagittis vacuos dimicarent, multos ex his interfecere. cuius rei gratia Dianæ σωτήρας ſimulacrum erexerũt. Ibi & duodecim deorum imagines, quæ Praxitelis artificio attribuuntur: Dianã verò ipſam Strongylion effinxit, auctor Pauſanias. Non ſalutis nomine tantũ Dianam, ſed & libertatis legimus. Nã, vt Artemidorus ſcribit in ſecũdo, Eleuthera Diana culta fuit à Lyciis cap. xxxv.

Sarpedoniæ Dianæ, ait Strabo libro quartodecimo, in Cilicia fanum fuiſſe, & oraculum: vbi numine perciti reſponſa dabant.

Orthoſia Diana cognominata, cuius Pindarus in Olymp. meminit, & Heſychius. denominata verò ab Ortheſio Arcadiæ monte: vel παρὰ τὸ ὀρθοῦν, id eſt, ab erigendo & ſubleuãdo, quòd ſcilicet hæc dea parientibus opem ferat. Meminit præterea Lycophron, & Phauorinus, interpretéſque Pindarici. De qua etiam Plutarchus in libello περὶ ποταμῶν, vbi de Caico Myſiæ flumine.

Coryphea Diana, ſic cognominata, quòd in montis vertice templum háberet. Sunt qui Coryphæon montem dicant prope Epidaurum, in quo Diana coleretur: auctores Pauſanias & Stephanus. nos quoque in Teleſillæ vita docuimus, quòd Teleſilla de hac dea carmen ſcripſerit.

Magneſia Diana, nominata ab vrbe Magneſiæ, cuius meminit Victruuius libro tertio, cum de ſacris ædibus agit. ait enim, Pſeudodipteri, cuius formam deſcribit, exemplar Romæ non fuiſſe: ſed Dianæ Magneſiæ, Hermogenis Alabandi.

χρυσηλάκατον Dianam Homerus, aliíque poëtæ cognominant: hoc eſt, Colum auream habentem. Vide hymnum Homeri, in Venerem.

χρυσήνιος ἄρτεμις, vocata ab Homero & poëtis, quòd conſpicua ſit habenis aureis & pulchris, Iam ſæpius dictum, aurum poni pro pulchro & inſigni: vt Venus aurea, χρυσηλάκατος ἄρτεμις, & id genus multa.

Cercæa Diana vocata, quam celebrat in primis Arrianus in hiſtoria Alexandri Macedonis libro ſeptimo. ait enim inter cætera, eius ſimulacrum relatum ex Aſia Athenas, in Græciam, Alexandri iuſſu, quod antea fuerat à Xerxe rege cum aliis plurimis ablatum.

Μερόεσσα, Meroeſſa Diana nuncupata: quidam à Meroe deducunt, quæ & vrbs & inſula eſt, vel Aethiopica, vel Aegvptiaca. Eſt & Meroe, vt ait Stephanus, ad orientem, non longe à Daphne Antiochiæ, cuius gentile nomen eſt Meroæus, vel Meruſius, nomen iuxta celebritatem. at Theopompus Meruſium in xxxix Philippicorum regiunculam ſcribit eſſe: & qui eam incolunt, ſimiliter Meruſij dicuntur, & inde Meroeſſa Diana. Abeſt autem hic locus à Syracuſis ſtadia lxx. auctor Stephanus.

Gazoria Diana, culta & denominata à Gazoro vrbe Macedoniæ, vt idem ſcribit Stephanus. Gentile nomen à Gazoro, Gazorius: vnde Diana dicta.

ἱππικὴ ἄρτεμις, id eſt, Equeſtris Diana, nuncupatur ab interpretibus Pindari in primo Nemeorum hymno, quo Chromium Aetnæum victorem in Nemeæis celebrat Pindarus. Scribunt quidam ἄρτεμιν τὴν δὲ θεὰν ἱππικήν: quo pacto, paulo antè notauimus & χρυσήνιον ab Homero nuncupari, quòd videlicet aureas habenas habeat.

Ariſtobula Diana, id eſt, optimè conſulens nuncupata. Scribit Plutarchus in vita Themiſtoclis, quòd cùm in eum inuidia quadam Atheniẽſis populus inuectus eſſet, ipſe vt eum ad ſaniorem animum mentémque conuerteret, magis incitaſſe, offendiſſéque, cum Dianæ templum dedicauit, quam Ariſtobulam, id eſt, optimè conſulentem appellauit, vt quæ optimè ciuitatis Græcorúmque ſaluti conſuluiſſet. Subdit idem pòſt: Fuit in Ariſtobulæ templo Themiſtoclis ſignum, idque ad noſtram vſque permanſit ætatem, &c. hæc Plutarchus. Ariſtobulæ deæ meminit Artemidorus in ſecundo. Sanè & ἀρίστην, & καλλίστην, id eſt, optimam pulcherrimámque Dianam cognominatam, ait Pauſanias in Attica.

LATONA.

Latonam, quæ græcè λητὼ dicitur, cum Diana iunximus, quòd illius & Apollinis mater fuerit. Hæc autem Cœi filia traditur, vnde ab Orpheo in hymnis κοιαντὶς forma patronimica dicta eſt. διδυματόκος etiam cognominata, hoc eſt Gemellipara, propter Dianam & Apollinem liberos. Latonæ gallum gallinaceum in amore exiſtimatum ab antiquis, ait Aelianus, quòd ei parturienti affuerit, & quòd etiam nunc parientibus adſit, eíſque faciles

partus efficiat. Sanè idem Aelianus alibi, hoc eſt lib. de Varia hiſt. quinto, de Latonæ partu ita propémodum ſcribit: Fama eſt, virere in Delo oleam & palmas, quibus tactis Latonam, cum prius non poſſet párere, Dianam ſtatim peperiſſe. qua de re cùm alij plures meminêre, tum maximè Catullus in ſuo ad Dianam hymno:

O Latonia maximi
Magna progenies Iouis,
Quam marer prope Deliam
Depoſuit oliuam.

Sed longè copioſius me ſcripſiſſe memini ex Græcis & Latinis ſcriptoribus, de hoc Latonæ partu, in mea quapiam Annotatione iuuenili: tametſi Hyginus lib. Fab. cap. L I I I. nonnihil euáriet in hac recenſenda fabula: Tacitus quoque lib. tertio Ann. de eadem ita propémodum ſcribit: Primi omnium Epheſij adiêre (de Tyberio principe loquitur) memorantes, non vt vulgus crederet Dianam atque Apollinem Delo genitos. Eſſe apud ſe Cenchrium amnem, locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneat adniſam, edidiſſe ea numina: Deorúmque monitu ſactatum nemus, atque ipſum illic Apollinem poſt interfectos Cyclopas Iouis iram vitauiſſe. mox Liberum patrē bello victorem, ſupplicibus Amazonum quæ aram inſederanr, ignouiſſe. Auctam binc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, cæremoniam templo, neque Perſarum ditione diminutū ius, poſt Macedonas dein nos ſeruauiſſe. hactenus Cornelius Tacitus. Culta verò fuit Latona, cum à Græcis, tum maximè ab Aegyptiis, cuius & celebre oraculum in Brute vrbe fuiſſe, legimus apud Strabonem in vltimo, & Herodotum in ſecundo, qui & ipſum copioſe deſcribit. Alibi tamen ait, Iſin matrem Apollinis & Dianæ, hoc eſt Hori & Bubaſtis: ſic enim eos Aegyptij vocabant, vt ſuis locis oſtendimus. Latona verò eorum nutrix, quo loco ad oraculum ipſum deſcribitur. Prima quoq; Latona cenſetur inter V I I I deos, quos ſummo cultu venerabantur Aegyptij, & primos deos exiſtimabant ante X I I. qui & à Græcis & Romanis (vt iam dictum eſt) celebrabantur. Fuerunt & tertij dei nuncupati, qui à X I I qui ſecundi fuerant, procreati putabantur. Nocturna Latona quare cognominata ſit, Plutarchus & Euſebius in tertio Præparationis euang. oſtendunt. Apud inſulam Hyperboream, ad Oceanum, vbi naram Latonam ferunt, regia vrbs Apollini ſacrata fuit: cuius ciues quòd quotidie cantu deum ipſum colerent, erat eorum nemo non cithariſta: quod Bap. Leo in ſeptimo Architect. libro recitat. At cætera quæ fabuloſa de Latona traduntur, ex poëtis leges. Sufficiat hæc tanrum dixiſſe pro inſtituto noſtro.

I S I S.

QVoniam Iſin Diodorus Siculus, & Plutarchus, aliíque eandem eſſe cum Luna tradidere, ideo & ipſe in hoc Dianę Syntagmate conſcribam. Iſin autem eandem cum Luna eſſe docent ſimulacra, vt Plut. air, quoniam κερασφόρα, id eſt, cornigera, ad Lunæ ſimilitudinem effingebatur: & μελανοστόλος, hoc eſt nigris veſtibus: quibus occultationem & adumbrationem eius ſignificabant, in quibus deſiderio & amore capta, ſolem ſequi videtur: hinc quoque in amatoriis eadem inuocabatur: & ab ea amatoria, vt air Eudoxus, ſubminiſtrari dicebātur. Sed enim Iſis certe credita eſt Aegypti genius: qui per ſiſtri motum, quod gerere fingebatur in dextra, Nili acceſſum ſignificabat: per ſitulam, quam ſiniſtra retinebat, omnium lacunarum fluentiam oſtendebat, vt in V I I I. Aeneid. comment. Seruius docet, qui & eam air terram Aegyptiorum lingua eſſe. Sed Horus Apollo Aegyptius, quem in Græcam linguam rranſtuliſſe creditur Philippus quidam, annum deſcribens, ita propémodum de Iſidis ſtella hæc prodit: Annum ſignificare volentes, Iſim, hoc eſt mulierem pingunt. hoc eodem ſigno Deum intelligi volunt. nam apud ipſos Iſis ſtella eſt. Aegyptia lingua Sothis appellara: græca verò Aſtrocyon: tametſi alia quædam exemplaria aſtromyon legunt. Scribir Macrobius in Satur. Iſis, inquit, cūcta religione celebrabatur, quæ ſir vel terra, vel natura rerum ſubiacens Soli. Hinc eſt, ait, quod continuatis vberibus corpus deæ omne denſerur, quia vel terræ, vel rerum naturæ aliměro nutritur vniuerſitas. Sanè huiuſmodi ſimulacrum repertum Romæ fuit, cùm ego ibi optimam vitæ meæ partē ingratis contererem. Vidi & nomiſma vetuſtum Hadriani, in cuius tergo hæc ipſa effigies inerat, quod his diebus Saluiatus Cardinalis per Octauium Pantagarhum mihi oſtēdir. Alij Iſides duas fuiſſe volunt: id quod Picus meus in ſuis commentariis ſcriprum reliquit. Sunt qui nauiculā in ſiniſtra illi imponant, eámq; coronatā abrotano dicanr. alij in manu abrotanum

tanum

tanum ipſum ſtatuunt. Fuerunt qui deam Syriam eandem facerent cum Iſide: ſed ex lib. Luciani de dea Syria, facile redarguuntur. Alij Pallada, plerique Cererem: quod & in Iſide & Oſiride Plutarchus notat. hinc & Thermophoros cognominata eſt, vt Diod. ſcribit: nam & leges Aegyptiis ſtatuit. Fabulam quidem vulgatam apud poëtas de Io, minus hic aſcribo: eam cum ex Græcis tum Latinis leges, ſed in primis apud Ouid. in Metamorph. & Luciani Dialogis. vnde Inachis appellatur, à patre Inacho fluuio. Propertius in primo:

Argus vt ignotis cornibus Inachidos. Idē de ſacris, quæ ſuo tempore Romæ agebātur:

Atque vtinam Nilo pereat quæ ſacra tepente
Miſit matronis Inachis Auſoniis. Idem & in ſecundo:
Io verſa caput primos mugiuerat annos,
Nunc dea, quæ Nili flumina vacca bibit.

Quæ ſacra Ouidius in Arte, & Iuuenalis & Ioſephus & alij deteſtantur. Eſt apud Plutarchum proditū, Iſin alios dixiſſe Prometheo natam, alios Mercurio: quorum hic grammaticam & muſicam, Prometheus verò ſapientiam & prouidentiam inuenit. In Hermopoli quoque Iſin muſarum primam, eandémque iuſtitiam & ſapientiam vocarunt Aegyptij. Si verò de Iſide plura cupis, totum Plut. librum de Iſide lege. Sanè Iſis, vt idem Plut. tradit, Myrionymos à nominum diuerſitate nuncupata fuit. σῶθις aſtrum Iſis apud Aegyptios vocari, teſtis eſt Horus: vel Philippus potius, qui eum in græcum ſermonem conuertit. Summaten deam Iſin vocat Apuleius in decimo de Aſino: & eſſe, oſtendit vnam, diuerſis tamen nominibus à diuerſis nuncupari: quam partem, ſi modò breuiter ſcire cupis quę dea Iſis ab antiquis crederetur, legere ne pigeat. ea ſi non locutionis candore, at certè te eruditione non vulgari iuuabit. Scribitur ab Aeliano in lib. de Animalibus, Copton vrbem eſſe Aegyptiam, in qua Iſis coleretur eo cultu, quo aut coniuges, aut liberi à lugentibus afficiuntur. eóque loco quo Iſis ſic colitur, pernicioſiſſ. & mortiferos eſſe ſcorpiones, qui morſu ſtatim necent: quos vt vitent, omni diligentia ac arte ſtudent Aegyptij, & cùm aliis cautionibus, tum ad Iſidis fanum capræ feræ omnibus tegumētis nudæ inter ſcorpiones humi iacentes, ab illorum acerbitate integræ incolumésque permanent: ex quo fit, vt Coptitæ eius generis capras fœminas ad diuinitatē & religionem cōſecrent, & religioſiſſ. colant, & deæ ipſi Iſidi gratiſſimas putent, mares verò immolent.

Τιθήνη, id eſt, nutrix Iſis cognominata: & πανδεχής, hoc eſt, ſuſceptrix, vt ex Platone Plut. recitat, quòd dea ipſi fœmina, & totius generationis ſuſceptrix crederetur.

Linigera Iſis à noſtris dicta eſt, quod eius ſacerdotes lineas veſtes induerētur. Ouidius:

Nunc dea linigera colitur celeberrima turba. Idem:
Vidi ego linigeræ numen violaſſe fatentem
Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos. Iuuenalis:
Qui grege linigero circundatus, & grege caluo.

Nam Iſin ferunt intellecta Oſiridis nece, caput totondiſſe: qua ex re & eius ſacerdotes caput raſitare ſolebant. Sed de raſitatione capitis ſecundum morem Aegyptiorum, aliarúmq; nationum, Hebræis interdicta, longam annotationem confeci, atque ideo hic à me prætereunda. Illud etiam ab Aeliano proditum legimus, deę Iſidis ſimulacra ab Aegyptiis effingi ſolita, vt quodam diademate aſpidum coronarētur: illi verò Thermotin aſpidē vocabant. Huiuſmodi vetuſtum nomiſma me vidiſſe recolo apud Auguſtinū Muſtiū noſtrū. Idem quoq; Aelianus, vbi de vulturibus agit, vulturē Iunoni ſacrum fuiſſe ait apud Aegyptios, & eius volucris pennis Iſidis caput redimi ſolere, & veſtibulorum faſtigia exornaſſe. Iſidis pompam in Metamorph. his verſibus deſcribit Ouidius:

Inachis ante thorum, pompa comitata ſacrorum
Aut ſtetit, aut viſa eſt: inerant lunaria fronti
Cornua, cum ſpicis nitido fulgentibus auro,
Et regale decus: cum qua latrator Anubis,
Sanctáque Bubaſtis, variiſque coloribus Apis.
Quique premit vocem, digitóque ſilentia ſuadet.
Siſtráque erant, nunquámque ſatis quæſitus Oſiris,
Plenáque ſomniferis ſerpens peregrina venenis.

Hactenus Ouidius. Sed & Apuleius etiam longo ordine deſcribit. Iſidis quoque geſta in eius columna breuiſſimè deſcripta Diod. Siculus commemorat: Ego Iſis ſum, Aegypti

regina, à Mercurio erudita: quę ego legibus ſtatui, nullus ſoluet. Ego ſum Oſiridis, ego ſum prima frugum inuentrix. Ego ſum Hori regis mater. Ego ſum in aſtro canis refulgens: mihi Bubaſtia vrbs condita eſt: Gaude Aegypte, gaude, quæ me nutriſti. Plutarch. quoque in libro Iſidis & Oſiridis, pauimentum templi Iſidis, inſcriptum his literis refert: Ego ſum quicquid fuit, eſt, & erit, nec meum peplum mortalium quiſquam retexit. hoc eſt Græcè: ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸ ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς τῶν θνητῶν ἀπεκάλυψεν. Scribit & Cornelius Tacitus, Iſin cultã fuiſſe quoque à Sueuorum Germanorum parte, eidémq; eos ſacrificaſſe. Tacito ipſi parum compertum, vnde origo & cauſa peregrino ſacro. ſignum apud eos ipſius deæ in modum liburnæ nauis figuratum fuit. Putarim ego id ſignificaſſe, quod de Iſidis nauigio in Nauigiis ſcripſimus: tametſi parum, vt dictum eſt, Cornelio compertum. Sed & Lucianus nauigationi præeſſe facit, in Dialogis deorum.

Atmis Iſis etiam vocata fuit, id quod ex Epiphanii ſcriptis videmus: Si verò, inquit, de Iſide ſermonem facturus ſum, quæ iam & Atmis & Io appellatur, filia quidẽ Aſpidis Cappadocis, qui & Inachus vocatus eſt: eius actiones referre erubeſcam, &c. quæ de eius deæ impudentiſſimis ſacris exequitur.

Iſis Pelagia etiam cognominatur, vt datur intelligi ex marmore quodam vetuſto, reperto in vinea Ioannis Pogij Pontificij quæſtoris, extra portam Flaminiam. Item in alio marmore, in ædibus Fr. Quirini Patauij Iſis Regina cognominata videtur. Sed has inſcriptiones marmoreas breuitatis cauſa aſcribere ſuperſedeo. Et Iſis Triumphalis in marmore, in domo Card. Cæſij Romæ: de quibus me monuit B. Aegius.

Iſis Patricia etiam Romæ colebatur, cuius meminit P. Victor in regione v.

SYNTAGMA DECIMVMTERTIVM DE VENERE, ADONIDE, VVLCANO, CVPIDINE, GRATIIS, AD C. V. PROſperum Paſethum.

Accipe & hoc alterum Proſper, V. C. Syntagma, in quo Venerem, Cupidinem, Adonim, Vulcanum, & Charites, qua potuimus breuitate complexi ſumus. Iucunda, vt opinor, nec ingrata erit lectio: qua à laboribus publicis Pot. Tribunitiæ, & prælectionibus, poßis aliquando, tanquam in diuerticulum (vt certè eſt) voluptatis te recipere. Si vtcunque tamen, eodem animo noſtra accipias, quo tua mihi frequentius exhibes, etſi non pares meas eſſe vires video: debes certè animum, non exile librare munus. quem ſi cernere queas, dicas, Quàm ſunt imparia voluntati munera. Sed rectè factum eſt à magnis philoſophis, qui magnanimitatem quidem in magna & ampla dando mentiuntur: ſed ea plerunque bona voluntas, quæ parua ſunt, maxima eſſe facit. Vale.

VENVS, ADONIS, VVLCANVS, CVPIDO, CHARITES.

Venus dea à latinis nuncupata, à græcis ἀφροδίτη, generationis voluptatiſque dea, & formæ, credita à gentibus: ideóque dicta Venus, quòd ad omnes res veniat: vel quòd per eam omnia proueniant. hęc fermè Cicero. Varro verò: Poëtæ, inquit, de cœlo quòd ſemen igneum cecidiſſe dicunt in mare, ac natam è ſpumis Venerem, coniunctione ignis & humoris, quam haberent, vim ſignificantes Veneris, à qua vi natis dicta vita, & illud à Lucilio:

Vis eſt vita, vides, quæ nos facere omnia cogit.

Veneris antiquum non fuiſſe nomen, Cincius & Varro teſtes ſunt, qui nec græcũ eius, nec latinum ſub regibus fuiſſe, apud Macrobium teſtantur: quod mirum tamen videtur, cum Aphrodite toties Homero & Heſiodo nominetur. Sanè Cic. quatuor Veneres commemorat, in tertio de Nat. deor. Venus, inquit, prima Cœlo & Die nata, cuius in Elide

delubrum vidimus. Altera ſpuma procreata, ex qua Mercurio Cupidinem ſecundum natum accepimus. Tertia Ioue nata, & Dione, quæ nupſit Vulcano: ſed ex ea & Marte natus Anteros dicitur. Quarta, Syria Syróque concepta, quæ Aſtarte vocatur, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt. hæc quidem tótidem verbis M. Tullius. Venus à Grçcis ἀφροδίτη, & ἀφρογένεια nuncupata eſt, ab ἀφρός, id eſt. ſpuma, quòd ex Vrani, id eſt, Cœli teſticulis & maris ſpuma ipſa nata fingatur. vide Heſiodi Theogoniam. Alij ἁλιγενῆ, hoc eſt Saligenam, eadem ratione nuncupant, vt Plut. ait. Sunt qui παρὰ τὸ ἀφραίνειν, id eſt, inſanire dictã arbitrentur: vnde Euripidis illud, τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν ἀφροδίτη βροτοῖς. id eſt, Nam ſtulta proxima Venus mortalibus: id quod etiam ſubinnuit Phurnutus. Ariſtoteles ideo Aphroditen appellatam dicit, quòd ſeminis natura ſpumoſa ſit: id eſt, ἀφρῶδες. qua etiam ratione ipſum ſemen album eſt, vt ſpuma. Sed enim Didymus Aphrodiren dictam putauit, παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, hoc eſt, à mollitie vitæ, media litera in aſpiratam verſa in compoſitione: id quod & in ſimplicibus aliquando inuenimus, vt βρόντη pro φρόντη. Veneris etiam ſimulacra variis diuerſiſque modis antiqui effinxerũt: nunc puellam in concha è mari exeuntem, hoc eſt Anadyomenen: nunc vt mnlierem, manu concham tenentem, roſis, floribúſque coronatam, ponè quam Charites, & hinc & hinc Cupido & Anteros. Phurnutus illi etiã comites facit, Mercurium & Pithò, vt paulò pòſt dicam. Curru etiam vectam aliquando legimus, columbis tracto, vt in ſexto facit Apuleius: quod & Phurnutus interpretatur, propter columbæ puritatem & caſtitatem, propterque oſcula, vt in Periſteræ puellæ fabula, in hanc auem conuerſæ, Lactantius grammaticus retulit. Alij cygnis vehi dixere, vt Horatius in tertio Odarum, item Ouidius & Statius: hic in Epithalamio dicens, Amycleos ad frena citauit olores: ille in Metamorph.

Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Sed & Philoſtratus in Cupidinum imagine cum argenteo ſpeculo effinxit, & cum ſandaliis inauratis, cum aureis fibulis. Talem verò ego aliquando me vidiſſe remetior in vetuſtis quibuſdam nomiſmatibus. Idem etiam Philoſtratus in ſecundo libro Imaginum, eam ex ebore in myrtetis effinxit. Plutarchus autem in præceptis connubialibus, Venerẽ ſcribit teſtudinem pede calcantem Eleis Phidiam effeciſſe, vt domeſticæ cuſtodię & ſilentij mulieribus ſymbolum eſſet. Idem Plut. in libro de Iſide & Oſiride, de hac Venere agẽs, ita interpretatur: quòd virgines cuſtodia indigeant, nuptas verò quòd deceat domus gubernatio, & ſilentium. Huiuſce Veneris meminit & Pauſan. in Eliacis libro ſecundo. Apud Sicyonios Veneris templum fuiſſe, idem Pauſ. in Corinth. ſcribit, in quo ſolæ ingrediuntur ęditua mulier, cui viri cõſuetudine eſt interdictum, & virgo quæ annuo fungitur ſacerdotio. λουτροφόρον eam, à lauacro quod portat, appellant, cæteris ab ipſo duntaxat veſtibulo omnibus Deam aſpicere & venerari fas eſt. Eius effigiem ſedentem fecit Canachus Sicyonius: is nempe qui & Didymeum Mileſiis, & Thebanis Iſmenium Apollinem fecit. Venus ipſa ex auro & ebore facta, capite apicem, qui polus dicitur geſtat: manu altera papauer, altera malum tenet. victimarum illi omnium femora, pręterquã ſuum, conſecrant: partes alias iuniperi lignis adolent. verùm & dum femora torrentur, cum illis vna pęderotis folia incendunt. Naſcitur pæderos herba intra ſeptum aprico loco, neque alibi vſpiam prouenit, ne in ipſa quidem Sicyonia. folia ei minora fagi, ilicis maiora: forma eadem ferè cum quercus folio. altera pars ſubnigra, alba altera, neque omnino diſſimilis color ei qui in albæ populi foliis cernitur. Atque hactenus Pauſan. ex Romuli Amaſæi verbis. Qui & in Eliacis Vraniam, id eſt, cœleſtem Venerem fuiſſe apud Eleos prodit, quæ pede altero teſtudinem premeret, Phidiæ opus. & ibidem etiam Pandemon, id eſt, popularem Venerem fuiſſe; quæ capro inſideret, Scopæ opus: quarum rationem interpretandi Pauſ. aliis ſe ait relinquere. Deſcribitur item Venus libro ſexto & decimo ab Apuleio. Sanè phanum in Saxonia fuit, vbi tale Veneris ſimulacrum in Saxonum hiſtoriis fuiſſe legi. Stabat dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem facem pectore, dextra mundi figuram, ſiniſtra mala aurea tria ferebat. pòſt erant nudæ Gratiæ, nexis manibus poma geſtantes, auerſis inuicem vultibus dona conferentes. Iugales quadrigæ aderant, gemini cygni, totidémque columbæ. At verò Scopas Pandemion Venerem & popularem vel communem arieti inſidenrem finxit. Mercurium etiam aliquando cum Venere erigere conſueuerunt antiqui, quòd orationis ac ſermonis ſuauitate amor, & amoris copula, nuptiæque quodammodo condiri videantur. Hinc etiam Pitho, id eſt, Suadela cum Gratiis, vt di-

ximus, in eius deæ comitatu affingebatur, vt etiam à Phurnuto traditum eſt. ait enim eas παρέδρους καὶ συμβώμους, hoc eſt aſſiſtẽtes, & in eiſdem aris cum Venere coli. Ceſtum etiam cingulum, ſeu baltheum Veneri attribuerunt antiqui, varium & pulcherrimum, vt poëta Homerus in Iliade deſcribit, de quo & Græci & Latini adeò multa nugati ſunt. Ab hoc & noſtri inceſtum deduxere. ſic verò vocatus Ceſtus, veluti κεκοσμημένος, id eſt, ornatus: ſeu διακεκοσμημένος, ſeu vt vulgata habent exemplaria, διακεντημένος, quòd vim variam habet & colligandi & conſtringendi. de ceſto & in Cytherça loquemur. Myrtus etiam Veneri arbor attribuebatur, vel propter quandam amoris conciliationem & naturam: vel quòd planta ſit maritima, vnde nata ſit Venus. Roſæ quoque illi dabantur, de quibus legitur in poëmatiis Vergilianis, elegia & Poëta & dea digna. Quin & fabulæ de roſa leguntur, vt in Centuria Miſcellaneorum annotauit doctè Politianus, ſed & Conſtantinus Cæſ. in Geoponicis. Philyram etiam Phurnutus ait Veneri aſſignari, quòd appoſita amorem inducat, & ad plectendas coronas ſit idonea quod ex Sapphico Horatij corroborari poteſt:

Diſplicent nexæ philyra coronæ.

Phurnuti tamen codices non Philyra, ſed φιλύριον habent, vel φιλύρην: quæ quoniam voces parum notæ ſunt, ideo ego aliquando φοίνικα, id eſt, palmam legebam, propterea verba Varronis de Ling. Lat. de Venere Vitrice, cui coronam & palmam aſſignare videtur. Nunc nihil ſtatuo, imo illud N. L. quod in iudiciis antiqui ſolebant, aſcribo. Cauebant etiam veteres ne Veneri buxum offerrent, vt ſcilicet πυγμήν, id eſt, pugillatum & palæſtrã Veneream expiarent. Scribit Plato in Sympoſ. & repetit Phurnutus, quod amantum iuramẽta à deis minimè rata eſſe iubẽtur. quod & poëta Naſo ſcribit, & Tibullus his verſibus:

Nec iurare time, Veneris periuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Poſtremò ſues & porcos Venus auerſatur, propter ſordes & immunditiam, vel propter Adonidis interitum. tametſi in Theocriti carmine dimetro inducitur Venus apro ignoſcere qui Adonim puerum interfecerat, quòd is ſe nimio amore necem puero feciſſe iurarit. Phurnutus in Cerere ideo à ſue interemptum Adonim ait, quòd ſegetibus ſemper ſus nocere ſoleat. Euſebius libro tertio Præp. euang. Veneris fabulam ita exponit: Venerem inquit, dicunt generandi vim poſſidere, ſeminis & cupiditatis cauſam. mulieriſque ei formam accommodant, propter generationem. pulchram effingunt, quia Phoſphorus eſt, quæ pulcherrima eſt in cœlo ſtella. illi & Cupido aſſiſtit, propter cupiditatem. vbera & partes genitales obteguntur, quia ſeminis & nutritionis hæc membra cauſa ſunt. nata verò è mari perhibetur, quod elementum humidum calidúmque eſt, & motu crebro ſpumas eiicit, quæ res eſt ſpermatis ſymbolum. Sanè Ἥρας Ἀφροδίτης ἱερόν, hoc eſt Veneris Iunonis vetus ſacellum in Laconia fuiſſe perhibetur, qua parte Eurotas maxime ſtagnare conſueuit, vbi matres pro nuptiis filiis ſacra facere ſolebant, vt in Lacon. tradit Pauſ. Sed nos ab his ad inſtitutum iter accedamus. Pauſanias in Bœoticis, tria in primis Veneris cognomina enumerat, Vraniæ, Pandemi, Apoſtrophiæ: quarum ſimulacra ait ex lignis nauium Cadmi, Harmoniam Cadmi vxorem conſtituiſſe, de quibus nos hic ſeorſum agemus.

Vrania, id eſt, cœleſtis Venus: quidam ſic appellari autumant ab οὐρανοῦ, id eſt, cœlo, ex cuius à Saturno amputatis teſticulis, & in mare deiectis, vt dictum eſt, Venerem natam fabulantur. hinc & Cœligena vocabatur, vt Varro teſtatur. vel vt idem ſubiungit, quòd de cœlo ſemen igneum cecidiſſe in mare dicitur, ac natam è ſpumis Venerem coniunctione ignis & humoris. Alij potius ex puri & ſynceri amoris, quaſi cœleſtis, & à corporis illecebris alieni ſignificatione dictam volunt. nam Plato, & à Platone alij, duplicem Venerem conſtituerunt, cœleſtem & terreſtrem. De hac ergo Vrania Venere cœleſti, Pauſanias cùm alibi, tum præcipuè in Attica & Bœoticis, item Artemidorus libro ſecundo Onirocriticôn: & Lucianus cùm in Amoribus, tum in meretriciis dialogis, vbi ait huic deę rem ſacram fieri, & Hortenſi Veneri. Exiſtimat vir doctiſſimus Alciatus, in ſuis in Cornelium Tacitum, ſcholiis, eo loco quo de Paphia Venere agitur, vocem illam Venerianam, & reliqua, ita legi oportere: Vraniam, vnde Paphia Venus inquit, Vraniæ nomen ſumpſit: & Pauſaniam citat. Pauſaniæ verò verba hæc in Attica leguntur: Non multum, inquit, à Vulcani templo Vraniæ Veneris ædes abeſt, Aſſyrij primum huius Vraniæ cultum inſtituerunt, quos Paphij in Cypro imitati ſunt, ac Phœnices, qui Aſcalonem in Palæſtina tenent, à Phœnicibus Cytherij edocti eadem ſacra ſuſceperunt, quę Aegeus Athenienſibus

tradidit,

tradidit, quod eius deæ ira & ſe liberis caruiſſe (nullum enim vnquam ſuſcepit) & ſororibus male eueniſſe arbitrabatur. Statua quę Pauſaniæ ętate ſpectabatur, ex Pario erat marmore, opus Phidiæ. Sequitur eodem loco Pauſan. De regione, inquit, quam Hortos appellant & Veneris templo, nullam ex antiquitate cauſam commemorant, ac nede Venere quidem, quæ iuxta templum poſita eſt, quadrangulari forma, quali ſunt Hermæ. epigrāma tamen teſtimonium facit. Venerem cœleſtem maximam eſſe Parcarum natu. eius autem ſimulacrum in hortis, opus fuit Alcamenis, cui ſacra Nephalia celebrabant: ita appellata, quòd ſobrij & abſtemij ea celebrarent. Aegyptij quoq; Vrania Venerem coluere, teſte Aeliano, qui de bobus agens ſcribit, in Aegypti vico Schuſſa nuncupato, non magno illo quidem, ſed eleganti certè, quique in Hermopolitana nomo, id eſt, præfectura cenſebatur, Venerem religioſe & ſanctiſſ. coli ſolitam, quam Vraniam appellabant. atque vaccā etiam ideo venerabantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipſa habere exiſtimetur: nam huiuſmodi animal tanto impetu in Venerem incitatur, vt cum maris mugitū audit, ad coitum vehementiſſimè inflammetur: & hæc quidem Aelianus. nomen quoq; quo vaccam nuncupabant, in Api deo recēſui. Porrò ſcribit Heſychius, Scythas Vraniā, id eſt, cœleſtem Venerem ἀρτιμίασαν, vel vt alij legunt, ἀρτίμπασαν vocaſſe. De qua ſuprà in Veſta. Herodotus verò tradit in primo, Scythis, qui templum Aſcalone Veneris deprædari fuerāt, deæ ira fœmineum morbum cum omni poſteritate immiſſum: qua ex re Enarees, id eſt, execrati, cognominati ſunt. Idem Herodotus in Thalia, Vraniam ait ab Arabibus vocari ἀλιλάτ. quare conſiderandum apud eundem in primo, an Alilat, an Alytta legēdum, quo loco ſcribit: Mylitta Venus ab Aſſyriis nuncupata, ab Arabibus Alytta, à Perſis Mitra. Vna Babyloniis hæc lex fuit, execranda quidem: nam mulieribus omnibus indigenis fuit communis, vt ſemel in vita ad Veneris templum deſiderent, & cum externis viris conſuetudinem haberent. Deinde & hiſtoriam ſubdit, de diuitibus, quæ vehiculis illuc deuehebantur, & alia quæ ridicula mihi vidētur. Sanè & Origines, ac item Arrianus, Vraniam deam hanc Arabum fuiſſe teſtantur. Sed enim & Babylonij Venerem Salambonem vocabant, vt eſt à Lampridio proditum. Omni plāctu Syriaci cultus, & iactatione, Heliogabalus Imperator exhibuit. Σαλαμβὼ, vt Heſychius & Phauorinus tradunt, Venus à Babyloniis dicitur. Sed & ἐπιτυμβία Venus vocatur: à quibus populis, non prodit idē Heſychius. πάνδημος ἀφροδίτη, hoc eſt Pandemus & popularis Venus. Theocritus in Epigrammate ſimul meminit huius Pandemi & Vraniæ, de Chryſogonæ oblatione:

Ἡ κύπρις ἃ πάνδημος, ἱλάσκεο τὴν θεὸν εἰπὼν
Οὐρανίην, ἁγνᾶς ἄνθεμα χρυσογόνας.

Id eſt, hæc Venus haud Pandemus, diuam dicito placans Vranien, caſtæ oblatio Chryſogonæ. Sanè & Pandemos quoſdam dies nuncupatos legimus, quibus mortuis epulas publicè offerebant, vnde & illius nomen: de quibus beatus Epiphanius in Ancorato ſuo, libro ſic appellato: Pandemis, hoc eſt popularibus diebus, cibaria quidem in totum exurūt, vina verò libant, nihil commodi mortuis ex hoc afferentes, imò potius ſeipſos lædentes: veruntamen coguntur à conſuetudine, confiteri mortuorum reſurrectionem. atque hæc quidem Epiphanius. Diximus hoc nomine Venerem ab Harmonie Cadmi conſtitutam. Apollodorus tamen in libro de Deis, Athenis ait ſic vocari, quòd ad forum antiquum poſita eſſet, in quo ſoleret πᾶς δῆμος, hoc eſt omnis populus ad conciones conuenire, quas ἀγορὰς vocabant. Nicander verò in tertio Colophoniacôn, apud Athenæum: Solonem ait πανδήμου ἱερὸν deæ Veneris conſtituiſſe ex pecunia proſtitutarum: qua de re & carmina legūtur comici Philemonis. πάνδημον verò vniuerſalem & publicum ſignificat, vt ſcribit Arpocration: hinc Domitius in Pauſan. Attica, communem Venerem eſt interpretatus. hanc deam Pandemon, Artemidorus in lib. de Somniorum interpretatione inter [illegible], id eſt, intellectiles connumerat quidam generationi & coniunctioni attribuunt. Pandemo rem ſacram facit Lucianus in Dialogis amatoriis. Sed & Phurnutus ait: Venus Vrania Pandemus & Pontia vocatur, propterea quòd in cœlo, terra & mari vim habere exiſtimaretur. Hinc deprehendere potes eos hallucinari, qui apud Phurnutum legunt πανατία, pro ποντία. Sed hi in codices inemendatos impegêre, vt in pleriſque aliis. Fuit & apud Hermionenſes Veneris ædes, cui Pontiæ, eidem & Limeniæ cognomina, quaſi marinæ & opportunæ dicas, vt Pauſanias auctor eſt.

Ἀποστροφία ἀφροδίτη, quam nos vertibilem Venerem dicere poſſumus, hæc tertia eſt, quæ ab

Harmoniæ Cadmi vxore conſtituta fuit. Hæc eadem homines à ſceleſtis & impiis operibus, & deſideriis parum æquis, maliſq; cogitationib. auertere putabatur: vnde & illi nomen inditum, quod in Bœot. ſcribit Pauſ. Idem tamen in Attica ἀποστροφίαν nominare videtur, quam ego Verticordiam latinorum facile crediderim: tametſi Domitius, Venerem curatricem interpretatus eſt, niſi fortè ipſe ἐπιστροφίαν, non ἀποστροφίαν legere maluerit. Porrò quoniam hic de Verticordia meminimus, hic eam tibi ſubſcribemus.

Verticordia Venus. de hac ita Lactantius Cœlius grammaticus lib. Theb. v. Habet, inquit, Venus ignes cupiditatis, nunc odij ſecundum fidem ſacrorum, vel precationum Veneris Verticordiæ præcipuè, quæ rogatur vt amores iniiciat, & rurſum vt auferat. Si enim poteſtas eſt dandi, nihilominus ius eſt tollendi, & amore ſublato aut naturaliter odium reſidet, aut mittitur. vt Vergilius:

Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amantem. atque hactenus ſuper ea Papinij verba:

Nec vultu, nec crine prior ſoluiſſe iugalem
Ceſton, & Idalias procul ablegaſſe volucres Fertur.

Dicta verò Verticordia videtur, quod corda ad pudicitiam verteret. Valer. Max. libro octauo. Cùm ſenatus, inquit, libris Sibyllinis per decemuiros inſpectis cenſuiſſet, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur, quo facilius virginum mulierúmque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de Sulpitia Seruij paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxore, ſanctiſſima fœmina, iudicium fecerunt, cunctis caſtitate vt præferretur. Plinius Sulpitiæ huius lib. 7. Nat. hiſt. meminit, & huius hiſtoriæ: ſed Verticordiæ non meminit. Iulius verò Obſequens de hac dea his propè verbis: Aedem, inquit, Veneri Verticordiæ factam, cùm tres vno tempore Veſtales virgines nobiliſſimæ, cum nõnullis equitibus Romanis inceſti pœnas ſubiere. Verticordiam circunſcribit Ouid. quarto Faſt. lib.

Cumæam veteres conſuluiſtis anum.
Templa iubet fieri Veneri quibus ordine factis,
Inde Venus verſo nomina corde tenet.

Murtia Venus à Romanis colebatur. quæ Myrtia prius dicta fuerat, vt eſt apud Pliniũ, à myrto ſcilicet Veneri dicata: icircò & pro verbena in coniunctione Sabinorum & Romanorum electa fuit. Plinij verba ſunt ex XV. Nat. hiſtor. vt Hermolaus caſtigat. Quin, inquit, & ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nũc Murtiam vocant. Idem tradit Plutar. in cauſis Romanorum. Murcea verò dea ſecordiæ, fuit alia à Murtia, cuius in quarto de Ciuit. D. Auguſtinus meminit: Deam, inquit, Murceam, quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem (vt ait Pomponius) murcidum, id eſt nimis deſidioſum & inactuoſum. Feſtus: Murceæ deæ ſacellum erat ſub monte Auentino, qui antè Murcus vocabatur. T. Liuius libro primo: Tum quoque multis milibus Latinorum in ciuitate acceptis, quibus vt iungeretur Palatio Auentinus, ad Murceæ datæ ſedes. P. Victor in 11. regione vrbis ædem Murciæ conſtituit. Apuleius autem libro ſexto Met. cùm dixit Metas Murcias, Veneri dicatas intellexit, teſte Hermolao.

Aſtarte Venus: Aſtarte, vt ſcribit Theophilus, ſimulacrum Veneris, quæ colebatur à Sidoniis, aſtri figura: ipſum verò aſtrum Venerem putant, nomine ἑωσφόρος: & eam quoque Moabitæ colebant. Theologus verò ita: τί φῶ περὶ τοὺς τὴν Ἀστάρτην προσκυνοῦντας, ἢ τὸ τὴν Χαμὼς βδέλυγμα Σιδωνίων. id eſt, Quid dicam ad eos, qui ſe ad Aſtarten adoraturi inclinant, vel ad Chamum, abominationem Sidoniorum? Epiphanius contra hæreſes, de Sabellio agens: Adorauerunt, inquit, Beelphegor, & Chamos, & Aſtarten, & Muzuroth, & Neaſtho, & Beelzeboth, & reliqua gentium ſimulacra. De Aſtarte meminit & Aelianus, qui eam Syriam deam vocauit, id quod & Lucianus de dea Syria, quo libro varias opiniones recenſet. Artemidorus quoque Daldianus de Somniorum interpretatione, item Euſebius libro primo de Præparatione euangelica, capite ſecundo. Marcus Tullius Cicero tertio de Natura deorum. Tertullianus Septimius in Apologetic. & demum Hermolaus Barbarus in Plinij libro quinto, capite vigeſimoquinto. Quare magis mirum eſt, in Plauti Mercat. comment. ſcribere, ſe neſcire Aſtarten deam: quam & Diuus Auguſtinus in libro Iudicum, Iunonem eſſe putauit. Plutarchus in vita Marci Craſsi de prodigiis agens, quæ ipſi acciderunt in Syria, deam hanc

ita deſcribit: Venus, inquit, ſeu Iuno, ab incolis dea nuncupata, quæ naſcentibus rebus principia conferre putatur, haud obſcuris ambagibus dignoſcēda monſtrauit. Lucianus Syriam deam & Lunam videtur exiſtimare. Subdubitare me Herodianus facit, qui in hiſt. Anton. Heliogabalum ait Aſtroarchen deam, Lunam ſcilicet & Vraniam nuncupatam, Romam afferri iuſſiſſe: an Aſtroarche & Aſtarte eadem ſit. qua de re nihil ſtatuo. De dea porrò Syria ſi plura cupis, Luciani libellum legito, & octauo Metamorph. Apuleij. Fuit & Aſtarte Aethiopiæ inſula, vt Martianus in Nauigatione, id eſt, [illegible] ſcribit, & Stephanus.

Anaitis Venus vocata à Perſis, vt in hiſtor. ſcribit Agathius, ex Beroſo & Athenocle Symmacho, qui Aſſyriorum Medorúmque res antiquiſſimas conſcripſerunt. Strabo libro duodecimo, de Zela agens vrbe, olim inſigni & ſacra: In ea, inquit, templum eſt Anaitidis, quæ ab Armeniis colitur. hoc in loco ſacra cum ſanctimonia maxima celebrabantur, & iuſiurandum de rebus maximis hic fiebat, &c. Idem Strabo lib. decimoquinto, de Cappadocia agens: Hæc, inquit, ſacra in Anaitidis & Amani delubris fiunt. nam & horum ibi delubra ſunt, & Amani ſtatua in pompā ducitur. & hæc ſe vidiſſe, ipſe ſcribit Strabo. In græco codice hæc nomina corruptè leguntur, hoc eſt, Naitidis & Omani. huius deæ ſacra Sacarum dicebantur, & dies feſtus Saca, quod eo die Cyrus rex Sacas deuicit & deleuit. Scribunt præterea alij, ei deæ antiquos dedicaſſe ex præſtantioribus, puellas quæ ibi proſtrarent: quæ deinde velut ſacræ viris tradebantur, eas accipientibus hilarè maritis. tale quiddam de Lydis etiam prodit Herodotus. Plin. lib. trigeſimotertio, cap. 4. Aurea ſtatua prima omnium, nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant Holoſphyraton, in templo Anaitidis poſita dicitur, quod in ſitu terrarum nomine hoc ſignificauimus, numine gentibus ſacratiſſimo. quo loco multa Hermolaus: libentius enim ille legit Anæitis. Sed quid dicam? Ille Dianam, non Venerem putat. Sed Hermolaus ſecutus Pauſaniam in Laconicis, qui in ancipiti eſſe tradit Cappadoces, & qui Euxinum accolunt, cuius ſimulacrum: & Lydos, quibus eſt ἀρτέμιδος ἱερὸν ἀναιτίδος. Sed & Plut. in vita Artaxerxis ita: (ne te Lapus fallat) Dianæ enim in Ecpatanis, quam Anæitin vocant, ſacerdotem legit, vt caſtam reliquam vitam degeret.

Amathuſia Venus celebri græcis & latinis cognomine vocitata quæ & interdum Amathuntia dicta eſt. Catullus:

Nam mihi quam dederit duplex Amathuntia curam.

Vergilius in Ciri, vel quiſquis eſt, nam ineptè quidam negant:

Nam te iactari non eſt Amathuſia noſtri Tam rudis.

Amathuſia verò ab inſula, vel vrbe potius, in qua ſumma veneratione colebatur, nuncupata eſt. de qua Vergilius:

Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atque Cythera.

Catullus in annales Voluſij.

Nunc ô cœruleo creata ponto:
Quæ ſanctum Idalium, Vrióſque apertos,
Quæque Ancona, Gnidúmque arundinoſam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos,
Quæque Dyrrhachium Adriæ tabernam,
Acceptum face, &c.

Fuit verò ἀμαθοῦς Cypri ciuitas, vt Stephanus ſcribit, vetuſtiſſima, in qua Adonis Oſiris venerabatur: qui cum Aegyptius eſſet, Cyprij & Phœnices proprium fecerunt. dicta eſt autem vrbs ab Amatho Herculis filio, vel à Cinyræ matre Amathuſa: alij ab Aeriæ filio, vt in Paphia Venere dicam.

Schœnida Venerem cognominatam ſunt qui credant, apud Lycophronem, quod obſeruat Hermolaus, à ſchœno, id eſt, ſcilla, quæ dentibus prodeſt, & eius cibo accendatur libido, quem ſecutus eſt Cœlius, hinc fortè Schœniculæ, vel vt Feſt. ait, ſcorta plebeia ac vilia, ab vnguento, quo vtebantur viliſſimo. Plaut. in Penulo; Miſero ſchœno delibutas ſchœnicolas ſordidas.

Dione Venus, & Dionæa vocata à matre: res eſt notiſſima: hinc apud Orpheum in Argon. Arete Alcinoo diſſuadet, ne Medea Colchis poſcentibus reddatur: Nam volentibus, inquit, ſoluere amores, hic valde eſt ſuccenſa Dionæa Aphrodite. [illegible] [illegible]. Vergilius: Sacra Dionææ matri.

Pythio

Pythionicæ Veneris templum & aram conſtruxit Harpalus Macedo Alexandri ſatrapa, qui Pythionicen puellam amauit, & mortuæ monumentum πολυτάλαντον, hoc eſt ſumptu multorum talentorum confecit, vt Poſſidonius ſcribit: vt verò Theopompus, templum & aram poſuit cum huiuſmodi inſcriptione, Πυθιονίκης ἀφροδίτης. Sed de hac Pythionice longe plura Athenæus lib. Dipnoſoph. XIII.

Cytheræa, Cythereia, & Cytheris Venus, variatis interdum nonnihil ſyllabis, cognominata eſt à Cythera, in quam primùm (vt Feſtus ſcribit) concha delata eſt. Martialis:

Leuior & conchis Gallæ Cytheriacis.

Pauſan. & Lacon. Cythera inſula eſt è regione Bœarum, quæ vrbs eſt in extremo ſinus Bœotici, ſic vocata à Bœo vno Heraclidarum, qui eam condidit, in ea ergo fuit ſanctiſſimum Vraniæ templum Veneris. & templorum omnium quotquot in tota Græcia, vetuſtiſsimum, ipſius verò deæ ſimulacrum erat armatum. Heſiodi quoque interpres in Theogon. Cythera, inquit, eſt Cypri ciuitas, vocatur autem Cythera, vt Phurnutus ait, παρὰ τὸ κεύθειν καὶ κρύπτειν τὸ αἰσχρόν: hoc eſt, ab occultando turpi, ſiue cupidine: vel, inquit, ἐκ τοῦ κύειν quod hi prope mare nati ſint, Venus ſcilicet & Cupido. Sed enim & Heſychius: Cythera, inquit, inſula eſt Cretæ, & Theſſaliæ ciuitas. quidam verò inſulam Promalei aiunt. Promaleum autem Laconiæ promontorium. Cytheræa Venus iuxta Homerum quidem, non quòd Cytheris appulerit, ſed quòd occuletur, quaſi κεκευθμένη. habet enim in ſe ipſa ceſtum, vinculum amatoriæ amicitiæ ἐξεργαζομένην, id eſt perficiens, & iccirco varium: vel, quòd amatores intra ſe amatorios affectus occulunt. hæc Heſychius fermè. Sed de ceſto ſumus etiam antè locuti.

Philomedea Venus frequenti cognomine nuncupata à Græcis poëtis à Cœli, id eſt Vrani Pudendis, ex quibus natam putabat. ea verò τὰ μήδεα græcè dicuntur, vnde etiam Aphrodite & Aphogenia, vt iam dictū eſt. Alij à riſu dictā tradunt, vt Suidas ſcribit. μειδῶ enim rideo, id quod & Phurnuto placet. Ad hoc alludit noſter Horatius lib. primo Carm.

Siue tu mauis Erycina ridens. quo loco Porphyrion ait, hoc Homeri eſſe, ſecundum illud φιλομμειδὴς ἀφροδίτη. Heſiodi tamen interpretes, & Phauorinus, φιλομμειδὴς (aiunt) à pudendis Saturni deducit, & Bœotorum more. Nam Heſiodus plerunque ita locutus eſt, & in hoc nomine penultima per ει diphthongum ſcripſit, & μ duplicauit propter metrum. hic eſt Heſiodi verſus:

ἠδὲ φιλομμειδέα, ὅτι μηδέων ἐξεφαάνθη. id eſt, Atque Philomedea, quod ex teſticulis edita eſt.

Epitragiam Venerem Plutarch. in magnis Parallelis ſcribit vocatam, cùm Apollo Delphinius Theſeo reſpōdiſſet, nauigaturo in Cretam, vt deligeret ſibi nauigationis ducem Venerem, & ad mare capram immolaret, ſtatim ea in marem eſt mutata, ἀπὸ τοῦ τράγου videlicet denominata ἐπιτραγία, id eſt ab hirco. id ſexta inſtantis Munichionis, hoc eſt menſis Martij VI. contigiſſe, idem Plut. eſt auctor.

Paſtophoros Veneris epitheton, quaſi dicas ferens thalamum. παστὸς enim thalamum ſignificat. hinc παστοφόρος ἀφροδίτη, quòd παστὸν, id eſt thalamum curet.

Ἀνοσία ἀφροδίτη, καὶ ἀνδροφόνος, hoc eſt impia & homicida Venus cognominata. Nam vt Timæus prodidit, cum in Theſſalia à mulieribus quibuſdam ob zelotypiam Lais occiſa fuiſſet, quòd ſcilicet ab iuuenibus Theſſalis ardentius amaretur, acubus percuſſa ligneis in æde Veneris. vnde poſtea factum eſt, vt ædes ipſa Veneris impiæ, hoc eſt, ἀνοσίας ἀφροδίτης nuncuparetur. Oſtendebatur autem apud Peneum eius ſtatua, hydriā lapideam continens: & hoc carmen:

Τῆσδέ ποθ' ἡ μεγάλαυχος ἀνίκητός τε πρὸς ἀλκὴν
 Ἑλλὰς ἐδουλώθη κάλλεος ἰσοθέου,
Λαΐδος, ἣν ἐτέκνωσεν Ἔρως, θρέψεν δὲ Κόρινθος,
 Κεῖται δ' ἐν κλεινοῖς Θετταλικοῖς πεδίοις.

Cuius carminis hic fermè ſenſus, quòd magnifica ac virtute inuicta Græcia in ſeruitutem redacta ſit forma diuinæ Laidos, quam Cupido genuit & nutriuit Corinthus: ea verò iacet in Theſſaliæ inclytis campis. Epigramma non illepidè à Leon. conuerſum eſt:

Inuictos potuit forma quæ vincere Achiuos,
 Illic eximiæ Laidos eſt tumulus.
Cui patria eſt Ephyre, genitor deus ipſe Cupido,
 Theſſaliæ in campis nunc tamen illa iacet.

De

De Laide hæc & alia apud Athenæum leges. eadem ferè in Ἐρωτικῷ Plut. niſi quod templum ait appellatum ἀνδροφόνου ἀφροδίτης, id eſt, homicidæ Veneris. Pauſ. autem ipſe in Corinthiacis nonnihil diuerſa ſcribere videtur. ait enim, in Theſſaliam ab Hippophato, vel Hippoſtrato (vt alij tradunt) amatam, profectam eſſe. Porrò de Laide Ariſtophanis interpres, & Suidas, plura: & nos nonnihil in Melanide. nunc tantum quæ ad Veneris cognomen pertinere videbantur, attulimus.

Καλλίπυγος ἀφροδίτη, hoc eſt, vt ſic dicam, Pulchriclunis Venus. Fuit apud Barbaros templum Pulchriclunis Veneris, hac ratione conſtitutum. Fuerant agreſti cuidam filiæ duæ formoſæ, quæ inter ſe de natium ſeu clunium pulchritudine certarent. quæ cum in publicam viam veniſſent, adoleſcenti cuipiam inde eunti ſe oſtenderunt, vt is iudicaret, vtra eſſet καλλιπυγοτέρα, id eſt, pulchriorum natium. Iuuenis vtramque accuratè intuens, maiorem natu clunium ſpecie præſtare pronunciauit: eiúſque ſimul eſt amore correptus, & domum reuerſus, rem fratri ſignificauit: qui vrbe exiens, ad rem huiuſmodi viſendam prodiuit. hinc & ipſe ſimiliter alterius eſt amore captus: quare ambo fratres ambas ſorores, agreſtes puellas, etiam inuito patre vxores duxere. quæ mox fortunis affluentes, ἱερὸν δὲ ἀφροδίτης καλλιπύγου, id eſt, templum Veneris pulchriclunis condidere, propterea quòd puellæ ipſæ à ciuibus Pulchriclunes, hoc eſt καλλίπυγοι dicerentur. hiſtoriam hanc in Poëtis ſcenicis attigimus, in Carcini vita. Eandem & Athenæus lib. duodecimo Dipnoſoph. ex Cercida Megalopolita in Iambis recenſuit.

Armata Venus, hoc eſt Græcè ἐνόπλιος ἀφροδίτη, quæ ἐνοπλοφόρος in primo ab Apollonio dicta, & ἐνόπλιον à Pauſania. Armata ergo Venus à Lacedæmoniis culta fuit, de qua ſic in primis Lactantius tradit: Cùm, inquit, Meſſenios obſiderent Lacedæmonij, & illi furtim deceptis obſeſſoribus egreſſi, ad diripiendam Lacedæmonem cùm cucurriſſent, à Spartanis mulieribus fugati fuſique ſunt. cognitis autem hoſtium inſidiis, Lacedæmonij ſequebãtur. his armatæ mulieres obuiam longius exiuerunt: quæ cùm viros ſuos cernerent parare ſe ad pugnam, quia putarent Meſſenios eſſe, corpora ſua nudauerunt. at illi vxoribus cognitis, ex aſpectu in libidinem concitati, ſicut erant armati, permixti ſunt vtrique promiſcuè (nec enim vacabat diſcernere) ſic iuuenes ab iiſdem antea miſſi cùm virginibus, ex quibus ſunt Parthenij nati: propter huius facti memoriam, ædem Veneri armatæ & ſimulacrum poſuerunt. hæc Lactantius. meminit & Pauſanias in Laconicis: qui inter cætera ait, Armatæ Veneris delubrum in templo antiquiſſimo fuiſſe in colle, in quo ſuperædificatum tabulatum erat Veneris Morphus, de qua in hoc dicturi ſumus. Meminit item armatæ Veneris F. Quintilianus, qui & hoc ait, inde argumenta declamationum antiquos deſumere ſolitos, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Legitur hac de re epigramma Auſonij tale:

Armatam Venerem vidit Lacedæmone Pallas:
    Nunc certemus, ait, iudice vel Paride.
Cui Venus, Armatam tu me temeraria temnis?
    Quæ, quo te vici tempore, nuda fui.

quod epigramma ex græco deſumptum eſt, quod ἀδέσποτον in quarto Græcorum epigrammaton legitur:

Παλλὰς τὰν Κυθέρειαν ἔνοπλον εἶπεν ἰδοῦσα,
    Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα;
Ἡ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, τί μοι σάκος ἀντίον αἴρειν,
    Εἰ γυμνὴ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω;

Legitur & alterum Iuliani Aegyptij ex Hyparchis, cuius ſunt hi duo extremi verſus:

Ὑμεῖς δ' ἐν θαλάμοισι Κυθηρείδος ὅπλα κύθεσθε
    λεξόμεναι παῖδας τίκτετε θαρσαλέους. hoc eſt:
Vos verò in thalamis Cythereidos arma Lacænæ,
    Dum pudet, audacem gignite progeniem.

Barbata Venus, & Maſcula, teſte Macrobio dicebatur, ſuper eo Vergilij verſu ex ſecundo Aeneidos:

Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes Expedior.

Idque Calui ac Leuini auctoritatibus comprobat, & Ariſtophanis, qui ἀφρόδιτον, non ἀφροδίτην hãc deã appellat. Sed planè & Ariſtoteles primo Elenchorũ idẽ affirmat, eodẽ auctore Leuino, vbi de ſolœciſmo agit: hoc idem & Seruius grammaticus oſtendit. Iul. quoq; Firmicus eadẽ, vt puto, ratione biformẽ Venerẽ dixiſſe viſus eſt, lib. III. Quin & alios deos

pari

pari modo aliquãdo à ſcriptoribus enũciatos videmus hoc eſt mares & fœminas, vt iam in Luno & Luna ſcripſimus. Illud porrò ſcribit Suidas, Veneris ſtatuam ideo effingi ſolitam cum pectine & barba, quod Romanis aliquãdo mulieribus peſtilens irrepſit pruritus, quem Græci (ait) κνίφην vocant: quo morbo cùm pili deciderent omnes, pectinum non erat vſus: (vt hoc tempore, quo ſcribimus hæc, morbus eſt, quo tam mares quàm fœminæ toto corpore glabri & depiles fiunt, qui morbus in primis ex Venerea contage debacchatur.) Quare mulieres tam deformi ac inuenuſto morbo plurimùm angebantur. hinc Veneri vota facientes, deæ miſeratione eis pili iterum ſuccreuerunt: & propterea mulieres hac peſte liberatæ, deæ ſimulacrum cum pectine poſuere: eidémque deę ſimul barbam affinxere, vt dea maſcula & fœminea inſtrumenta haberet. vt omnis generationis præſes eſſe crederetur. Ideóq; ſuperiora corporis cingulo tenus maris ſpeciẽ præferebat: reliquũ verò, id eſt inferiora fœminæ. Legimus quoque apud Thuſſas in Aegypto cornutã Venerem cultam, cui & vacca immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis, vt alibi repetam.

Genitrix Venus à Romanis culta, cuius meminit Macrob. Genitricis Veneris tẽplum Cæſar dicauit, vt Suet. ſcribit. Appianus & Dion. item Plin. lib. 36. Nat. hiſt. M. Varro magnificat Archeſilaum, L. Luculli familiarem, cuius proplaſticen pluris venite ſolitã ab artificibus ipſis, quàm aliorum opera. ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæſaris, & prius quàm abſolueretur, feſtinatione dedicandi poſitam. Idem alibi Plinius eundem tradit Cæſarem Veneri Genitrici thoracem dicaſſe, factum ex margaritis Britannicis.

Cnidiam Venerem non Cnidij tantum coluere, ſed totus fermè orbis, multáque eius templa habuere: quorum vetuſtiſſimum Veneris Doritidos cognominatæ, quam Dorida appellat Tatianus Aſſyrius. Secundum Acreæ, recentiſſimum Gnidiæ. Sed Gnidij ipſi Euploeam nominabant: Scribit Athenæus XIII. Dipnoſoph. Praxitelem ſculptorẽ Gnidiam Venerem effinxiſſe ex forma Phrynes, quã efflictim amabat, atque etiã in baſi Cupidinis, ſub ſcenam theatri epigrãma inſcripſiſſe Sed tota Gnidiæ Veneris deſcriptio non aliunde petęnda eſt, quàm ex Luciani Amoribus, quo loco eius deæ & templum & lucum & ſtatuam egregiè elegantiſſ. ſcriptor eſt executus. Si quem piget illa quærere, hæc ſaltem noſtri Plinij ex trigeſimoſexto libro breuiſſimè audiat. Praxitelis, inquit, ætatem inter ſtatuarios diximus, qui marmoris gloria ſuperauit etiam ſemet. opera eius ſunt Athenis in Ceramico: ſed ante omnia, & non ſolum Praxitelis, verùm & in toto orbe terrarum Venus, quam vt viderent, multi nauigauerunt Gnidum: duas fecerat, ſimúlque vendebat alterã velata ſpecie, quam ob id quidẽ prætulerunt optione, quorum cõditio erat, Coi, cùm alteram etiã eodem precio detuliſſet, ſeuerum id ac pudicũ arbitrantes. Reiectam Gnidij emerũt, immenſa differẽtia famæ. Voluit eam poſtea à Gnidiis mercari rex Nicomedes, totũ æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, diſſoluturũ repromittens. omnia perpeti maluere, nec immeritò: illo enim ſigno Praxiteles nobilitauerat Gnidum. Aedicula eius tota aperitur, vt conſpici poſſit vndique effigies deæ, fauẽte ipſa (vt creditur) facto. nec minor ex quacunque parte admiratio eſt. Ferunt amore captũ quendam, cum delituiſſet noctu, ſimulacro cohæſiſſe, eiúſque cupiditatis eſſe indicẽ maculam. Sunt in Gnido & alia ſigna marmorea illuſtrium artificũ, Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ, & Minerua: nec maius aliud Veneris Praxiteliçæ ſpecimen, quàm quod inter hæc ſola memoratur. atque hæc Plinius, vt cæterorum plurima mittam. nam nihil omnino notius nec Græcis, nec Latinis.

Sicyonia Venus à Sicyoniis & culta & nuncupata, cuius deæ templũ duæ tantũ mulieres ingredi ſolebant, quarum altera deæ antiſtes erat, tota vita cœlebs: altera & virgo miniſtra, quæ Lutrophora dicebatur: cæteri omnes pro foribus ſupplicabant. Deæ effigies ſedentis ex auro confecta, Canachi opus, altera manu papauerum capita, altera malum tenebat, in ſummo capitis vertice poculum geſtabat. ſacrificia verò huic deę ex omni animantium genere præter ſues: ex iunipero ſacrum adolebatur, & herba pæderote, quæ fagi habet folia, ſed minora, prini maiora, id eſt ilicis, querna ſpecie, altera parte ſub nigra, altera ſubalbida, qualia videlicet populnea. hæc Pauſan. & Leon.

Κωλιὰς ἀφροδίτη, hoc eſt, Colias Venus à Græcis, ſed in primis ab Atticis colebatur de qua hæc ferè à Pauſan. in Attica: Colias, inquit, promontorium Atticæ, XX. ſtad. ab vrbe diſtans. quo Medorum diſiectam claſſem maris æſtus detulit, vbi Coliados Veneris templum, & dearum quæ Genetyllides vocabantur, fuit. ab his nihil differre videntur deæ illæ, quæ à Phocaenſibus in Ionia Gennaides appellabantur. Arpocration quoque deam à

promon

promontorio denominatam ſcribit, quod ſit ex metaphora κώλου, id eſt, membri nuncupatum. huius Demoſthenes in Neæræ oratione meminit. Ariſtophanis verò interpretes Venerem Coliada ideo cognominatam ferunt, ab adoleſcente quopiam Attico qui à prædonibus captus, Veneris auxilio ab eorum manibus liberatus eſt. Prædonum enim principis vxor, vel vt alij ſcribunt, filia eius amore correpta, cum impunè abire permiſit. Hinc Coliada Venerem à κώλοις, id eſt, membris ſolutis nuncupauit. Sunt qui tradant Coliada locum fuiſſe ſic vocatum, quòd membrorum effigiem præ ſe ferret. Non deſunt qui putent, ab Ione ſacrificante appellatam, quòd cum ſacram rem faceret, eam hoſtiæ partem coruus abripuit, quæ Cole dicitur: & in eum locum depoſuit, qui Colias poſtea eſt appellatus Lucianus in Amoribus nomen à promontorio deducit. Idem Strabo, & Heſychius, & Stephanus, qui κωλιάδα ita appellatum ait, quòd ſimilis locus ſit hominis κώλῳ, id eſt, membro. Fuit & ibidem Cereris templum πολύστυλον, id eſt, multis columnis ornatum.

ἐξώπολις ἀφροδίτη, hoc eſt, extra vrbem poſita Venus. hæc Athenis fuit, vt teſtatur Plin. lib. trigeſimoſexto, his verbis: Alcamenem Athenienſem, quod certum eſt, Phidias docuit, in primis nobilem, cuius opera Athenienſes complura in ædibus ſacris poſuere: præclarámque Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite Exopolis.

Hortenſis Venus, vel potius in hortis poſita. græcè enim ἐν κήποις ἀφροδίτη. Lucianus in primo de imaginibus, & item ſecundo: Illud eſt, inquit, Veneri Gnidiæ, atq. ei quæ eſt ἐν κήποις. Idem Lucianus in dialogis meretriciis, Mater & Muſarium: Pandemo, inquit, Veneri capiam candidam: Vraniæ verò, id eſt, cœleſti, & ei quæ in hortis, τῇ ἐν κήποις, vtrique iuuencã. Sic autem à loco, vt eſt apud Pauſaniam in Attica, qui ſe nullam eius templi cauſam edidiciſſe ait. Sed nec de Venere quidem, quæ iuxta templum poſita fuit, quadrangulari figura, &c. Ego putauerim ideo Venerem eam habuiſſe cognominis rationem, quòd, vt ait in primo de Re ruſtica Varro, Venus ſit hortis præpoſita, propter generationem. Quin & Næuius, vt eſt apud Feſtum, Venerẽ pro oleribus poſuit, vt Cererem pro pane, & Neptunum pro piſcibus: dicens coquus, Edi Neptunum, Cererem, Venerem. Sed & Varro in lib. de Ling. lat. Vinalia, ait, ruſtica dicuntur ante diem duodecimum: vel, vt in calendario Maffeiano, XIIII. Vide noſtrum Calendarium Baſileæ impreſſum. Kl. Septembris. quod tum Veneri dedicata ædes, & horti eius tutelæ aſſignantur, ac tum ſunt feriati olitores.

Praxis Venus cognomine, ab actione videlicet denominata, cuius ædes in Attica fuit, teſte Pauſ. poſt Bacchi templum & ſimulacrum ex ebore.

ἑλικῶπις ἀφροδίτη, ſic appellata Venus à nigris oculis, vt apud Pindarum in Pyth. obſeruãt interpretes, in eius hymni initio, qui Xenocrati Agrigentino victori canitur, ſuper ea verba, ἑλικώπιδος ἀφροδίτης. frequẽs omnino Græcis poëtis epitheton: ſicut etiã illud ἑλικοβλέφαρος, quod à ſuperciliis pulchris & acuatis, teſte Heſiodi commẽtatore ſuper illud Theogoniæ.

Καὶ θέμιν αἰδοίην, ἑλικοβλέφαρόν τ' ἀφροδίτην,

Et pudibunda Themis, curuis ciliiſque Aphrodite.

Curuis autem, id eſt, pulchris, vel à parte totum: vel ſumpta metaphora à vitibus, in quibus helices & capreoli. Eſt & apud Homerum.

Nicophorus Venus, id eſt, victoriam ferens colebatur, teſte Pauſ. in Corinth. quam ferunt ab Hypermeſtra dicatam. nam illa cùm patris imperium contempſiſſet, à patre fuit ad Lycei forum citata. putabat quippe eius ſalutẽ non modo periculoſam, ſed & infamem ſibi futuram. qua ex re ab Argiuis abſoluta, νικηφόρον ἀφροδίτην, id eſt, Venerem victoriam afferentem, denominatam dedicauit. Eadem Hypermeſtra & Dianæ cognomine Pithus, id eſt, Suadelæ, ſimulacrum eandem ob cauſam dicauit. quod ſcilicet Lynceum ſeruauerit, contra patrem Danaum. De Nicophoro verò Ioue, ſuo loco ſcripſi.

Cataſcopia Venus culta à Græcis hac ratione fuit, quod in quo loco ſe Hippolytus exercere conſueuerat, Phædra illum ſpectare & videre poterat. quare cùm ibi conſtructum templum fuiſſet, ab ea ſpeculatione Venus Cataſcopia appellata eſt. auctor Pauſ.

Morpho eſt Venus cognominata apud Lacedæmonios. vetuſtiſſimum in colle ędificatum templum fuerat, in quo ſuperconſtructum tabulatum, Morphus Veneris ſacellum: cuius ſimulacrum fuit ſedens, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas. Sunt qui hiſtoriam in Tyndarum referant, qui vinculis eiuſmodi mulierum conſtantiam ac ſtabilitatem aſſimularet. nam quod Veneri ipſi Tyndarus vincula pedibus iniecerit, vt filiarum

opprobria vlciſceretur, parum à ſcriptoribus probatur. Pauſ. Morpho hanc armatam legimus, vt ſuprà oſtendimus. Quin etiam cæteros deos deáſque lanceam tenentes effingebant iidem, ſignificantes omnes eſſe bellica virtute prædítos, atque itidem eſſe debere ciues in ſua R. P.

Migonitis Venus cognominata in Migonio, loco maritimo Laconiæ, vt ait Pauſ. vbi templum Veneris fuiſſe ſcribit, quod ab Alexandro Paride factū tradunt. prope hoc templum Menelaus poſt Troiam captam annis VIII, Thetidi ac Praxidicæ erexit ſimulacra.

Symmachia Venus ideo appellata, quòd in bello etiam auxiliatrix ſit. hanc Mantinenſes ſummo honore coluere, vt in Arcad. Pauſ. prodit, & quod in Actiaco bello Romanis affuerit.

Byblia Venus nūcupata, de qua Lucianus in eo qui eſt de dea Syria, ita meminit: Vidi, inquit, in vrbe Bybli templum ingens deæ Veneris, cognomine Bybliæ, in quo & ritus & cęremonias in Adonim peragunt. vbi & fabulæ reliquum exequitur: ne ego longior ſim.

Elephantina Venus ab vrbe Aegyptia denominata, vt putatur. Deſcribitur Elephantina Venus à Philoſtrato in ſecundo de Imaginibus, item ritus & ſacra, tum etiam habitus illius, & puellæ molles, quæ illi deſeruiunt, & ſacra canunt, tum præterea & alia multa.

Architis Venus apud Aſſyrios culta, vt Macrobius teſtatur, quæ olim magna veneratione viguit: mox à Phœnicibus culta, vnà cum Adonide, quem quotannis lugeri etiam ſacra Hebræorum teſtis eſt hiſtoria, quo in loco multa Hieronymus. Simulacrum huius deę in monte Libano fingebatur, capite obnupto, ſpecie triſtis, faciem manu læua intra amictum ſuſtinens, lacrymæ viſione conſpicientium manare credebantur. quòd verò in Libano culta fuerit, docet etiam Muſæus in poëmatio Herus & Leandri, & Lucianus de dea Syria. quo loco inter cætera fluuium ait ex monte Libano in mare deferri, fluuio nomen Adonis, qui quotannis cruore infectus in mare exit: ipſúmque mare, quà lapſus eſt, purpureum reddit. eo tempore Adonim ab Apro ſaucium fuiſſe, indigenæ, autumant. Cætera apud Lucianum lege. de Adonide verò ſeorſum egimus.

Erycina Venus cognominata ab Eryce monte Siciliæ, in quo Aeneas matri templum conſtruxerat, vt Verg. canit:

Erycino in vertice ſedem Fundabat Veneri Idaliæ.

Polybius in primo, in Erycis vertice planiciem fuiſſe ſcribit, vbi Erycinæ Veneris templum, quod ſine controuerſia omnium Siciliæ templorum locupletiſſimum atque ornatiſſimum fuit. Diod. Siculus Erycem ait Veneris & Butæ filium fuiſſe, qui mōti, vt etiam Seruius teſtatur, nomen dederit, & matri templum, quod tamen Aeneæ adſcribit Vergilius. De hoc templo plura Diod. qui inter cętera & hoc ait, quòd à primordio eius templi nunquam per tot ſecula imminuta ſit gloria, ſed ſemper aucta. nam pręterea quæ Eryx ipſe, & Aeneas, Siculi ipſi & Athenięſes deinde, ac demùm Romani multo honore & cultu illud honeſtarunt: & cætera, quæ idem ſcriptor exequitur. nonnulla etiam M. Cicero in Verrinis, déque Veneriis illi ſacratis. Fuit & Romæ Veneris Erycinæ templū, vt Strabo in ſexto teſtatur, eius & Ouidius in Faſtis & Amoribus meminit. Liuius inquit lib. ſecundo, tertiæ Decad. Tum ædes votæ Veneri Erycinæ, ædémque Fab. Max. dictator vouit: quia ita ex fatalibus libris edictum fuerat, vt is voueret, cuius maximum imperium in ciuitate eſſet. Idem libro tertio: Interea duumuiri creati, Q. Fab. Max. & Attilius Craſſus, ædibus dedicandis, Menti Attilius, Fabius Veneri Erycinę: vtraque in Capitolio eſt, canali vno diſcretæ. Altera fuit Romæ Venus Erycina ad portam Collinam, quam eodem Liuio auctore lib. decimo, quartæ Decad. eodem anno quo Aquileia colonia Latina in agro Gallorum eſt deducta: L. Portius, L. F. Licinus duumuir dedicauit: vota erat ab Coſ. L. Portio, Liguſtino bello. de hac Ouidius:

Templa frequentari Collinæ proxima portæ
Nunc decet, à Siculo nomina rege tenet.

Fuit præterea & Pſophide Arcadiæ Erycinæ Veneris templum, vt Pauſ. docet: quo argumento vtitur, eam vrbem à Sicula muliere nomen habuiſſe, quæ ibi Erycinam Venerem erexit. Erycinæ frequens eſt mentio. Catullus:

Spinoſas Erycina ſerens in pectora curas. Horatius:

Siue tu mauis Erycina ridens, &c.

Argynnis Venus cognominata eſt, ab Argynno pueri nomine, de quo apud Athenęum libro

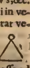
libro decimotertio legimus, quòd puer fuerit ab Agamemnone rege amatus, qui cum frequentius nataret in flumine Cephiſo, periit. quo in loco eum ſepeliuit Agamemnon, ibidémque Veneris Argynnidos templum conſtruxit. quam fabulam etiam inter Poëtas retulimus. hinc illud Propertij ſanius intelligitur:

Sunt Agamemnonias teſtantia littora curas,
Qua notat Argynni pœna natantis aquas.

Steph. quoque in lib. De vrbibus ἄργυννος ait filium fuiſſe Leuconis Athamantis, qui fuit Siſyphi, qui fuit Aeoli, Bœotium puerum, amatum ab Agamemnone: qui cùm in fluuium Cephiſum ingreſſus eſſet, interierit: à quo Argennida Venerem denominauit. Dicitur & Argynnis. Ariſtophanes tamen ἀργέννος cum diphthongo protulit. hęc quidem Stephanus. Qua ex re eorum falſum eſſe patet figmentum, qui confingunt, Argynnum Dianæ indignatione ſummerſum, quòd in eius contemptum eſſet auſus fretum ingredi, quod dea æſtuoſum feciſſet, ob interemptam ceruam, ſepultum in inſula Arginuſis. Et propterea Propertianum verſiculum ita legunt:

Qua notat Argynni pœna minantis aquæ.

Plutarchus in eo qui inſcribitur, ὅτι ἄλογα λόγῳ χρῆται, id eſt, quòd ratione irrationabilia vtantur, huius hiſtoriæ meminit: ſed pueri nomen Argæum, non Argynnum facit. vel altera, non eadem eſt fabula. Porrò & Herodotus Arginuſſam ait, cœleſtem Venerem à Scythis vocari. Argempaſſam legit tamen Origenes lib. VI. ex eodē Herodoro, vt alibi oſtēdi.

Victricem Venerem cultā à Romanis legimus, cuius ædem (ſi rectè remetior) Porphyrion fuiſſe ait in theatro Pompeij. meminit Plut. in ipſius Pompeij vita. Plinius libro octauo, de elephantis: Pompeij, inquit, altero conſulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnauere in circo XX. aut vt quidam tradunt, XVII. & cætera pulchrè. Superioribus annis Romæ effoſſum fuit marmoris fruſtū, in quò inſcriptum erat, Veneris Victricis. Extar & apud priuatū Tifernatē Tiberimū, VENERI VICTRICI L. ARRONIVS, &c. Non equidem auſim ſtatuere, an græcè hæc ſit dicta Nicophoros Aphrodite. Vidi in vetuſto Imp. Numeriani nomiſmate, in cuius tergo erat inſcriptio, Veneri Victrici. Erat verò imago ſtolata, quæ dextra Victoriolam porrigebat, ſiniſtra neſcio quid hac forma Cælius noſter putabat vmbilicum eſſe, qua ſpecie apud Paphum colebatur, teſte Tacito, vt docui alibi. Ego ſpeculum eſſe arbitrabar, quo de ſpeculo ſuprà ſum locutus. Sed B. Aegius, antiquitatis ſtudioſiſſimus, putat tintinnabulum eſſe ad victoris claritatem indicandam ſignificandámque. Varro quoque, ſi modo ad rem facit, de Ling. lat. Hinc comicos Victrix Venus; videlicet ne hæc non quòd vincere velit Venus, ſed quòd vincere ipſa victoria, ab eo quod ſuperati vincuntur. vtrique teſtis poëſis, quod & Victoria & Venus dicitur Cœligena.

Melanis, quæ & Melænis, Venus cognominata fuit ideo, vt tradit Pauſ. in Arcad. quòd hominibus non omnino diurni concubitus, vt belluis, ſed nocturni & abditi vt plurimum conueniant. Colebatur verò in primis à Corinthiis. Tradunt deam hanc per quietem Laidi nunciaſſe, futurum eſſe vt aliquando talentorum non paruam copiam compararet: id quod & non multo pòſt euenit. Lege Athenæum, qui adeò eam formoſam ait fuiſſe, vt pictores eam adirent, quo vel eius pectus & mammas imitarentur. Pauſ. verò in Corinth. ait, Cranion cupreſſorum nemus ante vrbem fuiſſe, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidos templum ac Laidis monumentum, inſculpta leæna, quæ prioribus pedibus arietē complecteretur. qua de re etiam Alciati extat epigramma, quod hic libenter aſcripſi:

Quis tumulus? cuia vrna? Ephyrææ eſt Laidos. & non
Erubuit tantum perdere Parca decus?
Nulla fuit tum forma, illam iam carpſerat ætas,
Iam ſpeculum Veneri cauta dicarat anus.
Quid ſcalptus ſibi vult aries, quem parte leæna
Vnguibus apprenſum poſteriore tenet?
Non aliter captos quòd & ipſa teneret amantes,
Vir gregis eſt aries, clune tenetur amans.

Subiungit & hoc idem Athenæus, alterum eſſe in Theſſalia Laidis monumētum. ipſam enim in Theſſaliam acceſſiſſe ait, amore Hippoſtrati captam. Quidam non Hippoſtrati,

ſed Eurylochi, ſiue Ariſtonici ſcripſerunt: alij Hippophati, quę inuidia ac zelotypia à Theſſalis mulieribus occiſa, vt in Anoſia Venere relatum eſt. Sed de Laide ſatis. Scribit idem Pauſ. in Bœoticis, Theſpiis fuiſſe Melænidis Veneris templum.

Dexicreontis Venus in Samo colebatur, ſic ab euentu nűcupata. nam Dexicreon quidam circulator, id eſt, ἀγύρτης & mendicus, Samias mulieres luxu ac petulantia perditas, ſacris quibuſdam ac piaminibus expurgauit: vnde Dexicreontis Venus denominata. alij Dexicreontem Nauclerum quempiam fuiſſe tradunt, qui cùm negotiandi gratia in Cyprum perueniſſet, & onus in nauim eſſet impoſiturus, Venus iuſſit vt aquam tantummodò in nauim ipſe inferret, ſtatímque oram ſolueret. ille verò deæ paruit, aquam intulit, cúmque ſumma tranquillitate nauigaret, reliquis mercatoribus ſitientibus propter ęſtum, vinus ipſe aqua abundabat, quæ cæteris æſtuantibus ſiti diuendita, magnam argenti copiam coëgit: qua & ſtatuam deæ erexit, quam de ſuo nomine Dexicreontis Venerem appellauit. Plut. auctor in Quæſtionibus.

Zerynthia Venus appellata eſt, vt Suidas ait, & Zerynthion & Zerynthon antrum, in quo canes ſacrificabantur, vbi & Corybantum & Hecates myſteria agebantur, vt in Hecate copioſius retulimus, ex Lycophrone, & eius interprete Iſaacio, itémque ex Stephano. Theophilus tamen & Phauorinus, Zerinphan Venerem & ζηρίνθιον antrum vocant. Puto autem mendum ſubeſſe. Sunt & Zerynthia littora apud Ouid. de Triſtibus primo:

Inde leui vento Zerynthia littora nacta
Threiiciam tetigit feſſa carina Samon.

Alij licet aliter legant. Ouidio conſentit Phauorinus. nam Zerinthium Thraciæ aſcribit. Sanè & apud Heſychium lego Zerenen, hoc eſt, ζηρήνην Venerē in Macedonia vocari. λαδωγενὴς ἀφροδίτη. Heſychius & Phauorinus tradunt Venerem nuncupatam Ladogenen, quòd propè Ladonem fluuium in Arcadia natá eſt.

Nephthe ab Aegyptiis Venus vocatur, quam & finem, ſeu mortem, alij Victoriam nuncupant, de qua Plutarch. in eo qui inſcribitur de Iſide & Oſiride: quam & quinto loco natam ait, & cum Typhone coli. Heſychius tamen Venerem ait ἀθὺρ ab Aegyptiis vocari: vnde Athyr menſis, qui in noſtrum nouembrem fermè cadit. Eſt apud Epiphanium libro tertio aduerſus Hęreſes, Senephthe: putarim ego legendum Se Nephthe: Alij, inquit, Tithrambo, Hecaten interpretãtes: alij Senephthy, alij Thormutidi ſacra faciűt, alij Iſidi.

Libitina Venus à Latinis exiſtimata fuit, ea quæ ſepulcris præeſſet, vt copioſè docuimus in noſtris Sepulcralibus. Sed & hoc loco repetenda, & addenda quædam. Hæc quidem dea & ingredientibus in vitam, & egredientibus præeſſe iudicabatur. vnde etiam ἐπιτυμβία Delphis cognominata: cuius etiam fuit ſtatua, vt ex Plut. docuimus. neſcio verò an hæc eadem ſit, quam M. Varro Libentinam Venerem vocaſſe videtur, à Libendo denominatam. Meminit & Cicero de Nat. deor. Veneri Libentinæ lucus Romæ fuit, vt Feſtus ait. Fuit & Lubentia, cuius Plautus bis, vt puto, meminit: item Gellius in Atticis noct. & Apuleius. Sed & Horatius Libitinam vitare dixit, pro mortem effugere, vt & eius interpretes teſtantur. Hinc libitinarij, de quibus in Sepulcralibus actum eſt. Seneca in ſexto de Beneficiis, ait vota Libitinariorum, pro eo quod illi multos deſiderent mori. Ab hac dea Libitinenſis porta Romæ appellata fuit, cuius Lampridius meminit in Commodo.

Baſilis Venus à Tarantinis vocata fuit, vt ait Heſychius. vnde & luſus quoddam genus, quo ij qui reges ac milites imitabantur, vtebantur: id eſt, cùm ducta ſorte aliquis rex creatur, & imperat ei qui deinde ſimili ſorte & ipſe rex imperat, quod luſus genus inter Iuſtiniani leges quidam trahere niſi ſunt, vt titulo de ludo aleæ, &c. nam Regindalia eſſe exiſtimatur, quæ βασιλίνδα græcè à Polluce, Suida, aliis dicta eſt. Etſi amicus meus Rhindalcha, à diſtortis naribus quaſi Rhinochalca, libentius legere conſueuerit: & neſcio quo pacto ad cottabum transferre voluerit. Cum priore ſentit Alciatus.

Ἔφιππος ἀφροδίτη, id eſt, Equeſtris Venus, ab antiquis effingebatur. nam Veneris filius Aeneas, cùm occaſum verſus nauigaſſet, equum mox conſcendit, & hac ſtatua matrem deûm honorauit, vt Suidas ſcribit.

Elimæa Venus: Appianus in hiſt. Syriaca. vide in Diana Elimaitide, ex Hieronymo, & aliis. Fuit & Pyrenæa Venus, cuius templum in Galliæ deſcriptione Strabo commemorat lib. quarto, à Pyrenæis montibus, vt videtur, nuncupata. quin idem Strabo Aphrodiſium memorat Veneris Pyrenææ promontorium. meminit & Ptolemæus.

Πέγη

πόρνη ἀφροδίτη, id eſt, meretrix Venus cognominata fuit ab Abydenis, vt Pamphylus & Clearchus in mythicis tradunt. Nam cùm Abydena ciuitas fortè in ſeruitutem incidiſſet, meretricum arte liberata fuit. quare factum eſt, vt ciues in rei memoriam & monumentum, conſtruxerint fanum πόρνης ἀφροδίτης. Pluribus ab Athenæo res expoſita eſt, libro decimotertio. Cur non potius Meretrix Venus, quòd hæc prima, vt in hiſtoria ſacra continetur, artem meretriciam inſtituit, auctórque mulieribus in Cypro fuit, vti vulgo corporum quæſtum facerent, vt Lactantius & Seruius ſcribunt. D. verò Aurelius: Tres (inquit) Veneres: vna virginum, quæ etiam Veſta eſt: alia coniugatarum, alia meretricum, cui etiam Phœnices donum dabant de proſtitutione filiarum, antequam iungerent eas viris. Iuſtinus & Lactantius Cyprias virgines hoc facere fermè ſcribunt. idem & Seruius. Strabo, Armenias & Aſſyrios. Herodotus, Lydos. Angilas & hoc in Africa factitaſſe, Solinus & Mela ſunt auctores. qua enim nocte nuberent, fœminas proſtituebant: quod & legimus quoſdam hoc tempore facere, in Hiſpanis, Luſitaníſue nauigationibus. Scribit Iuſtinus, Locrenſes bello preſſos vouiſſe, feſto Veneris filias proſtituturos, ſi victores fierent: id quod & alios feciſſe mihi videor legiſſe. Adeò gentes ante lucem editam, in tenebris cæcutiebant, ſtultáque deis ſuis vota faciebant.

Sycenſis Venus: Sycæ, quæ Punica ciuitas fuit, fanum Veneris fuiſſe proditum eſt, in quod ſe matronæ conferebant, atque inde procedentes quæſtum dotis corporis iniuria contrahebant, honeſta nimirum tum inhoneſto vinculo coniugia iuncturæ. hoc fermè ex verbis Val. Max. in ſecundo.

ἑταίρα ἀφροδίτη, id eſt, Amica Venus ab Athenienſibus colebatur, vt Apollodorus ſcribit. meminit & Heſychius. Sic verò appellata, quòd amicos & amicas coniungeret. Eualces verò in Epheſiacis prodidit, in Samo templa ædificata Veneri Hetæræ, quod & Athenæus repetit in Cœnis. De Ioue Hetærio, ſuo loco ſcripſimus. Sanè ἑταίρα vocabulum eſt, quod tam in bonam quàm malam partem accipimus, ita vt ſodalem & meretricem ſignificet. Sanè græci πώλους amicas nominant. nam mererrices, πώλους Veneris nuncupant, vt Heſychius notat. Nos, pullos, pueros etiam vocamus. Feſtus: Pullus Iouis vocabatur. Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat, propter candorem, quòd eius natis fulmine icta erat. Antiqui puerum, quem quis amabat, pullum eius dicebant.

Idalia, & Acidalia Venus vocata: Idalia, ab Idalio Cypri nemore, de quo Verg. primo Aen. & Seruius, & Plinius. Acidalia verò, vt Seruius in eo Vergilij, At memor ille matris Acidaliæ. Acidalia, inquit, Venus dicitur, vel quia iniicit curas, quas Græci ἄκιδας dicũt: vel certe à frõte Acidalio, qui eſt in Orchomeno Bœotiæ ciuitate, in quo ſe Gratiæ lauãt.

Golgia Venus, vocata fuit à ciuitate Cypri, ſic à Golgo Adonidis & Veneris filio appellata, vbi colebatur Venus. Meminit in decimoquinto Idyllio Theocritus:

> Δέσποιν' ἃ Γολγώς τε καὶ Ἰδάλιον ἐφίλησας,
> Ἄπειναν τ' ἔρυκα id eſt,
> O dea quæ Golgon colis, Idalióſque receſſus:
> Sublimémque Erycem.

Quo in loco hæc eadem fermè interpretes. Stephanus verò: Golgi, id eſt, Golgoi: inquit, ciuitas Cypri, à Golgo duce Sicyoniorum coloniæ. Dicitur & Golgon neutro genere, vnde eſt Golgia Venus. gentile nomen Golgius, Golgia, & Golgeus Ionicè. Catullus Golgos numero plurium vſus eſt, tametſi ex noſtris quidam Colchos ſcribere maluerunt, quos tamen in Plinij caſtigationibus Hermolaus docere potuiſſet. Catullus:

> Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondoſam.

Meminit & Lycophron in Caſſandra.

Pelagia Venus dicta, vt Artemidorus libro ſecundo de Inſomniis ait, quam Marinam dicere poſſumus. vnde etiam ποντία, teſte Heſychio, & Phauorino, dicitur. quin etiam eadem ratione ἁλιγενής, quaſi dicas Saligena, vocatur. ad hæc & Hermionij, vt Pauſan. ſcribit, Pontiam & Limeneiam coluêre, cui ante nuptias virgines, & viduæ, ſi nubebant, ſacra facere conſueuerant.

Cypris Venus frequenti cognomine dicta, vt ait Theophilus, quòd párere faciat, ἀπὸ κύειν παρέχουσα: quòd & Phurnutus innuit, idémque ferè in Homerum grammatici dicunt. hoc eſt, veluti κύειν παρέχουσα. vel quòd in Cypro colebatur, vnde & Cypria interdum dicta, Tibullus in ſecundo:

Et faueas concha Cypria vecta tua.

Item quòd in Cypro genita, κυπρογενής. vide Heſiodum, & Feſtum. Lactantius verò Venerem ait in Cypro primum omnium artem meretriciam inſtituiſſe, mulieribúſque ſuaſiſſe, vt corpore quæſtum facerent, ne ſola videretur impudica. Seruius item & Iuſtinus ſcribunt, virgines in Cypro ſtatutis diebus ad maris littus ire ſolitas, vt ex proſtitutione dotalem pecuniam pararent.

Scotia Venus, cuius templum apud Aegyptios fuit, vt ſcribit Heſychius, à tenebris videlicet. Venus enim in tenebris & abdito peragenda.

Calua Venus ab euentu, culta à Romanis. nam vrbe à Gallis occupata, obſeſſi in Capitolio Romani, cùm ex mulierum capillis tormenta feciſſent, ædem Veneri Caluæ conſecrarunt. Lactantius auctor in primo Diuin. inſtit. Hiſtoriam copioſè Vegetius Renatus in quarto de Re milit. recitat. & Caluam Venerem ſub tecto nominare religio fuit.

Aurea Venus cognominata Latinis, & Græcis χρυσῆ, in primis Vergilio, Homeróque vt notat apud Latinos Seruius, & Euſebius x Præpar. euang. Homerus in hymno πολύχρυσον vocat. Pindarus verò in Pyth. ἀργυρόπεζαν id eſt, argēteos pedes habentē, vel albos & pulcros.

Syria Venus vt Diodorus Siculus ſcribit, cognominata, cuius verba vt ſunt à Poggio expoſita, hæc ſunt: Venus in Sicilia commorata eſt circa Erycem, in Cypro circa Cythera ac Paphum, in Aſia autem circa Syriam: ob háſque peregrinationes Venerem tum Erycinā, tum Cytheream, tum Paphiam, tum Syriam incolæ appellarunt. hæc ille. Crediderim ego hanc deam Syriam eſſe. quare ſi videtur, cum ea, id eſt, Aſtarte, coniunge.

Paphia Venus nuncupata, vt Diodorus ait, quòd ipſa peregrinata ſit circa Paphum. Eſt enim Paphus vrbs Cypri. Paphum & Palæpaphum Strabo celebrat: Paphum quidem ab Agapenore conditam Palæpaphum verò vetuſtiorem, Veneris templo illuſtrem. De Agapenore & Pauſanias in Arcad. qui ipſum Ancæi filium ſcribit, Lycurgi nepotem, qui capto Ilio in Cyprum tempeſtate delatus eſt, & Paphum vrbem condidit, & fanum in vrbe opulentiſſimum. Plin. libro ſecundo: Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. De vtroque, oppido & fano, poëta in primo Aeneidos.

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedéſque reuiſit
Læta ſuas, vbi templum illi, centúmque Sabæo
Thure calent aræ, ſertíſque recentibus halant.

Sunt qui tradant, quòd Aerias vetuſtiſſimum Paphiæ templum poſuerit, & poſt eum filius Amathus Amathuſiam Venerem denominarit. Sed libet hoc loco aſcribere quæ Cor. Tacitus de Paphia Venere prodidit, lib. decimo octauo: Haud fuerit, inquit longum initia religionis, templi ſitum, formam deæ (neque enim alibi ſic habetur) paucis diſſerere. Conditorem templi regem Venerianū, vel Vranum (vt caſtigauit Alciatus) vetus memoria, quidam ipſius deæ nomen id perhibent. fama recentior tradit à Cinara ſacratū templum deámque ipſam conceptam mari huc appulſam: ſed ſcientia artéque haruſpicum accitum è Sicilia Myram intuliſſe, atque ita pactum, vt familiæ vtriuſq; poſteri cæremoniis præſiderent. mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipſa quam intulerant, ſcientia hoſpites ceſſere. tantum Cinarades ſacerdos conſulitur: hoſtiæ, vt quiſque vouiſſet, mares deliguntur. certiſſima fides hœdorum fibris: ſanguinem aræ offundere vetitum, precibus & igne puro altaria adolent. nec vllis hymbribus, quanquam in aperto, madeſcunt. ſimulacrum deæ non effigie humana: continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum metæ modo exurgēs. Et ratio in obſcuro. hactenus Tacitus. Paphus, inquit Phurnutus, peculiare Veneris domicilium, Paphiæ nuncupatæ: fortè per figuram ἔλλειψιν, id eſt, defectum, ἀπὸ τοῦ ἀπαφίσκειν, quòd decipere eſt. habet enim Venus iuxta Heſiodum, μειδήματά τ' ἐξαπάτας τε: hoc eſt, riſúſque, deceptionéſque. Iuxta verò Homerum, ſubdola verba animum quæ & fallunt ſapientum. hoc eſt, πάρφασιν, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων. Ne mirere, ſi in citando Phurnuto non edita exemplaria plerunque ſequor. nam apud me eſt manuſcriptus codex, illis & caſtigatior, & locupletior. Illud hoc loco tantum dixerim. hanc orbicularem in metam creſcere: aliam, quam in Venere Vrania retulimus. quadrangularem Hermiæ in morem fuiſſe.

Acrea, Venus, cuius in Gnidia facta eſt mentio. Strabo de Cypro loquens, ait Carpaſiam vrbem ſtadiis x x x verſus inſulas Carpaſias eſſe, vbi & mons & promōtorium. montis ſummitas Olympus dicitur, vbi Veneris Acrææ templum. Fuit & Acriæa Venus, cuius

mentio

-mentio eſt apud Pauſ. in Corinth. Sunt qui ſcribãt, Acrææ Veneris templum mulieres nec videre, nec adire, fas fuiſſe: ſicuti Eunoſti fanum in Tanagra adeò mulieribus interdictum fuit, vt ſi quo infortunio aut vaſtitate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent, ne qua mulier conſultò aut caſu templo Eunoſti appropinquaſſet.

Apaturias Venus: de hac ita in vndecimo ſcribit Strabo, vbi de Phanagoria agit, emporio apud Scythas Mœoticos: Phanagoriæ eſt, inquit, inſigne Veneris Apaturiæ templũ. id nomen interpretantur, fabulam quandam afferentes, quòd cùm gigantes Venerem adorti eſſent, illa Hercule inuocato, tamdiu in latebris quibuſdã latitauit, donec ſigillatim Gigantes excipiens dolo Herculi occidendos exhibuit. ἀπατάω quippe eſt fallo, & decipio. hinc eſt ἀπατοῦρον templum ipſum Veneris nuncupatum, vt prodit Stephanus. hinc & Apaturia celebritas, de qua ſic Euſebius Pamphili in libro de Temporibus: Anno mundi circirer MMMMLXXX. Erechtheidarum imperio deſtructo, Atticorũ principiũ regni ad aliud genus tranſlatũ eſt, cùm Timœten prouocaſſet ad pugnam Xanthus Bœotius: & Timœte recuſante, Melanthus Pylienſis Andropompi filius ſuſcepiſſet ſingulare certamen, ac deinde regnaſſet. hinc & ἀπατούρια, id eſt, fallaciarum ſolennitas celebrabatur, quia ad Victoriam fraude proceſſerat. Sed hãc hiſtoriam locupletius tibi ex Suida recitabimus. ἀπατούρια, inquit, celebritas Athenis celebrabatur, in qua Sitalci Thracũ regis filius ciuitati aſcriptus. quatuor autem dierum ea fuit. primã diem Δορπίαν appellabant, quod ſodales ad veſperam in vnum coacti epularentur. ſecundum ἀνάῤῥυσιν, à ſacrificando: nam Ioui Sodali & Palladi ſacra faciebant. tertium κουρεῶτιν, id eſt, puellarem vocabant, quod ſcilicet pueros & puellas, id eſt, κούρους & κόρας ſodalitati aſcriberent. quartus dies ἐπίβδα dictus eſt. Horum autem dierũ feſtorum talis cauſa fuiſſe dicitur. Bellum erat Athenieñſibus aduerſus Bœotios de Celænis vico, qui in cõfiniis erat. Xanthus autem Bœotius Thymœten Athenienſium regem prouocauit: quo recuſante, Melanthius Meſſenius à Periclymeno Nelei filio generis originẽ ducens, imperij cauſa pugnare ſuſtinuit. quare cùm ſingulari certamine pugnarent, quidã hircina nigra pelle indutus, poſt Xanthij terga Melantho apparuit: ipſum igitur iniquè facere dixit, quod cum comite veniret. quo dicto, reſpicientem Xanthium interfecit. vnde & feſtum ἀπατούρια, hoc eſt deceptoria cognominata fuit: & Dionyſij Melanægidos templũ ſtruxerunt, vt in Dionyſij cognominibus recitauimus. Sunt qui Apaturia pro homopaturia dicta eſſe velint, quòd patres, vt liberos curiæ aſcriberent, conuenirent: vt a, pro ſimul accipiatur. De Apaturiis Herodotus in primo. meminit & Xenophon in primo Hellinicôn, & Tertullianus: ſed plenius Simplicius in Phyſicis Ariſtotelicis, itémque Heſychius, aliíque. Cognominata eſt etiam Pallas hoc nomine, vt in ea dictum eſt.

Melinæa Venus, dicta eſt à Melina vrbe Argiua, vbi colebatur, vt ſcribit Stephanus. Lycophron, τὴν Καστανῖτιν τε Μηλιναίαν θεὰν: id eſt, hanc Caſtaniámque Melinæam deam.

Cluacina Venus à Romanis culta, dicta (vt Plin. ſcribit. lib. decimoquinto) quod cluere antiqui pugnare dicebant. T. Liuius lib. tertio: Ac nutricem propè Cluacinæ ad tabernas licet in hoc loco ſint qui non Cluacinam, ſed Cloacinam legere malint: de qua ſuo loco. Plin. Quippe ita traditur, myrtea verbena Romanos Sabinóſque, cùm propter raptas virgines dimicare voluiſſent, depoſitis armis pacificatos, in eo loco qui nunc ſigna Veneris Cluacinæ habet. Cluacinam porrò quidam Venerem armatam interpretantur, cuius templum non procul à foro fuit.

Anadyomene Venus cognominata, quæ ex mari exiret. Plin. libro trigeſimoquinto: Venerem exeuntẽ è mari Diuus Auguſtus dedicauit in delubro patris Cæſaris, quæ Anadyomene vocatur, verſibus græcis tali opere dum laudatur victo, ſed illuſtrato. huius enim inferiorem partem corruptam qui reficeret, non poterat inueniri. verùm ipſa iniuria ceſſit in gloriam artificis. Conſenuit hæc tabula carie, aliáque pro ea Nero in principatu ſubſtituit ſuo, Dorothei manu. hæc Plin. Sed non modò poëtæ Anadyomenes meminêre, ſed & philoſophi. Plut. & Artemidorus libro ſecundo.

Ἀμβολογήρας ἀφροδίτης, hoc eſt Veneris ſenectam differentis: huius Veneris ſimulacrum Pauſ. in Lacon. tradit à Spartanis ex oraculo erectum fuiſſe.

Mechanites etiam cognominata, eodem Pauſ. teſte. id nomen ei deæ & operibus eius conuenit: vnde & illa Polymechanos cognominata meretrix, à vario concubituum genere. Porrò & Minerua, eodem Pauſ. auctore, in Arcadia culta eodem nomine fuit, quòd artium & conſiliorum inuentrix fuerit.

Phoſphorus, Veneris ſtella matutina ἕσπερος, id eſt, Heſper, & Veſper, veſpertina eadem. Cic. ſecundo de Nat. deor. Apul. Martianus, cæteri. Ἀλίλατ verò à Chaldæis dicta.

Ἄλασος Venus dicta in Libya, vt Heſychius notat. Βαῦτις autem à Syracuſanis, ἰλαίραν in Cypro & Chalcedonia. alicubi & Ἀφρῶντις. Cyprij verò Venerem ἐγχεῖαν vocabant, Gnoſſij ἀρίδναν, Syracuſani ἀλίαν: Carchedonij, id eſt Carthaginenſes ἀντάναν. μελανὶς etiam alicubi vocata Venus. atque hæc quidem ferè ab Heſychio & Phauorino. Porrò & κουροτρόφος ἀφροδίτη etiam cognominata, hoc eſt, Cupidinis nutrix.

Hoſpita etiam Venus, hoc eſt græcè ἀφροδίτη ξένη, appellata ab Aegyptiis, vt Herodotus ſcribit lib. ſecundo. Nam cùm de fano Protei ageret, ita propémodum ſcribit: In Protei inquit, Fano ædes eſt, quæ Veneris ξένης, id eſt hoſpitæ appellatur, quam Herodotus ipſe coniectura ductus, exiſtimauit Helenæ Tyndari filiæ, quæ apud Proteum ipſum diuerſata fuerit, & eo nomine vocata. Hiſtoriam totam, ſi libet, lege apud hiſtoricum ipſum.

Momemphita Venus, & præfectura, id eſt nomos apud Aegyptios, de quibus Strabo libro decimoſeptimo. Huic deæ ſacrã vaccam alebant, quemadmodum Memphitæ Apim, & Heliopolitani Mneuin boues, quos pro deis nutriebant.

Aeneis prætere a Venus, etiam ab Aenea nuncupata, vt Alicarnaſ. Dion. ſcribit in primo hiſt. Frugi demum Venerem dictã inuenimus, vt apud Feſtum: Fruginal, inquit, templum Veneris frugi, Frugural Iouis. alij licet Frutinal legant apud Feſtum, dictum eſſe Veneris templum Frutæ. Et hucuſque de Venere dictum ſit: cui iurè Vulcanum & Adonim ſubdidimus, tum Cupidines & Charites ſubiungemus, vt totam tibi Veneris cohortem muneri mittam. Tacitus lib. 3. Smyrnæos ait Tiberio principi, Apollinis imperio, Stratonicidæ Veneri templum dicauiſſe.

CVPIDO.

VEnerem, & eius cognomina plurima, quàm potuimus breuiſſimè deſcripſimus: nũc propoſitum ſequentes ordinem, Cupidinem, hoc eſt Amorem ſubiungemus. Nam Latini, vt ait Seruius, Cupidinem vocant eo quòd faciat amorem. Sed Vergilius græcos imitatus, vno nomine vtrunque ſignificat. Amorem dixit deum in illo:

Ergo his aligerum dictis affatur amorem.

Idque diſcreuit epitheto. Sed cum hæc perpetua non ſit Seruij obſeruatio (nam & Propertius ita cecinit:

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem)

Ne in re minime dubia plures afferam: ideóque nos indiſcretè vtroque nomine hac Syntagmatis parte vtemur. M. Cicero primum in tertio de Natu. deorum, tres nomine Cupidinis enumerat, quorum primus, inquit, Mercurio & Diana prima natus dicitur, ſecundus Mercurio & Venere ſecunda: tertius quidem (inquit) eſt Anteros, Marte & Venere tertia genitus. hæc Cicero. Plato in Sympoſio ſcribit, Cupidinem natum ex Poro metidis, id eſt Conſilij filio, & Penia, id eſt inopia: quod plerique omnes magno myſterio à Platone confictum prodidère. quæ ſi minus placeant, quæ à philoſophis Platonicis tradũtur, vel prolixiora ſunt, accipe quæ paucis Euſebius piè & religioſe ſcribit. Plato, inquit, in Sympoſio allegoricè pro paradiſo Iouis hortos appellat, pro ſerpente deceptionem Peniæ, quæ Poro inſidiata eſt: pro viro autem primo, quem Dei conſilium atque prouidentia quaſi nuperrimè natum filium produxit, Conſilij filium Porum nomine poſuit: & inde natus Cupido, Veneris obſequentior ſeruus, quia in Veneris natalitio feſto die ortus erat. præter Euſebium lege & in quarto aduerſus Epicureum Celſum, Origenem. Sed iam quæ cæteri Græci ſcriptores tradunt, afferamus: qui Cupidinem, cuius filius fuerit, variè enunciant. quidam enim (vt Græci tradunt Theocriti expoſitores, aliíque præterea) ex Chao & terra natum fabulantur, vt Heſiodus. Orpheus item ex Chao primum apparuiſſe, & Phaneta illũ appellare videtur: Simonides ex Venere & Marte, Acuſilaus, ex nocte & Aethere: Alcæus, ex Lite & Zephyro: Sappho, ex Venere & Cœlo. Olen Lycius in hymnis, ex Ilithyia, id eſt Lucina natum cecinit. Sed enim quòd Mercurij filios crederetur, Euſebius & alij ideo traditum aiunt, quòd amandi vis & virtus orationi attribuitur. Vergilius in primo Aeneid. Venerem facit ita Cupidinem alloqui:

Nate meæ vires, mea magna potentia ſolus,

Nate patris ſummi. Vbi Seruius: Nate meæ vires, quia Venerea voluptas exerceri ſine amore nõ poteſt. aut ſecundũ Simonidẽ, qui dicit Cupidinẽ ex Venere tantum eſſe

prog

progonitum: quanquam alij dicãt, ex ipſa & Marte alij, ex ipſa & Vulcano: alij verò Chaus & primæ rerum naturæ eum eſſe filium velint. Heſiodus Erota & Himerum, quo vtroque nomine Amor ſignificatur, Veneris ſectatores facit. quo loco Scholiaſtes philoſophatur, differentiámque inter eos ponit. Erota enim, id eſt, Cupidinem, ex aſpectu amare: ἵμερον verò: id eſt, deſiderium poſt aſpectu deſiderare facere ait. vt ſi pulchrum inquit, librum aſpicias, propter cultum & literas ames, & poſſidere cupias: ecce hic ἔρως eſt. Sed ἵμερος, poſt poſſeſſionem adeptam, illius diſcendi naſcitur deſiderium, & quæ in eo ſcripta ſunt aſſequendi: & cætera, quæ ille ſcribit. transfert enim Amorem hunc, & Cupidinem, ad cætera quæque negoria. Cupidinem Pſychen amaſſe, eámque ſibi copulaſſe, fabula narrat, quam lepidiſſimè Apuleius executus eſt in Metam. & Fulgentius in Mythol. ex græcis auctoribus eſt interpreratus. Meminit & Martianus, qui Pſychen ait Apollinis & Endelechiæ filiam. Plures autem Cupidines antiqui ſcriptores, & poëtæ in primis finxêre, vt eſt apud Claudianum in Honorij & Mariæ epithalamio: item apud Papinium, à quo fortè Claudianus deſumpſit. & ante hos Propertius libro ſecundo Eleg. cecinit:

Obuia, neſcio quot, pueri mihi turba minuta
  Venerat, hos vetuit me numerare timor.
Quorum alij faculas, alij retinere ſagittas,
  Pars etiam viſa eſt vincla parere mihi.
Sed nudi fuerant: quorum laſciuior vnus,

Et reliqua. Certè & illo ſuo dicendi filo Apuleius in decimo Cupidines cum matre Venere diuerſos & laſciuientes deſcribit. Phurnutus etiam plures ait Cupidines, propter ſcilicet πολυτροπίαν, id eſt, morum varietatem. Sed in Imaginibus pulcherrimè à Philoſtrato deſcribuntur: Ecce, inquit, ἔρωτες, id eſt, Cupidines mala colligunt. quòd verò multi ſint, ac innumerabiles, ne admireris. Nympharum enim filij ſunt, mortalium genus moderãtes: multíque ideo, quòd multa ſint ea quorum mortales amore ducantur. Cœleſtem autem Cupidinem diuina in cœlo facere tradunt: mox Cupidines ipſos pharetras ac ſagittas aureas habere deſcribit, omnéſque nudos eſſe, nec quidem coronas in capite habere. ſatis quippe illis coma. Pennas cœruleas ac puniceas habent, nonnulli etiam aureas. Calathos porrò habent. in quibus poma deponunt. gemmis ornati ſunt, ſmaragdis, ſardonyce, & margaritis, à Vulcano compoſitis. In arbores deuolant, ſine ſcalis, ad poma legenda. Inter hos verò quatuor formoſiſſimos eſſe ſcribit: duo inuicem malis ſe petunt, duo reliqui ſagittis: non iratis quidem vultibus, quòd ita interpretatur. Principium amoris mittere poma, ſagittas verò Amorem perficere. Addit & idem Philoſtratus luctam ipſorum Cupidinum, rem vtique iocoſam: tum etiam de lepore quædam ſubdit, vt videlicet cadentia poma ambedunt, & vt inſequantur Cupidines. Addit præterea de leporis natura multa, & de Venere, quorum pleraque iam in Venere retulimus. Sanè idem ſcriptor alio loco, Cupidines ſcribit frenis cygnos compeſcere, & eos regere: quódque dei pueri ſint, qui libenter cum auibus ludant, & per ſtagnantes aquas eos agant, ac ſi eſſent in hippodromi ſtadio. Sed quo modo Cupido deus pingatur, pulchrè in Elegia à Propertio libro ſecundo deſcribitur, ex qua hi verſus:

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
  Nónne putas miras hunc habuiſſe manus?
Hic primùm vidit ſine ſenſu viuere amantes,
  Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non fruſtra ventoſas addidit alas,
  Fecit & humano corde volare deum.
Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda,
  Noſtráque non vllis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus eſt armata ſagittis,
  Et pharetra ex humero Gnoſſia vtroque iacet.
Antè ferit quoniam, tuti quàm cernimus hoſtem,
  Nec quiſquam ex illo vulnere ſanus abit.

Sic propertius. Apuleius quoque Cupidinem ſuo illo Mileſio dicendi genere elegãtiſſimè in Aſino deſcribit. Seruius etiam Honoratus in 1 Aeneid. Sanè, inquit, Cupidinis nomẽ ratione nõ caret. nam quia turpitudinis eſt ſtulta cupiditas, puer pingitur: itẽ quia imper-

fectus

fectus eſt in amãtibus ſermo,ſicut in puero: alatus autẽ ideo,quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur, vt apud Vergilium ipſa Didone probatur. Sagittas verò iccirco geſtare dicitur, quia & ipſe, vt illæ incertæ velocéſque ſint. In templo Aeſculapij fuiſſe Cupidinis ſimulacrum,his verbis ſcribit in Corinth. In eo, inquit, fuit Pauſiæ pictoris opus cupido abiecto arcu & ſagittis lyram tenens. Plutarchus apud Stobæũ, Quòd amor nõ ſit iudicium: Quamobrem, inquit, Cupidinem facem geſtare, hoc eſt, πυρφόρον poëtæ tradunt,& plaſtæ ac pictores effingũt: quoniã quod ignis ſplendidũ eſt, ſuauiſsimũ: quod vero, καυστικὸν id eſt aduſtiuũ, moleſtiſsimum. Sed poſtquam hæc attigimus, audiamus & Alexandrum Aphrodiſeum in lib. Problematum (ſint,non ſint eius,quid ad nos?) qui hãc pulcherrimè eſt executus: cuius verba, ne hic prolixior ſim, meo arbitratu interpolata recitabo. Problematis hoc eſt initium: Cur amantiũ extremæ partes modò frigidæ ſunt, modò calidæ: cúmq; in ſpem & deſperationẽ cauſam retuliſſet, ſubdit: obq; hanc ipſam cauſam pictores Amorem nunc triſtem pingunt & quieſcentem, nunc volantem & ridentem. puerum verò mutabilem, quia cupido vehemens quidem eſt, nõ tamen diuturna & perpetua. Item paulò pòſt, Facem verò habere fingunt, atq; eſſe pennatũ, quia amantium animi ſuſpenſi tolluntur, ſuntq; mutabiles ceu volucres. & mox: Tenet autem dextra gladium, vel vt alij habẽt codices, ſagittam: ſiniſtra verò pharetrã, & quamplurimas ſagittas: quoniam à principio quidem ex vno oculorum radio amor oritur, qui radius ſagittæ ſimilitudinem habet. Quòd autẽ multas in pharetra ſagittas habere videatur, quoniam amantes occultos emittunt radios. tum & illud ſequitur: Nudum autem fingunt, quia abſque medio deſiderium eſt, manifeſtóq; euenit. neq; enim ob aliud quiſpiam amat quicquam, neq; clàm, neq; quod ignoret. quocirca & ſtatuarij & artifices nonnunquam nudos deos & reges effingunt, vt eorum adapertas virtutes, & manifeſtas, nec occultas oſtendant. Porrò non vnum Cupidinem, ſed plures eſſe ferunt, quia diuerſi rerum ſunt amores, aliter enim atq; aliter amamus: vnde & Plato, multorum capitum eſſe belluam Amorẽ dixit. hæc quidem ex Aphrodiſeo, meo (vt dixi) arbitratu excerpta. Sed & Phurnutus penè conſimilia de Cupidine ſcribit. Idem ſcribit & Proclus in Sophiſta Platonis, vbi & illud ait, Cupidinem Sophiſtam etiam appellatum, & magum, dum generatione animas naturalibus rationibus mulcet, & allicit, adeò vt ægrè à generatione amoueantur. Multiceps verò quoniam ſibi eſſentias vitáſque multas vendicauit, per quas varietatem generationis diſponit. Si minus hæc quæ adhuc ſcripſi, de Cupidinis imagine fecerint tibi, quæſo & legas Moſchi pulcherrimum poëma quod ἔρως δραπέτης, id eſt Cupido fugitiuus inſcribitur, in quo Venus ipſum, eiúſque naturam oſtendit. Legitur & Aeneæ Syluij, qui pius ſecundus Roman. Pontif. poſtea fuit, elegia, eodem picturæ argumento: itémque Marulli epigramma. quæ apud ipſos legas, ne nimius ſim. Fuit & in curia Octauiæ, vt ſcribit Plinius, Cupido fulmen tenens, cuius auctor neſciebatur. id affirmabatur, Alcibiadem fuiſſe principem forma in ea ætate: in cuius clypeo ita erat pictus. & memini hoc argumento ad Cœlium noſtrum luſiſſe Cynthium. quin & fractum fulmen ipſum tenuiſſe Cupidinem, ſic canente viro docto:

Aligerum fulmen fregit Deus aliger igne,
Dum demonſtrat vti eſt fortior ignis Amor.

Fuerunt & antiquis celebratæ ſtatuæ Hermerotes, ex Mercurio & Cupidine confectæ: de quibus alibi meminimus. Sed iam de pictura ſatis. Sed enim antiqui in gymnaſiis Cupidinem inter Mercurium & Herculem poſuere, eum amorem ſignificãtes, qui ex ratione & virtute naſceretur. Quinimmo & Samij gymnaſium illi conſtituerunt, teſte Athenæo. Ecloge legitur Auſonij poëtæ de Cupidine, ab heroinis patibulo crucis affixo: vt & meminit Lactãtius, ſi rectè remetior. Verùm iã Amoris nomina interpretemur. Ammonius ſanè & Phornutus, aliiq;, Cupidinẽ his tribus nominibus vocatum tradunt, ἔρωτα, πόθον, & ἵμερον. Quos ait Pauſanias in Attica, à Scopa effictos, tam ſpecie inter ſe differentes, quàm operis artificio. ἔρως igitur per omega, ipſum Cupidinem & flagitioſum amorem ſignificat, hoc eſt Amores, vt dicimus, & notant grammatici. ἔρος verò per omicron, pudicum & bonum amorem ſignificat. quod diſcrimen an rectè ſtatuatur, non diſquiro, cùm inter legendum apud idoneos auctores non ita ratum offenderim, vt illi præcipiunt. ἔρωτα autem dictum ait Plato, & Phurnutus, ab inquiſitione amati. ἐρεῖν enim pro ζητεῖν id eſt inquirere, capitur. Plotinus tamen ab aſpectu & viſione deduxit. ἔρως, ait, quaſi ὅρασις.

ad

ad quam rem illud perbellè Propertij deducimus:

Si neſcis, oculiſunt in amore duces.

Scribit etiam Heſychius, quod ideo cupido ὀμμάτειος, id eſt oculeus vocatus ſit, quòd ex aſpectu amor concipitur. & in Achillis amoribus ὀμματοπάλοιχα dicta ſunt. πόθος verò deſiderium dictus, quòd amantes iis frui deſiderent quæ pulchra venuſtáque viſa ſunt. Nam (vt noſti) ποθέω eſt deſidero, & cupio rem propriè quæ abſit, nec præſens ſit. Vnde & quidam inde deductum volunt πόθεν, quia amantes dilectos ſæpe percontentur ac interrogēt, πόθεν ἥκοντι, καὶ ποῦ ἦσαν: hoc eſt, vnde vel venerint, vel vbi fuerunt. Scribit & Plin. Scopa fecit Venerem, & Pothon, Phaëthontem, qui Samothraciæ ſanctiſſ. cæremoniis colebantur. Phurnutus & hoc ait, quòd dictus ſit πόθος ab oſculorum imitatione: vnde & παππᾶς denominationem habuiſſe ſcribit.

ἵμερος autem dictus, vel quaſi ἥμερος, id eſt, cicur & manſuetus, nec ſylueſtris, tales enim Amor, dum ſui compos eſt, homines efficit. quin & gentium quidem ſcriptores ἰμέρα ipſum Cupidinis fratrem ideò ſcripſere. vnde mirum etiam, quoſdam ſine afflatu in primo hoc nomen notare. Vel dictus, vt Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἵεσθαι, hoc eſt, ab incitando, quòd feratur ad ea quæ formoſa ſint.

Sed & πτέρως, id eſt, alatus, vel pennatus à Platone in Phœdro vocatur. hinc & Cicero de Nat. deor. eundem latinè pēnatum Cupidinem vocat. à Phurnuto verò πτερωτὸς dictus, quaſi dicas volans & pennatus, quòd ſcilicet leues faciat, & amantium cogitationes vagas, & in auis modum ipſe ideo volare videatur. Iuxta quam ſententiam à noſtris Aligerum cognominatum videmus, vt antè ſcripſimus.

Ergo his aligerum dictis affatur Amorem. & ab Orpheo πτερόεντα.

Sagittarius etiam, id eſt, τοξότης Amor nuncupatus eſt, quòd amore capti ab aſpectu, quaſi vulnere à longe feriantur, neque audeant formoſos attingere: vel contrà, quòd ab aſpectu formæ capite vulnerentur. τοξαλκὴς ab Orpheo ideo vocatus. Certè illud admirandum de Cupidinis telo legimus, quod in templo Dianæ apud Epheſum pependiſſe ferunt, nullis penitus laqueis mandatum: quod in ſeptimo de Architectura Bap. Leo recitat.

Geminus Cupido cognominatus, non modò vt mater Venus Gemina, qua de re Plato in Sympoſio multa, quod ſcilicet cœleſtis ſit & terrenus: ſed etiam propter geminum ſexum. hinc Seneca in tragœdia.

Quam vocat matrem Geminus Cupido.

Quin & alij non Geminos, ſed (vt diximus antè) tres & quinque, & plures.

Tyrannus Cupido à Platone dictus eſt, quòd in generoſos & nobiles animos bacchari & ſæuire, tyrannidémque exercere videatur, id quod & Euripides illo verſiculo, quem & Abderitæ deleri canebant, oſtendit. σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε κἀνθρώπων ἔρως. Id eſt, Túque ô deûm tyranne & hominum Cupido. quin etiam Proclus in Platonis ſophiſta, Amorem magum appellauit, vt ſuprà dictum eſt.

Harpys deus à rapacitate Amor vocatus eſt. hac voce vſus eſt Parthenius in Crinagora, ἀμφοτέρους ἐπιβὰς ἅρπυς ἰνδάλεται. Quin etiam fabulę tradunt, Erinnyn furiam ab Amore amatam fuiſſe, vt impotentiam ac impetum ſignificarent inſanè ac deperditè amantium.

Phanes etiã dictus eſt Amor, quòd ex Chao primus apparuerit, quod Orph. & Lactantius aiunt. Macrob. tamen ſolem Phaneta interpretatur, quoniam quotidie φαίνεται νέος, id eſt, nouus appareat. meminit & Hermias in Phædro Plat. nec ſemel. Vt illud, τὸν φάνητα, ὅπερ ἐστὶ πέρας τῶν νοητῶν. id eſt, Phaneta, qui eſt finis intelligibilium deorum.

ψιθυρὸς ἔρως, hoc eſt, nugax & loquax Cupido, Athenis cognominatus cultúſque fuit: & eodem cognomine Venus, vt eſt apud Arpocrationem.

Pharetratus à noſtris Cupido cognominatus eſt. Ouid. in Eleg.

Nullus amor tanti eſt, abeas pharetrate Cupido. Item vulgare illud:

Cæcus & alatus, nudus puer, & pharetratus.

Socrates in Sympoſio Xenophōtis, inter alia multa quæ de Amore diſputat, ideo Pharetratum dici ait, quod forma procul inſpecta, amantem quaſi ſagittis quibuſdam feriat.

Πανδαμάτωρ cognominatus, id eſt, omnium domitor, frequens eſt apud Græcos. Hinc notiſſimum eſt diſtichon:

Perfringunt, penetrant, vrunt mea ſpicula fulmen,
Scilicet hinc nomen eſt mihi πανδαμάτωρ.

Caunius

Caunius Cupido vocatus, quòd in Cauno vrbe coleretur, vt ait Heſychius. Poſſumus & ab æſtu deriuare, qui fit ex amore. vnde & illi ardentes faces attribuebant antiqui: vel quòd Amor κακοὺς homines reddat, id eſt difficiles & malos.

ἀμφιθαλὴς ἔρως, id eſt, vndique germinans Cupido dictus, quòd mutuus ſit & reciprocus amor. Ariſtophanes in Auibus & grammatici. tametſi ἀμφιθαλεῖς etiam dicuntur, quibus vterque parens adhuc generat.

Sanctus Amor & Cupido à noſtris ſæpe dictus. Tibullus in II.

Sancte veni dapibus feſtis, ſed pone ſagittas,
Et procul ardentes hinc precor abde faces. Catullus:
Sancte puer, cuius hominum qui gaudia miſces.

Idem & Venerem ſanctam ad Mallium vocat,

Quem neque ſancta Venus molli requieſcere ſomno,
Deſertum in lecto cœlibe perpetitur. Sed de Sancto aliàs plura.

Theſpius præterea Cupido nuncupatus, à Theſpiis, vbi colebatur, vt Strabo in nono, & Ouidius, M. Cic. in Verrem. quinetiam vt eſt apud Athenæum, ex Erexia, Cupidinea, quæ & Theſpia vocata fuere, feſta celebrabantur à Theſpiis. de quibus & Plut. in Erotico: ex his enim ſermonis originem ſumit. In Helicone, inquit apud Muſas, ò Flauianæ, Theſpiis Erotica agentibus: certamen enim agunt quinquennale, vt quidem Muſis & Cupidini illuſtre & honoratum. Plinius libro trigeſimoſexto: Eiuſdem, inquit, Praxitelis eſt Cupido, obiectus à Cicerone Verri, ille per quē Theſpiæ viſebantur, nūc in Octauiæ ſcholis poſitus. eiuſdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate, & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque ſimile amoris veſtigium reliquit: vt in Venere retuli. Pauſ. verò in Bœoticis, de Theſpio Cupidine multa refert. ait enim: Venerantur Theſpienſes maximè deorum omnium Cupidinem, cuius eſt ſignum vetuſtiſſimū rude quoddā ſaxum. Qui primus tantos apud Theſpienſes præ cæteris Deis honores Cupidini habēdos cēſuerit compertū certè non habeo. Nō minore verò cultu Pariani, qui circa Helleſpontum ſunt, ex Ionia oriundi (Erythris nempe huc colonia deducta) at noſtra ætate Romanis parent, eundem proſequuntur deum. Cupidinem certè vulgus hominum natu Deorum minimū & Veneris filium putant. Lycius verò Olen, qui antiquiſſimos Græcis fecit hymnos, in Ilythiæ hymno matrem eſſe Cupidinis Ilythiam ipſam dicit. & qui poſt Olenē carmina fecerūt Pamphus & Orpheus, de Cupidine nōnulla verſibus mandarunt ſuis, quæ Lycomedi initiis celebrandis cantarentur. Ego ſanè quædam cognoui de homine qui ſacras lampadas præferebat, quæ conſultò reticeo. Heſiodū quidem, vel quicunque is fuerit, qui à ſe ſcriptū de origine Deorum carmen Heſiodi nomine ediderit, ſatis ſcio prodidiſſe, Chaos primùm, Terrā deinde, Tartarum & Cupidinē genitos. At Leſbia Sappho multa de Amore, & ea nō ſatis inter ſe conſentanea, cecinit. Theſpienſib. ex ære Cupidinē elaborauit Lyſippus, & ante eum è marmore Pentelico Praxiteles. Tum ſubiungit Pauſ. à quibus fuerit Cupidinis ſignū ablatum, & reſtitutum. Dein & eos qui violarunt, malè eis euenisſe, & cætera quæ ſcribit Pauſ.

Cæcus Cupido fingitur, hoc eſt τυφλός. Scribit in decimo Idyllio Theocriti interpres, ſuper ea poëtæ verba, τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὠφρόντιστος ἔρως: hoc eſt, Cæcus non modò Plutus, verùm etiam delirus Amor: Nota, inquit quòd antiqui duos cæcos dicebant, Cupidinem & Plutum, nam qui amat, cæcus eſt: Quid faciat, non videt vllus amans. nam deformem amat mulierem, quę illi videtur pulcherrima eſſe. hæc enim eſt cæcitas, ſicut & Amor Cæcus. Cæcus ergo amor, cæcos efficiens, id eſt τυφλωτικός. facit nanque amantibus, quæ nō ſunt, pulchra videri. De Pluto alibi agemus. Plutarchus in libello de Captāda vtilitate ab inimico, ait à Platone Amorem cæcum dictum, quòd amantes in re amata cæcutiant. Sed quòd etiam oculatus dicatur, iam eſt oſtenſum.

Anteros nomen Cupidinis, amorē reciprocātis. Et licet aliàs de Anterote ſcripſerim, & de hoc Cœlij noſtri libellus extet, nolui tamen non hic meminiſſe. Hiſtoria apud Pauſ. in Attica legitur de Timagora & Melete, à quorum miſerando interitu ſtatua & ara ab Athenienſibus Anteroti poſita: quæ tamen hiſtoria diuerſa videtur ab ea quam pluribus eſt Suidas executus. nam Meletus, non Meles, apud eum legitur: & amator, non amatus. Sed hoc tum in Symbolis Pythagoræ, tum in Poëtarū dialogis planius oſtendimus. Eſt & Melanippi & Charitonis alia de Anterote hiſtoria apud eundem Suidā, qui ambo mutuò ſe ſunt

ſeſunt amore proſecuti, vnde ſit ἀντέρωτος nomen. Sed hanc ipſam hiſtoriam, ſi placet, longè copioſius deſcriptam, lege apud Aelianum lib. II. de Varia hiſtoria. Eiuſdem hiſtoriæ Charitonis & Menalippi meminit Athenęus lib. XIII. Dipnoſoph. vbi de verſu elego agit, in quo pentametèr aliquando hexametro præponitur. vt in illo oraculo, quod Dionyſius Athenienſis cognomento Chalcus fecit, quod tale eſt:

> Εὐδαίμων χαρίτων, καὶ μελάμπεπλος ἔρως,
> Θέαι ἀγυιτῆρες ἱμεροφίοις φιλίταλος.

Fuerunt ad hæc in Eleorum gymnaſio parte quapiam, Amoris & Anterotis imagines? Cupido quidem palmæ ramum manu tenebat, quē ab eo auferre Anteros nitebatur. quæ res anſam præſtitit aliquibus vt non reciprocantis dei, ſed auertentis magis crediderint. quos Seruius in quarto comment. Aeneid. Vergilianæ ſequi viſus, ſuper ea poëtæ verba:

> Tum ſi quid non æquo fœdere amantes
> Curæ numen habet, iuſtúmque, memórque precatur.

Inquit enim: ἀντέρωτα inuocat contrarium Cupidini, qui amores reſoluit, aut certè cui curæ eſt iniquus amor. Apud Platonem Socrates probroſum Amorem criminatur, quem dei, inquit, πνιγμὸν, hoc eſt ſuffocationem veri amoris nuncupant: quem Proclus eſt interpretatus aliter, quàm à me exponitur, diuinum ſcilicet amorem, animas à corporibus abſtrahētem. Anterotis porrò meminit & Cicero de Nat. deorum, vt ſuprà dictum eſt. Porphyrius quoque philoſophus de Anterote apologum ſic propemodum recitat: Cùm, inquit, Cupido infans parum coaleſceret, Venus Themin deam conſuluit. quæ Veneri reſponſum dedit, Cupidini Anterota neceſſarium eſſe, qui rependat vices, vt mutuam viciſſim dent operam. Cui Venus acquieſcens, Anterota, quaſi Anticupidinem dicas, genuit: quo vixdum nato, Cupido adoleſcere cœpit, & alas pennáſque explicare. quin quoties præſens Anteros adeſſet, Cupido formoſior & procerior: abſente illo, contrà accidere videbatur. Aliqui, inter quos Alciatus, Anterota amorē virtutis eſſe exiſtimarunt, ipſúmque ſuperare Cupidinem. vnde eſt carmen illud:

> Aligerum, aligeróque inimicum pinxit amori,
> Arcu arcum, atque ignes igne domans Nemeſis.
> Vtque aliis fecit, patiatur. at hic puer olim,
> Intrepidus geſtans tela miſer lacrymat.
> Ter ſpuit inque ſinus imos, (res mira) crematur
> Igne ignis, furias odit Amoris Amor.

Atque hactenus de Cupidine. nunc ſubſcribemus Adonin, & Gratias, quas Veneris & Amoris comites putauere gentes.

ADONIS.

Adonis, qui & Adon, deus à diuerſis nationibus cultus, ea ratione Veneri eſt à nobis coniunctus, quoniam (vt ſcribit Seruius) eum Veneri ita veteres iungebant, vt Dianæ Virbium, Atyn Cybeli. Adoneus verò etiam à Pluto in Menech. dictus: ſed ab Auſonio duobus in locis Bacchus dictus, de quo plura in eius dei Syntagmate diximus. Fuit verò Adonis Cynaræ Cypriorum regis filius, & eius filiæ Myrrhæ, cuius fabulam lepidiſſimè deſcriptam apud Ouid. videto in Metamorph. & apud Hyginum in libro Fabularum, qui eam Gręca voce vocat Smyrnam, cuius allegoriam in tertio Mythologicôn Placiades Fulgentius exponit. Fabulantur præterea, vt Phurnutus ſcribit & interpretatur, Adonim ſex menſes apud Proſerpinam, & ſex alios apud Venerem fuiſſe: ídque interpretātur quidam de frumentis & frugibus in terra ſatis, quarum rerum Adonis ſymbolum eſſe exiſtimabatur, vt etiam in commentariis in Theocritum legitur. Dictum Adonim Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἄδειν τοῖς ἀνθρώποις, id eſt, ab eo quod hominibus canat. Adonis apud Phœnices Gingres dictus, vt Democlides apud Athenæum ſcribit in quarto. vnde ſunt Gingræ, & Gingrinæ tibiæ, quarum etiam Feſtus meminit. vnde etiam Pollucem lib. IIII. Idem Adonis Thamuz, vel vt D. Hieronymus, Thamus ab Hebræis vocatus eſt. In comment. in Iezechielē: Quin Thamus, inquit, mēſe Iunio amaſius Veneris pulcherrimus iuuenis occiſus, & deinceps reuixiſſe narratur. eundem Iunium menſem eodem appellant nomine, & anniuerſariam ei celebrant ſolennitatē, in qua plangitur quaſi mortuus, & poſtea reuiuiſcēs canitur. hæc Hieronymus. à Perſis ἀβωβὰς, à Cypriis verò, γάβαντα, vel (vt ſcribit Heſychius) πυγμαίων, imo etiam φθρυλλα vocatum legimus. Sunt qui duos Adonidis nomine fuiſſe putent,

tent;Cyprium alterum Byblium:qui,vt in pleriſque deis gentilium fit,confunduntur. Stephanus in libro de Vrbibus: Amathus, inquit, Cypri ciuitas vetuſtiſſima, in qua Adonis Oſiris colebatur, qui cùm Aegyptius eſſet,Cyprij & Phœnices propriũ fecerũt. De ſacris Adonidis,& fletu,etiã mẽtio eſt in ſacris Hebræorũ literis, quo in loco plura D.Hieronymus,nec minus Macrob.in primo Satur.ſed longè plura Lucianus in lib. de dea Syria:qui copioſe eos ſacrorũ ritus vel deſcribit,vel potius ridet.Gratius poëta in lib. de Venatione,

Flet adhuc, & porrò flebit Adonim,
Victa Venus.

Hunc & Orpheus in hymno ab honore lacrymarum, qui illi impendebatur, δακρυότιμον nuncupat. Meminit & fletus huiuſmodi cùm alibi Theocritus,tum in Idyll.x x i i i.quod Adonidis epitaphium inſcribitur. Adonia autem ea celebritas à Græcis vocabatur, de qua in hiſtoriis proditum, quòd cùm Athenis mulieres ea agerent, vrbe tota ſimulacra erigebantur,circúmque ſepulcra & paſſim exaudiebantur fœminei planctus,quæ res ſiniſtrum augurium Athenienſium claſſi in Siciliam proficiſcenti feciſſe exitus oſtendit, vt pluribus Plutarchus in Alcibiade & Nicia docuit.de Adoniis & Ammianus Marcellinus lib. x x i i. hiſt. Euenerat,inquit,iiſdem diebus annuo curſu completo, Adonia ritu veteri celebrari. Quibus omnibus melius exponuntur verſus illi ex x Metamorph.Ouidij:

Quæſtáque cum fatis, & non tamen omnia veſtri
Iuris erunt,dixit,luctus monimenta manebunt.

Adonidis etiam templũ inſigne Strabo lib.x v i.deſcribit. Adonidis verò horti frequenti prouerbio celebrantur,de florentibus & infructuoſis,cuius prouerbij etiam philoſophi, Plato in Phædro,& Ariſtoteles meminerunt. Praxilla poëtria græca Adonidis leuitatem notauit in illo, cùm ait, ipſum apud inferos interrogatum, Quæ pulcherrima apud ſuperos vidiſſet: reſpondiſſe ait,ſolem,cucumeres,poma. De Adonide, & hortis, Pauſanias meminit. Heſychius item alterum prouerbium commemorat,quod eſt, οὐδὲν ἱερόν, hoc eſt, nihil ſacrum:quod ab Hercule tractum eſt,qui cùm primum vidiſſet Adonim,dixerit,Nihil ſactũ.vide præter Heſychium & Eraſmum.Euſebius in Præparat.euang.& D.Auguſtinus in Ciuit.Dei,ſcribunt,antiquos allegoricè per Adonim ſignificaſſe tum perfectos fructus, tum deciduos flores.Adonim interemptũ fabulę ferũt,apri dente inuidia Martis immiſſo.vnde & Venus ſuẽ ſemper eſt abominata,vt in Venere attigimus.Eſt in fabulis proditũ.Adonim à Venere inter lactucę folia occultatũ fuiſſe.Vnde eſt illud docti viri carmẽ.

Inguina dente fero ſuffoſſum Cypris Adonin
Lactucæ foliis condidit exanimem.
Hinc genitali aruo tantum lactuca reſiſtit,
Quantum eruca ſalax vix ſtimulare poteſt.

Sed quod Adonis à Venere in lactucis ſit occultatus, alij de Phaone Lesbio tradidere, vt planius in hiſtoria poëtarum,in Sappho prodidi.Scribit Phurnutus in Cerere,Adonim ideo à ſue ſublatum fuiſſe, quòd ſegetibus ſemper ſus noceat,& eas vaſtare ſoleat. Seu huius animalis dens vomeris dentem ſignificat,quo ſub terra conduntur ſemina. Sanè legimus in x v Idyllio Theocriti, quòd ſit τρίφιλος Adonis cognominatus: quæ verba ab interprete ita exponuntur, quòd à tribus deis Adonis amatus fuerit,Ioue,Venere, Proſerpina.alij tamen τρίφιλος interpretãtur pro πολύφιλος. hæc enim particula τρὶς tam græcis quàm latinis in compoſitione ſæpe auget.ſic etiam apud Homerũ ἀπαναίτριφιλος dictũ eſt.

Riſi apud virum doctum, Adonin poſitum pro Veneris cognomine. quis vnquam legit Venerem hoc nomine cognominatam?Numen quidem legimus Adonim Veneri iunctũ, vt Dianæ Virbium, vt Matri deûm Atyn,Mineruæ Erichthonium.Hyginus quoque ſcribit in Aſtron. poëtico, Venerem cùm Proſerpina ad iudicium Iouis veniſſe, cui earum Adonim concederet:quibus Calliopen à Ioue datam iudicem, quæ Muſa Orphei mater fuit. itaque Calliopen iudicaſſe, vti dimidiam partem anni earum vnaquæque poſſideret. Venerem autem indignatam,quòd non ſibi proprium conceſſiſſet,obieciſſe omnibus quę in Thracia eſſent mulieribus, Orpheum, vt ſibi quæq; appeteret,membráque eius diſcerperent. Extat demum Orphei hymnus,quem ille Adonidi cum ſuffimẽto aromatum concinuit.in quo myſticè de Adonide multa.Sanè Lucianus Adonis etiam fluuij nomen eſſe ait,de quo & mira narrat.Eſt etiam hoc nomine piſcis, cuius in primis Aelianus meminit, qui & exocœton eũ vocari ait,quod extra mare in arida cubet:Adonin verò dici,quòd nũc

humi,

humi,nũc in mari degat.ſic,vt Adonis à deabus,terreſtri altera,marina altera fuit amatus.

VVLCANVS.

Vlcanus deus exiſtimatus à Gentibus,à Græcis ἥφαιστος appellatus, quaſi φάεος ἵστωρ, id eſt,luminis præſes, addita ι: vt Socrates apud Platonem exponit. vel vt Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἧφθαι, id eſt,ab incedendo, noſtri antiquitus Volcanum appellabant,quaſi Volicanum, vt Seruius ſcribit. Varro: Ab ignis iam maiore,inquit, vi ac violentia Volcanus dictus. Vulcanum ex ſola Iunone natum canit Heſiodus,hoc carmine:

Iuno Vulcanum nulli commixta in amore Edidit.

Quem multi ſecuti ſunt, inter quos Apollonius Rhodius in primo, quod eius planius oſtendunt interpretes. idem & Ouidius. Lucianus in eo qui eſt de Sacrificiis: De Iunone, inquit, ferunt, nempe hanc citra virilem congreſſum ſubuentaneo conceptu grauidam,puerum edidiſſe Vulcanum,atque eum quidem non admodum fortunatum,verùm excuſorem,& fabrum ærarium,quíque perpetuò tum igni tum in fumo verſetur, ac ſcintillis oppletum: quippe cuius ars in fornacibus exerceatur. Tum autem, ne pedibus quidem integris. claudicare enim è ruina, cùm à Ioue præceps datus eſſet è cœlo. Quod ni Lemnij pro ſua bonitate, eum dum adhuc ferretur in aëre, ſuſcepiſſent, perierat Vulcanus. Hactenus Lucianus.at Iſidorus: Ideò, inquit, fabrorum fornacis Vulcanum auctorem fuiſſe dicunt,quia ſine igne nullum metalli genus fundi extendíque poteſt. Sed enim Homerus Vulcanum ex Ioue & Iunone natũ ſcribit, quas opiniones Phurnutus de Nat. deorum explicat.& allegorias interpretatur. Vulcani plures fuere, vt notat M. Cicero in tertio de Nat. deorum. primus Cœlo natus,ex quo & Minerua Apollinem, cum cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. Secundus Nilo natus,Opas, vt Aegyptij appellant, quem cuſtodem eſſe Aegypti volunr. Tertius ex tertio Ioue & Iunone qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe. Quartus Magnalio natus, qui tenuit inſulas prope Siciliam, quæ Vulcaniæ nominantur. Seruius libro octauo Aeneid. Vulcanus, inquit. quaſi Volicanus dicitur, quòd per aërem volet. Ignis enim è nubibus naſcitur. vnde Homerus dicit eum de aëre præcipitatum in terras,quòd omne fulmen de aëre cadit:quod quia crebrò in Lemnum inſulam iacitur, ideò in eam dicitur cecidiſſe. Claudus autem dicitur, quia pet naturam nunquam rectus eſt ignis. Phurnutus & alias rationes affert,cur claudus dicatur. At Aegyptiorum ſacerdotes, teſte Diodoro, affirmant Vulcanum primùm regnaſſe in Aegypto,igníſque inuentorem, quo beneficio Aegyptij ducem eum conſtituerunt. cùm enim arbor ictu fulminis in montibus conflagraſſet, ligna propinqua hyberno tempore à flamma ſunt comprehenſa.qua ex re Vulcanum calore lætatum, deficiẽte igne illi materiam addidiſſe ferunt, & eo modo aliis etiam ignẽ oſtendiſſe,tanquam à ſe inuentum. Lucretius tamen poëta fortuitò hoc accidiſſe canit. Euſebius quidem in Præp. euag. ignis virtutem Vulcanum appellatam dicit, & in forma hominis ei ſimulacrum conſtitutum,in cuius capite Pileus eſſet cæruleus,cœleſtis ſymbolum volutionis. vbi integer ſincerúſq; ignis inuenirur:nam qui è cœlo in terram delapſus eſt,cùm imbecillior ſit, materiáq; indigeat,claudicans fingitur. Vulcani verò vxor Venus dicta eſt. Cincius tamen vetus rerum Romanarum ſcriptor apud Macrobium, Maiam dixit. Piſo verò non Maiam, ſed Maieſtam ait. Quidam alij Gratiarum vnam illi attribuunt. nam inquiunt, quæ arte fiunt, gratiam habere oportet(vt alibi etiam diximus)& Venerem quandam, vt ait Phurnutus. Sed vt notat Stta. in primo,quę perfecta & ad excellentiam fieri dicebãtur, Vulcani opus, vt etiam Mineruæ,& Gratiarum, Muſarúmque. Illud etiam ſubdit Phurnutus, quòd ideo Mars dicitur Vulcani vxorem adulterio cognouiſſe,quia ferrum & æs igne domantur. ferunt præterea fabulæ, cùm Mineruam in capite geſtaret Iupiter, Vulcano vſum fuiſſe ad ipſam edendam, vt etiã in Dialogis ante Phurnutũ Lucianus ſcripſit. Sed iam cognomina & reliqua ſubiungamus. Lemnius deus Vulcanus dictus eſt. Vergilius in octauo:

Hæc pater Aeoliis properat dum Lemnius oris. Ouidius:

Lemnius extemplò valuas patefecit eburnas.

Lemnius autem dictus,quoniam in Lemnum inſulam cecidit,à Iunone propter deformitatem deiectus. alij ab Ioue dicunt,vt Phurnutus:quem aërem eſſe conſtat, ex quo fulmina procreanrur. Ideo autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur procreatus, quòd fulmina de imo aëre naſcantur. quod & Lucanus innuit:

Fulminibus terræ propior ſuccenditur aër,

Pacem ſumma tenent.

Hæc eadem ratione Ouid. Vulcanum Iunonigenam vocauit. Ex Iunone enim vel mythicè, vel phyſicè gigni videtur. Scribit Seruius. Vulcanum è cœlo in Lemnum cecidiſſe: ídque fingi ea ratione, quia Vulcanus videtur eſſe fulminis ignis, qui crebro in Lemno inſula cadit. Quod verò ibi colatur notum eſt. Vnde illud in Priapeiis.

Tutela Lemni diſpares mouet greſſus. Item,
Tardo gratior æſtuoſa Lemnos. Et illud,
Vulcanum tellus, Hypſipylæa colit.

Quia, vt notum eſt, in Lemno regnauit Hypſipyle: Statius, & Ouid. alij Lemniaca etiã ſtirps dicitur Vulcanus, ab eodem Ouidio in Meta. Philoſtratus in Heroicis de Philocte te, Lemnia gleba liberato: In Lemnum, inquit, cecidiſſe Vulcanus dicitur: Gleba quidem ipſa Lemnia inſanos expellit morbos, ſanguinis profluuium ſiſtit, hydris ſerpentibus occurrit, corúmque morſibus Galenus de ſimplic. medica. Vulcanum ait in Lemnum ideo exiſtimatum in fabulis decidiſſe, quòd eius terra exuſta eſſe videatur, in eáque parte nihil naſci niſi terrã, quæ Lemnia vocatur à medicis: quæ quòd exempta ſigillo ſignetur, græcè Sphragis, à noſtris ſigillata vocatur. Dioſcorides ſignari ſigno capræ, & appellari ait Sphragida ægos, id eſt, capræ ſigillum. Galenus verò ait: Sphragis vocatur, quòd Dianæ ſignum habeat à ſacerdote impreſſum. tum etiam oppidum propè, quòd legitur Hephæſtiada nuncupatum, quòd in eum locum Vulcanus ceciderit.

Mulciber Vulcanus, vt ait Feſtus, dictus eſt à mulcendo, id eſt, molliendo ferro. vocatur & Mulcifer, eadem cauſa Lucanus in primo, Ora ferox Siculæ laxauit Mulcifer Aetnæ. quin etiam eundem fabricæ Ferrariæ præſidem fecêre, illique feſta, quæ Chalcea dicebantur ab Athenienſibus, inſtituta: de quibus & Pollux in ſeptimo. hinc & ductor Ferreus vocari videtur in Priapeiis:

Ductor ferreus inſularis, æquè
Laternæ videor fricare cornu.

Plautus in Amphit. Quò ambulas tu, qui Volcanum in cornu concluſum geris? alij licet non ductor, ſed vectes legant, à vecte laternæ Phari. Ego quid ſentiam in re tam obſcœna, cur afferam nulla eſt cauſa. Sedenim & Vulcanalia Romani celebrabant, eíque tum feriæ, vt ait Varro, & eo die populus pro ſe in ignem animalia mittebant. Sextili verò menſe agebantur, vt alibi docuimus: quo tempore Plinius Secundus, altero Plinio teſte, lucubrare incipiebat. Finxere quidam poëtæ officinam habere, hanc autem tum in Lemno, tum in Vulcaniis inſulis, aliíſque locis, in quibus ignis æſtuare ſolet.

Aetnæus deus dictus eſt Vulcanus: quin & nunc vulgo Aetna mons, Mongibelus vocatur, quaſi Mulciber: quoniam ſic Vulcanus appellatur, vt modò dictum eſt. Sanè non omittenda hiſtoria, vel potius dæmonis illuſio, quæ à pleriſque prodita eſt, de templo Vulcani in Aetna quod circunſeptum fuiſſe ferunt, & arbores inibi conſecratas. In eo ignis fuit perpetuus, & inextinguibilis. Canes ad templi & luci cuſtodiam aſtitiſſe, qui adeuntibus caſtè & religioſè blandiendo aſſociantes comitabantur, vti dei familiaribus. In ſceleſtos verò & contaminatos, ſi vel templum, vel lucum ingredi vellent, irruebant, & mordicus eos appetentes lacerabant, cæteris allatrabant.

Ignipotens etiam appellatus eſt Vulcanus, à Vergil. in octauo, & aliis, vel quia ipſe ignis, vel eius inuentor: vel iuxta fabulas, quod cum Cyclopibus, Bronte, Sterope, & Pyracmone, ſeu Arge, fulmina Ioui fabricet, & deorum arma, vt Homerus, Heſiodus, Vergilius, cæteri, vnde hoc:

Ignipotens cœlo deſcendit ab alto.
Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro,
Brontéſque, Steropéſque & nudus membra Pyracmon.

Phthas Vulcanus nuncupatus ab Aegyptiis, vt De myſteriis Iamblichus oſtendit. Sunt & qui à Memphiticis Aphthas appellatum ſcribant. Ego certè illud apud Ciceronem libro tertio de Natura deorum, quod ſuprà citaui, Secundus Nilo natus Opas, vt Aegyptij appellant: Phthas legendum crediderim. Prouerbium fuit apud antiquos, ἄφθας σοι λελάληκεν, hoc eſt, Vulcanus tibi vaticinatus eſt, vt docet Suidas. Illud hoc loco notant grammatici, ita dici Aphthas pro Phthas, vt etiam aſtachys pro ſtachys, & alia nonnulla, A adiecta.

κλαώς Vulcanus à Dorienſibus dictus eſt, vt ait Heſychius.

κυλλοποδίων, teſte Theophilo, cognominatus eſt Vulcanus, quòd claudus eſſet. id enim κυλλὸς ſignificat. Eadē ratione & χωλάπης, vt notant Nicandri interpretes in Theriacis, qui & ipſum ideo χωλόποδα, & κυλλόποδα cognominatū tradūt à Catullo Tardipes ideo vocatus:

Scripta tardipedi Deo daturum.

Quare verò claudus dicatur, iam ſuprà dictum eſt.

Ἀμφιγύεις quoque Vulcanus appellatus, in primis ab Heſiodo in Theogonia, item in Ergis, id eſt, claudus vtroque pede: vbi de Pandora agit. Item ab Homero in fine primi Iliad. quod & Cyrillus contra Iulianum in tertio notat.

Leguntur in Vulcanum hymni duo, alter Orphei, Homeri alter. in hoc κλυτόμητις, & κλυτοτέχνης cognominatur, hoc eſt inclyti conſilij & artis, quódque cum Minerua homines ex antris eduxit, vt in domibus habitarent: in illo diuerſis & variis nominibus inuocatur, κρατερόχειρ, id eſt, manu potens, & τεχνοδίαιτος.

Pandoram non quidem deam legimus, ſed tamen à deo Vulcano Iouis iuſſu factam. nam vt Hyginus prodit, cùm Prometheus primus homines ex luto finxiſſet, poſtea iuſſu Iouis Vulcanus mulierem finxit. cui Minerua animam dedit, cæteríque dei alius aliud donum dederunt: ob ídque Pandoram nominarunt. Scribit Heſiodus, mulierem fuiſſe formoſiſs. & à deis hæc habuiſſe munera, ſapientiam à Minerua, decorem à Venere, muſicam ab Apolline, à Mercurio eloquentiam. hæc ab Ioue in terram demiſſa fingitur, vt homines falleret ac deciperet: & Epimetheo fatuo Promethei fratri in vxorem eſt data. hanc igitur omnibus formæ, cultus ingenij, linguæque dotibus cumulatam, Iupiter cum Pyxide pulcherrima illa quidem, ſed intus omne calamitatum genus abſcondēte, ad Prometheum miſit: qui recuſauit munus, & fratrem monuit, vt ſi quid ei muneris mitteretur, dum ipſe abeſſet, ne reciperet. Mox cùm Pandora rediiſſet, Epimetheo perſuaſit, Pyxidémque illi dono dedit. quam ſimulac aperuiſſet, omnia intus mala abſcondita & calamitates euolarunt: ſed ſola ſpes in pyxidis fundo remanſit. ad quam rem ſcriptores alludunt, & Eraſmus in prouerbio perſtringit, Malo accepto ſtultus ſapit. Sunt qui hanc primā mulierum fuiſſe tradant, vt Pauſ. in Att. Ariſtophanes tamen Pandoram pro terra cæpiſſe videtur, quòd ex terra videlicet omnia dona proueniant. Tertullianus Septimius in lib. de Coronis, ait Pandoram fœminarum primam coronatam fuiſſe à Charitibus, cùm ab omnibus muneraretur: vnde eſt appellata Pandora. De Pandora & Irenæus, vir ſanctiſs. & doctiſs. nec ſemel lib. ſecundo aduerſus Hæreſes, & in primis vbi de Paulo Apoſtolo agit. Palæphatus lib. Incredibilium, Pandoræ fabulam ſic interpretatur, quòd ex terra ipſa cùm formata eſſet, aliis fœminis ſimilem formam dederit, quod videlicet diues mulier fuerit, quæ ſeſe exornare ſoleret, quoties ex ædibus prodiret: eóque ſe pigmento ornabat, quod è terra confectum erat. atque hæc quidem de Pandora.

Admonuit me, quod ſuprà de Pandora ſcripſi, vt & hoc loco aliquid de Prometheo & Epimetheo fratribus, Iapeti filiis, ſcribam, & licet Heſiodus eos commemoret in Re ruſtica, nihilominus mihi potius viſum eſt ambos fratres ex Claudiani carminibus deſcribere. Atq; de Prometheo quidē in IIII Panegyrico cōſulatus Honorij Auguſti, ita ille canit:

Diſce orbis, quòd quiſque ſibi quum conderet artus
Noſtros, æthereis miſcens terrena Prometheus,
Sinceram patri mentem furatus Olympo,
Continuit clauſtris, indignantémque reuinxit.
Et quum non aliter poſſent mortalia fingi
Adiunxit geminas: illæ cum corpore lapſæ
Intereunt: hæc ſola manet, buſtóque ſuperſtes
Euolat. hanc alta capitis fundauit in arce,
Mandatricem operum, proſpectúrámque labori.
Illas inferius collo, præceptáque ſummæ
Paſſuras dominæ, digna ſtatione locauit.
Quippe opifex veritus confundere ſacra profanis,
Diſtribuit partes animæ, ſedéſque remouit.
Iram ſanguinei tegio ſub pectore cordis
Protegit imbutam flammis, auidámque nocendi,

Præcipitémque ſui rabie ſuccenſa tumeſcit,
Contrahitur tepefacta metu: quúmque omnia ſecum
Duceret,& requiem membris veſana negaret,
Inuenit pulmonis opem,madidúmque fluenti
Præbuit, vt tumidæ ruerent in mollia fibræ.
At ſibi cuncta petens,nil collatura cupido,
In iecur,& tractus imos compulſa receſſit:
Quæ velut immanes reſerat dum bellua rictus,
Expleri paſcíque nequit,nunc verbere curas
Torquet auaritiæ, ſtimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc mœſta dolet, ſatiatáque rurſus
Exoritur,cæſáque redit pollentius hydra.

De Epimetheo verò alibi idem poëta Claudianus his verſibus canit:

Nanque ferunt geminos vno de ſemine fratres.
Iapetionidas,generis primordia noſtri,
Diſſimili finxiſſe manu: quoſcunque Prometheus
Excoluit, multúmque innexuit æthera limo,
Hi longè ventura notant,dubiiſque parati
Caſibus, occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto prauus quos condidit auctor,
Quem meritò Graij perhibent Epimethea vates
Et nihil ætherei ſparſit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impudentia virant,
Nec res antè vident, accepta clade queruntur,
Et ſerò tranſacta gemunt, &c.

Potuiſſem & lõge plura de his fratribus afferre,quæ conſultò prætermiſi:nam & Phurnutus totam fabulam Promethei,& allegoriam eſt executus apud Græcos.Sed & Fulgentius in Mythologico, qui non ab aquila eiusiecur corrodi, ſed à vulture, ídque perbellè interpretatus eſt.cui & Petronius Arbiter in his hendecaſyllabis congruit:

Cui vultur iecur vltimum pererrat,
Et pectus trahit, intimáſque fibras,
Non eſt. quem tepidi vocant Poëtæ,
Sed cordis mala,liuor atque luxus.

Quin & Seruius grammaticus in ſexta Ecloga totam hanc fabulam recitat,& interpretatur. Diximus prætereà in Syntagmate de Sacrificiis, quo pacto Prometheus Iouem in parte ſacrificiorum eluſit. oſſa enim pelle contecta, Ioui propoſuit: quod Lucianus, & Hyginus pluribus tradidêre. Sed iam ſatis, ne te & me his nugis onerem.

CHARITES, GRATIAE.

Gratiæ, quas græci Charites vocant, rametſi à me pluribus ſunt deſcriptæ in libello, Quomodo ingrati crimen effugiamus,pro inſtituto tamen & hoc loco nonnulla referenda ſunt. Hæ quidem ab aliquibus Iouis & Eurynomes filiæ dictæ ſunt, ab aliis Eurymeduſæ, vel Eurydomenes: ab aliis Euanthes. Sunt qui Iunonis filias dicant,quidam Liberi patris & Veneris tradidêre,nonnulli comites. Orpheus in hymnis ad ipſas,quem concinuit cum thymiamate ſtyracis eas Iouis & Eunomies filias ait. Antimachus Aegles & Solis filias exiſtimauit:quidam Eteoclis.& ideo in primis à Theocrito Eteocleæ vocantur in decimoſexto poëmate,quoad χάριτες inſcribitur.atque omnia hæc ab ipſo Gratiarũ effectu nomina conficta eſſe videmus, vt græca eorum nominum interpretatione liquet. Pindari tamen expoſitores Eteocleas Gratias dictas fabuloſè volũt,ab Eteocle Cephiſi filio: qui primus,reſte Heſiodo,Gratiis ſacra fecerit. Pauſ.in Bœot. Eteoclen ſcribit Andrei & Enippes ex Leuconoe genitæ filium,Cephiſi tamẽ creditum,primum Gratiis ſacrificaſſe. Strabo Eteoclen Orchomeniorum regem primũ ſcribit Gratiarum templum extruxiſſe.cúmque propterea celebrat, quòd in accipiendis & erogandis gratiis,fuerit ſuapte natura propenſus. Conſtantinus Cæſar libro Geoponicon vndecimo:Eteoclis, inquit, filiæ Charites ſaltantes ad æmulationem dearum, in puteum,extra choream euolutæ,delapſæ ſunt. Sed Tellus earũ cladem miſerata,plantas virides produxit, quæ hominibus iucundę,& earum

indu

inducunt memoriam:& duplici nomine nuncupatæ,Cypariſſi ſcilicet,& Charites. & quidem Cypariſſi, quòd ſimiles & pariã ferántq; ramos & fructus: Charites verò & Gratiæ, propter delectationẽ, quòd ipſum etiam apud Heronem in libris de re Ruſtica Didymus ſcriptũ reliquit. Ergo Charites, vt etiam Phornutus ait, ἀπὸ τῆς χαρᾶς dictæ ſunt, hoc eſt à lætitia. Sed & notiſſimo Græcorum adagio ταῖς χάρισι θύειν, id eſt, Gratiis ſacrificare, ij iubentur, qui triſtes & ſoliciti ſunt. Quinimo & Charitam Venerem Plin. x x x v. cap. x. dixit, pro ea quæ picturis & imaginibus eſt venuſtatis gratia. Gratias aliqui duas, alij tres, quatuor alij eſſe dixerunt: Duæ Gratiæ feruntur, quoniam promereri hoc decet, alios gratias referre cõuenit:hoc eſt, dare & reddere beneficium. & vt prouerbiũ monet, χάρις χάριν τίκτει, Gratiam Gratia parit. Quin & Lacedæmonios duas coluiſſe legimus, Clytam vel Clyto, & Phaennã, Taygetæ filias. Athenienſes eas Auxò & Hegemona vocitarunt: quarum vtrarumq; nomina, ſi noſtro ſermone referre velimus, ex iis planè elucere videas, qualis futura ſit gratia. Alij tres eſſe putauêre, quòd cum fœnore referenda ſit gratia. hinc illa auerſa fingitur, quę promeretur: ne videlicet beneficiũ cùm exhibes, remunerationẽ ſpectes, ſed tantum ad promerendum. quæ autẽ referunt, duæ ſunt, quę ſe recto lumine intuẽtur, quòd diligẽs & accurata eſſe debet remuneratio, & duplicata. ſic exponit Fulgentius, quòd omnis gratia cùm exit, exilis, cùm redit, onerata eſſe debet. Extant harũ ſigna complura vetuſta, quorũ vnũ fuit Romæ in ædibus Columnenſiũ, cũ epigrãmate nõ illepido, quod etiã habetur & legitur. Quòd quatuor eſſe ab aliquibus traditur, Horas reſpiciũt, & καιρούς, qui dicuntur & à noſtris tempora & partes anni. Atq; ea etiã ratione coronatas, vnã floribus fructibúſq; terræ, alterã ſpicis & frumẽto, tertiã vuis pampiníſq; & pomis, vltimã oliuis, cęteríſq; ſimilibus. Hinc apud antiquos Apollo fingebatur manu dextera Gratias geſtare, quod eæ anni partes è ſole proueniãt. Macrobius putat, ideo Apollinẽ dextera Gratias geſtaſſe, ſiniſtra arcũ & ſagittas, quòd ad noxã ſit pigrior deus, & prõptior ad ſalutẽ. Liber hoc loco altius aliquãto repetere, quæ de Horis annotaui. Horas Homerus ait cœli portis pręeſſe, curámq; habere vt modò ſerenũ, modò nubilũ ſit. à quibus videri poſſunt quatuor anni tempora, Horæ appellata, nõ Græcis modò, ſed & Latinis. Hor. de Ioue: Variiſq; mundũ Temperat horis. Ouidius Homerum imitatus, cum Iano foribus cœli aſcripſit, ita Iano loquente primo libro Faſtorum: Præſidio foribus cœli, cum mitibus Horis.

Hinc, vt Scholiaſtes Heſiodi ſcribit, ἀπὸ τοῦ ὠρεύειν, quod eſt cuſtodire, dicuntur. Credebantur enim non modo Iouis aulæ cuſtodes eſſe, ſed & hominum acta obſeruare: vnde & οὖρος cuſtos dicitur. Plato in Cratylo: Horæ, inquit, Attica & priſca voce dicendæ. Horæ nanque dicuntur διὰ τὸ ὁρίζειν, id eſt, propterea quòd terminent hyemem & æſtatem & flatus, & qui ſunt ex terra fructus. Macrobius verò Horas dictas ait, quòd Horus Apollo & ſol dicatur. Orpheus in hymno:

Ὧραι θυγατέρες Θέμιδος καὶ Ζηνὸς ἄνακτος,
Εὐνομίη τε, Δίκη τε, καὶ Εἰρήνη πολύολβε, ἐαριναὶ, hoc eſt:
Sunt Horæ natæ Themidis, ſummíque Tonantis,
Eunomiéque, Dicéque, Irene & valde beata, Vernantes.

Idem ait & Heſiodus. Sed quam Eunomien vocat Orpheus, ipſe Eurynomen, ab ampla ſcilicet diſtributione. Dice ab iuſtitia, Irene à pace dicta. quin & Horæ pro deis cultæ, & eis templa à gentibus conſtructa, apud Pauſ. legimus. Olen verò vates antiquiſſimus à Xantho, ab Horis Iunonem enutritam, ſuis carminibus prodidit. P. Ouid. noſter lib. Met. 11. Horas Solis aſſeclas cum aliis temporis partibus facit. ita enim canit:

A dextra læuáque Dies, & Menſis, & Annus,
Seculáque, & poſitæ ſpaciis æqualibus Horæ.

Idem verò in Faſt. libro quinto, Floræ Horas comites facit. ita enim Flora ipſa ait:

Conueniunt pictis incinctæ veſtibus Horæ,
Inque leues calathos munera noſtra legunt.

Sed enim de Horis quibus nox & dies diſtinguuntur, in libro de Annis mẽſibus, &c. plenius diximus. Nunc illud tantum, Horas pleroſque à Gratiis diuerſas facere, In primíſque Diodorus eſt Siculus, qui ita in Cretenſium Theologia: Ex Ioue, inquit, Cretes natã volũt Venerem, Gratias, Lucinam, Dianam: & eas quas dicunt Horas, Eunomiam, Iuſtitiã, Pacem, Pallada, Muſas. Idem paulò pòſt: Gratiis inquit, Iupiter dedit, quæ ad oris ſpeciem, ac partium corporis formã, decorémq; ſpectẽt, inſuper & beneficij & gratiæ retributionem.

tum etiam illud ſubiungit: Earum quas Horas appellant, datum eſt ſuum cuique munus. ad vitæ cultum & mortalium commoditatem. nihil eſt enim ad vitæ hominum felicitatem comparandam vtilius, aptiúſque quàm ἀνομία, δίκη, & εἰρήνη: id eſt, lex, iuſtitia, & pax. has Horas in Apollinis hymno Homerus, cum Gratiis choreas ducere canit, coram Ioue. Athenienſes, cum Horis ſacra facerent, carnes non aſſabant, ſed elixabant, vt Philochorus ſcribit: deas videlicet rogantes, vt æſtus ſiccitatéſque auerterent: id quod & ſacrum ipſum indicabat. Ipſarum imagines Philoſtratus Lemnius exequitur in Imaginibus. Hoc tibi loco non eſt prætermittendum, quod de Horis ſcribit Hyginus in ſuis Fab. cap. CLXXXIII. Horarum, inquit, nomina hæc ſunt: Iouis, Saturni filij, & Themidis filiæ Titanaide, Auxo, Eunomia, Pheruſa, Caria, Odice, Euporie, Irene, Orteſiæ, Thallo. Alij auctores tradũt decem, his nominibus Auge, Anatole, Muſia, Gymnaſia, Nymphes, Meſembria, Sponde, Elete, Acte, & Hecypris, Dyſis. Cætera quæ de Gratiis reſtant, iam proferamus. Eleos Gratias ita formaſſe legimus, vt vna roſam, altera talos, tertia myrti ramum manu præferret: quòd ſcilicet Gratia hilaris, amabilis, reciproca, hoc eſt vltro citróq; collata & virens eſſe debet. Gratiæ nudæ, id eſt γυμνὰς χάριτας, etiam prouerbio dicuntur: quia manifeſta & clara debet eſſe vel gratia, vel retributio. id quod Stoici pluribus contendebant, ipſique in libellis tum ad ingratum, tum in eo, Quomodo ingraticrimẽ ſit effugiendum, oſtendimus. Pauſ. in Bœoticis ſe ignorare fatetur, à quo Gratiæ primùm nudę fuerint effictæ. vbi plura de Gratiis perſcribit. Sanè & Iamblichus apud Stobæum: Gratias inquit, principes ingenuè proferant nõ tantum ex dolio, id eſt, ἐκ πίθου effundentes, vt poëtæ dicunt: nec eas ex eiuſmodi aliis inſtrumentis introcluſas: at nudas & reuelatas, atque ab externo aliquo velamine erga ſe inuicem habentes: & cætera. De capſulis, ſeu arculis Gratiarum, copioſe alibi ſcripſi. Quidam tamen Gratias perſpicuis veſtibus ac ſplendidis indutas ſcripſere, quòd talis eſſe debet remuneratio: quin eas ideo Horatius ſolutis zonis cecinit. vel vt eius veteres interpretes Acron & Porphyrion exponunt, ea videlicet ratione, quòd inter ſe amici animos ſolutos ac nudos habere debent. παρθένοι, id eſt virgines ac puellæ Gratiæ vocantur, & alacres ac ridentes: quòd gratiã nulla fraude, nullo dolo, ſed mundam ac puram eſſe conuenit. Decentes Gratiæ ab Horatio cognominatæ ſunt, in illo:

Iunctæque nymphis Gratiæ decentes.

Mercurium inſuper veteres Gratiarum ducem conſtituerunt, id profectò innuentes quòd nõ temerè, ſed cũ delectu gratificari debemus: quod alibi docui ex variis ſcriptoribus. Quare autẽ Prœtidas dixerit Heſychius Charites, & ἀλλαγίνας, haud facilè dixerim. Veluti facillimũ illud, τρίζυγες χάριτες, hoc eſt, Triiuges Gratiæ. Orchomenię ſorores appellãtur, quòd apud Orchomenum Bœotiæ colerẽtur: atq; in eo lymphis ſe perfundere dictæ. καλλιπάρῃοι χάριτες, id eſt pulchrigenæ, ab Heſiodo in Theog. aliiſque nuncupatæ. Gratiarum verò nomina varia traduntur. Clytan, vel Clyto, & Phaenam Lacedæmoniorũ diximus, Auxo & Hegemona Athenienſiũ. Heſiodus Euphroſynen, Aglaian, & Thalian. Homerus, Paſitheam vnam Gratiarum facit, quem ſecutus eſt Papinius libro ſecundo Theb.

Non hoc Paſitheæ blandarum prima ſororum.

Quo loco Lactant. Paſitheam vnam eſſe inquit Gratiarum. Sed poſtquam incidimus in Paſitheæ mentionem, de ea hoc loco nonnihil agamus.

Mneſimachus comicus poëta, Paſitheam putauit Charitis ſororem, vxoris Vulcani in Lemno, atque à Somno amatam: qui & ipſe ea cauſa fertur in Lemno habitaſſe. Paſitheæ quidem & Homerus in Iliad. meminit. Hanc quidem Euphroſynam eſſe exiſtimant. Heſiodus autem eam Nereidum vnã facit dictam quòd omnibus eſſet admirabilis, vel quòd ad eam omnes properarent: hoc eſt, ὅτι παρὰ πᾶσι θαυμάζεται, ἢ ὅτι ἐπ᾽ αὐτὴν πάντες θέουσι.

Fuit & Paſithoa nymphæ nomen, Oceani & Tethyos filiæ. Sed & Paſitheam quidam Cybelen vocari autumant, quaſi πᾶσι θεοῖς μητέρα, id eſt omnibus Deis matrem: illud ex Galliambo Catulli allegantes, Trepidantem eam recepit dea Paſithea ſinu.

Porrò & Suidas tres ſcribit ſorores, filias Leontis fuiſſe: Paſitheam, Theopen, & Eubulen. Leos Orphei filium habuit Cylanthum, & filias tres, quas cum Attica laboraret peſtilentia, vel potius fame, (λιμώξης, enim legitur, non λοιμώξης) in eius rei piaculum Leos, vel Leon) variant enim Græcorum exemplaria) filias proprias mactauit, & inde mox eſt ciuitas liberata: locus Leocorion, à patre & puellis: in Ceramico vocitatus eſt.

Aelianus verò x i i de Varia hiſtoria, rem hanc ita prodidit: Leocorium, inquit, Athenis vocabatur delubrum filiarum Lei, Praxitheæ, Theopæ, & Eubulæ, quas fama eſt pro ciuitatis ſalute occiſas eſſe, permittente patre Delphico oraculo. Dicebat enim, non poſſe vrbem ſeruari, niſi illæ iugularentur. Hiſtoriæ meminit Strabo, ſed puellarum nomina non attulit. Item in Attica Pauſanias. Sed & M. ipſe Cicero libro de natura deorum tertio: Denique, ait, in Ceramico eſt delubrum Athenis, quod λεωκόριον nominatur. & ita caſtigatè legendum. Locus eſt corruptus apud D. Hieronymum in Iouinianum, quem ipſe emendare non auſim. Sed vt ad rem redeam. Scribunt nonnulli Paſitheam vnam Gratiarum, quæ tres ſunt: ἀγλαΐα, vna, quæ nobis dici poteſt Maieſtas, ſeu venuſtas, honeſtáſve: Euphroſyna alia, quæ hilaritas, iucunditas, lætitiáque: Thalia tertia, feſtiuitas, lepiditáſve, ac concinnitas. Obſeruant quidam Græci, inter quos Proclus, quod θαλεῖα cum diphthongo ſcripta Muſæ nomen eſt, & conuiuij epithetou: θάλια verò per iota ſimplex, Gratiæ nomen, & nymphæ Nereidos. Sed hanc aliqui Paſitheam, quaſi dixeris vndique diuinam, quæ ſcilicet maieſtatem, hilaritatémque ac lepiditatem in ſeſe, & alias quoque complicet. Hermaſianax & Proclus Pitho vnam ex Gratiis dixerunt. Sappho, vt legitur in Scholiis in Heſiodum, Pitho ait filiam Veneris: quo loco in ἔργοις, ſcribit Pandoram à Gratiis & Pitho ornari. Porrò quoniam ſtatim ab initio dixi, Eurynomen ab aliquibus matrem exiſtimatam Gratiarum, eam Phigalei Arcades non matrem, ſed Gratiarum vnam, imò Dianæ cognomen putant, vt in Arcadicis Pauſanias tradit, Oceani filiam, cuius & in Iliade ab Homero fit mentio, quæ vnà cum Thetide Vulcanum excepit abiectum. ipſum Homerum lege in ſexto Iliad. Scribit etiam Phurnutus, Gratiarum vnam Vulcano coniunctam: ea fortaſſe, inquit, de cauſa, quòd quæ arte fiunt, opera τῶν χειρῶν dicuntur. Vnde apud Plinium, Venerem, quam Charita dicunt, legimus: quod alibi etiam dixi. Eurynomes meminit & Apollonius in Argonauticis. Demum omnem Gratiarum allegoriam ſi fortaſſis noſſe velis, noſtrum libellum legito, Quomodo quis ingrati crimen effugiat: in quo prætetea de Gratiis multa, vt meus eſt mos, colligere ſtudui.

Epigramma, cuius ſuprà memini, aſcripſi, ſi minus eius tibi præſto ſit exemplum:

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas
Diua Columna ſuis ædibus intus habet.
Par tribus eſt facies, qualem decet eſſe ſororum:
Par tribus eſt ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen geminæ conuerſa ſorori,
Implicat alternè brachia blanda ſoror.
Euphroſynen dextra ſtupeo, Aglaiáque ſiniſtra
Miror, & implicitis brachia nexa modis.
Iuppiter eſt genitor, peperit de ſemine cœli
Eunomia, & Veneris turba miniſtra fuit.
Inde alitur nudus placida ſub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

SYNTAGMA DECIMVMQVARTVM
DE CERERE ET TRIPTOLEMO, AD NVNCIVM TRADVTIVM SVVM.

CVM optimam ætatis meæ partem in vrbe Roma famulando gratis conſumpſerim, nullúmque inde ſeruitij fructum retulerim, præter inanem qualiſcunque nominis vel dignitatis honorem, & articulorum totius corporis imbecillitatem, vt vides, qua ita affligor, vt non modò è cubiculo, ſed nec etiam è cubili exire, aut pedem efferre detur: quare hac aduerſa victus fortuna, tandem æger, & annis grauis, in patriam me contuli: qualiter verò hîc fuerim acceptus, tibi non dixerim, qui & memor es diuini illius oraculi, ἄλλα πρώτας αὔριο, & cætera. quique ob tuam erga me beneuolentiam, omnia mea probè noſti. Tu enim quod potes, ipſe manum

num tuam mihi ad qualeſcunque meas nugas deſcribendas præſtas:nam cùm tantis ac talibus moleſtijs afficiar, quomodocunque poſſum me ſuſtento: & non ceſſo, quin quotidie, cùm nonnihil remittunt dolores, aliquid mediter, & componam, vt in præſentia, qui ſub tuo nomine hoc ipſum Syntagma de Cerere edere conſtitui, vt in vulgus appareat. Tu, quæ tua eſt, præcipua virtus γραμματικῶς ὀξυγράφειν, hoc ipſum cum cæteris exſcribas, vt ſtudioſis ſimul adoleſcentibus nonnihil opus afferamus. Vale.

CERES. TRIPTOLEMVS.

CEres dea à gerendis frugibus dicta, ait M. Cicero in ſecundo de Natur. deorum, tanquam Geres: caſúque prima litera itidem mutata, vt à Græcis. nam ab illis quoque Δημήτηρ, quaſi γημήτηρ nominata. hoc eſt terra mater. Varro à creando deduxit, quem (vt videmus) Seruius ſequitur in primo Georg. Fulgentius noua quadam opinione nuncupari putat, quod Græcè gaudium dicatur: & ideo frumenti eſſe deam, quòd gaudij cauſam afferat. Ergo à χαρᾶ ille deduxit, ſatis durè, ne inconditè dicam. Sed enim Δημήτηρ à Platone in Cratylo dicitur, quaſi Διδοῦσα μήτηρ: hoc eſt, dans mater, ab ipſa videlicet alimentorum exhibitione. eadem etiam Doricè Δαμάτηρ, vt eſt in primis apud Theocritum, à Δᾶ, quæ & Δῆ dicitur, hoc eſt terra. Sanè Orpheus & poëtæ plerique Δηὼ nuncupant, vnde Δηωῒς Proſerpina dicitur ab Ouidio, & Auſonio, vt in Proſerpina dicam. Δηὼ verò dici videtur ἀπὸ τοῦ δήειν, id eſt ab inueniendo, vel quòd ipſa inuenerit, vel per ipſam nos pabula inuenerimus. Dea enim frugum eſt. Addit & Pauſ. Cererem ficum pomum Phytalo dediſſe, qua de re ſic agit in Attica, cum Scironium campum deſcribit: In eodem, inquit, campo fama eſt Phytalum Cererem hoſpitio ſuſcepiſſe: deámque vt gratiam referret, plantam ficulnam dediſſe, cuius rei teſtem habeo inſcriptionem quæ in Phytali tumulo legitur:

Hic ſitus eſt Phytalus, Cererem qui in tecta recepit,
Heros, cui primùm quondam dea dulcia poma
Monſtrauit: ficos nomen dixere priores.
Aeternos Phytalus, ſic eſt ſortitus honores.

Atque hactenus Pauſanias. Græcos ſi mauis verſus, hi ſunt:

Ἔνθαδ' ἄναξ ἥρως φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν.
ἣν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει,
ἐξ οὗ δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

Leguntur Scholia in Cratylũ Platonis ex Proclo, in quibus de Cerere dupliciter agitur. nã ex Orpheo Rhea dicitur; ex Heſiodo verò Rheæ filia, vt ex Ouid. etiã in ſexto Faſt. & Diodoro. Sed plura in ſcholiis habentur, quibus planè cõſonant Theologi. Sanè & Arnobius vir eruditiſſ. in quinto aduerſus Gẽtes, Cererem matrẽ Iouis dicit, id eſt Rheã, his verbis: Quondã, inquit, Dieſpiter cũ in Cererẽ matrẽ libidinibus improbis atq; incõceſſis cupiditatibus æſtuaret (nã genetrix hæc Iouis regioni eius ab accolis traditur) nec tamẽ auderet id quod procaci appetitione conceperat, apertiſſ. vi petere, & ingenioſas cõminiſcitur captiones, quib. nihil tale metuentẽ caſtitate imminueret genetricẽ, fit ex deo taurus, & ſub pecoris ſpecie ſubſeſſoris animũ atq; audaciã celãs, in ſecurã & neſciã repentina immittitur vi furẽs, agit inceſtus res ſuas, & prodita per libidinẽ fraude, intellectus & cognitus, euolat. At verò Cererẽ cũ Veſta deſcribit Phurnutus, terrãq; ſignificare diuerſimodè oſtẽdit. In huius quoq; deæ honorẽ ieiunia antiqui inſtituerũt: quin in eius celebritate ieiunium indicebatur, vel ab ea inſtituta fuère: vel ea cauſa, vt ab eius inuẽtis abſtinerent: vel quod in penuria quadã, quo ſementẽ facere poſſunt homines, abſtinuiſſe dicũtur, in ipſius deæ honorẽ: & propterea eo tẽpore eius quoq; celebritas agebatur. alij propter filiæ deperditæ memoriã inſtituta ieiunia aſſerũt, atq; ideo verno mox tempore cũ luſu & lætitia virides herbas eidem offerebãt quaſi quod filiam mater inueniſſet. Nuptias Cereris antiqui, vt Seruius in primo Georg. & Macrob. tradũt, celebrabant ſine vino, & Orci nuptiæ dicebantur. id etiã innuit Plautus in Aulul. Cererin' Strobile has facturi nuptias? Qui? ait Strobilus. Sta. reſpõdet, Quia temeti nihil allatũ intelligo. Ita quoq; Græci Ἑστίᾳ θύειν, id eſt Veſtæ ſacrificabãt. plura tamen de hoc Cereris ſacro in Sacrificiis agã. Variis dein etiam modis Ceres fingebatur. nam modò ſpicea corona ornata erat, vt in 4 Faſt. canit Ouid.

Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ:

Nunc mœſta cum lampade, ſeu face deſcribitur. Sed & papauer illi attribuitur, vnà cum ſpicis: quod & Euſebius. vnde eſt illud Vergilij, Cereale papauer. interdum etiam matronali habitu, cum ſpicarum & papauerum manipulo: qualem me veterem vidiſſe recordor, dum Romæ agerem. Riſum vix continui, cùm apud neſcio quem legi, Cereris effigiẽ in boue ſedentem cum legione & ſeminum calatho, aſſiſtentibus agricolis, aliíſque. Scribit verò Pauſanias in Arcad. in Elaio Arcadię monte ante ſpeluncam, aram Cereris fuiſſe, cui imponere conſueuerãt ex domeſticis arboribus fructus, tum fauos & lanam ſuccidam, & huiuſmodi alia oleo conſperſa. ſimulacrum ligneum erat, lapidi inſidens, mulieri ſimile cætera, præter caput equinum, altera manu delphinum, altera columbam tenens. in capite illius & draconum & aliarum ferarum imagines additæ, veſtis ad pedes demiſſa. hoc verò ſimulacrum igni ferunt non obnoxium fuiſſe. Quin & eodem libro de alia Cerere ita propémodum ſcribit: Ceres ipſa facem dextera præferat, læuam Heræ, id eſt, Deſpinæ admouet. Hera ſceptrum & vas quæ Ciſta dicitur, genibus ſuſtinet. Idem ſcribit Pauſan. Aeſchylum Aegyptios imitatum ſcripſiſſe, Dianam natam ex Cerere, nõ ex Latona. Illud præterea traditur, quòd Iaſius, vel Iaſion (vtroq; enim modo legimus) amatus fuerit à Cerere, ex quorum concubitu Plutus natus, diuitiarum deus, de quo in Plutone agam. Iaſij meminit Heſiodus in Theog. vbi interpres Zezes grammaticus fabulam & allegoriam explicat. Iaſiona enim agricolam, Cererem verò terram interpretatur, quæ in Tripolo, id eſt, fertili loco, cauſa ſit diuitiarum. & Hyginus in Aſtron. & Diodorus Siculus, item Iſaacius & Euſtathius. Ouid. in tertio Eleg.

Viderat Iaſium Cretæa diua ſub Ida,
Figentem certa terga ferina manu. Idem nono Metamorph.

Queritur caneſcere mitis Iaſiona Ceres, &c. Sed nos inſtitutum ne deſeramus, huiúſque deæ cognomina explicemus.

Ennæa Ceres, quæ & Ennenſis dicitur, ab Enna Siciliæ vrbe nuncupata eſt, vbi ſummo honore colebatur. Cicero in Verrem cùm alibi, tum luculentiſſimè in ſexta Actione & in ſeptima his verbis: Ennææ Cereris ſimulacrum tale fuit, vt homines cùm viderent, aut ipſam videre ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe, ſed cœlo delapſam arbitrarentur. Meminit & Strabo. Carmen eſt in Priapeis:

Ennææ Cererem nurus frequentant.

Tametſi Aetnææ plerique legunt, vt etiam Aetnæa Ceres appelletur. Ennææ Cereris & Lactantius Diuin. inſt. lib. ſecundo quoque meminit. & item Claudianus:

Ennææ Cereri proles optata virebat Vnica. Silius Italicus libro primo:

Nec Cerere Ennæa, Phario nec vita colore.

Catinenſis etiam Ceres dicta, ab oppido Siciliæ Aetnæ propinquo, vt oſtendit Lactantius, ad cuius templum viris accedere non licebat. ſacra quoque illi per mulieres miniſtrabantur, & per virgines perfici ſolita erant: eiúſque deæ ſimulacrum non modò tãgere, ſed ne videre quidem maribus licebat, vt Alexander ſcribit. At nos cætera de Ennenſi ſequamur. Valer. Max. in primo tradit cùm Gracchano interitu pollutum eſſet pulcherrimum in vrbe templum, Romani moniti Sibyllinis libris, vt vetuſtiſſimam Cererem placarent, Aetnam, (quòd ſacra eius inde etiam orta credebant) x v viros ad eam propitiandam miſerunt. Idem & Lactantius tradit: idem & Cicero de ſignis. Quidam tamen Ennam, non Aetnam potius ſcribunt, etſi Strabo oppidum Aetnam quoque ad radices montis Aetnæ conſtituat. Sacra quidem Cereris ex Græcia tranſlata: ait Feſtus. Cicero pro Cornel. Sacra Cereris per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes. & ibidem: Sacerdos illa quæ Græcum illud ſacrum monſtraret. Arnobius verò lib. I I. aduerſum Gentes: Sacra, inquit, Cereris matris non quod vobis incognita eſſent aſcita, paulo antè obtentum eſt vt Græca dicantur, nouitatem ipſam reſtificante cognomine, &c.

Flaua Ceres cognominata eſt ſæpe à Latinis, à maturę ſegetis colore. Tibul. in primo:

Flaua Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea. Ouid. tertio Eleg.
Flaua Ceres tenues ſpicis redimita capillos, &c.

Quam elegiam totam, ſi vacat, legas. Verg. etiam primo Georg. eadem videtur ratione rubicundam appellaſſe.

At rubicunda Ceres, inquit, medio ſucciditur æſtu.

Quidam

Quidam hanc Chloen Cererem græcis appellatam putant. Pauſ. in Attica, huius cognominis cauſam à ſacerdotibus perendam ait. hanc Sophocles in Oedipo Epicolono appellaſſe videtur Euchloen, cuius & pagum commemorat, ad quem Antigone & Iſmene Oedipi filiæ iuerant, ad accipiendas aquas pro patre expiando. τὰν δ' εὐχλόου Δήμητρος εἰς ἐπιόψιον πάγον μολόντα. id eſt: Hæc verò Euchleæ Cereris in ſpectabilem pagum profectæ.

Hermionenſis Ceres cognominata ab Hermione ciuitate, ex qua etiam fuit Laſus antiquus poëta, qui (vt Athenæus in decimo ſcribit) hymnum ἄσιγμον, hoc eſt ſine litera σ, in Cererem Hermionenſem concinuit, cuius initium fuit hoc, vt Heraclides Ponticus in tertio de muſica prodidit: Δήμητραν μέλπω, κόραν τε Κλυμένοιο ἄλοχον. hoc eſt, Cererem cano, Proſerpinámque Plutonis coniugem.

Πάμμακαρ Ceres in vrbe Heraclea vocabatur, vt ſcribit Heſychius.

Ἀνησιδώρα Δημήτηρ, id eſt, vt Domitius interpretatur in Pauſ. Attica, Ceres frugifera: quo etiam epitheto poëtæ noſtri eam appellant, vt Ouid. Eadem & ἀναξιδώρα, ſi Heſychio ſemper ſtandum. eadem & ζείδωρος, & βιόδωρος, vt eſt apud Artemidorum in ſecundo de interpretatione inſomniorum, quæ à vitæ muneribus ſunt deducta cognomina. Quidam tamen potius ζείδωρον cum diphthongo in prima ſyllaba notant, & à ζέα frumenti ſpecie deriuant quam ex noſtris quidam & ſemen vocant, ex quo optima conficiatur alica. Hinc & fœcundam interpretantur. Eadem Ceres & φερέσβιος à ferenda vita cognominata, vt idem Artemidorus ſcribit. quanquam & prædicta nomina Telluri conuenire poſſunt, eodem auctore. quin & Homerus ita cecinit:

Καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
Καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα.
Fructúmque ferat fœcundius aruum.

Quod & notat grammaticus Zezes, qui ἀπὸ τοῦ ζέειν, id eſt caleſcere à ſole, denominari eam potius putat.

Πολυφόρβη Δημήτηρ ab Heſiodo in Theogonia vocatur, quo loco eam canit ex Ioue Perſephonem concepiſſe. πολυφόρβην verò exponit Scholiaſtes, quòd omnia nutriat, hoc eſt, πάντα τρέφουσαν.

Proſtaſia Ceres nuncupata, colebatur in agro Sicyonio cum Proſerpina in Pyræo nemore. Hic per ſe viri feſta celebrabant, vt prodidit Pauſanias, veluti νυμφῶνα per ſe mulieres: quo in loco ſtatuæ erant Cereris, Proſerpinæ, & Bacchi.

Pelaſgis Ceres cognominata à Pelaſgo Dryopæ filio, qui (vt Pauſanias ait in Corinth.) ei deæ templum condidit, déque ſuo nomine nuncupauit. Sed enim & Argiui ipſi tradũt, Pelaſgum Cererem Argo profectam hoſpitio ſuſcepiſſe, ibíque à Chryſantide filia didiciſſe; quod in Attica idem prodit Pauſanias.

Κυρία Δημήτηρ, Cyria Ceres à Cnidiis vocata, quaſi vitæ domina, id eſt, τοῦ ζῆν κυρία: Cœlius, ſed & Δέσποινα ab Arcadibus dicta, vt putat Pauſan. quæ vox dominam etiam ſignificat, & reginam. Sed in hoc Proſerpina melius conſiderandum.

Ἐν ἕλει, quaſi dicas in palude, Cereris templum & lucus fuit in Arcadia, quinque tantum à Megapoli ſtadiis diſtans, quò ingredi ſolis fas erat mulieribus, vt ait Pauſan.

Ποτηριοφόρος Δημήτηρ, id eſt poculifera Ceres, quæ in Achaia colebatur κατὰ τὴν ἄνθειαν χώραν, vt in ſecundo Achaicon. Autocrates prodidit, & repetit Athenæus. Sanè Nicander in Alexiph. Cererem canit poſt raptam Proſerpinam, potionem cyceonem ſibi ieiunæ paraſſe in oppido Hippothoontis, qua potione guttur madefecit ad Threſſæ Iambes cantus, quo loco multa Scholiaſtes Græcus in hunc fermè modum: Ceres, inquit, rapta filia, ieiuna illam perquirens huc illuc vagabatur, donec hoſpitio ſuſcepta eſt à Metanira vxore Hippothoontis, Neptuni & Alopes Cercyonis filiæ. Metanira igitur deæ menſam apparauit, vinúmque: quod aſpernata dea, ob amiſſam filiam, potionem ſibi cyceonem è farina iuſſit afferri, quam & hauſit. ſed Metaniræ ancilla Iambe deam mœrentem cernens, ridiculos quoſdam verſus meditata, vt exhilararet Cererẽ, cecinit, qui iambicis numeris conditi fuere: vnde volunt Iambi nomen fluxiſſe. hæc verò Iambe Echus filia fuit, & Panos, Thracia genere. Non ſum neſcius aliter ab aliis hanc fabulam recitari, & nomina etiam varia eſſe, quós ego in Poëtis ſecutus ſum.

Caberiam Cererem cognominatam tradit Pauſ. in Bœot. quo loco de Cabiris agit. Apud Dircẽ fontẽ Cereris & Proſerpinæ lucus fuit, quem ingredi nemo poterat, niſi eius

myſter

myſteriis initiati ac inſtincti. Sed & nos ſeorſum de Cabiris, Telchinibus, Corybantibus ſuo loco tractauimus, vbi etiam de Cerere nonnihil. Alij à loco appellatam tradunt.

Styritis Ceres appellata fuit à Styris vrbe Phocidis, vt Pauſ. ſcribit, in qua celebre templum habuit.

Mileſia Ceres, de qua Lactantius in ſecundo. Nam cùm, inquit, ab Alexandro Mileti ciuitas capta eſſet, ac milites ad Cererem Mileſiam ſpoliandam irrupiſſent, omnium oculos repentè abiectus fulgor ignis perſtrinxit.

Rharias Ceres nuncupata, teſte Stephano & Suida, à Rhario campo Eleuſis Atticæ regionis. fuit enim Rharius pater Celei, qui genuit Triptolemum ex Meganira, vel Metanira: vtrúque enim legimus. à quo campus Rharius, in quo campo, vt Pauſan. ait, primum ſemina iacta fuerunt, ibíque primùm fruges prouenere, & perinde Rharia Ceres appellata: id quod planius in Triptolemo referendum eſt.

Pylagora Ceres cognominata, teſte Strabone libro nono, à Pylis, quæ & Thermopylæ dicuntur, vbi VII ciuitatum conuentus Amphictyonum bis in anno fiebat, primo vere & autumno, & à loco conuentus ipſe Pylea dicebatur: & legatus qui conuentum indicebat Pylagoras, quòd ſcilicet conuocaret ad Pylas, Cereri autem Pylagoræ immolabant. ſedenim & in eodem Thermopylarum loco anguſto quindecim ſtadiorum, vbi vicus nomine Anchela, templum fuiſſe ſcribit Herodotus libro ſeptimo, Cereris Amphictyonidis, & ſedilia Amphictyonum, & Amphictyonis delubrum.

Homoloia Ceres cognomine dicta, & à Thebanis culta, vt pluribus oſtendimus in Ioue Homoloio. Repete quæ illic ſcripſimus ex diuerſis auctoribus.

ἀλιτηρία δημήτηρ, Aliteria Ceres, vt in Ioue Aliterio diximus, quòd in publica fame ſeruaret molitores, ne farina diriperetur. παρὰ τὸ ἀλεῖν, molo, & erro: tametſi & Aliterius etiã in malã partẽ legamus, hoc eſt, pro ſceleſto & impio. Sed Plutat. plura, vt etiam in Ioue dictũ.

Tedifera Ceres, quæ & græcè Δᾳδοῦχος appellata eſt, propterea quòd cùm filiam Proſerpinam raptam quæreret facibus accenſis ex Enna, vel ex Aetna orbẽ circuiſſe dicta eſt, vt fabula eſt notiſſima Græcis & Latinis ſcriptoribus, quam & alibi attigimus. Vnde eſt illud:

Et per tediferæ myſtica ſacra deæ.

De hac re & Fulgentius in Mythologico. Hanc etiam Proſerpinam mater Ceres cum lampadibus raptam quærere dicitur. vnde & lampadum dies Cereri dedicatus eſt, illa videlicet ratione, quòd hoc tempore cum lampadibus, id eſt, cum Solis feruore ſeges ad metendum cum gaudio requiratur. Sed de his daduchis varia traduntur. Quidam in Promethei celebritatibus, vt Hyginus, & Ariſtophanis interpres: alij in Vulcanalibus, vt Herodotus in octauo, & eiuſdem interpres, longe his plura traduntur à Beroaldo, & auctore prouerb. Eraſmo, & nos præterea in Sacrificiis.

Spicifera eſt Ceres cognominata. Manlius lib. ſecundo Aſtronomicôn:

Spiciferæ eſt virgo Cereris.

Sic etiam Germanicus Cæſ. in Arateo carmine. Sanè Ceres ſpicea corona ab antiquis ornabatur. Ouidius in Faſtis de Cerere:

Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ. Tibullus:

Flaua Ceres tibi ſit noſtro de rure corona Spicea.

Euſeb. 3. Præparationis euang. Spicas ait & papauer Cereri aſcribi.

Achæa Ceres appellata eſt, vt Suidas ait, ab eo luctu & anxietate, id eſt, ἄχος, quem habuit dum κόρην, id eſt, Proſerpinam inquireret. Sed & Achæas ſolicitudines dictas, tradit Heſychius. Herodotus in Terpſichore, id eſt, in v. Gephyræos ait Athenas commigraſſe, cum Bœotiis ſuſpecti eſſent: Vbi, inquit, ſeorſum templa conſtruxerunt reliquis, cùm alia quædam, tum Cereris Achææ, & templum & orgia. Plut. quoque in Iſidis & Oſirid. lib. Et Bœotij, inquit, Achææ Cereris μέγαρα, id eſt, ædes mouent, eámque feſtiuitatem ἐπαχθῆ nominant, à quæſtu videlicet & gemitu deæ, ob raptum filiæ Proſerpinæ.

Ἐπιπόλα Ceres ſic conſtituta in Lacedæmone colitur, vt Heſychius annotauit: in Corintho verò ἐπιοικίδα, hoc eſt, quæ rem domeſticam curet. Eadem & εὐάνασσα dicitur, hoc eſt bona regina.

Ἐπωπὶς Ceres dicta eſt à Sicyoniis, vt ait Heſychius. ſed & ἐπωπὶς, quòd ſcilicet proſpiceret, & præſideret.

Eualoſia Ceres, hoc eſt εὐαλωσία nuncupata, quòd magnas τὰς ἅλως, id eſt, areas faciat, &

repleat: Heſychius.cognominatur item ἁλωὶς, καὶ ἁλωὰς Δημήτηρ, vt in comment. Theocriti ſuper ea verba. περὶ Δάματρος ἀλωίδος. Ab hac dicta τὰ ἁλῶα agricolarum feſtiuitas, quæ Athenis teſte Philochoro ab agricolis celebrabatur, vt in Syntagmate de Sacrificiis dicetur.

Ompnia, id eſt, Ὀμπνία Ceres dicta eſt, vt Heſychius ſcribit, quoniam ὄμπνιος fructum ſignificat Cerealium ac frumentariorum item λειμῶνα, id eſt, campum, vel pratum. In ſcholiis in Alexiph. Nicandri, Ceres Ompnia vocatur, ἀπὸ τῆς ὀμπνῆς, id eſt, à nutrimento. vnde etiam Omphalos dictus, id eſt, vmbilicus, quòd inde embryo nutriatur.

Situs, id eſt, σιτὼ Cereris ara fuit. σιτία enim vocabant, à cibariis videlicet. Vnde & ſitarchia iureconſultis, aliiſque: vel vt Athenæus ait, quòd σίτου, id eſt, frumenti & fertilitatis poteſtatem haberet. Hoc verò nomine à Syracuſanis culta Ceres fuit. Meminit ſimulacri Cereris ſitus, Aelianus in primo de Varia hiſtoria, quo loco de edacibus loquitur. Iidem & Simalida. Porrò & Megalarti & Megalomazi Cereris ſtatua fuit apud Bœotiæ ſchollum, quod ibi præſtantes panes fierent.

Mallophorus, μαλλοφόρος, vel μαλοφόρος Ceres, id eſt, lanifera, cognomen eſt in Megaride, quod ea cauſa videtur eſſe inditum, quòd apud eos primùm oues nutrire cœperint. lanam enim μαλλὸν Græci vocant. quidam ſolo λ ſcribunt, qui & rectius facere videntur. Pauſan. in Attica: Ad nauale verò; quod tempore etiam noſtro Niſæa appellatur, vbi deſcendis, fanum Cereris μαλοφόρου, de qua cognominatione cùm alia referunt, tum illud. Maiores rem pecuariam cùm exercerent, nominarunt Cererem μηλοφόρον, quaſi ouibus feracẽ. hæc Pauſ. Diximus verò, μῆλον græcè & malum & ouem in Hercule ſignificare. quare hic non repetendum.

Amæa Ceres eſt nuncupata à Trœzeniis, vt Didymus ſcribit: Proſerpina verò Azeſia. vnde prouerbium. Amæa Azeſiam acceſſit: cuius prouerbij Plut. & alij meminêre. fabula autem Proſerpinæ à Plutone raptæ, & à matre Cerere perquiſitæ. Illud mirum, quod ſcribit Heſychius, Cererem Azeiiam vocatam, ἀπὸ τοῦ ἀζαίνειν τοὺς καρποὺς, hoc eſt, à deſiccandis fructibus. Sed & ἔμμας Ceres dicta, vt oſtendit Heſychius. ait enim, hoc nomine dici nutricem Dianæ, & matrem & Rheam & Cererem.

Θεσμοφόρος καὶ θεσμοθέτις Δημήτηρ, hoc eſt legifera Ceres & vocata & culta fuit. Vergilius:

Mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri.

Quod & Seruius non inſcitè annotauit. nam ait: Leges enim dicitur Ceres ipſa inueniſſe. nam & ſacra ipſius Theſmophoria vocātur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inuentum frumentum à Cerere, paſſim homines ſine lege vagabantur, qua feritas interrupta eſt inuento vſu frumentorum, poſtquam ex agrorum diuiſione nata ſunt iura. Hinc poëta:

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro,
Prima dedit fruges, alimentáque mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris ſunt omnia munus.

Theſmophorę verò Cereris cum primis mentio apud Herodotum, & Orpheum in Argon. Scribit in Bœot. Pauſ. huius deæ ædes fuiſſe Cadmi domicilium, & nepotum. Hac eadem Theſmophoræ nomenclatura Iſis vocata eſt, vt nec ſemel eſt Diodorus reſtatus, quæ leges Aegyptiis ſtatuiſſe fertur, quibus æquè omnibus iuſtitia ſeruaretur. nam eandẽ apud Aegyptios Iſin & Cererem, & Lunam apud Gręcos plerique putāt, vt alibi pluribus oſtendemus. Theſmophoria verò feſta apud Athenienſes celebrabantur, vt eſt à Plutarcho traditum, in quibus Aegyptiorum more mulieres à cibis abſtinebant, humíque iacebant. meminêre horum ſacrorum cùm poëtæ alij, tum Ouid. x. Metamorph.

Feſta piæ Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veſte,
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum,
Pérque nouem noctes Venerem, tactúſque viriles
In vetitis numerant.

Plinius Natural. hiſtor. libro vigeſimoquarto. Non multum, ait, à ſalice vitilium vſu diſtat vitex, foliorum quoque aſpectu, niſi odore gratior eſſet: ſed Gręci λύγον vocant: alij ἄγνον, quoniam matronæ in Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, iis foliis cubitus ſibi ſternunt. Aelianus auctor eſt, hagnon hanc ſerpentibus aduerſari, ita ſcribens: In Athenienſium Theſmophoriis Atticæ mulieres hagni foliis cubilia ſubſternunt, quòd ſer-

pentubus

pentibus ſit infeſta, & quòd exiſtimetur ab Veneris appetitione prohibere, vnde nomen hagnos traxiſſe videtur. Sed de iis ſacris aliàs. Nec illud te lateat volo, Theſmophoton quoq; vocatũ Dionyſiũ, ab Orpheo in hymnis. Sed & Stephanus ſcribit, etiã θεσμοφόρον Iouẽ cultum fuiſſe. ait enim, apud Drymian vrbem templum vetuſtiſſimum fuiſſe Διὸς θεσμοφόρου.

Thermeſia Ceres cognominata, cuius deæ ædes fuit in finibus Hermionidis, ad mare, vt ſcribit Pauſanias.

Chthonia Ceres appellata eſt ab Argiua puella Chthonia, quam ipſa dea Ceres ex Argolide ſecum Hermionem duxit, conflagrata domo, & Colonte, puellæ Chthoniæ patre, à quo dea ipſa ſpreta fuerat. Ab hac igitur Chthonia, ait Pauſ. in ciuitate Hermione Cereris Chthoniæ templum conditum fuit, & ſacra Chthonia, quæ ſumma celebritate agebantur. Sanè & Auguſt. in 4. de Ciuit. dei, Cererem quoque terram à gentibus exiſtimatã ſcribit: hoc ideò, quia Chthonia terreſtrem ſignificat. Porrò non ignorandum, deos deáſque cognominari Chthonios, qui terreſtribus præſunt, de quibus ſuo loco agemus. Sunt & dei Hypochthonij. Chthonia præterea ſacra ab Hermionenſibus celebrabantur æſtiuo tempore, in quibus coronabantur comoſandalo, ſic nuncupato flore, quem facili cõiectura ex colore & magnitudine Pauſ. ipſe hyacinthum florẽ eſſe putat. Apud hoc Chthoniæ Cereris templũ fuit deæ Echus porticus, quæ mediocriter clamãti ter reſponſabat. Scribit Ariſtocles poëta in epigrammate, quod in ſacrificio Chthoniæ Hermionẽſis, à vetula imbecilli ad arã ex armento bos immolandus cornibus adducebatur, quẽ bouem decẽ alioqui viri robuſti ac fortes attrahere nõ poterant. Ex noſtris quidã aliter recitant, bouẽ in templum tractum præferocem à multis, inter quos & vetula, & præcluſis foribus, nullo negocio à vetula confici: inde altera adducta ſimiliter cõfici, & tres & quatuor, omnéſq; pariter cadere.

Myſia Ceres cognominata, vnde & Myſeion templum Cereris dictũ, quod 59. ſtadiis à Pallene diſtabat, Achaiæ ciuitate. conditum autem fuerat à Myſio quopiam Argiuo, vt eſt à Pauſ. proditũ. At Phurnutus: Myſia, inquit, Ceres ab aliquibus dicta eſt, propterea quòd μυσιᾶν ſignificat ſatiare. vnde etiam ait cõſentaneum eſſe, inde myſteria deduci, quæ in huius deæ celebritatibus inducebantur, de quibus alibi planius agendum. Myſiæ Cereris ſacerum tale legimus. In eo ſeptem operabantur dies, tertia à templo exactis viris, canibus etiam maribus pulſis, ſolæ mulieres peragebant. Alexander de Myſorum quidem continentia ac religione plura. Strabo libro ſeptimo qui & eos ab eſu animalium abſtinere conſueuiſſe prodit, & à deis & ſacris θεοσεβεῖς, & καπνοβάτας ait appellatos, hoc eſt deorum cultores, & vt ſic dicam, funambulos, & quòd lacte veſcerentur γαλακτοφάγους.

Erinnyis eſt cognominata Ceres à Talphuſiis, vt Antimachus poëta in Thebaide cecinit, & Pauſ. oſtendit. nam cùm Ceres filiam quæreret, Neptunus eius amore incenſus, eam inſequebatur: dea vt effugeret, in equam cõuerſa, inter Oncei equas verſabatur. quod aduertens Neptunus & ipſe in equum ſe conuertit, eámque iniit. dea in furias acta, Erinnyis ideo nomen ſortita eſt, quòd ſcilicet Arcades ἐρινύειν dicant furore agi, atque indignari. Lycophron quoque in Alexandra eodem nomine nuncupat, & Callimachus: quo tamen Lycophronis loco, Iſaacius interpres alias attulit deriuationes, παρὰ τὸ ἀρὰς ἀνύειν, id eſt, quòd diras vel imprecationes exequatur. vel παρὰ τὸ ἐν ἔρᾳ καὶ ἐν τῇ γῇ ναίειν; hoc eſt, quòd in era, id eſt, in terra habitet. vel quòd in furiã mutata, à Neptuno cõpreſſa fuerit, Arionémq; equũ pepererit. Fabulã in Georgicis Vergilij recitat Probus grãmaticus: innuit Ouid. in Meta. lib. 6.

Et te flaua comas, frugum mitiſſima mater, Senſit equum.

Lactantius etiam grammaticus 6. Theb. comment. Neptunus, inquit, pater quorundam equorum fertur, Pegaſi ex Meduſa, Arionis ex Cerere. licet in vulgatis exemplaribus, ex Aere legatur, pro Cerere.

Luſia Ceres ab iiſdem Thalphuſiis nuncupata. nam ferunt in Ladone amne, poſt Neptuni congreſſum, ſe Cererem lauiſſe, ex qua re λουσία cognomen factum eſt ei. vide Pauſ. in Arcad. Sed & Dianam Luſiam vocatam legimus. Polibius lib. 4. Aetolos ait eum exercitu verſus Luſas iuiſſe. vbi cum templo Dianæ appropinquaſſent, quod eſt inter Clitorium & Cynetam, quod velut aſylum à Græcis habebatur, populari greges & armenta deæ, omnéſque fani diuitias expilare voluiſſe: & reliqua, ne modum excedam.

Melæne Ceres, id eſt, nigra cognominata: cuius antrum in monte Eluio ferunt, in quo colebatur, quod non plus 30. ſtadiis à Phigalia diſtabat. ex hac ergo Cerere Melæna, & Neptuno, tradunt Phigalei non equum genitum, ſed quam Arcades dominam, id eſt,

Μέλαιναν vocabant. Sic autem Melænen vocatam aiunt, quòd nigra veſte fuerit induta, ob indignationem cõtra Iouem, de rapta Proſerpina. poſt eius enim raptum in antro ita delituit, vti ne deis quidem vbi lateret, eſſet compertum. Sed cùm Pan in Arcadia, cùm in aliis montibus venaretur, tum etiam in Eluio, in huius antro Cererem atra veſte indutam conſpexit, eámque rem Ioui detulit. Iupiter porrò ad Cererem Parcas dimiſit, quarũ oratione perſuaſa Ceres, cum veſte atra & mœrorem depoſuit. rem pluribus exponit Pauſ. hinc & Leucippos vocata, cùm ab aliis, tum à Pindaro, quòd poſt inuentam filiã albis equis ad Iouem aſcẽdit. hinc etiam λουσία nuncupata eſt poſt filiæ inuentionem: vnde & nomen illi: cuius etiam delubrum apud Hercynum amnem fuiſſe tradunt. Huius Cereris Phigalenſes ſimulacrũ ita effinxêre, vt ſaxo inſideret, muliebri figura, prçter caput quod equinũ, atq; adeò cum iuba eſſet ſerpentibus & aliis feris ad caput alludẽtibus: reliquo corpore ad imos pedes tunica velato. altera manu delphinem, columbã altera præferẽte. Plura ſubdit Pauſanias de ritu ſacrorum, & de oraculo Phigalẽſibus dato, quæ breuitatis cauſa omitto.

Καρποφόρους, hoc eſt fructiferas, appellãt Tegeatæ Cererem & Proſerpinam, quarum ædes & ſtatuas iidem habuêre, vt eſt apud Pauſ. Sed & Ceres ἀγλαόκαρπος nuncupata eſt, vt eſt apud Orpheum. & ab eo alij vſurparunt, quòd latos & pulchros ferat fructus.

Eleuſinia Ceres, dicimus & Eleuſinias deas numero plurali, vt eſt apud Macrobium in ſomnio Scipionis. vbi Numenij hiſtoriã recitat. Eleuſiniæ Cereris Phurnutus exponit interpretationem paucis, & ad eam Orpheus hymnum concinuit. Eleuſis vt Suidas ait, Atticæ ciuitas fuit, ab Eleuſinio Mercurij filio & Daeræ, vel vt Pauſ. ait, Ogygis denominata. Stephanus verò populũ Hippothoontis tribus exiſtimat, vnde eſt Cereris & Proſerpinæ Eleuſiniæ templum & nomen deductum. quin & quòd ſimul eadem ara colerẽtur, ὁμοβώμιοι Græci nuncupabant, vt ſcribit Heſychius. Fuit & ſub Cithærone apud Nyſæos Cereris Eleuſiniæ templum antiquiſſimum, & Proſerpinæ, vt in Ariſtide Plut. oſtendit. Verùm & in Sicilia Diana Eleuſinia, & Iupiter colebatur, vt Heſychius tradit: & apud Iones quoque. Scribit Diod. Siculus in primo, Erechtheum Aegyptium in maxima annonç penuria Athenienſibus frumenta attuliſſe: quo beneficio affecti, eum regem ſibi Athenienſes elegerunt. ille aſſumpto imperio, cæremonias & myſteria Eleuſiniæ Cereris ab Aegyptiis tranſlata Athenienſes docuit. Addit & alia idẽ ſcriptor, vt hoc manifeſtius oſtendat, veluti Eumolpidas ab Aegyptiis ſacerdotibus traductos eſſe, & à paſtophoris Ceryces, id eſt, præcones. Tanti autem primis illis temporibus Eleuſinia ſacra exiſtimabantur, vt illis initiari Hercules præoptauerit. quam rem tamen minimè eſt aſſecutus, vt ait Pauſ. id enim Eumolpi legibus prohibebatur: nam initiari tantum indigenis licebat. atque ea de cauſa Eleuſinia minora inſtituta fuêre in Herculis gratiam, quo ſcilicet ille initiaretur. Eumolpus quidem, non ille Trax celebratiſſimus, vt ſcribit Hiſter, ſed alius, Herculem ſacris initiauit, qui à Lycophrone μόνον vocatus eſt. Eleuſiniæ quidem Cereris templum, apud Eleuſin Atticam vrbẽ fuiſſe memoratur, vt Pauſ. Strabo, & cçteri teſtantur. Claudianus poëta:

Sanctáſque faces extollit Eleuſis.

Vergilius Eleuſinam matrem vocauit in illo:

Tardáque Eleuſinæ matris voluentia plauſtra.

Quo loco multa Seruius. In Eleuſi ſacra arcana & myſteria celebrabantur, quæ ſomno ſe monitum ne explicaret, Pauſ. aſſeruit. & Philoſophus Numenius in ſomnis eſt prohibitus, vt in Pythagoræ Symbolis docuimus. Adeò autem ſecreta atque arcana fuêre, vt vulgò prouerbium iactaretur in ſecretos, & tacitos, ἄῤῥητα καὶ ἀπόῤῥητα. Facibus verò & tedis myſteria agebantur accenſis, Cererem repræſentantes, quæ raptam filiam anxia quæſiſſet, impoſito calatho cum ſacris abditis, in curru Ciſtophoris virginibus vnà prodeuntibus. De quibus & Claudianus ita in raptu Proſerpinæ:

Iam mihi cernuntur trepidis delubra moueri
Sedibus, & claram diſpergere lumine lucem,
Aduentum teſtata dei: iam magnus ab imis
Auditur fremitus terris, templúmque remugit
Cecropidum, ſanctáſque faces extollit Eleuſis.
Angues Triptolemi ſtrident, & ſquammea curuis
Colla leuant attrita iugis, lapſúque ſereno
Erecti roſeas tendunt ad carmina criſtas.

In

In his ſacris & agon celebris agebatur, cuius & Pindarus in Iſthm. nec ſemel commentatores eius meminêre, in quo victores hordeaca corona ornabantur, hinc & Actæa Ceres, eadem ſacrorum cauſa interdum nuncupata eſt, ex quo illud eſt Papinij;

Túque Actæa Ceres, curſu cui ſemper anhelo
Votiuam taciti laſſamus lampada myſtæ.

Sanè Heſychius ait, quod myſticè etiam Ceres eſt appellata ἀχθώ; niſi fortè ſatius legeretur ἀκτία. Porrò etiam à multis queri video, qualia eſſent ſacra Eleuſinia; quod minus mirum ſit cum arcana eſſent, & abdita, nec vulgari fas eſſet, vt Pauſaniæ & Numenij exemplo docui. Sed quæ notaui, tibi afferam. Verba hæc ſunt D. Gregor. Nazianzeni in ſermone ſolennitatis Epiphaniorum: Neque nobis, inquit, virgo aliqua rapitur, nec Ceres vagatur, nec Celeos aliquos inducit, & Triptolemos, & dracones, & hæc quidem facit, & hæc patitur, pudet enim me, per diem dare noctis ſacrificium, & pudorem facere myſteriorũ, nouit hæc Eleuſis, & qui tacendas res & ſilentio dignas ſpectant; hæc ille. Sed his longè plura leges apud Arnobium in quinto, vbi & hoc legimus: In iſtius inquiſitionis errore Eleuſinios etiam peruehitur fines. Pagi iſtud nomen eſt, regione in Attica conſtituti. qui illud temporis has partes incolebant, Terrigenæ, quibus nomina hæc fuerunt, Baubo mulier, Triptolemeus capellarum Diſaules cuſtos, Eubuleus porcorum, gregis lanicij Eumolpus, à quo & gens fluit Eumolpidarum, & ducitur clarum illud apud Cecropios nomen, & qui poſtea floruerunt caduceatores, hierophantæ, atque præcones. his ſubdit multa de Baubone déque eius potione cyceone, déque corporis parte nudata, vt deam exhilararet. Addit & ſuper his carmina, & cætera Eleuſiniorum arcana, quæ inde ſumere in promptu eſt. Et perinde ad myſteria redeo, quæ maiora erant & minora, vt ſuprà meminimus, & Plu. oſtendit, diuerſo tempore actitata. Hæc ciſtis opertis deferebantur; vnde, quæ illa puellæ deferebant, dictæ ſunt Canephoræ, id eſt, ciſtiferæ. in altera ciſtarum flores inerant, in altera ſpicæ: per illos ver, per has æſtatem ſignificabant. Theodoritus, in his muliebrium naturam deferri ſolitam ſcribit: alij alia tradunt. Sanè & hæc myſteria, Orgia etiam interdum dicta ſunt, tametſi vocabulum hoc ad Bacchi ſacra magis conueniat, quę (vt Seruius, & grammatici plerique obſeruant) ad omnia ferè reliqua ſacra referuntur. Sed certè Catullus in hoc ſignificatu cepiſſe videtur, ſic enim canit:

Pars obſcura cauis celebrabant orgia ciſtis,
Orgia quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Sed tamen etiã in his myſteriis Iacchus, id eſt, Dionyſius vnà agebatur, vt palàm Plut. docet, & nos alibi pluribus. & id faſcino, id eſt, virili membro, & vanno ſignificabatur. vnde eſt illud Vergilij:

Et myſtica vannus Iacchi. Iſtiuſmodi ſacris intereſſe profanis & peregrinis nõ licebat. in quibus illud præcinebatur, ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἀλιτρός: id eſt, Procul procul quiſque profanus. Porrò ſi plura cupis de myſteriis & Orgiis, legas Clementis Alexandrei, viri admirandi προτρεπτικὸν πρὸς ἕλληνας, citatum etiam ab Euſebio in II. Præparationis Euang. in quo agit περὶ τῶν ἀπορρήτων τελετῶν, καὶ κρυφίων μυστηρίων τῆς πολυθέου πλάνης: hoc eſt, de arcanis ſacrorum & abditis myſteriis erroris cultus multorum deorum. Sed caue ne te fallat latina Trapezuntij, vel Cretenſis potius interpretatio. Diſaules Celei frater myſtica ſacra Cereris apud Phliaſios inſtituit, de quo plura Pauſanias in Corinth. Homerus tamen nullam Diſaulis mentionem facit in his verſibus, quibus de Cereris myſteriis agit. ita enim canit:

Myſtica ſacrorum diua didicere magiſtra,
Triptolemus, Dioclêſque ſimul frenator equorum
Eumolpus, Celeúſque duces, populíque parentes.

Cidaria Ceres colebatur à Pheneatis, multa religione, vt pluribus Pauſ. docet in Arcadicis. ait enim: Prope fanum Eleuſinæ lapides eminent prægrandes duo, aptè alter alteri impoſitus: Petrona vocant. eos lapides vbi anniuerſarij ſacri, quæ maiora Myſteria nominant, dies appropinquant, diſiungunt: atque inde literas educunt, quibus pompæ ritus, & quæ fieri oportet, omnia conſignata ſunt. Eum commentarium cum ſacrificulis audientibus recitandum curarint, ea ipſa quæ conſequitur nocte in priſtinam ſedem reponunt. Ad eam lapidum compagem compertum habeo, Pheneatarum multitudinem de maximis quibuſque rebus iuſiurandum concipere ſolitam. Saxo ſuperiori operimentum imminet rotundo ambitu, in eo effigies Cereris Cidariæ ſeruatur: eam effigiem ſacerdos

tanquam perſonam indutus, ſtatis, quæ myſteria maiora appellãtur, diebus populares patrio quodam ritu virgis cædit. Veniſſe in hæc loca Pheneatæ Cererem dictitant, ante Naum, dum errabunda Proſerpinam quæritaret: & iis qui ſe comiter ac liberaliter accepiſſent, legumina diuiſiſſe omnia præter fabam. qua enim maximè de cauſa impurum legumen faba ſit, arcanis commentariis mãdatum eſt. Iam verò qui (vti Pheneatæ narrant) Cererem hoſpitio acceperunt, quique ei templum ad imam Cyllenem erexerunt, & initia Deæ inſtituère, quæ nunc etiam in officio permanent: Triſaules iis, & Damithales, nomina. Abeſt, quod diximus, phanum ab vrbe ſtadia propè decem.

Chamyna vel Chanyna Ceres cognominata fuit ab Eleis, cuius varia fertur hiſtoria. quidam enim antiquum nomen deducunt ἀπὸ τοῦ χανεῖν, vel potius χαίνειν, id eſt, hiſcere & hiare, quòd hiaſſe terram eo loco, quo Plutonis currus exiit, & rurſus coiiſſe dicitur: ſunt qui Chamynum, virum Piſæum Pantaleonti tyranno aduerſarium, ab Eleis occiſum ferant, cuius ex opibus templum deæ conſtructum fuerit. Quidam, alioqui vtraque eruditi lingua, non Chamynam, vt ego apud Pauſ. & legunt & ſcribunt, ſed Chanynam: parum memores, huius deæ eodem libro ἠλιακῶν ſecundo mẽtionem factam. deinde quo pacto à Chamyno Chanyna deduci poteſt? nimirum χανεῖν verbum his erroris anſam dedit.

Patrenſis Ceres colebatur apud Patras vrbẽ Achaiæ, de qua Pauſ. in Achaicis ait, quod in eius templo ex ſpeculo oracula dabantur. Fons enim pro templo fuit, ex quo ægrotantibus ſalutem, vel mortem, oraculum ſignificabat. Speculum funiculo alligatum, libramento quodam in fontem immittebatur, ita vt vix aquam attingeret: mox ſacris quibuſdam confectis, in ſpeculo vel victurum, vel interiturum conſpici dicebant.

Africana Ceres ſummo cultu & continentia celebrata à viduis mulieribus, de qua ſic Tertullianus lib. II. ad vxorem: Cæterùm, inquit, Africanæ Cereri viduas aſſiſtere ſcimus, duriſſ. quidem obliuione matrimonij allectas, in æternum viris, non modò toro decedunt. Sed & alias eis vtique ridentibus loco ſuo inſinuant, adempto omni contactu, vſque ad oſculum filiorum & tamen durante vſu perſeuerãt in tali viduitatis diſciplina, quæ pietatis etiã ſanctæ ſolatia excludit. Item alibi: Fœminas verò Cereris Africanæ, cui etiam & ſponte abdicato matrimonio adſeneſcunt. Exinde quo pacto maſculorum vſque ad oſcula filiorum inuenit diabolus poſt luxuriam caſtitatis perditricem.

Libyſſa Ceres. Libycus campus in agro Argeo appellatus, quòd in eo primum fruges ex Libya allatæ ſunt, quam ob cauſam etiam Ceres ab Argeis Libyſſa vocata eſt. hæc Feſtus.

Deſerta Ceres cognominata pro tempore & loco, vel quoniam deſerta à filia: vtrunque oſtendit poëta. nam de primo, lib. II. Aeneid. ait:

Templúmque vetuſtum Deſertæ Cereris. de altero verò primo Georg.

Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem. alias Seruius etiam recitat opiniones.

Mycaleſſia Ceres appellata, quòd in Mycaleſſo Bœotiæ vrbe coleretur, cuius templum Hercules noctu & aperiebat & claudebat, vt Pauſ. ſcribit, & nos in Herculis vita retulimus. Alij à monte Mycaleſſe denominatam putant. Fama fuit, facile fructus legi, ſtatuto tempore, ſi ante hanc deam primitiæ deponerentur, & toto anni tempore durare. Pauſ.

Montana Ceres id eſt, ὀρεία Δημήτηρ, in Phrygia colebatur, propè fluuium Sangarion: vt Hermogenes in his quæ de Phrygia ſcripſit, teſtatum reliquit, apud interpretes Apollonij libro ſecundo.

Ceres & Proſerpina magnæ deæ vocatæ fuerunt, vt docet Pauſ. qui & illas Δεσποίνας ab Eleis ait appellari. Heſychius verò & ipſe Cererem aliis etiam nominibus nuncupat, vt φιλωνίς, & φορύλη. De Eriſichthone verò Theſſalo, qui cùm Cereris lucum ſuccidiſſet, in eam miſer famem deuenit, vt propriis membris non abſtinuerit, fabulam Ouid. in VIII. Metamorph. enarrat.

TRIPTOLEMVS.

Triptolemum Cereri ſubdidimus, veteres imitati, qui idem fecère, vt Phurnutus & Ouid. in Faſtis, & in Metam. De Triptolemo verò variè traditur. Siquidem Argiui, qui de vetuſtate cum Athenienſibus certabant, vt cum Phrygibus Aegyptij, Pelaſgũ apud ſe tradunt, Cererem Argos poſt raptam Proſerpinam profectam, hoſpitio ſuſcepiſſe, vbi Chryſanthis de filia eam certiorem fecit. mox Trochilum Cereris ſacerdotẽ, ob Agenoris odiũ ex Argis in Atticam aufugiſſe, ibiq; vxorem duxiſſe Eleuſinen, ex qua Eubuleum Triptolemúmque liberos ſuſcepiſſe ferunt. & hęc quidẽ Argiui. Athenienſes verò Triptolemum

lemum Celei filium, primum mitiores fructus coluiſſe contendunt. Muſæus poëta (ſi hæc quoque Muſæi poëmata credenda ſunt) Triptolemum Oceano Terráque genitum cecinit. Sed Orphei verſibus proditum eſt, Eubuleum & Triptolemum patre Dyſaule fuiſſe ortos (ſed enim hi verſus Orphei non eſſe videntur.) quibus duobus quoniam filiæ raptum indicarunt, Ceres frugum ſationem dederit. Chœrilus Athenienſis poëta, fabulam Alopem docuit, in qua ait, Cercyonem ac Triptolemum fratres ex Amphictyonis filia genitos, quorum alterum Rharo: alterum, id eſt, Cercyonem Neptuno peperit. & quidem adhuc ex Pauſ. Porrò & Suidas ita: Rharus, inquit, filium habuit Celeum, ex quo genitus Triptolemus. Sed cùm Rharus errantem Cererem, ac Proſerpinam quærentem hoſpitio ſuſcepiſſet, in huius beneficij gratiam Ceres Rhari nepotem Triptolemum frumenticulturam edocuit. hinc Rharius campus, in quo Pauſ. ſcribit primum ſemina iacta fuiſſe, ibíque primum fruges proueniſſe. Rharium quidem campum in Eleuſine Stephanus reponit, vnde etiam ſit Ceres Rharia appellata. Pamphus quoque poëta antiquiſſimus, cuius in Dialogis de Poëtis meminimus, cecinit, Cererem defatigatam, dum filiam Proſerpinam perquireret, anili facie ſumpta, ſupra puteum ἄνθιον nuncupatum, hoc eſt latinè floridum, conſediſſe: atque inde illam Celei filiæ, quòd Argiuam eſſe anum putaſſent, ad matrem deduxêre, eíque Meganira filium Triptolemum educandum tradidit. Seruius libro primo Georg. Eleuſin, ait, ciuitas eſt Atticæ prouinciæ, non longè ab Athenis, in qua cùm regnaret Celeus, & Cererem filiam quærentem liberaliſſimè hoſpitio ſuſcepiſſet, illa pro munere oſtendit ei omne genus agriculturæ. filium etiam eius Triptolemum recens natum per noctem igne fouit, & per diem diuino lacte nutriuit, & eum alatis ſerpentibus ſuperpoſitum per totum orbem miſit, ad vſum frumentorum hominibus indicandum:

> Angues Triptolemi ſtrident, & ſquammea curuis
> Colla leuant aſtricta iugis, lapſúque ſereno
> Erecti, roſeas tendunt ad carmina criſtas.

Idem & Io. Zezes grammaticus in comment. in Heſiodi opera & dies, qui & allegoriam fabulæ explicat. Phurnutus Triptolemum Eleuſinium ait à Cerere edoctum ſerendi rationem, per orbem terrarum monſtraſſe, vectum Cereris curru ab alatis ſerpentibus: Triptolemúmque nuncupatum, quaſi qui tereret hordeum, τρίβων τὰς οὐλὰς enim hordea ſignificant. Scribit præterea Hyginus, quo tempore Cernabuta rex Getarum erat, Cererem ſua beneficia largitam eſſe hominibus: Triptolemúmque, cuius ipſa fuerat nutrix, in curru draconum collocatum (qui primus hominum vna rota dicitur vſus, ne curſu moraretur) iuſſiſſe omnium nationum agros circumeuntem ſemina partiri, quo facilius ipſi poſteríque eorum à fero victu ſegregarentur. qui cùm perueniſſet ad eum Getarum regem, ab eo primum hoſpitaliter acceptus: deinde non vt beneficus aduena & innocens, ſed vt crudeliſſimus hoſtis inſidiis captus, aliorum dum paratus eſt producere, ſuam penè perdidit vitam. Cernabutæ enim iuſſu, cùm draco vnus eorum eſſet interfectus, ne cum Triptolemus ſenſiſſet inſidias parari, currus præſidium ſibi conſtituere ſperaret, Cererem ferunt eò veniſſe, & erepto adoleſcenti currus, dracone altero ſubiecto, reddidiſſe, regémque pro cœpto maleficio pœna non mediocri affeciſſe.

SYNTAGMA DECIMVMQVINTVM DE DAEMONIBVS, GENIIS, LARIBVS, CAETERIſQVE, AC DE PANE, THEmide,& Lamiis,&c. Ad Socinum Bentium Medicum & Philoſophum.

Diſertiſſime mi Socine Benti,
Antiſtes ſapientiæ, & peritus
Artis Pergameæ, ſimúlque Coæ:
Conſcripſi tibi Dæmonas Pelaſgi
Quos dicunt, Genios vocant Latini,
Ipſos multiplici ſubinde voce,
Et Manes, Lemuréſque nuncupantes,
Et Faunos, Inuos; Lares, Penates,
Et quæ nomina colligo hoc libello.
Quæ ſi non fuerint bene explicata,
Tu, qui me Stygio additum tyranno
Suſtentas medica frequenter arte,
Ignoſcas rogo, deinque me tuere.
Sic ſint proſpera cuncta, liberíque
Maiores referant, auum, patrémque.

CVM permulta me Socine Benti aliàs ſemper deterruerunt, quo minus vobis magnis Philoſophis mea ſcripta legenda mitterem: tum illud, quòd vos videam aliud dicendi genus amplecti, quàm ij faciant qui manſuetiores Muſas conſectantur. Nihil enim vos, niſi quod ratio ipſa & natura ſuis legibus præſcripſerit, complectimini: noſtrum verò totum ſcribendi genus in veriſimili perſuaſione conſiſtit, & veterum ac probatorum auctoritatibus innititur, plerunque hoc vel illud pro re & tempore probantes, Academicorum more, vt lector quam velit cunque partem, ſententiámque apprehendere poßit. Quare cùm ſuperioribus diebus meum hoc inſtitutum ſecutus, de Dæmonibus, cæteris eiuſmodíque à gentibus deis habitis, Syntagma confeciſſem, viſum eſt mihi hanc omnem partem legendam tibi mittere, vt cùm tibi de his, in tuis ſubtilioribus lucubrationibus agendum contigerit, vno intuitu collecta poſſes conſpicere, & decerpta melius ac enucleatius tractata conſcribere. Accipe igitur mi Socine, hoc noſtrum, qualecunque eſt: vt vel hac ſaltem ratione & exiguo hoc munere intelligas, quòd præ me feram grati animi ſignificationem, ob tot, tantáque in me ac meos collata beneficia, vtcunque ſeruatam. Accipe inquam, ea lege, vt legas, & legendo ita caſtiges, vt mea tua eſſe videantur. Vale.

DAEMONES, ET CAETERI.

DAemonis vocabulum apud veteres latè deſumptum eſſe videmus. nam & pro deis ipſis ſupremis, & pro cœleſtibus atque aëreis perſæpe obſeruauimus. Nos primum de nomine agemus: deinde appellationes, vt inſtitutum eſt noſtrum, exponemus. Mittam nunc illa philoſophis & theologis, qui ſint, non ſint, diſputant. Nos Chriſtianam pietatem ſectãtes, nihil dubitamus. Dæmones igitur vocabulum putat in Cratylo Plato, ex Heſiodi ſententia, quaſi *δαίμονας* dici, hoc eſt prudentes ac ſcientes, iuxta antiquum Græcorum ſermonem: quo fit (ait Socrates) vt Heſiodus, cæteríque poëtæ permulti præclarè loquantur, quicunque aiunt, quòd poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximam dignitatem præmiũmque ſortitur, fitque Dæmon ſecundum ſapientiæ cognomentum. ita & ipſe aſſero, Dæmona, id eſt ſapientem, omnem eſſe hominem, quicunque ſit bonus: eúmque Dæmonicum eſſe, id eſt, ſapientẽ & felicẽ, viuentem atq; defunctũ, rectéq; Dæmonẽ nuncupari. hæc fermè Socrates, ſeu potius Plato. Poſſidonius in lib. de Heroibus & dæmonibus, quia

ex

ex æthera ſubſtantia partita atque diuiſa qualitas illis eſt, ἀπὸ τοῦ δαίειν, hoc eſt vrere, ſeu ἀπὸ τοῦ δαιομένων, hoc eſt, μεμερισμένων, id eſt, diuiſo & partito, eos denominatos tradit. quod & Macrob. repetit in Sat. Euſebius nec Platonis, nec Poſſidonij ſententiam ſuſcipit, & Dæmonas ait dici παρὰ τὸ δειμαίνω, quod exterreo & paueſacio ſignificat. Pluribus tamen exemplis Steuchus Eugubinas, amicus meus, aſtruere nititur. hoc vocabulū in linguam Græcam ex Hebræa migraſſe, à Shadaim: prioréque ablata ſyllaba, Daimones fieri. De dæmonū verò natura nihil ego ſtatuo: ſed nec loquar quidem, niſi quæ pia decernit religio, & patrum ſententia, quæ malos omnes dæmones ſtatuit: nec mihi hoc loco dicēdum, quæ cùm alij prodiderunt, tum Proclus in Cratylo, & alibi de formarum & figurarum varietate deorum & dæmonum, quæ hominibus ſæpiſſimè viſæ dicuntur. nam & noſtri, ſpectra & ſimulacra aërea eſſe docēt. Plato in Philoſopho, ſeu Epinomide, cùm de ſupremis deis locutus eſſet, ita ſubiungit: Deinceps verò ſub his dæmones, genus aëreum, in tertia mediaque regione, qui interpretationis cauſa ſunt, collocatos fatendum, orationibus colere gratia laudabilis interceſſionis interpretationíſque debemus, & reliqua. Idem in Sympoſio, dæmones inter deos & homines reponit. In Cratylo, vt dictum eſt, ex Heſiodi ſententia homines in deos relatos ſtatuit, & dæmonas vocat. Ita enim canit Heſiodus:

Ἠέρα ἑσσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν. hoc eſt,

Aëráque induti tota tellure vagantur.

Variè tamen in Timæo ſtatuere videtur: & Apuleius nōnihil interdum à Platone euariare videtur, vt pòſt docebimus: Hierocles item in aureo commentario, aurei Pythagoræ carminis: angelos enim, & heroes, & genios ſtatuit, mox deorum filios Heroas appellat. at verò Orpheus in hymnis, dæmona inter cætera vocat ipſum Ζῆνα μέγαν πολύπλαγκτον: id eſt, Iouem magnum multiſtrepum. In poëmate verò ad Muſæum, dæmonas ita diſtinxit, in dæmonas cœleſtes, aëreos, aqueos, terreſtres, infernos, id eſt, ſubterraneos & circuitores, ſeu vagos. Hoc eſt, Δαίμονας οὐρανίους, καὶ ἠερίους, καὶ ἐνύδρους, καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους, ἠδὲ πυριφοίτους, vel vt alij legunt, περιφοίτους. Sed & Chalcidius in Platonis Timæum, Dæmonas ait cùm ætherios eſſe, tum aërios, tum terreſtres: & cætera ferme quæ Platonici reliqui. Alij dæmonas ita diſtinguere maluerunt, in fabuloſos, poëticos, & naturales: alij in angelos bonos & malos, vt Numenius & Proclus, Porphyriúſque: ſanius hi quidem, ſed viderint tamen, ne in vanas gentium ſuperſtitiones prolabantur. Philon autem Hebræus in libro de Mundo, ab his diuerſa ſentit: qua in re & illum nonnihil errare noſtris quibuſdam viſum eſt. libet hoc loco Iſidori verba ex VIII Etymol. aſcribere: Dæmonas, inquit, à Græcis dictos aiunt, quaſi δαήμονας, id eſt, peritos, ac rerum præſcios. præſciunt enim futurorum multa: vnde & ſolent reſponſa aliqua dare. Illis quidem ineſt rerum cognitio pluſquam infirmitatis eſt humanæ, partim ſubtilioris ſenſus acumine, partim experientia longiſſimæ vitæ, partim per dei iuſſum angelica reuelatione. Hi corporum aëriorum natura vigent. ante trāſgreſſionem quidem cœleſtia corpora gerebant: lapſi verò, in aëriam qualitatem conuerſi ſunt: nec aëris illius puriora ſpatia, ſed iſta caliginoſa tenere permiſſi ſunt, qui eis quaſi carcer eſt vſq; ad tempus iudicij. Hi ſunt præuaricatores angeli, quorum diabolus princeps eſt: & cætera, quæ idem Iſidorus exequitur. Sed enim commune eſt Græcis & Latinis vocabulum Angelorum, qui Malachim ab Hebræis dicuntur. Exiſtimauit Philon eoſdem angelos Hebræis eſſe, qui gentium philoſophis ſunt dæmones. At nos plura mittamus, qui deos gentium referre & ridere tantummodo volumus, ne & nos fortaſſis in abſonam aliquam gentilitatis opinionem incauti decidamus: à qua re maximè abhorremus, id tantum animo fixum ratúmque habentes, quòd Dei optimi maximi & ſeruatoris noſtri religione permiſſum eſt, & placitum: nec ſecus quicquam, vnquam, vt à principio profeſſi ſumus: etiam ſi quid ignoratione & imprudentia lingua peccaret, nec id animo ſentire, nec eloqui certum decretúmque habemus. Dæmones igitur à Latinis genij vocantur, de quibus hic agendum.

GENIVS.

Genius, vt D. Auguſtinus lib. ſeptimo ex Varronis ſententia ait, deus eſt, qui præpoſitus eſſe, ac vim habere omnium rèrum gignendarum credebatur: quo modo videtur Cebes Thebanus philoſophus in tabula ſuum poſuiſſe ſenem dæmona, id eſt, Genium, in primi circuitus porta. ſed & alio modo Genius dicitur, deus naturæ cuiuſque. Plutarchus Genium eſſe ſcribit, qui vnicuique mortalium inſit, Vide ipſius Problemata. Cenſorinus, Genium deū ait, cuius in tutela, vt quiſq; natus viuit: ſiue etiam, quòd vt generamur curat: ſiue

ſiue, quòd vnà gignitur nobiſcum: ſiue etiam quòd nos genitos ſuſcipiat ac tueatur. Certè à gignendo Genius appellatur. Feſtus, Genium eſſe ſcribit, qui vim obtinet rerum omnium gerendarum. Aufuſtius ait: Genius eſt deorum filius, & parens hominum, ex qua homines gignũtur: propterea Genius meus nominatur, quia me genuit. Alij Genium eſſe putauerũt vniuſcuiuſque loci deum. Seruius ita tradit, Genium numen eſſe, quod nobis naſcentibus datur. Vergilius:

Incertus Geniúmne loci, famulúmne parentis

Eſſe putem. de ſerpente loquentes. Hinc Perſius:

Pingue duos angues. Serpentis etenim imagine Genius interdum effingebatur, interdum puerili vel iuuenili forma: interdum etiam ſenis, vt apud Cebetem. Coronabatur verò platani foliis, vtpotè arboris genialis. Albius Tibullus poëta ita ſuis verſibus exornat:

Ipſe ſuos adſit Genius viſurus honores,
Cui decorent ſanctas florea ſerta comas.
Illius è puro deſtillent tempora nardo,
Atque ſatur libo ſit, madeátque mero.

In vetuſtis nonnullis monetis Traiani, & Adriani, aliorúmque principum, Genius pateram dextra ſupra aram porricere, quæ ara eſſet ſertis ornata: læua verò manu propendulum flagellum, vel ſimile quiddam tenere videbatur. Sedenim & in aliis Adriani inſcriptionibus, talem epigraphen comperi: G E N. P. R. hoc eſt. Genio populi Romani. vbi imago cernebatur hominis militaris, cum veſte ad cruris medium circumuoluta: dextera pateram in morem ſacrificantis habebat, læua cornucopiæ. ſed pro Principis arbitrio. Vnde & nos antiquariis, & harum rerum ſtudioſis, nomiſmata mittamus. Genio res ſacra fiebat mero ac floribus. Perſius:

Funde merum Genio. Horat. in Epiſtolis:

Floribus & vino Genium memorem breuis horæ.

Genius in Aulular. Plauti ita inquit: Huic filia vna eſt, ea mihi quotidie thure, aut vino, aut aliquo ſemper ſupplicat. Quid verò cauſæ fuerit, vt merum Genio funderetur, nec hoſtia faciendum antiqui putarent, Varro cauſam explicat in eo libro, cui titulus eſt Articulus, ſiue de numeris: & Cenſorinus Id moris, inquiunt, inſtitutique maiores noſtri tenuerunt, vt cum die natali munus annale Genio ſoluerent, manum à cæde ac ſanguine abſtinerent, ne die qua ipſi lucem accepiſſent, aliis demerent, Denique Delij Apollinis γενέτορος aram, vt Timæus auctor eſt, & Cloacius, nemo hoſtiam cædit. hæc illi. Addit & Cenſorinus, quod Genio facto neminem oportebat antè guſtare, quam eum qui feciſſet. Horatius tamen ad Aelium Lamiam lib. tertio Carm. ita canit:

Cras Genium mero Curabis & porco bimeſtri.

quo loco victima adhibetur. Quidam prętere a Genium omnium gignendarum rerum deum exiſtimarunt. Genius, ait Cenſorinus, ita nobis aſſiduus obſeruator appoſitus eſt, vt ne puncto quidem temporis longius abſcedat, ſed ab vtero matris acceptos, ad extremum vitæ diem comitetur. Arrianus de Epitecto: Vt cuſtodem, ait, adhibuit vnicuique proprium dæmona. & tradidit ei cuſtodiendum, cuſtodem peruigilem & incorruptum, &c. Marcellinus lib. hiſtor. x x i. Quod inter affuiſſe ſibi ſquallidus exiſtimabatur, & putabatur Genius eſſe quidam, tutelæ ſalutis appoſitus, eũ reliquiſſe mundo citius digreſſum. Ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis ſalua firmitate fatali, eiuſmodi quædam velut actus rectura numina ſociari, admodum tamen pauciſſimis viſa, quos multiplices auxere virtutes: & cætera, quę durus quidem ſcriptor, ſed doctus tamen, exequitur. Alij demum Genios elemẽta dixerũt: alij duodecim ſigna cœleſtia, cum Sole, & Luna Quidam tres illos deos Capitolinos, Iouẽ, Iunonem, Mineruã putauêre. Sed hæc ſunt à curioſis perquiſita: nos ad reliqua deſcendamus. Euricles Socraticus philoſophus, duplicem omnibus Genium attributũ putauit, Empedocles quoq; & Menander, duos ſimiliter Genios protinus vt in lucẽ quis editus eſt, dati putarunt. Menàdri hi ſunt ſenarij:

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ.
Ἀγαθὸς ἐςὶ μυςαγωγὸς τ̃ βίου.

Idem apud Lucilium in libro Satyrarum nono licere cognoſci, ait Cenſorinus: bonum hunc, malum illum (vt reor) exiſtimans. Malum deum ſuum, iratum vocat Terẽtius:

bonum

bonum deum propitium ſuum Næuius vocauit, quo videlicet modo noſtri bonum & malum angelum & cuſtodem appellare conſueuere. Gręci ἀγαθοδαίμονα, & ἀγαθὸν δαίμονα. malum vero, ἀλάστορα, παλαμναῖον, & κακοδαίμονα. Hinc Valer. Maximus libro primo de Caſſio Parmenſi, qui exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſquallida barba, & capillo demiſſo: interrogatúmque quiſnam eſſet, reſpondiſſe, κακοδαίμονα. Ita & Plut. de Bruto, in eius vita, cum ei ſimiliter apparuiſſet, Tuus ſum (inquit) Brute Genius malus, id eſt, δαίμων κακός. meminit & Appianus, & Florus. Hoc loco non prætereunda eſt hiſtoria (an verò potius fabulam dixerim) de Genio, id eſt, dæmone, quam pluribus explicat Pauſ. in poſteriore Eliacôn libro. nam cum de Euthymo athleta agit, qui apud ciuitatem Temeſſanam in Italiam rediiſſet, & puella eſſet expoſita ſacrificanda heroi vni ex Vlyſſis ſociis, Euthymus ſe in templum duci iuſſit: ibi virginem conſpicatus, primò miſericordia commotus, deinde etiam amore incenſus: ac puellam quidem ſi ab eo ſeruata eſſet, ſe in eius manum conuenturam, fidem dediſſe. Armis igitur captis, cum Genio congreſſus, illum victum mœnibus & agro exceſſiſſe: ſublatúmque prorſus ex hominum cœtu, in mare ſe demerſiſſe. Fuiſſe memorant, ciuitate vniuerſa fœdiſſima calamitate liberata, maximè illuſtres Euthymi nuptias. Subdit idem Pauſanias, ſe audiſſe, & ipſum Euthymium non diem obiiſſe, ſed neſcio quo pacto ad ſuam vſque ętatem illum viuere: & dęmonem ab Euthymo deuictum hac fuiſſe effigie, colore vehementer atro, cætera ſpecie maximè formidabilem: amictus, lupi pellis erat. Plut. in eo qui περὶ εὐθυμίας, id eſt, de animi tranquillitate inſcribitur. Idem de duobus Geniis aſſirmat. Scribit Cenſorinus, à nōnullis binos Genios in his duntaxat domibus, quæ maritæ eſſent, colendos creditum eſſe. Seruius grammaticus ſuper ea Vergilij verba. Quiſque ſuos patimur manes: Cùm (inquit) naſcimur, duos Genios ſortimur: vnus eſt qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala. nec incongruè dicuntur Genij, quia cum vnuſquiſque genitus fuerit, ei ſtatim obſeruatores deputantur: quibus aſſiſtentibus poſt mortem, aut aſſerimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem: per quos aut vacationē meremur, aut reditum in corpora. ergo Vergilius Manes, Genios dixit, quos cum vita ſortimur. Alij Iunonem & Genium ſingulis dederunt, quod pluribus ex diuerſis auctoribus oſtendit Politianus. Sed & cætera de Geniis proſequamur. Martianus lib. ſecundo de nuptiis Mercurij & Philolog. ita ſcribit: Sed quoniam, inquit, vnicuique ſuperiorum deorum ſinguli quique deſeruiunt, & illorum arbitrio, iſtorúmque comitatur (id eſt, cœlitum & ſecundorum deorum) & generalis omnium præſul, & ſpecialis ſingulis mortalibus Genius admouetur, quem etiam præſtitem, quod præſit gerundis omnibus, vocauerunt. nam & populi Genio, cum generalis poſcitur, ſupplicant: & vnuſquiſque gubernatori proprio dependit obſequium. Ideóque Genius dicitur, quoniã cùm quis hominum genitus fuerit, mox eidem copulatur. hic tutelator, fidiſſimúſque germanus, animos omnium mentéſq; cuſtodit. & quoniam cogitationum arcana ſupere annunciat poteſtati, etiam Angelus poterit nuncupari. hos omnes Græci Dæmonas dicunt, ἀπὸ τοῦ δαιμονᾶν. Latini Medioximos vocitarunt, qui quidem omnes minus lucidæ ſplendidæque naturę, quam illi cœleſtes, ſunt: nec tamē ita ſunt corpulenti, vt hominum capiantur obtutu. hęc fermè Martianus. Hinc & Tertullianus, vt puto, & deũ, & hos ſpiritus, corporeos aliquo modo exiſtimauit. Sed nos prætereà ſequamur. Apuleius in libro de Deo Socratis, Dęmonibus hãc definitionem attribuit, quem etiam ſecutus eſt D. Auguſtinus. Dæmones ſunt, inquit, genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiua, corpore aërea, tempore æterna. quam deſcriptionem cùm planius explicaſſet, monſtraſſétque hominis animam adhuc in corpore poſitam dæmona nuncupari, ideóque etiam dici εὐδαίμονας eos qui beati forent, & quibus bonus contigiſſet Genius: cum de Geniis quædam locutus ſubiungit, eos abiuratis corporibus ſuis Lemures, Laruas, Laréſque vocari. vt etiam in deis Manibus dicturi ſumus. Idem Apuleius præterea in lib. de dogmate Platonis; Dæmones, inquit, quos Genios & Lares poſſumus nuncupare, miniſtros deorum arbitrantur, cuſtodéſque hominũ & interpretes, ſi quid à deis velint. Sed de cuſtodibus paulo ſuprà actũ eſt. Alij nonnulli extitere, qui Genios animas quorumcunq; rationales interpretati ſunt: quo modo & per Geniũ alicuius iurare intelligunt, quòd maximum fuit apud veteres iuramētum per principis Geniũ iurare, vt planè Iuriſcōſulti & Tertullianus oſtēdunt. Suet. Tranquillus in Caligula ait, multos à Caligula ſupplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. Lactantius Firmianus libro 2. Diuin. inſt. de dęmonibus agens Geniorum, inquit, ſibi

nomen

nomẽ aſſumũt, ſic enim latino ſermone dęmones interpretãtur. Hos vtiq; Hermes Triſmegiſtus ἀγγέλους πονηρούς, hoc eſt, angelos malignos vocauit. Aliquando tamen etiam ſimplici voce dicũtur πονηροί: vt CHRISTVS Dominus ad patrem in prece quotidiana appellat. Sunt etiã in genere angelorũ, quos Δυνάμεις, hoc eſt virtutes, vel poteſtates, Magi et ſapiẽtes Chaldæorũ appellãt: inter quos vt M. Pſellus tradit, κοσμαγοὶ repoſiti ſunt, quaſi tu dicas mundum agentes. Sunt item qui ἀμείλικτοι, hoc eſt, qui mulceri non permittũt animas illecebris & affectibus. Porrò Genius Genio alius alij præſtare creditus eſt, virtute, ſapientia, viribus. vnde eſt illud apud Plut. de Octauio Auguſti & M. Antonij Geniis, quorum alterius, id eſt, M. Antonij, reformidabat alterũ, hoc eſt, Octauij Auguſti. Sed nec humiliora omittamus. Genius natalis deus nũcupari videtur à Tibullo poeta. nam cùm de Genio loqueretur, ita Elegiam ad Cherinthum claudit:

At tu natalis quoniam deus omnia ſentis,
Annue, quid refert clámve palámve roget.

Demum à Genio Genialis dies vocatur, quoniam in die natali lætitiæ & hilaritati operam in primis dabant antiqui, & Genio indulgebant. vnde & cùm naturæ obſequimur indulgere Genio. & è contrario, defraudare Genium dicere conſueuimus. vt illud, Genialis agatur iſte dies: quòd ſcilicet, vt Laberius mimographus dicit, Genius generis deus ſit, ventri qui pareat. Ad hæc, quoniam naturæ deus exiſtimabatur Genius, Genialis lectus maritalis eſt appellatus, in quo opera detur generãdis liberis. Sext. Pompeius: Genialis, inquit, lectus qui nuptiis ſternitur, in honore Genij. Catullus in Epithal. Pelei & Thetidis:

Puluinar verò diuæ Geniale locatur
Aedibus in mediis.

Solemus quoq; dicere non modò homines natos bono vel malo Genio, ſed & vrbes, & res cæteras: quin etiam libros. & propter id Val. Martialis non inconcinnè cecinit:

Victurus Genium debet habere liber.

Quare iam ſatis de Geniis. deinceps Penates, & Lares, cæterámq; turbam eiuſmodi deorum interpretemur.

PENATES.

PEnates dei qui dicebantur à Latinis, quo nomine à Græcis appellarentur non ſatis conſtat. Dionyſius Alicarn. in primo hiſt. à diuerſis eos ſcribit diuerſis nominibus in græcam linguã cõuerſos eſſe. Alij, inquit, patrios appellant, id eſt, πατρῴους: alij γενεθλίους. Fuère qui κτησίους, quiq; μυχίους. quidã & ἑρκείους, alij & ἑστίους: & horum vnuſquiſq; ſecũdum quod aliquid eos contingeret, videtur nomen dediſſe. Sed enim Caſſius Hemina Samothracas deos eoſdem exiſtimauit, qui & Penates, & Magni dei: quod & Macrobius refert. Sed de Samothracibus idem qui ſuprà Dionyſius Alicar. plura in eodem primo hiſt. ex Calliſtrato vetuſto ſcriptore, itémque ex Satyro, & Arctino poëta prodidit, & nos in Cabiris nonnihil, Varro humanarum lib. 2. Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Aeneam ex Phrygia in Italiam detuliſſe. Alij Tarquinium Demarathi Corintij filium, Samothracis religionibus myſtice imbutum, vno templo: ac ſub eodem Samothracas deos coniunxiſſe volunt. Scribit Varro de Ling. lat. quod terra & cœlum, vt Samothracum initia docent, ſunt dei magni: & hi quos dixi, multis nominibus nam neque quas Samothracia ante portas ſtatuit, duas viriles ſpecies æneas, dei Magni: neque vt vulgus putat, hi Samothraces dei, qui Caſtor & Pollux. Sic hi mas & fœmina, & hi quos augurum libri ſcriptos habent, ſic diuipotes ſunt pro illo, qui Samothraces θεοὶ δυνατοί, hæc duo Cœlum & Terra, quod anima & corpus, humidum & frigidum. hæc verò de Samothracibus. Redeo ad Penates. Idem Varro, vt eſt apud Arnobium: Penates, ait qui introrſus atque in intimis penetralibus cœli deos eſſe cenſet, quos loquimur, nec eorũ numerum nec nomina ſciri. hos Cõſentes & Cõplices Hetruſci aiunt, & nominant quòd vna oriantur, & vna occidant, ſex mares, & totidem fœminas, nominibus ignotis, & miſerationis parciſſimæ, ſed eos ſummi Iouis conſiliarios ac principes exiſtimari. Nec defuerunt qui ſcriberent, Iouem, Iunonem, ac Mineruam, deos Penates exiſtere, ſine quibus viuere ac ſapere nequeamus, ſed qui penitus nos regant, ratione, calore ac ſpiritu, Hyginus patrios deos Penates, id eſt, θεοὺς πατρῴους vocari tradidit: atque ideò à Vergilio dictum:

Dei patrij ſeruate domum. Item,

Patr

Patriique Penates.

Nigidius libro decymonono de Deis requirit, num dei Penates eſſent Troianorum, Apollo & Neptunus, qui muros ei vrbi feciſſe dicuntur: & num eos in Italiam Aeneas adduxerit. idem & Cor. Labeo in libro de Deis penaribus prodidit. Sunt tamen qui diuerſos faciunt. Sed & θεοὺς μεγάλους, id eſt, magnos deos apud Vergilium, Penates deos Macrobius interpretatur: alij alia, quæ ab eodem Macrobio traduntur. Idem tamen Nigidius rurſus, vt refert Arnobius in tertio aduerſus Gentes in libro ſexto exponit, & decimo, diſciplinas Hetruſcas ſequens, genera eſſe Penatium quatuor: & eſſe Iouis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tertios, mortalium hominum quartos dixit. Cæſius & ipſe aſſequens, Fortunam arbitratur, & Cererem, Genium Iouialem, ac Palem: ſed non illam fœminam, quam vulgaritas accipit, ſed maſculini neſcio quem generis miniſtrum Iouis ac villicum. De figura verò eorum & forma, Timæus quidem hiſtoricus ſcribit eos lituos ferreos & æreos, & Troianum vas quoddam fictile fuiſſe, eáque in occultis & reconditis Lauini iacuiſſe ſacra. Audiuiſſe verò ſe dicit ab incolis. hinc Varro de lingua Latina: Oppidum quod primum conditum in Latio, ſtirpis Romanæ Lauinium: nam ibi dei Penates noſtri. Subdit Dionyſius, imo Lapus in eius interpretatione (ea enim verba adeò mihi confuſa videntur, vt per defectum græci codicis coactus ſim ea interpolata hic afferre) agit igitur, in templo obſcuro & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Troianorum imagines ſe vidiſſe, duorum iuuenum ſedentium habentiúmque pila in manibus, vetera eius artis opera, quibus eſſet inſcriptio, D. PENATES. Similéſque vetuſtis in templis pleriſque conſpici iuuenes militari habitu, cultúque. addo ego, etiam in nomiſmatibus quibuſdam antiquis adhuc huiuſmodi imagines conſpici. Porrò Macrobius, ædem deorum Penatium in ea parte Palatini montis fuiſſe ait, quæ Boream ſpectans, Velia dicebatur. Liuius item in quinto Decad. ſcribit: Aedes deorum Penatium in Velia de cœlo tacta eſt. Penates autem dicti ſunt, vt M. Cicero dicit, à penu, ſiue ab eo quòd penitus inſident, ex quo etiam penetrales dicebantur. hinc & Feſtus ait, Penetralia eſſe Penatium deorum ſacraria. Vergilius:

Aeternúmque adytis effert penetralibus ignem.

Hinc & dei Penetrales dicti, Catullus:

Pubes Græca Penetrales deſeruiſſe deos.

Macrobius Penates ſic vocatos arbitratus eſt, quòd per eos penitus ſpiremus, per quos & corpus habeamus, & per quos rationem animi poſſideamus. Seruius grammaticus in eos Vergilij verſus:

Aedibus in mediis, nudóque ſub ætheris axe,
Ingens ara fuit, &c.

Penates ait omnes deos eſſe, qui domi coluntur. vnde & pro domibus ipſis ſæpe ponuntur. Sanè legimus & publicorum & priuatorum penatium mentionem à ſcriptoribus habitam, vt à Liuio in tertio: quin & cœli, terræ, vrbium & ædium penates dictos annotauimus. Penatis etiam ſingulari numero Labeo Antiſtius dici putauit, quia pluraliter Penates dicantur: cùm & proportio etiam patiatur Penas dici, vt Optimas, Primas, Antias. Sed hæc nihil, vel parum, ad inſtitutum: vt hoc ad curioſitatem pertinet, Hirundinum genus deis penaribus & Veneri, quæ ipſa quoque è numero Penatium putabatur, charum exiſtimatum eſſe ab antiquis, vt eſt apud Aelianum.

LARES.

Lares ſunt dei domeſtici: vnde & Lares pro ædibus ipſis, vt etiam Penates dicti. hinc & Lar familiaris, qui ab antiquis, teſte Plauto, in canis figura efformabatur. Plutarchus in Problemat. Cur, inquit, Laribus, quos propriè Præſtites vocant, canis aſſiſtit, ipſi autem Lares canium veſtibus veſtiuntur. idem & Macrobius ſcribit. Cauſam exponit Plut. atque ideo valde conſiderandum puto, quid tandem ſibi Cornutus ſeu Probus grammaticus in Perſij Satyris voluerit, cum ſcribit: Succinctis Laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id eſt, canina pelle dei Penates formabantur, obuoluti toga ſupra humerũ ſiniſtrum, & ſub dextro. Larium mater Mania putata eſt, vt Varro & Macrobius ſcribunt. Ouidius in Faſtis, Lares Mercurij & Laræ Nymphæ, quæ & Muta dicta eſt, filios ait: Lactantius & Auſonius, Larundæ. De Lara verò, ſiue Larunda, hæc fabula narratur, quòd nympha hæc Tiberiona fuerit, cui ab Ioue lingua ſit abſciſſa, quòd Iuturnæ cum Ioue coitum Iunoni

indicaſſet.hanc Mercurio iuſſit vt ad inferos deferret.inter eundum, forma puellæ illectus Mercurius, rem cum ea habuit: vnde nati ſunt gemini Lares. Scribit Arnobius, Lares vicorum atque itinerum deos eſſe, ex eo quòd Græci vicos cognominent Lauras. Nigidius,modò tectorum domuúmq; cuſtodes,modo Curetas illos qui occultaſſe perhibentur Iouis æribus aliquando vagitum,indigetes Samothracios, vt eſt apud Arnobium. Varro nunc Manes ait,vnde & eorum mater Mania:nunc aërios ait deos,& heroas:nunc laruas Lares dicit,quaſi quoſdam genios defunctorum. quin & quod Lares vicos & compita ſeruarent,in quorum honorem ludi compitalicij celebrabantur. Pilæ, ait Feſtus, effigies viriles & muliebres ex lana,Compitalibus ſuſpendebantur in compitis:& hunc diẽ feſtum eſſe deorum inferorũ,quos vocant Lares,putarunt:quibus tot pilæ,quot capita ſeruorum: tot effigies,quot eſſent liberi,ponebantur,vt viuis parcerent,& eſſent iis pilis & ſimulacris contenti. hæc Feſtus. Macrobius vero primo Satur. planius de his agit, de compitalibus agens: Reſtituti ludi, inquit à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ, ex reſponſo Apollinis: quo præceptum eſt, vt capitibus pro capitibus ſupplicaretur.idque aliquandiu obſeruatum pro familiarum ſoſpitate, vt pueri mactarentur Manię deæ,matri Larium,quod ſacrificij genus Iun. Brutus C o s. pulſo Tarquinio aliter conſtituit celebrandum. nam capitibus allij & papaueris ſupplicari iuſſit, vt reſpõſo Apollinis ſatisfieret de nomine capitum, remoto ſcilicet ſcelere infauſtæ ſacrificationis.factúmque eſt, vt effigies Maniæ ſuſpenſæ pro ſingulorum foribus,periculum ſi quando immineret familiis, expiarent. ludóſque ex viis compitorum,in quibus agitabãtur,Compitalia appellauerunt. Hactenus Macrobius. Fuit Larium ædes Romæ via ſacra, teſte Solino.quidam & in campo Martio ab Aemilio Rugillo prætore dicatam alteram ſtatuunt. P. vero Victor vicum etiã Romæ Larium fuiſſe ruraliũ prodit. Sed & Lares familiares fuerũt,vt ex Plauti Aulul.palã fit,qui & domeſtici dicebãtur. Inuenio & hoſtiles Lares appellatos,quòd ab his hoſtes arcerẽtur, vt Alexan. ait.Solebãt verò pueri, cum bullas deponerẽt, Laribus eas ſuſpẽdere, vnde eſt illud Perſij:

Bulláque ſuccinctis Laribus donata pependit.

Meminit & Porphyrion,& Cornutus ſeu Probus,grammatici. Propertius lib. quarto:

Mox vbi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo,
Matris & ante deos libera ſumpta toga.

Inde verò Lares domicoli cœptos ait Seruius, quòd apud antiquos mortui domi ſepeliebantur,quos vt deos domeſticos venerabantur, vt in Sepulcralibus oſtendimus. Fuerunt & Lares præſtites nuncupati,Ouidio & Plutarcho teſtibus:licet in latino codice Plutarchi perperam Præſides pro Præſtites legatur. nam in Græco rectè habet. Lares etiam coronari ſolitos legimus. Pli. Etiam tunc coronæ deorum honos erant, & Larium publicorum priuatorúmque, & ſepulcrorum, & manium. Quin Plautus in Aulul. Larẽ familiarem loquentẽ facit,thure,vino,coronis ſibi quotidie ſacrificari. Ouidius etiam in Faſtis:

Lucifero ſubeunte lares delubra tulerunt,
Hic vbi fit clara multa corona manu. Iuuenalis in XII:
Laribúſque paternis
Thura dabo,atque omnes violæ iactabo colores.

Afferebantur & illis frugum primitiæ,quod Horatius aliíque poëtæ ſignificant,ſed ante alios Tibullus iſtis carminibus in primo,cùm his inquit:

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri
Cuſtodes,fertis munera veſtra Lares: cum illis maximè,
Sed patrij ſeruate Lares, aluiſtis & iidem,
Curſarem veſtros cum tener ante pedes.
Neu pudeat priſco vos eſſe è ſtipite factos:
Sic veteres ſedes incoluiſtis aui.
Tunc melius tenuere fidem,cum paupere cultu,
Stabat in exigua ligneus æde deus.
His placatus erat,ſeu quis libauerat vuam,
Seu dederat ſanctæ ſpicea ſerta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipſa ferebat,
Póſtque comes purum filia parua fauum.
At nobis ærata Lares depellite tela,

Hoſtiáque è plena myſtica porcus hara.
Hunc pura cum veſte ſequar, myrtóque caniſtra
Vincta geram, myrto vinctus & ipſe caput.
Hæc Tibullus, Propertius libro quarto:
Parua ſaginati luſtrabant compita porci.

Nam compitalia in Larium honorem inſtituta & celebrata eſſe, etiam alibi dicetur. Fuerunt & Lares nuncupati Permarini, quorum eſt mentio apud Tit. Liuium x. lib. quartæ Dec. quibus Laribus ædem vouerat L. Aemilius Regillus, in bello contra Antiochum regem, prælio nauali, quæ x l. pòſt annis dicata fuerit. Qui verò eſſent Lares Permarini, à doctis ambigi video, nec de his certi quippiam comperi. tãtum ariolor, quod vt in domibus publicis priuatiſque ac compitis Lares antiqui, ita etiam nauibus ſuos Lares attribuiſſent, vnde ſint Permarini Lares. Sed enim & à Laribus Lararia vocata ſunt, ædiculæ, vbi Lares & dei priuatim colebantur, quorum mentio ab Helio Lampridio in Alexandro. Lararium tamen nõ videtur ſatis antiquum: in ædium enim deſcriptione à Victruuio non reponitur. Scribit Lampridius, Alexandrum Mammææ Seuerum in Larario ſuo habuiſſe CHRISTVM & Abramum, Orpheum & Apollonium. Fuêre inter literatos, qui Lararia hæc exiſtimarint ſalutatoria cubicula appellari à Plinio. atque duo habuiſſe veteres Lararia, in quorum altero deos immortales, deis immortalibus progenitos: in altero diuos, qui ex hominibus in deorum numerum relati fuiſſent, venerarētur: quos vtroſque deos, prout ferebat occaſio, & ſalutabant, & floribus thuréque & cætero thymiamate, & interdum quoque victimis, aliíſque rebus ſibi ſuíſque propitios faciebant. Sunt demum qui ſcribant, huiuſmodi deos Lares apud Aegyptios quatuor fuiſſe, quorum hæc nomina, Dymon, Tychis, Heros, & Anachis. Exiſtimo hæc nomina corruptè legi, pro Dynamis, Tyche, Eros, Anance: id eſt, Vis, Fortuna, Amor, Neceſſitas. Porrò à Laribus laruæ dicuntur, vt nonnulli volunt, noxiæ inferorũ vmbræ, Plau. in Amph. Nam hæc quidem ædipol laruarum plena ſunt. & alibi, Laruæ ſenem agitant. vnde laruatus, furens. Sed & larua perſona eſt, vt notiſſimum eſt. Sed de laruis plenius agendum in deis Manibus.

Sed iam omnem hanc dæmonum ſcenam patefaciamus, eóſque è latebris ſuis eruamus, atque è terra in primis: hoc eſt, quos dicunt Græci χθονίους, ἐπιχθονίους, ὑποχθονίους & καταχθονίους: noſtri verò tum terreſtres, tum ſubterraneos, & inferos. Epichthonios tamen Heſiodus cœleſtes intellexiſſe videtur, id eſt, ἐπουρανίους, ſi Proclo interpreti ſtandum: quanquam varius eſt alibi hos & Animales deos, & mortales vocatos aliquãdo videmus. De animalibus deis Ariſtoteles in primis ſcripſiſſe traditur, vt Seruius grammaticus obſeruauit. Labeo & ipſe libros ſcripſit de deis animalibus, in quibus ait eſſe quædam ſacra, quibus animæ humanæ vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animalibus fiant. Hi autem ſunt dei Penates & Vitales ſic quidem Labeo. Sed Chthonios deos Artemidorus in libris Onirocriticon memorat, eorúmque diuiſionem & nomina oſtendit. Quin & Hippocrates medicinæ princeps, in ſuis quibuſdam opuſculis Chthoniis & Hypochthoniis deis vota & ſacra ad expiationem facienda præcipit. Auctores item qui de re ruſt. ſcripſerunt, vt magicos & ſuperſtitioſos cæteros mittam. Prolixior enim ſim, ſi omnes hic complecti velim: cum nonnulla tamen ſparſim hoc ipſo libro dicenda ſint, cùm ſe obtulerint. Tales verò fuêre Satyri, Satyriſci, Panes, Paniſci, Syluani, Sileni, Fatui, Fatuelli, Fatuæ, Fatuellæ. Connumerant & inter hos Ephialtæ, & Hyphialtæ: id eſt, Incubi, & Succubi. Ephialtæ, qui & Epialtæ: publica hos perſuaſio, vt Macrobius ait, opinatur quieſcentes inuadere, & pondere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. Medici vero morbum eſſe aiunt, qui quieſcentes inuadit, Ephialtes autẽ dictus ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι, quod homines inuadat & premat. Alij ab Ephialte quodam dictum volunt, de quo Homerus libro Odyſſ. vndecimo. Themiſon verò in ſecundo Epiſtolarum, πνιγαλίωνα & πνίγμονα, dicit ἀπὸ τοῦ πνίγειν, id eſt, à ſuffocando. Fit autem hic morbus, cùm redundans caput infeſtat euaporatio, ex voracitate & cruditate. plura leges apud Cœlium Aurelianum Siccenſem, qui latinè Incubonem vocari ait. Idem & Scribonius. Sed nos cætera ſequamur. Fuit item Pales, fuit & Faula, quam Verrius ſcortum Herculis fuiſſe ſcribit, vt eſt apud Lactantium, & Auguſtinum in ſexto de ciuitate Dei, & Macrobium in Saturn. Hanc Plutarch. Phabolam, ſeu Flauiam nuncupat, vt in noſtro Hercule ſcripſimus. Sed enim hos deos, deáſq;, ſic colligit Martianus in Nuptiis: Panes, Fauni, Fines, Satyri, Syluani, Nymphæ, Fatui, Fatuæq;, vel Fantuæ, vel etiam Fanæ, à quibus fana

dicta, quòd ſoleant diuinare. Hi & hæ omnes poſt prolixum tempus moriebantur, vt homines: ſed tamen vt præſciendi & incurſandi & nocendi haberent præſentiſſimam poteſtatem. vnde ſunt qui eiuſmodi terriculamentis agerentur, à græcis νυμφόληπτοι, & a Latinis lymphati nũcupati. hinc & Panici terrores, de quibus paulò pòſt, hoc eſt in Pane agemus.

Satyri dicti ſunt, vt Macrobius docet, veluti Sathuni, quòd ſint in libidinem proni, παρὰ τὴν σάθην, quod membrum virile declarat. hos petulcos in libidinem fuiſſe, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi vita teſtatur, & Euſebius in III. Præparationis euãgel. eos omnem veneream virtutem oſtendere ait. Satyros, ait Phurnutus, ſymbolum eſſe ἐκστάσεως, id eſt, mentis exceſſus. dictos verò ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, id eſt, quòd ora aperiant. hos & Scirtos, id eſt, σκιρτῆτας, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν, hoc eſt à ſaliendo nominauit. idem & σιλήνους, ἀπὸ τοῦ σιλαίνειν, quod eſt furere & ſæuire, appellauit: vnde & ſæuus apud nos deduci poteſt. Satyri, quos nonnulli (vt Aelianus in Varia hiſtoria lib. III ſcribit) Tityros vocant: vnà cum Dionyſio Chorum agebãt. id autem nomen ſumpſerunt à teretiſmatis, hoc eſt laſciuis cantibus, quibus Satyri oblectabantur. Satyri verò à ſimulato & ficto riſu, & Sileni à dicacitate. σίλλους enim infamiam appellant, cum acerbo & moleſto ioco. Veſtis erat Silenis ex vtraque parte villoſa: habitus verò totus plantationem, cuius auctor fuit Bacchus, vitium & palmitum denſitatem ſignificat, vt ait Aelianus. Porrò Seruius grammaticus Tityrum ait lingua Laconica arietem maiorem ſignificare. Sed enim Satyros, ſcribit Pauſ. in Attica, ſe ab Euphemo Care accepiſſe, inſulas eſſe quaſdam, quæ Satyrides vocentur, quas Satyri incolunt. & eos eſſe hac forma: Pyrrhos, id eſt, ruffos eſſe, & caudas haud multo equinis minores intra clunes habere eos, cum illuc nautæ appuliſſent, ad nauim cõcurſu facto, nulla emiſſa voce in mulieres, quæ in naui erant, manus inieciſſe. Nautas verò pauefactos, barbaram fœminam expoſuiſſe. in eam Satyros irruentes, non eam tantum quæ à natura viris expoſita eſt partem, ſed aliam quamlibet petulantiſſimè appetiuiſſe. At verò Mela Pomponius, & Plinius in v. Nat. hiſt. hos animalia eſſe dixerunt quadrupedia, in ſubſolanis Indorum montibus, perniciſſima, humana effigie. Solinus in ſimiarum genere reponit. A Satyris, poëmatis genus varium & maledicum, & petulans denominatum eſt archææ Comediæ charactere compoſitum. Olim hæc ex variis poëmatibus conſtabat: quo genere apud latinos ſcripſerunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas. Nonnunquam interpoſita ſoluta oratione, vt ſunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius verò verſu hexametro aliud genus induxit, & eum ſecuti Horatius, Perſius & Iuuenalis, & Turnus, & noſtro tempore Philelphus: & vernacula Muſa Lud. noſter Arioſtus, & Hercules Bentiuolus, alij. Satyra non à Satyris, ſed à ſatyra lance, quæ referta variis multiſque primitiis, deis inferrebatur: cuius lancis Vergilius meminerit. ſiue dicta à quodam genere farciminis: vt ait Varro, & Diomedes. alij à lege Satyra, cuius legis Lucilius meminit:

Per ſatyram ædilem factum qui legibus ſoluat.

Sed hęc non huius inſtituti ſunt. Plura Diomedes & Feſtus grammatici, & demum per ſatyram Eraſmus, & ipſe in VI de Poëtarum hiſtoria dialogo tradidi. De Pane & eius cognominibus, ſeorſum agam.

Fauni, à fando dicti. Fauni, inquit Varro, dei Latinorum, ita vt Faunus & Fauna ſint in his verſibus, quos vocant Saturnios in ſylueſtribus locis traditum eſt ſolitos fari, quo fando Faunos dictos, Hinc illud:

Verſus quos olim Fauni vatéſque canebant.

Vel Fauni, à Fauno Pici filio dicti: de quo Vergilius in ſeptimo:

Hunc Fauno, & nympha genitum Laurente Marica,
——Accepimus.

Quo loco hęc propémodum Seruius: Quidam deus eſt Fatuellus, huius vxor eſt Fatua: iidem ſunt Faunus & Fauna. dicti autẽ ſunt à vaticinando, id eſt, fando. vnde & Fatuos dicimus, inconſideratè loquentes. Ergo poeta Faunę & Fatuę nomen quaſi aſperum fugit, & Maricam dixit. Idẽ tamen Seruius paulò poſt, ἀπὸ τῆς φωνῆς dictũ Faunum ſcribit, quòd voce, non ſignis futura oſtenderet. Extat carmen Horatij libro III. Carminum, ad Faunum:

Faune Nympharum fugientum amator, &c.

Vbi inter cætera Porphyrion ait, Faunum exiſtimatum inferum ac peſtilentem deum fuiſſe. De Fauno verò Lactantius ita ſcribit in primo: Sic, inquit, ante Pompilium Faunus in Latio, qui & Saturno auo nefaria ſacra conſtituit, & Picum patrem inter deos honorauit,

rauit,& ſororem ſuam Faunam, eandémque coniugem ſacrauit: quam C. Baſſus Fatuam nominatam tradit, quòd mulieribus fata canere conſueuiſſet, vt Faunus viris. Eandem Varro putauit Bonam deam, vt alio loco oſtendi. Scribit Iſidorus Hiſpalenſis præſul: Fatuos, id eſt, mente capros, origine quidam dici putant à miratoribus Fatuæ Fauni vxoris fatidicæ: eóſque primum Fatuos appellatos, quòd prȩter modum obſtupefacti, vaticinium illius ad amentiam vſque admirarentur. Sanè Romæ in inſula Tiberina Fauni ædes fuit, cuius Ouid. meminit in Faſt.

Idibus agreſtis fumant altaria Fauni,
Hic vbi diſcretas inſula rumpit aquas.

Idem & Victruuius tradit. Probus Faunum tradit ædificia lucóſque numinibus conſecraſſe, & ab eo Fana dicta. Liuius auctor eſt, Cn. Domitium Aenobarbum, & C. Scribonium ædiles, ex mulctatitia pecunia in inſula ædem Fauno feciſſe. Libet his noſtris addere, quæ Pomponius Lætus ſcribit: Faunus, inquit, antiquiſſimus omnium regum in Latio fuit, qui Aboriginibus imperauit, homines more ferarum viuentes in mitiorem vitam redegit, lucos ſacrauit, locis & vrbibus nomina dedit, ædificia erexit, templa ædificauit: quæ ideo à Fauno fana dicuntur, quòd pontifices ſacrificãdo illic fantur. Faunus in Latio cultus deorum inſtituiſſe fertur. Quidam ſcribunt, ante Faunum Ianum imperaſſe, & cultum deorum demonſtraſſe. Fauni ſoror Fatua, vaticinatrix: ab ea vates, fatuarij dicuntur. Hæc traditur mulierum caſtiſſima, ideo eam Romani Bonam deam appellauêre: cuius templum fuit in ſaxo Auentini montis, vnde ingreſſus maribus prohibebatur, & ei fœminæ tantum ſacrificabant. Et hactenus Pomponius Lætus.

Syluanus: Syluani à ſyluis vbi verſabantur denominati ſunt, & Monticolæ & Syluestres cognominati. Syluanus deus, qui Cypariſſum puerum amaſſe perhibetur. Puer hic Cypariſſus mãſuetiſſimam ceruam habebat, quam cùm Syluanus ignarus occidiſſet, puer eſt dolore extinctus, quem deus amator in cupreſſum arborem eius nominis vertit, & eam pro ſolatio portaſſe dicitur. Vnde poëta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupreſſum.

Et Gratius in lib. Cynegeticôn:

Et inculto Syluanus termite gaudens.

Hanc ita fabulam Seruius in Georgicis. In Aeneid. verò ſuper hos verſus:

Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos,
Aruorum pecoriſque deo, lucúmque, diémque.

Sic ſcribit: Publica cæremoniarum opinio hoc habet, pecorum & agrorum deum eſſe Syluanum: prudentiores tamen dicunt, eſſe ὑλαῖον θεόν, hoc eſt deum τῆς ὕλης. Hyle autem eſt fex omnium elementorum, id eſt, ignis ſordidior & aër, item aqua & terra ſordidior, vnde cuncta procreantur: quam Grȩci ὕλην, Latini materiam appellarunt. vnde Syluani nomen factum eſt. Eſt apud Aelianũ de hiſtor. animaliũ, Crathin Sybaritam cõcubuiſſe cum capra, & inde natum puerum, qui caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fuerit in deorum numerũ relatus, & Syluanus deus appellatus. fabulam Aelianus pluribus eſt executus. Viſum eſt ex re aſcribere, quæ ex Varrone deſumpſit D. Auguſtinus libro ſexto de Ciuitate Dei: Mulieri inquit, fœtæ poſt partum tres deos cuſtodes Varro commemorat adhiberi, ne Syluanus deus per noctem ingrediatur, & vexet, Eorúmque cuſtodum ſignificandorum cauſa tres homines nocte circumire limina domus: & primò limen ferire ſecuri, poſtea pilo, tertiò deuerrere ſcopis, vt his datis culturæ ſignis, deus Syluanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur ac putantur ſine ferro, neque far conficitur ſine pilo, neque fruges coaceruantur ſine ſcopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos deos: Intercidonem à ſecuris interciſione: Pilunum, à pilo: Deuerram, à ſcopis. quibus deis cuſtodibus, contra vim dei Syluani fœta conſeruantur. Hæc D. Auguſtinus. qui & in x v de horum dæmonum laſciuia ſic propémodum ſcribit: Et quoniam, inquit, creberrima fama eſt, multique ſe eſſe expertos, vel ab eis qui experti eſſent, de quorum fide dubitãdum non eſt, audiſſe confirmant, Syluanos & Inuos, quos vulgò Incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiſſe & peregiſſe cõcubitum: & quoſdam dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſiduè immundiciam & tentare & efficere, plures, taléſque aſſeuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc quidem Aurelius Auguſtinus, quæ & ab Iſidoro in v I I I, ſunt repetita. Cæterùm ne plura ego eiuſmodi inculcem,

vnius Pici libros lege vel de Rerum prænotione, vel de Strigibus, in quibus plurima exempla collegit. Porrò Fauni, Satyri & Panes cognominati ſunt ſemicapri & capripedes, à forma; de quo pluribus in Pane agam: Vocati etiam ſunt à fiſtula Cicuticines. Geſtare etiam dicebantur ferulas, vnde Narthecophori & Feruliferi dicti. Quin & liliis coronabantur, item ex harundine & ferula, vt Lutatius notat. Eoſdem ex Acheruntia populo & marathro ſerta geſtaſſe legimus. Nec illud te fugiat, prouectioris ætatis Satyros, Pauſania teſte, Silenos nuncupatos fuiſſe: dictos, vt Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, id eſt, ab irridendo, & oculis præcipuè. Euſebius III Præparationis euangelicæ, Silenum ait ſpiritalis motus ſymbolum fuiſſe, qui non parum vniuerſo conducit, cuius caput propter caniciem candore fulgens cœleſtis motus: Cæſaries verò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, craſſitudinem terreſtris aëris ſignificat. & paulò pòſt irridens ſubiungit: Cur ſi motus ſpiritalis Silenus eſt, & motiuam virtutem ſignificat, tum cœleſtem candorem capitis, tum aëriam & craſſiorem prolixitate ac denſitate barbæ, & cætera. Illud te hoc loco latêre nolim, quod eſt à Tertulliano nec ſemel proditum, & in primis aduerſus Hermogenem, vbi ſic ait: Niſi ſi Heleno illi apud Midam regem adſeuerāti, de alio orbe credendum eſt, auctore Theopompo. Idem in libro de Pallio: Vt, inquit, Silenus penes aures Midæ, aptas ſanè grandioribus fabulis, & cætera. Quam fabulam Tertulliano copioſius Aelianus in III de Varia hiſtoria refert, quam breuitatis cauſa hoc loco prætermitto. Sed & Maximus Tyrius in ſermone XXX ita ait, Silenum ebrium laqueis & vinculis conſtrictum, Midæ prædixiſſe varia & diuerſa. vnde facile videre poſſumus, poëtam Vergilium argumentum ſuæ Eclogæ Sileni deſumpſiſſe. Plut. in conſolatione Apollonij: Ferunt, inquit, Silenum iam captum poſt venationem, percontanti, quidnam eſſet hominibus optimum, quídque omnium maximè optabile? primùm quidem nihil voluiſſe dicere, ſed ſilentium tenuiſſe. mox ita locutum: Naſci hominibus non omnium omnino optimum, nec optimæ eſt particeps naturæ. optimum eſt enim omnibus, non naſci. ſed poſt hoc eſt ſcilicet, genitos quàm celerrimè interire: quod & Plut. refert, & Ariſtotelem ait in Eudemo tradidiſſe, ipſius etiam verba apponens. Sed mehercule Plinius in ſeptimi lib. Nat. hiſtor. præfatione, paucioribus hanc ipſam ſententiam explicat. Multi, inquit, extitêre, qui non naſci optimum cenſerent, aut quàm ocyſſimè aboleri. id quod & Lactantius Firmianus teſtatur. Hyginus quoque de Sileno & Mida fabulam explicat, cap. CXCI. Sed de hoc iam ſatis. Reliqua de Silenis, & aliis quæ propoſui, ſubiungam. Mirabile illud in Pariorum lapidicinis proditum eſt, gleba lapidis vnius cuneis diuidentium ſoluta, imaginem Sileni intus extitiſſe, vt Plinius ſcribit. Sileni à Catullo Nyſigeni cognominati ſunt, cùm ait:

Cùm thiaſo Satyrorum & Nyſigenis Silenis.

Cuſtos & famulus Bacchi ab Horatio dicitur, in Poët.

An cuſtos famulúſque dei Silenus alumni.

Silenus Alcibiadis prouerbium fuit, de quo habes in Prouerbiis.

Σαυάδαι, & σαυάδαι Sileni à Macedonibus appellabantur, vt Amerias apud Heſychium & Phauorinum teſtatur. Sunt & qui πάρεδροι, id eſt, aſſiſtentes dæmones dicti, qualis qui Socrati aſſiſtebat, de quo Plutarchus & Apuleius peculiari libro ſcripſerunt, aliique. & item qualis Simoni Samaritæ mago, vt Euſebius notat. Ophioneum verò dæmonem Pherecydes prodidit, principē eorum fuiſſe, qui de cœlo lapſi ſunt: quod & Platonicus Ficinus repetit in commentario Apologiæ Platonis pro Socrate. Sunt & Onoſceli, qui dicuntur, aſininis cruribus, vnde & illis nomen: qui & ſeſe mares exhibere, interdúmque & leonis, vel canis, vel alterius animalis ſpecie apparere feruntur. Hos eruditi quidam dæmones aiunt, in aquoſa & arida, corporibus areſcentibus frequentes apparere. Porro ὀνόχηλον, Onochelon illudentes gentes Chriſtum D. N. vocabant, & pingebant: vt Tertullianus, Suidas, alij tradunt. Sanè & in hoc genere dæmonum Iſodætes fuit, cuius Hyperides orator in Phrynis oratione meminit, & Arpocration, & Suidas: ſed & ab his Phauorinus. Erat autem hoſpitalis dæmon Iſodætes, cui popularia ſacra quædam muliebria peragi ſolebant. Fuêre & qui κόβαλοι dicebantur. qui circa Dionyſium eſſe credebantur, eodem Arpocratione teſte, cum cæteris: Heſychio prȩterea, & Philochoro. Quin & Ariſtoteles in libro de Animalibus, Otum hoc nomine, hoc eſt κόβαλον, nominauit.

Fuit & Chryſios dæmon, quem quidam & Plutum nuncuparunt, & barbara Chaldæorum voce Mammona, vt in Pluto dicam. Eurynomus etiam dæmonis nomen, de quo

ex

ex Delphicis interpretibus Pauſanias ſcribit, ipſum infernum fuiſſe dæmonem, qui mortuorum carnes abſumeret, ſic vt oſſa ſolummodo relinquerentur. Effingebatur verò horrida ac terrifica ſpecie, exertis dentibus, in vulturij pelle ſedens, colore inter cæruleum, nigrúmque, qualis eſt muſculorum color. μορμῶνας à Græcis vocari ſcribit Heſychius, errantes & vagantes dæmones. Conſiderandum vtiq;, an Mormolycias potius legendum ſit. nam Philoſtratus in Apollonij Tyanei vita tradit, Empuſas & Lamias Mormolycias etiã nuncupari. Sed enim & μορμολύκιον, vel μορμολύκειον (vtrunque enim legimus) pro larua & perſona ſumitur. Quinetiam μορμὼ, pro deformi & monſtroſa muliere à Theocrito vſurpatur: pro larua verò, Apud Ariſtophanem grammatici interpretantur. In Zoroaſtris oraculis ſeu Symbolis, illud notandum eſt, dæmones vocari terreſtres canes, hoc eſt, κύνας χθονίους, vt M. Pſellus interpretatur: Ex terræ, inquit, gremiis proſiliunt κύνες χθόνιοι, nunquam verum corpus homini demonſtrantes. Idem Zoroaſter & θῆρας χθονὸς, id eſt, terræ feras appellauit. & alibi manifeſtè dæmonem Terreum vocauit, vt cum dixit: Cùm videris venientem δαίμονα πρόσγειον, ſacrifica lapidem μνίζουρ incantans. quibus in locis ipſe mihi Pſellus pleraque videtur non à ſuperſtitione aliena afferre. Eſt verò apud Perſas Mnuzirin lapis, vt idem Pſellus ſignificat, vim habẽs euocandi maiorem dæmona alterum. Soradij apud Indos dæmones crediti fuêre, qui οἰνοποιοὶ Græcè dici poſſunt, à noſtris vini fictores. Libantes nomen dæmonis, vrbem Temeſen infeſtantis: qui ab Euthymo victus, niger & lupina pelle amictus apparuit, vt ſcribit Pauſan. Sed vereor ne nimius ſim, ſi hic plures colligere velim, cum toto hoc opere, vt res feret, de his dæmonibus agendum ſit. Id tantum in præſentia non prætermittam, quod idem M. Pſellus in peculiari de Dæmonibus libro, ex ſententia magi cuiuſdam Marci, ſex eorum eſſe genera prodidit: quorum primum vocatum ait barbara voce Leliureon, in ſublimiori parte aëris agentem: alterum, in proxima eiuſdem aëris parte nobis propinqua: tertium, terreum genus eſſe: quartum, aqueum & marinum, quod in aquis maximè verſetur: quintum, ſubterraneum, quod in viſceribus terræ degat: ſextum tenebroſum, quod omnino lucem refugit. Scribit prætereà de his alia multa, quæ hoc loco referre non precium ſit magnum operæ. Martius verò Narnienſis lib. promiſcuæ doctrinæ, & ipſe ex magnorum ſententia hanc dæmonum diſtinctionem eſſe tradit. Magorum, inquit, doctrina aliter quàm Chriſtianitas dæmones taxat. dicit enim, orientales occidentaléſque ſpiritus optimos eſſe de ſui natura: nec niſi vi ad operationem mali coguntur, apparéntque in pulcherrima forma, ita vt eos putemus, quos fides Dei miniſtros narrat. Sed ſeptentrionales meridionaléſque in turpiſſima forma apparent, vt eos criminatores dicere poſſimus: id eſt, διαβόλους, de natura ſui peſſimi. nanque niſi coacti bonum operantur: & vt illi pulchritudine ſui nos oblectant, ita hi & nigredine, & capitibus & hominũ & brutorum & mortuorum plerunque terrificant. Dæmonium autem meridianum (cum ab incurſu & dæmonio meridiano Dauid pſalmographus ſibi præcauendum petat) quale ſit, facile intelligitur. Hactenus Martius. Sed nos de Dæmonio meridiano alibi in Empuſa ſcripſimus. Quare porrò ſit in vniuerſum hoc omne dæmonum genus, docet in primis Euſebius de Preparatione Euang. & Aur. Auguſtinus, cùm in Dei ciuit. tum in eo maximè qui eſt de Poteſtate dæmonum.

Lamiæ quoque in hoc dæmonum genere cenſentur, quas & Mormolycias & Empuſas aliquando dictas iam docui, & Striges à noſtris. Lamiæ ſint, nec ne, à me ne petas: tantum lecta recitabo, fides ſit (vt ait Plinius) penes ſcriptores. Duris Libycorũ lib. ſecundo, & Suidas & Phauorinus, Lamiam mulierem formoſam fuiſſe tradunt, Beli & Libyes filiã, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium ſuſcepit: ſed Iuno præ zelotypia filium perdidit: & Lamia præ mœrore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur. plura Phauorinus, & Ariſtophanis interpres meminit, & Alciatus in Parergis libro octauo. Dion quoq;, qui Libycam ſcripſit hiſtoriam, de Lamiis in hunc propè modum prodidit: Haud longè à littore maris curuũ eſſe locũ, arenoſum, mari perſimilem, in quo littora magna exiſtunt, & arenoſi aggeres in mari, circumuicina verò omnia deſerta ferè manẽt. At ſi ibi fortè naufragi eiecti fuerint, feræ apparẽtes eos omnes qui vel peragrant, vel aberrãt, rapiũt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies eſt mulieris, & formoſæ quidẽ, vbera & pectora longè pulcherrima, quæ neq; melius pictor poſſit effingere: color ſplendidiſſimus, gratia quædã & venuſtas ab oculis, & mãſuetudo in animũ incidit, quoties aliquis eã ſpectarit. reliqua pars corporis dura, & infrangibilis, ob ſquammas cõfertas. inferiora ſunt ſerpẽtis, vt ima pars in

caput deſinat ſerpentis,& quidem valde horrentis. hæ feræ alas non habent, quemadmodum Sphinges. neque enim loquuntur, vt illę: neque aliam vocē emittunt, ſed ſolum ſibila acutiſsima, quemadmodū dracones. terreſtriū omnium hæ velociſsimæ, vt nullum poſsit eas animal effugere. Cætera quidē animalia viribus expugnant homines, hę ſolum fraude ac deceptione. pectora aperiunt,& vbera oſtentant: eum verò qui aſpexerit, veneficiis quibuſdam cogunt ad confabulationis deſiderium. & hi quidem veluti ad mulieres accedunt, illæ intrepidæ manent, deorſum in humum ſæpe reſpicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes. atque ita eum qui propius acceſſerit, rapiunt: nanque manus ſunt ferarum, quas aliquātiſper occultant: cæterū ſerpens mordēs veneno interficit, cadauer ipſum comedunt ſerpens,& quod reliquum eſt feræ. atque hactenus Dion fermè de Lamiis feris. quibus videmus eos & falli,& fallere, qui equinos Lamiis pedes attribuunt. Has & propheta Hierem. videtur agnoſcere, cū ait: Sed & Lamię nudauerat mām̄as,&c. quanquam locus hic ab Hebræis aliter effertur. D. Hieronymus quædam ibi ſubinnuit. Porrò & Eſaias Lamiæ cubile dixit. Hebræorum nonnulli Lamias, furias interpretantur. Scribit Picus, quoſdā dęmonas incubos eſſe interpretatos, exiſtimaſſéque ſuperiores partes habere humana ſpecie, inferiores belluinas. Lamias ineptè à laniando dictas putauit Iſidorus. Hebræi Lamiam Lilith vocant, de qua monſtra confingunt. Lamiæ præterea piſcis genus, cuius Nicander in Gloſsis meminit, qui etiam Carcharia appelletur. piſcis huius, Ariſtoteles, Plinius & Athenæus meminēre. Audio & hodie vocari a Maſſilienſibus Lamiam, & ingentis interdū magnitudinis inueniri, integróſque homines ab ea voratos aliquādo repertos. Sed hæc nō noſtri inſtituti ſunt. Cæterum Philoſtratus & ipſe multa in Apollonij vita de Lamia prodidit, quæ Menapum formoſum iuuenem amare ſe ſimulabat,& quo modo larua ea eſſe in conuiuio ab Apollonio ſit deprehenſa. Lamias præterea puerorum eſſe terriculamenta, vel ex Apuleio ſatis conſtat. Sunt qui Striges putent, quæ infantium in cunis ſanguinem ſugunt. quin & Horat. in Poetica ideo dixit: Neu pranſæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo. De Lamiis & Plato meminit in Politicis. Lamia etiam propriū nomen: vt Lamia Sibyllæ mater, quod in ſecundo de Hiſtoria poëtarū oſtendimus. de qua præterea Plutarchus in eo, Quod oracula defecerūt, ita ſcribit: Poſtquā, inquit, ſedimus in petra, quę in foro eſt, in qua fertur prima Sibylla ſediſſe, ab Helicone deſcēdens, quæ à Muſis fuerat educata. Quidā verò tradūt illā ad Meleona veniſſe, filiā Lamiæ, Neptuni filiæ. & hæc quidē Plutar. qui alibi Lamiā quoq. mulierem ſcribit amatā à Demetrio rege, ciuitatis perniciem à Comicis poëtis dictā. eam & Athenæus commemorat in Dipnoſoph. Fuēre & ciuitates aliquot Lamiæ nomine, de quibus præter cæteros Stephanus in lib. de Vrbibus, vnde & Lamiacus ſinus. Fuit & Romæ Lamiarū nobilis familia à M. Cicerone & Horat. in primis celebrata: ſed quæ nihil ad Lamias iſtas faciat. Poſtremò & in hiſtoriis legimus, à Probo Cæſare multas Lamias in ſpectaculo inductas ac exhibitas fuiſſe. Hactenus de Lamiis.

THEMIS.

Themis dea, quæ Latinè fas dici poteſt, Cœli filia fuit. hinc ab Orpheo ἀγνοπόλος cognominata eſt. Hanc Græci fabulantur, Iouis nuptias fugientem, in Macedonia ab eo apud Ichnas, vt mox dicam, compreſſam fuiſſe, eandem alteram Iouē coniugem, ait Heſiodus in Theogonia. Ex hac natæ ſunt in primis Iuſtitia, Lex & Pax: hoc eſt, Δίκη, εὐνομία, καὶ εἰρήνη. id quod etiā Pindarus in Olymp. in eo hymno qui Xenophonti Corinthio ſtadij curſori inſcribitur. Themin deā, teſte Feſto, antiqui putabant eā eſſe, quæ hominibus præciperet id petere, quod fas eſſet: illámq; id eſſe exiſtimabant, quod fas ſit. nā θέμις apud Græcos fas ſignificat. Ammiani certè verba leguntur lib. x x i, cognitione digna, quæ ideo hic aſcripſi: Elementorū omnium ſpiritus, vtpote perennium corporum, præſentienti motu ſemper & vbique vigēs ex his quæ per diſciplinas varias affectamus, participat nobiſcum munera diuinandi: & ſubſtantiales poteſtates ritu diuerſo placatæ, velut ex perpetuis fontium venis vaticina mortalitati ſuppeditāt verba, quibus numen præeſſe dicitur Themidis. quam ex eo quod fixa fatali lege decreta præſcire fas ſit in poſterum, quæ tethimena ſermo Græcus appellat: ita cognominatā, in cubili, ſolióque Iouis vigoris viuifici. Theologi veteres collocarunt. Themis hoc modo deſcribitur à Phurnuto. dea, quæ efficit vt pacta & conuentiones inter nos fiant,& ſeruentur. hoc concinnius Græcè dicitur θέμις δὲ, ἡ συνθετικὴ τι μεταξὺ ἡμῶν, καὶ φυλάττουσα. Alij verò, Themin dicunt deorum eſſe: iuſtitiam, hoc eſt Δίκην, hominum: qua de re plura Phauorinus. nam Δίκη iudicat homines: Themis

verò

verò qua dei iudicant,& ipſa hominum fora ſoluit. Quidam & Themidis ſimulacrum his afferri conſueuiſſe,qui antiquitus concionabãtur,apud quod ſederent,& verba facerent: id innuentes, iuſta atque æqua ea eſſe debere, quæ dicerentur ab iis qui publicè ius dicerent. Certè & Ariſtides in oratione pro concordia Rhodienſibus conciones,inquit,ſenatúmque deorum antiquiſſima Themis cogit,&c. Deam hanc templum habuiſſe, innuit in Metam. Ouid. in Bœot. iuxta Cephiſum, inibíque & oraculum habuiſſe, ad quod Deucaſion & Pyrrha poſt diluuium pro reparatione humani generis citatũ adiuere. Orpheus in eius hymno, eam hominibus primum oracula edidiſſe ait apud Delphos, & Pytho regnaſſe. Themis igitur ante Apollinẽ in Delphis oracula reddidit. Quin illud obſeruatum eſt, Neptunum ac Terram antè etiam reſponſa dediſſe:& per ſe quidem Terram, Neptunum verò Pyrconem habuiſſe, qui ſubſeruiebat: tum poſt hos Themidi datum oraculum, denium Apollini. Euripides in fabula Iphigeniæ in Tauris, chorum inducit laudantem Apollinem his verbis propemodum: Apollo,inquit, Themin terræ filiam repulit à ſacratis oraculis, nocturna ipſa Tellus edebat oracula,quæ pleriſque mortalibus & priora & futura, & quæcunque euentura erant, ſomni per obſcura terræ cubitus dicebant, & cætera. Hanc verò deam peculiari hymno celebrat Orpheus,cum thuris ſuffimẽto. Homerus autem in Apollinis hymno, Themidem ait Apollini nectar & Ambroſiam propinaſſe. Qui in Pindarum ſcholia ſcripſerunt, inter multa quæ in Pythiis tradunt, & hoc aiunt: Pana oracula dediſſe Arcadibus, mox in id oraculum veniſſe, in quo primum Nox oracula dabat, dein Themis. & demum regnante Pythone, Dionyſius primus in tripode reſponſa reddidit: mox Pythone occiſo, Apollo dedit Pythius,& vocatũ Pythium oraculum,& Pythia vates, & Pythicum certamen, vt in Apolline pluribus oſtendi. De Themide crebra mentio apud auctores, Pindarum, Strabonem, Hyginum,& Arati expoſitorem. Catullus:

Huc, inquit, addunt diui quàm plurima, quæ Themis olim
Antiquis ſolita eſt munera ferre piis.

Ab hac & nymphas quaſdam legimus denominatas, Themiſtiadas. Sanè eruditorum quidam Themides duas ſtatuerunt, vetuſtiorem quidem alteram, alteram verò Euandri matrem, quæ & Nicoſtrata & Carmentis dicta eſt, de qua Euſebius in III. Præparationis Euang. Themis, inquit, quæ Latinè Carmenta vocata eſt, vaticinandi virtus, eò quòd ſtatuta vnicuique præcinat. priorem Themin αἰδοίην vocat Heſiodus in Theogonia, id eſt, pudore dignam, vel pudibundam, in illo:

Καὶ θέμιν αἰδοίην, ἑλικοβλέφαρόν τ' Ἀφροδίτην. hoc eſt:
Et pudibunda Themis, curuiciliiſque Aphrodite.

Carmentis, quæ & Carmenta, & Nicoſtrata, & Themis dicta fuit, & in primis à Romanis culta, & Euandri mater credita. de hac Dionyſius Alicarn. in primo hiſtor. ait, Euandro & Carmenti quotannis ſacra facta fuiſſe, Carmenti quidẽ ſub Capitolio ad Carmentalem portam, Euandro verò in Auentino, à porta Trigemina nõ procul. Romani ad hæc Carmentis vel ſorores, vel comites, Porrimam & Poſtuertam, vt deas coluerunt, & illis rem diuinam faciebant, vt Ouid. in primis oſtendit in Faſtis. Sed Gellius lib. & cap. XVI. ſic ſcribit: Difficilis partus auertendi gratia aras ſtatuas fuiſſe Romæ duabus Carmentibus, quarum altera Poſtuerta nominata eſt, Proſa altera, à recti peruerſique partus & poteſtate & nomine. Ex quibus conſiderandum, an rectius Proſa, an Porrima legatur. Nec minus etiã illud notandum, Carmẽtas numero pluriũ efferri, vt modò dicebam ex Gellio. Auguſtinus quoq; in quarto de Ciuit. dei lib. Ac ſit alius, inquit, ſed ipſe ſcilicet Iupiter in deabus illis, quæ fata naſcentibus canũt, & vocãtur Carmẽtes. Plut. verò in Quæſtionibus, de æde Carmẽtæ, vbi & Carmẽtalia mẽſe Ianuario celebrabãtur. Martianus verò: Alij, inquit, huius generis homines in diuinãdi vſum & præſcientiã procreati, vt Carmẽtis in Arcadia. hæc ab oraculis θεσπιῳδὸς Græcè dicta, teſte Dionyſio, Latinè Carmẽtis. hinc & Ouid. in Faſtis:

Ipſa mone, quæ nomen habes de carmine ductum.

Εὔβουλος, hoc eſt conſiliatrix, vel bene conſulens, Themis à Pindaro cognominata eſt. Orpheus verò ad Muſæum, ſacram inſpectricem hominum, id eſt, Hieroſcopon nuncupauit, hoc eſt, θέμιν τ' ἱερόσκοπον ἀνθρώπων Idẽ ad Naturã canens hymnum, eodẽ vocauit nomine.

Ἰχναία θέμις cognominata eſt, teſte Strabone, ab Ichnis græca vrbe, nõ longe à Phyllo, vbi & Phyllæus Apollo appellatus. Stephanus vrbem ait Macedoniæ Ichnæ, quæ ab Eratoſthene ἄχναι vocetur. Philetas aliam dicit, quæ per a ſcribitur. Themis autem cùm ab Ioue perſe

perſequeretur, deprehenſa fuit in locis, vbi impreſſa fuerant eius pedum veſtigia. vnde locus ab inſequendo κατ' ἴχνος, id eſt per veſtigia dictus, quod Themis ipſa Ichnæa. Huius nominis Ichnææ meminit & Lycophron in Alexandra, & illius interpres Iſaacius.

Themiſtys, vel Themiſtis dea videtur poni à M. Tullio in ea oratione quæ eſt in L. Piſonem, pro dea iuſtitiæ: quo loco Piſonem irridet Cicero, qui Cn. Cottam, L. Piſonem, Craſſum triumphi auidos vituperabat, & reprehendere ſolitus erat: Tu tantis, inquit, nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis inſignia cõtemnere debuiſti: neque verò cõtempſiſti, licet Themiſte ſapientior, &c. Quidã hoc loco libentius Themite, vel Themide legũt. Themitos enim aliquando apud Græcos, pro Themidos ſcriptũ legimus. In commentariis à Phauorino collectis, obſeruamus iuxta Doricos, Themis Themidos dici, & Themitos, vnde eſt θέμιτον, & ἀθέμιτον, id eſt fas & nefas, adiecto σ θεμιστὸς, à quo formatur proprium nomẽ Themiſtius, & ἀθεμίστια, iniuſtitia, apud Homerum in Odyſſ. At verò Strabo libro ſeptimo, vbi de Tomaris agit, ita fermè ſcribit: Apud Homerũ ait, melius eſſe τομούρους, quàm Themiſtas ſcribendum. nullo enim modo à poëta dici Themiſtas oracula, ſed cõſilia & decreta ciuilia, & legum ſanctiones hoc eſt, vt grecè ait, πολιτεύματα καὶ νομοθετήματα. & paulo pòſt ſubdit: Simplicius apud Homerum capere oportet Themiſtas abuſiuè cõſilia, & ipſa diuinationis imperia & conſultationes, ipſáque vaticinia, quemadmodum & decreta, quod ita græcè rectius: ὑμέας δ' ἁπλῶς φημὶ δεῖ Διὸς θέμιστας κατασχηματίζειν, καὶ βουλὰς, τὰ προστάγματα καὶ τὰ βουλήματα τὰ μαντικὰ, καθάπερ καὶ τὰ νόμιμα. Alij apud M. Ciceronem Themiſta legendum putant, pro Themi. nam Themis, aiunt, Themin facit, & Themiſta, in caſu quarto, à quo rectus formatur Themiſta Themiſtæ, & ius ac iuſtitiam ſignificare contendunt, eandémque conſiliorum oraculorúmque præſidem eſſe: & propterea Homerum θεμιστεύειν dicere, quod vaticinari & oracula dare ſignificat: pro eo quod eſt leges ferre, & iura reddere, quod & Budæus obſeruauit.

Fuit & Themiſto, præter nympham, altera Athamantis vxor, de qua Hyginus in Fabulis, fabulam recitat, vt Græcos nunc auctores mittam.

P A N.

PAn Deus paſtoralis. Inuus à Latinis dictus, teſte Liuio & Macrobio. Hũc deum Arcades colebant, appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον, non ſyluarum dominum, ſed vniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificãtes, vt ait Macrobius: cuius materiæ vis vniuerſorum corporum, ſeu illa diuina, ſiue terrena ſit, componit eſſentiam. Scribit Probus in commentar. Georgic. Vergilij in eo verſu, Pan ouium cuſtos: Pana, inquit, Inuum latini interpretantur, cuius ex Arcadia religionem Italiæ fertur intuliſſe Euander. Sed creditur: propter duo argumenta, ſub eius nomine & vocabulo Iupiter coli, id eſt, mundus: quorum vnum eſt, quod πᾶν græcè ſignificat omne, id eſt, vniuerſam naturam: alterum, quòd hinuli pellis qua tegitur varietas maculis imitatur ſtellas. Pan, Phurnutus ait, ideo dictus, quòd vniuerſi Deus ipſe putaretur. nam pars eius inferior hirſuta ac piloſa, hircináque, quod terræ aſperitati conuenit: ſuperior vero pars hominis eſt, quòd in æthere ſit ἡγεμονικὸν mundi, quod vtique rationale eſt: & cætera, quæ ille exponit. Verſari etiam pana tradidere in deſertis, ſolitariíſque locis, per id maximè eius ſolitudinem ſignificabant. Vnus enim, & vnigenitus mundus eſt. Quin etiam ἐπίσκοπον, id eſt, ſpeculatorem pecudum & armentorum dixère, eáque fortaſſe cauſa cornua etiam illi & fiſſas vngulas addidere. & fortè ob geminas auriculas, quidam & hunc Priapum putauerunt. Huius dei ſimulacrum caprina facie effingebant, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida. & caprino pede: altera manu fiſtulam tenebat, altera pedum incuruum, Pan quoq;, Seruius inquit, etiã Faunus appellatus eſt. Vergilius in ſexto: Caſtrum Inui. Inui inquit, id eſt Panos, qui illic colebatur. Inuus autẽ latinè, appellatur græcè πᾶν. Item ἐφιάλτης græcè, latinè Incubus, itẽ Faunus, id eſt Fatuus, & Fatuellus. Dicitur verò ab ineundo paſſim cũ omnibus animalibus. In Bucolicis tamen idem ita ſcribit: Pan deus ruſticus, in naturæ ſimilitudinẽ formatus: vnde & πᾶν dictus eſt, id eſt omne. habet enim cornua in radiorũ ſolis & lunæ cornuum ſimilitudinẽ. Rubet eius facies ad ætheris imitationem. in pectore verò nebridem habet ſtellatã, ad ſtellarum imaginem. Pars eius inferior hiſpida eſt, propter arbores, virgulta, feras. Caprinos pedes habet, vt oſtendat terræ ſoliditatem. Fiſtulam ſeptem calamorum habet, propter harmoniam cœli, in qua ſeptẽ ſoni ſunt, ſeptem & diſcrimina vocum. Rhabdon habet, ſeu virgam, id eſt pedum recuruum:

hoc

hoc eſt, baculum, propter annum, qui in ſe recurrit, quia hic totius naturæ deus eſt. A poëtis fingitur cum Amore deo luctatus, & ab eo victus: quia, vt legimus, omnia vincit amor. Laſciuum etiam, & libidinoſum hunc ipſum deum induxerunt, propter copiam ſpermaticarum rationum, & quæ commixtione ipſarum fiunt. Hinc & ipſum nymphas inſequi dicunt. Sed & formoſos pueros, vt eſt apud Theocritum. Deſcribitur quoque his verſibus à poëta Silio libro Punicorum decimotertio:

Pan Ioue miſſus erat, ſeruari tecta volente
Troia: pendenti ſimilis Pan ſemper, & vno
Vix vlla inſcribens terræ veſtigia cornu.
Dextera laſciuit cæſa Tegeatide capra,
Verbera lenta mouens feſta per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, ſummoque cadit barba hiſpida mento.
Paſtorale deo baculum, pelliſque ſiniſtrum
Velat grata latus, teneræ de corpore damæ:
Nulla in præruptum tam prona & inhoſpita cautes
In qua non librans corpus, ſimiliſque volanti,
Cornipedem tulerit præciſa per auia plantam.
Interdum inflexus medio naſcentia tergo
Reſpicit, arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendénſque manum, ſolem inferueſcere fronti
Arcet, & vmbrato perluſtrat paſcua viſu.
Hic poſtquam mandata Dei perfecta, malámque
Sedauit rabiem, & permulſit corda furentum,
Arcadiæ volucris ſaltus, & amata reuiſit
Mænala, vbi argutis longè de vertice ſacro
Dulce ſonat calamis, ducit ſtabula omnia cantu.

Hactenus conſul & poëta Silius. Pan ergo, vt cætera expediam, ſecundũ fabulas amaſſe Syringam nympham dicitur: quam cùm ſequeretur, illa, implorato Terræ auxilio, in calamum cõuerſa eſt: quem Pan ad ſolatium amoris incidit, & ſibi fiſtulam fecit. Extat apud Theocritum Panos fiſtula, miro carminum artificio confecta: quæ obſcuriſſima cùm ſit, & ænigmati penè par, expoſita eſt ab Io. Tediaſimo Chartophylace, quam etiam in latinum conuertit nõ infeliciter amicus meus A. Thileſius. Sed & huius dei amor & deliciæ Echo creditur, quæ nullius oculis eſt obnoxia, quod ſignificare ait Macrobius harmoniam cœli. quam & deam poëtæ dixere, de qua non ſolum veteres Græci & Latini plerique luſerũt, ſed noſtri etiam temporis poëtæ. Vnum tantum Auſonij epigramma de Echus imagine, quod illius naturam exprimit, hoc loco afferam, quod eſt:

Vane quid affectas, faciem mihi ponere pictor,
Ignotámque oculis ſollicitare deam?
Aëris & linguæ ſum filia, mater inanis
Indicij, vocem quæ ſine mente gero.
Extremos pereunte modos a fine reducens,
Ludificata ſequor verba aliena meis.
Auribus in veſtris habito penetrabilis Echo:
At ſi vis ſimilem pingere, pinge ſonum

De Echo & in Symbolis nonnihil dictum eſt. Pinum quoque arborem Pani attribuit Conſtantinus in libro vndecimo. Geoponicôn, vbi & fabulam exequitur Pitys puellæ, in hanc arborem mutatæ: aliter li et Phurnutus tradat. Sed enim Euſebius quoque in tertio Præparationis euangel. Pana vniuerſi ſymbolum eſſe affirmari ait, cornua ei data propter ſolem & lunam: variam pantheræ pellem propter varietatem cœleſtium, quod & Phurnutus repetit. Quidam porro tradiderunt, Pana Iouis & ὕβρεως, id eſt, Contumeliæ filium. alij Mercurij & Penelopes. alij Penelopes quidem, & omnium procorum, & inde illi nomen Pan: vt Duris Samius prodidit. Epimenides vero, Iouis & Calliſtus Pana & Arcada filios geminos ait. Ariſtippus in Arcadico, vel quia fortè mundus à ventis omnibus perfletur,

vel fortè etiam ob Eminclecam agreſtem, & auſteram quæ minus demo ſtrari poſſit.

Ἀγρεῖος θεὸς Pan deus appellatus fuit, id eſt agreſtis deus, propterea quod puerorum amator fuerit exiſtimatus. eaque ratione illum pudendis arrectis effingebant & cornutum, & à pudendis infra hircinũ hiſpidúmq. qua de re in ſecundo de poetis in Theomindis vita ſcripſimus. idem & ἀγρεὺς ab Athenieſibus vocatus, vt ſcribit Apollodorus apud Heſychiũ.

Βιαρκής, Biarceus Panos cognomen eſt, teſte Suida, quaſi vitæ neceſſaria curans. Vtitur Archias in epigram.

Ἐφιάλτης Ephialtes, qui & Epialtes, id eſt incubus, dictus eſt Pan, teſte Artemidoro in ſecundo Onirocriticon. licet Aegineta Paulus, & alij, pro morbo capiãt, quo ingrauari neſcio quo pacto videmur ſemiſomnes: qua de re plenius ſupra ſum locutus.

Λυτήριος, Lyterius Pan dictus fuit, cuius ſacellum apud Trœzenios celebre fuit. ſic verò appellatus, quòd per quietem Trœzeniorum principibus famis, qua vrgebantur, Pan liberationem ſolutionemque docuerit. auctor Pauſ. in Corinth.

Mendes nomen Panos apud Aegvptios, qui ſub hirci effigie colebatur. lege Herodotum, Suidam & Diodorum. vnde etiam populi Mendeſij. & Panopolitani. Legimus & hunc deum vnum ex VIII deis fuiſſe apud Aegyptios, qui XII priores fuerant apud Herodotum. Legimus & mulieres cum hircis coiiſſe.

Lycæus Pan cognominatus. Vergil.

Panos de more Lycæi.

In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus aſſeritur. Pauſan. verò in Arcad. in monte Lycæo & templum & lucum, & hippodromum ac ſtadium fuiſſe eius numini dicatum, vnde illi nomen. Iuſtinus verò ex Trogo libro 43. Lycæum quidem ait dici Pana, à Romanis verò Lupercum. ita enim ſcribit: In Palatini radicibus templũ Lycæo quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, cõſtituit, ipſum dei ſimulacrum nudum, caprina pelle amictum eſt: quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Hæc Iuſtinus.

Κεροβάτης, Cerobates cognominatus, teſte Heſychio, ſiue quod cornua habebat quaſi κερατιβάτης: vel quòd baſin haberet corneam, id eſt pedes.

Arcadius deus Pan vocatus eſt. Propertius:

Arcadio pinus amata deo.

nam Pinea corona vtebatur. Ouid. in Faſtis:

Pan tibi, qui pinu tempora nexa geris. Thileſ. tamen harundine, id eſt ſyringa, Pana coronari putauit. Vergilius:

Pan deus Arcadiæ. Ouid.

Faunus in Arcadia templa Lycæus habet. nam vt ſuprà dictum eſt, Pan enim Faunus dictus eſt. Idem Ouid.

Pana deum veteres pecudis coluiſſe feruntur

Arcades, Arcadijs plurimus ille iugis.

Capripes Pan cognominatus à poetis, à Græcis αἰγοπόδης, & αἰγίπαν, & numero plurium Aegipanes. Propertius in tertio:

Capripedes calamo Panes hiante canent.

Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies ſimilis eſt Aegipani. Sed hæc notiora, tantum innuiſſe ſufficiat. Dicitur & ſemicaper deus, ab Ouid. in Faſtis & Metamorphoſ. vt eſt in illo:

Sunt oculis nymphæ, ſemicapérve deus.

Mænalius etiam cognominatus, à monte Arcadiæ notiſſimo, in quo, vt Pauſan. ſcribit, auditus eſt ſæpe ſibilans.

Tegeæus quoque dictus, a Tegea Arcadiæ. Vergil.

Adſis ò Tegeæe fauens. Propert.

Et calami Pan Tegeæe tui.

Lampeus Pan in Arcadia vocatus a Lampo monte, vel potius parte montis Erymanthi, vt Pauſan. ſcribit, Pani dicato.

Ἁλιπλαγκτὴν etiam cognominatum legimus, quaſi dicas Saliuagum Pana, quod coleretur in promontorijs, quæ mari alluuntur, quod notant grammatici.

Σινόεις, id eſt Sinois Pan nuncupatus, a Synoe nympha, a qua Pan educatus fuit, vt Pauſ. docet

docet in Arcad. Colebatur autem iuxta Megalopolin.

Scoletas Pan, à Scoleta Arcadiæ colle denominatus, eodem auctore Pauſ.

Nomius præterea Pan ſeorſum ab Apolline cognominatus, à montibus Nomiis, de quibus idem Pauſa. In his montibus ad dextram Lycoſuræ Panis Nomij templum ſpectabatur, locúmque ipſum Melpæa à cantus ſuauitate fiſtulæ vocabant.

Συριστὴς porrò Pan, id eſt, fiſtulator nuncupatus, vt ex Phurnuto didicimus: etſi vulgati codices συρικτὴν habeant, id quod viam fecit doctis quibuſdam hallucinandi, vt locum Phurnuti malè reponerent. A fiſtula igitur Syrictes cognominatus eſt. Iouis & Oeneidos nymphæ filium idem facit. Alij Vlyſſis & Penelopes, alij Aetheris & Oeneidos, vel Nereidos. quidam Cœli & terræ. Sed quòd retulimus, cum natum ex Mercurio & Penelope, fabulæ ferunt, Mercurium in hircum mutatum, & amatum fuiſſe à Penelope, quæ cum eo concumbens Pana pepererit, & ipſe Pan propterea hircipes fuit. Plato Pana ſermonem interpretatur, ideóque Mercurij filius fingitur, quod & ſermo biformis ſit, verus ſcilicet, & falſus. Mox & ſubdit: Pan Aepolus biformis, Mercurij filius dictus in ſuperioribus partibus læuis ac delicatus, ex inferioribus aſper & hircinus. Alij demum Pana vocatum tradunt, quod τῆς ὥρας, id eſt, Horæ ſit ſignum, hoc eſt vniuerſi, & ideo propriè Pan nuncupatus eſt. Sunt & alia quædam de Pane in commentariis in Theocritum, præcipuè in primo Idyllio, & item alia à Phurnuto in lib. de Nat. deor. Adhæc Pindari interpretes in Pyth. exordio, Pana tradunt oracula primum dediſſe Arcadibus. Idem & Pauſanias prodit. Sed id ait factum ex ſacello quopiam, in quod per gradus aliquot aſcendebatur: nymphámque Eratoea oracula edere ſolitam, quæ Erato non Muſa fuerit, ſed nympha, quæ Arcados Calliſtus filij conſuetudine vteretur. In Parthenio Arcadiæ monte Panos templum fuit, in quo locus dictus Aula, quod velut aſylum animalibus fuit. eò enim adire non audebant nec leones, nec lupi, dum ea conſectarentur, ſed protinus ſubſiſtebant, ipſaque animalia relinquebant: id quod & in Dianæ Aetoliæ luco factum fuiſſe fabulantur. Illud quoque de Pane Aegyptij ſacerdotes & poëtæ quidam prodidêre, ipſum Deum ſe in flumen deieciſſe, in piſcem mutatum poſteriore parte corporis, altera verò hirci: quo tempore Dei quidam in Aegypto propter ſubitum aduentum Typhonis ſe in varias figuras transformarunt, Mercurius in ibin: Apollo in auem threïciam, id eſt, gruem: Diana in catum, id eſt, felem. idem ſcribit Manilius, & Hyginus in Aſtronomico poëtico: qui & hoc refert, Cùm Iupiter (inquit) Titanas oppugnaret, primùm obieciſſe hoſtibus timorem, qui Panicus appellatur, vt ait Eratoſthenes. Panicus quidem terror à Pane Deo dictus eſt, qui & numero plurium aliquando πανικὰ dicuntur, quorum & M. Cicero meminit in Epiſtolis cùm familiaribus, tum ad Atticum, Nam cùm Gigantes contra Iouem & deos pugnarēt, hic terror eis obiectus eſt, ad quam rem alludit Orpheus in hymno Panos, quem illi Deo cum variarum rerum ſuffimento concinuit, hoc verſu:

Πανικὸν ἐκπέμπων οἶστρον ἐπὶ τέρματα γαίης hoc eſt:

Terrarum in fines immittens panicon œſtrum.

Panicos etiam terrores Phurnutus dici ſcribit, de repentinis, & ſine ratione factis. Ita enim nonnunquam greges ac armenta pauere videntur, cùm ſonitus aliquíſue ſtrepitus ſurgit in ſyluis, aut è ſpeluncis, aut ex terræ cauernis. de his & Pauſ. in Phocaic. Hic terror, inquit, panicus Gallos inuaſit, qui Breno duce Delphos prædaturi acceſſerant. Terrores quippe nulla certa cauſa exiſtentes, à Pane oriri produntur. hinc & poëta Silius lib. XIII. Punicorum, deſcribit Hannibalem deterritum hoc Panos terrore, cùm ad vrbis mœnia acceſſiſſet, eam expugnaturus: vt paulo antè allatis poëtæ carminibus oſtendi. Plutarchus quoque in libro de Iſide & Oſiride: Poſt, inquit, Oſiridem à Typhone cæteríſque coniuratis occiſum, Panes ac Satyri, qui Chemin inhabitabant. id ſenſerunt, déque eo quod geſtum fuerat, turbas & tumultus facere cœperunt. quare factum eſt, vt repentini terrores, Panici deinceps appellarentur, ipſum lege Plutarchū. Porrò & Politianus totū XXXVIII. Miſcellaneorum caput hac de re confecit. Sed & Theon in Arati comment. ἦχον, id eſt, ſonitum hunc cochlea factum ſcribit. Plutarchus etiā in eo Quod oracula defecerūt, prodit. de Panis interitu, qui Tiberij Cæſ. tempore accidit: exiſtimatúmq; fuiſſe ab eius temporis philoſophis, eum Pana interiiſſe, qui ex Mercurio & Penelope natus eſſet. id quod & Euſebius de Præparatione euang. repetit, Legimus porrò Numā Pompiliū, dum Inuo, id eſt, Pani ſacrificaret, fagineum ramum geſtaſſe, intonſis crinibus obuolutum.

SYNTAGMA DECIMVMSEXTVM
DE FORTVNA MVLTIPLICIQVE EIVS IMAGINE ET COGNOMINE, AD V. C. Alexandrum Guarinum.

Ingens Herculei decus ſenatus,
Idémque Aoniæ pater cateruæ,
Vnus nam pote ſuſtinere curas
Magni principis, & præeſſe rebus.
Idem & Rhetoricos doces colores,
Et priſcos ſimul explicas poëtas.
Quare, quem tibi dedico libellum,
Quo Fortuna dea eſt relata paucis,
A tot ſi liceat vacare curis,
Hunc lima expolias ſeueriore,
Tentéſque indice lydio rogamus,
Ne fallax dea ludat hinc & inde.

ECcum tibi de Fortuna libellum, Alexander Guarine, vir doctiſſime, quem contractioribus his brumæ diebus confeci. & ea de cauſa potiſſimum tibi à me dono datur, vt teſtis ſit noſtræ inter nos beneuolentiæ, à primis vſque adoleſcentiæ noſtræ annis initæ, cùm ſub ſanctiſſimo viro ac doctiſſimo parente tuo, Bap. Guarino, bonis literis & moribus operam vtrique daremus. Cuius ego viri memoria, hac infirma valetudine & ætate adhuc recreor. & licet ego longo tempore peregrè profectus, à patria procul, variis Italiæ vrbibus abfuerim, nihilominus cùm ſeſe occaſio offerebat, noſtrum vterque mutuam inter nos operam dabat. Sed hæc omnibus notiora. In hoc certè libello videbis, quantas Fortuna vires ſibi vendicet, in primis cùm de nobis vtranque paginam faciat. Tute certè virtute tua fultum, ac prudentia cognoſces, trophæum tibi de Fortuna & quidem illuſtre erexiſſe. Me verò variis ac miris exemplis à Fortuna exagitatum, demum manicis compedibúſque vinctum, in triumpho ductum, omnibus amiſſis cùm Fortunæ bonis, tum amicis, ita vt penè deſtitutus videar: nec niſi vnus aut alter amplius mihi ſupereſt amicus. Sed querelas mittamus. Tu interea ſumas hoc qualecunque eſt libelli, & boni æquique conſulas. Nam ſi paria meritis referre non poſſum, grati tamen animi ſignificationem hoc libello teſtatam relinquam. Vale.

FORTVNA.

FOrtunam, Alexander Guarine vir doctiſſime (vt probe tenes) deam gentes credidêre. hinc illud Iuuenalis:

Sed te Nos facimus Fortuna deam, cœlóque locamus.

Plaut. in Pſeud. Centum doctûm hominum cõſilia hæc deuincit dea Fortuna, atque hoc verum eſt: perinde vt quiſque Fortuna vtitur, ita præcellit, atque exinde ſapere eum omnes dicimus. Speuſippus Philoſophus Fortunam definiuit, motum ab occulto in occultum eſſe. Anaxagoras & Democritus, Stoicorúmq; nõnulli, Fortunam exiſtimarunt eſſe cauſam humanę rationi minimè manifeſtã: at Plato ipſe σύμπτωμα φύσεως, ἢ προαιρέσεως eſſe ſtatuit: hoc eſt, Symptoma vel accidens naturæ, vel electionis, & cauſam eorum quæ ſecundũ aliquod accidens fiunt. cui non diſſentit Ariſtoteles. Proclus in Platonis Timæo, dæmonis poteſtatem putat, cauſas inter ſe diuulſas cõgregantem. M. Cicero de Diuinat. Quid eſt enim, ait, aliud ſors, quid fortuna, quid caſus, quid euentus, niſi cùm ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atq; euenire poterit? Vnde & alij ita definiêre: Fortuua eſt accidentiũ rerum ſubitus ac inopinatus euẽtus. Pauſanias in Achaicis, ex Pindari auctoritate fortunam ſcribit vnam eſſe Parcarum, & eam quidem ſororibus poteſtate antecellere. Græcè verò Fortuna τύχη dicitur. Pauſa-

nias

nias in Meſſeniac. Fortunæ, id eſt, τύχης mentionem apud Græcos primùm ait carmine feciſſe Homerum, qui in hymno ad Cererem, quem in præſenti non habemus, alias Oceani filias enumerans, cum puella Proſerpina ludentes, & Tychen quoque ipſam, vt vnam ex Oceanj filiabus, his verſibus cecinit:

Λευκίππη, φαινώ τε, καὶ ἠλέκτρη, καὶ ἰάνθη,
Μηλόβοσίς τε, τύχη τε, καὶ ὠκυρόη καλυκῶπις. id eſt:
Leucippe, Phænóque, & Electra, & Ianthe,
Melobaſiſque, Tychéque, & Ocyroe pulcriocula.

Et nihil ille de Tyche, id eſt, Fortuna amplius. At verò Bupalus, qui templa conſtruere, & animalia optimè effingere nouerat, omnium primus Fortunæ ſtatuam Smyrnæis effecit, polum capite ſuſtinentis, manúq; Amalthex cornu. Poſt hæc & Pindarus deam ipſam celebrauit, eámque Pherepolon nominauit. hęc fermè ex Pauſania. quem quis mirari poſſit ita dixiſſe, cùm ante Homerum eius Orpheus meminerit in hymno, quē Fortunæ cum thuris, id eſt, Libani thymiamate concinuit. Fuit adhæc & Aegeræ, quæ vrbs prius Hyperesia vocabatur, Fortunæ ſimulacrum ferentis ſimiliter cornucopiæ: iuxta quam Cupido erat alatus. Qua ex re ſignificari putat Pauſanias, quòd ea etiam quæ ad amorem pertinent fortuna magis quàm pulchritudine & forma rectè ſoleant mortalibus ſuccedere. Effingebatur quidem Fortuna, teſte Lactantio libro tertio, cum Cornucopiæ, & gubernaculo, tanquam opes tribuere putaretur, & humanarum rerum regimen obtinere. Hinc & philoſophi, eodem auctore, eius ſexum mutantes, deum vocabant: & eandem modò fortunam, modò naturam nominabant: quo loco & alia multa de Fortuna differit. Eandem, vt Euſebius ſcribit, in pila ſedentem veteres effingebant, & alas addebant. Ideo Horatius de Fortuna ita cecinit: Nunc tibi, nunc mihi benigna, laudo manentem, ſi celeres quatit pennas. Thebanus Cebes in Tabula ita effinxit: Sed mulier, inquit, illa quæ'nam eſt? quæ velut cæca atque inſana, ſuper lapide quodam rotundo conſiſtere videtur? Fortuna, inquit, vocatur. ea autem non ſolum cæca, ſed inſana etiam, & ſurda eſt. Quæ'nam huius ſunt partes? Obambulat, inquit, quocunque gentium, & aliis quidem facultates eripit, aliis tradit: ab eiſque rurſus aufert quæ tradiderat, atque aliis temerè tribuit. vnde hoc argumento facile declaratur, cur in rotundo lapide conſiſtat: & cætera, quæ non illepidè ſubdit ille. Pittacus verò Fortunæ varietatem ita expreſſit, vt eſt apud Aelianum in Varia hiſtoria. Apud Mytileneos, inquit, ſcalam in templis extruxit, ad vſum quidem nullum idoneam, tantum vt donatij loco eſſet, latenter Fortunæ viciſſitudinem ſignificans, vt neſcio quo pacto felices aſcenderent, infelices autem deſcenderent. Artemidorus Daldianus in libro Onirocriticôn, Fortunam ſedentem ſupra cylindrum aliquando, aliquando comptam ornatámque, aliquando incomptam ſordidámque deſcribit: & cum gubernaculo, vt iam diximus. talémque ſæpe nos in vetuſtis nomiſmatibus, ſignísq; marmoreis vidimus. Iuuenem alibi idem Artemidorus mulierem Fortunam deſcribit: cuius verba, quoniam & ad alios deos faciunt, hic ſubdidi: Mercurius, inquit, iuuenis & adoleſcens, Hercules iuuenculus, Iupiter vir, ſenex Saturnus, Dioſcuri Gemini adoleſcentes: Spes virgo, Diana & Minerua. Spes quidem ridens, Diana caſta facie, Minerua Gorgon intuens: Fortuna mulier iuuenis, vetus Veſta: Parcæ tres mulieres veſtitæ, nudæ Horæ, lauantes Nymphæ: Hoc totum ille. Alij inter maris vndas velificantem finxêre Fortunam: alij in ſaxi vertice, montiſve cacumine, ventis omnibus expoſitam. Plerique rotæ inſiſtentem effinxêre. Certè Apelles cùm Fortunam ipſe ſedentem pinxiſſet, interrogatus cur id feciſſet, Quia nunquam ſtetit, reſpondit. Apud verò Scythas ſine pedibus fingebatur, vt manus tantum & pennas haberet. Fuêre & qui vitream, propter fragilitatem, vocauêre. Hebræorum verò prophetes Eſaias, Fortunæ menſam poni ſolitam cecinit, vt eſt interpretatus D. Hieronymus: Qui ponitis, inquit, menſam Fortunæ, & libatis ſuper eam. vel vt LXX exponunt: Qui paratis Fortunæ menſam, & impletis dæmoni poculum, vel mixtam potionē. quo loco Hieronymus: In vrbibus, ait, omnibus, & maximè in Aegypto, veterem fuiſſe conſuetudinem, vt vltimo die anni & menſis, eorum qui extremus eſt, ponant mēſam refertam varij generis epulis, & poculum mulſo mixtum, præteriti anni & futuri fertilitatem auſpicantes. Pauſanias in Achaicis, ait Pindaro ſe fidem habere canenti, Fortunam Parcarum vnam eſſe, præſtantiſſimámq; ſororum. Idem in Bœot. Fortunæ ſacellum fuiſſe, in quo ipſius deę ſimulacrum eſſet, Plutum diuitiarum deum puerum tenentis.

tis: id quod innuere videtur, fortunam ipſam diuitiarum eſſe matrem atque nutricem. huius quidem ſimulacri manus & faciem Xenophon Athenieſis, reliqua Calliſtonicus indigena effinxerat. C L. Galenus in ſuaſoria (ſi legitimus liber eſt) Fortunæ, inquit, indicare nequitiam cum antiqui vellent, illam vel pingentes, vel fingentes, fœminæ ſpecie formabant: non contenti, gubernaculum illi attribuebant: tametſi fœmineæ leuitas ſatis erat. orbem pedibus ſuppoſuerunt: tum etiam & cæcam, vt eius inconſtantiam indicarent. Hæc ille fermè & cætera quæ ſequuntur. Non defuêre & qui noſtro tempore non inſulſè Fortunam in equo velociſſimo conſtituêre, & currentem eam Fatum arcu intento inſequi; Fortunæ inſtabilitatem pernicitatémque ſignificantes, eámque fati vi ſemper agi. Sed enim de equeſtri Fortuna in hoc, ſuo loco agam.

Fuêre & qui eandem duplici facie formauêre, nigra altera, altera alba, bonam malámque ſignificantes, alij eandem cum Occaſione effinxere, hoc eſt capillatam fronte, occipitio caluam, alatam pedibus, pilæque inſiſtentem, manu nouaculam tenentem, vt eam effinximus primo Syntagmate. Sed & Sophocles in Antigon.

φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης: hoc eſt,

Sape denuò nunc poſitus in nouacula fortunæ.

Sed nimius ſim, ſi velim quæ legi, ſimul nunc cuncta complecti. Sed D. Auguſtinum par ſit audire, ita in ſeptimo de Ciuitate Dei ſcribentem: Fortunam certe deam, inquit, antiqui dixêre, non rationabili diſpoſitione, ſed vt temerè acciderit, ſua cuique dona conferre. De hac Salluſtius: Sed profectò fortuna in omni re dominatur, ea res cunctas ex libidine magis quàm ex vero celebrat, obſcurátque. Seneca tamen, vt Stoicus, in Epiſtolis inquit: Nihil neque boni, neque mali dare poteſt Fortuna. valentior enim omni Fortuna eſt animus, qui in vtranque partem res ſuas ducit, beatæque ac miſeræ vitæ ſibi cauſa eſt. atque ideo illud ab Iuuenale ſcribi putarim:

Nullum numen abeſt, ſi ſit Prudentia: ſed te
Nos facimus Fortuna deam, cœlóque locamus.

Et vt inquit Pauſan. Nihil ſine Fortuna fit: hoc eſt, μηδὲν ἄνευ τύχης. Certè Plinius de Fortuna ita argutè exclamat: Toto, inquit, mundo, & locis omnibus, omnibúſque horis, omnium vocibus Fortuna ſola inuocatur, & vna nominatur, vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & conuiciis colitur, volubiliſque, à pleriſque verò & cæca exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorúmque fautrix: huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola vtranque paginam facit: adeóque obnoxiæ ſumus ſortis, vt Sors ipſa pro deo ſit. qua deus probatur incerta. hæc Plinius. At cur non & Pacuuianos verſus hoc loco aſcribimus, præſertim Fortunam commentantes, quos & ad Herennium Gallio, vel quiſquis ille fuit qui ad eum Rhetorica ſcripſit, attulit: hi verò ſunt:

Fortunam inſanam eſſe & cæcam, & brutam perhibent philoſophi,
Saxóque inſtare globoſo prædicant volubili.
Ideo quò ſaxum impulerit ſors, eò cadere Fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant quia nihil cernat, quò ſeſe applicet.
Inſanam autem aiunt, quia atrox, incerta, inſtabiliſque ſit.
Brutam, quia dignum atque indignum nequeat internoſcere.
Sunt autem alij philoſophi, qui contrà Fortunam negant
Miſeriam eſſe vllam, ſed temeritate omnia regi, id magis
Veriſimile aiunt, quod vſus reapſe experiundo edocet,
Velut Oreſtes modò fuit rex, modò mendicus factus eſt.
Naufragio res contigit: nempe ergo haud Fortuna obtigit.

Et hæc Pacuuius. Hinc, opinor, illud inter adagia connumeratur, Fortuna Euripus: de inconſtãtia, & varietate rerum. Extat quoque vel Vergilij, vel alterius de Fortuna Aſclepiadeum. item & alterum Annæi Senecæ, quibus dea hæc præclarè deſcribitur. Nihil præterea vetat, quæ de eadẽ argutè quidẽ & doctè, vt ſolet, durè licet atque incomptè, ſcribit Martianus, afferre: Tunc etiam, inquit, omnium garrula puellarum, & contrario ſemper fluibunda luxu, leuitate pernix deſultoria geſtiebat, quã alij Fortem aſſerunt, Nemeſimq; nonnulli, Tycheáq; quamplures, aut Nortiam. Hæc autem quoniã gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & aliis impertiens, repentinis motibus conferebat, rapiens his

comas

comas pueriliter, caput illis virga comminuens, eiſdémque quibus fuerat eblandita ictibus crebris verticem, complicatis in cōdylos digitis vulnerabat. dein & paulò pòſt ſubdit: Hæc mox vt facta conſpexit omnia quę gerebantur, in Iouis conſiſtorio ſubnotari, ad eorum libros & pugillarem paginam cucurrit, & licentiore quadam fiducia, quæ cōſpexerat inopinata deſcriptione corripuit, vt quædam repentè prorumpentia, velut rerum ſeriem perturbaret: alia verò, quę cauſarum ratio proſpecta vulgauerat, quoniam facere improuiſa non poterat, ſuis tamen operibus arrogabat. atque hactenus Martianus, de nomine, vi & poteſtate Fortunæ, eiúſque natura, eruditè, ſi minus eleganter, perſcripſit. Quare iam ſatis de hac. nam de Fortuna multorū verſus afferre poſſem, vt Beroaldi, & Baptiſtæ Carmelitæ. Sed & ego paſtorali ac bucolico quodam meo poëmate adoleſcens ſatis multa luſi: quibus omnibus miſſis, noſtrum proſequamur inſtitutum. Multis eſt Fortuna cognominibus nuncupata. nam Bona Fortuna Romæ in Capitolio culta fuit, Mala in Exquiliis. de hac Cicero, de illa Plinius meminere. hæc Græcè καλὴ τύχη, vel φαύλη τύχη: illa ἀτύχη, vel quod magis eſt in vſu, ἀγαθὴ τύχη vocata eſt. vt vel in Cebetis tabula videtur. Hæc & proſpera dicta, & ſecunda, & læta: vt illa triſtis, ſiniſtra, & læua. Agathes quidem Tyches ſtatua Athenis fuit apud Prytaneum, quam miro exemplo adoleſcens deperibat adeò, vt eò demū vęſaniæ peruenerit, vt ſibi ipſi manum conſciuerit. Vidi antiquam Bonę Fortunę imaginem cum hac inſcriptione, ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ. Erat autem in ſolio ſedens mulier ſtolata, ſubtriſtis, cuius dextræ dextram iungere videbatur adoleſcentula egregia forma ac liberali, quę ante illam ſtabat. Poſt verò matronam ſedentem, puellula quædam manum ſupra ſcabellum tenere, & inniti videbatur. Huius picturę interpretationē eſſe arbitror, vt anus illa in ſcabello ſedens præteritā Fortunā ſignificet, atq; ideo ſubtriſtis: formoſa verò adoleſcētula, quæ dextrā dextræ iungit, præſentē Fortunā denotat. at puellula, quæ pòſt matronæ ſcabellū attingere videtur, futuri temporis Fortunā prę ſe fert, vtpote quæ ad maturā ætatem nondum peruenit: ſed eiuſmodi inſcriptio in Græcis vetuſtis marmoribus frequēs reperitur. Memini quoq; me videre pulchram mulierē cum Cornucopiæ. quin etiam caduceū vidi, in cuius vertice alatus pileus erat, & vtrinq; duo cornucopię, caduceū ipſum complectebantur, idq; ſignificare, eloquētiæ & doctrinę comitē eſſe bonā fortunā, credebatur.

Aurea Fortuna in primis etiam nuncupata. hanc in cubiculis Imperatorum haberi ſolitam legimus. hæc & morituro ipſo pręſente, trāsferebatur ad ſucceſſorē: vnde factum eſt, vt auream alicui Fortunā dicamus. Hāc verò & Regiā Spartianus in Seuero nuncupauit.

Præneſtina Fortuna appellata, & Præneſtinæ ſortes, de quibus hic agendum ex Marci Ciceronis verbis: Numerium Suffuſtium, vel Suffuſium, vt Præneſtinorum monumenta declarāt, virum admodum clarum fuiſſe accepimus. hic cum aſſiduis inſomniis, etiámque minacibus, iuberetur certo in loco ſilicem excidere, perterritus dicitur ſic, vt agere id incœperit ridentibus ciuibus. Sed præfracto ſaxo, erupiſſe ſortes, quæ in robore forent inſculptæ, priſcarum literarum notis. Quin eodem quoque tempore mel ex olea fluxiſſe tradunt. & haruſpicum monitionibus factum, vti ex eadem olea fieret arcula, & in ea reconditas ſortes: ad quas præmonente Fortuna Romani Pont. accedebāt, & pueri manu commixtas educere ſolebāt. ac talis quidem Præneſtinarum ſortium origo traditur. Fani Pulchritudo & vetuſtas harum ſortium, etiamnum tempore Ciceronis nomē retinebat. Carneadem Clitomachus ſcribit dicere ſolitū, nuſquam ſe fortunatiorem, quàm Pręneſtæ, vidiſſe Fortunam. Idem Cicero libro ſecundo de Diuin. prodidit. Legitur & hodie antiquum epigramma de Fortuna, quæ Præneſtæ dicata fuerit, cuius hi primi verſus:

Tu quæ Tarpeio coleris vicina tonanti,
Votorum vindex ſemper Fortuna meorum,
Accipe quæ pietas ponit tibi dura merenti, &c. Lucanus in ſecundo:
Vidit Fortuna colonos Præneſtina ſuos. Ouidius:
Et Præneſtinæ mœnia ſacta deæ. Silius:
Sacríſque dicatum Fortunæ Præneſte iugis. Statius in Syluis,
Et Præneſtinæ poterant migrare ſorores.

Ideo verò ſorores à Statio dictæ, quòd Præneſtæ colerentur, ſub duarum ſororum effigie: hoc eſt, bonæ malæque Fortunæ Suet. Trāquillus in Domit. Satis lęta, inquit, fœlicémque ſortem, Pręneſtina Fortuna per nouenniū dedit, inſequenti anno triſtiſſimā reddidit. Habet, inquit Strabo lib. v, Præneſte Fortunæ templū illuſtre, vnde certa edūtur oracula,

Nortiam etiam Fortunam vocaram legimus, vt ex citatis Martiani verbis patet. Porrò & Sutrinorum deam Nortiã, ex Tertulliano, in deis Topicis iam dictum eſt. Eſt verò Sutrium, notiſſima vrbs Hetruſca. Sed & T. Liuius lib. VII ab V. C. Volſciniis, in quit, clauos indices numeri annorum fixos in templo Nortiæ Hetruſcæ deæ comparere, diligens talium monumentorũ auctor Cincius affirmat. Quare cùm ita ſit, neſcio, vnde in mentem venerit literatis quibuſdam, vt deam Hanc Horchiam potius quàm Nortiã appellandam ſcripſerint. Fuit & Nurſia dea Volſcinenſiũ, niſi nos fallant Tertulliani codices in Apologetico. Nortię meminit & Iuuenalis in x. Nortia Thuſco fauiſſet. licet codices & interpretes euariare videãtur. quidã enim non Nortiam, ſed Nurſiã, alij & Murciã legendũ putãt.

Equeſtris Fortuna cognominata & culta in vrbe fuit, cuius ædes à Fuluio Flacco poſita fuit, vt Valerius Maximus & Lactantius ſcribũt. Liuius IIII. Dec. lib. decimo, hiſtoriam eſt executus: Cùm enim Fuluius Flaccus Celtiberos in Hiſpania fudit, ædem Fortunæ equeſtri, Iouiq; Opt. Max. ludóſque vouit. hinc detractis frenis equis, vt maiore vi atque impetu in hoſtes incurreren t equites Romani: quare victoriam obtinuit. Idem Liuius lib. ſecundo quintæ Decad. Q. inquit, Fuluius Flaccus Cenſor ædem Fortunæ equeſtri, quam proconſul in Hiſpania dimicans cum Celtiberorum legionibus vouerat, annos ſex poſtquam vouerat dedicauit: & ſcenicos ludos per quatriduum, vnũ diem in circo fecit eo verò ſtudio faciebat, ne vllum Romæ amplius, aut magnificentius templum eſſet: magnum ornamentum ſe templo ratus adiecturum, ſi tegulæ marmoreæ eſſent. profectus in Brutios, Iunonis Laciniæ ad partem dimidiam detexit: id ſatis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur, &c. Fortunæ equeſtris ædem Syſtylon ad theatrum lapideum, Victruuius in tertio fuiſſe ſcribit. Quare id mihi mirum videtur, quod ait Corn. Tacitus in tertio, Romæ Fortunam equeſtrem non fuiſſe. Cùm enim, inquit, equites Romani pro valetudine Auguſtæ donum vouiſſent equeſtri Fortunæ, & eius cognominis nullũ rum Romæ eſſet, illud Antium miſerunt, vbi eo cognomine colebatur. Tantum hoc monere volui, cum Tacitus aliàs diligentiſſimus antiquitatis fuerit.

Breuis Fortuna, quæ & Parua dicebatur. Huius ædes fuit Romæ à Seruio Tullio rege extructa, vt Plutarchus in Quæſtionibus Romanis exponit. In hac æde ſignum ſua prætexta ornatum dicaſſe ferunt, & longo tempore incorruptum manſiſſe.

Dubia etiam Fortuna cognominata, cuius vicus in Auentino, hoc eſt, in XIII vrbis regione, vt P. Victor tradit.

Propria, vel priuata Fortuna, hoc eſt, ἰδία, cognominata à Romanis fuit, de qua ſic Plutarchus: Idiæ, hoc eſt, priuatæ Fortunæ delubrum in Palatio fuit.

Virgo Fortuna, hoc eſt παρθένος appellata fuit, eodẽ Plut. auctore, cuius ad fontem muſcoſum fanum fuit. de hac intelligit Arnobius libro ſecundo aduerſus Gentes, cùm ait, Puellarum togulas ad virginalem defertis Fortunam.

Εὐελπίδος τύχης, id eſt, Bonæ ſpei Fortunæ in magno angiportu ædem fuiſſe, idem qui ſuprà Plutarchus meminit, & in Quæſtionibus, vbi interpres Bene ſperans expoſuit.

Maſculæ quoque Fortunæ, id eſt, ἄῤῥενος τύχης ædiculam Romæ fuiſſe, idem prodit Plut. prope Veneris templum. qui & hoc ibidem ait: Ad hæc, inquit, & ſexcenta alia honorifica Fortunæ cognomina, quorum Seruius rex bonam partem dicauit. Fuit & Fortunæ thalamus, cuius loci idem Plut. meminit: Quid eſt, inquit, quòd portam vnã θυρίδα, id eſt, feneſtram appellant, apud quã Fortunæ thalamus qui dicitur, poſitus eſt. Problema eſt XXXV.

Cæca Fortuna cognominata fuit, vt ex Pacuuiano verſu recitauimus. Cicero in Philip. Deinde obſecro vos P. C. quis hæc veſtrûm non videt, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, vidit? Idem in libro de Amicitia: Non enim ſolum ipſa Fortuna cæca eſt, ſed eos etiam plerunque efficit cęcos, quos complexa eſt. Sed nõ modo à Latinis cęca dicta eſt Fortuna, verùm etiã à Græcis. Hinc Cebes: τυχὴ, inquit, nõ ſolũ τυφλὴ, id eſt, cæca, ſed & inſana, & ſurda. hoc eſt, ἀλλὰ καὶ μαινομένη, καὶ κωφή. Sed & Martialis cæcã nuncupat, & Plinius. D. verò Auguſtinus: Vt quid, inquit, colitur, quæ ita cęca eſt? Quo eodem capite, hoc eſt XVIII. quarti libri de Ciuit. Dei, multa deam ipſam irridens attulit. Porrò & eadem cauſa Apuleius exoculatam Fortunam vocauit. Nunc quis nos vetet, multa de Fortuna breuibus concludere? Libanius rhetor Chriſtianorũ hoſtis, Fortunæ occultas inſidias ſignificare volens, ὑφάλους Fortunæ dixit. Eſt verò Hyphalus, ſaxum ſub ſalo occultum & cæcum, quæ Vergilius cæca ſaxa & latentia appellauit. εὔριπος τύχη, id eſt, Fortuna Euripus, æſtuãs. Fuerunt plures Fortunæ

tunæ ædes Romæ, vt malę & deteſtatę in Exquiliis, Fortunę Fortis in ripa Tiberina, Equeſtris iuxta theatrum. Fuit & templum Fortunę breuis, hoc eſt paruæ, quæ & Puſilla ab aliquibus dicta eſt. Fuit & παρθένου, hoc eſt virginis Fortunæ. Aliud Primigeniæ, aliud Obſequentis ad Capenã portam. Fuit & Priuatæ, & Viſcatæ, & Publicæ, & Virilis, & Bene ſperantis, id eſt, εὐέλπιδος: & ἀποτροπαίου, id eſt, auertentis: & blandæ, hoc eſt μειλιχίας, licet μιλίας in Græco Plutarchi codice legatur: item Fortunæ dubiæ in Auentino, & Mammoſæ in duodecima regione, & Barbatæ, & Muliebris, quibus ferè omnibus Seruius Tullius rex principium dedit, quod à Fortuna ipſe ex ſeruo in regnum eſſet euectus: idem præterea rex proſpiciens Fortunam ipſam in rerum occaſionibus plurimum momenti habere in vtranque partem, quod Plutarchus & Plinius ſcribunt. de quibus omnibus, & de alijs nonnullis, prout vel rei vel memoriæ ratio ſuppeditarit, agemus. Ad hæc legimus, ædem Fortunæ in aurea domo ſtruxiſſe principem Neronem, ex puro candido ac lucido lapide, adeò vt etiam nullis adopertis foribus intus eſſe lux incluſa videretur, vt pluribus paulò pòſt.

Occaſionem poſſemus & hoc loco aſcribere, ſed eam primo Syntagmate deſcripſimus: qua occaſione & quidam Caluam fortunam dixêre.

Αὐτοματία τύχη, id eſt, Spontanea, vel vltronea Fortuna appellata, & culta à Siculis. nam cùm Timoleon ex Sicilia tyrannos eieciſſet, ideóque ipſi multi inuiderent, quòd ſcilicet ab omnibus laudaretur, ipſe, vt inuidiam declinaret, Fortunæ, quam αὐτοματίαν vocant, templum erexit: faſſus, neque vi, neque prudentia ſua, ſed Fortunæ auxilio illa ſe perfeciſſe. Auctores, Plutarchus & Aemil. Probus. αὐτόματα enim ea Græcè dicuntur, quæ ſponte ſua mouentur & fiunt, vt machinæ quædam.

Seiæ Fortunę ædem ſcribit libro trigeſimo Plinius, fuiſſe à Nerone conſtructam, quam Seiam appellatione dicebat. An verò hæc Seia eſſet, quã Auguſtinus ex Varrone ait præpoſitã, quàm diu ſegetes ſub terra eſſent, cuius & Macrobius in Feriis meminit, & Plinius idem XVIII libro, vt antè docuimus, id eſt, in primo Syntagmate, nõ planè conuenit: etſi quidam, qui ſe bene Romanas antiquitates docuiſſe arbitrantur, eandem faciant. nam locus Plinij, vnde illi ſunt decepti, ita legẽdus eſt capite vigeſimoſecundo libri trigeſimiſexti: Nerone principe, in Cappadocia repertus eſt lapis duricia marmoris, candidus, atque tranſlucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento Phengites appellatus: hoc conſtruxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellatione dicebat, à Seruio rege ſacratam, aurea domo complexus. quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quàm ſpecularium modo, tanquam incluſa luce, non tranſmiſſa. hæc Plinius. Sanè locum hunc Hermolaus ita caſtigat: Aedem Fortunæ, quã Sellam appellant: Vetuſti, inquit, codices ædẽ Fortunæ, quã Seiani appellatione dicebat, hoc eſt: Nero princeps. Porrò mihi hoc loco magis ſatisfacit, quod idem ſcribit Plinius libro 8. c. 48. Seruij Tullij, inquit, prętextæ, quibus ſignũ Fortunæ ab eo dicatę coopertum erat, durauere ad Seiani exitum: mirúmque fuit, nec defluxiſſe eas, nec terredinum iniurias ſenſiſſe annis DLX. De Seiana Fortuna & equo, Gellius & Suetonius. Oſtenditur & nunc Seiani antrum in ora Campaniæ, haud procul Pauſilipo. Cæterum de equo Seiani plura in prouerbiis leguntur.

Publica Fortuna Romæ culta in valle Quirini, quæ inter Exquilias fuit, & Quirinalem collem. meminit Ouidius Faſtor. quarto:

Qui dicit, quondam ſacrata eſt valle Quirini,
Hac Fortuna die publica, verus erit.

P. Victor videtur In colle legere, non In valle.

Viſcata. hoc eſt, ἰξευτρία Fortuna, ab antiquis nominata fuit, cuius Romæ ædem fuiſſe accepimus: vti ab ea nos capiamur. hinc & à Seneca dictum, Viſcata eſſe beneficia. Huius verò Hixeuteriæ Fortunæ meminit Plutarchus in Quæſtionibus Romanorum, cuius hæc ſunt verba à me expreſſa: Tum Fortunę ἰξευτρίας templum eſt, quam Viſcatam nominant. Vnde mirum mihi videtur, quòd in libro de Fortuna Romanorum, Budæus potius viſcatricem, quàm viſcatam tranſtulerit: quod nomen etſi ridiculum videtur, vt ait Plut. nõ ab re tamen, ſi per tranſlationem dicas, tenaciter attrahentis quicquid illi hæſerit.

Virilis Fortuna, hoc eſt ἀνδρείας τύχη, culta & cognominata fuit, vt Plutarchus ſcribit de Fortuna Romanorum, Ancum Martium Romanorũ regem virili Fortunæ templum erexiſſe: quòd ad victoriam plurimum Fortuna conferat. Dionyſius verò Alicarn. libro Hiſtoriarum quarto, ait Seruium Tullium ſuperatis Hetruſcis, cum quibus XX annis conti-

nenter pugnauerat, rebus compoſitis duo templa Fortunæ conſtruxiſſe, qua per omne vitæ tempus viſus erat vti proſpera: alterum in foro boario, alterum ad ripas Tiberis, eſt quam Virilem appellauit. De ſacro autem Virilis Fortunæ, Ouid. IIII. Faſt.

Diſcite nunc quare Fortunæ thura virili
Detis eò, gelida qui locus humet aqua.

In hoc verò templum ventitare ſolitas mulieres legimus, quæ nuptui dabantur: & corpore nudato, ne quo vitio aut labe eſſent affectæ, explorabantur. Scribit Plutarchus, Seruium regem Fortunæ regnum acceptum retuliſſe. quin vulgo etiam prædicabat, conſuetudinem ſibi eſſe cum Fortuna, eámque per feneſtrã quandam ad ſe delabi in cubiculum ſolitam. & ſubdit: ab ipſo rege in Capitolio fanum conſtructũ Fortunæ Primigeniæ, quam πρωτογένειαν Græci vocant. de qua illud eſſe, quod modò recitabam, crediderim:

Tu quæ Tarpeio coleris vicina Tonanti.

Fuit & in colle Quirinali, de qua T. Liuius libro quarto de bello Maced. Aedes, inquit, Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicauit Q. Martius Hala Duumuir ad ipſum creatus, vouerat eam x annis antè Punico bello P. Sempronius Sophus locauerat idem Cenſor. Meminit & in quintæ Decad. libro 3, in æde Primigeniæ Fortunæ, quæ in colle eſt, duo diuerſa prodigia: palmam in area enatam, & ſanguinem interdiu pluiſſe. Plutarchus Primigeniã ait Fortunã Romani coluerũt. cauſam hanc affert: An, inquit, Seruio ex Serua nato Romæ ſumma cũ laude & ſplẽdore imperari cõtigit, vt pleriq; ex Romanis exiſtimãt? An illud magis, quòd Fortuna vrbi & imperiũ & originẽ præſtitit? An altior quædam, inquit) ratio, & magis à natura, ex media deprompta philoſophia: Fortunam ſcilicet rerum omniũ principium eſſe: Naturam verò κατὰ τύχην, id eſt ſecundum Fortunã cõſiſtere?

Malam etiam Fortunam quidam vocauère, cuius ædem in Exquiliis Romæ fuiſſe, apud mihi ſuſpectum ſcriptorem legi.

Fortem Fortunam, quam φορτοῦναν τύχην Græci vocant, Romani coluêre, & à Tullio rege primum dedicatam fuiſſe legimus: tum & ab aliis poſtea. Fuit verò iuxta fluuium in hortis à Cæſare populo relictis, vt Plutarchus ſcribit. Sed longè ante hanc eius cellam, T. Liuius libro ſeptimo tertiæ Decad. Romæ, inquit intra cellam ædis Fortis Fortunæ de capite ſignum, quod in corona erat, in manu ſponte ſua prolapſum. Idem T. Liuius libro x. ab V. C. Papyrium, ait, poſt triumphum de reliquo ære, quod in ærarium intulerat, ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam locaſſe, prope ædem eidem deæ ab rege Seruio Tullio dedicatam. qua de re & Varro de Ling. lat. Dies, inquit, Fortis Fortunæ ſecundum Tiberim extra vrbem Romam dedicauit. Donatus in Phormione Terentij: Fortuna, inquit, dicta eſt res incerta: Fors Fortuna, euentus Fortunæ bonus. Idem & paulò pòſt: Aliud Fortuna eſt, aliud Fors Fortuna. nam Fors Fortuna eſt, cuius diem feſtum colunt, qui in arte aliqua viuunt. huius ædes trans Tiberim eſt. dies autem Fortis Fortunæ feſtus octauo Calend. Quintiles agebatur, vt in antiquis Faſtis, & apud Ouid. notauimus, cuius hi verſus in ſexto Faſtorum leguntur:

Quàm citò venerunt Fortunæ Fortis honores,
Poſt ſeptem luces Iunius actus erit.
Ite deam læti Fortem celebrate Quirites,
In Tyberis ripa munera regis habet.

Apud Non. Marcellum Actius poëta in Actyanacte, Fortunam à Forte diſtinguit. ita enim dicit, Quo captus modo Fortunáne an Forte reperiatur. Catullus ſeorſum enũciat:

Agnoſcam, cum te reducem Fors proſpera ſiſtet.

M. Tullius in L. Piſonem: Sed omitto vt ſit factus vterque noſtrûm. Sit ſanè Fors domina campi. magnificentius eſt dicere, quemadmodum geſſerimus conſulatum. Tibullus, Fors iuuat audentes. Sed enim hic Tibullus ad prouerbium reſpicit, quod eſt, Fortes Fortuna: de quo Cicero ſecundo Tuſc. Fortes enim non modò Fortuna adiuuat, vt eſt in veteri prouerbio, ſed multo magis ratio. Ouidius ſecundo Faſtorum.

Audentes Fórſque Deúſque iuuat.

T. Liuius: Fortes Fortunam adiuuare aiebant. Eſt & in Vergilij carminibus.

Redux etiam à Romanis cognominata, & à Domitiano Cæſ. in primis: vnde Martialis in octauo:

Hic vbi Fortunæ Reduci fulgentia latè

Templa

Templa nitent. Claudianus item:

Aurea Fortunæ reduci ſi templa priores
Ob reditum vouere ducum, non dignius vnquam
Hæc dea pro meritis amplas ſibi poſceret ædes, &c.

Multa præterea extant nomiſmata, illa quidem vetuſta, diuerſorum Cæſarum, in quibus & imago eſt, & inſcriptio REDVCIS Fortunæ.

Fortunam etiam cognominatam eſſe Huius diei, Cic. oſtendit lib. de Legibus 2. & P. Victor in regione Palatij. Plin. lib. 34. c. 14. tametſi inibi mendũ inſit. nam cum inquit Plin. ad ædem Fortunæ huiuſce deæ: reponendum eſt pro Deæ, Diei: quod & agnoſcitur ex cardinalis Maffei codice manuſcripto, vbi Die legitur, vt illud ex Georg.

Libra die, ſomníque pares vbi fecerit horas.

Monuit me huiuſce rei ſuo ſcripto B. Aegius.

NEMESIS Rhamnuſia & Adraſtia, eadem diuerſis de cauſis ſic appellata, ideo & nos ſimul deſcribemus. Plato in quarto de Legibus Dialogo, pulcherrimè deam Nemeſin, quæ quid quenque facere deceat, oſtendit, ita deſcribit: Omnibus, inquit, præpoſita eſt Nemeſis iudici angelus, omnium huiuſmodi conſideratrix, quo loco Platonici interpretes multa ſubtiliter de hac dea. Sed & Ammianus Marcellinus his verbis: Dea eſt vltrix facinorum impiorum, honorúmque præmiatrix, arbitra rerum, regina cauſarum, quam theologi veteres fingentes Iuſtitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia deſpectare terrena. Quæ verba ex Orphei ad Nemeſin hymno deſumpta videntur. Proclus verò in Heſiodum, Iuſtitiæ nunciam, non filiam ſcribit. quod & Plato, vt modò relatum, teſtatur: licet Ficinus, Iudicium pro Iuſtitia repoſuerit. Pennas ideo huic deæ fabuloſa vetuſtas aptauit, vt adeſſe velocitate volucri cunctis exiſtimaretur. Eidem gubernaculum dedit, & rotam ſubdidit, vt vniuerſitatem regere per elementa diſcurrens omnia non ignoraretur. Macrobius verò, Nemeſin contra ſuperbiam coli, eſſéque Solis poteſtatem arbitratus eſt. cuius hæc natura ſit, vt fulgentia obſcuret. & quæ ſunt in obſcuro illuminet: ſic etiam Nemeſis, nunc erectas mentium humanarum ceruices opprimere, & eneruare videtur: nunc bonos ab imo ſuſcitans, ad bene viuendum extollit. Nemeſis verò dicitur ἀπὸ τ' ἑκάςῳ διανεμήσεως, id eſt, à diſtributione quæ vnicuiq; fit. hoc Ariſtoteles, qui & in tertio ad Eudemum alia plura. Orpheus etiam deę hymnum compoſuit. Heſychius Bonam Fortunam, hoc eſt ἀγαθὴν τύχην, Nemeſin interpretatur: & Themin, id eſt fas. Plin. in 11. poſt aurem dextram, ait locum eſſe Nemeſeos, quæ dea latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit. Idem lib. 28. Alij, inquit, Græcam Nemeſin inuocantes, cuius ob id Romæ ſimulacrum in Capitolio eſt, quamuis latinum nomen non ſit, Hinc noſtrum illud eſt ad Cœlium:

Quæ nec adhuc Latium nomen ſortita, rependat
Diua mihi pœnas, &c.

Nemeſeos ſimulacrum Pompon. Mela, aliíque, in Rhamnunte Atticæ pago fuiſſe tradunt opus Agoracriti, vel Phidiæ. Heſychius: In Rhamnunte, inquit, Atticæ pago Nemeſeos erecta fuit ſtatua δεκάπηχυ, id eſt, decem cubitorũ, vnius lapidis, id eſt, ὁλόλιθος opus Phidiæ, in manu habens mali ramum. de hac eadem ſic Strabo lib. nono. Rhamnus Nemeſeos ſtatuam habet, quod Diodoti opus plerique dicunt: aliqui verò Agoracriti Parij, quæ ex magnitudine pulchritudinéque perfecta magis ac magis eſt, & cum Phidię operibus æmulatione contendit. Plinius verò de Agoracrito Pario & Alcamene Athenienſe agens: Certauêre, inquit, inter ſe ambo Phidiæ diſcipuli, in Venere facienda: vicítque Alcamenes non opere, ſed ciuitatis ſuffragiis, contra peregrinum ſuo fauentis. quare Agoracritus ea lege ſignum ſuum vendidiſſe, ne Athenis eſſet, & appellaſſe Nemeſin. Id poſitum eſt in Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus ſignis prætulit. Auſonius in Moſella:

Et Latiæ Nemeſis non cognita linguæ.

Sed ſcribentem præſtat audire Pauſaniam hac de re in Attica: A Marathone, inquit, ſtadiis XL. Littorali via ad Oropum euntibus, Rhamnus decurrit. domicilia incolarum ad mare poſita ſunt. paulò inter continentem Nemeſeos fanum eſt, quæ dea ſuper cæteros deos aduerſus ſuperbos inexorabilis eſt: vt Barbaris quoq;, qui in Marathona venerãt, huius deæ ira multũ obſtitiſſe videatur. nam Athenarũ opes aduerſus ſe cõtemnẽtes, iam tum Parium marmor acceperant, quod ad trophæum erigendum vehebãt. id marmor Phidias

excidit in deæ huius ſtatuam.corona capiti appoſita eſt,qua & cerui & Fortunæ(ſi Domitium interpretem ſequamur:ſi verò græcum codicem,Victoriæ) parua ſigna continebantur.in manu altera erat ramus μηλέας,id eſt ex malo arbore:vel μελίας, id eſt ex fraxino. variant enim exemplaria: & perinde qui interpretati ſunt, ancipites fuêre. Sed tamen & Eudemus huic imagini in Veneris ſpecie formatæ,in dextra mali ramum dedit.ſic & Suidas.in læua verò phiala,in qua Aethiopes effićti erant.cuius rei cauſam neq; ego (ait Pauſanias) coniectura per me aſſequi potui: neque eorum opinio,qui ſe id ſcire putant, mihi probabilis viſa eſt.Græcum extat tetraſtichon inter græca Epigrammata,de hac ipſa Nemeſi,quod ab Auſonio Gallo eſt ita traductum:

Me lapidem quondam Perſæ aduexere,trophæum
Vt fierem bello,nunc ego ſum Nemeſis.
At ſicut Græcis victoribus aſto trophæum,
Punio ſic Perſas vaniloquos Nemeſis.

Quod ſi græcè mauis,ita habe:

Καί με λίθον πέτρου δεῦρ᾽ ἤγαγον, ἔργα τροπαίου
Στήσονται νίκας, εἰμὶ δὲ νῦν Νέμεσις.
Ἀμφοτέροις δ᾽ ἕστηκα, καὶ Ἕλλησι τροπαῖον
Νίκας, καὶ Πέρσαις τοῦ πολέμου Νέμεσις.

Legitur præterea & finis epigrammatis Theæteti:

Sum victoria certè
Nunc ego Erechthidis Aſſyriis Nemeſis.

Extat & diſtichon,quo Nemeſis effingitur cum freno & menſura cubiti:quo ſignificatur,nihil ſine menſura & freno agi oportere. Ipſum tale eſt:

Ἡ Νέμεσις προλέγω τῷ πήχει, τῷ τε χαλινῷ,
Μή τ᾽ ἄμετρόν τι ποιεῖν, μή τ᾽ ἀχάλινα λέγειν. hoc eſt,

Prædico hac Nemeſis norma ſimul, híſque lupatis,
Non effrena loqui,& nil fieri abſque modo.

Scio ab aliis aliter expreſſum.Ego non elegantiā ſed fidem ſum ſecutus. Sed redeo ad Pauſaniā,qui & hoc ſubdit:Neq; hoc Nemeſis ſimulacrū,neque aliquod aliud antiquum alas habebat,ſed poſtea apud Smyrnęos ſimulacra alata fuerunt: & niſi Nemeſi alæ additæ,veluti & Cupidini:quia huius deæ numen in his potiſſimum apparere autumant, qui amore capti ſunt,vt in Aegereæ Fortunæ imagine ſuprà diximus. hinc Catulli illud:

Ne pœnas Nemeſis repoſcat à te,
Eſt vehemens dea,ledere hanc caueto.

Et in Narciſſi fabula etiam oſtendit Ouid.Sunt qui Nemeſin Fortunam faciant, vt ex Marcellino ſuprà dictum eſt.Sic & Claudianus contra Alaricum, Ramnuſiam:

Sed dea quæ nimiis obſtat Rhamnuſia votis,
Ingemuit,flexitque rotam.

Non deſunt qui apud Heſiodum iuſtitiam interpretentur, cùm cecinit αἰδὼς καὶ νέμεσις. id eſt,Et Pudor & Nemeſis homines reliquerunt,& ad immortalium cœtus aſcēderunt. ad quæ verba,illa Iuuenalis in ſexta referuntur:

Paulatim deinde ad ſuperos Aſtræa receſſit,
Hac comite, id eſt pudicitia,

qui verus pudor eſt:

Atque duæ pariter fugere ſorores.

Sed cur & Pomponij Læti de Nemeſi dea,verba ex Capitolino & Ammiano interpolata,non recitem? Is igitur lib. 2. Romani, inquit, profecturi ad bellum,Nemeſi ſacrificabant & munus gladiatorium edebant: quod non ſine ratione factum arbitramur.Virgo & Victrix Nemeſis numen fuit, quo qui malefactis delinquebant,puniebantur: vnde victores Nemeſin non fruſtra inuocabant.Romani enim ſemper iuſta mouere arma:cæteræ nationes odio & maleuolentia,liuoréque, quòd imperium tantæ vrbis iuſtitia gereretur,tela in populum Romanum capiebant.

Nemeſis,quam plerique exiſtimauere eſſe vim Fortunæ, alij filiam Iuſtitiæ, alij vim quandam eſſe inter cœleſtes diſcurrentem,prima rerum ſemina,quæ fatorum & ſortium vires temperat atque emendat,rebus humanis trutinā adhibens,è cœlóq; terrena deſpectans

ctans, nocentes punit, bonis præmia largitur: & cum ſit velociſſima, quia diu non permittit impios præeſſe atque graſſari, alata fingitur à veteribus: & eius pedibus ſupponitur rota, cùm citiſſimè diſcurrat. Sed tandem multitudine ſcelerum indignata, oculos iam diu ab rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli vltra terrarum regiones non reditura, renaſcentem orbem expectat. eadem Adraſtia & Rhamnuſia appellata, vt mox dicemus. Nunc & aliquid de Nemeſis fabula afferamus. Nemeſin Oceani filiã & Noctis, canit in Theogonia Heſiodus. Nemeſin verò Iouem amaſſe perhibent. Cùm ea auerſaretur, dolis illam aggreſſus eſt, vt tradidimus in Caſtoribus, non opus eſt vt repetam. Demetrius Scepſius exiſtimauit Nemeſin Dianam eſſe, vt Suidas teſtis eſt. Legi poſtremò qui Nemeſia, id eſt, νεμέσια apud Demoſthenem interpretentur, parentationũ ſacra. Ego verò nõ Nemeſia, ſed νεκύσια legerem libentius, de quibus in noſtris Sepulcralibus egi pridem. Scribit Phurnutus, quod Nemeſis Ὦπις etiam dicitur, ἀπὸ τῆς λανθάνειν ὀπίσω, quòd ſcilicet occultet retro, & conſeruet quæ à nobis facta ſunt punitione digna.

Adraſtea verò nuncupata vel ἀπὸ τῆς ἐκδιδράσκειν, καὶ ἀδρανῆ. vel vt ait Phurnutus, παρὰ τὸ ἀεὶ δρᾶν, quaſi ἀεὶ δρασεία, quòd nihil eam impediat, nihil fruſtetur, nihil ea infectum relinquat. vel vt Pauſanias ait ἀπὸ Ἀδράστου, quod ſcilicet nemo nocens meritam pœnam vnquam effugerit, etiam ſi aliquando ſerius aſſequitur. Antimachus poëta ab Adraſto denominatam his verſibus ait:

Eſt dea quam Nemeſin dicunt, dea magna, potẽsque,
Quæ bona cœleſtum conſenſu cuncta deorum
Poſſidet huic primus ſacratam condidit aram
Fluminis Aeſapi gelidas Adraſtus ad vndas.
Hic vbi nunc colitúrque, atque Adraſtea vocatur.

Quam ſententiam Strabo ſecutus eſt lib. 13. Alij ab Adraſto Myſo, vt Pauſanias docet, dictam exiſtimant. Meminit & huius Adraſteæ Zenobius in Prouerb. ſeu Zenodotus, & Vergilius in Ciri, vbi Charme nutrix loquitur:

Vt ſcelere infando, quod nec ſinat Adraſtea,
Lædere vtrunque vno ſtudeas errore parentem.

Sunt qui tradant ab eo loco, vbi Aegialeus Adraſti filius occiſus fuit, Adraſteæ ædem conditã. Diogenes apud Stephanum ait, Adraſteã dictam eſſe ab eius nominis nympha, quæ ex Oreſtiadum numero vna fuit. Fuit & in Troiæ regione locus Adraſtia nuncupatus, ab Adraſtia filia Meliſſi, quæ ibi regnauit, vt Charax prodit lib. 2. Hellanicorum. Fuêre, vt in Græcis Pauſaniæ cõmentariis comperi, qui diuerſam Adraſteam facerent à Nemeſi: vt Euripides in Rheſo tragœdia, qui eam Iouis filiam: O Adraſtea, inquit, Iouis filia, amoue dictorum inuidiam. Menander tamen & Nicoſtratus, & Antimachus, aliíque eandem putarunt. Martianus de Adraſtia ita quidem ſcribit: In ſenatu Iouis quædam fœmina Adraſtia dicebatur, vrnam cœlitem ſuperámque ſortem irreuocabili raptus celeritate, torquebat, excipiebátque ex volubili orbe decidentes ſphæras, peplo inflexi pectoris ἀμφιμυλίῳ. A Platone de Adraſtia nonnihil Plotinus euariat, in libro de Prouidentia.

Rhamnuſia etiã, vt docuimus, à pago Atticæ regionis nuncupata eſt Nemeſis: vt illud:

Aſſenſit precibus Rhamnuſia iuſtis. Lucanus:
Et tumidis infecta colit qua numina Rhamnes. Claudianus:
Sed dea quæ nimiis obſtat Rhamnuſia votis
Ingemuit, flexítque rotam.

Repete quæ in Nemeſi ſcripſimus. Dicitur & Rhamnuſis, forma patronymica. Ouid. in decimoquarto:

Memorémque time Rhamnuſidis iram.

Rhamnus autem, vt Stephanus ſcribit, populus eſt Atticæ in Aeantide tribu: dictus, quòd ibi Rhamnus plurima proueniat. eſt enim Rhamnus inter ruborum genera, vt notiſſimum eſt. Ferunt enim, teſte Suida, primùm Veneris habitu erectam fuiſſe ab Erechtheo, qui Nemeſin matrem habuiſſe fertur: atque ideo, quòd Veneris ſpecie poſita fuiſſet, ramum ex malo arbore manu tenebat.

Muliebris Fortuna etiam cognominata apud Romanos, id eſt, γυναικεία τύχη, vt Plut. ſcribit: cuius ſimulacrum, vt in quarto de Ciuitat. dei Aug. ſcribit, à matronis dedicatum fuit, & eo nomine appellatũ: quod etiã locutũ eſſe, memoriæ eſt cõmendatum, atq; dixiſſe

non

non ſemel, ſed iterum, propter quod eam ritè matronæ dicauerunt. Id verò hiſtorici in Volumniæ & Veturiæ honoré ac memoriã dedicatũ prodidêre, quæ anno poſt adeptam libertatem XVIII, cùm Coriolanus exul bellum patriæ intuliſſet, nec armis reſiſti poſſet, nec precibus, mulierũ tamen lacrymis placatus eſt. ideóq; templũ extructũ Fortunæ muliebri, via Latina, quarto ab vrbe lapide: quod cùm dicaretur, bis locutũ eſſe ſimulacrũ ferunt auctores, Liuius, Val. Alicarnaſſ. Plin. de viris illuſt. Plutarchus quoq; de Fortuna Romanorũ, ait, in huius tẽpli dedicatione ſimulacrũ ita locutũ: Piè me vrbis lege mulieres vrbanæ erexere. hoc eſt, vt ille græcè, ὁσίως με πόλεως νόμῳ γυναῖκες ἀσταὶ καθιδρύσασθε. Dionyſius verò Alicarn. in octauo ita ſcribit, ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ καθιδρύκατέ με: hoc eſt, Sancta ciuitatis lege fœminæ nuptæ me dicaſtis. quo loco hiſtoriam hãc omnem, & quo die ei ſacram rem facerent matronæ Romanæ, plenè exequitur. Sanè ex Latinis quidam ſic afferunt hanc deæ vocem, Ritè me matronæ vidiſtis, ritéque dedicaſtis. Sed & Lactãtius in ſecundo affirmat, non ſemel, hoc Fortunæ ſimulacrum locutum fuiſſe. Addit & Feſtus, huius Fortunæ ſignum nefas eſſe attingi, niſi ab ea quæ ſemel nupſit.

Obſequens Fortuna, eodem Plutarcho auctore, cognominata, quaſi dicas indulgens: vel vt alij interpretantur, Clemens. In inſcriptionibus antiquis legi hanc epigraphen, & adhuc legi Comi: Fortunæ Obſequẽti Ord. Comenſ. Voto pro Salute Ciuium Suſcepto. Obſequentis Fortunæ vicum P. Victor collocat in prima regione vrbis, in ſecunda verò vicum commemorat Fortunæ Reſpicientis: adeò mihi ſapientes inſaniſſe interdum videntur antiqui, qui Fortunam cæcam fingerent aliquando præteritos reſpicere, & nõ potius Dei prouidentiam. Sed & ædẽ huius Reſpicientis Fortunæ in colle legimus fuiſſe Palatino: ni fortè antiquarij decepti, pro vico ædem ſcripſerint. Idem quidem P. Victor ædem etiam Rhamnuſiæ in Palatio conſtituit.

Mammoſa à Romanis etiã nuncupata eſt Fortuna, ob vbertaté, vt puto, & fœcunditatem. Nam & eius ædem non longe à capite Viæ nouæ reponit P. Victor, qui & vicũ Mammoſæ Fortunæ conſtituit in duodecima regione vrbis, quam Piſcinam publicam vocat.

Antiatem deam Fortunam vocamus. Horatius:

O diua gratum quæ regis Antium.

Quo loco Porphyrio ait. Antij templum Fortunæ donis fuiſſe opulentiſſimum. hinc noſtro Hendecaſyllabo & nos ad Saluiatum:

Et virtute tua deæ Antiatis
Conatus ſuperare & hinc & inde. Item ad Eremitam:
Sed nunc diua agitatus Antiate.

Suetonius Antianã dicere videtur, vel potius Antiatenã. Codices enim variare videmus in Caligula: Monuerunt, inquit, & Antiatinæ Fortunæ, vt à Caſſio caueret. Scribit Macrobius, ſe apud Antium vidiſſe promoueri ſimulacra Fortunarũ, ad danda reſponſa. Id verò quod in Rudente Plautus ait, Vtinam nunc Fortuna Anatina vterer: ab anate aue deſumptum eſt, quæ exit ex aqua nõ madefacta. quod idem poëta declarat. nam ſubdit: Vt cùm exiſſem ex aqua, arerem tamen. Sed hic Plautinus iocus eſt, non deæ cognomen. Atque hactenus de Fortuna, à ſene parum firmo tibi habe, Guarine doctiſſime: nec munus, ſed voluntatem, rogo, metire.

Fortuna conſeruatrix è Cippo vtrinque inſculpto & inſcripto, cum imagine mulieris Cornu copiæ in ſiniſtra tenentis, dextra verò temonem habentis, Romæ. ſic: NVM. DOM. AVG. in domo Marcelli Capiſuci: SACRVM. FORTVNAE CONSERVATRICI HORREOR- GALBIANORVM- M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER- S. P. B. D. Ex altero latere imago eſt mulieris, dextera è patera vinum in ardentem aram iacientis, ac ſiniſtra ſimpuuium ferentis, hiſce cum verbis: NVM. DOM. AVG.- SACRVM- GENIO CONSERVATO- RI HORREORVM CALBIANORVM-M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER S.P.D.D.

Fortuna ſtata & iam nuncupata eſt, vt planè cognoſcimus ex hac inſcriptione, quæ Romæ legitur:

GERMANICO CÆSARE C. FONTEIO. CAPITONE COS. K. IAN. STATÆ FORTVNÆ. AVG. SACR. SEX. FONTEIVS Ɔ. L. TROPHIMVS CN. POMPEIVS. CN. F. NICEPHOR MAG. VICISANDALIARI. REG. IIII. ANNI XVIII. DD.

Synt

SYNTAGMA DECIMVMSEPTIMVM
DE SACRIFICIIS, AMPLISSIMO PATRI AC ILLVSTRIS. PRINCIPI, EPISCOPO Portuenſi, Car. Saluiato, Lilius Greg. Gyraldus, obſequentiſs. Seruulus, S. P. D.

EGo equidem ſemper cum probatis doctrina & vitæ integritate viris ita ſenſi, & credidi, Deum Optimum Maximum publicè coli debere, & expedire, publicis patrum ceremoniis & inſtitutis: priuatim verò pura tantum mente, ac incontaminata: nec plus ſapere quenquam ſibi arrogare, quàm decreta & maiorum inſtituta per tot iam ſecula per manus ſubinde tradita permittunt. Quod cùm plerique aliàs, tum hac in primis noſtrorum temporum fece ſeruare contempſerunt, in varias ſectas, falſáque & impia dogmata inciderunt, turbáſque plurimas & diſsidia in populis concitauerũt. quæ ex re præter diſſenſiones paſsim & vulgo diſſeminatas, pacis quoque tranquillitatem & bonorum ciuiũ ocium ac quietem interturbãt, ſic vt indies magis magíſque ſeditiones & ſchiſmata fieri videamus: vt nunc bella plusquã ciuilia, & cognatas acies mittam. Sed iſta, quæ magis deflere & deplorare, quàm corrigere & emendare poſſumus, ipſis moderanda & emendenda in præſentia mittamus, quibus hoc munus incumbit. Quin illud nos potius videamus (ſi vacat) exortas nunc quoque nouas eſſe in re literaria hæreſes, quæ non minus adoleſcentum animos & ingenia exagitant, & quidem præclara & liberalia. Inter hos verò quidam ſunt, qui ſic palàm dictitant: Nihil omnino Latinè ſcribendum eſſe, cùm ſatis ſupérque ab antiquis omnia & ſcripta & pertractata ſint: & deſperandum eſſe, his demum diebus quenquam cõtingere poſſe ad eam dicendi & ſcribendi fœlicitatem, in qua antiqui excelluere. Alij ſunt qui hoc non omnino probant, & ſcribendum quidem aiunt, ſed eo duntaxat ſermone, qui vernaculus Hetruſcorum eſt, quémque alij ex regulis & arte conſtare, alij natiuum tantum & genuinum ſibi & ſuæ nationi affirmant. atque ideo non modo hiſtorias, ſed & diſciplinas, & ſi Deis placet, philoſophiam & res ſacras, ac religionis myſteria in vulgarem & vernaculam linguam & conſuetudinem conuertunt. Quibus vtriſque, ſi corporis mihi vires, vel manus ſaltem ſuppeterent (ita enim mihi hac de re inſtructa & parata eſt ſupellex.) ſperarem me ſolidis & indiſſolubilibus argumentis validiſque ſententiis reſpondere poſſe, eorúmque ita diluere ac infirmare commenta, & planè cauillos, vt vel pleroſque ſententiam mutare compellerem, vel ſaltem iuuentutem non deterrerent à linguæ latinæ & græcæ vſu, quo minus earum perennibus, conſuetiſque ſtudiis operam nauarent. Sed non diffido alios, & me longè doctiores, & magis firma corporis valetudine futuros, qui peruerſis ac præpoſteris opinionibus ſint reſponſuri, & in bonam viam reuocaturi: vt nonnihil certè iam præſtitit Barthol. Ricius, in ſuis de Imitatione libris. Quare nunc ego his miſsis, ad te de variis & multiplicibus ſacrificiorum gentium ceremoniis (quæ aliàs magis animi gratia, quàm ingenij viribus à me collecta ſunt) mittere conſtitui, ea in primis ratione, vt noſtri adoleſcentes his nugis potius oblectentur, & erudiantur, quàm tanto cum periculo velint vel de religione & ſacris rebus loqui, vel vulgari ſermone plusquam expediat ſtudia ſua prouehere. Accipe verò Saluiate maximè, maior future, reddita ſi ſint merenti præmia: accipe inquam hæc noſtra qualiacunque. & licet ſint te minimè digna, at certe tibi ſunt à me debita, cui quotidiana tua ſunt, nec vulgaria beneficia: id quod expreſsius his hendecaſyllabis ſum teſtatus:

Debebam tibi Saluiate præſul,
Vitæ quod ſupereſt mihi imbecillis,
Quòd victu & lare me foues benignus:
Sed cum muneribus nouis ſubinde,
Nunquam deſinis optimè mereri,
Me ingratum video interire coges,
Et tu munificentior fereris.

Vale: & quod facis, cadentem ſubleua.

DISTICHON, PRO ARGVMENTO.

Monſtrat vbi, per quos, quæ, quomodo, quando, Libellus,
Sacra ſuis Gentes exhibuêre deis.

QVONIAM deorum nomina & cognomina, eorûmque imagines, quantum imbecillæ vires corporis & ingenij tulêre ſuperioribus tractatibus ſum complexus, in hoc de Sacrificiis in vniuerſum & per partes acturus, multa mihi præfandum duco, vt rem tibi totã maiore luce expediam: atque adeò in primis de templis, & ſacris ædibus, de aris & ſimulacris, de ſacerdotibus & celebritatibus, eiuſmodíque cęteris breuiter collecta exponam. Sic verò exordiar.

Quis eſt qui neget, templa eſſe, vt ſic loquar, deorum diuerſoria? ad quę dei ipſi precibus ac mortalium votis exorati, diuertere quodammodo ſoliti putentur? Nam ſi quidem regibus & principibus, magníſque viris aliis apud nos fortè hoſpitaturis, in eorum gratiam domos noſtras exornare ſolemus, vt maiore illos ac ſplẽdidiore quàm poſſumus apparatu ſuſcipiamus: quid deis tandem immortalibus facere debemus, quos ad ſacrificia & preces noſtras inuocamus, & præſentes adeſſe cupimus? Et quanquam Zenonis dogma fuiſſe legamus, ἱερὰ θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν, hoc eſt, templa deorum non ædificanda: & barbaros quoſdam dicere ſolitos accepimus, eos impiè facere, qui deos ædium & parietum ſeptis includerent, cum deis ipſis omnia ſint patentia, mundúſque ipſe, & omne hoc totum illis pro templo ſit (id quod Perſæ credebant, vt in hoc planius oſtendam: Carmeli quoque incolæ nullum dei ſui templum habuêre, nec Germani illi antiquiores, ſed illi in monte tantummodo aras habuêre, hi lucos & nemora deorum ſuorum nominibus appellata:) nihilominus Romanos videmus, & Græcos, cæteráſque minus barbaras ac feras nationes, maximam circa deorum ſuorum templa & fana curam diligẽtiámq; ſemper adhibuiſſe. Quare qui primi deis apud hos templa ſtruxerint, variè proditũ inuenimus. Cùm enim primum homines (vt ait Trãquillus, & repetit Iſidorus) exuta feritate rationem vitæ habere cœpiſſent, ſéque ac deos ſuos noſſe, cultum modicum ac ſermonem neceſſarium commenti ſibi, vtriuſq; magnificentiam ad religionem deorum ſuorum excogitauerunt. Igitur vt templa illi domibus pulchriora, & ſimulacra corporibus ampliora faciebãt: ita eloquio etiam quaſi auguſtiore honorãdos deos putauêre laudéſque eorũ & verbis illuſtrioribus, & iucundioribus numeris extulerunt. atq; hactenus ex Tranquillo Iſidorus. Sunt tamen qui in Italia Ianum patrem primum templa ſtruxiſſe tradiderunt, ideóq; veteri inſtituto in ſacrificiis Ianum Latini perpetuò præfari ſolebant, vt in Iano dictum eſt. Alij Faunum, & ab eo fana appellata, vt Probus ſcribit. Martianus à Fana, quæ & Fatuella diceretur. quidã Iouẽ apud Cretenſes primùm templa dicaſſe ferunt, atq; ob id inter deos primum ipſum locum fuiſſe ſortitum. Lactantius Cretenſium antiquiſſimũ regem Meliſſeum tradit: quin & Seruius ex Saluſtio, Cretenſibus religionem attribuit. Phœnices Vſonem quempiam, primũ ſimulacra igni & vento ſtatuiſſe, & templa poſuiſſe prædicant. Phoroneum alij, aut Meropem, vel Aeacum Iouis filium tradunt, vt Varro in Admirandis ait: quod & Arnobius in ſexto. Sunt qui Dionyſium, cũ Indos debellaſſet, templa ſtruxiſſe, religionúmq; cultus inceptaſſe prodant. alij Cecropem primùm in Attica, Opi deę ſtatuiſſe putant. Iſidorus verò hunc ipſum Cecropem ait Iouem primùm appellaſſe apud Græcos, & ſimulacra reperiſſe, aras ſtatuiſſe, victimas immolaſſe, vt alibi dixi. Alij nonnulli, vt aduerſus Iulianũ Cæſarem ſcribit Gregorius Nazianzenus, Thraces volunt cæremonias inueniſſe: immolare verò, Chaldæos: vel vt alij dicunt, Cyprios. Nonnulli Arcadas Ioui templa conſtruxiſſe affirmãt. Aegyptij Iſin ferunt, quæ ſit legifera vocata, Ioui & Iunoni parentibus templa & ſacerdotes inſtituiſſe. Sunt qui Phryges dicãt, qui deæ Phrygiæ Cybeli ſacra & templa dicarint. Porrò plerique ex ſepulcris initium templa ſumpſiſſe arbitrati ſunt, vt in Sepulcralibus his verbis oſtendimus: Fuit inquam vſqueadeò ſepulcrorũ antiquis cura, vt non aliunde templorum & ſacrarum ædium originem deductam, diligentiſſimi ſcriptores tradant, Euſebius & Lactantius. qua de re & Clemens Alexãdreus in Protreptico ſic ſcriptũ reliquit: Superſtitio, inquit, templa condere perſuaſit. quæ enim prius hominum ſepulcra fuerunt, magnificentius cõdita, templorum appellatione vocata ſunt. nam apud Lariſſeam ciuitatem, in arce,

in templo Palladis, Acriſij ſepulcrum fuit, quod nunc ſacrarij loco celebratur: in arce quoque Athenieñſi, vt eſt ab Antiocho in nono Hiſtoriarum ſcriptũ, Cecropis ſepulcrum fuit: in templo verò Palladis quã Poliadæ Græci appellant, iacet Erichthonius. Iſmarus autem Eumolpi atque Dairæ filius, in Eleuſine vnà cũ Celei natabus ſepultus: & reliqua, quæ multa Clemens colligit, & poſt eum Euſebius in Præpar. Euang. quæ in Latinis codicibus non habentur, atque ideò ex Græcis repetenda. eadem & in ſexto Arnobius. Cæterùm ex Hetruſcorũ diſciplina veteres, vt puto, moniti, nõ deis omnibus, omni loco, templa ponenda cẽſuêre. Nam qui pacis, qui pudicitiæ, qui bonis artibus præeſſent dei, eos intra mœnia collocãdos putauerũt: qui verò voluptatibus, rixis, incẽdiis, vt Venus, Mars, Vulcanus: eos excludere ex vrbibus ſolebant. tametſi hoc non ita ratum fuiſſe ſemper, ex hiſtoriis videmus. Veſtam autem, Iouem & Mineruam, quos deos tutores vrbium ait Plato, in ipſarum medio, & arcium locabãt. Vitruuius: Aedibus, inquit, ſacris, quorum deorum maximè in tutela videtur ciuitas eſſe, vt Ioni & Iunoni & Mineruæ, in excelſiſſimo loco, vnde mœniũ maxima pars conſpiciatur, areæ diſtribuantur. Neptunum ad maris littus ſtatuebant, Ianum in excelſis montibus, quanquam & in foro. Aeſculapium Romani in inſula Tiberina repoſuerunt, quòd ęgroti maximè aqua indigeãt. alibi tamen extra vrbem templa habuit, vt ait Plutarchus, quòd ibi aër ſit ſalubrior. Gratiarum verò templum ἐμποδὼν, hoc eſt, vt interpretantur plerique, in medio foro, & publico conſtrui ſolitũ, tradit Ariſtotel. in Ethicis, & eius interpres: id quod clarius in meo Libello qui inſcribitur, Quomodo quis effugere poſſit crimen ingrati. Video præterea varias etiã templorũ formas ab antiquis deſcriptas. nam Solis quidẽ ædem, Liberíque patris, rotundam veteres probarũt: Iouis verò templa, quòd omniũ rerum ſemina is deus patefacere credebatur, tecto eſſe oportere aiebat Varro perforato. Aedem Veſtæ, quam cum terra eandẽ putabãt, rotundam, ad pilæ ſimilitudinem formabãt. Cœlitibus, & ſuperis aliis, à terra templa extare volebant: inferis deis ſub terra, Chthoniis & terreſtribus media ponebant ſæpius. Sed de templorum & ſacrarum ædium ſitu, ſi plura cupis, Vitruuium legito lib. primo, & item tertio & quarto, cuius inter cętera hæc ſunt verba: Ioui Fulguri, & Cœlo, & Soli & Lunæ, ędificia ſub diuo, hypæthráque conſtruuntur: horum enim deorum & ſpecies & effectus in aperto mundo atque lucenti præſentes videmus. Mineruæ & Marti & Herculi ædes Doricæ fient. his enim deis propter virtutem ſine deliciis ædificia cõſtitui decet: Veneri, Floræ, Proſerpinæ, Fontium nymphis, Corinthio genere conſtiturę aptas videbũtur habere proprietates, quòd his deis propter teneritatem graciliora & florida, foliiſq; & volutis ornata opera facta, augere videbũtur iuſtum decorem. Iunoni, Dianę, Libero patri, cæteriſq; deis, qui eadem ſunt ſimilitudine, ſi ædes Ionicæ conſtituẽtur, habita erit ratio mediocritatis, quod ab ſeuero more Doricorum, & à teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis inſtitutio. Mercurio verò in foro, aut etiã vt Iſidi & Serapidi, in emporio: Apollini, patríq; Libero, ſecundũ theatrum: Herculi, in quibus ciuitatibus non ſunt gymnaſia, neq; amphiteatra, ad circum: Marti extra vrbem, ſeu ad campum: itémq; Veneri, ad portum. Id autem etiã Hetruſcis aruſpicibus diſciplinarum ſcriptis ita eſt dedicatũ, extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideo collocari, vti nõ inſueſcat in vrbe adoleſcentibus, ſeu matribus familiarũ Venerea libido, Vulcaníque vi è mœnibus religionibus & ſacrificiis euocata, ab timore incendiorum ædificia videãtur liberari. Martis verò diuinitas cum eſſet extra mœnia dedicata, non erat inter ciues armigera diſſenſio. Sed ab hoſtibus ea defenſa, à belli periculo cõſeruabat. Eadem ratione & Bellonæ ædes extra vrbem fuit, vbi Senatus dabatur fortibus ducibus, & qui ſtrenuam operam nauaſſent. Cereri item extra vrbem, loco quo non ſemper homines. niſi per ſacrificium neceſſe haberent adire, cum religione caſtè ſanctiſq; moribus is locus tueri deberet. Porrò vt plurimum templa ad orientem ſolem conſtruere ſolitos veteres, ſcribit Lucianus. Sed quam in partem precantes obuerti ſolerent, & alibi retũli, & in hoc infrà repetam. Templa verò à contemplatu dicta ſunt. Sed Varro templum dictum ait, à tuendo. Templum tribus modis dicitur, à natura, ab auſpicio, à ſimilitudine. à natura, in cœlo: ab auſpiciis, in terra: à ſimilitudine, ſub terra. in cœlo, vt:

Contremuit templum magni Iouis altitonantis:

Item, magna templa cœlitum. in terra, vt, Scrupea ſaxa Bacchi templa. ſub terra, vt, Acheruſia templa alta Orci ſaluete. quãquam etiam Vitruuio, nec vno in loco, templum pro tecti parte & trabe quapiã ſumatur: Dicuntur & ædes templa, & in plurali ſacræ ædes.

tametſi etiam contra ſuperſtitioſas grammaticorum obſeruationes, & ſacra ædes in ſingulari apud idoneos auctores inuenimus, & ſimpliciter ædes pro domo: id quod & antea alij notarunt. Ab æde æditus, ille qui ædes ſacras curat, & tuetur: non æditumus, vt ait Varro, quamuis æditimum aliqui dixerint.

Templi partes quatuor dicebantur, ſiniſtra ab oriente, dextra ab occidente, antica ad meridiem, poſtica ad ſeptentrionem.

Varia verò de mundi dextera & ſiniſtra à philoſophis traduntur, & ab auguribus, quæ haud noſtro inſtituto conueniunt. Teſca etiam, loca quædam agreſtia alicuius dei. Actius: Lemnia quiſquis es tu mortalis, qui in deſerta & Teſca te apportes loca. dicta. quod myſteria ibi fiant, aut tueantur: vnde prius Tueſca, poſt teſca facta, ait Varro. Teſqua nunc fermè dicuntur. Teſqua tamē Feſtus ait, loca eſſe augurio deſignata. Cicero aſpera ait eſſe, & difficilia. Sed & templa fana dicta ſunt, quòd (vt inquit Varro) Pontifices in ſacrãdo fati ſint, fanū. hinc profanum eſt, quod ante fanū, id eſt, cõiunctū fano. hinc profanatū, quod in ſacrario pollutum. Liuius libro decimo primę Dec. Inq; ea pugna Iouis Statoris ædē votam, vt Romulus antè vouerat: ſed fanū tantū, id eſt, locus templo effatus, iã ſacratus fuerat. & Feſtus à fando fana deducit, quòd fando conſecrantur. vel à Fauno dicuntur, qui primus (vt Probus ait) Fana condidit. Martianus tamen fana dicta ait à Fatuis, quæ & Fantuæ, & Fanæ dicuntur, deis ſylueſtribus, à quibus (inquit) fana dicta. Sanè Græci & ipſi templum ἱερὸν & ναὸς dicunt, ſed & νεὼς: de quo Clinias ait, quod aliquando ἱκανῶς diceretur, διὰ τὸ ναίειν ἐν αὐτῷ τὸν θεόν: hoc eſt, quòd in ipſo dei habitarent. Notat & Pollux templum à Græcis dici σηκὸς, & τέμενος, aliiſque nominibus: Sed enim & plerunque templa ab ipſis deorum nominibus appellata inuenimus, vt ab Iunone ἡραῖον, à Diana ἀρτεμίσιον, à Venere ἀφροδίσιον, à Marte ἄρειον, ab heroibus ἡρῷον, & eiuſmodi alia. Obſeruamus verò & lucos apud deorum templa conſecrari ſolitos. Quin & lucos quidā dictos putauēre, quod ibi lumina fierent religionis cauſa, à lucendo videlicet. Alij per cõtrarium dictū arbitrantur, quòd minime luceat, propter arborum vmbras opacas. Sed quòd luci numinibus ſacrati eſſent, non modo gentium hiſtoria, verū & ſacra declarat. Scribit Tacitus, Germanos veteres alia nulla deorū templa habuiſſe, quā lucos nemoráq; deorū ſuorū nominibus appellata. Notat & Seruius. Manes & heroū animas, qui Lares vitales dicerētur, lucos tenere. hinc & Vergilius in ſexto dicit:

Nulli certa domus, lucis habitamus opacis.

Nec aliter lucos vnquam poſuit Poëta, ſine cõſecratione. Lucos quoque collucare Romano more oportere, docet M. Cato de Re ruſtica, formulámque aſcribit: Porco, inquit, piaculo facito, ſic verba concipito, Si Deus, ſi Dea, & reliqua: &c.

Aſylum etiam templi quoddam genus fuit, ex quo nullus poſſet extrahi. Dictum Aſylum, ait Seruius, quaſi Aſyrtum. Hoc autem non fuit in omnibus templis niſi quibus conſecrationis lege cõceſſum eſſet. Liuius etiam templum Apollinis Delij Aſylum fuiſſe ſcribit. Primò verò apud Athenienſes ſtatutum eſt ab Herculis filiis, quos inſequebantur hi qui fuerant à patre oppreſſi, ſicut docet in ſept. Theb. Statius:

Fama eſt defenſos acie poſt buſta paterni
Numinis, Herculeos ſedem fundaſſe nepotes.

Hoc Aſylum etiam Romulus imitatus eſt. Verg. V III. Aeneid.

Hinc lucum, quem Romulus acer Aſylum, &c. Item:
Et iam porticibus vacuis Iunonis Aſylo, &c.

Sed de Aſylo hoc, & qua vrbis Romæ parte, alibi plura notaui. Nunc cætera ſubdam. Quoniam verò, vt dictum eſt, inde extrahi non poterant confugientes, propterea etiam Græci ἀσύλους homines dicebant, à violentia tutos, & ſacroſanctos: quales tribunos plebis, & pontifices. hinc & ἀσύλια ἀγάλματα, ſtatua ad quā confugientes tuti fuerāt: vt Cæſarum, quod vel ex Iureconſultis liquet, ne hiſtoricos, alióſque ſcriptores nunc commemorem. Dicunt & Græci ἀσυλεὶ vice aduerbij, hoc eſt tutò, vel vnde quis auferri nefas ſit, vt in Aſylo poſitus. Sic & Aſylia, hoc eſt immunitas dicta, quæ ex ſacris ædibus & aris, ſtatuíſque principum habetur. Quin & delubrum etiam aliquando pro templo ſumptum eſt. Vergilius:

Principio delubra adeunt. Idem:
Nos delubra deûm, miſeri quibus vltimus eſſet,
Ille dies, feſta velamus fronde per vrbem.

Scribit Varro lib. octauo Diuinarum, Delubrum alios exiſtimare, in quo præter ædem

ſit

ſit area aſſumpta deûm cauſa, vt fuit in circo Flaminio Iouis Statoris: alios, in quo loco dei ſimulacrum dedicatum ſit. & adiecit: Sicut locum in quo figerẽt candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. hæc ex Varrone Macrobius. Seruius tamen, à diluendo delubrum dictum putat, lib. ſecundo Aeneidos. ait enim: Delubrum dicitur, quod vno tecto plura amplectitur numina, quia vno tecto diluitur: vt eſt Capitolium, in quo eſt Iupiter, Iuno, Minerua. alij dicunt delubrum eſſe locum ante templum, vbi aqua currit à diluendo. licet alio loco idem dicat, delubrum ligneum ſimulacrum à libro, hoc eſt, raſo ligno, quod ξόανον Græcè dicitur. Dicuntur & templa ſacraria. Vergilius:

Et diri ſacraria Ditis.

Seruius tamen ait, Sacrarium propriè locum eſſe in templo, in quo ſacra reponantur: ſicuti Donarium, vbi oblata imponuntur. Vocantur & Sacella, diminutiua forma, vt notum eſt. Vergilius:

Faciles nymphæ riſere ſacello.

Bidental dicebant antiqui, quoddam templum, quòd in eo bidentibus hoſtiis ſacrificaretur, vt ait Feſtus, meminit Horat. in poëtica:

Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Mouerit inceſtus. Perſius: Euitandúmque Bidental.

Ita verò inſtitutum bidental traditur. Locum fulmine tactum acri ſtudio procurabant maiores, ſacerdotémque adhibebant, & fulminis veſtigia diſperſa colligebant: ſacríſq; ibi peractis ara conſtruebatur, in qua de bidente rem diuinam faciebãt, & locus Bidental vocabatur, quod violaſſe piaculum fuit. Fauiſſæ etiã, vt Feſtus ait, locus appellabatur, in quo erat aqua circa templa. Sunt qui putant, Fauiſſas fuiſſe in Capitolio cellis ciſterníſq; ſimiles, vbi reponi erãt ſolita ea quę in templo vetuſtate erant facta inutilia. idem fermè tradit Gellius lib. ſecũdo, capite decimo, ex Varronis ſentẽtia. Solebãt porrò veteres ſua templa inaugurare, id eſt, ſuis auguriis ſanctiora reddere: & ſimiliter profana facere, id eſt, exaugurare. vtrunque clarè oſtendit T. Liuius lib. primo ab Vrbe cond. Et vt libera, ait, à cæteris religionibus area eſſet tota Iouis templíq; eius, quod inædificaretur, exaugurare fana ſacelláq; ſtatuit, quæ aliquot ibi à Tatio rege primùm in ipſo diſcrimine aduerſus Romulum pugnæ vota, conſecrata, inaugurátáq; poſtea fuerant, inter principia condendi huius operis mouiſſe numina ad indicandam tanti imperij molem traditur deos. Nam cùm omnium ſacellorum exaugurationes admitterent aues, in Termini fano non addixere, & reliqua. Nunc & illud addendum, quod Seruius ſcribit: Nouimus, inquit, deis ſuperis & inferis aras conſecratas. Altaria verò eſſe ſuperorum tantum deorũ, quæ ab altitudine conſtat eſſe denominata. Ara, inquit Varro de Lingua latina, quòd areæ in vrbe putæ ſint: à quo poteſt etiam ara deûm eſſe, quòd pura. niſi potius, ait, ab ardore, ad quem vt ſit, fit ara. Idem tamen Varro lib. quinto Diuinarum dicit, aras primùm anſas dictas, quod eſſet neceſſarium à ſacrificãtibus teneri: hanc opinionem Macrobius eſt ſecutus, Vergiliúq; etiam auctoritate cõprobat. At verò Iſidorus: Aram, ait, à quibuſdam vocatam, quòd ibi incẽſæ victimæ ardeant. Alij ab imprecationibus, quas Græci ἀρὰς dicunt. Lactantius grammaticus libro Thebaid. ſeptimo, tria fuiſſe in ſacrificiis loca ait: per quæ expiationem facerent, ſcrobiculo facto inferis, aris terreſtribus, cœleſtibus extructis focis. vnde denominata etiã ſunt altaria, ad quæ cùm ſacrificabant, manus in altum porrigebant. At verò philoſophus Porphyrius: Aras, inquit, & templa ſtatuebant cœleſtibus. terreſtribus (hoc eſt Chthoniis) eſcharas, id eſt, focos: ſic & heroibus. Subterraneis autẽ, id eſt, ὑποχθονίοις deis foſſas, ſcrobéſve, & quæ à Græcis dicuntur μέγαρα. Mũdo & nymphis, cæteríſq; huiuſmodi, antra dicarũt. Vnde eſt Homeri in decimotertio Odyſſ. antrum Nympharũ, quod præclarè ipſe eſt Porphyrius interpretatus. Ergo ſuperis deis, vt etiam Feſtus tradit, à terra exaltatis aris: terreſtribus, in terra: inferis, ſub effoſſa terra, ſacra facere conſueuerunt veteres. Id quod apud Indos diu fuiſſe ſeruatũ legimus, vt terreſtribus deis in cauernis & ſpecubus, Soli in ſublimi ſacrum facerent. Sanè quoniam βωμὸς Græcè ara dicitur, bomolochi inde dicti primùm quidam, qui è ſacrificio epulas petebant. & quia nugaces ij fuerant, vocabulum deflexum eſt ad ſcurras, & paraſitos. Porrò nonnunquam ſine ara in nudo ſolo & pauimento ſacra peregiſſe, Gręcos compertum eſt. Eumæus apud Homerum, ſuper eſcharam victimam fecit. Arabes arulam ſuper aram conſtituebãt, Solique in illa immolare & thura adolere ſo-

lebant. has enim ad normam quadratas fuiſſe accepimus:ſed & rotundas ipſi vidimus. Super aras verò ſacra facturi, ceſpitem ex gramine, ſiue verbenas apponere ſoliti fuerant. Verbenæ enim in omnibus ferè ſacris fauſtæ habitæ: has ex ſacro loco decerpere oportebat. Ipſas etiam aras, quoniam & hæ peculiares deis fuêre, vt etiam victimæ, ſuorum numinum frondibus ornare par fuit: vt Ioui æſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera: ſed & pampinis interdum, quin & ramis ficulneis plerunque his enim deus ipſe, deuictis hoſtibus triumphaſſe fabulatur: Pani pino, cupreſſo Syluano & Diti, vel ſi quæ aliẽ aliis deis conueniebant. tametſi ad aram maximam Herculi ſacra qui faciebant, ſola lauro coronari ſoliti à quibuſdam traduntur. qui tamen Vergilij auctoritate conuincuntur, qui ita in octauo cecinit:

Herculea bicolor cum populus vmbra
Velauítque comas, foliíſque innexa pependit. & paulò pòſt:
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Thraces & Iudæi pro lege habebant, in omnibus ſacris hedera coronari: Capadoces, Ambroſia. Apud Aegyptios vitibus hedera præferebatur. Druidæ Gallorũ nullum ſacrum ſine roboris vel quercus fronde, & viſco conficiebant. Thraces non ſolum coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, in ſolennibus libabant. Abrotonum Iſidi ſacris dicatum: Iſiaci tamen abſinthij marini ramum virgultis cæteris præferebant. Euripidis Scholiaſtes in Hippolyto ſcribit: Simulacrum Dianæ coronabatur tum dictamno, tum ſchino, id eſt, lentiſco, tum loto. Ferunt enim, in Creta tantum dictamnum naſci. nam hoc citò partum educere exiſtimatur: & propterea difficulter parientibus dictamnum datur, vt citò pariat. Aegyptij in Iouis pompa & magi myrica, Hermionenſes hiacyntho in ſacris coronabãtur: Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incendebant. Ferunt Aegyptios agreſti herba, id eſt, gramine manibus decerpto, adoraſſe, & papyri flore deos coronaſſe: eorum tamen rex Ptolemæus Heliochryſo deos ipſe coronabat. Veſpaſianus coronas ex cynnamomo interraſili auro ſæpe templis dicauit: apud alios autẽ fagi cortex religioſus fuit: non ſic Thebis & Athenis. Nanque in Palladis templo haud facile quiſquam hederã inuenit: ea verò hedera quæ fert racemos labruſcæ modo, quam & ſimilacem nominant, & arbores quæ nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infauſtæ omnibus habebantur ſacris, & damnatæ religionis. Apud Perſas non modò qui ſacrificabat, ſed & hoſtia, & qui ſacris intererãt, feſta ornabantur fronde. Indis contrà: nanque ex his coronatus ſacrificabat nemo.

Sed poſtquam de ſacris ædibus & templis, ariſque, & cæteris ſcripſimus, nunc congruè ſimulacra & ſtatuas ſubiũgemus, & qui eas primi in templis ſtatuerint, diuiſve dicauerint, diſquiremus: hoc licet variè tradatur. Quidã enim Telchines apud Rhodum deorum ſtatuas primùm feciſſe volunt: quidam Hetruſcos, ſeu Tyrrhenos prædicant. Alij Cadmum Agenoris filiũ apud Græcos tradidêre. Sunt qui Armodij & Ariſtogitonis primas ſtatuas poſitas prodant, qui tyrannidem ex Athenarum vrbe ſuſtuliſſent. Alij Aegyptios tradũt, quod eorum reges id primi moliti ſint: Seſoſtris, Amaſis, Rhapſinates, Simandius. Diophantes Lacedæmonius, qui Antiquitatum libros quatuordecim ſcripſit, Syrophanem ait Aegyptium, hominem locupletiſſimum, filio ſuperſtitem, eius deſiderio ſimulacrum domi conſtituiſſe, ad quod familiares confugerent, cùm domini iracundiam furorémque vitarent: quomodo veniam ab hero conſecuti, herulis filij ſimulacrum defuncti floribus & coronis ac fertis, aliiſque rebus ornabant. Sed quid multa hac de re colligimus? Veſanam ac ſtultam Semiramidis ambitionem apud ſcriptores notaui, quæ ad montem Mediæ, qui Bagiſthenes diceretur, ſuam in petra effigiem decem & ſeptem ſtadiorum inſculpi iuſſerit, quam centum viri donis ac muneribus venerarentur aſſiduè, vt ſacerdotes.

Cætera hoc loco quæ de ſimulacris apud Euſebium, Athanaſium, Porphyriũ, Plinium, & alios legimus, miſſa facio, vt ſacrificia exequamur, quod noſtrum eſt inſtitutũ: tantummodo vnum hoc breuiſſimè addam, ſimulacra, ſeu ſigna illa & ſtatuas appellemus. antiqui ex varia materia factitauêre, cæra, ſale, vitro, omnis generis marmore, creta, argilla, auro, argento, ære, ferro, chalybe, plumbo, ſtanno, gemmis, lapillis: item & ex varij generis ligno, vt ex Plinio, Solino, Plutarcho, Pauſania, Euſebio, aliiſque obſeruamus.

Sed non ex omni quidem ligno ſimulacra veteres factitaſſe, obſeruauimus: vt & Pauſanias obſeruat, qui ſe ait animaduertiſſe, has tantũ arbores ſumi ſolitas, ebenum, cupreſſum, cedrum, quercum, ſimilacem, loton, buxum. his radicem oliuæ in minoribus ſimulacris

addit

addit Theophraſtus: Plinius vitem, qui in Populonia, ait, ex ea Iouis ſimulacrum vetuſtiſſimum tot æuis incorruptum ſe vidiſſe. Sed cùm non ex omni ligno Mercurius, vt etiam in prouerbio dicitur, fieret, præcipuè tamen ex thyia, quam Trogetem vocauit Homerus, fieri ſolebat, Atque haſtenus de ſimulacris.

Nunc, vt rem totam complectar, ſacerdotum & ſacricolarum nomina breuiſſimè tibi commemorabo. quæ cùm apud Romanos, tum apud Græcos varia diuerſáque fuère. Verùm audiendus prius eſt Plato, qui in eo qui Ciuilis, vel de regno Dialogus inſcribitur, ita ſtatuit: Sacerdotum, inquit, genus eſſe, vt intelligat doceátque quo pacto donaria deis & ſacra ſint offerẽda: item qua ratione vouendum ſit, quíd ve boni ſit à deis petendum, non enim omnia à deis temerè petenda: qua de re & gentes & noſtri plura diſſeruère, quæ huius non ſunt inſtituti. Sacerdotum igitur nomina multa apud Græcos fuère, de quibus iam ſparſim toto opere meminimus, & Iulius Pollux in Onomaſtico lib. primo & octauo, hæc fermè collegit: ἱερεῖς, νεωκόροι, ζάκοροι, θύται, γέλεῳ, ἱεροποιοὶ, καθάρται, ἀγυρταί: & quibus nominibus vſi ſunt poëtæ, ἀμφίπολα. Sunt item qui in vaticiniis, & deorum oraculis reddendis fuère, προφῆται, ὑποφῆται, μάντεις, θεομάντεις, χρησμῳδοὶ, χρησμολόγοι, παναγεῖς, πυρφόροι. Sunt præterea ὀπτῆται, ὀργεῶνες, τελεστάρχαι, χαλαζοφύλακες, θυοσκόοι. aliíque.

Nunc quoque de Latinis noſtro more breuiter ſcribamus, Chriſtianorum & Hebræorum nomina miſſa facientes, vt profeſſi ſumus, ne miſceamus ſacra profanis, primúmq; de pontificibus agamus. Pontifices, qui à Plutarcho in Numa γεφυροποιοὶ græcè dicũtur, creduntur apud Romanos primùm è patriciis, à Numa Pompilio ſecundo rege conſtituti, & quatuor ab initio creati: & pòſt cùm plebis poteſtas creuiſſet, quatuor alij ex plebe creari cœperunt. M. Valerio & Q. Apuleio Coss. Inter hos qui minores appellabantur, vnus erat maximus & re & nomine. hic ſacra omnia exſcripta habebat, & obſignata: hoſtias, dies, ad quæ templa res diuina eſſet facienda, cætera denique ſacra tum publica tum priuata. Pontificum verò Max. electio ipſis Pontificibus pertinebat. Erat quidem Pont. Max. iudex ac vindex contumaciæ priuatorum magiſtratuum: minorum verò Pontificum maximus is dicebatur, qui primus in id collegium veniſſet: & minimus vocabatur, qui nouiſſimus. Pontifex verò vnde ſit dictus, variè traditur. plurimi à ponte faciendo, in primíſque ſublicio: quibus & græca vox conſentit, γεφυροποιοί. hoc Varro, Alicarn. Plu. alij. Scæuola verò, quem plerique ſequuntur, à poſſe & faciendo deduxit. Rex ſacrorum, qui & Rex ſacrificulus dictus eſt, à Romanis inſtitutus, Iunio Bruto & M. Valerio primis Coss. cùm Roma reges exacti fuiſſent, vt Plu. in Quæſtionibus tradit, propter ſacra quædam, quæ per regem tantummodo celebrari decebat. Rex tamen iſte Pont. Maximo ſubiectus erat. Huius vxor Regina ſacrorum appellabatur: quæ quoties ſacra faceret, ex malo punica virgam, quam Inarculum vocabant, infulæ loco deferebat. Hæc eadem Calend. omnibus Iunoni porcum, vel agnum in regia mactabat. Cætera quæ regi pertinerent, haud ſatis mihi adhuc comperta habentur. Athenienſes certe & ipſi βασιλέα, id eſt, Regem ſacrorum habebant, hac eadem religione ac poteſtate, qui ſacris præerant Eleuſiniis, Lenæis, & quæ lampada fiebant, & alia quædam.

Flamines quidam à Romulo primùm, quidam à Numa tres inſtitutos dixerunt: potior tamen eorum videtur eſſe ſententia, qui à Romulo primùm Dialem & Martialem flamines inſtitutos tradidère: mox, vt Varro aſſerit, Numa ſingulis deis flamines fecit, à quibus etiam deis nominauit, vt Dialis, Martialis, Quirinalis. & deinde aucta vrbe, Viminalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer, ſeu Falacris, Palatualis, Furinalis, Pomonalis, & cæteri vſque ad XV numerum. Inter hos maximæ dignationis fuit Flamen Dialis, cùm cæteri diſcrimina ſuæ maieſtatis haberent, minimæ verò dignationis, Pomonalis flamen fuit, quod Pomona leuiſſimo fructui agrorũ præſideret, id eſt, pomis, vt ait Feſtus. Dicti autem flamines, à geſtatione pileorum, quaſi pileamines. quidam ab infulis, quas flammas appellabãt: vel à flammeis, notiſs. velaminis genere, quòd parum cõſtat. Alij à filo lanæ, quo caput præcinctum habebant. Alij à filo quidẽ dictum: nam per æſtatẽ, cùm propter æſtum galerum geſtare non poſſent, lini filis caput amiciebãt. Nudo quippe capite ſub dio eſſe, flamini fuit religio. Hoc autem geſtaminis genus etiam Apex dicebatur. Lucanus in primo;

Et tollens apicem generoſo vertice flamen.

Meminit & Vergilius VIII, & Seruius & Feſtus, & Auguſtinus II de Ciuit. Dei: Nam etiam, inquit, flamines inſtituerunt, quod ſacerdotũ genus adeò in Romanis ſacris, teſtãte

apice, excelluit, vt tres ſolùm flamines haberentur. Val. Max. Sulpitio inter ſacrificandum apex prolapſus eſt. Flamen Dialis inſigni veſte, & Curuli ſella vtebatur, & albo galero. Flamini Diali iurare non licebat, iniurato credi oportebat: cui enim ſacra credita eſſent, ei fidem non habere, nefas exiſtimabant. hinc ex edito prætoris verba illa quæ leguntur: Sacerdotem Veſtalem & flaminem Dialem in omni mea iuriſdictione iurare nõ cogam. Iidem ſingulis idibus Ioui bouem mactab..nt. ſub diuo vngi, vel ſine interula eſſe. equo vehi, noctem ab vrbe abeſſe non licebat. Dialem coniuge defuncta Flaminio abire, bis connubio iungi nefas. Frumentum, farinam, carnem crudam, capram, equum tangere non licebat. Fabam nec tangere, aut nominare fas fuit. Tibias funebres audire, hederam attingere, aut annulum cum gemma, vel nodum habere, piaculum fuit. alia ſunt multa apud auctores, Plutarchum, Gellium, & Feſtum, quæ Flaminibus religioſa erant, ſed mihi ſuperuacanea viſa ſunt, vt hoc loco recitem. Fuerunt præterea qui Curiales Flamines dicerentur. Sed Imp. & Cæſarum temporibus, qui in diuorum numerum redacti fuiſſent, noui Flamines creati fuerunt: vt C. Cæſ. dictator, lege Antoniana, à M. Ant. lata, quòd M. Ciceronem ſecunda Philip. indignè tuliſſe videmus, & pòſt alij vt Auguſt. Antonianus, Marcianus, Aelianus, quod in hiſtoriis obſeruamus. fuit quoque apud Romanos lex, ſi Flamen ſacrũ ritè nõ peregiſſet, aut aliquo modo inſigniter deliquiſſet, vt Flaminio deiiceretur quomodo multos deiectos hiſtoria docet. Sed enim & ſi maximæ auctoritatis fuêre Flamines, Pont. tamen Maximo dicto audientes fuêre, vt cùm L. Metellus Pont. Max. non eſt paſſus Poſth. Flaminem Martialem Cos. à ſacris diſcedere. & P. Licinius, & ipſe pont. Max. Q. Fabiũ Pictorem, Præt. Flaminem Quirinalem non permiſit ire in Sardiniam. Aliæ ſunt hiſtoriæ. Porrò Flaminum miniſtri Flaminij dicti ſunt, & miniſtræ Flaminulæ. Flaminum verò vxores, Flaminicæ dicebantur. hæc ita vnius viri vxores, vti Flamines vnius vxoris viri, id eſt monogami fuerũt. Omnium porrò rerum ſacrarũ adminiſtri, Camilli antiquo Hetruſcorũ vocabulo dicebantur, vt plenius in Mercurio dictũ eſt.

DE POTITIIS ET PINARIIS.

Pinarius & Potitius duo ſenes fuerunt quibus Hercules apud regem Euandrum oſtendit qualiter ſe coli vellet, ſcilicet vt mane & veſperi ei ſacrificaretur. Ab his factum eſt, vt Romæ Pinarij & Potitij Herculis ſacerdotes appellarentur. Profecto itaque primo matutino ſacrificio, cùm circa ſolis occaſum eſſent ſacra repetenda Potitius prior aduenit, qui à potãdo, id eſt ποτίζειν, vel à πότος, ſeu πότιμος dictus fuit. Pinarius poſtea, extis iam redditis aduenit, quare iratus Hercules ſtatuit, vt Sinariorum familia tantum miniſtra eſſet epulantibus Potitiis, & complentibus ſacra. vnde etiam Pinarij dicti ſunt ἀπὸ τῆς πείνης, id eſt, à fame: nam ſenem illum Pinarium conſtat alio nomine fuiſſe nuncupatum. hinc eſt, quod Vergilius tantum Potitij commemorationem facit:

Primúſque Potirius ibat.

Hiſtoriam T. Liuius in primo exequitur. Hoc modo hæ duæ familiæ, longo tempore Herculi rem ſacram fecêre, donec auctore Appio Claudio gens Poritia, ſacra Herculis in mancipia tranſtuliſſet, qua tempeſtate 12 familiæ eius fuerant. puberes omnes ad 30, intra annum cum ſtirpe extincti ſunt. Poſtea empti de publico ſerui, officium exercuerunt. hiſtoriam hanc aliquanto ſecus Feſtus recitat. ait enim, Appium Claudium 50. millia æris grauis his dediſſe, ſi ſeruos publicos edocerent ritum ſacrificandi: quo facto, Potitij cùm eſſent ex familia numero 12, omnes interierunt intra diem 30.

ARVALES Fratres. Acca Laurentia Romuli nutrix, conſueuerat pro agris ſemel in anno ſcrificare, 12 eius filiis ſacrificium præcedentibus. vnde cùm vnus mortuus eſſet, propter nutricis gratiam Romulus in vicem defuncti ſe ſuccedere pollicitus eſt. vnde & ritus proceſſit, cum 12 deinceps ſacrificeare & Aruales dici fratres: ſicut Rutilium Geminum in libris Pontificalibus memoraſſe, ait Fulgentius ad Chalcidiũ. Varro, Aruales fratres propterea dictos ſcribit, vt fruges ferant arua. Romulo verò in eo ſacro Accam Laurentiam dediſſe ferunt ſpiceam coronam, quæ vitta alba colligata fuit: id quod & Plin. teſtatur.

Augures, & eorum collegiũ, ſummo in honore habitos legimus, non modò apud Romanos, ſed & apud Græcos, & Barbaros pleróſq;. nã Chaldæos primùm, & Piſidas, ac Cilices, dein Hetruſcos & Græcos, mox Latinos & Romanos augurãdi diſciplina excelluiſſe accepimus. & Augures quidẽ tres prius Romæ fuêre, propter tres ipſius tribus, Luceres, Rhamnenſes, Tacienſes: mox vno addito quatuor extiterũt. Sed cùm pòſt plebs admiſſa

eſſet

eſſet in partem honorum vrbis, quinque plebeij Augures creati, & patricij quatuor, atque ita nouem numero fuêre, idque M. Val. & Q. Apuleio Coss. Romani igitur nihil niſi auguratò inchoabant. Locum verò augurij ita fuiſſe legimus: Templum augur conſtituebat, verſus orientem ſedebat, capite velato erat: lituum, id eſt, incuruum baculum dextra manu tenebat, quo in cœlo regiones diuidebat, & quæ auguria veniebant prædicebat. Si læua fuiſſent, qua parte eſt ſeptentrio, felicia pronunciabat: illa pars propter altitudinē proſpera putabatur. A dextra parte meridies, parum fauſta & infelix credebatur, quia locus eſt depreſſus. plura Liuius lib. primo, Dionyſius Alicarn. lib. ſecundo Plut. in Prob. & in Vitis, Val. Maximus, M. Tullius de Diuinatione, Varro, & alij. Illud non ignorandū, quod Plut. notat in Cauſis: quòd vbi ſacerdotes in iudiciū acti, aut dānari forēt, alter ſubſtituebatur: Augures verò nō ita. nam quamdiu viuerēt, eodē ordine perſiſtebāt. cauſam ibidē aſcribit.

Salios XII Marti Gradiuo, vt ait Liuius in primo, legit Numa Pompilius. dicti verò, vel à Salio viro quopiam Samothrace, vel Mantineo: vel potius à ſaliendo, id eſt, ſaltando, id quod in comitiis facere quotannis Salij ſolebant. Sanè nō Romani ſolùm in ſacris quibuſdam ſaltationibus & hyporchematibus vtebantur, ſed aliæ omnes ferme nationes. nam vt ſcribit Athenæus, & Lucianus, deis peculiares ſuæ fuerunt ſaltationes. quin nulla ſacra in Delo fiebant, quibus non eſſet adhibita ſaltatio: nec ab Orpheo ac Muſæo vlla inſtituta ſacra fuiſſe conſtat, ſine ſaltatione. Indi manè & veſperi cum ſaltatione Solem ſalutabant. Longus ſim, ſi velim omnes recenſere.

Salij igitur, vt ad Romanos redeā, verſiculoribus tunicis ornati, per vrbem tripudiantes carmina Saliaria appellata canentes pergebant, ſuccincti æneis baltheis, togis nexis fibulis, quas trabeas vocabant, in capite pileos geſtabāt dictos apices, accincti gladiis, dextera lanceam aut virgam ferebant, læua peltam Thraciam, quòd Ancyle dicebatur: hoc eſt, circum anciſum, id cœlo lapſum in Numæ regiā exiſtimatum, ad cuius formā 12 numero ſumma arte confecit Mamurius artifex, nulla alia mercede ex opere contentus, niſi quòd in fine facti, Mamurij nomen accineretur. Lege cautum erat, vt Salij liberi eſſent, & indigenæ, & quorum vterque parens viueret, & cuiuſcunque Fortunæ pauperes, aut diuites. Proditum hiſtoria eſt, Tullium Hoſtilium regem numerum duplicaſſe, & eorum perinde collegium adauctum. hęc ex T. Liuio in primo ab V. C. Plu. in Numa, Val. Maximo in primo, Dionyſ. Alicarn. in ſecundo, item & grammaticis Seruio & Acrone, aliiſque.

Fœciales, & Patres Patratos ideò ſimul conſcribimus, quòd Pater patratus ex Fœcialib. vnus id muneris obire ſolebat. aliqui tamen ſeorſum deſcribunt. Plut. quidē in Cauſis Ro. Patrē Patratum maximum haberi Fœcialiū ſacerdotū ait, qui fœderibus faciēdis præerāt: & ille pater, & hi filij dicebātur. hos quoq; Plut. ſuo tēpore apud imperatores in precio fuiſſe ait. Fœciales autē dicti, quòd fidei publicæ inter populos præeſſent: vel à fœdere faciendo, ſeu feriendo. Pater verò patratus, à patrando dictus, id eſt, à ſanciendo fœdere in quo tantū præeſſe putabatur. Per hos ergo fiebat, vt iuſtum conciperetur bellum, & vt fœdere fides pacis cōſtitueretur. hoc inſtituiſſe dicitur Numa, cùm indicendū eſſet bellū Fidenatibus, quod ſcribit Pomp. cùm tamē eorū vſum apud Liuium non videamus ante Hoſtilij tempora fuiſſe. Plinius tamē, ſeu quicunq; alius fuit qui de Viris illuſt. ſcripſit, Ancū Martiū ait ius fœciale, quo legati ad res repetēdas vterētur, ab Equicolis trāſtuliſſe, quod prius (vt ferunt) Heſſus excogitauit. Mittebātur autē Fœciales, priuſquā bellū conciperetur, ad res repetēdas: & ſi nō impetrabāt, bellū poſtea indicebatur. Nam vnus fœcialium, qui patrem patratū faciebat, ex ipſis fœcialibus electū, ſactis veſtibus ornatus ad auctores iniuriarum procedebat: & priuſquā vrbē intraret, ianitorē, vel alium quempiam obuiū alloquebatur imprecationibus quibuſdā. inde in forum pergebat, & cur veniſſet ediſſerebat: tempus ad conſultandum dies aliquot, vt alibi dicam, dabat. ſi per hos dies res infecta eſſet, deis cœleſtibus manibúſque inuocatis abibat, ad ſenatúmq; omnia referebat: ſenatus, quod iuſtum piúmq; foret, ſtatuebat, Fœcialémq; vt bellū indiceret, dimittebat. Quibus vteretur verbis, & qua cæremonia, à me alibi relatū eſt. Fœcialium ſacra violare nefas erat. Fabius cùm violaſſet, vrbs ideo à Gallis capta credita. Nonius Marcellus: Fœciales inquit, apud veteres Ro. erāt, qui ſancto legatorū officio ab his qui aduerſum Po. Ro. aut rapinis aut iniuriis hoſtili mēte commouerāt pignora, facto fœdere iurè repetebāt: nec bella indicebātur. quę pia vocabāt, priuſquā fuiſſet quid Fœcialibus denunciatū. Varro de vita Po. Ro. lib. ſecundo: Itaque bella & tardè & nulla licentia ſuſcipiebāt, quòd bellum nullum niſi pium putabant

bant gerio portere. priuſquam indicerent bellum, iis à quibus iniurias factas ſciebant, Fœciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant. alia præterea Nonius & Feſtus tradunt. nos hæc pro re ſatis.

De Gallis Magnæ matris Ideæ, cùm ſatis ſupérque in ipſius deæ deſcriptione, déque omni eius ferè cæremoniarum ritu dixerim, non eſt cur hoc loco plura repetam.

Duumuiri ſacrorum à Tarquinio Superbo inſtituti fuerunt, qui ſoli ſacros libros inſpicerent, & Carmina Sibyllina: deinde cùm plebs creandos eſſe ex ſuis inſtaret, ex patriciis & plebeiis x creati ſunt, & inde x v, qui eos libros inſpicerent: atque ita ad x v viros ſacrum deuenit, quibus & aliquando data cura corrigendorum faſtorum. Sed ſi de his plura cupis poſt cæteros noſtrum ſecundum de hiſt. poëtarum dialogum, ſi vacabit, legito, quo loco de Sybillis abundè ſcripſimus.

De ſeptemuiris Epulonũ ſic à Pomponio ſcriptũ inuenimus: Veteres (inquit) Põtifices, vt ait Cic. in 3. de Orat. propter multitudinẽ ſacrificiorũ tres epulones eſſe voluerunt, vt ludorũ epulare ſacrificiũ facerent. Id ſacerdotium antiquũ fuiſſe cõſtat: ſed de ætate nondum mihi planè compertum. Epulonũ numerus auctus fuit, duóque tribus additi, adeò vt quinq; fierent epulones aliquo tẽpore: ſed poſtea theatraliũ ludorum atq; Circenſiũ ambitione ad VII vſq; producti. Excuſabatur ſeptemuiri Epulonũ filia à Veſtali vocatione. Eſt Romæ pyramis Cæſtij, in qua ita inſcriptũ: Opus abſolutum diebus C X X X ex Teſtam. C. Cæſtij Corn. Tri. pl. Septem Viri Epulonum. Epolonos, ait Feſtus, dicebant antiqui, quos nunc epulones dicimus. Datum eſt autem his nomen, quòd epulas indicendi, Ioui cæteríſque deis poteſtatem haberent. vnde etiã ſacræ menſæ dicebantur, de quibus Arnobius in ſecundo: Sacras, inquit, facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris deorum.

Titij ſodales ſacerdotes extra vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria ſeruabant, quoniam ad id deputati à Pont. erant. nomen inditum eſt ab auibus, vt Varro ait, quas in auguriis certis obſeruare ſolebant. horum meminit & Lucanus:

Et doctus volucres augur ſeruare ſiniſtras,
Septemuirque epulis feſtus, Titiique ſodales.

De Lupercis, copioſè paulò pòſt in Lupercalibus agemus: item de Popis, aliíſque.

Tutulos, ait Varro in Pontificalibus, ſacerdotes dici breuium deorũ. Numa verò Pompilius, & ipſe de pontificalibus ſcribens, Tutulum dici ait pallium, quo ſacerdotes caput tectabant, cum ad ſacrificium acceſſiſſent. ſicut & Vergilius ait:

Et capita ante aras Phrygio velatus amictu.

Lege ad Chalcidium Plac. Fulgentium.

Curionem etiam Romani interdum pro ſacerdote poſuêre. Curiones, inquit Varro, dicti ſunt à curiis, qui faciunt vt in his ſacra fiant. Feſtus; Curionũ æs, ait, dicebatur, quod Curioni dabatur ob ſacerdotium curionatus. Arnobius lib. primo aduerſus Gentes: Iupiter ille Capitolinus huiuſmodi poteſtatem dedit, Curionem autem Pontificẽ maximum, quinimo Dialem, quod eius eſt, flamine iſto iurè donauit. & Ouid. in Faſtis:

Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indixit.

Curia etiã aliquando pro templo ſumitur. id oſtendit Ouid. qui locum vbi Cæſar occiſus eſt, nunc templum, nunc curiam appellauit. Sed certè curia ſacrata fuit: Videtur Dion. Alicarn. in 2. hos deſignare, cum ait: Duces curiarum factos eſſe ſacrificulos à Romulo imitato Græcorum conſuetudinem, apud quos inſtituta fuêre prytanea, in quibus ſacra fiebant ab iis qui prytanes dicebantur.

Cupentus porrò lingua Sabinorum ſacerdos vocabatur, quod notat Seruius. hinc Vergilius lib. Aeneid. 12. videtur nomen deduxiſſe, cùm cecinit:

Nec Di texere cupentum.

Poſtremò quoniã Orgeones, & Chalazophylaces, & Pyrphoros ſuprà memorauimus, & Latinis parum noti videntur, hoc loco exponã. Orgeones ergo dicebantur ſacerdotes, qui deorum honori, aut heroum cõueniebãt: ab Orgiis, vt putatur, dicti: id eſt, ſacris myſteriis. vel à verbo ὀργιάζω id eſt ſacrifico, & ſacra inſtituo: vel quia inter ſacrificandũ ὀρέγωσι τὼ χεῖρε, id eſt porrigant & extendant ambas manus. Putant alij, quod in Orgadibus, id eſt terris alicui deo ſacris, vel lucis rem diuinam facerent. hi & Orgiaſtæ dicuntur.

Χαλαζοφύλακες verò ſacerdotes à Græcis dicebãtur, qui grandines cũ inſtarẽt ſpecularentur. hi enim agni vel pulli ſacrificio auertere credebãtur. Sed ſi agnus vel pullus abfuiſſet,

digitum graphio ſtilóve feriebant, atque inde fuſo ſanguine litabant. hos autem à Cleone inſtitutos legimus.

Πυρφόροι, id eſt, igniferi, ſacerdotes fuêre, qui ante alios ignem in ſacrificiis inferebant. hi etiam in prima acie prodire cum face & corona ſolebant, nec à quoquam violari fas erat, vt feciales apud Latinos horum meminit & Pollux.

Paſtophori etiam apud Aegyptios & Græcos ſacerdotes legũtur, dicti vel à παστῷ. id eſt, thalamo: vel à veſte, ſeu velo. Apuleius ſic Iſidis ſacerdotes vocat. Sed & Venus Paſtophoros vocata eſt, vt ſuo loco à nobis proditum eſt.

His ita de templis, aris, & ſacerdotibus, præmiſſis, eam tibi ſentẽtiam primùm ſubſignabo, quam de deorum hominúmve honore ac cultu protulit apud Alexandrum Calliſthenes Olynthius, auditor & propinquus Ariſtotelis. Cum enim Anaxarchum, ſuadẽte Alexandro audiuiſſet, vt diuinos honores oblatos ſuſciperet: tum mox ille, pulcherrimam diſtinctionem diuinorum humanorúmque honorum fecit, itaque definiit: Ad deos (inquit) Alexander, pertinent templa, ſtatuæ, luci, ſacrificia, libationes, diuini item hymni: laudes verò hominum ſunt: & quidem ſalutari homines à ſalutantibus, & oſculari mos eſt: diuinitas autem, quoniam in cœleſtibus ſedem habet, neque fas eſt vt à mortalibus cõtingatur, propterea adorationibus ſacrificiiſque colitur. Deis præterea, ait, chori & pæanes, cæteráque id genus concinuntur: neque enim mirum videatur, quod alij aliis honores & cultus ſuperis inſtituti ſint, cùm & heroum quoque honores à deorum cultu differãt. non itaque decet hæc confundi, & mortalem quempiam per honorum excellẽtiam humanum ſuprà modum extolli. peſſimè enim id fieri videmus, ſi deis & hominibus par honor afferatur. Atque hæc quidem apud Arrianum philoſophus Calliſthenes diſſeruit. Erant ergo, vt vides, apud gentes diſtincti honores & cultus: alij quidem deis, alij heroibus, & item alij hominibus. nam heroibus mos fuit rem ſacram ad occidentẽ verſus fieri, deis verò ad orientem: vt Pindari Græcus interpres notat, & ipſe in hoc alibi pluribus oſtendi.

Nunc verò attende, quæ varia obſeruauerim de ſacrificiorum vocabulis. ne de re inſtituta, aliqua tibi (prout facultas tulerit) prætermiſiſſe videri poſſim. Neque enim ego nũc rem ad Platonis legem redigo, quin in Legum lib. octauo, ſingulos deos ſingulis anni diebus, totidémque ſacra fieri mandauit, vt vnus aliquis ſemper rex magiſtratibus deorum alicui, aut dæmonum pro ciuitate, pro ſeipſis, pro rebus ſuis ſacrificaret. Sed ad inſtituta vt plurimum Romanorum & Græcorũ deduco. Erat ergo ſacrificiũ, quodcunq; erga deos officium, quod ritè rei diuinæ faciendæ cauſa impendebatur. vnde & Sacrificare verbum quod (vt inquit Socrates in Euthyphrone) eſt munera deis offerre: vt vouere, à deis petere. Heraclitus verò ſacrificia medicamẽta nuncupabat, quod à morbis animũ expurgare poſſent. Sacrificium, inquit Iſidorus, eſt victima, & quæcunq; in ara cremãtur, ſeu ponuntur. omne autẽ quod deo datur, aut dedicatur, aut conſecratur. quod dedicatur, dicẽdo datur, vnde & appellatur. Hinc errãt, qui conſecrationẽ, dedicationẽ putant ſignificare. Immolatio ab antiquis dicta à mola, de qua ſuo loco agemus: vel, vt putat Iſidorus, quòd in mole altaris poſita victima cæderetur. vnde & mactatio poſt immolationem erat, vt paulò pòſt oſtendam. Sed enim appellamus & ſacrificiũ, ſacrũ: vt ſacra facere: vt & illud quod dicitur, inter ſacrũ & ſaxum, & rem ſacram, & rem diuinã, & alia, de quibus ſparſim ſuis locis agemus. Sunt & ſacrificia alia publica, quæ pro populo fiebant: quæ & popularia ſacra dicta ſunt, vt ait Labeo, quæ omnes ciues faciebãt. hæc & certis familiis attributa fuerãt, vt Fornacalia, Palilia, Laralia, vt ait Feſtus. Alia erãt priuata, quæ pro ſingulis hominibus & familiis agebãtur, vt Varro & Feſtus docẽt. Fuerũt item ſacra quæ Peregrina dicebãtur, de quibus Sex. Pomp. Peregrina, inquit, ſacra appellabãtur, quæ aut euocatis deis in oppugnãdis vrbibus Romã fuerãt delata, aut quę ob quaſdã religiones per pacẽ erãt petita, vt ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauro Aeſculapij, quæ colebantur eorũ more à quibus ſunt accepta. Itẽ alia ſtata erãt ſacrificia, quæ certis diebus fiebant, quæ & Stata ſacra dicebãtur, vt in primis apud poëtas videmus. Cato in ea quam ſcripſit de Lucio Vecturio, de ſacrilegio commiſſo, cum ei equum ademit: Quod, inquit, tu quantum in te fuit, ſacra ſtata, ſolennia, ſancta deſeruiſti. Feſtus, Macrobius & Lactantius grammaticus. Alia erant Solennia, quæ omnibus annis præſtari ſolerent, vt iidem tradunt. Hæc eadem & Anniuerſaria dicebantur, quæ annua ſacra à Vergilio in VIII. Aen. dicta ſunt. quo loco ſic Seruius: Annua, inquit, quæ differre nefas: Anniuerſaria ideo non differuntur, quia

nec iterari poſſunt. nam Calendaria, ſi qua fuerint ratione dilata, poſſunt repeti, nec piaculum eorum intermiſsione committitur. Cæremoniæ verò ſunt, ritus ſacrificiorum, à populis Italiæ dictæ: vel à carendo, vt alij putant. Vnde Valer. Max. imò M. Tullius, in ea oratione quæ de Aruſpicum reſponſis inſcribitur, nam ex ea ſunt verba deſumpta: Maiores ſtatas ſolennéſque cæremonias, pontificum ſcientia: bene gerendarum rerum auctoritatem, augurum obſeruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris: portentorum depulſa, Hetruſca diſciplina explicari voluerunt. priſco etiam inſtituto rebus diuinis opera datur, cùm aliquid commendandum eſt, precatione: cùm expoſcendum, voto: cùm exoluendum, gratulatione: cùm inquirendum, extis, vel ſortibus: imperito cum ſolenni ritu peragendũ ſacrificio, quo etiam oſtentorũ ac fulgurum denũtiationes procurantur. Quæ verba ſi quis rectè perpendat, totam fermè ratione votorum & ſacrificiorum cõprehendunt, atq; ideò à me hic vbi ſunt recitata. Illud etiam ſanè ſignificandum duco, quòd denariæ quædam dicebantur cæremoniæ, & tricenariæ, quibus ſacra adituris decem continuis rebus, vel triginta certis quibuſdã rebus carendum erat, vt Feſtus notat. Græci quoque, vt ex Polluce, aliiſque colligimus, variis vocabulis rem diuinam vocitabãt: inter quæ hæc ſunt θυσία, quam Porphyrius & grammatici quidam dictam exiſtimant, quòd mortalium primi ex combuſtis arboribus thymiaſin, id eſt euaporationem & ſuffitũ deis impendere ſolerẽt, & à thymiaſi thyſiam deriuatam volunt: hinc & Orpheus hymnos deis cum thymiamate & ſuffitu cecinit. Quidam à θύω, hoc eſt ſacrifico deducunt, vnde etiam thus. Sanè quidam thure primùm ſacrificari cœptũ prodiderunt. Libanum quippe puerum legimus ſacrificiis deditum, inuidia interemptũ, in cognominem plantam deûm miſeratione mutatũ, qui Græcè λίβανος id eſt thus dicitur. hinc & λιβανωτὸς, ipſa thuris plãta. Hiſtoriã latius explicat in Geoponico Heron, ſeu Cõſtãtinus. Arnobius tamen negat, apud vetuſtiſſ. thus in ſacris fuiſſe, quod alibi dicã. A Thyſia, Buthyſia deducitur, quã vocẽ & latini vſurpãt, vt Trãquillus in Nerone. Eſt & verbũ βουθυτεῖν, id eſt bouẽ immolare, vel maiore vti ſacrificio. quo verbo Ariſtophanes in Pluto vſus eſt. Grãmatici à βου particula intentiua deriuãt, vt βούλιμον, βούσυκον, βούπειναν, cùm magnam famem, ficum & ſitim ſignificare volunt. Athyſia etiam Acanaptiſia Luciano dicitur, & Athenæo, quæ ſine fumo ſunt ſacrificia, & perinde exigua: qualia ſunt inopũ, quibus nõ eſſet victimarũ copia. Dicũtur & ſacrificia Orgia, quæ (vt Seruius ſcribit) omnia apud Græcos ſacra ſignificãt, vt cæremoniæ apud Latinos. ſed abuſiuè, inquit, ſacra Liberi Orgia dicebãtur, dicta ἀπὸ τοῦ ὀργᾶν, id eſt à furore: vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt à montibus: nam præcipuè in montibus celebrabantur. Vergil.

Qualis commodis excita ſacris
Thyas, vbi audito ſtimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnúſque vocat clamore Cithæron.

Græci quidam Orgia dicta tradunt ἀπὸ τοῦ εἴργειν, id eſt ab arcendo, quòd à ſacris profani arceri debeant. hinc ὀργιάζω, & ὀργιάζομαι, rem diuinam facio: & ἐξοργιάζω, expio, & ad ſacra ſuſcipienda præparo. Sacrificium præterea ἱερουργία dicitur, τέλος & τελετὴ, & numero plurali τὰ τέλη. vnde & τελεσίερα ſacra eximia, & quæ ampliora ſunt, & ſanctiora appellabantur. τελετὴ quoque, pro myſtica & ſacra celebritate. quidam vtrunque ἀπὸ τοῦ τελεῖν deriuant, quod perficere ac impendere ſignificat, quod in ſacris multa impẽduntur ac profunduntur, hinc & τελετάρχης is dicitur, qui religionis alicuius eſt conditor, quo nomine CHRISTVS à Dionyſio vocatur. hinc & τελεστήριον, locus vbi myſteria & ſacra peraguntur. hinc Polyteles, qui multa: & Euteles, qui bene & frugaliter expendunt. Vocatur item ſacrificium θῦμα, θυηλὴ, ἱερεῖον, aliiſque multis nominibus, vt quæ deis propria & peculiaria, vt παμύλια Oſiridis, θεσμοφόρια & Demetria Cereris, & Aphrodiſia Veneris, Dionyſia Bacchi, Panathenæa Mineruæ, cæteráque quæ his Syntagmatibus commemoraui. Atque hæc quidem de Græcis. Illud verò à Latinis quibuſdam traditum inuenimus, victimam ab hoſtia differre: idq; volunt ab Ouid. in Faſtis ſignificatum his duobus verſibus:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hoſtibus à victis, (vel vt in aliis legitur, domitis)

Hoſtia nomen habet. Quod diſcrimen cùm alij, tum in primis Iſidorus & Seruius videntur agnoſcere, ſed ab auctoribus certè confunduntur. Feſtus alicubi boſtiam ab antiquo verbo hoſtio deriuat, quod eſt ferio, licet idem alibi ita ſcribat: Hoſtia ſacrificium, quod Laribus immolabant, quòd ab illis Hoſtes arceri putabant. Cæſar de bello Gallico:

Hoſtiæ

Hoſtię omnibus locis immolabantur. Hoſtiæ, ait Iſidorus, apud Veteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant antequam ad hoſtem pergerent: Victimæ verò ſacrificia, quæ poſt victoriam deuictis hoſtibus immolabantur. & erant victimæ maiora ſacrificia, quàm hoſtiæ. Alij victimam dictam putauerũt, quòd vi ictus percuſſa cadebat: vel quod vincta ad aras ducebatur. hæc Iſidorus. Athenæus porrò lib. Dipnoſoph. v i i. plura ex pluribus auctoribus exequitur, cur & quomodo ſacrificia inſtituta ſint. Qui verò primus animal occiderit, Hyperbius dicitur, Martis filius: qui boues, Prometheus. Sed certè de Prometheo hęc apud Hyginũ in Aſtronomico poëtico leguntur: Antiqui, inquit, cum maxima cæremonia deorum immortalium ſacrificia adminiſtrarent, ſoliti erãt totas hoſtias in ſacrificiorum conſumere flamma. itaque cùm propter ſumptus magnitudinẽ ſacrificia pauperibus non contingerent, Prometheus, qui propter excellentiã ingenij miram, homines finxiſſe exiſtimatur, recuſatione dicitur ab Ioue impetraſſe, vt partem hoſtiæ in ignem conijcerẽt, partem in ſuo conſumerent vſu: idq; poſtea conſuetudo firmauit. quod cum facile à deo, non vt ab homine auaro impetraſſet, ipſe Prometheus immolauit tauros duos: quorum primùm iocinora cum in ara poſuiſſet, reliquam carnem ex vtroque tauro in vnum compoſitam, corio bubulo texit: oſſa autem, quæ circum fuerunt, reliqua pelle contecta, in medio collocauit, & Ioui fecit poteſtatem, vt quam vellet earum conſumeret partem. Iupiter autem etſi non pro diuina fecit cogitatione, nec vt deum decebat, omnia qui debuit antè prouidere, ſed quoniã credere inſtituimus hiſtoriis, deceptus à Prometheo, vtrũque putans eſſe taurum, delegit oſſa pro ſua dimidia parte. itaque poſtea in ſolennibus & religioſis ſacrificiis carne hoſtiarũ conſumpta, reliquã, quæ pars fuit deorũ, eodem igne cõburunt. hæc Hyginus in Aſtronomico poëtico, & multo ante Hyginũ Heſiodus in Theogonia. ex quorum verbis facile intelligas, quod ſcribit Lucianus in dialogo Iouis & Promethei, cũ ait: Nã quibus me ipſum decepiſti in diſtributione carniũ, oſſa pinguedine obducta modò opponẽs, & meliorem partem tibi ipſi reſeruãs: & cætera. Legimus tamen primos Athenienſes bobus in cibis nõ abſtinuiſſe, vt Theon prodit. id etiam Pauſ. tradit in Eliacis, veteres ſolitos fuiſſe hoſtiam, per quam aliquis iuraſſet, nõ amplius inter edulia & cibaria homini apponere. vnde Homerus pręconem inducit, aprum in mare proieciſſe, per quem Agamẽnon iurauerat, Bryſeida ſui eſſe lecti expertem. Sanè notãdum eſt, antiquos totã victimã prius incendiſſe, vt ſuprà oſtenſum eſt. vnde illa ſunt adhuc vocabula, Holocautoma, & Holocauſtoma, & Holocauſton. de quib. ſic etiã Iſido. Holocauſtũ, inquit, ſacrificium illud, qđ totũ igne conſumitur, dũ offertur. Antiqui enim, dũ maxima ſacrificia adminiſtrare ſolebãt, hoſtias totas in ſacrorũ cõſumere flãma ſolebãt. Sed reliqua proſequamur de Hoſtiis.

Præcidaneæ hoſtiæ dicebantur, quæ ante ſolennia ſacrificia pridie mactabantur. Feſtus: Præcidaneã porcam dicebãt, quàm immolare antè erãt ſoliti, quã nouam frugẽ inciderent. Idem. Præcidanea agna vocabatur, quæ ante alias cædebatur. Itẽ porca, quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iuſta nõ feciſſet: id eſt, glebã nõ inieciſſet. Cato quoque de Re ruſtica: Thure, vino, Iano, Ioui, Iunoni præfato: priuſquã porcã fœminã præcidaneam immolari præcipit. quo facto, ſubdit poſtea, Porcã præcidaneam immolato, &c. Sed hac de re audiẽdus eſt Gellius: Præcidaneæ, inquit hoſtiæ dicũtur, quæ ante ſacrificia ſolennia pridie cædebãtur. Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, ſi qui familiã funeſtam aut non purgauerant: aut aliter eam rẽ, quàm oportuerat, procurauerant. Sed porcã & hoſtias quaſdam appellari vulgò, notum eſt. Ferias præcidaneas dici, id opinor à vulgò remotũ eſt, propter ea verba Attei Capitonis ex lib. v. quos de pontificio iure compoſuit: Coruncanio Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diẽ inauguratæ ſunt. Collegium decreuit, nõ habendum religioni, quin eo die feriæ præcidanee eſſent. hæc Gellius. Videndũ an rectè apud Feſtum Præſa porca dicatur, pro præcidanea. Sed B. Aegius fortè præciſam legendum exiſtimat. Feſti hæc ſunt verba: Præſa porca dicitur, vt ait Veranius, quæ familiæ purgandæ gratia Cereri immolabatur, quod pars quædam eius ſacrificij fit in conſpectu mortui, eius cuius funus inſtituebatur. Dicebatur etiã hoc genere ſacri Piaculus Porcus, vt docui alibi ex Catone de Re Ruſt.

Succidaneæ hoſtiæ dicebantur, litera per morem compoſiti vocabuli in literam commutata, vt idẽ Gellius ſcribit: id quod & in Præcidaneis accidiſſe videmus. nam quaſi ſuccedaneæ & pręcidaneę appellatæ ſunt. Et ſuccedaneę quidẽ dictæ, ſi primis hoſtiis litatum

non erat, aliæ poſt eaſdem ductæ hoſtiæ cædebantur, quæ quaſi prioribus iam cæſis, luendi piaculi gratia ſubdebantur & ſuccedebant, ob id ſuccidaneæ nominatæ, litera i tractim, hoc eſt productè pronũciata. Audio, inquit Gellius, quoſdam eam literã in hac voce barbarè corripere. Idem Gellius S.C. affert, quod factum fuit M. Ant. A. Poſthumio Coſſ. tale, quod C. Iulius L. F. pont. nunciauit in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe. De ea re ita cẽſuerũt, vt M. Ant. Cos. hoſtiis maioribus Ioui & Marti procuraret, quod cęteris deis, quibus videretur, placandis, vti procuraſſet, ſatis habendum cenſuerunt: ſi quid ſuccidaneis opus eſſet, Robigus accederet. Hactenus S.C. Plautus in comœdia Epidicus inſcripta, Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam, vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum. Illud de ſuccidaneis ſcribit Seruius in VIII. Aeneid. cõmen. In omnibus, inquit, ſacris fœminini generis plus valere victimas: denique ſi per marẽ litare non poterat, ſuccidanea dabatur fœmina: ſi autem per fœminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat. Apud Aegyptios ſecus, quibus fœminam hoſtiam immolare fuit nefas. Barbaris quoq; circa mõtem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, Femineum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetebatur. Videtur Vergilius in III. Aeneid. ſuccidaneum ſacrificium innuere, cùm ait:

Rurſum in ſeceſſu longo, ſub rupe cauata,
Arboribus clauſi circum atque horrentibus vmbris,
Inſtruimus menſas, ariſque reponimus ignem.

Quo loco Seruius: Sanè ſciendum, inquit, iterationem hanc fieri ſecundum ritum ſacrorum. nam diſplicuiſſe prima, ex prodigiis indicatur. quidã etiam has auctas hoſtias dixerunt: quoniam cùm primis hoſtiis non litatum eſſet, tunc & aliæ addebantur, quoad litatum eſſet. Suet. circa Peruſiam ſacrificio non litante, augeri hoſtias imperauit. Legimus quoque, Paulum Aemilium ſacrificantem non litaſſe, vſque ad XX hoſtiam. in XX verò prima apparuiſſe ſigna, quæ victoriam pollicebantur. hinc ad apud Græcos prouerbium factum, δευτέρων ἀμεινόνων, quod in ſacrificiis ſecunda meliora ſint. nam vt dictum eſt, ſi priora non bona apparuiſſent, ad ſecunda conuertebantur meliora. meminêre & Plato & Heſychius.

Eximiæ hoſtiæ. Eximij, ait Macrobius, in ſacrificiis vocabulum, non poëticum epitheton, vt aliqui putant, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius, vel Veranius, vt aliqui legunt, in pontificalibus quæſtionibus docet, Eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximebantur è grege: vel quod eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus eligerentur. hinc Vergilius ait:

Quatruor eximios præſtanti corpore tauros. quo in loco ait Macrobius, Eximios, quòd eximuntur: quòd verò lecti, præſtantes corpore dictum eſt. Donatus quoq;: Eximia pecora dicũtur, quæ à grege excepta ſunt ad vſus dominorum ſuorũ, vt vberius paſcãtur. Sed propriè eximij ſunt porci maiores, qui ad ſacrificandum excepti, liberius paſcantur. Etenim boues qui ad hoc electi ſunt, egregij, vel eximij dicũtur: & oues lectæ. vt Vergilius:

Mactant lectas de more bidentes. Idem:
Quattuor eximios præſtanti corpore tauros. hæc Donatus.

Ambiguæ oues in ſacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Faſtos dierum ſcripſit, oſtendit. ait enim, Iunoni eas quæ geminas parerent, oues ſacrificari cum duobus agnis, altrinſecus alligatis: & has ambiguas vocatas, quaſi ex vtraq; parte agnos habentes. quam ſententiam eſt ſecutus Placiades Fulgentius ad Chalcidiũ. Varro tamen de Ling. lat. Abigenam bouem dictam ait apud Augures, quam circum aliæ hoſtiæ conſtituebãtur. Videtur innuere, quòd circum agerẽtur: vt Ambuſtum, inquit, quod circum vſtum eſt: & Abagium, quod adagium dicitur, litera mutata. Idem Varro alibi, Aruigem in hoſtiis ſcribit, quæ cornua habeant, & quorum exta veru coquantur, quod aliàs planius dixi.

Haruga, vel vt alij, Aruga, ſine afflatu, ab ara, hoſtia eſt, auctore Donato. alij ab hara, in qua includebatur. apud Feſtum tamen legimus: Hariunga dicebatur hoſtia, cuius adhærentia inſpiciebantur exta.

Cauiares hoſtiæ dicebantur, ait Feſtus, quod Cauiariæ, id eſt, pars hoſtiæ cauda tenus duceretur, & ponebatur in ſacrificio pro collegio pontificum quinto quoque anno.

Prodigiæ hoſtiæ dicebantur, quæ conſumebantur, vt Veranius & Feſtus ſcribunt. vnde & prodigi dicti. Prodigialis vero Iupiter etiam legitur, cui Plautus mola ſalſa & thure

compr

comprecari ait.

Bidentes hoſtiæ quæ dicerentur, variè proditum eſt. quidam oues tantum, alij & verres, alij alia. de quib. ſic Seruius apud Macr. lib. v i. Sat. De bidentium, inquit, numero dentium, quem grammaticus ille opinatus eſt, reprehendendus à me non eſt, cum ipſe iam riſeris: verum procurandum mihi eſt, ne illud obrepat, quod bidentes epitheton ſit ouium, cum Pomponius egregius Attellanarum poëta in Gallis tranſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi voueo facturum, ſi vnquam rediero, bidēte verre. P. verò Nigidius in lib. quem de extis compoſuit, Bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias bimas: neque tamen dixit, cur ita appellarentur. Sed in commentariis ad ius pontificum pertinentibus legi Bidenes primo dictas, d litera ex ſuperfluo, vt ſæpe aſſolet, interiecta: ſicut pro reire redire, & cætera. hinc idem, vt putatur, Seruius lib. quarto Aen. ſuper eos vesus:

Principiò delubra adeunt, pacémque per aras
Exquirunt, mactant lectas de more bidentes.

Bidentes autem, inquit, dictæ ſunt hoſtiæ, quaſi biennes, quia neq; minores aut maiores licebat hoſtias dare. ſunt enim in beſtiis, vel vt alij legunt, ouibus, duo eminentiores dentes inter octo, qui non niſi circa bimatum apparent, nec in omnibus, ſed in his quæ aptæ ſacrificiis inueniūtur. Proſequitur Seruius apud Macr. Ergo bidennes primum dictæ ſunt, quaſi biennes: & longo vſu loquendi corrupta eſt vox, & ex bidennibus bidentes dictę. Hyginus tamen, qui ius pontificum non ignorauit, in quarto lib. quos de Vergilio fecit, Bidentes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberēt, per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret ętatem hoc idem quod Macrobius, Gel. antè dixerat lib. Noct. Attic. x v i. vbi etiam fatui atque arrogantis grammatici rident inſulentiam, putantes de ouibus tantum dici bidentes, propter eos Vergilij verſus in v i i. vt puto Aen. Centum lanigeras mactabat ritè bidentes, hoc idem quod Gellius & Macr. non. Marcellus tradit de proprietatibus rerum.

Fuerunt & Ambaruales hoſtiæ, de quibus paulò pòſt in Ambaruali ſacro & Amburbio agemus.

Sed reliqua de hoſtiis breuiter afferamus. Trebatius lib. primo de religionibus, Hoſtiarum in primis genera duo fuiſſe docuit: alterum, in quo voluntas Dei per exta diſquirebatur: alterum, quo ſola anima deo ſacrabatur. vnde & animales hoſtias vocabant, id quod retrò copioſius oſtendam. In his ipſis hoſtiis, vel animalibus, vel conſultatoriis, vt ait Macrobius quædam fuere, quæ Iniuges hoſtiæ vocabantur: id eſt, quæ nunquam domitæ ac iugo ſubditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit:

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et vt iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Manilius Chreſtus in lib. quem de Deorum hymnis ſcripſit, ait Mineruæ iniuges boues ſacrificari ſolitas, id eſt, iugum quæ nunquam tulerunt: illa videlicet cauſa, quòd & virginitas iugum neſciat maritale, & virtus nunquam ſit iugo prementi ſubiecta. Idem quod & Placiades Fulgentius repetit, in eo quem ſcripſit lib. ad Chalcidium. Cætera quæ de hoſtiis dici poſſent ſuis locis in Deis aſcripſimus. Quare iam par eſt, vt tranſeamus ad ſacrificiorum & celebritatum pleraque nomina, quorum apud auctores frequens eſt mentio, vt noſtro ſtudio harum rerum ſtudioſis inquirendi laborem in tui gratiam adimamus, atque ab Amburbio exordiemur.

Igitur Amburbium. quod & Amburbale ſacrum dicebatur, ſacrificiū fuit, quoties vrbs luſtrabatur. id verò fuit mos fieri, cum prodigium aliquod vrbi minari videretur, & tædis aut victimis expiari conueniret, nonnunquam & ſulphure & aqua. Sed & ouis combuſtis vrbem vel totam, vel partem luſtrabant: vnde etiam Nouendiale ſacrum inſtitutum fuit, quod dupliciter actum apud Romanos obſeruauimus. vno modò, cùm defunctis parentabant, ſeque luſtrabāt, vt in Sepulcralibus docui: altero, cum prodigium aliquod accidiſſet, quod nouendiali ſacro expiare ſolebant, vt eſt frequenter cùm apud alios, tum maximè apud Liuium obſeruatum. ita verò perficiebatur, vt video doctis placere. Nouem dies aſſiduè deis ſactum faciebant, quod ſacrum indici ſolebat vel à Pont. Maximo, vel à Prætore vrbano, ex ſenatus decreto. Fuerunt & Nonalia ſacra, quæ nonis celebrarentur: vnde & appellata, vt M. Varro meminit.

Solitaurilia ſacra fuêre,quæ ſingulo perfecto luſtro per Cenſores celebrari mos fuit, ad luſtrandam vrbem, ſue, oue, & tauro:aut verre, ariete & tauro: qui circum vrbem ducebantur,túmq; multa religione luſtrum condebatur. vt ferè ſint, qualia φιλέθυμα à Græcis fieri conſueuêre. M.Cato de Re ruſt. Agrum luſtrare ſic oportet, Imperans ſolitaurilia circumagi cum diuis volentibus,quódque bene eueniat,mando tibi Mani, vt illa ſolitaurilia, fundum,agrum terrámq; meam quota ex parte, ſiue circumagi,ſiue circumferenda cenſeas, vti cures luſtrare: & cætera. Feſtus:Solitaurilia hoſtiarum trium diuerſi generis immolationem ſignant,tauri,arietis,verris,quod omnes integri ſolidíq; corporis ſint: ſolum enim lingua Oſcorum ſignificat totum,& ſolidum. hæc Feſtus. ſed & Græci ὅλον dicunt totum:& integrum. Porrò de ſolitaurilibus meminit Liuius, Aſconius, Quintilianus,aliíque.

Ambaruale ſacrum, ad arua & ſegetes luſtrandas, multa prece & cæremonia celebrabatur. Pomp.Feſtus apud Macrobium: Ambaruales hoſtia,ait,quæ rei diuinę cauſa circum arua ducitur,ab his qui pro frugibus faciunt. quod volũt Vergilium in apotheoſi Daphnidis ſignificaſſe,cùm ait:

Et cùm luſtrabimus agros. & in primo Georg.

Térque nouas circum fœlix eat hoſtia fruges.

Ambaruale,ait Seruius ſacrificiũ,quod arua ambiat victima: ſicut Amburbale, vel Amburbium ſacrificium,quòd vrbem circuit & ambit victima. Dictum verò ab am, antiqua particula,quæ circum ſignificat: vt Amburbia etiam,b litera interpoſita ad cõſonantiam, vt etiam Ambio & Ambitus. Porrò Ambaruale ſacrum,niſi de porca fœcunda & grauida, aut vitula fieri conſueuerat. Fuit autem Ambaruale ſacrum, vt modò dicebam, cùm arua & ſegetes ſolenni victima luſtrabantur. eam victimam maturis frugibus ter circum arua ducere conueniebat, vt in Cereris ſacris infrà dicam, omnéſque pòſt clamantes ſequebantur: ex quibus vnus querna corona ornatus cum ſolenni ſaltatione compoſito carmine Cereri decantabat laudes. ac poſtquam vino & lacte libaſſet, antequam fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ, vt dictum eſt, præcidanea dicebatur. Agri præterea ita quoque plerunque luſtrabantur. Iunoni & Iano vina prius libabant, mox Martem patrem aduocabant. vt ſciens voléńſque propitius adeſſet ſibi & familiæ. mox peracto ſacro, agrum luſtrabant: id quod M. Cato de re Ruſt. plenius eſt executus. Græcos quoque vrbes luſtraſſe accepimus, edoctos ab Epimenide Cretenſi, binis ouibus nigri & candidi velleris, dimiſſis ex vrbe pagóve quò ire vellent, liberè ſequentibus eas cuſtodibus: qui vbicunque procubuiſſent, illas propitio deo immolabant. At verò Galli hominem ſaginatum per annum, feſto die extra vrbis pomœrium lapidibus obruebant: itaque luſtrari vrbem putabant. Hinc etiam annotamus, anathemata à Gręcis dici ſacros eiuſmodi homines, qui ad vrbium luſtrationem expiationémve deis manibus & inferis deuoti mactabãtur, ſi qua lues aut calamitas ingrueret, quam tali hominum internecione Deis placatis ſedatum iri putabant. ad quæ ſacra Diuus Paulus alludens, ad Romanos ſcribit: Optarem ego ipſe anathema eſſe: id eſt, quod Gręci dicũt ἀναθεματίζεσθαι, hoc eſt execrari & exterminari à Chriſto, modo ſic illis proſim. Certè & D.Hieronymus notat vocem hanc anathema propriam eſſe Iudæorum, & pro corporali occidione & deteſtatione, ſeu execratione deſumi. Vtitur hac voce & alibi D. Paulus, hoc eſt ad Corinthios & Galatas: item & in libris Moſis. Non me præterit & quæ ab aliis ſcribũtur, qui modò pro ſeiunctione quadam & deuotione ſumunt, modò pro oblatione, & iis donariis quæ deis tholis & templis offeruntur, ἀπὸ τοῦ ἀνατίθεσθαι dicta, hoc eſt à ſeponendo, vel ſuſpendendo. Hinc Prudentius contra Marcionem:

Organa,& externi laudant anathemata regni.

Sed illud Gręci per ε à verbo ἀναθεματίζω, id eſt, execror, hoc per η ſcribunt. Certè & LXXII interpretes in Deuteronomio, & alibi hac voce vſi ſunt. Eſt & vulgata Pythagorę ſententia apud Stobæum, θυμιάματα μὲν ἀφρόνων πυρὸς τροφή, τὰ δ' ἀναθήματα ἱεροσύλων χορηγία: hoc eſt, Sacrificia imprudentum, ignis alimentum: anathemata verò, id eſt, oblationes ſacrilegorum, impenſa & chori inductio. Sed ad noſtra redeamus. Si oues luſtrarentur, alia à ſupradictis ratio fuit. nam paſtor ſummo diluculo aqua oues inſpergebat, & ſulphure, herbáque ſabina, & lauro, igne ſuccenſis, circumcirca ouilia ſuffibat, cúmque ſacro carmine milio & libo cum lacte & ſapa Pali deæ ſacra faciebat. Hoc ſuffimento pecora piari, & morbos depelli, & tabem putabant. Scribit in Hippia maiore Plato, quòd qui expiabant antiqui, Macariæ Herculis filiæ ſacram rem faciebant, atque in primis pro re profana. Si verò exercitus luſtrandus

dus eſſet apud Romanos, in campo Martio exercitus inſtruebatur,& ſue, aut hirco, oue & tauro luſtrabatur. Milites ipſi lauro coronati, rem diuinam faciebant, ſub diuo:& hunc luſtrandi morem Seruium regem primum inſtituiſſe ferunt,& Armiluſtrum nuncupaſſe: in hoc illud maximè obſeruare conſueuiſſe accepimus, vt ij qui hoſtias ducerent, bonis & fauſtis nominibus appellati eligerentur. ex hac enim re certa omnia proſperi vel ſiniſtri euentus veteres captabant: quæ ſuperſtitio & noſtros pleroſque hodie quoque inquinat. Alij hanc exercitus luſtrationem ita peragebant, ſuem, ouem, taurum, qui puri eſſent, ter circum acies inſtructas præcedente pompa ducebant, Martique deo immolabant. Aliæ porrò luſtrationes non Romani modò,& Græci, ſed & Hebræi, Aegyptij, & Perſæ, aliæque nationes: quæ tamen omnes ad eaſdem referri queunt, niſi pro regionis & loci vel inſtituto & conſuetudine, vel rerum copia.

Luſtralia ſacra appellabantur, quæ quinto quoque anno id eſt, luſtro peragebantur. aliquando tamen luſtralia, pinguia ſignificat, quo modo interpretatur Lactantius grammaticus lib. ſecundo Thebaid. in Noctis hymno:

Luſtraliáque exta
Lacte nouo perfuſus edet Vulcanius ignis.

Luſtralia, inquit, pinguia: nec poſſumus quinquennalia accipere, cùm conſtet anniuerſarium ſacrum dicatum fuiſſe. Luſtralia ergo pecora ſunt, quæ per quinquennale tempus deuota ſacrificiis nutriuntur,& ideo pinguia. Seruius quoque 8. Aeneid. ſuper ea verba:

Veſcitur Aeneas ſimul,& Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis,& luſtralibus extis.

Luſtralibus, inquit, aut pinguibus, moris enim fuerat completo luſtro pingues victimas offerre cenſores: aut certe de quinquennali boue, id eſt, perfectæ ætatis, nam & Homerus βοῦν πενταέτηρον dixit. Sanè luſtratio quæ fiebat poſt funus, præclarè tribus verſibus à poëta in ſexto Aeneid. exprimitur, poſt iuſta Miſeno peracta. Idem inquit:

Ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui,& ramo felicis oliuæ,
Luſtrauitque viros, dixitque nouiſſima verba.

In quibus verſibus nihil eſt otioſum, ſed omnia ex priſca religione deſumpta. nam cùm omnis expiatio, ſeu expurgatio ad ſuperos pertinere crederetur, ternarium numerum ſuperis ſacrum adhibuit. Quin & verbo apto luſtrationi vſus eſt, quod eſt Circumfero. vnde & Plaut. Pro laruato te circumferam: id eſt, purgabo. codices vulgati non pro laruato habent, ſed pro Cerito. Imò ipſa luſtratio, vt Seruius docet, a circumlatione dicta, vel tedæ, vel victimæ, in quibuſdam vel ſulphuris. Iuuenalis:

Cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tedis aut ſi foret humida laurus.

Tum & aquam ſpargit poëta, quæ ſordes abluat, ramo felicis & feſtæ oliuæ: licet lauro potius id fieri ſoleret, vt dicit Donatus,& cōſentit Seruius, ſed Verg. mutauit propter Auguſtum: nam quo die natus erat Auguſtus, nata in palatio laurus erat, ex qua triumphantes coronabantur. & ideò ne luſtratione lugubri videretur adhibere, mutauit in felicem oliuam. Sanè & aqua marina purgationes factas apud antiquos,& hodie fieri à Mauris, aliiſque multis audiui. De mari Proclus, vt alio loco dictum, & M. Cicero de parricidis agens, in culeo inſutis: Non ſic in flumen abiicere, ne cùm delati eſſent in mare, ipſum pollueretent, quò cætera quæ violata ſunt, expiari putantur. Meminit & Ariſtophanis interpres Nam, inquit, moris fuit expurgare profanatos, ſi ad mare deferantur, & abluantur. At res hæc notior eſt. hinc etiam illud Catulli ad Gellium:

Suſcipit ò Gelli, quantum non vltima Tethys,
Nec genitor Nympharum abluit Oceanus,

Inſani quoque homines expiantur porco in primis. Id etiam Plautus in Menech. oſtendit. Nunc ipſo naturæ deo mihi reſponde adoleſcens, quibus hic preciis Porci veniunt, ſacres, ſinceri: numum à me accipe: iube te piari De mea pecunia: nam equidem inſanum eſſe te certò ſcio,& paulò pòſt: Hercle certò non ſanus ſatis.& mox: Iube, ſi ſapis, porculum afferri tibi. Ad hoc facit illud Horatij in Sermonibus:

Immolet æquis Hic porcum Laribus. Idem & Varro confirmat lib. 11. de Re ruſt. Illud etiam fuit purgationis genus per Oſcilla, cuius nominis Vergilius in ſecūdo Georg.

Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

De quibus copioſè in primis Hyginus & Seruius. Oſcilla verò ab ore cillendo, id eſt, mouendo dicta, ſi Seruio ſtamus. alij ab oſculo diminutiuum volunt oſcillum, vt à baculo bacillum. Santra tamen vetus ſcriptor: Oſcilla, ait, quod oſcillant, id eſt, inclinant, præcipitéſque in os ferantur. at verò Cornificius: Oſcellantes inquit ab eo quod os celare ſint ſoliti perſonis, propter verecundiam, qui eo genere luſus vtebantur. Cauſa autem eius iactationis proditur, vt Feſtus ſcribit, quòd Latinus rex prælio, quod ei fuit aduerſus Mezentium Ceritum regem, nuſquam apparuerit, iudicatúſque eſt Iupiter factus Latiaris: itaque per ſex eos dies feriatos liberos, ſeruóſque require eum non ſolum in terris, ſed etiam qua videretur cœlum poſſe adiri per oſcillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altiſſima interdum ad infimum, infima ad ſummum efferuntur. Hyginus autem in Fabulis, vbi de Icaro agit, oſcillationem ait celebritatem fuiſſe apud Athenienſes, qui cùm peſtilentia laborarent, conſulto oraculo reſponſum eſt, vt diem feſtum celebrarent Oſcillationis, ad expiationem Icari & Erigones. Nec deſunt, qui exemplum Græcorum Italicos ſecutos putent. quod illi quoque, vt interfecto Icaro Erigone filia eius dolore impulſa ſuſpendio perierit: quas neces vt expiarēt Attici, oraculo moniti, Oſcillorum celebritatem inſtituerunt. vt Seruius & Hyginus, & in Aratum Grammatici pluribus retulerunt. Prudentioribus tamen placuiſſe legimus, ſacra Liberi patris ad animæ purgationem pertinere. hinc & ei deo Myſtica vannus Iacchi: nam vanno & cribro fit granorum purgatio. Omnis autem purgatio, aut per aquas, aut per ignem fit, aut per aërem, ſicut & in ſexto canit poëta:

Aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, alij ſub gurgite vaſto,
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Qua de re alibi nonnihil retuli, & ibi plura Seruius. In purgationibus prçterea notamus oua adhiberi ſolita, & ſulphura, tedas, lauros, & ſimilia, vt ex Plinio, Iuuenale, Ouidio, Apuleio, poëtis cæteris colligimus. Fuit & expiationis apud Grçcos alia ratio in peſtilentia, aut fame, aliáve calamitate, maiorîve aliquo diſcrimine, qua hominem abiectum perquirebāt, quem caricis, placentis, caſeóque alliciebāt, eum ſepties virgis quibuſdam ad pudenda verberabant, tum demum fouea confoſſa cremabant, cineres in mare proiiciebant: eo ſacro arbitrati vrbem expurgari, Catharmon id appellātes. Meminit Iſaacius apud Lycophronem, item Hipponax in Iambis. Quidam & Anathema vocant, vt pauiò antè oſtendi, Apollonius verò Tyaneus, vt eſt apud Philoſtratum & Euſebium, non minus tetra expiatione vſus in Epheſi peſtilentia eſt. nam mendicum ſenem lapidibus obrui præcepit, vt eam auerteret. Hiſtoria eſt nota. hanc fermè expiationem, ſeu deuotionem potius, feciſſe Abderitanos certis diebus, innuit Ouidius in Ibin:

Aut te deuoueat certis Abdera diebus,
Saxáque deuotum grandine plura petat.

Morem inſuper fuiſſe legimus expiandi purgandíque claſſem, id quod & in libro de Nauigiis ſcripſimus. in littore maris altária poſita marinis vndis alluebantur, omníſque circunſtabat multitudo linguis fauens. tum ſacerdotes in mari ſtantes, ſacrum faciebant, térque per claſſem ſcaphis circumuecti, ſacra piamina ferebant, ducibus & nauarchis vnà annauigantibus, ipſáque piamina attollentibus, vt ab exercitu totáque claſſe infelicia cuncta auerterentur, ac depellerentur. Alium puerorum expiandi morem antiquis fuiſſe, demonſtrat Perſius Satyra ſecunda:

Ecce auia, aut metuens matertera cunis,
Exemit puerum, frontémque atque vda labella
Infami digito & luſtralibus antè ſaliuis
Expiat, arentes oculos inhibere perita.

Sed & Græci ſolebant pro infantibus ſacrificare, quinta à partu die, quam rem in Truculento Plaut. argutiſſimè his Dinarchi verbis oſtēdit: Quin deis, inquit, hodie ſacrificare pro puero volo atteritio. Addit Phroneſiū meretrix, Imo hercle verò quinto die, quod fieri oporter, cenſco. Hunc autem morē expiandi Plato in Theætero dilucidè declarat, quo loco ſic Socrates loquitur: Hanc prolem, vt videtur, qualiſcunque ſit, vix demū genuimus: poſt partum verò, vt moris eſt, quinta die ab eius natali, ſolennia celebrantes, circulo cur-

ſim

ſim circumferre debemus, præcauẽtes ne nos fallat, ſi fortaſſe educationi digna nõ ſit, ſed inanis ac falſa: num cenſes natum tuum omnino alendum, nec vllo modo abiiciendum? an fortè reprobatum videns primogenitum tuum, non moleſtè feres de medio tolli? hactenus apud Plat. Socrates. Quibus verbis planum videmus, quod obſcurum apud Plautum videbatur. Sed & fuit noſtris, hoc eſt Latinis luſtricus dies, quo luſtrare infantes ſolebant antiqui, & nomina imponere fœminis quidem VIII, maribus IX die, vt Macrob. Feſtus & Plut. oſtendunt: vnde etiam dea Nundina à nono die dicta, vt alibi docui. Sed & Hebræi peritomen, id eſt, circumciſionem ſuam, VIII die vt plurimum, vt nos ſanctam abſolutionem, quod græcè baptiſma appellamus, facere conſueuerunt. Porrò expiatio, ſeu purgatio de nece hominis quæ fiebat priſcis, ſcribitur à Pauſan. in Attica: Cùm, inquit, Theſeus Pallantis filios interfeciſſet, Trœzena profectus eſt purgationis cauſa: hoc eſt [illegible], ἐς Τροιζῆνα ἔρχεται καθαρσίων ἕνεκα. ne fortè te decipiat Domitij interpretatio. Meminit item alterius eiuſdem Theſei purgationis, ob cædem quam de latronibus fecerat, à Phytali nepotibus. Item in Corinth. narrat Apollinis & Dianæ expiationem, de Pythonis morte. de his etiam ſæpe apud auctores leges: vt apud Herodotum in primo de Adraſto, qui ea cauſa ad Crœſum regem iuerat, vt expiaretur, & incautè regis filium interemit. Nota eſt hiſtoria. nihil omnino notius apud auctores, ſi quis nece aliqua pollutus eſſet, bis ſepties ſe inundationibus veſtéſque aqua abluere ſolebat: vnde etiam ſæpe legimus huiuſmodi expiationes apud flumina factas. Fuit & in hoc genere expiaminum, vt Varro de Ling. lat. docet, piacularis hoſtia, cũ quid cũ piaculo factũ eſſet. Varronis verba: Prætor, inquit. qui tum factus eſt, ſi imprudẽs fecit, piaculari hoſtia facta piatur. Dicimus & piaculare ſacrũ, & piaculare ſacrificiũ vtrunq; apud Liuium legimus. hinc & Piacularis Romæ porta appellata fuit, propter piacula quæ ibi fiebant: vel vt Cloacius ait, quòd piaculũ ibi ſolueretur piandi, vel propiciandi cauſa. Lege Feſtum, à quo & illud proditum eſt: Piatrix dicebatur ſacerdos, quæ expiare erat ſolita: quam quidem alij vocabant ſimulatricem, alij ſagam, alij expiatricem. & Piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando vtebantur, ſiue purgamenta. Demùm Epimenides Phæſto vrbe Cretenſi oriundus, expiationum carmina compoſuit, & de his librum verſibus edidit, vt in decimo Strabo, aliique prodidêre. Sed iam nonnihil de celebritatibus & feſtis tum Romanorum, tum Græcorum afferamus.

DE CELEBRITATIBVS, ET FESTIS.

SEd & nonnihil iam de Romanorũ & Græcorũ celebritatibus & feſtis afferamus, vt intactũ tibi nihil mittamus. incipiámq; à Latinis feriis, de quibus ita Plin. Feriis Latinis, ait, in Capitolio quadrigas certaſſe, victorẽ abſinthiũ bibiſſe, quod eo maiores arbitrarentur ſanitatẽ honorificè dari. Latinas verò ferias, inquit Varro, à Latinis populis dici, quibus ex Albano mõte carnẽ petere cũ Romanis ius erat. Plura de his in Ioue ſcripſi. Arnob. lib. II. vbi de Ceremoniarũ mutatione agit: In Albano, inquit, antiquitus monte nullos alios licebat, quã niuei tauros cãdoris immolare, nónne iſtũ morẽ religionémq; mutaſtis, atq; vt rufulos liceret dari ſenatus cõſtitutũ ſanctione? De hoc ſacro & Alicar. plura. hoc autẽ Latinarũ ſacrificiũ, Latiar vocabatur, vt Macr. ait in Sat. M. Cic. ad Q. Fratrẽ: De noſtra, ait, Tullia ſpero cũ Craſſipede nos confeciſſe: dies erãt duo, qui poſt Latinas erãt religioſi, cæterũ cõfectũ erat, Latiar erat, exiturus ad VIII idus Aprilis ſpõſalia Craſſipedi præbui. Sicut verò Latiar dicebatur, ita & Palatiar, ſacrificiũ quod in Palatio fiebat: Feſtus. Alij Palatuar legũt, vnde & Palatualis flamẽ, qui ei deo cõſtitutus erat, in cuius tutela Palatiũ eſſe credebatur.

Palilia, vel Parilia, Palis deis ſolennitas, dies vrbis Romæ natalis fuit, XII kalend. Maij, vt planius infra oſtendam, & in primo quoque libro vbi de Pale actum eſt.

Matralia, Matris Matutæ, Iunio menſe, peragebantur. de his in noſtris Faſtis ſum locutus. in his liba ruſticana ſumebantur, nec ad ea ſacra ancillis accedere licebat. Matronalia verò kalend. Mart. agebantur, vt Horat. Ouidius, & Acron oſtendunt, & Plut. & Feſtus. Fuerunt & Meditrinalia, à dea Meditrina: de qua ſuo loco ex Varrone & Faſto actum eſt.

Megaleſia, Magnæ matri Non. Aprilis agebantur: Ouid. Varro ait, quod ipſa accerſita ex libris Sibyllinis, ab Attalo rege Pergami prope murum Megaleſion, in templum eius deæ, vnde aduecta Romam: quod copioſius traditum eſt in ipſa dea.

Opalia, deæ Opi menſe Decembri fiebant: Varro, Macrob. Cætera in Opis deſcriptione repete.

Angeronalia quæ eſſent, in ipſa dea Angerona explicui, vbi & de Conſentijs.

Quinquatria, quæ & Quinquatrus, Mineruæ dies, x v kal. April.

Minuſculæ verò idus Iul. Feſtus. Sunt qui Munuſculæ legant, à muneribus.

Cerealia: vide retrò, vbi de Cerere agemus.

Populifugia menſe Iunio à Romanis celebrabantur, vt docet Macrobius. Varro: Iunio, inquit, menſe dies Populifugia videtur denominatus, quòd eo die repentè tumultu fugerit populus. non multo enim pòſt hic dies, quàm deceſſus Gallorum ex vrbe & qui tum ſub vrbe populi, vt Ficuliates, ac Fidenates, & finitimi alij, contra nos coniurauerunt. aliquot huius diei veſtigia fugæ in ſacris apparent, de quibus rebus antiquitatum libri plura referunt, ait Varro. Menſe Iulio, ex calendario Maſſeiano: vbi Poplifugia, ſine u ante l: vti etiam Poblicola, pro Publicola. B. Aegius.

Fornacalia x i i. Kal. Mar. à Fornace dea, de qua in primo actum eſt.

Hilaria lætitiæ celebritas, v i i i. Kal. April. Vide noſtros Faſtos. horum meminit Macrobius, & Vopiſcus in Aureliano.

Lemuria ſacra, ſedandis Lemuribus Remi, menſe Maio celebrata, vt Ouid. & Porphyrion tradunt, & ego alibi plura.

Quirinalia, x i i. Kal. Maij, quæ & feriæ Quirini dictæ. Ouidius & Varro.

Regifugium, v i Kal Aprilis. ſacrum verò v i Kalend. Iulij: Ouid.

Terminalia, menſe Februario; de quibus alibi, hoc eſt in termino, plura.

Feralia dicta, cùm ferebant epulas ad ſepulcra: Varro, & plura infrà, cùm de inferorum ſacris agemus, vbi etiam de Februis, & aliis.

Liberalia, quæ & Bacchanalia, & Dionyſia, Feſtus, Macrobius hæc & Orgia dicta fuêre. Sanè Liberalia & Bacchanalia non eodem tempore fiebant. nam Liberalibus togæ pueris dabantur, x v i Kalend. April. vt Ouid. in i i i Faſtorum, & ipſe in meo Calendario notaui. Horum M. Cicero nec ſemel meminit ad Atticum, & alibi: Liberalia, inquit Varro, dicta, quòd per totum oppidum eo die ſederent ſacerdotes liberi, & anus hedera coronatæ, cum libis & foculo pro emptore ſacrificarent. Bacchanalia verò ſingulis menſibus agebantur, quæ ſublata fuerunt à Poſthumio Cos. propter dedecus. Porrò in Græcis inuenio, Dionyſia tripliciter Athenis celebrata fuiſſe: prima quidem per agros, menſe Poſideone: altera Lenæa, eo menſe qui ideò Lenæon dictus eſt, de quo in noſtro de Annis & temporibus, &c. tertia Dionyſia, menſe Elaphebolione celebrabantur.

Equiria, ab equorum curſu dicta, ait Varro: hæc Ouid. duplicia commemorat, in Martio ſcilicet, & Aprili.

Compitalia, vt Feſtus ait, feſta quæ in compitis agebantur. Varro, Laribus compitalia diem attributum ait, vbi viæ competunt. compita: & tum ibi ſacrificabatur, quotanniſque is dies concipiebatur, ideóque inter conceptiuos dies relatus, hinc & ludi compitalitij nuncupati, de quibus in Laribus actum eſt abundè.

Conſualia, Conſo deo celebrata dicta quòd cùm feriæ publicæ ei deo in circo ad aram eius ab ſacerdotibus fierent, & ludi illi, virgines Sabinæ raptæ fuêre, x v i i. Kal. Septem. In Conſo plura dicta ſunt.

Furinalia, ſeu Furnalia, deæ Furinæ feſta, vt in primo dictum, v i Calen. Septembris. Quidam Deam Furinam duplici r, enunciant.

Vulcanalia menſe Sextili agebantur. vide Vulcanum.

Vortumnalia, à Vortumno dicta, cuius feriæ, ait Varro, menſe Octobri, & hoc lege in Vertumno.

Apollinares ludi prius in certo tẽpore celebrati, poſt à Licinio Varro Præt. lege lata, i i i. Non. Quintilis celebrati, boue aurato, capris duabus albis auratis: Macrob. & Seruius in v i. Aen. Hos ludos Laureatũ populo ſpectaſſe, Feſtus ſcribit, ſtipe data pro cuiuſq; copia.

Caprotinæ Non. Quintil. dictæ, quòd eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſagrificabant, & ſub caprifico faciebant, ipſius arboris lac offerentes. quin & è caprifico virgam adhibebant, vt ait Varro. Plura ſunt à me in Iunone relata. Ancillarum hic dies feſtus fuit Caprificia nuncupata, ab arbore caprifico, ſub qua ſacrum fiebat. plura Macrobius: Plutarchus cum in Romulo, cum in Camillo, & itẽ in Parallelis. Plinius verò initium Caprificiorum Vulcano ſacrum fuiſſe ait, ita ſcribens: Vindemiæ mellis Attici ſignum dedere Caprificiorũ diẽ, Vulcano ſacrum. Plerique putãt, Caniculares dies Caprifici dies

eſſe

eſſe. Notius verò eſt, hunc diem ab Ouid. in Arte notatum eſſe, in illo:

Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit
Luſa maritali Gallica veſte manus.

Laurentinalia, x. Kal. Ian. celebrabantur, vt docui in Faſtis. M. Cicero ad Brutum: In eóque ſum maiorum exemplum ſecutus, qui hunc honorem mulieri Laurentię tribuerũt, cuius vos pontifices ad aram in Velabro ſacrificium facere ſoletis. alij Laurentalia libentius legunt, de quibus & Feſtus. Varro: Feriæ publicæ Laurentinæ, is dies, quem diem quidam in ſcribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui ſacerdotes noſtri publicè parentant ſexto die qui Acca dicitur, &c. Porrò & quidam Larentalia abſque u in prima ſyllaba enunciant. alij duas faciunt, quod planius in Flora notauimus.

Faunalia, in quibus Fauni ſacrum Non. Decembr. celebrabant. Horat. in Odis, & eius interpretes: plura ipſe in Dæmonibus.

Mercatorum dies feſtus idus Mart. vt Feſtus ſcribit. Idem & ſeruorum dies feſtus, idus Sextilis.

Agonalia inferius à me commemoranda, ariete agebantur, v. Idib. Ian. Numa Pompilio auctore. de his & Ouid. Hæc & Agonia dicuntur, & duplicia erant: altera quidem Ian. altera x i i Kal. Maias celebrata, vt planius in Calendario oſtendi.

Carmentalia à Carmente dicta, vt ſuo loco oſtenſum eſt. hæc verò annis ſingulis à matribusfamiliâs x v i i i. Kal. Feb. fiebant: in quibus aliquid ſcorteum, aut ſua morte peremptum attuliſſe, piaculum fuit.

Robigalia v i i. Kalend. Maias, vt in Faſtis notauimus, celebrabantur. alij licet v i. kal. ſcribant. De Robigo deo in primo abundè dictum eſt, atque ideò hic repetere ſuperuacaneum eſt. Oue & cane Robigo deo ſacrum agebatur, vt infrà oſtẽdam. Floralia quo pacto, quáve cæremonia celebrarentur, in deę Florę deſcriptione copioſè diſſerui. hęc verò i i i i. Kalend. Maij agebantur. quidam tamen v i. Non. Maij, ſcribunt.

Fordicidia, inquit Varro, à fordis bobus dicta ſunt. Bos forda, quæ fert in ventre, quòd ea die publicè immolabantur boues prægnantes in curiis. Complures à fordis cædendis, Fordicidia dicta autumant. hæc & Fordicalia dicta fuère, & x v i i. kalend. Maias celebrabantur. Feſt. & Ouidius.

Lupercalia Romanorum celebritas, x v. kalend. Mart. (licet aliter alij ſcribãt) celebrabantur. in his capræ candidæ immolabantur, vel vt alij tradunt, canes. Februatus is dies, teſte Varrone & Cenſorino, dicebatur. Februalia ſacra ad expiandos manes fiebant, græcè λυκαῖα dicta, à Pane Lycæo, deo Arcadico, qua de re in eius deſcriptione plura dixi. nunc illud tantum: Hæc ſacra à Lupercis celebrabantur, quorum varia fertur inſtitutio, vt à Plut. In Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta eſt, quæ de Euandro Arcade rege proditur, qui ex Arcadia profugus. in Latio Palatium tenuerit, nudóſque ibi iuuenes hoc ſacrum per ludum & laſciuiam primùm agere inſtituerit, quam & Iuſtinus commemorat ex Trogo. Quidam fabuloſè in Herculem & Faunum referunt, vt in Faſtis Ouid. Alij in Romulũ & Remum, qui cum Quintiliis & Fabiis in lucta cùm eſſent, abactores pecorum, vt erant nudi, inſectati ſunt: & recuperata præda, id ſacrum inſtituerunt. quod idem recitat Ouid. Sunt qui tradant, quod Romulus Remúſque Amulio cæſo fœdati cruore vultus, nudatis gladiis & ſuccinctis veſtibus, ab Alba ad Ruminalem ficum vſque cucurrerint. Varia quoque de nomine traduntur. Plerique enim à lupis, qui λύκοι græcè dicuntur, nomen deducunt, quòd ſcilicet lupi arceantur à ſtabulis. alij à lupa non miti, quæ abiectis infantibus pepercerit: vnde & Luperca dea eſt auctore appellata Varrone, vt ſcribit Arnobius. Iuſtinus verò ex Trogo lib. x l i i i. Lycæum, ait, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, qua de re plenius in Pane dixi. Alij tradunt, quod ludicrum ipſum, ſeu templum Lupercal diceretur in ſpecu ſub monte Palatino, quod & poëta innuit, cùm ait:

Et gelida monſtrat ſub rupe Lupercal.

Ouidius de Romuli lupa nutrice;

Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal,
Magna dati nutrix præmia nomen habet.

Lupercal, ait Liuius, ludicrum in mõte Palatino. Quare & ego ad Riccium in Hendec. cùm me ludis & ſpectaculis intereſſe ob infirmam valetudinem non poſſe dixiſſem;

Hinc qua me ratione cogitare
Putas, perpetuò eſſe me grabato

Damn

Damnatum, atque triennium iacere. & paulò pòſt:
Nec quos ferre ſolet iocos Lupercal.

Nec deſunt, qui auctore Fabio, Lupercal dicant vocatum eſſe, quaſi luere, id eſt purgare per capram. nam vt iam dictum, de capra in primis ſacrum fiebat. ſed enim ea Lupercis fuit præcipua veneratio, vt quæ minus fœcundæ mulieres haberentur, minúſque fœtus ederent, ad lupercos confugere ſolerent, qui capris direptis tergoribus, eíſque ſuccincti, circum antiquum oppidum, hoc eſt Palatium diſcurſabant, loris coriiſve occurrentes, verbera incutientes. His fœminæ vltro obuiam prodibãt, facilem eo verbere partum ſibi ſperantes. Hinc Ouid. in Faſtis:

Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ,
Iam ſocer optatum nomen habebit aui. Et Propertius:
Verbera pellitus ſetoſa mouebat arator
Vnde licens Fabius ſacra Lupercus habet.
Plura Plutar. in cauſis Romanis. Iuuenalis in molles & pathicos:
Nec prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Diu verò Lupercorum ſuperſtitio Romæ durauit. Nam & Iul. Cæſaris tẽporibus fuit, cùm M. Anton. in his voluit regium diadema illi imponere. hiſtoria eſt nota. plura Plutar. in M. Anton. & Cæſaris vita. Id moris in Lupercalibus ſeruabant, vt nobiles adoleſcentes ſibi faciem ſanguine inficerent & alij occurrerent cum lana, lacte madida, id tabum abſtergentes, Romulum ſcilicet & Remum imitantes: nõnunquam & laruis perſoníſque obtecti id ſacrum peragebant, quo pacto & nos eo anni tempore perſonis inducti curſitantes inſanire ſolemus. Scribit Feſtus, Fabiani & Quintiliani appellabantur Luperci, à Fabio & Quintilio, eorũ præpoſitis. Ouid. tamen in ſecundo Faſt. Fabios Remi ait ſocios, & Quintilios Romuli: qui dum ſacrificarent Fauno, cæſa capella, & à paſtoribus nunciatum eſſet, pecora parte diuerſa abacta, in hoſtes exiuerunt. & prior Remus recepta præda cum Fabiis rediens, exta & viſcera capellæ immolatæ abſumpſit, & oſſa tantummodo Romulo ſeruauit. Quare commotus Romulus indoluit, quòd Quintilij ſui neglecti fuiſſent, & tantum Fabiis licuiſſet: à qua, aiunt, licentia Licentes Fabij poſthac appellati fuêre, & in Lupercalib. principes habiti. hinc illud Propertij paulò antè citatum:

Vnde licens Fabius ſacra Lupercus habet. & Ouid. de Romulo:
Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe, Remúmque
Vincere, Quintilios non potuiſſe ſuos.

Sed tamen ſi quis Licens pro licentioſo interpretabitur, me iudice, non inſulſè expoſuerit. Sunt quoque qui Licens illud Propertium. Lyceus legant. & certè ego vetuſta vidi exemplaria, quæ eam lectionem adhuc conſeruent.

Lucaria feſta dicebantur, quæ in luco à Romanis celebrabantur, qui lucus permagnus erat inter viam Salariam & Tiberim, pro eo quòd victi à Gallis fugientes è prælio, ibi ſeſe occultauerunt; Feſtus. Lucar verò æs dicebatur, quod ex lucis captabatur. alij erogationem quæ in lucis fiebat: & lucaris pecunia, quæ in luco erat data. Plutar. tamen in Probl. Lucar, præmium fuiſſe ſcribit, quod in ſpectaculis impendebatur. Lucaris meminit Cor. Tacitus, libro primo.

Fontanalia, quo anni tempore fierent, vt mihi incompertum eſt, ita Varrone & Feſto teſtibus deſcribuntur, quorum hic: Fontanalia, ait, fontium ſacra, vnde & Romæ Fontanalis porta. ille verò, à Fonte dici tradit, quòd eo die feriæ ab eo, cùm in fontes coronas iaciebant, & puteos coronabant. Hæc verò, vt in Calendario Maffeianorum, fiebãt IIII. idus Octob. vt me monuit B. Aegius. Tubiluſtria, quæ & Luſtria dicta fuêre, celebritas fuit apud Romanos, qua tubæ ſacrorum in atrio Saturio expiabantur, menſe Martio. Varro auctor. id ſacrum agna fiebat, teſte Feſto. Tubiluſtria, vt Ouid. oſtendit XIII. Kal. Iunij peragebantur:

Proxima Vulcani lux eſt, quam luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

Armiluſtrum, & Armiluſtria vocata, vt Varro & Feſtus tradunt: in quibus Ancylia per vrbem deferebantur. Armiluſtrum alibi ſcripſi à Seruio Tullio inſtitutum. alij tamen à Numa tradunt. Aquilicia quoq; ſacra à Romanis fieri ſolita legimus. Cum in magna ſiccitate aqua eſſet euocãda, quod cum alibi, tum præcipuè apud Tertullianũ eſt videre, qui

ait ea Ioui immolari, in Apologetico. Hinc & ſacerdotes, qui à Ioue aquam eliciebant Aquilices dicebantur, eodem aduerſus Martionem autore. De Nudipedalibus verò ſacris, cùm & per vota fiebant, vel populo denunciarentur, alibi memini me ſcipſiſſe.

Vinalia duplicia fuère, vt Varro, Plin. Feſtúsque oſtendunt: altera vinis deguſtandis, IX. Kal. Mart. vel Maias, vt in calendario Maffeiano. Cùm vina pura eſſe putabantur, quo die Ioui nouum linum libare mos fuit, quod ex dolio hauriebatur in vaſe: altera vinalia fuère, in quibus Flamen Dialis vindemiam auſpicabatur: maturis vuis, vinum legere, & vindemiã fieri iubebat: quibus diebus agnam immolabat, intérque cæſa & porrecta vinum legebat: quo tempore & ex fano Veneris vinũ affatim effundebant. fuit etiam veteri lege ſancitum, vt Flamen Martialis diceret diem veteri vino libando medicaminis cauſa. inde vſurpatum verbum, Nouum vetus vinũ bibo, nouo veteri morbo medeor. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis, vt alibi diximus. In primitiis etiam pomorum noua vetera eſſe dicebant, & alia exoptabant noua ominis cauſa. Fuerunt & Ruſtica vinalia XII. Kal. Sept. vt Varro ait: vel XIIII, vt ex Feſto & veteribus Faſtis in noſtro de Annis & menſibus cæteríſque docuimus: quo die Veneri ædes dicata fuit, & horti eius tutelæ aſſignati, & tum fuère olitores feriati. de his Varro in primo de re Ruſt. ita tradit: Mineruam & Venerem venerari oportere, quarũ vnius procuratio oleri, alterius hortorũ: quo nomine ruſtica vinalia inſtituta. Sed quod hortis præeſſe Venus putaretur, plura in hortẽſi Venere dixi. hę quidẽ vinaliorũ ferię, ſedãdis & leniẽdis tẽpeſtatibus ſolẽnes habebãtur. His etiã nouũ vinũ in vrbẽ ferre, & in vinariis cellis cõdere moris fuit. Sed & apud Tuſculanos cautũ lege fuit, ne quis nouũ vinũ antequã vinalia calarẽtur, in vrbẽ inueheret. quin & hodie in cõſuetudine eſt in Latio, in oppidíſq; vrbẽ proximis, ne quis vindemiã inchoet niſi publico edicto promulgato, quo vindemiã indicitur. Porrò & Romanis vino & nouis frugibus veſci non licebat, priuſquã ſacerdos primitias libaſſet: Græcis ante vernũ æquinoctiũ vitẽ incidere, ante autũnale vuã guſtare nefas habebatur. ſed & προτρυγια celebritas Dionyſio peragebatur, & neptuno, vt ſcribit Heſych. Nos interpretari poſſumus, Antevindemia. hinc & ſtella Protrygitis, de qua alibi ex Critol. actũ eſt.

Septimontium feſtum Romanorũ inueni nuncupatum, cum ſeptimus collis vrbi eſſet additus: in cuius celebritate in locis ſeptem ſactum tactum fuiſſe, teſtis eſt Varro, Palatio, Suburra, Velia, Fagitali, Cœlio, Oppio, & Ceſpio. quo die per vrbem vehiculis vehi, criminoſum habitum fuit. Plura affert Plut. in Cauſis Romanis. Et Feſtus, & Suetonius in Domitiano: qui Septimontialem diem nominat, in quo Domitianus epulum ſenatui, equitíque panariis, plebei ſportellis cum obſonio diſtributis dedit.

Fuit & Maiuma celebritas apud antiquos, quæ (vt vox ipſa declarat) menſe Maio peragebatur. Quidam recentiorum Iurecoſl. eam celebritatem eſſe tradit, qua etiam nõnulli hodie vtuntur, dum in principio menſis Maij, qui ſine fronde aliqua virente incedunt, madefiunt, vel poſtibus affigunt frondes & ramos. De qua imperatores Arcad. & Honor. ita in Codice Iuſtiniani ſtatuerunt, his verbis: Clemẽtiæ noſtræ placuit, vt Maiumæ prouincialibus reddantur: ita tamen, vt ſeruetur honeſtas, & verecundia caſtis moribus perſeueret. Suidas verò Maiumas, non Maiuma vocat: aitq; celebritatẽ Romæ fuiſſe, qua apud Hoſtiam ſeſe aqua marina inuicẽ permadefaciebant. Verùm pòſt Anaſtaſius Imperator Conſtantinopoli ſublatam eſſe voluit, & in aliud tempus, hoc eſt in Auguſti menſe fieri permiſit, ob Gallorum victoriam. De Maiuma etiam diximus in primo Syntagmate. Chariſta Ro. Græca voce Feſtum vocauere, quo cognati & conſanguinei conuenire ſolebant, & inuicem mutua dona dare Ouid. in Faſtis:

Proxima cognati dixere Chariſtia patres.
Et venit ad ſocios turba propinqua deos.

Hæc autem fiebant XI. Kal. Mart, Val. Max. lib. ſecundo: Conuiuium, inquit, ſolenne maiores noſtri inſtituerunt, ídque Chariſtia appellauerunt (etſi aliqui Euchariſtia legunt, qua voce noſtri altaris ſacrificium & corporis Domini nuncuparunt) Subdit Val. Præter cognatos & affines nemo interponebatur, vt ſi qua inter neceſſarias perſonas querela eſſet orta, apud ſacra menſæ & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur. Sed iam & Græca ſacra, & celebritates, quantum pro tempore ſuccurrerint, tibi commemorabo, in primíſque ab Hecatombe exordiar.

Hecatombe celebre Gręcorũ ſacrificiũ fuit, qua voce & Latinos interdũ vſos videmus.

Iul.

Iul. Capitolinus: Tantum, inquit, ſane lætitiæ in Balbino, qui plus timebat, vt Hecatomben faceret, quod tale ſacrificium eſt. Centum aræ vno loco conſtruuntur ceſpititiæ, ad eas centum ſues, centum oues mactabantur: inde ſi Imperatoris ſacrificium fieret, centum leones (vel vt aliqui legunt, oues, quod parum mihi placet) centum aquilæ, & cætera huiuſmodi animalia centena feriebãtur: quod quidem etiam Græci quondam feciſſe dicuntur, cùm peſtilentia laborarent. & à multis Imperatoribus id celebrarum cõſtat. hæc fermè Capitolinus. Igitur fuit hoc ſacrum interdum centũ boum: ſed & ouium interdum, & caprarum, & ſuũ. Fuerunt & qui ex omni genere hoc ſacrũ peragerent, quì etiã σκιόεν, id eſt opacum & vmbroſum nuncuparunt. Sunt qui cẽrum pedum victimarum dixerint. ab hoc & Hecatombæus menſis à Lacedæmoniis, in quo & feſta Hiacynthia fiebant. quo de menſe certiora attulimus ex variis auctoribus in noſtro de Annis menſibus & cæteris. Hinc & Iupiter & Apollo Hecatombæus dicti, & Hecatombæa celebritas. Sunt qui Hecatomben ita deſcribant, ſacrificium non ſimplex, nec vulgare, ſed ſumptuoſum & ſplendidum, vtpote quod ex centum victimis conſtaret: vt etiam χιλιόμβη, ex mille bobus, ſeu victimis. Alij abuſiuè dictum putant, vt finirum pro infinito numero ponant, vt cùm dicimus ἑκατόζυγον ναῦν, hoc eſt multorum iugorũ nauem. Inuenimus & Βόηπωρον ſacrificiũ quoddam, ex centũ ouibus & boue vno. Alij & Βούπρωρον dicunt, vt notat Heſychius. Sanè quidam nõ à victimarum numero, ſed quod centũ Peloponneſi vrbes id ſacrum facerent: vt Hecatombe à ſacrificantiũ numero dicatur, nõ hoſtiarum. Hac quoque ratione qua Hecatombe dicitur, & εἰκοσάβοια, & poëticè ἐεικοσάβοια ſacrificia, ex xx bobus dicuntur.

Βουφονία feſtiuitas quædam fuit apud Athenienſes, quæ in Dijpoleis, id eſt Iouis Polei honore agebatur. in his bos mactabatur ab eo qui ex re Βουφόνος, id eſt bouicida dicebatur: qua de re in Ioue Polieo ſatis multa attuli. Sacrum iſtud ob vetuſtatem deſitum, nomen tantummodo retinuit. Siquidẽ cũ prius bos cæderetur, mox popanon pro boue offerebant: popanon ipſum, id eſt placentam nuncupantes bouem, vt ex Heſychio didicimus. De Buphoniis verò meminit in Nebulis Ariſtoph. καὶ Κηκείδου, καὶ Βουφονίων. Et Cecidæ, inquit, & Buphoniorum. de Cecida in Poëtis egimus, qui Dithyramborum poëta fuit. de Buphono verò plura in Attica Pauſ. Sed ſi rem copioſius ſcire cupis, Aelianũ legito, qui in octauo Variæ hiſtoriæ hanc rem planè deſcribit, & Buphonia & Dijpolia vocari ait.

Διιπόλια peruetuſta Athenis celebritas fuit: ſic vocata quòd Ioui Polieo peragerctur, vt alibi ſcripſi. Sed quoniam, vt dixi, peruetuſta fuit: hinc Ariſtophanes pro priſco & obſoleto διιπολιώδη poſuit, vt obſeruant grammatici.

Fuerunt & Pandia feſta Ioui cõſecrata, de quibus cùm alij, tum & Theodoritus in oratione de Martyribus & ſacrificiis.

Μηλοσφαγία ſacrificia apud Græcos fuêre, quæ ab ouibus iugulandis nuncupata fuêre. μῆλα quippe, vt notum eſt, pecora dicuntur. Heſychius auctor.

Hyſteria ſacra quæ de ſue fiebant, vt in Veneris ſacrificiis planius tradetur.

Anthiſteria celebritas, quæ in Anthiſterione menſe agebantur: in qua, vt à Latinis in Saturnalibus ſerui conuiuiis liberalib. excipiebantur, quib. peractis prouerbium emanauit, Ite foras Cares (id eſt κᾶρες θύραζε, quaſi dicat, ſerui) nõ amplius Anthiſteria, vt etiam in Annis & menſibus noſtris dictum. Fuit & prouerbium alterum, ὁ κισσὸς μετ' ἀνθεστήρια, hoc eſt, hedera poſt Anthiſteria: cum ſerius quippiam fit, & poſt tempus. Exiſtimant enim plerique, Dionyſio Anthiſteria dicata fuiſſe, in quibus & κιττοφόροι, id eſt hederigeri introducebantur. hæc & Pythœgia, & aliis nominibus appellata fuerunt. Ambroſia quoque Dionyſij feſtum, apud Iones in primis, quæ Lenæa & Choæ dicebantur.

Antheſphoria feſtiuitas fuiſſe traditur, quæ in Proſerpinæ honore fiebat, ſic verò appellata à legendis floribus. nam cum à Dite eſt rapta, floribus legendis intenta erat: vt ex Ouid. & Claudiani carminibus liquet in primis. quinimò etiam θεογάμια eidem, hoc eſt nuptiarum celebritas, cùm Diti nupſit, celebrabatur.

Gamelia ſolennitas nuptialis, & menſis Gamelion, in quo Iuno Gamelia culta. Gamelia verò menſe Ianuario celebrabantur, quod planè oſtenſum eſt in noſtro de Annis & menſibus, &c.

Anacalypteria, ἀνακαλυπτήρια dies feſtus fuit poſt nuptias, cum ſpõſa reuelabatur, vt ab omnibus conſpiceretur: tametſi munera etiam ſignificant, quæ eodem die ſponſæ exhibebantur: nõ his diſſimilia, quæ Repotia à noſtris dicta ſunt. Sanè & ἀνακαλυπτήρια, vt in Græcis

comm

commentariis inuenimus, munera etiam ſignificabant nouæ ſponſæ allata, dicta ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύπτειν, à reuelando: quoniam huiuſmodi dona eo die, quo ſponſa reuelabatur ab amicis, domeſticis & ipſi ſponſo conferebantur, quæ eadem ab ὄπτομαι, id eſt, video, ὀπτήρια, & à προσφθέγγομαι, id eſt, alloquor, προσφθεγκτήρια vocabantur: tametſi nonnulli προσφθεγκτήρια eadem quæ διαπαρθένια, id eſt, ea quæ pro ablata virginitate dabantur, eſſe putent. Dicuntur eadem & ἐπαύλια & θεώρετρα.

Ἁλῶα, τὰ, numero plurium, vt ferè cętera, feſtiuitas fuit agricolarum Athenis, quæ ſubuectis ex agris frugibus in honorem Cereris & Bacchi celebrabatur, vt Philochorus prodit: ſic verò dicta, quòd in areis, quæ Græcè ἅλως dicuntur, præcipuè moras traherent homines. vnde & Cererem ἀλωάδα nuncupatam legimus, quæ & ἀλωὶς, & Euhaloſia cognominata, vt in Cerere planius diximus.

Elapbebolia feſta celebrabantur menſe Februario ab Athenienſibus, in quibus cerui Dianæ Elapbeboliæ ſacrificabantur: vnde & menſis ipſe Elaphebolion dictus.

Theoxenia celebritas & ſacrificium, quod omnibus ſimul deis exhibebatur: Pollux & Heſychius auctores. Sed plura leges in commentariis Pindaricis, qui ea inſtituta tradunt à Dioſcuris, à deorum hoſpitalitate & commercio appellata. in his verò quoniam & ludi agebantur, præmium victorum chlæna, ſeu chlamys erat.

Apaturia feſtiuitas fuit apud Athenienſes, meminit Xenophon in primò Hellenicôn: quanquam & alibi agerentur. hanc quatriduò celebrari ſolitam, proditum legimus. Quomodo verò inſtituta fuerit, in Venere tradidimus: inde repete. Apaturia etiam inter prouerbia memorat Eraſmus profectus ad Apaturia rediit Thergelione, id eſt, Aprili: licet ipſe Maio interpretatus ſit. hiſtoriam in fabula Acharn. Sitalcis Thraciæ regis filij, qui in ea, id eſt, Apaturiis vrbe donatus fuit, irridet. In his prima dies Δόρπεια, altera ἀνάῤῥυσις, tertia κουρεῶτις, extrema ἐπίβδα dicebatur.

Ἐρμακλεία celebritas fuit apud Athenienſes, in qua mulieres plexis capillis procedere ſolebant: Heſychius. Cotyttia feſta barbarica fuerunt, quorum meminit Horat. & Verg. in poëmatiis, quæ à Cotytto dea denominata: de qua in ipſa dea etiam egimus. De Bendidiis quoque ſacris ibidem meminimus, & item in Bende Diana.

Pammilia celebritas etiam fuit, de qua in Oſiri actum eſt.

Ἀνάκεια ſolennitas fuit, quæ in honore Caſtoris & Pollucis fiebat. nam Anaces ipſi dicti ſunt, vt in noſtris Nauigiis, & in Dioſcuris tradidimus, & in ἄναξ Apollo.

Διαβατήρια, τὰ, ſacrificia dicebantur, quæ in tranſitu aliquo fiebant, παρὰ τὸ διαβαίνειν, id eſt, tranſeo, eadem forma Diabateria dicta ſunt, qua etiam Niceteria. Plut. in Lucullo, θύσας τῷ Εὐφράτῃ διαβατήρια: Sacrificauit, inquit, Euphrati diabateria, hoc eſt, ſacra pro tranſitu.

Nephalia apud Græcos fuiſſe ſacrificia legimus, quæ ſine vino celebrarentur, vt docet Iul. Pollux vnde & verbum νηφαλιεύειν, hoc eſt eiuſmodi ſacris vti. Suidas ait, apud Athenienſes Nephalia exhibita fuiſſe Mnemoſynæ, Aurorę, Soli, Lunę, Veneri Vranię, & nymphis, in hoc autem ſacrificio non vinum, ſed aquam mulſam libabãt. Pauſ. tamen ait, Eleos thure cum tritico melle ſubacto, additis oleæ ramis, aras ſuffire ſolitos, & vti vino: ſolis autem nymphis, καὶ ταῖς δεσποίναις, id eſt, Cereri & Proſerpinæ, vinum minime libare cõſueuiſſe, nec ad aram omnium deorum. verùm de Cereris ſacris alibi plenius egi. Sunt & qui hoc ſacrum Dionyſio interdum & Erechthei filiabus exhibitum tradant, vt teſtatur Philochorus. Sanè hoc ſacrificij genus ἄοινον etiam appellabatur, hoc eſt abſque vino: vt è contrario οἰνόσπονδον, in quo vinum libatur. Fuerunt præterea Nephalia ligna arida quæ in ſacrificiis prima incendebantur, vt etiam ἄκαπνα, id eſt, non fumida.

Helenophoria feſtum apud Athenienſes, in quo myſteria agebantur, ſic appellata ab Helenis, id eſt, ciſtis, quæ vimine contextæ erant: vt Iul. Pollux in vltimo docet. habebant verò anſas ſalignas. ſimiles & nos hodie habemus in domeſticis vſibus. De Myſteriis verò alibi plura, & de Eleuſiniis diximus.

Oſchopboria celebritas, ſeu feſtum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plut. crebra eſt mentio. In Oſchophoriis pueri ingenui pubeſcentes eligebantur, qui ferrent ὄσχας, id eſt, ramos ac palmites cum ſuis racemis, in templum Mineruæ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oſchophorion nuncupatus, à Phalero non procul, vbi Mineruæ templum fuit. Heſych. & Nicandri interpres in Alexiph. ab his Oſchophorica carmina dicta, quorum in primo de Hiſt. poëtarum egimus.

Pyanepſia celebritas apud Athenienſes, à pyanis fabis nuncupata, dicata Apollini: hæc verò Panopſia à cæteris Græcis dicebantur, & in Octobri menſe agebantur: qui ideo Pyanepſion vocabatur, vt planius oſtendi in libro de Annis & menſibus ac cæteris. in Pyanepſiorum celebritate, vt Suidas ait, ireſione fuit ramus oleæ implexus lanis, obuios vndique fructus habens, qui olim ponebatur ante ianuam in honorem Apollinis. hũc ferebat puer, & affigebat foribus Apollinis. Variè autem inſtitutum ferunt. ſed eorum præcipua eſt ſententia, qui in Theſeum referunt. Multi decipiuntur in hac hiſtoria recenſenda, qui parum accuratè eam ex Plutarcho, Suida, & aliis animaduertunt.

ἐξιτήρια feſta dicebantur, cùm primitiæ deis offerebantur, vt Grammatici tradunt.

Metagetnia feſtiuitas in honorem Apollinis Metagetnij celebrabatur, ſecundo Græcorum menſe, vt alibi pluribus docui. Fuerunt & ſacra Carnia, Carnio Apollini dicata, vt in Apollinis cognominibus planius eſt patefactum.

Boedromia celebritas apud Athenienſes fuit: hæc excurſioni cuidam ſimilis erat, & menſi Boedromioni nomen dedit, qui in ſextilem, id eſt, Auguſtum noſtrum coincidit, vt oſtenſum eſt in lib. de Annis & menſibus cæteriſque: quo loco hiſtoriam ſumus executi, quare inſtituta, & vnde dicta.

Munychia ſacra Dianæ fuère, quæ in menſe Munychione agebantur, qui noſtro Martio conuenit, vt ex Græcis ſcriptoribus palàm eſt.

Thargelia feſtus dies apud Athenięſes fuit, Apollini & Dianæ ſacer, à quo menſis Aprilis denominatus, vt in Annis & menſibus cæteriſque copioſius proditum eſt. in hoc verò menſe duos homines immolabant, vnum pro maribus, alterum pro fœminis. hos Pharmacos, id eſt, medicos vocabant, & ſaginatos in cuſtodia publica aſſeruabant. eſt verò Thargelos olla quædam, in qua antiqui fructuum primitias coquebant. Miror viros quoſdam doctos Thargeliona februarium potius quàm Aprilem putaſſe: vt minus his ſuccenſendum ſit, qui Maium tradidere.

Scira, σκίρα, celebritas fuit peculiaris Athenienſium, in qua vmbracula & ſcenæ fiebant, quæ eo nomine dicerentur, ferè vt ſimilis eſſet Scenophegiæ Hebræorum. Certè à ſcenis vltimus Athenienſium menſis, id eſt, Maius, Scirophorion nuncupatus fuit, vt copioſe monſtrauimus in Annis & menſibus. Porrò hi falli videntur, qui in Martium referunt.

Plynteria feſta erant Cereris, qui dies inter nefaſtos repoſiti fuerunt. Scribit Pollux libro octauo, in Plynteris à Solone permiſſum tria iurare numina, Iceſion, Catharſion, & Hecaeſterion, quæ ſunt Iouis cognomina: hoc eſt, ſupplicem, expiatorem, & depulſorem. Xenophon libro primo Hallenicôn tradit, in Plynteriis Mineruæ templum etiam claudi ſolere, & aliquid omnino facere piaculum fuiſſe, in ſumma etiam neceſſitate.

Οἰνιστήρια, Oeniſteria, quaſi dicas Latinè Vinalia, celebritas fuit, quam Athenis pubeſcentes Ephebi peragebant, antequam lanuginem comámve attonderent. Herculi verò vini certam menſuram inferebant, & libabant, hiſque qui conuenerant propinabant. meminêre Pollux & Heſychius.

θεοίνια Theœnia apud Athenięſes Bacchi ſacrificia dicebãtur, & deus ipſe Θέοινος, vt notat Heſychius: nos Thyonæũ & Thyonianũ vocamus, vario licet etymo, vt dictum eſt alibi.

Trieterica feſta Bacchi notiſſ. quæ Latinè Triennalia dici poſſunt, Latinis & Græcis æquè vſurpata.

Aletides ſacrificia quædam Athenięſium, pro Icaro & Erigone, quæ oſcillis agebantur: de quibus iam egimus. Cùm enim, vt inquit Hyginus, in finibus Athenienſium multæ virgines ſine cauſa ſuſpendio ſibi mortem conſciſcerent, propter Erigonem, habito ab Apolline oraculo ſacrificium ſolenne inſtituerunt, quod publicè priuatimque faciebant, & id Aletides appellabant, quòd Erigone cum cane ignota & ſolitaria patrem Icarum mendica perſecuta ſit, quas Græci ἀλήτιδας nominant: & ἀλήτης, mendicus, vagus, & erro dicitur.

Εἰσιτήρια dies celebris & feſtus Athenis fuit, in quo omnes qui in magiſtratu erant, procedebant, vnde & nomen fuit. Hanc verò anni primam diem Athenienſes exiſtimabant. meminit Demoſthenes in oratione παραπρεσβείας.

Encænia, orum, feſtum dedicationis, puta templi, quo modo noſtri accipiunt: & Hieronymus & Auguſtinus, & cæteri, Euangelicum exponunt, vnde ἐγκαινίζω, innouo.

Χύτροι, Chytri feſtum fuit apud Athenienſes percelebre, in quo omne ſeminum genus in olla coquere ſolebant, Dionyſio & Mercurio operantes, vt Theopompus ſcribit. princi-

pium

pium huius ſacri à Deucalione vſq; per manus traditum fuit. Ferunt enim illũ, & qui cum eo fuerant, ſemina ita coxiſſe in olla, vnde feſtum exortum & appellatum eſt. nam chytra ollam ſignificat. nec ex coctis quicquã guſtabãt, ſed Dionyſio & Mercurio Chthoniis offerebant pro mortuis. Sunt qui hoc eodem peracta die affirment, quo & Choes agebãtur, idque XIII decembris. Lege Suidam. Chytra etiam baſij genus, vt in Annotationibus ſcripſi. Chytrinda verò conuiualis ludus fuit, vt tradit Heſychius, qui puerorum luſum eſſe ait. Ex his quiſpiam ſedet in medio, quẽ circumcirca pueri cõcurſantes, illũ eò vſq; verſant, donec ille aliquẽ apprehẽdat ex eis, qui deinde ſedere cogatur. Meminit Pollux, & Suidas.

Lampadum dies, qui & τὰ ἐπὶ λαμπάδι, hoc eſt feſtum quod ad lampada fiebat. De hoc verò ita legimus, quòd lampadum celebritas triplex fuerit apud Athenienſes, Ἀθηναίᾳ, Ἡφαιστίῳ, & Προμηθεῖ: hoc eſt, Mineruæ, Vulcani, & Promethei. citat Iſtrum Suidas, qui perſcripſerit, Athenienſes cùm ſacra facerent, Vulcano lampada excogitaſſe, & ob eius rei memoriam perpetuos illi deo ludos cõſecraſſe, in quibus ſemper eſſet lampadum vſus: vt quoque gratias referrẽt prudentiſſ. artium inuentrici Mineruæ, & item Prometheo, primo ſupremæ literarum memoria artium variarum inter homines propagatori. ſanxerúntq;, vt pariter in illorum ſacris eadẽ lampade poſteri vterentur: ſed hac de re plura Eraſmus in Prouerb,

Monophagorum celebritas fuit apud Aeginenſes, quam copioſè deſcribit in Quæſtionibus Græcis Plut. ait enim, cùm in bellum Troianũ profecti eſſent multi Aeginetæ, pauci tamen diuerſis de cauſis inde rediere. quare, inquit, clam quiſque domi ſuæ comiter excipientes, ipſimet in conuiuiis miniſtrabant, nec alienum quenquam admittebant. hoc igitur imitantes, Neptuno rem diuinam facere ſolebant, & thyaſos exercebant, XVI dies ſilentio inter ſe conuiuia celebrantes, ſolenne feſtum dirimebant, & ex eo μονοφάγοι appellabantur, hoc eſt ſolitariè veſcentes. Monophagi etiam apud Athenæum dicti, qui ſeorſum ab aliis eſitarẽt: quo more veteres, diuerſo à Romanis, qui vnà cum amicis palàm diſcumbebant. vnde cœna dicta, ἀπὸ τῆς κοινωνίας. hinc Iuuenalis Satyricè carpit: Quis, inquit, fercula ſeptem Secretò cœnauit auus?

Epheſtria Thebis feſta fuerunt, ob Tireſiam conſtituta, in quibus ipſius ſimulacrum virilibus veſtimentis exuebatur, & muliebrib. induebatur: móxque illis ademptis, iterum virilia imponebant, alludentes ad ipſius Tireſiæ fabulam, de qua poëtæ & Græci & Latini adeò multa. Dicta verò ſunt ἐφέστρια ἀπὸ τοῦ ἐφεστρίδος, id eſt, à ſuperiore veſte, qua induebatur.

Aſcolia feſta fuiſſe legimus apud Atticos, quibus inter vtres ſaltantes bacchabantur: vnde & ab vtribus nomina ſumpſere. Meminit poëta Vergilius in Georg. cum ait:

Vnctos ſaliere per vtres. Quam rem hic parcius attigi, quoniam in quarto de Poëtarum hiſtoria Dialogo fuſius expoſui.

Fuerunt & quæ ὠμοφαγία dicebantur, de quibus poſt Græcos Arnobius lib. v. aduerſus Gen. Bacchanalia etiam, inquit, prætermittemus inania, quibus nomen Omophagiis græcum eſt, in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate circumplicatis vos anguibus atque vt vos plenos dei numine ac maieſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera eructatis oribus diſſipatis. hæc ille. Omophagia autẽ dicta, quaſi dicamus crudiuora.

Neſtea celebritas etiam fuit apud Græcos, in qua ieiunium ſeruabant, vt Aelianus in quinto de Varia hiſtoria prodidit. ait enim, cùm Tarentini obſiderentur à Romanis, & fames expugnabiles feciſſet, Rhegini decreuerunt decimo quoque die inediam ſuſtinere, & Tarentinis alimenta permittere. id cùm feciſſent, Tarentini obſidione illa liberati, & calamitatis memores, feſtum agunt, quod Neſteam, hoc eſt ieiunium appellant.

Hiacynthia in Laconia celebrabantur, in Apollinis honorem, ob Hiacynthum puerum ab eo amatum, cuius fabulam Ouid. in Metamorph. copioſè exequitur: vt nunc grammaticos mittam, inter cætera & hoc Ouid.

Annua prælata redeunt Hiacynthia pompa. τριττύα, quæ τριττύες interdum legimus (niſi nos ſcriptura fallat, vel diuerſa ſignificent: nam & τρίκτοια etiam offendimus) ſacrificia dicebantur dei Enyalij, id eſt, Martis, quę tribus animalibus cum teſticulis, id eſt, non caſtratis fiebant, vt obſeruat Heſychius: vel vt alij tradunt, his tribus, ſue, ariete, tauro, id eſt, ἐνόρχων τριττύς. ferè Romanis Solitaurilibus ſimilia, vt iam dictum eſt.

Δωδεκηΐδες, hoc eſt, duodenaria ſacrificia, à græcis nuncupata, quæ ex duodecim animalibus fiebant. Fuit & feſtum apud Athenienſes, quod Ἀπατούρια vocabant, quod & κῶας, vt Heſychius notat, appellabant: meminimus & nos in Faſtis. Dicebatur & Ἀπατουρία, vt

quidam putant, à duodecim menſibus.

Theophania celebritas fuit, quæ Delphis agebatur, cuius Herodotus in primo meminit. De noſtris verò Theophaniis hic nihil agendum, quæ & Epiphania dicuntur.

Diaſia etiã Milichij Iouis feſta fuere, Athenis celebrata, vt Suidas & Lucianus in Charidemo docent. meminit & Ariſtoph. dicta [illegible]. Scribit Heſychius, Diaſia celebritatem fuiſſe Athenis, quę cum quadam triſtitia ageretur. De Eleutheriis ſacris in Eleutherio copioſè dixi: de quibus etiam Theodoritus in oratione de Martyribus. Item de Dupoliis ſacris ibidem.

[illegible] ſacra fuerunt apud Græcos, quæ in altari peragi non ſolebant, ſed in plano ſolo, vel pauimento.

[illegible]. Hypecauſtria, vt ſcribit Plut. in Quæſtionib. apud ſolos Mineruæ ſacrificantes vocabant, quòd ibi multa ſacra & myſteria fierent ad auertenda mala.

Diamaſtigoſis ſolennitas fuit maxima apud Lacedæmonios, cuius cùm alij meminere, tum Tertull. in Apologet. & in lib. ad Martyres: Nam, inquit, hodie apud Lacedæmonios ſolennitas maxima eſt Diamaſtigoſis, id eſt, flagellatio: in quo ſacro ante aram nobiles quoque adoleſcentes flagellis affliguntur, aſtantibus parentibus & propinquis, & vti perſeuerent adhortantibus. qua de re & ego alibi, & Philoſtratus in vita Tyanei Apollinis, & Nazianz. Greg. & Lucian. in Anacharſi.

Panathenæa Athenarum & Mineruæ in primis feſta, quæ ſingulis quinque annis celebrabantur: quæ & Magna ſacra appellabantur. primus Erichtonius, Vulcani & Mineruæ filius ea inſtituit. Poſtea Theſeus cùm in vnũ cõgregaſſet tribus vnámq; vrbem feciſſet: in hac celebritate neq; ſenes, neq; ignobiles, neq; viri certabãt, ſed pueri tantũ: victori ex olea corona prẽmiũ dabatur. Hęc partim ex Ariſtophanis cõmentariis, partim ex Suida, aliiſq;

Panhellenia ſacra totius Græciæ, Panionia totius Ioniæ; vti etiam Panbœotia, de quibus Strabo, Suidas, Arpocration, & alij plerique.

Sed infiniti penè ſit laboris, omnia ſacrorum genera recenſere, quæ ante veram Chriſti lucem, tenebris illuſa antiquitas peragere ſolebat. Quare ad publica aliqua quædam me accingam, vt hac te rerum varietate nonnihil oblectem, ſi minus lepore ac facundia ex ingenij & virium imbecillitate queam.

SVPPLICATIONES, LECTISTERNIA.

FVerunt ad hæc quæ ſacrificiis coniungerentur, & quæ inter ea commemorari non ab re fuerit, ſupplicationes & lectiſternia, quę ad templa & puluinaria deorum, vel ob lætitiam, vel ad auertendam deorum iram peragerentur. in quibus plerunque ſenatores ac patricij cum coniugibus & liberis, ad delubra & aras procedebant, nonnunquam omnes tribus & ordines etiam Pont. Maximo præeunte: ſed & aliis perſæpe modis. In his enim & pueri ingenui, & libertini, ac item virgines omnes coronati, & lauream præferentes, cum pompa thenſas & fercula deûm deferentes, tum & ſacro carmine ſupplicare, & deûm pacem expoſcere ſolebant. Lectiſternia verò & puluinaria iuxta deorum aras ſtatuebantur, cum aliis ornamẽtis: quin & frondes virentes & odoriferæ, ac flores omnis generis, & verbenæ ante deûm ædes & in ipſis templis ſternebantur. has ſupplicationes & huiuſmodi cętera à Po. Ro. frequenter celebratas in hiſtoriis legimus; nunc tot deorum numero, nunc demum ad L. vſque diem comperio. Illud autem obſeruatum ab antiquis videmus, vt quoties ſupplicationes aut lectiſternia indicerentur, à iurgiis & litibus abſtinerent, & vinctis vincula demerent. Scribit etiam Feſtus quòd ædiles per ſupplicationes muratam addebãt ad puluinaria. Fuit autem murata, potio quæ in ſacris adhiberi ſolita fuit. quin & in XII. tabulis cauebatur, ne mortuo traderetur: quod & Varro primo Antiquitatum libro ſcripſit. Supplicationes Vergilius eo loco in quarto innuit:

Simul diuûm templis indicit honorẽ. Quo loco ait Seruius, Iuſſit fieri ſupplicationes. & mox: Ferię inquit, legitimæ ſunt, aut indictæ. Indici autem dicuntur, quia paupertas maiorum ex collatione ſacrificabant: aut certè de bonis damnatorũ, vnde & ſupplicia dicuntur. idẽ & Iſidorus in [illegible] & meminit Feſtus: Supplicationes, quæ ſunt de bonis paſſorũ ſupplicia. Salluſtius: In ſuppliciis deorũ magnifici. hinc & Sacrum dictũ, venerabile, & execrabile: quia ſacræ res de bonis execrandorum fiebant. Iſidorus lib. v. Supplicium, inquit, propriè dicitur, nõ qui quoquo modo punitur, ſed ita damnatur, vt bona eius cõſecrentur,

& in

& in publicum redigantur. nam ſupplicia dicebantur ſupplicamẽta, & ſupplicium dicitur, de cuius damnatione delibatur aliquid deo: vnde & ſupplicare. Idem & in fine ſexti libri Etymol. Nec his te lateat volo, quoties apud antiquos aliquid conſecrabatur de bonis alicuius cõdemnati, qua religionis cæremonia id fieri ſoleret. C o s s. id, aut Imperatorum iuſſu fiebat: foculum accendi videbatur, vbi præco cum tibicine verbis priſcis & ſolennibus præeunte Pont. Max. carmen maledicum velato capite ſacrum perficiebat. Idq; iuſſu populi fieri conuocata concione mos fuit. aliàs irritam fieri conſecrationem cenſebatur. Deuotiones verò & euocationes paulò pòſt etiam exequemur. Nunc quoniam de lectiſterniis meminimus, quorum crebra eſt mentio, & in his pleroſque falli videmus, hic ex Liuio pauca aſcribenda. Is lib. v. ab v. c. ita prodit: Grauis, inquit, peſtilénsque omnibus animalibus æſtas excepit vrbem, cum inſanabili pernicie: quando nec cauſa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex S. C. aditi ſunt. Duumuiri ſacris faciundis, Lectiſternia tunc primum in vrbe Romana facta per dies v i i i. Apollinem, Latonémque & Dianam, Herculẽ, Mercurium atque Neptunum, tribus quæ ampliſſimæ tum apparari poterant, ſtratis lectis placauere. priuatim quoque id ſacrũ celebratum eſt tota vrbe, patentibus ianuis, promiſcuóq; vſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotóſque paſſim aduenás in hoſpitiũ ductos ferunt, & cum inimicis quoque benignè & comiter ſermones habitos, iurgiis & litibus temperatum. vinctis quoq; dempta in eos dies vincula religioni deinde fuiſſe, quibus eam opẽ tuliſſent, vinciri. Quidã putant, epulũ Ioui in Capitolio lectiſterniũ dici: quod parum probatur. Lectiſternia, inquit Seruius in x i i. Aen. dicuntur, vbi in templo homines ſedere cõſueuerunt. Notamus lectiſternium in Capitolio ſic celebrari ſolitum: ſtratis tribus lectis conuiuiũ tribus deis apponebatur, Ioui, Iunoni, & Mineruæ. Ioui ſimulacrũ in lectulo reponebatur, Iuno verò & Minerua in ſellis, ea ratione quam alibi retuli. ſic appoſitis epulis, nõ dei, ſed v i i ipſi epulones celebrabãt. T. Liuius lib. v i i. ab v. c. Eo nihil dignũ memoria actũ, niſi quod pacis deũ expoſcẽdæ cauſa tertiò tum poſt conditã vrbem lectiſterniũ fuit.

Expoſitis ſupplicationibus, & lectiſterniis, iam deorum Enocationes, vrbiúmq; Deuotiones, & ſeſe pro patria deuouentiũ ritus, quibúſque hæc cæremoniis fierent, apud Romanos in primis, oſtendã. Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitũ à Romanis ſacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum eſſet. Problema etiam legimus Plutarchi, cuius hoc eſt lemma: Cur deum illum, cuius in tutela vrbem eſſe dicunt, ſiue maſculus is eſt, ſeu fœmina, & quærere & nominare nefas eſſet: hoc enim ita eſſe, religione confirmant: Valerium Soranum male periiſſe dicẽtes, quòd numinis nomen efferre auſus eſſet. An quod Latinorum quidam monumentis tradiderunt, euocationes quaſdam ac deorum veneficia eſſe putauerunt: quibus quoniam ipſi hoſtium deos euocare, & ad ſe traducere conſueuiſſent. ne idem ipſi paterentur, magnopere verebantur. quemadmodum Tyrij ſtatuis vincula iniiciunt, & reliqua. Alibi quoque recitauimus, à Lacedæmoniis Martem catenatum, ne à ſe vocaretur: & νίκην ἄπτερον, id eſt, ſine alis Victoriam, ne ab Athenienſibus aufugeret.

Sed iam nos harum vtrãque, id eſt, euocationis & deuotionis, recitemus Macrobij verbis ex lib. i i i. Satur. Conſtat, inquit, omnes vrbes in alicuius dei tutela eſſe: morémque Romanorum arcanum & multis ignotum fuiſſe, vt cum obſiderent vrbẽ hoſtiũ, eámque iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent Tutelares deos, quod aut aliter vrbẽ capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent deos habere captiuos. nam propterea ipſi Romani & deum, in cuius tutela vrbs Roma eſſet, & ipſius vrbis Latinũ nomen ignotum eſſe voluerunt. Sed dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe diſſidentium libris inſitum, & ideo vetuſtas res perſequentibus, quicquid de hoc putatur, innotuit. Alij Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denunciat. Alij autem, quorum mihi fides videtur firmior, Opem Conſiuam eſſe dixerunt. Ipſius verò vrbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis, ne quod ſæpe aduerſus vrbes hoſtium feciſſe ſe nouerãt, idem ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. Mox idem ſcriptor ſubdit, ex lib. quinto Rerum reconditarũ Sammonici Sereni, euocationis & deuotionis formulam, quam ex Furij vetuſtiſſimo lib. ille excerpſit. Eſt autem hoc carmẽ, quo Dei euocabantur: Si deus, ſi dea eſt cuius populus ciuitáſq; Carthaginẽſis eſt in tutela, téque Maxime, ille qui vrbis huius, populíq; tutelã recepiſti, precor, veneróręque, veniámque à vobis peto, vt vos

populum ciuitatémque Carthaginienſem deſeratis, loca, templa, ſacra, vrbémque eorũ relinquatis, abſque his abeatis, eique populo ciuitatique metum, formidinem, obliuionem inijciatis, proditique Romã ad me, meóſque veniatis, noſtráque vobis loca, templa, ſacra, vrbs, acceptior probatiórque ſit: mihi quoque Populóque Romano, militibúſque meis præpoſiti ſitis, vt ſciamus, intelligamúſque. Si ita feceritis, voueo vobis templa ludóſque facturum. Subiungit idem in eadem verba hoſtias fieri oportere, auctoritatémque videri extorum, vt ea promitterẽt futura. At verò Liuius in v. ab v. c. Dictator Camillus, alia ita è Veiis deos euocauit: Tuo, inquit, ductu Apollo Pythice, tuóque numine inſtinctus, pergo ad delẽdam vrbem Veios, tibique hinc decimam partem prædæ voueo. te ſimul Iuno regina, quæ nunc Veios colis, precor, vt nos victores in noſtram tuámque mox futuram vrbem ſequare, vbi & dignum amplitudine tua templum accipies. hæc Liuius. Deuotio verò vrbium & exercitus ita fieri ſolebat. Poſt deorum euocationem, ea verò à Dictatore, vel Coſ. vel Prætore, vel Imperatore fiebat, his propè verbis: Dis pater, ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, vt omnes illam vrbem Carthaginem, exercitúmque, quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis, quiq; aduerſus legiones, exercitúmque noſtrũ arma teláque ferent, vti vos eos exercitus, eos hoſtes, eóſque homines, vrbes, agróſque eorum, & qui in his locis regionibúſque, agris vrbibúſque habitant, abducatis, lumine ſupero priuetis, exercitúmque hoſtium, vrbes agróſque eorum, quos me ſentio dicere, vti vos eas vrbes agróſque, capita ætatéſque eorum deuotas conſecratáſque habeatis, illis legibus, quibus quãdoque ſunt maximè hoſtes deuoti: eóſque ego vicarios pro mea fide magiſtratúque meo, & pro populo Romano, exercitibus, legionibúſque noſtris do, deuoueo, vt me meámque fidem, imperiúmque, legiones exercitúmque noſtrũ, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe. ſi hæc ita faxitis, vt ego ſciam, ſentiam, intelligã, tunc quiſquis votum hoc faxit, vbi faxit, rectè factum eſto, ouibus atris tribus. Cum Tellurem dicebat, manibus terram tangebat: cùm Iouem dicebat manus ad cœlum tollebat: cum votum recipere dicebat, manibus pectus tangebat. hæc ex Macrobio. In hiſtoriis autem legimus, huiuſmodi deuotiones factas non modo in Italia, ſed & extrà: quinimmo & poëtam Vergilium ſub poëtico quodam inuolucro has innuiſſe, docti viri obſeruant. vt cùm cecinit,

Exceſſere omnes adytis, aríſque relictis,
Dei quibus imperium hoc ſteterat. & item cùm ait,
Ferus omnia Iuppiter Argos Tranſtulit.

Deuotiones etiam ſingularium perſonarum factas, ex hiſtoriis obſeruauimus. vt cum ſe duo Decij, pater & filius pro populi Rom. victoria deuouerunt: & Q. Curtius. Sed & apud Græcos Codrus pro Athenienſibus, & Menœceus pro Thebis ſe deuouerunt, itémque pro Celenæis Anchurus. Vnam ego vel alteram ex latinis afferam, in primíſque ex Liuio, qui lib. octauo ab v. c. ita ſcribit: Cùm collegã litaſſe Decius intellexiſſet, ſibique omnia læta, niſi quod caput iecinoris à familiari parte cæſum aruſpex oſtendiſſet, alioqui acceptã deis hoſtiã eſſe: Atqui, inquit, bene habet, ſi à collega litatũ eſt. tum inſtructo exercitu, M. Valeriũ Pont. magna voce inclamauit: Deorũ, inquit, ope Valeri opus eſt: agedum Pont. publicus Pop. Ro. præi verba, quibus me pro legionibus deuoueam. Pont. eum togam prætextam ſumere iuſſit, & velato capite, manu ſubter togam ad mentum exerta, ſuper telum ſubiectum pedibus ſtantem, ſic dicens: Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, Diuj Nouenſiles, Dei Indigetes, Diuj quorum eſt poteſtas noſtrorũ hoſtiúmque. Deique Manes, vos precor, veneror, veniã peto, feróque, vti pop. Ro. Quiritiũ vim victoriámque proſperetis, hoſtéſque Po. Ro. Quiritiũ terrore, formidine, mortéque afficiatis: ſicut verbis nuncupaui, ita pro Rep. Quiritium exercitu, legionibus, auxiliis, Pop. Ro. Quirit. legiones, auxiliáque hoſtiũ, mecum Deiſque Manibus Tellurique deuoueo. hactenus deuotio.

Subdit Liuius: Mox incinctum cinctu Gabino, armatum in equum inſiluiſſe, pugnaſſe acerrimè, tandem cõfoſſum, inter confertiſs. hoſtiũ ſtragem, ſuis victoriã reliquiſſe. Porrò nec illud te ignorare oportet, quod hiſtoriæ ſuæ adiiciendũ Liuius putauit. Licere Coſ. Dictatoriq; & Prætor. cũ legiones hoſtiũ deuoueat, non vtique ſe, ſed quẽ velit ex legione Romana ſcriptũ ciuem deuouere: ſi is homo, qui deuotus eſt, moritur, probè factum videri: ni moritur, tum ſignũ VII pedes altum, aut maius in terram defodi, & piaculũ hoſtia cędi. vbi illud ſignum defoſſum erit, eò magiſtratũ Ro. deſcendere fas non eſt. ſin autem ſeſe deuouere nolet, ſicuti Decius deuouit, ni moritur, neque ſuum neque publicum diuinum purè faciet.

faciet. Qui ſeſe deuouerit, Vulcano arma, ſiue cui alij diuo vouere volet, ſiue hoſtia, ſine quo alio volet, ius eſto. telo, ſuper quod ſtans Coſ. precatus eſt, hoſtem potiri fas non eſt. ſi potiatur, Marti vouet, aeribus piaculum fieri. hæc Liuius. Sunt qui hæc extrema Liuij verba emendent, Solitaurilibus piaculum fieri. Extant & aliorum ſuper hoc opiniones, quæ nec mihi dignæ viſæ ſunt vt referantur. De ſolitaurilibus verò paulò ſuprà dictum eſt. Fuerunt nec multũ abſimiles deuotionibus Execrationes, quę verbis quibuſdam dictis, ac imprecationibus quapiámque cæremonia fieri ſolebant, diuerſæ quidem diuerſis locis. hãc vnam ego in præſentia ex Saluſtij Catilinario, pro exemplo adducam: Fuêre, inquit, ea tempeſtate qui Catilinã oratione habita dicerent, cùm ad iuſiurandũ populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinẽ vino permixtũ in pateris circumtuliſſe. inde cum poſt execrationẽ omnes deguſtauiſſent, (ſicuti in ſolennibus ſacris fieri cõſueuit) aperuiſſe conſiliũ ſuũ. atque eo dictã rem feciſſe, quò inter ſe magis fidi forent, alius alij. Hæc Saluſtius. M. Cic. pro Sextio: Exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo Vulturij paludati. Extat execratio quæ Diræ inſcribitur, in Vergilianis poëmatiis, nõ inelegans, dignáque vt cũ eis aſcribatur. Scribit T. Liuius de bell. Pun. lib. VI. Acarnanes à XXV ad XL annos coniuraſſe, niſi victores, ſe non redituros: qui victus acie exceſſiſſet, cum ne quis vrbe, tecto, menſa, lare reciperet: diram execrationem in populares, obteſtationémq; quàm ſanctiſs. potuerunt aduerſus hoſpites compoſuerunt. Similis execratio & obteſtatio in Paulum à Iudæis facta legitur, in Actis Apoſtolicis. Inuenimus & execrabile carmen dictum apud Liuium in primo de bell. Macedonico: Præeuntibus, inquit, execrabile carmẽ ſacerdotibus. Hinc & publicæ dicebantur execrationes, vt Athenis fuiſſe ait Cic. lib. III. de Offi. Si quis viam erranti non monſtraſſet. De Diris porrò, quæ dicebantur, in Furiis egimus.

Sed & par videtur, vt formulam quoque cæremoniarum Fœcialium & Patris patrati hoc loco aſcribam, idque breuius quàm potero, magiſque diſtinctè, nam de vtriſque ſuo loco actum eſt. Forma igitur feriendi per Fœcialem fœderis huiuſcemodi fuit, vt ex Liuio accepimus. Fœcialis regem Tullium ita rogauit: Iubéſne me Rex cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? iubente rege: Sagmina, inquit, te Rex poſco. Rex ait, Puram tollito. Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit, poſtea Regem interrogauit: Rex, faciſne tu me regium nuncium Pop. Ro. Quiritiúmve? Rex reſpondit, Quod ſine fraude mea Po. Ro. Quiritiúmve fiat, facio. fit ergo tunc fœdus, multiſq; id verbis peragit legibus inde recitatis: Audi, inquit, Iupiter, audi Pater patrate Po. Albani, audi popule Albane, audi, vt illa palàm prima poſtremáve ex illis tabulis ceráve recitata ſunt, ſine dolo malo, vtiq; ea hodie rectiſſimè intellecta ſunt, hic illis legibus Po. Ro. prior nõ deficiet: ſi prior defecerit publico cõſilio, dolo malo, in illa die Iupiter ita Po. Ro. ferito, vt ego hũc porcũ hodie feriã: tantóq; magis ferito, quãto magis potes, polléſq;. Vbi id dixit, porcũ ſaxo ſilice percuſſit. Eodẽ modo pars altera ſuũ ſacerdotẽ, ſuúmq; dictatorẽ peregit. Et hæc quidẽ formula Romanorum & Latinorũ. Sed alia fuit apud Græcos, quæ vel ex vnius Homeri III. Iliad. rhapſodia luculẽtiſſimè deſcribitur. nã cũ Menelaus & Paris ſingulari certamine rem confecturi eſſent, iuramentũ primũ deſcribit inter Græcos & Troianos ſancitũ. Mox in caſtra Priamus & Antenor deſcẽderunt, vbi Agamemnon & Vlyſſes etiã ipſi aſtitere. Pręcones verò cratere vinũ miſcuere, & manibus aquã dederũt. Tum rex Agamemnon enſe agnorũ pilos incidens, fœdus ſanxit, & præcones Græci & Troiani vtriq; ſuis diſtribuere. inde paſſis manibus ad cœlũ locutus eſt Agamemnon: Iupiter pater max. optime, qui in Ida coleris, túq; Sol qui cũcta vides, cunctáq; audis. vos Fluuij ac Tellus, & qui ſubter pũnitis homines qui periuria iurãt, vos omnes teſtes ſunto, ſeruãto iuramẽta, ſi quidẽ Menelaũ interfecerit Alexãder, Helena ipſe & eius opibus potiatur: ſi verò Menelaus Alexandrũ, vt Troiani cũ Helena omnia reſtituant, & Gręcos debito afficiãt honore, eorúmq; poſteros. ſi verò Priamus & filij abnuerint, eo caſu iuſta arma mouebo, nec abſcedam niſi cõfecto bello. quibus dictis agnos enſe iugulauit, & palpitantes humi depoſuit, & vinũ ex cratere poculis exhauſerunt, reliquũ & ſacrum perfecerũt: & reliqua. At verò cum Fœcialis bellũ indicit, hac cæremonia vtebatur. Fœcialis haſtã ferratã præuſtam, aut ſagmineam ad fines eorum quibus bellũ indicebat, deferebat, nec minus puberibus tribus præſentibus adũciebat: Quod populi priſcorũ Latinorũ, hominéſve priſci Latini aduerſus Po. Ro. Quiritiũ fecerunt, deliquerunt, quòd Po. Ro. bellũ cum priſcis Latinis fieret, ob eam rem ego Po. que Ro. populo priſcorũ Latinorũ hominibúſq; Latinis bellũ indico, facióq;. vbi dixerat, haſtã in fines eorũ

emittebat,ex quo bellum iuſtũ eſſe intelligebatur.Cincius in lib.tertio de Re milit. Fœcialem Po.Ro.bellum indicentem hoſtib.telũmq; in agrũ eorũ iacientẽ, hiſce verbis vti ſcripſit:Quòd populus Hermundulus:& cætera,vt ſuprà vide Gellium lib.xvi.capite III.

Patris autem Patrati opera & auctoritas exigebatur ad patrandũ, id eſt ſanciẽdum iuſiurandum,vbi Fœciales de fœderibus cõuenerant.Creauit quidem M. Valerius primus Fœcialis Sp.Fuſium primum Patrem patratũ eo bello,quod Tullus Hoſtil.cũ priſcis Latinis geſſit,verbena caput capillóſque cingens.alias præterea partes,ſcilicet repetẽdi Patri patrato dedit Ancus Martius,eum morẽ ab antiquiſſima Equicolorum gente repetens. eius rei formula antiquiſsima eſt huiuſmodi: Legatus,idémque Pater patratus, vbi ad fines eorũ venit antè res repetũt,capite velato filo:lãneũ id velamen eſt. Audi Iupiter,inquit, audite fines cuiuſcũque ſint gentis,numina audiãt fas:ego ſum publicus nuncius Pop.Romani,piè iuſtéque legatus venio,verbis meis fides ſit. Peragit deinde poſtulata, inde Iouẽ teſtem facit:Si ego iniuſtè impiéque illos homines,illáſque res dedier Pop.Romano mihíque expoſco,tum patria cõpotẽ me nunquam ſinas eſſe.hæc,cũ fines ſuprà ſcandit:hæc, quicunque ei primus vir obuius fuerit:hæc portã ingrediens, hæc forum ingreſſus, paucis verbis carminis cõcipiẽdique iuriſiurandi mutatis.Si nõ reddebantur quæ expoſcebat, diebus tribus & XXX (tot enim ſolennes erant) peractis,bellum ita indicebat: Audi Iupiter & tu Iuno,ac Quirine,deique omnes cœleſtes; vos terreſtres vóſque inferni audite: ego vos teſtor,populúmque illum (quicũque eſt nominabat) iniuſtũ eſſe neque ius perſoluere.Sed de iſtis rebus in patria maiores natu cõſulemus,quo pacto ius noſtrum adipiſcamur.Cum his nunciis Romam ad cõſulendum redibat.Cõfeſtim Rex, Dictator,Cos.ſiue quis alius ſenatũ habere poſſet,ex his fermè Patres verbis cõſulebat:Quarum rerũ,litium, cauſarum,condixit Pater patratus Pop.Ro.Quiritium,Patri patrato priſcorum Latinorum,hominibúſque priſcis Latinis,quas res nec dederunt,nec fecerunt,nec ſoluerũt,quas res fieri,dari,ſolui oportuit,dic (ei dicebat,quem primum ſententiam rogabat) quid cenſes? Tum ille: Puro pióque duello quærendas cenſeo. eorum qui aderant in eandem ſententiam ibant.Bellum erat conſenſu fieri ſolitum,ac Fœcialis iniectu haſtæ. vt dictum eſt, bellum indicebat.Hanc repetendi cæremoniam,clarigationem dictam, Seruius oſtendit & libro nono & x.Aen.Nam cùm Vergilius dixiſſet,

Et iaculum intorquens dimittit in auras: ibi ait Seruius,Hoc de Romanorum ſolennitate tractum eſt.cum enim vellent bellum indicere,Pater patratus,hoc eſt primus Fœcialium,proficiſcebatur ad hoſtium fines,& præfatus quædã ſolennia,clara voce dicebat, ſe bellum indicere propter certas cauſas,aut quia ſocios læſerant,aut quia nec abrepta animalia,nec noxios reddiderant.& hæc Clarigatio dicebatur,à claritate vocis.poſt clarigationem haſta in eorum fines emiſſa,indicebatur pugnæ principium. quod locupletius repetit in x.ibi,Tũ certare odiis,& res rapuiſſe licebit. vbi inter cætera & hoc ſubdit idem Seruius:Clarigatio autem dicta eſt,aut à clara voce,qua vtebatur Pater patratus:aut ἀπὸ τοῦ κλήρου,hoc eſt à ſorte.nam per bellicam ſortem inuadebant agros hoſtium. vnde κληρονόμοι dicuntur,qui iurè ſortiũtur bona defuncti , id eſt legitimi hæredes. Hinc & Arnobius lib. ſecundo contra Gentes:Cum paratis bella,ſignum monſtratis ex arce , aut fœcialia iura tractatis per clarigationem repetitas res raptas. Sed iam de his hactenus.

Nec poſtremò ab inſtituto noſtro alienũ videtur,condendæ vrbis ritũ cæremoniámue aſcribere,quam & M.Portius Cato in Originũ libris eſt executus.Cõditores enim ciuitatum taurũ in dextrã vaccã intrinſecus iungebant,& cincti ritu Gabino, ſeu Sabino, hoc eſt,togæ parte caput velati,parte ſuccincti,tenebãt ſtiuam incuruam, vt glebæ omnes intrinſecus caderent.& ita ſulco ducto,loca murorũ deſignabant,& aratrũ ſuſpẽdentes circa loca portarum:vnde territorium dictum eſt,quaſi terribouiũ, hoc eſt tritum bobus & aratro,idem repetit Seruius lib. v. Aen. Varro quoque in his qui ſunt de ling. Lat.Oppida, inquit,cõdebant in Latio Hetruſco ritu:id eſt,iunctis bobus tauro & vacca,interiore aratro circumagebant ſulcum.hoc faciebant religionis cauſa,die auſpicato,&c.

Fuit & Farreatio,ſeu cõfarreatio genus ſacrificij,quod inter virũ & vxorem fiebat in ſignũ coniunctionis inter eos:dictũ à farreo libi genere,quod ex farre fieri ſolebat, vt ait Feſtus. vel à verbo, vt quidam putant,Cõfarreo;quod nõ eſt in vſu. vnde quoque diffarreatio,in ſignum diſſolutionis connubij. Plinius libro decimooctauo : Quin, inquit, & in ſacris nihil religioſius confarreationis vinculo erat,nouæque nuptæ farreum præferebant.

Cor. Tacitus libro quarto: Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex quibus vnus legeretur vetuſto more, neque adeſſe, vt olim eam copiam, omiſſa confarreandi aſſuetudine, aut inter paucos retenta.

Operæpretium me facturum putaui, ſi quædam altius de ſacrificiis repetam, quæ per ſe curioſos lectores iugi mea lectione nonnihil detineant. Et perinde à Proclo philoſopho exordiar, philoſopho non minus Academico quàm Peripatetico. is in libro de Sacrificiis, ita propémodum ſcribit: Sacerdotes per mutuam rerum cognationem & ſympathiam in vnum conducebant, & per repugnantiā repellebant, purificantes quæ oportebat, ſulphure atque bitumine, aquam aſpergentes marinam. Sulphur enim purificat propter odoris acumen, aqua verò marina propter igneam portionem. atque iidem animalia deis in deorum cultu congrua adhibebant, cæteráque ſimiliter. quamobrem aliis atque ſimilibus recipientes, primùm potentias dęmonū cognouerunt, videlicet eas eſſe proximas rebus actionibúſque naturalibus, atque per hæc naturalia quibus propinquant, in præſentiam conuocarunt: deinde à dæmonibus ad ipſas deorum vires actionéſque proceſſerunt, partim quidem à docentibus dæmonibus addiſcentes, partim verò induſtria propria interpretantes quæ conuenirent ſymbola, in propriam deorum intelligentiam aſcenderunt. ac denique poſthabitis naturalibus rebus, actionibúſque, ac magna ex parte dęmonibus, in deorum ſe conſortium receperunt. Et hæc fermè Proclus: quo libro multa ea de re comminiſcitur, quæ ego vt ſuperſtitioſa nimis prætereo. Sed Porphyrius Tyrius philoſophus, ipſe primos ſcribit qui deis ſacrificare cœperunt, non animalia, ſed herbas primùm floréſque, deinde & arbores ſacrificaſſe, aromatáque ſuffumigaſſe. Quin & Lycurgus ex herbis, & iis rebus quę parabiles eſſent, ſacrificia inſtituiſſe dicitur, ne quādo ex difficultate ſacra omitterentur, vel differre neceſſe eſſet. ſed & Cecropem legimus Iouem ὕπατον nuncupaſſe, eiq; nihil omnino animatū ſacrificaſſe, ſed pemmata, ſeu bellaria indigena. ea autē Athenienſes πελάνους vocitabant, vt Pauſanias ſcribit in Arcad. πέλανος verò, vt Didymus ait, placēta fuit ex flore farinę confecta, ſacrificiis accommodata: quæ ſic appellabantur ἀπὸ τοῦ πεπλατύνθαι, vel διὰ τὸ παχὺ εἶναι. Euripides in Oreſte, ἀφρῷ πελανῷ dixit, ſpumam circa Oreſtis furentis os concretam. Commentatores in primo Apollonij Argon. panes interpretari videntur parum mundos, nec planè confectos. Sed & lacrymæ quoque aridæ & coactæ, & thuris & gummi, πέλανα dicuntur, vt Suidas ait: & obolus, qui mercedis cauſa vatibus dabatur. Inuenimus etiam morem fuiſſe Iliacis temporibus, vt nec thure, nec coſto, ſed cedri & citri fumo deos adolere ſolerent. quoſdam & rore marino, & iunipero: alios θύῳ quapiam herba ſacrificaſſe legimus. Pythagoram etiam animatis rarius ſacrificaſſe, qui eius vitam perſcripſere, prodiderūt. Qui verò primi animalibus veſci cœperunt, id frugū penuria feciſſe, ait Porphyrius. Tribus autē de cauſis deis ſacrificādū poſuere theologi gentiū, vt veneremur, vt gratias referamus, vt ab ipſis neceſſaria petamus, & mala propellamus. Ad hęc autē perficiēda votū animi ſatis eſſe exiſtimabāt: cui & addi poſſe credebāt quędā ex frugibus munuſcula. Animalia verò mactare nefas ducebāt: eſſi id licuiſſe videmus per Hebręorū leges.

Theologi igitur qui dicebantur apud gentes, Deo nihil quod ex materia eſſet, offerendum ſtatuebāt, quod ipſi Deo ab omni prorſus materia ſecreto, ſubitò id nō fieret impurum: quapropter neq; ei ſermo vocalis ſatis accommodatus eſſe videtur, neq; etiā ex animo ſermo intimus, propterea quòd animi quadā inquinata affectione putaretur: ſed puro ſilentio, puróq; animi affectu Deū illi colendū arbitrabātur: quē Aegyptij, vt Iamblichus ſcribit, Icton, & primū exemplar appellabāt: qua de re & in Pythagoræ Symbolis ſuper ipſius ſilentio plura ſcripſimus. Porphyrius quoq; oportere ait coniunctos ſimiléſq; Deo iam affectos homines, ad Deum mētis ecſtaſin ac eleuatione, velut ſacram quandā victimam dedicare, quæ quidē ipſamet diuina laus eſt & ſalus: & in qua Dei cōtemplatione, omnis affectus ex parte ſacrificiū verè completur ac perficitur. Filiis autē Dei, quos & deos intelligibiles vocabat, laudes iam ex ipſo quoq; ſermone adhibendas cenſebat, atq; vnicuiq; ipſorū iuſtā primitiarū oblationē faciendam, ex iis rebus quas ipſi mortalibus largiri dicebantur, vel quæ eos nutrire & conſeruare putabantur. Sic agricolæ primitias earū frugū quas colligebāt, offerebāt. Quare ex antiquis plerique diſputabant, nō debere animalia mactari, quin etiā & ab eorū eſu abſtinendū eſſe. ſic peripateticus Dicæarchus, antiquos Græcos prodit nullū animal occidiſſe, vt qui proximè diis geniti eſſent, & per id tempus natura optimi, adeò vt eorū ætas aurea vocaretur. Sic & gymnoſophiſtæ, & Hebræi reliquis temperātia atq; ſanctimoniā quā habuiſſe teſtantur auctores, Bardeſanes, Porphyrius & Philoſtratus, aliiq;, anima-

lib.abſtinebant:ſic & Eſſæi, gens ſancta exiſtimata apud Hebræos, vt Philon, Ioſephus, Egeſippus & Euſebius produnt, multis animalibus abſtinebant. antiqui præterea Aegyptiorum ſacerdotes, vt Chæremon Stoicus, Porphyrius & Hieronymus tradunt, animalibus plurimùm abſtinebant. quin etiã multa velut diuina venerabantur. Sed quid multa congero? Iniquè fert Porphyrius, ſuo tempore multos etiã philoſophię ſtudioſos, gloriam potius inanẽ quàm diuinitatẽ colentes, ante ſtatuas prouolui, eáque obire ſacra quæ minimè illos deceret. Sed enim ego nõ hæc in manus ſumpſi, vt rectè nécne id factũ eſſet monſtrarẽ, ſed vt gentiũ potius ſuperſtitionẽ multiplicem oſtenderem: & vt ea volentibus vel expedire vel redarguere, ad manus paruo labore præſtò forẽt. Et licet ante me hac eadem de re quidã ſcripſerint, ita tamen cõciſè ac ieiunè id tractarũt, vt nõ multa ex iis poſſis excerpere. in iis etiã pleraque offendi, quæ longè ſecus ſint, quàm ab eis prodẽtur. Nec quiſquã me hoc ſcripſiſſe putet detrahendi ſtudio, nã & ideo ipſorũ nomina cõticui, errata tantũ caſtigaui. Sic mecũ agat alius, ſum etenim homo. Quare iam inſtitutũ exordiar.

Et antequam ad ſacrificia particularia deueniam, prius quædã in vniuerſum afferam, quæ ad præſentem tractationẽ cõueniunt: in primíſque illud quod Plutarch. Numæ Põpilio aſcribit, vt deos adoraturi ſedeãt, quod & vice prouerbij vſurpatur. Significat verò vota certa cõcipere oportere, & in ea quæ optima ſunt perſiſtere ac perſeuerare. quidam tamen aliũ putant habere ſenſum. quod eos qui ſacris operantur, oporteat nõ obiter, ac velut aliud agẽtes hoc facere, ſed vacuos ac totos rei diuinæ vacare, ac intẽtos eſſe. Vnde cũ Pontifex ſacra aggrediebatur, præcones clamabãt, Hoc age: quod planius in Symbolis Pythagorę dixi. Sed vt & verbis Ciceronis vtar, nec diis immortalibus ſemper eoſdẽ, atq; aliàs alios ſolebant venerari, & precari, vt ſcilicet res & tempus expoſcere videbatur. Sanè nec deis omnibus eadem conueniebãt, nec vni omnia ſacra. vt cum alij, tum Euſebius & Lactãtius, & in primis Nazianzenus Gregor. aduerſus Iulianũ Cæſ. Nec eodem, inquit, modo, vt ſacerdotibus videtur. nam alicubi, vt apud Lindios, pium eſt Buphagum, id eſt Herculem execrari, quod in dei cedere honorem creditur, ſi in eum multa conuicia dicantur: vel apud Tauros hoſpitum mactatio, vel apud Lacedæmonios puerorũ ſuper altare flagellatio: vel Phrygibus piũ eſt, ſub tibiarum cantu concidi, aut ſaltationibus effœminari, ſicut aliis puerorũ turpis amor, nonnullis etiã ſcortari: aut quæcũq; habẽt myſteria, ne ſigillatim cuncta enumerem. Quare nũc præſtat audire Apollinis oraculum de cultu & ſacrificiis deorum, quod Porphyrius in lib. Reſponſorum, & Euſebius in quarto Præparationis euang. aſcripſerunt, variis de cauſis. hoc autem latinè expreſſum tale eſt:

Hæc age, qui nutu diuorum ingreſſus amice es
Huius iter vitæ: mactanda eſt hoſtia cunctis
Multa deis, ſeu qui terram, ſeu qui mare vaſtum,
Aera ſeu qui habitant, latum ſeu qui æthera, ſeu qui
Alta colunt cœli, ſeu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obſeruanda modis ſint, ſingula dicam:
Tu memori commiſſa animo mea dicta teneto.
Terna quidem diuis cœleſtibus hoſtia, & ipſa
Candida mactanda eſt: terna & terreſtribus, atque
Alta eadem, gaudent porrò, & capiuntur apertis
Terreſtres aris; foueas cum minima contra
Expoſcant atro imbutas inferna cruore,
Nec placeat niſi quæ terræ mandetur humata
Victima. mel verò Nymphæ, atque liquentia vina,
Offerri lætantur, at ignem accendier aris.
Quæ circum volitant terram, ſibi numina quærunt;
Imponique atrum corpus, tum thura, ſimúlque
Inijcies ſalſas fruges, & dulcia liba.
Hæc facito, verum quibus eſt data cura profundi,
His ipſo ſemper ſer ſacra in littore, totum
Ponticéque in fluctus animal: cœleſtibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis.
Quod ſupereſt, propone tibi, dapibúſque referto.

Sudet

Sudet odoratis craſsíſque vaporibus aër. Et hoc quidem oraculum ita Porphyrius eſt interpretatus. Cum igitur terreſtres & inferni dei ſint, atras illis quadrupedes offerendas Deus iubet. modus autem differt. Nam terreſtribus ſuper aras, infernis verò in ſcrobibus & foueis mactandas eſſe victimas præcipit: aëreis autem volatilia dicit offerenda, corporibus holocauſtis & ſanguine ad aram circumfuſo. Volatilia etiam deis marinis, ſed vina in fluctus porricere mãdat. ita omnibus deis, præterquam terreſtribus, volatilia immolari poterant: ſed marinis ſolummodo nigri coloris volatilia. Quare cæteris alba offerenda ſunt, cœleſtibus verò & æthereis beſtiarum, quas albas eſſe pręcipit, & conſeruandas extremitates, reliquas autem partes comedendas. ex his enim ſolummodo comedere oportebat, ex aliis verò minimè: ita quadrupedes & terreſtres terreſtribus ſacrificanda fuerãt: ſimile etenim ſimili gaudet. Sus porro, terreſtre animal eſt, & idcirco Cereri gratiſſimum. Atra verò, quia & terra naturaliter tenebroſa & opaca. Tres autem ſimul, quoniam terreſtris corporis tria ſunt ſymbola: & ſuper aras terreſtribus, quoniã ſuper terram verſantur. Cæteris deis idcirco volatilia ſunt offerenda, quoniam vniuerſa mouentur: in motu enim ſemper maris aqua eſt. eius atræ ſunt hoſtiæ, quoniam & cæruleus color eſt aquarum. Alba verò aëreis: lucis enim aër ſuſceptibilis. Cœleſtibus autem & æthereis extremitates conſecrandas iubet, quoniam leuiores reliquo corpore ſunt. Quorum ſacrificiis communicare fas erat: quia cum cæteri dei arcere mala ſolere putarent, cœleſtes bona mortalibus largiri credebant. Hæc ferè ex Porphyrio & Euſebio. Fuit etiam Pythagoreorum vel ſymbolum, vel ænigma, Superis impari numero ſacrificandum, paria autem inferis: vt alibi diximus. Sanè & Lucianus in eo qui eſt de Sacrificiis, varia eſſe ſacrificia prodit, pro etiã perſonę ſacrificãtis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinã facit, opilio de agno, ęgolus de capra. eſt qui thus, qui liba & placẽta offert. Et ſi pauper ſit, deis litat, dextrã tantũ modo exoſculãs. At verò cũ immolãt, primò victimã ſertis coronãt, explorántq; antè num legitima ſit, & apta, ne fortè ſacrificẽt quæ religio admittat: tum ad arã deducunt, & ante dei ſimulacra iugulabãt, voce cõueniẽte & tibiis & ſacris. Sed enim Valerius Max. Plutarchus & Seruius, aliiq; ſcribũt, apud antiquos nõ ſolũ publicè, ſed & priuatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more plerunq; & ſacrificia captatis auguriis peragebãtur. Sed in ſacrificiis ritè celebrãdis maiorẽ nullam cæremoniã fuiſſe videmus, quàm nihil ſibi cõſcire, bonos ac pios eſſe. vnde Plautus in Rudẽte, Arcturũ cœleſte ſidus inducit dicentẽ;

Atque hoc ſceleſti in animum inducunt ſuum,
Iouem ſe placare poſſe omnibus hoſtiis:
Et operam & ſumptum perduunt. atque id ideo
Fit, quia nihil ei acceptum eſt à periuriis,
Supplicij facilius ſi qui pius eſt à deis ſupplicans,
Quàm qui ſceleſtus eſt, inueniet veniam ſibi.
Idcirco moneo vos ego hæc, qui eſtis boni,
Quíque ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinere porrò poſt factum vt lætemini.

Hæc quidem Arcturus, vel Plautus potius: quibus planè cognoſcimus, bonos ac pios eſſe debere, qui deis immortalibus eſſent ſacra miniſtraturi. Dein vt hæc ritè peragerentur, obſeruatio penes Pontifices fuit. Qui duo in primis hoſtiarum genera eſſe ſtatuerunt: vnum, in quo deûm voluntas per exta diſquirebatur: alterum, in quo ſola anima deis ſacrabatur. vnde & aruſpices, has Animales hoſtias vocabant. Vtrunque hoc hoſtiarum genus ſacrorum peritiſſimus Vergilius ſuo carmine oſtendit, & primo quidem illud quo voluntas numinum per exta monſtrabatur:

Mactat, inquit, lectas de more bidentes. Et mox;
In pecudúmque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Alterum illud, in quo hoſtia animalis dicebatur, quoniam eius tantum anima ſacrabatur, ſignificat, cùm inducit Entellum victorem Eryci mactare taurum. nam vt explicaret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo animæ vſus eſt nomine;

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis, Perſoluo.

Quod verbum, vt etiam Macrobius notat, pertinebat ad nuncupata vota. Animalem hoſtiam idem poëta in illo ſignificat,

Sangui

Sanguine quærendi reditus, animáque litandum Argolica. nam & animam, id eſt hoſtiæ nomen poſuit: & litare, quod ſignificat ſacrificio facto numen placare & impetrare, vt planius infrà oſtendam.

Sanè & Seruius lib. I I. Aeneid. ait: Animales hoſtiæ hæ ſunt, quæ tantum immolantur. Alibi ſanguinem in aras tantum fundi ſolitum, oſtendit Vergilius: vt,

Sanguinis & ſacri pateras. & alibi corporis partem: vt,

Extaque ſalſos Porriciam in fluctus. alibi integras victimas: vt,

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis. quod græcè ſacrificium holocauſtoma, & holocauſtum, & holocautoma vocatum videmus: quòd videlicet tota igni abſumeretur. Obſeruabant præterea antiqui in ſacrificiis, vt antè aduerſos deos placarēt, & poſtea propitios inuocarent: quod Vergilium ſeruaſſe Grammatici norant. vt in illo,

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Sic etiam Dido in IIII Aen. nuptura primum Cererem placat, quæ nuptias eſt execrata, propter filiæ raptum: & Apollinem, qui vxoris expers fuit. placat Liberum patrem, qui niſi raptum habere potuit coniugem: ſic Iunonem conciliat, cui vincla iugalia curæ, & matrimoniorum dea & regina. Lege, & Vergilij verſus perpēde, videbis ipſum ſacrorū diligētiſſimū & peritiſſimū. Vt me plerūque, pudeat, pigeátque, nos in noſtris ſacris adeò cōniuere, ne cæcutire dicā. Sed præſtat aliena & vetera recenſere, quàm noſtra noſtris fruſtra & ſurdis exprobrare.

Victimæ antiquis hæ frequentes fuere, ouis, ſus, bos, capra, gallina, & anſer: quas cum immolabant niſi puræ integræque fuiſſent, & lectæ ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem priſcis opinio, vt ex hœdis potius & agnis hoſtiæ fierent, quàm ex cæteris: quia hæ mites & cicures eſſent. nam gallinacei, ſues, & tauri, animo magis abundare videntur. Ideo etiam ouilli pecoris hoſtiam maximam, non ab amplitudine, ſed quia animi eſſe placidioris viderent, pontifices dixerunt. Sunt igitur qui ſcribant, ſex tantum animalium genera in ſacrificiis veteres adhibuiſſe: quorum ſententiam nos nec approbamus, nec refellimus. nam apud auctores plura inuenimus, ſed variis in locis & ritibus. Aiunt ergo illi veteres, altiles duas afferri ſolitas, gallinam & anſerem: licet Ariſtophanes in Auibus, omnibus fermè deis ſuas aues attribuat: quadrupedia quatuor, ouem, ſuem, capram, bouem. at qui anguſtiori forent patrimonio, qui nec bouem poſſent ſacrificio inferre, farinacea ex maſſa hunc conficiebant, & bouis vice immolabant: vnde & ſeptimus bos eſt dictus. Sanè in ſacris plerunque ſimulata pro veris accipiebantur. hinc cum de iis animalibus quæ inuentu difficilia eſſent, ſacrificium faciendum foret, ea de pane vel de cæra effingebantur, imò etiam de aliqua alia re. hinc Vergilius,

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Nam & in templo Iſidis aqua ſparſa de Nilo dicebatur. Idem obſeruat Seruius ſecundo Aeneid. comment. vnde in Priapeiis Ariſtagoras villicus,

De cæra facta dat tibi poma deus.

Id quod & Græcos factitaſſe notaui. nam Cyziceni nigram bouem quotannis cùm immolare ſolerent, & obſidione preſſi talem inuenire nō poſſent, frumentaceam effinxere, eóque pacto ſacrum perfecere. Athenienſes quoque in Iouis Milichij id aliquando effecere, vt ex Thucydide in Ioue retulimus. Sed vt ſequar de victimis, Philo Hebræorum doctiſs. quandoque ſolum Moſem quinque pura inſtituiſſe in ſacrificiis tradit: ex auitio quidem genere duo, columbas & turtures: ex quadrupedibus tria, ouem, bouem, capram. & ſicut Hebræi ſue abſtinebant, ita gentes ex eo maximè rem diuinam fecere. Aegyptij Lunæ & Libero ſuem immolabant, reliquis deis boues, vitulóſque & anſeres; capras verò & hircos non atringebant. contra Britanni nec leporem, nec gallinā, nec anſerem quidem ad epulas adhibebant, nec deis etiam ſacrificabant. Romani Pontifices certè maximam hoſtiam, vt dixi, ouilli pecoris dicebant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo & natura placidiore, vt inquit Feſtus. Fuerunt porrò & aliæ victimæ, ſed diuerſarum nationum, & gentium. nam vt canit Ouidius,

Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,

Ne detur celeri victima tarda deo.

Palumbos etiā in ſacrificiis adhibitos legimus. hinc Plautus in Penul. Nos palumbē ad arā vſque duximus. Sed inſtiturū proſequamur. Eligebātur ergo hoſtiæ, & ex grege ſecernebantur, quæ ideo & lectæ & eximiæ dicebantur. atque hæ quidem maiores, & vberius

depa

depaſtæ, non claudæ, non morboſæ, non alio quouis modo vitioſæ: fu tura enim cognoſci antiqui non poſſe exiſtimabant, niſi ex ſacra victima, quæ præterea fixam aurem, vel cau- dam aculeatam, aut linguam nigram non haberent. Et quoniam ſic victimę eximebantur, & ſeligebātur, factum eſt vt etiam Legere verbum ſacrorum diceretur. Numa Pompilius, deos fruge coli, & mola ſalſa ſupplicari inſtituit: vnde & Immolo verbū pro ſacrifico deductum creditur. quæ quidē mola ex farre, ſale & aqua componebatur, ſine qua mola nullum ſacrificium ratum fieri cenſuit. atq; id far niſi toſtum fuiſſet, ad rem diuinam non eſſe purum ſtatuit. ideo & Fornacalia, & religioſas ferias, quibus far in fornacibus torrebatur, obſeruari iuſſit. quin & Fornax dea, vt in primo Syntagmate dictum eſt: quòd farris genus ador & adoreum dicebatur, & vulgò ſemen, vt Iſidorus ait, etiam dictum: & Edor quondam appellatū, ab edendo, quia eo primo vſi ſunt homines: ſiue quia in ſacrificiis ipſius generis panes ad aras offerebantur. vnde & Adorea ſacrificia ait dici: quāquam Adorea pro gloria & victoria etiam capitur. Farina præterea, ex qua mola cōficiebatur, horna, hoc eſt, huius anni eſſe debebat. Gręci verò οὐλοχύτας molas ex hordeo & ſale in ſacris cōfectas adhibebant. Homerus, οὐλοχύτας προβάλοντο, id eſt, molas porriciebant. hoc Homeri interpretes & Phauorinus tradunt. Gręci ergo non far, ſed hordei primitias, libáque & placentas ex hordeo offerri, hordeúmq; ſale inſperſum in primis aræ infundi, ſatius duxere: ſine quo, ſaluis cæremoniis, nullum ſacrum fieri fas putabatur. Hinc etiam qui eiuſmodi primitias colligebant, apud Opuntios, vt Plut. notat, Crithologis fecere nomē. Megaris verò, dum ad Terei ſepulcrum ſacrum fiebat, pro hordeo calculis vtebantur. Dianæ autem Propyleę Eleuſiniæ mulieres nullam, niſi ex ibi nato hordeo, molam cōficere fas fuit. Sed & proprij quibuſdam deis panes erant dicati, de quorum nonnullis Athenæus & Pollux libro ſexto, vt ſunt Obeliophori in Bacchi celebritatibus: Pelani omnibus deis communes, quos paulò ſuprà ſcripſi. Bos etiam placētæ nomen, cornuta Apollini, Dianæ, Hecatæ, & Lunæ attributa. Popana etiā, & Prothymata, in ſacris, & Aeſculapio in primis, vt docet in Pluto Ariſtophanes, adhibebantur: Melittuta verò Trophonio. Ariſter etiam, & Hygiea, molæ ſpecies traduntur. Sed in Fornacalibus, qui non fuerant feriari, quíque in ſua tribu, vt erat conſtitutum, ſacrum non feciſſent, in Quirinalibus ſacrificio expiare cogebantur: idcirco Quirinalia ſtultorum ferias dictas inuenimus. Omnibus quoque ferè deis, vt pòſt oſtendemus, ſuæ victimæ & ſua ſacra conſtituta fuere, quæ pręterire & tranſgredi fas non erat. Nanque aliena hoſtia alius deus placari non credebatur: quippe non eadē Ioui & Neptuno, Iunoni & Cereri victima aſſignabatur, vt paulò pòſt patebit. Sed nec hoc perpetuò tatum, & vbique. Neptuno plerique de nigro tauro rem ſacram faciebant. Trœzenij de fructuum primitiis: Græci aliquot de cruribus taurorum: Vlyſſes ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem, licet octauo die cuiuſque menſis Neptuno ſacrū fieret, non tamen de tauro ſemper neque Apollini ſemper de tauro Græci, ſed multiplicis generis victima ſacrificabant. nanque Homero teſte, vnus tauro, alius ariete, aliquis hirco ſacrum fecit. ex bobus verò, vitulis & pecudibus laudatiſſimæ vitulæ ad deorū placamenta habebantur. Idcirco Ioui à flamine omnibus idibus bos cādidus, & ex agro Faliſco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad ſacra ſaginabant, & deorum ſuppliciis ſeruabant. Bos autē qui iugo ſubactus fuiſſet, purus nō putabatur. Fœtus bouis triceſimo die, pecudis ſeptimo, ſuis verò decimo à partu, idonei ſacris. ac puri putabantur. Creditum quoque, bouem quinquennalem inſignem Ioui victimā eſſe, & pecudes bimas ſacrificio maturas. Solonis quidem lege de boue nulli deo ſacrificari licebat, quia animal putaretur innocuum, & colonū. Tantę autē venerationis veteribus fuit, vt æquè capitale cenſerent bouem, ac ciuem, necaſſe. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare ſoliti fuere. Arabes, pingues ac ſaginatos camelos in ara Ignoti Dei ſacrificabāt: nupturæ virgines camelis deos propitiabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant. Sunt qui tradant, Pythagoram præter ſua inſtituta, bouē quādoque Muſis & Ioui gallū albū immolaſſe: quod vix crediderim, propter ea quæ de eo in Symbolis retuli. Romani magna religione hoſtias explorabāt, itémque magna ſuperſtitione Aegyptij, vt in ſequentibus oſtēdemus. Græci, an tauri puri eſſent, farina, an capri, ciceribus, capræ verò aqua frigida explorabāt: ſi enim hæc guſtare noluiſſent, id ſacrū minus deis gratū arbitrabātur. Vlceroſam quoque victimā veteres reiiciebant. quin & vlceroſos augures de cœlo ſeruare minimè fas fuiſſe, notaui: quòd vlcus pollutio, ac corporis diminutio quędā cenſeatur, vt Plut. ſcribit. Ad hæc & Ruminales hoſtias niſi bidentes eſſent, omnes non puras

eſſe affirmabāt. Sed hoc locupletius declarauimus, dum de hoſtiis bidētibus locuti ſumus.

Proditum verò memoriæ eſt, à ſuilli pecoris genere immolādi initium Romæ primum factum, eo argumento, quòd ſus fœderibus & ſponſalibus adhiberetur. Hinc & Varro lib. ſecundo de Re ruſt. Porci, inquit, qui à partu decimo die habentur puri, & ab eo appellantur ab antiquis ſacres, quòd tum ad ſacrificia idonei primum dicuntur. itaq; apud Plautum in Menecbmis, cum inſanum putat, qui vt pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quanti hi porci ſunt ſacres? Idem Plautus in Rud. Sunt domi agni & porci ſacres. hinc etiā ſunt Nefrendes ſues, de quibus ſic Fulgentius ad Chalcidicum: Diophantus Lacedæmonius, qui de ſacris deorum ſcripſit, ait, apud Athenas Marti ſolere ſacrificari ſacrū quod ἑκατομφόνια appellabatur. Si quis enim centū hoſtes interfeciſſet, Marti de homine ſacrificabat apud inſulam Lemnum, quod ſacrificatū eſt à duobus Cretēſibus & vno Locro, ſicut Soſicrates ſcribit. Sed poſteaquā hoc Athenienſibus diſplicuit, cœperunt afferre porcum caſtratum, quem Nephrendē vocabant, quaſi ſine renibus. Et apud Romanos ſcribit Siciniū Dentarū centies & vicies pugnaſſe ſingulari certamine, cicatrices habuiſſe ſupra quadragintaquinque, poſt tergum nullam. coronas accepiſſe vigintiſex, armilas C X L. & iſtum primum ſacrum feciſſe Marti. hactenus Fulgētius. Sed de Dentato, quanquam parum ad rem facit, Plinius & Solinus, aliíq; nonnihil euariant: Nefrendes, ſcribit Feſtus, arietes dixerūt, quòd dentibus frendere non poſſunt. alij dicunt, Nefrendes infantes eſſe nondum frendēres, id eſt, frangentes. Liuius: Quem ego nefrendem alui, lacteā immulgens opem. Sunt qui Nefrendes teſticulos dici putent, quos Lanuuini appellant nebrundines, Græci νεφροὺς, Prænestini nefrones. hæc Feſtus: qui quamuis nefrendes arietes dicat, Varro tamen Fulgētio ſuffragatur, vt qui porcos ſcribat ſignificare, qui lactentis nomine amiſſo, nondū fabam frendere, id eſt, frangere poſſunt. Sed & in initiationibus Cereris ſus mactabatur. Et quamuis in ſacris ipſius deæ vinum adhibere nefas eſſet, in hoc tamen ſacro de vino libaſſe, pontificales libri non vetabant: quam quidem ſuem immolari ab eo qui mortuo iuſta feciſſet, crimen admitti putabatur. Deorum quoq; matri nullum ſacrum, niſi de porca fieri, quidam prodidere: & luſtrari exercitū. Scribit Aelianus Aegyptiis perſuaſum eſſe, ſues Soli & Lunæ inimiciſ. eſſe: & ſemel tantum, cum feſtos dies agunt, eos Lunæ ſingulis annis dicaſſe: aliàs verò nunquam nec huic ipſi, nec cuiquam deorum ſacrificaſſe: id propterea faciēres, quia execrandos & deteſtandos exiſtimabant, vt Iudæi quoque. quod & pluribus Plut. in Sympoſiacis eſt executus. Subdit etiam Aelianus, in myſteriis Athenienſes ſues immolaſſe, propter perniciem quam ſegetibus ſues inferūt. Eudoxus verò ait, Aegyptios ab immolandis ſuibus abſtinuiſſe, quòd poſtquam ſementem feciſſent, eorum greges ad proterendam & proculcandam frugum ſationem, & depellēdam in altiorem humum, & humidiorem, immittere ſolerēt, vt hac quaſi occatione obducta terra ſemina, ab auibus minus infeſtarentur. hæc fermè Aelianus. In Myſia præterea Abretani Iouis templum fuit, in quo ſues comeſſe aut mactaſſe ſcelus erat: idem & apud Phœnicas, quibus per omne tempus, vt Iudæis etiam, ſuibus abſtinere per leges cautum fuerat. Proditum tamen eſt, in Theſſalia Veneris fanū fuiſſe, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aſpendo, & Aegis, in celebritate quæ Hyſteria dicebatur, in quibus præter inſtituta moréſq; aliorum ſues mactare licebat, cum in cęteris nullo modo fas eſſet. Ariſtophanes tamen in fabulis, ſuum plerunq; & porcorum ſacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentariis Chirurgiæ Hipp. γλυκάζω à græcis vocari ſuē, vel porcum in ſacrificio, blanda ſcilicet voce: vt quoque ſimiam, καλλίαν, eadem ratione. atque hac in re Callimachi verſus citat. Solum apud Thuſſas in Aegypto, vbi Venus cornuta colebatur, vacca illi immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis. Aſtris porrò & Stellis legimus volucres dicatas, anſeres Iſidi, Lunæ taurū, Iunoni agnum, Veneri columbam. Græci Mineruæ iuuencam ſæpe indomitam auratis cornibus mactarunt. Victimas quoque de piſcibus aliquando legimus factas. Bœotij, vt ſcribit Athenæus, Copaidas anguillas, à lacu ſic vocatas, coronatas, moláque perfuſas deis immolabāt. Idem & piſcatores ſcribit ex thynnis, quem maximum cepiſſent, Neptuno immolare ſolitos, & ſacra ea Thynnæ appellaſſe. Mnaſeas etiam Atergatidis deæ ſacra piſcibus fieri prodidit, cùm veris & coctis, tum ſimulatis ex auro & argento. Phaſelitæ quoque in Lycia piſcium ſalſamenta quotannis patrio ritu deis ſuis offerre ſolebant: idque ſacrum inſtitutum, quod Lacius Argiuus à paſtore Cylabra campum emiſſe ad ædificandam vrbem piſcium ſalſamētis fertur, potius quàm farina, vel melle. Quin etiam & aruſpicinam Lycios exercuiſſe,

Athenæus ex Polycharmo prodit,ex piſcibus & futura prædixiſſe. Porrò & mullum piſcem,id eſt,triglam,vt alibi dixi,Proſerpinæ,ac item Dianæ ſacrarunt antiqui,& citharon Apollini,Mercurio bocas,Libero patri cittulum,apuam Veneri,Neptuno pompilũ:quem & ſacrum piſcem quidam vocauere,vt pluribus Athenæus expoſuit,& Aelianus. Porrò & id obſeruauimus,mullum barbatulum non attingi à ſacrificãtibus ſacerdotibus, nec à fœmina Argolica Iunonis ſacerdote. Sed nec muſtelam ſacerdotes eſitant,vt idem ait Aelianus,quòd ore pariat.Caius Caligula eò veſanię proceſſiſſe traditur,vt ſibi tanquam numini ſacro phaſianos, phœnicopteros & pauones mactari iuſſerit. Sed hæc portenta ſacrorum mittamus, cætera dicamus. Vinum in pleriſque omnibus ſacris penè libabatur, In nuptiis Cereris,vt alibi dictum,non adhibebatur. Vinum nouum Baccho dare fas fuit, frugum primitias Cereri.ſed hæc guſtare,aut veſci his prius quàm ſacerdotes, minimè fas fuit. Scribit Feſtus,Sacrima appellatum muſtum,quod Libero patri ſacrificabãt pro vineis & vaſis & ipſo vino conſeruandis: ſic vt præmeſſum de ſpicis, quas primùm meſſuiſſent, Cereri ſacrificabant. In ſacris verò deæ Ruminæ inferre vinum,expiatione dignum fuit: quippe illi ſacrum facientes hoſtiæ lac,nõ vinum ſpargebant.Et in ſacris Bonæ deæ, quam Floram perperam quidam vocant,cum vinum libabant,lac eſſe dicebant. Veſtæ quoque non vino,ſed de Numico flumine,vt ait Seruius,libabãt:quibus diebus, menſe Iunio molæ frumentariæ,& aſini ſertis & pane coronabantur.Ad huius templum iuxta forum, niſi nudo pede accedere non conueniebat:ſicut in æde Dianæ apud Cretenſes, quam Britomartin nominabant,de qua in Dictynna abunde locuti ſumus. Proditum quoque memoriæ eſt,Romulum nunquam vino in ſacris,ſed lacte libaſſe.Quinetiã Athenięſes Mnemoſynę,Aurorę,Soli,Lunę,Vranię,& Nymphis nõ vino,ſed aqua melle diluta ſacrificaſſe,vt in ſacris Nephaliis,iam dictũ. Vbi autẽ in ſacris vina libare deis neceſſe fuit,ex gręca & imputata vite ſeu fulmine tacta,aut quę vulneratis pedibus calcata, vel immũditie polluta fuerat,aut iuxta quã homo laqueo pepẽderat, quæq; circumciſis vinaceis profluxerat.vina libare deis infauſtũ erat,ſed ex iis tantũ vitibus vuiſq; fertilibus laticis,qualẽ,vt canit Poëta.

Pateris libamus,& auro,
Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Pythagoræ quoq; Symbolum fuit,Ne deis libaris ex imputatis vitibus: vt planè ibi expoſui. vinum verò antequam funderet ſacerdos, prius ſimpullo ligneo propinabat, vel fictili,quod & ſimpuuium vocatum video. Iuuenalis Satyra VI,

Simpuuium ridere Numæ,nigrúmque catinum.

Hinc ſimpullatrices mulieres ſacris deditæ,vt Feſtus ait.erat autem ſimpullum,in ſacrificij apparatu haud cyatho diſſimile. Huius meminit Cicero in tertio de Legibus, & Plinius libro trigeſimoquinto. Vocatur etiam Sympinium. Arnobius,agens de vino in ſacrificiis: Date quæſo,inquit,deis immortalibus vt bibant,ſcyphos,brias pateras,ſympiniáque depromite. Idem paulò pòſt: Operæprecium eſt etiam verba ipſa depromere, quibus cum vinum datur, vti ac ſupplicare conſuetudo fuit:Mactus hic vino inferio eſto.Inferio, inquit Trebatius, verbum ea cauſa additum, eáque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis atque apothecis eſt conditum, ex quibus illud quod effunditur promptum eſt,eſſe ſacrum incipiat,& ex vſibus eripiatur humanis. Addito ergo hoc verbo,ſolum erit quod inferetur ſacrum, nec religione obligabitur: vt inferium videlicet vinum dicatur ſacrum, quod deis infertur. Sanè & Varro, Depeſta, ait, dicta etiam nunc in diebus ſacris Sabinis vaſa vinaria, in menſa deorum ſunt poſita. Apud antiquos ſcriptores Græcos inueni appellari poculi genus Depeſtam, quare vel inde radices in agrum Sabinum & Romanorum ſunt profectæ: quod vinum dabant vt minutatim funderent, à guttis Guttum appellarunt:quòd ſumebant minutatim, à ſumendo ſimpullum nominauere. In huiuſce locum in conuiuiis è Græcia ſucceſſit Epichyſis, & cyathus: in ſacrificiis remanſit Guttus & Simpullum.hæc Varro. Sed & hodie guttum habemus in cõuiuiis,Gottum tota Venetia nuncupantes. Epichyſi vtitur & Plautus in Rudente: Præterea, inquit, ſinus, epichyſis, cantharus, gaulus,cyathus. Sanè græci [illegible] vaſa dicebant, à [illegible], id eſt, ſacrifico dicta, in quibus deis vina libabant. [illegible] verò, huiuſmodi ſacerdotes vocabantur. Et quoniam in ſacris moroſa & cunctabunda voce vtebantur, inde ſpondæus pes, ſacris maximè aptus dictus eſt: & [illegible], cum vino ſacrificia peracta. Thaſij vino

libaneo, odore thuris, deis prolibabant. & apud Aſopum in æde Eumenidum mulſo libare, & pro coronis, floribus vti permiſſum fuit. Sanè Seleucus apud Athenæum libro ſecundo, negat veteres vini copiam, aut deliciarũ quippiam in ſacrificiis inferre ſolitos, cum tamen θοίνας, & θαλίας, & μέθας deis impenderent: & quidem θοίνας, quòd vino vterentur: θαλίας, quòd veſcerentur: μέθας verò, quòd μετὰ τὸ θύειν, poſt ſacrificia hilares fierent. Epicharmus etiam apud eundem corruptos mores notat, ac mutatam frugalem illam in ſacris obſeruantiam. Ex ſacrificio, inquit, epulum, ex epulo facta eſt potatio, ex potatione comus, ex como facta eſt θυανία, id eſt, ludus: ex θυανία iudicium, ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, ſphacelus, & mulctatio. Hæc ille. Quid, inquam, ſi hoc tempore viueret Epicharmus, de noſtris nunc ſacris diceret? Nundinas, non ſacra appellaret. Sed nos noſtra mittamus, vetera ſequamur.

Victimæ plerunque maiores auratis cornibus procedebant, minores coronatæ offerebantur, vt planius non multo pòſt dicam. Obſeruabant etiam, vt ſi vinum hoſtiæ infundendum foret, molam aut fruges in caput ſpargerent, ordine præpoſtero: ſi verò, cum hoſtia ad aras ducebatur, vehementius fuiſſet reluctata, inuitáq; altaribus admoueretur, vel ſi aufugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet: aut in aliã corporis partem, quàm oporteret, cecidiſſet: piaculare ſacrum, & triſte auſpicium facere credebatur, quaſi quòd inuitis Deis offerri videretur. quæ verò fugiſſet hoſtia, vbicunque eam nacti fuiſſent, mactari oportebat, ne maius piaculum fieret. Iones tamen contra inſtituta moréſque ſacrorum tunc maximè hoſtiam litare, & deis gratam fieri putabant: cum inter immolandum taurus mugitum dediſſet. Exiſtimatum etiam antiquis eſt, funeſtam familiam, ſeu hominem funere pollutum, nec publica ſacra facere, nec ædes deorum dedicare poſſe, niſi in lemuralibus & parentalibus, vt ſuo loco dicemus. Notauimus ſuprà in Succidaneis, fœmininas hoſtias potiores apud Romanos fuiſſe. apud Aegyptios tamen vetitum fuit, fœminam hoſtiam immolare. Barbaris quoque circa montem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, fœminam victimam fuiſſe, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetebatur. Si tamen primis hoſtiis non litaſſent, aut primum ſacrum negligentia vel caſu non rectè initum aut curatum foret, illud denuò augeri, & victimas ſuccedere ad expiandos deos permittebatur, donec ritè perlitatum eſſet. Illud non omiſerim, Romanos conſueuiſſe pro rebus quas citò expedire volebant, ætate grãdioribus hoſtiis: vbi verò rem augere vellẽt, ſeu produci, iuniore victima ſacrificaſſe. Nec vnam vnquam hoſtiã duobus deis, aut incertis, ſed certo immolare ſolitos: quia vtri deo res diuina faciẽda eſſet, facile vt dignoſceretur: ſuperiſq; deis impares & albas, inferis verò pares & nigras obtuliſſe. Veteres etiam illud obſeruabant, vt ſi pro infantibus immolandum foret, non grandis, ſed minor hoſtia mactaretur: obſeruatúmque eſt in deorum Manium ſacris, auerſa ac triſtia auſpicia, & dira magis fauſta eſſe. Itaque in his non litare potius quàm litare eſt. Animalia præterea ſacrificiis congrua, integra atque inſecta, quæ à græcis ἄρτια & ἄτομα dicebantur, legebantur: καὶ ἀκέραια, hoc eſt non curta, ſeu mutila. nam & Solon philoſophus dicere ſolebat, ἱερεῖα ἄρτια. Sacrificiorum etiam quædam ἐπίθετα, hoc eſt adiecta, ſeu appoſita dicta legi, quorum in Areopagitico meminit Iſocrates: quæ non erant indigena & patria. Fuere & quæ Dorophorica, & quæ Apolytrotica, quæq; Apoplectica, atque Athyta nuncupata fuere. Item quæ ἀκαλλιέρητα, hoc eſt, in quibus non erat litatum, vel quæ dira ſacra ab aliquibus dicuntur. Porrò ſicut hoſtiæ puræ ac integræ parandæ fuerant, ſic & ſacerdotes, qui ſacra facturi erant, niſi tales fuiſſent & ipſi à ſacris arcebantur. Id Plinius in ſeptimo declarat, de M. Sergio agens: & Seneca libro quarto Declam. de Metello loquens, & Dionyſ. Alicar. libro ſecundo hiſt. quo loco agit de ſacerdotibus à Romulo conſtitutis.

Par etiam fuerit, ritus & cæremonias ſubſignare. nam ſingulis ferè deis ſua ſacra inſtituta fuere, quæ tranſgredi aut præterire nefas ducebatur. neq; deos omneis eiſdem ſemper ſacris, ſed alios aliis ritibus, cæremoniiſque placari, toto hoc de Deis opere docui: quę tamen in omni ſacrificio ſolemnia ſeruari in vniuerſum ſolita, quáſve cæremonias cuſtodiri, hic tibi collecta perſcribam.

Sacerdos in omnibus ſacrificiis ritè celebrandis, antequam deis immolaret, aut rem diuinam faceret, quibuſdam ſe prius ſacris præparabat. vnde Græcis verbum frequens ἐξαγνίζειν, quod eſt, ad cultum ſacrorum ſe expiare. Inter hæc erat corporis ablutio. vnde & Aeneas ex ritu deos precaturus, ait in ſecundo Aeneid.

Donec

Donec me flumine viuo Abluero.

Tum etiam à Venere abſtinebat, vt ad celebranda ſacra lautus ac mundus accederet. Legimus Numam Pompiliũ, cum pro frugibus faceret, eſu carnium & Venere abſtinuiſſe: & Iulianum Cæſarem, & ſi Procopio credimus, Iuſtinianum, oleribus leguminibúſq; contentum ſæpe cœnitaſſe, ob religionem. eos item qui initiandi eſſent Iſidis ſacris, dies x parcere carnibus & vino. Quin & Aegyptios feſtis quibuſdã diebus ieiunia ſeruaſſe: id quod & Hebræos adhuc obſeruare animaduertimus. Aquæ quidem aſperſione corporis labem tolli, & caſtimoniam præſtari putabant, prætérque Myſos & Eſſæos, alióſque qui ob religionem animantibus abſtinebant, vt ſuprà dictum eſt: cœlibémque vitam agebãt, qui Abij & Anymphi dicti fuere. Conſtat ſacerdotes Matris deûm Samia teſta ſibi virilia amputaſſe, atque illos qui maxima ſacra obibant, vt in caſta religione manerent, & procul à mulierum contagio vitam agerent, herbis quibuſdam euirari, & virilitatem amittere: vtque nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudique & vacui religioni ac pietati intenderent, cunctarum ſe rerum dominio abdicare. quod iure pontificio veteri caueri quidam putant, illis verbis: Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento, opes amouento. qui ſecus faxit, Deus ipſe vindex erit. Quam caſtimoniam apud exteros quoque ſeruatam notauimus. Quippe in Theſmophoriis, matronæ Athenienſes vt Venerem cohiberẽt, foliis viticis cubilia ſubſternebant. nonnulli garo ex piſciculis, qui ſquamam non haberent (quòd incendia libidinum reprimere feruntur, & irritos conatus facere venereos) in ſacris vſi fuere: quòd Ageſilaus putabat, deos non minus religioſis operibus, quàm ſacrificiis caſtis delectari: quod & Rex & poëta Iudæus ante illum monuerat. Legimus præterea hierophantas Athenienſium poſtquam in ſacerdotium cooptati erant, vt caſtè ſanctéque ſacrum facerent, cicutæ ſorbitione ſe caſtrauiſſe: Aegyptios verò ſacerdotes negotiis omiſſis, mulieribus nũquam indulſiſſe, carnibúſque & vino abſtinuiſſe. Itémq; Gymnoſophiſtas adeò abſtinentiæ ſtudioſos fuiſſe, vt pomis ſolum oryza & farina alerentur. In Creta quoque, vt Euripides teſtatur, quos vocabant Iouis prophetas, non modò carnibus, ſed ne coctis quidem veſci ſolitos fuiſſe: & Indorum Magos proditum eſt, qui ad ſolis ſacerdotium promoti fuerãt, carnibus abſtinuiſſe, & nunquam ſub tecto fuiſſe, ſed lineis velatos ſub diuo vitã egiſſe. Quin etiam obſeruatum antiquis inuenimus, vt qui rem diuinam facturus eſſet, ad ſuas leuãdas culpas, ſe in primis reum dicere ſolitum, & noxæ pœnituiſſe, & admiſſa faſſum, vultúſque ſummiſiſſe, & ad omnem modeſtiam finxiſſe: quod vtinam & hodie perſeueraret in noſtris, inter quos plerique nulla reuerentia ac modeſtia ſacra obeunt. Sed & veſtibus ſacerdotes amicti erant ſacris, vt ex Romanis hiſtoriis didicimus, ne nũc Hebræos afferamus. Sed & Platonis verbis videmus: Nam, inquit, in ſacrificiis & celebritatibus pulchra veſte, aureíſque coronis ornatus ſacerdos rem diuinam facit. Sacerdos autem qui victimam faciebat, pura in veſte, & candida, plerunque intextili tela, nec maioris operis quàm menſtruæ: nonnunquam in purpura & auro: triumphales viri, & qui ampliſſimos honores adepti fuiſſent, in triumphi ornatu, aut in prætexta, lotis manibus, & fronde coronati, ſancti & venerabiles, nudis pedibus, tonſa coma, ad rem diuinam accedebant. ídque iam à Pythagora traditum, ſed à Iudæis Lacedæmonij obſeruarũt, qui nudis pedibus adorandum ſacrificandúmque cenſuerunt. Sed de nudipedalibus, in Annotationibus dictum eſt. Pura autem & religioſa veſtis dicebatur, vt Feſtus ait, & Seruius, qua rem diuinam facturi feſto vtebantur die. ea quidem erat ſoluta omni vinculo, nullis maculis, nec aliquo ſqualore obſita, nec funeſta, aut fulgurita. Caper & Hyginus in illos Vergilij,

Fontémque ignémque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.

Quo loco non lino, ſed limo legendum aiunt. Limum enim veſtem fuiſſe dicunt, in extremo ſui purpuram limam, id eſt, flexuoſam habentem: vnde nomen accepit. Aliqui tamen malunt limbum legere potius quàm limum. Sanè Aegyptij laneas veſtes in deorum templa non inferebant: hinc & linigeri dicti. Sic ergo inſtructus ſacerdos ipſe, vel præco publicus, ſacra præcedens clamabat: Hoc age. ac voce populum excitabat, virgáque turbam ſummouebat, quæ commentaculum dicebatur: & ſilẽtium indicebat, ne mala aliqua vox obſtreperet, néve quid triſte audiretur: & ſacris fauere, & attentos eſſe iubebat. hinc Vergilius ait in tertio, Fida ſilentia ſacris. Vnde & græcè myſteria dicta, ab occludẽdo ore, id eſt, μύειν τὸ ςόμα. licet aliter Phurnutus putet, vt in Myſia Cerere retuli. Hinc etiam di-

cere ſolebant, Paſcito linguam, teſte Feſto. De ſilentio plura dixi in Symbolis Pythagoræ. Secluſa ſacra dicebãtur, quæ Gręcis dicebantur myſteria, vt docet Feſtus. Initiationes vocat Cicero, Liuius, aliiq;. Sunt & qui opertanea ſacra huc transferunt, quorũ & Plinius meminit, in quibus gallinæ nigræ nõ videbantur puræ. Dici verò videntur opertanea quòd ſeorſum ab hominũ cõſpectu & in operto fierẽt: vel quòd myſtica eſſent, & κρύφια. In deorũ ergo ſacrificiis taciturnitate ac ſilentio opus fuit, & vt intẽtis eſſent animis. Si enim opus facientẽ ſacerdos inter ſacra videre cõtigiſſet, temerari & pollui putabatur. Ideo ei cuſtus dabatur, qui ſacra inſpiceret: & alter, qui linguis fauere iuberet. Propterea etiã & mali ominis verba vitabantur. hinc Seruius lib. IIII. Mactat, ait, verbum ſacrorũ fuiſſe κατ' εὐφημισμόν, id eſt, per bonũ omen dictũ, vt adolere. Nam mactare propriè eſt, magis augere. Vergilius,

Mactant lectas de more bidentes.

Quoties enim aut thus, aut vinum ſuper victimam fundebatur, dicebant, Mactus eſt taurus, thure vel vino: hoc eſt, cumulata eſt hoſtia, & magis aucta: id quod & Iſidorus libro decimo ſcriptum reliquit. Apud Græcos autem ad ſacrificium acceſſurus ſacerdos, hoc primùm præfari ſolitus fuit, τίς τῇδε; hoc eſt, Quis hic? Qui verò intererant ſacris, referebãt, πολλοὶ κἀγαθοί, quod eſt dicere, multi & boni. Quin & illud etiam in ſacris dictum obſeruant ſcriptores, quod & legitur apud Callimachum in hymnis, ἑκὰς ἑκὰς ἔστε βέβηλοι. Quod & ſimiliter Vergilius vſurpauit, cum ait:

Procul hinc, procul eſte profani.

Nam polluti homicidio, aut humano infecti ſanguine, cæteríque eiuſmodi, à ſacris arcebantur: né ve aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, publicis legibus prohibebantur. Sanè apud Græcos legimus, ſacra quædam ἀβέβηλα nuncupata, in quibus intereſſe profanis haud fas fuerat: vti βέβηλα, ad quę etiam profani admittebantur. & quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, vel ære coemptos abeſſe oportebat, ideo in ſacrorum apparatu lictor præfari ſolebat: Hoſtis victus, mulier virgo exeſto. At in Chæronea ſacerdos locum tenens pro ædibus ſacris Matutæ, id eſt, Leucotheæ, clamitabat: Seruum non ingredi, non ſeruam, non Aetolum, nõ Aetolam. iis enim ſacrificio adeſſe eo loci non licebat. Apud Magos, qui eſſent lentiginoſi, tanquam deis inuiſi, ab aris ſummouebantur: Item qui ebrii reuixerant, quibúſq; viuentibus exequiæ factæ fuiſſent, velut profani à ſacris propellebantur: Apud Germanos, iis qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe haud licebat; & apud Aegyptios, ſubulcis omnibus templa interdicta fuere. Itẽ mẽſtruatis Hebræis, & fœtis, poſt XL diem, & qui impetigine deformes eſſent. Apud Scythas quoq; qui hoſtem nullum interfeciſſent in acie, in ſolennibus libare non poterant: reliqui initiati intereſſe ſacris non prohibebantur. Romani ſacerdotes cum adorarent, rem diuinã facturi, capita velabant: Græci aperto erant capite. Sanè quòd Romani velarent capita, præter Vergilium & Plutarchũ in Cauſis, ita Feſtus: Saturnii, inquit, dicebãtur, qui caſtrum in cliuo Capitolino incolebant, vbi ara dicata ei deo ante bellum Troianum videtur, quia apud eam ſupplicãt apertis capitibus. Nam Italici, auctore Aenea, velabant capita: quòd is cum rem diuinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Vlyſſe cognitus, interrumperet ſacrificium; caput adoperuit, atque ita conſpectum hoſtis vitauit hoc idem Plut. pluribus, & alia. Seruius verò nõ Vlyſſem, ſed Diomedem ait, iuſſum Palladium reddere: qui cum implere pararet, Aeneam ſacrificantem inuenit. hinc Nautes Palladium accepit, atque inde mos velandi capitis. id quod Helenus Aeneæ prædicit libro tertio Aeneid.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Macrob. autem in tertio Sat. ex Balbi ſententia, apud aram Maximam obſeruant, ait, ne lectiſternium fieret: vbi etiam aperto capite omnes ſacra feciſſe tradit. quod fiebat, ne quis dei habitum imitaretur: nam ibi ipſe operto capite erat. Varro ait, Græcum hunc fuiſſe morem, vt ſcilicet græco ritu ſacrificaretur in ara Maxima. hoc & amplius addit C. Baſſus, idcirco hoc factum fuiſſe, quia ara Maxima ante aduentum Aeneæ in Italia conſtituta eſt, qui hunc ritum velandi capitis inuenit, vt ſuprà dictum eſt. Scribit Numa in pontificalibus, Tutulum vocari pallium, quo ſacerdotes caput tectabant, cum ad ſacrificium acceſſiſſent. hoc idem ad Chalcidium Fulgentius. Vergilius:

Et capita ante aras Phrygio velatus amictu.

Quare verò Saturno aperto capite ſacra fierent, vt veritatis cultori, & honori, pluribus Plut. in Quæſtionibus: licet ſint qui ſcribãt, ne ſacerdotis animus à ſacris auerteretur, quod

& ſu

& ſuprà tactum. Dexteram dein ad os ferebat, ſéque in orbem circumagebat, vt erat à Numa inſtitutum: de qua in ſacris, quæ diuerſimodè fiebat, vertigine, locupletius in Symbolis diſſerui. Tibicines præterea & citharœdi in ſacrificiis adhibebãtur, qui præcinerent, moneréntque ne aliud ageretur, néve exaudiretur: quibus & ius fuit in æde veſcendi, id quod priſca religione ſeruatum eſt. Tibiæ verò quibus in ſacris vtebantur, ex buxo fuerant: quæ autem in ludis, ex tibiæ aſininæ oſſe, aut ex argento confectæ erant. Sed de multiplici tibiarum genere, in Poëtarum hiſtoria ſcripſi, cum de ſcena agerem. Aegyptij in ſacris non tibias, ſed cantus adhibuere. Hoſtia ergo ſi maior erat, auratis cornibus plerunque immolabatur. S. C. extat de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Satur. In quo Decemuiri præceptum fuit, vt Græco ritu hoſtiis ſacrum facerent, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata. Ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus eſt. hinc Ouidius ait,

Indutáque cornibus auro
Victima, vota facit. & alio loco:
Blandis indutæ cornibus aurum
Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ.

Iuuenal. Frontémque coruſcat, dixit: propter ſcilicet cornua aurata. Aſcanius in decimo Aeneid. apud Vergilium,

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem, paritérque caput cum matre ferentem,
Iam cornu petat, &c.

Quo loco Seruius: Quæ Ioui conueniret victima, perbellè exponit. Si minor hoſtia eſſet immolanda, illius de fronde coronabatur, cui ſacra fiebant: laneáque infula & candida vitta circundata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur. neq; enim in ſacris vinctum quid eſſe debet, vt notat in tertio Aeneid. Seruius. licet Iuuenalis in duodecimo ita ſcribat:

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem,
Tarpeio ſeruata Ioui, frontémque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ, Spargendúſque mero, &c.

Et Iſidorus ab aliquibus victimam vocatam tradit, quòd vincta ad aras ducebatur, vt ſuprà dictum eſt. Sed hoc ad ferociam victimæ dictum eſt, dum duceretur: vel vt alij exponunt, referentes ad tempus ante ſacrificium, quo ligatæ fuerant. Scribit enim Seruius in ratione ſacrorum, quòd par eſt & animæ & corporis cauſa. nam plerunq; quæ non poſſunt circa animam, fiunt circa corpus: vt eſt ſoluere, vel ligare, cum non poſſit anima per ſe, ex cognatione poteſt. ergo Helenus apud Poëtam benè,

Vittáſque reſoluit Sacrati capitis. Item illud,
Vnum exuta pedem vinclis in veſte recincta.

Quoties quoque victima reluctabatur, vt dixi ſuprà, oſtẽdebat ſe improbari. vnde aptè Vergilius in decimo,

Et ſtatuam ante aras aurata, &c. & alibi,
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram. Lucanus,
Diſcuſſa fugit ab ara Taurus.

Hinc & Ammian. hiſt. libr. XXIIII: Abunde ratus poſt hæc Iulianus proſperitates ſimiles adductare, complures hoſtias Marti parabat Vltori: & ex tauris pulcherrimis decem, ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate ſua nouem procubuere triſtiſſimi: decimus verò, qui diffractis vinculis lapſus, ægrè reductus eſt, mactatus ominoſa ſigna mõſtrauit. Contrà verò apud Senonas: nam lucum ſacrum venerabantur, quem niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat. qui ſi fortè prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humum reptare conueniebat. In Scythia quoque Marti ſacrum fieri ſolebat, in quo victima primis pedibus ligata ad aram ſiſtebatur, cui laqueum collo iniiciebant, ac baculo circunducto ſtrangulabant ſine precatione & votis.

Sed & aqua in ſacris adhibebatur. nam & expurgari adeuntes ad ſacra ſolitos aquæ inſperſionibus legimus: in qua torrem ex altari, vbi rem diuinã feciſſent, prius extinxiſſent, quę Chernips diceretur. Scribit Seruius in quarto Aeneid. quòd qui ſuperis ſacrificabant, abluebantur. Vergilius:

Donec me flumine viuo Abluero.

Qui verò deis inferis, aſpergebantur : vt illud,
Spargens rore leui, &c.

Aquam autem Romani de fonte Iuturnæ, qui circa Numicum labitur, in omnibus ſacris adhibebant, vt in XII Seruius ſcribit, inſpergebántque. Eam verò aquam ſuper terram poſuiſſe, piaculum ac triſte omen erat. Ideo vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebant: quod vas, Donatus & Seruius futile vocant. & de eodem ita Lactantius lib. octauo Theb. Futile, inquit, vas eſt quoddam lato ore, fundo anguſto: quo vtebantur in ſacris deæ Veſtæ, quia aqua ad ſacra in terra non ponebatur: quod ſi factum eſſet, piaculum erat. vnde excogitatum eſt vas, quod ſtare non poſſet, ſed ſi poſitum eſſet, ſtatim funderetur. vnde & homo commiſſa non retinens, futilis dicitur: & contrà non futilis, bonus conſiliis. Licet quidam eruditi, hoc vas cadum etiam & ſcyphum dixerunt: illúdque manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ virgines ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, & nonnunquam pueri flaminum miniſtri, quos Camillos appellabant, vt dictum eſt alibi, patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac Iuturnæ aqua ægros curari, & bonæ valetudini reſtitui, ex Varrone alibi recitaui. Apud Athenienſes verò aqua ſumebatur ex Callirrhoe fonte, magnæ religionis in maximis ſacris, & ſponſalitiis cæremoniis: in quibus aliam adhibere, nefas habebatur. In Delij Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe fertur, ſacrificantium vſui accommoda: quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificiis & expiaminibus, Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Trœzenij, ex Hippocrene: Perſici reges ex Choaſpe, quam peregrè profecturi ſecum etiam ferebant: Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. Præ cæteris verò Aegyptij, tãti Nili aquã fecere, vt cum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent: & ſublatis manibus, deis gratias agerent, nimirum cum & fluuium ipſum deum exiſtimarent, Iouem etiam ipſum appellantes, vt in Ioue traditum eſt. Ferunt & Babylonios reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas cõdere aſſueuiſſe, vt hoc argumẽtũ ſuæ magnitudinis oſtẽderent, cum per tot ſpatia terrarũ tórque inuias regiones adueherent. Mox ſacerdos Romanus, lanea infula velatus, & fronde coronatus, puráque veſte indutus, aram manibus tenens (nã niſi manu teneretur, non litari putabatur) ſacra peragebat. Vergilius quarto Aeneid.

Talibus orantem dictis, aráſque tenentem
Audiit omnipotens. Idem libro ſexto,
Talibus orabat dictis, aráſque tenebat.

Aram tamen tangere pellex, lege Numæ vetabatur: ſi tetigiſſet, ſolutis crinib. agnum cædere iubebatur. tum ſacerdos verſus ad orientem, (matutinum quippe tempus ſacrificiis idoneum exiſtimabant antiqui: nam deos tunc aſsidere templis, & matutinis ſalutationibus ad eſſe opinabantur: Magorum Perſarum exemplo, quibus mos fuit primo ſemper diluculo deis canere hymnos, laudéſque Solémque orientẽ venerari) meditato & ſolenni precationis carmine, verbis priſcis ex annalium vetuſtate erutis, numina & deos precatus, vota effundebat: quam precationem plerũque ter repetebat. Indi verò & Gymnoſophiſtæ in meridie, & vbi multum diei proceſſerat, immolare deis ſolebant. Meridialem, inquit Feſtus, veteres hoſtiam atram appellabant, quam meridie immolabant.

Triſmegiſtus Mercurius cenſuit, vt adorantes medio die ſe conuerterent ad auſtrum, occiduo ad occaſum: ſi verò primùm oriretur Sol, in ortum. Fuit & Apollonij Tyanei opinio, ſummo diluculo cum deis verſari: procedente mox die, de deis loqui oportere. Moſes autem & Hebræi occidentem Solem ſpectare conſueuerunt. Alibi à me eſt obſeruatum ex Græcis in Pindarum commentariis, ad orientem deis ſacra fieri, heroibus verò ad occidentem. Porphyrius quidem philoſophus, templorũ ſtatuas & ingreſſus orientẽ ſpectare debere ſtatuit, vti adeuntes in occaſum cõuerſi, & in ſimulacrorũ ora, id eſt, ἀντιπρόσωπον, preces effunderent. Lucianus etiam templa condi ad ſolem orientem veteres conſueuiſſe aſſerit. hinc Vitruuius libro quarto de ſacrarum ædium poſitione idem ſcribit, vti ædis ſignum quod erit in cella collocatum, ſpectet ad verſpertinam cœli regionem. Sed enim infula, quam dixi, ex lana alba & cocco fuit inſtar faſciæ, plerunque lata, nonnunquã tortilis & rotunda: ex qua vittæ, quæ & teniæ dicebantur, hinc & inde diffluebant. Sanè piaculum incepto ſacro committebatur, ſi aliquo modo ſacrificium interrumperetur. quod Vergilius in tertio Aeneid. de Heleno oſtendit, cum ait,

Ne qua

Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum,
Hoſtilis facies occurrat. Idem & octauo,
Audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptóque volat telo.

Vbi Seruius: Cum ludi Circenſes Apollini celebrarentur, & Annibal annunciatus eſſet circa portam Collinam ingruere, omnes raptis armis cõcurrunt. reuerſi poſtea, cum piaculum formidarent, inuenerunt ſaltantem in circo ſenem quendam, qui cum interrogatus dixiſſet, ſe non interrupiſſe ſaltationem, ductum eſt hoc in prouerbium: Salua res eſt ſaltante ſene. quod tamen in tertio Aeneid. nonnihil euariat: atque item Feſtus, qui ſenem illum Pomponium appellat. Porrò & intermiſſione piaculum committebatur, quod alibi notaui, vt in eo Poetæ,

Annua quæ differre nefas.

Vbi piaculum fieri ait intermiſſione anniuerſariorũ. Sed ſacrificiorũ reliqua afferamus.

Principium precationis à Iano & Veſta fieri ſolebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina habebantur: de quibus ſuis locis abundè ſum locutus. In votis enim nuncupandis perpetuam hi meruere præfationem. Et de Iano quidem Fabius Pictor libro primo: Vinum, inquit, & far primus illos docuit Ianus, à ſacrificia & religionem magis, quàm ad eſum & potum. primus enim aras & pomœria & ſacra docuit, & ob id illi in omni ſacrificio perpetua præfatio præmittitur, fárque illi ac vinum primò prælibatur. Illos tamen qui ad aram maximam ſacrum faciebant, alium quàm Herculem deum aduocare non decebat. Cui verò deo ſacrum fuerat conſtitutum, id moris fuit, vt poſt ipſum reliqui inuocarẽtur, vt volentes & propitij votis & precationibus adeſſent. Domitianus tamen Mineruam genitricem, & Ant. Heliogabalus ſuum deum præponi mandauerunt. In Peloponneſo Meliſſa nympha, quæ vſum mellis illis dediſſe credita eſt, in ſacrorum præfatione adhibebatur. Sanè & cuique Deo ſua carmina, ſuæque precationes, quas ſacricolarum ſimplicitas nunc orationes & collectas vocat, inſtitutæ erant, quæ conceptis verbis efferebãtur: & ne quid præpoſterè fortaſſe diceretur, aliquis præire ſolitus fuit. id quod ex ſcriptoribus, & in primis Liuio ſæpe notauimus. Sanè alij aliter has preces offerebant, & propterea particulam aſcribam ex Arnobij lib ſecundo, aduerſus Gentes: Neque, inquit, quod Magi ſpondent commendatitias habere preces, quibus emollitæ neſcio quæ poteſtates, vias faciles præbeant, ad cœlum contendentibus ſubuolare: neq; quod Hetruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium ſanguine numinibus certis dato diuinas animas fieri, & ab legibus mortalitatis abduci, &c. Qui hoc loco Acherontici libri, Aruntij dicuntur à Seruio, vt in Tagete dictum eſt. Precibus peractis, & ritè deis deprecatis, ſacerdos qui rem diuinam faciebat, ſe ad dexteram voluere, & circumuertere ſolebat manúmq;, priore digito in dictum pollicem reſidente, ori admouere: deinde ſedere, velut deis ratas preces habentibus. Galli verò, ſe ad læuam vertere putarunt religioſius eſſe. Sed plura de hac in ſacris vertigine, in Symbolis Pythagoræ recitaui. Græci poſt effuſas preces, manus oſculabantur: quod honoris etiam gratia factitatum, apud Homerum & alios obſeruaui. id quod nunc eſt in frequenti non ſacrorum modò, ſed & profanorum etiam vſu. Certè & victrices imperatorum dexteras milites deoſculari, ob fortia aliqua facinora ſolitos legimus. Illud præterea quoque annotaui Romanos factitaſſe, vt fanum aliquod prætereuntes, manum labris & ori admouerent, tanquam deos venerarentur, quòd Deo maximè ſilentium conueniat. Vinum antequam ſacrificulus ſimpullo circumferret, vt aſtantes pariter libarent, tum ſetas inter cornua victimæ manu excerptas, tanquam prima libamina in ignem mittebat. id quod & Vergilius non ignorauit, cum cecinit in ſexto Aeneid.

Et ſummas carpens media inter cornua ſetas
Ignibus imponit ſacris.

Mox victimarius obliquum cultrum ferreum, oblongum, id eſt, ſeceſpitam, à fronte ad caudam victimæ ducere, & ſe ad orientem vertere ſolebat, quod in ſacrificio habebãtur primum. hinc ait Verg. in XII,

Illi ad ſurgentis conuerſi lumina ſolis,
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum paterísque altaria libant,

Et cætera, quæ cũ ſumma ſacri cæremonia à Poëta dicuntur. Eſt autem ſeceſpita, gladius

manu

manubrio eburneo, rotundo, ſolido, iuncto ad capulū auro argentóque, fixus clauis æneis, ære Cyprio, quo flamines, flaminiſque virgines, pōtificéſque ad ſacrificia vtebantur. Suet. in Tib. Nam & inter pontifices ſacrificanti ſimul, pro ſeceſpita plumbeum cultrum ſubiiciendum curauit. Dicta autem ſeceſpita, à ſecando: auctor Feſtus. Hinc etiam ſeciuum libum dictum fuit, quod, eodem teſte, ſeceſpita ſecaretur. Alij ſeceſpitam ſecurim, alij dolabram æneam & cultellum putauere. quin & ſcena, ſecuris an dolabra fuerit, ambigitur: quam Cincius in lib. qui eſt de verbis priſcis, dolabram dixit pontificiam. Liuius in Lydio: Corruit quaſi ictus ſcena, haud multo ſecus. quibus verbis videtur ſcena & ſeceſpita eadem fermè eſſe, niſi codices mentiantur. Erat apud Delphos hoc in more, vt cultro quo deis immolabant, de nocentibus etiam ſupplicium ſumerent. Perſæ & Cappadoces non gladio, ſed ſtipite hoſtias mactabant. Romani etiam interdum malleo. apud Homerum etiam querno trunco. Adeò varia ſacrificandi religio fuit gentibus. Quod verò ſuprà primum in ſacrificio haberi diximus, id ita intelligebamus: primam ſacrificij partem fuiſſe deis libare, ſecundam immolare, tertiam reddere, quartam litare. Sanè nec hoc loco prætereundum eſt, libare & litare verba eſſe ſacrorum, & vtrunque à Græcis deſumptum, à λείβω videlicet, & λίτομαι. his tamen vt Latini noſtri ſunt vſi, in hoc differunt, quòd libare, vtcunque ſacrificare eſt, imò leuiter & modeſtè tangere, vt ferè in ſacrificiis ſolemus. hinc & ad alia transfertur. Vergilius,

Oſcula libauit natæ.

Litare verò eſt ritè ſacrificare, & impetrare: id quod ex auctoribus facilè colligimus. Plinius lib. octauo de vitulo; Quamobrem, inquit, victimarum probatio in vitulo, vt articulum ſuffraginis contingat, breuiore non litat. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominum illatos non ferè litare, ſicut nec claudicante, nec aliena hoſtia deos placari, nec trahere ſe ab aris. Suet. Tranquillus in Cæſare: Dein pluribus hoſtiis cæſis, cum litare non poſſet, introiit curiam ſpreta religione. Vergilius,

Sacriſque litatis   Indulge hoſpitio.

Lucanus Hetruſcum Aruntem inducit:

Neque enim tibi ſumme litauit
Iupiter hoc ſacrum.   Martialis,
Non quæcunque cadit hoſtia cæſa litat.

Plautus in Pœn. Si Hercule iſtuc vnquam factum eſt, tum me Iupiter faciat, vt ſemper ſacrificem, nec vnquam litem. Nihil enim ſacris mancum, vt antè dictum eſt, nihil monſtroſum conueniebat. nam ſi viſcera pallère, tetriſque maculis ſuffuſa apparuiſſent, ſi iecur tabidum, ſi pulmonum fibræ defuiſſent, ſi ſine corde vel præcordiis victima, non litandum veteres gentium ſacerdotes exiſtimarunt. Hinc ſuccidaneæ hoſtiæ, de quibus iam actum eſt: vnde & litatio dicta, & perlito verbum. T. Liuius libro primo, v. Decad. Quòd caput iecinori defuiſſet, tribus bubus perlitaſſe nequiuit, ſenatus maioribus hoſtiis vſque ad litationē ſacrificari iuſſit. Præter libo & lito, ſunt & alia verba quibus in ſacris veteres vtebātur: vt lego, vnde & lectæ hoſtiæ, quod & ideo Seruius ait verbū eſſe ſacrorū: & immolo, à mola, qua hoſtia inſpergebatur, vt iam dictum: & ſimiliter macto, & adoleo. Operor itē eſt verbum ſacrorū, vnde operata iuuentus à Vergilio, & operatus in herbis. Sunt & alia penè innumerabilia: ſed nos potius de Sacrificiis ſermonem cœptum cōtinuemus. In quocunque ſacro id fieri mos fuit, vt faces adhiberentur ex tedæ ligno, quas faces niſi mares ferre fas fuit, aliâs neminē: & igne accēſo ſuper aras (neq; enim ſine igne vllū ſacrificium fieri licebat) tum victimam immolare ſuccinctos miniſtros ſacerdos iubebat: qui victimarij & cultrarij à nōnullis, & popæ dicti ſunt. Quidā & agones vocant. Lactātius in quarto Theb. Sacerdotum, inquit, conſuetudo talis eſt, vt aut ipſi percutiant victimas, & Agones appellantur: aut ſic tenentes cultrum, alter impingat. ideo dicit Statius,

In vulnus cecidere greges.

Quin & victimatores dicuntur: de quibus Vergilius,

Supponunt alij cultros.

Hi autem victimam ſupra verticem, plerūque infra iugulū feriebant, idque pro dei vel animalis ratione. Indi quidē nō iugulare, ſed præcluſo ſpiritu victimā necare aſſueuerūt, ne quid de ſacro deperiret, néve quid mancum Deo offerre viderentur. Græcis autem id moris fuit, vt in primo Apollonij interpretes docent, ſi cœleſtibus deis victimam immolarent

larent

larent, ſic hoſtiæ caput ſtatuere, vt cœlum ſpectaret: ſi verò inferis, vt deſpiceret terram. Porrò miniſtris quidem, niſi iuſſi eſſent, mactare non licebat. ideo ſuccincti nutum imperiúmve expectantes, Agon', id eſt, Agóne, dicebant. Seneca libro tertio Partitionum: Belle, inquit, deridebat hæc Aſinius Pollio: Filius, inquit, ceruicem porrigat, carnifex manum porrigat: deinde reſpiciat ad patrem, & dicat, Agon': quod fieri ſolet in victimis. hæc Seneca. Sed & Ouidius primo Faſtorum pulchrè his verſibus oſtendit:

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
 Hoſtia cœlitibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus ſanguine cultros,
 Semper agátne rogat nec niſi iuſſus agit.
Pars quia non veniant pecudes, ſed agantur, ab actu
 Nomen Agonalem credit habere diem.
Vel quia præuiſos in aqua timet hoſtia cultros,
 A pecoris lux eſt ipſa notata metu.

Hoc eſt, ἀπὸ τῆς ἀγωνίας. Varro quoque ab hac voce Agon dictos ait dies Agonales. Succinctos etiam hos ait. vnde & Agonalia, quæ ſtatiuæ feriæ fuerũt, quibus Iano v. Id. Ianuarij aries mactabatur. Sanè Agonia, quæ & Agonalia dicta fuere, ſacrificia fuerunt, quæ in agonibus, id eſt, montibus fiebant. Agonus mons Quirinalis, & porta Agonẽſis, porta Collina: Pompeius auctor. Varro à Saliis dici ait Agonia, qui Agonẽſes dicerẽtur. Agonia quidẽ priora Ianuario mẽſe fiebãt, altera verò Aprili, vt oſtẽdimus in Faſtis. Porro & Agonius deus, præſes rebus agẽdis fuit, vt Feſtus docet, & dij Agonij fuère, vt in Mercurio annotauimus. Sed quod victimarij ſuccincti dicãtur, pręter iam dicta & Propertius innuit, cũ ait,

 Succinctique calent ad noua ſacra popæ.

Suet. in Caligula Aſtante, inquit, Caligula vnus popatum Aelius Spartianus: Percuſſit hoſtiam popa, nomine Antonius. Tranſiuit & nomen hoc, vt ſacerdos quoque, in nomen propriũ. M. Cic. in oratione pro Milone, Licinij Popæ meminit. hæc & in Antiquitatibus vidi, eiuſmodi popas victimarios ſuccinctos: inter quos his diebus, vnum peruetuſtum ex ære, quem è ruinis prope viam Flaminiam effoſſum oſtendit mihi Frãciſcus Fantinus, noſtræ ciuitatis canonicus. Apud Delphos Hoſioter is dicebatur, qui hoſtiam immolaret, vt Plut. ſcribit. Quinque autem Hoſioteres ſacri erant, & cum prophetis multa agebant, & ſimul ſacris operabantur, ſéque ex Deucalionis genere ortos arbitrabantur. Nicolaus Damaſcenus in gentium Synagoga, quod & Stobæus repetit in Sermone de iuſtitia: In Pædaliis, inquit, gente Indica, nõ qui ſacerdos eſſet, ſed qui in pręſentia haberetur prudentiſſ. hoſtiam mactabat: nec à deis niſi iuſtitiam rogabat. Sed redeo ad inſtitutum. Interim cæſa victima alij vaſa, vt cruorem exciperent, cadenti hoſtiæ ſupponebãt, quæ propriè σφάγια dicebantur græcè: alij victimam decoriabant, aliáque peragebãt. mox aruſpex, flamen, aut ſacerdos cultro ferreo viſcera & exta rimabatur, & extiſpicium fiebat, hoc eſt, per exta deos conſulebat, & an perlitatum eſſet attentè explorabat: & tunc exta reddi dicebantur, cum probata aræ ſupponebantur, vt notat Seruius Vergilius ſecundo Georg.

 Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Sunt autem exta, quæ numero plurium tantum dicuntur, licet & extum legatur apud auctores, Celſum & Plin. quæ in victimis interiora extant: vt cor, pulmo, lien, & iecur, quoniam ſuper interiora inteſtina extent. Plin. vno nomine præcordia dici exta lib. trigeſimo Nat. hiſt. dixit. Feſtus: Exta (ait) dicta, quòd ea deis proſecentur, quæ maximè extent emineántque. Ab extis diuinationem etiam M. Cic. lib. II. de Nat. deor. factam fuiſſe oſtẽdit. Idẽ & in primo de Diuinat. hinc vocati extiſpices, diuinatores per exta, ac ſacerdotes. Idẽ Cic. ſecundo de Diuinat. Artificioſa diuinationis illa ferè genera ponebas extiſpicũ. Non. Marcellus Varronem citat: & licet pleræq; nationes extiſpice & aruſpice vterentur: apud Galatas tamen non aruſpex, ſed philoſophus aderat, ſine quo apud eos ſacrum non fiebat. Luſitani, vt ſcribit Strabo in tertio, exta inſpectantes, nihil concidebãt, ex lateribus fibras proſpiciebant, & contrectantes ventura coniectabant: ex inteſtinis quoq; hominum maximè captiuorum diuinationes captare ſolebant, ſagis velantes. inde vbi plaga infligebatur, ab inteſtinis ſub aruſpice primùm ad hominis caſum vaticinabantur. Veteres quoque Græci hœdorũ, agnorũ, vitulorúmque inſpectis inteſtinis, futura prædicebant. & hoc quidem Pauſ. Cyprij etiam & ſuũ inteſtinis & extis ariolabantur. ſolus Thraſyllus canũ extis

vatici

vaticinabatur: quod ex eius ſimulacro, quod in Olympia fuit, colligebatur: ad cuius humerum dextrũ obrepere videbatur muſtelus, & canis hoſtia bifariam ſectus, iecúrque oſtendens penes ipſum iacebat. Obſeruabant & flammam aruſpices, quæ ex crematis victimis edebatur, vt ſcribit Didymus. Item bilem, quomodo humorem eiacularetur. Veſicam præterea, ore lana colligato igni imponebant: & quo illa pacto diſrumperetur, & quam in partem lotiũ fudiſſet, adnotare cõſueuere. Colligebantur porrò & ex hoſtiarum cauda vaticinia. nam igni inflexa difficultatem rei indicabat, vel belli: extenſa & deorſum corruens, cladem futuram. Si verò in altum erecta fuiſſet, victoriæ indicia præ ſe ferebat. Scribit Lactantius in quinto Theb. comment. ſuper ea verba,

Et in nullis ſpirat deus integer extis:

Fuit, inquit, quoddam in extis ſignum, quod Deus appellabatur: quod ſi integrum apparuiſſet, propitium numen oſtendebat: ſin verò dimidium, iratum ſignificabat numẽ, aut certè non præſens. hæc autem Proſecta exta dicebantur, vt idem ait Lactantius, cum reddebantur inſpecta. verbo ſacrificantium vſus eſt poëta: particulæ enim minutæ membrorum omnium proſecta dicuntur in ſacris, quæ inferuntur aris. Lucanus:

Si pectora pleno
Sæpe dedi, laui calido proſecta cerebro.

Statius:

Vbi aduerſo dederat proſecta tonanti.

Nonius verò ait: Proſecta exta, quæ aris dabantur, ex fibris pecudum diſſecta. Licinius Macer in Ornithogonia:

Vulgari toſta vapore,
Cum virgis proſecta ferunt.

Val. Flaccus tertio Argonaut,

Tunc piceæ mactantur oues, proſectáque partim.
Pectora per medios, partim gerit obuius Idmon.

Hæ quidem ſacrificiorum particulæ videntur etiam Præſiciæ, à præſecando dici. de quibus Arnobius lib. ſeptimo, ridens antiquorum ſuperſtitioſa ſacrificia, his verbis agit: Quòd ſi omnes has partes, quas præſicias dicitis, accipere dei amant, ſuntque illis gratæ, vel voluptatis alicuius, vel dulcedinis ſenſu, &c. Sed præſtat hoc loco pleraque eiuſmodi nomina vſurpata in gentiũ ſacris, ſemel cõmemorare: quæ idem Arnobius his verbis colligit. nã cùm de totis & integris victimis egiſſet, ridens: Quid, inquit, ſibi reliqua hęc volunt, Magorum cohærentia diſciplinis, quæ in ſacrorum reconditis legibus pontificalia reſtituère myſteria, & rebus inſeruere diuinis? Quid, inquam, ſibi hæc volunt, Apexabo, iſſicia, ſilicetnia, longauo, quæ ſunt nomina & farciminũ genera hircino alia ſanguine, com minutis alia inculcata pulmonibus? quid tedæ, quid næniæ, quid offæ? non vulgi, ſed quibus eſt nomen appellatióque penitæ: ex quibus quod primum eſt, in exiguas aruina eſt miculas, at illa minutim inſecta de more: quod in ſecundo ſitum eſt, inteſtini eſt porrectio, per quam proluuies editur, ſuccis perexiccata vitalibus? offa autem penita eſt, cum particula viſceris cauda pecoris amputata. quid polimnia, quid omenta, quid palaſea, ſiue vt quidam cognominant, plaſea? ex quibus eſt nomen omenti pars quædam, quo receptacula ventrium circumretita finiũtur. Vobis cauda eſt plaſea, ſiligine & ſanguine delibuta, Polimnia porrò ſunt ea, quæ nos proles verecundius dicimus, à vulgaribus autẽ aſſolent cognomine teſtium nuncupari. Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conſpolium, cucubula? ex quibus duo quæ prima ſunt, pultium nomina, ſed genere & qualitate diuerſa: ſeries verò quæ ſequitur, liborũ ſignificãtias cõtinet. & ipſis enim non eſt vna eadémque formatio: nõ enim placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur, pulpamẽta non aſſa, quæ in vetubus exta ſunt, animata prius & torrefacta carbonibus: nõ ſalſamina denique, quæ ſunt vna cõmixtio, quadrimis copulata de frugibus non ſimiliter fendicas, quæ & ipſæ ſunt diræ, quas plebis oratio illa ſolet, cũ eloquitur, nuncupare: non ratione eadẽ erũnas, quæ ſunt prima in gurgulionibus capita, quæ deiicere cibos & referre naturæ ſtruminatoribus * ſæculis, non magmenta, nõ augmina, nõ mille ſpecies velamen ſanguinũ, vel fitillarum, quibus nomina indidiſtis obſcura, vulgóque vt eſſent auguſtiora feciſtis. Idẽ paulo pòſt: Quæ cauſa, quæ ratio eſt, vt caro ſtrebula ſeparatim, ruma, cauda & plaſea ſeparatim, iræ ſolæ, noménque ſolum augmentorum adiiciatur in cauſam? Tum ſubiungit exclamans: O deorũ magnitudo mirabilis, ô

nullis

nullis hominum comprehenſa, nullis intellecta naturis: ſi quidem, vt proſint, teſticulis pecudum redimuntur, & rumis: neque prius iras atque animos ponunt, niſi ſibi a doleri paratas conſpexerint næníias, offáſque redemptas. hactenus ex Arnobio. Ad reliqua ſacrorum redeo. Sanè ars aruſpicina hoc etiam habebat, vt & thuris motus, & crepitus, & fumi agitatio, & flexus aruſpex ipſe colligeret: quoniam hæc primum ſigna aut teſt . bantur extorum promiſſis, ſi bona fuiſſent: aut ſi contrà, refringebantur, vt teſtatur liber de Thuris ſignis, hæc Lactantius in quarto Theb. Illud etiam obſeruandum, quod pluribus contendit Arnobius, thus in ſacris non eſſe rem vetuſtam, ſed nouellam. nam neque, ait, temporibus (vt perhibetur) heroicis quidnam eſſet thus, ſcitum eſt: neque genitrix & mater ſuperſtitionis Hetruria opinionem eius nouit, aut famam. Mox neque Romulum nouiſſe, neq; Numam, oſtendit: quod ex Apuleio ipſe etiam alibi docui. Extis porrò inſpectis, ex omni viſcere & membro primitias partéſque deſectas farina farris inuoluêre, & in calathis ſacrificanti offerebant: & tunc hoſtia perfecta dicebatur. Has ſacerdos aris imponens accenſis, igne comburebat. hoc enim in omni ſacrificio ſeruabatur, vt de ſingulis oblatis, aut Deo immolatis, particulas tanquam libamina adolerent: in ignem mittebant, addito igni thure & coſto, aliiſque odoramentis, prout ſacrum ferebat, & ritus. Illud etiam notauimus, quòd in maritimis ſacrificiis exta in fluctus iactabantur. vnde illud,

Porricit in fluctus. Silius in XVII,

Cui numen pelagi placauerat hoſtia taurus,
Iactáque cæruleis innabant fluctibus exta.

Sanè exta veru aſſa apponebantur. At verò arietis, non veru cocta, ſed elixa in olla, apponebantur: alias ritu præpoſtero ſacrum peractum cenſebatur. Varro de Ling. latina; Hæc ſunt, ait, quorũ in ſacrificiis exta in veru coquuntur, quas & Actius ſcribit, & in Pontificiis libris videmus. Scribit Arnobius in ſecundo, vbi de cęremoniarum mutatione agit: Cum, inquit, Romulo Pompilióque regnantibus, percocta planè ac madida cremarentur deis exta, nónne rege ſub Tullo ſemicruda cæpiſtis, & leuiter cremata porricere, priſca obſeruatione contempta? tantum Arnobius. At verò in hoſtiis eam dicabant Aruigem, quæ cornua habebat: quoniam is cui oui mari teſticuli dempti, & ideo vt natura verſa veruex declinatur: ſed etiam coxas cum inguinibus cniſſa, quam & cniſſarion dicebant, id eſt a dipe operientes comburebant. κνίσα enim propriè in ſacrificiis nidor, euaporatio & aruina dicitur. Hinc Lucianus de Sacrificiis, ἀναθυμιωμένην κνίσαν, id eſt, inſurgentem nidorem, vel aſcendentem, dixit: quod & κνισάριον vocatur. cenſebatur enim hæc pars precioſa præcipuè, & propter inceſſum, & quia inde ſemen genitale deducitur. Sic victimarum quidem viſcera, licet nunquam ablura, elixa per ſeſe fiebant: vinúmque aris poſtea fundebatur, & tunc Porrici hoſtia dicebatur: de quo verbo in ſacris vſurpato Macrobius in Sat. Ex quo emanauit illud, Inter cæſa & porrecta. M. Tullius ad Atticũ: Ne quid, inquit, inter cæſa & porrecta, vt aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. Meminit & Varro de Ling. lat. & ego de Annis, menſibus, &c. & Eraſmus in prouerbiis. Ex reliquis autem hoſtiæ partibus ſeu membris cœnam apparabãt, quibus, qui ſacris interfuiſſent, veſci licebat. De quibus ex legis pręſcripto ad domeſticos portiunculam afferre, & impartiri fas fuit: extraneos adhibere nefas fuit. id quod & Hebręis præceptum erat. Veſcebantur verò ſtantes, cum panibus rotundis, in deorum honore adhibitis. nam in ſacris ædibus ſimul epulati & ſacrum fieri obſeruatum eſt: menſæ enim in templis ararum vicem prębebant. Sed quoniam niſi peracto ſacrificio eo veſci licebat, illud ideo prouerbio iactatũ eſt, Haud immolata ſacra ſæpe deuorat in intemperantes, & ventri deditos. quales apud Hebræos fuere Heli filij, quorum nota eſt hiſtoria. At Aegyptij ſacerdotes immolata victima caput abſcindebant, illúdque diris & carminibus execrati, in flumen deiiciebant, cum ſolenni precatione: vt ſi quid aduerſi eis immineret, in caput illud redundaret. Sed plenius de omni hoc ſacrificandi ritu Aegyptiorum paulò pòſt agam. Apud Græcos ex cæſa victima nonnunquã, capite & ventre excepto, cætera dabantur deis, lingua verò præconibus: Deis, qui iucundi ab aliquibus, ab aliis placidi & mites latinè nuncupati ſunt, à Græcis θεοὶ μειλίχιοι, ſacra nocturna fieri ſolebant apud Myoneam vrbem, in mõtis excelſi vertice, in quibus omnes hoſtiarum carnes ante ſolis exortũ abſumi oportebat. Nunc & ex qua materia in ſacris ignis faciendus eſſet, aliquid dicendũ eſt. Nam & in hoc religioſam vetuſtatem fuiſſe videmus. In ſacris ignem ex olea, lauro, vel craſſioris corticis quercu, aut cuius caudex cauus fungoſúſque foret, ac-

cendere, vel adolere nefas fuit. Hæc etenim ligna ominoſa ſunt, & deteſtata: quem ignem in ſacris ſubdita face accendebãt, eum partim ex fumo quos globos volueret, quantúmve ſe attolleret, vt paulò antè dicebam: partim ex flamma, ſi lucidior, aut obtuſior, & qua ſpecie foret, ij qui Capnomantes dicebantur, plerunque obſeruabant. ſuperſtitioſum id quidem. Si autem extincto & mortuo carbone ſacrificaretur, neglectæ religionis ſignum, & pernicioſum putabatur. Perſis ligna arida dempto cortice ſacrificio apponere mos fuit, oleúmq; ſuperfundere, & pinguem aruinam. Et hoc locupletius, vbi de Perſarum inſtituto ſeorſum agam. Elienſes alba populo in ſacris Iouis ſemper vſi fuere; ex quo Hercules Ioui ſacrificanti eam attulit. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta ſtagnum, dum ſacrum fieret, ſarmentorum faſces ſuper aras ſua ſponte ignem concepiſſe, & nullo flante anhelitu incendium feciſſe fabulati ſunt ſicut de Seleuco proditum eſt, qui cum Ioui in Pella victimam immolaret, ligna aris impoſita vltro arſerunt: & de Egnatia nympha inter nymphas iam retuli. Seruius in XII. Aeneid. ſuper ea poëtæ verba,

Qui fœdera fulmine ſancit:

Poſt alia. Certè (inquit) quia apud maiores aræ non incendebantur, ſed ignem diuinum precibus eliciebant, qui incendebant altaria. Vt minus mirum ſit, quod de Ioue Elicio legimus. Sanè & ad facienda fœdera, vt Seruius idem docet, aqua & ignis adhibebãtur. Vnde & contrà, quos arcere volebant à cõſortio, eis aqua & igni interdicere ſolebant: id eſt, rebus, quibus conſortia copulabantur. Sed & in captandis auguriis ſacerdotes prius, & aruſpices, qui nunc (inquit Plutarchus in Problem.) augures, luminaria ſemper aperta habere voluerunt, nec operculo impoſito claudi. rationem pluribus ille & cauſam affert. Apud Scythas verò, cùm ſacrum Marti fieret, hoſtiarũ carnes oſſibus ipſarum adurebantur. Luſitani ignitis lapidibus ſacrificiorum carnes coquere ſolebant: iidem ex immolata hoſtia, vt paulo antè dixi, nihil concidebant, ſed extis tantummodo perſpectis vaticinabantur. Iaſides, licet ex omni incenderent aras, ſpinas tamen aſparagi, aut ſtramina in ſacris cremare nefas habebant. Thiſetæ, & Argyni, oſſa victimę tantum in ignem mittebãt, & deflagrabant, ipſi carnibus veſcebantur. Sanè ſolebant partes de immolatis victimis dare præſentibus, & abſentibus mittere, quæ μερίδα à Græcis dicebantur, & Miſſa interdum à Latinis. Strobuia, inquit Feſtus, Vmbrorum lingua appellabantur partes carnium ſacrificatarum. Non hoc loco reticuerim, quod eſt ab Iſidoro proditum libro XI. Sacra ſpina eſt, inquit, vna pars ſpinæ, quam Græci ἱερόστουν vocant, id eſt, os ſacrum, quoniam primum infante concepto naſcitur: ideóq; & hoſtia id primum deis ſuis dabatur, vnde & ſacra ſpina dicitur. hæc ille. Apud Lacedæmonios in publica viſceratione primi Reges fuere, quibus duplum quàm cæteris dabatur, priuilegióque honoris præter libamina immolatorum quoque animalium coria. Delphis id moris fuit, vt immolantes victimas, excluſis cæteris, veſcerentur, ad quam extraneos admittere nefas erat: cõtrà in ſacris Hecates, qui ſacrum fecerat, de ſacrificio veſci nõ licebat, quod & Plutarchus in Sympoſiacis teſtatur. De cœna quæ huic deæ in triuiis apponebatur à gentibus, ſuo loco, hoc eſt in Hecate, planè ſcripſi. In epulo Iouis, quod in Capitolio ſeptemuiri Epulonum celebrabant, Iupiter in lectulum, Iuno & Minerua in ſellas ad cœnam inuitabantur. ex quo illud colligit Valerius Maximus, quòd viri antiquitus in lectulis duntaxat, mulieres verò in ſellis diſcumberent. Porrò inter veſcendum victimarum carnes, laudes deis canere tam Latini quàm Græci ſolebant, his quibus ſacrificium factum fuiſſet: quod apud Vergilium de Hercule diligenter obſeruatum videmus. nam & pſallere in numerum, & hymnos canere, chorúmque agere apud auctores veteres conſueuiſſe annotamus: tum etiam ſaltantes à læua dextrorſum, mox à dextera læuorſum choream ducebant. Erant & diuerſa hymnorum genera, de quibus in primo de Poëtica & poëtarum hiſtoria Dialogo pluribus egimus, quæ hic non eſt vt repetamus: illic enim ex græcis & latinis ſcriptoribus recenſuimus. Scribit Plutarchus, ſuo tempore Romanos peractis votis deos deuenerari, & in templis ſedere ac permanere conſueuiſſe: Re demum diuina, & cæremoniis peractis, ſacerdos ILICET proclamabat, quaſi eos diceret iam abire licere, qui ſacris interfuiſſent. Græcis verò & Aegyptiis id concinebatur, quod Apuleius oſtendit in ſua Metamorphoſi, λαοῖς ἄφεσις, hoc eſt populis miſſio. vnde & noſtri, Miſſam hoſtiam eſſe concinunt. Atque hactenus quidem de ſacrificiis in vniuerſum.

DE INFERORVM SACRIFICIIS.

CAeterùm hac parte huius Syntagmatis de inferorum victimis ac ſacrificiis agere propoſui, tametſi in noſtro de Sepulcralibus & vario ſepeliendi ritu pleraque ſum complexus: Operis tamen ratio requirit, ne eam hoc loco intactam relinquamus. atque ab hoc exordiar: Antiquorum fuiſſe ſententiam, viuos ſuperorum deorum eſſe, mortuos ad deos Inferos pertinere. iuxta quam opinionem locutus eſt Poëta libro vndecimo Aeneid.

Nos iuuenem exanimem, & nil iam cœleſtibus vllis
Debentem, vano mœſti comitamur honore. & idem in XII,
Vos ô mihi manes
Eſte boni, quoniam ſuperis auerſa voluntas.

Superis ſiquidem omnia deberi putabant antiqui, donec viuerent: ideo, quia (vt dicunt phyſici) cum homo naſcitur, ſortitur à Sole ſpiritum, à Luna corpus, à Marte ſanguinem, à Mercurio ingenium, à Ioue deſiderium, à Venere cupiditatem, à Saturno humorem: quæ omnia ſingulis extinctos reddere exiſtimabant. At nos hæc mittamus, qui Deo tantum debemus quicquid ſumus: rideamúſq; has ſapientum ineptias, & vanam religionem. Romanis conſuetudo fuit, vt polluti funere, non ſacrificarent ſuperis. Si tamen contingeret, vt vno eodémque tempore & funeſtaretur quis, & cogeretur dare operam ſacrificiis, laborabat ille, vt antè ſacra compleret, quàm funus agnoſceret. Vnde & Horatius Puluillus in Capitolij dedicatione, cum ab inimicis filius extinctus nunciaretur, ait, Cadauer ſit: nec voluit funus agnoſcere, donec templum dicaſſet, ne ſacrum intermitteret. Iuxta quem morem & alias habemus hiſtorias. Sed & poëta Maro ita Aeneam inducit:

Aeneas, inquit, quanquam ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbatáque funere mens eſt,
Vota deûm primo victor ſoluebat eoo.

Quin etiam qui de pietatis generibus ſcripſerunt, primum locum in ſepultura eſſe voluerunt. Vnde cum pontificibus nefas eſſet cadauer videre, magis tamen nefas fuit, ſi viſum inſepultum reliquiſſent. Vnde etiam genus ſepulturæ fuit, pulueris vel glebæ iniectio, vt in Sepulcralibus copioſè retuli. Verum enimuerò iam ſacra defunctorum inſtituta exponere exordiar. Scribunt interpretes Apollonij in primo Argon. cum ſepulcrum Dolopis Mercurij filij interpretantur, quòd mortuis in occaſu ſolis iuſta peragebantur, cœleſtibus verò in ſolis ortu: Entomáque mortuis iugulari, quibus capita amputarentur, alij ἔντομα dicũt, q. quæ generare non poterant, mortuis ac inferis dicarentur: veluti deis cœleſtibus, quæ eſſent cum teſticulis & coleata: hoc eſt, ἔνορχα τοὺς ἐνόρχους ὄρχεις, ἢ τοὺς ἰσχυρούς. Itaque victimarum capita ſtatuebant, vt ea in terram conuerſa haberent: quod copioſius in commentariis Apollonij legitur, & Phauorini. Sed iam par eſt, vt ſacrũ deis infernis apponã, quod à peritiſſimo ſacrarum cæremoniarũ vate lib. VI. Aeneid. deſcriptũ eſt. ita enim ille:

Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit, frontíque inuergit vina ſacerdos,
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina, prima
Voce vocans Hecaten, cœlóque herebóque potentem:
Supponunt alij cultros, tepidúmque cruorem
Suſcipiunt pateris: ipſe atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæque ſorori
Enſe ferit, ſterilémque tibi Proſerpina vaccam:
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſupérque oleum fundens ardentibus extis.

Atque hæc quidem poëta, in quibus illud in primis obſeruandum videtur, ipſum poëtam vſum eſſe ſummo artificio & verborum proprietate. primùm atri coloris iuuencos, tum vina inuergit ex ritu ſacrorum: quippe fundo, vergo, & inuergo, verba in ſacris fuerunt. de quibus ſic obſeruãt periti, vt Fundere ſit ſupina manu libare, vt in quarto Aeneid.

Media inter cornua fundit,

Quod fiebat in ſacris ſuperûm. Vergere verò, ſeu Inuergere, eſt conuerſa in ſiniſtram partem manu ita fundere, vt patera conuerteretur: quod in infernis fiebat, qua infuſio-

ne ſi victima non ſtupuiſſet aperte probabatur. Statius libro ſexto Theb.

Spumantéſque mero pateræ verguntur,& atri
Sanguinis,& rapti gratiſſima cymbia lactis.

Tum & illud etiam notandum, ex cæremoniarum inſtituto, quod ait, & ſummas ſetas inter victimæ cornua carpſit,& igni impoſuit: quod etiam antè annotaui. Illud quoque non prætereundum, quod ait, Voce vocans Hecaten: quòd propriè dictum eſt voce,non verbo,& quibuſdam myſticis ſonis.nam in huiuſmodi ſacris variè nomina inuocabantur, quod apertè Lucanus expreſſit: vt,

Latratus habet illa canum,gemitúſque luporum,
Quod ſtrident,vlulántque feræ,quod ſibilat anguis,
Exprimit & planctus,fractæque tonitrua nubis:
Tot rerum vox vna fuit.

Sed & illud non ſimpliciter à Vergilio dictum, Supponunt cultros alij:ex eadam diſciplina prolatum eſt.nam dum victimas cæderent,ſeceſpitam,id eſt,cultrum ſuperponebãt. ſicut & illud,Inchoat aras:quod, vt Seruius ait, verbũ ſacrorũ fuit, & perficere denotabat.

Sanè in fine ſacrorum illud etiam dicere alta voce ſolebant, SALVE AETERNVM, VALE AETERNVM. quod & poëta Vergilius in Pallantis funere Aneã protuliſſe ait,

Salue æternùm mihi maxime Palla,
Aeternúmque vale.

De quibus verbis Varro in Logiſtoricis ait, ideo mortuis Salue & Vale dici, non quòd valere, aut ſalui eſſe poſſint: ſed quòd ab iis recedimus,eos amplius nunquam viſuri. Hinc etiam ortum ait Seruius, vt etiam maledicti ſignificationem interdum Vale obtineant. vt Terentius, Valeant qui inter nos diſſidium volunt: hoc eſt, ita à nobis diſcedant, vt nunquam ad noſtrum reuertantur aſpectum. Ergo ea ratione Vale mortuis dicebatur, quaſi à nobis recedentibus. Porrò & Statius lib. v. Theb. Archemori exequias deſcribit, qui item in quarto Tireſiam inducit ferale ſacrum facere. ita enim canit:

Tum fera cæruleis intexit cornua ſertis,
Ipſe manu tractans,notæque in limine ſyluæ.
Principiò largos nouies tellure cauata,
Inclinat Bacchi latices,& munera verni
Lactis,& Actæos hymbres,ſuadúmque cruorem,
Manibus aggeritur,quantum bibit arida tellus.
Trunca dehinc nemora aduoluit, mœſtúſque ſacerdos
Treis Hecatæ,totidémque ſatis Acheronte nefaſto
Virginibus iubet eſſe focos: tibi rector Auerni,
Quanquam infoſſus humo,ſuperat tamen agger in aruis
Pineus,hunc iuxta cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri,frondes atque omne cupreſſus
Intexit plorata latus, iámque ardua ferro
Signati capita,& frugum libamine puro
In vulnus cecidere greges.

Quo loco Lactantius quædam his ſacris conuenientia, quæ ipſe miſſa facio. Item quæ Silius Italicus libro XIII Punicorum, vbi Scipionem inducit ſimiliter patri apud Auernum huiuſmodi ferale ſacrum peragere, Autonoe Grynea phœbade monente. Ita enim canit,ne Græcos nunc inculcem:

Inducit iuuenem, ferróque cauare refoſſam
Ocyus vrget humum,atque arcanum murmur anhelans,
Ordine mactari pecudes iubet.acer operto
Ante omnes taurus regi:tum proxima diuæ
Cæditur Ennææ caſta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alecto,tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerûm procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella ſuper, Bacchíque & lactis honorem.

Sed iam ad alia, quæ dicenda reſtant, properemus.

Romæ in campo Martio Terenti locutus fuit, vbi Ditis & Proſerpinæ ara fuit. locum

quidam

quidam dictum volunt, quòd ibi Tiberis tereret. Quin & ideo Tiberim ipſum Rumonem & Serram vocatum fuiſſe ait Seruius, quaſi ripas ruminans & exedens. & in aliqua etiã vrbis parte Tereotus dictus, eo quòd ripas terat. In hoc ergo loco Inferis deis ſacra fiebant, & ludi à loco denominati Terentini inſtituti, de quibus plura ſcripſi in noſtro de Annis & menſibus. cum enim multa portenta fierent, & murus & turris qui erant inter portam Collinam & Exquilinam, vel vt alij dicunt Gabiuſam, de cœlo tacta eſſent, ideóque decemuiri Sibyllinos libros adiiſſent, & renuntiatum eſſet, vt Diti patri & Proſerpinæ ludi Terentini tribus noctibus In campo Martio fierent, & hoſtiæ furuæ immolarentur: Terentus, inquit Feſtus, locus fuit in campo Martio, quo in loco ara Ditis patris in terra occultabatur, hinc & ludi Terentini. Auſonius poëta:

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo. Stat. Papinius in Syluis,
Aut inſtaurati peccauerit ara Terenti.

De hac etiam ara Val. Max. & Cenſorinus, & alij. ad hanc ter annis ſingulis acceſſum placandis Manibus patêre. ídque ideo mundum patêre dicebatur, poſt ſcilicet Vulcanalia, & menſe Octobri & Nouembri: quod fuit tertio Kalen. ſeptemb. & quarto Non. octobris, & tertio Idus nouemb. id quod etiam ex Feſto alibi recitaui. Cùm autẽ in Italia humanis capitibus prius Ditem placarent, mox ab Hercule moniti hominum ſimulacra pro victimis dederunt. Obſeruatum quoque fuit, vt ſterilibus iuuencis & pecudibus, ac vino & melle lacte & ſanguine Diti ſacra fierent. tametſi in inferiis vina Numæ lege libare vetitum fuerit aliquãdo, iuxta illud, Vino rogum ne reſpergito. Et aras quidem Inferorum, quæ plerunq; geminæ fuerunt & pares, quas nigris vittis aut cæruleis ornabant, & cupreſſo: cúmque pecudes immolarent, ſpirantem cruorem in effoſſam terram mittere ſolebant, & vinum & lac & mel vnà infundebant, ſeu potius (vt dictum eſt) inuergebãt, viſceráque cæſæ victimæ ter circum aras ducebant, igne accenſo. Hoc piaculari ſacro inferos euocari arbitrabantur. Inualuerat etiam mos, vt infernis deis ſacra facturi pares victimas, eáſque ſiniſtra immolarent: & cum manes expiandi eſſent, pocula libarẽt, aut in ſepulcrum conuerſa manu inuergerent. In his ſacris litaſſe, piaculum fuit. Nigras, vt dictum eſt, hoſtias immolabant, & vina ſpargebant: quinetiam & vaſa in ignem immittere ſolebant, & viſcera igni impoſita oleo conſpergebant, vt facilius cremarentur. Nam cum Diti ſacra exhibebant, omnia ſimul in eis abſumi & perdere volebant. Ligna è ſepulchris eruta atro igni apponebant. Neque oriente luce ac ſole, vt deis ſuperis, ſed vel noctu, vel poſt meridiem, decreſcente die, hoſtiam mactare fas fuit, capite eius ita conſtituto, vt terram, non cœlum ſpectaret, quod & iam antè dictum eſt. Nec in huiuſmodi inferorum ſacris corpus abluebat, qui ſacrum peragebat: ſed lotione omiſſa, ramo tantummodo leuiter inſpergebatur. Eſt Fabij Seruiliani Pontificis Maximi diſciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti Manes fierent: quia atro die nec Ianum, nec Veſtam præfari licebat. Fuit etiam illud parentationis genus à pontificibus ſancitum, quod fuit per iniectionem pulueris, aut glebæ, quo cadauer inhumatum expiabatur: qua de re ſuprà, & in Sepulcralibus abundè quo loco & de Libitina & libitinariis, déque Epitymbia Venere, omníque ſepeliendi ritu ſcripſimus: quæ inde, ſi vacat, repetenda ſunt. Fuerunt & apud Romanos defunctorũ piamina Februa appellata, quòd Sabinorum lingua februum purgamentum ſignificaret: vel, vt alij volunt, à feruore, quoniam adolẽdo & flammis feruentibus fierent. Vnde & Februarius menſis, de quo abundè dixi in libro de Annis, menſibus, &c. eo enim mẽſe populus februabatur id eſt, purgabatur. per XII enim dies februa celebrabantur: hiſq́ue diebus pro impetranda mortuorum animabus quiete, omnis populus piaculis ſacrificiiſq; circa ſepulcra accenſis facibus cæreiſq; intentus erat. hæc Feſtus. Fuit & antiquis ſilicernium, vt Donatus ſcribit. Cœna & deis manibus inferebatur: vel quòd eam ſilentes cernant vmbræ, id eſt, vmbræ poſſideant: vel quòd qui inferunt, cernant, ſed non deguſtent. nam de his quæ libantur inferis, quiſquis ederit, vel biberit, funeſtabatur: aliter licet Feſtus & Nonius tradant. hic quidem, funebre conuiuium ſilicerniũ ait: ille, farciminis genus quo funeſta familia purgabatur. Silicernij meminit Terentius, Cecilius, & Varro. Legimus apud Eleos, Plutonis templum fuiſſe, quod ſemel tantum patefieri ſolebat: & quamuis patêret, nulli tamen introire licebat. Sicyonij quoq; ſemel quotannis Eumenidum, prope Aſopum fluuium, diem & ſacrum peragebãt. Ad hæc & Græcis id moris fuit, vt paucis à morte diebus feralia ſacra impenderent. Idque obſeruatum, vt corpore

reliquo cremato, plerunque digitum, membrúmve, aut capillos ſeponerent, quibus tanquam cadaueri iuſta perſoluerent, ac parentarent. Fuit & ἔνατα apud Argiuos ſacrificij genus, quod defunctis exhibebatur. nam cum aliquis cognatorum aut familiarium defunctus fuiſſet, ſtatim poſt luctum Apollini ſacrificabant: poſt verò trigeſimum diem Mercurio. mortuorum enim corpora vt à Tellure, ſic animas à Mercurio ſuſcipi putabant. Apollinis autem ſacerdoti hordeum dantes, carnem pro eodem accipiebant, ignémque quaſi pollutum extinguentes, & rurſus accendẽtes, carnem coquebant: quod factũ Encniſma appellabant. Plutarchus auctor in Prob. Philoſtratus in Heroicis, in Neoptolemo ſacrum & inferias ſcribit: quas Theſſali ad Achillis ſepulcrum peragebant: quos vt legas moneo. Ego, ne immenſum creſcat Opus, huiuſcemodi multa prætereo, & præcipuè ex poëtis, Homero, Apollonio, aliis. Porrò varia ac diuerſa parentationum genera apud diuerſas nationes fuere, vt copioſè oſtendi in Sepulcralibus. Hic addam, quæ in illo nos præteriere. Platæenſes manibus peremptorum ciuium dabant inferias, tum præcedente tibicine, vehicula lauro & myrto fuſca cum coronis ſequebantur, tum lactis vini & olei libationes ſuccedebant. mox Princeps indutus purpuram, ſeruis eiectis, taurum ante pyram immolabat: Iouémque ac Mercurium deuenetatus, eorum manes qui pro patria occubuiſſent, ad cœnæ epulas conuocabat, cratere libans vinum, ídque ſe defunctorum Manibus propinare affirmabat, atque ita apud eos fiebat expiatio. Longior ſim, ſi in perſoluendis inferis funerum propria cuiuſque nationis aut gentis inſtituta, cæremoniáſque perſequi velim. Lemuria, quæ ab aliquibus Lemuralia dicũtur, Romani deis inferis inſtituerunt, ad placandos in primis Remi manes. Vnde & quidam Lemuria, quaſi Remuria dicta putauêre, vt ait Porphyrion. Sed ipſe de Lemuribus in Dæmonum Synragmate diſſerui. Nunc id tantum addam, quòd dum celebrabantur inferiæ, deorum ædes clauſæ iacebant. in Lemuralibus quidem fabam noctu iacere ſolebant, Lemures ſe ex domo eiicere clamantes: quam tamen fabam nigram eſſe oportebat, ipſámque lotis manibus & pede nudo per ora verſare, & poſt terga reiicere, æriſque tinnitum facere, vtque Lemures fabis redempti domo abirent, nouies orare: ídque Maio menſe tribus noctibus fieri, donec ſolutis religione animis, Manes expiatos ducerent. In parentalibus aſſumere fabas, vſus obtinuit: ſicut in peruigiliis cicer, & ad fetales cœnas lentéſque & offis ad ſepulcra illorum ferre, quibus parentare ius erat, quæ & feralia à ferendis epulis dicta putantur, vt ait Feſtus: ſeu à ferendis pecudibus, quas in defunctorum ſepulcris ſuper nuda ſilice apponebant. in his cœnis præter legumina & apium quoque apponi ſolitum obſeruaui, quòd contra ebrietatem facere exiſtimetur. Ouidius certè oſtendit ſacra feralia & parentalia non multum precioſa requirere. ita enim ait:

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Paruáque in extructas munera ferre pyras.
Parua petunt Manes, pietas pro diuite grata eſt
Munere, non auidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis ſatis eſt vallata coronis,
Et ſparſæ fruges, paruáque mica ſalis.
Inque mero mollita Ceres, violæque ſolutæ,
Hæc habeat media teſta relicta via. Et idem mox:
Hanc quia iuſta ferunt dixere Feralia lucem,
Vltima placandis Manibus illa dies.

Sed quoniam feralia prima breui hoc loco effertur, ego piacula repoſui eo libentius, quòd bene doctus amicus aſſeruit codicem ſe vidiſſe, qui ita habet.

Præterea in funeralibus libatio duabus rebus expediebatur, vt ſcribunt Lactantius & Seruius. vnde Vergilius ait, Duo lacte nouo, duo ſanguine ſacro:

Quòd alterum eorum alimonium ſit vitę retinendæ, alterum virium continendarum, quia vita hominum his rebus viuatur. eámque propterea ſepulturæ commendare ſolebãt, vt ſocietate parta curationis lucis amiſſæ poſteritas defectionis honoretur. Vnde & flores ſparguntur in honorem mortuorum. Vergilius: Purpureos ſpargam flores.

Quin & defunctorum vmbris, coronis, frugibus ſparſis, micis ſalis, vino, violis & floribus, vt etiam Ouidius in Faſt. teſtatur: ſed & epulis, vt dictum eſt.

His à me ſic expoſitis, videor operæprecium facturus, ſi ſeorſum aliqua aſcripſero, vt

quàm

quàm variæ fuerint & diuerſæ gentium cæremoniæ in ſuis placandis & adorandis numinibus, intelligas. Atque ab Aegyptiis exordiar: de noſtris enim, id eſt, Chriſtianorum, & de Hebræorum ſacrificiis, à principio libri ſum profeſſus, me nihil niſi parergôs allaturum.

Igitur Aegyptiorum mos fuit, antiſtitem in ſuis ſacris Pontificem habere, apud quem reliqui ſacerdotes initiarentur, non ſigillatim cuique deorum quos Aegyptus colebat, ſed ſimul & gregatim. primus verò eorũ Pontifex dicebatur, quẽ penes ſumma fuit rerum ſacrarum. is vbi defunctus erat, in demortui loco filius ſubrogabatur. id quod etiam Hebræis diuina lege præceptũ fuit. Aegyptij ergo ſacerdotes, cùm alias hoſtias, tum boues explorabãt, eſſent idonei ad ſacrificia, qua lingua eſſent, quos pilos in cauda haberent, & alia inſuper quædam ſigna obſeruabãt, vt Herodotus ſcribit: quæ ſi affuiſſent, & mũda eſſent, cannabo alligabant cornua, & ſphragitide terra ſigillum imprimebant. aliis enim victimis, niſi prius ſic ſignatis, in re diuina qui vterentur, pœna capitis tenebantur. Talem verò ſacrificandi ritum habebant. Pyra ante aram ſtatuebatur, in qua immolata hoſtia adolebatur: dein libato vino ſupra pecudẽ contra templũ deo inuocato, cui ſacrum fiebat, & victimæ caput auferebãt, illúdq; in forũ deferebãt. vbi ſi negotiatores externi, in primiſq; Græci affuiſſent, illis vendebãt: ſin minus, in flumen abiiciebant. capútq; ipſum his potiſſimũ verbis execrabãtur: Si quid fortè eſſet, quod vel ſacrificantibus, vel Aegypto nociturum eſſet, vt id omne in caput ipſum cõuerteretur. hic quidẽ mos Aegyptiorum fuit, hic ritus, vt de capite ſacrificatæ victimæ ne ederẽt. Habebant & hoc inſtituti Aegyptij, vt ieiunarent, vt noſtri & Hebræi, pridie celebritatis, aut feſti, τὴν προνηστείαν, vt Græci dicunt: & vbi obdormiuiſſent, bouem immolabant, eámq; corio exuebant: & tota aluo euacuabant, & expurgabãt: inteſtina intra ventrẽ cum adipe relinquebant, crura truncabant, & extremos lumbos armóſq; ac ceruicẽ. his peractis, reliquũ bouis corpus ſtipabant panibus puris, & melle, & vua paſſa, & ficis, & thure myrrháq; & aliis odoramentis. vbi hæc feciſſent, ac inferſiſſent, adolebãt: multúmq; olei & vini infundẽtes, ieiuni perſeuerantes antequã rem diuinã facerẽt, dum adolebatur ſacrificiũ, verberabantur omnes (qua de verberatione ſtatim agã) poſtea epulabãtur, & ex reliquiis dapes ſtruebãtur, proponebantúrq;. Sciendũ tamen, Aegyptios ex nulla alia pecude ſacra feciſſe, præterquam ſue, boue, vacca, vitulo, & anſere. Flagellatio verò, ſeu verberatio, quã Aegyptij facere poſt ſacrificiũ ſoliti fuerant, ab Herodoto lib. II. his fermè verbis deſcribitur: In vrbe, inquit, Buſiri, quem diem feſtum Iſidi agãt, ſuperius à me dictũ eſt. Verberabantur enim poſt ſacrificium cuncti, ſanè multa hominum milia: qua autem cauſa verberẽtur, non eſt mihi fas dicere. hæc Herodotus. Hoc ideo attulli, vt eam flagellationem agnoſcas, quã hodie inter nos hi qui religioſi Monachi & confratres dicuntur, facere cõſueuerunt, Diſciplinam appellantes: & ſimul vt Xenophanis phyſici dictum illud melius intelligas, qui cum Aegyptios ita ſe verberãtes ac lugentes in ſuis his ſacris videret, dixit, Si deos hos eſſe creditis, quibus ſacra facitis, quid lugetis? Sin autem eos homines putatis, quid eis rem diuinam facitis? Sed & alia quæpiam de Aegyptiorum ſacris Plutarchus in lib. Iſid. & Oſirid. affert, quo loco multa, cur lineis veſtibus vterentur in ſacris, cur ieiunarent, cur & ſale abſtinerent: ne quæ Diod. & Iamblichus ſcribunt, inculcem.

Agedum & quę de Perſarum religione & deis proditum legimus, perſtringamus. Perſæ nec ſtatuas, nec aras erigebant, nec templa, vt aliàs dixi. ſacrificabãt verò in loco aliquo excelſo, vt videmus etiam Palæſtinos feciſſe: quod ex ſacra Iudæorum hiſtoria cognoſcimus, & vt in Carmelo deo dictum eſt ne hic multa congeram. Cœlum Perſę, ait Strabo, Iouem putabant: quẽ, vt Herodotus & Origenes teſtantur, cœli circulũ, vel gyrum vocabant, vt in Iouis Syntagmate oſtendi. Solem colebant, quem Mithran nuncupabant: de quo quàm multa tradãtur, in Apolline eſt à nobis relatum. Colebant item Lunã, & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & Ventos, & Aquã. ſacrificabãt inquam in loco aliquo excelſo & mundo, cum imprecationibus coronatámq; hoſtiã mactabant. cum verò Magus, qui ſacrificio pręerat membratim carnes in ſingulos quoſq; diuiſiſſet, abibãt omnes, nulla deis parte relicta: nõnihil hac in re à Græcis & Hebręis differẽtes, qui pro re & inſtituto aliquãdo totam victimam adurebant, (quod noſtri à Gręcis holocauſtum dicunt) & nonnunquã diſtribuebant, vel epulabantur, vt oſtenſum eſt. Sed illud ita Perſæ agebant, quòd deos exiſtimarent nihil prætere velle, præter animę hoſtiã. Aliqui, vt docet Strabo, pręcordiorum partem igni imponebant. Sed enim igni & aquę præſertim rem ſacram faciebant: igni quidem, arida ligna imponẽtes cortice adempto, & aruina ſuperiniecta, & adipe deinde

infuſo oleo ſuccendebant, nihil inſpirantes, ſed ventilantes: illud interea identidem repetentes, φαγῖτα πῦρ κύριε. Quòd ſi quis inſpiraſſet, aut mortuum quicquam cœnúmve in ſacrum ignem immiſiſſet, morte plectebatur. tanta adeò veneratione ſacrum ignem proſequebantur. Aquæ verò ſacra hoc modo peragebant. ad lacum, vel flumen, vel fontem accedebant, & ſcrobem faciebant, ibíque hoſtiam iugulabant, cauentes ne quid proximè aquam ſanguine contingeretur: ac ſi id accideret, omnia pollueréntur. poſtea immolatis carnibus ſuper myrto lauróque impoſitis, eas Magi virgis ſubtilibus cremabant, & imprecationibus quibuſdam factis, oleum lacte & melle mixtum inſpergebant non in ignem, neque in aquam, ſed ſuper terram: imprecationes per multum tempus faciebant, faſciculum virgarum tenuium ex myrica tenentes. atque hoc de Perſarum inſtitutis legi. Sed enim in Cappadocia, vbi maxima fuit magorum multitudo, qui ab igne Pyrethi vocabantur, & permulta Perſarum deorum fana, non cultro, ſed ſtipite quodam mactabant, tanquam malleo verberantes. Fuerunt autem Pyrethia ſepta quædam ingentia, in quorum medio ara erat in ea Magi cinerem multum & ignem inextinguibilem ſeruabant, quò quotidie ingreſsi imprecationes faciebant, per horam ferè ante ignem, virgarum faſciculum tenentes, & τιάρας περικειμένοι πιλωτάς: hoc eſt, vt Gregor. Tifernas eſt interpretatus, Filtraceis, inſulis velati, ex vtraque parte dependentibus, adeò vt vittæ labra cõtegerent. hæc in Anaitidis & Amani delubris fiebant. nam & horum ibi delubra fuerant: & Amani quidem ſtatua in põpa deducebatur. Atque de his iam ſatis. Nec hoc loco omittemus ſacra quæ deæ Syriæ, ſeu illa Atergatis, ſeu Aſtarte ſeu quæcunque alia illa fuerit, quæ in Hieropoli vrbe fiebãt. Cum primũ igitur vir quiſpiã illuc veniſſet, caput & ſupercilia tõdebat: mox ouem mactabat, & in fruſta cõcidẽs conuiuabatur. Ouis vellus humi ſternebat, & ſuper eo genibus flexis procũbẽs, pedes & caput ſuo ipſius capite imponebat: & precibus petebat, vt ſacrificiũ numini acceptũ eſſet, ſeq; ei in poſterũ maiora daturũ pollicebatur. his peractis, caput & ſociorũ coronabat, & proficiſcebatur, toto itinere frigida lauãs & bibens, humiq; cubans. neque lectum fas conſcendere, donec iter perfectum eſſet. Qui autem ita peregrinatur, à certis in vrbibus aſsignatis hoſpitium aſſumebant: qui doctores ab Aſſyriis vocabantur, quoniam omina & oracula illis interpretabantur. Addit & Lucianus alia quædam ſacra, & eorum ritus, quæ ridenda potius quàm referẽda mihi viſa ſunt. Tum & illud quoque, omnes compungi & inuri notis quibuſdam, alios quidem in manus volam & in ceruice, alios ſtygmatis inuſtos, &c. quæ multa Lucianus refert.

Quamuis in ſuperioribus, dum ſacrificandi ordinem in vniuerſum deſcripſimus, de omni fermè Romanorum cæremonia pro virili attigimus: nihilominus nunc quoque viſum eſt ſtudioſis talium rerũ conducere, ſeorſúmque eadem prope petere, & omiſſa quędam addere. Incipiam verò ab hoc, quòd in pontificũ libris cautũ fuiſſe legimus, quod & M. Tullio viſum fuit vt in libro ſecundo de Legibus repetere. hoc illud eſt: Ad diuos adeunto caſtè, pietatẽ adhibento, opes amouento: qui ſecus faxit, Deus ipſe vindex erit. Separatim nemo habeſſit deos, néve nouos: ſed ne aduenas, niſi publicè adſcitos, priuatim colunto. Cõſtructa à patribus delubra habẽto. Lucos in agris habento: & Larũ ſedes, ritus familiæ patrúmque ſeruãto. Diuos, & eos qui cœleſtes ſemper habiti colũto: & ollos, quos in cœlũ merita vocauerint, Herculem, Liberũ Aeſculapiũ, Caſtorem, Pollucẽ, Quirinum: aſt olla, propter quæ datur homini aſcenſus in cœlum, Mentẽ, Virtutem, Pietatẽ, Fidem earúmque laudum delubra ſunto: Nec vlla vitiorum ſacra ſolennia obeunto. Feriis iurgia amouẽto, eáſque in famulis operibus patratis habẽto: itáque, vt ira cadat, in annuis anfractibus deſcriptũ eſto. Certáſque fruges, certáſque baccas ſacerdotes publicè libanto. Hoc certis ſacrificiis ac diebus, itémque alios addes. Vbertatem lactis fœtuſque ſeruanto: idque ne cõmitti poſſit ad eam rationẽ curſus annuos ſacerdotes finiunto: quæq; cuiq; diuo decoræ gratæque ſint hoſtiæ prouidento. Diuiſque aliis alij ſacerdotes, omnibus põtifices, ſingulis flamines ſunto. Virgines Veſtales in vrbe cuſtodiunto ignẽ foci publici ſempiternũ. Quóque & priuatim, & publicè modo, ritúque fiat, diſcunto ignari à publicis ſacerdotibus. Eorũ autẽ genera ſunto duo: vnum quod pręſit cæremoniis & ſacris, alterum quod interpretetur fatidicorũ & vatum effata incognita: cũ Senatus populúſque aſciuerit, interpretes autẽ Iouis opt. max. publici augures ſignis & auſpiciis poſtea vidẽto, diſciplinam tenento. Sacerdotes vineta virgetáque, & ſalutẽ populi auguranto: Quíque agent rem duelli, quíque populare auſpicium, præmonẽto, ollíque obtemperanto: Diuorúmque

iras

iras prouidento, olliſq; parento: Cœlique fulgura regionibus ratis temperanto: vrbémque & agros & templa liberata & effata habento. Quæque augur iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit, irrita infectáque ſunto. Quíque non paruerit, capitale eſto. Fœderum, pacis, belli, induciarum oratores, fœciales, iudices ne ſunto. Bella, diſceptatio, prodigia, portenta ad Hetruſcos & aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto: Hetruriæque principes diſciplinam docento. Quibus diuis creuerit, procuranto: iidémque fulgura atque oſtenta pianto. Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto, pręter olla quæ pro populo ritè fient: Néve initianto, niſi vt aſſolet, Cereri græco ſacro. Sacrum commiſſum, quod neque expiari poterit, impiè commiſſum eſt: quod expiari poterit, publici ſacerdotes expianto. Ludis publicis, quod ſine curriculo, & ſine certatione corporum fiat, popularem lętitiam in cantu & fidibus & tibiis moderanto, eámq; cum diuûm honore iungũto. Ex patriis ritibus optima colũto, præter Ideæ matris famulos, eóſque iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito. Sacrum, ſacróve commendatum qui clepſerit, rapſerítque, patricida eſto. Periurij pœna diuina, exitium: humana, dedecus. Inceſtũ pontifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. Impius ne audeto placare donis iram deorum. Sanctè vota reddunto. Pœna violati iuris eſto. Quocirca ne quis agrum conſecrato. Auri, argenti, eboris ſacrandi modus eſto. Sacra priuata perpetua manento. Deorum Manium iura ſancta ſunto. Hos leto dato diuos habento. ſumptum in ollos, luctúmque minuunto. Et hactenus ex Pontificum lib. M. Cicero, ex quibus Romanæ religionis & cultus ſummam percipimus. Nihilominus ſeorſum alia ſubiungemus. Scribit ita Lactantius in tertio Commentariorum in Thebaid.

Primo inter, &c. Primò, inquit, eſt ſanguine libare, deinde immolare, tertiò reddere, quartò litare. Dionyſius verò Alicarnaſſ. in ſeptimo Hiſtor. ita clarius: Poſt pompam, inquit, C o s s. & ſacerdotes, quibus licebat, & aruſpices, lotis manibus ſe ſacra & pura circumpurgantes aqua, fruges Cereales capitibus victimarum inſpergentes, poſtea precibus votíſque nuncupatis immolare miniſtros iubebant. Horum verò alij quidem ſupra hoſtiam ſtantes, rectè tempora feriebant: alij cadentibus ſupponebant ſphagidas, id eſt, cultros. & poſt hæc eas excoriãtes & membratim diuidentes, primitias ex omni viſcere, quos ex omni alio membro excipiebant, quas farris farina inuoluentes afferebant ſacrificantibus in caniſtris, qui eas aris imponentes ſuccendebant, & vinum infundebant aduerſum purificata. Hæc fermè Dionyſius: qui & hæc ipſa propè eadem Græcorum fuiſſe, ex Homero pluribus oſtendit. Sanè quoniam de caniſtro & hic & alibi in ſacris meminimus, ſciendum, quòd in ipſo ſacrificio caniſtrum deferebatur cum hordeo, corona & cultro, & igne. id quod feſtiuè licet Ariſtophanes in Pacis fabula rideat, iuxta tamen ſacrorum ritum exequitur. Sed inſtitutum ſequamur. Igitur ab Ioue exordiemur.

Triumphantes Ioui Capitolino candidum taurum auratis cornibus mactabant. Seruius in decimo Aeneid. ſuper ea Aſcanij facta Ioui vota,

> Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum
> Candentem, pariterque caput cum matre ferentem.

Iuuencum, inquit, ſecundum Romanas cæremonias dixit. Ioui enim de tauro non immolabatur, niſi cum triumphi nomine, de ſue, vel tauro fiebat: quod tamen ideo admiſſum fuit, quia non tantum Ioui, ſed aliis deis qui bello præerant, ſacrificabatur. Hæc Seruius, hinc Iuuenalis:

> Duc in Capitolia magnum,
> Cretatúmque bouem. id eſt, album.

Seneca in Medea:

> Primus ſceptriferis colla tonantibus
> Taurus celſa ferat tergora candido:

Tonantibus, inquit, Ioui & Iunoni. Atteius Capito, antiquitatum diligentiſſ. ſcriptor: Ioui, inquit, tauro, verre, ariete immolari non licet. Labeo libro x x x v i i i affirmat, niſi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Sed & principio anni C o s s. iniuges iuuencos mactabant, cum conſulatum inibant. Quot verò idib. Idulis, hoc eſt, agna alba à Flamine Ioui, vt inquit Feſtus, cędebatur. Ouid.

> Idibus alba Ioui grandior agna cadit.

Kal. Febr. Ioui tonanti bidens victima fiebat: Idibus verò Ianuarij, veruex. Legi & qui Flaminis vxorem ſcribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactaſſe. Prodigiali Ioui mola ſalſa & thure ſacrificabatur. Varia certè plerunque victima Ioui offerebatur, pro cognominis diuerſitate. aliter enim Eliſcio, aliter Fulminatori, vel Tonanti. Ioui præterea in veſte candida ſacrificabatur.

Iunoni de tauro albo antiqui rem ſacrem faciebãt; ſed de iuuẽca potius docti autumant.

Seneca in Medea,

Lucinam niuei fœmina corporis intentata Iugo placet.

Id eſt.iniugis: vbi fœmina pro vacca ſumitur. ſic & Vergilius,

Vtrique videndo Fœmina. Iuuenalis tamen,

Niueam Reginæ ducimus agnam, dixit. Sed & Aelianus ſcribit, quòd cum Samiis aurum furto ſublatum ouis inueniſſet, Mandrabulus Samius Iunoni ouem conſecrauit. Pauo inſuper, & anſer, huic deæ dicati. De pauone fabula apud Ouid. in Metamor. & Athenæum. De anſere, T. Liuius in Capitolina obſidione, indicat. Tametſi Martialis libro nono, Velium Domitiani comitem inducat, Marti anſerem vouiſſe: qua de re eius pulchrum legimus epigramma,

Dum comes Arctoi, &c. In omnibus etiam Cal. Regina ſacrorũ, id eſt regis ſacrorum vxor, porcam vel agnam Iunoni immolabat: eidem mulieres Cal. Martiis flores & coronas offerebant. Caprotinæ etiam huic deæ dicatæ fuerunt, itémque caprificia ſacra ancillarum, de quibus antè planè bis actum eſt.

Neptuno Taurum nigrum ſacrificabant. Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Homerus in Odyſſ. ταύρους παμμέλανας, hoc eſt, tauros valde nigros. quo loco interpres: Tauros, inquit, propter maris violentiam: nigros verò, propter aquæ colorem, ex maris profundo. Idem ferè ſcribit Phurnutus, vt in Neptuno retulimus, apud quẽ & illud legimus, καὶ θύουσιν αὐτῷ ἀσφαλάκους πολλαχοῦ: id eſt, Eidem deo ſacrificãt aſphalacos vbique. quidam talpas interpretati ſunt, quaſi quòd ἀσφαλῶς tutò terræ fundamenta & ædificia conſiſtere faceret: vnde & Aſphalius ipſe cognominatus ſit, vt pluribus in Neptuno oſtendi. Pindarus in Olymp. ταῦρον ἀργὸν illi aſcribit: quidam album interpretantur, propter maris ſpumas: alij non album, ſed florentem, ſeu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego velocem expono: nam & ſic canes cognominatos videmus. Sed de hac voce cùm alibi tum in Argiphonte Mercurio plura dixi. Quare quicũque Neptuno cãdidos tauros attribuũt, hi in ſacrificiis parũ antiquitatis ſcij eſſe videntur. Sanè & Pindari interpretes Neptuno nigros tauros mactari prodiderunt. Sed & Tempeſtati nigrã pecudem Maro attribuit. ait enim:

Nigram hyemi pecudem, zephyris felicibus albam.

Porrò & hoc in noſtris Nauigiis obſeruauimus, veteres mare ingreſſuros, Neptuno & fluctibus ſacra feciſſe: & plerunque hoſtiam ipſam, nonnunquam cruda exta proieciſſe. quod & Scipionem, cum nauim in Africam conſcenſurus eſſet, feciſſe, teſtis eſt Liuius.

Ridiculum eſt quod Baptiſta Leo ſcribit lib. ſeptimo, ex ſophiſta Ph. In Iſthmo ſolitos Neptuno & Soli formicas immolare.

Plutoni, hoc eſt Diti patri de nigra pecude rem diuinam faciebant, eidémque pocula mixta mero & lacte libabant. Tibullus:

Interea nigras pecudes promittite Diti,
Et niuei lactis pocula mixta mero. Horat. lib. ſecundo Carm.
Non ſi tricenis, quotquot eunt dies,
Amice places illacrymabilem
Plutona tauris. Vergilius in ſexto Aeneid.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.

Obſeruant periti ſacrorum, & cum his grãmatici, quòd ſterilibus pecudibus, & iuuencis, ac vino, melle, lacte, ſanguine, Diti ſacra fieri ſunt ſolita: quãquam Numæ legibus deis inferis vina libare vetitum eſſet. ita enim ille ſtatuit: Vino rogũ ne reſpergito. Sed aliud eſt Diti rem ſacram facere, aliud rogum reſpergere.

Dionyſio, hoc eſt Baccho, hircum, ſeu caprũ mactabant, quòd hoc animalis genus maximè vites rodat. vnde illud eſt:

Vite caper morſa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur vltoris, &c. Vergilius in Georg. ſecundo:
Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi. & mox idem:
Ergo ritè ſuum Baccho dicemus honorem,

Carmin

Carminibus patriis, lancéſque & liba feremus,
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiáque in verubus torrebimus exta colurnis.

Hinc etiam Prudentius contra Symmachum:

His nunc pro meritis Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & virides diſcindunt ore chelydros.

Ouid. in Faſtsi,

Rode caper vites: tamen hinc cum ſtabis ad aras,
In tua quod ſpargi cornua poſſit erit.

Qua de re & græcum legimus Eueni carmen, quod an Ouidius æmulatus ſit, an græcus Euenus Ouidiũ, eruditi quidam ambigunt. Politianus tamen à græco latinum deſumptũ affirmat, nec tranſmarinam illam græci poëtę Venerem Ouidium attigiſſe. Euenum poëtam certè antiquiorem Ouidio, in Poëtarum hiſtoria recenſui. Sed & Phurnutus hunc ſacrificandi morem deſcribit, & interpretatur: eum in Attica agricolæ vtres diſpergere ſolerent, ſaltantes inter eos: quem ritum elegantiſſ. eſt in Georg. Vergilius executus: quæ celebritas ab vtribus ἀσκωλία dicebatur, vnde & verbum ἀσκωλιάζειν: qua de re in Mecænatis vita in Hiſt. poëtarum diſſerui. His addit Phurnutus Phallos, & Phallogogia. Sed enim & Tibullus in VII primi lib. Eleg. de Bacchi & Oſiridis ſacris elegantiſſimè luſit. Martio etiam menſe liba & mella Baccho offerebantur, quod idem Tibullus oſtendit:

Sic, inquit, venias hodierne tibi dum thuris honores,
Libáque Mopſopio dulcia melle feras.

Sanè æquè græcis ac latinis Trieterica Bacchi ſacra dicuntur, hoc eſt Triennalia. Ouid.

Ibat vt Aonia referens Trieterica Baccho.

Idem in Metamorph.

Tempus erat, quo ſacra ſolent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus, nox conſcia ſacris,
Nocte ſonat Rhodope tinnitibus æris acuti.

& Vergilius:

Bacchatur, qualis commotis excita ſacris,
Thyas, vbi audito ſtimulant Trieterica Baccho Orgia.

& Statius:

Da Paruenium Trieteride multa, Inſtaurare diem.

Apollo, qui & Phœbus à græcis & latinis, à Perſis Mithra dictus eſt, tauro in primis placabatur. vnde poëta Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Ludis quoque Apollinaribus à Romanis, ex carminum Sibyllinorum religione boue aurato & capris duabus albis auratis, XVIII Auguſti placabatur: & Latoña, fœmina boue aurata, quod in hoc alibi planius dixl. Alij equo, hoc eſt, celerem deum celerl victimã, tradunt. Lactantius in primo. Ouid. in Faſtis:

Placat equo Perſis, radiis Hyperiona cinctum.

Scribit Strabo lib. XI, vbi de Maſſagetis loquitur: Ab iis, air, ſolis victimam equum mactari. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit. Philoſtratus verò in Heroicis, refert Palamedem græcis præcepiſſe, vt orienti Soli candidum equum mactarent. Parrhaſij tamen in Arcadia Apollini Epicurio, id eſt, auxiliari, aprum ſacrificabant: Apollini Pythio, Pæãni, & Agyieo, pro reconciliatione patris & filij. ſacrificium facit Ariſtophanes in Veſpis. quod fabuloſè licet, ex ritu tamen ſacrorum deſcriptum eſt.

Aeſculapio de capra res diuina in primis fiebat, quoniam capra nunquam ſine febre eſſe dicitur: ſalutis verò deus Aeſculapius. Sed & gallus illi immolabatur, vt eſt alibi à me dictum. Sunt qui gallinas ſcribant, & has quidem roſtro nigro, nigríſque pedibus, & digitis imparibus. Si enim luteo eſſent roſtro, vel pedibus, impuræ putabantur ab aruſpicibus. Et quanquam in ſymbolo Pythagoræ, quod eſt (Gallum nutrias, ne tamen ſacrifices) pleraque attuli de galli gallinacei ſacris: hic tamen quædam, quæ me illic prætererant, ex varia lectione collecta, aicripſi. Non tantum ergo gallus Aeſculapio dicatus fuit, & Marti, & Nocti: ſed & Ioui, Cybeli, & Menſi interdum. Eſt & apud Plut. in lib. Iſid. & Oſiridis, vbi de Anubi agit, & Hermanubi: Ad hunc, inquit, inferiora, ſicut ad illum ſuperiora pertinent: quapropter illi candidum gallum, huic croceum immolant. Sed Pyrrhus quoque rex, cum ſplene laborantibus mederetur, albo gallo ſacrum peragebat. Porrò non modò Ariſtophanes in Pluto, quomodo ſacra fierent, & ſanarentur ægroti in templo Aeſculapij, docet, sed & Philoſtratus in vita Apollonij Tyanei, & alij plerique.

Mercu

Mercurio, vt aliis deis, cætera immolabantur: ſed lingua ei dicabatur, nam vt in commentariis in Apollonium Rhod. legimus, antiquis mos fuit, vt cum cubitum irent, vinũ libarent, & victimarũ linguas Mercurio ſacrificarent. idque naturali ratione factum aiunt: quãdoquidem Hermes, id eſt Mercurius, ſermo putabatur, cuius ſit organũ ac inſtrumentum lingua, quæ decenter Mercurio, dum ſomnus initaret, ſacrificabatur: quin & ipſe ſomni deus credebatur, vt in eius dei deſcriptione plenius oſtenſum eſt. Huiuſce ritus meminit Apollonius in primo Argon. quin & Homerus ait, γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον, id eſt, linguas in igne iaciebãt. Direchidas autẽ hiſtoriam affert de Alcathoo Pelopis, qui ob necẽ Chryſippi ex Megaris aufugit, & cũ leone certare contigit, linguámque eius cõſecrare. Sed & Philochorus in libro περὶ θυσιῶν, linguas ait optimã eſſe corporis partẽ. Hinc & Homerus dixit, ἀλλ' ἄγε τέμνετε γλώσσας, Sed age cædite linguas. præco: quod eſt, linguis fauete. Maiæ, quæ Mercurij mater fuiſſe perhibetur, Romani menſe Maio ſuem prægnantem immolabant.

Vulcano cum ſacrum fiebat omnia igne abſumebantur: id quod Proteruiam dicebãt, vt alibi planè oſtendi. Nam niſi victima, & quodcunque ſupereſſet, igni datum fuiſſet, ſacrificium pollui putabatur:

Marti à Romanis October equus immolabatur in campo Martio, Idib. Octob. ſumma religione: id quod copioſe in lib. de Annis & mẽſib. & c. docui, Plutarchi quoque codicem tum græcum tum latinum caſtigaui. Colebatur & à Carmanis Mars, cui quòd equis carerent, eorúmque inopia in bello aſinis vterentur, aſinum ſacrificabant, vt Strab. in xv ſcribit. id à Scythis fieri ait Arnobius, Apollod. citans. Quin etiã inter Carmanos nemo vxorem duceb at, niſi prius hoſtis caput amputatum, ad regem detuliſſet. Latini lupum & picum Marti dicabant. Luſitani hircum, Galli Ciſalpini verrem, diuerſo quique conſilio & ritu, ita vt Phaſelitæ de piſcibus ſalitis Marti rem diuinam facerent, vt etiam in Symbolis prodidi. Illud etiã inſtituti apud Lacedæmonios annotatũ legi, cum ipſi aliquo ſtratagemate victoria potiti eſſent. Marti bouem immolabãt: ſi verò aperto Marte viciſſent, gallum. id quod ab eis nõ ſine ratione fiebat, quòd pluris æſtimabant incruentam victoriam, quàm cruentã. Iidem porro Marti Enyalio canem mactabant Lacedæmonij, vt ait Pauſ. in Lacon. Scribit enim, ephebos Lacones, cum pugnam eſſent inter ſe inituri, Marti canis catulum immolaſſe, deo ſcilicet validiſſimo victimam validiſſimam & cicurẽ dicare ſe arbitrantes. Subdit idem, catulos nõ ſacrificari à Græcis: Colophoniis exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabãt Triuiæ. Quare mirum eſt, quoſdam Enodio deo ſcripſiſſe potius, cum Mercurius eo cognomine dictus ſit. Sed præterea quæ hic & alibi ſparſim attuli, nunc breuiter tibi oſtendam, de canibus apud alios ſecus quàm Pauſanias tradit, ſacrificatum fuiſſe. Nam Sabæi & Thraces, vt canit Ouid. canes immolabant:

Exta canum, inquit, Triuiæ vidi libare Sabæos,
Et quicunque tuas accolit Aeme niues.

Romanos etiam in Lupercalib. canẽ immolaſſe, iam dictum eſt. Item in expiationibus quibuſdã, & ad placãdum caniculæ ſidus, frugibus inimicũ, canes ruſſæ adhibebãtur: quod ſacrum Canariũ augurium nuncuparunt. Græci verò περισκυλακισμὸν vocabãt, quòd ex catulis ſacrum fieret, vt Plutarchus ſcribit. Durè quidam interpretati ſunt circumcatulationem. Pro frugibus quoque & pecoribus, vt rubigo auerteretur, lactenti catulo ſacrũ conuenire exiſtimabãt: idque Rubigalibus. vt in primo Syntagmate dictum eſt, & infrà dicetur. Catulos etiã recens editos tã in Adicialibus, quàm deorũ cœnis ſæpe adhibitos fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt. nã catulos lactantes adeò puros putóſque veteres exiſtimarũt ad cibum, vt etiã placandis numinibus, vt ait Plinius, hoſtiarum vice vterentur. Thraſyllus etiã vates ex canum extis vaticinari ſolitus erat. Sed nec ſementem Latinis adminiſtrari, nec oues tonderi, niſi catulatio, id eſt ex cane ſacrum prius fieret, vllo modo licuit. Quin & apud Bœotios, ait Plutarchus, expiatio fieri ſolebat, cane per mediũ in duas partes diſſecto* exire idẽ & Caribus, vt quibus exta canis deis offerre mos fuerit: vnde factũ ſit prouerbiũ, Caricũ ſacrificium. nã pro hirco canẽ mactabant: auctores Diogenianus, & Heſychius & Arnobius. Viuas præterea canes cruci affigi à Romanis, atque inter ædes Iuuẽtatis & Sumani quotãnis anſere inſidẽte deferri, vulgo proditũ fuit, quæ crux ex ſambuco fiebat. Quare cũ ex canib. tot ſacra peracta legamus, mirũ eſt à Pauſania dici, quæ paulo antè notaui & quæ Plutar. omnis antiquitatis diligentiſſimus obſeruator in eo Problem. ſcribit, in quo agit, Quid eſt quòd ſacerdotẽ, id eſt Flaminẽ Dialem cane & capella

illud

adeò Romani abſtinere voluerũt, vt non modò attingere, ſed ne quidem appellare liceret: in quo Problem. cum multa de capra & cane dixiſſet, demum & illud ſubinfert: Etſi veteres hoc animal omnino impurum eſſe putauerunt. Cœleſtium enim deorum nulli prorſus canis conſecratus eſt, ſed Chthoniæ Hecatæ cœnæ dimiſſus in triuiis piaculi locum obtinet: & cętera: quæ ſubdit. Quare iam ſatis de ſacris ex cane, harum rerũ curioſis attulerim.

Herculi Romæ in ara Maxima bos ſacrificabatur, ſumpta conſuetudine, de qua latè T. Liuius, & Ouid. & Dionyſ. Alicarn. Sed & Vergil. lib. Aeneid. VIII. Apud hanc aram Herculis dum ſacra fiebant, dúmque ſacrificabatur, omnes capitibus apertis, & non velatis eſſe oportebat, cum cæterorum deorum ferè operto capite ſacra peragerentur, quod planius antè retuli. Sed & ſedentes in his ſacris epulabantur, cum in aliis ſtantes id facerent. Porrò quo modo manè & veſperi ſacra huic deo in ara Maxima fierent à Pinariis & Potitiis, iam ſuprà relatum. Scribit Plutarchus in Quæſtion. Cum Herculi res diuina fieret, nullus alius Deus vocabatur, nec intra mœnia canis apparebat. qua de re in Herculis vita ſum locutus. Decima præterea Herculi dabatur, vt pluribus idem Plutarchus oſtendit in cauſis Romanis. Sed hac de re audi Varronem: Herculi, inquit, decima data ab eo eſt, quòd ſacrificio quodam fanatur, id eſt, vt fani lege fit: id dicitur pollutum, quod à porriciendo eſt fictum. dum enim ex mercibus libamẽta proiecta ſunt Herculi in aram, tum pollutum eſt: at tum profanum dicitur, id eſt, perinde vt ſit fani factum. Itaque vbi olim fano conſumebatur omne quod profanum erat, vt etiam fiebat, quod pop. Rom. vrbis quotannis faciebat, cum Herculi immolaret publicè iuuencum. hæc Varro. Porrò ab hoc ſacro pollucere verbum factum eſt, vt idem Varro teſtatur in Satyr. Maiores ſolitos decimã Herculi vouere, nec decem dies intermittere, quum pollucerent. Legimus & M. Craſſum, & Lucullum, & Syllam eiuſmodi decimas Herculi, & pop. Rom. perſoluiſſe. Mulieribus ſacris adeſſe, & rem diuinam facere ferè deis omnibus licebat: Herculis tamen ſacrificio adeſſe, vel exta tangere, aut veſci, aræ've admouere manus, aut ſolennia videre, religio fuit. cauſam Plutarchus recenſet. Apud Lindum Herculi cum conuiciis ſacra agebantur, vt Lactantius Firmianus in primo de Inſtit. & ipſi in vita Herculis diximus. vnde prouerbium, Lindia ſacra. Silius Italicus ſacrum Herculis Gaditani, & eius cæremonias luculenter eſt executus in exordio ſtatim libri tertij Punic. id quod & ipſe in Hercule retuli. Lucianus quoque in fine τῶν ἱερῶν, ſacrum Herculi fieri deſcribit ex pyra accenſa, quod in rei memoriam fiebat illius interitus. Apud Sicyonios, ſcribit Pauſ. in Corinth. in Herculis, inquit, quidem ſacro traditum à Phæſto Herculis filio morem retinent. Is enim cum in Sicyoniam veniſſet, animaduertit Herculi tanquam Heroi parentari. indignè verò ferẽs diuinos illi honores non haberi, inſtituit, quod adhuc à Sicyoniis ſeruatur, vt iugulati agni ad aram pernas adurerent: carnium verò parte vna nõ aliter quàm victimarum ſoliti eſſent, veſcerentur, altera Herculi tanquam Heroi parentarent. Feſtorum verò dierum, quos in Herculis honorem agitabant, priorem ὀνομάτων, ἡράκλειαν alterum vocabant. atque hæc quidem Pauſ. Plura de Herculis vel ſacris, vel diuerſarum gentium inſtitutis, collegit Alexander libro ſecundo cap. XIIII. Sed cum non probet veterum ſententiam, & quæ prodit pleraque confundant, & aliter ipſe quædam, quàm ab ipſo traduntur: ea tibi ſuperſedeo aduocare. locum oſtendo: fides ſit penes auctorem, eum ſi legere placuerit.

Ceres dea frugum, cui in primis ſpicas antiqui dicabant, & ex eis coronas. Sed de porca res ſacra fiebat, vt alibi dictum. Huic & frugum primitiæ offerebantur. Quin & menſe Aprili cum lampadibus & tedis accenſis, ſacerdotes in veſtibus albis mactata porca ſacrum peragebant. Ouidius:

Prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpémque interceperit anni. Idem alibi:
Prima Ceres grauidæ gauiſa eſt ſanguine porcæ,
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.

Sanè porcum, vilẽ admodum apud Platonem Socrates victimã facere videtur, in lib. de Legibus: In arcanis, inquit, audiendę ſunt eiuſmodi fabulæ à quàm paucißimis, qui quidem non porcum, ſed precioſam quandam rarámq; victimam ſacrificauerint. Idem & Proclus repetit. Cereris nuptiæ ſine vino celebrabantur, & Orci nuptiæ (quod Seruius ſcribit) dicebantur. vnde Plautus in Aulular. Cererin' Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia

temeti nihil allatum intelligo. Cùm tamen, vt inquit Aelianus in XII, vinum Pramneum deæ Cereri dicatum eſſet. Cereris ſacra hæc Theſmophoria græcè dicebantur, vt pluribus in Theſmophoro Cerere ſcripſi. Eadem & Δημήτρια. In his ſacris Athenienſes νηστείαν commemorabant, quod demum teſte Heſychio ἀπόδιωγμα nuncupatum fuit. hæc ferè deſcribuntur in X Metamorph. ab Ouidio:

Feſta piæ Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veſte,
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum,
Pérque nouem noctes Venerem, tactúſque viriles
In vetitis numerant: & reliqua. Idem alibi:
Annua venerunt Cerealis tempora ſacri,
Secubat in vacuo fœmina virque thoro.
Flaua Ceres tenues ſpica redimita capillos,
Cur inhibes ſacris commoda noſtra tuis?

Sed non ſine piaculo præterimus poetæ ex primo Georg. verſus. ita enim canit:

In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri: lætis operatus in herbis,
Extremæ ſub caſu hyemis, iam vere ſereno,
Tunc agni pingues, & tunc molliſſima vina,
Tunc ſomni dulces, denſæque in montibus vmbræ,
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho,
Térque nouas circum felix eat hoſtia fruges.
Omnis quam chorus & ſocij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.

Quo loco grammaticus Seruius oſtendit, aliud eſſe Cereris ſacrificium, aliud Orci nuptias. in hoc enim vinum non inferebatur, in illo vtique. Legimus præterea, ſæpe quoque litatum Cereri lacte, vino & melle, ſine victima. Scribit Phurnutus primo vere, cum primùm herba viridis apparere cœpiſſet, tum primùm herbam ipſam antiquos ſolitos fuiſſe Cereri dicare. Tum poſt etiam ſubiungit, de ſue prægnante ſacrificium illi factum, propter terræ fertilitatem conceptúmque facilem. Sed & papauer huic deæ offerebatur, quod nõ ſine ratione factum ait. nam papauer ipſum cùm rotundum ſit, & turbinatum, terram ſignificat: eius verò inæqualitas, valles ac montes ſignificare videtur: quæ intra ſunt granula multiplicia, hominúmque & animalium multitudinem denotant. Adiicit idem Phurnutus alia quædam, quæ breuitatis cauſa præterij, nec noſtro ſatis conducunt inſtituto. & Ouidius IIII Faſt. ita cecinit:

Illa (nempe Ceres) ſoporiferum paruos initura penates
Colligit agreſti lene papauer humo.
Dum legit, oblito fertur guſtaſſe palato,
Longámque imprudens exſoluiſſe famem.

Verg. Georg. I:

Nec non & lini ſegetem, & Cereale papauer.

Vbi Ser. Cereale, inquit, vel quod eſt cibi, ſicut frumentum: vel quo Ceres vſa eſt, ad doloris obliuionem. Probus ibidem: Cereale, ait, quia in ſegete naſcitur. Plinius tamen lib. 19. cap. 8. Candidi papaueris ſemen, ait, toſtum in ſecunda menſa, cum melle apud Antiquos edebatur. hoc & panis ruſtici cruſta inſpergitur, adfuſo ouo inhærens. vbi inferiorem cruſtam apio gytque Cereali ſapore condiunt. Porrò vt Græci Δημήτρια Cereris ſacra dixere, ſic & Latini Cerealia, vt Varro docet. Cereris ſacra ex Græcia ſcribit Feſtus, multi ex Attica dicunt, propter ſacra Eleuſinia: alij ex Enna Siciliæ vrbe, quod M. Cicero & Val. Max. aſſentiri videntur, vt copioſe in Ennenſi Cerere docui.

Proſerpinæ ſterilis victima attributa fuit, quia nec ipſa vnquam peperit. Macrob. ex ſententia Cor. porca. Quidam ſuper hoc & illud Martialis in ſexto interpretantur:

Exoluit votis hac te ſibi virgine porca.

Certè Vergilius in ſexto cecinit,

Sterilémque tibi Proſerpina vaccam. & Aur. Prud. in I. contra Symmachum:

Rapta ad Tartarei thalamum Proſerpina regis,

Placatur vaccæ ſterilis ceruice reſecta.

Mineruæ taurus albus immolabatur interdum. Romę verò in Quinquatriis prima dies ſine cæde & victima fuit, quòd eo die in lucem deam editam putabant: in cæteris autem victimas cædere ſolebant. At verò Tubiluſtrio, qui eorum dies vltimus fuit, & quo tubæ luſtrabantur, de agna res diuina fiebat. Lege Varronem, & alios. Iuuenalis:

Niueam reginæ ducimus agnam,

Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura: Id eſt, Palladi, quæ Mauritana Gorgone, capite Meduſæ vſa à poëtis fingitur. Athenienſes annua ſolennia Mineruæ tauris & agnis celebrare ſolebant, vt ait Alexander. In quadam Africæ parte puellæ abſque victima, fuſtibus inuicem decertantes, ſacrum Mineruæ peragere ſolebant.

Diana cerua placabatur: hæc enim ei victima pro Iphigenia data fuiſſe creditur. Et quanquam ex aliis poſſem multa afferre, hoc tamen ſacrum leges in Euripidis tragœdia, quæ Iphigenia in Aulide inſcribitur, & quæ in Tauris. alij licet diuerſa tradant, vt in ipſa dea expoſui. & vt ait poëta:

Quæ ſemel eſt triplici pro virgine cæſa Dianæ,

Nunc quoque pro nulla virginitate cadit.

Sabæi verò & Thraces extis canum, vt paulò antè dixi, Dianam placabant: Ouidius:

Exta canum Triuiæ vidi libare Sabæos,

Et quicunque tuas accolit Aeme niues.

Idibus Auguſti Romæ facibus accenſis ab vrbe in nemus Aricinum diſcurrebāt, In quo nemore Dianæ Nemorenſis appellatæ celebre templum erat. Quò ego ſæpe animi gratia cum amicis ſum profectus, cum Romę gratis optimam ætatis partem conſumerem. De his ſacris, Idibus (vt dixi) Sextilibus celebratis, ſic ait Propertius:

Cum videt accenſis deuotum currere tedis

In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ. & Statius in Syluis:

Iámque dies aderat, profugis cum regibus altum

Fumat Aricinum Triuiæ nemus. & idem paulò pòſt,

Omniſque pudicis

Itala terra focis Hecatæas excolit Idus.

Sed hac de feſtiuitate, eiúſque certamine, plura in deæ cognominibus relata ſunt.

Lunæ taurus mactabatur, quia ſimilia videntur cornua tauro. Lactant. in primo: Iſidi deæ Aegyptiorum, quæ & Luna putabatur, ab aliquibus Ceres, vt in ea actū eſt, anſer mactabatur, iecúrque illi apponebatur, vt Herodotus & Ouid. teſtantur. tametſi Macrobius, aliique nonnulli aſſerant, Aegyptios thure & precibus deos placaſſe. De Iſidis pompa, & ſacerdotibus linigeris, raſiſque eorum capitibus, aliàs in ipſius deæ deſcriptione actum eſt.

Sed & Claudianus poëta: Sic numina Memphis

In vulgus proferre ſolet: penetralibus exit

Effigies, breuis illa quidem, ſed plurimus infrà

Liniger, impoſita ſuſpirans veſte ſacerdos,

Teſtatur ſudore deam, Nilotica ſiſtris

Ripa ſonat, varióſque modos Aegyptia ducit

Tibia, ſubmiſſis admugit cornibus Apis.

Eadem fermè Apuleius in Aſino aureo: ſed longè plura habes in Plutarchi libro de Iſide & Oſiride.

Hecatę deę, vt iam dictum eſt, canis immolabatur, diuerſimodè quidem. nonnulli enim Proſerpinam exiſtimantes, ei de cane ſacra faciebāt, vt Plut. ſcribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ἅ γὰρ κύων βαΰζει λύει τὰ φάσματα: hoc eſt, caniſque baubans diſſipat phantaſmata. Quin & Caniuora dea dicta eſt ab ipſo Lycophrone, id eſt, κυνοσφάγος θεὸς, vt in Hecate diximus. Plut. etiam in cauſis: Cur, inquit, Genetæ nuncupatæ ſoli canem Romani immolant. Et paulò infrà in eodem ait: Vt igitur Hecatę Gręci, ſic Romani Genetæ, pro his quę domi naſcūtur, canē immolāt. qua de dea nō multo pòſt ſcribā.

Veneri albas columbas dicabant veteres, & ideo Aeneas apud poëtam maternas appellat aues. Rem autem diuinam menſe Aprili apud Romanos Veneri ex roſis & floribus faciebant mulieres, myrto coronatæ. Et quamuis ſus inuiſus Veneri dicitur, ſues tamen legimus etiam apud Græcos Veneri immolatos, vt eſt apud Athenæum comprobatū ex Antiphanis, Callimachi & Zenodoti ſcriptis. Idē prçterea Athenæus ait, ab Argiuis ſuem Veneri ſacrificari, cuius ſacrificij celebritas à ſuibus ὑστήρια nuncupabatur. Eſt & græcis prouerbium, ſuem immolauit: hoc eſt, ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν: vbi quis offert id munus, quod minimè gratum ſit. Inuiſus quippe Veneri ſus propter Adonis necem, vt in eo copioſe traditum. Qua verò cæremonia Paphiæ Veneri ſacrificaretur, in eius deſcriptione oſtendi. Veneri cornutæ apud Tuſſas gentem Aegyptiam, vaccam immolari ſolitam, iam dictum eſt. Aſtartem cùm alij, tum Theophylactus Venerem interpretatur, in Comment. Oſeæ.

Saturno Romani, vt Macrobius in primo Sat. ſcribit, ſacra faciebant more græco, capite aperto. Alibi dicit, ritu peregrino, & capite aperto. Sed quanquam hanc rem pluribus ſuo loco ex diuerſis auctoribus explicui, hic etiam nihilominus ex Plutarcho in cauſis Romanorum, breuiter repetam: Quid eſt, inquit, quòd Saturno capite aperto immolant? An quòd velandi capitis ritum Aeneas tradidit? Saturni verò ſacrificium peruetuſtum eſt. An illud potius, quoniam deis cœleſtibus immolantes velantur: Saturnum verò terreſtrē & chthonium eſſe arbitrantur? An quòd veritas oculi, obſcurarique non poteſt? veritatis autem parentē ac deum Romani Saturnum habent. Sed enim Feſtus ait, Saturno furuum bouem, id eſt, nigrum immolabant. at verò Cyrenæos euinctos tempora coronis, ex ficu recenti Saturno ſacra feciſſe proditum eſt, mellitáſque placentas mutuò miſitaſſe. Aborigenes autem, Italiæ indigenæ, humana hoſtia placabant: id quod poſtea ab Hercule in ſimulacra & effigies Argeas immutatum fuit, & luminibus ſplendoribúſque celebrata. vnde & cærei ideo in Saturnalibus mittebantur, vt Macrobius ſcribit: & ſigilla fictilia paſſim vendebantur, vnde etiam Sigillariorum nomen. Sed quòd humana victima Saturnus placaretur, apud varias nationes, pluribus Euſebius de Præparatione euang. Clemens. Cyrillus, Plutarchus, aliiq; permulti prodiderunt. Sed & alij quoq; dei, dæmonéſq; ac heroes: quin & in ſacris Hebrçorum literis harum abominationū eſt facta mentio, in quibus & ipſi interdū prolapſi, & proprios etiā filios iugulabāt, & in ignes mittebāt, vt planè ex lib. Carminū regis Dauidis, & qui in eū commentarios iam trium linguarū condiderūt, colligimus. Carthaginenſes Saturno quidem filios ſacrificabant. vnde cum aliquādo obſeſſi eſſent ab Agathocle rege, putarunt ſibi Saturnū iratū ea cauſa, quòd clàm liberorum loco coemptis infantibus, & educatis, illi ſacrificaſſent. quare vt factū expiarent, ducentos nobiliorū ciuiū filios publicè immolarunt. Quin etiā cum ad Himeram Gelo Carthaginenſes debellaſſet, pacem & fœdus cum eis hac conditione fieri voluit, vt inter cætera ſubſcriberent, ne filios ſacrificarent. Nota eſt hiſtoria apud Plut. Sed nefanda & execranda hæc ſacra mittamus.

Rhea, quæ & Cybele, & Deorum mater, aliiſque multis nominibus vocabatur, ſacerdotes caſtratos, qui Galli dicebantur, habebat, vt in cognominibus iam pluribus eſt declaratum. Deæ huic proprio ſuo ſanguine litabant. Magnæ verò matri de porca ſacra fiebant. Moretum quoq;, quod edulij ruſticani genus fuit apud antiquos, eidem offerebant, vt in Faſtis docet. Moretum carmine Vergilius compoſuit elegantiſſ. vt noſti, quod puer ipſe olim ſum interpretatus. Morétum & Seruius vir lōgè doctiſſ. teſte Macrobio, compoſuit. Sed & Columella lib. de re ruſt. vltimo, moreti confectionē docuit. Hçc & alia pleraque in eo noſtro puerili commentariolo dicebam, quod mihi è manibus extorſit Bernard. Barbuleius, cui plurimum literæ & literati debent, nedum ego, quem fratris loco habeo.

Veſtæ, vel deis ſi quando Veſtales virgines ſacra libarent, vel rem diuinam facerent, eo cultu ornatúque vt erant, & vittatæ peragebant. album tamen prçterea veſtimentū, quod ſuffibulum vocabatur, oblongum & prætextum, & quadrangulum in capite ſumebant, fibuláque ſubnectebant: tum caſta mola & ſale tuſo in ollam fictilem miſſo, mox in aquam iniecto, ſacra faciebant: calicibúſq; fictilibus, quos culullos dicebant, Veſtæ & deis libabāt. Alexander lib. v. cap. x i i. Sed de Veſtalibus in Veſta plura legito, & quæ in hoc retuli. Illud hoc loco non omiſerim; quod ab Heſychio ſcriptum eſt, morem fuiſſe Græcis, vt Veſtæ primitias facerent. atq; inde prouerbium exortum, quod prçtermiſiſſe miror Eraſmū, A Veſta incipiens: hoc eſt, ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος. Profertur verò à curſoribus circa ſacra Gynęceę deę, quam & Plut. in cauſis Romanorum duobus capitibus nominare videtur: licet in alte-

ro,id eſt, priore, interpres malè expoſuerit. nã pro Gynæcea Floram repoſuit, in altero verò Gynecæa pro Geneta legitur: cui lectioni græcus codex ſuffragatur. Nec prætereà legimus, quòd de cane fecerint, vt certè Plut. ait. Diuerſa ergo Gynæcea à Geneta, quam & Geneſiam neſcio qua ratione quidam dixerint. Et licet de Gynęcea, id eſt, Bona dea locuti tus ſim in Rhea & Magna matre, in Saturni Syntagmate, hic tamen quę Plut. in cauſis ſcripſit afferam. Quid eſt, inquit, quod deæ Gynæceæ, quam Bonam deam nominant, omni florum genere ſacrum exornantes mulieres, in domum myrtos non important præſertim cum ambitioſius cunctis germinum ac florum varietatibus vti ſoleant? An illud eſt, quod à fabulatoribus dicitur, Flauij diuinatoris vxorẽ fuiſſe? quæ cum vino clam copioſius vteretur, deprehẽſa myrteis virgis ac flagris à viro cæſa fuiſſe dicitur. Inde factum eſt, vt myrtus in eius ædem non inferatur: vinum tantum, cum mulieres ei libant, lac appellant? An verò, quod cùm à multis aliis, tum verò rebus venereis caſtæ ac purę ſacrum illud obeunt: Non ſolum enim viros excludunt; ſed cum ſolenne ſacrum faciunt, quicquid maſculum eſt, domi exigunt. myrtum igitur quaſi Veneri dicatam; religioſam habent. Nam quam nunc Murtiam Venerem nominant; antiquitus (vt videtur) Myrtiam appellare conſueuerant. Hactenus Plut. Hoc verò ſacrum Damium vocabatur, teſte Feſto. Plura alibi retuli. Hic illud tantum, quod Pomp. Lætus de Sacerdotiis ait, aſcribam. Fauni ſoror Fatua, vaticinatrix. ab ea vates Fatuarij dicuntur: hæc traditur mulierum caſtiſſima, ideo eam Romani Bonam deam appellauere. cuius templum eſt in ſaxo Auentini montis, vnde ingreſſus virorum prohibetur, & ei fœminæ tantum ſacrificant. Hæc ille. Illud tamen obſeruandum, quòd non in monte Auentino hæc ſacra, ſed in ædibus vel pontificis, vel alterius probati ciuis & patricij, vt contigit, cum ea Clodius polluere tentauit: quod planè in eius Deæ deſcriptione tradidi.

Iano ſacra fiebãt ex libo, quod ab eo Ianual antiqui dicebant. erat enim placẽtæ genus, itẽ ex mola, quę farina horna & ſale miſcebatur: interdũ verò thure & mero. Hinc Ouid.

Iane tibi primùm thura merúmque fero.

Sed & ad melioris anni omen ſolebant veteres Kal. Iani caricas & cariotides & mella tum deo, tum amicis & propinquis elargiri, vt dulces dies anni à dulcibus rebus auſpicarentur. Sed & ſtipes & pecunias largiebantur: id quod & hoc ipſo tempore ab aliquibus obſeruari videmus. Huic quoque Agonalia quidam attribuerunt, de quibus in hoc ipſo antè ſcripſi, quo die Iano aries mactabatur. Ouid.

Ità rex placare ſacrorum
Numina lanigeræ coniuge debet ouis.

Notauimus aliàs, in anni exordio, in principio Ianuarij, ſolitos Romanos bene auſpicari. Nũc viſum eſt addere, quæ Lucianus ſcribit in Pſeudologiſta: In anni (inquit) exordio, nempe die tertia à magna noua luna, cum Romani pro more maiorũ ipſi precationes pro toto anno faciũt, & ſacra iuxta cæremonias ſacrificãdi à Numa rege inſtitutas, in eo videlicet die, dei votis precibúſq; vacent. Meminit & Pli. in Panegyrico, itémq; hiſtoriographi.

Pales dea paſtorum, vt primo Syntagmate oſtenſum eſt. Ab hac dea Palilia, quæ & literæ immutatione Parilia vocata fuere. hæc XI Kal. Maij celebrabantur, qui Romæ dies natalis fuit: de quo Genethliacon carmen legitur non illepidũ P. Marſi, & aliorum. Varię verò eo die fieri ſolebãt purgationes & expiamina, quorũ in quarto Faſt. meminit Ouid.

Alma Palés faueas paſtoria ſacra canenti,
Proſequor officio ſi tua facta meo.
Certè ego de vitulo cinerem, ſtipulámque fabalem,
Sæpe tuli plena februa toſta manu.
Certè ego tranſilui poſitas ter in ordine flammas,
Virgáque torales laurea miſit aquas.

& Propertius:

Annuáque accenſo celebrate Parilia fœno.

Perſius verò ait,

Fumoſa Parilia fœno.

Fiebant & alia plura à paſtoribus. Ouilia enim, oues & pecudes, purgabantur fumo ex ſulphure, roſmarinúmque ac herbam ſabinam & laurum cremabant. Item liba ex milio, & lactis mulctralia in deæ ipſius honorem offerebãt. Tibullus:

Et placidam niueo ſpargere lacte Palem.

Ouidius:

Et tepido lacte precare Palem.

At ſi de Pale plura cupis, præter ea quæ in primo lib. dixi, lege Dionyſium Alicarn. in

primo, & Seruium in Georg. Plutarchum, Varronem, cæteros.

Telluri terræ deæ menſe Aprili Romani bouem fordam, id eſt, grauidam mactabant, vaccáſque prægnantes, ex quibus vitulos à miniſtris exectos maxima virgo cremabat. Horatius tamen ſecundo Epiſtol. tellurem porco placari ſolitam canit: quo loco Porphyrion ait, porcum pro porca poſitum. Quin & Ouidius ait,

Placentur frugum matres, Tellúſque, Ceréſque,
Farre ſuo, grauidæ viſceribúſque ſuis.

Sunt qui nigras victimas Telluri attributas ſcribant. Et quoniam, inquit Cœlius noſter, terra per inertiam deſidere ac torpere in ſe ipſa dicitur, huius rei gratia putatur à ſedentibus Opi ſacrũ fieri cõſueuiſſe. ſi quãdo verò terra mota eſſet, rituales Hetruſcorũ libri ſue fœta oſtentũ procurare ſolebãt. & Arnobius ridẽs ſacrificia, ita ſcribit in ſeptimo: Telluri, inquit, matri ſcropha ingẽs immolatur fœta. at Mineruę virgini, virgo cęditur vitula, &c.

Pani deo hircus coleatus ſacrificabatur, qui quidem hircus ad ſpecum agebatur, in quo Pan ipſe diuerſari putabatur, vt docet Lucianus. Pani verò Lycæo, in Lupercalibus, canis immolabatur, vt ait Plutarchus quoniam paſtor gregis amicus & cuſtos eſt canis. Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio Luperci ſacerdotes flagella conficiebant, nudíque per vrbem fœminas feriebant, qua de re in Lupercalibus actum eſt.

Syluanum verò lacte placabant, vt Horatius in eo oſtendit:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabant.

Licet & porco interdum placari legerim. Iuuenalis,

Cædere Syluano porcum, quadrante lauari.

M. Cato de Re ruſt. Marti Syluano in ſylua interdius in capita ſingula boum votum faciebant. nam Martem Syluanum appellarunt. Mulieri ad eam rem diuinam adeſſe non licebat. Id verò fiebat ex adore & larido & vino. Vide Catonem. Priapo naturæ & hortorũ deo aſinus hoſtia fuit, propter membri virilis amplitudinem. Lactantius fabulam narrat, & Ouid. in Faſt.

Cæditur, inquit, & rigido cuſtodi ruris aſellus.

Sed non hoc illi perpetuum. nam in Theocriti epigrammatibus, huic deo ab Aepolo de vitula fit ſacrum, & de hirſuto hirco, & ſaginato agno. Quare aliud eſt proprium & peculiare ſacrum, aliud pro re & tempore & perſona. Sic in Priapeiis, puer domini florentis agelli, poma Priapo offert. Sanè Theophylactus in commentariis Oſeæ ait, myſtas initiatos huic deo Priapo ſacrificaſſe, quem Beelphegor dictum ait, qui mares viderentur fœmellæ fuiſſe, quæ cymbalis vtentes, fœmineiſque vlulatibus triuia circuibant.

Fauno res diuina nonis Decemb. de hœdo & vino fieri ſolebat. Horatius tertio lib. carm. ad Faunum ipſum canit:

Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore. & mox,
Cum tibi nonæ redeunt decembres.

Hæc verò celebritas Faunalia dicebatur, vt Acron, Porphyriónque conſentiunt. Alij agno etiam Fauno litatum dixere.

Terminum pluribus in primo Syntagmate ſcripſi: & quanquam ibi de ſacris quæ antiquitus illi inferebantur, pleraque retuli, quæ tamen tunc præteriiſſe videri poſſum, hic aſcribam. Ara deo Termino ſtatuebatur à dominis vtrinque, lignáque conciſa foco imponebantur, & caniſtro fruges igni inſpergebantur, tum demum puella fauos mellis porrigebat: alij & vina. itáque holocauſtoma fiebat. Obſeruatum eſt, Numam regem ſtatuiſſe, ne ex re animata res ſacra Termino fieret: id quod pluribus Plut. ſcribit, & ante eum Dionyſ. Alicarn. Ouidius tamen illi agnam & porcam in ſecundo Faſt. immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit:

Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,

Vbi Acron, Terminaliorum inquit diem inſtitutum, vt per epularum feſtiuitatem cæſis agnis fines ſeruari faceret. plura de Terminalibus Feſtus, & Macrobius. Aliud ab his Termini ſacrificium, Aur. Prudentius poëta contra Symmachum attulit. ita enim canit:

Et lapis illic

Si ſtetit antiquus, quem cingere ſueuerat error
Faſceolis, vel gallinæ pulmone rogare,
Frangitur, & nullis violatur Terminus extis.

Rubigo deo, qui & genere fœminino Robigo dicebatur, ad arcendam ex ſegetibus robiginem ſacrificium veteres faciebant, vt in primo Syntagmate ſcriptum eſt. menſe enim Aprili, extis canis & ouis placabant. Ouidius in Faſtis:

Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ouis.

Hæc verò offerebantur cum thure & vino

Rumina dea, de qua in primo Syntagmate ſcripſi: huius deæ hoſtiæ lacte inſpergebantur, nec vinum adhibebatur. Plut. id fieri putauit, propter ficum Ruminalem, ſub qua Romulus rumam, id eſt, mammam ſuxit: vel quòd vinum minus conuenire exiſtimatur infantibus. Vide Plut. Probl. & quæ alio loco notaui.

Quæ ventis ſacra facta legerim, vide in Aeolo: id eſt, in Neptuni Syntagmate.

Nocti deæ gallus ſacrificabatur, & nocturno tempore. Ouidius in Faſtis,

Nocte deæ noctis criſtatus cæditur ales,
Quòd tepidum vigili prouocat ore diem.

Statius verò Papinius libro ſecundo Theb. nigras ei hoſtias cum lacte offert, in Noctis hymno. ita enim canit: Nigras tibi nigra litabunt

Electa ceruice greges, luſtraliáque exta
Lacte nouo perfuſus edet Vulcanius ignis.

Legitur & adhuc hymnus Orphei ad Noctem, cuius ſuffimentum faces. eius hoc eſt principium, meis verbis:

Te Nox ô genitrix hominúmque deûmque canemus,
Nox geneſis cunctis, quam & Cyprin iurè vocemus, Audi diua, beata, &c.

Fortunæ virili menſe Aprili thura adolebant, & cum melle papauera, & lacte, quod ſacrum & Veneri commune fuit. Fortunam verò Lacedæmonij, vt etiam prouerbio eſt celebratum, admota manu inuocabant: id ſignificantes, ſic quidem deos inuocari debere, vt ſimul & nos quoque noſtram addamus operam, alioqui noſtra fruſtra eſſe vota.

Enyus, id eſt, Bellonæ ſacra non beſtiarum victima, ſed ſuo ipſorum ſacerdotum cruore peragebantur. gladios enim diſtrictos vtraque manu tenentes, humeros ſibi ac lacertos fanatici feriebant, hócq; ſanguine Deis litari, & crimina expiari arbitrabantur: ita tamen, vt pro ſanguine & vulneribus ſtipes ac pecunias captarent, vt in eius deæ deſcriptione plenius retuli. Atque hactenus de Gentium ſacrificiis.

FVRIARVM, quas Erinnyas, & Eumenidas, & Semnas deas vocabant, ſacrum huiuſmodi Sophocles in Oedipo Epicolono fieri docet: Manus ac digitos ex profluente aqua abluebat, qui ſacra facturus: & in cratere anſato, ouis nouellæ vellere obtecto, mellitã aquã ad choas & libamina reponebat, quę prima aurora ſobriis humi ter fundebat, tétq; inſuper nouẽ ramos oliuæ ibi deponebat: tum demũ preces verbis cõceptis ipſis Furiis effundebat.

Pacis ſacrificium poëtarum feſtiuiſſ. exequitur copioſe Ariſtophanes, in eius deę nomine fabula. nam cum primũ caniſtrum deſcripſiſſet, cum hordeo, ſerto, cultro, & igne: tum ſubdit, qui ſacra faceret, caniſtrum ſumpſiſſe, aram circuiſſe, faculam intinxiſſe, mox preces ipſi deæ effudiſſe: O grauiſſ. regina dea, veneranda Pax, domina chororum, regina nuptiarum ſuſcipe ſacrificium noſtrum: & cætera, quæ ibi leguntur. Pòſt victimam facit ex oue, ſed non ante conſpectum deæ: quoniam ea non cæde lætatur, nec eius cruẽtabatur ara: at ſeorſum iugulabatur, & pedes offerebantur, ignı́ſque ex ſciſſis lignis incendebatur: tùm aſſabantur cætera viſcera, vt iam in aliis diximus, & præcipuè ex Homero diuerſis ex locis. Illud quoque notamus, nautas ſeruatos ex periculis maritimis, deis marinis ſacrificaſſe: quod notiſſimum eſt ex poëtis. Sed & Vergilius:

Votáque ſeruati ſoluent in littore nautæ,
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed nihil impedit, quin in hoc de vario ſacrificandi ritu gentium Syntagmate id aſcribam, quod à me eſt breuiſſ. collectum, & excerptum cùm ex aliis, tum maximè ex his ſcriptoribus, Lactantio Firmiano, Macrobio, Cicer. Platone in Minoë, Dionyſ. Alicar. Oroſio, Diod. Siculo, Euſebio, Luciano, Cyrillo, Tertulliano, Plinio, Suetonio, Solino, Mela,

Procopio, Alexandro, aliis. Si enim nationum ac gentium ſacra, inſtitutáq ue ſacrorũ ſcrutari, & Barbaros externóſque ritus recenſere libuerit, quàm impia atque nefanda eorum ſacra inueniemus? Atque vt ab his exordiar, Tauri Scythæ pro hoſtiis Dianę aduenas immolabant, præſertímque naufragos: & quos (vt inquit Athanaſius) prouidentia eripuerat, hos ipſi iugulabant. alij poſtquam è bello redierant, captiuos per centurias diuidebant, & ex ſingulis vnum ſumentes, tot Marti iugulabant, quot ex vnaquaq; centuria delegiſſent. Scribit Procopius, apud Thulitas, id eſt Thulæ inſulæ habitatores, ſuo tempore, hoc eſt Iuſtiniani Imperatoris, victimarum potiſſimam fuiſſe, virum quempiam, quem primum in prælio cepiſſent, Marti ſacrificaſſe, vt quem deorum maximum ducerent. Sed ea, inquit, eſt apud hos immolandi conſuetudo, vt non ſolum hoſtiam mactent, ſed in arbore vi- uam hanc prius ſuſpendant, indéque inter ſenticeta & vepres proiectam, ſic variis ac miſeris modis excruciando conficiunt. Legimus item paucis antè annis, ab Hiſpanis nautis orbem luſtrantibus inſulam repertam, quam ipſi à Corolo Carolinam dixere, in qua frequentes viſebantur ſtatuæ æneæ ſuorum numinum, quæ intrinſecus cauæ, manibus iunctis paſſiſque fuerant, in quibus infantes & puerulos quos deis illis ſuis immolabant, includere ſolebant, & crudeliſſimè incendebant, in caueis ſtatuarum & ſimulacrorum igne accenſo, & ære calorem concipięte: & hæc quidem hoc tempore. vt minus mirum videatur, quod à Moſe & Hebræis prophetis ſcriptum legimus & in primis in Deuteronomio, capite duodecimo: Omnes abominationes quas auerſatur Dominus, fecerunt, deis ſuis offerentes filios & filias, & comburentes igni. Quo loco interpretes, cùm alia multa tradunt, tum illud, quod ſimulacra illa erant ex ære Cyprio, aliiſque metallis ignita, & ſuccenſa. Vt cætera mittã, quæ traduntur: ad noſtra redeo. In Aſia Laodicæi Mineruæ virginem mactabant, Arcades Ioui Lycęo puerum: plerique iuxta Boriſthenem, væcordi animo homines victimas dare, & in deorum ſacrificiis humanis oſſibus adolere ſolebant. Blemyę, Cymbri, Galli, Dryidæ, & Germani, ſtatis diebus humanis hoſtiis litare, & captiuorum cruore adolere aras ſolebant: tunc maximè deos propitiari arbitrantes, cùm per cruciatum hominem excarnificaſſent: ex pœnis & hominum ſuppliciis diuinationes & auguria captantes. Fuit quoque apud Phœnices & Carthaginenſes nimis diu obſeruatum, vt infantes qui Principum filij eſſent, ſorte ductos, regio ornatu Saturno immolarēt hoſtias: & quem ſors morti deſtinarat, morti ſubtrahere non licebat. Quare multorum ciuium largis fletibus deplorata fuere funera. Hinc Imilce Annibalis vxor, cum Aſpar eius eſſet mactandus filius, apud Silium in calce quarti libri Punicorum dolens ait:

Quæ porrò hæc pietas, delubra aſpergere tabo?
Heu primæ ſcelerum cauſæ mortalibus ægris,
Naturam neſcire deum iuſta ite precari
Thure pio, cædíſque feros auertite ritus;
Mite & cognatum eſt homini Deus. hactenus oro
Sit ſatis, ante aras cæſos vidiſſe iuuencos.
Aut ſi velle nefas ſuperos, fixúmque, ſedétque,
Me me quæ genui, veſtris abſumite votis,
Cur ſpoliare iuuat Libycas hac indole terras?

Et cætera. Ab iſtis verò ſacris cùm deſiuiſſent, poſtea victi ab Agathocle, deos propterea ſubiratos arbitrati, quod antè etiam diximus, vt numen placarent, CC nobilium filios mactaſſe feruntur ad aras. Adeò cæca mortalitas, ſub religionis nomine, ad infandas cædes præceps agebatur. Id quod etiam à Rhodiis & Cretenſibus factitatum comperimus, vt hominem epulis grauatum ac pueros impuberes, feſtis diebus, Saturno & ipſi mactarent. In Chio & Salamine mos per multa ſecula viguit, vt Diomedi & Dionyſio homines diſcerptos iugularent. Eiuſdémque Dionyſij templum in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram diſflagellabantur ad necem: ſicut & Spartæ in ara Orthię Dianę, pueri. Quinetiam alij ingenti ſimulacro viminibus intexto, & viuis hominibus oppleto, ac igne ſuccenſo, ipſis fœdum in modum exanimatis, maximum holocauſtoma deis ſuis offerre putauerunt. Boïs & Celtis, purgato capiti hoſtis capite, caluariam auro cælare, & in eo poculo ſolennibus libare religioſiſſimum erat. Proditum eſt, Ariſtomenem Meſſenium Ioui, quem Ithomaten appellabant, CCC ſimul homines, in quibus Theopompus fuit, vno ſacrificio mactaſſe: & Lacedæmonios eò veſaniæ proceſſiſſe, vt Marti humana victima litarent.

Galatæ

Galatæ & Maſſagetæ, non aliter deos ritè conſuli arbitrabantur, quàm iugulato homine apud aras deorum: ex cuius caſu, tum ex membrorum laniatu, & ſanguinis fluxu futura diuinabant. Cymbri noxios homines ſeruatos, ſudibus affixos, deis pro hoſtiis dabant. Galli, præter Heſum & Theuratem, quos deos humano cruore placabãt, grauioribus morbis aut periculis affecti, ad placandas deorum aras aut homines immolabant, aut ſe immolaturos vouebant: ad cuius aram etiam grandæuos ætate, victimarum loco proſecabant. Luſitanis vetus mos fuit, ex hominum inteſtinis exta proſpicere atque inde omina & vaticinia captare, abſciſſaſq. captiuorum dextras pro munere deis offerre. Thraces Zamolxin, quem maximum ſuum deum putabant, non alia ratione propitium ſibi fieri arbitrabantur, quàm ſi ad aram facili lancearum ictu homo cõcideret, eam optimam & deis gratiſſimam victimam opinati. Germani quoque ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum putabant. Idem etiam feciſſe Senones traditur. qui cæſo publicè homine, infanda ſacra ſtatis diebus celebrabant, his portentis expiari delicta credentes. Perſis etiam, ad habendas ſuis deis gratias, viuentes iuuenes, eóſque adhuc ſpirantes ſub terra defodere, aſſuetum fuit: quem etiam morem Græcis inoleuiſſe accepimus, vt in anniuerſaria celebritate Baccho viuos homines ſacrificarent: quique ita fuiſſet immolatus, maximam inter ſuos probitatis ac religionis laudem ferebat. Longum eſſet exequi, qui Taurorum populorum mores fuerunt, vt apud aram hominem ſiſterẽt, & poſt ſolennes quaſdam preces hominis; caput eius claua feriebant, cruciq; illud affigebant: truncum porrò corpus ex ingenti rupe in præceps dabant. id quod cum Leucadiis commune fuiſſe quidam tradunt, qui in Apollinis Leucadij ſacro, ad auertandam deorum iram hominem de montis ſpecula deiicerent, & in mare præcipitem deuoluerent. Fuit & id moris Albanis, vt hominem ſacris initiatum qui ſanctitate polleret, diu aſſeruatum, & opiparè ſaginatum, apud aras ſiſterent, eúmque furiali carmine excantatum, deuotúmque, additis quibuſdam precationibus, cum aliis victimis immolarent. Tantáque animorum fuit inſipientia, támque præceps libido imperiti vulgi, ante verbum diuinum corporatum, vt omnes ferè mortales in templis coire, & nefandis libidinibus immiſceri, ac pudendis genitalibus ſacra facere, quod procreationis ſeminaria forent, nefas non putarent: quod abundè in Venere, & Priapo, aliíſque deis oſtendi. Quin & Britannis longo tempore morem fuiſſe accepimus, vt coniuges & nurus nudas, & quodam herbarum ſucco delibutas, ad templa ducerent, & ita ſupplicarent, captiuorúmque ſanguine deis litarent. At verò Corinthi ſupra mille proſtitutas in templo Veneris aſſiduè degiſſe, & inflammata libidine quæſtui meretricio operam dediſſe, velut ſacrorum miniſtras deæ famulari ſolitas, memoriæ eſt proditum. Hic tibi mitto ſacratas Lydias & Cyprias libidines. Piget verò, pudétque referre, Romanos rerum dominos, quibus fœdera, leges & ſacra exteris dare nationibus imperium fuit: quanto in errore, & quàm tetra caligine verſatus fuerit victor iſte gentium populus, & totius dominator Orbis, omni ſuperſtitioni obnoxius: faſcinos & mutinos, nedum Iunones & Genios quotidie ſibi aſciſcendo, & obſcœna numina adoptando: qui etiam extra ordinaria ſacra, ex fatalibus libris facere coactus, Græcum & Græcam, totidémque Gallos in foro boario, ad placandas deorum iras, ſub terras viuos defodere veritus non fuerit. licuítque illi diu in ſacris hominem interimere, & deis immolare: adeò vt Saturnum & ipſe, & Latialem Iouem, humana placaret hoſtia. cuius ſimulacrum, dum ſacrificarent, humano ſanguine proluebant: donec Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Craſſo Coss. S. C. cautum fuit, ne nouam inducere religionem, néve hominem immolare, aut humano ſanguine litare liceret. Sed iam de his ſatis. Quare nos CHRISTO gratias agamus, qui nos à tam fœdis immanibúſque ſacris exemptos, ſalutifero Euchariſtiæ ſacrificio inſtituit, quo Deo patri quotidie litamus: Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat per infinita ſeculorum ſecula, Amen.

SYNTAGMATIS DEORVM GENTILIVM XVII, ET VLTIMI

FINIS.

AVTORVM, QVIBVS TOTO HOC

Opere L. Gyraldus vtitur, Catalogus.

Aceſtor
Acron
Actius Sannazarius
Acuſilaus
Aelianus
Aelius Stilo
Aemylius Probus
Aeneas Syluius
Aenopides
Aeſchylus
Agatharchides
Agathius
Aglaoſthenes
Agretas
Agretius grammat.
Albricus
Alcæus
Alciatus
Alexander ab Alex. ſiue Neopolitanus
Alexander Aphrodiſ.
D. Ambroſius
Ammianus Marcell.
Ammonius
Amphitheus
Anacreon
Anaxagoras
Anaxarchus
Annius
Anthes
Antimachus
Antipater
Apollodorus
Apollonius
Apollophanes
Apoſtolius
Appianus
Apuleius
Archematus
Archeus
Aratus, eiúſque interpres
Archilochus
Arctinus
Arethus
Ariſtagoras
Ariſtarchus
Ariſtides Mileſ.
Ariſtippus
Ariſtodemus
Ariſtophanes
Ariſtoteles
Armenidas
Arnobius
Arpocration
Arrianus
Artemidorus
Aſclepiades
Aſconius
Athanaſius
Athenagoras
Athenæus
Athenocles
Atteus Capito
Aufuſtius
D. Auguſtinus
Auſonius
Autocrates
Bachilides
Bandelus
Baptiſta Leo
Baptiſta Mantuanus
Beda
Beroaldus
Bebius Macer
Bembus
Beroſus
Beſſarion
Boccatius
Boëthius
Budæus
Cælius Aurelianus
Cæcilius Minutianus
Cælius Calcagninus
Cælius Rhodiginus
Cæſar
Caius Iuriſconſultus
Callixenus
Calias
Callimachus
Callinus
Calliſthenes
Calliſtratus
Capitolinus
Carbilius
Caſsiodorus
Caſsius Hemina
M. Cato
Catullus
Cebes Thebanus
Cenſorinus
Cephiſiodorus
Ceſellius
Chalcidius
Charax
Chares Mitylenæus
Charicides
Charon Lampſac.
Cheræmon
Cherilus
Chryſermus
Chryſoſtomus
Chryſippus
Cicero
Cincius
Claudianus
Cleanthes
Clearchus
Clemens Alex.
Clemens Pont.
Cleomedes
Clinias
Clitonymus
Cloacius
Columella
Conon
Conſtantinus Cæſar
Cornelius Labeo
Cornelius Tacitus
Cornificius
Cornutus
Cratinus
Cratinus iunior
Crinitus
Critolaus
Cteſias
Cyprianus
Cyrillus Alex.
Dantes Algerius
Democlides
Democritus
Demoſthenes
Demoſtratus
Dicearchus
Didymus
Dinarchus
Diodorus Siculus
Diodorus Sinopæus
Diogenes Laert.
Diogenetus
Diogenianus
Diomedes grammat.
Dion
Dionyſius Afer
Dionyſius Halicarn.
Dionyſius Mileſius
Diophantus
Dioſcorides
Domitius
Donatus
Dracon Corcyræus
Drepanus
Durides
Duris Samius
Egnatius
Empedocles
Ennius
Ephorus
Epicharmus
Epiphanius
Eraſmus Rot.
Eratoſthenes
Eſaias propheta
Eualces
Euclides
Eudoxus
Euhemerus
Eumelius
Euphorion
Euphronius
Euripides
Euſebius
Euſtathius
Fabius Pictor
Fabius Quintilianus
Feſtus
Firmicus
Florus
Frontinus
Fulgentius
Galenus
Gaza
Gellius
Georgius Valla
Germanicus Cæſar
Gilius
Granius
Greg. Nazianzenus
Harpocrates
Harpocration
Hecatæus
Heliodorus
Helius Lampridius
Hellanicus
Heraclitus
Heraclides Pont.
Hermes Triſmegiſtus
Hermeſianactes
Hermippus
Hermogines
Hermolaus Barbarus
Heron
Herodianus
Herodotus
Heſychius
Heſiodus
Hieremias propheta
Hierocles
D. Hieronymus
Hippocrates
Homerus
Horatius
Hyginius
Hyllus
Hyperides
Iamblichus
Ioannes Annius
Ioannes Zezes
Ion
Ioſephus
Irenæus
Iſaacius Zezes
Iſidorus
Iſocrates
Iſſæus
Iſter
Iuba
Iulius capitolinus
Iulianus Cæſar
Iulius Firmicus
Iulius modeſtus
Iulius Obſequens
Iulius Pollux
Iulianus Aegyptius

Iuſtin

Iuſtinus
Iuuenalis
Labeo
Lactantius
Laertius
Lampridius
Laſus Hermion
Leon philoſoph.
Leonicus
Libanius
Licinius Imbrex
Liuius Andronicus
Liuius Parauinus
Lucanus
Lucas Euangeliſta
Lucianus
Lucilius
Lucretius
Luctatius
Lycurgus orator
Lyſimachus
Lycophron
Macrobius
Manethua
Manilius
Marcellus
Marlianus
Marſilius
Marſua
Martialis
Martianus
Marullus
Maſſurius Sabinus
Maximus Tyrius
Megaſthenes
Menander
Menechmus
Menippus
Merula
Metagenes
Metaſtheues
Methodius
Minutianus
Minutius Fœlix
Mnaſeas
Mneſimachus
Mombritius
Moſes Aegyptius
Muſæus
Myrſilus
Myrtilus
Naugerius
Nazianzenus
Nearchus
Nebumius
Neoptolemus
Nenius
Nicander
Nicanor
Nicephorus
Nicoſtratus
Nigidius
Niſus Chius
Nonius Marcellus
Numenius
Nymphiodorus
Olen Lycius
Origenes
Orpheus
Ouidius
Pacuuius
Palephatus
Pamphus
Paniaſis
Parmeniſcus
Parrhaſius
Parthenius
Paulus Aegineta
Paulus Apoſtolus
Paulus Diaconus
Pauſanias
Pecellides
Pediaſimus
Perſius
Petronius Arbiter
Phauorinus
Phænodemus
Pherecides
Pherenicus
Pheſtus
Philarchus
Philemonax
Philochorus
Philon Byblius
Philoſtratus
Phœdimus
Phorutus
Picus Mirandula
Pindarus
Plato
Plautus
Plinius
Plotinus
Plutarchus
Polemon
Polyanthus
Politianus
Polybius
Polycharmus
Polymantes
S. Pompeius
Pomponius Lætus
Pontanus
Porphyrius philoſop.
Porphyrion Horatij interpres
Poſidippus
Poſsidonius
Priſcianus
Probus grammat.
Proclus
Procopius
Prodicus
Propertius
Prudentius
Pſellus
Ptolemæus
Pythagoras
Quintilianus
Q. Calaber
Q. Curtius
Rhabanus Hebræus
Rhianus
Riccius
Ruellius
Ruffinus
Sachoniachthon
Saluſtius
Sammonicus Serenus
Santra
Sceptius
Scopas
Sedulius
Sempronius
Seneca
Serenus
Seruius gram.
Sextus Clodius
Sidonius
Silius Italicus
Simonides
Simplicius
Siſides
Socinus
Socrates
Solinus
Sophocles
Sophronius
Soſibius
Soſicrates
Soſtratus
Sozomenus
Spartianus
Speuſippus
Statius
Staphylus
Steſimbrotus
Stephanus
Steſichorus
Steuchus Eugubinus
Stobæus
Strabo
Suetonius
Suidas
Syneſius
Syrianus
Tacitus
Tarquitius
Tarrhæus gram.
Tatianus
Telechides
Teleſarchus
Terentius Comicus
Terentius Varro
Tertullianus
Themiſon
Theocritus
Theodoretus
Theognis
Theon
Theophilactus
Theophius
Theophraſtus
Theopompus
Thomas Morus
Thucydides
Tibullus
Timæus Tauromin.
Timoſthenes
Timotheus poëta
Timotheus theolog.
Tireſias
Trebatius
Trimatius
Trapezontius
Tyberianus
Tyrius philoſophus
Phalerius Antias
Valerius Flaccus
Valerius Max.
Valerius Probus
Valerius Soranus
Valturius
Varro Vegetius
Velleius
Vergilius
Verrius Flaccus
Vibius Sequeſter
P. Victor
Victruuius
Villius
Vlpianus
Vopiſcus
Xanthus Lydius
Xenagoras
Xenophon
Zenobius
Zenodotus
Zezes grammat.
Zoroaſtres.

DIALOGISMVS VNICVS LAVRENTII FRIZZOLII SOLIANENSIS AD CLARISS. V. ACHILlem Bochium equitem Bononien. De Lilij operibus deque eius vita breuiter.

INTERLOCVTORES.

EMPTOR ET BIBLIOPOLA.

CVM ſuperioribus diebus Ferrariam veniſſes Achilles Bochi eques ornatiſs. téque ad Lilium Greg. Gyraldum vnà cum Io. Baptiſta Pigna contuliſſes, ac cum eo de multis variiſque rebus eſſes collocutus, rogaſti eum, vt iuberet aliquem amanuenſium ſuorum, vitæ ſuæ capita, vt ſic dicam, exſcribere, habere enim aiebas in animo eam velle te literarum monimentis poſteritati commendare, quod cum tibi ipſe, ſicut & ſuipſius effigiem, qua Academiam tuam exornare cupiebas, vt aliis pleriſque, abnegaſſet, ego qui tunc ibi aderam, tui pro ſingulari virtute, pro dignitate tua, ac ſapientia (tametſi ignotus tibi) obſeruantiſsimus quæque de eo colligere potui, vt eo præſente me rogaſti, nunc ad te mitto, ne eius ipſius Lilij modeſtia meáque negligentia te ab honeſto ac laudabili huiuſcemodi inſtituto deflectat. & eo maxime cum me tibi gratum facturum exiſtimem. Vale ac Dialogiſmi collocutores emptorē cum bibliopola attende.

EMPTOR.

Nunquid habes noui mi lepidiſsime Bibliopola? BIBLIOP. Nihil præter quoſdam Lilij Gregorij Gyraldi annotationum Dialogiſmos. expectabam quidem Iouij hiſtorias, ac conuerſum in Latinum Pauſaniam, aliáque nonnulla. EMP. Tu interim ne graueris hos mihi Dialogiſmos oſtendere. BIB. quid obſtat? en accipe & lege. E. nunquid Lilium hunc noſti? B. noui & quidem vt magis neminem. E. nunquid aliud præter quàm has annotationes compoſuit? B. plura quidem. E. Et quonam titulo circunferuntur? B. Dicam ſi rectè inſcriptiones meminero, primúmque mihi ſuppetit eum edidiſſe ſyntagma quoddam de muſis, dein Herculis vitam, tum demum Sepulcralia, & de vario ſepeliendi antiquorum ritu. Tranſtulit poſtea è Græco in Latinum, quin corruptum emendauit potius, ac amiſſum bibliothecis reſtituit, Symeonis Sethi medici Antiochēſis libellum περὶ τροφῶν δυνάμεως, hoc eſt de facultate cibariorum. Sed prius hymnos quoſdam heroico carmine cōſcriptos, & alia quæpiam ediderat. Dedit poſtea librum de Nauigiis, in quo de nauium inuentu, earū generibus & de nauigandi ratione plurima nō indigna ſcitu connumerat. Sequitur poſt hūc alius liber quē de Annis, menſibus, diebus & horis cōpoſuit, cui ſubdidit antiquos faſtos, hoc eſt calendaria, tum Græcè tum Latinè. Collegit præterea decem dialogis Græcorum & Latinorum antiquorum omnium poëtarum vitas opus ingens & varium. Scripſit deinde Paræneſim aduerſus ingratos cui ſubiunxit remedium De crimine ingrati & nomine vitando. Sed ne ipſe ingratus cuiquam videri poſſet, ſicut de antiquis Græcis & Latinis omnibus poëtis benemeritus erat. hiſtoriam duobus dialogis De poëtis noſtrorū temporum confectam ſuperiori anno edidit, ac vnà cum iis epiſtolam heroico carmine conſcriptam eiuſdem ferè argumenti, vbi agit de incommodis, quæ in direptione paſſus fuerat Vrbana, cum qua exhibuit & Progymnaſma aduerſus literas & literatos, quod iuuenis confecerat declamando. EMP. Nunquid plura? B. Nunc meminero, hem exciderat volumen illud ingēns de Deis gentium quod ante duos dialogos de poëtis noſtrorum temporum compoſuit, ſeptemdecim ſyntagmatibus diſtinctum, in quo deorum omnium nomina, cognomina, in quibus colerentur templis, ſtatus, cæremonias congeſsit. E. In eo plurimum quidem puto ineſſe eruditionis. B. non id ego iudicarim, vnum illud ſcio, nobis æra meruiſſe. paucis verò antè diebus exiit eiuſdem quidam libellus, in quo antiquorū ænigmata ac Pythagoræ ſymbola puer collegit, ac interpretatus eſt: ea neſcio quò fato in manus hominum deuenerint, ſed puto ab amicis extorta. Nunc verò has annotationes dedit, quæ apud me venales his diebus extitere. quid verò tibi de his videtur? E. Rectè quidem. ſed nonnulla me tamen cepit admiratio, quòd cùm præter alios Latinos auctores Ciceronem maximè & Vergilium meritò extollat, & imitandos præcipiat, ex annotationum harum capitibus parum vel nihil videam ſuper eos ab ipſo annotatum. B. Sui mihi conſilij rationem ſæpius aperuit. Amicos habet quamplures Ciceronianos, & ex his præcipuè, qui Ciceronis animam in ſe more Pythagorico transfuſam putent, quique ſuper

omni

omni Ciceronis verbo fortè oggannluerint, ne annotauerint aliquid dicam. Maluit igitur annotationes ſuas perire, quàm eos quos amat, & quibus aduerſari noluit, offendere. De Vergilio verò alia eſt ratio, ſed huic ferè conſimilis. E. Beaſti me mi Bibliopola. Sed Lilius an veſtras eſt, & Ferrarienſis? B. Et quidem noſtras, & Ferrarienſis. E. Quot annos natus? B. Tres & ſeptuaginta. Natus eſt enim Lilius Greg. Gyraldus iſte, vt ex eo ſæpius audiui hic Ferrariæ, Anno à verbo Dei corporato MCCCCLXXIX. Idibus Iunij, ſub Herc. I. Eſtenſi Ferrarien. principe. E. Et quibus nam parentibus? B. Ingenuis ſcilicet, patre Gyraldo, quod cognomen fuerat antiquum maiorum ſuorum, matre verò Sancta. E. Perge quæſo aliqua de eo. B. Is puer prima elementa à M. Vergnanino & Luca Ripa grammaticis Rhegienſibus didicit: mox adoleſcens ſub Bapt. Guarino, viro doctiſſimo atque optimo, bonis literis operam dedit. dein peregrè profectus eſt, & Carpos primum ad Albertum Pium Carporum, necnon & Ioan. Franciſcum Picum Mirandulæ principes, apud quos nactus librorum copiam, multa legendo collegit. Fuit & hoc tempore Mediolani, vbi per annum ſub Demetrio Chalcondylo publicè ibi docente, ac in vtraque lingua eruditiſſimo, Græcis literis operam nauauit. Deinde Mutinæ cum Rhangoniis Comitibus manſit, donec Romam ſe contulit: vbi ipſe tantiſper fuit cum Herc. Rhangonio Card. ampliſſimo, dum Cæſariani milites vrbem diripuerunt. in qua quidem vrbis direptione multa paſſus, Hercule immaturo interitu vnà cum ampla librorum cæterarúmque rerum ſupellectile erepto, omni ſpe & facultatibus ſpoliatus, ſe ad Picum recepit. Sed heu, ecce Picus à fratris filio vita & Mirandula impiè priuatus eſt. Ille Picus, inquàm, qui (vt te audiuiſſe puto) ſemper honeſtiſſimè vixerat: qui non doctrina modò, qua omnes longè ſuperabat, ſed morum ſanctitate lumen quaſi cæteris extinctis elucebat, tam indignè trucidatur. Lilius verò pedibus æger, multo grauiora ab ipſis coniuratoribus quàm in Vrbana paſſus direptione, vix, rebus omnibus iterum exutus, eorum manus euaſit. tandem in patriam reuerſus, cum Manardo & Cælio Calcagnino, viris doctiſſimis, ac veteribus amicis aliquot annos coniunctiſſimè vixit. ſed eo magis articulari morbo afflictatus à Manardi interitu, nunquam ſuis pedibus iuit: cæterum mula vel ſella curuli vehebatur. Sed tanta, ingruente bruma, vis morbi creuit, vt neque vehi amplius neque ſtare poſſet. Sedebat igitur in lectulo, ac ſcribebat aliquid ſemper, vbi Deorum gentium ac Poëtarum noſtrorum hiſtoriam contexuit. Tandem ab atrociſſimo articulorum morbo oppreſſus, abhinc ferè ſexennio decumbit, omni manuum ac pedum cæterorúmque membrorum priuatus munere; vt non modò ori manus admouere, ſed nec ſe abſque famuli obſequio, ac tantillum quidem in grabato excutere poſſit. E. Doleo quidem acerbiſſimo eius caſu: ſed dic quæſo mi optime Bibliopola, nunquid habet in manibus quod edere velit amplius? B. Habet ſchedas multas, & opiſthographorum libellorum volumina: verùm cùm ea ipſe euoluere nequeat, ob infirmas manus, iacent cùm eo, ac cum ſitu blattiſque luctantur. Scribit quandoque epigrammata, vbi amicis gratias agit, aut ſi ab eis vel epitaphia vel alia huiuſcemodi elogia efflagitantur. E. Quid eſt quod de eius verſibus nihil agis? Plura apud eum carmina eſſe, cum quotidie ferè aliquid ſcribat, opinor. B. ſic eſt, vt inquis. & vt mihi ab eo ſæpius audire contigit, ſua carmina in tres tomos diſtinxit: iuuenilia, ſenilia, & ſacra, quæ ipſe Herculi II. principi huic noſtro dicauit. E. Nunquid eſt aliud quod me de eo audire fas ſit? B. Eſt quidem, quod te audire non diſpliceat, eius modeſtiæ & grauitatis amplum teſtimonium, Epitahium quod ipſe in paruo ſuo ſepulcro conſcribi iuſſit, quod tale eſt:

D. M.

Quid hoſpes aſtas? tymbion
Vides Gyraldi Lilii,
Fortuna utramque paginam
Qui pertulit: ſed peſſima
Eſt uſus altera, nihil
Opu ferente Apolline.
Nil ſcire refert amplius
Tua, aut ſua: in tuam rem abi.

LILIVS Greg. Gyrald. Proton, Apoſt. mortalitatis memor,
Ann. ag. LXXII. V. S. P. Cur. MDL.

Spirat verò adhuc Lilius (vt eius verbo vtar) non viuit, ſéque adeuntibus peramantet exhibet, & memoria pollens locos perdifficiles auctorum omnium explicat. E. Id audire mihi pergratum fuit, tibíque gratias ingentes habeo. ſed quanti conſtant hi Dialogiſmi? quanti alios vendidiſti? B. Drachma herculea. E. Carioris hercle quàm putaram. ſed drachmam accipe, ego mecum Dialogiſmos auferam. Tu vale.

ELOGIVM TVMVLI ALPHONSI
Maianthi Ferrarien. per Lilium.

ALPHONSO Maiantho adoleſcenti forma & moribus egregiis, Ingenuarúmque artium ſtudioſo, & in primis Philoſophiæ, ac Medecinæ, quibus & vtriuſque linguæ bonis literis dum aſſiduus operam nauat, in febriculam incidit, quam ſubſecuta dyſenteria ſuo ſcalari anno abſumptus eſt, heris boniſque omnibus ſui deſiderium relinquens: Mœſtiſſimi parentes filio chariſſimo, quod ab eo ſibi optabánt, iuſta buſtúmque peregerunt. prò dura fatorum lex.

Vixit annos XX. Menſes II. obiit menſe Nouembri. MDLI.

Eiuſdem,

Maianthi tumulus monet uiator,
Ut nequid nimis optimum putemus.

EIUSDEM.

Dum Maianthe vacas puer Camœnis,
Artes ingenuas ſecutus omnes,
Et prævertere dum paras iuuentam,
Ut æquus ſenibus fores docendo:
Parcæ candida fila vere viſa
Te quarto (heu miſer) abſtulere luſtro:
Et tanta indole ſpéque decidiſti.
I, ſperes nihil hic tibi viator.

FINIS.

Series chartarum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z,
A B C D E F G H I K L M N O P Q.
Omnes ſunt terniones, præter Q quaternionem.

LVGDVNI,
Excudebat Iacobus Faurus.

RERVM ET VERBORVM IN HISTORIA DEORVM *Gentilium L. Gyraldi memorabilium*

INDEX.

ABadir 44.41
Abaris vates 197.55
Abatos inſula 187.55
Ab-ben-veruach haccados, nomẽ duodecim literarum 9.23
Abeqna dea 51.50
Abigena bos auguribus quæ 466.42
Abraxas 68.9
abſinthium Latinis ferijs bibi ſolitum 415.24
açacalis nympha 158.51
Acacus 258.37
Acamarchis 157.45
Acapnatiſia ſacra 408.28
Acheloides Sirenes 15[illegible].45
Acheron 188.10
Achores deus muſcarum 46.30
Val. Actiſius 29.31
Acmon, Idæus dactylus 64.33, & 118.55
ἀκρίδες 282.40
Acronis in Horatium locus emendatus 51.12
Actæõ Ariſtei filius 64.33
Actæus 26.44
Acte 356.12
Adad Aſſyrijs nomen ſummi dei 10.24, & 60.51
Adargatis dea 60.52
Adelphi vnde dicti 196.36
Adeona, dea adeũdi 51.50
Ἅδης Pluto 168.16, & 169.26
adoleo, verbum ſacrorũ 442.40
Adonai nomen pro quo enuncient Hebræi 8.26
Adoneus Bacchus, nõ ab Adonai 249.32
Adonia ſacra 350.11
Adonis fl. 350.53
Adonis veneris comes 349.36, vnde dictus ib. 46. in lactucæ folijs abditus 350.31. ἀδωνίσειμος cur dictus 350.9
περιφλαιτοι 350.40
Adonidis horti 350.20
Ador & Adorea ſacrificia 433.12
adoratio 11.5
adraſtia 257.28, 395.13 vnde dicta 395.14
Adrianus deus 61.35
ædes & æditus 400.1
Aega nympha 157.37
Aegæõ deus maris 150.19
Aegeria nympha 150.17 dea prægnantium & parientium 50.8
Aegipan 384.39
Aegle 257.41
Aegyõ vrbs Siciliæ 14.18
Aegyptij vnde linigeri dicti 4[illegible]7.50. quomodo victoriã pingere ſoliti 277.11
Aegyptiorum de Dijs opinio 11.30. mos in ſacris faciendis 451.4
ἀελλάδες 73.2
Aello 183.47
Aelures fabuloſè Lunæ filius dicitur 306.7
Aenus mons 95.31
Aeoliæ inſulæ 165.10
Aeolus Iouis filius 164.16 Hippotades ibid. 57, & 165.31. cur ventorũ deus fictus 165.7
Aeoli duo 165.28
Aeneas de[us] indiges 23.54
aer corruptus in templo Apollinis conclufis 111.43
ærarium Romani cur in æde Saturni eſſe voluerint 121.23. quid in eo aſſeruarint ibid. 31
Aeropus 273.19
Aeſa parca 180.53
Aeſculapius medicinæ inuentor 217.48. vnde dictus 218.8. à quo nutritus. ibid. 13. fulmine ictus 219.19. eiuſdem ſimulacra varia ibid. 37
Aeſcul. ἀγλαόπ 222. 49 ἀγλαόπης 222.38
ἀπαλεξίκακος 223.1
Archageres 221.53. Aulonius 222.54. Aes Veneris nomine nuncupatur 257.5. ἀσκληπιάδης 223.2
Aeſcul. καισάριος 222.26.
Coronides 221.11. Cotylæus 222.46
Aeſcul. Epidaurius 221.36 ἀπαλλίτης 222.36. Gortynius 222.30. Hagnitas 222.43. Opifer 222.50 Pæon 221.34. Pergamenus 222.1. Phœbigena 221.6. Salutifer 222.50. Triccæus 221.29
Aeſculapij filiæ quatuor 220.14. inſignia, & cur ei tribuantur 220.50
Aeſculapio de quo ſacrificatum 455.43
Aeſculapij tres 218.3
Aeſculapij delubrum in Antone 222.54
Aeternitas dea 57.14
Aethiopum de dijs & eorum cultu opinio 11.39. eis vt ſemper liberi fuerint, à quo conceſſum ibid. 43
Aetna, mongibelus 352 33
Aeuiterni dij qui 23.9
Africia 444.43
Africus ventus 166.30
Agapenor 342.32
ἀγαθοῦ δαίμονος poculum quale 51.43
ἀγδὶ dei nomẽ apud Turcas 10.25
ἀγδίστις dæmõ, Iouis filius 123.17
Agdus lapis 123.29
Agenoria dea quæ 50.29
Agla, nomen Dei τετραγράμματον 9.39
ἀγλαΐα 357.8
Agnodice puella 218.28
Agno nympha 96.31, & 158.39
ἄγνος vitex 363.51
ἄγνοια calũniæ ſocia 58.22
Agones in ſacris qui 443.27
Agonia & Agonalia 442.46, & 417.15
Agonij dei 396
Agonius deus 50.39
Agoracritus Parius 393.43
Agraule Minerua 302.24
ἀγρεὺς 64.37
agricolarum duces, diſcẽtes 21.7
Agyiea, loca 208.5
Aidoneus rex 279.25
ἀοιαὶ 95.29
Aius deus Rom. 56.16 vnde ſic dictus 47.27
Alabandus deus vnde ſic dictus 63.12
Alalcomena opp. 300.10
ἀλάστωρ 124.43
Alaſtores qui 26.45
Albuneæ deæ hiſtoria 5 67.13
Alcamenes Phidiæ diſcipulus 393.44
Alcides 279.40
Alcmena ex Ioue Hercu-

lem

INDEX.

lem genuit 279.5
Alecto 182.33
Alectryō in Gallum mutatus 270.40
Aleiides, ſacrificia 422.43
ἀλφοὶ & ἄρτοι quid differant 215.22
Alexāder Macedo, XLII Græcorum deus 22.17
Alexandri Maced. hiſtoriæ ſcriptores 97.8. liber ad matrem de ſacrificandi ritu 11.16
Alexandri ab Alexandro error 58.9
ἀλεξίκακος 28.5
ἀλεξίτης Ζεὺς 84.26
ἀλιθεα dea 29.42
ἀλιτήριοι ſeu ἀλιτηριώδεις, qui 28.20
[illegible] 331.20
ἀλωὴ ἱερὰ 147.13
Alipheira vrbs 298.40
Ἀλλαλὰτ dei nomen apud Arabes 10.24
Almon fl. 120.57
ἀλῶα, feſta agricolarum 362.2, 421.7
Altaria vnde dicta 401.39
Altis apud Pindarū quid 87.6
alui purgatio à quo inuenta 218.6
Amalthea nympha 11.21. Meliſſei filia & Iouis nutrix 7.45, & 7.35
Amaltheæ cornu 157.31
Amanus deus 59.27, & 61.33
Amarynthus 321.29
Amata Veſta 133.13
Amathus 323.36
Ambaruālia ſacra 412.17
Ambigaæ oues in ſacris quæ 410.41
Ambroſia, feſta 420.44
Ambullij Caſtores 164.9
Amburbale ſacrum quale 412.17
Amicitia dea 52.36 eiuſdem imago ibid.29
Ammiani Marcellini locus expoſitus 28.13
Amor deus 344.27. cur tristis pingatur 347.13
Amphiaraus deus, & eius hiſtoria 6.43
Amphictyon Athenienſ. rex 244.1
Amphictyonum conuentus vbi, & quoties fieri ſolitj 61.14
Amphilochus vates pro deo cultus 64.13
Amphitheatra ouali forma 161.17
Amphithoe 157.46
amphitryoniades 162.28
Amphitrite 146.31
Amphitryon 278.50
ἀμφιεξ 229.41
Amyclæ opp. 204.42
Amymone Nauplium pepetit 140.5
Anacalypteria 420.55
ἀνάρρυσις 343.19
Anaitis Venus 61.32
ἄναξ vnde dictum 205.42
Anaces 162.53
Anathemata, ſacra 412.34
ἀνάθημα & ἀνάθεμα quid differant 412.46
Anatola 356.11
Anaxagoræ opinio de deo 14.19
Anaximandri Mileſij opinio de Deo 13.45
Anaximenis opinio de Deo 23.50
Anchyrus Midæ filius in voraginem ſe conijcit 83.14
Ancillæ nomen vnde deductum 28.31
Ancillæ à ſenatu Rom. manumiſſæ 111.34
Anculi & Anculæ qui 2.42
Ancylæ 405.23
Andira 131.16
Angelia Mercurij filia 25.47
Angeli Hebræis qui 369.41
Angerona 42.48
Angeronalia 416.1
Angeronia dea ſilētij 48.30, & 55.6, inde anguilla inuidiæ nota 40.2
Angitia 154.14
anima pro hoſtia in ſacris 43.50
animalia ſacrificijs congrua quæ 223.7, 422.19
ἄρτια non mutila eſſe oportuiſſe 436.17
Anna Perenna dea 57.20 Romæ quo menſe culta ibid.11
Annō quid egerit, vt deus haberetur 59.15. ab auibus, quod eas edocuerat carmen contemptū & opinione falſus ſua ibid.6
Anteros 348.49
Anteſphoria ſacra 177.45, 421.46
ἀνθεστήρια feſta 421.18, & 420.18
Anthiæ veſtes 247.14
Antias dea 196.27
Antino° ab Adriano Cæ. deus factus 67.54
Antiphilus Apellis æmulus 38.15
Antiſthenis Athenienſis opinio de Diis 14.35
ἀντίθεοι qui 28.32
Antra quibus dijs dicata 401.46
Anubis 264.50
Anxur, Terracina 112.51
Aonia 228.54
[illegible] dei qui 28.27
[illegible] 342.46
Aparctias 166.33, & ibid. 41
Apaturia feſta 237.15. dierum quatuor, & qui ſinguli dicti 243.21, & 421.23
Apex pro pileo flaminis 403.52
Apeſas, Apeſantius Iupiter 90.2
Apexabo 444.33
ἀπεταιρίαι 21.6
ἀπορρῆσις 400.12
ἀπορρήτα 32.4
Apia dea Scythis quæ 43.21
Apis qualis deus 172.46
Apis bos 173.54
Apis taurus, & eius conſecrandi ratio 179.15
Apis poſt mortem Serapis dictus 173.9
Apidis ſacra à Cambyſe violata 174.49. ab Ocho ibid.51
Apium feralib. apponi ſolitum cur 450.32
Apollo deus ἐγγυγαμέτης 21.25. vnde dictus 191.3. à quibus deus factus 13.31. cur gratias dextra geſtare fingatur 55.22. cyclopas interemit 218.1. quatuor artium præſes 1.9.47
Apol. Abæus 210.12, ἀκερσεκόμης 211.9. aeclius 192.45. Acræphius 211.2. Actæus & Achæus 206.54. Aegletus 215.34. ἀγυιεύς 193.35. Aeneas 213.30. Agræus 197.39. Agyieus 207.54. ἀλεξίκακος 215.21. ἀλεξάνωρ 191.42. Amazonius 214.47. Amycleus 208.41 ἄναξ 205.32. Aphetor. 212.54. Arcitenens 213.52. Argyrotoxus 213.44 ἀρνοκόμης 197.29. Aſtypalæus 216.16. Auricomus 213.55
Apollo Beles 204.47. Βοηδρόμιος 203.46
Apollo Carneus 210.29. Callius 215.15. Catzon 215.44. κατειβάτης 99.25. κερδῷος 97.2. χαρίσιος 214.3. χρησμωδὸς 214.6. chryſaor 214.5. χρυσόλυρος 158.30. chryſocomes 213.55 Chryſotoxos 213.52. Cillæus 215.49. Cirrhæus 212.2. clarius 207.45. clytotoxos 213.5. Cœſiſpes 194.53. Comæus 211.42. Coryphæus 209.14. κυνόφορος 93.33. Cous 212.31. crinitus 114.2. Cynnius 209.5. Cynthius 193.6, & 200.14. Cytinus 109.1
Apollo Daphnæus 209.7 δαφνηφόρος 214.39. Delius 192.52. Delphicus 195.48. Delphinius 195.15. Deradiotes 206.18. Dicæus 206.34. Didymæus 200.28. Διονυσόδοτος 215.42
Apollo ἐμβάσιος 211.33. ἐπιβατήριος 205.14. Enholmios 213.9. ἐπικούριος 214.31. Eutreſites & 215.47. Epactius 207.9. ἐπιβατήριος 206.9. Epideliua 193.10. Epicurius 195.10. ἐρεθύμιος 207.49. ἑκατηβελέτης 197.28. ἑκαταῖος 204.37. ἐπιβήμιος 194.34. Eriſatheus 216.1. Erithybius 203.27. εὐρύαλος 216.19. εὐρυφαρέτρας 214.49. εὔφημος 204.45
Apollo Genitor 21.55. Gergithius 212.24. Gortuntius 210.19. Grynæus 215.12
Apollo Haleus 211.31. Hecaergus 205.91. Hecatebeletes 204.52. Hecatōbæus 201.4. Heliopolitan° 216.38. Helius 216.6. Horus 201.47. Horius 204.6. Hyacinthides 212.29. Hylata 209.29. Hyperionides 204.20. Hyſius 2.39
Apollo ἴλιος 191.52. Ileus

215

215.33. Intonſus 211.15. Iſmenius 196.35. Ixius 215.27
Apollo Lariſſenus 214.42 Lathræus 215.29. Latous 195.1. Leſchenorius 214.11. Leucadius 207.19. Libyſtinus 192.33. Litheuus 210.17. λοξίας 191.50 Lycegenetes 194.31 Lycius 193.43. Lycoctonus 194.24. λυκωρεὺς 194.48
Apollo maleaticus 204.41. malloeis 204.38. matous 215.40. matinarinus 215.19. μεταγείτνιος 210.7. μυσαγέτης 204.36. mulageres 215.14. muricinus 203.39 myricæus 208.32. myrtes 210.51
Apollo Ναπαῖος 197.32, & 214.23 Nomius 197.24
Apollo Ocioſyrus 216.33. Opſophagus 195.8. Orcheſtes 214.15. αὐλαῖος 192.25
Apollo Pæan 192.52 Pagaſæus 205.25 Palatinus 206.40 παρνόπιος 213.36 Parrhaſius 207.46 Paſparius 203.45 paſtor ab Amphryſo 197.34 Patarzus 208.19 πατρῷος 197.5 φανερόμενος 204.31 Phanæus 193.15. Philalexander 213.40
Apollo Phileſius 202.39 Phœbus 193.26 Philæus 214.54 Phyxius 214.17. Plataniſtius 264.12 πύθιος 197.29 Polius 214.44 Pornopion 203.27 προόψιος 214.37. Proſtaterius 206.24 Ptous 196.46 Pythius 195.51, & 197.42 πυθοκτόνος 192.52
Apollo Salganeus 215.11 Selinuntius 215.10 Smintheus 202.51 Soſianus 216.36 Spodius 195.12 Stobæus 214.50 Styracites 215.31. Synhodus 217.20
Apollo Tarthæus 215.4 Tegyreius 209.38 Telchinius 26.54, & 210.22 Telmiſsius 214.27. Tembrius 209.30 Thearius 204.15 Thecmius 216.29 Temenites 212.10 Theoxenius 207.30 Thornax 214.34 Tymbræus 212.36 Thyræus 206.12 Tilphoſius 214. Tortor 204.18 Toxophorus 213.54 Tragius 215.24. Triopius 196.24
Apol. ζωστήριος & ζωστηρίας 216.20
Apollinis amicæ & cynædi 190.11 inſignia 190.18. nominum acroſtichia 217.24
Apollini quæ immolari ſolita 655.29
Apollinares ludi 416.46
ἀπολλωνοδότια 191.28
ἀπονεμεσᾶν hi qui 28.1
ἀποφράδες 28.7
Apelles falſò accuſatus, & quomodo calumniã deſcripſerit 38.5
Appiades deæ quæ, & quot 24.33
Appiani locus reſtitutus 89.52
Appius Claudius templi Bellonæ auctor 276.12
Apuleij locus expoſitus 145.4, & 201, & 277.40, 332.39
Aquæ ſacrificandi mos apud Perſas 452.4
aquæ vſus in ſacris 439.51 religio 440.3
Aquila cur Ioui dicata 72.18 ales calidiſsima ibid.25
Aquilicia ſacra 418.54
Aquilo 166.41
Ara & altare quid differant 401.34
ara pinguis Virgilio quæ 67.46. placabilis ibid. 49.
aræ Amphiarai deſcriptio 64.3
aram tangere quibus nephas 444.33
aræ deorum incognitorum quomodo & à quibus erectæ 20.47 inde
Arbis fl. 99.54
arbores quæ quibus deis dicatæ 402.5
Arcapes Eleos vincunt 62.28
Arceſilai opinio de Deis 16.19
Archelai phyſici de deo opinio 14.12
Archias Ariſtechmi filius 222.28
Archigalli qui 225.18
Arcitenens deus 213.52
arctos ſtella 358.10
ἀρεστῆρες quid 317.39
Arculus deus arcarum 51.9
Areopagum iudicium 270.12
ἀρετὴ & ἰσχὺς quid differãt 29.41
ἄρης vnde dictus 270.10
Epitheta lege in Marte
Argentum lunæ nomine nuncupatur 257.5
Argentinus deus, pecuniæ filius 39.20
Argeſtes leuconotos 166.14
ἀργὴς 260.1 pro veloce 454.23
Arginnus puer 338.55
Argyra nympha 158.14
ἄργυφον pro pulchro 241.7
Ariadnæ chorus 233.23
Arimanes pluto 170.16
Ariſtæchmius Archiæ pater 222.28
Ariſteus deus à quo factus 92.15.26. eius hiſtoria 64.23
Ariſtoclia nuptiarum die amantum manibus diſcerpta 73.35
Ariſtophanis locus 259.45 euſdem prouerb. χρ[illegible] expoſitum 25.21
Ariſtophani [illegible] quid 420.31
Ariſtotelis teſtamentum 98.12
Ariſtotelis Stagiritæ opinio de Deo incerta 15.36.10 multis ſibi contrarius ibid.
Ariſtotelis pontici opinio de deis 16.15
Armiluſtrum à Seruio rege inſtitutum 413.3, & 418.52
Arnobii locus dubius 67.10
Arriani locus emendatus 248.53
ἄρραι 370.10
Arſinoë Aeſculapij mater 221.20
ἀρτέμις Diana 310.35 vnde ſic dicta 304.19
ἀρτεμισιάζουσαι mulieres 391.30
ἀρτεμίσιος 400.28
Aruales fratres 404.44
Aruiges hoſtiæ 410.47
Aruina 444.36
Arungus deus 44.1
Aruſpices quid obſeruare ſoliti in ſacris 444.3, & 445.4
Aruſpicij diſciplinæ inuentor 67.7
Aſcolia feſta quæ & vnde 423.31, & 455.14
Aſia nympha 158.47
Aſinus pro Apideus datus Aegyptiis ab Ocho 174.50
ἄσκιοι hi 24.48
ἀσφάλειος quid 454.20
Aſtaroth 68.17
Aſtarte dea 58.50, & 61.29 & 3,2.44
Aſterie inſ. 193.4.
Aſtrea iuſticiæ mater 30.40
Aſtyra opp. 324.22
Aſylum vnde dictũ 400.34
Aſylia quid ibid.
Atabulus ventus 165.51
Atabyrius Iupiter 89.39 mons ibid.43
Atergatis Plinio quæ 59.52
Ate dea quæ 58.19
Athenæi locus reſtitutus 239.41
Athenienſes, Iones dicti 197.20
Atheniẽſes ignoti deî cultores 20.45
Athenis iudicia rerum etiam inanimatarũ exerceri ſolita 94.5
ἀθηνᾶ vnde dicta Minerua 289.15
Athyr menſis 340.29
Athyſia 408.28
Atlantides qui, & eorum de diis opinio 12.2
Atropos 179.52
Attes interitus 123.8
M. Attilij votum ad Ioue Statorem 78.7
Atys flos 122.27, & 124.11
Auerruncus deus & Auerruncare 54.15 inde
Auernus Lacus 188.22 nunc Doliola dictus ibid.32
Auge 356.11
Augilæ qui, & eorum de diis opinio 12.9
Augures 404.51, & 446.20
Augurij locus 405.3
Auguſtini locus variè lectus 21.19 codex emendatus 35.30
Auguſtinus Muſtius 327.42

Auguſti Cæſ. ſomnium de Ioue irato 76.11
Aurora κροκόπεπλος 224.11
aurea 223.13
Aurora crocea 224.3 κροκόπεπλος ibid. χρυσόθρονος ibid.9
Aur. ἱεροφόρος 224.7 ῥοδοδάκτυλος ibid.21 ἡμέρα ibid.22
Aur. λαμπαδηφόρος 223.30 λαμπροφαὴς 224.26. Lutea 223.51
Aur. Memnonis mater 223.47. Pallantias 223.24 Prauia 224.13 Puloricolor 224.17
Aur. Rhododactylos 224.14 Roſcida 223.54. Tithonia ibid.39
Auſonij Galli locus expoſitus 51.14, & 56.10, & 249.3
Auſonij lapſus in ſyllabæ quantitate 37.37
auri penuria Romæ & in Græcia 208.50
Aurum Solis nomine nũcupatur 257.4
αὐτόματα quæ 391.20
Auxeſia dea, & eius hiſtoria 63.36
Auxo 356.19
B
BAal 102.6
Bapt. Leo reprehenſus 454.33
Bacchanalia 416.22
Bacchus Iouis & Semeles filius 231.21. cur Dionyſius dictus 233.34 à quibus deus conſtitutus 13.30
Bacchus ridiculus ſuccuba 232.45 membratim diſcerptus 235.23
Bacchus Acratophorus 243.20 Adoneus 249.32 Aegobolus 245.51 Aeſymnetes 237.19. αἰθιοπαῖς 243.37. ἀγριώνιος 247.51 ἀμφιέτης 247.41. Antheus ſeu Anthias 247.21. Aſalaminius 248.39
Bacchus Bacchepæa 236.21 Bactes 248.21 Baſſareus 245.10 Bimater 235.46 Briſæus 247.53 Bromius 245.41 Bruntinus 248.26 Bugenes 240.51
Bacc. Calydonius 244.11 Cephalen 236.45 Choopotes 239.33 κισσεὺς 248.16 Colonatas 247.11. Conſitor vuæ 247.33 Corymbifer 238.15 Creſſius 237.7
Bac. Δαμάτης 235.46. Διμήτωρ 243.31 Διθύραμβος ibid. Dularces 241.36
Bac. Edonius 246.44. Eleleus 246.3. ἐλευθερεὺς 234.25 enorchus 237.38. ἐπιλήνιος 236.55 Eraphiotes 240.37. Erebinthius 237.50 εὐαστήρ 240.41. Eubulus 244.6 Euergetes 236.50 εὖιος 244.20
Bacc. Gorgyieus 247.54
Bacchus Hebon 242.52 Hedereus 248.13 Hyalicus 247.12 Hyes, ὕης 239.12 Hygiates 237.32
Bacchus Iacchus. 239.54 Ignigena 246.12 Iobacchus 236.24 Iſodætes 246.18 Iyngies ibid.33
Bacchus λαμπτὴρ 243.15 Laphyſtius 246.48 Lenæus pater 236.49. Libenus 248.48. Liber pater 234.8 Licnites 248.42 Lycus 236.33 Ligyreus ibid.18 Limnæus 246.40 Lyſius 236.25
Bacchus Mænoles 240.32. Mæonius 236.15. Maronæus 239.47 maſares 247.2 Melanægis 237.9. meliaſtes 236.12. Melpomenos 247.8. Methymnæus 239.15. μόρος 248.28 Mitrephorus 243.27 Morychus 237.44
Bacchus Nartecophorus 245.26 Nyctelius 247.15
Bacchus Omadius 248.23 Omphacites 243.44 Oreos 247.29. Oliris 242.48 ὀρθός 248.50
Bacchus πατρῷος 248.19 Pericionius 247.37 Phauſterius 239.31. Phleon Polites 243.39 & Phylus 243.50. πολυώνυμος 242.10 Problaſtus 237.48 Protryges 243.44 Pſila 247.19 πυριγενὴς 248.13 πυριπαής ibid.16
Bacc. Rectus ὀρθός 244.1
Bacchus Sabazius 238.20 σαώτης 237.35 Staphylites 243.44 Sycites 238.2
Bacc. ταυρόμορφος 241.1 ταυρόφαγος 240.52. Taurophagus 242.47 θέοινος 248.29 θριαμβὸς 236.5 Thyonius 234.50 Thyrſianax 243.50. τιμωρὸς 235.23
Bacc. Vitiſator 247.35 Zagreus 246.13
Bacchi cognominum acroſtichis 249.40 deſcẽſus ad inferos 232.31 ſimulacra 233.1. templum Romæ nũc quod 233.30 miniſtri qui 233.19
Baccho cur mulieres tribuæ 234.35 cur item cornua 141.4 quæ offerri ſolita 454.49
Βαίτυλος quid 44.40
Babyce ciuitas quæ 59.53
baptiſma 471.45
B. Barbuleus 104.42
Baſilea magna mater 131.33
Baſſaris 245.16
Βάζω 248.26. Βάζειν 245.25
Βῆλος, Iupiter 82.36
Bebo 243.15
Βένδις 304.51 Βενδίδεια ibid. 52, & 306.53
Beelphegor 103.7
Beelzebub deus muſcarũ 46.35, & 171.52
Bellona. Tecilla virago 276.21. belli dea 275.14
Bellona acim reperit 275.19
Bellonæ ſacerdotes & ſacrificia 275.38 effigies 276.4
Bellonæ quid immolari ſolitum 463.39
Bellum indicendi formula 427.50
Belus, Hercules 278.48
Belus deus, & eius hiſtoria 101.16
Beli reſponſum Seuero Imperatori datũ 101.51
Beneficium, deus 51.44
Berecynthia mater 129.38
Beroſus auctor ſuſpectus 101.40
Beſſas deus 68.24
Βιαταμεῖς qui 27.49
Bidentes hoſtiæ 411.2
Bidental 401.25
Bocatij error 151.37
Βοηδρόμια feſta 269.49, & 422.13
Bolina nympha 159.23
Βωμὸς & Bomolochi 401.51
Βουβώνας 325.22
Bona dea 127.2, & 119.49
Bonæ deæ ſacra à P. Claudio violata 128.7
Bonæ deę de quibus ſacra fieri ſolita 261.6
Bonus deus in Arcadia cultus 51.38
Boni euentus dei imago, ſeu deſcriptio 51.32
Bootes quomodo ad aſtra relatus 175.33
Boreas ventus 165.13, & 166.41
bos forda quæ 417.26
Boues quales & quando ſacrificio apti 433.39
Βουπαίπαιγμα 420.21
Βουτύπια & Βουφόνια quid 408.25
Brachmanarum opinio de Deo 16.6
Braurondheros 313.2
Briareus, Hercules 284.32
Βριμὼ vnde dicta 308.34
Briſeis vnde dicta 248.5
Britomaris 312.39
Βοίτρα ibid.32
Βρίζω & Βρίζω 247.54
Βρίζω 368.39
Brizo dea inſomniorum 368.37
Βρόμιος 245.43
Brumalia feſta 245.46
Brutorum Rom. moneta 39.12
Bubaſtia 324.34
Bubona dea boum 54.14
Bucolici carminis inuentio 314.39
Budæ° reprehẽſus 331.49
Budæi emendatio in Ouidio dubia 41.43
Bupalus primus fortunæ effictor 3.7.9
Buſiris opp. vnde ſic appellatum 174.27
Buxus Veneri ingrata 330.19
C.
CAbiri dei qui 25.28 & quot ibid.42
Caca dea Caciſoror 41.1
Caducei cur duobus draconibus implicati fingantur 257.54
Cæcias ventus 166.32, & ibid.42
καιρὸς deus 37.14. eius imago ibid.25
Callirhoë 241.13
Calliſthenes, Ariſtotelis auditor 407.10

INDEX.

Calliſtho nympha 158.9
Calumnia dea à quib. culta & eius imaginis deſcriptio 38.12
Cambyſes in Aegypto templum Cabirorũ deſtruit 25.33
Camillus templũ Iunoni Reginę dedicauit 109.9
Camillus, κάμιλλος quid 262.42
Camilli flaminum miniſtri 440.13
κάμιλοι, καμίλλαι 119.2
Canarium auguriũ 456.39
Candaules 91.1
Canis albus, ſymbolum fidei 31.37
Canes Hecatæ tributi 308.5. crucifigi ſoliti ubi 456.51
Caniſtrum in ſacrificio adhibitum 453.31
Canopus deus 62.46
κάναρα 295.34
Capitolium quando conditum, & quoties incenſum 74.50
Capnomantes qui 446.4
Caprotinæ nonæ 111.26
Caprotinæ 416.49
Carpathos 148.5
Cardea, dea cardinib. prępoſita 53.47
Caria, Chryſaoris dicta 92.6
Carmenta dea, Themis 381.29.48
Caria vnius horarum nomen 356.10
Carmentalia 417.18
Carmelus deus & mons 59.23
Carna dea antiquis Romanis culta 43.44
Carnea ſacra 210.29
καρπωτήρ 314.49
Caſſandræ templum in Italia 135.7 (91.19
Caſius Iupiter, mõs, vrbs
Caſs. Brutus fame necatus 313.35
Caſſotis nympha 157.51
Caſtalius fons 229.13
Caſtimonia in ſacrific. veterum lege ſancita 437.10. inde
Caſtor Hippodamus 160.44
Caſtores Amiclæi 164.23
Apheterij 164.21, ἐνθάσιμα 163.41
Caſtorum hiſtoria 160.31
ædes olim, nunc D. Coſmi templum 161.40
καθαροὶ θεοί 25.25
κατασταθέντας 99.24
Catius deus qui, & vnde ſic dictus 50.41
Catharmos 414.31
Cato eludis Floralibus abire iuſſus 42.26
Catonis locus in abliguritorem bonorum 54.4
locus expoſitus 268.23 & 419.57
Catulli locus emendat. 341.44. expoſitus 47.10 & 365. 29. variè lectus 299.35
Catumen 444.44
Cauiares vel Cauiariæ hoſtiæ quæ 410.52
Cea inſula 92.24
Cecrops diphyes dictus 107.30. primus in Græcia religionis autor 12.34
Cecropis filiæ 302.27
Celebritas, Solis filia 17.39
Celeno 183.47
Cenchrea 145.24
Ceraſtæ furiæ 182.4
Cerberus Meduſæũ monſtrum 187.20
Cerealia 416.4
Cæremonia vnde dicta 10.48
Cæremoniæ quid 408.2
Ceres, & eius hiſtoria 353.7
Ceres dea ex quinta regione cœli 17.38
Ceres Achea 361.43. Africana 366.22. ἀγλαόκαρπος 364.15. agricolarum dea 22.10, Aliteria 361.22 ἁλωίς 362.1. Amea ibid. 22. ἀναξίδωρος & ἀνησιδώρα 360.12
Ceres Βούλαιος 360.14
ceres caberia ibid. 54, καρποφόρος 364.14, catinenſis 359.35, chamyna 366.9, chthonia 363.7, κυεία 360.36, cidaria 365.47
ἐπιπολλά 361.50
ceres Δηλιάς 361.25
deſerceres Eleuſinia 364.17
φίλα 360.39
Ennæa 359.25
ἐπωπίς 361.53, Erinnys 363.33, Eualoſia 361.55,
Euchloos 360.3
ceres flaua 359.49
frugifera 360.12
Ceres Hermoniẽſis 360.6, Homoloia 361.20
Ceres Legifera 362.28
Leucippos 364.7, Libyſſa 366.30, Luſia 363.47
Ceres Mallophorus 362.14. Melæna 363.53. Mileſia 361.5, Montana 366.40, Mycaleſia ibid. 36. Myſia 363.23
Ceres Ompnia 362.4
Ceres Patrenſis 366.17, Pelaſgis 360.32, φιλόπολις 360.18, πολυφόρβη 360.26 πολυφόρος 360.41 Proſtaſia 360.29 Pylagora 361.13
Ceres Rharias 361.8
Rubicunda 359.55
Ceres σιτῶ 362.8 Spicifera 361.36 Styritis 361.3
Ceres Tedifera 361.25
Thermeſia 363.5 Theſmophoros 362.28
Ceres ζάθεος 360.14
Cereris effigies 358.53
in Cereris ſacris vinum non ſemper libare licitum 434.24.435.9
Cereri ſacra ex quibus fieri ſolita 457.42
Cerei paſchalis conſecratio, ex ignis veſtialium ceremonia accepta 133.51
Certamen in honorẽ pro uactis cur, & à quibus inſtitutum 279.28
Ceruiſiæ inuentor Bacchus 231.44
Ceſtus Veneris 330.2
Cethegus Suadæ medulla dictus 45.31
κήρυκες 257.45
Chalazopylaces qui olim 406.54
Chamus Aegyptiorum deus 22.1
Chaus deſcriptio 135.21
χόλος ira 285.17
Charites 354.39
Charõ deus infernus 186.45. portitor 187.3 nauita ibid. 6 Porthmeus 187.3
χάρμα apud Celænã 83.12
Charbas ventus 166.42
Charybdis 150.41
Chernips in ſacris quid 439.33
χιλιόμβη 410.14
Chiron centaurus Saturni filius 218.24
χθὼν vnde dicta 134.55
Chloris dea quæ ſit Ouidio 42.22
Chon Hercules 280.41
Chorus ventus 166.51
Chriſtus τελέαρχος 408.42 vnde ſic Græcè appellatus 8.16
Chriſtiani primitiuæ eccleſiæ ſine imaginib. 18.55
Chryſaoris 92.3
Chryſippi Cilicis opinio de Deo 14.37
χρυσοῦς 258.19
Chthonia ſacra 363.14
Chytri feſtum 422.54
Chytrinda ludus 423.6
Cicero Platonis opinionem de diis imitatus 15.26
Ciceronis locus variè lectus 231.13 & 239.8 & 262.3 & 212.19 emendatus 260.54. & 295.22 & 352.50 expoſitus 48.44. & 137.30
Cic. prouerbium expoſitum 277.19
cinis immobilis contrauentum 112.28
Circe ſoror Medeę 307.17
Circenſes 141.55
Circius ventus ab Auguſto cultus 165.49
Circumciſio 415.8
Circumfero verbum luſtrationis 413.15
Clarigatio quid 428.28
Clarus vrbs & mõs 205.46
Claudia virgo Veſtalis 128.46
Claudiani locus 117.21 & 394.16
Cleanthis aſſij Stoici opinio de deo 14.32
Clemẽtia dea à quib. culta 36.2
Cleobis 114.17
Cleomedes athleta pro deo cultus 63.33
Cleoſtratus ſerpenti immolatus 93.20
Cloacina dea quæ 53.53
Clotho 179.50
κνίσα 336.4
κνίσα & κνισάεις quid 445.30
coccyx mons, cuculus Iupiter 107.49
cocytus 188.20

ã j coelib

cœlibaris haſta 111.39
Cœlij calcagninij obitus 189.28
cœlum primus atlantidum deus 12.4
cœlum à quib. in x v I. regiones diuiſum 17.24
cœli filij qui dicti 13.90
cœna vnde dicta 423.25
collina dea 41.46
collucapæ quid 400.31
κόλλος 323.20
colona quid 246.53
columbæ aues Veneris 460.1
commentaculum quid 437.53
comus deus cõuiuiorum 46.9
cõcordia dea, & eius cultus qualis 33.32
confarreatio 428.51
compitalia 374.20 & 416.34
coniſalus deus obſcœnus 61.37
conſentes dei in prima parte cœli 17.28. & 372.49
conſentis ſacra 21.30
conſpolium 444.44
conſualia 141.55
conſus à Neptuno alius 142.25
conſi templum à L. Greg. viſum 142.26
contumeliæ fanum Athenis 40.38
κόραξ 320.2
κόρη proſerpina 177.48 & 243.45
coretius 307.22
Cor. Taciti, loc. mendoſus 322.39 alius emendatus 330.49
cornua veterib. in poculorum vſu fuiſſe 241.22
coronæ in ſacris quib. frõdibus fieri ſolitæ 402.2
coronarum inuentor Ianus 136.7
Corone, oppidum 216.29
coronis dea 63.29
corope & corype 209.18
corybantes etiam Curetes dicti 26.14. 28.10.38
cybeles miniſtri 122.33
vnde ſic dicti 27.44
κορυβαντίζειν quid 27.45
corycium antrum 154.30
corynthus Apollo deorũ antiquiſsimus 216.29
coryphalia 180.46
corys dea 179.36
cottytia feſta 421.26
cotytto 179.13
κουρῆτις 343.20
κραδαίνειν 271.24
κρατὴς vnde dictus 241.24
cremona quando exuſta 56.47
crenis nympha 158.21
crephagenetus deus Thebæorum 65.35
cretenſes vnde Telchines dicti 27.3
κρόνος. vide Saturnus
κρωβύλος 119.27
crotonis vrbis ambitus 112.11
cubus cybelæ deæ dicatus 122.55
cululli in ſacris qui 470.50
cumina dea quæ 47.34
cupentus 406.45
cupido aliger 347.20 ἐμφυτάλιος 348.4 Anteros 348.48
cup. cæcus ibid. 40. caunius 348.1
cup. Harpys 347.38 Geminus ibi. 28 multiceps 346.30 δημέτης 347.3 πανδαμάτως 347.52 Phanes ibid. 41. pharetratus ibid. 48
Sagittarius ibid. 23 Sanctus 348.7 Sophiſts 346.28
cup. Theſpius 348.14. τοξαλκής 347.25 τυφλὸς 348.40. Tyrannus 347.33
cupidinis imagines 345.26 inde. à quibus deſcriptæ 346.32
cupidines tres 344.33 multi cur 345.21
cupreſſus Plutoni ſacra 168.37
curetes dei qui 55.55 vnde ſic dicti 26.7 multarum rerum ad vitam neceſſariarũ inuẽtores. ibi. 34
curiones pro ſacerdotibus 406.34
cura 16.21
curis 111.34
cyane nympha 159.7
cyathus 435.52
cybele vnde dicta 122.17
à quibus dea facta 13.28
cybele Athenienſ. 154.44
dea tacita 130.20
enthea 124.47
Iſodroma 130.17
cyb. mater Phrygia 130.44 montana 128.28 mygdonia mater 130.37 Paſithea ibid. 13
cyb. φιλοπαιγμονῆς 124.49
cybele πυργοφόρος 130.30 turrigera 122.13 & 34
τυμπανοβόλος 124.49
cybele templum 128.30
myſteria 124.17
cybelæ de quibus ſacrificatum 460.37
cyclopes Vulcani miniſtri 352.43
cyllenius ignis 258.51
κύλλος 351.3
κύλλαι qui dicantur 257.32
cylonium ſcelus 21.1
cymachiũ terræmotu ſub aquis obruta 146.12
cymothoë 153.31
cynocephalus 265.27
cynoſarges Athenis vnde ſic dictus 280.18
cynoſura quæ 264.22
cynthius Io. Bapt. Gyraldus profeſſor Ferrariæ 189.30
cynthos quid 129.37
cynthus inſ. 193.5
cypariſsi, Gratiæ 355.1
cypariſſus in cupreſſum mutatus 377.35

D

DActyli dij qui, & cur ſic dicti 27.12 inde
Dædala feſta 99.40 & 115.31
Dæmon Ophioneus 378.41 chryſios ibid. 54
Dæmonis vocabulũ quã latè ſumptum 368.42
Dæmones futurorũ præſcij 369.33 κίβαλοι 378.51 κακοὶ χθόνιοι 379.10
Dæmones medioximi 371.38 μόρμωνες 379.4 Onoſceli 478.43 παλαμναῖοι 378.59 Sotadij 379.16
Dæmonũ genera 369.35 379.22 natura ibid. 44
Dagon, Aegyptiorum Deus 121. & 95.16
Demia dea, & eius hiſtoria 63.36
Damnaneus Idæus 27.14
Daps quomodo facienda 82.18
Dsulis nympha 158.10
Dayyan dei nomen 9.46
Deæ Appiades quæ, & quot 24.33 materæ quæ 54.17 potniades ſeu mænades 25.4
Deæ Syriæ ſacra 452.19
Decima cur Herculi data 457.14
Decij deuotio pro exercitu Ro. 426.39
Δέων 358.18
Δέξαι 206.30
Δελφίνιος 344.2
Delos inſ. 193.2
Delphicũ oraculũ quinquies deſtructum ac reſtauratum 196.8
Delphinus 195.18
Delubrum 400.51
Δημήτηρ vnde dicta 358.9
Δημήτρεια 458.3
Democriti de deo opinio 13.53
Demoſthenis loc. emendat. 395.10
Dentium euulſio à quo inuenta 218.6
Deois, proſerpina 178.12
Depellentes dij qui 28.8
depeſta in ſacris poculũ 435.44
Decreto dea Syrorũ 59.36. filia Semiramidis ibid. 47
Deſiderij regis edictum 113.17
Δεῦτε θεοί 28.25
Deuerta dea 54.34. & 377.47
Deuotio vrbium & exercitus quibus verbis fieri ſolita 426.11
Δῖος Iupiter 82.36
Dexicreon 140.3
Dextera auguria infauſta 405.7
Dextræ iunctæ fidei ſignum 31.18
Deus in extis quid 444.11
Deus nomẽ vnde dictum 10.27
Deus in montib. olim inuocari plurimum ſolitus 103.11 quomodo publicè ac priuatim colẽdus 397.14
Deus vnus tantum, non plures 7.36
Dei nomen cur ineffabile 8.46. omnibus fermè nationibus tetragrãmatum 12.18
Dei virtute omnia ali ac ſuſtentari 7.43
Deo nomen nullum inditum 20.18 & cur ibid. 27
Deum ſolo ſilentio etiam colendum 429.42
Dij anthelij 206.17

zuiter

INDEX:

æuiterni qui 23.9 animales 375.32 ἄζωοι qui 17.53 & 24.48 & 72.4
dij Cabiri vnde ſic dicti 25.31 certi & incerti 20.43 cælires 21.14. ſecundi, ibid.16. maiorũ gentium. ibid. 26. communes 172.6 conſentes qui & quot 21.31 curetes qui 25.55
Dij diuipotes 24.14 Samothraces ibid.15
Dij emiſſarij qui 28.11 indigetes 22.45 Lucrij qui 29.40
Dij marini ζνάλιοι 146.46 ἀγχίαλοι. ibid.50. nixi, præſidentes parientium nixibus 48.49 nouenſiles qui & quot 23.45 inde 224.38
Dij patellarij vnde ſic dicti 23.38 penates 87.43 πατρῷοι 372.54 peregrini ſeu ξενικοὶ ab Athenienſibus etiam culti 21.9
Dij ſalutigeri qui 36.45 ſelecti 23.10. non ijdem qui conſentes 23.21 Semones 23.23 ſumanes 23.45
Dij Topici qui 58.42 Tutelares qui 41.11
Dij in ſingulis membris qui crediti 19.22
dij nullis cognominib. culti apud Pelaſgos 21.8
Deorum Gentilium diuiſio ex Martiano Capella 17.23 ex Varrone ibid.26
Deorum cognomina à paruis plerunque rebus ſumpta, vt muribus, culicibus, &c. 303.23
Deorum inferorum officia varia 185.26
Deorum multitudo vnde nata 13.22 origo Græcis quando cognita 13.18. ſimulacra cur inſtituta 28.21
Deos adoraturum ſedere oportuiſſe 430.16
Deis omnibus ædes, habita loci ratione, poſitæ 399.7
ſingulis ſuos ritus & ceremonias fuiſſe 437.47
Deis ſuperis ſuper aras ſacrificandum 431.3
Diana dea, & eius hiſtoria 304.33 à quib. dea facta 13.19
Dian. Acrea 311.52 Aethiopia 329.17 ἀγροτέρα 309.16 Alphæa 317.53 Amarynthis 321.27 Amphipyros 320.46 Aphea 313.35 Aricina 316.9 Ariſtobula 325.42 Aſtratea 319.46 Aſtyrea 324.19 Auentina 319.18
Diana Βένδεια 311.1
Braurouia 313.2
Bubaſtis 324.27 Caliſto 319.18 Cedreatis 320.7
Caryatis 314.35 Cercæa 325.27 Chelia 310.14
Chia 324.3 chitonia 321.54 χρυσηλάκατος 325.22 χρυσήνιος 325.24
Cnacalyſia 322.13 Cnagia 318.18 colænis 323.16 condyleatis 322.15 cordace 319.54 coryphæa 312.1 & 325.15 corythallia 320.42 κουροτρόφος 320.54
Daphnea 310.10 Delphinia 195.19 Diania 324.18 Derriathis 310.6 Dictynna 312.8 didyma 318.37
diana ἐλαφηβόλος 318.15 & 320.54 Elæa 314.41
Eluſia 323.55
Elymaitis 321.14
Enhodia 313.26
Epheſia 314.1
Euclea 319.6
faſcelites 315.19 & 315.45
Gazoria 325.35
Diana hegemon 322.26
hemereſia 318.52
Heurippa 320.10
ἵππια, equeſtris 325.38
hymnia 320.14
diana Icaria 318.33
Ilithyia 310.47
ἰοχέαιρα 320.48
Iphigenia 316.48
Iſſoria 319.49
Diana Laphria 313.45
Leucophryne 313.31
Limniatis 322.38
λοχεία 311.50
Lucina 310.16
Lycea 321.9
Lycaotis 322.52 Lye 314.50 λυκογενὴς 321.43
dian. magneſia 325.19 μουνυχία 325.30 μυσταγωγὸς 310.55 munichia 317.25
myccnæa 316.32
diana Meleis 324.6
dian. Oenoatis 323.10
Opis 323.28 ὀρσίπορος 370.55 Oreſtea 315.42 Orthias 312.43 Orthoſia 325.10
diana παιδοτρόφος 318.40
Panagea 324.38 Parthenie 308.47 Pellenea 318.40 Pergea 321.11 Perſia Perſea 320.22 Pheræa 309.53 φιλομεῖραξ 319.52 φωσφόρος 309.41
Phyllis 320.39 Pitho 318.26 πολυθήριος 319.2 Priapina 324.13 προθυραία 311.5 Pyronia 320.4
diana Saronis 313.38 Sarpedonia 325.8 Sciaditis 322.23 Scythica 316.33 Selaſia 309.42 σωτείρα 324.49 Stymphalia 323.13
diana Taurica 315.7 Tauropolos 317.10 θηροκτόνος 320.54 Thoätea 315.38 Titanis 309.19 Triclaria 318.22 Triuia 313.7
diana Virginẽſis dea 321.55 Vpis 323.28
dianæ effigies variæ 305.17 epitheta à venatione ſumpta 309.16
dianæ quæ victima tributa 459.15
dianæ tres 304.47
dianaria herba 304.38
Διαβατήρια ſacrificia 421.32
Διαβολὴ dea 3?.12
diabolus, dæmonum princeps 369.29
diagoræ melij error de deo 8.1 ſcomma in Herculem 179.50
diamaſtigoſis feſtũ 424.13
diaſia feſta 424.4
Δίκη dea 30.32
dictæus Iupiter vnde dictus 82.44
dictamnus cur dianæ dicata 311.1
dictynna 311.8
didonis pater, Aſſyrius 101.28 genealogia ibid.
didymæũ oraculũ 100.14
dies ἀποφράδες 194.33
dies genialis 371.14
dies præcipuè religioſi qui nam fuerint 186.1
dieſpiter Iupiter 80.9
Διιπολεῖα 94.12
dijpolia ſacra 420.30
dindymene Cybele 122.43
diodorus Siculus in quo libro nugari deſierit 22.18 eiuſdem latina verſio aduertẽda 122.50 locus reſtitutus 89.53 ſententia de deo 2?.1?
diogenis Apolloniatæ opinio de Deo 14.17
diogenis Lertij locus in Ariſtotelis teſtamento emendatus 110.42
dionyſia 416.19
dionyſ. Areop. de nominibus diuinis Eccleſiæ vſitatis cõſulendus 10.13 quomodo deũ definiat 7.50
dionyſij tres 231.3 quinque ibid.13
Δῖος 73.53
Sub dio, quid 73.54
dioſcuri 162.3
Diræ furiæ 184.39
Dis pater 168.15
Diſcordia dea, & eius deſcriptio varia 34.45
Dithyrambus Dionyſ. 235.13
Diuinationum ſpecies & nomina 198.31 (24.14
Diuipotes dei qui et quot
Diuites auari ouib. aureo vellere, & caprificis in rupib. ortis ſimil. 230.33
Diuitiis cor nõ apponendum 175.43
Δοθιάλης, foſtum 423.53
Doliche 100.12
Domiducus deus, coniugibus domum ducendis præſes 54.39
Domitius deus 54.41
Domus ſtructura à Veſta inuenta 134.6
Δόκανα Dioſcurorum forma 161.31
Δαιμόνια quos vocent Græci 211.50
Δόγμα 343.?
Δόξα καὶ τιμὴ dea 25.23
Draconum natura 220.5
Δρέπανον 120.16 (63.49
Drimachus à Chiis cultus Δρῦς ἀνέθηκε 28.26
Dryades 151.14 & 152.5
Druydarum ſuperſtitio 68.53
Δυάδα Theologis qd 11.1
Duſij, dæmones 377.53
Duumuiri ſacrorum qui 406.6.

E

EArès 224.8
Ebrietas baacum comitatur 231.48
Ebrietatis ſignũ quis depinxerit 231.49
ἑκατήσιος ζεὺς 86.33
ἐκεχειρία dea quæ 58.59
ἑκατομφόνια 434.9
ἐκμαγεία quid 55.31.
Echidna nympha 158.23
Echo Panos amica 381.34
Echus imago 385.50
Ecphanti Syracuſani opinio de Deo 15.46
Edeſſa ciuitas 59.53
Eduſa dea eduliorum 47.54
Egeria nympha 160.8
Egnatia nympha 160.10
Ehie, nomen Dei τετραγράμματον 9.38
ἐλαστῆρες quid 82.23
ἐμμαρμένη 281.1
ἐκτένεια celebritas 422.35
El, Eloha, nomẽ Dei quale 9.42
Elaphebolia feſta 421.12
Elei ab Arcadib. victi 62.27
Elei Arcadas vincũt 91.31
ἐλελεῦ, exclamatio bellica 246.5
Elete 356.12
Eleuſinia 198.1. explicari prohibita 364.42. quæ fuerint 365.7
Eleuſis, ciuitas 364.19
Eleutheria feſta 97.46
Ἐλευθερία dea à Græcis culta 39.9
Eleutho 311.38
Elicius Iupiter vnde dictus 80.43
ἐλλόβδητοι 214.36
ἔλεος vnde dictus 101.19
Elymais regio 321.14
Empedoclis Agrigentini opinio de Deo 15.6
Emplocia feſta 421.25
ἔμπολος 263.19
Empuſa 324 tempore authoris viſa.
Encænia, feſtum dedicationis 422.52
ἐγκοίμημα quid 450.2
Endymionis fabula 305.49 .cur Latmius dictus 306.1
ἐνθουσιάζοντα 198.18
ἐνθέωσις 311.43
Enenthius deus 59.28
Euhyas vnde dictus 244.27
Enneaterides quatuor Delphis 199.35
Ennij locus apud Cic. expoſitus 158.38
ἐννεάκρουνος quæ 237.41
ἔνθρυπτα 214.32
ἔντομα 447.31
Enyo belli dea 275.19
ἐὼς 223.16
ἐπαχθῆ feſta 361.48
E paphus, Apis 174.33
Ephebus vnde dictus 287.20
Epheſtria feſta 423.17
Epheſus vnde ſic vocata 314.9
Ephialtæ qui 375.43
ἐπίβδαι 343.21
ἐπιβουλὴ Calumniæ pediſſequa 37.24
Epichronij dij 375.30
Epichyſis 435.52
Epicuri Athen. opinio de Deo 15.47
Epidaurus Aeſculapio cõſecrata 218.49 & 221.41
Epies deus 59.34
Epigraphæ herculis cognomina cõtinens 284.20
Epimedes 20.55
Epimenides autor ararũ dijs incognitis erectarũ 20.47
Epimetheus 354.13
Epiphanij locus emendatus 340.28
Epiſciroſis 297.3
Epulonum ſeptemuiri 406.12
Equiria 416.32
Ἥρα Iuno vnde dicta 105.41
ἡρωΐναι 82.3 & 107.39
ἡρῷον 400.22
Eraſmus notatus 90.47
Eraſmi error 130.7 198.20, 277.19, & 421.21
ab Eraſmo adagia omiſſa 460.53
Erato nympha 385.20
ἔρως quid 87.36
Erebinthinus Dionyſus 237.52
ἐρίφιος 237.51
Erechteus rex Athenienſ. deus 62.40
ἑρμαῖον 363.57
Eriſichton 366.45
ἑρμιόνη 263.1
ἑρμαὶ statuæ 259.30
ἑρμογλύφοι 259.33
ἑρμῆς ἀμφόδιος ibid.50
ἡρῷον 400.23
ἥρως, ἡμίθεος quid differant 345.4
ἥρως 346.50 ἥρωος. ibid.51
erumnæ in ſacris 444.50
Erycina Venus 338.27
Erinnyes tragicæ 181.31.55
ἑταίρα 341.21
Eteocles 354.48
Eteliæ venti 166.47
Ethnicorum ſuperſtitioſa de dijs opinio in ſingulis membris 19.21
Exaugurare 401.28
Execrationum ceremoniæ 427.6
Exequiarum deſcriptio 448.25
exercitus luſtrandi ratio Romæ 412.55
Expiationis ratio tempore famis aut peſtis 414.27
Exta & extiſpicia quæ 443.41
ἐσάρ, Dei nomen apud Tyrrhenos 10.23
eſcharæ 401.45
ἑστία. vide Veſta
Eua à Bacchantibus inuocata 244.51
εὐδαιμονία dea, & eius imaginis deſcriptio 38.35
bonus Euentus, agricolarum deus 28.14
Euentus poëta græcus Ouidio antiquior 455.9
eugion 116.54
Euhadnes deus Aſtrologiæ interpres 59.33
Euhemeri error de Deo 7.55
Eumenides 182.54 σεμναὶ θεαὶ 183.10 ſcelerum vltrices 182.55
Eunica 157.49
Eunomia 356.10
Euocationis deorũ tutelarium formula 425.52
εὐαγγέλια 239.36
εὐφημία, quid & vnde ſic dicta 58.1
Euphroſina 357.10
Euporiæ 356.10
Eurus 166.43
Euryclias 198.15
Eurypylus furore correptus 237.23
Euſebius quomodo Deũ definiat 7.50
Euſebij Latina verſio aduertenda 122.53. falſa quo loco 365.40
Euſebij locus correctus 265.7
Euteles quis 408.44
Euthimus Genium dæmona armis deuicit 371.13

F

FAbij, licentes vnde dicti 418.28
Fabulinus deus 48.19
Fagural ſacrum quale 81.24
Falacer deus 58.7
Fama dea, & eius deſcriptio 40.8
Fana vnde dicta 375.55 & 377.16, 400.18
Faſcinus pro priapo 252.43
Fatua dea 127.10
Fatui & fatuæ pro Faunis 376.47
Fatum à parcis & ſortibus quid differat 180.6
Fauiſſæ 401.12
Faula Herculis ſcortum à Romanis culta 41.14
Fauna dea 127.7
Faunalia 417.11
Faunus Latij rex 377.13
Fauno qua de re ſacrificatum 462.34
Fauni qui 376.40
Fauonius ventus 166.31
Fauor deus, & eius deſcriptio 52.47
Fauores dij qua parte cœli ſint 17.28
Febris dea cur à Romanis culta 42.45
Februa quæ 449.41
Felium oculi, vt luna, immutantur 306.9
Feralia 416.20
Ferentina dea 68.5
Feretria, quid 76.34
Feriæ legitimæ & indictæ 424.50
Feronia dea 67.20. vrbs 112.52
Ferrum & chalybs Martis nomina nuncupantur 257.4
Feſſonia dea defeſsis tuuandis 51.36
Feſti locus emẽdatus 48.49. Fẽdicæ feriæ 444.49
Fides dea à quib. culta, & de eius imagine 31.3 inde cur à Vergilio cana dicta 31.35
Fidius 79.27
Filicernia 444.34
Fitilla 444.43
Flamines 404.22

Flam

Flaminij, & flaminicæ 404.22
Flaminibus quæ religioſa fuerint 404.8
Flora dea 42.10. agricolarum deus 22.11
Floralia quãdo celebrari ſolita 42.34
Flumina cornuta 241.30
Fluuij ταυρόμορφοι 141.13. καρπίζει ibid.
in focis ſacra fieri ſolita quæ 401.45
Fœciales, & eorum munus 405.31
Fœcialiũ cæremoniæ in feriẽdo fœdere 427.83
Felicitas dea 38.35
Fœminæ nubẽtes proſtitui ſolitæ vbi, etiam hoc tempore 341.12
Fontanalia feſta 418.42
Forculus, deus forib. præfectus 5.46
Fordicidia 417.26
Foria, quid 2c8
Fornax dea ibid.
foriolus, quid ibid.
Formidinis deæ imago 48.32
Fornacalia ſacra 416.11. & 433.9
Fornax dea 41.34
Fortuna dea 386.42 ex vndecima cœli regione 17.45
Fortuna antias 396.27. ἀνδρο-γενεία 391.16 aurea 439.29
Fortuna bona, & eius ſimulacrum 389.12
For. cæca 390.43. Calua 391 15. Cõſeruatrix 396.42
Fort. δία 390.32 Dubia ibid.
Fortuna equeſtris 390.19 ἀπάτη ibid.
Fortuna fortis ibid.
Fortuna mala 392.23. mammoſa 396.24. maſcula 390.39. muliebris 495. 53. Nortia 390.1. Obſequens 396.15
Fort. Praneſtina 389.32
Fort. Rhamnuſia 392.40 redux 392.53
Fort. Stata 396.50, & 58.12
Seia 391.22
Fortuna virgo 390.34. Viſcilis 391.52 Viſcata 391.45
Fortuna rerum omnium principium 391.21
Fortunæ incõſtãtia 388.47
inde ſimulacrũ Romæ locutum 396.7. variæ deſcriptiones ac imagines, & à quibus depicta primum 395.30 inde
Fortunæ quid immolari ſolitum 463.26
Frãciſcus fantinus 443.28
Fraus cur dea facta 17.41 eius imaginis deſcriptio 38.8
Frons Genio conſecrata 19.37
Fructuoſa dea 43.10
Frugutal 344.18
Frumen 444.43
Fulgẽtius caſtigatus 190. 25
Fulgora dea quæ 51.1
Fulmina in imo aëre oriũtur 35.54
Fuluius Flaccus 390.12
Fuluius Nobilior Roſcholas inſtaurat 283.13
Fũdo, verbum ſacrorum 447.51
Funere pollutos non potuiſſe ſacrificare ibid. 16
Furiæ βλοσυρῶπιδες 183.3. canes Stygiæ 184.27. ceraſtæ 182.4. κυνὸς ὄχεσσι 183.1. Importunæ 185.1 Luctificæ 185.1. obſcœnæ volucres 184.53. ὀφιοπλόκαμοι 182.10. Paleſtinæ deæ 183.17. φοβερῶπες 183.3 Tartareæ ſorores 182.6 virgines 181.38
Furijs quid immolari ſolitum 463.35
Furor, furiarũ frater 185.5
Furoris deſcriptio 293.19
Furina dea quæ 251.5. 185.7
Furinalia 416.41
L. Furius ædẽ Iunoni monetæ nouit 330.4
Furti ac doli inuẽtor Mercurius 251.54
Futile, vas ſacrũ, & qua forma fuerit 440.7

G

GAgnæus vetus 165.52
Galeancones qui 255. 20
Galeni locus de templo pacis Romæ illuſtratus 33.25
Galeotæ qui 241.51
Gallicus ventus 166.41
gallus cur Marti appingatur 270.39. cur Mercurio tributus 256.45. Latonæ amatus 325.54. Mineruæ tributus 292.11
Gallus ſi. 131.49
Galli olim Mercurij cultores 261.3
Galli ſacerdotes qui 125. 13, & 116.3
Gamalia feſta 420.50
γαμήλιος 107.31
Gabrinus ventus 166.31
Garis Syrorũ regina 61.11
A. Gellij locus variè lectus 43.53. interpollatus 47. 31. corrigendus 381.43
γῆλος ? 51.50
Gemini Caſtor & pollux 364.6
Genetæus Iupiter 88.31
Genialis dies 372.14. lectus ibid. 19
Genita, vel Gynæcea dea 127.46
Genius, 369.50. unde dictus. ibid. 2. alius alio fortior 372.7. deus ex quinta regione cœli 17.58
Genius Bruti & Caſsij 371.3
Genio indulgere 372.55 defraudare ibid.
per Genium principis iurare 371.52
Genij effigies 370.9. ſacrificia 370.21. Genij 58.45. Varroni qui 26.29
Genij ἀγαθοδαίμονες 372.6. κακοδαίμονες 372.5
Genij locorũ 372.24. quot vnicuique dati 370.50
Genius dæmon ab Euthimo armis deuictus 371.13
γεωργικαί 403.29
Gerania mons 154.51
Germanorũ nomen vnde ſumptũ 59.9. eorundem vetus theologia 12.30
Glabrionis ſtatua prima aurea in Italia 33.1
Glauc' deus maris 149.24
Gleba Lemnia quibus medeatur 352.21
Gliſſas vrbs 93.18
Gnidus Veneris ſigno à Praxitele nobilitata 336.30
Gnoſticorũ hæreticorum princeps Iao 239.18
γνῶθι σαυτὸν vnde orta ſententia 200.5
Golgi 341.40
Gorgones 155.17
Grææ nymphæ ibid. 42
Græcorũ cæremoniæ in feriendo fœdere 427.37 mos in ſupplicando 19. 41
Grammatici interpretes reprehenſi 454.45
Grat. καλλιπάρειαι 356.36
Gratiæ deæ, & quæ 354.39
Gratiæ decentes 356.28
Eteocleæ 3.4.45. Orchomeniæ ſorores 356. 34. παρθένοι 356.27. τρίζυγοι 365.34
Gratiæ quot 355.7
Gratilla 444.43
L. Gregorij hendecaſyllabum in ſpectacula à ſuo Duce edita 157.43
Greg. Nazianzeni locus corrigendus 46.31
guttus poculum 435.48
γύλιος quid 281.21
γυναικὸς ἄριστα 213.6
gytheum vrbs Lacon. 94. 17
Hæreſes huius tẽporis in religione & re literaria quæ 397.22
Hamadryades 151.15. & 152.5
Hammo Iupiter 97.1
Hannum, Dei nomen 9.48
Harpyiæ 183. 43, καμψίνυχες 184.35, canes Iouis 184.10 diræ ibid. 39
Harpocrates deus ſilentij, apud Aegyptios 55.35
haſtæ veterum regum diadema 68.36
haruga hoſtia 410.49
Haruſpicinæ inuẽtor, Tages 66.40
Hebe καλλίσφυρος 288.5 χρυσόστεφος 288.2. cœleſtis 287.30, Ganymeda 288.14, Herculis vxor 286.47. ande, Iunonia cur dicta 287.9, λευκόσφυρος 288.9. πολυήρατος 288.22. pulchra & formoſa 287.29
Hebo deus 242.52
Hebræorum inſanũ commentum, de ſeptuaginta duobus Dei nominibus 10.41 inde.
Hecale 95.20
Hecatombe, ſacrificium 313.45 & 419.55
Hecatombæus Iup. 84.48
Hecate 306.41
Perſeis cur dicta ibid. 51
λυκαστῆς 307.3, βριμὼ 308.34 κυνοσφαγὴς 124. 20, ὑπολαμπτῆρα 308.28
τρίοδος 307.46, tergemina & triceps 307.26

τρίμορφος & τριαυχενος ibid.40
Hecatæ victima quæ tribui ſolita 459.49
hedera ἀχαρίστως 248.15. Baccho cur ſacra 238.11
Helenæ mater quæ 162.13
Helenophoria 421.45
Heltades 216.6
Helicon 227.31
Heliogabali dei hiſtoria 61.26
Helice nympha 157.37
Helice terræmotu cõcuſſa 144.22
Hellotia feſta 294.52
Heraclidis Põtici opinio de Deo 16.17. item Heracliti 14.16
Heræus Lycaonis F. 243.39
Hercules ἀλέξικακος 286.22. addephagus 282.52 Aegyptius 282.49. ἀνδροφόνος 286.23 Alcides 279.40. Alexicacos 284.55. Amicus 282.12 Amphitrioniades 280.12. Aſtrologus 283.7
Herc. Briareus 284.31, Buphagus 282.52. Buthinas ibid. Buriacus 280.28
Hercules καλλίνικος 282.23 Canopius ibid.41 καρτερόχειρ 280.22. χαλκοαράς 285.20 Charopus ibid.16. Chon 280.41. Ceramynthes 285.8. κλαδίος ἐν χειρὶ πάλλων 285.32. Clauiger ibid.29. Conopæus 203.25. Conopion 282.38. cuſtos 283.39. Cynoſarges 280.16
Hercules dexter 282.12. Dorſanes 281.1. dux optimus 279.15
Hercules Edeſſæus 286.23. ἐπιτραπέζιος 285.27. falſiparens 280.15 fauens 282.12
Herc. Heros 279.46. Hippodoros 284.39. Gaditanus 285.4. Gylius 281.19
Hercules, Idæus dactylus 27.10, 281.25. Index 281.8. inuictus 282.5. Ipoctonus 282.36
Hercul. Lacertoſus 283.4. Iindius 282.7. mãticlus 284.47 melampygos 283.21, & 286.37. melius 281.4. monœcus 283.31. muſagetes 283.12
Hercules Nesizæus 286.12
Hercul. Oeteus 285.36. Ogmion 281.4. Oliuarius 285.14.
Hercul. Palæmon 285.9. Pamphagus 282.54. παγκρατὴς 286.23. παραστάτης 281.30. Hercul. philoſophus 279.11. polyphagus 282.52 polyphron 285.45. prodicius 281.11. πρόμαχος 284.51 propitius 282.12
Herc. rhinocoluſtes 284.44. Sanctus 283.44. Surdus 284.34. Saxanus 286.35. Sol 279.9
Herc. ταυροφόνος 285.21. thaſius 280.33 Tirynthius heros 280.9. τριέσπερος 323.7. Tricoſus 286.35 Triumphalis 283.35. Tyrius 280.45 Victor 281.47. à ſuis ſacris mulieres arcet 128.15
Hercules tempus 279.55
Herculis effigies 279.21, & 281.5
Herculis cognomina epigraphe contenta 284.20
Herculis generatio qualis 278.49
Herculis lignei decimuſtertius labor 279.52
Herculis ſacra colentes populo coronati 280.3 eiuſdem vita à L. Gregorio compoſita 238.32
Herculi quæ ſacrificari ſolita 457.6. decima ei data. ibid.
Hercules mercenarium ſe deprecãtem, in ſomnis ad Mercurium ducere viſus eſt 280.20
Hercules multi & quot à quibus numerẽtur 278.42
Hercules Bentiuolus, eruditus princeps 270.26
Hercules Eſtẽſis dux Ferrariæ vbi ſacra Clementiæ fecerit 36.2
Hercules Contrarius comes 269.26
Herc. Rangonius diſcipulus Lilij Gregorij 118.30
Hermonthis opp. 100.30. lex 100.33
Hermæ ſtatuæ quæ 259.22
Here, Martea dea 58.10
Hermetis Triſmegiſti ſententia de Dijs explicata 11,22
Hermogenis rhetoris patria 84.42
Hermolai Barbari error 198.23
Herodiani locus emẽdatus 290.5
Herodoti locus emendatus 280.20
Heroes qui, & vnde dicti 16.29, & 22.24
Heroſtratus templum Epheſium incendit vt notus eſſet 314.16
Heſiodus ante Herodotũ quandiu 13.17. vbi interemptus 102.25
Heſiodi loc. expl. 95.34, & 99.4, & 152.47, 181.5, 337.36. verſio emendata 45.45
Heſychij error 362.25 locus dubius 40.45. emẽdatus 64.3, & 211.10, & 212.53, & 267.28, 297.6, & 319.5. 320.9, 378.52. hiacynthos 129.38
Hierapolis 59.52
Hieroni Siciliæ tyranno quid reſponderit Simonides de Deo 17.8
D. Hieronymi locus corruptus 357.7
Hilaria 416.13
Hippocratia feſta 142.17
Hippona dea equorum 45.51
Hirpini populi 171.31
hirũdines Penatibus charæ 373.41
Hoc age, clamari ſolitũ in ſacrificijs 430.20
holocauſtum quid 409.31
Homerus quandiu ante Herodotum fuerit 13.17
Homoloia porta Thebis 93.4
Honori ſacrificantes cur caput aperiebant 29.22
Honorum diuinorum ac humanorum differentia 406.21
Hora dea 287.21
horarum nomina 356.9
Horatij hymnus ediſcendus 256.5. locus expoſitus 51.12, & 73.53. 137.28, 340.38, 380.25, 387.22, 413.54
Horta dea, vxor Romuli, & vnde ſic dicta 50.32
Horus Aegyptijs quis 251.14
Horus Apollo 203.47, & 325.22
hoſpitalis Iup. ſumma religione cultus 88.39
hoſtia aliena alius deus non placatur 431.3
hoſtia animalis quæ 431.44. maxima 432.47. perfecta 435.13
Hoſtia vnde dicta 408.51
hoſtiæ mactandæ ritus 441.44, & 442.52
hoſtiæ auratæ immolari ſolitæ 439.8
hoſtiæ eximiæ quæ 410.29. præcidaneæ 409.34. ſuccidaneæ ibid.53
hoſtiæ quomodo an puræ eſſent exploratæ 431.51. quomodo legi ſolitæ 432.55
hoſtiarum genera quot 411.27, 431.42
hoſtilina dea 42.4
hoſtire veteri b. quid. 41.4
hyacinthia feſta 423.45
hyades 156.18
hye & hyeris 238.29
hyes, deus xenicus 21.13
hygeia dea à Græcis culta 36.43 eius ſimulacrum 223.4
hygini codex ab Arnobio diſſentiones 231.49
hyle quid 377.34
hymenæi hiſtoria 116.26
hymni in ſacris cantari ſoliti 446.42
hypatos vrbs 93
hypecauſtria ſacra 424.11
hyperion 131.25, & 204.20
ὑσθεια ſacra 420.37, & 460.6

I

Iacchus 239.54
Iadalboth 69.10
ianuæ vnde dictæ 137.23
Iambe carminis iambici inuentrix 360.49
Ianus qua parte cœli ſitus 17.28. cur in ſacrificijs primus inuocari ſolitus 398.34
Ianus bifrons & biceps 136.11. Conſiuius 137.37, & 138.10. clauiger 137.36. cluſius 137.37. geminus 136.16
Ianus Iunonius 137.26, & 138.13
Ianus Latij rex 135.16. matutinus 138.19. pater 138.22. Patulcius 137.37. πατρῷος 138.24. quadrifrõs 136.29. Quirinus 138.12
ſemon deus 23.28. Vertumnus

INDEX.

tumnus 138.30. eius templũ Romæ 136.52. quoties recluſum, & recludendi ratio 137.55
Iano quibus de reb. ſacra fieri ſolita 461.24
Iani numero plurali 137.12
Iani Pãnonij error 112.2
Iao Gnoſticorum hæreticorum princeps 239.18
Iapix ventus 1.6.30
Iaſius 27.9, & 359.15
Icmæus Iupiter 91.12
ἰκέσιος 102.50
Ictos Aegyptijs quid 429.44
Idæa mater 128.19 quomodo Romam aduecta 129.7
Idæi dactyli qui 27.4. eorum nomina ibid.9
Idæi dactyli quinque 181.26
Idas 27.10
Idothea 147.37
ἰὴ παιάν, vox precantium Apollinem 19.8
ieiunium Cereali b. indictum 358.44
Iehoua quomodo enunciandum 8.29
Ieſu nomen tetragrammatum apud nos præcipuum 10.15
Ieſus Chriſtus verus ὄντως 98.6
Ignis maximus deorum habitus 68.47 à Vulcano quomodo inuentus 351.32
ignis Veſtæ quotannis renouari ſolitus 135.51
ignis ſacer perpetu' à quibus nationibus ſeruatus 134.24. quibus lignis cõſtrui ſolitus 445.55
igni & aqua cur interdici ſolitum 446.18
Ilicet, verbum vltimum ſacrorum 446.40
Ilithyia 310.47
ἴυγγες 346.49, & 347.11
Immolo, verbum ſacrorum 442.39
Immolãdi initiũ Romæ à qua hoſtia factũ 434.2
Impudentiæ fanum Athenis 40.39
Inachis 327.6
Inarculus 403.35
inaugurare 401.16
incedo verbum Iunoni proprium 109.46
inchoare, verbum ſacrorum 448.15
incubo morbus 375.50
Indi arborum cultores 68.31
indigetes dij qui, & vnde ſic dicti 22.45
indigitamenta quæ 41.25
indigitare 22.49
infantium ac puerorum terriculamenta 185.48
infantibus quoto die nomẽ imponi ſolitũ 49.43
inferium vinum 435.39
infula 440.53
initiationes 438.2
inopia, impedimentũ ad virtutem 118.22
intercido, deus 54.18, & 57.47
Inuidia dea, & eius imaginis deſcriptio 39.43
Inus dolores 150.4
Inuus 382.28
Io ſacra Romæ 327.7
io triumphe, vox acclamantium militũ 237.7
Iphigenia in Tauris quæ 316.48
ipos 382.37
Irene 316.10
Iris deorum nuncia ad lites 265.54 ἀελλόπους 266.30. aerea 266.20. θαυμαντιάς 266.26. harpiarum ſoror 184.10. Imbrifer arcus 265.22. πολύχρωμος 26 .31. Thaumantias ſeu Thaumantea 266.8
Irminſul, Saxonum deus 69.3
ἰσχὺς & ἀρετὴ quid differãt 29.41
Iſis Aegyptiorum dea, Luna 11.34. 326.54
Iſis, armis 329.12
Iſis partiria ibid.21
Iſis Pelagia ibid.15
Iſis proſerpina 172.3
Iſis Linigera 327.32. nocturna 316.27. [illegible] 327.30
Iſidis geſta 327.54
Iſidis ſimulacrum Romæ repertum 326.51
Iſmenus fl. 196.38
Iſſicia 444.33
Iſthmus Corinthi 143.48
Italia Saturnia dicta 119.13
ἰτωνία feſta 89.25
Ithyphallus 251.49
Itõn opp. 295.9
Iudæorum de deis ſententia, ſeu theologia 12.23
iudices inferorum 187.29
iudicia de ſecuri & alijs rebus inanimatis vbi exercita 94.4
iugatinus d[illegible] 54.36
Iulius C[illegible]ercurio ſupplex 254.36
Iul. Pollucis locus malè verſus 317.48
Iunius Aquila 252.53
Iuno dea, tellus & aer credita 105.28. eiuſdem ſtatuæ & imagines. ibid.37 qua parte cœli 112.17.30
Iuno aurea 114.52 αἰγοφάγος 113.22. alea 114.37. ammonia 115.46. ἀνθεία 112.44. annua 114.13, & 116.22. argiua 113.44. auerna 178.8
Iuno bona 109.3. βοῶπις 115.47. Bunea ibid.4.
Iuno Calendaris 110.55. Candrena 115.20. Caprotina 111.11. χήρα 108.12. Chrhona 92.7. Curis 111.34. cinxia 108.51. Citheronia 115.22. Cypra 115.55
Iuno Dirphya ibid.10. domiduca 54.40, & 108.21
Iuno egeria 107.6. Europia 115.50. Iuno februalis 111.6. feronia 112.29. fluonia 124.47. fulgura 108.46
Iuno Gabina 116.7. gamelia 107.26
Iuno Hoploſmia 114.42 ὑπερχειρία 114.5
Iuno Imbraſia 113.32, & ibid.39. inferna 168.12, & 178.10. Ipnuſia 115.18. iterduca 108.21. iuga 107.8
Iuno lacinia 112.5. λευκώλενος 114.49. Lucina 106.35, & 310.16
Iuno magna 108.48. matutia 110.40. moneta 109.50. Iuno Natalis 106.53. nouella 110.53. νυμφευομένη 108.17
Iuno opigena 106.52
Iuno παρθένος 108.9, & 115.12. Pelaſga 114.7. Pharygæa 115.6. πρόπυλαιος 112.44. φλεγύας 112.44. Populona 108.42. profunda 178.9. proſymna 114.27
Iuno regina 109.6. chthonia 116.18, & 209.2
Iuno Saima 113.27. ſoſpigena 108.40. Soſpita 110.5. Stygia 178.7
Iuno Telchinia 26.55, & 115.51. telea 107.37. Tropæa 112.5
Iuno vnxia 108.27. ὑπερχειρία 106.31. Zeuxidia 111.55. zygia 107.14
Iunonis nutrices tres 114.2. cognomina triplicia 108.1
Iunoni quo animali ſacrificatum 453.55
Iupiter in prima parte cœli regnans 7.25. vnde ſic dictus 70.34.2 quibus Deus factus 17.31. cur oliua coronatus ſoli-tus 73.11
Iupiter abretanus 103.21. adultus 82.1. aegyptius 84.33. Aetneus 100.25. aenefius 95.30, & 98.53. ἀγοραῖος 9.10. αἰγίοχος 83.21. αἰγιοχος 99.14. ἀλαλάξιος 70.19. ἀλάστωρ 75.52. ἀλεξίκακος 104.26, & 29. ἀλιτήριος 80.4. altiſſimus 92.49. altius 87.6. alumnus 82.11, alyius 84.24. ambulius 94.33. ammon 96.18. anxhelinius 93.46. ἀπεσάντιος 73.27. arbitrator 81.45 auxurus 97.19 ἀπεσάντιος 90.1. ἀπήμιος 80.38. apheſius 94.23. ἀπόμυιος 46.34, & 86.35. Ariſtæus 98.15. Ararrius 5.12. Arbitrator 81.41. Arbius 99.53. Arboreus 91.47. Areius 87.10. ἀργικέραυνος 71.32. Aſbameus 102.38. Aſcræus 86.7. Aſius 100.1. Atlabirius 97.9. ἀστραπαῖος 75.44. atabyrius 89.9. athous 91.38
Iup. Bagæus 102.31. Βαγαῖος 76.20. Belus 101.26. Biennius 100. βρονταῖος 76.16, & 76.26. Iupiter Capitolinus 74.47 capporas 94.37. Caræus 89.52. Iupiter Caſius 89.51, & 91.29. καταιβάτης 81.18. catæbates 99.21. κεραύνιος 96.18. Cenæus 9.38. centumpeda 82.6 κεραυνοβόλος 86.44. Ceraunius 75.28. Charmõ 100.36. Chryſaoreus 91.31.
Cithæ-

INDEX.

Cithæronius 99.31. Comyrus 102.13. κώμυρ@ pulvereus 98.31. κοροφαῖ@ 75.20. 61

Iupiter Crangus 103.49. κλάριος 86.40. custos 74.34. Cynetheus 102.45

Iupiter Dapalis 81.16. 94.45. Dieſpiter 80.8. Dictæus 82.44. Dodonæus 89.5. Dolichæus 120.11. Drymnius 103.49

Iupiter ecelides 104.13. ἐλευθέριος 82.22, & 94.45. elacatæus 102.27. Eleus 84.52. eleutherius 97.24. Elicius 8~.43. Enelimus 93.28, & 99.5. ἐπάκριος 91.47. ἑρκεῖος & ὅρκιος 7~.5. ἑταιρεῖος 103.~1 Epheſtius 79.42. ἐπιδώτης 104.10. epicarpius 10~.r4. ἐπικλάριος 103.17. ἐπιπαλλάδι@ ibid. ἐπιπόλιος 104.9. epidotas 93.48. ἐπιστήτιος 104.4. ἐπιστέφι@ ibid. ἐπόψιος 104.11. ἐπόψιος καὶ ἐπιόψιος 93.41. ἐρχείτης 104.46. ἐρυθρικὸς 76.15. euanemus 94.~. εὐήμεμ@ 10~.15. εὔπνος 103.55. εὔχωλος 76.~. ἐφάλλιο@ 10~0

Iupiter γαμήλιος 24.5~. feretrius 7~.29. fulminator 75.28. genethlius 74.~. Gyrapſius 103.~0

Iupiter Hecaleſius 95.20. Hecatombæus 84.48. Heliconius 93.~. Hellenius 94.20. Herceus 87.31. Hermóchites 100.30. ἀστραπαῖος 79.50. ἱκέσιος 86.33. hicetelius 102.49. homogynus 94.~0. homognios ibid. Homoloius 92.53. ὑετίος 86.~2. Hymettius 93.10. Hynnareus 95.39. hypatus 93.26. Hyperdexius 84.46. ὑπερφερέτης 7~.~7. ὑψιβρεμέτης 76.21. ὕψιστ@ 92.49.

Iupiter Icmæus 92.19. Idæus 83.~. Imperator 74.~. infernus Pluto 168.21. inuentor 81.~1. inuictus 74.12. Ithometes ~. ~89.22

Iupiter labradæus 90.~1, 89.5. lapideus 7~.~1. laprius 103.27. lariſſeus 98.33. Larialis 77.13. liberator 97.24. luceius 80.19. lyceus 95.41. lycorçus 100.14

Iupiter mæmactes 87.30. malearus 100.40. mandragor[illegible]03.21 μαιμάκτ@ [illegible]7 marnas 103. 4~ ~ξιος 104.11 mechaneus 102.29. medineus 104.7. meliſſæus 87.12 μειλίχι@ 104.29 meſſapeeus 99.17. μητιέτης 103.42. milichius 83.51. μεγαλέτης 84.29. μόριος 86.20

Iupiter nemeies 102.13. νεφεληγερέτης 103.37. nicæus 74.9. νικηφόρ@ 86.47

Iup. Olympius 85.9. ὄμβριος 82.~. omnipotens 73.39. opitulus 82.5. optimus max. 73.43, & 75.17 ὅριος 100.45. ὀρομπάτ@ 76.20 ὅρκι@ 74.28, & 103.45

Iupiter ξένιος 88.23

Iupiter παλαμναῖος ~87.17 Pallaſius 104.7. πατρῷος & πάτριος 104.12 panhellenius 94.17. Panomphæus 85.41. panemphius 53.10 panoptes 104.9. παντοκράτωρ & παγκρατής 73.41. Pappa ſeu Pappæus 73.22. Pater 73.~. πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε 73.18. πατρῷος 73.10. φίλιος 79.47. phratrius 84.19. phyſicus 85.39. phryxius 92.34. Piceus 85.36 Piſtius 79.18. piſtor 78.18. πλούσιος 84.44. Pluuius 80.33. poliæus 93.53 Prædator 81.42 prodigialis 81.16. promantheus 103.49

Iupiter Rex 73.32

Iupiter Saotas 93.18. Salaminius 103.9 Sardeſſius 91.49. Scotinas 94.30. Scyllius 100.27. σκηπτοῦχ@ 77.5. Semaleus 93.12. Σωτὴρ 104.30. Syllanius ibid. 31. σωτήρ 98.25. σωτὴρ 98.~. ſplanchnotomus 94.48. Stratius 102.14 Stator 77.4 ſταθαῖ@ 84.15. στεροπηγερέτης 75.50. ſτύρ & στρατηγὸς 77.43. στράτιος 86.11, 193.41. Stygius 171.43

Iupiter Taminæus 120.18. Taramis 103.46. Taranæus 91.10. Tarpeius 75.19. τερψικέραυνος ibid. 38. τέλει@ 82.3, & 95.1. Temilius 100.3. Terminalis ibid. 45. θαλάσσι@ 103.16. Tigillus 82.7. Tomarios ſeu tmarios 101.5. tonans & fulgens 75.54 Triphylius 91.28. τροπαιοῦχ@ 93.35. Tropæuchus 77.5, & 89.33 Trophonius 90.35. Vedius 81.30. Veſſurus 103.29. Victor 73.55 vimineus 81.22. vltor 81.26

Iupiter cum Alcmena, Amphitryonē ſimulans concubuit 278.51

Iouis cognomina ſeu epitheta 77.15 inde. nomina Græca monoſyllaba quot 82.16. filij qui dicti 13.12. inſolentia 89.46. potentia quanta 70. 51 inde. ſimulacra varia 71.51 inde. templum ab Adriano Athenis ſtructū 94.18.

Iouis Fidij ſimulacrum 79.34

Ioui quæ animalia immolari ſolita 453.35 vnde tot templa conſtituta ſint 12.42

Ioues trecenti 7.45, & 70.37 inde

iuramenta amantium irrita 3~0.20. Rhadamantia qualia 187.30

iurandi formula in ſanciendis fœderibus 78.37

in Ius vocandi auris vellicatione mos 19.32

Iuſtitia dea, & eius nomina ac cultus 30.31

iuſtitiæ imago 30.44

Iuſtiniani locus expoſitus 540.44

Iuſtini hiſtorici locus emendatus 61.22

Iuturna nympha 50.11, & 159.27

Iuuenalis locus expoſitus 34.20, & 45.54, & 170.23 & 259.21, & 388.24 varie lectus 395.8

Iuuentas dea cur nulli cedere dicta 45.4

iuuentas Ioui non cedit 287.36. eius effigies ibid. 39

iuuentutis ædes 287.52

Iynx 24~.34

L

LAbith 134.15

Labre Lydis quid 91.5

Lacedæmoniorum dij ferè armati, & cur 18.43

Lacheſis 179.51

Lactantij error 241.22 locus parum caſtigatus. ibid. locus correctus 170.6 inde

Lactantij in v i Theb. locus correctus 363.44

Lactucina dea 41.51

Laidis forma Græciæ perniciosa 334.40. monumētum 339.43, & 340.2

lampadum celebritas 423.9

Lampridij locus expoſitus 50.24. cinœdarius 59.29

λαμπηδία, feſtum 243.16

Lania ~309.9

lamiæ, dæmones 37~.41

lamiarum figura 379.52

lamiæ vocabuli alia ſignificata 380, 17. inde

λαμπὰς ἱερά 446.52

Laperſa Caſtores 164.21

λαφυρεία 313.53

Laphyſtius Iupiter. 90.28 mons ibid. 30 Bacchus 90.~

Lar militaris in ſecunda parte cœli 17.30 cœleſtis ibid. 36

Lares 209.14. inde. 373.45, & 374.23

Lares dij qua parte cœli ſint 17.28

larium figura 373.46

lararium 375.24

lararia antiquorum duplicia ibid. 27

Larentiam ac Laurentiā vnam fuiſſe 42.46

Lariſſa opp. 98.35

Larua 186.16

Laruæ Varroni qui 86.29

Larundæ fabula 373.54

Laſtaurus 242.51

Latinæ feriæ quæ, & vnde dictæ 77.17, & 415.33

Lateranus deus 51.4

Latiar 415.40

Latium vnde dictū 119.46

Latona ſeu Λητὼ 335.51. cur Λητὼ μυχία dicta 335.53

Λατρεία Theologis quid 11.2

Lauerna dea furum 51.10

Lauinium pro Lanuuium falſò ſcriptum 110.40

Laurentinalia 417.4

Laurus pro victoria 277.13

Lauia

Lautia, quid 88.51
F. Leander Bononię. Lilij Greg. amicus 113.49
Lebene Cretenſium vrbs 222.24
λαχάνα ſacrif 114.6
lectæ hoſtiæ 442.39
lectiſternia quæ 424.39 & 425.8
Lema quid 120.55
Lemnus crebris fulminib. acta 352.3
Lemnus mater deûm 132.11
Lemures 185.24 inde lemuria 416.15
lemuria quæ 450.20
Lenæ Bacchæ 237.5
Leocorium 357.6
λέσχη 214.11
Lethe fluuius 288.33
Leuana dea quæ 47.56
Leucippi de rerum primordio ſententia 15.4
Leucothea 150.2
Leucothoë dea quæ 54.45
lex Athenis de Lupis occidendis 194.24 Babyloniorum execranda 331.22. Platonis de terminis 88.41. de ſorore ducenda in vxorem 242.20
λῆις 302.1
λίταγαι 183.9
libare 442.15
libatio quibus verbis fieri ſolita 4,5.38. in funera lib. duabus rebus facta 450.50
Libentina dea quæ 48.41
Liberalia feſta 416.22
Liber, agricolarum deus 22.10. cur Panhellinos dictus 94.28
Libera, Venus 234.45
Libera, Proſerpina 177.21, & 178.17
libri elephantini Romanorum 221.32 lintei 310.17
Libertas dea à quibus culta 38.54
Libethra opp. 228.48
Libitinam vitare 340.48
Libs ventus 166.30
licens quid 418.33
Lilius Greg. Gyrald. iam ſenex hoc opus ſcribit 7.20. familiaris Leoni, Adriano & Clementi Pontificibus 118.27. ſacris Chriſti initiatus 10.10. ſæpe ad fonté ſutur-
nam deſcendere ſolitus 159.41, morbo articulari continuè afflictus 70.27 quem Deum profiteatur 7.30
Limétinus deus liminib. præſes datus 53.46
limus 437.47
λιταί, Iouis Iceſij filiæ 53.27
literæ laureatæ 177.14
litare volétium mos 319.40, & 441.15
λιθοβολία 63.45
Liuij locus emendatus 36.48. variè lectus 23.27. correctus 53.54, & 390.3, 294.45, & 306.36, & 50.47 expoſitus 137.6
Lolliorum familia nobilis 253.52
λόγχη 306.12
Longauo 444.24
Lotus nympha 158.53
Lua dea 315.5
Lucani locus expoſit' 183.21, & 444.15
Lucaria feſta 418.35
Luciani locus expoſitus 409.23
Lucina 310.16
Lucullus primus fœlicitati ædem conſtruit 33.41
luci vnde ſic dicti 400.24
Lucus Titanis in Sicyonia 204.23
ludi Apollinares 192.41. compitalitij 374.8. Florales qui 42.25. magni ſeu Romani 141.54. Terentini 449.4
Luna dea, & vnde dicta 305.39, & 305.43 Epipyrgidia 307.34 Solis filia 306.25
Lunæ victima quæ tributa 459.35
Lunus deus 306.15
Lupercalia 111.8, & 417.30. vnde dicta ibid. quãdiu durarint 418.16
Lupercus 384.24
lupus Apollini ſacer 194.29 cur Marti dicatus 270.48
Luſtralia ſacra 413.12
Luſtria feſta 418.46
luſtrãdi arua ritus 412.21
lux vnde dicta 193.52
Lycaonia inſ. 220.42
Lycaonis fabula 95.44
Lycobas annus 194.35
Lycophos 193.51
Lycorea opp. 100.34
Lycus 26.44
λύκος 312.51, & 362.52
Lympha ſylueſtris dea ex quarta cœli regione 17.36 dea agricolarũ 21.14
λυκάβας 28.5
λυκαυγὴς qui ibid.17
Lyſizona Diana 47.9
Lyſſa dea 182.24

M

MA, Bellona 276.21
Macaria Herculis filia pro Athenienſi rep. morti deuota 38.50
μαιμάκτης, dei nomen 9.45
Macrobij locus elucidatus 239.22
mactare, verbum ſacrorũ 438.9
mæmacterion mẽſis quintus Athenienſ. 87.30
Mæonia, Lydia 236.17
magna mater, 123.30. χαλκόκροτος dicta 126.44. metragyrtes 129.54
Maia 127.30, & 255.8
Maiuma quæ ſint 42.36
Maiuma celebritas 419.34
μαλλὸς, & eius deriuata 100.41
μαλλὴρ 362.16
malum Punicũ vnde natum 113.38
mala Punica concordiæ ſignum 34.29
Mamercus Aemyliæ familiæ prænomẽ 271.35
Mamercus Pythagoræ filius, 272.37
Mammon deus 171.55, & 176.18
manalis lapis, oſtium orci 185.45
Manaſſes rex quinqueformis 136.49
mandragoritis 103.22
manes dij 185.37
Mania, Lariũ mater 373.52, & 374.6
μανία 183.4
Manichæorum de Deo opinio 202.22
Maphronio inſidiatori clemẽs eſt Hercules Ferrariæ dux 36.4
Marcellini locus dubius 175.4 correctus 102.38
M. Marcellus tẽplum Honoris renouauit 35.3
Mare ἀτρύγετος & πολύφλοισβος 141.9
Ma-Rhea 132.24
Maria dea 67.22
mariforium 78.23
Maro quid 239.49
Marpeſſa mulier 273.48
Mars, ſeu Mauors & Mamers deus 270.2. qua parte cœli ſedẽ habeat 17.39. à quibus deus factus 13.26
Mars ἀδάμαστος 274.45. ἀλλοπρόσαλλος 272.51 ἄναξ 273.31. Aphneus ibi. 35 armiger 274.11. βασιλεὺς 273.31. bellipotens 274.10 Biſultor 273.23. βελέμνος 274.30. βελεφάρμακος 274.31. βροτοκτόνος ibid.41. βροτολοιγὸς ibid. 37
Mars cæcus 272.54 χαλκοθώρηξ 274.46 χαλκάσπις ibid 28. χαλκοκορυστὴς ibid.29. χρυσάρματος ibi. 33. χρυσοπήληξ ibid.35. cõmunis 271.42. κορυθαίολος & Corythaix 274.14. Enyalius 273.8 Geticus 274.4. Gradiuus 272.18 Gynæcothœnas 273.74 αἱμοχαρὴς 274.23. Heſus 273.54. ὁπλοχαρὴς 274.11. ὑπερμενέτης ibid.46. μεγαθύμος ibid. μιαιφόνος Mamers 272.33 Marmeſſus 273.4
Mars νόμιος, & Necys 270.46. Odryſius 274.4. ὀμβριμόθυμος ibid.21. οὖλος ibid.16. pater 272.12 φθισίμβροτος 274.19. Quirinus 272.32. ῥινοτόρος 274.47
Mars Saliſubſulus 273.47. ſylueſter ibid.40 ταχυσπαλάτης 382.1. Theritas 273.41 Thracius 274.4. Thurius 273.1. Tyrannus ibid.29 vltor ibid.18. volucer 264.1
Mars pro bello & ingenio 271.34
Marſpiter 272.16
Martis equi 271.12
martis patria 270.19 parẽtes ibid.26. effigies ibid.36
marti de quib. ſacrificatũ 45 .16
Marſyas 234.20
Martialis locus expoſitus 182.10, & 221.2
Martianus linguæ nitoris & ſyllabarum quantitatis negligens autor 373.50

INDEX.

Maſaris pro Baccho 247.
2
mater deûm quæ 126.18
Almone flu. ablui ſolita
125.38
mater deûm, Andirina
132.16 κυβήβη 130.10
Peſinuntia 131.45
matris deûm ſacerdotes
& ſacra turpia 125.30
materæ deæ quæ 24.17
mathmon Hebræis quid
176.23
matralia 415.47
Matuta dea 54.44
Medeæ templũ viris ingredi
nefas 127.43
μελίαι 101.47
medicũ de ægroto vatem
eſſe oportere 219.16
medicorũ & aliorũ ſcriptorũ
differẽtia 368.29
medioximi dæmones 371.
38
meduſa 155.17
Meditrina, dea medendi
49.37
mediusfidius quid ſignificet
284.7
Megæra Tartarea 182.43
& 184.43
megaleſia, ludi 129.25 &
415.51
μέγαρα 401.46
melampygos locus 283.
29
Melanthus Meſſenius
237.11
Melebratus 285.33
Melia nympha 152.47
melinoë 159.10
Meliſſa, Meliſſei F. magnæ
matris ſacerdos 12.
39
Meliſſeus primus in Creta
religionis autor 12.37
meliſſæus Iuppiter 87.22
melitta 151.4
Mellona dea quæ 41.32
membris ſingulis quos
deos tribuerint Ethnici
19.12
Memnon 223.34
Mena, dea menſtruorum
49.10
Mendes, Pan. 384.14
Meneſtratus, thoracis æneι
inuentor 93.21
Mens dea à quibus culta
30.14
menſæ ſacræ 406.21
mẽſis Delphinius 195.29
menſib. ſingulis deus præſes
tributus 21.40

Meon rex 122.51
Mephitis, dea tetri odoris
5.46
mercaturæ deus 255.31
mercurius ſermonis de',
& vnde dictus 254.23
idem malè Cynoſurius
à quibuſdã dictus 264.
21 Acacesius 258.36 Atlantiades
264.5 ἀγώνιος 263.32 ἀγοραῖος 261.
22 ales, & alipes 263.53
Alychmius 264.25
ἀμύητος 259.48 ἀνθέων
θεῶν 258.12 Anubis 264.
50 Arcas, & Arcas puer
257.32 ἀργειφόντης 259.53
caducifer 257.36 Caſmillus
262.34 κερδέμπορος
& κερδῷος 263.18
κῆρυξ θεῶν 257.43 χαριδότης
264.6 χθόνιος 261.39
& 261.44 κλέπτης 263.
18 κοινὸς 256.13 communis
272.10 κριοφόρος 262.
6 χρυσόρραπις 258.19
Cyllenius 257.27 διάκτορος
258.16 διάκτορος 262.
23 ἐριούνιος 266.1 ἐμπολαῖος
263.18 δριμύς ibid. 1 ἐναγώνιος
258.15 γαλάκτινος 254.
15 Gorgon 303.7
Harpedophorus 260.
27 ἡγεμόνιος 263.15
Hodius 264.9 Maiugena
264.5 maleuolus 259.8 μελανίδης
262.54 Nomius 263.31
Nomacriates 262.20
παλαιστρίτης 254.35
Parammon 263.46
Perſeus 264.41 παιδεὺς
264.18 Phlyeſius
264.35 πομπαῖος 261
39 Polygius 262.30
πρόμαχος 262.13
Pronæus 263.18 Propyleus
ibid. 16 ψιθυριστὴς
264.11 πτηνοπέδιλος
256.26 πυλαῖος
261.39 στροφαῖος
263.50 Strophæus
260.28 ταμίας τῶν
ψυχῶν 261.38 Tegeæus
264.1 tetragonus
259.5 τετρακέφαλος
265.40 Trophonius
265.34
Mercurij virga 258.3
imago 255.14.27. &
256.22 cur alat 4.
33
Mercurio cur gallus tributus
256.45 quæ immolari
ſolita 456.1
Mercurij quinque 254.39
quatuor ibid. 48
Melchias 8.7
Metagetnia ſacra 422.10
μετάνοια calumniæ pediſequa
38.31
Metis, Mineruæ mater
290.23
Μίθρα quid 261
τὰ μίθρα 334.23
μιλτοφυγίας, feſta 420.35
μιλτιάδης 129.54
Miletium oraculũ 200.
35
μίσχος 243.22
Mimon 26.44
minerua agricolarũ dea
22.13 vnde ſic dicta
289.32 quo die genita
292.54.24 an geminos
patres habuerit 291.36
Achea 296.24 Acria
ſeu Acriſia 301.1
Aedon 302.4 Aethyia
297.41 Ageleа 300.4
Agorea 301.24 Agraule
302.24 ἀκτίς 298.
21. Alalcomeneis 299.55
alcides 200.17 Alcimacha
303.49 Alcomeneis
300.15 Alea
ſeu Elea 295.51 Alipherea
298.45 Ambulia
94.54. 301.33 Anæmotis
300.51 Apaturias
297.11 Aracinthis
302.48 Armiſona & Armipotens
304.9 ἄρεια
293.45 ἀργυρόδινος 302.
9 Aria 301.15 Aſſeſia
302.55 Aſtrateia 293.
42 Aſtyris 302.52
ἀτρυτώνη 301.9 auxiliaris
303.34 Axiopœna
301.36 Budea βουδεία
296.19 Calydonia 302.
32 Capania, 295.33 capta
300.27 Catuleana
300.21 κελευθεία 301.
22 Chalciœcus 294.
38 χαλινῖτις 296.42
Ciſſea 303.13 Cælia
294.21 Colocaſia 301.
5 Coreſia 302.19 κορυφαγενής
295.2 Coryphaſia
295.16 Cranea 302.
15 Craſtia 297.32 Cydonia
300.54 Cypariſſia
295.47 Cyriſtis 301.
40 δαμάτειρα 293.55
δωρουδότειρα 303.55 Dymæa
302.17

Eudarchyia 297.50 Epipyrgitis
301.7 ἐργάτις
298.5 εὐπαιχος 304.2
Hdua 294.23 Gigantophontis
298.13 Glaucopis
294.8 γοργῶπις 294.
29 Hellotis 294.49
Hippia 293.53 Hippolaitis
301.18 Hygeia
297.15 Ilias 297.22
Itonia 298.51 Κοσμώ
303.12 Laphrya 296.35
Lemnia 302.30 ληῖτις
301.55 Lyndia 295.27
Magarſia 303.44 mater
296.8 μητρόπολις 303.4
muſica 300.24 Narcæa
302.5 Nedulia 301.25
Nerine 300.47 Oleria
ibid. 49 Onca 302.36
Ophthalmitis 295.35
Pæonia 301.12 Pallas
291.31 Littorea 344.
Pallenis 296.34 Panacheis
ibid. 32 Paria
301.34 Parthenos 292.
27 πολιάς 298.25 Poliuchos
294.31 Promachorma
301.20 πρόναια
303.37 Pyleis
297.38 Scirias 296.47
Stenias 294.2 σπαρτιάς
293.40 Scillutia 303.
20 Sicyonia ibid. 31
Sotera 98.15, 301.45
Stathmia 303.51 Sunias
301.51 ταυροβόλος 303.17
Telchinia 296.11 Trian
gulus æquilaterus 293.
37 triplex ibid. 25 Tritonia
292.35 Vnigena
303.4 Zoſteria 299.45
Mineruæ ſimulacra 290.
48 inuẽta 189.40 olea
291.20
mineruæ quid immolari
ſolitũ 112.19 gallus cur
tributus 291.18
mineruæ quinque, & quę
290.36
Mineruaſ quid 290.4
miſericordia dea Athenienſibus
40.34
miſericordiæ templũ &
cultus 35.49
minos quæſitor 187.33
Mintha nympha 159.5
Minthe Plutonis pallace
169.49
Minulculæ 416.3
Minutios deus 50.22
Mithras Perſis & Alexandrinis
pro ſole cultus
12.16 201.7 202.55.

mithr

mithræ ſacra 202.46.inde, à Commodo polluta 202.17
mithræ initiari volentiũ cruciatus 202.15.
mixobarbarum, dictio explicata 249.10
Minuzirin quid 379.15
modi Carnei 210.33
μαγειρικὸν ζῶον 84.29
molæ compoſitio 433.6
μορίαι 257.44
Momus, Deus reprehenſionis 45.37
monachorũ diſciplina, ab Aegyptiis ſumpta 451.33
Monogrammi dij à quo dicti 15.52
μονοφάγοι qui 432.22
monophagorum celebritas 423.17
mons Saturnius 119.13
morbus Gallicus ex Venerea contage ortus 336.6
moriæ quid fuerint 86.21
Morpho, venus 337.51
mors dea, & eius effigiei deſcriptio 49.21
morta, parca 180.18
mortuorũ ſacra qua parte cœli fieri ſolita 447.29
mos veterum teſſeras hoſpitibus dandi 88.45
Moſes quomodo cornutus viſus 241.16
motacilla auis 246.38
Mulciber ex quarta cœli regione Deus 17.36
mundus Cereris 185.52
munichia ſacra 422.17
murata quid 424.46
murcia, dea deſidiæ 50.17
mures in Ida ſacri 203.19
muſæ comites Apollinis cur dicantur 225.51
muſæ Aonides 227.51. Aganippides 228.27. Ardalides 229.42 Camœnæ 227.29 Caſtalides 219.6 Citheriades 228.3. Corycides 229.19. Heliconiades 227.31. Hiantiæ ſorores ibid.55 Iſsides 228.13 Libethrides 228.43 Lygiæ 229.22 Mæonides ibid.48 Mnemoſynides ibid.26 & 225.32 nymphæ 227.8 Olympiades 229.31 Parnaſsides 227.38 Pegaſides 228.17 Pierides ibid.55 & 225.19 Pimpliç, Pimpleades 228.52 Theſpiades 228.14 virgines 227.17 tres 224.44 quatuor ibid. 45. quinque ibi.45 ſeptem, ibid. 47 nouem 225.1 muſarum duo genera 224.31 ædes in circo Flaminio 283.14 ſingularum nomina & inuenta 225.1 & 226.29 ordo 225.55
muſica hydraulica 218.26
Muſtaceum quomodo pararetur 277.22
Muta Larum mater 55.32
mutunus deus 253.7
mydrus quid 79.15
Mygdonia mater 130.37
Myiagrus deus muſcarũ 46.15
myrica planta vetuſtiſsima 208.34
myrtus cur Veneri tributa 330.7
myſteria vnde dicta 437.54
myſtes, ſacerdos 210.53

N

N. Lantiquorum literæ, in iudiciis 330.28
Nænia, dea funerũ 49.13
næniæ 444.35
Náiades 151.15 & 153.36
vnde dictæ 153.36
ναὶε 400.19
Napeæ 152.2
Naphte 278.27
Narciſſus defunctis conueniens 168.46
νάρθηξ 245.28
Naſcio vel natio dea quæ 48.20
Naragai à Tartaris quoddã pro Deo numen confictum 68.28
nationes omnes Iouem conſtituiſſe deum 70.45
naues ac claſſes expiandi ratio 414.39
Nautiorũ familia à Troianis profecta 292.11
neceſsitas dea 51.45
neceſsitatis filiæ 180.40
neda nympha 96.3
nefrendes ſues quæ 434.8
Neleus & liberi eius à quo & cur occiſi 279.12
Nemea 102.13
νεμέεια Demoſtheni quid 395.10
Nemeſis dea 393.13
Helenæ mater 162.13
cur alata fingatur 493.53
Nemeſtrinus deus 42.9
Nephalia ſacra 421.35
Nephthe 340.25
νῆϕος, ἀσύνετον ζῶον 84.33
Neptunalia 140.44
Neptunus Aegæus 145.25 Alphalius 143.34 Βασιλεὺς 140.49 Canobus 145.27 Cenchreius 145.23 Conſus 141.54 κρηνοῦχος 146.2 κυανοχαίτης 141.12. & 145.37 Damæus 145.35 deus liquidus 139.44 Domatites 144.48 Elytius 141.52 ἐνοσίχθων 145.40 ἐννοσίδας 146.19 ἐπακτήριος 144.6 Epoptes 145.16 Erechtheus ibid.31. Eretius 141.52 ἐρισίχθων 146.19 Euryabis ibid.8 ἱππηγέτης ibid.21 ἱππομέδων ſeu ἱππολέτης ibid.14 ἱππόσθενος ibid.16 ἱστιεύς 141.1 γαιήοχος 145.50 Ἡλιοκλῆς ibid.19 Heliconius 144.21 ἵππιος 142.48 Hippocronius 143.31 Iſthmius ibid.48 Meſopontius 141.52 μοιραγέτης 141.7 niſyreus 144.27 νυμφαγέτης 146.1 Onchestius 141.20 ὀρσοτρίαινος ibid. 4. Pelagæus 143.41 Petræus 144.8 Phythalmius ibid.37 ποντομέδων 141.42 Portunus 144.51 Proſelyſtius 141.24 rector pelagi ibid.43 Samius 143.55 σεισίχθων 145.40 σωτήρ 144.43 Tænarius 141.30 ταύρεος ibid.15 Tenedius ibid.47 θεμελιοῦχος 145.50 τετρακεφαλος ibid.40 τριαινοφόρος 141.6 τριαινοῦχος 140.55. & 140.26
Neptunus vnde dictus 139.21
neptuni filij qui dicti 13.15 & 140.17 imago ibid.28
neptuno cur fuſcina tributa 141.2 quãdo, à quibus & quæ hoſtia ſacrificabatur 433.33
nerus deus marinus 147.13
nereides 151.15 centũ 140.38 quinquaginta 152.23
Nerio martis vxor 274.50
Neſtea celebritas 423.40
νεωτέρα Stratoni quid 87.3
νίκη. lege Victoria
nicon 26.46
Nicoſtrata dea 381.34
nili aquæ quàm precioſæ ac religioſæ Aegyptiis 440.22
Niſyreus neptun⁹ 144.27
noctiluca 305.40
noctua Baccho inuiſa, & cur 231.51
nodotus vel nodinus deus 41.51
nomen Dei ἀγράμματον 20.17
nomẽ τετραγράμματον ſeu quatuor literarũ quod 9.7
Nomina duodecim & quadraginta duarum literarum quę 8.55 9.14 & inde.
nomina ἀπαγράμματα abominanda 171.12
Nomion Apollo 190.3
Nomius deus 64.27
notus ventus deſcriptus 166.22
nouenarij numeri potentia & virtus 24.2
nouẽdiale ſacrum 411.48
nouẽtiles dei qui & quot 23.45 inde
nox Amphilyce 193.53
dea omnium antiquiſsima 57.25
Nocti deæ quid immolari ſolitum 463.15
Numa Pomp. procurãdi fulminis ſcientiam quo modo edoctus 48
Numeria, dea numerãdi 50.54
Numeriani nomiſmatis ſignum 339.27
numerus digitorum Iani explicatus 135.38
Nundina dea 315.7 & 49.4
nuptiæ cur Maio & Martio mẽſib. nefaſtæ 275.40
in Nuptiis dij quinque inuocari ſoliti 117.43
νῦς dea 30.20 mundi opifex 72.4
νυκτέλιος 247.14
nymphæa lauacra 151.22
Nymphæ 150.45 Amniſiades 154.53 Anigrides ibid.33 Caberides ibid.12. Cythæroniades ibid.24 commitię 157.17 Corycíæ 54.30 κρηναῖαι 157.37
Nymphę Dodonides 154.

INDEX.

18. Ephydrides 152.19
τελεαι 151.26
Nymphæ faciles 151.46
Heliades 155.7 Hereſi-
des ibid.14 ἰλιακαὶ ἱυμδ-
ιες 151.50 Ionides 154.55
Iſmenides ibid.39. Le-
moniades 151.33 limna-
des ibid.39 limniacæ
ibid.45 Luſiades 155.3
Lydiæ 227.13 Meliæ 153.
47 Mycaleſides 156.52
Naucelides 152.55 Ne-
reides, vel Nerinæ 152.
22 Nyſeides 134.6 Ny-
ſiades 136.45 Ocraniti-
des 152.53 Oreſtiades
151.19 Ordemniades
351.19 Pactolides ibid.
54 Phaetontiades 155.7
ποταμίδες 153.44 Proſe-
lenides 156.50 Pterides
155.5
Nymphæ ſeriades ibid.
4 Sphragitides 154.25
Sithnides ibid.44 Tel-
hiniæ 26.55 Themi-
ſtiadæ 155.16 Thyſia-
des 156.41 Tiberiade
151.54 Vraniæ 151.23
nymphæ quæ Iouem alue
rint 96.3
nympharũ genera 151.10
νυμφόληπτοι 376.30
Nyſa vrbs 234.1
Nyſus liberi nutritius
227.45
νὺξ ἀρχαία dea 57.25 eius
imago ſeu deſcriptio ibi.
43
epitheta ſeu cognomina
ibidem 53.5

O

Occaſio dea 37.14
eius imago ibi.25
Occator deus 41.26
oceanidũ dum nympharũ
nomina 152.52
Oceanus 148.13
Oceanus ἰσαλάμπετος 147.
19 βαθυδίνης 147.20 ταυ-
ρόκρανος 21
Octauius Herennius Her
culi victori ædem ponit
281.49
Octauius Pantaguthus
326.53
Ocypere 183.47
Oculi felium vt Luna im-
mitantur 306.9
Oebalii fratres 162.44
Oeniſteria celebritas
411.35
Oita 444.35
Ogenus deus perueruſtus
46.54
Ogoas deus apud Caras
64.20
οἶνοψ Bacchus 240.27
olea cur Mineruæ tributa
291.20
olympias ventus 166.32
olympiorũ inſtitutor 85.
10
Omenta 444.40
ὀμοχέτασθαι qui 28.23
ὄμφαξ quid 92.2
ὀμόνοια dea vbi culta 33.30
omophagia feſta 423.35
Onca ſeu Onga 302.36
oncheſtum 141.20
Onoſceli 378.43
Onoſcelia ex aſina & filio
Martis nata 46.5
ὄναρ quid 162.36
Opalia feſta 130.53,
& 415.54
operis huius vſus 82.30
operor, verbum ſacrorũ
442.40
Opertanei dii in prima
parte cœli 17.28
opinari eſſe hominum,
Dei ſcire 20.41
Opinionis imago deſcri-
pta 29.48
Ops vel Ops 130.50
373.27
Opis Diana 323.28 Parca
181.1
Ops Conſi 131.2
Ops dea 43.20
Ops, Rhea 131.2
ὀπτιλλος 295.40
oraculi capiendi à Mer-
curio ritus 231.19
Orbona dea cur à Roma-
nis culta 49.52
Orcus pro Plutone 170.
41
Orci nuptiæ & Cereris
ſacrificium quid diffe-
rant 458.29
Orcini liberti 170.51
Oreades nymphæ 151.14,
& 247.29
Oreſtes quod ſimulacrũ
ex Taurica attulerit 112.
50
Orgeones qui 406.48
Orgia ſacra 365.26,
& 408.30 vnde dicta ib.
31, & 10.53
Ormenus 26.43
Ormiſdas & Oromagdas
202.22
Ornea ſacra 253.19
Ornithias ventus 166.43
Orpheus nec Ciceroni,
nec Ariſtoteli ſatis no-
tus 81.19 eius locus emẽ-
datus 141.8
ὄρος, dei nomen apud Ma
gos 10.24
Orthana 61.38
Ortetie 356.10
Ortigie inſ. 195.4
Oſchophoria 421.50
Oſcilla quæ, & vnde di-
cta 414.55
oſculatio manuum in ſa
cris 441.38
Oſiris Aegyptorum deus
alter 11.14
Oſiris, Bacchus 241.38
vnde dictus. 242.11
Oſiris Serapis 172.33
Oſiridis nomina 242.43
Oſsilago, dea ſolidatrix
oſsium 49.8
oua in purgationibus ad-
hiberi ſolita 414.25
oues æneæ 89.43
oues Dianæ 310.25
Ouidius an ſit Euenum
Græcum imitatus 4.5.9
Ouidii locus expolitus de
deis Appiadibus 24.18
item alii 57.22, & 59.38
inde 75.11. & 137.29
& 183.18, & 207.22, &
319.26 reſtitutus 221.12
varie lectus 246.9, &
450.45
ὕλαι 367.30
ὕλω 192.29
ὑλοχίτωι 43.14
ὤρανος Atlandidum deus
11.4

P

Paean Apollo 191.52
παιανίζειν 277.50
Pederos herba 329.40
Pæon 27.9, & 222.14
Pagaſæ 205.270
Palæmon 149.53
Palæſtinæ deæ ſuriæ 183.
17
Palæſtra, filia Mercurij
255.44
παλαμναῖος θεοί 28.20,
& 26.45, & 28.20
Palaſea, ſeu Plaſea 444.
41
Palatiar 415.43
Pales dea quæ 43.35
filia Iouis 17.39
Palicus deus 67.37
Palilia, vel parilia feſta
415.45
Palladium quid, & quot,
291.41
Pallas, lege Minerua
πάλλειν 291.34
Palmyrius 6.10
Pamilia feſta 421.39
pammiliorum celebritas
142.10
Pammyles deus 253.16
Pan, Arcadiæ deus 384.
29, & 382.28 cur ab A-
more victus fingatur
383.2
Pan ἀγρεύτης 384.19
ἄγρευς ibid. ἀλιπλά-
γκτος ibid.53 Biarceus
ibid.6 Capripes ibid.39
κεροβάτης ibid.27
Ephialtes ibid.8 ὑπόπτε-
ρος 382.41 faunus 384.
35 Lampeus ibid.51 Ly-
cæus ibid.18 Lyterius
ibid.11 Mænalius ibid.
46 Mendes ibid.14 No-
mius 385.3 Scoletas ibi.
2 ſemicaper 384.43
Sinois ibid.55 ὀυρανός
385.6 Tegeæus 384.48
Panos fiſtula 383.30 ef-
figies 282.36
Pani deo quibus hoſtiis
immolatum 462.13
Panathenæa 414.39 vnde
dicta 289.27
Panda dea quæ, & vnde
ſic dicta 51.6
Pandemus Venus & dies
331.30
Pandia feſta Ioui conſe-
crata 420.33
Pandora non dea, ſed à
Deo facta 352.14, 131.21
παράγορος dea conſolatio-
nis 45.34
Pãhellenia ſacra 42.46
Panici terrores qui 385.
39
Panionia feſta 144.14
Panomphæus Iupiter vn
de dictus 85.43
papauer Cereri tributũ
cur 359.1
Paphus 342.22
Papinij locus expolitus
264.42
Pappas 123.54
παράνυμφος 150.49
Parcæ tres, & quæ 179.
39 ἀμετάτρεπτοι 181.27
lanificæ ibid.20 terri-
cæ ibid.25
Parcarum nomina tria
180.3 generatio bis
facta ab Heſiodo 180.
6
In Parentalibus fabis vſi
veter

veteres 450.18
Paſilia quibus hoſtus ſeruſolita 461.40
Parmenidis opinio de Deo 14.48
Parnopes ter in Sypilo monte deleti, non vno tamen modo 203.32
παρνοπες 213.39,& 282.40
Parrhaſij in Horat. error 216.34 eiuſdem locus emendatus 134.25
Parricidæ quomodo purgari ſoliti 413.45,& 415.10
Parthenium herba 292.31
Parthenon 292.27
Partunda dea parientium 40.17
Paſchillus Romæ de bello Imp. & Galliæ regis 137.53
Paſithea 27.130.13,& 157.8
P. Paſſetus 105.3
παγὶς 334.37
Paſtophori ſacerdotes 407.6
Pater, Filius & Sp. S. non tres dij, ſed vnus 8.11
pater patratus, & eius officium 405.31,& 428.3
Patraici dij qui 25.16
Pauentia dea 48.24
Paulus 111. P. ab Hercule Ateſt duce hoſpitio ſuſceptus 137.10
Pauor, deus à quo conſtitutus 53.19
Paupertas dea, & eius deſcriptio 56.37
Paupertas Erinnys 181.54
Pauſanias reprehenſus 387.12,& 456.53
Pauſaniæ liber vndecimus nõdum editus 100.20 verſio examinata 319.7 emendata 216.24,& 63.47,& 297.41,& 306.14 varius 394.3
Pauſias ebrietatis ſignum depinxit 231.49
Pax dea à quibus culta 33.3, eius imago ibid.20
εἰρήνη dea ibid.3
Paci quid immolari ſolitum 463.40
pecora piandi ac luſtrandi ritus 412.50
Pecunia dea, & quando cudi cœpta 39.14
pelani, Ioui offerri ſoliti 93.33,& 429.25
Pellonia, dea pellendorũ hoſtium 50.27
Penates dij qui 21.32,& 372.30 quæ in parte cœli ſiti 17.28 vnde ſic dicti 373.15
penatiũ genera quatuor 373.3 effigies. ibid.
Peneſtia 183.34
Penita 444.38
πεπρωμένη parca 101.18
perdrix contumeliæ indicium 40.4
Perfica dea quæ 47.10
Pertunda dea ibid.10
Perſionius, vnde deductum nomen 247.39
Perina Aegyptia 291.5
Periphallia, Priapi feſta 251.44
περιρραντήρια 456.39
perlito 442.16
Perſarum de diis ſententia 12.14 mos in ſacrificiis 451.40 inde
Perſephone 177.3
Perſij locus expoſ. 374.25 & 28.9
Peſinuntia dea 131.45
πέλανος ibid.55
Petra ſancta, olim fanum Feroniæ 113.18
Petronij locus illuſtratus 10.30
πήληξ 274.36
Phaeton 105.25,& 207.41
Phallouitroboli quid 251.46
Phallus Priapus 251.37
phantaſma quid 268.5
Phaſelitæ 61.41
Phaſianæ dea 132.6
Phauorini menda 340.18
Pherecydis opinio de deo 14.14
Pheruſa 356.10
Pherephatte 177.39
Phidiæ Minerua 291.1
Philelphus in verſione Xenophontis reprehenſus 133.6
φιλία dea 52.26
Philon Byblius 11.52
Philonis error de dæmonibus 369.30
Philoſophorum opiniones de Deo ex Tertulliano 16.30
Philotis ancilla 111.39
Philyra nympha 179
Philyra Veneri iuncta 330.12
Phlegeton 188.38
φλόιον vel φλοίον 243.42
Phœbeius olen, coruus 190.30
Phœbus Apollo 193.26
Phœnicũ dij loculis num marijs referri, & cur 18.44
Phorcys, deus marinus 140.9
φόρφοροs dea 58.27,& 344.1
Phrygia mater 132.4
φθόνος, Calumniæ anteambulo 38.26
Phurnuti Aldinus codex erroneus 258.44,& 218.16,& 342.49 locus male repoſitus 385.6 emendatus 331.51,& 61.4 reſtitutus 244.36
Phytalmios Iupiter à quo dictus 24.41
Phyxius Iupiter 92.34
φύξιοι θεοί 28.5
Piatrix ſacerdos 415.24
piamenta ibid.26
pica auis Baccho ſacra 236.10
Picumnus deus, auſpicijs coniugalibus præſes 54.24
Picus Saturni filius, deus 54.7
Pierides Muſæ 225.19 vnde dictæ 228.5
Pietas dea, & eius incomparabile exemplum in Rom. muliere 32.21
pietas quid 10.50
pileũ geſtare, olim libertatis indicium 39.11
Pileati fratres, Caſtor & Pollux 164.31
Pilumnus, deus 54.20,& 377.47
Pinarij 404.29
Pindari locus expoſitus 58.35,& 454.22
Pindari Scholiaſtes Germanus notatur 246.21
pinus Cybelæ dicata 130.52 Pani tributa 383.47
Piſæus Iupiter vnde dictus 85.36
Piſas duodecim dij Græcorum deportati 22.19
piſcis notius qualis 60.32 inde
piſces ſacrificare qui, quibus dies, & quando ſoliti 434.48
Pithiũ oraculũ, vnde ſic appellatum 381.21
Pitho dea 45.21
Pitho, Diana 318.26 Veneri cur iuncta 329.55,& 357.16
Platonis opinio de Deo 15.23 locus explicatus 115.34,& 344.38
Plauti locus expoſitus 396.37 locus expoſ. 270.48,& 410.8,& 413.51 emendatus 413.32 49.12
Pleiades 156.29
Plinius quando lucubrare incipiebat 352.33
Plinij ſententia de Deo ridicula 16.40
Plinij locus caſtigatus 86.5 reſtitutus 391.26 variè lectus 300.21
Plumbum Saturni nomine nuncupatur 257.3
Plutarchus reprehenſus 456.54
Plutarchi interpretatio emendata 165.38 locus expoſitus 27.23,& 56.27,& 255.18,& 421.33,& 55.47,& 127.31,& 333.27
Plutarchi error 238.47 eiuſdem verſionis locus falſus 374.32,& 461.1
Pluto vnde ſic dictus 169.3
Pluto ex tertia regione cœli deus 17.35
Pluto Aidoneus 169.41 axiocerſes 170.14 Iupiter Chthonius 170.34 Clymenus 170.22 clytopolos 168.32 dux Erebi 171.49 Eubulus 170.18
Febrius 171.40
Lagetas 179.12
Leptynis 170.32
Iupiter Niger
πολυδέγμων 171.39
Quietalis 171.42
rector profundi 171.50
Soranus 171.22
Stygius ibid.48
Summanus ibid.
Vedius vel Veiouis ibid. 49
Plutonis hiſtoria 168.15 oraculum de Trinitate 171.16
Plutoni cur clauis tradita 169.11 cur galea. ibid.17
Plutoni quæ animalia immolari ſolita 454.35
Plutus à Plutone diuerſus deus 175.13 cur cæcus fingatur ibid.39. θεός ibid.

INDEX.

ibid.48
Plynteria feſta 422.30
poculum ἀγαθοῦ δαίμονος quale 51.40
pœna deus 51.44
Poëtarum opiniones de Dijs incertæ 17.3 commenta de dijs à Romanis veterib. reiecta 18.13
Polymnia 444.39
Polyuchus 294.31
pollucere 417.20
pollux πολυδεύκης 160.44
Amycleus 164.23
πάνδημος Veneris 341.26
Polympuus qui 262
polyteles quis 408.43
Pomona dea 43.5 Vertumni vxor 139.1
pompæi dij qui 28.8
Pomp. magnus vbi ſepultus 91.23
pomi diſcordiæ inſcriptio 55.13
πονηροῦ in oratione Dominica qui 372.3
pontifices qui, & quomodo conſtituti 403.19
Popæ qui 442.46
Popanos 420.24
Populij legati Rom. libertas in Antiochum 311.22
populifugia feſta 416.5
populonia dea quæ 51.1
porca præcidanea quæ 409.36
porcos ſacrificare, quos, quib. deis & quando ſolitum 434.23 inde
porrici quid 445.35
porticus Athenis tres celebres 97.38
portius Cato ædis Victoriæ dedicator 276.43
Portunus deus portarum 145.11 deus marinus 149.52
Poſthumius Liuius Fidenas 111.16
Poſtuerta dea vnde ſic dicta 48.54
Potina dea potionis 47.54
potitij 404.29
P.... Bœotiarum vrbs 25.7
Porniades deæ quæ. ibid.
πότνιαι 346.49
Præficiæ in ſacris quid 444.26
Prænestinæ ſortes 389.32
præſtites, Lares 373.47. & 374.33
Praxidice dęmon ſeudea, & eius hiſtoria 46.40
Praxitelis Venus Cnidia 336.13
precatio Ciceronis ad Iouem ſtatorem 77.41 Romuli ad eundem ibid.4
precationes & carmina ante ſacrificia fieri ſolita 440.38, & 441.14
precum dearū deſcriptio 53.10, & ibid.23
prema dea quæ 47.16
priamus ſtatuā Iouis trioculi vbi habuerit 93.77
priſcorum erga deos cultus vani ac ſtulti 68.32 inde
priapus, vrbs 250.43 ficulnus truncus 252.7 deus naturalis membri 23.24, & 250.11 Agricola deus 251.19 Bacchi comes 251.6 Auiſtupor 251.24 Bonus dęmon ſeu genius ibid.34 cuſtos ruber 252.14 faſcinus ibid. 43 Ithyphallus 251.49 Lampſacenus 253.21 Muto vel mutunus 253.7 Orneates ibid.17 Phallus 251.7 ſol ibid.18 Typho 252.33
Priapi ortus 250.22
Probi locus in Georg. emendatus 64.43
Prodici Cei Hercules 281.12 opinio de Deo 14.25
prodigiæ hoſtiæ 410.54
Προδομεῖς θεοὶ 21.35 veſtibulares, & præſtructores appellati ibid.
Pronax quorū cauſa interijt 279.29
Pronopius Apollo, culiciarius dictus 203.36
Prometheus 353.37
Propertij locus expoſitus 318.29, 339.4, & 14
Proſa vel Prorſa dea quæ 48.54
protecta exta 444.13
proſerpina dea 41.19, & 106.3, vnde dicta 177.2 quo loco rapta 178.39
Proſerp. Azeſia 178.4. & 462.23
Axioteria 178.46
χθονία 177.48
κόρη ibid.49
Cotyito 179.13
δάειρα ibid.7
Deois 178.12 Ἀλιτομηνα ibid.48 θεάγη 179.5 Locrenſis 178.36 μονογένεια 179.10 νυχία ibid.12 πολύθοινος 319.1 πρωτογόνη 179.4 Rapta diua 178.29 eius ſacra 177.41 fanum Locris 178.37 feſta meſſe celebrata 176.44 initiationis ritus 177.29 victima quæ tributa 112.7
προηγεμόνες θεοὶ qui 28.20
Prolimnus 232.52
προτέλεια quæ 95.8
Proteruiam feciſſe, Catoni quid 54.3
Protagoræ Abderitæ opinio de dijs 15.17 error de Deo 7.55
Proteus deus Marinus 147.24 Ambiguus 148.22 Carpathius ibid.4 cæruleus ibid.22 mutans vultum ibid.23 Pallenius ibid.3 Phalagræus 142.4 Pharius ibid.
χρυσοῦ ſacra 419.26
πρόθυρα filiæ Iani 135.40

PROVERBIA.

Adonidis horti 350.20
Amœa Azeſiam acceſſit 361.25, & 178.5
Sic amet, vt Pieriæ ... Phrygius 324.11
ἐμφανὴς ... 228.50
Apaturia redijt Thargelione 421.28
ἀφθὰς ... 352.52
Αὐλοὶ τοῦ ... 464.44
A Veſta incipiens 460.54
βαλίζειν ... 109.47
θύραζε ..., non amplius anthiſteria 420.40
Caricum ſacrificiū 456.50
... 27.28
... χήνες ... 355.5
χελῶνα ... ibid.9
χρυσοῦ θεοὺς 25.51
Ciceninum ius 237.53
Cimmeriæ tenebræ 268.32
... 256.17
... 120.55
Deos pedes laneos habere 120.3
... 430.26
ἔμβαρος εἰμί 317.36
ἐν ὀλύμπῳ 213.11
Erebinthinus Dionyſus 237.52
... 259.50
fortuna Euripus 388.48
γυμνὰ χάριτες
... 179.30
Hedera poſt Antheſteria 410.42
Inter cæſa & porrecta addere 445.36
... 280.26
indicium Rhadamāteum 187.41
Laureolam in muſtaceo quærere 377.18
Lyndia ſacra 457.27
malo accepto ſtultus ſapit 357.27
malum Herculis, vel melius Hercules 281.39
Mercurius quadriceps 259.46
non ex omni ligno Mercurius 403.2
Narthecophori multi, pauci verò Bacchi, ab Eraſmo omiſſum 245.32
non naſci optimum 378.24
Neptuni filij 140.20
noui Simonem & Simonme 27.2
Oliaris Deus 25.21
Panagræa Diana 324.38
Phrocenſium ... deſperatio 3.8.12
Rapta Corytttija 179.30
ſacra nondum immolata deuorat 445.45
ſacrificium Phaſelitarū 61.41
ſalua res eſt ſaltante ſene 441.8
Sambico pati grauiora 324.47
... 149.23
Silenus Alcibiadis 378.37
Pylea 361.15
Veneri ſuem immolare 460.7
In vino veritas 233.3
Prouidētia dea quæ 30.9
Prouidentiæ ædes 199.33
Pſaphō magnus Deus ab auibus vocatus 59.12

Pila

Pſila 247.19
ψυχαὶ 264.13
Pſyche Endelechiæ filia 345.11
Ptolemæus Apellem cētum talētis donat 38.19
Pudicitia dea Romæ duplex 36.8
pudor, Athenienſibus dea 40.34 eius deſcriptio 40.48
puerorum expiandorum ratio 414.50
Pullus pro puero 387.27
Puta dea quæ 41.28
Pyanepſia ſacra 422.1
pyleones 106.8
Pyrethia 134.37
Pyrethi & Pyrethia quæ 452.11
Pyrois equus ſolis 216.54
Pyrois 271.40
Pyrphori qui olim 407.3
Pythia vates 3;8.2
Python draco occiſus 222
de Pythone phyſica interpretatio 199.19
Pythagoræ de Deo opinio 14.3
Pythagoræ ἐχεμυθία 55.18
Pytho vrbs 199.7
Pythones non ſubire corpora vt reſponſa dent 198.12
ωἶξα 214.19

Q

Q Litera nulla Sabinis 111.17
Quies dea Romanis culta 50.13
Quinarius numerus cur Mercurio tributus 257.12
Quinquatria 459.6, & 416.2
Quirinalia 416.17 cur ſtultorum feriæ dicta 433.29
Quirinus deus Romanorum, & eius hiſtoria 66.23
Quirinus qua parte cœli ſedeat 17.30

R

RAmus oliuæ ſymbolum pacis 84.29
Reddi in ſacris quid 443.38
Rediculus deus à redeuntibus hoſtibus dictus 58.:6
religio quid, & vnde dicta 10.42
religio vana qua homines dij facti ſunt, vnde irrepſerit 19.9
Regifugium feſtū 416.18
Regindalia, ludus 340.45
rec otuſcriam pernicious nomina deorū olim impoſita 50.1
Rex ſacrificulus, & eius officium 40:.31
Rex ſilentium 168.25
Rhabbeni Hebræi doctoris ad Antonium expoſitio nominis τετραγραμμάτου 8.36
Rhadamantus Gnoſsius 187..7
Rhamus Atticæ populus 395.48
Rhea 122.2 à quibus dea facta 13.28 Antęa 130.45 Ma 247.2. Phaſiane 132.6
Rheæ de quibus litatum 470.37
Rhegium vnde Taurocinum dictum 316.2
Rhet. ad Herennium, Gallionis 188.35
Rhodus aliquando Telchinis vocata 26.40
Rindalcha 340.46
Riſus ſimulacrum à Lycurgo erectum vbi 51.47. eiuſdem encomium ibid. 52
ritus præcipui ſacrificiorum 456.52 inde
Rhodus aliquādo telchinis vocata 26.40
Robigalia 427.21
Robigus, agricolarū deus 22.11
Roma in cuius dei tutela fuerit, ignotum alijs 425.44
Romani olim pluſquam centum & ſeptuaginta annis ſine imaginibus deorum 19.1, & 68.38. quid de dijs vrbiū captarū facere ſoliti 24.7
Romani vbi bellum indicere ſolici 427.50
Romanorum religio ac ceremoniæ 452.33. inde
Romanis quis velandi capitis in ſacris, author 438.34
Romulus cur pro Romo dictus 66.28
Rubigo & robigo an differant 44.5
Rubigus deus 43.31
Rubigo deo quæ immolari ſolita 463.4
Rumina, vel Rumia dea quæ 47.43
Ruminæ deæ quid offerri ſolitum 463.10
Runcina dea 42.6
Ruſina dea quæ 41.30

S

SΑβάζειν quid 238.22
Sabazius deus 238.40
Sabis deus 97.14
Sacerdos ſacra facturus quid obſeruarit 436.52
ſacerdotis cuiuſdam Aegyptij callidū commētum 62.52
ſacerdotem quid ſcire oporteat 403.8
ſacerdotes aram manu tenere ſoliti 440.27 item in ara circumagere ſe 439.1 Iſidis raſi 327.37 potitij & pinarij 404.29
ſacerdotum nomina Græca 40..11 veſtes in ſacrificijs quales 437.32
ſacerdotes puros eſſe oportuiſſe 436.43
ſacra execranda ac veneranda quæ 424.53
ſacra piacularia quomodo obſeruabantur 436.13 ſecluſa 438.2 opertanea ibid. 3
ſacrorum infernorū deſcriptio 447.35
ſacrorum ritus vniuerſales 436.52
in Sacris aqua adhiberi ſolita, & quæ 439.51 nihil vinctum eſſe. ibid. 25 ſalutationibus vſi veteres 405.24 quibus verbis ſilentium indici ſolitum 437.51 ſuccidaneis fœminæ potiores 436.23 quibus vino libari ſolitum 439.9 inde
Sacrarium & Sacellum 401.11
ſacres porci vnde dicti 434.4
ſacri feralis deſcriptio 448.26 inde
ſacrima quid 435.22
ſacrificandi Dianæ Perſicæ ritus 320.31
ſacrificandi naufragos ritus apud Scythas 316.51
Sacrificium nullum ſine igne fieri licitum 442.43
ſacrificium quid 407.31
ſacrificij partes 442.38
ſacrificia interrumpi piaculare 440.54
ſacrificia Lyndia 283.12
poſt Sacrificia oſculari manus ſolitum 441.38
ſacrificia publica & priuata quæ 407.42 quibus de rebus principio inſtituta 419.7
ſacrificia ſimulata pro veris ſæpe accepta 431.31
ſacrificia veterum frugalia 436.3 vnicuique pro qualitate perſonæ facienda 431.21
ſacrificiorum tempus matutinum 440.34
in Sacrificijs de ſingulis partibus primitias igni cōburi oportuiſſe 445.11 deos aduerſos prius placandos fuiſſe 432.10 quibus hominib. intereſſe prohibitum 438.22
Secrificaturos pios bonóſque eſſe oportuiſſe 431.30
Saturnus ex qua regione cœli deus 18.48
Sadai, Dei nomen 9.47
Saga 415.25
Sagaritis nympha 159.15
Sagitta Abaris 197.55
Sais Minerua 3 3.22
Salacia 146.12
Salaminus quis 27.13
Salij duodecim ſacerdotes 405.12 Liberi & indigenæ ibid. 26
Salmacis nympha 158.28
Salue æternum, verba ſacrorum 448.16
Saluiatus cardinalis 326.53
Salus dea 17.28. à Romanis culta 36.43
Samothraces dij 372.34
Samus inſula 113.27
Sāchuniathon Berytius, primus Phœnicum ſcriptor quando vixerit 11.42
Sancire verbum vnde ortum 66.3
ſanctitas quid 10.50

INDEX.

ſanctus pro propitio 284.13
ſancus deus 17.47
ſangus deus, idem qui & Hercules 65.41
ſanitatis ſymbolũ ab Antiocho datum militib. quale 537.5
Sarapidis ſimulachrum à quo & quando Alexandria eiectum 173.12
Sardeſſus vrbs 91.49
Sardus inſula 284.37
Saron deus Marinus 149.18
Saturnalia ſacra 121.3
Saturnus à quibus Deus factus 13.28 cœli filius 118.46
Saturno cur aperto capite immolari ſolitũ 460.12. cur veritatis pater fictus 29.50
Saturnus Oenotriam vitiat 133.56
Saturnus ἀγκυλομήτης 121.41 ἀμίαντος 121.56 falcifer 120.15 γηράσκων 121.76 μετασθενής ibid. 36 vitiſator ibid. 51
Saturni effigies 120.48
Saturni lacryma Pythagoreis quid 121.1
Satyra vnde dicta, & eius inuentores 376.26
Satyri capripedes, cicuticini & narthecophori 378.2 vnde dicti 119.11, 376.5
σαῦλα, Sileni 378.38. eorum veſtis 376.14 petulantia & in muliere laſciuia ibid.23
in Saxonia Veneris fanũ 319.48
Saxonum veterum deus, columna lignea 69.2
σκίρτος 376.10
σκιρτητής ibid
ſceua gladius 442.8
ſceptrum cur in leua Ioui tributum 72.3
ſceptra veterum regum, haſtæ 68.36
Schuſſa Aegypti vicus 331.9
σκίρα celebritas 422.16
ſcire, Dei eſſe, hominum opinari. 20.41
Sciron ventus 166.51, & 165.12
Scirophorion 297.4
σκιροφόρια ſacra 177.4
Scitus vates & locus 296.48
Scylla 150.32
Scyphius equus 143.19
Seceſpita gladius ſacrorũ eiúſque forma 441.55
Securi Dei 46.13
σειρός 400.21
Seia dea, quando ſegetia dicta 41.16
σείριος ſol 216.17
ſelecti dij qui 23.16
σελλοὶ ἀνιπτόποδες 191.30
σελλοὶ ἀφθεγκτοι 305.5
σελλοὶ ζόμενοι verbum Græcis quid ſignet ibid.6
σελλοί ibid.43
Semhammemphoras dictum omen Iehuhe 9.5
ſemidei qui 22.22
Semiramidis veſana ambitio 402.43
Semones nij qui 23.13
Seneca à veneno liberatus 97.45
Senecæ locus expoſitus 340.39, 453.43 & 454.1
ſenonas Lucum coluiſſe 439.46
Sentinus deus ſenſuum 47.18
ſeptemuiri Epulonum 406.12
ſeptimõtium feſtum 419.28
Serapis 172.1
ſerapis Aeſculapius creditus 172.30
ſermo ad quid homini datus 218.43
ſerpentes in tutela Aeſculapij 220.1
ſerræ & claues à Iano inuentæ 449.47
ſeruator 98.17
ſerui fugitiui à ceruis dicti 319.22
Seruij error 111.52, & 291.5
Sicilia Cereri & Liberæ ſacra 178.19
Sicinius Dẽtatus quoties pugnarit 434.3
ſidera quomodo creata crediderint Ethnici 199.25
Sigaleon deus 56.10
Sigillarij vnde dicti 460.25
ſigna quæ quibus membris tributa ab Ethnicis 19.45
ſignis cœleſtibus qui cuique Deus præſens tributus 21.45
Signum ebrietatis quis depinxit 231.49
Silanus vocabulum, parum multis cognitum 140.15
ſilentio ſolo Deum eſſe colendum qui aſſerant 429.42
Silenus cuſtos & famulus Bacchi 378.35 captus quid reſponderit 378.21
Sileni, Nyſigeni ibid.33 Onoſceli ibid.43. πάππαι ibid.39
Sileni qui ibid.7
Siliceruium quid 449.50
Silij locus expoſitus 315.46
Simonidis Cei poetæ Lyrici ſententia de Deo Hieroni Siculo expoſita 17.7
Simpullum quid 435.34 vnde dictum ibid.46
ſimulacra ea qua materia facta 401.49
ſinga Pallas 297.50
Σιντῆιες ſiue 104.20
Siniſtra auguria, fauſta 405.5
Sirenes 151. 245 & 155.45
σιταρχία. 32.8
Sminthæ 20.54
σίνος Mercurius 263.5
Sipylus mons 203.52
Sol, Apollo 190.17
Sol magnæ matris filius 151.25
Sol Phaëthon 207.41. cur leonis vultu pingatur 201.12 vnde ſic dictus 191.8
Solis equi quatuor 216.51
Solem Aegyptij qua re ſignificarint. 242.12
ſoles multi 191.19
ſolennia ſacrificia quæ 407.43
Solinus ferè omnia à Plinio ſuppilatus 32.38
Solini locus variè lectus 46.24
ſolitaurilia ſacra 411.1
Somnus deus 266.33
Somnus χάλκεος æreus 268.54 ferreus 268.48 irriguus 268.47 δυσμήδεμος 268.52 mortis frater 266.51, & mortis imago 267.6
Somnus, noctis filius 266.46
Somni alæ 267.41 cornu ibid.21 deſcriptio ibid.51 domus 268.27 filij tres 267.51
ſomnia cornea ibid.36 vana 268.45
ſomniorum genera ibid.33. inde
Somnium πανωλέθριον 267.51
Soractes mons & deus 171.26
Soſipolis deus 62.26
σωτῆρες, Caſtores 163.17
Sozomeni interpretatio emendata 200.47
Spes dea à quibus culta 31.44. eius effigies qualis ibid 55
Speuſippi ſentẽtia de Deo 15.41
σφαγεῖα 443.55
Sphragis ægos 352.16
ſpicæ, Iunonis flores 112.2
ſpina ſacra 446.30
Spinenſis deus 42.8
Spintharus Corint. archítectus 199.16
ſpolia opima quot, & quibus dijs ſuſpenſa 76.42
σπονδεῖα vaſa, & σπονδαὶ 435.52
ſtamoos quid 102.56
Stannum Iouis nomine nuncupatur. 257.4
Stata dea 58.12
Stathmios vox polyſema 303.51
Statilinus deus qualis 48.15
Statij locus illuſtratus 16.29 162.41 emendatus 228.15, 296.65, 300.9, 389.50.
ſtatuæ Hermerotes 346.42
ſtatuarum inuentores 402.54
Stephani de Vrb. locus emendatus 94.15, 229.42, & 264.21.36
στεφανηφόρος ſiue 75.51
Sterquilinius deus 54.29
στίλβων 253.50
Stoicorũ opinio de Deo 16.5
Strabo reprehenſus 251.1
Straboni locus emendatus

tus 306.30. verſio emendata 318.16. locus emendatus 337.12
Stratonicus cytharœdus 63.17
Strenua, vel Streniadea 50.19
ſtriges dæmones 379.42
ſtrobula quid 446.39
Strophades inſulæ 184.21
Styx palus 187.45
Suada ſeu Suadela dea 45.21
Subigus deus in nuptijs 47.14
ſubſolanus ventus 166.19
ſuccidaneæ hoſtiæ & quãdo adhiberi ſoliti 410.12
ſues Antonianæ 213.8
Suetonij locus expoſitus 157.5 variè lectus 396.34
ſuffibulum 460.48
Suidas malè à quibuſdam intellectus 135.48
Suidæ locus emẽdatus 61.43. dubius 356.53
Sulpitia Rom. ſanctiſſima 332.20
ſummanus Pluto 171.1, & 186.12
ſumanes dij 23.43
Sunium 301.53
ſupernas 166.41
ſupplicationes vnde dictæ 424.52
Sutrium 390.2
Syluano quæ ſacrificari ſolita 462.18
Syluani qui 377.22 mulieribus improbi ibid. 51
Σύρε Dei nomẽ apud Perſas 10.22
Syrij cur piſcibus abſtineant 60.3, & 14
Syrochus ventus 166.28
σίσυμος ſacrum 420.8

T

TAcita, ſilentij dea 55.6
Taciti locus incertus 399.22
tædæ 444.35
Tænarus 141.30
Tages deus apud Hetruſcos 66.40
Tamynæ 100.18
Tanaisdea 62.21
Tarantæus Iupiter 92.10
Taraxipus deus à quibus cultus 61.45 Oenomanus a plerique dict⁹ 62.4. Porthanus filius 62.5
Tarpeius mons 75.5
Tarphe oppidum 115.8
L. Tarrhæi grammatici ſcripta 215.6
Tarſos Iupiter 84.39
Tarſos D. Pauli patria ibid.42
ταυρία 141.15
Tartari, Nabagai, numen ab ipſis confictum, pro Deo colunt 68.28
Taurocinum oppidum 316.2
Taurus draconem genuit & taurum draco, vbi 177.28
taurus ταμφίλαυος 141.10. quid ſignificet 242.50
Telchines dij qui 36.39, & 210.24
τέλεια 27.38
τέλειον poculum 95.11
τέλειοι qui 107.38
Teleſphorus Deus 65.37
τελετὴ, τέλος, & τέλεια ἱερὰ 11.4, & 408.38
Tellus dea ex quinta regione cœli 77.38 magna mater 126.36 Ops 131.10
Telluris deæ hiſtoria 43.11
Telluri qua de re ſacrificatum 462.2
Tempeſtas dea 57.20
templum Beli in modio Babylonis 101.46 concordiæ Romæ quando & à quo conditum 33.38. Iouis Statoris qualis formæ fuerit 78.14 Epheſiæ Dianæ quoties incenſum 314.12 Libertatis à quo & quando conditum 39.1 Telluris, Romæ à quo conditum 43.22
templi boni euentus reliquias etiam hodie Romæ videri 51.34
templi partes 400.5
templa Aſiæ à Xerxe incenſa 200.38
templa deorum diuerſoria 398.14 ex ſepulcris olim condita 398.50 extra vrbes quæ poſita 399.9 plurimum ad orientem verſa 499.47, & 400.46
templa præterεūtes quid facere ſoliti 441.42. vnde dicta 399.49. templorum optimi cõditores 398.34 variæ formæ 399.20
temulentia Bacchum comitatur 231.48
Tenes deus, atque eius hiſtoria 63.20
tenus 241.47
τεράστιοι θεοὶ qui 28.22
Terentus Romæ quid 448.55
Terminalia feſta quando celebrari ſolita 45.19, & 416.19
Terminus 129.5 à quo primum deus conſtitutus 44.12 cur nulli cedere dictus ibid.37
termino quibus hoſtijs ſacra facta 462.43
terra dea 131.17
terra Lemnia 252.15
terræ filij qui 13.9
terracina Anxur 112.51
Teſca vel teſqua 400.9
teſſera hoſpitalis quæ 88.47
Thetys 142.27
τετραγράμματον nomen quod 8.27. eiuſdem nominis ratio ibid.49
Thalaſsi dei hiſtoria 117.28
Thaletis opinio de Deo 13.40
θαλία & θαλεία 357.11
Thallo 356.10
Thamus Veneris amatius 349.51
Thargelia feſtiuitas 422.19
Theænia ſacrificia ibi.39
Theagenes athleta pro deo cultus 63.33
thebęi ſoli nullũ deũ mortalem venerati 65.36
Theia ſolis mater 191.24
Themis dea 380.38 nympha 157.22 ἰχναία dicta 381.50
ἱερόφαντος 381.52 ἰχναία 381.53
Themidis figura ſeu deſcriptio 380.52. templũ 381.5
Themides duæ ibid.27
Themiſtis dea 382.4
θεμιστεύειν Homero quid ibid.23
Theocriti locus explicatus 119.2, 268.18, 308.5.
ſyrinx difficilis 383.51
Theodori Octhei opinio de deis 15.12
Theodori Cyrenaici error de Deo 8.1
Theogamia ſacra 177.5
θεοίνια 240.31
Theophania feſta 424.2
θεὸς nomen tetragrammatum 10.21
θεὸς, vnde ductum nomen 10.31
θεὸς ἀσώματος cur 20.21
θεοὶ ἄγνωστοι, nõ iidem qui incerti 21.46
θεοσέβεια 10.54
Theoxenia feſta 207.34, & 421.14
Therapnæi fratres 172.39
theſaurorũ cuſtodes, dracones 210.6
theſmophoria 332.32
Thetis nympha mater Achillis 158.1
Theutates Mercurius Gallis cultus 260.45
A. Thileſius 333.34
Thiæa nympha 96.3, & 158.39
θοῦρις & θούριος 283.1.2
θυρεὺς 273.1 θύρσος 214.35
Thoth 260.36
θωὺθ & θεὺθ, tetragrammata 10.21
Thraſceas ventus 166.48
θρησκεία 10.51
Threſſa virgo 276.24
Thucydidis locus emendatus 75.1, & 294.46
Thus in ſacris non res vetuſta 445.8. vnde dictũ 408.8
Thyella 183.47
tymbræ ſignificatæ 212.36
Thy_neus Bacchus 234.51
thyrſus quid 232.13
θυσία vnde dicta 408.16
Tibiæ & Tibicines in ſacris 439.3
tibiæ Gingrinæ 349.48
Timoleon quomodo inuidiam declinarit 391.17
timor deus Lacedæmonibus cultus 48.26
tirrhenorũ mare 165.38
Tirynthius heros 280.9
Tiſiphone 182.34
Titan 204.22
Titanaide 356.9
Titan ſolis frater qua ratione exiſtimatus 204.23
Titanes à Titea matre 131.18 vnde ſic vocati 12.6

Titea

INDEX.

Titea dea 131.18
Tithonus 217.31
titij ſodales 406.23
Toloſæ in Hiſpania Capitolium 75.13.
Tomarus mons 103.10
tomuri vates ibid.13
Topici dij qui 58.43
τόπ☉ 213.35
trabeæ 415.22
Theaſceæ philoſophi verba in morte 97.52
ϑρῆν 293.11
tribunal Athenis delphinium 195.43
τριετηρὶς ſacra 423.48
Trietetica 455.10
trigla 307.47
Trinitas à Plutone ipſo oraculo monſtrata 172.5
Τριφύλιος quid 350.40
Triphylius Iupiter 91.18
Triptolemus, & eius hiſtoria 362.49
Tripus Apollinis, & eius forma 190.42
Triton 291.36
tritonis deſcriptio 148.24
tritones hac ætate vbi viſi 149.4
triuia Proſerp. 313.10
triumphus vnde dictus 236.5
trophonius 254.41, & 265.34
trophonij Iouis oraculũ 92.35
tubiluſtrio, dies quinquatriorum 459.8
tubiluſtria feſta 414.46
tutela ancila 111.18
tutelares dij 58.51
tutullina dea quæ 41.4
tutulũ in ſacrificijs quid 438.51
tutuli ſacerdotes 406.29
Tychon deus 61.19
Tyndaridæ 160.39, & 162.18
Typhon 151.14, & 152.33
gygas 60.28

V

VAccæ impetuoſæ in Venerem 331.11
Vacuna dea vacandi 50.52, & 278.2
Vagitanus deus infantum vagientium 47.22
vale æternum, verba ſacrorum 448.16
valetudo dea 17.45
Vallæ locus emendatus 25.20
Vallonia dea 41.46
M. Varronis Terentij opinio de dijs 16.21
Varronis locus malè à quibuſdam correctus 171.36
vatum ſuperſtitioſorum nomina 198.29
vaticanus deus vnde ſic dictus 47.28
ve in compoſitione vis 81.40
venerario 11.5
venti tres tantùm Antiquis noti 166.12. à quib. culti 165.44
Ventorũ nomina vulgaria 166.28 inde
verbena in ſacris fauſta 402.3
verberatio Aegyptiorum in ſacris 451.29
veritas dea quæ, & variæ eius formæ 29.42. inde
bene Vertat, & male vertat, vnde ſumpta 138.48
Vertumnus qualis deus 2.105, & 138.30
Venus agricolarum dea 21.13. vnde dicta 328.45 à quibus dea facta 13.26
Venus Acidalia 341.30 crea 342.5 ... 344.3 Aeneis ibid. 6 Amathuſia 3 3.29 ἀμβολογήρα 341.50 ἀμφιτρίτη 353.7. Anadyomene 343.43 Anaitis 333.9 ἀνοσία 334.39 Apaturias 343.5 Apoſtrophia 3:1.55 Archites 3.8.17 Argynnis 338.55 ἀρματώσα 342.15 Armata 33...20 Aſtarte 331.41 Aurea 342.13
Venus Baſilis 34...42 Byblia 1.8.1 καλλίπυγ☉ 3...7 Calua 341.9 Caſtaſcopia 337.48 Cluacina 343.26 Cnidia 3.6.20 Cœligena 3...42 Colias 336.41. Cypria & Cypris 341.51. Cytherea 334.6 Dexicreontis 346.4 Dionea 33...52
Venus Elephantina 338.14 Elimæa 340.52. ... 335.20. ... 341.48. Epitragia 334.32. equeſtris 340.49. Erycina 338.28. ... 337.13
Venus frugi 344.17. Genitrix 336.14. Golgia 341.34
Venus ... 341.49
... 337.13 ... 341.21 ... 335.20. Hortenſis 357.17 hoſpita 344.8
Venus Idalia 341.30
Venus Ladogenes 340.23
Libitina 340.31
Venus Maſcula 335.49. Mechanites 343.52. Melanis 339.36 Melinæa 343.44 Migonitis 338.5 Momemphita 344.13 Morpho 337.51. murtia 332.29. Nephthe 340.25 Nicophoros 331.41
Venus πάνδημ☉ 341.37 Paphia 341.22. Paſtophoros 334.37. Pelagia 341.47. Philomedea 334.22. ... 294.24. Polymechanos 342.53. ... 341.1 Pyrenæa 342.33. ... thionica 3...1
Venus Schœnis 3.3.47 Scotia 142.7 Sycenſis 341.17. Sicyonia 336.43 Stratonicida 344.21. Symmachia 338.8. Syria 342.16
Venus Verticordia 332.7. Victrix 339.20. Vrania 330.40
Venus Zerinthia 308.15, & 34...24
Veneris ſimulacra 329.13. fanum cur extra muros poſitum 399.18
Veneris vmbilici forma 239.28
Veneris Paphiæ religio, templum & forma 342.33
Veneri victima quæ tributa 460.1
Veneres quatuor 328.54
Vergo, & Inuergo, verba ſacrorum 447.51
Veſpaſianus vbi vaſa tẽpli Hieroſolym. repoſuerit 31.8
Veſta Rhea ac terra 132.41. ... 134.47. Threcia ibid. 49
Veſtæ imago 134.51
Veſtæ ſacerdotes ſex 133.10
Veſtæ de quibus ſacrificandum 460.46
Veſtalium ſupplicium 131.46
Veſtis religioſa qualis 437.42
Veſtes Anthinæ ſeu Damaſcenæ 247.24
Victima ab hoſtia an differat 4 94 vnde dicta 419.29
Victimæ antiquis frequẽtiores quæ 432.19
Victimis ad aram ducendis quid obſeruatum 436.12
Victimarij miniſtri ſuccincti 442.45
Victoria dea 276.30 à quibus dea facta 275 ἀμφίτριτ☉ 277.34 ἄπτερ☉ 279.19 Cœligena 277.13 ... ibid. 32 ... ibid. 30 incruenta 278.29 Palmaris 277.40 Præpes ibid. 37 Vacuna ibid. 53 Vitula dea ibid. 44 Volucris ibid. 39
Victoriæ effigies 276.53
victoriæ virginis templũ 276.43
Vinalia feſta 419.4
vinum in quibus ſacris libari ſolitum 435.9 quale ibid. 23
vini loco, qui potus in quibus locis reperti 237.55
vinum vt oderit aliquis, ratio 231.53
violentia dea 51.45
Virbij numen 305.35
Virginenſis dea Romanis culta 47.8
Virginia Auli filia Pudicitiæ plebeiæ Romæ arã dicat 36.22
virgo, in cœlo iuſticia 30.17
virgines vbi proſtitui ſolitæ antequam nuptui darentur 62.24
virgines veſtales primæ 133.14 tonderi ſolitæ ibid. 28
virgines hodie in clauſtra inuitas coniici 135.13
Viriplaca, dea Romæ cõiugibus placandis præpoſita 51.40
virtus dea cur, & à quibus culta 28.19
virtutis variæ imagines 29.29. templum cur ante Honoris poſitũ à Ro. 29.17
vitulæ ad deorum placamenta laudatiſſimæ 431.38

vitulari

INDEX.

vitulari & vitulatio quid 277.49
Vitunnus deus 47.18
Virgilius ſacrorum peritiſsimus 432.16
Virg. locus eccleſiaſtis repugnans 284.4
Virgilij locus explicatus 19.31, 24.55, 25.9, 44.48, & 48.5, 56.51, & 64.42, 67.25, & 67.46, 81.5, 82.43, 85.21, 88.6, 109.43, 112.5, 165.3. 166.10, 186.9, 187.2, 188.23, 197.22, 211.5, 277.51, 308.18, & 23. 310.16, 313.20, 365.34, 372.21, 377.27, 400.29, 406.46, 410.16, 411.32, 413.25, 413.32, 424.48, 431.46, 432.11, 435.26, 438.12, 442.41, & 443.39, 447.6, 447.36, 453.36. correctus & expoſitus 437.44. variè expoſitus 76.45
vlmus arida viridi vite operta, amicitiæ etiam poſt mortem indicium 52.44
vmbilicus orbis 200.8
volatilia quibus deis immolariſas 431.5
Volſinius 139.2
Volturna dea ibid.5
Volumnus & Volumna dij nuptiales, vnde ſic dicti 50.43
Volupia dea, & eius figura 48.35
Vortumnalia 416.34
vouere quid 407.33
Vrania, Venus 248.52
Vranus, cœlum deus omnium 118.51
vrbis condendæ ritus apud veteres 628.42
vrbes omnes in alicuius dei tutela fuiſſe 425.40
Vrotalt, Bacchus 248.50
Vulcanalia ſacra 352.29, 416.43
Vulcanus deus ex quinta regione cœli 17.38, 351.3. cur claudus fingatur ibid.29, Aetnæus 352.34 κλυτοεργὸς & κλυτοτέχνης 353.10. κυλλοποδίων ibid. a.ductor ferreus 352.13. ἰλλός 353.1. Ignipotens 352.42. Iunonigena ibid. 2. Lemnius 351.48. Mulciber 352.20. Phthas & Aphthas ibid.48. Tardipes 353.4. τεχνασίματος ibid.13
Vulcano quid immolari ſolitum 456.13
Vulcani tres 351.10
vulnerum alligatio à quo inuenta 218.4
Vulturnus ventus 166.28
vxores vnde dictæ 108.32

X

Xanthius Bœotius 137.10
Xenia vnde dicta 88.48
Xenocratis Chalcedonij opinio de dijs 15.19
Xenophanis opinio de Deo 14.45
Xenophontis verſio emédata 133.5
eiuſdem de Deo opinio 15.33
Xerxes oraculum Didymæum expertus 200.42

Y

Ytthas effigies & ſymbolum 36.52 inde ὑπερφιαλία quid Theologis 11.3
ὕφαλος 390.53
ὕπνος. lege Somnus.
ὑπόληψις calumniæ ſocia 38.23
ὑπερῷται 85.46

Z

Zamolxis deus à Græcis cultus 65.8
ζαυάνας 61.30
ζέα & ζείαθη 360.16.24
Zenonis opinio de Deo 14.19. dogma de templis non ædificandis 198.19
Zephyrus deus 46.12, & 166.31
Zerinthion 308.11
Zetes & calais 207
ζῶν, vnde dictus Iupiter 82.36
ζῶ vnde dictus Iupiter 70.35
ζωή Dei nomen apud populos nuper repertos 10.25
Zoana 99.41
ζωογόνοι dij qui 24.38
Zoroaſtris dij tres 202.18
ζώσασθαι 299.47
Zython decoctio 231.44

F I N I S.

14.565